Bundel - Politieke Avond van 5 juli 2023

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling PA 5 juli 2023

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem"
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 5 juli 2023
Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem" van de fractie ChristenUnie
Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Wijkmedia", d.d. 13-09-2022
Deelnemerslijst rondetafelgesprek
Presentatie - Wijkmedia Elderveld Nieuws
Presentatie wijkmedia in Arnhem - Nicole Cordewener
Schriftelijke bijdrage - Z. Hoogers - Rondetafelgesprek Klarendalse media
Schriftelijke bijdrage - Rondetafelgesprek Hoogstede-Klingelbeek
Schriftelijke bijdrage - M. van den Broek - Apcg, d.d. 05-07-2023
Schriftelijke bijdrage - H. Donkers
Presentatie - Nicole Cordewener
Behandelresultaat 5 juli 2023

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Zienswijze begroting VGGM 2024
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 5 juli 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel "Zienswijze begroting VGGM 2024"
Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief VGGM
Bijlage 2 - Ontwerpbegroting VGGM 2024
Bijlage 3 - Publieksvriendelijke toelichting ontwerpbegroting VGGM 2024
Bijlage 4 - (Concept) Zienswijze begroting VGGM 2024
Presentatie - VGGM
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 12-07-2023
Memo van wethouder Van de Geijn inzake "Toezegging zienswijze begroting VGGM 2024", d.d. 06-07-2023

3.WG 18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 5 juli 2023
Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden” van de fracties D66, Partij voor de Dieren, GroenLinks en Arnhem Centraal
Aangenomen motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71) van de fractie D66
Overzicht deelnemers Agenderingsverzoek "Cultuurparticipatie betaalbaar houden"
Behandelresultaat 5 juli 2023

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

5.RZ 20.30 uur - 21.45 uur: Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 5 juli 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen"
Bijlage - Wijzigen geslachtsnaam via Justis
Raadsbrief - Stand van zaken motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’, 21-03-2023
Bijlage - Brief aan de minister voor Rechtsbescherming over naamsverandering voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen
Aangenomen motie "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen" (23M09gg) van de fracties VVD, CDA, PvdA en Arnhem Centraal
Aangenomen motie "Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen" (21M218) van de fracties ChristenUnie, GroenLinks, DENK Verenigd Arnhem en
Inspreekbijdrage vergoeding aanpassing identiteitsdocumenten - COC Midden Gelderland
Behandelresultaat 5 juli 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

6.LF 20.30 uur - 21.45 uur: ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

- Behandeladvies 5 juli 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022"
- Bijlage 1 - Begroting ODRA 2024
- Bijlage 2 - Jaarverslag en jaarstukken ODRA 2022 (deel 1)
- Bijlage 2a - Jaarverslag en jaarstukken ODRA 2022 (deel 2)
- Bijlage 3 - Aanbiedingsbrief begroting ODRA 2024 aan raden
- Bijlage 4 - Aanbiedingsbrief procedure jaarstukken 2022 ODRA aan raden
- Bijlage 5 - Concept zienswijze op de begroting ODRA 2024
- Presentatie - ODRA ligt op koers
- Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 12-07-2023

7.WG 20.30 uur - 21.45 uur: Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg”
Locatie: Walburgis

- Behandeladvies 5 juli 2023
- Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg” van de fractie VVD
- Raadsbrief “Stand van zaken gebiedsvisie Schaapsdrift e.o. en afweging Wet voorkeursrecht gemeenten” d.d. 28-06-2023
- Aangenomen amendement "Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken" (23A13) van de fracties GroenLinks, VVD, CDA, Arnhem Centraal, ChristenUnie, Volt, PvdA, Partij voor de Dieren en BurgerBelang Arnhem
- Schriftelijke bijdrage van het bestuur van de Vereniging tot Behoud van de Schaapsdrift, d.d. 05-07-2023
- Behandelresultaat 5 juli 2023
- Schriftelijke bijdrage van de bewoners Schaapsdrift 1,5,7 en 9, d.d. 06-07-2023
- Presentatie van 5 juli - Schaapsdrift e.o.
- Memo "Beantwoording vragen raadskamer Schaapsdrift" d.d. 07-07-2023
- Schriftelijke bijdrage van het bestuur van de Vereniging tot Behoud van de Schaapsdrift 'Het behoud van de Wvg op de woningen aan de oostkant van de Schaapsdrift, d.d.

8 21.45 uur - 22.00 uur: Pauze

9.RZ 22.00 uur - 23.15 uur: Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf
Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

- Behandeladvies 5 juli 2023, 2e meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf"
- Bijlage 1 - Aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27, mei 2023
- Bijlage 2 - Raadsbrief over locatiekeuze KW37
- Bijlage 3 - brief aan gemeente Overbetuwe over het voorgenomen aangepaste ruimtelijk raamwerk veld 26/27
- Bijlage 4 - Begrotingswijziging 23-004
- Schriftelijke inspraakbijdrage van D. van Engelen namens KW 37, d.d. 21-06-2023
- Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Juridisch advies stadsadvocaat inzake beoogde ontwikkeling Schuytgraaf, d.d. 03-05-2023
- Memo van wethouder Smeulders inzake "Uitvoering Toezegging 1370 Financiële consequenties aanpassen woningaantal", d.d. 23-06-2023
- Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Behandelresultaat 5 juli 2023, 2e meningsvormende (1) behandeling
- Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 12-07-2023

10.LF 22.00 uur - 23.15 uur: Proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

- Behandeladvies 5 juli 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk"

Bijlage 1 - Re-integratieverordening geconsolideerde versie per 1 juli 2023
Bijlage 2 - Collegebesluit wijziging van de beleidsregels re-integratie
Bijlage 3 - Beleidsregels re-integratie_geconsolideerde versie per 1 juli 2023
Bijlage 4 - Gevraagd advies bijverdienen in de bijstand Adviesraad Werk & inkomen
Bijlage 5 - Infographic Bijverdienbeloning Arnhem voor deeltijdwerk
Raadsbrief "Proces invoering bijverdienpremie", d.d. 12-07-2022
Inspraakbijdrage Adviesraad Werk en Inkomen
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 12-07-2023

11.WG 22.00 uur - 23.15 uur: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis
Vanuit de ambtelijke afdeling is een video gemaakt, waarin een toelichting wordt gegeven op de omgevingsvisie en wat er in staat.
Klik hier om de video te zien.

Behandeladvies 5 juli 2023, meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040 - 5 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Geen houtgestookte biomassa in de Omgevingsvisie - 19 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Biomassacentrale Veolia (IPKW) - 18 juni
Schriftelijke inbreng Klimaatcoalitie - Biomassaverbranding - 19 mei 2023
Inspreekreactie - Verkeersgroep Arnhem-West
Bijlage bij inspreekreactie - VVN Advies - De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem
Bijlage bij inspreekreactie - Enquete inrichting
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Behandelresultaat 5 juli 2023, meningsvormende (1) behandeling

GEMEENTE Arnhem

Agenda Politieke Avond
5 juli 2023

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
18.45 uur - 20.15 uur (90) Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem"	18.45 uur - 20.15 uur (90) Zienswijze begroting VGGM 2024 (i/m1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”
Pauze: 20.15 uur - 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
20.30 uur – 21.45 uur (75) Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen (i/m1)	20.30 uur – 21.45 uur (75) ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022 (i/m1)	20.30 uur – 21.45 uur (75) Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg”
Pauze: 21.45 uur - 22.00 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
22.00 uur - 23.15 uur (75) Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf (m1)	22.00 uur - 23.15 uur (75) Proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk (i/m1)	22.00 uur - 23.15 uur (75) Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040 (m1)

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Raadsadviseur: M. Piscaer Telefoonnr: 06 31114892 Maaike.piscaer@arnhem.nl

		Ambtenaar:	Gerald Wagenaar
Portefeuillehouder:	M. Lauriks	Telefoonnr:	06-11992325
		E-mailadres:	gerald.wagenaar@arnhem.nl
Doel activiteit	Agenderingsverzoek (Rondetafelgesprek)		
Toelichting	**Inhoud agenderingsverzoek** In Arnhem bestaan per wijk of buurt diverse initiatieven om de wijk te informeren over wat er in de wijk gebeurt. Het gaat dan om wijkkranten, maar ook om websites en pagina's op social media. Er zijn in Arnhem maar liefst 24 wijkredacties actief. De redacties worden over het algemeen gerund door vrijwilligers en de kosten worden doorgaans betaald uit de wijkbudgetten en advertenties. Tot nu toe is er geen beleidsmatige toekomstvisie geweest die gaat over de wijkmedia. De uitvoering ligt bij de bewoners zelf en kan worden bekostigd uit de door gemeente versterkte wijkbudgetten. Maar is dit voldoende? Doel van dit gesprek is om duidelijkheid te krijgen over de toekomstbestendigheid van wijkmedia. Voor dit rondetafelgesprek zijn vertegenwoordigers van lokale wijkmedia en hun bewonersondersteuning actief uitgenodigd en hun een aantal concrete vragen voorgelegd • Wat gaat goed?/wat gaat er fout? • Wat wordt gemist in de relatie met de gemeente en waarin kan de gemeente helpen en faciliteren? • Welke toekomstvisie is er? Zie ook de beantwoording van de art. 44-vragen inzake "Wijkmedia" (d.d. 13-09-2022) over dit onderwerp.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief dat een of meerdere fracties neemt.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college. 1. <u>Informatieve fase</u> Betrokkenen zijn geïnformeerd over de agendering van dit onderwerp en de mogelijkheid om deel te nemen aan het rondetafelgesprek. Bij het publiceren van de agenda hebben zich 10 deelnemers gemeld. Alle deelnemers krijgen 2 tot 3 minuten voor het houden van een korte pitch. Na de pitches is het een vrij gesprek tussen de deelnemers.		

	Deelnemers rondetafelgesprek: **Naam:** / **Organisatie:** 1 Cor de Vrieze — Elderveld Nieuws 2 Maarten Goorhuis — Bewonersoverleg Geitenkamp/Monnikenhuizen 3 Diny Boogerd — De Vierkrant (Schuytgraaf) 4 Henk Donders — De Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem) 5 Nicole Cordewener — Binnenstadskrant en de RijnRepoorter 6 Marjon van Streun, Henri van Klaveren — Wijkkrant Vredenburg Holthuizen en de website www.vredenburg.info 7 Michel Lammerse — Wijkmedia Malburgen Immerloo Het Duifje 8 Zefanja Hoogers — Wijkkrant Klarendal 9 Hadewych Martens — Hoogstede-Klingelbeek 10 Cees de Kramer — Wijkkrant en website Paasberg-Wellenstein 2. Fase voor debat tussen de raadskamer en college Na afloop van de informatieve fase is er ruimte voor een eventueel debat tussen de raadskamer en het college. Het debat met het college vindt plaats in twee termijnen.
Bijlagen	Agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem" van de fractie ChristenUnie
	Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Wijkmedia", d.d. 13-09-2022
	Overzicht deelnemers rondetafelgesprek Wijkmedia

Verzoek rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

In Arnhem bestaan per wijk of buurt diverse initiatieven om de wijk te informeren over wat er in de wijk gebeurt. Het gaat dan om wijkkranten, maar ook om websites en pagina's op social media.

Er zijn 24 wijkredacties actief. De redacties worden over het algemeen gerund door vrijwilligers en de kosten worden doorgaans betaald uit het bewonersbudget en advertenties. In de wijken waar onvoldoende vrijwilligerskracht beschikbaar is om de redactie te bemensen of zaken als vormgeving te doen wordt soms een betaalde kracht ingehuurd. Dit is altijd tegen een maatschappelijk verantwoord tarief en gaat meestal alsnog gepaard met vrijwillige inzet.

Dat wijkcommunicatie wordt bekostigd uit de bestaande wijkbudgetten heeft als voordeel dat wijkbewoners zelf kunnen bepalen op welke manier zij het beste binnen de wijk willen communiceren. Daarom zien we een grote verscheidenheid aan wijkkranten als het gaat om vormgeving en aantal edities. Dat doet recht aan de eigenheid van de wijk en de kracht van de redacties.

Het college heeft in de beantwoording op artikel 44 vragen op 13-09-2022[1] gesteld dat in elke wijk een goed communicatiemiddel voor bewoners aanwezig moet zijn. En dat de toekomst van wijkmedia (in welke vorm dan ook) als een niet ter discussie staand middel om de communicatie met en tussen bewoners op gang te brengen en te houden, uiteraard qua vorm passend bij de bewoners van het desbetreffende gebied.

Tot nu toe is er geen beleidsmatige toekomstvisie geweest die gaat over de wijkmedia. Het overlaten van de uitvoering aan wijkbewoners is een mooi gegeven, maar biedt geen toekomstperspectief voor betrokken redacties. Uitgaande van de kracht van de redacties willen we daarom dit rondetafelgesprek organiseren. Een gesprek, waarbij de gemeenteraad wil luisteren naar de diverse redactieleden en hun bewonersondersteuning. Aan de hand van dit gesprek willen we samen kijken naar eventuele hiaten die men nog ervaart in dit broodnodige (vrijwilligers)werk. Daarbij hebben we de volgende vragen:

<u>Vragen aan redacties en hun bewonersondersteuning</u>

- Wat gaat goed~~?~~
- Wat wordt gemist in de relatie met de gemeente en waarin kan de gemeente helpen en faciliteren?
- Welke toekomstvisie is er?

<u>Vragen aan de andere gemeenteraadsleden en college</u>

- Welke toekomstvisie is er op wijkmedia?
- Hoe kan de samenwerking tussen gemeente en wijkredacties worden versterkt?
- Zien de gemeenteraad en het college zelf hiaten in die samenwerking?

ChristenUnie Arnhem,
Rick Jansen

[1] https://arnhem.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Document/ee633685-ce13-4dad-a17f-e4726f2c23c8?documentId=41796f4b-76cd-422b-8476-fc3c1b39ae7d

Aan de leden van de raad

Datum	: 13 september 2022
Zaaknummer	: 684294
Contactpersoon	: Gerald Wagenaar
Telefoonnummer	: 0611992325

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 RVO inzake Wijkmedia

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid Nede van de fractie van de ChristenUnie heeft ons bij brief, ingekomen op 2 augustus 2022, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde over het onderwerp 'Wijkmedia'.

Voordat wij ingaan op de individuele vragen, merkt het college op dat wij wijkkranten en websites belangrijke middelen vinden in de communicatie met en tussen bewoners. Via wijkmedia kan gewerkt worden aan sociale cohesie binnen wijken en aan begrip voor en kennis over elkaar. Voor de gemeente en maatschappelijke partners is het een manier om bewoners te benaderen.

Door het inzetten van wijkbudgetten is het in iedere wijk in Arnhem mogelijk om wijkmedia te ontwikkelen en te verspreiden. In alle wijken wordt hier, in verschillende vormen en frequentie, gebruik van gemaakt. Wij vinden het belangrijk dat dit gebeurt en kan blijven gebeuren.

In de inleiding van de schriftelijke vragen wordt de wijkkrant in Klarendal genoemd. Na een herverdeling van de wijkbudgetten in 2021 heeft een aantal wijken een iets lager en een aantal wijken een iets hoger wijkbudget ontvangen dan in de periode voor 2021. Dit ging op basis van een aantal met een werkgroep objectief vastgestelde criteria. In deze werkgroep waren bijna alle wijken vertegenwoordigd (alle wijken waren hiervoor uitgenodigd). Deze criteria zijn gekoppeld aan de dashboardscores voor leefbaarheid, sociale cohesie, gemiddeld besteedbaar inkomen en het aantal huishoudens tot 120% van het minimumloon in die wijk ten opzichte van de scores voor Arnhem als geheel. Uw raad is hierover geïnformeerd in een raadsbrief op 21 juni 2021. Voor Klarendal betekende deze wijziging een verlaging van het wijkbudget. Met uitzondering van Klarendal, hebben wij geen signalen uit andere wijken ontvangen dat de wijkcommunicatie onder druk staat door de herverdeling van de budgetten. Deze verlaging had tot resultaat dat er niet 7 keer per jaar een wijkkrant zou kunnen worden verspreid, maar 5 wijkkranten per jaar. Om alsnog 6 wijkkranten per jaar te kunnen verspreiden en geen reserves aan te hoeven spreken, is inderdaad een crowdfunding-actie door bewoners gestart in Klarendal.

Ter beantwoording van de vragen delen wij u het volgende mee:

1. Is het college met ons eens dat wijkkranten en -websites een belangrijke rol spelen in de communicatie met en tussen bewoners van die wijken?

Om de redenen die hierboven reeds zijn benoemd, delen wij hierin uw mening.

2. In hoeverre is het college met ons eens dat het betalen van wijkmedia uit de bewoners- en wijkbudgetten het gevaar in zich draagt dat andere wijkinitiatieven gaan concurreren met de wijkmedia?

De wijkbudgetten kennen als belangrijk uitgangspunt dat bewoners zelf bepalen hoe deze middelen ingezet worden op basis van de behoefte van bewoners zelf. Dit betekent dat ook bewoners zelf bepalen op welke manier wijkmedia nodig zijn in het eigen gebied, en in welke mate en welke investering hiermee vervolgens gemoeid is. Daardoor kan de situatie ontstaan dat in bepaalde gebieden meer en in andere gebieden minder geïnvesteerd wordt in wijkmedia. Dit is afhankelijk van verschillende factoren, zoals de prioriteitstelling door bewoners zelf, het al dan niet kunnen inzetten van vrijwilligers om de wijkmedia te ontwikkelen en/of de gewenste kwaliteit van de wijkmedia. Voor het college is van belang dat in elke wijk een wijkmedium is dat past bij de wijk. In de huidige werkwijze is dat mogelijk.

3. Welke visie heeft het college op de toekomst van de media?

Wij willen benadrukken dat wij wijkmedia erg belangrijk vinden en tegelijk vinden we dat het ontwikkelen van wijkkranten en -websites geen doel op zich is. Het uitgangspunt van gebiedsgericht werken is dat op basis van de kenmerken van het gebied en haar inwoners gekeken wordt hoe communicatie met en tussen bewoners van die wijk het meest passend en effectief is. Dit betekent dat een wijkkrant in de ene wijk het beste middel kan zijn, maar in de andere wijk een stuk minder succesvol. Gebiedsgerichte keuzes en het inzetten van maatwerk zijn nodig om communicatie succesvol te laten zijn. Wij vinden dat in elke wijk een goed communicatiemiddel voor bewoners aanwezig moet zijn. Wij zien de toekomst van wijkmedia (in welke vorm dan ook) als een niet ter discussie staand middel om de communicatie met en tussen bewoners op gang te brengen en te houden, uiteraard qua vorm passend bij de bewoners van het desbetreffende gebied.

4. Welk budget wil het college in de toekomst inzetten om wijkmedia een structurele en duurzame rol te geven in de communicatie in de stad?

Wij willen de bestaande wijkbudgetten hiervoor blijven inzetten om zo bewoners maximale invloed te geven in de keuzes om op wijkniveau communicatie vorm te geven. In het verleden waren er aparte budgetten voor wijkmedia en de overige wijkinitiatieven. Dit werkte echter beperkend omdat wijken die veel meer uitgaven willen verzorgen dan andere waar die behoefte kleiner is, beperkt worden door een geoormerkt budget. Besloten is om één budget te maken waarbij het aan de wijkbewoners is om te

bepalen hoe het budget wordt ingezet. Het uitgangspunt om de invloed van bewoners voorop te stellen bij de verdeling van middelen staat hierbij centraal.

5. Welke rol ziet het college voor de wijkmedia in de communicatie over het Arnhem-Oost beleid?

Voor de Arnhem-Oost-aanpak geldt dat wijkmedia een goed kanaal kunnen zijn om bewoners te bereiken. Een doel van de Arnhem-Oost-aanpak is een brede beweging in gang te zetten, samen met partners en bewoners. Al die partners en bewoners moeten elkaar zo goed mogelijk kunnen bereiken. Dan valt te denken aan een digitaal platform, social media, ontmoetingen in de wijk, maar zeker ook aan de wijkgerichte communicatiemiddelen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Deelnemers agenderingsverzoek rondetafelgesprek Wijkmedia - PA 5 juli

	Naam:	**Organisatie:**
1	Nicole Cordewener	Binnenstadskrant en de RIjnRepoorter
2	Maarten Goorhuis	Bewonersoverleg Geitenkamp/Monnikenhuizen
3	Diny Boogerd	De Vierkrant (Schuytgraaf)
4	Henk Donders	De Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem)
5	Cor de Vrieze	Elderveld Nieuws
6	Marjon van Streun Henri van Klaveren	Wijkkrant Vredenburg Holthuizen en de website www.vredenburg.info
7	Michel Lammerse	Wijkmedia Malburgen Immerloo Het Duifje
8	Zefanja Hoogers	Wijkkrant Klarendal
9	Hadewych Martens	Hoogstede-Klingelbeek
10	Cees de Kramer Ellis Knegt	wijkkrant en website Paasberg-Wellenstein
11	Hans van Dulkenraad	Wijkkrant en wijkwebsite Presikhaaf

De wijkmedia van **Elderveld**

Cor de Vrieze | redacteur Elderveld Nieuws

Wijkplatform Elderveld verzorgt:

W: www.elderveldnieuws.nl

FB: www.facebook.com/elderveld.nieuws

Wijkvereniging Elderveld publiceert:

Wijkblad: Elderveld Nieuws

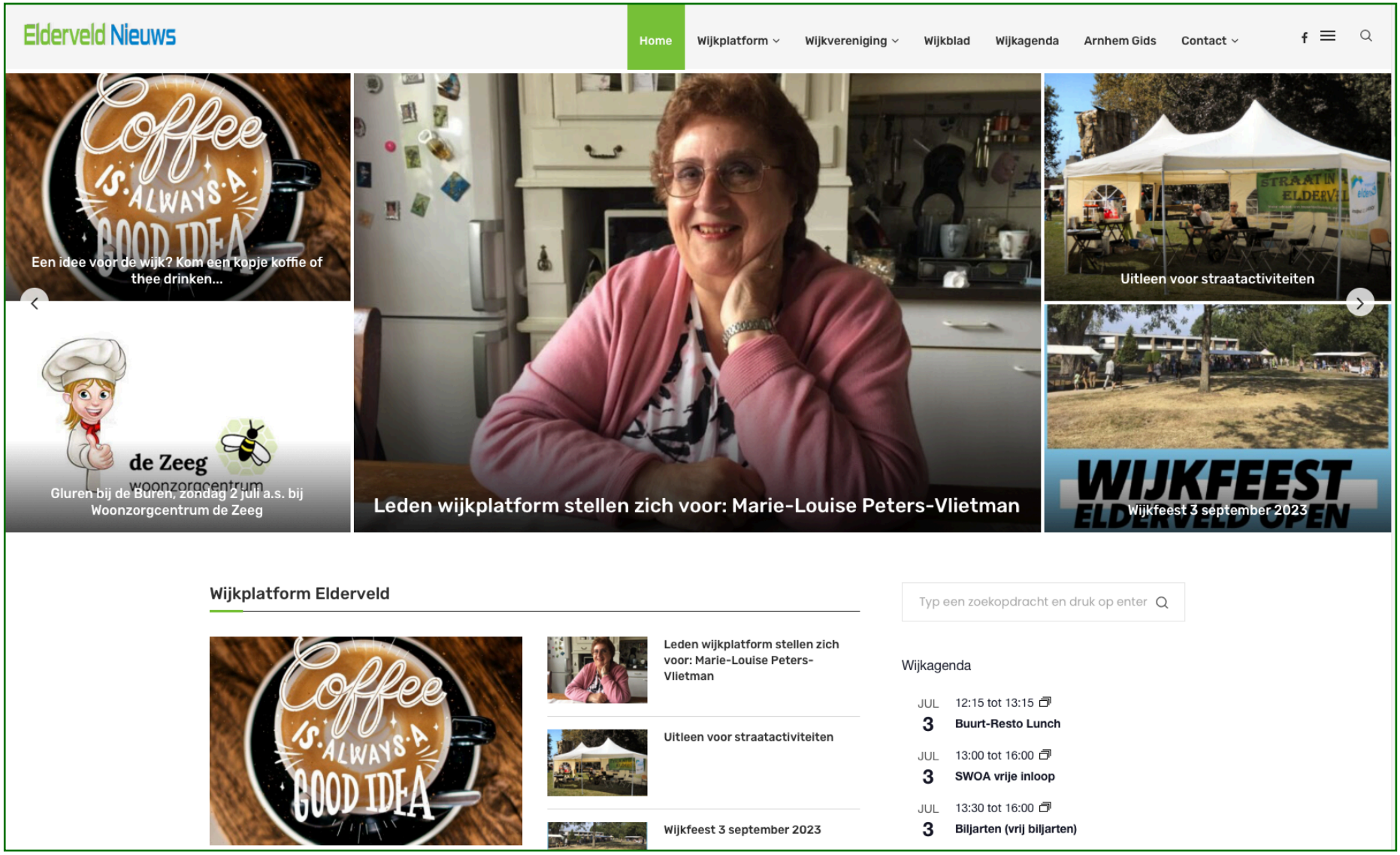

Website: Actualiteiten, agenda, overloop artikelen wijkblad, links, Arnhem gids, enz.

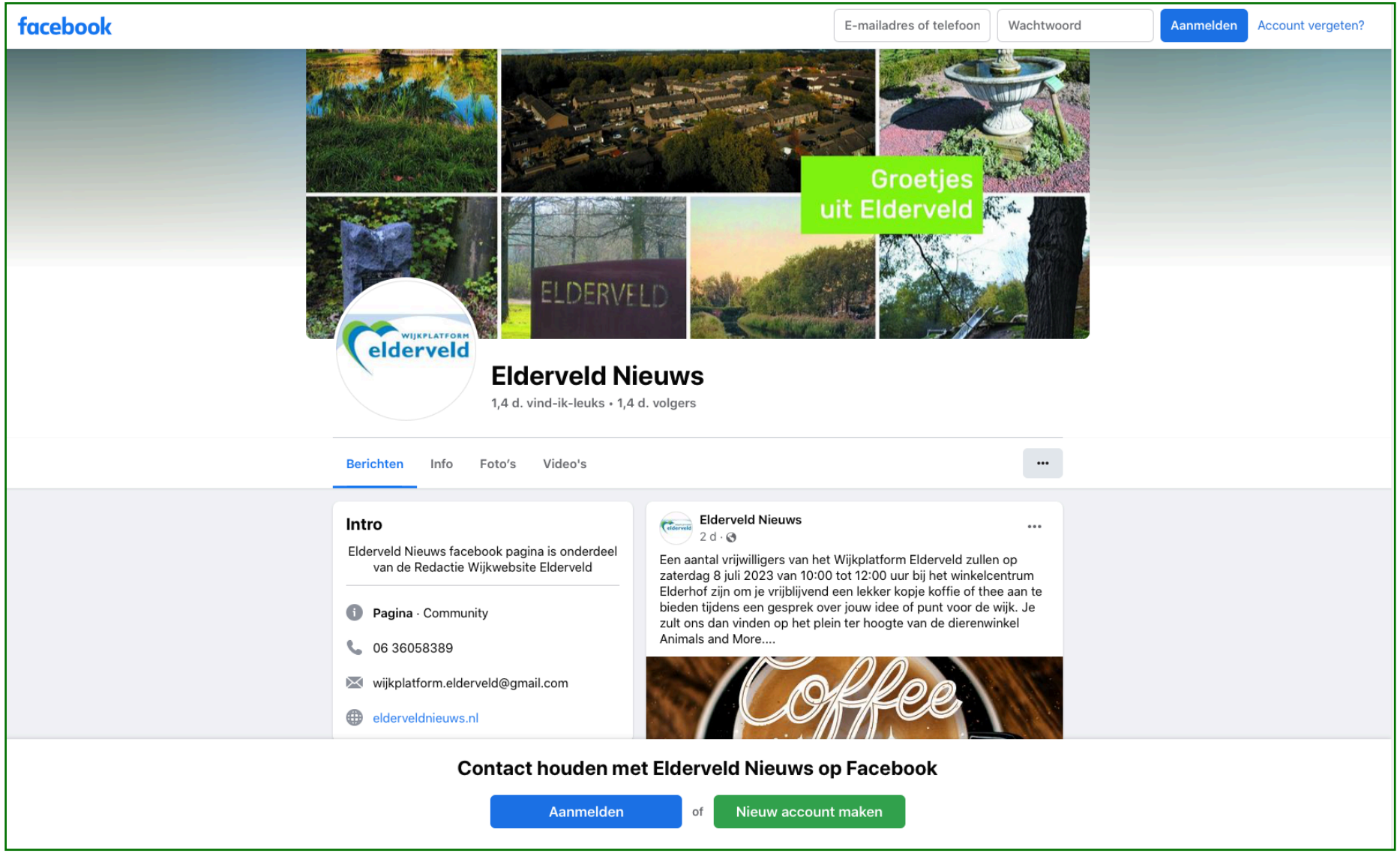

Sociale media: interactief, actualiteiten, mededelingen, waarschuwingen, enz.

Wijkblad: zichtbaar maken van wat er leeft in de wijk, welke wensen en vragen zijn er, achtergrondartikelen, wijkpartners introduceren, servicepagina's als agenda en adressen.

Wie samen eet, deelt iets moois

Interview en foto's: Bas van Spankeren

Het is al gezellig druk bij de entree van De Gaanderij als we aanschuiven voor de maandelijkse Eat & Meet. Eén keer per maand is hier op zaterdag een mooi initiatief waar buurtgenoten samen van een heerlijke driegangen maaltijd "met liefde bereid" kunnen genieten. Het doel is elkaar ontmoeten en verbinden. Want wie samen eet, deelt iets moois!

Chef-kok Allon Cheng schept nog eens op.

Oprechte belangstelling voor elkaar

Allon Cheng is vanavond de chef-kok en verteld dat samen eten best een uitdaging kan zijn: "Als je samen eet, dan deel je ook elkaars gewoonten en gebruiken. En als je dat goed kunt, dan accepteer je elkaar en creëer je een mooie band. In deze wijk merk je de oprechte belangstelling voor elkaar."

De wijk verbinden

Allon is ook mede-oprichter van Vitanos, één van de initiatiefnemers van deze Eat & Meet. Hij verteld over de opzet: "Hier komen mensen die er blij van worden om elkaar te ontmoeten, én die van lekker eten houden!" Stichting Vitanos heeft als doel om de vitaliteit en verbondenheid van mensen te vergroten door middel van allerlei kook- en eetinitiatieven.
"En dat werkt goed!" vinden ook Betty en Jan van Rooij (omslagfoto), die er vanavond voor de tweede keer bij zijn. Betty verteld dat het tegenwoordig best een uitdaging kan zijn om contact te krijgen met je buren: "Iedereen is druk en soms verhuizen mensen ook weer snel, maar hier kom ik overal bekenden tegen, lekker even bijkletsen en ouwe koeien uit de sloot halen."
Jan twijfelde even of hij wel mee zou gaan, hij wilde niet de enige man aan tafel zijn: "Maar dat valt reuze mee, en alle dames zijn heel aardig voor me. Oh ja ... en het eten is heerlijk," zegt Jan met een knipoog.

De opgewekte vrijwilligers van #Meedoen.

Vrijwilligers van grote waarde

Zoals gebruikelijk zijn er vanavond weer veel vrijwilligers van Vitanos en SWOA actief om de avond tot een succes te maken. Allon is vooral ook trots op de vrijwilligers van #Meedoen. Dat zijn nieuwkomers in Nederland, die vaak nog in het azielzoekerscentrum Elderhoeve wonen: "Voor deze vrijwilligers is het een mooie kans om in een veilige omgeving de Nederlandse taal en maatschappij wat beter te leren kennen." Met hun stralende glimlach en actieve aanpak zijn ze van grote waarde voor deze avond!

Betaalbaar, gevariëerd en gezond.

Betaalbaar, gevariëerd en gezond

De prijs voor een driegangen maaltijd is met € 6,50 (kinderen € 2,00) bewust heel betaalbaar gehouden: "Op deze manier is het voor al onze gasten bereikbaar om een avondje uit te gaan, en ook als je mensen uitnodigt weet je zeker dat het betaalbaar blijft," legt Allon uit. Ondanks die lage prijs eten we vanavond gevarieerd en gezond, maar vooral heel voedzaam en lekker! De aromatische runderbouillon is zelf getrokken, met o.a. kruidnagel en verse groenten. De kip is heerlijk mals en de aardappelgratin is hartig en romig. We sluiten af met een warm flensje met verse aardbeienmousse.

"... belangrijk dat mensen het gezellig hebben."

Het grootste compliment

Er zijn vanavond ruim vijftig gasten aanwezig en het is een gezellig drukte als we starten met een uitleg van de maaltijd door de chef-kok en hij bedankt iedereen voor z'n komst. Tijdens de gangen lopen de vrijwilligers rond om de borden aan te vullen voor wie nog wat extra's lust. "Eten is emotie en traditie, maar met eten kun je ook een boodschap meegeven. Door aandacht te geven aan het eten, geven wij waardering aan onze gasten, en dat voelen mensen echt!" zegt Allon bescheiden.
Voor Allon en zijn vrijwilligers is het grootste compliment het heerlijke geroezemoes van de vrolijke stemmen en het rinkelend bestek. Hij zegt: "Ik vind het vooral belangrijk dat mensen het gezellig hebben. Het is geweldig dat het vol is vanavond maar de kleine interacties tussen buren en wijkgenoten zijn mooi, mensen zwaaien naar elkaar, bieden elkaar een stoel aan en hebben fijne gesprekken ... dat vind ik fijn"

Aanmelden
Reserveren kan bij de balie van De Gaanderij of telefonisch op 026-381 02 65 uiterlijk op de donderdag vóór het diner tot 12.00 uur. Vermeld bij aanmelding uw naam, telefoonnummer, datum en eventuele dieet- en eetwensen.
Kosten
Vanaf 13 jaar € 6,50 en kind t/m 12 jaar € 2,00 per maaltijd. Met Gelrepas vanaf 13 jaar € 4,00 en kind t/m 12 jaar € 1,00 per maaltijd.
Data 2023
1 juli, 5 augustus, 2 september, 7 oktober, 4 november en 2 december
Locatie
SWOA De Gaanderij, Driemondplein 1, Arnhem
Het diner begint om 17.30 uur, de inloop is vanaf 17.00 uur.

Wijkpartner SWOA: samen eten, gezelligheid en aanspraak.

Straathoekwerkers David en Frank

Jongeren helpen hun draai in onze maatschappij te vinden

David Gerritsen en Frank Abbenhuis

Interview en foto's: Cor de Vrieze

Dat sommige jongeren overlast geven is van alle tijden. Dat is in onze wijk niet anders. In het vorige nummer van Elderveld Nieuws werd opgeroepen om overlast vooral te blijven melden. Maar wat gebeurt er dan? Helpt dat? En hoe? Daarover praat ik met David Gerritsen (61) en Frank Abbenhuis (48), straathoekwerkers van Pactum Straathoekwerk Arnhem. Wat meteen opvalt is de twinkeling in de ogen van de mannen, die verraadt dat zij graag met jongeren werken.

Waar zijn jullie actief?
David: Frank en ik zijn te vinden in de Zuid-wijken van Arnhem. En 2 collega's van ons zijn actief in Arnhem Noord.

Jullie zijn 7 dagen in de week in touw. Hoeveel uren werken jullie dan wel niet?
David: O, dat valt wel mee hoor; wij werken beiden o'n 36 uur in de week. Die smeren we met de nodige flexibiliteit uit over alle dagen van de week. Jongeren zijn natuurlijk elke dag op straat te vinden en daar houden we graag contact mee.

Wat houdt het straathoekwerk nu precies in?
David: Straathoekwerk houdt zich bezig met overlast gevende jongeren en de meer crimineel getinte groepen. Wij zoeken de jongeren in de wijk regelmatig op. En de jongeren die we nog niet kennen, daar gaan we kennis mee maken. Zo leren zij ons kennen en weten wij ook wie zij zijn.
Het gaat echt om lange termijn werk. Je kunt niet verwachten dat ze ons meteen aardig vinden terwijl ze je nog nooit gezien hebben. Het is dus een investering in tijd en die levert op den duur het een en ander op. Komt een jongere op een gegeven moment in problemen dan maken we afspraak met hem of haar. En als die jongere daarvoor openstaat, dan bieden we coaching, begeleiding aan.

Frank: We zijn zowel met groepen jongeren bezig als met jongeren individueel. In groepen proberen we processen te beïnvloeden naar ander gedrag.
Wij zijn daarin de schakel naar alle partijen die met jongeren te maken hebben. We trekken veel op met de ouders, de scholen, leerplichtambtenaren, de sociale wijkteams en wijkcoaches. En ook Team Leefomgeving, alle jongerenorganisaties in Arnhem, Bureau HALT en Vitesse. We kijken naar alternatieven als de jongeren ergens een plek gevonden hebben wat niet fijn is voor de buurt. We kunnen dan in samenspraak met de jongeren zoeken naar een andere, betere plek. Ergens een overkapping neerzetten bijvoorbeeld. Het gaat soms om hele simpele dingen.

Wanneer komt coaching in beeld?
Frank: Als we jongeren eenmaal kennen en zij ons, komt eventuele coaching in beeld, met als doel dat verdere hulpverlening voorkomen kan worden.
We komen achter de voordeur, wat speelt er nu, wat maakt het nou dat de jongeren op straat bepaald gedrag vertonen. Of met bepaalde groepen meegaan. Dat heeft een oorzaak. Het kan zijn dat er op school dingen mislopen, of iets in de thuissituatie of in een relatie. We hebben niet de rol van hulpverlener. Als die nodig is dan schakelen we andere partijen in. En we proberen de jongeren te motiveren om die hulp dan te accepteren. Doen ze dat niet, want tot dan toe is het allemaal nog vrijwillig, dan houden we ze de spiegel voor: Kijk, dit is nu het gedrag dat je laat zien en dit kunnen de gevolgen daarvan zijn.
Mooi voorbeeld daarvan: een jongen kwam 2 jaar geleden met zijn moeder bij het wijkteam terecht. Maar hij was toen zelf niet gemotiveerd. Onlangs belde zijn moeder op om te vertellen dat hij nu wel gemotiveerd is. Daarna had ik met hem de eerste afspraak, omdat hij nu graag onze coaching wil. Hij wil uit het wereldje stappen waarin mogelijke criminele activiteiten op de loer liggen, en zou ook graag zien dat het op school wat lekkerder gaat lopen. En omdat hij mij als straathoekwerker al een paar keer ontmoet heeft, heeft hij nu er voldoende vertrouwen in gekregen om van het coachingsaanbod gebruik te willen maken.

David: Dat is de investering dat je na 2 jaar vruchten afwerpt. Omdat ze je hebben leren kennen van de straat. Zo dat ze bij zichzelf kunnen zeggen: Daar heb ik vertrouwen in. Dat ze ondervonden hebben dat ons motto "Wij staan naast jou en komen op voor jouw belang" geen loze praat is.
Het komt ook voor dat jongeren, nadat we ze de spiegel voorgehouden hebben, zelf met bepaalde gedragingen ophouden. Zo werden in Elderveld bij herhaling dezelfde grote vernielingen aangericht. En we hebben toen gesproken met de groep jongeren waarvan we het idee hadden dat die de daders zouden kunnen kennen. Wij hoeven niet te weten wie de daders zijn, maar hebben wel laten weten wat de vervelende gevolgen zijn wanneer ze in handen van politie en justitie terecht komen. En dat hielp. De vernielingen hielden op. Jongeren zijn dus ook zeer goed in staat zichzelf te corrigeren.

Over welke leeftijdsgroep gaat het?
David: Over het algemeen van 12 tot en met 25 jaar. Soms nog wat jonger en soms ook nog wat ouder. We hebben te maken met jongeren in hun pubertijd. Die op zoek zijn naar hun identiteit. Die de stap naar volwassenheid maken. Er komt dan van alles en nog wat op hen af. Dan is het de kunst dat ze hun draai gaan vinden in de maatschappij. Onze doelgroep is dus: die jongeren die de aansluiting met de maatschappij dreigen te missen. Kijk, we blijven de jongeren altijd weer tegenkomen. En dan zijn wij de rode draad in hun leven. Met sommigen bouw je dan een band van jaren op.

Kan men contact met jullie opnemen?
Frank: Mensen kunnen altijd contact met ons opnemen. Dat kan via de mail, telefonisch en via de sociale media.

Pactum Straathoekwerk Arnhem
David Gerritsen
T: 06 43728048
E: davidgerritsen@vigogroep.nl
Frank Abbenhuis
T: 06 43263667
E: frankabbenhuis@vigogroep.nl
W: pactum.org/jeugdzorg/straathoekwerk-arnhem/
Instagram: Pactum StraathoekwerkArnhem
Facebook: Pactum Straathoekwerk Arnhem
Linkedin: Pactum Straathoekwerk Arnhem

David *Frank*

Wijkpartner Pactum Straathoekwerk: aandacht voor jongeren in de knel.

Tevredenheid over onderhoud park- en stadsbos Elderveld-Noord

April 2021 informeerden wij u over het veel te forse onderhoud van het parkbos rond de sportvelden in Elderveld-Noord. Na deze onderhoudsbeurt zag dit deel van Park de Steenen Camer eruit alsof er een tornado doorheen geraasd was. Wijkbewoners waren onaangenaam verrast en spraken van kaalslag en ravage.
Dit gaf aanleiding tot kritische vragen in de gemeenteraad. Gemeente en uitvoerder verwachtten dat de kwetsbare natuur zich weer snel zou herstellen. Anno 2023 zijn de gevolgen echter nog steeds zichtbaar. In januari 2023 is er een ander deel van het gebied onder handen genomen.
In dit artikel doen we verslag van deze nieuwe onderhoudsbeurt. Met dank aan toezichthouder Maurice Menzo voor zijn waardevolle opmerkingen en suggesties bij een eerdere versie van dit artikel.

Waar heeft het onderhoud plaatsgevonden?

De nieuwe onderhoudsbeurt betrof het stadsbos tussen de Elderhofseweg en de waterzuivering (RWZI), het parkbos ten zuiden van de watergang bij de hockeyvelden en het gebied ten noorden van het fietspad van de sportvelden naar Park Westerveld.

Welke werkzaamheden zijn er uitgevoerd?

Aan de oostkant van het stadsbos is tussen fietspad en bos een brede strook met struiken en (zieke) bomen verwijderd. Wandelaars en fietsers ondervinden nu geen hinder meer van overhangende takken en omgewaaide bomen.

De strook parkbos tussen de bebouwing van Elderveld-Noord en de watergang is onderhanden genomen door een kleine ploeg groenbeheerders. Die hebben braam- en andere woekerstruiken gedecimeerd, overhangende takken gesnoeid en verschillende waardevolle bomen ´vrijgesteld´ door de vegetatie erom heen te verwijderen. Zo werden er braamstruiken en woekerende Canadese kornoeljes rondom een Kronkelwilg verwijderd. Een ander wapenfeit was de fraaie restauratie van een amfibieënpoel.
Die was vrijwel volledig door braamstruiken en riet overwoekerd, maar is nu voor fietsers en wandelaars weer goed zichtbaar (zie foto). Volgens de kraanmachinist hebben de kikkers de ingreep goed doorstaan.

Gerestaureerde amfibieënpoel

Voor het zwaardere werk is een reusachtige hoogwerker op rupsbanden ingezet. Drie medewerkers verwijderden het dode hout boven de wandelpaden en kapten de bomen die een boomspecialist als ziek of onveilig had aangemerkt. Enkele gekapte bomen hadden een zogenoemd 'plakoksel': een zware tak met een groot risico op afscheuren.

Nadat de westkant van de Kolk van Schouten vorig jaar al een fikse opknapbeurt kreeg, werden dit jaar de zuid- en noordkant van het water aangepakt. Aan de zuidelijke oever woekerden hoge braamstruiken over een lengte van tientallen meters. Aan de noordelijke oever groeiden niet alleen manshoge rietkragen, maar ook de plaagsoort Reuzenberenklauw. Door de braamstruiken te verwijderen en het riet op verschillende plekken te maaien zijn er mooie zichtlijnen gemaakt. Het water en het fraaie witte huis zijn nu weer vanuit verschillende hoeken te bewonderen (zie foto bovenaan dit artikel).

Wijkbewoners tevreden over het onderhoud

Anders dan in 2021 waren Groendivisie en wijkbewoners tevreden over het onderhoud. Zeer gewaardeerd werden onder meer:

- de wijkschouw en het constructieve overleg met de gemeente;
- vrijwel alle te kappen bomen waren van tevoren met oranje verf gemarkeerd, ook de bomen die na 'afzetten' weer zouden uitlopen (zodat de wijk ruimschoots vóór de kap protest kon aantekenen wat in één geval ook gebeurd is);
- het handmatige snoei- en kapwerk is vakkundig en zorgvuldig uitgevoerd (geen ravage en kaalslag);
- het in toom houden of verwijderen van woekerende struiken en planten die de kruidlaag wegdrukken (o.a. braam, riet, Reuzenberenklauw) onder andere om mooie zichtlijnen te maken;
- het kappen van zieke en potentieel onveilige bomen (met name Schietwilgen en Canadapopulieren);
- het nagenoeg ontbreken van spoorvorming en beschadiging van de kwetsbare bodems (geen inzet van zware landbouwmachines maar een hoge kraan op rupsbanden die werkte vanaf het fietspad);
- vrijwel al het gesnoeide en gekapte hout mocht in de wijk blijven (niet naar de biomassacentrale!);
- de houtrillen zijn handmatig opgebouwd (en niet machinaal aangeschoven met schade aan de kwetsbare bosbodem);
- van gekapte bomen laat de gemeente vaak nog een deel staan (zolang de veiligheid dat toelaat). Daar profiteren o.a. verschillende mezen- en spechtsoorten van.
- vrijwel al het in 2021 gesnoeide en gekapte hout mocht blijven liggen. Dat bleek goed voor de biodiversiteit.
  Op de halfvergane achtergebleven takken en bomen zagen we dit jaar vele mooie en soms merkwaardige paddenstoelen (o.a. Echt judasoor, Gele korstzwam, Paarse korstzwam, Plooivlieswaaiertje, Rode kelkzwam, Waaiertje, Zwavelzwam en Zwerminktzwam).

Rode kelkzwam

Het is goed dat de gemeente werk maakt van het terugdringen van woekerende struiken en planten (zoals braam en riet). Deze (plaag)soorten drukken de wilde planten uit de kruidlaag weg, verstoppen amfibieënpoelen, belemmeren het zicht op watergangen en zorgen voor overlast (Reuzenberenklauw!). De ervaring met de onderhoudsbeurt van 2021 leert dat eenmalig 'geknipte' braamstruiken al snel weer uitgroeien om vervolgens na één jaar alweer helemaal terug te zijn. Bij de laatste onderhoudsbeurt heeft de gemeente geprobeerd de bramen met wortel en tak te verwijderen (en niet 'slechts' te knippen). Dat is overigens nog niet overal gebeurd.
Tussen de bramen staan namelijk vaak nog mooie struiken die anders ook vernietigd zouden worden.
De gemeente pakt nu ook de beruchte woekerstruik Canadese kornoelje aan. Deze wordt steeds dominanter in Park de Steenen Camer en omgeving. Het verwijderen van deze struiken is veel werk. Daarom heeft de gemeente besloten dit in fasen te doen. De verwachting is dat deze struik over enkele jaren vrijwel volledig uit Elderveld-Noord verdwenen zal zijn.

Wat blijft er nog te wensen over?

In het parkbos rondom de sportvelden heeft de natuur zich nog niet helemaal hersteld van de kaalslag en ravage van 2021. Enkele voorbeelden. Aan de randen van het natuurwandelpad is de weelderige kruidlaag van wilde (bos)planten grotendeels verdwenen (o.a. Groot heksenkruid, Schijnaardbei en Gevlekte dovenetel). Op de omgewerkte bosbodems zien we nu vooral woekerende struiken (o.a. bramen, Canadese kornoelje, Veelbloemige roos) en allerlei zeer algemene pionier- en ruigteplanten (o.a. brandnetels, Kleefkruid en Grote klit).
Van de naderhand aangeplante bomen en struiken bleken alleen de allersterksten opgewassen tegen de sneller groeiende concurrentie (o.a. Laurierkers en Taxus). Van de voorjaarsbloeier Gele kornoelje is nog slechts één ouder exemplaar over en Rode ribes en Kardinaalsmuts lijken geheel uit het parkbos verdwenen (jammer voor de insecten die hierop aangewezen zijn). Met de gemeente gaan Groendivisie en andere wijkbewoners aankomende zomer de situatie bekijken en een plan maken voor eventuele herstelmaatregelen. Die worden dan in het najaar van 2023 uitgevoerd.

Gekandelaberde Schietwilgen

Aan beide kanten van het fietspad van de sportvelden naar Park Westerveld zijn er weer vele Schietwilgen en Canadapopulieren gekapt, gekandelaberd of getopt.
Net als in het park- en stadsbos ging het meestal om aftakelende, zieke en/of niet meer veilige bomen. Deze voor Elderveld karakteristieke boomreuzen hebben hun uiterste houdbaarheidsdatum vaak al ruim overschreden en lijden in toenemende mate onder (onvoorspelbare) takbreuk. Ze verdwijnen in snel tempo, niet alleen uit het park- en stadsbos, maar ook uit de lijnbeplanting langs wandel- en fietspaden. Het zou fijn zijn als de gemeente de gekapte Schietwilgen en Canadapopulieren wat vaker zou terug planten (zie ook het juninummer van Elderveld Nieuws 2022). En de gaten in de lijnbeplanting zou opvullen.

Gemeente Arnhem: wijkbewoners weten zich gehoord en gezien.

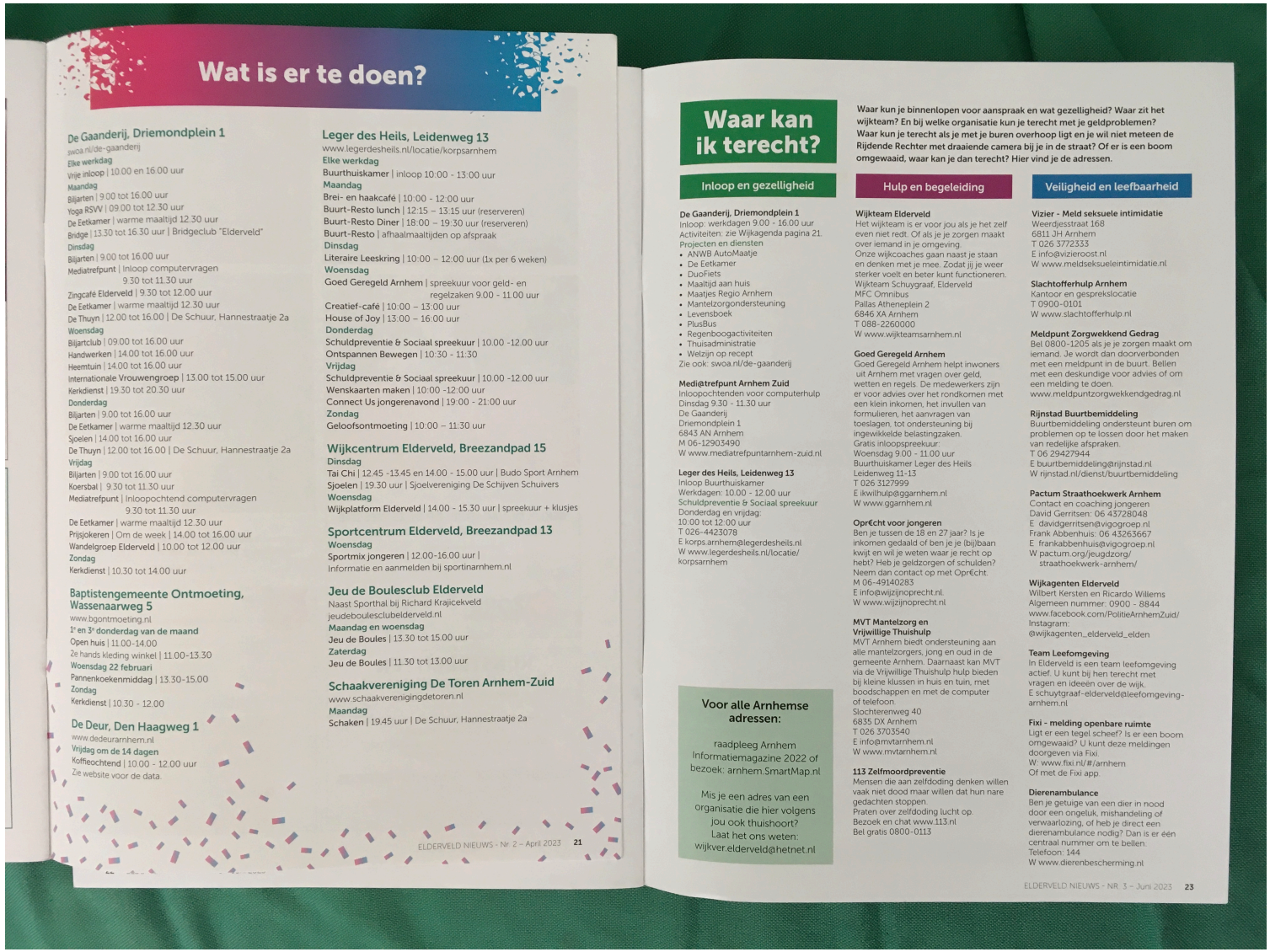

Wat is er te doen?

De Gaanderij, Driemondplein 1
swoa.nl/de-gaanderij
Elke werkdag
Vrije inloop | 10.00 en 16.00 uur
Maandag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
Yoga RSVV | 09.00 tot 12.30 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
Bridge | 13.30 tot 16.30 uur | Bridgeclub "Elderveld"
Dinsdag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
Mediatrefpunt | Inloop computervragen 9.30 tot 11.30 uur
Zingcafé Elderveld | 9.30 tot 12.00 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
De Thuyn | 12.00 tot 16.00 | De Schuur, Hannestraatje 2a
Woensdag
Biljartclub | 09.00 tot 16.00 uur
Handwerken | 14.00 tot 16.00 uur
Heemtuin | 14.00 tot 16.00 uur
Internationale Vrouwengroep | 13.00 tot 15.00 uur
Kerkdienst | 19.30 tot 20.30 uur
Donderdag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
Sjoelen | 14.00 tot 16.00 uur
De Thuyn | 12.00 tot 16.00 | De Schuur, Hannestraatje 2a
Vrijdag
Biljarten | 9.00 tot 16.00 uur
Koersbal | 9.30 tot 11.30 uur
Mediatrefpunt | Inloopochtend computervragen 9.30 tot 11.30 uur
De Eetkamer | warme maaltijd 12.30 uur
Prijsjokeren | Om de week | 14.00 tot 16.00 uur
Wandelgroep Elderveld | 10.00 tot 12.00 uur
Zondag
Kerkdienst | 10.30 tot 14.00 uur

Baptistengemeente Ontmoeting, Wassenaarweg 5
www.bgontmoeting.nl
1e en 3e donderdag van de maand
Open huis | 11.00-14.00
Ze hands kleding winkel | 11.00-13.30
Woensdag 22 februari
Pannenkoekenmiddag | 13.30-15.00
Zondag
Kerkdienst | 10.30 - 12.00

De Deur, Den Haagweg 1
www.dedeurarnhem.nl
Vrijdag om de 14 dagen
Koffieochtend | 10.00 - 12.00 uur
Zie website voor de data.

Leger des Heils, Leidenweg 13
www.legerdesheils.nl/locatie/korpsarnhem
Elke werkdag
Buurthuiskamer | inloop 10:00 - 13:00 uur
Maandag
Brei- en haakcafé | 10:00 - 12:00 uur
Buurt-Resto lunch | 12:15 – 13:15 uur (reserveren)
Buurt-Resto Diner | 18:00 – 19:30 uur (reserveren)
Buurt-Resto | afhaalmaaltijden op afspraak
Dinsdag
Literaire Leeskring | 10:00 – 12:00 uur (1x per 6 weken)
Woensdag
Goed Geregeld Arnhem | spreekuur voor geld- en regelzaken 9.00 - 11.00 uur
Creatief-café | 10:00 – 13:00 uur
House of Joy | 13:00 – 16:00 uur
Donderdag
Schuldpreventie & Sociaal spreekuur | 10.00 -12.00 uur
Ontspannen Bewegen | 10:30 - 11:30
Vrijdag
Schuldpreventie & Sociaal spreekuur | 10.00 -12.00 uur
Wenskaarten maken | 10:00 -12:00 uur
Connect Us jongerenavond | 19:00 - 21:00 uur
Zondag
Gelooofsontmoeting | 10:00 – 11:30 uur

Wijkcentrum Elderveld, Breezandpad 15
Dinsdag
Tai Chi | 12.45 -13.45 en 14.00 - 15.00 uur | Budo Sport Arnhem
Sjoelen | 19.30 uur | Sjoelvereniging De Schijven Schuivers
Woensdag
Wijkplatform Elderveld | 14.00 - 15.30 uur | spreekuur + klusjes

Sportcentrum Elderveld, Breezandpad 13
Woensdag
Sportmix jongeren | 12.00-16.00 uur |
Informatie en aanmelden bij sportinarnhem.nl

Jeu de Boulesclub Elderveld
Naast Sporthal bij Richard Krajicekveld
jeudebouleselderveld.nl
Maandag en woensdag
Jeu de Boules | 13.30 tot 15.00 uur
Zaterdag
Jeu de Boules | 11.30 tot 13.00 uur

Schaakvereniging De Toren Arnhem-Zuid
www.schaakverenigingdetoren.nl
Maandag
Schaken | 19.45 uur | De Schuur, Hannestraatje 2a

Waar kan ik terecht?

Waar kun je binnenlopen voor aanspraak en wat gezelligheid? Waar zit het wijkteam? En bij welke organisatie kun je terecht met je geldproblemen? Waar kun je terecht als je met je buren overhoop ligt en je wil niet meteen de Rijdende Rechter met draaiende camera bij je in de straat? Of er is een boom omgewaaid, waar kan je dan terecht? Hier vind je de adressen.

Inloop en gezelligheid

De Gaanderij, Driemondplein 1
Inloop: werkdagen 9.00 - 16.00 uur
Activiteiten: zie Wijkagenda pagina 21.
Projecten en diensten
- ANWB AutoMaatje
- De Eetkamer
- DuoFiets
- Maaltijd aan huis
- Maatjes Regio Arnhem
- Mantelzorgondersteuning
- Levensboek
- PlusBus
- Regenboogactiviteiten
- Thuisadministratie
- Welzijn op recept

Zie ook: swoa.nl/de-gaanderij

Medi@trefpunt Arnhem Zuid
Inloopochtenden voor computerhulp
Dinsdag 9.30 - 11.30 uur
De Gaanderij
Driemondplein 1
6843 AN Arnhem
M 06-12903490
W www.mediatrefpuntarnhem-zuid.nl

Leger des Heils, Leidenweg 13
Inloop Buurthuiskamer
Werkdagen: 10.00 - 12.00 uur
Schuldpreventie & Sociaal spreekuur
Donderdag en vrijdag:
10.00 tot 12.00 uur
T 026-4423078
E korps.arnhem@legerdesheils.nl
W www.legerdesheils.nl/locatie/korpsarnhem

Voor alle Arnhemse adressen:

raadpleeg Arnhem Informatiemagazine 2022 of bezoek: arnhem.SmartMap.nl

Mis je een adres van een organisatie die hier volgens jou ook thuishoort? Laat het ons weten: wijkver.elderveld@hetnet.nl

Hulp en begeleiding

Wijkteam Elderveld
Het wijkteam is er voor jou als je het zelf even niet redt. Of als je je zorgen maakt over iemand in je omgeving.
Onze wijkcoaches gaan naast je staan en denken met je mee. Zodat jij je weer sterker voelt en beter kunt functioneren.
Wijkteam Schuygraaf, Elderveld
MFC Omnibus
Pallas Atheneplein 2
6846 XA Arnhem
T 088-2260000
W www.wijkteamsarnhem.nl

Goed Geregeld Arnhem
Goed Geregeld Arnhem helpt inwoners uit Arnhem met vragen over geld, wetten en regels. De medewerkers zijn er voor advies over het rondkomen met een klein inkomen, het invullen van formulieren, het aanvragen van toeslagen, tot ondersteuning bij ingewikkelde belastingzaken.
Gratis inloopspreekuur:
Woensdag 9.00 - 11.00 uur
Buurthuiskamer Leger des Heils
Leidenweg 11-13
T 026 3127999
E ikwilhulp@ggarnhem.nl
W www.ggarnhem.nl

Opr€cht voor jongeren
Ben je tussen de 18 en 27 jaar? Is je inkomen gedaald of ben je je (bij)baan kwijt en wil je weten waar je recht op hebt? Heb je geldzorgen of schulden? Neem dan contact op met Opr€cht.
M 06-49140283
E info@wijzijnoprecht.nl.
W www.wijzijnoprecht.nl

MVT Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp
MVT Arnhem biedt ondersteuning aan alle mantelzorgers, jong en oud in de gemeente Arnhem. Daarnaast kan MVT via de Vrijwillige Thuishulp hulp bieden bij kleine klussen in huis en tuin, met boodschappen en met de computer of telefoon.
Sjochterenweg 40
6835 DX Arnhem
T 026 3703540
E info@mvtarnhem.nl
W www.mvtarnhem.nl

113 Zelfmoordpreventie
Mensen die aan zelfdoding denken willen vaak niet dood maar willen dat hun nare gedachten stoppen.
Praten over zelfdoding lucht op.
Bezoek en chat www.113.nl
Bel gratis 0800-0113

Veiligheid en leefbaarheid

Vizier - Meld seksuele intimidatie
Weerdjesstraat 168
6811 JH Arnhem
T 026 3772333
E info@vizieroost.nl
W www.meldseksueleintimidatie.nl

Slachtofferhulp Arnhem
Kantoor en gesprekslocatie
T 0900-0101
W www.slachtofferhulp.nl

Meldpunt Zorgwekkend Gedrag
Bel 0800-1205 als je je zorgen maakt om iemand. Je wordt dan doorverbonden met een meldpunt in de buurt. Bellen met een deskundige voor advies of om een melding te doen.
www.meldpuntzorgwekkendgedrag.nl

Rijnstad Buurtbemiddeling
Buurtbemiddeling ondersteunt buren om problemen op te lossen door het maken van redelijke afspraken.
T 06 29427944
E buurtbemiddeling@rijnstad.nl
W rijnstad.nl/dienst/buurtbemiddeling

Pactum Straathoekwerk Arnhem
Contact en coaching jongeren
David Gerritsen: 06 43728048
E davidgerritsen@vigogroep.nl
Frank Abbenhuis: 06 43263667
E frankabbenhuis@vigogroep.nl
W pactum.org/jeugdzorg/straathoekwerk-arnhem/

Wijkagenten Elderveld
Wilbert Kersten en Ricardo Willems
Algemeen nummer: 0900 - 8844
www.facebook.com/PolitieArnhemZuid/
Instagram:
@wijkagenten_elderveld_elden

Team Leefomgeving
In Elderveld is een team leefomgeving actief. U kunt bij hen terecht met vragen en ideeën over de wijk.
E schuytgraaf-elderveld@leefomgeving-arnhem.nl

Fixi - melding openbare ruimte
Ligt er een tegel scheef? Is er een boom omgewaaid? U kunt deze meldingen doorgeven via Fixi.
W: www.fixi.nl/#/arnhem
Of met de Fixi app.

Dierenambulance
Ben je getuige van een dier in nood door een ongeluk, mishandeling of verwaarlozing, of heb je direct een dierenambulance nodig? Dan is er één centraal nummer om te bellen:
Telefoon: 144
W www.dierenbescherming.nl

Servicepagina’s: agenda en adressen.

V.l.n.r.: Wendy Beukhof, Kirsty Teunissen, Silvia Groosman en Arno Tiernego

Team Leefomgeving houdt sinds kort kantoor in Elderveld, waarvoor aandacht in het volgende nummer van Elderveld Nieuws.

Samen werken wij aan een prettige wijk

Het Wijkplatform is er voor het overleg tussen wijkbewoners en gemeente om de leefbaarheid te bevorderen. Iedereen is welkom op de openbare bijeenkomsten die 5 x per jaar plaats vinden in het Wijkcentrum. Zie pagina 16 voor de data. Werkgroepen maken zich sterk voor diverse zaken in onze wijk. Iedereen is welkom om een steentje bij te dragen.

Verkeer & Veiligheid

Aandachtspunten genoeg in onze wijk. Heb je ideeën voor oplossingen, meld je dan aan.

Groen Divisie

Deze werkgroep zet zich in voor de groene wensen van onze wijk.

Winkelcentrum

Deze werkgroep zet zich in voor een gezellig en leefbaar winkelcentrum. Ideeën, meedoen? Meld je dan aan.

Elderveld Schoon

Meerdere keren per jaar wordt er zwerfafval opgeruimd in de wijk. Doe je een keer mee?

Elderveld Actief

Burenhulp voor eenmalige kleine klusjes in en om het huis. Bel of kom naar de inloop in het Wijkcentrum.

Straat in actie

Voor het lenen van materialen wanneer je iets wilt organiseren in je straat of buurt. Bel of kom naar onze inloop.

Redactie wijkwebsite

Heb je nieuws voor onze wijkwebsite? Mail: wijkplatform.elderveld@gmail.com

Elderveld Open

Deze werkgroep organiseert diverse activiteiten voor jong en oud.

Heemtuin

Elke woensdagmiddag gezellig tuinieren in de Heemtuin bij De Gaanderij.

WIJKPLATFORM elderveld

Inloop: woensdag 14.00 - 15.30 uur, Wijkcentrum, Breezandpad 15, T 06 36058389, E wijkplatform.elderveld@gmail.com

Tenslotte op de achterpagina: een overzicht van de werkgroepen van het Wijkplatform Elderveld. Tientallen vrijwilligers zetten zich in voor een prettige wijk!

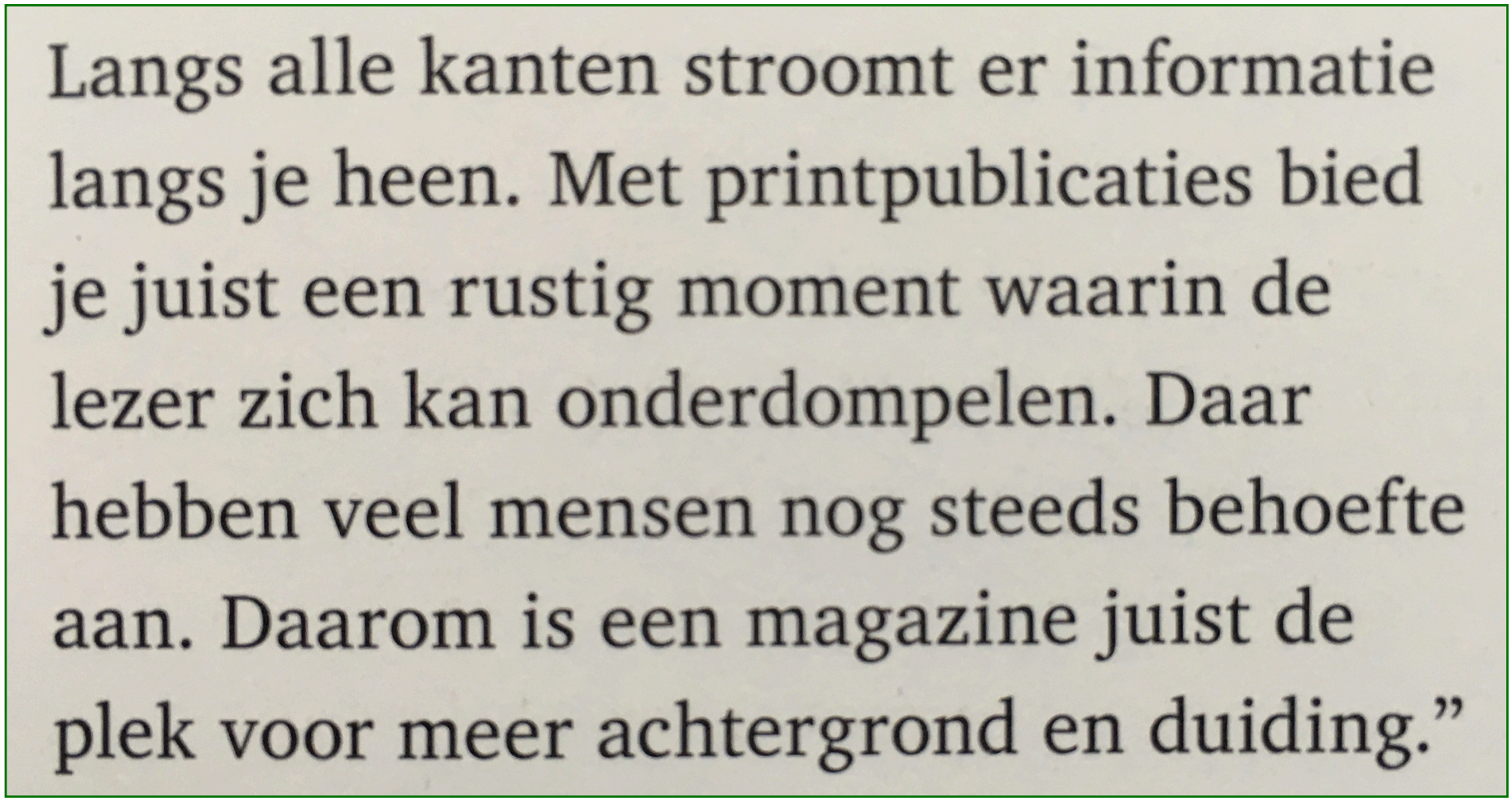
Langs alle kanten stroomt er informatie langs je heen. Met printpublicaties bied je juist een rustig moment waarin de lezer zich kan onderdompelen. Daar hebben veel mensen nog steeds behoefte aan. Daarom is een magazine juist de plek voor meer achtergrond en duiding."

~ Imprintant, relatiemagazine van tijdschriften producent Senefelder Misset, lente 2023

Daarom is een wijkblad zo belangrijk. En kan niet gemist worden naast zulke media als wijkwebsite en facebook.

Het wijkblad heeft te maken met gestegen drukwerkkosten, te wijten aan de sterk gestegen papierprijzen.

	2022	2023	
Drukwerkkosten	€ 15.003	€ 16.300	Toename van € 1.300
Advertentie opbrengsten*	€ 5.515	€ 5.890	Toename van € 375
			Tekort **€ 925**

* Toename door verhoging tariefsverhoging m.i.v. 2023.

Opvatting college: “… één budget … waarbij het aan de wijkbewoners is om te bepalen hoe het budget wordt ingezet.”

Echter: bij gestegen kosten wijkblad en bij gelijkblijvend budget betekent dat, dat het een dan ten koste van het ander gaat.

Wijkgerichte communicatiemiddelen als wijkwebsite, sociale media en wijkblad zijn echter onmisbaar. Bedienen elk hun eigen publiek.

Met name voor ouderen, zo geeft o.a. SWOA aan, is het wijkblad een onmisbare bron van informatie en inspiratie.

Wijkmedia dienen het gemeenschappelijk belang

Wijkmedia bieden de gemeente de unieke mogelijkheid wijkgericht te communiceren met haar inwoners.

Van de gemeente en andere wijkpartners ontvangen we graag persberichten, waarin ervaringsverhalen opgenomen zijn. Dat vergroot de herkenbaarheid.

Wij zien graag dat de gemeente faciliterend optreedt.

Een inflatiecorrectie op het wijkbudget zou welkom zijn.

Vragen, suggesties, aanvullingen?

Aarzel niet contact met ons op te nemen!

Cor de Vrieze | redacteur Elderveld Nieuws

E wijkver.elderveld@hetnet.nl

Wijkmedia in Arnhem

Nicole Cordewener

Kort over mezelf

- Maak de RijnRepoorter in het Broek en de Binnenstadskrant in het centrum

- Daarnaast via Praktische Zaken verbindende rol wijkredacties
  - Organiseren bijeenkomsten
  - Gezamenlijk drukwerk inkopen
  - Artikel ja/ja-sticker

Belang van wijkmedia

- Weten wat er in je eigen wijk speelt, trots op de wijk en verbinden
- Vooral voor ouderen, maar ook iedereen: papieren krant krijg je in de bus en lees je

22 wijkkranten of -bladen

- Alteveer & Cranevelt: Craneveer
- Angerenstein: Wijkkrant Angerenstein
- Arnhemse Broek: RijnRepoorter
- Burgemeesterswijk: Wijkcontact
- Centrum: Binnenstadskrant
- De Laar: Laarnieuws
- Elden: Hallo Elden
- Elderveld: Elderveld Nieuws
- Geitenkamp & Monnikenhuizen: Op de Hoogte
- Heijenoord & Lombok: Wijkkran Langs Rijn & Rails
- Hoogkamp: De Penseelstreek
- Hoogstede & Klingelbeek: Klingelstee
- Klarendal: Wijkkrant Klarendal
- Malburgen: de Malburger
- Molenbeke: de Molenbeker
- Paasberg en Wellenstein: Wijkkrant de Paasberg en Wellenstein
- Presikhaaf: Presikhaaf Wijknieuws
- Rijkerswoerd: Het Woerdje
- Schuytgraaf: de Vierkrant
- Sint Marten & Sonsbeekkwartier: St Marten &Sonsbeekkwartier wijkkrant
- Spijkerkwartier: Wijkkrant Spijkerkwartier
- Vredenburg en Kronenburg: Wijkkrant Vredenburg-Holthuizen

Waar hebben we het over?

- Oplages tussen de 500 en 8.800 per editie
- Tussen de 2 en 7 edities per jaar
- Soms voor buurten (Molenbeek), soms voor meerdere/grote wijken (Malburgen, Immerloo en het Duifje)

Dat is best wat werk

- Schrijven
- Fotografie
- Vormgeving
- Advertentiebeheer
- Contact drukker
- Bijhouden mail/persberichten → secretariaat
- Bijhouden site en social media
- Distributie

Grotendeels door vrijwilligers!

Wijken en ook wijkmedia verschillen

- Onafhankelijk of afhankelijk van wijkplatform/wijkvereniging
- Wel of geen advertenties, alles toelaten of kritisch?
  - Advertentiegeld gaat terug naar wijkbudget of wijkmedium?
- Betaalde professionals: voor tekst, fotografie en/of vormgeving
  - Betaald uit wijkbudget
- Papieren versie en online versie werken samen (of niet)
- Betrokkenheid TLO en opbouwwerkers
- Veel of weinig vrijwilligers
- Inhoud kranten verschilt

Welke problemen spelen er?

- Te weinig vrijwillige redactieleden: zijn er professionals nodig? Dat kost geld!
- Gestegen kosten voor drukwerk, eventuele personeelskosten

Gevolgen: wijkkranten kunnen verdwijnen!

RONDETAFELGESPREK 5 JULI 2023
wijkmedia Klarendal

Door Zefanja Hoogers

Wat gaat goed/wat gaat niet goed?

De Klarendalse wijkkrant bestond vorig jaar 50 jaar. In plaats van dat uitgebreid te jubileren, stond de krant gedurende het hele jaar voornamelijk stil bij een crowdfunding actie om zeker te weten voorlopig in ieder geval zes wijkkranten van de drukker te kunnen laten komen, in tegenstelling tot de zeven van de afgelopen twintig jaren. Volgens het CBS gaat het heel goed met Klarendal, daarom is er met 15.000 euro gekort op het wijkbudget, waar de media uit betaald moeten worden. Met het 15.000 euro kleinere budget, is lokale media eigenlijk niet eens meer mogelijk. Hier kwam in dat jubileumjaar ook nog eens een energiecrisis in de vorm van een papiercrisis overheen, waardoor we kunnen concluderen dat het heel slecht gaat met de Klarendalse wijkkrant.

[laten zien] In de tijd dat Klarendal een Vogelaarwijk was, leek alles mogelijk. Toen dat ophield, kwam er een meer sobere wijkkrant van de drukker. Maar de wijkkrant van nu, krijgen de bezorgers niet meer door de brievenbussen: het papier van nu, is van zo'n beroerde en dunne kwaliteit is, dat zij vaak genoodzaakt zijn hem door brievenbussen te proppen.

Wat er goed gaat, is dat linksom rechtsom alle jaren de Klarendalse wijkkrant merkbaar leeft. Dat komt via allerlei kanalen terug bij de redactie: hij wordt gelezen, er komen reacties in de mailbox, voelt tastbaar als 'van ons', zodra hij niet bezorgd wordt komt dat geluid terug in de vorm van een klacht, oproepen worden meestal gehonoreerd, alle lagen van de Klarendalse bevolking praten over de verbindende factor die dit medium heeft en de crowdfunding actie leverde maar liefst 3200 euro op.

Maar daar kunnen wij geen toekomst mee bestendigen.

Wat wordt er gemist in relatie met de gemeente?

De gemeente vindt dat wijkmedia bewonersinitiatieven zijn. Fijn natuurlijk, dat er ruimte is voor eigen inzichten en talentontwikkeling onder de Arnhemmers. Maar de gemeente, én de satelliet organisaties van de gemeente die overheidsopdrachten uitvoeren, vinden het ook heel vanzelfsprekend om gebruik te maken van wijkmedia om hun boodschappen onder de Arnhemmers te verspreiden: de mailbox staat vol met willekeurige berichtgevingen met het verzoek die op te nemen in agenda, krant of website. Er is zelfs onlangs zelfs midden in de papiercrisis vanaf het stadhuis een verzoek gekomen om een bespaarkrant uit te printen: 'Bijgevoegde pdf kunt u gebruiken om af te drukken en kan mee worden gestuurd met uw wijkkrant'. Als wijkmedium ben ik graag dienstbaar, maar hoe zien jullie collega's van de communicatieafdeling dat? Dat hún boodschap betaald wordt vanuit wijkbudgetten? Wat vraagt en verlangt de gemeente van bewonersinitiatieven?

Met extra geld om de toekomst van de wijkkrant te waarborgen, komen ambtenaren en afdelingen niet makkelijk over de boeg. Want het idee 'Wijkmedia zijn bewonersinitiatieven en moeten dus betaald worden uit wijkbudget' is hardnekkig. Zoekend naar oplossingen, is er door bewoners vanuit het Klarendalse wijkplatform eerder het idee geopperd om het TLO een eigen betaalde pagina te laten hebben, waar zij dan zelf in bepalen wat daarop gepubliceerd wordt. Maar dat kon niet, want dan zouden ze dat in de hele stad moeten doen. Tot mijn verbazing bestaat een dergelijke constructie in Malburgen wél! Hoe zien raadsleden dat?

Welke toekomstvisie is er?

Ondanks dat het volgens het CBS goed gaat met Klarendal, is het óók een Arnhem Oost-aanpak wijk. Om daar als redactie over te communiceren, moeten er ándere media op nagespeurd worden dan de mailbox van de Klarendalse wijkkrant, om inwoners en lezers te informeren, zodat ook zij een beetje begrijpen waar het over gaat en wat de wijk de komende jaren, een generatie lang, te wachten staat. In de mailbox van Klarendal is het qua Arnhem Oost-aanpak oorverdovend stil….

Maar er komen wél veel gelden richting Klarendal in het kader van deze aanpak en hoog op de Arnhem Oost agenda blijkt communicatie met bewoners te staan. Klarendal was de afgelopen jaren probleemwijk, aandachtswijk, krachtwijk, prachtwijk, Vogelaarwijk en is Modekwartier. Maar het maakt niet zo veel uit; vanwege de inrichting en opbouw zal het áltijd een wijk met kwetsbare doelgroepen blijven die je via slechts een Facebook pagina niet bereikt. De Arnhem Oost-aanpak uitvoerders hebben goede partners met stevige wijkmedia nodig om over hun werk en aanpak te communiceren in een wijk als Klarendal.

De Klarendalse website is ondertussen antiek, maar kan zo even niet vernieuwd worden omdat daar geen wijkbudget voor is. Dus de Klarendalse media bieden zich dienstbaar aan: zij publiceren met een kwalitatief goede wijkkrant en een moderne website alles over de Arnhem Oost-aanpak dat relevant is voor de Klarendallers, de pot Arnhem Oost-aanpak maakt een budget beschikbaar om de komende jaren de Klarendalse wijkmedia te bestendigen.

Zo is zowel de gemeente als het bewonersinitiatief geholpen: een win/win situatie.

Hoogstede-Klingelbeek **De Klingelstee**

De Klingelstee is voortgekomen uit de Buurtvereniging Hoogstede-Klingelbeek, die in 1978 werd opgericht. Hoogstede-Klingelbeek is een kleine buurt in Arnhem-West (ca. 500 adressen), maar met een zeer actieve vereniging, die veel uiteenlopende clubjes herbergde. Die clubjes waren vooral voor de gezellige activiteiten, zoals schaken, lezen, musiceren, bridgen, jeu-de-boulen, wandelen, sporten, de wijngaard, moestuinen, kinderactiviteiten, etymologie, de Schutterij en andere hobby's, maar als er iets gebeurde dat als een bedreiging werd gevoeld, stond de hele buurt ook op de barricaden.
De Klingelstee was bedoeld als een soort verslaglegging, alle clubjes konden er vertellen wat er was georganiseerd en hoe dat was gelopen, het bestuur kon er mededelingen doen van het reilen en zeilen van de vereniging als zodanig. Heel gezellig en kneuterig allemaal, voor iedereen die zich betrokken voelde bij de buurt was het vanzelfsprekend om het blaadje, dat tweemaal per jaar verscheen, te lezen. Je moest overigens lid zijn van de buurtvereniging om de Klingelstee in de bus te krijgen. Vrijwel iedereen was destijds lid!

Naarmate de tijd voortschreed en er steeds meer verjonging in de buurt optrad, naast de introductie van allerlei nieuwe media, merkten we dat de Klingelstee niet meer gelezen werd door de nieuwere bewoners, terwijl we die toch wilden blijven betrekken bij wat er werd georganiseerd. Met name de grote nieuwbouwprojecten midden in de buurt leverden veel nieuwe bewoners op, die zich niet zo verbonden voelden met de rest, met name met de 'oudere bewoners'. Naast het blaadje hadden we intussen een site, een facebookpagina en veel losse flyers die huis aan huis werden verspreid bij activiteiten. Toen de Gemeente de financiering van de wijken anders ging indelen en alle bewoners van een wijk moesten worden bediend, gingen we over op een ander concept van de Klingelstee: minder 'mededelingen', meer korte artikeltjes met mooie foto's en vooral: een betere vormgeving! In plaats van tweemaal verschijnen we nu viermaal per jaar, zodat we onder een ander btw-tarief vallen en we iets actueler kunnen zijn. De vormgeving wordt gedaan door Marjolein Kaarsemaker, die echter niet in de wijk woont en die ervoor wordt betaald. (Voor de rest is alles nog steeds vrijwilligerswerk.) Een hap uit de begroting, maar zeer de moeite waard. Ook de nieuwe bewoners lezen nu de Klingelstee en gooien hem niet meteen bij het oud papier. Zo is het weer een belangrijk element geworden binnen de onderlinge communicatie en verbinding.

HM

Van: Els van der Waal | APCG
Verzonden: woensdag 5 juli 2023
Onderwerp: Inspraakreactie Apcg toegankelijkheid van wijkmedia

Sommige personen die dit bericht hebben ontvangen, ontvangen niet vaak e-mail van info@apcg.nl. Meer informatie over waarom dit belangrijk is

Beste raadsleden en fractievolgers,

Vanavond staat het agenderingsverzoek "Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem" op de politieke agenda. Het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) wil hier graag op reageren.

Goed om te lezen dat jullie aandacht besteden aan het belang van wijkmedia. Zowel de papieren als digitale wijkmedia vormen een belangrijke bron van informatie voor inwoners om mee te kunnen doen en mee te kunnen praten/beslissen over hun wijk.
In onze reactie willen wij daarom graag aandacht vragen voor het belang van toegankelijkheid van de wijkmedia.
Daarmee bedoelen we dat wijkmedia ook voor mensen met een beperking goed ‘leesbaar’ moet zijn. Denk daarbij aan dat het goed te begrijpen moet zijn voor mensen die bijvoorbeeld door een verstandelijke beperking moeite hebben met lezen, maar ook dat ze goed te ‘lezen’ zijn voor inwoners die blind of slechtziend zijn.
Een mooi voorbeeld is de readspeaker die sommige wijkwebsites hebben. Daarmee kunnen mensen die moeite hebben met lezen de tekst laten voorlezen.
Een ander voorbeeld is dat mensen die blind zijn gebruik maken van spraaksoftware of een brailleregel om websites te kunnen bezoeken. Dat stelt eisen aan bijvoorbeeld hoe afbeeldingen op een site geplaatst worden, nu gebeurt dat vaak niet goed, waardoor mensen vastlopen in onbegrijpelijke cijfercodes.
Dit zijn slechts 2 voorbeelden, toegankelijkheid omvat natuurlijk meer.
Voor overheidswebsites is wettelijk geregeld dat deze aan minimale toegankelijkheidseisen moeten voldoen. Voor andere websites gelden die eisen (nog) niet.
Ook bij papieren versies kan rekening gehouden worden met zaken die de toegankelijkheid verbeteren.

Wij roepen de gemeente dan ook op om richtlijnen voor de toegankelijkheid van wijkmedia mee te geven. Waarbij het natuurlijk noodzakelijk is dat ook de benodigde ondersteuning in middelen en kennis beschikbaar wordt gesteld.

Met vriendelijke groet,

Marjolein van den Broek,
Voorzitter Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg)

Rondetafelgesprek wijkmedia 5 juli 2023

Henk Donkers, hoofdredacteur Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem) en daarvoor van Wijkcontact (Burgemeesterswijk waar ik 32 jaar gewoond heb en 12 in de redactie zat). Ons blad en onze wijkvereniging heten Penseelstreek omdat alle straten genoemd zijn naar schilders. We zijn dus geen schildersblad.

'Wijken zijn geen verzamelingen stenen, maar gemeenschappen van mensen', is onze overtuiging. In die gemeenschapsvorming spelen wijkkranten (en wijkverenigingen) een belangrijke rol. Ze zorgen voor meer sociale samenhang, onderlinge verbondenheid en betrokkenheid. Dan is het wel belangrijk dat IEDEREEN geïnformeerd wordt op een kwalitatief goede manier. Dat kan via een wijkkrant die inhoudelijk de moeite waard is en goed is vormgegeven. Mensen willen kwaliteit. Daarnaast ook via een goede wijkwebsite en digitale nieuwsbrief. **Elke wijk heeft zoiets nodig en verdient zoiets.**

De gemeenteraad erkent het belang van lokale media. Zie 'amendement versterken lokale media' (begroting 2021) en instelling Mediafonds lokale journalistieke producties. Die steun is vooral gericht op het niveau van de stad. Hier gaat het om de media een niveau lager, het **wijkniveau** > wijkkranten, websites, digitale nieuwsbrieven.

Als Penseelstreek prijzen we ons gelukkig met een heel actieve wijkvereniging die als motto heeft: 'Samen maken we de wijk'. De wijkvereniging voelt zich verantwoordelijk voor het uitbrengen van een mooi blad (4x per jaar, 36 à 44 pagina's) en goede website en digitale nieuwsbrief. Onze wijkkrant is het uithangbord van de wijkvereniging en wordt bij elk huishouden bezorgd, wel of geen lid van de wijkvereniging. Ook hebben we veel adverteerders, vooral uit de wijk of directe omgeving.

Met de productie en distributie (en de financiering daarvan) hebben we geen problemen, andere wijkbladen helaas wel, zo bleek uit het laatste wijkbladenoverleg. Wel soms met het vinden van capabele redactieleden en vooral vinden van een goede vormgever (ons 'zijden draadje'; geen stand by).

Wat kan gemeente doen aan ondersteuning?

- Waar nodig, financiële ondersteuning bij uitbrengen > ieder adres moet de krant (kunnen krijgen. Geldt niet voor de Penseelstreek; financieel kunnen we onszelf bedruipen, maar dat geldt niet voor alle wijkkranten.
- Beschikbaar stellen softwarepakket voor de vormgeving InDesign of Illustrator = betalen licentie.
- Mogelijk het laten ontwikkelen van een basisvormgeving door een professional waarmee een niet-professional aan de gang kan gaan. AI gaat vormgeving ongetwijfeld vergemakkelijken.
- Verhogen van de bekwaamheid om daarmee om te gaan > cursussen of coaching
- Idem voor schrijfvaardigheid redactieleden > cursus, coaching
- Faciliteren onderlinge samenwerking bladen (zoals nu gebeurt via wijkbladenoverleg afdeling Praktische zaken) bijv. ook bij werving en doorgeven adverteerders.

Wijkmedia in Arnhem

Nicole Cordewener

Kort over mezelf

- Maak de RijnRepoorter in het Broek en de Binnenstadskrant in het centrum

- Daarnaast via Praktische Zaken verbindende rol wijkredacties
  - Organiseren bijeenkomsten
  - Gezamenlijk drukwerk inkopen
  - Artikel ja/ja-sticker

Belang van wijkmedia

- Weten wat er in je eigen wijk speelt, trots op de wijk en verbinden
- Vooral voor ouderen, maar ook iedereen: papieren krant krijg je in de bus en lees je

22 wijkkranten of -bladen

- Alteveer & Cranevelt: Craneveer
- Angerenstein: Wijkkrant Angerenstein
- Arnhemse Broek: RijnRepoorter
- Burgemeesterswijk: Wijkcontact
- Centrum: Binnenstadskrant
- De Laar: Laarnieuws
- Elden: Hallo Elden
- Elderveld: Elderveld Nieuws
- Geitenkamp & Monnikenhuizen: Op de Hoogte
- Heijenoord & Lombok: Wijkkran Langs Rijn & Rails
- Hoogkamp: De Penseelstreek
- Hoogstede & Klingelbeek: Klingelstee
- Klarendal: Wijkkrant Klarendal
- Malburgen: de Malburger
- Molenbeke: de Molenbeker
- Paasberg en Wellenstein: Wijkkrant de Paasberg en Wellenstein
- Presikhaaf: Presikhaaf Wijknieuws
- Rijkerswoerd: Het Woerdje
- Schuytgraaf: de Vierkrant
- Sint Marten & Sonsbeekkwartier: St Marten &Sonsbeekkwartier wijkkrant
- Spijkerkwartier: Wijkkrant Spijkerkwartier
- Vredenburg en Kronenburg: Wijkkrant Vredenburg-Holthuizen

Waar hebben we het over?

- Oplages tussen de 500 en 8.800 per editie
- Tussen de 2 en 7 edities per jaar
- Soms voor buurten (Molenbeek), soms voor meerdere/grote wijken (Malburgen, Immerloo en het Duifje)

Dat is best wat werk

- Schrijven
- Fotografie
- Vormgeving
- Advertentiebeheer
- Contact drukker
- Bijhouden mail/persberichten → secretariaat
- Bijhouden site en social media
- Distributie

Grotendeels door vrijwilligers!

Wijken en ook wijkmedia verschillen

- Onafhankelijk of afhankelijk van wijkplatform/wijkvereniging
- Wel of geen advertenties, alles toelaten of kritisch?
  - Advertentiegeld gaat terug naar wijkbudget of wijkmedium?
- Betaalde professionals: voor tekst, fotografie en/of vormgeving
  - Betaald uit wijkbudget
- Papieren versie en online versie werken samen (of niet)
- Betrokkenheid TLO en opbouwwerkers
- Veel of weinig vrijwilligers
- Inhoud kranten verschilt

Welke problemen spelen er?

- Te weinig vrijwillige redactieleden: zijn er professionals nodig? Dat kost geld!
- Gestegen kosten voor drukwerk, eventuele personeelskosten

Gevolgen: wijkkranten kunnen verdwijnen!

BEHANDELRESULTAAT

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Agenderingsverzoek Rondetafelgesprek wijkmedia in Arnhem

Portefeuillehouder:	Lauriks

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers: Dayiolgu (GroenLinks), Wiechers (D66), Maref (VVD), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Hogenhout (Partij voor de Dieren),Visser (PvdA), Roelen (SP), Snelting (Volt), Aydemir (DENK), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV)

De fracties van CDA en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Lauriks (wethouder)

Bespreking
De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college.

Informatieve fase
Er wordt gestart met de informatieve fase. De informatieve fase is ingevuld met een rondetafelgesprek, hiervoor hebben zich 10 deelnemers vanuit de wijkmedia aangemeld. Hieronder vindt u een overzicht met de deelnemers aan dit rondetafelgesprek.

Naam:	**Organisatie:**
Nicole Cordewener	Binnenstadskrant en de RIjnRepoorter
Maarten Goorhuis	Bewonersoverleg Geitenkamp/Monnikenhuizen
Henk Donkers	De Penseelstreek (Hoogkamp, Sterrenberg, Gulden Bodem)
Cor de Vrieze	Elderveld Nieuws
Marjon van Streun Henri van Klaveren	Wijkkrant Vredenburg Holthuizen en de website www.vredenburg.info
Michel Lammerse	Wijkmedia Malburgen Immerloo Het Duifje
Zefanja Hoogers	Wijkkrant Klarendal
Hadewych Martens	Hoogstede-Klingelbeek
Cees de Kramer Ellis Knegt	wijkkrant en website Paasberg-Wellenstein
Hans van Dulkenraad	Wijkkrant en wijkwebsite Presikhaaf

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de informatieve fase van het agenderingsverzoek (het rondetafelgesprek) is afgerond, het voorstel zal worden doorgeleid voor de tweede fase van dit agenderingsverzoek: het debat tussen de raadskamer en de portefeuillehouder.

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

J. Brandts

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "Zienswijze begroting VGGM 2024”

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Marjolein Huijskes, Martine Meurs en Demian Stokebrand
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch	Telefoonnr:	+31263773957; +31263773346; +31263775047
	Maurits van de Geijn	E-mailadres:	marjolein.huijskes@arnhem.nl; martine.meurs@arnhem.nl; demian.stokebrand@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (i/M1)		
Toelichting	Het college stelt voor een zienswijze te geven op de ontwerpbegroting 2024 VGGM, op de bijgestelde begroting over 2023 én over het voorstel van VGGM over de resultaatbestemming van het positieve resultaat over 2022. Daarvoor heeft het college een conceptzienswijzebrief opgesteld. **Aandachtspunten** - Begroting 2024: de bijdrage van Arnhem gaat omhoog o Reguliere loon en prijsbijstelling: structureel € 1.446.000 o Crisisbeheersing: ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. Budget wordt beschikbaar gesteld door het Rijk. o Uitvoering extra taken Omgevingswet: € 83.000. Hiervoor ontvangt de gemeente extra middelen uit het gemeentefonds. o Versterking van de GGD: Toekomstbestendige JGZ en Toekomstbestendige Algemene Gezondheidszorg: € 498.000 o Versterking bedrijfsvoering: Op termijn 1 mln. per jaar voor Arnhem, voor 2024 betreft het € 246.000. Deze behoefte komt voort uit een extern benchmarkonderzoek naar de organisatie. Een plan van aanpak ontbreekt. College stelt voor om eenmalig wel de verhoging voor 2024 te realiseren, maar pas in te stemmen met de structurele verhoging nadat er een concreet plan van aanpak ligt. - Bijgestelde begroting 2023: o Extra loon en prijsbijstelling voor 2023: structureel € 1.203.000 - Resultaatbestemming 2022: o Positief resultaat van € 0,7 miljoen. Het voornemen is dit resultaat terug te laten vloeien naar de deelnemende gemeenten. - Stichting Waarborgfonds o De VGGM is voornemens om deel te nemen aan de op te richten stichting Waarborgfonds. Een waarborgfonds kan de niet-verzekerbare aanspraken na dienstongevallen dekken. Vanuit de Wet gemeenschappelijke regelingen is de VGGM verplicht om de raden gelegenheid te bieden om wensen en bedenkingen in te dienen. o Het college stelt voor om dat niet te doen, omdat voor het college onvoldoende informatie is gegeven over de consequenties en de financiële risico’s. De zienswijze dient voor 7 juli 2023 kenbaar gemaakt te worden. Dat is niet meer haalbaar. Het streven is besluitvorming over dit onderwerp op 12 juli. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		

Behandeladvies	Informatieve fase Directeur / Commandant Brandweer Anton Slofstra en de heer Joos Janssen, concerncontroller, van de VGGM zijn aanwezig om een korte presentatie te geven over de belangrijkste ontwikkelingen en risico's die de VGGM ziet. Daarna is er gelegenheid voor raadsleden en fractievolgers om vragen te stellen en het gesprek aan te gaan. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Zienswijze begroting VGGM 2024" **58 KB**			
Bijlage 1 - Aanbiedingsbrief VGGM **3 MB**			
Bijlage 2 - Ontwerpbegroting VGGM 2024 **2 MB**			
Bijlage 3 - Publieksvriendelijke toelichting ontwerpbegroting VGGM 2024 **61 KB**			
Bijlage 4 - (Concept) Zienswijze begroting VGGM 2024 **91 KB**			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 227376

Onderwerp: Zienswijze begroting VGGM 2024

Kernboodschap

Dit raadsvoorstel betreft de Arnhemse zienswijze op de door Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) gestuurde ontwerpbegroting 2024 VGGM, de bijgestelde begroting 2023 VGGM, het voorstel van VGGM over de resultaatbestemming 2022 en de wensen en bedenkingen ten aanzien van deelname aan de stichting Waarborgfonds.

Voorstel

1. Een zienswijze te geven op de ontwerpbegroting 2024 VGGM, de bijgestelde begroting 2023 VGGM en het voorstel van VGGM over de resultaatbestemming 2022;
2. Geen wensen en bedenkingen te geven op het voorstel van VGGM om deel te nemen aan de stichting Waarborgfonds;
3. De reactie op de ontwerpbegroting 2024, de bijgestelde begroting 2023 VGGM, de resultaatbestemming 2022 van VGGM en het voorstel deel te nemen aan de stichting Waarborgfonds aan VGGM kenbaar te maken met bijgevoegde brief.

Inleiding

Ontwerpbegroting 2024
Jaarlijks biedt VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden) de kaders en de ontwerpbegroting voor het komende jaar aan. Dit om de gemeenteraden van de aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten in staat te stellen een zienswijze uit te brengen.

GEMEENTE Arnhem

VGGM heeft een reeks van bijeenkomsten voor raadsleden en collegeleden georganiseerd om een toelichting te geven op belangrijke ontwikkelingen. Deze bijeenkomsten waren op 15 mei en 5 en 7 juni 2023.

Stichting Waarborgfonds
In de vergadering van het Algemeen Bestuur VGGM van 6 april 2022 is besloten over de deelname aan de stichting Risicobeheer. Bij de voorbereiding op deze besluitvorming is gewezen op de verplichting om ten aanzien van deelname aan stichtingen vooraf de gemeenteraden in de gelegenheid te stellen hun wensen en bedenkingen uit te brengen. Ook is aangegeven dat in de loop van 2023 opnieuw een stichting zou worden opgericht, de stichting Waarborgfonds.

Op verzoek van het Algemeen Bestuur VGGM is aan raden voorgesteld om bij de zienswijzeprocedure in 2022 meteen hun wensen en bedenkingen ten aanzien van deelname aan de stichting Waarborgfonds op te halen. Aangezien er destijds zeer beperkte informatie beschikbaar is gesteld over de oprichting van de stichting Waarborgfonds en de risico's en (financiële) consequenties die deelname aan de stichting met zich meebrengt, heeft de gemeente Arnhem hierover destijds geen zienswijze uitgebracht. Inmiddels ligt er een voorstel vanuit het Veiligheidsberaad om te komen tot besluitvorming over oprichting van de stichting Waarborgfonds. VGGM wil graag in het Algemeen Bestuur van 5 juli 2023 besluiten over deelname aan deze stichting. Gemeenten die nog geen wensen en bedenkingen hebben gegeven, worden alsnog in de gelegenheid gesteld dit te doen.

Beoogd effect

Ophalen van de Arnhemse zienswijze ten behoeve van de ontwerpbegroting 2024 VGGM, de bijgestelde begroting 2023 VGGM en het voorstel van VGGM over de resultaatbestemming 2022, alsook het ophalen van wensen en bedenkingen ten aanzien van deelname aan de stichting Waarborgfonds.

Argumenten

3.1 *Op grond van artikel 35 Wet Gemeenschappelijke Regelingen worden de raden van de deelnemende gemeenten uitgenodigd hun zienswijze op de ontwerpbegroting 2024 VGGM kenbaar te maken.*

In de wet is vastgelegd dat gemeenteraden voorafgaand aan de vaststelling van sommige stukken eerst uitgenodigd moeten worden om een zienswijze kenbaar te maken. Op andere stukken is weer een 'in overleg treden met'- bepaling van toepassing. En op weer andere stukken is geen verplichting tot 'contact'. Voor het vaststellen van de ontwerpbegroting 2024 VGGM door het Algemeen Bestuur worden gemeenteraden eerst uitgenodigd om een zienswijze kenbaar te maken.

Ontwerpbegroting 2024
Het jaar 2022 leek het jaar te zijn van de opeenvolgende crises. Na het afronden van de crisisorganisatie rondom de coronapandemie, diende zich al snel de volgende crisis aan: de oorlog in Oekraïne brak uit waarna de eerste vluchtelingen zich in onze regio meldden.

Bovendien zijn er met name drie aspecten die de VGGM organisatie raken, te weten ontwikkelingen op het gebied van de: 1. Arbeidsmarkt; 2. Inflatie; en 3. Informatiepositie. Deze arbeidsmarkt- en maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder inflatie en loon- en prijsstijgingen, vragen ditmaal om een bijstelling van de begroting 2023.

<u>Inflatie en loon- en prijscompensatie</u>

- Het grootste deel van de toename van de gemeentelijke bijdragen heeft betrekking op de loon-prijscompensatie. De toename betreft enerzijds een extra structurele bijstelling van de begroting 2023 (effect voor Arnhem € 1.203.000) en anderzijds de reguliere structurele loon- prijscompensatie 2024 (effect voor Arnhem € 1.446.000).

<u>Crisisbeheersing</u>

- De Wet Veiligheidsregio's is geëvalueerd. Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026.

<u>Brandweer</u>

- Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt

aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). Het Rijk heeft de uitkering van het gemeentefonds voor deze ontwikkeling verhoogd.
De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.
VGGM vraagt een extra bijdrage voor de uitvoering van de extra taken van € 83.000. Hiervoor hebben we extra middelen in het gemeentefonds gestort gekregen.

- Eind 2023 wordt een nieuw dekkingsplan opgesteld en naar verwachting in april 2024 ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen.
  Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. In het Algemeen Bestuur van april 2023 is besloten om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

- In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

<u>GGD</u>

- VGGM heeft twee projecten gestart ter versterking van de GGD: Toekomstbestendige JGZ en Toekomstbestendige Algemene Gezondheidszorg.
  Om in te spelen op de acute situatie zijn maatregelen nodig om de GGD dienstverlening flexibeler en minder kwetsbaar te organiseren. Voor de begroting 2024 wordt de basis op orde gebracht. In het (Bestuurlijk Overleg Publieke Gezondheid (BOPG) van 21 maart is besloten om hiervoor een extra bedrag in de begroting 2024 op te nemen. Voor Arnhem betekent dit € 498.000 aan extra kosten (omdat ten tijde van de college tweedaagse het concrete bedrag nog niet bekend was, is in het financieel beeld toen uitgegaan van een bedrag van maximaal € 600.000).

Bedrijfsvoering

- De bedrijfsvoering binnen VGGM heeft versterking nodig. Uit extern benchmarkonderzoek is gebleken dat deze nu onder gemiddeld en kwetsbaar is georganiseerd.
  Het betreft een inhaalslag in de robuustheid van de systemen, het beschrijven van de processen, het versterken van het management en de wijze van samenwerken.
  De directie stelt voor om in de komende 4 jaar minimaal toe te groeien naar de gemiddelde personele overhead voor Veiligheidsregio's (18,8%), zoals blijkt uit de Berenschot rapportage. Op basis van deze rapportage en uitgaande van het huidige percentage van personele overhead, denkt de directie VGGM € 4.000.000 structureel nodig te hebben. Bij een gefaseerde ingroei van 4 jaar betekent dit een uitzetting van de gemeentelijke bijdragen van € 1.000.000 (€ 246.000 voor Arnhem) per jaar. Deze cumulatieve uitzetting ligt nu impliciet voor in de begroting 2024 van VGGM.

Bijgestelde begroting 2023 VGGM
De begroting en kaders 2024 bevatten de effecten van een geactualiseerde begroting voor 2023. Van de € 10,1 miljoen die in de begroting 2024 als extra gemeentelijke bijdrage is opgenomen in verband met gestegen loonkosten en prijzen, betreft € 4,6 miljoen een aanpassing van de begroting van 2023. Door de oplopende inflatie was deze bijstelling ten tijde van de opstelling van de begroting in 2022, niet te voorzien.

Resultaatbestemming 2022
VGGM vraagt ons eveneens een zienswijze uit te brengen over de bestemming van het in 2022 behaalde positieve financiële resultaat van € 0,7 miljoen. Het voornemen is dit resultaat terug te laten vloeien naar de deelnemende gemeenten. Wij kunnen ons vinden in deze resultaatbestemming.

3.2	*VGGM is vanuit de Wet Gemeenschappelijke Regelingen verplicht om de raden van de deelnemende gemeente de gelegenheid te bieden wensen en bedenkingen in te dienen bij het oprichten van een rechtspersoon.* Op 6 april 2022 is dit onderwerp voor het laatst besproken in het Algemeen Bestuur. Het volgende is toen besloten:

1. Met inachtneming van de ontvangen reacties van de deelnemers, in te stemmen met deelname aan de stichting risicobeheer.
2. Gezien de openstaande vragen t.a.v. de deelname aan de in 2022 te vormen stichting waarborgfonds, de besluitvorming over deelname aan deze stichting voorlopig uit te stellen tot medio 2022.

VGGM wil de besluitvorming met betrekking tot punt 2 weer opstarten. VGGM stelt daarbij voor de gemeenten die nog geen wensen en bedenkingen hebben gegeven op deelname aan de stichting Waarborgfonds te vragen uiterlijk 5 juli dit alsnog te doen.

Kanttekeningen en risico's

3.1 VGGM wijkt af van de gebruikelijke indexeringssystematiek voor loon- en prijscompensatie.

Voor de bijstelling van de begroting 2023 wijkt VGGM af van de gebruikelijke indexeringssystematiek. Dit zal consequenties hebben voor de VGGM begroting 2025 wanneer de nacalculatie over de feitelijke loon- en prijsstijging in 2023 plaatsvindt en verwerkt gaat worden. Het is zaak voor de deelnemende gemeenten om hier dan oog voor te hebben.

3.2 De extra gevraagde middelen ter versterking van de bedrijfsvoering bevatten geen plan van aanpak.

VGGM heeft in 2022 ook extra middelen gevraagd ter versterking van de bedrijfsvoering. Besloten is toen om de gemeentelijke bijdragen met structureel € 1.500.000 (€ 370.000 voor Arnhem) te verhogen om de acute problemen t.a.v. de bedrijfsvoering die samenhangen met wettelijke vereisten, aan te kunnen pakken. Daarnaast is nog eens incidenteel € 400.000 (€ 104.000 voor Arnhem) verstrekt om te onderzoeken hoe de bedrijfsvoering verder versterkt kan worden.

Nu wordt voorgesteld om toe te groeien naar het landelijk gemiddelde percentage personele overhead voor veiligheidsregio's. Een concrete onderbouwing van wat daadwerkelijk nodig is voor de verdere versterking van de bedrijfsvoering ontbreekt evenwel. Wij zijn van mening dat sprake moet zijn van een concreet plan van aanpak voordat een jaarlijks hogere bijdrage vanaf 2025 met € 1.000.000 tot maximaal € 4.000.000 vanaf 2027 voor de versterking van de

	bedrijfsvoering aan de orde is.
3.3	*De achterliggende informatie voor wat betreft de deelname aan de stichting Waarborgfonds biedt geen nieuwe inzichten.* Arnhem heeft destijds wensen en bedenkingen ingediend omdat wij in afwachting waren van antwoorden op verschillende vragen. Het ontbrak aan informatie over de consequenties en daarmee de financiële risico's. Overigens is er al wel een meerderheid in het AB op basis van de wel ingediende reacties. In het voorstel stond wel vermeld dat de kosten niet hoger zullen uitvallen dan nu het geval is. Aangezien er op dit punt geen nieuwe inzichten zijn gekomen, stellen wij voor wederom geen wensen of bedenkingen in te dienen voor wat betreft de deelname aan de stichting Waarborgfonds.

Participatie

Niet van toepassing.

Financiën

De financiële implicaties van de diverse ontwikkelingen die VGGM in haar ontwerpbegroting 2024 opneemt, zijn hierboven benoemd en verwerkt in de Perspectiefnota 2024. Bij de voorbereiding van de gemeentelijke Begroting 2024 zullen hierop naar aanleiding van de meest actuele inzichten nog enkele aanpassingen verwerkt worden met betrekking tot de gevraagde bijdragen aan bedrijfsvoering en basis op orde JGZ/AGZ.

Het opvragen van een zienswijze zelf heeft verder geen financiële consequenties.

Uitvoering

We worden geacht om vóór 7 juli 2023 onze zienswijze kenbaar te maken. De planning voor de verdere behandeling van de ontwerpbegroting 2023 ziet er als volgt uit:

- Nog te bepalen: Financiële commissie
- Nog te bepalen: Dagelijks Bestuur VGGM

- 13 september 2023 Algemeen Bestuur VGGM: vaststellen ontwerpbegroting 2024 VGGM, de bijgestelde begroting 2023 VGGM en besluit over de bestemming van het resultaat van de jaarrekening 2022 waarbij de ontvangen zienswijzen bij de besluitvorming worden betrokken.

Communicatie

Vanuit de raad wordt direct na de besluitvormende raadsvergadering, per brief een reactie op de ontwerpbegroting 2024 verzonden aan VGGM.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Aanbiedingsbrief VGGM
- Ontwerpbegroting VGGM 2024
- Publieksvriendelijke toelichting ontwerpbegroting VGGM 2024
- (Concept) Zienswijze begroting VGGM

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	227376

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 20 juni 2023;

gelet op artikel 35 van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen:

besluit:

1. Een zienswijze te geven op de ontwerpbegroting 2024 VGGM, de bijgestelde begroting 2023 VGGM en het voorstel van VGGM over de resultaatbestemming 2022;
2. Geen wensen en bedenkingen te geven op het voorstel van VGGM om deel te nemen aan de stichting Waarborgfonds;
3. De reactie op de ontwerpbegroting 2024, de bijgestelde begroting 2023 VGGM, de resultaatbestemming 2022 van VGGM en het voorstel deel te nemen aan de stichting Waarborgfonds aan VGGM kenbaar te maken met bijgevoegde brief.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

ONTVANGEN 17 APR. 2023

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Gemeenteraad en College van Burgemeester en Wethouders van
de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Datum 13 april 2023
Kenmerk 230407-0130
Contactpersoon Eric van Neerrijnen
E-mailadres eric.van.neerrijnen@vggm.nl

Onderwerp Ter consultatie: conceptbegroting VGGM 2024, gewijzigde begroting 2023 en bestemming resultaat jaarrekening 2022

Geachte leden van de Raad, leden van het College,

Hierbij bieden wij u de ontwerpbegroting aan voor het begrotingsjaar 2024 en het jaarverslag over het jaar 2022. De ontwerpbegroting 2024 bevat tevens de gewijzigde begroting 2023. Op onze website (www.vggm.nl/bestuurlijk/raadsinformatieronde) vindt u achterliggende documentatie. Op deze webpagina vindt u ook het prettig leesbare jaaroverzicht 2022 (infografic).

In deze brief geven wij een samenvatting op de belangrijkste inhoudelijke en financiële kaders, taken en activiteiten voor 2024. Ook leest u over de geactualiseerde begroting van 2023. Door deze samenvatting krijgt u snel een beeld op hoofdlijnen. Dit geeft duiding en houvast bij het lezen van de gehele begroting en kaders.

Belangrijkste cijfers begroting en kaders 2024

- VGGM vraagt in deze begroting in totaal 14,2 miljoen euro extra financiering vanuit de gemeentelijke bijdrage
- 10,1 miljoen euro daarvan is een structurele verhoging door opgelopen inflatie
- Voor versterking van de GGD vraagt VGGM in 2024 incidenteel een investering van 2,1 miljoen euro en daarna een structurele investering
- Voor versterking van bedrijfsvoering vraagt VGGM structureel 1 miljoen euro meer

Verderop in deze brief wordt nader ingegaan om deze investeringen. In de bijlage is tevens een overzicht toegevoegd met het financieel effect per taakveld van de voorliggende ontwerpbegroting voor uw gemeente.

Consultatie resultaatbestemming 2022

Op 5 april 2022 heeft het Algemeen Bestuur het jaarverslag over 2022 vastgesteld. Ten aanzien van de voorgenomen bestemming van het resultaat worden de raden van deelnemende gemeenten uitgenodigd een zienswijze uit te brengen. Deze resultaatsbestemming is opgenomen in paragraaf 3.4 van de onderliggende begroting 2024.

Bezoekadres
Eusebiusbuitensingel 43
6828 HZ Arnhem

Postadres
Postbus 5364
6802 EJ Arnhem

Telefoon 0800 8446000
www.vggm.nl

Zienswijzeprocedure
Op grond van artikel 35 Wet Gemeenschappelijke Regelingen worden de raden van de deelnemende gemeenten uitgenodigd hun zienswijze over de ontwerpbegroting 2024 en de gewijzigde begroting 2023 naar voren te brengen bij het Dagelijks Bestuur van Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden. Het Dagelijks Bestuur voegt deze zienswijze bij de ontwerpbegroting, zoals deze aan het algemeen bestuur op 13 september a.s. ter vaststelling wordt aangeboden. Wij verzoeken u vriendelijk uw zienswijze vóór 7 juli 2023 toe te sturen zodat wij u vóór de besluitvorming op 13 september een beargumenteerde reactie kunnen toezenden op uw ingebrachte zienswijze.

Aankondiging informatieve raadsbijeenkomsten
VGGM organiseert een reeks van raadsinformatiebijeenkomsten voor raadsleden en collegeleden om een toelichting te geven op belangrijke ontwikkelingen. Voor de begroting 2024 is er voor gekozen om drie bijeenkomsten te organiseren op verschillende locaties in de regio. Deze bijeenkomsten vinden in de avond plaats (vanaf circa 18.30 uur) op 15 mei, 5 en 7 juni. De uitnodiging voor deze bijeenkomsten wordt separaat verstuurd via de griffies en bestuurssecretariaten. Deelnemers kunnen zelf kiezen aan welke bijeenkomst zij willen deelnemen. Eerder bent u geïnformeerd over het voornemen om tijdens deze bijeenkomsten ook met u in gesprek te gaan over het dekkingsplan van de brandweer. We hebben besloten deze bespreking uit te stellen tot volgend jaar en deze bespreking samen te trekken met de voorgenomen bespreking van het beleidsplan VGGM 2024-2027.

Aanvullend op de regionale informatiebijeenkomsten zijn wij graag bereid, op verzoek en voor zover mogelijk, om aanwezig zijn bij de bespreking van de begroting in uw raad om eventuele vragen te beantwoorden en toelichting te geven. Ten behoeve van de ambtelijke voorbereiding van de zienswijzeprocedure binnen de gemeenten zal deze maand voor gemeenteambtenaren ook een informatiebijeenkomst worden georganiseerd.

Toelichting mutaties begroting 2023 en 2024
In deze begroting vraagt VGGM in totaal om 14,2 miljoen euro extra financiering vanuit de gemeentelijke bijdrage. Hieronder vatten wij de belangrijkste mutaties voor u samen.

Inflatie en sterke loon- en prijsstijging
Daarvan is 10,1 miljoen euro een onvermijdbare structurele verhoging als direct gevolg van de hoge inflatie. Die zorgt voor sterk gestegen loonprijzen. En voor een prijsstijging van huur, ICT-middelen en onderhoudskosten.
Bijzonder is dat de begroting en kaders 2024 een geactualiseerde begroting voor 2023 bevat. Van de 10,1 miljoen euro is 4,6 miljoen euro een aanpassing van de begroting van 2023 (paragraaf 3.3). Door de oplopende inflatie was deze bijstelling in 2022 niet te voorzien. 5,5 miljoen euro is een reguliere loon-prijscompensatie voor 2024 (paragraaf 3.1).

Versterking van de GGD
Voor versterking van de GGD vraagt VGGM voor 2024 een incidentele investering vanuit de gemeentelijke bijdrage. Met de portefeuillehouders publieke gezondheid is besloten om de financiën komend jaar incidenteel te verruimen met 2,1 miljoen euro.
Vanaf 2025 vraagt VGGM voor de GGD een structurele investering van gemeenten. Er zijn daarvoor twee projecten opgestart: toekomstbestendige Jeugdgezondheidszorg (JGZ) en toekomstbestendige Algemene Gezondheidszorg (AGZ). Na de zomer 2023 volgt een analyse en advies voor 2025 en verder. Om te komen tot een GGD die qua bekostiging en systematiek klaar is voor de toekomst. Een incidentele verruiming voor 2024 is hard nodig. In 2019 stond de bekostiging van de GGD al onder druk. Tijdens de coronapandemie kwam er financiering vrij vanuit het Rijk. Daarmee kon de GGD gaten dichten. Nu coronabestrijding minder intensief nodig is, keren de vooruitgeschoven problemen nog sterker terug. De problematiek is bovendien complexer geworden. Zo ligt het schoolziekteverzuim veel hoger. Door de complexiteit van problemen bij kinderen is ook meer

afstemming nodig met netwerkpartners. JGZ-medewerkers zijn per kind simpelweg meer tijd kwijt. Dat terwijl het ziekteverzuim onder medewerkers hoog is en de arbeidsmarkt krap. Er zijn extra jeugdartsen en -verpleegkundigen nodig om de werkdruk te verlichten.
De GGD merkt eveneens in de AGZ (paragraaf 2.1) het effect van de coronapandemie. Voor de samenleving zijn hygiëne, gezondheid en preventie belangrijker geworden. Dat is terug te zien in rijksgelden voor het Gezond en Actief Leven Akkoord en het Integraal Zorgakkoord. De GGD wil hierin samen met gemeenten gaan optrekken en beleid ontwikkelen.
Om de regionale gezondheid te beschermen, is aandacht voor de crisisstructuur een must. Voor corona was er een crisisstructuur, maar nooit een echte gezondheidscrisis. De pandemie heeft aangetoond dat de crisisstructuur mager is georganiseerd. Op een volgende crisis moeten we beter voorbereid zijn.

Versterking bedrijfsvoering VGGM
VGGM vraagt structureel 1 miljoen euro meer om de bedrijfsvoering van de gehele organisatie te versterken. Uit onderzoek blijkt dat de bedrijfsvoering van VGGM ad hoc acteert op (verander)vraagstukken. VGGM loopt daarmee risico's in de continuïteit van de dienstverlening. Dat komt doordat bedrijfsvoering krap is georganiseerd en governance complex is. De reguliere taken komen zo in het geding.
Structureel extra investeren in bedrijfsvoering is bijvoorbeeld belangrijk om te garanderen dat geodata in voertuigen altijd bijgewerkt is. Zodat de brandweer of ambulance bij een uitruk direct goed rijdt en niet per ongeluk een afgesloten weg in slaat. Daarnaast wil VGGM beter anticiperen op de behoefte van inwoners. Zoals met flexibele spreekuren op consultatiebureaus. Daar wil de GGD graag op aansluiten, juist ook om er te zijn voor inwoners.
Alles bij elkaar is er een bedrijfsvoering nodig die meer planmatig en beheersbaar werkt. Daarom is VGGM een programma Beter Bedrijfsvoeren gestart. Een bestuurlijke commissie begeleidt het programma. In de begroting voor de komende jaren is structureel 1 miljoen euro meer opgenomen om vorm te geven aan deze organisatieversterking. Om ervoor te zorgen dat behoeften en middelen in evenwicht geraken. Zodat de continuïteit van de reguliere dienstverlening geen risico meer loopt.

Met een zuinige inborst investeren
VGGM realiseert zich terdege dat een extra gemeentelijke bijdrage van 14,2 miljoen euro flink is. Tegelijkertijd zijn onze regionale brandweer en GGD nog steeds goedkoper dan in andere regio's. Een extern bureau heeft onderzocht dat de inwonersbijdrage aan de GGD in deze regio enkele euro's minder is dan die van inwoners in GGD-regio's met een soortgelijk takenpakket. Uiteindelijk is goedkoop duurkoop. Daarom vraagt VGGM nu om extra gelden om de benodigde kwaliteit op peil te houden.
Dat voelt ergens best spannend. Zeker ook omdat VGGM een zuinige inborst heeft. We zijn niet anders gewend dan binnen budget te handelen en geld over te houden. Dat vinden we als verlengstuk van de gemeenten heel belangrijk. Toch is deze extra financiering cruciaal om bij te blijven en de continuïteit te garanderen. Door de hoge betrokkenheid en bevlogenheid van medewerkers redt VGGM het momenteel nog. Maar op deze voet verder gaan, houden medewerkers niet vol. Het past ook niet bij een aantrekkelijke en moderne werkgever zijn. Het is tijd om VGGM toekomstproof te maken.

Wij hopen u voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Namens het Dagelijks Bestuur van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden,
De voorzitter,

Ahmed Marcouch

Paragraaf

Gemeente	Programma	Inwoners	Inwoners 0-18jr	Kader 2023
Arnhem	Bevolkingszorg	163.888	29.888	158
Arnhem	GGD	163.888	29.888	2.823
Arnhem	JGZ	163.888	29.888	1.905
Arnhem	RVP	163.888	29.888	360
Arnhem	Veiligheid	163.888	29.888	13.089
Total				**18.334**

3.3		3.5	3.1	2e
Loon/prijs extra 2023	Nieuw kader 2023	Mutatie inwoners	Loon/prijs 2024	Versterking BV 2024
11	169	2	13	
190	3.013	27	213	98
128	2.033	-3	152	
24	384	-1	26	
850	13.939		1.042	148
1.203	**19.537**	**25**	**1.446**	**247**

2b.2		3.5	2c.2	2c.1
Omgevings-wet	OOV 2024 Herverdeling	Correctie ingroei OOV 2024	Basis op orde JGZ	Basis op orde AGZ
			166	128
			204	
83	102	0		
83	**102**	**0**	**369**	**128**

2c

Functie-waardering	Kader 2024
	184
59	3.704
	2.384
	409
	15.315
59	**21.996**

www.vggm.nl

Begroting & kaders 2024

Bevat tevens de geactualiseerde begroting 2023

Ter bespreking in het Algemeen Bestuur 5 april 2023

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

1. Inleiding

Met deze begroting en kaders stuurt het bestuur van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden op zowel de inhoudelijke als de financiële kaders, taken en activiteiten voor het jaar 2024.

Het opstellen van dit document geeft eveneens de mogelijkheid om de geactualiseerde begroting 2023 nauwkeuriger op te stellen, doordat diverse bekostigingsgesprekken voor 2023 recent zijn afgerond. Denk hierbij aan afspraken met subsidiegevers, gemeenten inzake lokaal aanbod GGD en zorgverzekeraars. Voor 2023 vindt een specifieke aanpassing plaats als gevolg van de oplopende inflatie, welke vorig jaar niet was voorzien.

De programmastructuur van deze begroting is:

2a. Programma Crisisbeheersing

- *Multi taken*
- *Bevolkingszorg*
- *Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR)*

2b. Programma Brandweerzorg

- *Operatie*
- *Risicobeheersing*
- *Meldkamer*

2c. Programma GGD

- *Algemene Gezondheidszorg*
- *Jeugdgezondheidszorg*
- *Monitoring & Onderzoek*

2d. Programma Ambulancezorg

- *Mobiele Zorg*
- *Zorgcoördinatie*

2e. Programma Bedrijfsvoering

Afgelopen jaren was ook een Programma Covid-19 opgenomen. Dit programma wordt in 2023 afgebouwd en komt daarmee met ingang van deze begroting te vervallen.

Op basis van deze programma indeling wordt de volgende begroting voorgesteld:

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
Programma Crisisbeheersing	5.445	4.695	6.580	7.174	7.663	7.969	7.969
Programma Brandweerzorg	38.578	37.764	40.981	43.540	43.540	43.215	43.215
Programma GGD	28.007	28.498	31.165	35.329	33.197	33.197	33.197
Programma Ambulancezorg	26.352	26.588	29.656	31.406	31.406	31.406	31.406
Programma Bedrijfsvoering	22.076	20.865	23.546	26.438	27.438	28.388	29.338
Programma COVID-19	51.102	0	12.977	0	0	0	0
Lasten	**171.562**	**118.410**	**144.906**	**143.888**	**143.245**	**144.176**	**145.126**
Gemeentelijke bijdrage	65.692	68.568	73.404	82.742	81.824	82.499	83.499
Lokaal aanbod	7.037	6.717	8.357	7.829	7.829	7.829	7.829
Rijksbijdragen	59.718	6.989	22.513	10.282	10.771	11.077	11.077
Zorgverzekeraars	25.335	26.169	28.919	28.919	28.919	28.919	28.919
Overige baten	13.397	9.401	10.602	13.677	13.677	13.677	13.677
Baten	**171.179**	**117.844**	**143.794**	**143.448**	**143.020**	**144.001**	**145.001**
Doorbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat voor bestemming	**-383**	**-567**	**-1.111**	**-440**	**-225**	**-175**	**-125**
Mutatie reserves	1.090	567	1.111	440	225	175	125
Resultaat na bestemming	**707**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**707**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Het dagelijks bestuur is, net als de directie, zich ten volle van bewust dat deze begroting leidt tot een grote uitdaging binnen de gemeentelijke financiën. De verschillende omstandigheden, zoals de huidige inflatie en de voorstellen ter versterking van organisatie en GGD taken leiden tot een grote stapeling aan verzoeken. De gemeentelijke bijdrage neemt in totaal met € 14,2 miljoen toe. In onderstaand verloopoverzicht zijn de mutaties van de gemeentelijke bijdrage per taak zichtbaar. In de tabel is tevens een verwijzing opgenomen naar de paragraaf waar de mutatie nader is toegelicht:

In € x 1.000	Verloopstaat gemeentelijke bijdragen						
	Veiligheid	BZ	PG	JGZ 0-4	RVP	**Totaal**	
Bestuursbegroting 2023	**45.239**	**680**	**12.188**	**8.799**	**1.662**	**68.568**	vastgestelde begroting 2023
Verlenging stadspoort ede	226					**226**	
Afrondingen	2					**2**	
Gecorrigeerde begroting 2023	45.467	680	12.188	8.799	1.662	**68.796**	
extra loon- en prijscompensatie 2023	3.060	49	820	589	111	**4.629**	paragraaf 3.3
Overdracht kazerne Lingewaard	-21					**-21**	paragraaf 3.3
Aangepaste Begroting 2023	48.506	729	13.008	9.388	1.773	**73.404**	
Omgevingswet	325					**325**	paragraaf 2b.2
Functiewaardering			254			**254**	paragraaf 2c
AGZ basis op orde			551			**551**	paragraaf 2c.1
JGZ basis op orde			713	940		**1.653**	paragraaf 2c.2
Versterking BV	576		424			**1.000**	paragraaf 2e
Loon- en prijscompensatie	3.632	57	918	699	120	**5.426**	paragraaf 3.1
Mutatie inwoneraantallen		5	95	-22	-4	**75**	paragraaf 3.5
Ingroei herverdeling	55					**55**	paragraaf 3.5
Bestuursbegroting 2024	**53.093**	**791**	**15.964**	**11.005**	**1.889**	**82.742**	

De belangrijkste ontwikkelingen zijn:

Inflatie en loon prijscompensatie – autonoom structureel

Het grootste deel van de toename van de gemeentelijke bijdrage heeft betrekking op de loon-prijscompensatie, deze bedraagt in totaal € 10,1. Deze toename is een direct gevolg van de hoge inflatie resulterend in sterke loonstijging en prijsstijging van huur, onderhoudskosten en ICT-middelen. De toename betreft enerzijds een bijstelling van de begroting 2023, zoals toegelicht in paragraaf 3.3, en anderzijds de reguliere loon prijscompensatie voor 2024 zoals toegelicht in paragraaf 3.1.

Versterking GGD – incidenteel voor 2024, structureel afhankelijk van keuzes

Al voor Corona in 2019 stond de GGD onder druk omdat het mager georganiseerd en kwetsbaar was. Dit gaf toen al vraagstukken betreffende werkdruk en continuïteit van zorg. Tijdens Corona heeft een intensivering plaatsgevonden met gebruik van Rijksgelden. De problemen werden vooruitgeschoven en de gaten werden afgedekt met extra gelden. Nu een groot deel van de coronabestrijdingstaken wegvalt, komen de problemen van daarvoor met versterkte kracht terug. De problematiek is ondertussen complexer geworden, denk aan een grotere bewustwording in de samenleving als het gaat om gezondheid en hygiëne, de toegenomen aandacht voor preventie, de opvang van vluchtelingen waaronder Oekraïners, complexe en intensievere jeugdgezondheidszorg vraagstukken en een hoog ziekteverzuim onder eigen medewerkers. Dit leidde in 2021 onder andere tot een afschaling van de dienstverlening van de jeugdgezondheidszorg. Dit vraagt om een andere kijk op de GGD dienstverlening en bijhorende bekostiging in de toekomst. Daarvoor zijn 2 projecten gestart, namelijk toekomstbestendige Jeugdgezondheidszorg en toekomstbestendige Algemene Gezondheidszorg. Deze werkgroepen stellen na de zomer van 2023 een advies op om te komen tot toekomstige GGD dienstverlening en bijbehorende bekostiging en systematiek. Om in te spelen op de acute situatie zijn maatregelen nodig om de GGD dienstverlening flexibeler en minder kwetsbaar te organiseren. Hiertoe is in overleg met de portefeuillehouders publieke gezondheid besloten om het financieel kader voor 2024 incidenteel te verruimen. Dit is voor Algemene Gezondheidszorg nader toegelicht in paragraaf 2c.1 en voor Jeugdgezondheidszorg in paragraaf 2c.2.

Organisatieversterking – structureel, in proces keuzemogelijkheden voor 2025 en verder

Geconcludeerd is dat de VGGM ad hoc acteert op (verander)vraagstukken en daarmee risico's loopt in de continuïteit van de taakuitvoering. Deze werkwijze is mede ingegeven door een krappe bedrijfsvoering en complexe governance. VGGM start in 2023 met een programma Beter Bedrijfsvoeren met als doel om een ambitieniveau voor de organisatie te bepalen, Bedrijfsvoering te versterken en de governance te verduidelijken. Dit programma wordt begeleid door een bestuurlijke begeleidingscommissie. In de begroting is voor komende jaren € 1,0 miljoen structureel opgenomen voor deze organisatieversterking. Op basis van (bestuurlijke) ambities en wensen kan dit in volgende jaren worden bijgesteld. De versterking is nader toegelicht in paragraaf 2e.

Overige – autonoom

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). Het Rijk heeft de uitkering van het gemeentefonds voor deze ontwikkeling verhoogd. Een nadere toelichting is opgenomen in paragraaf 2b.2.

In 2021 heeft een functieherwaardering plaatsgevonden voor artsen en verpleegkundigen. Het financiële effect spreid zich uit over meerdere jaren als gevolg van ingroei van de betreffende medewerkers in hun hogere functieschaal. Een nadere toelichting is opgenomen in paragraaf 2c.

Inhoudsopgave

1. Inleiding 2
Inhoudsopgave 5
2. Ontwikkelingen 6
2a. Programma Crisisbeheersing 8
2b. Programma Brandweerzorg 14
2c. Programma GGD 24
2d. Programma Ambulancezorg 36
2e. Programma Bedrijfsvoering 40
3. Financiën 44
3.1 Nominale ontwikkelingen 44
3.2 Investeringen 44
3.3 Effect op lopende begrotingsjaar 2023 44
3.4 Voorstel bestemming resultaat over 2022 46
3.5 Gemeentelijke bijdragen 46
4. Paragrafen 47
4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 47
4.2 Onderhoud kapitaalgoederen 50
4.3 Financiering 50
5. Planning en control cyclus 52
Bijlagen 53
Bijlage 1: Ontwikkelingen in gemeentelijke bijdragen 53
Bijlage 2: Specificatie gemeentelijke bijdrage per gemeente 57
Bijlage 3: Geprognotiseerde balans 61
Bijlage 4: Reserves en voorzieningen 63
Bijlage 5: Meerjaren investeringsplan 2023 – 2027 64
Bijlage 6: Taakvelden 65
Bijlage 7: Risico's in relatie tot toekomstbestendigheid 66

2. Ontwikkelingen

Schets maatschappelijke context

We leven in een realiteit van bijna permanente maatschappelijke spanningen en hybride dreigingen die vanwege de onderlinge verbondenheid en verwevenheid tezamen in toenemende mate onze samenleving kunnen ontwrichten. Partijen werken steeds vaker en langer in opgeschaalde modus aan acute crises. Dit vraagt veel van crisisorganisaties in termen van ad-hoc inzet, flexibiliteit, capaciteit en financiën.

Er is sprake van krapte op de arbeidsmarkt. Met een verdere toename van het aantal openstaande vacatures en opnieuw een daling van het aantal werklozen, loopt de spanning op de arbeidsmarkt verder op. Hierdoor is het lastig om aan nieuw personeel te komen. Grote transitievraagstukken hebben urgentie, maar worden niet van vandaag op morgen opgelost. Deze krapte biedt de kans om mensen te betrekken die tot nu toe minder vanzelfsprekend tot onze doelgroep behoren maar wel graag mee willen doen. Dit vraagt ons meer aandacht te hebben voor het zijn van een diverse en inclusieve organisatie. Door de inzet van meer digitaal en hybride werken kunnen wij kennis aan ons binden die voorheen niet beschikbaar was.

Wereldwijd is meer geopolitieke instabiliteit dan we afgelopen jaren gewend waren. We hebben in 2022 ervaren dat die onrust snel financiële gevolgen heeft. Door de toenemende schaarste van grondstoffen kunnen leveringen stagneren, waarmee het belang van en onze deelname aan een circulaire economie toeneemt. De verminderde stabiliteit vraagt financiële wendbaarheid van organisaties maar mogelijk ook een ander gebruik van materieel.

Moderne technologieën zoals robotics, artificial intelligence, augmented reality en krachtige sensoren bieden kansen voor het voorkomen van en zo snel mogelijk reageren op crises en op termijn het verbeteren van bedrijfsvoeringsprocessen. Hebben we de juiste mensen, middelen en kennis beschikbaar om deze technologieën toe te kunnen passen? Deze ontwikkelingen vragen om een andere kijk op ons strategische personeelsbeleid, gericht op inhoudelijke en persoonlijke ontwikkeling.

De bebouwde omgeving transformeert naar een dynamisch stedelijke context, met meer hoogbouw, gemengd ruimtegebruik, andere manieren van mobiliteit en heterogene demografische samenstelling. Dit vraagt van de veiligheidsregio om andere operationele concepten te ontwikkelen en toe te passen, met ander materiaal/materieel, andere arbeidsarrangementen en een andere maatschappelijke positionering, samen met onze collega hulpverleners.

De wens om informatie gestuurd te werken en de toegenomen beschikbaarheid van data staat op gespannen voet met privacywetgeving en informatieveiligheid. Uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid, de Algemene verordening gegevensbescherming, de Archiefwet en de Wet Open Overheid vloeit een ogenschijnlijk tegenstrijdige maatschappelijke verwachting voort waar we het antwoord vooralsnog schuldig op moeten blijven.

Klimaatverandering leidt niet alleen tot nieuwe typen crises, het vraagt ook wat van bedrijfsvoering. Energieopwekking en -gebruik, ons materieel en de kennis van onze collega's moeten aansluiten op wat inwoners van een hedendaagse publieke organisatie vragen.

Terecht vraagt de maatschappij van ons dat we midden in de samenleving staan, en dat onze collega's een afspiegeling zijn van de omgeving waarin wij opereren. We willen meer divers worden en inclusief zijn. Het maakt ons niet alleen effectiever in de uitvoering van ons werk, het is onontbeerlijk om toekomstbestendig personeelsbeleid te kunnen voeren.

Het Rijk wil met de wijziging van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen per 1 juli 2022 de democratische legitimiteit versterken door de gemeenteraden meer invloed te kunnen laten uitoefenen op de gemeenschappelijke regelingen. De raden van de gemeenten kunnen daarbij met name aan de voorkant van dit proces een belangrijke richting geven door bijvoorbeeld afspraken te maken over onderwerpen waarbij zij nader betrokken willen worden (verruiming zienswijze) of door een raadsadviescommissie in te stellen. In verschillende regio's worden plannen gemaakt voor implementatie waarbij o.a. ervaringen in de regio Rivierenland van nut zijn om ook in onze regio te komen tot een integraal plan waarin raden en colleges beide een rol hebben en waar de verschillende gemeenschappelijke regelingen op aangesloten zijn.

Impact op de organisatie VGGM

In hoeverre raken deze ontwikkelingen de VGGM organisatie? In het algemeen zijn drie ontwikkelingen die als een rode draad terugkomen in bijna alle organisatieonderdelen van VGGM:

1. Arbeidsmarkt:

Voor een aantal functies (o.a. ICT, informatiebeveiliging, zorg) lukt het niet om openstaande vacatures in te vullen. Daar komt bij dat de complexiteit van maatschappelijke opgaven toeneemt waardoor een groter beslag wordt gelegd op kennis en capaciteit. Denk daarbij enerzijds aan opgaven zoals de energietransitie en klimaatverandering/-adaptatie c.q. gebiedsgerichte aanpak natuurbrandbeheersing en anderzijds aan constante crises zoals de coronapandemie en de opvang vluchtelingen uit de Oekraïne en asielzoekers.

2. Inflatie:

Door de sterke inflatie nemen de personeels-, onderhouds- en kapitaallasten sterk toe. Het

algemeen bestuur heeft in november 2022 besloten dat bij aanbieden van de ontwerpbegroting 2024 eveneens een bijgestelde begroting 2023 zal worden aangeboden, waarbij per uitgave categorie en voor de meerjaren investeringen een bijstelling van het prijsniveau zal plaatsvinden op basis van bekende gegevens per januari 2023. Hierdoor is duidelijkheid over het financieel kader en kan de taakuitvoering in overeenstemming met voorgaande jaren worden gecontinueerd.

3. Informatiepositie:

VGGM is in toenemende mate afhankelijk van een sterke informatiepositie. Hierbij gaat het enerzijds om interne sturingsinformatie en anderzijds om informatie die door o.a. gemeenten benut kan worden bij realisatie van beleidsdoelstellingen.

In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de ontwikkelingen per programma.

2a. Programma Crisisbeheersing

Het programma crisisbeheersing valt uiteen in de pijlers multi taken, bevolkingszorg en GHOR. Voor het programma Crisisbeheersing is één majeure overkoepelende ontwikkeling, namelijk de versterking van crisisbeheersing in opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Dit gaan we doen door onder andere de voorbereiding op crises te verstevigen en de inzet van de veiligheidsregio bij langdurige crises te waarborgen. Denk hierbij aan: (langdurig) bemensen en ondersteunen van crisisteams, internationale, interregionale en Rijk-regio samenwerking, risico- en crisiscommunicatie en het versterken en waarborgen van de informatiepositie van de Veiligheidsregio.

Versterking crisisbeheersing

De Wet veiligheidsregio's is geëvalueerd. Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze contourennota is een nadere uitwerking van het kabinetsstandpunt en schetst op hoofdlijnen de noodzakelijke vernieuwingen en veranderingen in het beoogd toekomstig stelsel van crisisbeheersing en brandweerzorg.

In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijk opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. Deze ophoging is bedoeld voor de versterking van de crisisbeheersing, het versterken van de informatiepositie en het inrichten van het Knooppunt Coördinatie Rijk – Regio (KCR2). KCR2 is een knooppunt voor bovenregionale en landelijke informatiestromen van en naar veiligheidsregio's, het rijk, politie, defensie, vitale partners en andere crisispartners. De extra gelden zijn ook bedoeld voor een bovenregionale informatievoorzieningssysteem, zoals Knooppunt Crisis Regio Rijk (KCR2).

De extra gelden die hiervoor door het Rijk verstrekt worden, zijn opgenomen onder de materiële kosten, omdat nog niet geheel duidelijk is waaraan deze gelden besteed gaan worden.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Multi	2.731	2.731	4.323	4.893	5.382	5.688	5.688
GHOR	1.247	1.272	1.396	1.501	1.501	1.501	1.501
Bevolkingszorg	1.467	692	861	780	780	780	780
Lasten	**5.445**	**4.695**	**6.580**	**7.174**	**7.663**	**7.969**	**7.969**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	4.400	4.511	4.571	4.703	4.703	4.703	4.703
Rijksbijdragen	1.729	1.100	2.918	3.612	4.101	4.407	4.407
Overige baten	399	172	168	168	168	168	168
Baten	**6.529**	**5.782**	**7.657**	**8.483**	**8.972**	**9.278**	**9.278**
Doorbelasting	-1.076	-1.087	-1.208	-1.309	-1.309	-1.309	-1.309
Resultaat voor bestemming	**8**	**0**	**-132**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	132	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**8**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**8**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2a.1 Pijler multi taken

De veiligheidsregio voert regie op de samenwerking met gemeenten, politie, defensie, waterschap en andere partijen bij de uitvoering van taken op het terrein van brandweerzorg, rampen- en crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening, openbare orde en veiligheid. Binnen deze pijler zijn de bestuurlijke en operationele activiteiten opgenomen die betrekking hebben op deze samenwerking

Dynamische risicosignalering

Het bestuur van VGGM stelt minimaal één keer per vier jaar een beleidsplan vast waarin het beleid is vastgelegd ten aanzien van de taken van de veiligheidsregio. Dit beleid is gebaseerd op een risicoanalyse. De huidige aanpak om te komen tot een regionaal risicoprofiel wordt het komende jaar aangepast, waarbij het doel is dat de risicoanalyse een veel dynamischer karakter krijgt.

Veiligheidsinformatieknooppunt

Daarnaast moet de informatiepositie van de veiligheidsregio versterkt en gewaarborgd worden. Dit kan door het inrichten van een gegarandeerd Veiligheids Informatie Knooppunt. Op dit moment is de (multi) informatievoorziening ten behoeve van opschalingsituaties basaal ingericht. De 5 Veiligheidsregio's die vanaf 2023 samenwerken in de Meldkamer Oost-Nederland hebben gezamenlijk informatievoorziening en informatie delen als een belangrijk thema benoemd. Meer informatie uit de eigen systemen en uit de systemen van partners op de meldkamer versterkt de gezamenlijke aanpak.

Daarnaast wordt samen uitvoering gegeven aan het Programma Informatievoorziening 2020-2025 dat in 2020 vastgesteld is door het Veiligheidsberaad. Hoofdlijnen uit dit programma zijn:

- Continuïteit (onder andere versterking van de eigen informatiebeveiliging in de regio, voortzetting van de collegiale toetsing informatieveiligheid en aansluiting bij het National Cyber Security Centre)
- Samenwerking (met partners en met databronnen)
- Informatie gestuurd werken om beter beleid te kunnen maken, beter te kunnen managen, meer risico's te kunnen voorspellen en veiliger en efficiënter te kunnen werken.

Meldkamer Oost-Nederland

Per 21 maart 2023 is de meldkamer Oost-Nederland in Apeldoorn operationeel. Vanaf dat moment vinden de meldkameractiviteiten voor de regio Gelderland-Midden vanuit deze meldkamer plaats. Dit geldt ook voor de multi taken waar vanuit crisisbeheersing de focus op ligt.
Vanwege de afstand en het feit dat de meldkamer voor 5 regio's werkt, is nauwe samenwerking tussen onze regio en de meldkamer en tussen de 5 regio's die de meldkamer bedient heel belangrijk. Hiervoor is een liaisonfunctie ingericht.
De meldkamer taken voor de brandweer en ambulance worden in het programma brandweerzorg respectievelijk ambulancezorg beschreven.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Personeelskosten	2.226	2.176	3.498	4.002	4.491	4.797	4.797
Materiele kosten	434	459	570	638	638	638	638
Kapitaallasten	31	57	51	50	50	50	50
Huisvestingskosten	39	39	204	204	204	204	204
Lasten	**2.731**	**2.731**	**4.323**	**4.893**	**5.382**	**5.688**	**5.688**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	3.223	3.296	3.256	3.263	3.263	3.263	3.263
Rijksbijdragen	25	25	1.733	2.358	2.847	3.153	3.153
Baten	**3.248**	**3.321**	**4.989**	**5.621**	**6.110**	**6.416**	**6.416**
Doorbelasting	-583	-590	-666	-728	-728	-728	-728
Resultaat voor bestemming	**-66**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**-66**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**-66**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2a.2 Pijler bevolkingszorg

Gemeenten hebben als onderdeel van het openbaar bestuur een algemene zorgplicht voor hun inwoners en vervullen daarmee een essentiële rol in de crisisbeheersing. De activiteiten kunnen worden verdeeld naar de volgende taken:

- Acute Bevolkingszorg
- (Preparatie) nafase
- Crisiscommunicatie

Met het zicht op het landelijke project Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg (UKB) en de daaraan gekoppelde kwaliteitseisen verwachten we de komende jaren een verdere professionalisering van Bevolkingszorg. Daaraan flankerend loopt de versterking van het brede werkveld van crisis-beheersing binnen VGGM waarbij het Regionaal Netwerkteam Bevolkingszorg overgezet wordt naar de nieuw te vormen afdeling Crisisbeheersing. Het is op dit moment nog niet duidelijk welke financiële consequenties deze ontwikkelingen gaan hebben voor de budgetten van Bevolkingszorg in 2024.
In juni/juli 2023 zullen de uitkomsten van het project UKB via het Algemeen Bestuur worden gedeeld en indien nodig voor onze regio vastgesteld. Dan zal ook meer duidelijk worden over eventuele kosten n.a.v. dit project.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Personeelskosten	1.203	463	618	515	515	515	515
Materiele kosten	250	216	225	246	246	246	246
Huisvestingskosten	14	14	19	19	19	19	19
Lasten	**1.467**	**692**	**861**	**780**	**780**	**780**	**780**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	662	680	729	791	791	791	791
Rijksbijdragen	527	0	0	0	0	0	0
Overige baten	349	118	118	118	118	118	118
Baten	**1.537**	**798**	**847**	**909**	**909**	**909**	**909**
Doorbelasting	-103	-106	-117	-129	-129	-129	-129
Resultaat voor bestemming	**-33**	**0**	**-132**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	132	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**-33**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**-33**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2a.3 Pijler GHOR

De Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de regio (GHOR) coördineert bij crises en rampen, de publieke, acute en niet-acute gezondheidszorg in de regio en stuurt op zorgcontinuïteit in de keten. Ook adviseert de GHOR gemeenten, andere overheden en organisaties op dat gebied. Voor 2024 zijn de volgende beleidsmatige ontwikkelingen te benoemen.

In de contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg (Tweede Kamer, eind 2022) wordt voor de GHOR een aantal aandachtpunten genoemd:

- Verduidelijking van de *taken GHOR bij regiogrens-overschrijdende c.q. landelijke crises van langere duur*;
- Introductie van het *zorgrisicoprofiel* en bestuurlijke vaststelling.
- Verduidelijking *sturing en regie door de GHOR* in relatie tot de aanpassing van de *Wet Publiek Gezondheid (WPG).*

Daarnaast is focus op het toekomstgericht verder versterken van de GHOR in de crisisbeheersing. Door te werken aan

- Risicobeheersing (o.a.. advisering bij evenementen en omgevingsveiligheid);
- Crisisbeheersing (inzet van de opgeschaalde acute, niet acute en publieke gezondheidszorg bij (grote en langdurige) crises;
- Informatiemanagement: een sterke informatiepositie om risicobeheersing en crisisbeheersing excellent uit te kunnen voeren.

Risicobeheersing: advisering omgevingsveiligheid en evenementen

Voor de advisering van de GHOR bij omgevingsveiligheid zijn landelijke GHOR-kernwaarden voor een gezonde en veilige leefomgeving vastgesteld. De vertaling en samenwerking met alle betrokken partners vergt aandacht in 2024.
Daarnaast blijft advisering van evenementen een belangrijk onderdeel van de werkzaamheden van de GHOR. Onder andere als gevolg van de kennis die is opgedaan met experimenten op het gebied van coronaveilig organiseren van evenementen is extra druk op de adviserende en voorbereidende rol van de veiligheidsregio komen te liggen. In de komende periode zal de veiligheidsregio en de vergunningverlener (gemeenten) gezamenlijk zich hierop verder moeten voorbereiden.
Tevens is het zorgrisicoprofiel een methode om invulling te geven aan risicobeheersing. Het zorgrisicoprofiel wordt onderstaand toegelicht.

Crisisbeheersing: Continuïteit van zorg in de keten (acuut, niet acuut en publiek)

De COVID-19-crisis heeft laten zien dat zorg niet onuitputtelijk flexibel en beschikbaar is. Er is een alsmaar toenemende druk op de beschikbaarheid van de zorg door enerzijds krapte op de arbeidsmarkt en anderzijds een verhoogde vraag als gevolg van een toename van kwetsbare burgers in de thuissituaties en een steeds ouder wordende groep ouderen. Deze arbeidskrapte zal ook zijn aandacht vragen voor continuïteit van de 24-uurs crisisorganisatie. De verwachting is dat deze situatie de komende jaren niet alleen aanhoudt maar ook in ernst en frequentie toe zal nemen. Tijdens COVID-19 zijn sterke (sub)regionale netwerken ingezet waarin acute en niet acute zorgpartners aan elkaar verbonden zijn ten gunste van de continuïteit van zorg in de keten. Het in standhouden en door ontwikkelen van deze netwerken heeft ook voor de toekomst een absolute meerwaarde.

Informatiemanagement: Informatie-uitwisseling ten tijde van crisis (en in de voorbereiding)

Ook de COVID-19-crisis laat zien hoe belangrijk het is om het proces informatie-uitwisseling verder te verbinden met een permanent toestandsbeeld capaciteit in de zorgketen. Het is essentieel om de capaciteitsrisico's in de zorg tijdig te signaleren door een continu inzicht in de beschikbaarheid van acute zorg. De ketenpartners, betrokken bij de in- door- en uitstroom in de acute zorg, kunnen op basis van deze informatie afgestemd op elkaar handelen.
De aansluiting op het Regionaal Risicoprofiel en het Zorgrisicoprofiel helpt bij het tijdig herkennen van risico's en daarmee de inzet van de juiste interventies in de zorgketen.

Zorgrisicoprofiel

Belangrijk is dat de instellingen voor langdurige en acute zorg gezamenlijk zijn voorbereid om bij rampen en crises de noodzakelijke geneeskundige hulp te verlenen. Deze voorbereiding wordt versterkt door de introductie van het zorgrisicoprofiel. De DPG/GHOR vertaalt de dominante (boven)regionale risico's in het kader van geneeskundige hulpverlening naar scenario's/capaciteiten voor de gehele geneeskundige keten. Dit zorgrisicoprofiel geeft de DPG een stevige positie in de borging van het publieke belang van veiligheid, o.m. in het ROAZ. De expliciete deelname van de GHOR aan het ROAZ geeft de DPG een duidelijke titel om te acteren in dit publieke belang, mede in het licht van de door de NZA gesignaleerde hoge en toenemende druk op de acute zorgketen. Een excellente informatiepositie van de GHOR/DPG samen met de zorgpartijen is een noodzakelijke voorwaarde voor het vervullen van deze voorbereidende taak. Hiermee wordt de GHOR

en de bestuurlijke inbedding van de DPG-en in de veiligheidsregio's en in het ROAZ aanzienlijk versterkt. Het zorgrisicoprofiel wordt zo actueel mogelijk gehouden en minimaal tweejaarlijks herzien. De verantwoordelijkheid voor de totstandkoming van dit zorgrisicoprofiel wordt uitgevoerd door de GHOR onder verantwoordelijkheid van de DPG. De DPG heeft de verantwoordelijkheid dit proces te bewaken, belemmeringen te signaleren en het bestuur van de veiligheidsregio hierover te adviseren (*Contourennota versterking crisisbeheersing en brandweerzorg, 2022*). Het Zorgrisicoprofiel geeft input voor planvorming en onderwijsprogramma's in en met de keten.

Doelenboom

Wat willen bereiken?		**Wat gaan we ervoor doen?**	**Wat is het beoogde effect?**
Strategisch doel	**Operationeel doel**	**Prestaties**	**Maatschappelijk effect**
Regie op voorbereiding van de geneeskundige hulpverlening bij rampen en crises	Zorginstellingen zijn zich bewust van hun rol en eigen verantwoordelijkheid binnen de zorgketen	Actuele schriftelijke afspraken met acute- en publieke zorgpartners.	Zorgpartners zijn voorbereid op geneeskundige hulpverlening in geval van rampen en crises
Advisering van andere overheden en organisaties op het gebied van de geneeskundige hulpverlening bij rampen en crises	Adviseert over crisisbeheersing (het optreden tijdens rampen en crises of (dreigende) verstoring van de zorg continuïteit)	Adviseren en bieden van ondersteuning aan partners in de zorgketen om hun zorg continuïteit te garanderen	Alle zorgorganisaties kunnen zorg verlenen onder alle omstandigheden, ook tijdens rampen en crises.
	Adviseert over risicobeheersing (het voorkomen van rampen en crises)	Bijdragen aan multidisciplinaire advisering over evenementen en infrastructurele projecten aan gemeenten, andere overheden en bedrijven (mede in relatie met de nieuwe Omgevingswet)	Beperken gezondheidsschade voor inwoners van Gelderland-Midden
Het 24/7 in staat zijn om tijdens rampen en crises de geneeskundige hulpverlening te coördineren, aan te sturen en te regisseren.	24x7 paraatheid van kwalitatief hoogstaande crisisorganisatie	- Crisisorganisatie die voldoet aan toetsingskader inspectie J&V - Werven en selecteren nieuwe crisisfunctionarissen - Beschikbaar hebben van gekwalificeerde crisisfunctionarissen - OTO-plan; uitvoeren van activiteiten voor ontwikkeling en blijvende vakbekwaamheid. - Materieel (vervoer, communicatiemiddelen en kleding) permanent op orde	Efficiënt en effectief optreden van de crisisorganisatie tijdens rampen en crises.
	Verbinden van de geneeskundige hulpverlening met openbare orde en veiligheid tijdens crises of rampen.	- Informatiemanagement t.b.v. instellingen (m.b.v. GHOR 4all en LCMS (GZ)) - Informatie-uitwisseling in de zorgketen in het kader van rampenbestrijding en crisisbeheersing.	

In de voorbereiding op en tijdens rampen en crises is specifiek aandacht voor niet of verminderd zelfredzamen. Daar waar mogelijk wordt gebruikt gemaakt van de veerkracht van de bevolking.	Voorkomen en beperken van gezondheidsschade van burgers als gevolg van crises, rampen en zware ongevallen.	- Inzetten Psychosociale Hulpverlening, Medische milieukunde, Infectieziekten, gezondheidsonderzoek indien nodig. - Onderwijs toepassen/ vakbekwaam houden van betrokken functionarissen. Procedures crisisorganisatie op orde brengen c.q. houden	Verminderd zelfredzamen worden zo goed mogelijk ondersteund tijdens rampen en crises. Er wordt tijdens een ramp en crises, daar waar mogelijk, een beroep gedaan op zelfredzame burgers t.b.v. de groep verminderd en niet zelfredzame burgers
Het doelmatig en doeltreffend inzetten van publieke gezondheidstaken	Ondersteunen van bevoegd gezag bij incidenten met (mogelijke)maatschappelijke onrust	Adviseren van bevoegd gezag en inzetten hulpverlening bij incidenten met (mogelijke) maatschappelijke onrust.	- Burgers ontvangen de meeste adequate hulp. - Beperken gezondheidsschade

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Personeelskosten	989	992	1.080	1.161	1.161	1.161	1.161
Materiele kosten	194	207	228	251	251	251	251
Kapitaallasten	24	30	39	40	40	40	40
Huisvestingskosten	40	42	49	49	49	49	49
Lasten	**1.247**	**1.272**	**1.396**	**1.501**	**1.501**	**1.501**	**1.501**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	516	535	586	649	649	649	649
Rijksbijdragen	1.177	1.075	1.186	1.254	1.254	1.254	1.254
Overige baten	50	54	50	50	50	50	50
Baten	**1.744**	**1.664**	**1.821**	**1.953**	**1.953**	**1.953**	**1.953**
Doorbelasting	-390	-392	-425	-452	-452	-452	-452
Resultaat voor bestemming	**107**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**107**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**107**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2b. Programma Brandweerzorg

Het programma valt uiteen in 3 pijlers, namelijk operatie, risicobeheersing en meldkamer.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Operatie	33.012	32.290	34.898	36.750	36.750	36.750	36.750
Risicobeheersing	4.545	4.370	4.737	5.321	5.321	4.996	4.996
Meldkamer	1.022	1.104	1.347	1.470	1.470	1.470	1.470
Lasten	**38.578**	**37.764**	**40.981**	**43.540**	**43.540**	**43.215**	**43.215**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	41.619	42.257	45.570	50.157	50.948	51.199	51.775
Lokaal aanbod	18	0	366	298	298	298	298
Rijksbijdragen	5.641	5.493	5.709	5.835	5.835	5.835	5.835
Overige baten	1.317	995	1.265	1.222	1.222	1.222	1.222
Baten	**48.595**	**48.744**	**52.910**	**57.513**	**58.304**	**58.555**	**59.131**
Doorbelasting	-10.227	-11.280	-12.492	-14.187	-14.763	-15.339	-15.915
Resultaat voor bestemming	**-211**	**-299**	**-562**	**-215**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	414	299	562	215	0	0	0
Resultaat na bestemming	**203**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**203**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2b.1 Pijler operatie

De pijler operatie gaat over repressieve brandweerzorg en heeft betrekking op het (voorbereiden op) het bestrijden van brand en verlenen van hulp bij ongevallen. Ook in 2024 is de opgave van de brandweer het toekomstbestendig houden van de brandweerorganisatie in een snel veranderende maatschappij en een slagvaardige organisatie met een sterk risicogerichte informatiepositie die anticipeert op maatschappelijke ontwikkelingen. Technologische en maatschappelijke ontwikkelingen, klimaatverandering en de veilige energietransitie brengen nieuwe risico's én nieuwe mogelijkheden met zich mee.

Paraatheid brandweer in relatie tot beschikbaarheid vrijwilligers

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. Rode draad hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn naar de Tweede Kamer gestuurd. In 2022 zal nadere uitwerking worden gegeven aan de noodzakelijke maatregelen, maar deze zullen naar verwachting voor onze regio beperkt zijn. In essentie komt het erop neer dat de inzet van vrijwilligers ook écht vrijwillig is en dat geen sprake mag zijn van kazernering en piketting van vrijwilligers. Door verbeteringen in de techniek (precom-pager) is meer inzicht gekomen over de verwachte paraatheid per post. Dit inzicht kan de brandweerorganisatie gebruiken om de paraatheid over de regio ter verbeteren. Ook op het gebied van oefenen vindt steeds meer innovatie plaats, deels noodgedwongen om de geoefendheid tijdens de COVID-19 crisis op peil te kunnen houden of nog thuis is. De verwachting is dat deze innovatie het komende jaar verder door zet.

Goed werkgeverschap

Goed werkgeverschap bestaat uit heel veel onderwerpen. Om een vitaal duurzame brandweerorganisatie te kunnen zijn, is het van belang te zoeken naar een nieuwe, goede balans tussen mens en werk. Het nu en straks beschikbaar hebben van de juiste (hoeveelheid) mensen, met de juiste middelen, op de juiste plek. Het is belangrijk dat het werkklimaat binnen de brandweer sociaal veilig en gezond is. Daar zorgen we samen voor met allerlei activiteiten en voorzieningen. Deze zijn samengebracht onder één vlag: Ik, wij, samen de brandweer.

In-, door- en uitstroombeleid

In-, door- en uitstroombeleid past binnen het speerpunt paraatheid van vrijwilligheid uit het beleidsplan brandweer 2020-2023. Gesignaleerd wordt dat de tijd dat een vrijwilliger verbonden is aan de organisatie korter wordt. Dit brengt paraatheidsrisico's met zich mee alsmede tekorten op het opleidingsbudget. Daarnaast is het zogenaamde 20-jarigenbeleid voor beroeps een belangrijke ontwikkeling: brandweermensen mogen niet langer dan 20 jaar hun bezwarende functie uitoefenen. De werkgever begeleidt hen naar een passende functie binnen deze 20 jaar. Dit geldt voor mensen die vanaf 2006 in dienst getreden zijn.

Doel is te komen tot vastgesteld beleid met betrekking tot instroom, doorstroom en uitstroom van repressief personeel (zowel vrijwillig als beroeps) met daarbij een implementatieplan. Het proces van werving en selectie valt hierbuiten.

Van aanbod naar vraag gestuurd oefenen

Op het gebied van de vakbekwaamheid is de organisatie al enige tijd bezig met een verschuiving van aanbod naar vraag gestuurd oefenen. Dit geeft de verschillende brandweereenheden meer ruimte om te oefenen op basis van risico's in hun directe omgeving en op basis van ervaringen die zij zelf hebben opgedaan.

Dekkingsplan

In 2023 zal een nieuw dekkingsplan worden opgesteld en naar verwachting eind 2023 aan het bestuur ter vaststelling aangeboden worden. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Ook wordt de nieuwe landelijke systematiek die uitgaat van gebiedsgerichte opkomsttijden in dit dekkingsplan, toegepast. Het veranderende risicobeeld en het dekkingsplan kunnen leiden tot een gewenste aanpassing van capaciteit, materiaal en materieel en vakbekwaamheid programma's met mogelijk financiële consequenties tot gevolg.

Duurzaamheid

Duurzaamheid is een containerbegrip. Maatregelen voor verduurzaming kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op CO2-reductie (energieneutraal), goed werkgeverschap of circulariteit. Als het onderwerp duurzaamheid (in brede zin) op korte termijn niet structureel wordt opgepakt in de organisatie, bestaat de kans dat t.z.t. de inhaalslag te groot wordt. Dit vormt een financieel en operationeel risico.

Wagenpark personenvoertuigen in relatie tot duurzaamheid

In 2023 vindt binnen BGM een pilot plaats met elektrische voertuigen.
Het wagenpark van de brandweer bestaat momenteel voornamelijk uit dieselvoertuigen. De maatschappelijke aandacht voor duurzaamheid en de daarmee gepaard gaande ontwikkeling van milieuzones leidt ertoe dat ook VGGM nadenkt over een transitie naar een meer duurzame oplossing voor haar personenvoertuigen. De ontwikkeling op het gebied van alternatief aangedreven personenauto's gaan snel. Het is te verwachten dat op het moment van her-aanbesteding van het huidige wagenpark voldoende aanbod is aan emissie loze personenauto's. De prijs van emissie loze voertuigen ligt op dit moment echter een stuk hoger dan de prijs van met fossiele brandstof aangedreven voertuigen. Het ligt in de lijn der verwachting dat deze prijzen op het moment dat het aanbod toeneemt zullen dalen, er is echter geen zekerheid op dat gebied. Op basis van het huidige budget en afschrijvingstermijnen is vervanging naar emissie loze personenwagens nog niet mogelijk. Op het moment van aanbesteden zullen we een nieuwe analyse maken en onderzoeken of het verlengen van de afschrijvingstermijnen een deel van de oplossing kan geven. Van hieruit zullen we een strategie moeten bepalen met concrete stappen die de organisatie gaat zetten.

Investeringsschema

Bij de regionalisering van de brandweer is een omvangrijk investeringsprogramma vastgesteld waarmee onder meer de structurele vervanging van voertuigen en materialen is geborgd (ca € 61 mln).

Doelenboom

Wat willen we bereiken		Wat gaan we ervoor doen	Wat is het beoogd maatschappelijk effect
Strategisch doel	**Operationeel doel**	**Prestatie 2021-2024**	
Effectief optreden bij brand en andere incidenten	Personeel in staat stellen op een professionele en veilige manier te werken	• Landelijke agenda brandweerzorg, innovatief samenwerken, risicogericht werken, voor welke taak de juiste maat, vakmanschap versterken, vitale medewerkere en organisatie. Kernwaarden Brandweer Gelderland-Midden, verbinding, vertrouwen, vakmanschap en vitaliteit • Paraatheid brandweer in relatie beschikbaarheid vrijwilligers (aansluiting bij landelijk programmaplan vrijwilligheid) • In-doorstroom- en uitstroombeleid • Project Repressieve beroepsorganisatie Arnhem-Ede-Centrum • Van aanbod naar vraag gestuurd oefenen • Innovatie in oefenen (interregionaal VR-programma) • Blijven investeren in het creëren van een veilig en gezond arbeidsklimaat voor repressieve medewerkers	Minder schade en slacht-offers bij brand en andere incidenten
	Verbeteren en vervangen van middelen en materieel nodig voor brandbestrijding en andere acute hulp	• Wagenpark in relatie tot duurzaamheid, onderzoeken mogelijkheid gefaseerd overgaan naar duurzaam wagenpark • Overgang van primaire bluswatervoorziening (reguliere drinkwatersysteem) naar alternatieve bluswatervoorziening in eigenbeheer (tankwagens). • Innoveren van informatie-uitwisseling in de veiligheidsketen (bijv. met behulp van geo-informatie, Live-OP, LCMS) • Innovatie op materieel en materiaal in te bedden in onze organisatie. Het gaat hier met name om landelijke ontwikkelingen die ook voor Brandweer Gelderland-Midden van meerwaarde zijn	

	Verbeteren van processen voor dagelijkse brandweerzorg en hulpverlening	• Uitruk op maat, waar gewenst doorvoeren van flexibelere repressieve organisatie met behoud van slagkracht • Kennisdeling (landelijk en regionaal) op basis van kenniscentrum, evaluaties en de resultaten van incidentgegevens • Structureel evalueren van brandweerinzetten, incidentgegevens en deze resultaten omzetten in betere werkwijzen • Toewerken naar operationele grenzen, als vervanger van vaste regiogrenzen • Actualisatie van het dekkingsplan in 2023, uitgaande van gebiedsgerichte opkomsttijden, in plaats van (nu nog) wettelijke verplichte objectgerichte opkomsttijden (project Rembrand)	
	Uitbreiden interregionale samenwerking	• Verder intensiveren samenwerking oost5 en landelijke/interregionale projectgroepen zoals informatievoorziening. • Bestendigen samenwerking Oost5 bij uitvoering duiktaak • Optimaliseren samenwerking en delen expertise natuurbrandbestrijding Oost5/landelijk • Brandbestrijding en hulpverlening effectiever en efficiënter maken door samenwerking met omringende regio's	
Duurzaam inzetbare medewerker, die goed is opgeleid en kennis en vaardigheden blijft ontwikkelen.	Aantoonbaar vakbekwaam	• Invoering Profchecks • Registratie: van kwantiteit naar kwaliteit	Groter veiligheidsgevoel Een betrokken brandweer organisatie
	Kwaliteit impuls oefenen op de post	• Opleiden ploeginstructeurs • Verder uitbouwen producten oefenen op maat • Team vakbekwaamheid maakt onderwijskundig onderbouwde producten • Gebruik maken van moderne inzichten (brein leren), middelen en technieken (Virtueel, augmented reality e.d.)	
	In balans brengen persoonlijk leren, teamleren en organisatieleren	• Van aanbod naar vraaggericht oefenen individueel en op postniveau • Meer risicogericht oefenen	
Duurzaam wagenpark	Terugbrengen van de uitlaatgas emissie	De markt actief volgen, aan de hand van nieuwe ontwikkelingen bijsturen, en indien mogelijk inzetten op emissiearme of emissie loze voertuigen.	Voorbeeldfunctie voor de energietransitie en behalen klimaat-doelstellingen.

Risico	Beheersmaatregel
Paraatheid brandweer onder druk als gevolg van afnemende beschikbaarheid vrijwilligers en gevolgen invoering WNRA. Een afnemende beschikbaarheid van vrijwilligers leidt eveneens tot een grotere instroom van nieuwe vrijwilligers. Dit leidt tot hogere opleidingskosten.	Vanuit Brandweer Gelderland-Midden vroegtijdig inspelen op maatschappelijke verandering en landelijke ontwikkelingen van de arbeidsmarkt en het toepassen van een strategische personeelsplanning
Gevolgen 20-jarigenbeleid beroepsbrandweermensen repressieve dienst	Personeelsplanning afstemmen door in- doorstroom en uitstroombeleid. Landelijk is dit deels uitgesteld vanwege het onderzoek van de Universiteit Maastricht.
Vergrijzing samenleving en uitbreiding participatiemaatschappij waardoor minder zelfredzame mensen langer zelfstandig wonen	Landelijke gedragsbeïnvloeding risicogroepen, woningcorporaties, verzekeraars, zorgaanbieders e.d., versterken samenwerking met externe partijen en inzet van innovaties die bijdragen aan brandveiligheid
Verscherping milieuregels en invoering milieuzones voor diesel (brandweer)voertuigen met mogelijke versnelde afschrijving wagenpark met bijkomende extra financiële gevolgen	Vroegtijdig anticiperen vanuit investeringsschema en incorporeren in vervangingsschema wagenpark

Extra kosten door afkopen contracten waterleidingbedrijven en verwijderen brandkranen	Vroegtijdig voldoende financiële middelen reserveren. Op de lange termijn reductie kosten onderhoud en beheer brandkranen

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Personeelskosten	22.421	21.585	22.794	24.366	24.366	24.366	24.366
Materiele kosten	6.760	5.639	7.077	7.356	7.356	7.356	7.356
Kapitaallasten	3.660	4.787	4.926	4.927	4.927	4.927	4.927
Huisvestingskosten	170	279	100	100	100	100	100
Lasten	**33.012**	**32.290**	**34.898**	**36.750**	**36.750**	**36.750**	**36.750**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	35.940	36.449	39.303	43.071	43.862	44.438	45.014
Lokaal aanbod	0	0	355	287	287	287	287
Rijksbijdragen	4.674	4.502	4.559	4.505	4.505	4.505	4.505
Overige baten	1.058	754	1.067	1.013	1.013	1.013	1.013
Baten	**41.672**	**41.706**	**45.284**	**48.876**	**49.667**	**50.243**	**50.819**
Doorbelasting	-8.701	-9.716	-10.881	-12.341	-12.917	-13.493	-14.069
Resultaat voor bestemming	**-41**	**-299**	**-494**	**-215**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	114	299	494	215	0	0	0
Resultaat na bestemming	**73**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**73**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2b.2 Pijler Risicobeheersing

De activiteiten van risicobeheersing zijn gericht op een gezonde en veilige leefomgeving door de realisatie van: minder branden, minder slachtoffers en minder schade.

Omgevingswet

De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029. De Omgevingswet brengt ook nieuwe taken en rollen, vaardigheden en deskundigheid van de veiligheidsregio met zich mee. Effecten daarvan kunnen zich vertalen in benodigde capaciteit en een aangepast niveau van adviseurs, afgestemd op de nieuwe uitdagingen

Impact Omgevingswet en visie risicogerichtheid

De impact omgevingswet en visie risicogerichtheid past binnen het speerpunt risicogerichtheid uit het beleidsplan brandweer 2020-2023. De Omgevingswet beoogt een veilige en gezonde fysieke leefomgeving te bereiken en in stand te houden. Na de decentralisaties in het sociaal domein bereiden gemeenten zich voor op deze decentralisatie binnen het fysieke domein. Door deze wetswijziging en de door de Raad van directeuren Veiligheidsregio's, Raad van Regionaal Brandweercommandanten en Raad van directeuren Publieke Gezondheid vastgestelde visie 'De beweging van risicobeheersing naar risicogerichtheid in 2020: Samen zorgen voor échte coproductie!', veranderen de advies- en toezichtrol op het gebied van een gezonde en (brand)veilige leefomgeving. Het heeft de voorkeur om in vroegtijdig stadium aan tafel te zitten zodat de brede scope van veiligheids- en gezondheidsaspecten meegenomen kunnen worden in omgevingsvisies, -plannen en de verdere uitwerking hiervan in de fysieke leefomgeving. In het licht van preventie en het verkleinen van sociaaleconomische gezondheidsverschillen is de leefomgeving immers een belangrijke "knop" waaraan gedraaid kan worden. Daarnaast wordt steeds meer van de brandweer gevraagd om flexibel in te spelen op de maatschappelijke ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld ondermijning en illegaliteit. Om ook in de toekomst toegevoegde waarde te hebben investeert de brandweer in de vaardigheden en kennis van medewerkers. De specialist die op afstand plannen en vergunningen beoordeelt, ontwikkelt zich tot een adviseur die zijn rol en inbreng afstemt op de fase in het proces en de betrokken (maatschappelijke) partners. Meer "risicogericht werken" betekent ook voorbereid zijn op complexere vraagstukken (zoals de energietransitie). Naast inhoudelijke expertise vraagt dit communicatieve vaardigheden, overtuigingskracht en samenwerking in netwerken. Ook wordt aangesloten op een ander digitaal-stelsel en informatiehuizen. Middels een (reorganisatie-) programma speelt de brandweer in op de bovengenoemde ontwikkelingen. In 2021 heeft het AB van VGGM goedkeuring gegeven om dit programma tot uitvoering te brengen. In 2023 eindigt dit programma: de reorganisatie van de afdeling Risicobeheersing is dan afgerond, maar de doorontwikkeling en implementatie gaan door.

Onze omgeving en die van onze partners verandert. Om die reden willen wij een andere rol innemen binnen ons netwerk. Deze verandering leidt tot een andere kijk naar de omgeving en een andere kijk naar onze afdeling door onze partners. Onze langetermijnvisie is om door onze omgeving gezien te worden als expertisecentrum. Het expertisecentrum vervult de behoefte van onze omgeving aan betrouwbare informatie over brand- en omgevingsveiligheid. Zowel van de publieke als private partijen. Als expertisecentrum hebben wij een sterke informatiepositie en komen onderzoek, innovatie, samenwerking (tussen private en publieke partijen), onderwijs, voorlichting en evaluatie van incidenten bij elkaar.

Veilige Energietransitie (VET)

De ontwikkelingen op het gebied van de (veilige) energietransitie gaan snel. Het is een uitdaging om snel en adequaat in te kunnen spelen op alle veranderingen. Binnen de brandweer is een regiegroep ingesteld die de (landelijke) ontwikkelingen monitort en informatie binnen de brandweer verspreid. In het netwerk met gemeenten worden pragmatisch oplossingen onderzocht zodat hier meer (risico)gericht op geadviseerd kan gaan worden.

Gebiedsgerichte aanpak Natuurbrand-beheersing

Het afronden van het project Gebiedsgerichte aanpak natuurbrandbeheersing was op eind 2022 gesteld. Vanwege de gevoelde urgentie om onder invloed van de klimaatverandering meer werk te maken van natuurbrandbeheersing in Gelderland, krijgt het project in plaats daarvan een financiële impuls vanuit gemeenten en de provincie Gelderland. En daarmee ook een verbreding naar héél Gelderland. Op basis van de bestuurlijke verantwoordelijkheden worden nu twee sporen gevolgd. Spoor 1 voorziet in de veiligheid in relatie tot het natuurbrandrisico van kwetsbare objecten en voorzieningen in de natuurgebieden in Gelderland.

Dit spoor valt onder verantwoordelijkheid van de betreffende gemeenten. Spoor 2 voorziet in de uitwerking van een natuurbrandpreventieplan voor de (vitale) infrastructuur en de natuur(inrichting) van de natuurgebieden onder verantwoordelijkheid van de Provincie. Dit betekent dat we als VGGM de komende jaren flink zullen investeren in natuurbrandbeheersing de komende jaren. De bestuurlijke besluitvorming over de prioritering c.q. de looptijd van het project gaat voorjaar 2023 plaatsvinden.

Brandveilig Leven

Brandweer Nederland heeft in 2016 op basis van nieuwe visies en onderzoeken vier speerpunten benoemd voor de toekomst. Zo worden risicogroepen gestructureerd geanalyseerd, wordt op Brandveilig Leven gestuurd door beïnvloeders, worden innovaties gestimuleerd en wordt geïnvesteerd in de kennis en kwaliteit van het eigen personeel. Daaraan is de laatste jaren de inzet op gedragsverandering toegevoegd.

Deze speerpunten staan de komende jaren centraal en worden uitgewerkt in concrete acties. Vanuit deelnemende gemeenten is aangegeven dat de risicogroep ouderen bijzondere aandacht verdiend. De herijking gaat ervan uit dat de brandweer een goede informatiepositie heeft, maar andere partijen de grootste invloed hebben, zoals gemeenten, verzekeraars, zorgaanbieders, woningcorporaties, cliëntenraden en media. Zij worden daarom nadrukkelijk betrokken. Dit vergt een andere benadering dan zelf voorlichting geven. Daarnaast is één van de speerpunten dat gedragsbeïnvloeding alleen onvoldoende is en ook ingezet wordt op innovaties die bijdragen aan brandveiligheid.

In 2021 is een actieplan Brandveilig Leven opgesteld. De basis hiervoor is de (in 2014 bestuurlijk vastgestelde) Visie Brandveilig Leven. Het programmaplan plaatst deze visie in de huidige tijd en schetst daarvoor drie ambitiescenario's. Begin 2022 is de ambitie bepaald: brons – zilver – goud. In afwachting van bestuurlijke afstemming hierover, is voorlopig de keuze gemaakt voor Brons+. Dit betekent dat wij enerzijds eigen (vrijwillige) brandweermedewerkers willen inzetten om het gedachtengoed van Brandveilig Leven te verspreiden en anderzijds andere partijen zoals gemeenten, verzekeraars, zorgaanbieders, woningcorporaties en sociale media hierbij beter willen betrekken.

Omgevingsveiligheid

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet (per 1 januari 2024) wordt het bestuur van de veiligheidsregio de wettelijke adviseur ten aanzien van milieubelastende activiteiten. Dit gaat verder dan alleen advisering op externe veiligheid; het betreft ook de brandveiligheid. Het gaat daarbij om bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI). Dit betreft circa 85 hoog risico-objecten die in het reguliere adviestraject meegenomen gaan worden. Eind 2022 is een adviesrapport opgeleverd met een voorstel hoe we, samen met de andere veiligheidsregio's in Gelderland en Overijssel, de samenwerking verder kunnen verdiepen en verbreden. In 2023 pakken we de aanbevelingen uit het rapport op.
De activiteiten ten aanzien van de BEVI instellingen is afhankelijk van de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Voor de invoering van de omgevingswet zijn middelen in het gemeentefonds beschikbaar gekomen (gemeentecirculaire september 2022). Op basis hiervan heeft VGGM haar aanloop- en implementatiekosten voor 2024 en 2025 in de begroting opgenomen (€ 325.000 per jaar). Voor de structurele inzet zullen nadere afspraken gemaakt worden.

Meldingsplicht Wonen met zorg

Mede door demografische ontwikkelingen zijn afgelopen jaren diverse wooncomplexen gerealiseerd voor mensen die zorg nodig hebben. Deze complexen hebben een verhoogd veiligheidsrisico, mede omdat bewoners in geval van een incident veelal niet zelfstandig het complex kunnen verlaten.

Door de geplande invoering van de Omgevingswet wordt ook de AMvB Besluit Bouwwerken Leefomgeving (BBL) van kracht. In dit besluit wordt in hoofdstuk 6 art 6.7. Lid 1, aangegeven dat voor een woonfunctie voor zorg een gebruiksmelding nodig is. Deze werkzaamheden houden in dat voor deze adressen een gebruiksmelding gerealiseerd gaat worden. Vervolgens dienen deze adressen opgenomen te worden in het toezicht programma. Aangezien het hier om een doelgroep gaat die als kwetsbaar te bestempelen is zal hier jaarlijks toezicht op van toepassing zijn.

In 2022 is nader worden uitgewerkt om hoeveel objecten het in Gelderland-Midden gaat. In de 2e helft van 2023 zal een kwartiermaker wonen met zorg de voorbereidingen treffen om de meldingen vanaf 2024 af te kunnen handelen. Het afhandelen van de meldingen heeft in eerste instantie een incidenteel karakter (de eerste toestroom van meldingen) en vervolgens een structureel karakter (meldingen van nieuwe wonen met zorg gebouwen en het toezicht op alle bestaande gebouwen wonen met zorg).

De komst van de meldingsplicht wonen met zorg is afhankelijk van de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Voor de invoering van de omgevingswet zijn middelen in het gemeentefonds beschikbaar gekomen (gemeentecirculaire september 2022). Op basis hiervan heeft VGGM haar aanloop- en implementatiekosten voor 2024 in de begroting opgenomen. Voor de structurele inzet zullen nadere afspraken gemaakt worden.

Doelenboom

Wat willen we bereiken		Wat gaan we ervoor doen	Wat is het beoogd maatschappelijk effect
Strategisch doel	**Operationeel doel**	**Prestatie 2021-2024**	
(Brand)veilige samenleving door minder slachtoffers, minder branden en minder schade	Bewustzijn creëren over (brand)veiligheid bij burgers, bedrijven en (zorg)instellingen.	• Via regionale plannen (meerjarenbeleidsplan risicobeheersing en beleidsplan brandweer) en gemeentelijke plannen (zoals integraal veiligheidsplan, omgevingsplan, handhavingsuitvoeringsplan) brand- en omgevingsveiligheid onderdeel uit laten maken van de gemeentelijke plancyclus. • Samenwerking met betrokken gemeenten en woningcoöperaties continueren en uitbreiden, zowel voor domeinen wonen, onderwijs en zorg. • Samenwerking met gemeenten, provincie Gelderland en de beide andere Gelderse veiligheidsregio's uitbreiden op het thema gebiedsgerichte aanpak natuurbrand-beheersing. • Voorlichting na een woningbrand. Dit gebeurt fysiek in de wijk of via social media (vanwege beter bereik). • Vanwege de invoering van de wettelijke rookmelderplicht voor bestaande woningen (1 juli 2022) op basis van representatief onderzoek de rookmelderdichtheid in onze regio bepalen. • Samen met gemeenten en GGD het bewustzijn van de gevaren van koolmonoxidevergiftiging vergroten.	Een grotere (brand) veiligheid en een groter veiligheidsgevoel in de samenleving.
	Bijdragen aan (brand)veiligheid van bedrijven en hun omgeving	• Advisering op vergunningaanvragen bouwen, milieu en op ruimtelijke initiatieven. • (Thematisch) Toezicht brandveilig gebruik • Risico Analyse Monitor, gericht op bouwkundige en organisatorische zaken en omgevingseffecten, maar ook Geen Nood Bij Brand! (zorginstellingen en brandveiligheid) en Keurmerk Veilig Ondernemen. • Inspelen op de Omgevingswet en de Wet Kwaliteitsborging Bouwen; onder meer door testen technische aansluiting op het Digitaal Stelsel Omgevingswet respectievelijk het aanbieden van standaardadviezen voor risicoklasse 1 (Wet Kwaliteitsborging Bouwen) En ons voorbereiden op de komst van de meldingsplicht voor wonen met zorg.	
	Samenwerking met omgevingsdiensten continueren	• Optimale samenwerking zoeken vanuit de eigen kaders én in de dagelijkse praktijk door zo veel mogelijk met elkaars uitvoeringsprogramma's te verbinden.	
	In beeld hebben van de brandrisico's in een brandrisicoprofiel	• Oplevering van de werkwijze brandrisicoprofiel, die vervolgens de basis biedt voor het opstellen van brandrisicoprofiel.	
Omgevingsrechtproof maken van organisatie	Een toekomstbestendige brandweerorganisatie, die meebeweegt met de maatschappelijke ontwikkelingen en optimaal kan inspelen op de vragen die spelen	• Bewegen van regel- naar risicogericht werken zodat we door differentiatie van risico's en vanuit onze specifieke deskundigheid ons kunnen richten op het bevorderen van de fysieke veiligheid bij (vooral) complexe risico's in de samenleving. • Proactief bijdragen aan een integrale en samenhangende benadering van risico's door	Een gezonde en vellige leefomgeving

		het bevoegd gezag; met als resultaat een veiliger en gezonder fysieke leefomgeving. Concreet door advisering op ruimtelijke initiatieven, op transport (weg, spoor buisleidingen), omgevingsvisies, -plannen en -programma' s. Daar waar nodig of wenselijk adviseren we integraal met GGD en GHOR.	

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Personeelskosten	4.308	4.155	4.438	4.996	4.996	4.671	4.671
Materiele kosten	237	213	260	286	286	286	286
Kapitaallasten	1	2	2	2	2	2	2
Huisvestingskosten	0	0	37	37	37	37	37
Lasten	**4.545**	**4.370**	**4.737**	**5.321**	**5.321**	**4.996**	**4.996**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Gemeentelijke bijdrage	5.679	5.807	6.266	7.086	7.086	6.761	6.761
Lokaal aanbod	18	0	11	11	11	11	11
Rijksbijdragen	6	0	0	0	0	0	0
Overige baten	78	0	46	46	46	46	46
Baten	**5.780**	**5.807**	**6.323**	**7.143**	**7.143**	**6.818**	**6.818**
Doorbelasting	-1.405	-1.437	-1.587	-1.822	-1.822	-1.822	-1.822
Resultaat voor bestemming	**-170**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	300	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**130**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**130**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2b.3 Pijler meldkamer

De meldkamerfunctie past binnen het speerpunt Meldkamer Oost-Nederland uit het beleidsplan brandweer 2020-2023.

De activiteiten met betrekking tot de meldkamer hebben betrekking op het ontvangen van noodmeldingen van burgers of professionals en het alarmeren van eenheden in de regio.

Landelijke meldkamersamenwerking Apeldoorn

De meldkamer activiteiten worden gezamenlijk met de Veiligheidsregio's Gelderland Zuid, Noord en Oost-Gelderland, IJsselland en Twente uitgevoerd vanuit de nieuw te realiseren meldkamer Oost Nederland in Apeldoorn. De nieuwe meldkamer is per 21 maart 2023 operationeel.

De brandweerfunctie binnen de meldkamer in Apeldoorn wordt vanaf 21 maart 2023 uitgevoerd door Veiligheidsregio Noord en Oost-Gelderland. Samenwerkingsafspraken tussen de 5 veiligheidsregio's zijn gemaakt om te zorgen dat de brandweerfunctie voor het hele gebied uniform wordt uitgevoerd. Veiligheidsregio Noord en Oost-Gelderland verrekent de kosten voor de meldkamerfunctie brandweer met de andere Veiligheidsregio's op basis van inwoneraantal. De begrote kosten voor VGGM passen binnen het bestaande financieel kader.

Communicatiesysteem

Landelijk beheert de politie in opdracht van het Ministerie van Justitie en Veiligheid het systeem C2000 voor de communicatie binnen de veiligheidsketen. VGGM is zelf verantwoordelijk voor de aanschaf en het onderhoud van de portofoons, mobilofoons en alarmontvangers in gebruik binnen de brandweer.

Er komt een nieuw communicatiesysteem met als werktitel NOOVA (Nationale Openbare Orde en Veiligheidsarchitectuur). Naast spraak zijn dan ook data opties mogelijk, zoals beeld en sensoren. Het Ministerie werkt aan een programmaplan dat momenteel voorligt bij het Programma Overleg Informatievoorziening (POI).

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Personeelskosten	875	238	344	231	231	231	231
Materiele kosten	129	857	993	1.232	1.232	1.232	1.232
Kapitaallasten	7	7	7	7	7	7	7
Huisvestingskosten	11	1	3	0	0	0	0
Lasten	**1.022**	**1.104**	**1.347**	**1.470**	**1.470**	**1.470**	**1.470**
1.1 Crisisbeheersing en brandweer							
Rijksbijdragen	962	990	1.151	1.331	1.331	1.331	1.331
Overige baten	181	241	152	163	163	163	163
Baten	**1.143**	**1.231**	**1.303**	**1.494**	**1.494**	**1.494**	**1.494**
Doorbelasting	-121	-127	-24	-24	-24	-24	-24
Resultaat voor bestemming	**0**	**0**	**-68**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	68	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2c. Programma GGD

Het programma GGD bevat de activiteiten gericht op de gezondheid beschermde en gezondheid bevorderende maatregelen voor de bevolking of specifieke groepen daaruit, waaronder het voorkomen en het vroegtijdig opsporen van ziekten. Het programma valt uiteen in 3 pijlers, namelijk algemene gezondheidszorg, jeugdgezondheidszorg en monitoring & onderzoek.

Het ministerie van VWS heeft vier landelijke ambities opgesteld, deze zijn regionaal vertaald in de herijking van de visie op PG Gelderland-Midden. GGD Gelderland-Midden heeft op basis van deze ambities en de ontwikkelingen die zij ziet in haar vakgebied een viertal speerpunten opgesteld voor de komende jaren.

- Gezond opgroeien en een Kansrijke Start
- Gezondheidsbevordering borgen en investeren in impactvolle preventie
- Het verminderen van de kans op én de gevolgen van infectieziektenuitbraken
- Bijdragen aan een gezonde fysieke en sociale leefomgeving

De speerpunten worden opgepakt door de afdelingen Jeugdgezondheidzorg en Algemene gezondheidzorg.

Coronabestrijding

In Nederland hebben de 25 GGD-en een cruciale rol in de bestrijding van COVID-19 met testen, traceren en vaccineren. In opdracht van het Ministerie van VWS worden deze activiteiten in 2023 afgebouwd. Mogelijk volgen in 2024 nog afbouwkosten, welke in rekening zullen worden gebracht bij het Ministerie van VWS.

Bekostigingsonderzoek

De bestuurders van VGGM hebben aangegeven dat zij een brede discussie willen voeren over de scope van activiteiten ten laste van de gemeentelijke budgetten. Bijvoorbeeld door gezamenlijk het huishoudboekje van VGGM door te lichten aan de hand van een toetsing aan het wettelijk kader en een vergelijk te maken met andere organisaties.

In 2022 is een extern bekostigingsonderzoek uitgevoerd door de GGD activiteiten van VGGM met bijbehorende formatie, lasten en gemeentelijke bijdrage te vergelijken met een aantal referentie GGD-en. De onderzoekers constateren dat de GGD Gelderland Midden in vergelijking met andere GGD-en een breed dienstenpakket heeft met lage kosten voor deze dienstverlening. Dit maakt onze dienstverlening kwetsbaar bij ontwikkelingen. De uitkomsten van het bekostigingsonderzoek worden in 2023 vertaald naar benodigde acties in samenspraak met het bestuur. Bestuurlijke keuzes hierop zijn van invloed op de uitvoeringstaken van de GGD.

Functiewaardering verpleegkundigen en artsen

In 2021 heeft een functiewaarderingstraject plaatsgevonden voor verpleegkundigen en een groot deel van de artsen van de GGD. De financiële consequenties van deze functiewaarderingen zijn voor 2022 begroot op €479.000 oplopend naar €999.000 in 2025. VGGM heeft de consequenties voor 2024 en verder in de begroting verwerkt.

Nota volksgezondheid en regiovisie

Aan de hand van de VTV en input van o.a. VNG, diverse ministeries, gemeenten en GGD-en stelt de minister van VWS een landelijke nota volksgezondheid vast. Deze bevat landelijke prioriteiten op het gebied van PG. De landelijke nota heeft een doorlooptijd van 2020 – 2023. De landelijke prioriteiten bieden gemeenten aanknopingspunten voor lokaal beleid.

In de nota worden vier vraagstukken geprioriteerd:

1. Gezondheid in de fysieke en sociale omgeving
2. Gezondheidspotentieel benutten
3. Druk op het dagelijks leven bij jeugd en volwassenen
4. Vitaal ouder worden

In Gelderland- Midden kiezen de gemeenten voor een overkoepelende visie als regio op publieke gezondheid en om samen op te trekken. De regiovisie op publieke gezondheid vertaalt de vier vraagstukken die in de landelijke nota volksgezondheid zijn benoemd vanuit de verschillende beleidsdomeinen, zowel met collectieve, selectieve, geïndiceerde als zorg gerelateerde preventie. Met het uiteindelijk doel dat inwoners van Gelderland-Midden gezond en gelukkig zijn. Kortom: de visie op publieke gezondheidszorg in Gelderland-Midden is een gedachtegoed dat een hele stevige basis legt voor het werk aan de opgaven waar gemeenten voor staan.

Risico's

Risico	Beheersmaatregel
Onvoldoende (deskundig) personeel	Ambities bijstellen: - naast wettelijke taken en coronabestrijding is beperkte ruimte voor nieuwe taken - Inzetten op binden en boeien van tijdelijke medewerkers - Wettelijke taken uitvoeren maar geen nieuwe taken uitvoeren

	- Duurzame inzet bevorderen - Max. inzetten in opleiden medewerkers - Herwaardering van functies
Implementatie nieuwe registratie- en archiefsystemen (organisatiebreed)	Tijdelijke medewerkers inhuren voor ondersteuning bij werkzaamheden tijdens implementatie
Uitval ICT-voorzieningen	Noodplan met laptops Overstappen op 2e server
Dalende incidentie en op middellange termijn mogelijk onvoldoende bevoegd en bekwaam personeel (m.n. artsen)	Visie op toekomstbestendige organisatie van TBC opstellen i.s.m. GGD-en binnen Regionaal Expertisecentrum Noord Oost.
Ketenpartners komen afspraken niet na op het gebied van voorbereid zijn op rampen en crises	- OTO-afspraken ketenpartners - Zorgcontinuïteit bij ketenpartners georganiseerd - Evaluatie convenanten en werkafspraken met ketenpartners
Een aantal structurele taken van de OGGZ zijn gefinancierd door subsidies, offertes en jaarlijkse opdrachten van gemeenten	Goede afspraken met gemeenten over monitoring gedurende looptijd en tijdig bericht van continueren en/ of opzeggen
Evenementadviezen worden niet overgenomen/opgevolgd	Middels een goede relatie met vergunningverlener, gemeenten overtuigen van toepassen advies t.b.v. vergunningverlening.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Jeugdgezondheidszorg	17.481	18.227	20.200	23.041	21.453	21.453	21.453
Algemene gezondheidszorg	8.419	8.194	8.638	9.649	9.247	9.247	9.247
Monitoring en Advies	2.107	2.078	2.326	2.639	2.498	2.498	2.498
Lasten	**28.007**	**28.498**	**31.165**	**35.329**	**33.197**	**33.197**	**33.197**
7.1 Volksgezondheid							
Gemeentelijke bijdrage	19.673	21.800	23.263	27.882	26.173	26.597	27.021
Lokaal aanbod	7.019	6.717	7.991	7.531	7.531	7.531	7.531
Rijksbijdragen	117	163	548	563	563	563	563
Overige baten	5.966	5.513	5.968	6.880	6.880	6.880	6.880
Baten	**32.774**	**34.193**	**37.771**	**42.856**	**41.147**	**41.571**	**41.995**
Doorbelasting	-5.026	-5.720	-6.631	-7.551	-7.975	-8.399	-8.823
Resultaat voor bestemming	**-260**	**-25**	**-25**	**-25**	**-25**	**-25**	**-25**
Mutatie reserves	497	25	25	25	25	25	25
Resultaat na bestemming	**237**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**237**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2c.1 Pijler algemene gezondheidszorg

De activiteiten behorend tot de algemene gezondheidszorg dragen bij aan de opzet, uitvoering en afstemming van preventieprogramma's met inbegrip van gezondheidsbevordering, preventieve maatregelen op het gebied van infectieziekte bestrijding en houden van toezicht op specifieke doelgroepen.

Versterking infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid

Voor de coronapandemie hadden wij als GGD vooral te maken met incidenten rond opgeschaalde publieke gezondheidszorg die wij konden opvangen. De huidige tijd waarin diverse sociaal-maatschappelijke crises, elkaar in rap tempo opvolgen, vragen van de GGD een stap naar voren op het gebied van crisisbeheersing en het duurzaam organiseren van opgeschaalde publieke gezondheid processen. De crisisstructuur binnen de GGD is onvoldoende robuust.

De minister van VWS heeft in april 2022 de beleidsagenda pandemische paraatheid aangeboden aan de Kamer. Hierbij meldt de minister van VWS dat het versterken van de basis van infectieziekte-bestrijding op GGD-niveau noodzakelijk is. Vooruitlopend op de structurele versterking is door GGD GHOR Nederland samen met de 25 GGD'en een plan van aanpak opgesteld voor de korte termijn (2023-2024). Voor de uitvoering van dit plan is voor 2023 en 2024 jaarlijks een budget van ruim € 37 mln. euro vanuit VWS beschikbaar voor 25 GGD'en. Het doel daarvan is om GGD'en een belangrijke stap kunnen laten zetten om de basis van de infectieziektebestrijding op orde te brengen. In 2023 wordt meer bekend over de benodigde structurele investeringen vanaf 2025 om de infectieziekte-bestrijding te versterken en om op termijn de paraatheid van GGD'en voor volgende pandemieën te vergroten.

Vanuit de werkzaamheden voor coronabestrijding is de GGD goed zichtbaar op infectiepreventie, gezondheidsbevordering en (fijnmazig) vaccineren. De wens is om deze werkzaamheden te continueren om o.a. de vaccinatiegraad in ons werkgebied te verhogen en gezondheidswinst te vergroten. Deze werkzaamheden zijn tot nu toe bekostigd uit landelijke gelden voor coronabestrijding. De opdracht vanuit VWS voor coronabestrijding (inclusief landelijke gelden) loopt formeel tot 1 juli 2023. Hoe het vervolg eruit ziet, is op dit moment nog niet bekend.

Op 4 juli 2022 heeft de staatssecretaris van VWS het voornemen om een vaccinatievoorziening voor volwassenen bij de GGD'en te organiseren aan de Kamer verzonden. Met deze vaccinatievoorziening voor volwassenen wordt een belangrijke stap gezet richting een toekomstbestendig en wendbaar vaccinatiestelsel. Voordat dit voornemen definitief vorm krijgt, worden eerst de uitvoeringstechnische, juridische en financiële aspecten zorgvuldig uitgewerkt. Als onderdeel van deze uitwerking is het RIVM gevraagd een uitvoeringstoets te doen. Naar verwachting wordt de uitvoeringstoets in het tweede kwartaal 2023 afgerond. Mede op basis van de uitvoeringstoets vindt definitieve besluitvorming plaats over de vaccinatievoorziening voor volwassenen bij GGD'en.

Seksuele gezondheid

De werkzaamheden op het gebied van seksuele gezondheid worden bijna geheel vergoed door het ministerie van VWS. De subsidieregeling Aanvullende Seksuele Gezondheid (ASG-regeling) valt onder de landelijke subsidieregeling Publieke Gezondheid.
Een wetswijziging is in 2023 in voorbereiding waarmee onder meer de taken van de aanvullende seksuele gezondheidszorg binnen de Wet publieke gezondheid geborgd worden. En het RIVM een wettelijke taak krijgt om de landelijke regie te voeren over de uitvoering van de ASG. Het doel is om de uitvoering van deze zorg te continueren.

De vijfjarige landelijke pilot waarin het preventief gebruik van PrEP wordt vergoed voor de hoog risicogroep loopt medio 2024 af. PrEP staat voor Pre Expositie Profylaxe, het zijn hiv-remmers. De pilot is tot nu toe succesvol en veel GGD'en werken met een wachtlijst omdat geen plek meer is voor nieuwedeelnemers uit de doelgroep. De minister van VWS liet eerder weten dat geen financiële middelen beschikbaar zijn om het aantal deelnemers te verhogen. Op dit moment is nog onbekend of en hoe de PrEP-zorg bestendigd wordt na afloop van de landelijke pilot en wie daarin welke rol heeft.

Milieu en Gezondheid

De leefomgeving waarin mensen wonen, werken en recreëren heeft invloed op hun gezondheid. Een gezonde leefomgeving is een leefomgeving die als prettig wordt ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is. Vanuit de 'health in all policies gedachte' maakt gezondheid structureel onderdeel uit van alle gemeentelijke beleidskeuzes. De dienstverlening van het adviseren over het verkleinen van gezondheidsrisico wordt uitgebreid met één fte om te blijven voldoen aan de minimale wettelijk norm.

Gezonde leefomgeving en preventie

Grote maatschappelijke opgaven als woningbouw, klimaatadaptatie, duurzame mobiliteit en energietransitie leiden tot beleidskeuzes die gezondheidswinst kunnen opleveren. Het bevorderen van de gezondheid via de (inrichting van de) leefomgeving biedt veel kansen. Wij hechten vanuit de GGD veel belang aan de verbinding tussen

het fysieke, sociale en zorgdomein. Vanuit de 'health in all policies gedachte' maken we ons er hard voor dat gezondheid structureel onderdeel uitmaakt van gemeentelijke beleidskeuzes. Binnen VGGM adviseren wij domein overstijgend naar gemeenten, zodat zij een integrale afweging kunnen maken waarbij gezondheid een vast onderdeel is van de belangenafweging in het ruimtelijk beleid.

Voor het bieden van ondersteuning aan gemeenten als 'adviseur publieke gezondheid' hebben wij in 2023 incidentele middelen gebruikt. Deze ondersteuning willen we structureel kunnen aanbieden in de vorm van de adviseur publieke gezondheid. Deze is een vast aanspreekpunt voor gemeenten en kan hen integraal ondersteunen bij en adviseren over (lokale) gezondheidsvraagstukken.

De GGD staat voor het bevorderen van gezond gedrag en kansengelijkheid om gezondheidsachterstanden waar mogelijk te verkleinen. Echter zijn geen structurele gelden beschikbaar voor preventie en gezondheidsbevordering. Minimale activiteiten die de GGD uitvoert op dit gebied zijn gefinancierd met landelijke projectgelden, bijvoorbeeld rond Gezonde School en Rookvrije Generatie. De GGD heeft veel relevante (gezondheids)data beschikbaar voor gemeenten. Momenteel zijn wij in beperkte mate in staat om deze data te ordenen tot bruikbare informatieproducten op wijk- of gemeenteniveau. Samen met gemeenten verkennen wij in 2023 een gezamenlijk beeld van gezondheidsbevordering en preventie en hoe wij deze opdracht willen invullen in de regio op korte termijn (2024) en lange termijn (vanaf 2025).

Integraal zorg akkoord

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) heeft als doel de zorg voor de toekomst goed, toegankelijk en betaalbaar te houden. Om dit te bereiken zijn afspraken gemaakt tussen het ministerie van VWS en een groot aantal partijen in de zorg. Landelijk zijn middelen beschikbaar om de afspraak in het akkoord uit te voeren. In 2023 zullen de gemeenten samen met de GGD voor Gelderland Midden afspraken maken over de gezamenlijke ambitie voorkomend uit IZA.

Gezond en Actief Leven Akkoord

Het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) omvat afspraken over het bereiken van een gezonde generatie in 2040: weerbare, gezonde mensen die opgroeien, leven, werken en wonen in een gezonde leefomgeving met een sterke sociale basis. Met dit akkoord kunt u als gemeente een samenhangende lokale aanpak ontwikkelen voor gezondheid, sport en bewegen én sociale basis.
Landelijk zijn middelen beschikbaar om de afspraak in het akkoord uit te voeren. In 2023 zullen de gemeenten samen met de GGD voor Gelderland Midden afspraken maken over de gezamenlijke ambitie voorkomend uit GALA.

OGGZ

Sinds de decentralisaties zijn gemeenten verantwoordelijk voor passende zorg en ondersteuning van haar inwoners. In de praktijk zien we dat complexe casuïstiek vraagt om een integrale, casusgerichte (keten)benadering en zowel zorg- als veiligheidsaspecten bevat. Onderstaande ontwikkelingen raken de taak en positie van het team OGGZ.

De afspraken over de uitvoering van de Wet verplichte ggz (WvGGZ) lopen eind 2023 af. Wij zijn in gesprek met gemeenten over het continueren van taken rond verward c.q. onbegrepen gedrag voor 2024 en verder. Landelijk is in 2021 en 2022 een evaluatie uitgevoerd naar de Wet verplichte GGZ, begin 2023 zal de minister voor Langdurige Zorg met een beleidsreactie komen over de uitvoering van de wet. Consequenties hiervan zijn nog niet bekend. Ook zijn wij in afwachting van het wetsvoorstel Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein (Wams) waarin de wettelijke basis is vastgesteld voor de verwerking van persoonsgegevens door de meldpunten voor niet acute zorg bij gemeenten.

In 2022 is de doordecentralisatie gestart van Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang. Alle gemeenten ontvangen naar waarschijnlijkheid per 2024 de middelen voor Beschermd Wonen op basis van een objectief verdeelmodel. Om zo de verplichte regionale samenwerking voor Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang te realiseren, gericht op een regionaal vangnet van passende voorzieningen voor deze kwetsbare inwoners. In 2026 wordt landelijk geëvalueerd of deze doordecentralisatie ook gebeurt voor Maatschappelijke Opvang. Dit leidt mogelijk tot verschuivingen in verantwoordelijkheden en financiering van centrumgemeenten naar regiogemeenten. Consequenties voor (regionale) visie, capaciteit, werkprocessen en rollen van o.a. VGGM voor 2024 e.v. zijn nog niet bekend.

Forensische Geneeskunde

De 5 GGD'en in politieregio Oost-Nederland werken aan een toekomstbestendige bovenregionale organisatie van forensische geneeskunde in Gelderland en Overijssel per 1 januari 2024. De continuïteit van de dienstverlening staat momenteel onder druk. Met de bovenregionale organisatie van forensische geneeskunde beogen wij de werkdruk van de forensisch artsen te verminderen en te investeren in de kwaliteit. Bovendien is een landelijk onafhankelijk kostenonderzoek uitgevoerd naar de kostenberekening van forensische geneeskunde. De resultaten van het kostenonderzoek worden besproken met de betrokken ministeries.
Doelstelling is om landelijk uniforme tarieven te

hanteren voor de taken lijkschouw en forensisch medisch onderzoek voor gemeenten en politie. Financiële consequenties zijn nu nog niet duidelijk.

De aanbestedingsprocedure voor de medische arrestantenzorg (MAZ) is door de politie opgeschort tot na de zomer 2023. VGGM blijft vooralsnog de MAZ uitvoeren voor de politie, onbekend is wat na de zomer 2023 gebeurt met deze dienstverlening.

Sturing Zorg & Veiligheid

In 2022 is de nieuwe bestuurlijke structuur Zorg & Veiligheid ingevoerd. Het COVID-19 overleg voor de doelgroep ggz, dat sinds maart 2020 bestond is na ruim 2 jaar afgerond.

De stuurgroep Z&V heeft besloten gebruik te maken van een ZonMw subsidiemogelijkheid om een regionale kenniswerkplaats onbegrepen gedrag te gaan ontwikkelen. Na toekenning van de starsubsidie door ZonMw is het ontwikkelen van een vierjarenprogramma voor de kenniswerkplaats opgepakt. Hiermee wordt het mogelijk om “onderzoek” en “leren” te verbinden aan initiatieven en projecten ten behoeve van burgers met onbegrepen gedrag.

Respons op crisis

Door maatschappelijke ontwikkelingen en onrust in de samenleving wordt vaker aanspraak gedaan op de GGD. De huidige tijd waarin diverse sociaal-maatschappelijke crises, elkaar in rap tempo opvolgen, vragen van de GGD een stap naar voren. De verwachting is dat de GGD als organisatie:

- Proactief reageert op vragen en behoeften;
- Flexibel inzetbaar is en op kan schalen wanneer dit nodig is;
- Reguliere taken zo lang als mogelijk blijft uitvoeren en de kwaliteit van de dienstverlening intact houdt.

Door hierop te investeren kan de GGD de kwetsbaarheid gecombineerde piketten verminderen, crisisfuncties GGD versterken t.b.v. snelle en flexibele inzet van medewerkers en zorgen dat GGD (medische) professionals zijn getraind in het uitvoeren van de (extra) taken die zij kunnen krijgen.

Doelenboom

Wat willen we bereiken?		**Wat gaan we ervoor doen?**	**Wat is het beoogd effect?**
Strategisch doel	**Operationeel doel**	**Prestaties**	**Maatschappelijk effect**
Het bewaken, beschermen en bevorderen van de publieke gezondheid	Signaleren en bestrijden van infectieziekten + monitoren vaccinatiegraad	- Taken in het kader van bestrijding coronavirus - Afhandelen van meldingen van infectieziekten - Preventieve activiteiten om infectieziekten te voorkomen - Voorlichting en advies over hygiëne en gezondheid - Bijdragen aan kennisontwikkeling en activiteiten t.b.v. Antibioticaresistentie en infectiepreventie	Beperken verspreiding besmettelijke infectieziekten en daarmee verminderen ziektelast
	Opsporen van TBC en behandelen van patiënten	- Screening TBC - Consulten TBC - Behandeling actieve en latente TBC - Bron- en contactopsporing - Preventie/voorlichting	
	Het bevorderen en beschermen van risicogroepen tegen soa’s	- Screening op SOA - Consulten Soa en Sense - Consulten PrEP - Behandeling SOA - Bron- en contactopsporing - Voorlichting aan jongeren en risicogroepen - Preventieve activiteiten	

	Beschermen van reizigers en voorkomen van verspreiding ziekten bij terugkeer	- Reizigersconsulten - Groepsvaccinaties (bedrijven, zorginstellingen e.d.) - Vaccinaties op maat (i.o.) - Voorlichting risicogroepen	
	Beschermen van inwoners tegen gezondheidsrisico's en bevorderen van een leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag	- (Pro)actief adviseren over gezondheidsrisico's op gebied van milieu: klimaatadapatie, energietransitie - (Pro)actief adviseren over hoe de inrichting van de leefomgeving de gezondheid kan bevorderen - Adviseren over gezondheidsrisico's van gevaarlijke stoffen (koude en warme fase) - Ondersteunen van gemeenten bij invoering Omgevingswet en borging van gezondheid in omgevingsvisies en -plannen om gezondheid hierin te borgen - Voorlichting over o.a. asbest, eikenprocessierups, gewasbeschermingsmiddelen kwik, hitte, houtkachels en windmolens	Een gezonde en veilige leefomgeving voor de inwoners van Gelderland-Midden
	Voorkomen van dakloosheid sociaal kwetsbare inwoners	Uitvoeren diverse meldpunten - Meldpunt dreigende waterafsluiting (Vitens)	Voorkomen van verdere teloorgang, ontruiming of overlast en het toeleiden (van zorgmijders) naar zorg, dan wel organiseren van hulpverlening
	Cliënten maatschappelijke opvang in beeld hebben en waar nodig toeleiden naar passende hulpverlening	- Intake (dreigend) dak- en thuisloze individuen en gezinnen (inclusief daklozenloket) - Verpleegkundig spreekuur dak- en thuislozen - Passende begeleiding organiseren voor bezoekers Spoorhoek Arnhem	
	Bieden van kennis en ondersteuning aan inwoners, gemeenten en partners bij Multi problematiek	- Centraal meldpunt OGGZ - Meldpunt Onverzekerdenzorg - Project Woonhygiëne - (pro) actief adviseren over verbeterpunten ketensamenwerking	
	Bevorderen afstemming en samenwerking keten	Beheren Verwijsindex	Bevorderen 1 gezin – 1 plan (voorkomen langs elkaar heen werken hulpverleners)
	Uitvoeren forensisch geneeskundige zorg	Lijkschouw bij vermoeden van niet-natuurlijke dood en bij euthanasie.	Zorgen dat politie en OM op de hoogte zijn (van vermoedens) van niet-natuurlijke dood
		- Uitvoeren forensisch medisch onderzoek bij incidenten, huiselijk geweld, zedenzaken, kindermishandeling, etc. - Afname testen t.b.v. alcohol- en drugscontroles politie - Opstellen letselbeschrijvingen	Onderzoeken en beschrijven van letsels t.b.v. onderzoek politie en OM
		- Uitvoeren medische arrestantenzorg	Bieden van medische zorg aan arrestanten

		- Adviseren van politie (insluitadviezen e.d.)	
	Monitoren van de gezondheid van de inwoners van Gelderland Midden	- Elke 4 jaar een gezondheidsmonitor uitvoeren onder jongeren, volwassenen en ouderen om de gezondheidstoestand te beschrijven - Integrale rapportages opleveren op basis van cijfers vanuit de monitors, vanuit JGZ en vanuit andere afdelingen van VGGM - Adviseren over de trends in die worden gezien in de monitoring Het doen van verdiepend onderzoek en analyses op eigen initiatief en op verzoek van gemeenten en ketenpartners	Bijdragen aan een beeld van de gezondheid van inwoners van Gelderland-Midden en bijdragen aan goed onderbouwde gezondheidsbeleidsbesluiten van gemeenten
Het houden van toezicht	Uitvoeren van toezicht op de kinderopvang	- Uitvoeren van jaarlijkse onderzoeken bij kinderdagverblijven, buitenschoolse opvang en gastouderbureaus - Uitvoeren van onderzoek bij aanvraag nieuwe opvanglocatie - Uitvoeren onderzoeken bij gastouders - Uitvoeren overige onderzoeken bij KDV, BSO, GOB en GO	Toezien op een veilige en kwalitatief goede omgeving voor kwetsbare groepen (kinderen, cliënten, etc.) en gemeenten adviseren t.b.v. handhaving
	Uitvoeren van toezicht op jeugdverblijven /internaten	Deelname aan landelijke pool en uitvoeren onderzoek bij jeugdverblijven/internaten in Oost-Nederland	
	Uitvoeren toezicht op WMO-instellingen	- Onderzoek (laten) doen bij aanbieders van Wmo ondersteuning en begeleiding waar sprake is van calamiteiten. - Inspecties uitvoeren bij aanbieders van Wmo - ondersteuning en begeleiding (dagbesteding, begeleid en beschermd wonen, ambulante zorg, PGB e.d.)	
	Uitvoeren toezicht op vergunde bedrijven	Inspecties uitvoeren en adviseren van: - Ondernemers in de tatoeage, permanente make-up en piercingbranche - (Tijdelijke) huisvesting van vluchtelingen en statushouders - Seksbedrijven	Toezien op de hygiënevoorwaarden en gemeenten adviseren t.b.v. vergunningverlening

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Personeelskosten	7.024	7.017	7.316	8.214	7.811	7.811	7.811
Materiele kosten	1.383	1.162	1.306	1.419	1.419	1.419	1.419
Kapitaallasten	12	15	16	17	17	17	17
Huisvestingskosten	0	0	0	0	0	0	0
Lasten	**8.419**	**8.194**	**8.638**	**9.649**	**9.247**	**9.247**	**9.247**
7.1 Volksgezondheid							
Gemeentelijke bijdrage	2.764	2.945	3.144	3.840	3.438	3.438	3.438
Lokaal aanbod	3.596	3.452	3.692	3.692	3.692	3.692	3.692
Rijksbijdragen	116	163	344	350	350	350	350
Overige baten	3.937	3.786	3.907	4.410	4.410	4.410	4.410
Baten	**10.414**	**10.347**	**11.087**	**12.292**	**11.889**	**11.889**	**11.889**
Doorbelasting	-2.114	-2.153	-2.448	-2.643	-2.643	-2.643	-2.643
Resultaat voor bestemming	**-119**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	94	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**-25**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**-25**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Afgelopen jaren was ook een Programma Covid-19 opgenomen. Dit programma wordt in 2023 afgebouwd en komt daarmee met ingang van deze begroting te vervallen. Om de aansluiting op totaalniveau met het begrotingsjaar 2023 en de realisatie 2022 te kunnen maken is hieronder het overzicht van baten en lasten Covid-19 opgenomen.

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Personeelskosten	44.494	0	11.239	0	0	0	0
Materiele kosten	1.976	0	473	0	0	0	0
Huisvestingskosten	4.632	0	1.265	0	0	0	0
Lasten	**51.102**	**0**	**12.977**	**0**	**0**	**0**	**0**
7.1 Volksgezondheid							
Rijksbijdragen	51.545	0	13.081	0	0	0	0
Baten	**51.545**	**0**	**13.081**	**0**	**0**	**0**	**0**
Doorbelasting	-443	0	-104	0	0	0	0
Resultaat voor bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2c.2 Pijler jeugdgezondheidszorg

De JGZ volgt bijna alle kinderen in Nederland op meerdere momenten in hun leven. Door vroegtijdig signaleren, ondersteunen en meedenken kan de JGZ een waardevolle bijdrage leveren aan de zorg voor jeugdigen en (aanstaande) ouders, van – 9 maanden tot 18 jaar. De JGZ bevordert veilig en gezond opgroeien en geeft betrouwbare informatie over vaccineren, gezonde voeding of gezond gedrag. De JGZ investeert in het gewone opgroeien en opvoeden, in het normaliseren en demedicaliseren. De jeugdgezondheidszorg werkt samen met basisvoorzieningen en eerstelijns zorg, aan preventie en gelijke kansen voor alle kinderen

Door vroegtijdig te investeren in de preventie en normaliseren levert de JGZ een bijdrage aan het terugdringen van gebruik van specialistische voorzieningen en zorggebruik op langere termijn. JGZ neemt een centrale positie in het netwerk in en is zichtbaar, laagdrempelig en toegankelijk

Voor de komende periode ligt de nadruk binnen de JGZ op de volgende thema's:

Toekomstbestendige jeugdgezondheidszorg

Om te komen tot een meer robuuste Jeugdgezondheidsorganisatie wordt in de begroting 2024 een verhoging van de basisfinanciering gerealiseerd. De Jeugdgezondheidszorg is een centrale schakel in de maatschappelijke kanteling naar preventie en verkleinen van kansenongelijkheid in de komende jaren. De vertrouwensrelatie met gezinnen, de preventieve inzet en de sociaal-medische insteek van de JGZ in het sociaal domein is daarbij cruciaal. Voor komende jaren voorziet de JGZ complexere zorgvragen in relatie tot de maatschappelijke context en knelpunten in het aantrekken en behouden van artsen en verpleegkundigen. Dit leidt tot een groot risico voor de continuïteit en doorontwikkeling van haar dienstverlening.

Medio 2022 zijn bestuurders en raden geïnformeerd over afschalingsmaatregelen binnen de JGZ. Een cumulatie van factoren leidde tot onvoldoende inzetbaar personeel om de zorg uit te voeren. Zeer strakke normen in combinatie met een toename van het volume en de complexiteit van de zorgvraag leidden er toe dat het ziekteverzuim toenam, het werkplezier daalde en een bovengemiddeld aantal mensen de organisatie verlieten. De werkdruk op het overig personeel nam daarmee toe, waardoor de spiraal versterkt werd. Om willekeur in zorgaanbod te voorkomen is gekozen voor gerichte afschaling. Daarmee werd niet langer voldaan aan het wettelijk basispakket JGZ.

Aan bestuur, raden en de Inspectie voor Gezondheid en Jeugd (IGJ) is de toezegging gedaan een plan op te stellen voor toekomstbestendige JGZ. Dit plan is in 2 fasen opgesplitst, waarbij in 2024 de uitkomsten van fase 1 'basis op orde' worden uitgevoerd. Fase 2: toekomstbestendige JGZ (kerntakendiscussie en anders organiseren en positioneren) volgt deze zomer en betreft begroting 2025. Door de 'basis op orde' te brengen via het ophogen van de basisfinanciering, kunnen de afschalingsmaatregelen worden teruggedraaid en wordt het wettelijk basispakket JGZ weer volledig aangeboden. Om herhaling te voorkomen worden de normen bijgesteld naar een realistisch niveau om zo de werkdruk te verlagen en daarmee bovenmatig ziekteverzuim en uitstroom te verminderen. Ook zal dit het vermogen vergroten om wendbaar in te kunnen spelen op de verzwaring van de zorgvragen. De extra ruimte is nodig in directe inzet van professionals, maar tevens in de ondersteunende functies die de randvoorwaarden scheppen voor professionals om zich te richten op hun kerntaken.

Kansrijke Start en preventieagenda

De eerste 1000 dagen in het leven van een kind zijn cruciaal voor de verdere ontwikkelingskansen in het leven. Het landelijk programma Kansrijke Start investeert in een goede start voor alle kinderen.
Het programma kent 3 sporen:

1. Vóór de Zwangerschap
2. Tijdens de Zwangerschap
3. Na de Zwangerschap

Het programma Nu niet Zwanger (NNZ) richt zich vooral op het 1e spoor. De doelstelling van NNZ is het vergroten van de regie op een kinderwens en het daarmee voorkomen van ongeplande en ongewenste zwangerschap bij kwetsbare (potentiële) ouders. De inhoudelijk coördinator is werkzaam bij de GGD, schoolt de professionals van organisaties tot aandachtsfunctionaris NNZ, voert complexe casuïstiek uit op aanvraag en houdt contact met aandachtsfunctionaris voor intervisie en registratie. De uitrol van NNZ is succesvol in de gemeenten rond Arnhem. In 2023 is het programma NNZ ook geïmplementeerd in de gemeenten Wageningen, Ede en Barneveld. In 2024 hopen we het programma verder door te ontwikkelen en uit te rollen over alle gemeenten in het werkgebied van de GGD Gelderland Midden.

De programma's Stevig Ouderschap en VoorZorg richten zich op het 2e en 3e spoor. Vanaf 2023 zijn structureel middelen beschikbaar voor Kansrijke Start; dit maakt het mogelijk in alle gemeenten blijvend een lokale coalitie te organiseren.

Middels het praktijkgerichte onderzoek van ZonMw: Verbetering van de lokale samenwerkingspraktijk tussen geboortezorg, Sociaal domein en JGZ, Rond kwetsbare zwangeren en (jonge) ouders trachten we

in Gelderland Midden door samenwerking en onderzoek te komen tot een effectievere zorg zodat meer kinderen een Kansrijke Start krijgen.
Binnen Gelderland-Midden werken we verder aan

- Lokale coalities die zich actief inzetten voor de meest kwetsbare doelgroepen in gemeenten
- Verbeteren samenwerking geboortezorg en sociaal domein
- Zichtbaarheid van de JGZ in het netwerk van de geboortezorg en sociaal domein
- Deelname aan Babyconnect: een instrument voor het uitwisselen van gegevens in de geboortezorg

Doorontwikkeling toekomstbestendige JGZ

De JGZ is de schakel in de maatschappelijke kanteling naar preventie en verkleinen van kansen ongelijkheid van de komende jaren. Om deze positie ook in te kunnen nemen is het van belang te komen tot een toekomstbestendige taakstelling met bijbehorend passend financieel kader. Het BOPG heeft de opdracht verstrekt om een advies voor te bereiden. De doelstelling is: het ontwerpen van een inhoudelijk en passend financieel kader dat leidt tot een toekomstbestendige JGZ, die aansluit bij maatschappelijke ontwikkelingen, de samenwerking in het netwerk en de arbeidsmarkt in de regio Gelderland-Midden voor 2024 en verder. Middels een ambtelijke werkgroep, aangevuld met professionals en netwerkpartners wordt een advies voorbereid. Voor de begroting 2024 zal de basis op orde worden gebracht, terwijl de uitwerking van het advies 'toekomstbestendige JGZ' per 2025 wordt geeffectueerd.

Modernisering en digitalisering van klantcontacten

Verdere uitbreiding online dienstverlening via o.a. chat, beeldbellen d.m.v. Groeigidsapp en JouwGGD Zichtbaarheid van de JGZ via social media vergroten.

Betrouwbare en transparante data infrastructuur

Betrouwbare data, rapportages en dashboards zijn essentieel voor differentiatie in zorgaanbod, het maken van keuzes en verantwoording van zorg.

Uitvoeren en optimaliseren Rijksvaccinatieprogramma (RVP) voor kinderen en jongeren

Vanaf najaar 2023 worden zwangere vrouwen gedurende het griepseizoen uitgenodigd de griepprik te halen bij het consultatiebureau. Vanaf 2024 zal de Rotavirus vaccinatie aangeboden worden aan alle pasgeborenen. Dit vaccin zal voor het eerst in de vorm van een drinkvaccin worden gegeven. Het streven is om deze vaccinatie in 2024 op te nemen in het Rijksvaccinatieprogramma.

Per 2025 zullen (dit ligt op moment van schrijven nog definitief ter besluitvorming) wijzigingen plaatsvinden in het vaccinatieschema van het RVP. Dit heeft verstrekkende gevolgen voor de uitvoering van de contactmomenten. De exacte implicaties zullen in de loop van 2023 duidelijk worden. De voorbereiding zal in 2024 plaatsvinden.

Doelenboom

Wat willen we bereiken?		**Wat gaan we ervoor doen?**	**Wat is het beoogd effect?**
Strategisch doel	**Operationeel doel**	**Prestaties**	**Maatschappelijk effect**
Veilig en gezond opgroeien van alle kinderen en jongeren in Gelderland-Midden	Uitvoeren basispakket JGZ	- -Aanbieden van contactmomenten conform - Landelijk Professioneel Kader en professionele richtlijnen	Creëren van een gezonde en veilige basis voor alle kinderen, met gelijkwaardige kansen in de maatschappij
	Aanbieden van extra zorg voor kinderen en jongeren met extra zorgbehoeften	- -Aanbieden van extra contactmomenten	
Proactief inspelen op behoeften van gemeenten, ouders en jongeren op het gebied van jeugdgezondheidszorg	Uitvoeren lokaal aanbod JGZ	- Aanbieden zorg op maat - Differentiatie in aard, frequentie en discipline van contactmomenten	

Kansrijke Start voor alle kinderen	Aanbieden van zorg op maat in eerste 1000 dagen van het kind	- Uitvoeren pre- en postnataal aanbod
		  ○ Nu Niet Zwanger
		  ○ Samen Starten
		  ○ Prenataal huisbezoek
		  ○ Stevig Ouderschap (pre- en postnataal)
		  ○ Voorzorg (pre- en postnataal)
		- Participatie JGZ-preventieagenda
		- Participatie lokale coalities Kansrijke Start
		- Projectleiding regionale project ZonMw	

Bevorderen gezondheid van 'nieuwkomers' in onze gemeenten	Uitvoeren Publieke Gezondheidszorg voor asielzoekers (PGA)	- JGZ 0-18-jarigen - IZB-preventie en –bestrijding - THZ - Tbc-preventie en –bestrijding - Gezondheidsbevordering - Individuele seksuele gezondheidszorg en preventie van soa/hiv - Afstemming en participatie in de lokale zorgketen	
Optimale vaccinatiegraad van kinderen en jongeren	Minimaal 95% van kinderen en jongeren (WHO-norm) is gevaccineerd conform RVP	- Uitvoeren Rijksvaccinatieprogramma - Implementeren maternale kinkhoest-, griep en rotavirus vaccinatie. - Voorbereiden op drastische RVP schema wijzigingen per 2025	Voorkomen van betreffende infectieziekten op individueel- en populatieniveau
Behouden en verstevigen van de unieke kennis-positie op het gebied van jeugdgezondheid	Informeren en adviseren van gemeenten over gezondheidsbeleid	Opstellen Integrale Jeugdrapportage Gezondheidsmonitors ○ Kindmonitor ○ Jeugdmonitor	Input leveren voor gemeentelijke beleidsontwikkeling
Sluitend aanbod van preventieve en gespecialiseerde zorg	Samenwerking in onderwijs, jeugd- en sociaal domein versterken	Deelname in netwerkoverleggen op kind- en collectief niveau	- Optimaal aanbod van zorg voor alle kinderen en jongeren - Voorkomen van versnippering van aanbod

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Personeelskosten	15.476	16.164	17.962	20.613	19.025	19.025	19.025
Materiele kosten	838	786	975	1.158	1.158	1.158	1.158
Kapitaallasten	44	83	85	91	91	91	91
Huisvestingskosten	1.124	1.194	1.178	1.178	1.178	1.178	1.178
Lasten	**17.481**	**18.227**	**20.200**	**23.041**	**21.453**	**21.453**	**21.453**
7.1 Volksgezondheid							
Gemeentelijke bijdrage	15.893	17.193	18.316	21.532	19.944	19.944	19.944
Lokaal aanbod	3.409	3.255	4.284	3.824	3.824	3.824	3.824
Rijksbijdragen	1	0	0	0	0	0	0
Overige baten	1.729	1.486	1.658	2.030	2.030	2.030	2.030
Baten	**21.031**	**21.933**	**24.257**	**27.385**	**25.797**	**25.797**	**25.797**
Doorbelasting	-3.675	-3.732	-4.082	-4.370	-4.370	-4.370	-4.370
Resultaat voor bestemming	**-125**	**-25**	**-25**	**-25**	**-25**	**-25**	**-25**
Mutatie reserves	403	25	25	25	25	25	25
Resultaat na bestemming	**278**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**278**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2d.3 Pijler Monitoring & Onderzoek

De activiteiten binnen de pijler Monitoring & Onderzoek zijn gericht op het systematisch vergaren van gezondheidsinformatie binnen de regio in brede zin, het analyseren van deze informatie en gemeenten adviseren naar aanleiding van gesignaleerde ontwikkelingen. Daarnaast krijgt informatie gestuurd werken een meer centrale plaats door de informatievoorziening zowel intern als extern verder vorm te geven.

De ontwikkelingen en doelstellingen zijn integraal onderdeel van de pijler Algemene Gezondheidszorg.

In deze pijler is ook de gemeentelijke bijdrage voor de versterking van de bedrijfsvoering opgenomen.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Personeelskosten	1.800	1.802	2.033	2.321	2.179	2.179	2.179
Materiele kosten	300	270	287	312	312	312	312
Kapitaallasten	7	6	7	7	7	7	7
Lasten	**2.107**	**2.078**	**2.326**	**2.639**	**2.498**	**2.498**	**2.498**
7.1 Volksgezondheid							
Gemeentelijke bijdrage	1.015	1.662	1.804	2.509	2.792	3.216	3.640
Lokaal aanbod	14	10	15	15	15	15	15
Rijksbijdragen	0	0	204	213	213	213	213
Overige baten	300	241	404	441	441	441	441
Baten	**1.329**	**1.913**	**2.426**	**3.178**	**3.461**	**3.885**	**4.309**
Doorbelasting	763	165	-100	-539	-963	-1.387	-1.811
Resultaat voor bestemming	**-15**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**-15**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**-15**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2d. Programma Ambulancezorg

Het programma Ambulancezorg heeft tot taak om acute en niet-acute zorg te verlenen aan zieken en gewonden. Het programma is opgedeeld in 2 pijlers, mobiele zorg (waaronder de rijdende dienst) en namelijk zorgcoördinatiecentrum (waaronder de meldkamer).

Wetgeving Ambulancezorg

De ordening van de Ambulancezorg is sinds 2021 geregeld via de Wet ambulancezorgvoorzieningen (Wazv). Op basis van deze nieuwe wet hebben de huidige aanbieders van Ambulancezorg voor onbepaalde tijd een aanwijzing voor het verlenen van Ambulancezorg ontvangen.

Samenwerking met Gelderland-Zuid

Met buurregio Ambulancezorg Gelderland-Zuid is de samenwerking de afgelopen jaren toegenomen. Tussen de regio's bestaat een samenwerking op de meldkamer in Arnhem (waaronder Zorgcoördinatie), is er een gezamenlijke materialencommissie en verzorgen beide regio's de scholing voor ambulancechauffeurs- en verpleegkundigen gezamenlijk vanaf één locatie. Sinds 2021 werken ook medische advisering en midden-complexe ambulance intensiever samen. In 2023 werkt Ambulancezorg Gelderland-Midden (AGM) vaker samen met de staf van Ambulancezorg Gelderland-Zuid, waaronder het meerjarenbeleidsplan.

Risico's

Risico	Beheersmaatregel
Onvoldoende (gekwalificeerd) personeel	• Duurzame inzetbaarheid bevorderen; maximaal opleiden van nieuwe medewerkers • Ambulancebijstandsplan • Inhuur derden • Meer flexibiliteit tussen inzet van personeel op rijdienst of meldkamer zodat piekuitval intern opgevangen kan worden. • Meer flexibiliteit en uitwisselbaarheid van personeel tussen meldkamer en andere werkgevers, zoals ziekenhuizen, om piekuitval op te vangen.
Sluiting (delen) locaties	• Andere locaties/opkomstplaatsen bepalen in overleg met de brandweer. • Meldkamer: 'fall-back' naar andere regio.
Uitval ICT-voorzieningen	• Meldkamer: Uitwijkplan lokaal en landelijk hanteren. • Rijdienst: lokaal opslaan/schriftelijk noteren van patiëntendossier.
Tekort materialen/middelen	• Tijdelijk overhevelen materiaal naar andere post. • Samenwerking met buurregio's.
Vertraging in zorg door extreme drukte	• Meldkamer: 'overloop' van meldingen naar andere meldkamers indien op piekmomenten de telefoon niet tijdig beantwoord kan worden. • Rijdienst: uitwijk naar andere ziekenhuizen

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Zorgcoordinatie	2.297	2.408	2.372	2.542	2.542	2.542	2.542
Mobiele zorg	24.055	24.180	27.285	28.864	28.864	28.864	28.864
Lasten	**26.352**	**26.588**	**29.656**	**31.406**	**31.406**	**31.406**	**31.406**
7.1 Volksgezondheid							
Rijksbijdragen	192	185	203	215	215	215	215
Zorgverzekeraars	25.335	26.169	28.919	28.919	28.919	28.919	28.919
Overige baten	2.842	2.089	2.568	4.473	4.473	4.473	4.473
Baten	**28.368**	**28.443**	**31.690**	**33.606**	**33.606**	**33.606**	**33.606**
Doorbelasting	-1.816	-1.855	-2.034	-2.200	-2.200	-2.200	-2.200
Resultaat voor bestemming	**201**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	-201	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2e.1 Mobiele zorg

Beschikbaarheid

Ieder jaar berekent het RIVM voor de ambulancesector in Nederland het aantal diensten dat de regionale ambulancevoorzieningen op de weg moet zetten. De dekking voor een gebied is gebaseerd op standplaatsen en gaat uit van het principe van 'open grenzen' en de bereidheid van regio's om elkaar incidenteel te helpen bij zorgvragen in een grensgebied van twee regio's. Door de toename in het aantal ritten van de laatste jaren, stijgt ook de berekening van het RIVM over het aantal diensten. Ambulancezorg Nederland en Zorgverzekeraars Nederland en AGM hebben vragen over de haalbaarheid van deze uitbreiding. De vragen zijn gebaseerd op de invoering van de nieuwe urgentie indeling, arbeidsmarktkrapte en zorgcoördinatie.

Standplaatsen

Een aantal ambulanceposten gaan in de komende jaren (noodgedwongen) verplaatsen. Met deze mogelijkheid wil AGM de meest optimale dekking in de regio bereiken. Met betreffende gemeenten, grondeigenaren en ontwikkelaars zullen gesprekken plaatsvinden over alternatieve locaties die een positieve bijdrage leveren aan het bereik van onze ambulances.

Nieuwe urgentieclassificaties

Ambulancezorg Nederland heeft een nieuwe indeling laten ontwikkelen die slimmer is en sneller als het er echt toe doet. Deze indeling wordt vanaf 2023 gestaag ingevoerd. De verwachting is dat de nieuwe zevendelige urgentie indeling tot een verbetering in de kwaliteit en beschikbaarheid van acute zorg leidt en ervoor zorgt dat schaarse acute zorgprofessionals effectiever ingezet worden.

Doelenboom

AGM vindt de kwaliteit van de zorg zorgen voor de juiste zorg, op het juiste moment, op de juiste plek, door de juiste zorgverlener van groot belang. Daarnaast is de zorgvraag toegenomen en de beschikbaarheid van ambulances en ambulanceprofessionals gelijk gebleven. Dit vraagt om een nieuw toekomstperspectief van AGM, Ambulancezorg Nederland en Zorgverzekeraars.

Nota Goede ambulancezorg/ Jaarplan Ambulancezorg NL	Wat willen we bereiken?		Wat hebben we bereikt?	Wat is het beoogd maatschappelijk effect?
	Strategisch doel	Operationeel doel	Prestaties 2022	
Bereikbare en beschikbare zorg	De ambulancedienst is 24/7 beschikbaar voor alle burgers in de regio.	De patiënt voorzien van tijdige ambulancezorg	Ondanks de toename in het aantal meldingen op de MKA en het aantal ritten is AGM goed bereikbaar geweest in 2022. Bij overbelasting van de MKA zijn meldingen 'doorgezet' naar andere MKA's.	De juiste zorg, op het juiste moment, op de juiste plek, door de juiste zorgverlener.
Bereikbare en beschikbare zorg	De juiste zorg, op het juiste moment, op de juiste plek, door de juiste zorgverlener.	In 2025 wendt de patiënt met een acute zorgvraag zich tot het regionale loket voor de acute zorg.	Lees meer over zorgcoördinatie onder 1.5.2 Zorgcoördinatie.	Ongeacht de zorgvraag van een patiënt, wordt hij/zij geholpen door de juiste zorgverlener.
Patiënt centraal	De patiënt weet waar de ambulancedienst voor staat.	Potentiële patiënten richten zich met de juiste zorgvraag tot de ambulancezorg	De vraag naar acute zorg neemt toe, zeker nu ook andere ketenpartners in het sector overbelast raken. De burger eist daarnaast steeds vaker zorg. Zorgcoördinatie gaat helpen in het verbeteren en richten van de zorgvraag.	De zorgverlening is patiëntgericht en met maatwerk afstemt.
Veiligheid	Veilige zorgverlening	Leveren van zorg in een veilige werkomgeving	'Veiligheid' gaat over verschillende onderdelen. AGM voldoet aan de NEN-7510 normering voor informatiebeveiliging. Medewerkers zijn en worden geschoold in veiligheid tijdens	Veiligheid patiënt en ambulanceprofessional is optimaal gewaarborgd.

			de hulpverlening. Dit geldt voor zowel de hulpverlener als de patiënt.	
Professionaliteit en professionele standaard	Leveren van goede ambulancezorg	AGM houdt zich aan landelijke richtlijnen en wetgeving voor goede ambulancezorg. En scoort voldoende tot goed op de kwaliteitssignalen van het kwaliteitskader ambulancezorg.	Door het continueren van digitale en fysieke scholingsmomenten konden medewerkers worden getoetst op hun 'bekwaam- en bevoegdheid'.	De patiënt ontvangt hoge kwaliteit van zorg.
Professionaliteit en professionele standaard / samenwerken	Verantwoorde ambulancezorg bij rampenbestrijding en crisisbeheersing	Werken volgens grootschalige geneeskundige hulpverlening (GGB)	In 2022 is AGM in samenwerking met de GHOR weer gestart met multidisciplinaire oefenavonden om de GGB te scholen.	Medewerkers optimaal getraind in het verlenen van (GGB)
Samenwerken	Meerwaarde voor de keten van acute zorg door kennisdeling en samenwerking met partners binnen de sector.	Knelpunten in acute zorg en dienstverlening zoveel mogelijk voorkomen	AGM is met de pilot zorgcoördinatie voorloper geweest in het verbinden van de vier huisartsenposten, de thuiszorgsector en GGZ in de regio Gelderland-Midden.	Doelmatige, goed afgestemde keten van diensten op het gebied van acute en opgeschaalde gezondheidszorg

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Personeelskosten	19.243	19.353	21.373	22.614	22.614	22.614	22.614
Materiele kosten	3.300	2.666	3.433	3.762	3.762	3.762	3.762
Kapitaallasten	1.051	1.726	1.726	1.735	1.735	1.735	1.735
Huisvestingskosten	461	436	753	753	753	753	753
Lasten	**24.055**	**24.180**	**27.285**	**28.864**	**28.864**	**28.864**	**28.864**
7.1 Volksgezondheid							
Rijksbijdragen	68	65	72	76	76	76	76
Zorgverzekeraars	23.281	24.079	26.628	26.628	26.628	26.628	26.628
Overige baten	2.723	1.725	2.439	4.165	4.165	4.165	4.165
Baten	**26.072**	**25.870**	**29.139**	**30.869**	**30.869**	**30.869**	**30.869**
Doorbelasting	-1.654	-1.690	-1.854	-2.005	-2.005	-2.005	-2.005
Resultaat voor bestemming	**362**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	-362	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2e.2 Zorgcoördinatie en meldkamer

Meldkamer Huidige situatie

De meldkamers ambulancezorg van Gelderland-Zuid en Gelderland-Midden (MKA MAN) vervullen vanaf één locatie in Arnhem hun meldkamerfunctie. De MKA MAN heeft sinds 2021 te maken met personeelskrapte. Door de verhuizing naar Apeldoorn in maart 2023 lijkt deze krapte verder op te lopen. Deze ontwikkeling vraagt actie van de MKA MAN, zodat in de toekomst de continuïteit blijvend gewaarborgd kan worden.

Meldkamer verhuizing

De meldkamers in de regio Oost 5 (Twente, IJsselland, Noord- en Oost-Gelderland, Gelderland-
Zuid en Gelderland-Midden) staan voor een transitie. De meldkamertaken worden vanaf het 21 maart 2023 samengevoegd in de Landelijke Meldkamer Samenwerking (LMS) in Apeldoorn. In de nieuwe meldkamer LMS Apeldoorn werken de ambulancemeldkamers samen vanaf één locatie voor heel Oost-Nederland. Ook de brandweer en politie zijn in de nieuwe meldkamer op dezelfde schaal georganiseerd. Vanaf 21 maart vindt het 112-proces aanname en uitgifte plaats in Apeldoorn. Tijdelijk zal ook het planbare vervoer hier ondergebracht worden. Daarnaast zijn Ambulancezorg Gelderland-Midden en Ambulancezorg Gelderland-Zuid gestart met het opzetten van de nieuwe (planbaar vervoer) meldkamer in Arnhem. De komende jaren wordt deze meldkamer verder ontwikkeld.

Zorgcoördinatie

De pilot zorgcoördinatie is eind 2022 afgesloten. Alle 10 pilots in Nederland zijn gestopt (inclusief financiering) en de bevindingen zijn gepresenteerd in een eindrapportage. Minister Kuipers van VWS ziet toekomst in zorgcoördinatiecentra. Meer informatie is te lezen op: Kuipers: regie acute zorg over jaar naar coördinatiecentra - Skipr. Op de landelijke tafels wordt momenteel gesproken over structurele financiering en voortzetting van zorgcoördinatie.

De pilot zorgcoördinatie in Gelderland-Midden en Gelderland-Zuid heeft zich voornamelijk gericht op virtuele koppelingen en samenwerkingen. Dit met positieve uitkomsten. Regionaal spreken Ambulancezorg Gelderland-Midden en Ambulancezorg Gelderland-Zuid met de zorgverzekeraars om de succesvolle elementen van de pilot voort te zetten in 2023 en daarna. AGM wacht daarnaast op de nog te publiceren landelijke kaders zorgcoördinatie om de volgende stap in dit proces te kunnen zetten.

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
7.1 Volksgezondheid							
Personeelskosten	2.165	2.096	2.172	2.323	2.323	2.323	2.323
Materiele kosten	132	313	200	219	219	219	219
Lasten	**2.297**	**2.408**	**2.372**	**2.542**	**2.542**	**2.542**	**2.542**
7.1 Volksgezondheid							
Rijksbijdragen	124	119	131	139	139	139	139
Zorgverzekeraars	2.054	2.091	2.291	2.291	2.291	2.291	2.291
Overige baten	120	364	129	308	308	308	308
Baten	**2.297**	**2.574**	**2.551**	**2.738**	**2.738**	**2.738**	**2.738**
Doorbelasting	-161	-165	-179	-195	-195	-195	-195
Resultaat voor bestemming	**-161**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Mutatie reserves	161	0	0	0	0	0	0
Resultaat na bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

2e. Programma Bedrijfsvoering

Bedrijfsvoering, waar hebben we het dan over? Alle processen gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces. Het gaat dus niet om de primaire processen, onze opgedragen taken. Maar wel alle secundaire processen. Het gaat dan om de volgende functies: directie en management, personeel en organisatie, ICT, financiën en control, communicatie, facilitaire zaken, secretariaat, bestuurszaken etc.

De bedrijfsvoering wordt dynamischer en strategischer. Enerzijds worden administratief en handmatig werk gedigitaliseerd. Hierbij wordt zoveel mogelijk verbinding gemaakt met de activiteiten in het primaire proces, ondersteund met ICT-oplossingen. Anderzijds worden nieuwe eisen gesteld: een goed hybride werkconcept, data gedreven, digitaal, duurzaam, stengere eisen aan informatiebeveiliging en verantwoording etc. Ofwel: bedrijfsvoering loopt door de gehele organisatie heen als zenuwbanen door het menselijk lichaam. Ze vervullen een coördinerende rol bij alle handelingen, zoals het aansturen van de spieren. Ze weten waar bijsturing nodig is, maar ook wanneer loslaten beter is.

In het verleden is gekozen om de bedrijfsvoering binnen VGGM star in te richten. Ofwel: de inrichting is sterk gericht op de operationele secundaire processen, met beperkte aandacht voor ondersteuning, advies, controle en ontwikkeling. Hiermee heeft de organisatie jarenlang tegen een lage kostprijs haar taken kunnen uitvoeren. Dit wordt ook onderkend in recente vergelijkingen met andere organisaties.

Berenschot heeft een onderzoek uitgevoerd naar de omvang van de personele overhead. In de begroting over 2019 bedraagt de personele overhead binnen VGGM 14,4%. Andere veiligheidsregio's hebben een gemiddelde personele overhead van 18,8% en andere publieke uitvoeringsorganisaties, zoals GGD-en, zelfs 23,9%. In personele omvang voert VGGM haar secundaire processen met 37 FTE minder uit dan andere Veiligheidsregio's of bijna 60 FTE minder dan andere publieke uitvoeringsorganisaties.

De consequentie is dat VGGM onvoldoende in staat is om mee te bewegen met de hedendaagse dynamiek. Risico's ontstaan op fouten, niet voldoen aan regelgeving of zelfs discontinuïteit, met een belangrijke doorwerking in het primaire proces.

Dit risico is in 2022 nader onderzocht door KPMG. KPMG heeft het presenterend vermogen van VGGM in beeld gebracht op de volgende aspecten:

- Management en Organisatie
- Data en systemen
- Mensen en Cultuur
- Processen en Procedures

KPMG concludeert dat het presenterend vermogen op bovenstaande aspecten zich bevindt op het niveau incidenteel (op de schaal van incidenteel – informeel – gestandaardiseerd – beheerst - geoptimaliseerd). Het leidt tot een organisatie die veelal ad hoc op basis van incidenten handelt. De belangrijkste belemmeringen om een hoger performance level te realiseren zijn de volgende:

- Het ontbreken van een actuele visie op VGGM en op de bedrijfsvoering.
- Elk organisatieonderdeel voert specifieke kerntaken uit met bijbehorende bedrijfsvoering en applicaties. De organisatieonderdelen hebben zelf het beheer, beleid en processen rondom deze applicaties ingericht, waardoor sprake is van grote verschillen tussen de organisatie onderdelen en beperkte synergievoordelen.
- Een cultuur waarin men opereert naar aanleiding van incidenten, waarbij formele besluitvorming ontbreekt en/of onvoldoende kenbaar wordt gemaakt in de organisatie.
- De bedrijfsvoering is taakgericht, waarbij de beschikbare capaciteit voornamelijk wordt ingezet om de bedrijfsvoering draaiende te houden.

Om dit risico te beperken zijn maatregelen nodig, ruimte om de organisatie (beheerst) mee te laten bewegen met de hedendaagse dynamiek en in deze ontwikkeling ondersteuning te bieden aan het primaire proces.

Het bestuur heeft de kwetsbare bedrijfsvoering onderkend en een bestuurlijke begeleidingscommissie beter bedrijfsvoeren in het leven geroepen. Daarnaast heeft bedrijfsvoering centraal gestaan in recente bestuurlijke bijeenkomsten.

In deze bijeenkomsten is eveneens de bestuurlijke wens voor een verdere verdieping van de verschillende taken, beoogde resultaten en bijbehorende lasten, alsmede op duidelijkheid tussen de verantwoordelijkheidsverdeling tussen bestuur en directie uitgesproken.

De algehele conclusie is dat de bedrijfsvoering binnen VGGM-versterking nodig heeft. Dit betreft een inhaalslag in de robuustheid van de systemen, het beschrijven van de processen, het versterken van het management en de wijze van samenwerken. De directie heeft daarbij de ambitie om op bovenstaande schaal minimaal toe te groeien naar gestandaardiseerd.

Het voorstel is om het ambitieniveau van de bedrijfsvoering bestuurlijk vast te stellen, in

samenhang met nadere spelregels ten aanzien van de omvang van de secundaire processen in relatie tot de primaire processen. Hierbij kan gedacht worden aan een norm voor (personele)overhead, al dan niet per taakgebied.

Vooruitlopend op een vastgesteld ambitieniveau en bijbehorende spelregels stelt de directie voor om in komende 4 jaar minimaal toe te groeien naar de gemiddelde personele overhead voor Veiligheidsregio's zoals blijkt uit de Berenschot rapportage. Op basis van deze rapportage raamt de directie circa € 4,0 mln structureel nodig te hebben. Bij een gefaseerde ingroei van 4 jaar betekent dit een uitzetting van de gemeentelijke bijdragen met € 1,0 mln per jaar.

Voor het bepalen van het ambitieniveau, de verbeteringen, de spelregels en bijbehorende middelen is een nader plan noodzakelijk. De directie stelt voor om een programmaorganisatie in het leven te roepen die een veranderplan opstelt, prioriteert, samenhang en voortgang bewaakt. Hierbij zullen ook gemeentelijke bedrijfsvoeringsspecialisten gevraagd worden mee te werken. Voorstellen van de directie aan het bestuur ten aanzien van de versterking van de bedrijfsvoering worden begeleid door de bestuurlijke commissie beter bedrijfsvoeren.

Onderdeel van de bepaling van het ambitieniveau betreft de bestuurlijke wens op een verdere verdieping van de taken en bijbehorende kwaliteit, verduidelijken van de governance, wenselijkheid om invulling te geven aan governance codes en bepalen van spelregels rondom (personele) overhead.

Op basis van de voortgang van de verbetermaatregelen en (bestuurlijke)besluitvorming kan de ambitie van de directie ten aanzien van de kwaliteit van de bedrijfsvoering en de bijbehorende middelen worden bijbesteld.

Naast de inrichting van een programmaorganisatie kan met de uitzetting voor de komende begrotingsjaren invulling worden gegeven aan het verbeteren van de ICT-systemen, het uitwerken en vastleggen van de processen en procedures, versterken van directie en management en operationele ondersteuning aan de primaire processen.

Informatievoorziening en communicatie

De maatschappij digitaliseert in snel tempo. Daarnaast is de informatiebehoefte in de samenleving fors toegenomen. Of het nu gaat om digitalisering van klantcontacten, hybride werken, de ontwikkeling van een veiligheidsinformatieknooppunt of het ontsluiten van management- en verantwoordingsinformatie: burgers, professionals en ketenpartners stellen steeds hogere eisen aan onze informatievoorziening.

VGGM ziet de volgende ontwikkelingen voor komende jaren op zicht afkomen:

1. De beweging naar de cloud zet zich door. Dit geldt ook voor diverse platforms die nu lokaal draaien. Bij de transitie naar de cloud nemen de investeringskosten af, maar de huur of licentiekosten toe. Daarnaast verandert de rol van technisch beheer naar ICT-regisseur die de kwaliteit van de dienstverlening bewaakt. Door deze ontwikkeling nemen de ICT kosten veelal toe.

2. Generieke bedrijfsvoeringsapplicaties ontwikkelen zich leidend tot een sterkere behoefte aan functionele ondersteuning. Denk aan platforms als Microsoft365, het zaaksysteem, maar ook een verdere integratie van systemen ter ondersteuning van de inkoop-, financiële- en HRM processen. Het ontwikkelen van processen, borgen in systemen en sturen op deze processen gaat veel ondersteuning van vragen van de ICT-afdeling.

3. Telefooncentrale gaan we in 2024 vervangen. Dit is de uitwerking van de visie op klant contactcenter die we in 2023 gaan ontwikkelen. De financiële impact valt vermoedelijk mee omdat we al eerder hadden verwerkt in begroting

4. Implementatie van onze I-visie. Op veel thema's betekent dat dat meer taken en verantwoordelijkheden in de sectoren belegd gaan worden. Denk aan systeem eigenaarschap, beveiliging, privacy, datakwaliteit, I-huishouding op orde t.b.v. Wet open overheid. Die taken worden nu minimaal uitgevoerd. Dit gaat een uitzetting betekenen voor de sectoren en is wellicht ook onderdeel van het programma beter bedrijfsvoeren. Denk ook aan verbeteren van onze governance: welke projecten gaan we doen en doen we op de goeie manier (volgens de methodiek van Projectmatig Creëren)

5. De toekomst gaat om data. Datakwaliteit, externe databronnen ontsluiten, verrijken met onze data en die ontsluiten voor onszelf en ketenpartners gaat nog een grote inspanning vragen. Al eerder is er gesproken over het ontwikkelen van informatieknooppunten. We zullen moeten investeren in een 'integratieplatform' om al die databronnen samen te kunnen brengen. Investering vind ik lastig in te schatten.

6. Vergroten digibewustzijn van onze medewerkers; geldt om goed kunnen gebruiken van applicaties, juiste manier registreren, bewust van risico's, zelfdiscipline om data op

juiste manier/locatie op te slaan en/of verwijderen et cetera.

Duurzaamheid, Maatschappelijk & Governance

Op 21 april 2021 heeft de Europese Commissie de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) aangenomen. Aansluitend zijn grote instellingen op termijn verplicht een Duurzaamheid, Maatschappelijk en Governance rapportage op te stellen, inclusief een beperkte accountantscontrole verplicht. Over de toepassing van deze regelgeving voor grote publieke organisaties bestaat nog geen duidelijkheid.

Risico's

Risico	Beheersmaatregel
Door omgevingsontwikkelingen wegvallende inkomsten: ontvlechting, teruglopende subsidies e.d.	Sturen op mogelijkheden van taakverbreding, bevorderen employability en flexibiliteit
Uitval ICT en elektriciteit	Uitvoering geven aan beheersmaatregelen uit continuïteitsplan
Onvoldoende (deskundig) personeel	Continue monitoren
Ontoereikend niveau van informatiebeveiliging	• Implementeren van privacybeleid overeenkomstig de Algemene Verordening gegevensbescherming (AVG), het beheren van een privacyregister en de medewerkers op een actieve manier bewust maken van de do's en dont's bij het werken met gevoelige persoonsinformatie • Focus houden op het melden van incidenten met lekken van persoonsgegevens volgens de Wet op de datalekken • Vaststellen van een beleidsplan informatiebeveiliging binnen de landelijke norm voor VR's (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten en NEN 7510) en uitvoering geven aan de noodzakelijk geachte beheersmaatregelen om de beveiliging van de binnen de organisatie aanwezige informatie te borgen. Dit kan kosten met zich meebrengen, waarvoor geen voorziening in de begroting aanwezig is

Doelenboom

Wat willen we bereiken		Wat gaan we ervoor doen	Wat is het beoogd maatschappelijk effect
Strategisch doel	**Operationeel doel**	**Prestaties 2020 - 2023**	
Doelmatige, doeltreffende en verantwoorde organisatie	Stroomlijnen en digitaliseren registratieve en administratieve processen voor betere en snellere informatievoorziening	• Het vereenvoudigen en digitaliseren van processtappen en procedures • Terugbrengen formatie administratie als gevolg van digitalisering	Betaalbare overheid met een verantwoorde bedrijfsvoering en gewenste dienstverlening op adequaat niveau
	Meer voor minder	• Realiseren inkoopvoordelen • Doelmatig beheren en gebruiken van alle gebouwen die de VGGM gebruikt	
	Duurzaam ondernemen	• Voorkomen van verspilling van grondstoffen en energie • Verduurzaming van het wagenpark • Inkoop/gebruik van duurzame en verantwoorde materialen • Invoeren e-facturering	
Gezonde financiële huishouding	Adequaat budgetteren en transparant verantwoorden	• Optimaal inzetten van beschikbare gelden voor het realiseren van de doelen van de organisatie • Transparant verantwoorden over bestedingen	Verantwoorde besteding van gemeenschapsgeld
	Realiseren van voldoende financiële weerstand	• Jaarlijks actualiseren van het risicoprofiel in relatie tot het vastgestelde reservebeleid	

Kwaliteit van de externe (bestuurlijke) informatie en communicatie verhogen	Voldoen aan de archiefwetgeving voor digitalisering	• Vernieuwing Document Management Systeem en herinrichting digitaal archief	Een goede en transparante besturing van de organisatie en het in verbinding zijn met de relaties van de organisatie (gemeenten, ketenpartners, burgers, bedrijven) door middel van informatie-uitwisseling
	Tevredenheid bestuursorganen/ raden over de opgeleverde informatie	• Door vormgeving en digitalisering toegankelijk maken van beleids- en verantwoordingsdocumenten • Directie en medewerkers van de VGGM onderhouden en bestendigen op ambtelijk en bestuurlijk niveau goede contacten met de gemeenten. De raadsinformatieavonden, netwerkdagen en gesprekken met stakeholders zijn terugkerende initiatieven	
	Tijdige, rechtmatige en juiste informatie delen met ketenpartners en burgers	• Informatie beschikbaar stellen conform de standaard voor veiligheidsregio's (Veiligheidsregio Referentie Architectuur) • Planmatig realiseren van een samenhangend informatiestelsel (met elkaar verbinden van registraties) • Implementeren van het vastgestelde beleid voor informatiemanagement	
Goed werkgeverschap	Realiseren duurzaam inzetbaar personeel en gevarieerd medewerkersbestand	• Investeren in leiderschap (gericht op kwaliteit werkrelaties, ontwikkeling talent en duurzame inzetbaarheid personeel) • VGGM voor mensen met een beperking tot de arbeidsmarkt toegankelijker te maken	Een organisatie die een afspiegeling vormt van de maatschappij, met medewerkers die vakbekwaam zijn én blijven waarbij continu geanticipeerd wordt op ontwikkelingen
	Aantrekkelijk werkgever zijn nu en in de toekomst (borgen continuïteit van de organisatie)	• Verder invulling geven aan tijd- en plaats onafhankelijk werken • Bepalen profiel van de VGGM als (toekomstig) werkgever en het zichtbaar maken van de VGGM als werkgever (presentatie /marketing/werving)	

Wat mag het kosten

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Gew. Begr. 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
0.4 Overhead							
Personeelskosten	11.133	11.029	12.073	13.777	14.777	15.777	16.777
Materiele kosten	3.849	4.379	5.781	6.825	6.825	6.825	6.825
Kapitaallasten	3.648	1.863	1.981	2.124	2.124	2.124	2.124
Huisvestingskosten	3.446	3.594	3.711	3.711	3.711	3.661	3.611
Lasten	**22.076**	**20.865**	**23.546**	**26.438**	**27.438**	**28.388**	**29.338**
0.4 Overhead							
Rijksbijdragen	495	48	53	56	56	56	56
Overige baten	2.873	633	633	934	934	934	934
Baten	**3.368**	**681**	**686**	**990**	**990**	**990**	**990**
Doorbelasting	18.588	19.942	22.468	25.247	26.247	27.247	28.247
Resultaat voor bestemming	**-121**	**-242**	**-392**	**-200**	**-200**	**-150**	**-100**
Mutatie reserves	380	242	392	200	200	150	100
Resultaat na bestemming	**259**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**259**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

3. Financiën

Voor het opstellen van de bestuursbegroting 2024 is de vertreksituatie de jaarschijf 2023 zoals opgenomen in de bestuursbegroting 2024.

De financiële beschouwingen bevat de volgende onderwerpen:

- Nominale ontwikkelingen: ontwikkelingen vanaf de vaststelling van de programmabegroting 2022 en de prijs- en loonindexering.
- Investeringen
- Effect op het lopende begrotingsjaar 2023
- Financiële begroting

3.1 Nominale ontwikkelingen

Macro economische omstandigheden met impact op begroting 2023

In de begroting 2023 is reeds aangegeven dat verschillende factoren zoals economische onzekerheid als gevolg van de (geo-)politieke stabiliteit, de huidige hoge rijksoverheidsuitgaven, grondstoftekorten leidend tot een hoog inflatieniveau en de lage rekenkundige indexatie van de loonkosten zorgen dat de werkelijke kostenstijging voor loon en prijzen fors hoger uitvallen dan begroot. Derhalve is conform bestuurlijke bespreking in het najaar van 2022 besloten tot een aanpassing van de indexering in de begroting 2023. Deze aanpassing is nader uitgewerkt in paragraaf 3.5 effect op de lopende begroting.

Loon- en prijsontwikkeling 2024

De door het Algemeen Bestuur vastgestelde systematiek voor loon- en prijscompensatie bestaat uit een voorcalculatie voor 2024 en een nacalculatie over 2022.

- In de voorcalculatie van de begroting 2024 wordt uitgegaan van de raming van het CPB in het Centraal Economisch Plan 2022 (hierna: CEP). In de CEP (maart 2023) wordt voor de collectieve sector rekening gehouden met een loonkostenstijging in 2024 van 5,2% en hogere materiele kosten van 3,9%.

- In de nacalculatie van de begroting 2024 wordt de werkelijke loonkostenontwikkeling in 2022 (het zogenaamde inhaaleffect) vastgesteld. Hiervoor gebruiken we de MEV 2023. In de begroting 2022 was rekening gehouden met een loonkostenontwikkeling van 1,5% en 1,5% voor prijsontwikkeling (MEV 2021). Deze percentages zijn volgens de CEP 2023 voor 2022 respectievelijk 6,5% en 5,1%.
  Dit betekent een nacalculatie van 5% op de lonen en 3,6% op de prijzen.

- Als de voor- en nacalculatie worden gecombineerd dan bedraagt de totale indexatie voor loon 10,2% en voor prijzen 7,5%.

- Uitgangspunt bij het toepassen van bovenstaande systematiek is dat 70% van de begrote kosten betrekking hebben op loon en 30% op prijs. Dit leidt tot een gewogen loon/prijsbijstelling van 9,4%.

- Als de hoogte van bovenstaande percentages in samenhang worden gezien met de aanpassing van de begroting 2023, dan lijkt de voorcalculatie voor 2024 aan de hoge kant. Om die reden is het voorstel om deze indexatie voor 2024 met 20% te verminderen tot een index van 7,5%. Deze vermindering bedraagt ca € 1,5 mln.

3.2 Investeringen

Investeringen zijn uitgaven waarvan het economisch nut zich over meerdere jaren uitstrekt. Investeringen worden geactiveerd op de balans en worden afgeschreven op basis van de economische levensduur van de investering. De kapitaallasten (rente en afschrijving) komen ten laste van de programma's en moeten worden gedekt binnen de baten en lasten van de programmabegroting. Als onderdeel van deze geraamd op € 44,3 miljoen. In bijlage 4 is een detailoverzicht van het investeringsplan opgenomen.

In de programmabegroting 2024 is het MJIP 2023 - 2027 geactualiseerd. Geplande vervangingsinvesteringen zijn beoordeeld op nut en noodzaak en voor zover mogelijk, is beoordeeld of de opgenomen vervangingsbedragen toereikend zijn. Dit leidt tot fluctuatie van investeringsvolumen in de verschillende jaren. De geplande investeringen worden opgenomen in de meerjarige inkoopkalender, zodat de ondersteuning op het gebied van inkoop hierop afgestemd kan worden. In de periode 2023-2027 is de prognose dat voor € 50,4 miljoen wordt geïnvesteerd. De totale waarde van de materiële vaste activa wordt per eind 2027 geraamd op € 44,3 miljoen. In bijlage 4 is een detailoverzicht van het investeringsplan opgenomen.

3.3 Effect op lopende begrotingsjaar 2023

Het verloop van de bestuursbegroting 2023 naar de geactualiseerde begroting 2023 kan als volgt worden weergegeven:

Overzicht baten en lasten Bedragen x € 1.000	Begroting 2023	L/P extra 2023	Gem. bijdrage	Lokaal aanbod	NZA	BDUR	COVID-19	Projecten	Crisis-beheersing	Overig	Gew. Begr. 2023
Programma Crisisbeheersing	4.695	340	0	0	0	251	0	132	1.050	113	6.580
Programma Brandweerzorg	37.764	2.320	211	366	0	-148	0	195	0	273	40.981
Programma GGD	28.498	1.875	0	1.274	0	3	43	0	0	-528	31.165
Programma Ambulancezorg	26.588	1.117	0	0	2.749	7	0	0	0	-805	29.656
Programma Bedrijfsvoering	20.865	1.666	0	0	0	2	0	150	0	863	23.546
Programma COVID-19	0	0	0	0	0	0	12.977	0	0	0	12.977
Lasten	**118.410**	**7.318**	**211**	**1.640**	**2.749**	**115**	**13.020**	**477**	**1.050**	**-85**	**144.906**
Gemeentelijke bijdrage	68.568	4.624	211	0	0	0	0	0	0	0	73.404
Lokaal aanbod	6.717	0	0	1.640	0	0	0	0	0	0	8.357
Rijksbijdragen	6.989	512	0	0	0	115	13.123	0	1.408	367	22.513
Zorgverzekeraars	26.169	0	0	0	2.749	0	0	0	0	0	28.919
Overige baten	9.401	2.182	0	0	0	0	0	0	0	-981	10.602
Baten	**117.844**	**7.318**	**211**	**1.640**	**2.749**	**115**	**13.123**	**0**	**1.408**	**-615**	**143.794**
Doorbelasting	0	0	0	0	0	0	-104	0	-358	461	0
Resultaat voor bestemming	**-567**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-477**	**0**	**-68**	**-1.111**
Mutatie reserves	567	0	0	0	0	0	0	477	0	68	1.111
Resultaat na bestemming	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat na belasting	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

In de geactualiseerde begroting 2023 zijn de navolgende aanpassingen opgenomen:

Extra loon-/prijsaanpassing 2023

In overeenstemming met de bestuurlijke bespreking in het najaar van 2022 is als gevolg van de sterk opgelopen lonen en prijzen besloten tot een aanpassing van de loon/prijsaanpassing in de begroting 2023.

In de bestuursbegroting 2023 is rekening gehouden met een loonkostenstijging van 3,6% en een verwachte stijging van materiële kosten van 2,3%. De werkelijke loonkostenstijging over 2023 bedraagt ca 9,0% en de kosten voor huur, ICT en materieel nemen met circa 12% toe. Ofwel, een bijstelling is nodig van 5,4% voor loonkosten respectievelijk 9,7% voor prijsstijging.
In de gewijzigde begroting 2023 heeft deze aanpassing plaatsgevonden op de gemeentelijke bijdrage.

Bij het opstellen van de begroting 2025 zal de gebruikelijke nacalculatie plaatsvinden van de indexering over 2023. De bijgestelde percentages zullen de basis vormen voor deze nacalculatie.

Ook de tarieven die gehanteerd worden voor dienstverlening aan derden en gemeente voor lokaal aanbod zullen met bovenstaande percentages herrekend worden.

Gemeentelijke bijdrage

De gemeentelijke bijdrage muteert met € 21.000 voor de verkoop van een kazerne aan de gemeente Lingewaard.

Opbrengsten gemeenten regionaal (lokaal aanbod)

Het verschil wordt veroorzaakt door wijziging van het werkelijke lokaal aanbod ten opzichte van de begroting. Het lokaal aanbod wordt altijd 1 jaar van tevoren afgesproken, leidend tot deze bijstelling.

Tevens wordt hier de bijdrage FLO van gemeenten verantwoord waar deze eerder onder de overige baten werd opgenomen. Ook is hier de JGZ bijdrage voor de Oekraïne van € 460.000 opgenomen, welke gemeenten in 2022 vanuit het gemeentefonds hebben ontvangen en in 2023 beschikbaar houden voor het inhalen van reguliere taken en de jeugdgezondheidszorg voor ontheemden uit Oekraïne te continueren.

Rijksbijdragen (BDUR)

De BDUR-bijdrage van het rijk muteert naar aanleiding van de hoger dan geraamde indexering over 2023 en de toekenning van € 1,4 mln ten behoeve van de versterking van de activiteiten crisisbeheersing.

Bijdrage VWS inzake COVID-19

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) hebben de GGD-en opdracht gegeven om het COVID-19 virus middelen testen, traceren en vaccineren te bestrijden. De kosten die hiervoor worden gemaakt worden op basis van werkelijke kosten bij VWS gedeclareerd. In de gewijzigde begroting 2023 is op basis van de realisatie 2022 en de beschikbare informatie een voorlopige inschatting van de totale bijdrage vanuit VWS opgenomen.

'Projecten'

Temporisering van diverse (door)ontwikkelingstrajecten in 2022 door o.a. COVID-19 en opvang ontheemden Oekraïne en asielzoekers heeft geleid tot uitvoering van deze trajecten in 2023 resulterend in het naar boven bijstellen van de onttrekking van reserves ter dekking van incidentele lasten samenhangend met deze trajecten.

Overige

De kolom overige betreft met name de mutatie in de overige baten als gevolg van herrubriceringen, detacheringen, subsidieverstrekkingen en overige

diensten. Daarnaast vindt in de lasten een verschuiving tussen de programma's en pijlers plaats als gevolg van administratieve opschoningen.

3.4 Voorstel bestemming resultaat over 2022

De jaarrekening 2022 is opgesteld. VGGM heeft van de € 73 miljoen euro ontvangen gemeentelijke bijdragen en lokaal aanbod € 0,7 miljoen niet besteed, ofwel minder dan 1% van de bijdragen is niet besteed. In de jaarrekening is het resultaat van € 0,7 miljoen als te bestemmen resultaat verantwoord. Dit resultaat staat ter beschikking van de gemeenten.

Het Dagelijks Bestuur geeft de colleges in overweging om het resultaat over 2022 te gebruiken om de effecten van de extra loon- prijscompensatie voor 2023 van € 4,6 miljoen te dempen.

3.5 Gemeentelijke bijdragen

De inliggende gemeenten van VGGM hebben per taakgebied afspraken gemaakt over de verdeling van de gemeentelijke bijdrage aan VGGM. Deze afspraken zijn:

Taakgebied	***Verdeling***
Veiligheid	Gemeentefonds
Bevolkingszorg	Bedrag per inwoner
GGD	Bedrag per inwoner
Jeugdgezondheidzorg 0-4	Bedrag per jeugdinwoner
Vaccinatieprogramma	Bedrag per jeugdinwoner

Bijdragen Veiligheid

De gemeentelijke bijdrage Veiligheid wordt verdeeld op basis de onderlinge verhouding van ontvangen bijdrage in het gemeentefonds, cluster Openbare Orde & Veiligheid, subcluster Brandweer. De bijdrage voor de lasten huisvesting, functioneel leeftijdsontslag en de post Stadspoort worden op basis van werkelijke kosten met de betreffende gemeente verrekend.
De gemeentelijke bijdrage Veiligheid werd tot begrotingsjaar 2021 verdeeld op basis van historische inbreng. Op basis van de afspraken inzake de ingroei van de brandweerbijdrage naar de OOV verdeling wordt een deel van de gemeentelijke bijdrage 2022-2025 via een voorziening geëgaliseerd. In 2024 wordt een groter deel werkelijk door gemeenten voldaan.

Bijdragen op basis van (jeugd)inwoners

De gemeentelijke bijdrage muteren jaarlijks autonoom door de mutaties in de inwoner aantallen.

De totale inwoneraantallen van de regio vertonen een lichte stijging, terwijl het aantal jeugdigen (gedefinieerd als inwoners in de leeftijd van 0 tot 18 jaar) al een aantal jaren een dalende trend vertoond.

4. Paragrafen

4.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Reservebeleid

VGGM houdt gewenst reserveniveau aan, dat uitgaat van de situatie dat de gemeenten een deel van het risicodragerschap voor hun rekening nemen. Met deze reserve wordt ervan uitgegaan dat te verwachten risico's goed zijn op te vangen.

Risico's

Hieronder is een inventarisatie van de belangrijkste risico's opgenomen.

Risico's voor heel VGGM

Arbeidsmarkt

De krappere arbeidsmarkt maakt het moeilijk om medewerkers en vrijwilligers te vinden en te binden. Voor dit moment specifiek geldt dat loonontwikkeling voor diverse functies uit de pas loopt met andere sectoren, leidend tot een minder aantrekkelijke werkgever. Daarnaast neemt door vergrijzing de uitstroom toe en de recente COVID-19 maatregelen leiden tot het risico van een hoger verloop doordat de sociale binding met de organisatie afstandelijker is geworden. Het risico bestaat dat de formatie niet op orde is en afgesproken prestaties om die reden niet kunnen worden gerealiseerd. Daarnaast nemen kosten om leemtes in de planning te ondervangen met tijdelijke inhuur van medewerkers toe en is de inspanning die geleverd wordt om verloop van medewerkers op te vangen groot. Dit noopt de organisatie om haar arbeidsmarktstrategie te evalueren en te zoeken naar alternatieve mogelijkheden om (tijdelijk) personeel aan te trekken.

Bestuurlijke verantwoordelijkheid

De Stichting Veilig Thuis Gelderland-Midden valt onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van VGGM. Er is geen sprake van financiële verwevenheid tussen de stichting en de gemeenschappelijke regeling. De financieringsstromen en vermogensbestanddelen blijven in de toekomst strikt gescheiden. Dit beperkt de risico's voor de gemeenschappelijke regeling.

Ziekteverzuim

Het is van maatschappelijk belang dat de taken die vallen onder de Wet publieke gezondheid en Wet Veiligheidsregio zoveel mogelijk worden uitgevoerd. De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

In voorkomende gevallen betekent dit dat soms keuzes gemaakt moeten worden: welke werkzaamheden kunnen uitgesteld worden (en hoe lang) en welke activiteiten worden als eerste niet uitgevoerd bij krapte aan personeel.

Consequenties Covid-19 – effect op taken

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

Regeling Vervroegd Uittreden (RVU)

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024.

In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

Programma brandweerzorg

Groot onderhoud brandweerkazernes

Ten tijde van de regionalisering van de brandweer is de bestuurlijke keuze gemaakt de kazernes niet over te dragen aan de veiligheidsregio en in eigendom te laten van de gemeenten. Drie argumenten speelden daarbij een rol:

- Voor gemeenten vertegenwoordigen de kazernes een maatschappelijk en/of economische belang;
- VGGM wil zich te beperken tot het uitvoeren van de kerntaken en daar valt het beheer van onroerend goed niet onder. Liever maakt VGGM gebruik van de vastgoedkennis die bij gemeenten aanwezig is;
- De ontvlechting van de kazernes is niet eenvoudig omdat op veel plaatsen sprake is van complicerende factoren zoals gedeeld gebruik met andere gemeentelijke diensten en/of nog af te wikkelen investeringen in nieuw- en verbouw.

In de lijn van bovenstaande keuze is het budget voor de kapitaallasten en het groot onderhoud bij de gemeente achtergebleven. In het budget voor de brandweer zijn de gebruikerslasten opgenomen (denk aan schoonmaakkosten, energie, klein onderhoud, etc.). VGGM heeft in de jaarrekening een onderhoudsreserve gevormd voor het groot onderhoud dat door de gebruiker moet worden uitgevoerd.

Rechtspositie vrijwilligers brandweer

De invoering van de Wet normalisering rechtsposities ambtenaren is ingegaan per 1 januari 2020. Een onverkorte invoering heeft waarschijnlijke grote ongewenste effecten voor, met name, de vrijwilligers bij de brandweer. Om deze reden is voor veiligheidsregio's uitstel verleend om de gevolgen in kaart te brengen en met alternatieve voorstellen te komen.
In de brandweerkamer wordt samen met de Ministers de mogelijkheid verkend de vrijwilligers uit de Wnra te houden.

Financiering inzet 25kv

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu versterkt een jaarlijkse bijdrage van inmiddels € 375.000 om VGGM in staat te stellen expertise toe te passen bij het optreden bij spoorwegincidenten op de Betuweroute, met name gerelateerd aan de 25kV bovenleiding. Binnenkort wordt een besluit verwacht ten aanzien van de continuering van deze vergoeding.

Opleidingskosten vakbekwaamheid

In 2022 zijn de opleidingskosten van de brandweer fors gestegen

COVID-19 heeft ervoor gezorgd dat er in 2020 en 2021 opleidingen zijn getemporiseerd en veel minder is geoefend. Als organisatie heeft VGGM zich te houden aan de 'Regeling personeel veiligheidsregio's'. Deze stelt eisen aan operationele en beheersmatige functies binnen de brandweer.

In de loop van 2022 bleek de realisatie van de kosten van vakbekwaamheid aanmerkelijk hoger dan het bedrag wat hier voor dit jaar voor was begroot. De overschrijding is in 2022 gedekt middels incidentele baten. Momenteel loopt een nadere analyse wat eventuele structurele effecten zijn, hierbij worden ook historische informatie, trends op de arbeidsmarkt en de ontwikkeling in verschillende onderwerpen die geschoold en beoefend moeten worden (denk hierbij onder andere aan veilige energie transitie) betrokken.

Wonen met zorg / BEVI

De gemeenten ontvangen van 2022 tot en met 2025 vanuit het Rijk een bijdrage voor de invoering van de Omgevingswet. Binnen het programma bandweerzorg zien wij op dit moment hier binnen 2 autonome ontwikkelingen, zoals toelicht binnen de pijler risicobeheersing.

Voor bouwwerken met een woonfuncties met zorg gaat een gebruiksmelding verplicht gesteld worden, welke jaarlijks getoetst dient te worden.

Daarnaast vervalt met de Omgevingswet het BEVI (Besluit externe veiligheid inrichtingen). Hiermee vervalt het specifieke advies op externe veiligheid naar een advies voor (brand)veiligheid als geheel; de wettelijke adviestaak wordt hiermee dus verbreed.

Voor deze 2 ontwikkelingen zijn vanuit het Rijk incidenteel middelen aan de gemeenten toegekend. Deze ruimte loopt tot 2025. Voor de structurele inzet zullen nog afspraken gemaakt moeten worden.

Programma GGD

Projecten Medische Milieukunde

VGGM participeert regelmatig in Europese projecten en in diverse projecten van de Academische Werkplaats. Voor deze projecten vindt afrekening aan het einde van de looptijd plaats. Dat betekent dat tussentijds geen financieel resultaat in de exploitatie zichtbaar wordt. Tussentijds wordt binnen VGGM vastgesteld of kosten die zijn gemaakt ook subsidiabel zijn. Dat is een toets op de rechtmatigheid. Bij afronding van een project kan het wel zo zijn dat VGGM hogere kosten heeft moeten maken door in het bijzonder meer capaciteit voor een project in te zetten. Dat is een vraagstuk van doelmatigheid.

Bedrijfsvoering risico's AGZ

De afdeling Algemene Gezondheidszorg (AGZ) kent een aantal bedrijfsvoering risico's waaronder de kwetsbaarheid in de opbouw van het personeelsbestand. Binnen de specialistische functies is sprake van een vergrijzing van het personeelsbestand. Ook is het vanwege de krapte op de arbeidsmarkt voor met name deze specialistische functies een uitdaging om de juiste mensen aan te trekken. Hierdoor kan de continuïteit van de werkzaamheden in gevaar kan komen.

Naast deze uitdaging bestaan onzekerheden ten aanzien van de inkomsten door (mogelijke) veranderingen in wet- en regelgeving en overige (externe) ontwikkelingen.

Functiewaardering

Landelijk blijken verschillen te bestaan tussen de inschaling van forensisch artsen. Dit betreft een specialistische functie, waarbij het ongewenst is als medewerkers om verschil in arbeidsvoorwaarden van GGD-regio wisselen. Om die reden wordt

landelijk het functieprofiel gewaardeerd, mogelijk leidend tot een aanpassing van de functiewaardering bij de individuele regio's. Het aanpassen van de functiewaardering kan financiële effecten hebben voor VGGM.

Daarnaast is een grote groep werknemers die na de overgang van STMG en Icare in dienst zijn gekomen bij de Stichting PG. Zij vallen hiermee onder een andere CAO dan de medewerkers van VGGM. Binnen de organisatie geeft dit onwenselijke verschillen. Het uit faseren van de Stichting heeft echter een grote financiële impact op de organisatie door toepassing van de arbeidsvoorwaarden die VGGM heeft.

Lokaal aanbod JGZ

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van zowel de jeugdgezondheidszorg als voor preventie en jeugdhulp op basis van de Jeugdwet. JGZ-organisaties zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor de primaire invulling van het JGZ-aanbod.
De JGZ richt zich op het vroegtijdig signaleren, geven van voorlichting, advies, instructie en begeleiding. Hiermee kan de eigen kracht van kinderen, jongeren en ouders worden versterkt en (indien mogelijk) kunnen ervaren problemen worden genormaliseerd. Preventie en lichte ondersteuning kunnen zwaardere hulp mogelijk voorkomen. Dit basispakket JGZ valt onder de Wpg. Bepaalde interventies uitgevoerd door de JGZ, zoals Voorzorg en Stevig Ouderschap, vallen onder de Jeugdwet. Om bovenstaand te realiseren en in te kunnen spelen op de lokale zorgbehoefte, in aansluiting met de zorg vanuit het jeugd -en sociale domein kopen gemeenten naast het wettelijk (regionale) deel van de JGZ ook gemeentelijk lokaal aanbod in.

Sinds 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de Jeugdzorg. De overheveling van de jeugdzorg naar gemeenten is gepaard gegaan met een flinke bezuiniging. Afgelopen jaren zien we bij bijna alle gemeenten een stijging van het aantal jeugdigen dat gebruik maakt van de jeugdzorg. De insteek een verschuiving te creëren naar meer preventieve en informele zorg heeft tot heden voor gemeenten onvoldoende opgeleverd. Dit lijdt in toenemende mate tot overschrijding van gemeentelijke budgetten en tekorten.

Publieke gezondheid Asielzoekers

Sinds maart 2019 heeft COA laten weten dat zij middels een aanbestedingstraject op zoek is naar een opdrachtnemer die landelijk de jeugdgezondheidszorg (JGZ) aan kan bieden aan alle kinderen van 0 tot 18 jaar die vallen onder de COA. GGD GHOR NL heeft de aanbesteding PGA COA gegund gekregen.

Dit nieuwe contract is ingegaan op 1 augustus 2020 en heeft een looptijd van twee jaar met de mogelijkheid het contract tweemaal met 24 maanden te verlengen. Het risico bestaat dat COA op korte termijn een nieuwe aanbesteding start.

Programma Bedrijfsvoering

ICT-ontwikkelingen

ICT-ontwikkelingen in de samenleving gaan momenteel snel. Stakeholders hebben een navenant hogere verwachting van de mogelijkheden alsmede van een tijdige en juiste informatie-ontsluiting. Daarnaast stoppen leveranciers de ondersteuning van oudere ICT-applicaties.

De komende jaren worden om deze redenen diverse bedrijfsvoering systemen up-to-date gebracht en met elkaar gekoppeld. De kosten van implementatie en van vernieuwde licenties nemen sterk toe. Deze kosten kunnen niet in alle gevallen worden terugverdiend in de primaire of ondersteunende processen of door reduceren van applicaties met vergelijkbare toepassingsmogelijkheden. In voorkomende gevallen zullen keuzes moeten worden gemaakt.

Weerstandsvermogen

In 2014 is aan de hand van de zogenaamde “kans x effect” methode een inschatting gemaakt van de mogelijke risico’s en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico’s te relateren aan de weerstands-capaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Het eigen vermogen van VGGM is beperkt. Het streven is de algemene reserve op het in 2015 vastgestelde niveau van € 1.453.000 te consolideren. In het kader van de implementatie van de verordening rechtmatigheid, welke op basis van een risicoaanpak wordt geïmplementeerd, wordt in 2023 en 2024 dit niveau opnieuw geëvalueerd.

Solvabiliteit

Naast een buffer tegen optredende risico’s, wordt eigen vermogen benut voor de financiering van investeringen. Investeringen worden ook gefinancierd met vreemd vermogen (leningen). Een gezonde verhouding tussen vreemd en eigen vermogen (solvabiliteit) draagt bij aan een doeltreffende en efficiënte vervulling van de publieke functie van de VGGM. Deze solvabiliteit wordt uitgedrukt in een ratio. De ratio per ultimo 2024 is naar verwachting 10,1% (per eind 2022: circa

14,2%). Voor een overheidsorganisatie is dit een redelijke waarde.

Netto Schuldquote

De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlasten t.o.v. de eigen middelen. Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie drukken. Een laag percentage is gunstig. De VNG adviseert om 130% als maximum norm te hanteren en daarboven de schuld af te bouwen. De netto schuldquote van 26,8% blijft ruim onder dit gestelde maximum.

Structurele exploitatieruimte

Dit cijfer helpt mee om te beoordelen welke structurele ruimte een veiligheidsregio heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Structurele uitgaven en inkomsten zijn binnen de VGGM in evenwicht.

4.2 Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn goederen welke een meerjarig nut hebben ten behoeve van de productie. Het gaat daarbij veelal om zaken die na de eerste aanschaf regelmatig onderhoud vergen. Binnen de VGGM zijn de belangrijkste kapitaalgoederen de crisis- en hulpverleningsvoertuigen, de beschermende kleding, de (inrichting van) kazernes en panden en ICT-middelen.

- Crisis- en hulpverleningsvoertuigen worden jaarlijks gekeurd en veelal onderhouden op basis van de kilometerstand. Wanneer gebreken tussentijds worden geconstateerd, vindt direct onderhoudt plaats. Vervanging van de voertuigen is opgenomen in het Meerjareninvesteringsplan. Het onderhoud is opgenomen in de begroting.

- Beschermende kleding wordt direct na een incident geïnspecteerd. Bij schade vindt reparatie of vervanging plaats. Voor vervanging en onderhoud is budget beschikbaar in de begroting.

- Eind 2013 zijn de kazernes Bemmel, Dieren, Harskamp, Doorwerth, Pannerden en Valburg van gemeenten overgenomen door VGGM. De kazernes Harskamp, Doorwerth en Bemmel zijn weer terug verkocht aan de betreffende gemeenten. De kazernes Dieren en Valburg zullen naar verwachting in 2023 worden terug verkocht. De overige kazernes zijn in eigendom en in beheer van de deelnemende gemeentes.

- Voor de gebouwen in eigendom van de VGGM, met name ten behoeve van de Ambulancezorg, zijn meerjarenonderhoudsplannen beschikbaar.

4.3 Financiering

Algemeen

Wet fido

Het Rijk heeft regels gesteld aan hoe gemeenten en provincies hun geld en kapitaal beheren. Die regels staan in de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido), en gelden ook voor gemeenschappelijke regelingen als de VGGM. Hoeveel geld gemeenten en provincies mogen lenen, is afhankelijk van de hoogte van de begroting. De kasgeldlimiet bepaalt hoeveel geld ze mogen lenen voor een periode van maximaal 1 jaar. De renterisiconorm schrijft voor hoeveel maximaal geleend mag worden voor een periode langer dan 1 jaar.

- Gemeenten en provincies mogen liquide middelen aanhouden bij de schatkist (schatkistbankieren). Hier krijgen ze een rentevergoeding voor. De VGGM hanteert de volgende doelstellingen op gebied van financiering:
- Beschikbaar hebben van voldoende liquiditeiten om de vastgestelde plannen te kunnen uitvoeren.
- Beheersen van de risico's die zijn verbonden aan de financieringsfunctie, zoals renterisico en debiteurenrisico.
- Minimaliseren van de kosten van geldleningen.
- Verkrijgen en handhaven van toegang tot de financiële markten.

Renterisico kort en langlopende financiering

Kasgeldlimiet

De door het Rijk opgelegde kasgeldlimiet beperkt het risico van stijgende rentelasten voor de kortlopende financiering. De limiet beperkt de maximale omvang van de gemiddelde korte schuld (< 1 jaar) per kwartaal tot 8,2% van de totale lasten van de programmabegroting. Voor 2024 bedraagt de limiet 11,8 miljoen.

Renterisiconorm

De renterisiconorm beperkt het renterisico op de langlopende financiering. De norm bevordert de spreiding van de looptijd van de kapitaalmarktleningen (looptijd lening > 1 jaar) door de omvang te beperken van de leningen waarvoor de rente in een bepaald jaar moeten worden aangepast. Het rijk heeft de maximale omvang van leningen met een renteaanpassing vastgesteld op 20% van het begrotingstotaal. Voor de VGGM komt dat neer op een bedrag van € 28,8 miljoen. De verwachting is dat we in 2024 ruimschoots onder de gestelde norm blijven.

Financiering

Voor het uitoefenen van de treasuryfunctie is inzicht nodig in de huidige en toekomstige kasstromen. Deze kasstromen bestaan uit:

1. De kasstroom uit operationele activiteiten (de exploitatie)
2. De kasstroom uit investeringen
3. De kasstroom uit financieringsactiviteiten (aflossingen en stortingen van aangetrokken geldleningen)

Het inzicht hierin wordt verkregen door het regelmatig actualiseren van onze liquiditeitsplanning. Hierbij zijn de ontvangsten en uitgaven volgens de programmabegroting en het investeringsplan het uitgangspunt.

Op basis van het meerjarige investeringsplan (zie bijlage 4) en de in 2019 afgesloten meerjarige lening van € 15 miljoen wordt geen liquiditeitstekort verwacht.

Renteomslag en financieringsresultaat

Voor vergelijkbaarheid tussen overheidsorganisaties, schrijft de BBV de manier van bepalen van de renteomslag voor. Voor de VGGM bedraagt de renteomslag 0,5%.

5. Planning en control cyclus

Op hoofdlijnen kan de planning & control cyclus voor begrotingsjaar 2024 als volgt worden geschetst:

Wanneer	Wat	Wie
5 april 2023	Aanbieden kaderbrief & ontwerpbegroting 2024	Dagelijks Bestuur
april - juli 2023	Consultatie kaderbrief & ontwerpbegroting 2024	Colleges van B&W en gemeente raden
September 2023	Bespreken zienswijze en begroting 2024	Financiële Commissie en Dagelijks Bestuur
13 september 2023	Bespreken zienswijze en vaststellen begroting 2024	Algemeen Bestuur
Maart - sept 2024	Bespreking begrotingswijzigingen 2024	Fin cie, Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur
Maart 2025	Bespreking jaarrekening 2024	Financiële Commissie en Dagelijks Bestuur
April 2025	Bespreking en vaststellen jaarrekening 2024	Algemeen Bestuur

Bijlagen

Bijlage 1: Ontwikkelingen in gemeentelijke bijdragen

a. Budgettair kader gemeentelijke bijdrage Veiligheid

De genoemde ontwikkelingen in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 hebben de volgende consequenties op het budgettair kader van de gemeentelijke bijdrage Veiligheid (brandweer).

In € x 1.000	2022	2023	**2024**	2025	2026	2027
Begroting t-1 (2022)	43.963	43.963	**45.467**	45.500	45.607	45.588
versterking bedrijfsvoering		883				
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)		935				
ingroei herverdeling (*)		-280	**55**	215		
Specifieke afspraken (**)		-33	**-21**	-109	-19	
MJB 2022-2026	43.963	45.467	**45.500**	45.607	45.588	45.588
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)			**3.632**	3.632	3.632	3.632
Specifieke afspraken (**)		-21	**0**	0	0	0
Omgevingswet			**325**	325		
extra loon- en prijscompensatie 2023		3.060	**3.060**	3.060	3.060	3.060
Versterking Bedrijfsvoering 2024/25			**576**	1.152	1.729	2.305
MJB 2022-2027	**43.963**	**48.506**	**53.093**	**53.775**	**54.008**	**54.584**

(*) Ingroei: hiervoor is een reserve gecreëerd
(**) Terug leveren van kazernes (deels 1 jaar eerder)

b. Budgettair kader gemeentelijke bijdrage Bevolkingszorg

De genoemde ontwikkelingen in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 hebben de volgende consequenties op het budgettair kader gemeentelijke bijdrage bevolkingszorg:

In € x 1.000	2022	2023	**2024**	2025	2026	2027
Begroting t-1 (2022)	662	662	**680**	680	680	680
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)		14				
Mutatie inwoneraantallen (*)		4				
MJB 2022-2026	662	680	**680**	680	680	680
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)			**57**	57	57	57
Mutatie inwoneraantallen (*)			**5**	5	5	5
extra loon- en prijscompensatie 2023		49	**49**	49	49	49
MJB 2022-2027	**662**	**729**	**791**	**791**	**791**	**791**

Bovenstaande opstelling leidt tot een inwonerbijdrage van € 1,12 (2023: € 1,04). Deze inwonerbijdrage is gebaseerd op het aantal inwoners per 1 januari 2022.

c. Budgettair kader gemeentelijke bijdrage GGD

De genoemde ontwikkelingen in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 hebben de volgende consequenties op het budgettair kader gemeentelijke bijdrage GGD:

In € x 1.000	2022	2023	**2024**	2025	2026	2027
Begroting t-1 (2022)	10.484	10.484	**12.188**	12.188	12.188	12.188
versterking bedrijfsvoering		617				
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)		225				
Mutatie inwoneraantallen		69				
Prenataal huisbezoek		196				
functiewaardering		596				
MJB 2022-2026	10.484	12.188	**12.188**	12.188	12.188	12.188
functiewaardering			**254**	339	339	339
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)			**918**	918	918	918
Mutatie inwoneraantallen (*)			**95**	95	95	95
extra loon- en prijscompensatie 2023		820	**820**	820	820	820
jgz basis op orde			**713**			
agz basis op orde			**551**			
Versterking Bedrijfsvoering 2024/25			**424**	848	1.271	1.695
MJB 2022-2027	**10.484**	**13.008**	**15.964**	**15.208**	**15.632**	**16.056**

Bovenstaande opstelling leidt tot een inwonerbijdrage van € 22,60 (2023: € 18,55) voor het basispakket. Deze inwonerbijdrage is gebaseerd op het aantal inwoners per 1 januari 2022.

d. Budgettair kader gemeentelijke bijdrage JGZ 0-4

De genoemde ontwikkelingen in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 hebben de volgende consequenties op het budgettair kader voor JGZ 0-4:

In € x 1.000	2022	2023	**2024**	2025	2026	2027
Begroting t-1 (2022)	8.661	8.661	**8.799**	8.799	8.799	8.799
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)		184				
Mutatie inwoneraantallen	-	-46	-	-	-	-
MJB 2022-2026	8.661	8.799	**8.799**	8.799	8.799	8.799
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)			**699**	699	699	699
Mutatie inwoneraantallen			**-22**	-22	-22	-22
extra loon- en prijscompensatie 2023		589	**589**	589	589	589
jgz basis op orde			**940**			
MJB 2022-2027	**8.661**	**9.388**	**11.005**	**10.066**	**10.066**	**10.066**

Bovenstaande opstelling leidt tot een inwonerbijdrage van € 79,77 (2023: € 67,89) per jeugd inwoner. Deze inwonerbijdrage is gebaseerd op het aantal jeugd inwoners (0-18 jaar) per 1 januari 2022.

e. Budgettair kader gemeentelijke bijdrage RVP

De genoemde ontwikkelingen in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 hebben de volgende consequenties op het budgettair kader RVP:

In € x 1.000	2022	2023	**2024**	2025	2026	2027
Begroting t-1 (2022)	1.355	1.355	**1.662**	1.662	1.662	1.662
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)		30				
Mutatie inwoneraantallen	-	-7	-	-	-	-
Vaccinatie Meningokokken / HPV (*)		283	-	-	-	-
MJB 2022-2026	1.355	1.662	**1.662**	1.662	1.662	1.662
Loon- en prijscompensatie (§ 3a)			**120**	120	120	120
Mutatie inwoneraantallen			**-4**	-4	-4	-4
extra loon- en prijscompensatie 2023		111	**111**	111	111	111
MJB 2022-2027	**1.355**	**1.773**	**1.889**	**1.889**	**1.889**	**1.889**

(*) Structurele ophoging gemeentefonds (Meningokokken per 1-1-2021; HPV per 1-1-2022)

Bovenstaande opstelling leidt tot een inwonerbijdrage van € 13,69 (2023: € 12,82) per jeugd inwoner. Deze inwonerbijdrage is gebaseerd op het aantal jeugd inwoners (0-18 jaar) per 1 januari 2022.

f. Verdeling van gemeentelijke bijdragen naar programma's

VGGM verdeelt onder 5 categorieën haar te ontvangen bijdragen van de gemeente, namelijk Veiligheid, Bevolkingszorg, GGD, Jeugdgezondheidszorg en Rijksvaccinatieprogramma. De aansluiting tussen deze bijdragen en de verschillende programma's is als volgt:

Verdeling van gemeentelijke bijdragen naar programma's

In € x 1.000	Gemeentelijke bijdragen 2023 W					
	Veiligheid	BZ	PG	JGZ 0-4	RVP	**Totaal**
Crisisbeheersing						
- Multi	2.936		320			**3.256**
- Bevolkingszorg		729				**729**
- GHOR			586			**586**
Subtotaal crisisbeheersing	2.936	729	906	0	0	**4.571**
Brandweerzorg						
- Aandeel versterking BV	883					**883**
- Operatie	38.420					**38.420**
- Risicobeheersing	6.266					**6.266**
Subtotaal brandweerzorg	45.570	0	0	0	0	**45.570**
PG						
- Aandeel versterking BV			659			**659**
- Algemene gezondheidszorg			3.144			**3.144**
- Jeugdgezondheidszorg			7.155	9.388	1.773	**18.316**
- Monitoring & advies			1.145			**1.145**
Subtotaal PG	0	0	12.103	9.388	1.773	**23.263**
Totaal	**48.506**	**729**	**13.008**	**9.388**	**1.773**	**73.404**

Verdeling van gemeentelijke bijdragen naar programma's

In € x 1.000

	Gemeentelijke bijdragen 2024 B					
	Veiligheid	BZ	PG	JGZ 0-4	RVP	**Totaal**
Crisisbeheersing						
- Multi	2.936		327			**3.263**
- Bevolkingszorg		791				**791**
- GHOR			649			**649**
Subtotaal crisisbeheersing	2.936	791	976	0	0	**4.703**
Brandweerzorg						
- Aandeel versterking BV	1.459					**1.459**
- Operatie	41.612					**41.612**
- Risicobeheersing	7.086					**7.086**
Subtotaal brandweerzorg	50.157	0	0	0	0	**50.157**
PG						
- Aandeel versterking BV			1.134			**1.134**
- Algemene gezondheidszorg			3.840			**3.840**
- Jeugdgezondheidszorg			8.638	11.005	1.889	**21.532**
- Monitoring & advies			1.376			**1.376**
Subtotaal PG	0	0	14.988	11.005	1.889	**27.882**
Totaal	**53.093**	**791**	**15.964**	**11.005**	**1.889**	**82.742**

Bijlage 2: Specificatie gemeentelijke bijdrage per gemeente

2a. Gemeentelijke bijdrage Veiligheid

De mutatie van de begroting 2023 naar de bijdrage 2024 per gemeente kent dan de volgende stappen:

In € x 1.000	Bijdrage Veiligheid 2023B	Loon/Prijs extra 2023	Specifieke correctie 2023	Bijdrage Veiligheid 2023W	Correctie Ingroei OOV 2023	Bijdrage Veiligheid 2023	loon/prijs 2024	Versterking BV	Omgevingswet	OOV 2024 herverdeling	Bijdrage Veiligheid 2024	Correctie Ingroei OOV 2024	**Bijdrage Veiligheid 2024**
Arnhem	13.089	850	0	13.939	0	13.939	1.042	148	83	102	15.315	0	**15.315**
Barneveld	3.941	269	0	4.210	0	4.210	314	52	30	-44	4.561	0	**4.561**
Doesburg	601	40	0	641	-21	619	53	9	5	69	755	0	**755**
Duiven	1.194	94	0	1.288	169	1.458	94	19	11	-14	1.567	-128	**1.439**
Ede	8.174	514	0	8.688	0	8.688	635	99	56	20	9.498	0	**9.498**
Lingewaard	2.395	171	-21	2.545	0	2.545	188	31	18	-26	2.756	0	**2.756**
Nijkerk	2.384	162	0	2.545	-49	2.497	213	32	18	-41	2.718	0	**2.718**
Overbetuwe	2.658	186	0	2.843	0	2.843	210	36	20	-23	3.086	0	**3.086**
Renkum	1.856	128	0	1.984	0	1.984	151	24	14	-38	2.134	0	**2.134**
Rheden	2.611	181	0	2.791	0	2.791	217	36	20	19	3.082	0	**3.082**
Rozendaal	119	12	0	130	50	181	11	2	1	-1	194	-46	**147**
Scherpenzeel	523	36	0	559	0	559	42	7	4	1	613	0	**613**
Wageningen	2.434	177	0	2.611	120	2.731	179	35	20	45	3.011	-41	**2.970**
Westervoort	708	49	0	757	-1	756	64	10	6	-24	811	0	**811**
Zevenaar	2.782	192	0	2.974	0	2.974	220	37	21	-45	3.207	0	**3.207**
Totaal	**45.467**	**3.060**	**-21**	**48.506**	**269**	**48.775**	**3.632**	**576**	**325**	**0**	**53.308**	**-215**	**53.093**

De specifieke afspraken hebben betrekking op de verkoop van de brandweerkazerne Bemmel aan de gemeente Lingewaard. Hierdoor dalen de exploitatielasten van VGGM en stijgen deze voor deze gemeenten. Om die reden wordt de gemeentelijke bijdrage aangepast, leidend tot een budget neutrale transactie voor beide partijen.

2b. Gemeentelijke bijdrage Bevolkingszorg

De verdeling van de gemeentelijke bijdrage voor bevolkingszorg is gebaseerd op een tarief van € 1,12 (2023: € 1,04) per inwoner. Op basis van het totaal aantal inwoners per 1 januari 2022 is de bijdrage per gemeente als volgt:

In € x 1.000	Inwoners 1-1-2022	Kader 2023	Loon/Prijs extra 2023	**Nieuw Kader 2023**	loon/prijs 2024	Mutatie Inwoners	**Kader 2024**
Arnhem	163.888	158	11	**169**	13	2	**184**
Barneveld	60.584	58	4	**62**	5	1	**68**
Doesburg	11.036	11	1	**12**	1	0	**12**
Duiven	24.946	24	2	**26**	2	0	**28**
Ede	119.986	115	8	**123**	10	2	**134**
Lingewaard	46.963	45	3	**49**	4	0	**53**
Nijkerk	44.311	42	3	**45**	4	1	**50**
Overbetuwe	48.266	47	3	**50**	4	0	**54**
Renkum	31.358	30	2	**33**	3	0	**35**
Rheden	43.435	42	3	**45**	4	0	**49**
Rozendaal	1.756	2	0	**2**	0	0	**2**
Scherpenzeel	10.317	10	1	**11**	1	0	**12**
Wageningen	39.939	38	3	**41**	3	0	**45**
Westervoort	14.944	15	1	**16**	1	0	**17**
Zevenaar	44.645	43	3	**46**	4	1	**50**
Totaal	**706.374**	**680**	**49**	**729**	57	5	**791**

2c. Gemeentelijke bijdrage GGD

De verdeling van de gemeentelijke bijdrage GGD is gebaseerd op een tarief van € 22,60 (2023: € 18,55) per inwoner. Op basis van het totaal aantal inwoners per 1 januari 2022 is de bijdrage per gemeente als volgt:

In € x 1.000	Inwoners 1-1-2022	Kader 2023	Loon/Prijs Extra	**Nieuw Kader 2023**	loon/prijs 2024	Mutatie Inwoners	basis op orde jgz	basis op orde agz	Versterking BV 2024	functie-waardering	**Kader 2024**
Arnhem	163.888	2.823	190	**3.013**	213	27	166	128	98	59	**3.704**
Barneveld	60.584	1.043	70	**1.113**	79	11	61	47	36	22	**1.369**
Doesburg	11.036	192	13	**205**	14	-1	11	9	7	4	**249**
Duiven	24.946	436	29	**465**	32	-2	25	19	15	9	**564**
Ede	119.986	2.060	139	**2.199**	156	27	121	94	72	43	**2.712**
Lingewaard	46.963	814	55	**869**	61	3	47	37	28	17	**1.061**
Nijkerk	44.311	758	51	**809**	58	13	45	35	27	16	**1.001**
Overbetuwe	48.266	838	56	**894**	63	1	49	38	29	17	**1.091**
Renkum	31.358	546	37	**583**	41	-1	32	24	19	11	**709**
Rheden	43.435	756	51	**807**	56	-2	44	34	26	16	**982**
Rozendaal	1.756	30	2	**32**	2	1	2	1	1	1	**40**
Scherpenzeel	10.317	176	12	**188**	13	4	10	8	6	4	**233**
Wageningen	39.939	689	46	**735**	52	6	40	31	24	14	**903**
Westervoort	14.944	261	18	**279**	19	-1	15	12	9	5	**338**
Zevenaar	44.645	766	52	**818**	58	10	45	35	27	16	**1.009**
Totaal	**706.374**	**12.188**	**820**	**13.008**	**918**	**95**	**713**	**551**	**424**	**254**	**15.964**

2d. Budgettair kader bijdrage JGZ 0-4

De verdeling van de gemeentelijke bijdrage JGZ 0-4 is gebaseerd op een tarief van € 79,77 (2023: € 67,89) per jeugdinwoner. Op basis van het aantal 0-18 jarige inwoners per 1 januari 2022 is de bijdrage per gemeente als volgt:

In € x 1.000	inw. 0-18 1-1-2022	Kader 2023	Loon/Prijs Extra	**Nieuw Kader 2023**	loon/prijs 2024	Mutatie Inwoners	basis op orde jgz	**Kader 2024**
Arnhem	29.888	1.905	128	**2.033**	152	-3	204	**2.384**
Barneveld	15.516	974	66	**1.041**	79	14	106	**1.239**
Doesburg	1.695	110	7	**117**	9	-3	12	**135**
Duiven	4.496	292	19	**312**	23	-7	31	**358**
Ede	25.906	1.633	111	**1.743**	131	17	176	**2.068**
Lingewaard	9.079	585	39	**623**	46	-7	62	**724**
Nijkerk	9.697	612	41	**654**	49	5	66	**774**
Overbetuwe	10.076	654	43	**698**	51	-14	69	**803**
Renkum	5.287	346	23	**369**	27	-10	36	**421**
Rheden	7.312	475	31	**506**	37	-10	50	**583**
Rozendaal	412	26	2	**27**	2	1	3	**33**
Scherpenzeel	2.338	146	10	**156**	12	3	16	**187**
Wageningen	5.780	375	25	**399**	29	-7	39	**461**
Westervoort	2.717	174	12	**186**	14	-2	19	**217**
Zevenaar	7.761	491	33	**524**	39	3	53	**619**
Totaal	**137.960**	**8.799**	**589**	**9.388**	**699**	**-22**	**940**	**11.005**

2e. Budgettair kader bijdrage RVP

De verdeling van de gemeentelijke bijdrage RVP is gebaseerd op een tarief van € 13,69 (2023: € 12,82) per jeugdinwoner. Op basis van het aantal 0-18 jarige inwoners per 1 januari 2022 is de bijdrage per gemeente als volgt:

In € x 1.000	inw. 0-18 1-1-2022	Kader 2023	Loon/Prijs Extra	**Nieuw Kader 2023**	loon/prijs 2024	Mutatie Inwoners	**Kader 2024**
Arnhem	29.888	360	24	**384**	26	-1	**409**
Barneveld	15.516	184	12	**197**	13	3	**213**
Doesburg	1.695	21	1	**22**	1	0	**23**
Duiven	4.496	55	4	**59**	4	-1	**61**
Ede	25.906	308	21	**329**	23	3	**355**
Lingewaard	9.079	110	7	**118**	8	-1	**124**
Nijkerk	9.697	116	8	**123**	8	1	**133**
Overbetuwe	10.076	124	8	**132**	9	-3	**138**
Renkum	5.287	65	4	**70**	5	-2	**72**
Rheden	7.312	90	6	**96**	6	-2	**100**
Rozendaal	412	5	0	**5**	0	0	**6**
Scherpenzeel	2.338	28	2	**30**	2	0	**32**
Wageningen	5.780	71	5	**75**	5	-1	**79**
Westervoort	2.717	33	2	**35**	2	0	**37**
Zevenaar	7.761	93	6	**99**	7	1	**106**
Totaal	**137.960**	**1.662**	**111**	**1.773**	**120**	**-4**	**1.889**

2f. Totale bijdrage per gemeente

Alle bovengenoemde bijdragen leiden tot de volgende totale bijdrage 2024 per gemeente:

	GGD	JGZ 0-4	RVP	Bev. Zorg	BRW	TOTAAL
Arnhem	€ 3.703.869	€ 2.384.166	€ 409.167	€ 183.555	€ 15.315.291	€ 21.996.048
Barneveld	€ 1.369.198	€ 1.237.711	€ 212.414	€ 67.854	€ 4.561.226	€ 7.448.403
Doesburg	€ 249.414	€ 135.210	€ 23.205	€ 12.360	€ 754.655	€ 1.174.844
Duiven	€ 563.780	€ 358.646	€ 61.550	€ 27.940	€ 1.439.239	€ 2.451.155
Ede	€ 2.711.684	€ 2.066.522	€ 354.653	€ 134.384	€ 9.497.635	€ 14.764.878
Lingewaard	€ 1.061.364	€ 724.232	€ 124.292	€ 52.599	€ 2.756.263	€ 4.718.750
Nijkerk	€ 1.001.429	€ 773.530	€ 132.752	€ 49.628	€ 2.717.542	€ 4.674.881
Overbetuwe	€ 1.090.812	€ 803.763	€ 137.940	€ 54.058	€ 3.086.278	€ 5.172.851
Renkum	€ 708.691	€ 421.744	€ 72.379	€ 35.121	€ 2.134.177	€ 3.372.112
Rheden	€ 981.631	€ 583.278	€ 100.101	€ 48.647	€ 3.082.225	€ 4.795.882
Rozendaal	€ 39.686	€ 32.865	€ 5.640	€ 1.967	€ 147.350	€ 227.508
Scherpenzeel	€ 233.164	€ 186.502	€ 32.007	€ 11.555	€ 612.830	€ 1.076.058
Wageningen	€ 902.621	€ 461.071	€ 79.128	€ 44.732	€ 2.970.097	€ 4.457.649
Westervoort	€ 337.734	€ 216.735	€ 37.196	€ 16.737	€ 811.088	€ 1.419.490
Zevenaar	€ 1.008.977	€ 619.095	€ 106.248	€ 50.002	€ 3.206.997	€ 4.991.319
	€ 15.964.054	**€ 11.005.070**	**€ 1.888.672**	**€ 791.139**	**€ 53.092.892**	**€ 82.741.827**

De geactualiseerde totale bijdrage 2023 per gemeente komt op:

	GGD	JGZ 0-4	RVP	Bev. Zorg	BRW	TOTAAL
Arnhem	€ 3.012.965	€ 2.032.559	€ 383.818	€ 168.921	€ 13.938.839	€ 19.537.102
Barneveld	€ 1.112.852	€ 1.039.600	€ 196.313	€ 62.392	€ 4.210.009	€ 6.621.166
Doesburg	€ 205.237	€ 117.585	€ 22.204	€ 11.507	€ 640.632	€ 997.165
Duiven	€ 464.974	€ 311.955	€ 58.908	€ 26.069	€ 1.288.342	€ 2.150.248
Ede	€ 2.198.732	€ 1.741.854	€ 328.923	€ 123.271	€ 8.688.038	€ 13.080.818
Lingewaard	€ 868.548	€ 623.773	€ 117.790	€ 48.695	€ 2.545.008	€ 4.203.814
Nijkerk	€ 808.780	€ 653.373	€ 123.380	€ 45.344	€ 2.545.353	€ 4.176.230
Overbetuwe	€ 894.370	€ 698.317	€ 131.867	€ 50.143	€ 2.843.334	€ 4.618.031
Renkum	€ 582.785	€ 369.389	€ 69.754	€ 32.674	€ 1.983.652	€ 3.038.254
Rheden	€ 807.389	€ 506.595	€ 95.663	€ 45.266	€ 2.791.230	€ 4.246.143
Rozendaal	€ 32.017	€ 27.224	€ 5.141	€ 1.795	€ 130.310	€ 196.487
Scherpenzeel	€ 187.874	€ 156.079	€ 29.473	€ 10.533	€ 558.697	€ 942.656
Wageningen	€ 735.229	€ 399.668	€ 75.471	€ 41.220	€ 2.610.893	€ 3.862.481
Westervoort	€ 278.510	€ 186.019	€ 35.127	€ 15.615	€ 756.795	€ 1.272.066
Zevenaar	€ 817.981	€ 523.771	€ 98.906	€ 45.860	€ 2.974.391	€ 4.460.909
	€ 13.008.243	**€ 9.387.761**	**€ 1.772.738**	**€ 729.305**	**€ 48.505.520**	**€ 73.403.567**

2g. Aantallen inwoners en OOV percentage

In bovenstaande bijlagen zijn de volgende basisgegevens gehanteerd:

	per 1 januari 2021		per 1 januari 2022		OOV percentage	
	0-18 jarigen	# inwoners	0-18 jarigen	# inwoners	2021	2022
Arnhem	29.939	162.424	29.888	163.888	25,60%	25,77%
Barneveld	15.313	59.992	15.516	60.584	9,14%	9,05%
Doesburg	1.732	11.064	1.695	11.036	1,39%	1,55%
Duiven	4.595	25.066	4.496	24.946	3,28%	3,23%
Ede	25.657	118.530	25.906	119.986	17,19%	17,15%
Lingewaard	9.188	46.822	9.079	46.963	5,49%	5,44%
Nijkerk	9.624	43.600	9.697	44.311	5,51%	5,49%
Overbetuwe	10.286	48.214	10.076	48.266	6,22%	6,18%
Renkum	5.441	31.417	5.287	31.358	4,19%	4,13%
Rheden	7.462	43.525	7.312	43.435	6,11%	6,18%
Rozendaal	401	1.726	412	1.756	0,41%	0,40%
Scherpenzeel	2.299	10.128	2.338	10.317	1,23%	1,24%
Wageningen	5.887	39.635	5.780	39.939	6,09%	6,14%
Westervoort	2.740	15.014	2.717	14.944	1,71%	1,68%
Zevenaar (*)	7.715	44.096	7.761	44.645	6,46%	6,38%
Totaal	**138.279**	**701.253**	**137.960**	**706.374**		

Bijlage 3: Geprognotiseerde balans

Balans Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
ACTIVA						
Vaste activa						
Materiele vaste activa						
Grond	910	717	717	684	684	684
Gebouwen	4.421	3.095	2.814	2.774	2.484	2.801
Vervoermiddelen	23.825	29.585	31.794	31.513	29.282	29.030
Machines, apparaten en installaties	8.991	13.551	14.024	13.420	12.471	11.812
Onderhanden werk	0	0	0	0	0	0
	38.147	46.948	49.349	48.391	44.921	44.327
Financiele vaste activa						
Waarborgsommen	174	24	24	24	24	24
Totaal vaste activa	38.321	46.972	49.373	48.415	44.945	44.351
Vlottende activa						
Voorraden	44	44	44	44	44	44
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar						
Vorderingen op openbare lichamen	869	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	11.720	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Rekening courant niet financiele instellingen	140	0	0	0	0	0
Overige vorderingen	4.808	4.100	4.100	4.100	4.100	4.100
	17.537	8.100	8.100	8.100	8.100	8.100
Liquide middelen						
Banksaldi	15	10	10	10	10	10
Kas	1	1	1	1	1	1
	16	11	11	11	11	11
Overlopende activa						
Vooruitbetaalde posten	3.953	3.800	3.800	3.800	3.800	3.800
Totaal vlottende activa	21.550	11.955	11.955	11.955	11.955	11.955
TOTAAL ACTIVA	**59.871**	**58.927**	**61.328**	**60.370**	**56.900**	**56.306**

Balans Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
PASSIVA						
Vaste passiva						
Eigen vermogen						
Algemene reserves	1.453	1.453	1.453	1.453	1.453	1.453
Bestemmingsreserves	6.353	5.166	4.725	4.500	4.325	4.200
Gerealiseerd resultaat	707	0	0	0	0	0
	8.513	6.619	6.178	5.953	5.778	5.653
Voorzieningen	4.977	4.764	4.764	4.764	4.764	4.764
Vaste schulden met een rentetypische looptijd > 1 jaar						
Onderhandse leningen	15.286	15.277	15.268	15.259	15.000	15.000
	15.286	15.277	15.268	15.259	15.000	15.000
Totaal vaste passiva	28.776	26.660	26.210	25.976	25.542	25.417
Vlottende passiva						
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar						
Overige kasgeldleningen (sluitpost)	0	11.269	14.118	13.395	10.358	9.889
Overige schulden	11.704	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
	11.704	16.269	19.118	18.395	15.358	14.889
Overlopende passiva						
Verplichtingen in het begrotingsjaar opgebouwd die in het volgend begrotingsjaar tot betaling komen	8.250	7.500	7.500	7.500	7.500	7.500
Overige vooruitontvangen bedragen	11.141	8.500	8.500	8.500	8.500	8.500
	19.391	16.000	16.000	16.000	16.000	16.000
Totaal vlottende passiva	31.095	32.269	35.118	34.395	31.358	30.889
TOTAAL PASSIVA	**59.871**	**58.927**	**61.328**	**60.370**	**56.900**	**56.306**

Bijlage 4: Reserves en voorzieningen

Algemene reserves

Bedragen x € 1.000	Saldo 31-12-2022	Toevoeging 2023	Besteding 2023	Saldo 31-12-2023	Toevoeging 2024	Besteding 2024	Saldo 31-12-2024	Verwachting ultimo 2025	2026	2027
Algemene reserve	1.453	0	0	1.453	0	0	1.453	1.453	1.453	1.453
Totaal	**1.453**	**0**	**0**	**1.453**	**0**	**0**	**1.453**	**1.453**	**1.453**	**1.453**

Bestemmingsreserves

Bedragen x € 1.000	Saldo 31-12-2022	Toevoeging 2023	Besteding 2023	Saldo 31-12-2023	Toevoeging 2024	Besteding 2024	Saldo 31-12-2024	Verwachting ultimo 2025	2026	2027
Reserve Aanvaardbare kosten AGM/CPA	1.989	0	0	1.989	0	0	1.989	1.989	1.989	1.989
Reserve Onderhoud kazernes	809	0	100	709	0	100	609	509	409	309
Reserve Activa Brandweer Ede	350	0	100	250	0	100	150	50	0	0
Reserve Arbeidshygiene Brandweer	70	0	70	0	0	0	0	0	0	0
Reserve JGZ	1.058	0	0	1.058	0	0	1.058	1.058	1.058	1.058
Reserve Onderhoud consultatiebureaus	137	0	25	112	0	25	87	62	37	12
Reserve ICT	42	0	42	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Meldkamer Brandweer	500	0	68	432	0	0	432	432	432	432
Reserve Reorganisatie Bedrijfsvoering	400	0	0	400	0	0	400	400	400	400
Reserve Verdeelsleutels	485	0	269	215	0	215	0	0	0	0
Reserve Uitgestelde werkzaamheden BRW / BV	155	0	155	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Bevolkingszorg	132	0	132	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Bedrijfsvoering	150	0	150	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	**6.277**	**0**	**1.111**	**5.166**	**0**	**440**	**4.725**	**4.500**	**4.325**	**4.200**

Voorzieningen

Bedragen x € 1.000	Saldo 31-12-2022	Toevoeging 2023	Besteding 2023	Saldo 31-12-2023	Toevoeging 2024	Besteding 2024	Saldo 31-12-2024	Verwachting ultimo 2025	2026	2027
Voorziening Afbouw BMI	150	0	150	0	0	0	0	0	0	0
Voorziening Personeelsaangelegenheden	20	0	20	0	0	0	0	0	0	0
Voorziening Reorganisatie bedrijfsvoering	42	0	42	0	0	0	0	0	0	0
Voorziening PLB -AGM	1.664	0	0	1.664	0	0	1.664	1.664	1.664	1.664
Voorziening KOD	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Voorziening FLO	2.727	0	0	2.727	0	0	2.727	2.727	2.727	2.727
Voorziening Spaarverlof	373	0	0	373	0	0	373	373	373	373
Totaal	**4.977**	**0**	**213**	**4.764**	**0**	**0**	**4.764**	**4.764**	**4.764**	**4.764**

Bijlage 5: Meerjaren investeringsplan 2023 – 2027

Uitgangspunten voor het meerjaren investeringsplan zijn:
- Vervanging van huidige materieel op basis van verwachte levensduur
- Realiseren van het regionale materieelplan ten behoeve van het regionale dekkingsplan

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027
Programma GGD						
Bouwkundige aanpassingen	0	0	0	0	0	0
ICT middelen	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsmiddelen	142	273	84	136	26	50
Voertuigen	0	37	0	0	38	0
Totaal programma GGD	**142**	**310**	**84**	**136**	**64**	**50**
Programma Brandweerzorg						
Bouwkundige aanpassingen	0	0	0	0	0	0
ICT middelen	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsmiddelen	773	3.903	2.672	1.705	2.071	458
Voertuigen	5.073	6.663	5.988	3.495	494	3.590
Totaal programma Brandweerzorg	**5.846**	**10.566**	**8.659**	**5.200**	**2.565**	**4.048**
Programma Crisisbeheersing						
Bouwkundige aanpassingen	0	0	0	0	0	0
ICT middelen	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsmiddelen	39	163	0	0	30	50
Voertuigen	0	208	0	0	0	0
Totaal programma Crisisbeheersing	**39**	**371**	**0**	**0**	**30**	**50**
Programma Ambulance zorg						
Bouwkundige aanpassingen	27	80	0	293	0	0
ICT middelen	0	0	0	0	0	0
Bedrijfsmiddelen	368	1.996	210	157	260	1.050
Voertuigen	892	2.429	0	93	1.148	0
Totaal programma Ambulance zorg	**1.287**	**4.505**	**210**	**542**	**1.408**	**1.050**
Programma Bedrijfsvoering						
Bouwkundige aanpassingen	57	166	35	195	0	650
ICT middelen	956	2.150	1.627	1.877	669	1.210
Bedrijfsmiddelen	103	595	127	362	102	688
Voertuigen	0	80	0	40	0	0
Totaal programma Bedrijfsvoering	**1.115**	**2.991**	**1.789**	**2.474**	**771**	**2.548**
Totaal investeringen	**8.430**	**18.741**	**10.742**	**8.351**	**4.838**	**7.746**

Bijlage 6: Taakvelden

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022			Begroting 2023			Gew. Begr. 2023			Begroting 2024		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Volksgezondheid	112.687	105.462	**7.225**	62.637	55.087	**7.550**	82.541	73.798	**8.743**	76.462	66.736	**9.726**
Crisisbeheersing en brandweer	55.124	44.023	**11.100**	54.526	42.459	**12.068**	60.567	47.561	**13.006**	65.996	50.715	**15.281**
Treasury	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Overhead	3.368	22.076	**-18.708**	681	20.865	**-20.184**	686	23.546	**-22.860**	990	26.438	**-25.447**
Overige baten en lasten	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Saldo van baten en lasten	**171.179**	**171.562**	**-383**	**117.844**	**118.410**	**-567**	**143.794**	**144.906**	**-1.111**	**143.448**	**143.888**	**-440**
Mutatie reserves	1.090	0	**1.090**	567	0	**567**	1.111	0	**1.111**	440	0	**440**
Resultaat	**172.269**	**171.562**	**707**	**118.410**	**118.410**	**0**	**144.906**	**144.906**	**0**	**143.888**	**143.888**	**0**

Bedragen x € 1.000	Raming 2025			Raming 2026			Raming 2027		
	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo	Baten	Lasten	Saldo
Volksgezondheid	74.754	64.603	**10.150**	75.178	64.603	**10.574**	75.602	64.603	**10.998**
Crisisbeheersing en brandweer	67.276	51.204	**16.072**	67.833	51.185	**16.648**	68.409	51.185	**17.224**
Treasury	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Overhead	990	27.438	**-26.447**	990	28.388	**-27.397**	990	29.338	**-28.347**
Overige baten en lasten	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Vennootschapsbelasting	0	0	**0**	0	0	**0**	0	0	**0**
Saldo van baten en lasten	**143.020**	**143.245**	**-225**	**144.001**	**144.176**	**-175**	**145.001**	**145.126**	**-125**
Mutatie reserves	225	0	**225**	175	0	**175**	125	0	**125**
Resultaat	**143.245**	**143.245**	**0**	**144.176**	**144.176**	**0**	**145.126**	**145.126**	**0**

Bijlage 7: Risico's in relatie tot toekomstbestendigheid

Risico	*Knelpunt*	*Maatregel en kosten*
VGGM heeft een relatief hoge gemiddelde leeftijd, komende jaren gaan veel medewerkers met pensioen. Jonge medewerkers hebben een andere kijk op werk- en ontwikkeling wat veelal niet meer leidt tot levenslange dienstverbanden. Deze ontwikkeling leidt tot een hogere uitstroom van medewerkers, leidend tot risico's in de taakuitvoering. Om dit risico te beheersen is een andere HRM dienstverlening noodzakelijk. Denk hierbij aan zaken als het vorm geven aan een strategische personeelsplanning, duurzame inzetbaarheid en moderne wijze van arbeidsmarktbenadering.	De invulling van de HRM dienstverlening binnen VGGM is niet voldoende geëquipeerd om de organisatie handvatten te bieden om te kunnen anticiperen op de geschetste ontwikkelingen.	Onderdeel van de middellange termijn agenda.
Aan medewerkers worden steeds hogere eisen aan opleiding, bekwaamheid en functieontwikkeling gesteld. Het risico op het niet ontwikkelen van medewerkers is dat ze niet meer gecertificeerd zijn om hulpverlening te verrichten of productiviteit achteruitgaat. Om dit risico te beheersen is een verandering van HRM dienstverlening noodzakelijk. Denk hierbij aan continue focus op scholing, ontwikkeling en actualiseren van het functiehuis.	De invulling van de HRM dienstverlening binnen VGGM is niet voldoende geëquipeerd om de organisatie handvatten te bieden om te kunnen anticiperen op de geschetste ontwikkelingen.	Onderdeel van de middellange termijn agenda.
Diverse automatiseringssystemen die VGGM gebruikt zijn verouderd en worden op (korte) termijn niet meer ondersteund door de leverancier. Hiermee loopt VGGM het risico bepaalde systemen niet meer te kunnen gebruiken, leidend tot arbeidsintensieve workarounds of het niet meer kunnen beschikken over informatie benodigd om de juiste hulpverlener op het juiste moment op de juiste plaats in te zetten.	Nieuwe applicaties zijn over het algemeen (fors) duurder dan de huidige begrote automatiseringskosten, veelal het gevolg van een fee per gebruiker of transactie.	Onderdeel van de middellange termijn agenda.
De processen en procedures binnen VGGM zijn minimaal vastgelegd en beperkt organisatie breed afgestemd. Doordat medewerkers lang eenzelfde taak uitvoeren verloopt dit zonder problemen, echter bij verloop van medewerkers, ontwikkeling binnen het eigen vakgebied of bredere integrale inzet door bijvoorbeeld crisissen, zijn tekortkomingen zichtbaar, leidend tot het risico dat wordt beschikt over onvoldoende of onjuiste informatie benodigd om de noodzakelijk om de juiste hulpverlener op het juiste moment op de juiste plaats in te zetten. Extra inzet op procesverbetering en kwaliteitsborging is noodzakelijk om dit risico te beheersen.	Binnen VGGM is minimale capaciteit beschikbaar voor procesverbetering en kwaliteitsborging.	Naar verwachting van de directie zal op dit thema een achterstand ingehaald moeten worden, naast een meer structurele inbedding van kwaliteitszorg en omvang van ondersteunende functies. Onderdeel van de middellange termijn agenda.
VGGM gebruikt verschillende ICT-systemen ter ondersteuning van haar bedrijfsvoeringsprocessen. Deze systemen zijn gericht op de functionele toepassing van het specifieke team of afdeling. In voorkomende gevallen worden de processen middels end user applicaties, zoals Excel, ondersteund. Met name team overstijgende processen zijn hierdoor niet of gefragmenteerd gekoppeld, leidend tot onvoldoende informatie, onbetrouwbare data ten behoeve van controle-, besluitvorming- en verantwoordingsprocessen.	Onderdeel van de middellange termijn agenda.	Onderdeel van de middellange termijn agenda.
Binnen VGGM zijn, vanuit een historische context, verschillende rollen bij eenzelfde functionaris belegd. Het gevolg is dat noodzakelijke functiescheiding op cruciale onderdelen niet is aangebracht, rolonduidelijkheid bestaat en in voorkomende gevallen onvoldoende capaciteit is georganiseerd om de rollen op een adequate wijze vorm te geven. Daarnaast worden bepaalde rollen in crisissituatie niet meer uitgevoerd door de volledige aandacht voor de crisis. Het risico bestaat dat reguliere sturingsprocessen onvoldoende kunnen worden uitgevoerd.	Onderdeel van de middellange termijn agenda	Onderdeel van de middellange termijn agenda

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) verzorgt Ambulance, Brandweer, GGD en GHOR voor de gemeenten Gelderland-Midden

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Postbus 5364
6802 EJ ARNHEM
T 0800 8446 000
E info@vggm.nl
I www.vggm.nl

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Zeg ‘ja’ tegen een regio
waar alle inwoners zich gezond en veilig voelen

VGGM is de hoeder van de gezondheid en veiligheid van de inwoners in deze regio. De ruim 700.000 inwoners én de besturen van de 15 gemeenten moeten erop kunnen rekenen dat wij voor hen klaar staan als zij ons nodig hebben. Of je nu woont in Arnhem of Angeren. Ede of Ellecom. Wageningen of Westervoort. Zetten of Zevenaar. Je moet erop kunnen vertrouwen dat onze brandweer- en ambulancemensen snel bij je zijn als je in nood verkeert. Dat je als ouder gehoor vindt bij een jeugdarts met je vragen en zorgen over je baby. Dat er professionals zijn die in de gaten houden of de lucht die je inademt wel gezond (genoeg) is.

Gezondheid en veiligheid van inwoners in gevaar

De realiteit is dat de burgers en bestuurders niet altijd kunnen rekenen op de zorg, hulp en ondersteuning die zij nodig hebben. Landelijk is hier ook aandacht voor, zo heeft de Raad Volksgezondheid & Samenleving (RVS) onlangs het rapport “*Op onze gezondheid – de noodzaak van een sterke sterkere publieke gezondheidszorg”* uitgebracht. De gezondheid en veiligheid voor inwoners is ook in deze regio in gevaar. Vooral de dienstverlening van de GGD staat zwaar onder druk. Zo zwaar zelfs dat het ons op sommige onderdelen niet eens meer lukt om te voldoen aan de wettelijke basisnormen. Steeds vaker moeten we noodgedwongen ‘nee’ verkopen. ‘Nee’ zeggen tegen de inwoners én gemeentebesturen die ons vragen om hulp en ondersteuning. En ‘nee’ tegen onze medewerkers. Want het lukt ons ook niet meer om als fatsoenlijk werkgever de werkdruk binnen normale proporties te houden. Met alle gevolgen van dien.

De ontwikkelingen op het terrein van brandweerzorg, crisisbeheersing en ambulancezorg, laten we in dit document buiten beschouwing. Ook gaat deze memo niet over wat de GGD allemaal doet en wel goed gaat.

Extra geld voor een sector in kritieke toestand

Bij VGGM zijn we gewend zuinig te zijn. Adviesbureaus Berenschot en Lysias concluderen ook dat wij werken met beperkte budgetten. Maar het is zuinigheid die de wijsheid bedriegt. De toestand van de sector in deze regio is zorgelijk en alleen met extra geld houden we de boel overeind. En kunnen we ons bezighouden met de uitdagingen van morgen. Het is te vergelijken met een patiënt die in kritieke toestand met ademhalingsproblemen op de intensive care ligt. Alleen met deze extra middelen komt de patiënt de nacht door.

Zeg ‘ja’ tegen een gezonde en veilige regio

Daarom verzoekt het bestuur van VGGM in de begroting 2024 om een extra financiering. In totaal gaat het om 14,2 miljoen euro vanuit de gemeentelijke bijdrage. Het grootste deel hiervan, 10,1 miljoen, is onvermijdelijk omdat het een direct gevolg is van de enorme inflatie. Hierdoor stijgen de

lonen en de kosten voor huur, ICT en materieel. Ook andere organisaties kampen met dit probleem. Het resterende bedrag van 4,1 miljoen is nodig voor versterking van de GGD (2,1 miljoen) en de bedrijfsvoering (1 miljoen) en overige ontwikkelingen (1 miljoen). Dit document bevat aanvullende context bij ons verzoek om 'ja' te zeggen tegen deze extra financiering voor de korte termijn. En dus 'ja' tegen een regio waar alle inwoners zich gezond en veilig voelen. Hoe zeer er ook ontwikkelingen en issues zijn binnen het veiligheidsdomein, focussen wij ons hier op de versterking van de GGD (jeugdgezondheid en algemene gezondheid) en de bedrijfsvoering. Bij de post 'overige ontwikkelingen', kunt u bijvoorbeeld denken aan de toename van het aantal inwoners in de regio en de invoering van de omgevingswet. Voor de verdere achtergrond op deze post verwijzen wij u naar de begrotingsstukken.

Jeugdgezondheidszorg hapt naar adem

De jeugdgezondheidszorg (JGZ) speelt een sleutelrol in de maatschappelijke kanteling naar preventie en het vergroten van kansengelijkheid. Vroegtijdig signaleren loont. Want hoe langer jongeren rondlopen met problemen, hoe erger ze worden. En hoe hoger uiteindelijk de maatschappelijke kosten. Elke geïnvesteerde euro in de JGZ levert de maatschappij op termijn 11 euro op. Het lukt niet altijd die zo cruciale sleutelrol adequaat te vervullen. De jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen happen naar adem, onder meer door een relatief krappe basisfinanciering. Het adviesbureau Lysias concludeert in een benchmarkonderzoek dat de gemeentelijke uitgaven aan JGZ in deze regio per 100.000 inwoners 5% lager ligt dan landelijk. En eigenlijk is het percentage nog lager. Want doordat wij hier ongeveer 5% meer jeugdinwoners hebben, zijn de gemeentelijke uitgaven per kind ongeveer 10% lager dan gemiddeld.

Achter de cijfers schuilen mensen

Het is goed te beseffen dat achter de cijfers, statistieken en het geld, veelal kwetsbare mensen schuil gaan. Zoals Samiena van 2,5 jaar. Haar ouders zijn laaggeletterd en thuis wordt geen Nederlands gesproken. Samiena heeft op jonge leeftijd al een taalachterstand. Zonder extra geld, kunnen we haar ontwikkeling minder goed volgen. Huisbezoek of een extra contact zit er niet meer in. Gevolg kan zijn dat haar taalachterstand niet vroeg genoeg wordt onderkend, ook niet door haar ouders. Advies of een mogelijke verwijzing vindt te laat plaats. Terwijl er zoveel mogelijk is om te voorkomen dat ze straks op haar vierde met een grote taalachterstand op school begint. Samiena kan bijvoorbeeld naar de voor-en vroegschoolse educatie, waar ze extra begeleiding krijgt bij haar spraak- en taalontwikkeling. Of we kunnen de ouders thuis bezoeken en hen ondersteunen om Samiena te helpen.

Noodgedwongen versobering zorgaanbod

De zorg en hulp voor jongeren als Samiena en vele duizenden anderen staat op de tocht. Vorig jaar werd dit pijnlijk duidelijk toen we onze JGZ moesten afschalen door capaciteitsproblemen door een hoog ziekteverzuim en een krappe arbeidsmarkt. Een pijnlijke, maar onvermijdelijke keuze. Niet in de laatste plaats doordat we nu niet meer voldoen aan de wettelijke normen. Kinderen tussen 3 en 4 jaar worden door onze professionals nog maar één keer gezien, in plaats van twee. Het contactmoment met vijftien- en zestienjarigen op mavo, havo en vwo hebben we ook moeten schrappen. Eveneens een pijnlijke beslissing, want de problematiek in de JGZ wordt complexer en zwaarder. Door corona, armoede, prestatiedruk, social media, polarisatie, genderfluïditeit en de

angst en onrust over klimaat, oorlog en nieuwe pandemieën. Jongeren zijn angstiger, depressiever en zelfs meer suïcidaal.

Tandje erbij niet structureel vol te houden

Meer dan ooit is er schreeuwend behoefte aan de laagdrempelige hulp van de JGZ. Maar onze professionals die onder moeilijke omstandigheden keihard werken, kunnen hier geen gehoor aan geven. Werk- en regeldruk zijn niet nieuw binnen de JGZ. Jarenlang was het motto: gewoon een tandje erbij. Dan maar hetzelfde werk doen in wat minder tijd. Maar dat sloopt je op den duur. Onze medewerkers zien collega's uitvallen en uitstromen. Zij zien met lede ogen toe hoe niet alle kinderen en jongeren de hulp en zorg krijgen die zij zo nodig hebben.

Druk van alle kanten

De enorme druk op onze medewerkers komt van alle kanten. Bijvoorbeeld door de hoge productienorm. Het werk wordt uitgevoerd op ruim 400 scholen en in meer dan 40 consultatiebureaus. We hebben ongeveer 100 verschillende diensten. Allemaal diensten met verschillende tijdsduur, disciplines en uitvoeringskaders. Dat is een groot goed. Ouders, scholen en gemeenten zijn er blij mee, maar er zit een keerzijde aan. Ook de lange wachtlijsten in de jeugdzorgketen zorgen voor extra druk. Kinderen blijven langer 'bij ons' en behoeven dus meer tijd en energie van onze medewerkers. Maar denk ook aan de instroom van vluchtelingen. Hulp aan vluchtelingen is cruciaal om de integratie te bevorderen en verspreiding van infectieziekten te voorkomen. Gevluchte jongeren hebben binnen 6 weken recht op bepaalde zorg. Door de fluctuaties in opvanglocaties en aantallen, in combinatie met de vele verhuizingen van de kinderen, is het continu noodzakelijk om op- en af te schalen. Iets wat het organiseren van de zorg heel complex (en dus tijdrovend) maakt.

Met extra financiering tijdelijk meer zorg voor de jeugd en lucht voor professionals

De JGZ heeft meer lucht nodig om de kinderen, jongeren en hun ouders goed te ondersteunen en helpen. Een extra incidentele investering geeft die lucht. Want zo kan het contact met de 3-4-jarigen en de jongeren tussen de 15 en 16 jaar weer hersteld worden. Er komt ook meer ruimte en tijd voor dat beetje extra aandacht en hulp voor jongeren en hun ouders. Net dat ene extra telefoontje. Net dat ene snelle antwoord. Net die extra hulp bij het zoeken van de juiste zorg. Net wat meer tijd voor overleg met scholen en gemeenten.

Algemene gezondheidszorg in ademnood

Na een hectische coronaperiode wil de GGD voorbereid zijn op nieuwe gezondheidsdreigingen. Meer werk maken van het vergroten van gelijke kansen op gezondheid voor iedereen. En de afstand van sommige kwetsbaren tot de overheid verkleinen. Hiervoor staan de professionals van de afdeling Algemene gezondheidszorg (AGZ) aan de lat.

Lucht is nergens in de regio gezond

Waar hebben we het dan concreet over bij algemene gezondheidszorg? Bijvoorbeeld over issues rondom luchtvervuiling. Hoewel de luchtkwaliteit in Gelderland de afgelopen jaren is verbeterd, is op geen enkele plek in deze regio de lucht gezond. Er zijn nog steeds inwoners die hart- en vaatziekten en longaandoeningen krijgen door luchtvervuiling. Meer maatregelen zijn nodig om dit te verbeteren. En het zijn de professionals van de GGD die gemeenten hierover adviseren, zodat zij een afgewogen besluiten kunnen nemen. Zoals over de ontwikkeling van een woonwijk in de buurt van een veehouderij. Of het vestigen van een opvanglocatie voor kinderen nabij een snelweg. Denk ook aan de onrust en vragen over blootstelling aan milieurisico's zoals bij een biomassacentrale, papierfabriek of betonfabriek. De vraag naar meer onderzoeken hiernaar neemt toe terwijl de GGD slechts beperkte capaciteit beschikbaar heeft voor dergelijke taken. In de afgelopen jaren hebben wij met incidentele eigen middelen de dienstverlening op dit gebied overeind kunnen houden. Vanaf 2024 lukt dat niet meer. Daarom is extra financiering nodig.

Lopen samen kansen mis bij preventie en gezondheid

De uitdagingen op het gebied van Gezondheidsadvisering en preventie zijn vergelijkbaar met die bij Milieu en gezondheid. De GGD heeft veel relevante (gezondheids-)data beschikbaar voor gemeenten. Momenteel zijn wij in beperkte make in staat om deze data te ordenen tot bruikbare informatieproducten op wijk- en gemeenteniveau. Dat is zonde, want deze beschikbare kennis over preventie kan een zeer waardevolle basis zijn voor lokaal gezondheidsbeleid. We kunnen samen meer betekenen voor de gezondheid van onze inwoners. Ook in dit geval hebben we voor 2023 vanuit incidentele middelen deze ondersteuning overeind gehouden. Voor 2024 is dat niet langer een optie.

Gaan als de brandweer

In het verleden hadden wij als GGD te maken met kortdurende incidenten die op te vangen waren binnen de huidige context. Maar crises zijn niet meer incidenteel en kortdurend. Sterker nog, ze volgen elkaar in rap tempo op. Denk aan corona, vluchtelingen en apenpokkenvirus. We moeten sprint na sprint trekken, maar moeten eigenlijk een marathon afleggen. Op dit moment worden diverse functies gecombineerd. Dit legt een zware druk op een kleine groep mensen en is niet langer houdbaar. Mensen zijn buiten adem en branden op. Er is dringend behoefte aan het opzetten van een snelle respons voorziening binnen de GGD, vergelijkbaar met die van de brandweer. Zodat we proactief kunnen reageren op vragen en behoeften. Flexibel inzetbaar zijn en kunnen op- en afschalen wanneer dat nodig is. En een organisatie waarin reguliere taken zo lang mogelijk uitgevoerd blijven worden en de kwaliteit van de dienstverlening richting inwoners en gemeenten intact blijft. Alleen met extra financiering maken we dit realiteit en krijgen onze mensen structureel weer zuurstof.

Bedrijfsvoering niet vitaal

Brandweermensen en ambulancepersoneel die snel, dienstbaar en met energie klaar staan voor mensen die in soms in levensgevaar verkeren. IZB-professionals die adequaat kunnen handelen bij

een uitbraak van een virus. Een adviseur publieke gezondheid die proactief adviseert over een gezonde inrichting van een woonwijk. Jeugdartsen die kinderen en ouders die in de knel dreigen te komen vroegtijdig helpen en erger voorkomen. Al deze professionals in het veld kunnen hun werk niet doen zonder een soepel functionerende organisatie. Helaas is de organisatie van VGGM dusdanig uitgehold, dat dit vervelende consequenties heeft voor de diensten die we dagelijks uitvoeren.

Geodata en datalekken; allemaal bedrijfsvoering

Denk aan de snelheid waarmee ambulances en brandweerwagens ter plekke kunnen zijn. Dit kan alleen als de geodata in deze wagens altijd up-to-date is. Je moet er niet aan denken dat onze hulpdiensten op weg naar een ernstig verkeersongeval langer onderweg zijn omdat ze per ongeluk een afgesloten weg zijn ingereden. Onze medewerkers moeten kunnen bouwen op het systeem in hun voertuig. En niet genoodzaakt zijn om op zulke momenten waarop iedere seconde telt Google Maps erbij te hoeven pakken op hun privételefoon. Bedrijfsvoering speelt ook een rol bij de zeer actuele dreiging van het lekken van gevoelige data. VGGM beschikt over veel waardevolle en gevoelige data zoals (medische) persoonsgegevens. Een datalek kan grote reputatieschade opleveren en het vertrouwen in de organisatie en ook de overheid beschadigen. Het vraagt expertise en middelen om ervoor te zorgen dat er veilig met deze data wordt omgesprongen en dat tegelijkertijd de processen werkbaar blijven. Zonder een robuuste(re) bedrijfsvoering lukt dat niet.

Sobere bedrijfsvoering…

In het verleden is ervoor gekozen om de bedrijfsvoering van VGGM sober in te richten en slechts beperkt geld te investeren in ondersteuning, advies, controle en ontwikkeling. Hierdoor konden we tegen een lage kostprijs onze taken uitvoeren. Een onderzoek van Berenschot onderschrijft dit ook: de personele overhead bij VGGM is 14,4%. In andere Veiligheidsregio's is dat 18,8%. Bij andere publieke uitvoeringsorganisaties, zoals GGD'en, is dat zelfs bijna 24%. Concreet komt dit erop neer dat VGGM het primaire proces ondersteunt met 37 fte minder dan andere Veiligheidsregio's. En bijna 60 fte minder dan andere publieke uitvoeringsorganisaties.

… leidt tot kwetsbare organisatie

Onze organisatie is kwetsbaar en onvoldoende in staat om mee te bewegen met de hedendaagse ontwikkelingen en dynamiek. Ad hoc handelen op basis van incidenten lukt nog wel, maar dan houdt het ook op. Veel systemen zijn nog niet voldoende op elkaar afgestemd, waardoor handwerk nog steeds nodig is en foutgevoeligheid groot is. Het beheren van informatie gebeurt nu op verschillende plekken in de organisatie, één centraal toegankelijk archief wordt node gemist. Onze organisatie werkt veel met privacygevoelige gegevens. Er zijn dan ook veel vragen over het veilig kunnen omgaan met deze gegevens. Dit vraagt nogal wat van systemen en werkprocessen - en dus van medewerkers die dit in goede banen moeten leiden.

Met extra investering een vitaal zenuwstelsel

De aankomende 4 jaar is jaarlijks 1 miljoen euro extra nodig voor het versterken van de bedrijfsvoering van de hele organisatie. Zo kunnen we stap voor stap meer mensen aannemen zodat we qua personele overhead toegroeien naar het ‘normale’ en minimaal noodzakelijke niveau van een veiligheidsregio. Zo kunnen we een organisatie bouwen die meer planmatig en beheersbaar werkt, zodat de collega’s in het primaire proces beter kunnen aansluiten bij de behoeften van inwoners. En zo kunnen we ook de robuustheid van de ICT-systemen vergroten. Dat is nodig, want de ICT-kosten stijgen door ontwikkelingen als werken in de cloud, het belang van data en datakwaliteit, het vergroten van digibewustzijn en de groeiende nadruk op privacybeleid.

Tot besluit

Wij hopen dat dit document duidelijk maakt hoe kritiek de toestand van de publieke gezondheid en veiligheid in deze regio is. De gezondheid en veiligheid van de ruim 700.000 inwoners in alle 15 gemeenten is in gevaar. De professionals krijgen geen lucht meer. Alleen met een ‘ja’ tegen de gevraagde extra investering houden we de sector overeind. En kunnen wij echt hoeders blijven van de publieke gezondheid en veiligheid.

Onderwerp: Zienswijze ontwerpbegroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Geacht bestuur,

Aan het Dagelijks Bestuur van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
Ter attentie van dhr. A. Slofstra
Postbus 5364
6802 EJ Arnhem

Datum	: 12 juli 2023
Zaaknummer	: 227376
Contactpersoon	: Martine Meurs Marjolein Huijskes
Telefoonnummer	: 026 3773346

Met uw brief van 13 april 2023 biedt u ons uw ontwerpbegroting voor 2024 aan inclusief een bijgestelde begroting voor 2023. Ook vraagt u ons een zienswijze uit te brengen over de bestemming van het behaalde financiële resultaat van € 700.000 over 2022. U heeft ons een publieksvriendelijke toelichting gestuurd over de verschillende ontwikkelingen en het effect daarvan op uw begroting waarvoor onze dank.

Hieronder treft u onze zienswijze aan op de genoemde onderwerpen:

a. Ontwerpbegroting 2024
b. Bijgestelde begroting 2023
c. Resultaatbestemming 2022

Daarnaast geeft u ons opnieuw gelegenheid onze wensen en bedenkingen kenbaar maken ten aanzien van de nog op te richten Stichting Waarborgfonds.

Dit alles willen wij niet doen zonder allereerst onze grote waardering uit te spreken voor uw inspanningen rondom de opvang en medische hulpverlening aan de ontheemden uit Oekraïne. Naast het afronden van de crisisorganisatie rondom de coronapandemie heeft ook deze extra taak veel van uw organisatie gevraagd. Ook zijn wij u erkentelijk voor de veelvuldige inzet van de brandweer in 2022 zoals bijvoorbeeld bij de grote brand aan de Boulevard Heuvelink in het centrum van Arnhem.

Wij hebben kennisgenomen van de problemen waar de VGGM mee kampt op zowel de programma's voor de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) en de Algemene gezondheidszorg (AGZ) als op het programma Bedrijfsvoeren en we zijn blij met de verschillende interventies die zijn opgestart om deze problemen het hoofd te bieden. Zoals u aangeeft in uw presentatie van de begroting zijn we samen verantwoordelijk voor een regio waar iedereen zich gezond en veilig voelt. Wij kunnen ons dan ook vinden in de begroting voor 2024. Wij willen u echter verzoeken om tijdig uw plannen voor 2025 en volgende aan ons te presenteren, inclusief financiële aanvragen. Dan kunnen wij hier in onze eigen begroting rekening mee houden.

Hieronder gaan we specifiek in op de verschillende programmaonderdelen van uw begroting en onze zienswijze daarop.

Ontwerpbegroting 2024

Inflatie en loon- en prijsstijging

Het grootste deel van de toename van de gemeentelijke bijdragen heeft betrekking op de loon-prijscompensatie. De reguliere structurele loon- prijscompensatie 2024 bedraagt € 1.446.000. Wij kunnen ons vinden in deze verhoging.

Programma Crisisbeheersing

De Wet Veiligheidsregio's is geëvalueerd. Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. Graag worden wij te zijner tijd geïnformeerd over de wijze waaraan dit geld wordt besteed.

Programma Brandweerzorg

Met de komst van de Omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). Het Rijk heeft de uitkering van het gemeentefonds voor deze ontwikkeling verhoogd. De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029. U vraagt een extra bijdrage voor de uitvoering van de extra taken van € 83.000. Wij kunnen ons vinden in deze extra bijdrage.

Eind 2023 wordt een nieuw dekkingsplan opgesteld en naar verwachting in april 2024 ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. In het Algemeen Bestuur van april 2023 is besloten om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd. Deze lijn kunnen wij ondersteunen. Wij willen daarbij wel benadrukken dat de totstandkoming van het nieuwe dekkingsplan geen verdere vertraging op moet lopen.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. In het najaar van 2022 zou de financiële consequenties van deze taakdifferentiatie verder worden uitgewerkt. Deze uitwerking is nog niet gereed. Zodra er meer duidelijk is over de financiële consequenties van de taakdifferentiatie, worden wij graag nader geïnformeerd.

Programma GGD
Wij ondersteunen de voorgestelde aanpak om de GGD te versterken zodat ze beter is toegerust om haar wettelijke taken goed uit te voeren. Het traject om te komen tot een toekomstbestendige JGZ is reeds volop in gang gezet. Het traject om tot een toekomstbestendige AGZ te komen staat in de startblokken. Hieronder vallen ook de opgaven voor “Milieu en Gezondheid” en "Respons op Crises”. Wij kijken uit naar de definitieve aanpak op het programma GGD zoals die in december wordt verwacht en zijn benieuwd naar de uitkomst van de discussie die gevoerd gaat worden over de verdeling regionale inzet versus lokaal maatwerk waarbij wij uitgaan van een passend regionaal aanbod voor alle gemeenten. Met alleen daar waar dat nodig is aanvullend lokaal maatwerk.

Wij zijn voorts blij met de extra aandacht die de GGD heeft voor de inzet van Prep en het lokale maatwerk dat geboden wordt in Arnhem. Ook de extra inzet op preventie door het aanstellen van een gezondheidsmakelaar in Arnhem heeft onze instemming. Wij maken ons wel de nodige zorgen over de inzet van forensische artsen, met name voor het zedenonderzoek. Wij weten dat u zich daar maximaal voor inspant, ook in samenwerking met andere GGD's. Wij willen daar graag extra aandacht voor vragen en krijgen graag tijdig scenario's aangereikt voor eventuele interventies. Ook willen wij graag extra aandacht vragen voor een aanpak van Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV). Wij zien graag dat de regio Midden-Gelderland de aanpak van de regio’s Noord-Oost Gelderland en IJsselland overneemt op het gebied van preventie, nazorg en training van sleutelpersonen om de schadelijke praktijk van VGV zoveel mogelijk te beperken.

Programma bedrijfsvoering
Wij erkennen met u dat er een forse opgave ligt voor een robuuste en toekomstbestendige bedrijfsvoering van de VGGM. In de begroting vraagt u hiervoor extra middelen. Hoewel wij de noodzaak tot verbetering van de bedrijfsvoering onderschrijven constateren wij dat het plan van aanpak nog ontbreekt. Gelet op de noodzaak stemmen wij wel in met de gevraagde investering voor 2024. Wij blijven graag met u meedenken over uw plan van aanpak voor 2025 en verder. In afwachting van het plan van aanpak stemmen wij voor alsnog niet in met de gevraagde investering voor de jaren na 2024.

Tevens willen wij aandacht vragen voor een duurzame bedrijfsvoering (waaronder de vermindering van afval) en voor inclusie binnen de VGGM. Het is voor Arnhem belangrijk dat de VGGM een uitnodigende en toegankelijke organisatie is voor alle inwoners. Een organisatie waarin Arnhemmers zich kunnen herkennen. Wij zien graag de volgende tekst opgenomen in de begroting: “De VGGM werkt aan diversiteit en inclusie binnen haar personeelsbestand, bedrijfsvoering en dienstverlening en zal daartoe een plan van aanpak opstellen zoals eerder door de gemeente Arnhem per brief is verzocht.”

Onder voorbehoud van genoemde aandachtspunten willen wij een positieve zienswijze op de ontwerpbegroting 2024 afgeven.

Bijgestelde begroting 2023
Wij begrijpen dat arbeidsmarkt- en maatschappelijke ontwikkelingen, waaronder inflatie en loon- en prijsstijgingen, vragen om een bijstelling van de begroting van het lopende jaar. Voor de bijstelling van de begroting 2023 wijkt u af van de gebruikelijke indexeringssystematiek. Dit heeft consequenties voor de begrotingen 2024 en 2025 wanneer de nacalculatie over de feitelijke loon- en prijsstijging plaatsvindt en verwerkt gaat worden. We willen u vragen zorgvuldig om te gaan met deze nacalculatie. Wij kunnen ons verder vinden in de bijgestelde begroting 2023.

Resultaatbestemming 2022
U stelt voor het restant resultaat van € **700.000** terug te betalen aan de gemeenten op basis van de vaste bijdragen zoals verdeeld over de gemeenten. Wij willen een positieve zienswijze afgeven op dit voorstel.

Stichting Waarborgfonds
Op 6 april 2022 heeft het Algemeen Bestuur besloten dat:

1. Met inachtneming van de ontvangen reacties op de zienswijzeprocedure, in te stemmen met deelname aan de stichting risicobeheer.
2. Gezien de openstaande vragen t.a.v. de deelname aan de te vormen stichting waarborgfonds, de besluitvorming over deelname aan deze stichting voorlopig uit te stellen tot medio 2022.

U heeft de besluitvorming met betrekking tot punt 2 weer opgestart. De gemeenten die nog geen wensen en bedenkingen hebben gegeven op deelname aan Stichting Waarborgfonds krijgen de gelegenheid om voor 5 juli dit alsnog te doen. Overigens is er al wel een meerderheid in het Algemeen Bestuur op basis van de wel ingediende reacties.

Arnhem heeft destijds geen wensen en bedenkingen ingediend omdat wij in afwachting waren van informatie over de consequenties en daarmee de financiële risico’s. In het voorstel stond wel vermeld dat de kosten niet hoger zullen uitvallen dan nu het geval is. Aangezien er op dit punt geen nieuwe inzichten zijn gekomen dienen wij geen wensen en bedenkingen in voor wat betreft de deelname aan de stichting Waarborgfonds.

Met bovenstaande reactie menen wij aan uw verzoek te hebben voldaan. Wij wensen u veel succes met de uitvoering van uw taken.

Hoogachtend,

De griffier, De voorzitter,

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

GGD Gelderland-Midden

GHOR Gelderland-Midden

Ambulancezorg Gelderland-Midden

BRANDWEER Gelderland-Midden

VEILIG THUIS Gelderland-Midden
ADVIES- EN MELDPUNT HUISELIJK GEWELD EN KINDERMISHANDELING

VGGM

Zeg ‘ja’ tegen een regio waar alle inwoners zich gezond en veilig voelen

15 gemeenten

700.000 inwoners

Bij VGGM staan we nooit stil

Ontwikkelingen Brandweer, Crisisbeheersing en Ambulancezorg

GHOR Gelderland-Midden

Ambulancezorg Gelderland-Midden

BRANDWEER Gelderland-Midden

- Dekkingsplan brandweer
- Intensivering gebiedsgerichte aanpak Natuurbrandbeheersing
- Versterking Crisisbeheersing / reorganisatie brandweerorganisatie
- Veilige energietransitie
- Zorgcoördinatievoorziening

Bij VGGM staan we nooit stil (2)

Ontwikkelingen GGD

- Opdracht post corona
- Opnieuw geconfronteerd met de situatie 2019
- Versterken GGD organisatie
- Traject toekomstbestendige JGZ en AGZ voor 2025 en verder

Gezondheid en veiligheid van inwoners in gevaar

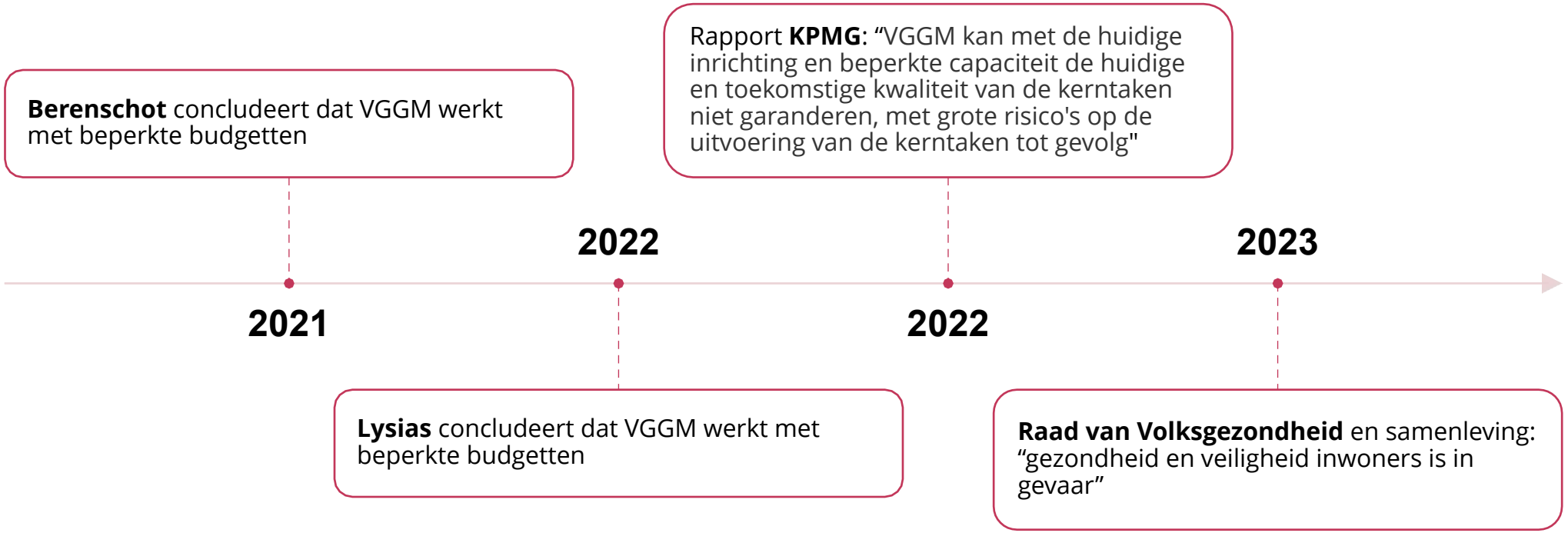

Zeg ‘ja’ tegen een gezonde en veilige regio

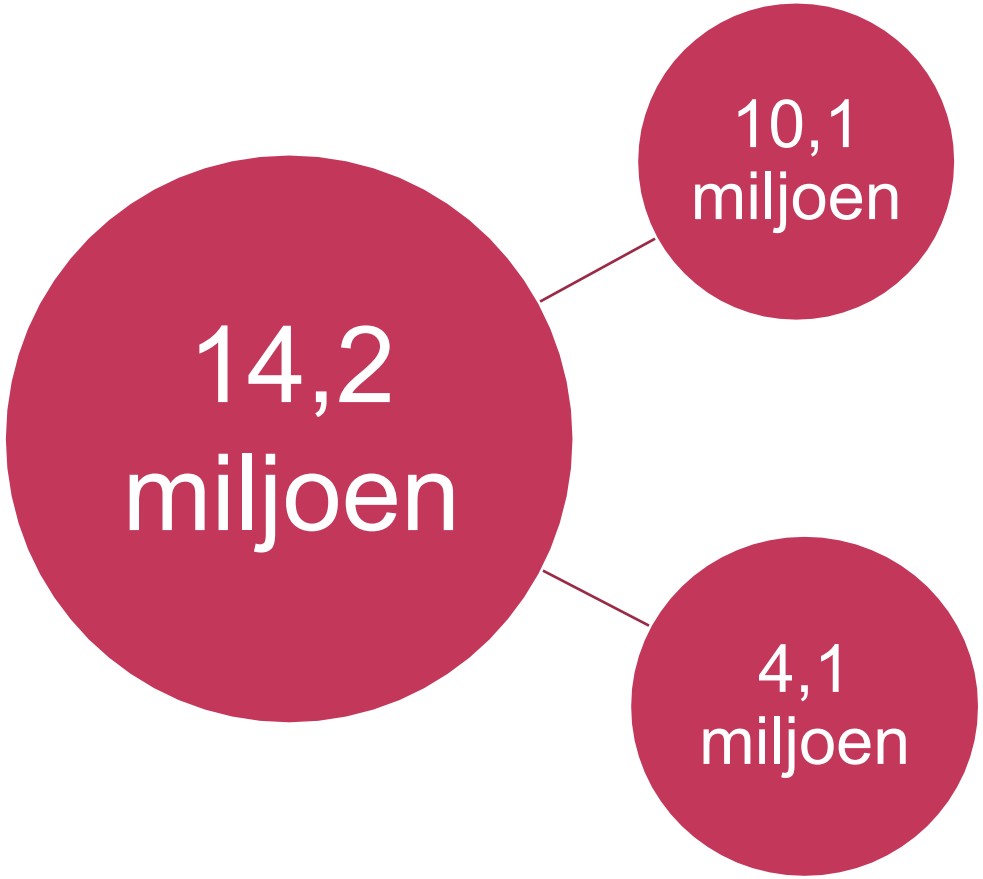

- Stijging lonen
- Stijging huur
- ICT
- Materiaal

- Versterking GGD (2,1 miljoen)
- Bedrijfsvoering (1 miljoen)
- Overige ontwikkelingen (1 miljoen)
  - *Toename aantal inwoners in de regio*
  - *Invoering omgevingswet*

Jeugdgezondheidszorg hapt naar adem

- Belangrijke rol in preventie en vergroten kansengelijkheid
  - “It takes a healthy village to raise a healthy child”
  - Het belang van “de eerste 1000 dagen van elk kind”.

- Vroegtijdig signaleren loont
- 1 euro geïnvesteerd levert 11 euro op

- Lysias: “Gemeentelijke uitgaven aan JGZ liggen in GM per inwoner 5% lager dan landelijk.”
  - Per kind is dit zelfs 10% lager dan gemiddeld

Druk van alle kanten bij JGZ

- Gewoon een tandje erbij
- Zelfde werk in minder tijd
- Hoge productienormen
- 40 consultatiebureaus en 400 scholen
- Gevluchte jongeren

GGD: Overbelast

GGD: gaan als de brandweer

- Corona, vluchtelingen en apenpokkenvirus. (respons organisatie nodig!)
- Veel gecombineerde functies. Zware druk op een kleine groep mensen.
- Mensen zijn buiten adem en branden op.
- Alleen met extra financiering maken we dit realiteit en krijgen onze mensen structureel weer zuurstof.

Bedrijfsvoering niet vitaal

Investeren voor een vitale bedrijfsvoering

Sobere bedrijfsvoering	Leid tot kwetsbare organisatie	Met extra investering een vitaal zenuwstelsel
• Lagere kostprijs dan benchmark • Berenschot: overhead VGGM 14,4%, VR 18,8 en andere GGD-en bijna 24% • Tussen de 37 tot 60 FTE minder dan benchmark	• Onvoldoende meebewegen • Systemen onvoldoende verbonden • Informatiebeheer versnipperd • Privacy risico's	• Stap voor stap mensen aannemen • Toegroeien naar ‘normaal’ en minimaal noodzakelijk niveau • Planmatiger en beheersbaarder werken

Tot besluit

BEHANDELRESULTAAT

18.45 – 20.15 : Zienswijze begroting VGGM 2024 (i/m1)

Raadsvoorstel ‘Zienswijze begroting VGGM 2024’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn en Ahmed Marcouch
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kumas (VVD), Zwijnepoel (D66), Scholten (Volt), De Boef (GroenLinks), Van der Laak (Arnhem Centraal), Van den Broek (CDA), Malda (CU), Lukassen (FvD) en De Groot (PvdD). De fracties van BurgerBelang Arnhem, PVV, PvdA, SP en DENK zijn niet aanwezig.

Bespreking
De heer Anton Slofstra, directeur / commandant Brandweer, en de heer Janssen, concerncontroller, van de VGGM hebben een presentatie gegeven over de ontwikkelingen ten aanzien van de VGGM. Daarna heeft een gesprek plaatsgevonden met de raadskamer. Vervolgens heeft de M1 plaatsgevonden in twee termijnen.

Toezeggingen

1. Wethouder Van de Geijn zegt toe uiterlijk vrijdag 7 juli schriftelijk te reageren op de vraag van de VVD over het Waarborgfonds;

Conclusie
De bespreking is afgerond en het voorstel is doorverwezen naar de besluitvormende raadsvergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

W. Lammers W. Heemskerk

Memo

Datum : Donderdag 6 juli 2023

Aan : Gemeenteraad

Van : Wethouder Maurits van de Geijn

Betreft : Toezegging zienswijze begroting VGGM 2024

Tijdens de Politieke Avond van woensdag 5 juli 2023 is de volgende toezegging (1383) gedaan:

Wethouder Van de Geijn zegt toe uiterlijk vrijdag 7 juli schriftelijk te reageren op de vraag van de VVD over het Waarborgfonds.

Hieronder treft u een reactie en beantwoording aan.

Achtergrond
Veiligheidsregio's hebben hun werkgeversrisico dat voortkomt uit ongevallen verzekerd. Dit betreft veelal een uitkering voor (blijvend)letsel van brandweermedewerkers. Dit is een specifiek risico en afgelopen jaren zien veiligheidsregio's dat verzekeraars zich op deze markt terugtrekken. Daarnaast zijn dergelijke verzekeringsproducten steeds complexer geworden, met risico's van misinterpretatie en spanning tussen ongeval en al dan niet uitkeren. Bij enkele veiligheidsregio's heeft dat tot de vervelende situatie geleidt van een ongeval en een uitblijvende schade-uitkering.

Deze ontwikkeling is landelijk onderkend en gezamenlijk is een verdere analyse gemaakt en mogelijke oplossingen onderzocht. Vanuit de verschillende mogelijkheden is de volgende oplossing als beste naar voren gekomen:

- Het landelijk oprichten van een expertisebureau. Dit bureau fungeert als vraagbaak voor de veiligheidsregio's en biedt een landelijk behandel proces om schade uit ongevallen te behandelen.
- Het landelijk vormgeven van een onderlinge waarborgmaatschappij. Deze maatschappij verzekert het collectieve risico op de (Europese) markt. Door het collectieve eigen risico in te zetten neemt het verzekeringsrisico voor de verzekeringsmaatschappij af en tevens is het collectieve risico beter in te schatten c.q. te verzekeren. Met de verwachte besparing is tevens een grotere eigen risico pot op te bouwen, waardoor premiestelling in de toekomst verder kan dalen. De besparing kan dan worden ingezet om het expertisebureau te bekostigen.

Voor bovenstaande oplossing verschijnen dan 2 rechtspersonen, namelijk een voor het expertisebureau (een stichting) en een waarbinnen het risico wordt gedeeld (een onderlinge waarborgmaatschappij). Bij het oprichten van een rechtspersoon door een veiligheidsregio kunnen de raden eventuele wensen en bedenking kenbaar maken. Vandaar de consultatierondes.

Antwoord
Het landelijk vormgeven van bovengenoemde constructie kost tijd, omdat dit afstemming vraagt van alle 25 veiligheidsregio's. Het gaat hier om de overheveling van bestaande verzekeringspolissen. Deze

polissen hebben allemaal een verschillende looptijd, maar kennen ook verschillende risicoafdekking afhankelijk van lokale afspraken. Het kost tijd om deze verschillen uit te zoeken, te harmoniseren of hier specifieke afspraken over te maken. Denk aan de bijzonderheid van Gelderland Midden dat we naast een veiligheidsregio ook medewerkers binnen de GGD en Ambulancedienst hebben. Daarnaast kost het tijd om de huidige polissen in looptijd op elkaar af te stemmen. De meeste verzekeringspolissen hebben een looptijd van 3 tot 5 jaar, waardoor harmonisatie een vergelijkbare doorlooptijd kent. Ook is de materie complex, hetgeen bij enkele gemeenten tot verdiepende vragen heeft geleidt in de een eerdere (consultatie)fase. Deze omstandigheden maakt dat het onderwerp waarborgfonds ook dit jaar in de planning & control producten was opgenomen.

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

		Ambtenaar:	Liesbet Hoek
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026 – 377 5729
		E-mailadres:	liesbet.hoek@arnhem.nl
Doel activiteit	Agenderingsverzoek		
Toelichting	**Inhoud agenderingsverzoek** De gemeenteraad van Arnhem heeft diverse keren het onderwerp Cultuur en Cultuurparticipatie besproken. Op 8 maart zijn er mondelingen vragen gesteld hierover (zie vraag 4). Dit alles hangt samen met de eerder door de raad aangenomen motie 21M71 “Ruimte voor cultuureducatie” waarin de raad het college oproept om een zo laag mogelijke huur voor cultuuraanbieders als uitgangspunt te nemen. Daarnaast zijn er andere factoren die van invloed zijn op de betaalbaarheid van cultuurparticipatie door Arnhemmers. Daarover willen de indienende partijen graag in gesprek met de aanbieders zelf en met het college. Daarbij stellen ze onderstaande punten centraal: • De wijze waarop het college uitvoering geeft aan de – nog niet afgedane – motie over huurprijzen voor cultuur (21M71), te weten het vasthouden aan de kostprijsdekkende huur voor cultuuraanbieders. • De mate waarin stijgende bouwkosten van invloed zijn op de kostprijsdekkende huur die berekend wordt en wat dit zou kunnen betekenen voor de aanbieders. • De toegankelijkheid van cultuurdeelname op dit moment en risico’s op dit punt voor de toekomst. • In het bijzonder de vraag of het budget binnen de Gelrepas cultuurparticipatie voor minima nog voldoende mogelijk maakt. • Denkrichtingen van de fracties over mogelijkheden om amateurkunstaanbieders meer te ondersteunen of anderszins de betaalbaarheid van breedtekunst te verbeteren.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Er is geen vervolgbehandeling voorzien. Een eventueel vervolg hangt af van het initiatief dat een of meerdere fracties neemt.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	De bespreking van een agenderingsverzoek in de raadskamer kent twee fases: een informatieve fase en een fase voor debat tussen raadskamer en college. Informatieve fase Betrokkenen zijn geïnformeerd over de agendering van dit onderwerp en de mogelijkheid om deel te nemen aan het gesprek door in te spreken en vragen te beantwoorden. Deelnemers krijgen 5 minuten om hun visie te geven op de gestelde vragen en kunnen daarna vragen uit de raadskamer beantwoorden.		

	Om een breed en goed beeld te krijgen over het vraagstuk zullen er een aantal insprekers aanwezig zijn: - Een vertegenwoordiging namens Platform Amateurkunst Arnhem - Een vertegenwoordiging namens gesubsidieerde cultuurinstellingen - Een vertegenwoordiging namens niet-gesubsidieerde amateur/breedtekunst aanbieders Bij nieuwe aanmeldingen wordt een overzicht met deelnemers aan het gesprek op iBabs bijgewerkt. <u>Fase voor debat tussen de raadskamer en college</u> Na afloop van de informatieve fase is er ruimte voor een debat tussen de raadskamer en het college. Het debat met het college vindt plaats in twee termijnen.
Bijlagen	Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”
	Aangenomen motie “Ruimte voor cultuureducatie” (21M71) van de fractie D66
	Overzicht deelnemers Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

AGENDERINGSVERZOEK

Voorzitter van de agendacommissie
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum	Contact	Doorkiesnummer	Email
8 maart 2023	Mattijs Loor	06 54745026	mattijs.loor@d66arnhem.nl

Betreft

Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Geachte voorzitter,

In aanloop naar de mondelinge vragen op 8 maart werd duidelijk dat de betaalbaarheid van breedtekunst in Arnhem onder druk staat. Dit komt mede door het door de gemeente gevoerde beleid van kostprijsdekkende huur bij maatschappelijk vastgoed. Dit beleid is strijdig met de uitspraak van de raad bij motie 21M71, die aangeeft dat een zo laag mogelijke huur voor cultuuraanbieders het uitgangspunt is. De raad is nog niet geïnformeerd over de afdoening van die motie.

Naast de kostprijsdekkende huur zijn ook andere prijsstijgingen van invloed op de betaalbaarheid van breedtekunst. Amateurkunstaanbieders, verenigd in Platform Amateurkunst Arnhem, geven aan dat zij deze prijsstijgingen en de hoge huurprijzen niet meer kunnen doorberekenen, omdat hun aanbod dan onbetaalbaar zou worden voor Arnhemmers met lage en middeninkomens. Ook de middelen binnen de Gelrepas zijn dan onvoldoende om cultuurdeelname mogelijk te maken.

D66, Partij voor de Dieren, GroenLinks en Arnhem Centraal willen daarom graag in gesprek met Arnhemse amateurkunstaanbieders, waaronder het Platform Amateurkunst Arnhem, met de collega’s in de raad en met het college over de volgende vraagstukken:

- De wijze waarop het college uitvoering geeft aan de – nog niet afgedane – motie over huurprijzen voor cultuur (21M71), te weten het vasthouden aan de kostprijsdekkende huur voor cultuuraanbieders.
- De mate waarin stijgende bouwkosten van invloed zijn op de kostprijsdekkende huur die berekend wordt en wat dit zou kunnen betekenen voor de aanbieders.
- De toegankelijkheid van cultuurdeelname op dit moment en risico’s op dit punt voor de toekomst.
- In het bijzonder de vraag of het budget binnen de Gelrepas cultuurparticipatie voor minima nog voldoende mogelijk maakt.
- Denkrichtingen van de fracties over mogelijkheden om amateurkunstaanbieders meer te ondersteunen of anderszins de betaalbaarheid van breedtekunst te verbeteren.

Met vriendelijke groet,

Mattijs Loor, D66
Hans Eliëns, Partij voor de Dieren
Marin Noomen, GroenLinks
Lea Manders, Arnhem Centraal

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Ruimte voor cultuureducatie
Nummer Zaaknummer	**21M71** 499771

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 16 juni 2021 het college op te roepen om voor cultuureducatie en –participatie altijd de laagst mogelijke huren in rekening te brengen en scholen te stimuleren waar mogelijk hun gebouwen hiervoor te benutten.

Door dit voorstel aan te nemen, komt er meer betaalbare ruimte beschikbaar voor cultuureducatie en –participatie, waaraan met name in Arnhem-Zuid een tekort blijkt te zijn.

Omdat we weten dat:

- Er - in het bijzonder in Arnhem-Zuid, maar ook elders - een tekort bestaat aan geschikte ruimtes voor cultuureducatie en –participatie;
- Het college heeft toegezegd nader te kijken naar ruimte voor cultuureducatie in combinatie met andere maatschappelijke functies;

Omdat we vinden dat:

- Cultuureducatie en -participatie, ook indien aangeboden door commerciële aanbieders, een belangrijk maatschappelijk doel dienen;

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Te zorgen dat bij huren in gemeentelijk vastgoed initiatieven voor cultuureducatie en -participatie altijd in aanmerking komen voor de laagst mogelijke huurprijs;
2. Scholen te stimuleren om ruimte te bieden aan aanbieders van cultuureducatie op momenten dat zij ruimtes niet nodig hebben;
3. De raad in september 2021 te informeren over de voortgang op deze punten.

Mattijs Loor - D66

Voor 22

Tegen 15

Motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71)

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 37

Deelnemers agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden” - PA 5 juli

	Naam:	**Organisatie:**
1	Pieter Kwant	Verbinder bij Platform Amateurkunst Arnhem
	Anne-Marieke Nooij	Platform Amateurkunst Arnhem / Kunstmakerij
	Elke Makowski	Platform Amateurkunst Arnhem / De Vloer / Stichting T.O.P.
	Henk Dassen	Platform Amateurkunst Arnhem / Huis van Puck
2	Marc Heinen	Drumschool Beatseed
3	Caroline Verweij	Rozet

Dit overzicht wordt bijgewerkt wanneer er nieuwe aanmeldingen binnenkomen.

BEHANDELRESULTAAT

18.45 uur - 20.15 uur: Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Agenderingsverzoek “Cultuurparticipatie betaalbaar houden”

Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Manders (Arnhem Centraal), Van Munster (PvdA), Koorn (CDA), Loor (D66), Noomen (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Eliëns (Partij voor de Dieren), Pape (VVD), Neutkens (Volt)
De fracties van SP, DENK, BurgerBelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder)

Bespreking

Informatieve fase
Tijdens de informatieve fase waren meerdere deelnemers aanwezig. 3 deelnemers hebben ingesproken.

1. Dhr. Kwant (Verbinder bij Platform Amateurkunst)
   Mevr. Nooij (Platform Amateurkunst Arnhem / Kunstmakerij)
   Mevr. Makowski (Platform Amateurkunst Arnhem / De Vloer / Stichting T.O.P.)
   Dhr. Dassen (Platform Amateurkunst Arnhem / Huis van Puck)
2. Dhr. Heinen (Muziekschool Beatseed)
3. Mevr. Verweij (Rozet)
   Mevr. Hegeman (Rozet)

De raadskamer heeft daarna uitgebreid de tijd genomen om verhelderende vragen te stellen aan de insprekers.

Meningsvormende fase
Tijdens de meningsvormende fase heeft de raadskamer haar eerste termijn gehouden. De wethouder heeft daarna de vragen in eerste termijn beantwoord.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat er behoefte is aan een tweede termijn voor dit agenderingsverzoek. Het agenderingsverzoek kan op een later moment meningsvormend hervat worden.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

C. Prinsen

Titel/onderwerp: # Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen

Raadsadviseur: M. Piscaer Telefoonnr: 06 31114892 Maaike.piscaer@arnhem.nl

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Dion Vreman
Portefeuillehouder:	M. Van de Geijn	Telefoonnr:	0683909562
		E-mailadres:	dion.vreman@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en meningsvormend 1		
Toelichting	**Kernboodschap** Door het college is het raadsvoorstel "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen" aangeboden. Dit voorstel is de uitwerking van motie *'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen'* (23M09gg) en de motie *'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen'* (21M218). Al eerder is de raad via de raadsbrief Stand van zaken motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' geïnformeerd dat het college voornemens was de uitwerking van beide moties te combineren en daarvoor één regeling uit te werken. Met het voorstel wil de gemeente ondersteuning bieden aan inwoners die hun geslachtsregistratie of hun achternaam om zwaarwegende redenen willen veranderen. Deze inwoners kunnen een vergoeding aanvragen ter tegemoetkoming van de administratieve kosten die aan deze verandering zijn verbonden. *Zie voor meer informatie het raadsvoorstel*		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase Ten tijde van het publiceren van de agenda hebben zich de volgende insprekers gemeld: 1. Luuk Kaffener - COC Midden-Gelderland Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.		

	Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	Raadsvoorstel "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen"
	Bijlage - Wijzigen geslachtsnaam via Jus
	Raadsbrief Stand van zaken motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’
	Motie ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg)
	motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218).

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 221870

Onderwerp: Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen

Kernboodschap

De gemeente Arnhem wil ondersteuning bieden aan inwoners die hun geslachtsregistratie of hun achternaam om zwaarwegende redenen willen veranderen. Deze inwoners kunnen een vergoeding aanvragen ter tegemoetkoming van de administratieve kosten die aan deze verandering zijn verbonden.

Voorstel

1. Een vergoeding mogelijk te maken voor inwoners die
    - de geslachtsregistratie willen wijzigen;
    - de achternaam willen veranderen op grond van het Besluit Geslachtsnaamswijziging
2. Voor de genoemde doelgroep de kosten te vergoeden voor
    - de vervanging van de identiteitsdocumenten (identiteitskaart of paspoort en eventueel rijbewijs)
    - aanvullende kosten die gepaard gaan met wijziging van de achternaam of geslachtsregistratie tot een maximaal bedrag van € 1.000,- per persoon.
3. De vergoeding beschikbaar te stellen door middel van een subsidieregeling die met terugwerkende kracht in werking treedt per 1 januari 2023.

Inleiding

De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Deze inwoners hebben vaak een lange periode met leed gehad en zien zich vervolgens geconfronteerd met hoge kosten om de gewenste verandering mogelijk te maken.

Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad op 15 februari 2023 de motie ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) aangenomen. Door een vergoeding mogelijk te maken wordt

een financiële drempel weggenomen. Maar belangrijker; ook acceptatie uitgesproken richting deze Arnhemmers en erkenning gegeven voor de barrières die zij ondervinden om hun naam of geslachtsregistratie aan te passen.

In november 2021 nam de raad de motie 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) aan. Ook hier vindt de raad dat er teveel belemmeringen zijn voor inwoners die hun achternaam willen veranderen omdat deze is verbonden aan het slavernijverleden. Met de motie heeft de raad het college opgeroepen om

1. bij het Rijk ervoor te pleiten om de kosten voor de naamsverandering en het verplichte psychologische onderzoek af te schaffen;
2. de kosten voor naamsverandering te vergoeden.

Het college heeft op 21 maart 2023 een brief gestuurd naar de Minister voor Rechtsbescherming, de heer Weerwind. In de brief is gevraagd om het Besluit Geslachtsnaamswijziging zodanig aan te passen, dat de huidige drempels worden weggenomen voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen die hun achternaam willen veranderen.

Zolang het rijk de procedure niet heeft aangepast en deze inwoners nog € 835,- moeten betalen voor een aanvraag tot naamswijziging, vindt de gemeente Arnhem dat zij een financiële tegemoetkoming zouden moeten krijgen om daarmee ook deze inwoners te steunen. Daarom heeft het college op 21 maart 2023 besloten om de uitvoering van de moties te combineren en daarvoor één regeling uit te werken. De raad is hierover per brief geïnformeerd.

Beoogd effect

Drempels wegnemen voor inwoners die hun geslachtsregistratie willen veranderen of hun achternaam om zwaarwegende redenen willen veranderen.

Argumenten

1.1 Deze doelgroepen sluiten het beste aan bij de doelgroep zoals verwoord in de motie 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen' (23M09gg)

De motie is bedoeld voor inwoners die hun geslachtsregistratie willen wijzigen en inwoners die een naamsverandering willen in 'zwaarwegende gevallen' en in verband met 'trauma's'. In 2021 en 2022 is in totaal resp. 171 en 136 keer een naam of geslachtsregistratie van een Arnhemmer gewijzigd. Aan een naamsverandering is niet altijd een zwaarwegende reden of trauma gekoppeld. Veel van de naamswijzigingen zijn bijvoorbeeld het gevolg van de erkenning van een kind die plaatsvindt ná de geboorteaangifte. Om recht te doen aan de motie en de daarin genoemde 'zwaarwegende redenen' en 'trauma's', is de doelgroep afgebakend die voor vergoeding in aanmerking zou moeten komen. Het proces en de achtergrond van de naamsverandering zijn afgewogen. Hierbij is geconcludeerd dat de beoogde doelgroep vooral zit in de categorie die een naamsverandering aanvraagt bij de Dienst Justis op grond van het

	Besluit Geslachtsnaamwijziging. Op grond van bijvoorbeeld psychische hinder of als slachtoffer van een misdrijf kan iemand een aanvraag indienen voor verandering van de achternaam. In de bijlage 'Wijzigen geslachtsnaam via Justis' zijn alle situaties opgesomd waarbij iemand een aanvraag voor naamsverandering kan indienen.
1.2	*Nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen die hun achternaam willen veranderen kunnen een beroep doen op de vergoeding*
	De gemeente Arnhem wil inwoners tegemoetkomen die hun achternaam willen veranderen omdat deze voortkomt uit het slavernijverleden. Iemand die om deze reden een wijziging van de achternaam wil, kan dat alleen doen door een aanvraag in te dienen bij Justis, de instantie die uitvoering geeft aan het Besluit Geslachtsnaamwijziging. Door de vergoeding te verbinden aan een aanvraag op grond van het Besluit Geslachtsnaamswijziging, komen nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen in aanmerking voor de vergoeding.
2.1	*Inwoners krijgen te maken met verschillende kosten en worden daar met dit budget voor gecompenseerd*
	Wie een naam- of geslachtsregistratie wil wijzigen, heeft een nieuw paspoort of identiteitskaart nodig. Wanneer iemand ook beschikt over een rijbewijs, zal ook deze vervangen moeten worden. Op basis van de huidige leges kost vervanging van de documenten maximaal € 123,- per persoon (paspoort en rijbewijs). Naast de kosten voor de nieuwe documenten, zijn er kosten verbonden aan de wijziging van de naam of geslachtsregistratie. Een deskundigenverklaring (wijziging geslachtsregistratie) kost tot € 315,-, een aanvraag voor een naamsverandering bij Justis € 835,-. Uitgaande van deze kosten is het voorstel om een maximaal budget van € 1.000,- te hanteren per persoon voor aanvullende kosten. In totaal kan een inwoner voor vervanging van documenten en aanvullende kosten die voortkomen uit de wijziging een vergoeding krijgen tot een maximum bedrag van € 1.123,-.
3.1	*Hiermee kan iedereen die binnen de doelgroep valt, een aanvraag indienen*
	In de motie is gesteld dat voor iedere Arnhemmer in het kader van solidariteit dezelfde mogelijkheden moeten zijn om het paspoort te wijzigen als daar zwaarwegende redenen voor zijn. Ook is benoemd dat jongeren die niet in aanmerking komen voor een Gelrepas en studenten recht zouden moeten hebben op een vergoeding. Dit is expliciet afgewogen in de uitwerking van de motie en de wijze waarop de vergoeding verstrekt kan worden. Een subsidieregeling geeft de mogelijkheid om inwoners, ongeacht leeftijd, inkomen of vermogen, in aanmerking te laten komen voor de vergoeding. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Bijzondere Bijstand. Daarbij zou onderscheid gemaakt worden naar inkomen/vermogen, terwijl het breed ondersteunen van minderheidsgroepen voorop staat.
3.2	*Een subsidieregeling is het meest passende instrument*

Voor de wijze van uitvoering is gekeken naar laagdrempeligheid voor inwoners, rechtmatigheid en naar de uitvoerbaarheid voor de gemeentelijke organisatie. Een subsidieregeling is naar voren gekomen als het meest passende instrument. In de raadsbehandeling van het initiatiefvoorstel ‘Vergoeding bij wijziging geslachtsregistratie’ in januari/februari is ook gesproken over verstrekking via de Bijzondere Bijstand. In theorie is dit mogelijk, maar dit brengt verschillende nadelen met zich mee die afbreuk doen aan de toegankelijk en uitvoerbaarheid.
Daarnaast is het verstrekken van een vergoeding via de Bijzondere Bijstand niet in lijn met het beleid op Bestaanszekerheid, waar we juist willen toewerken naar vereenvoudiging van inkomensregelingen. Het college heeft hierover op 16 mei een raadsinformatiebrief gestuurd naar de gemeenteraad.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Inwoners die hun voornaam willen veranderen, komen niet in aanmerking voor een vergoeding*

De motie gaat uit van een vergoeding bij verandering van voor- of achternaam, of geslachtsregistratie. Iemand die de voornaam wil veranderen moet hiervoor een verzoek indienen bij de rechtbank. In sommige gevallen kan iemand in aanmerking komen voor een subsidie van de Raad voor de Rechtsbijstand. Dat is het geval wanneer er sprake is van aantoonbare hinder in het maatschappelijk verkeer en de aanvrager onder de gestelde inkomensgrens valt.
Met deze subsidie is er een voorliggende voorziening beschikbaar voor inwoners die hun voornaam om zwaarwegende redenen willen veranderen.

Overigens is de procedure via de rechter niet van toepassing bij de wijziging van voornaam bij geslachtsverandering. In dat geval kan de voornaam, zonder tussenkomst van de rechter, bij de gemeente veranderd worden tegelijk met de aanpassing van de geslachtsregistratie.

Participatie

Bij de raadsbehandeling van het initiatiefvoorstel ‘Vergoeding bij wijziging geslachtsregistratie’ is door verschillende insprekers het perspectief van de doelgroep verwoord. Deze inbreng is meegenomen bij de uitwerking van dit voorstel.
Met het oog op de vergoeding voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen die hun naam willen veranderen, is in een eerder stadium gesproken met de initiatiefnemer van Keti Koti Arnhem.
Voor overige redenen voor naamsverandering is niet gesproken met inwoners, omdat deze groep klein en niet georganiseerd is. De redenen voor de naamsverandering zijn individueel en kunnen sterk uiteenlopen. Wanneer iemand na een positief besluit zich meldt bij de gemeente voor nieuwe documenten, is niet bekend om welke reden de naamsverandering is aangevraagd.

Financiën

Het benodigd budget wordt geraamd op € 68.365,- per jaar. Dit bedrag bestaat uit

- vergoeding: € 61.765,-.
  - maximale vergoeding van € 1.123,- per persoon
  - 55 toekenningen (aantallen van 2021 en 2022 + verwachte stijging als gevolg van het wegnemen van de financiële drempel)
- uitvoeringskosten: € 6.600,-

In de regeling wordt een subsidieplafond ingesteld om een financieel risico te voorkomen. Mocht in de loop der tijd blijken dat de vraag groter is dan voorzien, komen wij tot een voorstel tot aanpassing van de raming en daarmee in relatie staande subsidieplafond.

Dekking
De kosten voor 2023 worden als afwijking meegenomen in de Turap 2. Omdat de regeling met terugwerkende kracht gaat werken per 1 januari 2023, moeten de kosten voor een heel jaar worden meegenomen.

Het benodigd budget voor de komende jaren wordt meegenomen in de begroting. Hierbij baseren we ons op de geraamde kosten voor 2023 op basis van de geldende tarieven voor reisdocumenten en het rijbewijs. We gaan monitoren in hoeverre er gebruik wordt gemaakt van de regeling en wat het gemiddelde aangevraagde subsidiebedrag is. Afhankelijk van het gebruik van de regeling en eventuele wijzigingen in de tarieven van onder andere de identiteitsdocumenten, komen wij met een voorstel tot aanpassing van de raming.

Uitvoering

Wanneer de gemeenteraad instemt met dit voorstel werkt het college een subsidieregeling uit. Deze zal dan naar verwachting binnen zes weken worden vastgesteld en gepubliceerd (onder voorbehoud van het moment van besluitvorming door de raad en het zomerreces). Vanaf dat moment kunnen inwoners een aanvraag indienen voor kosten die zijn gemaakt na 1 januari 2023.

Communicatie

Inwoners en de eigen organisatie worden op verschillende manieren geïnformeerd. Zodra de subsidieregeling is vastgesteld wordt deze gepubliceerd op www.overheid.nl. We plaatsen berichten via de Arnhemse Koerier, Arnhem Mail en de gemeentelijke sociale media. We zetten onze regenboogpartners en partners rond het thema ‘Vrij zijn in Arnhem’ in, om hun achterban te informeren. En we zorgen dat er een duidelijke uitleg op www.arnhem.nl komt te staan. De gemeenteraad ontvangt een raadsinformatiebrief.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
– Wijzigen geslachtsnaam via Justis

Besluit van

RAADSVOORSTEL

Zaaknummer 221870

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juni 2023, nummer: 221870;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Een vergoeding mogelijk te maken voor inwoners die
   - o de geslachtsregistratie willen wijzigen;
   - o de achternaam willen veranderen op grond van het Besluit Geslachtsnaamswijziging
2. Voor de genoemde doelgroep de kosten te vergoeden voor
   - o de vervanging van de identiteitsdocumenten (identiteitskaart of paspoort en eventueel rijbewijs)
   - o aanvullende kosten die gepaard gaan met wijziging van de achternaam of geslachtsregistratie tot een maximaal bedrag van € 1.000,- per persoon.
3. De vergoeding beschikbaar te stellen door middel van een subsidieregeling die met terugwerkende kracht in werking treedt per 1 januari 2023.

De voorzitter,

De griffier,

Gemeente Arnhem

Wijzigen geslachtsnaam via Justis

Gebaseerd op de Brochure Naamswijziging ontwikkeld door Ministerie van Justitie en Veiligheid / Justis

Wijzigen achternaam minderjarig kind (Categorie A)

1) De naam van een kind wijzigen in de achternaam van een ouder of verzorger. De naam van het kind kan worden gewijzigd in:
    - de naam van de andere ouder die het kind verzorgt en opvoedt na een ontbinding van het huwelijk of verbreking van de buitenhuwelijkse samenleving.
    - de naam van de partner van de ouder, als die samen met de aanvrager het kind verzorgt en opvoedt.
    - de naam van een pleegouder die het kind verzorgt en opvoedt.
2) De achternaam van een kind wijzigen in de achternaam van andere kind(eren) binnen het gezin.
   Door toepassing van regels van internationaal privaatrecht kunnen kinderen van dezelfde ouders verschillende achternamen hebben. Bijvoorbeeld doordat de kinderen in verschillende landen zijn geboren.
3) De achternaam wijzigen van een kind met een dubbele nationaliteit.
   Naamswijziging is mogelijk als een kind volgens de regels van het land, waarvan het kind ook de nationaliteit heeft, een andere achternaam heeft.

De achternaam van een meerderjarige wijzigen (categorie B)

1) De achternaam wijzigen in die van een ouder of verzorger.
   Iemand die meerderjarig is, kan de eigen achternaam veranderen in die van de andere ouder. Dat is mogelijk als deze persoon, na de ontbinding van het huwelijk of een verbreking van de buitenhuwelijkse samenleving van zijn of haar ouders, voordat de betreffende persoon 18 jaar werd, enige tijd door deze ouder is verzorgd en opgevoed.
2) Wanneer iemands achternaam tijdens zijn of haar minderjarigheid is gewijzigd op grond van het Besluit geslachtsnaamswijziging, dan de betreffende persoon dit ongedaan maken en de oorspronkelijke achternaam terugkrijgen.
3) Sinds 1998 kunnen ouders hun kind de achternaam van de vader óf moeder geven. Deze keuze is mogelijk bij de geboorte, erkenning, adoptie en gerechtelijke vaststelling van het vaderschap. Een meerderjarige kan de naamskeuze herzien en alsnog kiezen voor de naam van de andere ouder.
4) Wijzigt de achternaam van een ouder? Dan verandert ook de gelijkluidende achternaam van het minderjarige kind over wie de ouder het gezag heeft. De naam van meerderjarige kinderen wijzigt niet mee. Het meerderjarige kind kan de achternaam veranderen in de nieuwe achternaam van de ouder.
5) Naamswijziging in de oorspronkelijke achternaam na ontbinding huwelijk (wanneer een vrouw door een huwelijk automatisch de achternaam van de man heeft verkregen en na een scheiding niet haar oude naam terugkrijgt).
6) Een niet Nederlands klinkende achternaam wijzigen. Dit kan in sommige gevallen. De aanvrager heeft in ieder geval minder dan vijf jaar geleden de Nederlandse nationaliteit verkregen, toen de naam niet gewijzigd, maar wil dat alsnog doen omdat het van belang is voor de inburgering.
7) De achternaam is onwelvoeglijk of bespottelijk.

8) De achternaam komt veelvuldig voor en voor de drager is het daarom moeilijk om zich van anderen te onderscheiden.
9) De geslachtsnaam is aantoonbaar foutief gespeld door een fout bij de invoering van de akte van de Burgerlijke stand in 1810-1838.
10) Sommige Friese achternamen zijn sinds de invoering van de Burgerlijke Stand 'Vernederlandst'. Iemand kan vragen om de achternaam te wijzigen in de oorspronkelijke Friese naam.
11) Iemand kan een naam toevoegen aan de achternaam als zijn of haar voorouders die dubbele naam vroeger voerden. Alle directe afstammelingen van die voorouders moeten de dubbele naam altijd zijn blijven gebruiken. De dubbele naam mag niet 'in onbruik' zijn geraakt.
12) Een achternaam toevoegen die is uitgestorven of met uitsterven wordt bedreigd.

Vanwege de lichamelijke of geestelijke gezondheid de achternaam wijzigen: psychische hinder (Categorie C)

1) Psychische hinder. De achternaam kan gewijzigd worden wanneer de aanvrager kan aantonen dat hij of zij psychische hinder ondervindt als gevolg van het dragen van de huidige naam of het niet dragen van de gewenste naam.
2) Misdrijf: wanneer de ouder van wie de aanvrager, of zijn of haar minderjarig kind, de geslachtsnaam heeft en waarvan wijziging wordt verzocht, onherroepelijk is veroordeeld voor het plegen van een misdrijf tegen:
   - de aanvrager, of
   - zijn/haar familielid in de eerste graad (daaronder vallen ouders en kinderen), of
   - zijn/haar familielid in de tweede graad (daaronder vallen grootouders, kleinkinderen en broers / zussen), of
   - zijn/haar levensgezel, of
   - de levensgezel van zijn/haar familielid in de eerste of tweede graad.

   Let wel, het moet daarbij gaan om een van de misdrijven, omschreven in de titels XIII tot en met XV (misdrijven tegen de burgerlijke staat, misdrijven tegen de zeden en verlating van hulpbehoevenden) en XVIII tot en met XX (misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid, misdrijven tegen het leven gericht, afbreking van zwangerschap en mishandeling) van het tweede boek van het Wetboek van Strafrecht. Onder het plegen van een misdrijf wordt ook begrepen medeplichtigheid aan en poging tot misdrijf. Dat er sprake is van een onherroepelijke veroordeling wegens het plegen van een van deze misdrijven dient de aanvrager aan te tonen door een afschrift van het onherroepelijk vonnis/arrest mee te sturen met de aanvraag.

   Is er geen sprake geweest van een onherroepelijke veroordeling van de dader, maar is de aanvrager wél in het bezit van een beslissing van het Schadefonds Geweldsmisdrijven waaruit blijkt dat aan hem/haar in verband met dat misdrijf een schadevergoeding is toegekend, dan kan deze persoon de achternaam ook kosteloos wijzigen. Het moet daarbij wel gaan om een misdrijf dat valt onder de bovengenoemde categorieën.
3) Adoptie; de naam wijzigen in de oorspronkelijke naam voordat de adoptie plaatsvond.

Aan de gemeenteraad

Datum	: 21 maart 2023
Zaaknummer	: 135533
Contactpersoon	: Dion Vreman
Telefoonnummer	: 026 377 2507

Onderwerp: Stand van zaken motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de motie Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen (21M218).

Inleiding
Voor sommige inwoners kan de achternaam een pijnlijke verwijzing zijn naar het slavernijverleden van de voorouders. Deze naam veranderen is moeilijk en kostbaar. Een aanvraag kan alleen worden ingediend via Dienst Justis en moet worden voorzien van een rapport van een psycholoog waaruit blijkt dat de indiener psychische hinder ondervindt van de achternaam. Met het aannemen van de motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ heeft uw raad het college opgeroepen om bij het Rijk ervoor te pleiten om de kosten voor de naamsverandering en het verplichte psychologische onderzoek af te schaffen, en om de kosten voor naamsverandering te vergoeden. In deze brief brengen wij u op de hoogte van de uitvoering van deze motie.

Oproep aan het kabinet voor versoepeling van eisen voor naamsverandering
Op 19 december jl. heeft het kabinet in een kamerbrief een reactie gegeven op het rapport van bevindingen van de Dialooggroep Slavernijverleden, getiteld 'Ketenen van het verleden'. In de brief schrijft het kabinet dat zij werkt aan een regeling die het voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen makkelijker maakt om de achternaam te veranderen. Uitgangspunt is onder andere dat een naamsverandering zo min mogelijk belastend is, dus zonder verklaring van een deskundige, en dat dit kosteloos is voor de aanvrager.

Als college zijn wij blij met het voornemen van het kabinet. Alleen de rijksoverheid kan de drempels met betrekking tot kosten en voorwaarden volledig wegnemen, en met de aankondiging van de regeling komt dit een stap dichterbij. Wij hebben de minister voor Rechtsbescherming een brief gestuurd waarin wij het belang van deze regeling ondersteunen en benadrukken (zie bijlage).
Vergoeding

Naar voorbeeld van de gemeente Utrecht, hebben wij een subsidieregeling uitgewerkt. Inwoners die een aanvraag indienen bij Justis voor een naamsverandering omdat deze naam voortkomt uit het slavernijverleden, komen daarmee in aanmerking voor een vergoeding. Deze regeling is nagenoeg klaar, maar gelet op de recente onderstaande ontwikkelingen maken wij hierin een pas op de plaats vanwege:

1. De aankondiging van het Rijk om de naamsverandering te vereenvoudigen en gratis te maken;
2. De door de raad aangenomen motie Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen (23M09).

Zoals gesteld in de hierboven genoemde motie, werken we op dit moment een voorstel uit waarin inwoners die om zwaarwegende redenen hun identiteitsdocument moeten wijzigen, een vergoeding kunnen aanvragen. Een uitgangspunt bij het aannemen van deze motie is dat alle inwoners gelijk behandeld moeten worden. We vinden het daarom belangrijk om met één regeling te komen met gelijke mogelijkheden en voorwaarden voor alle doelgroepen, inclusief de inwoners die hun achternaam willen veranderen vanwege het slavernijverleden van hun voorouders. Ook vinden we het belangrijk om de mogelijkheden voor vergoedingen voor naams- en/of geslachtswijzigingen helder en overzichtelijk te houden. Daarom kiezen we ervoor om één integraal voorstel uit te werken voor alle inwoners die om zwaarwegende redenen hun naam of geslachtsregistratie veranderen.

Communicatie

Voor de zomer komen wij met een voorstel waarin wij uitvoering geven aan de motie ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen’ (23M09). In dat voorstel zullen wij ook ingaan op de inwoners die hun achternaam willen veranderen omdat deze voortkomt uit het slavernijverleden.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Bijlage

- Brief aan de minister voor Rechtsbescherming over naamsverandering voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen

GEMEENTE Arnhem

Datum : 21 maart 2023
Zaaknummer : 135533
Contactpersoon : D. Vreman
Telefoonnummer : 06 83909562

Ministerie van Justitie en Veiligheid
Dhr. F.M. Weerwind, minister voor Rechtsbescherming
Postbus 20301
2500 EH DEN HAAG

Onderwerp: Naamsverandering voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen

Geachte heer Weerwind,

De gemeenteraad en het college van de gemeente Arnhem vinden het belangrijk om drempels weg te nemen voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen om hun achternaam te veranderen. Wij zijn daarom positief over het voornemen van het kabinet om te komen met een regeling die het veranderen van de achternaam voor deze groep mensen makkelijker en kosteloos maakt, en roepen u op om deze zo spoedig mogelijk in werking te laten treden.

Slavernijverleden van Gelderland en Arnhem
In september 2022 is de publicatie 'Sporen van Slavernijverleden in Gelderland' verschenen. In deze publicatie zijn de resultaten beschreven van het onderzoek dat op initiatief van Erfgoed Gelderland is gedaan naar het Gelderse slavernijverleden. In dit onderzoek zijn ook enkele sporen in Arnhem gevonden.

Als college van de gemeente Arnhem vinden we het belangrijk om het slavernijverleden van Arnhem in beeld te krijgen, en de rol die het stadsbestuur daarin heeft gespeeld. Op dit moment vindt daarom in opdracht van de gemeente Arnhem een onderzoek plaats naar sporen van het slavernijverleden van Arnhem. De uitkomst van dit onderzoek verwachten we in september 2023.

Verandering van geslachtsnaam
Het is duidelijk dat het slavernijverleden doorklinkt in ons heden. Ook in Arnhem wonen inwoners van wie de achternaam voortkomt uit het slavernijverleden. Wie deze achternaam wil veranderen, ziet zich gehinderd door een verplicht psychologisch rapport en hoge kosten, voor zowel het traject bij de psycholoog als de aanvraag voor de naamsverandering zelf.

De wijziging van de achternaam op grond van het Besluit geslachtsnaamwijziging valt niet onder de bevoegdheid van de gemeente, maar onder die van de rijksoverheid. Hierdoor zijn wij als gemeente

hooguit in staat om inwoners die hun achternaam willen wijzigen te ondersteunen, maar niet om drempels daadwerkelijk weg te nemen.

Drempels verlagen
Met het aannemen van de motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ heeft de gemeenteraad van Arnhem het college opgeroepen om de drempels voor naamsverandering voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen te verlagen. Onder meer door er bij u voor te pleiten om de eisen te versoepelen. Inmiddels hebben wij kennis genomen van de kabinetsreactie op het rapport van bevindingen van de Dialooggroep Slavernijverleden 'Ketenen van het verleden'. Daaruit blijkt dat het veranderen van de geslachtsnaam voor nazaten van tot slaaf gemaakte mensen eenvoudiger, zonder verplicht psychologisch rapport, en kosteloos wordt gemaakt.

Als gemeente Arnhem kunnen wij deze ontwikkeling dan ook alleen maar van harte ondersteunen. Wij vragen u hierbij ook om de aangekondigde regeling op zo kort mogelijke termijn mogelijk te maken.

Wij zien de regeling met vertrouwen tegemoet.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

GEMEENTERAAD ARNHEM

Motie

Datum raadsvergadering:	15 februari 2023
Nummer motie:	**23M09gg**
Zaaknummer:	105698
Status	**Aangenomen**
Onderwerp:	Vaststellen: Initiatiefvoorstel "Vergoeding bij wijzigen geslachtsregistratie"

Titel:

Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen voor:

Omdat we weten dat:

- Er meerdere doelgroepen zijn waarvoor er zwaarwegende redenen zijn om gegevens aan het paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs te willen veranderen. Zij vallen in het initiatiefvoorstel omtrent vergoeding geslachtsregistratie buiten de boot.
- Slachtoffers van incest, fysieke/mentale mishandeling en vluchtelingen maken nu veel extra kosten naast de leges van het paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs om de naamgegevens te veranderen.

Omdat we vinden dat:

- Iedere Arnhemmer gelijk is en er daarom ook voor iedere Arnhemmer in het kader van solidariteit dezelfde mogelijkheden moeten zijn om het paspoort te wijzigen als daar zwaarwegende redenen voor zijn.

Daarom draagt de gemeenteraad het college op om:

- Om voor het zomerreces met een raadsvoorstel te komen waarin wordt beschreven hoe Arnhem voor de doelgroepen A) mensen met trauma's – gekoppeld aan de (voor -of achter)naam en B) mensen die hun geslachtsregistratie wensen te wijzigen, gecompenseerd kunnen worden bij aanpassing van het paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs;
- Hierbij gaat het om de kosten van bijvoorbeeld de deskundigenverklaring en deskundigenbeoordeling;
- Om in dat voorstel ook mee te nemen hoe er compensatie mogelijk is voor de groepen **A)** jongeren die in beginsel geen recht hebben op de Gelrepas en **B)** studenten;
- Deze regeling zo vorm te geven dat deze met terugwerkende kracht miv 01-01-2023 van toepassing is

GEMEENTE Arnhem

Indieners:

Alwin van Engelenburg – VVD
Klaartje Koorn – CDA
El Yazid Ait Chrif – PvdA
Lea Manders – Arnhem Centraal

GEMEENTE Arnhem

Motie "Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen" (23M09gg)

GROENLINKS ARNHEM	D66 Arnhem	VVD Arnhem	Partij voor de Dieren Arnhem
Coenders	Loor	Pape	De Groot
Simonis	Kemperman	Maref	Eliëns
Prinsen	Brandts	Eppich	Hogenhout
De Boef	Heemskerk	Kumas	SP
Dayioğlu	Zwijnepoel	Van Engelenburg	Elfrink
Quint	PvdA	Arnhem Centraal	Dobbe
Noomen	Visser	Van der Laak	CDA Arnhem
Burger Belang Arnhem	Aït Chrif	Manders	Koorn
Wiggers	Van Munster	Groot	Van den Broek
Volt	DENK	Kraaijenbrink	Partij voor de Vrijheid Arnhem
Scholten	Usta	Christen Unie Arnhem	Verheij
Neutkens	Bal	Nede	Luurssen

Voor: 31 Tegen: 2 Totaal: 33

Gemeente Arnhem

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	10 november 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2022
Motie van	Nathalie Nede - ChristenUnie Mark Coenders - GroenLinks Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem Susan van Ommen - D66
Titel van de motie	Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen
Nummer Zaaknummer	**21M218** 605166

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 10 november 2021 een besluit te nemen over

We weten dat:

- Veel Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders een Nederlands klinkende achternaam hebben die hen is opgelegd door het toenmalige koloniale systeem.
- De aanvraag voor een naamswijziging € 835,- kost.
- Niet iedere nakomeling van een tot slaaf gemaakte mens beschikt over voldoende middelen om zijn/haar slavennaam af te kopen.
- Mensen die hun achternaam willen veranderen hieraan voorafgaand een psychologisch onderzoek moeten ondergaan om aan te tonen dat er echt geleden wordt onder de naam.
- Uit onderzoek is gebleken dat ook inwoners en bestuurders van Arnhem direct of indirect hebben geprofiteerd van koloniale exploitatie en op slavernij gebaseerde productiesystemen in Amerika, Afrika en Azië.

We vinden dat:

- Afstammelingen van tot slaaf gemaakte mensen het recht hebben hun echte identiteit te hebben en uit te dragen, ook door middel van hun achternaam.
- Mensen die hun achternaam opgelegd hebben gekregen door de slavernij het recht moeten hebben om kosteloos hun naam te veranderen.
- Een psychologisch onderzoek te moeten ondergaan om aan te tonen dat je hinder ondervindt van je achternaam belastend en onnodig is.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Samen met de gemeente Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht bij het Rijk te pleiten voor afschaffing van de kosten van een naamswijziging en voor afschaffing van het psychologisch onderzoek voor nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen.
- De kosten die Arnhemse nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen moeten maken om hun achternaam te veranderen te vergoeden en deze kosten te dekken uit de gecorrigeerde meeropbrengsten leges.

Nathalie Nede - ChristenUnie
Mark Coenders - GroenLinks
Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem
Susan van Ommen - D66

AANGENOMEN

Voor	**32**
Tegen	**6**

Motie "Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen" (21M218)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	2	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Inspreekbijdrage vergoeding aanpassing identiteitsdocumenten

Als COC Midden-Gelderland steunen wij van harte het voorstel om een vergoeding mogelijk te maken voor inwoners van Arnhem die hun geslachtsregistratie willen wijzigen. Zoals ook in het voorstel staat, is deze formele wijziging een belangrijke erkenning van de identiteit van de mensen die het betreft. Voor ons is dat de kern van waar het hierover gaat: het is niet alleen een financiële tegemoetkoming, maar vooral een gebaar van erkenning en acceptatie. Het straalt uit dat je in Arnhem welkom bent zoals je bent.

Het feit dat je geslacht bij geboorte wordt geregistreerd, is in wezen een systeemfout. Het registreren van een geslacht is lange tijd gezien als een neutrale handeling en het is nooit de bedoeling geweest om hiermee mensen uit te sluiten. Maar er is sprake van voortschrijdend inzicht en met de kennis van nu, kunnen we zeggen dat hiermee een fout is gemaakt. Dit is geen verwijtbare fout, er is geen schuld. Maar door bij geboorte definitief vast te leggen dat iemand dan wel man, dan wel vrouw is, doe je een groep mensen tekort. Dit weten we nu, dus is het tijd om de fout te herstellen. Als gemeenteraad – als overheid – zijn jullie de vertegenwoordiger van de maatschappij die deze fout gemaakt heeft. Dit zijn in ieder geval niet de trans- en non-binaire mensen om wie het hier gaat. Zij hebben er nooit om gevraagd en hebben niks te zeggen gehad over hoe ze geregistreerd staan. Je kunt de verantwoordelijkheid voor het herstellen hiervan daarom ook niet bij hen neerleggen. Dit gebeurt momenteel wel, door hen zelf te laten betalen voor de kosten voor het wijzigen van de identiteitsdocumenten. We vragen dus aan u om uw verantwoordelijkheid te nemen, namens ons als samenleving.

Er zijn nu mensen die het wijzigen van de geslachtsregistratie uitstellen omdat zij daar simpelweg geen geld voor hebben. Dit alleen zou al reden genoeg moeten zijn om als gemeente deze kosten te dragen, maar veel meer nog dan een financiële, is het een principiële kwestie. Het is wat je als gemeente Arnhem uitstraalt met dit gebaar. Als het initiatiefvoorstel wat in februari voorlag zou zijn aangenomen, zou Arnhem de tweede gemeente zijn geweest – na Nijmegen - die de kosten voor geslachtwijziging vergoedt. Inmiddels zijn er meerdere gemeenten die het voorbeeld van Nijmegen hebben gevolgd. Het is eigenlijk niet uit te leggen dat een Regenboogstad die zegt actief te werken aan sociale acceptatie, veiligheid en emancipatie van LHBTIQ+ personen, dit voorstel niet steunt. Bovendien heeft een overgrote meerderheid van de raad het Regenboogstembusakkoord getekend. De partijen hebben zich gecommitteerd aan aandacht voor specifieke kwetsbare groepen, waarbij transgender personen expliciet zijn benoemd. Door dit voorstel te steunen, brengt u dit in de praktijk en vervult u een voorbeeldfunctie voor andere organisaties en gemeenten.

Ik vind het belangrijk om te benadrukken dat dit voor ons geen ideologische kwestie is, maar een kwestie van identiteit. Niet-kloppende geslachtsregistratie kan ervaren worden als een ontkenning van wie iemand is en zorgen voor herhaaldelijke confrontaties hiermee. En dat voor een groep mensen waarbij bovengemiddeld veel depressies voorkomen en de zelfmoordcijfers schrikbarend hoog zijn. Dat het deze mensen diep raakt, hebben we ook gezien aan de emoties die het onderwerp opriep de vorige keer dat het hier in de gemeenteraad werd besproken. Ten minste één van de insprekers toen heeft aangegeven vandaag niet opnieuw te komen inspreken, omdat die zich niet veilig genoeg voelt om dit te doen.

Stelt u zich eens voor: u bent zelf een transgender persoon die jaren heeft geworsteld met uw eigen identiteit. Na veel moeite en met veel moed, bent u er eindelijk uit gekomen. Hoe fijn zou het dan zijn dat als u op het gemeentehuis komt, er tegen u wordt gezegd: ‘wat heb je een zware weg moeten gaan en wat fijn dat je hier nu bent zoals je bent. Wees welkom en wij veranderen met alle plezier de vergissing in onze administratie en uiteraard zijn de kosten daarvan voor onze rekening’.

BEHANDELRESULTAAT

Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen – I/M1 5 juli 2023

Raadsvoorstel ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen’

Portefeuillehouder:	M. Van de Geijn

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Noomen (GroenLinks), Kemperman (D66), Van Engelenburg (VVD) Manders (Arnhem Centraal), Ait Chrif (PvdA) Hogenhout (Partij voor de Dieren), Koorn (CDA), Scholten (Volt), Usta (DENK), Jansen (ChristenUnie), Conrad (Forum voor Democratie)

De fracties van de SP, BurgerBelang Arnhem en PVV waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Van de Geijn (wethouder)

Bespreking
Er heeft zich één inspreker gemeld voor de informatieve fase: Luuk Kaffener namens COC Midden-Gelderland. Na afronding van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Tijdens de eerste termijn vanuit de raadskamer worden er standpunten neergelegd en vragen gesteld aan de portefeuillehouder. De portefeuillehouder beantwoord de vragen in zijn eerste termijn. Vervolgens wordt gestart met de tweede termijn vanuit de raadskamer. Nadat het woord is gevoerd door de fracties van Arnhem Centraal, GroenLinks en Partij voor de Dieren wordt in verband met het einde van de vergadertijd de vergadering geschorst.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 nog niet is afgerond. Het voorstel zal worden doorgeleid voor een hervatting van de M1 fase, waarbij gestart zal worden met het vervolg van de tweede termijn vanuit de raadskamer.

De raadsadviseur,	De voorzitter,
M. Piscaer	M. Simonis

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022”

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Leo den Uil
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel	Telefoonnr:	+31263774309
		E-mailadres:	leo.den.uil@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (i/M1)		
Toelichting	Het college stelt voor een zienswijze in te dienen op de begroting van de ODRA over 2024 en kennis te nemen van de jaarstukken van de ODRA over 2022. Het Arnhemse deel in de begroting stijgt van € 5,669 mln. (2023) naar € 6,544 mln. Voornamelijk door stijging van het uurtarief en door volumegroei (meer productie). Afgelopen jaren werd er minder begroot dan uiteindelijk gerealiseerd. Daarom wordt nu op voorhand al hoger ingeschat. Wat betreft de jaarstukken sluit de ODRA het boekjaar 2022 met een positief resultaat van € 378.000. Dit positief resultaat wordt toegevoegd aan de algemene reserve en aan een bestemmingsreserve ter dekking van kosten voor een evaluatie op de vermogenspositie van de ODRA. **Aandachtspunten** - In de begroting benoemt de ODRA 17 ontwikkelingen waar de ODRA mee te maken heeft. Het gaat om economische en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de krappe arbeidsmarkt, woningbouw of leefbaarheid. Maar ook om bestuurlijke ontwikkelingen en aanpassing stelsel van toezichthouders, ontwikkelingen in wet- en regelgeving (zoals de omgevingswet). Ten slotte worden de ontwikkelingen in de organisatie van de ODRA genoemd, zoals o.a. programmatisch werken en digitalisering. - Deze ontwikkelingen zijn een mooi aanknopingspunt voor het gesprek met de ODRA tijdens de behandeling van de informatieve fase van het raadsvoorstel. Wat is de impact van deze ontwikkelingen voor de ODRA voor Arnhem? Waar maakt de ODRA zich zorgen over? Waar zou de raad zich zorgen over moeten maken? De zienswijze dient voor 14 juli ingediend te worden. Dat is haalbaar mits de raad hierover tijdens de besluitvormende vergadering van 12 juli een besluit neemt. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> De directeur van de ODRA, de heer Vlaander, is aanwezig om een korte presentatie te geven over de belangrijkste ontwikkelingen en risico’s die de ODRA ziet. Daarna is er gelegenheid voor vertegenwoordigers om vragen te stellen en het gesprek aan te gaan. De focus van dit gesprek tussen ODRA en de raad is de ontwikkeling van de ODRA, en niet casuïstiek. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij		

	hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				
Raadsvoorstel "ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022" **89 KB**				
Bijlage 1 - Begroting ODRA 2024 **16 MB**				
Bijlage 2 - Jaarverslag en jaarstukken ODRA 2022 (deel 1) **16 MB**				
Bijlage 2a - Jaarverslag en jaarstukken ODRA 2022 (deel 2) **14 MB**				
Bijlage 3 - Aanbiedingsbrief begroting ODRA 2024 aan raden **177 KB**				
Bijlage 4 - Aanbiedingsbrief procedure jaarstukken 2022 ODRA aan raden **177 KB**				
Bijlage 5 - Concept zienswijze op de begroting ODRA 2024 **87 KB**				

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 208387

Onderwerp: ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022

Kernboodschap

Omgevingsdienst ODRA biedt haar partners de begroting 2024 aan. Deze conceptbegroting is in overleg met de partners opgesteld. De Arnhemse raad kan een zienswijze op de begroting indienen. Belangrijke beoordelingskaders voor de begroting zijn nut en noodzaak van de verschillende begrotingsposten en een realistische inschatting van de hoogte daarvan. Deze aspecten geven geen aanleiding voor een zienswijze. De aangeboden jaarrekening en de besteding van het netto bedrijfsresultaat 2022 geven eveneens geen aanleiding voor opmerkingen. Een zienswijze met enkele aandachtspunten is bijgevoegd.

Voorstel

1. Bijgevoegde zienswijze in te dienen op de begroting ODRA 2024.
2. Kennis te nemen van de jaarstukken ODRA 2022.

Inleiding

Arnhem is een belangrijke deelnemer aan de Gemeenschappelijke Regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem (GR ODRA) en heeft veel vergunning- en toezichttaken op het gebied van bouwen, wonen en milieu ondergebracht bij de ODRA. Jaarlijks brengt ODRA een begroting en een jaarrekening uit. ODRA vraagt de deelnemende partners te reageren op de begroting 2024 en kennis te nemen van de jaarrekening 2022. Arnhem kan een zienswijze op de begroting indienen bij ODRA.

De begroting 2024 is grotendeels gebaseerd op de begroting 2023. De Kadernotitie 2024 die u eerder dit jaar werd aangeboden, gaf een vooruitblik op de begroting 2024. Een belangrijke aanpassing is het gestegen uurtarief, van €92 naar €99. Het uurtarief van ODRA was al enkele jaren gelijk gebleven. Verder staat 2024 natuurlijk in het kader van de definitieve start van de Omgevingswet (Ow) en de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb). Beide wetten hebben grote invloed op het werkpakket dat ODRA uitvoert voor de gemeente Arnhem.

GEMEENTE Arnhem

Beoogd effect

Alle deelnemers aan de GR kunnen een zienswijze op de begroting indienen, met het oog op een effectieve en efficiënte invulling van de aan ODRA gemandateerde taken in vergunningverlening en handhaving.

Argumenten

1.1 De begroting van 2024 stijgt door kosteneffecten en volumegroei

Het Arnhemse deel in de begroting stijgt van € 5,669 mln. (2023) naar € 6,544 mln. Ongeveer de helft van deze stijging wordt veroorzaakt door een stijging van het uurtarief van € 92 naar € 99. Daarnaast is de begroting aangepast aan de gerealiseerde productie van de afgelopen jaren, die veelal hoger lag dan werd begroot. Tot slot verandert soms de aard en inhoud van (deel)producten, dit geldt bijvoorbeeld voor de archivering die op een hoger kwaliteitsniveau gebracht moet worden.

2.1 Het jaarresultaat is bestemd voor voorzieningen

ODRA heeft het boekjaar 2022 afgesloten met een positief resultaat van € 378.000. De accountant van ODRA heeft een goedkeurende verklaring afgegeven. Er is een bijzondere dotatie aan de voorziening “verlof” gemaakt van € 325.000. De algemene reserve is aangevuld tot het in de Gemeenschappelijke Regeling (GR) vastgestelde maximum van € 500.000. Het resterende deel van het exploitatiesaldo ad € 23.513 wordt toegevoegd aan een bestemmingsreserve ter dekking van kosten voor een evaluatie op de vermogenspositie van ODRA. ODRA stelt deze evaluatie voor omdat de omzet de laatste jaren flink is gestegen en er meerdere risico’s voor de bedrijfsvoering worden onderkend, waaronder de krapte op de arbeidsmarkt, ontwikkelingen in de bouw en de deels nog onbekende effecten van nieuwe wet- en regelgeving.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De begroting stijgt voor Arnhem met 15%.

Zoals hierboven aangegeven is een groot deel van de stijging van het voor Arnhem begrote bedrag gekoppeld aan de stijging van het uurtarief. Gezien het feit dat de uurtarieven al enkele jaren niet zijn gestegen is dit niet onredelijk. De begroting loopt ook op door volumestijging en doordat deze is aangepast aan de gerealiseerde productie, die voor Arnhem een aantal jaren achtereen hoger lag dan de geraamde productie. Overigens wordt aan het eind van elk boekjaar een definitieve rekening opgemaakt, waarbij Arnhem alleen betaalt voor daadwerkelijk geleverde productie.

Participatie

De concept begroting is opgesteld in overleg met de partners van ODRA en na akkoord door het Algemeen Bestuur voorgelegd aan de raden en staten.

Financiën

In de begroting van de gemeente Arnhem zal rekening gehouden worden met de door ODRA begrote kosten voor 2024 van € 6,544 mln. voor uitvoering van taken voor Arnhem.

Uitvoering

Een zienswijze op de begroting kan bij ODRA worden ingediend. Het Algemeen Bestuur ODRA zal de begroting 2024 vaststellen, zo nodig aangepast naar aanleiding van eventueel ingediende zienswijzen. ODRA biedt de begroting uiterlijk 15 september 2023 aan bij het ministerie van Binnenlandse zaken.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Begroting ODRA 2024
- Jaarverslag en jaarstukken ODRA 2022 (2 delen)
- Aanbiedingsbrief begroting ODRA 2024 aan raden
- Aanbiedingsbrief procedure jaarstukken 2022 ODRA aan raden
- Concept zienswijze op de begroting ODRA 2024

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	208387

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 30 mei 2023, nummer: 208387;

gelet op artikel 58 Wgr;

besluit:

1. Bijgevoegde zienswijze in te dienen op de begroting ODRA 2024

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

2024 BEGROTING

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

INHOUDSOPGAVE

05 **Voorwoord: Crisis of verwaarloosd probleem?**

06 **Hoofdstuk 1**

012 **Hoofdstuk 2**

018 **Hoofdstuk 3**

027 **Hoofdstuk 4**

BIJLAGEN

030 Bijlage 1. Overzicht producten

032 Bijlage 2. Overzicht diensten

034 Bijlage 3. Overzicht materiële kosten

036 Bijlage 4. Overzicht bijdragen klanten

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

VOORWOORD

CRISIS OF VERWAARLOOSD PROBLEEM?

De wereld waarin we leven wordt steeds complexer, onvoorspelbaarder en niet iedereen kan met die onzekerheden omgaan. Steeds vaker raken mensen de weg kwijt. Het is niet gek dat er dan problemen ontstaan die lastig of misschien zelfs onmogelijk op te lossen zijn. We komen dit in onze praktijk regelmatig tegen. Unieke problemen, omdat de informatie onvolledig is, of tegengesteld, en de omgeving steeds verandert. In de vakliteratuur heten dat wicked problems. Die komen we landelijk tegen, zoals het oplossen van etnisch ongelijkheid, het verkleinen van de inkomensverschillen of het peil houden van de gezondheidszorg. Maar ook in wijken waar wij geconfronteerd worden met moeilijk op te lossen kwesties.

We spreken in Nederland nogal snel over een crisis. Als we niet oppassen is alles een crisis. Ik citeer in dat verband filosofe Daan Roovers tijdens een bijeenkomst van de Groene Metropool regio Arnhem Nijmegen: 'Hebben we het over een crisis of een verwaarloosd probleem?' Deze woorden zetten me aan tot nadenken. Voor het werk dat wij doen is die vraag ook relevant.

Ruben Vlaander
Directeur Omgevingsdienst Regio Arnhem

Bij het aanpakken van een crisis ontbreekt al snel de democratische controle. Denk aan de COVID-pandemie, dat vraagt om een 'militaire aanpak'. Daar kan ik me wat bij voorstellen, maar wat als we spreken over die andere maatschappelijke opgave? Zoals de klimaatverandering, energietransitie, woningbouwopgave en opvang van vluchtelingen en daklozen. Ik zie ook dat dit complexe vraagstukken zijn, maar een crisis?
Het zijn vraagstukken waar juist veel mensen over mee moeten praten. Niet alleen de politici en bestuurders, maar ook ondernemers en burgers. Verantwoordelijkheden delen en niet voor ons uitschuiven, want voor dit type vraagstuk is draagvlak bij inwoners en lokale bestuurders essentieel. Dat is een belangrijk verschil met een crisis. Natuurlijk is acceptatie van crisismaatregelen een issue, maar een echte crisis vraagt een ander type aanpak: niet polderen maar doen!

Terug naar onze praktijk. Bij controles komen toezichthouders nog wel eens in een situatie terecht die in jaren zo is gegroeid, maar goed beschouwd onverantwoord en niet veilig is. Dan ontbreekt het aan 'haakjes' om op te treden, of de regels zijn op meerdere manieren uit te leggen. Het gevolg is dat de ongewenste situatie blijft voortbestaan. De toezichthouder moet ter plekke kiezen tussen een slechte optie of een iets mindere optie. En dan doe je het al snel niet goed als uitvoeringsdienst. Krijgen de media daar lucht van, dan wordt de crisis vocabulaire uit de kast gehaald.

De ervaring leert dat vaak pas na vele maanden de aangetroffen situatie wordt aangepakt. Dit is exemplarisch voor een deel van ons werk. Soms moeten onze mensen tot tien tellen, op hun handen zitten en accepteren dat zij niets kunnen doen binnen de geldende wet- en regelgeving. Moet je dan spreken over een crisis? Of is het een verwaarloosd probleem, in de woorden van Roovers? Het antwoord is afhankelijk van aan wie je de vraag stelt. Ik noem niet snel iets een crisis. In relatie tot ons werk denk ik eerder aan een verwaarloosd probleem. Want we, alle instanties en overheden bij elkaar, doorzien niet altijd voldoende scherp wat de gevolgen kunnen zijn van matige vergunningen, onduidelijke regelgeving en traag optreden. Zoals filosofe Roovers zegt: 'Het probleem van één persoon oplossen, is het probleem voor velen oplossen.' Dat is een uitdagend citaat. Ik zie het als een oproep om scherp te zijn en oog te hebben voor de impact van beleid en keuzes. Dat is ook voor 2024 onze opdracht!

1

Op het moment van schrijven van deze begroting, zijn de uitslagen van de Provinciale en waterschapsverkiezingen bekend. De verwachting is dat er colleges en besturen komen met andere samenstelling en politieke kleur. Voor het werk van de omgevingsdiensten in Gelderland is relevant waar de parlementen van de waterschappen en de provincie hun accenten leggen en prioriteiten kiezen. Ongetwijfeld zullen de maatschappelijke vraagstukken, waar het Kabinet momenteel oplossingen voor zoekt, regionaal een (andere) vertaling krijgen .

De regio's zijn voor de uitvoering van Rijksbeleid altijd belangrijk geweest, maar worden met de gebiedsgerichte aanpak waar dit Kabinet op inzet, nog belangrijker. Zoals woningbouw, natuurbescherming, klimaatadaptatie en de miljarden die gereserveerd zijn voor de transities van de landbouw, energie en circulaire- en minder fossiel afhankelijke economie.

De grote maatschappelijke uitdagingen zijn samen te vatten als het conflict over de ruimte. De ruimte is schaars in Nederland en de claims zijn groot en van gecoördineerde ruimtelijke ontwikkeling is vooralsnog geen sprake. In deze complexe dynamiek heeft ODRA haar plannen vormgegeven. Het zijn vele issues die aandacht vragen van ODRA.

Als de landelijke en lokale trend van een versnipperd politiek landschap en polarisatie doorzet in het provincie- en waterschapbestuur, zal dat de slagvaardigheid in de besluitvorming niet altijd ten goede komen. Wat de effecten zijn, kunnen we nog niet zeggen. Het risico van vooruitschuiven van de 'hete aardappel' is niet ondenkbaar. ODRA heeft de ambitie om met een meerjarenbeleidsplan minder afhankelijk te zijn van deze politieke dynamiek. Samen werken aan een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving is en blijft onze missie.

Met deze begroting 2024 zetten we de consequenties, voor zover deze zijn te overzien, op een rij en beantwoorden de vraag: Wat betekenen de maatschappelijke uitdagingen in het fysieke domein voor ons werk en de financiën in de komende jaren?
Deze trend-beschrijvingen zijn een opmaat voor een meerjarenbeleidsplan dat we medio 2023 willen gaan opstellen.

A. Economische en maatschappelijke ontwikkelingen

1. Krappe Arbeidsmarkt

Voor veel overheidsorganisaties geldt dat de krapte op de arbeidsmarkt besturen en management veel hoofdbrekens kost. We vissen veelal in dezelfde vijver en zijn op zoek naar die ene specialist. En van de nieuwe medewerkers wordt niet alleen verwacht dat ze goed zijn in hun vak, ze moeten meer dan ooit begrijpen en anticiperen op de verwachting die 'klanten' en samenleving hebben over ons werk. De veranderingen eisen een adequaat personeelsbeleid, zowel kwantitatief, maar zeker ook een investering in kwaliteit.

Zoals gezegd worden we geconfronteerd met een krappe arbeidsmarkt, relatief veel verloop en pensionering van medewerkers en, mede door de hoge inflatie, oplopende loonkosten en hogere tarieven voor externe inhuur. De krappe arbeidsmarkt is een goudmijn voor recruiters en bureaus voor werving en selectie. Ons beleid is erop gericht om meer specialisten zelf op te leiden, conform de eisen van de kwaliteitscriteria (versie 2.2). Zelf opleiden versus inhuur is echter een afweging tussen kosten, productiviteit, flexibiliteit en kwaliteit.

In samenwerking met de omgevingsdiensten in Gelderland wordt campagne-matig online (filmpjes) en bij evenementen gewerkt aan meer naamsbekendheid voor het werk van omgevingsdiensten. In beeld en geluid zetten we 'eigen mensen' in, bezoeken we hogescholen, banenbeurzen en geven inleidingen op relevante podia.

- *Ultimo 2023 hebben we hebben een strategisch personeelsplan, mogelijk als onderdeel van het meerjarenbeleidsplan. Het plan wordt de 'gids' voor meerjarig personeelsbeleid.*

2. Woningbouw

De provincie Gelderland stuurt vanuit een landelijke opdracht, aan op versnelling van de bouw van woningen. Geschikte locaties vinden is een issue, dus verschuift de aandacht naar minder geschikte grond. Er is een bovenregionale aansturing van bouw- en ruimtegebrek nodig, dat meer en beter zal moeten worden vastgelegd in de bestemmingsplannen/omgevingsplannen.

We zullen de rijks-brede opdracht om woningen te realiseren merken in het aantal bouwvergunningen en -controles. Ontwikkelingen van industrieterreinen en alle eisen die op het gebied van energie zullen worden gesteld aan de gebouwde omgeving zijn ook zeer bepalend, waarbij de uitkomsten van het stikstofdebat natuurlijk wel een onzekere factor vormen.

Een relatief nieuwe ontwikkeling is dat inwoners van de stedelijke gebieden in West-Nederland de onrust daar verruilen voor de relatieve rust in Oost-Nederland. Nu voor velen het hybride werken (thuis-kantoor) gemeengoed is en de verbindingen met het Westen goed zijn, is de trek naar het Oosten groter geworden. Dat heeft effect op de woningmarkt in ons werkgebied (beschikbaarheid woningen, prijsopdrijving, verbouwen en aanbouwen).

- *Voor vergunningverlening, toezicht en handhaving betekent het een toename van volumes en complexiteit. En dat is werk aan de winkel. Ook voor onze toezichthouders bodem.*
- *Met de komst van de Omgevingswet verandert het proces voor het aanvragen van bouwen en verbouwen van huizen. Het wordt voor de initiatiefnemer makkelijker, maar heeft door de gekoppelde wetgeving (Wkb) ook effect op de positie van toezicht en de inkomsten (leges) voor gemeenten.*

3. Leefbaarheid

Bovengenoemde ontwikkelingen raken bedrijven en burgers in ons werkgebied direct. In sommige regio's zal komende jaren veel meer gebouwd moeten worden. Waarschijnlijk, en op veel plekken onvermijdelijk, gaat woningbouw de hoogte in. Dat geeft binnenstedelijk druk op de beperkte ruimte en leidt vaker tot overlast. Overlast die gemeld wordt en waar de normen in wetgeving en beleid niet altijd de oplossing bieden, zal dialoog, mediation en acceptatie onderdeel van de aanpak moeten zijn. Via klachten en onze contacten met inwoners/omwonenden en brancheorganisaties kunnen we relevante input leveren voor het beleid van onze partners. Elke klacht is in principe input voor beleid.

In de steden is de vraag naar woningen en locaties voor bedrijven groot, op het platteland lopen dorpen leeg, stoppen boeren en staat het ontwikkelen van bedrijventerreinen als verdienmodel voor gemeenten onder druk. Leefbaarheid krijgt zo niet alleen een landelijke-, maar

ook een stedelijke dimensie. In 'Den Haag' gaan stemmen op meer landelijke regie te nemen op de ruimtelijke ontwikkelingen. Onder meer via de Nationale Omgevingsvisie (Novi en Novex).

Geluidsoverlast, geuroverlast, meer klachten over buren, gezondheidsschade, weinig groen, hittestress, waterberging, etc. zullen ons werk beïnvloeden. De stad-platteland discussie krijgt nieuwe dimensies als de 'zak met geld' en de 'overlast' verdeeld moeten worden. Veel stedelijke ambities vallen neer in landelijk gebied.

- *We gaan vaker en gericht communiceren met de omgeving. Dat wordt met de inwerkingtreding van de Omgevingswet ook van ons gevraagd. ODRA organiseert de omgevingstafels of sluit aan bij de tafels die gemeenten zelf organiseren. Het adagium is: een buurt die ergens tegen is, is ook ergens voor. De kunst wordt om bijvoorbeeld aan dialoogtafels bondgenoten te vinden voor een gewenste ruimtelijke ontwikkeling.*
- *Toezichthouders en handhavers staan met de voeten in de klei en hebben naast kennis van bedrijven ook veel sociale kennis over een gebied. Het overzicht van klachten en de contacten met omwonenden en bedrijven die wij hebben, zijn voor de beleidsmakers van onze partners waardevolle input; niet overal kan alles.*

4. Bedrijvenbestand

De verwachte economische ontwikkelingen leiden tot een gewijzigd en groter bedrijvenbestand in een aantal gemeenten. Bedrijven stoppen, nieuwe bedrijven komen, kleine bedrijven worden groter, internationale bedrijven zoeken een locatie om zich te vestigen en bedrijven stoten activiteiten af en voegen nieuwe activiteiten toe.

Vanuit het oogpunt 'als er iets gebeurt bij een bedrijf…' en wij kennen het bedrijf niet of onvoldoende, ligt het risico van incidenten en negatieve publiciteit om de hoek. En daar houden inwoners van gemeenten en ook hun bestuurders niet van. Meer bedrijvigheid betekent voor gemeenten derhalve ook meer vergunningaanvragen en meer toezicht; juist om genoemd risico te verkleinen.

Vanuit Den Haag wordt naar aanleiding van verschillende rapporten verdere aanscherping van het beleid (Interbestuurlijk programma VTH-stelsel) ten aanzien van milieucriminaliteit (wetgeving) en ondermijning ingezet. Het bewustzijn bij bestuurders wat de impact van milieucriminaliteit en ondermijning betekent voor nu en voor later, groeit. Van bestuurders wordt verwacht dat zij optreden en niet wegkijken.

Dat betekent in zekere zin een paradigma-shift: 'de rode loper uitleggen' voor bedrijven en 'ruim baan voor ondernemers' omwille van werkgelegenheid en economische groei heeft ook een keerzijde. Maatschappelijk verantwoord ondernemen met en in de leefomgeving is een betere en duurzamere strategie dan toezichthouders en handhavers op het terrein. De knop moet om.

Bestuurders beseffen dat en verwachten van hun diensten proactief handelen en adequate advisering. Monitoren van activiteiten op bedrijventerreinen en vrijkomende agrarische gebouwen, bijvoorbeeld, is input voor bestuurlijke acties, toezicht en handhaving en daarmee is optreden direct van invloed op een veilige leefomgeving.

Wetgeving zal ons in staat gaan stellen om in de strijd tegen milieucriminaliteit (en in de bouw) en ondermijning (vastgoed, uitbuiting, e.d.) meer gebruik te maken van data-analyses en data-koppelingen (bijv. gebruik elektriciteit, water, UWV, KvK, etc.), die een indicatie kunnen zijn voor ongewenste praktijken. Doorlichting van het bedrijvenbestand, en continue actualisatie van dit bestand, en vestigingsbeleid (vergunningen) is een belangrijk aandachtspunt de komende jaren. Kennis en expertise van omgevingsdiensten is van onschatbare waarde.

- *Voor vergunningverlening, toezicht en handhaving is het van belang het bedrijvenbestand op orde te hebben en de vinger aan de pols te houden bij hetgeen buiten gebeurt. Door goede registratie en het actueel houden daarvan, worden we in staat gesteld slimmer en effectiever toezicht te houden. Om dit te bewerkstelligen, investeren we de komende jaren in de kwaliteit van data (beheer) en intensievere samenwerking met andere diensten.*
- *We bereiden ons met onze opdrachtgevers voor op de klimaat maatregelen. Klimaatmaatregelen zien we terug via het energiespoor (besparen), de reductie van broeikasgassen door opwekken van wind, water en bio-energie (vergunningen en toezicht) en aanpassingen in het landschap (voor dijken en waterberging) waar grondtransporten voor nodig zijn.*
- *Voor vergunningverlening, toezicht en handhaving betekent het klimaatbeleid dat we vaker ondernemingen zullen adviseren en meedenken om te kunnen voldoen aan het klimaatbeleid (via projectgelden - denk aan energie-advisering, best beschikbare technieken, toezicht grondtransporten). Ook zullen onze medewerkers hierop (bij) geschoold moeten worden.*
- *Intensiveren en verbeteren van de samenwerking met andere opsporings- en inspectiediensten (denk aan IL&T, OM, politie, arbeidsinspectie, FIOD, RIEC Oost Nederland, e.d.) draagt bij aan effectiever aanpakken van milieucriminaliteit en ondermijning.*

5. Stikstofbeleid

Het stikstofbeleid is een verdeelvraagstuk en een reductievraagstuk in één. Voor de bouw (woningen, infrastructuur, wind- en zonneparken) is stikstofruimte nodig, voor natuurontwikkeling moet de depositie van stikstof juist naar beneden en wordt gekeken naar reductie aan de bron. Welke sector levert in en welke sector 'krijgt' stikstof? Het totaal van de uitstoot en depositie moet terug, dat ligt vast in Europees beleid en Europese- en nationale richtlijnen en wetten.

Het is op dit moment lastig in te schatten welk effect de stikstofmaatregelen hebben voor ons werk. Als Wnb-vergunningen (Wet natuurbeheer) niet verleend kunnen worden, heeft dat ook gevolgen voor de omgevingsvergunning milieu (Wabo). De vraag hangt boven de markt of omgevingsdiensten een rol krijgen in toezicht en handhaving van de stikstofafspraken. Op pilotbasis houden we voor een beperkte groep bedrijven toezicht op Wnb-vergunningen.

- *Voor vergunningverlening, toezicht en handhaving betekent het stikstofbeleid zeer waarschijnlijk extra controles en advisering over Wnb-vergunningen voor bedrijven die een Wabo-vergunning aanvragen.*
- *Daarnaast zullen we komende jaren projecten opstarten die bijdragen aan de doelstelling van de energietransitie en circulaire economie en daarin is naast de bekende broeikasgassen (methaan, CO_2) stikstof een van de componenten. Integrale toetsing wordt onderdeel van onze werkwijze.*

B. Bestuurlijke ontwikkelingen en verandering VTH-stelsel

6. Commissie Van Aartsen

Vanuit het ministerie van I&W wordt via het Interbestuurlijk Programma (IBP) invulling gegeven aan de aanbevelingen die de Commissie van Aartsen en de Algemene Rekenkamer in het voorjaar van 2021 publiceerden. In het IBP werken IPO, VNG, Omgevingsdienst NL en de landelijke opsporings- en inspectiediensten samen om het VTH-stelsel te verbeteren. Het IBP-programma is eind 2022 van start gegaan, onder meer met landelijke subsidies voor de op te starten onderzoeken en pilots. In 2023 zullen de ontwikkelingen helder en concreter worden. Dit kan nog van grote invloed zijn op de exploitatie in 2024 van ODRA, maar zijn nu sporadisch te kwantificeren, en dus in deze begroting nog niet opgenomen. Het VTH-stelsel zal veranderen, maar het tempo en de richting zijn nog onderwerp van debat en onderzoek.

- *Het is niet ondenkbaar dat de hele begroting op andere financieringsprincipes of structuur (qua programma indeling en taakvelden) moet worden gebaseerd.*

7. Robuust en vertrouwen

Vanaf de oprichting van de omgevingsdiensten als een direct gevolg van grote incidenten (onder meer vuurwerkramp Enschede), zijn robuust, deskundig, nabij en onafhankelijk de woorden geweest die steeds weer om een nadere positionering vragen. We hebben in de verschillende discussies positie moeten verwerven en moeten verdedigen. Komende jaren zal het vraagstuk robuust (voldoende expertise en onafhankelijk, financieel sterk) in Gelderland zeker aan de orde zijn.

We hebben veel taken verdeeld en de focus is te weinig gericht op wat ons bindt en wat we beter kunnen doen in het belang van de inwoners en ondernemers in Gelderland. Onze omgeving verwacht dat de omgevingsdienst optreedt en deskundig is en ondernemingen met gezag kan aanspreken op hun gedrag. Daar zullen we komende jaren continu onze focus op hebben.

- *Dat vraagt investeringen (in mensen, in samenwerking, in uitwisseling, in ICT) van de eigenaren en opdrachtgevers en opdrachtnemer (ODRA) om de gezonde, veilige en duurzame leefomgeving te borgen.*

8. Uitvoeringsdiensten

De politieke debatten in Den Haag over de Toeslagenaffaire zijn goed beschouwd debatten over de uitvoerbaarheid van wet- en regelgeving en over de rol van 'incidentenpolitiek' en daarmee over de positie van uitvoeringsdiensten in het realiseren van politieke wensen.

De discussie in de Kamer gaat over vertrouwen in de politiek, overheid en uitvoeringsorganisaties, de inzet van ICT en algoritmes (zwarte lijsten), over de afstand overheid-burger, polarisatie en polarisatie in een versnipperd politiek landschap. Factoren die direct of indirect invloed hebben op de organisaties, zoals ODRA, die voor de uitvoering van beleid verantwoordelijk zijn.

Maar uitvoeringsdiensten zijn ook een stabiele factor in een politiek dynamische tijd. Is komende jaren sprake van 'herwaardering en herpositionering', meer onafhankelijk en op grotere afstand van het bestuur van de uitvoeringsdiensten, dan zal dat ongetwijfeld invloed hebben op hoe wij ons werk kunnen doen.

- *Wij kiezen nadrukkelijk om 'de bedoeling' centraal te stellen. Het gaat ons om een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving. VTH is een van de instrumenten om dat te bereiken, maar ook actief meedenken in de beleidscyclus over de uitvoerbaarheid en gerichte communicatie zijn interventies die aan het doel bijdragen.*

9. Rijker verantwoorden

Maar wat we doen, moeten we ook vaker 'vertellen en laten zien'. Tal van kwesties laten wederom zien dat verantwoording, transparantie en openheid bepalende factoren zijn voor acceptatie en naleving van wet- en regelgeving en de legitimiteit van onze organisatie. 'Onder de pet houden' wordt maatschappelijk niet langer geaccepteerd. We zien dat eerlijkheid, openheid en delen van de (bestuurlijke) dilemma's door burgers, bedrijven en organisaties worden gewaardeerd. 'Eromheen draaien' niet. De Wet Open overheid (Woo), en eerder ook de regelgeving over toegankelijkheid van websites en archivering, wijzen ons de weg. We kiezen voor een aanpak die past bij het gedachtegoed achter Rijker Verantwoorden.

- *We zetten in op transparante (lean) werkprocessen, zelfbewust verantwoorden en duidelijk zijn over ons werk en we werken aan contact en vertrouwen bij burgers en ondernemingen. We schaven aan onze werkprocessen vanuit het lean-gedachtegoed en Rijker Verantwoorden. We ontwikkelen nieuwe inzichten over hoe we de effecten (outcome) van ons handelen inzichtelijk kunnen maken.*

C. Ontwikkelingen in wet- en regelgeving

10. Omgevingswet

Dat de invoering van de Omgevingswet verschillende keren is uitgesteld, geeft aan hoe ingewikkeld deze operatie is. De wet heeft impact op ons werk. De Eerste Kamer heeft dinsdag 14 maart ingestemd met de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. Een verandering, van belang voor de begroting, is onze Producten- en Diensten Catalogus (PDC). De veranderingen die nodig zijn voor de Omgevingswet zijn al in de werkpakketten vanaf 2022 gebruikt. Uit de praktijk zal moeten blijken of die reeds doorgevoerde wijzigingen adequaat zijn. Mogelijk dat dit in 2025 tot aanpassing leidt.
De Wet Kwaliteitsborging (Wkb) en bodemtaken (zie hieronder) zijn eveneens apart gekwantificeerd.

Inhoudelijk bereiden we ons al ruim twee jaar voor op de omgevingswet. Dat doen we samen met onze partners en onder andere via pilots, omdat de implementatie van afspraken en werkwijzen een gezamenlijke opgave is en praktisch moeten gaan werken.

We hebben de ambitie dat onze medewerkers actief meedenken over omgevingsvisies en omgevingsplannen die gemeenten moeten opstellen, met oog voor de menselijke maat en de bedoeling centraal. Dit zijn voor ons in de uitvoering belangrijke kaders.

We leiden toezichthouders op voor risico- en informatie gestuurd toezicht en vergunningverleners voor integraal afhandelen van een aanvraag. De samenwerking met de collega's binnen ODRA en met collega's van de gemeentelijke afdelingen Ruimtelijke Ordening en Economische zaken wordt intensiever. De initiatiefnemer zal nog meer dan voorheen de verschillende overheden of diensten, als één overheid willen zien optreden.

- *Het interne programma Omgevingswet heeft als doel dat we uiterlijk 1 januari 2024 klaar zijn voor de Omgevingswet. We hebben werkafspraken gemaakt, we zetten in op het omgevingsplan en adviseren over verplichte programma`s, we zijn betrokken bij toepasbare regels en vragenbomen voor onze dienstverlening en bij het aansluiten van onze digitale systemen op het Digitaal Stelsel Omgevingswet.*

11. Private kwaliteitsborging (Wkb)

Tegelijk met de Omgevingswet wordt ook de Wet Kwaliteitsborging (Wkb) van kracht. In de bouw zal onder invloed van deze wet veel veranderen, ook voor onze medewerkers. Onder de Wkb moet de particuliere- en zakelijke opdrachtgever via een private kwaliteitsborger een risicobeoordeling laten uitvoeren. We kijken onder meer naar wat de invloed van privatisering is op capaciteit en taken van ODRA, maar het hoofddoel van de Wkb is het verbeteren van de bouwkwaliteit, verbeteren van de positie van de particuliere- en de zakelijke bouwconsument en verminderen van de zogenoemde faalkosten. En daar hebben we mee te leven en te dealen.

We hebben een belangrijke rol als uitvoerder om te signaleren en te adviseren op de milieuspecialismen, onder andere geluid, licht, geur en externe veiligheid. Dit zal komende jaren alleen maar toenemen gezien de ontwikkelingen op de evenementenmarkt en festivals.

- *We gaan niet meer vooraf toetsen, maar achteraf. Vooraf zoeken we juist de samenwerking en nemen een adviesrol op ons. Bij oplevering van de bouw moet de aannemer aantonen dat aan de (bouw)regelgeving is voldaan. De rol van de bouwtoezichthouders zal veranderen. Dit vraagt om investeren in deels andere vaardigheden.*
- *We verwachten een capaciteitsafname op de werkzaamheden in de privatisering voor gevolgklasse 1 (eenvoudige bouwwerken, woningbouw, industriebouw met maximaal twee woonlagen). We verwachten ook een capaciteitstoename, omdat taken terugkomen. De omvang daarvan is op dit moment niet exact in te schatten. Dat wordt in de komende werkprogramma's verder uitgewerkt samen met de bouwpartners.*

12. Strafrecht, bestuursrecht

'Fragmentatie en vrijblijvendheid is kenmerkend voor het VTH-stelsel', concludeert de commissie Van Aartsen. Adequate handhaving van wet- en regelgeving is van essentiële betekenis voor het realiseren van doelstellingen van beleid. Maar in de praktijk loopt dat toch vaak anders. De druk vanuit de samenleving – vaak aangezwengeld door particuliere belangen en goed georganiseerde burger- en belangengroepen - om toezicht en handhaving steviger neer te zetten wordt groter. De verschillende rechtszaken tegen overheid en bedrijven (bijvoorbeeld Urgenda, Milieudefensie, Johan Vollenbroek/MOB, etc.) hebben grote invloed op wet- en regelgeving.

Naast de mondige burger is ook sprake van verdere juridisering door particulieren en vooral door bedrijven. Het zijn vooral ngo's en vermogende particulieren die misstanden aankaarten en voor de rechter brengen, en bedrijven die met juridische middelen deze acties weer bestrijden.

Bestuursrecht dat gericht is op opheffen van de overtreding en strafrecht dat gericht is op bestraffen van de overtreding, moeten meer samenwerken omwille van een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving.

- *De druk om toezicht en handhaving steviger neer te zetten wordt groter. De wil om in het belang van de samenleving de regels met handhaving te borgen, doeltreffend, evenredig en afschrikkend, is evident. Daarin past een actieve samenwerking met andere inspectie- en opsporingsdiensten en is ook een issue in het contact met onze partners.*

13. Bodemtaken

Met het van kracht worden van de Omgevingswet verschuift ook het bevoegd gezag bij gevallen van ernstige bodemverontreiniging van de provincie Gelderland naar de gemeenten in ons werkgebied. Dit heeft impact op het Wbb-bodemtoezicht (Wet bodembescherming) en de beoordeling van saneringsevaluaties die wij voor de provincie uitvoeren. De gemeenten in ons werkgebied krijgen in het kader van de Omgevingswet taken over van de provincie.

- *ODRA zal in dit taakveld blijven opereren, maar dan met de gemeenten als opdrachtgever. Niet alles verandert, want de provincie blijft bevoegd gezag voor de gevallen van grondwaterverontreiniging en afhandeling van de spoedlocaties.*
- *De financieringsstroom gaat wel veranderen, het budget dat nu nog bij de Provincie ligt zal worden neergelegd bij de gemeenten. Vooruitlopend daarop zijn in de werkpakketten voor partners al bodemtaken opgenomen, naast werkzaamheden voor de provincie.*

D. Ontwikkelingen in de organisatie ODRA

14. Programmatisch werken

Al drie jaar (per 1 januari 2020) is ODRA verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma 'Toezicht en handhaving complexe bedrijven' met de provincie als bevoegd gezag. Begin 2021 is ook het programma 'Aandachtsbedrijven' bij ODRA ondergebracht. Daarnaast is een plan opgesteld om voor de gemeentelijke complexe bedrijven een gecoördineerde aanpak op te zetten. De uitvoering blijft vooralsnog verantwoordelijkheid van de betreffende omgevingsdiensten, de effecten op de begroting 2024 zijn nog onvoldoende helder, dus niet meegenomen.

De programma's zijn inmiddels goed ingebed in de organisatie en kennen financieel gezien een stabiel karakter.

- *Om continuïteit en kwaliteit beter te kunnen sturen, verwachten we dat er meer eigen medewerkers zullen worden ingezet, waarbij een aandachtspunt op de robuustheid is van de andere omgevingsdiensten. Bij ODRA zal de verhouding 'intern – extern' worden beïnvloed met andere marges en andere overhead tot gevolg.*

15. Digitalisering, data-gedreven werken

Digitalisering zal de komende jaren een nog grotere impact krijgen op ons werk. We gaan niet alleen de historische data (archivering) verder op orde brengen (apart traject in 2023), documenten netjes opslaan en digitaal toegankelijk maken (goede zoektermen, etc.). We gaan ook onze VTH-zaken beter registreren en voor de 'klant' toegankelijk maken. Ons hele service- en dienstverleningsconcept zal een digitaliseringsslag doormaken. Mede gestuurd door bestaande en nieuwe wetgeving waaronder AVG en Informatiebeveiliging, de Wet elektronisch publiceren (Web), de Wet digitale toegankelijkheid (Wdt) en de Wet open overheid (Woo). Onze onlinecommunicatie zal moeten voldoen aan de richtlijnen voor digitale toegankelijkheid (Wdt). Dat heeft impact op hoe wij onze informatie opslaan en aanbieden.

En niet alleen onze eigen data moeten we op orde hebben, de verwachting is, ondanks AVG (persoonsbescherming), dat we meer en meer data van (semi)overheden, nutsbedrijven en andere inspecties- en opsporingsdiensten aan elkaar kunnen gaan koppelen. Dat doen we om de kwaliteit van vergunningen en toezicht (en handhaving) te verbeteren en bij te dragen aan de betaalbaarheid van het VTH-stelsel. We doen het ook om milieucriminaliteit en ondermijning gerichter aan te kunnen pakken.

We hebben de overstap gemaakt naar de 'the cloud' en werken in een Office 365/Teams omgeving. De impact op de oude manier van werken is groot. Deze IT-transitie en digitalisering heeft gevolgen voor wat onze medewerkers moeten kunnen en kennen. Training en opleiding in 'digitaal werken' is zeker een issue voor de komende jaren.

- *Data op orde brengen en houden en data delen met andere instanties en overheden zal ons werk sterk beïnvloeden, oftewel data-gedreven werken. Er zal meer en meer behoefte zijn aan data-analisten en data-architecten. Privacy en toegankelijkheid en opleiden zijn belangrijke aspecten van de digitalisering die we moeten integreren in onze werkprocessen.*
- *De samenwerking met andere omgevingsdiensten en overheden zal intensiever worden om datagebruik en uitwisseling (DSO) beter te faciliteren. Hebben we 'het kunstje onder de knie', beschikken we over informatie die indirect ook voor onze partners van waarde kan zijn.*

16. Duurzame huisvesting en mobiliteit

Na twee jaar pandemie zijn ook de structurele effecten op de bedrijfsvoering zichtbaar geworden, met name op de huisvesting, arbeidsvoorwaarden en voorzieningen voor thuiswerken. Eind 2021 is de businesscase voor nieuwe huisvesting aan het bestuur aangeboden. In september 2022 zijn we verhuisd. De verhuizing heeft geleid tot een andere manier van werken. Het is gericht op 'ontmoeten' en plaats onafhankelijk werken, duurzaamheid, andere mobiliteit. Het gebouw faciliteert hierin in ruimtelijke - en gebouw-technische voorzieningen, welke vanuit duurzaamheid oogpunt zijn vormgegeven (energielabel A+++), led verlichting, refurbisched inrichting.

- *We zijn verhuisd naar de Airborne Tower in Arnhem. We zijn over gegaan naar een volledig zelfstandige bedrijfsvoering met een duurzame kantooromgeving. Met de loskoppeling van onze gastheren realiseren we een groot deel van de door de partners gevraagde structurele besparingen.*
- *De vergroening van ons mobiliteitsbeleid (woonwerk verkeer, thuiswerken, elektrische bedrijfsauto's) zetten we komende jaren door.*

17. ICT-transitie

Om tijd- en locatie onafhankelijk te kunnen werken, heeft tezamen met de verhuizing een volledige ICT-transitie plaatsgevonden. De ICT-transitie brengt met zich mee dat we meer focus moeten hebben op onze proces- en datakwaliteit. Adequate en snelle informatievoorziening aan onze (keten) partners wordt steeds belangrijker, zowel met betrekking tot de reguliere P&C-cyclus, maar ook voor beter toezicht en kwalitatieve beoordelingen.

Afgelopen jaren is onder meer een transitie geweest naar outputfinanciering, de administratie is met een nieuw systeem (SAP en SAC als BI-instrument) in eigen beheer gekomen, het oude zaaksysteem is vervangen door OpenWave, de datakwaliteit wordt op orde gebracht (inclusief archief) en we zijn gestart met een doorontwikkeling van het team bedrijfsvoering.

> **"WE SPREKEN IN NEDERLAND NOGAL SNEL OVER EEN CRISIS"**

2

E. Trends voor de programma-begroting 2024

18. PDC 2022 / 2023

innen het Gelders Stelsel is de afspraak gemaakt dat onze werkzaamheden worden gecategoriseerd in programma's en taakvelden. We werken binnen ODRA met drie taakvelden (milieu, bouw en algemeen) en vijf programma's (vergunningverlening, toezicht en handhaving, advies, stelseltaken, projecten).

In november 2021 heeft het bestuur de PDC voor 2022-2023 vastgesteld. Hierin zijn alle bekende veranderingen vanuit de Omgevingswet en de in hoofdstuk 1 vermelde ontwikkelingen verwerkt. De PDC is nog steeds valide voor 2024. Er zullen mogelijk een beperkt aantal modificaties worden aangebracht, op basis van nieuwe inzichten vanuit de omgevingswet, en de ervaringen van 2022 en begin 2023. Mogelijk dat ook kengetallen op basis van die ervaringen worden bijgesteld.

ODRA werkt met een mix van financieringen. Per productcategorie geldt een ander regime:

- *Provinciale programma's worden afgerekend op basis van nacalculatie van de gewerkte uren.*
- *De werkprogramma's voor partners en collega OD's in Gelderland, kennen producten met vaste prijs, diensten met nacalculatie op uren en gezamenlijke diensten met een vaste prijs voor het geheel.*
- *De diensten aan derden is geheel op nacalculatie basis.*

In onderstaande 'kern-tabel' is het kader vanuit de productcategorieën (PDC) weergegeven.

De cijfers in de begroting 2024 zijn bepaald door extrapolatie van de diensten in de werkpakketten 2023 (vastgesteld in november 2022), met op de achtergrond de in hoofdstuk 1 geformuleerde trends, voor zover kwantificeerbaar. De realisatie over heel 2022 (vastgesteld in jan. 2023) laat echter zien dat de opgenomen trends mogelijk nog aan de 'voorzichtige' kant zijn. De groei van de werkpakketten is van 2020 tot 2022 meer dan we hadden verwacht.
Onderstaande tabel laat ook zien dat de omzet in de begroting 2023 te laag is ingeschat. Hiervoor wordt mogelijk een aanvullende begroting ingediend.

Tabel 2: Omzetontwikkeling afgelopen jaren x € 1.000

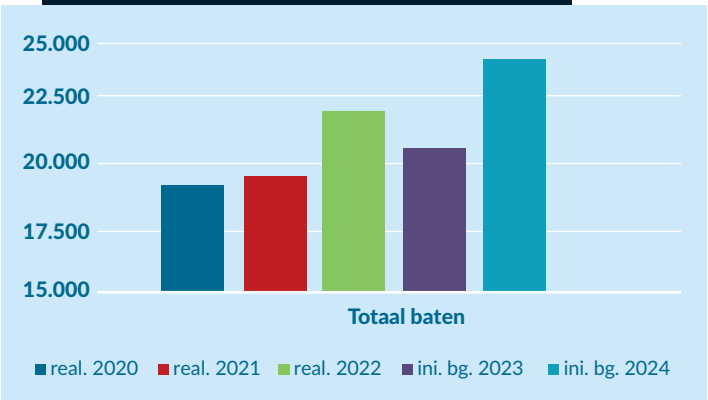

Tabel 1: Kerncijfers productie

Begroting 2024 op hoofdlijnen x € 1.000	Realisatie Aantallen	2022		Ini. begroting Aantallen	2023		Begroting Aantallen	2024	
Baten									
Producten (obv aantallen)	11.364	7.438	38%	10.314	7.352	36%	11.164	8.702	36%
Diensten (obv uren)	131.971	12.307	63%	119.473	10.992	53%	129.366	12.877	53%
Gezamenlijke diensten	14.886	1.526	8%		1.708	8%	21.615	2.172	9%
Materiële kosten		592	3%		527	3%		332	1%
Vrijval balansposten		161						pm	
Totaal baten		22.024			20.577			24.083	
Lasten	aantal fte			aantal fte			aantal fte		
Lasten programma's	7,2	16.086		152,5	15.264	74%	169,7	18.028	75%
Lasten overhead	0,0	5.885	27%	36,5	5.314	26%	35,3	6.054	25%
Totaal lasten	7,2	21.971		189,0	20.577		204,9	24.083	
Gemiddeld kengetal producten	7,1			7,7			7,9		
Tarief per uur	€ 92,00			€ 92,00			€ 99,00		
Saldo		53			0			0	

Tabel 3: Tarief opbouw in relatie met benchmark 'overheidstarieven'

Tariefopbouw in €	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Benchmark 2024
Personeelskosten direct	€ 66	€ 67	€ 73	€ 58
Personeelskosten indirect	€ 15	€ 15	€ 16	€ 19
Materieel				
• huisvesting & facilitair	€ 3,1	€ 4,0	€ 3,5	€ 8,8
• ict	€ 3,5	€ 4,0	€ 3,3	€ 4,6
• overige kosten	€ 3,2	€ 2,0	€ 3,3	€ 5,0
Overhead	€ 9,8	€ 10,0	€ 10,0	€ 18,3
Beleidsruimte*	€ 1			€ 4
Totaal	€ 92	€ 92	€ 99	€ 99
Aantal productieve uren	1.412	1.400	1.374	1.374
*In 2022 betrof dit het batig saldo		afname -2%		

De stijging 2024 is voor een deel prijseffect. Het gehanteerde tarief in de begroting is € 99 per uur. De afgelopen drie jaar is het tarief € 92,- geweest. Er is nu sprake van een geraamde stijging van 7,6% in 2024. Dat is gemiddeld 3,8% over 2023 en 2024.

De ODRA meet zichzelf met de handleiding overheidstarieven (benchmark). Met name waar het gaat over het aantal productieve uren. In 2024 is er een trendbreuk in de norm hiervoor. Afgelopen jaren lag het aantal rond de 1.400 per fte. Het aantal productieve uren neemt af door een stijging van het ziektepercentage in de norm en toename van het aantal bovenwettelijke verlofdagen (3 pp).
De detailgegevens over producten, diensten en materiële kosten zijn gepresenteerd in bijlage 1 tot en met 3; het overzicht van de gezamenlijke diensten is te vinden in paragraaf 23.

19. Trends per programma en taakveld

In de onderstaande tabellen is de omzetontwikkeling van de afzonderlijk programma's weergegeven. Daaronder wordt per programma het kader voor de raming 2024 toegelicht.

- *De omzet neemt voor alle programma's toe ten opzichte van de begroting 2023. Samengesteld uit 7,6% hoger tarief en 3,5% volume groei.*
- *De omvang van werkzaamheden neemt mede toe doordat Doesburg haar bouwtaken bij ODRA heeft belegd (per 1 oktober 2022). Er zijn ook toenames in controles, vergunningen en projecten opgenomen.*
- *Het aandeel projecten zal komende jaren verder gaan stijgen, met name door projecten op gebied van energie (SPUK-gelden), projecten IBP, en circulaire economie.*

20. Trends in realisatie van aantallen producten en diensten

In de PDC 2022/2023 zijn aanpassingen gedaan met betrekking tot de categorisering. Een aantal producten zijn vanwege de breed uiteenlopende tijdsbesteding, omgezet naar dienst. Hiermee werd het risico van een onnauwkeurig kengetal (en dus onjuiste kostendoorbelasting) gemitigeerd.
Die wijziging is effectief geworden in de werkprogramma's 2022 en werkt door in de begroting 2024.

De afname van het aantal producten bij toezicht en handhaving correspondeert met de toename aantal diensten, vanwege aanpassingen in de PDC 2022/2023 waardoor een aantal producten zijn omgezet naar dienst.
Voor 2024 is een toename bij bouw (vanwege overdracht bouwtaken door Doesburg) en toename van het aantal projecten die we in 2024 verwachten.

Tabel 4 en 5: Omzet per programma en per taakveld

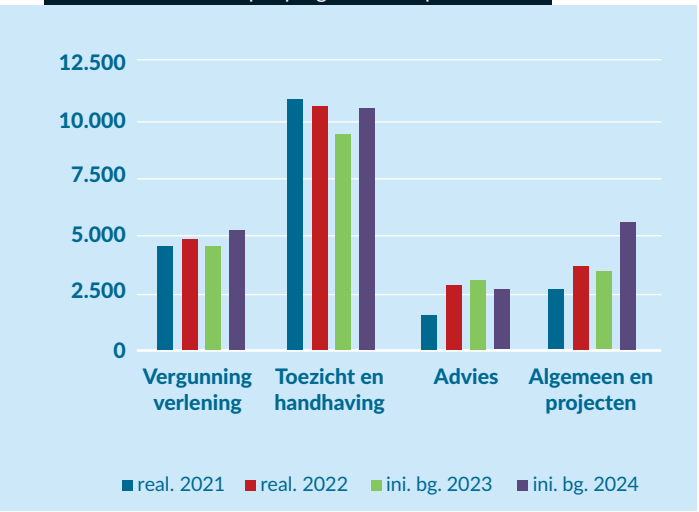

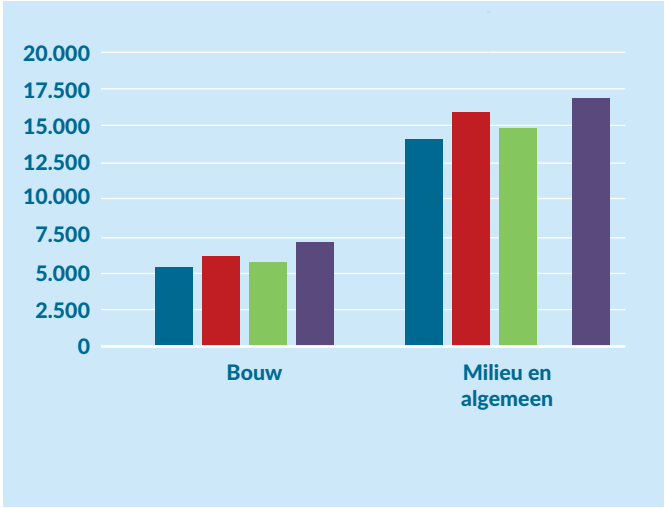

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Tabel 6 en 7: Ontwikkeling aantal producten en diensten

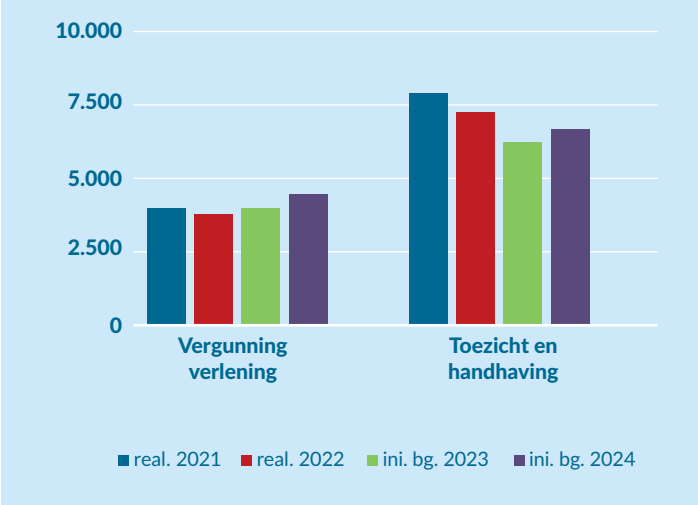

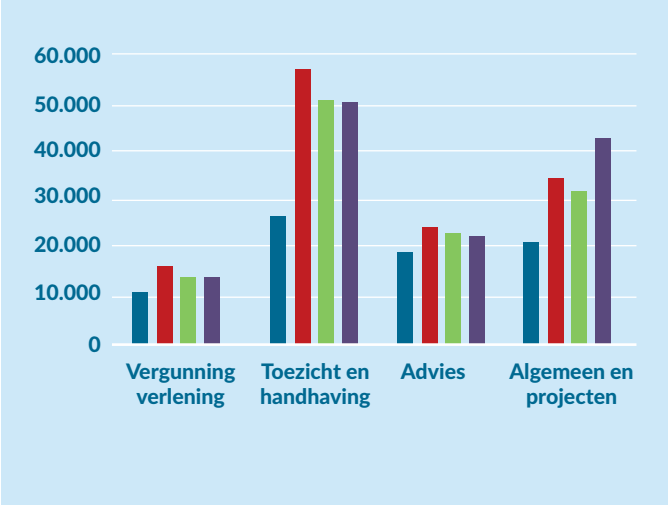

21. Trends en kwalitatieve kaders voor de programma's vergunning, toezicht en advies

Hieronder zijn voor de relevante programma's de aantallen producten en diensten weergegeven. Tevens de kwalitatieve doelstellingen (kpi's)

Kwalitatieve kaders vergunning verlening:

- Doorlooptijd vergunningen:
  bouw < 8 weken: milieu 12 wk.
- Klanttevredenheid: 80%
- Bezwaar na verlening: norm wordt nog bepaald.

Begrote aantallen:

- Producten: 4.478 stuks (waarvan 83% bouw)
- Diensten: 13.958 uren (waarvan 54% bouw)
- Omzet: € 5.240.000 (waarvan 70% bouw)
- Kosten: € 4.997.000

Tabel 8: Vergunningen kaders en begroting

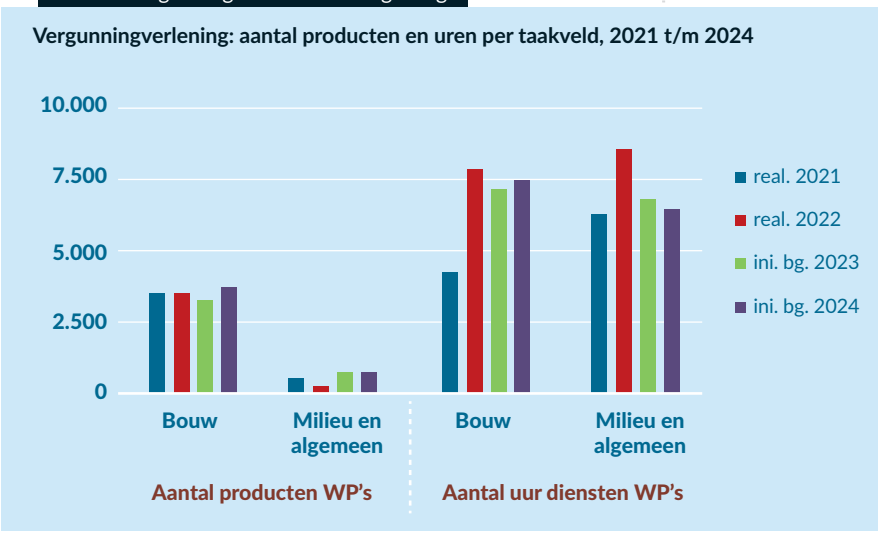

Kwalitatieve kaders toezicht en handhaving:

Klanttevredenheid

- Controles: norm is 80%
- Klachtafhandeling: 80% tevredenheid
- Klachtafhandeling: norm 80% binnen twee weken afgehandeld

Kwaliteit:

- Medewerkers voldoen aan VTH: norm 95%
- Nalevingsgedrag: norm 60%
- Opgegeven overtredingen: norm 85%

Begrote aantallen:

- Producten: 6.686 stuks (waarvan 72% milieu/alg.)
- Diensten: 50.954 uren (waarvan 91% mil./alg.)
- Omzet: € 10.505.000 (74% milieu / alg.)
- Kosten: € 10.524.000

Tabel 9: Toezicht en handhaving; kaders en begroting

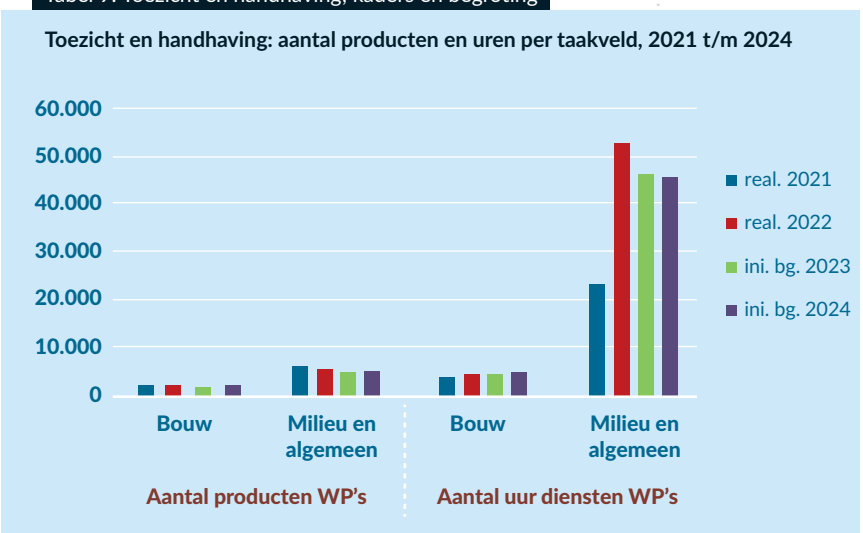

Kwalitatieve kaders programma advies:
- Accreditatie/ kwaliteit: norm is jaarlijkse accreditatie.
- Tevens voldoen 95% van de medewerkers aan de VTH-criteria.

Begrote aantallen:
- Producten: geen
- Diensten: 23.578 uren (waarvan 85% mil./alg.)
- Omzet: € 2.698.000 (waarvan 74% mil./alg)
- Kosten: € 2.606.000

Tabel 10: Advies; kaders en begroting

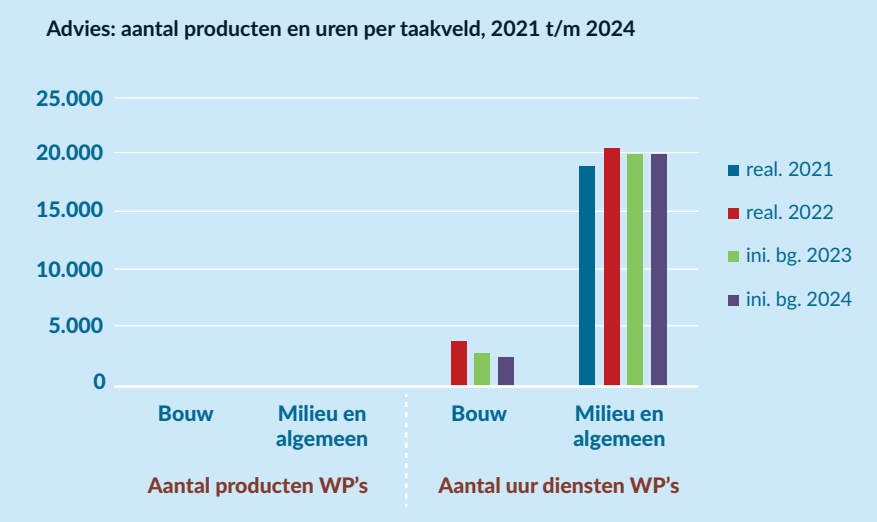

22. Projecten en programma's (en stelseltaak 'handhaving complex en aandachtsbedrijven'

In dit onderdeel wordt ingegaan op de projecten, programma's en innovatieactiviteiten die we voorzien in 2024. Hiermee beogen we dat onze projecten transparanter worden (qua doelen en budget) en de partners in staat zijn om hierop te sturen (en te begroten).

Programma Duurzaam Ondernemen

Dit programma zal komende jaren een belangrijk aandachtsgebied blijven voor ODRA. Het programma is gericht op het leveren van een bijdrage aan maatschappelijke doelstellingen rondom duurzaamheid, energietransitie en circulariteit. Het programma bouwt voort op het programma energie met diverse projecten die deels al in 2021 zijn gestart.

Het Project Energie, gekoppeld aan SPUK-gelden (loopt tot en met 2026), is ook hieronder gebracht, waaronder ook een deel van de voortzetting projectuitvoering Label C (kantoorgebouwen), en implementatie project EPBD3-4 (energy performance buildings directive).

In het programma Duurzaam ondernemen proberen we in 2024 ook een direct verbinding te leggen met de Omgevingswet en Omgevingsplannen. Daarbij gaat het met name om vestigingsvoorwaarden voor ondernemingen.

Het project Circulaire Economie kende in 2022 een vertraagde start. In 2023 focussen we op de uitwerking voor de partners zodat we in 2024 concreet aan de slag kunnen.

Programma Omgevingswet

In 2024 is het gericht op de implementatie van de Omgevingswet, na jaren voorbereiding. Deze treedt op 1-1-2024 in werking. Het jaar 2023 wordt benut om te oefenen, 2024 voor de daadwerkelijke implementatie. Nog lang niet alle veranderingen zijn uitgedacht en in de praktijk (pilots) getoetst. We zullen zeker nog issues tegen het lijf lopen. Er zal ook gewerkt moeten worden aan de omgevingsplannen (tot 2032).

Programma Aandachtsbedrijven (PAB) en het Programma Complexe Handhaving (PCH)

Voor de programma's gericht op de provinciale bedrijven, het gaan we op hoofdlijnen uit van een stabiele inzet ten opzichte van 2023.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet neemt het aantal provinciale complexe bedrijven met circa 10% af (de gemeenten worden bevoegd gezag). Verwacht wordt dat vanuit nieuwe werkvelden en ambities als Energie, Circulaire Economie, de Wet natuurbescherming / stikstof en het Schone Lucht Akkoord, extra activiteiten in de programma's worden gebracht. Producten als Bedrijf in Beeld blijven ook, als onderdeel van PAB, in 2024 bestaan.

Overige projecten

Voor 2024 (en verder) zijn de volgende opgenomen in de begroting.
- **Project WKB** is gericht op de implementatie van de Wet Kwaliteitsborging (Wkb) voor de bouw. Het proces loopt parallel aan de invoering van de Omgevingswet en is daaraan gekoppeld al meerdere keren uitgesteld. Uitgaande van inwerkingtreding per 1 januari 2024 is het eerste jaar alleen gericht op praktische issues die volgen uit de implementatie van de wet. Naar verwachting zal in 2026 of verder de eerste fase geëvalueerd worden en de tweede fase inwerkingtreden.
- Het **Project A15** is gericht op in samenhang uitvoeren van de VTH-taken bij de aanleg van de A15. Belangrijke afhankelijkheid is de datum van het definitieve tracé-besluit van RWS, in afwachting van een uitspraak van de Raad van State (verwacht in de eerste helft van 2023). Daarna zal de voorbereiding verder worden opgestart.
- **Project Theseus** beoogt voor de deelnemende partners een eerste stap te zijn in de aanpak van ondermijning op bedrijventerreinen door actief monitoren en data verzamelen. In 2024 en 2025 loopt het project mogelijk door. De omvang is deels afhankelijk van de mogelijkheden voor financiering. Beoogde financiers zijn provincie Gelderland, Rijksoverheid en mogelijk andere partijen. Voor 2024 is circa € 0,4 miljoen geraamd. Voor het project is nu formeel financiering tot 1 april 2024. (een kwart van bovenstaand bedrag)

Innovatieprojecten

Er is voor 2024 nog volop ruimte om andere projecten op te pakken. De voorbereiding realiseren we veelal vanuit het innovatiebudget. Op de groslijst staan de volgende initiatieven (globaal omschreven) die (deels) ook al in 2023 worden opgepakt:
- Verder uitwerken van ruimtelijke beleidsadvisering over VTH uitvoering bij de partners. Vervolg op inzet in 2023.
- Concrete invulling van duurzaamheid en energie op bedrijventerreinen.

- Intensivering initiatieven voorlichting en gedrag gericht op bedrijven: meer betrokkenheid vanuit VTH in het voortraject.

Meer ondersteunend:
- Doorontwikkeling GIS applicatie om ruimtelijke gegevens en implicaties in beeld te brengen en mogelijk te onderzoeken.
- Ontwikkeling nieuw interactief meldsysteem (vervolg op S@men) op basis van apps.

23. Gezamenlijke diensten

De gezamenlijke diensten worden met een vaste prijs opgenomen in de werkprogramma's. Dat geschiedt op basis van de vastgestelde verdeelsleutel, bestaande uit 40% stemverhouding en 60% inwoneraantal. De gezamenlijke diensten worden ondergebracht in de betreffende programma's conform onderstaande tabel.

Tabel 11: Overzicht gezamenlijke diensten

Gezamenlijke diensten x € 1.000	Programma	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Financiering
Piket	Toezicht	93,8	106,9	115,0	Alle partners
Strafrecht	Toezicht	254,0	202,4	247,5	Alle partners
Data- en ketengedreven werken	Algemeen	387,3	529,2	693,0	Alle partners
Klantadvisering	Advies	5,4	65,3	29,7	Alle partners
Klantadvisering	Advies	425,4	368,0	413,4	Bouw partners
Gezamenlijke dienst innovatiebudget	Projecten	147,9	100,0	107,6	Alle partners
Gezamenlijke dienst: alg. deel projecten (Guov)	Projecten	20,4	22,9	24,7	Gem. partners
Omzetting MBA's	Projecten	53,3			
Beleidsadvies uitvoering	Algemeen			204,0	Gem. partners
Subtotaal		1.387,5	1.394,7	1.835,0	
Programma Duurzaamheid:	Energie	203,5	138,0	148,5	Alle partners
	Circulariteit	31,2	46,0	49,5	Alle partners
Programma Omgevingswet:	Omgevingswet	276,2	128,8	138,7	Alle partners
Gezamenlijk deel projecten		510,9	312,8	336,7	
Totaal gezamenlijke diensten		1.898,4	1.707,5	2.171,7	

De omvang van de gezamenlijke diensten stijgt in 2024. Deels door prijseffect (hoger uurtarief) en deels vanwege inhoudelijke redenen.

Hieronder de belangrijkste toegelicht:
- De gezamenlijke dienst strafrecht is opgehoogd om te kunnen voldoen aan de maatschappelijke belangen zoals uiteengezet in hoofdstuk 12.
- In hoofdstuk 15 is het belang van data- en gedreven werken toegelicht, niet alleen om een interne kwaliteitsslag te maken maar ook om onze klanten beter en sneller te kunnen bedienen. Daarom worden alle werkzaamheden rond data- en ketengedreven werken geconcentreerd in één gezamenlijke dienst.
- De klantadvisering milieu wordt lager, mede op basis van de ervaringen 2022. Bouw daarentegen neemt tot door toename vergunning aanvragen, en de (nieuwe) bouwpartner Doesburg.
- Tot slot is sprake van een nieuwe gezamenlijke dienst: beleidsadvies uitvoering. De partners hebben het voorstel gedaan om te investeren in samenwerking, advisering en afstemming gericht op het verkrijgen van uitvoeringsgericht omgevingsbeleid. De bemensing van deze dienst is bij ODRA belegd. Een deel van de bemensing (beleidsmedewerkers) en de administratie zal via ODRA lopen.

3

F. Financieel beleid

24. Outputfinanciering: Hybride vorm - provinciale programma's - Commissie Aartsen

In 2020 is het systeem van 'beheerste' outputfinanciering ingevoerd. Deze vorm van financiering geldt alleen voor de werkpakketten van partners en omgevingsdiensten.
Voor de provinciale programma's geldt dat deze worden afgerekend via een input-methode, namelijk op basis van gerealiseerde uren (circa één vijfde van de omzet).

Deze hybride vorm van financiering brengt inefficiënties met zich mee qua administratieve inrichting, tarifering en verantwoording naar de klanten.
Ons uitgangspunt voor de begrotingen 2024 en verder is dat deze hybride vorm aan vervanging toe is. Vanuit het IBP-programma wordt nagedacht over een vorm van normfinanciering. Wanneer het kan worden geïmplementeerd is nog onduidelijk en dus niet meegenomen in deze begroting.

In de bedrijfsvoering wordt het hanteren van een uniform tarief steeds lastiger. Er zijn tal van projecten die al op andere basis worden gefinancierd. Ook procesinnovaties, waarbij een deel van het werk door procesondersteuners wordt gedaan, maakt dat uniforme tarieven op termijn niet houdbaar zijn. Waar mogelijk gaat ODRA op beperkte schaal met tariefdifferentiatie aan de slag.

25. Besparingsdoelstellingen

In oktober 2020 heeft ODRA een besparingsbrief aangeboden aan de gemeenteraden en Provinciale Staten. In deze besparingsbrief waren vier deelgebieden benoemd waar besparingen in de toekomst mogelijk waren en zijn. Het betrof: huisvesting, ICT, kwalitatief hoogwaardig personeel en samenwerking met de regio.

Huisvesting en ICT:
In september 2022 is ODRA verhuisd en is de daaraan gekoppelde ICT -transitie (volledig mobiel – in the cloud) afgerond. De partners zijn geïnformeerd over de structurele financiële effecten. Die zijn circa € 150.000 per jaar exclusief indexering v/d prijzen.

Kwalitatief hoogwaardig personeel:
Van alle kosten zijn de personeelskosten het grootste aandeel in de exploitatie, in totaal circa 80%. ODRA voert een beleid om continue op drie aspecten een besparing op de loonkosten / inhuur te realiseren.

- Strategisch personeelsbeleid: ODRA kent relatief veel medewerkers die bij de oprichting vanuit de partners zijn overgekomen, met een hogere dan gemiddelde leeftijd, veelal salariëring in de eindschalen en diverse garantietoelagen. De natuurlijke uitstroom (pensioen) is op gang. Daarnaast zien we dat het verloop, door een dynamische arbeidsmarkt, toeneemt. Ondanks het risico voor de continuïteit en kwaliteit, biedt het verloopt ook kansen voor werving van medewerkers met een ander -en financieel gunstiger profiel.
- Aandeel van de flexibele schil: Externe inhuur is op dit moment circa 20% van de totale loonkosten. Wij streven naar een flexibele schil van maximaal 15% van de loonkosten. Belangrijke succesfactor voor dit beleid zijn de afspraken die ODRA maakt met haar partners over de structurele werkpakketten en de kwaliteit van de prognoses rond het meerjarige werkaanbod. Met bovenstaande condities zijn we in staat om interne medewerkers voor langere tijd aan te trekken.
- Het werk dat moet worden uitgevoerd, wordt complexer. Het aantrekken en behouden van kwalitatief hoogwaardig personeel zal door de krapte op de arbeidsmarkt in toenemende mate een uitdaging zijn. Om te voorkomen dat medewerkers hun heil elders zoeken en vervanging er niet is, behoudens steeds kostbaar wordende inhuur, zal ook moeten worden gekeken naar het functiehuis.

Normering personeelsbudgetten:
- Personele overhead: De huidige formatie (begin 2023) op bedrijfsvoering / staf / management bedraagt 36 fte. Dit is 17% van de totale bezetting. Binnen bedrijfsvoering en staf vielen tot nu toe activiteiten uiteenlopend van secretariaat, communicatie, ICT-beheer en datakwaliteit, post-telefoon-intake, planning en control en HR. Een stap in de doorontwikkeling van onze organisatie is het beter positioneren van bedrijfsvoering ten opzichte van de uitvoering (faciliterend) en de onderlinge samenwerking versterken tot één geheel.
- Secundaire arbeidsvoorwaarden: De algemene personeelskosten worden al jaren genormeerd op 4,2% van de loonsom. Voor 2024 verhogen we dit naar 4,4%; gebleken is dat, met de CAO waarin éénmalige uitkeringen en veel nieuwe secundaire voorwaarden (bijvoorbeeld thuiswerkvergoedingen), dit nodig is.
  ODRA heeft een duurzaam-mobiliteitsbeleid geformuleerd met als doel een goede ondersteuning van medewerkers in hun zakelijk en woon-werk verkeer. Maar wel liefst op een duurzame manier, met meer (e-fietsen), elektrificatie van wagenpark en OV. Dit mobiliteitsbeleid (CO_2 reductie) heeft een ophogend effect op de kosten.
  - Het reguliere opleidingen budget: is afgelopen jaren genormeerd op 2% van de loonsom. Ondanks onderbestedingen afgelopen jaar (deels Corona) is het belangrijk voor medewerkers om met continue ontwikkeling aan de gang te zijn. Budget volgt daarbij de inhoud.

Samenwerking met de regio:
- We werken niet alleen samen met partners in de veiligheidsketen (brandweer, politie, GGD, waterschappen en openbaar ministerie en gemeenten), maar ook met de andere zes omgevingsdiensten in Gelderland. Het is samenwerken in het primaire proces (complexe handhaving en -vergunningen, ketensamenwerking, enz.), maar ook op het gebied van ICT (IGO – Data gedreven werken) en bedrijfsvoering (HR, AVG en communicatie/portaal). De taken zijn onderling verdeeld. Kosten voor de komende jaren hangen sterk samen met de ambities, die nog niet in alle gevallen voor 2024 (en verder) zijn gedefinieerd.

26. Tariefstelling

Besparingen in de bedrijfsvoering van ODRA komen tot uitdrukking in het tarief. In de begrotingen 2021- 2022 en 2023 is het tarief gelijk gebleven op € 92 per uur. De indexeringen (inflatie) van deze drie jaar, samen circa 5%, was het feitelijke besparingsresultaat bereikt door onze transities op ict gebied en huisvesting.

ODRA ontkomt er niet aan om de te verwachten kostenstijgingen in 2023 en 2024 door een nieuwe CAO en inflatie in het tarief voor 2024 mee te nemen. Het tarief voor 2024 wordt € 99 per uur.
Voor de indexeringen gaan we uit van het principe-akkoord CAO 2023 en de meest actuele cijfers 2024 van het CPB (MEV d.d. september 2022 en MLT d.d. maart 2022):

- Overheidsconsumptie: beloning werknemers CAO 2023 = circa 8% en MLT 2024 = 4,0%
- Prijs materiële overheidsconsumptie (IMOC) à MEV 2023 = 5,9% en MEV 2024 = 2,8%

G. Programma en categoriale begroting

27. Programma – taakveld begroting

Bovenstaand tarief x de begrote inzet van ODRA op producten en diensten vormt de omzet.

Tabel 12: Exploitatie overzicht 2024 per klantgroep en programma

Baten x € 1.000	Realisatie 2022	Ini begr. 2023	Begroting 2024	Specificatie taakveld '24 Bouw	Milieu	Algemeen
Partners	15.009	14.554	17.091	6.893	6.802	3.397
Provinciale programma's	4.848	4.711	5.005	51	2.478	2.476
Ongevingsdiensten	391	472	439	119	220	100
Derden	734	366	1.253		114	1.139
Overig/balans						
- doorberekende kosten	671	475	294		294	
- overig	370					
Baten	22.024	20.577	24.083	7.063	9.908	7.112
- verhouding				29%	41%	30%
1. Vergunningverlening	4.860	4.564	5.241	3.667	1.343	231
2. Toezicht en Handhaving	10.568	9.376	10.505	2.705	6.109	1.690
3. Advies	2.911	3.156	2.698	691	1.940	67
4. Stelseltaken						
5. Algemeen en Projecten	3.685	3.481	5.639		516	5.123
Baten	22.024	20.577	24.083	7.063	9.908	7.112
- verhouding				29%	41%	30%
Lasten x € 1.000						
1. Vergunningverlening	4.780	4.402	4.997	3.496	1.280	220
2. Toezicht en Handhaving	10.428	9.699	10.524	2.710	6.120	1.693
3. Advies	2.766	2.856	2.606	668	1.874	65
4. Stelseltaken	308	400	333			333
5. Algemeen en Projecten	3.689	3.220	5.623		514	5.109
Lasten	21.971	20.577	24.083	6.874	9.789	7.420
- verhouding				29%	41%	31%
Saldo	53		0	189	119	-308

In tabel 1: 'kerntabel' zijn de aantallen en beoogde omzet al weergeven en toegelicht. De omzet stijgt in de begroting naar € 24,1 miljoen.
De baten per programma worden bepaald door de PDC. Aan elke dienst of product is zowel een programma als een taakveld gekoppeld. De kosten worden bepaald aan de hand van de verhouding tijdsbesteding op die zelfde producten en diensten.
De bijdragen per klant treft u aan in bijlage 4. De geraamde kosten per rubriek (categoraal) zijn in onderstaande tabel toegelicht.

28. Categoriale begroting.

In de categoriale begroting worden de kosten gepresenteerd via kostencategorieën. Daaronder volgt per categorie een toelichting.
De baten zijn al gespecificeerd in tabel 12.

> DE KOMENDE JAREN VERWACHTEN WE QUA BEZETTING GELIJK TE BLIJVEN ALS VORIG EN DIT JAAR

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Tabel 13: Exploitatie categoriaal

Begroting baten en lasten (categoriaal) x € 1.000	Realisatie 2022	Ini begr. 2023	Begroting 2024	% tov 2023
Baten	22.024	20.577	24.083	17%
Lasten				
Personeel loonkosten				
- Medewerkers ODRA	13.172	13.287	16.350	23%
- oInhuur externe capaciteit	4.654	3.505	3.685	5%
Personeel overige kosten				
- Opleidingen	275	294	327	11%
- Algemene personeelskosten	556	534	719	35%
- Dotatie personeelsvoorzieningen	-111	60	70	16%
- Harmonisatie/detacheringen	-66	-100	-80	-20%
Totaal personeel	18.480	17.580	21.072	20%
Huisvesting en facilitair	716	742	828	12%
ICT	804	822	778	-5%
Stelselkosten	308	364	333	-8%
Advieskosten	490	206	350	70%
Oveirge kosten		92	10	-89%
Risico's (onvoorzien)	101		197	
Programmakosten	748	772	515	-33%
Mutaties fondsen en balans	325			
Totaal lasen	21.971	20.577	24.083	17%
Saldo	53	0	0	

29. Toelichting op de kaderstelling voor de afzonderlijke posten

In onderstaande grafieken is de ontwikkeling van een aantal belangrijke kengetallen rond bezetting en loonkosten in kaart gebracht. In de begroting 2024 van ODRA worden deze als kader genormeerd.

Loonkosten

- In de begroting gaan we uit van het principe-akkoord CAO 2023 en de loonindexeringen MEV 2024 (laatste versie sept. 22). Voor 2023 is de loonindex gemiddeld circa 8%, voor 2024 is dat 4%. De pensioenpremie is in 2023 gestegen van 25,9% naar 27,9%, hetgeen nog niet in de initiële begroting 2023 maar wel in de begroting 2024 is verwerkt. In combinatie met de aangepaste normen voor het ziektepercentage en bovenwettelijk verlof (zie paragraaf 18.) leidt dit tot een toename van de gemiddelde loonkosten van 13%.

- Inhuur: Ondanks de krappe arbeidsmarkt hebben we afgelopen jaar (2022) de tariefstijgingen voor inhuur beperkt kunnen houden. Door een goede mix van 'junioren – senioren' zijn gemiddeld de kosten lager dan begroot. Belangrijk voor goede inhuur is het tijdig aanbesteden hiervan. Voorwaarde voor ODRA is dat we samen met onze opdrachtgevers vroegtijdig de benodigde capaciteit in kaart brengen. Het beleid is erop gericht om zo min mogelijk met aanvullende opdrachten te gaan werken; ad-hoc inhuur is altijd duurder. (zie tarief differentiatie).Het CPB gaat voor de materiele kosten uit van een stijging van 5,9% in 2023 en 2,8% in 2024. Derhalve een prijsstijging van afgerond 10%.

- (Personele) overhead: Het aantal fte's in de bedrijfsvoering is afgelopen jaar meegegroeid met de omzet. Daarnaast zijn er functies bijgekomen die verband houden met onze verzelfstandiging op ict en huisvesting. Procentueel gaat de overhead ten opzichte van de totale omzet met 1,7% dalen, namelijk van 26,8% in 2022 naar 25,1%. Het meerjarig doel is 25%.

Tabel 14: Personele kengetallen

Formatie bezetting en personele kengetallen	Realisatie 2022 Intern	Extern	Totaal		Ini begroting 2023 Intern	Extern	Totaal		Begroting 2024 Intern	Extern	Totaal	
Formatie bezetting												
- Productief	130,4	36,2	166,6	90%	125,9	26,6	152,5	81%	141,1	28,6	169,7	83%
- Niet productief	32,4	5,2	37,6	20%	36,5		36,5	19%	35,3		35,3	17%
Totaal bezetting en formatie	162,8	41,4	204,1		162,4	26,6	189,0		174,4	28,6	204,9	
Loonkosten x € 1.000	13.172	4.654	17.826		13.287	3.505	16.792		16.350	3.685	20.035	
Gemiddelde kosten /ftc (in €)	80.929	112.448	87.319		81.824	131.780	88.856		92.699	129.020	97.761	
% van de loonsom	84%	26%			79%	21%			82%	18%		
% stijging gemid loonkosten tov jaar eerder					1%	17%	1,8%		13,3%	-2,1%	10,0%	

Tabel 15: Overhead

Overhead specificatie (indirecte kosten) x € 1.000	Realisatie overhead '22	Directe kosten '22	Totaal kosten '22	Begroting overhead '23	Directe kosten '23	Totaal kosten '23	Begroting overhead '24	Directe kosten '24	Totaal kosten '24
Subtotaal personeel	3.319	15.160	18.479	3.204	14.376	17.580	3.674	17.397	21.072
Overige overhead									
• Huisvesting & facilitair	716		716	742		742	830		830
• ICT	804		804	822		822	776		776
• Advieskosten	427	63	490	206		206	350		350
• Stelselkosten	192	115	307	248	116	364	217	116	333
• Onvoorzien en overig	102	748	850	92	772	864	207	515	722
• Dotatie	325		325						
Subtotaal overige overhead	2.566	926	3.492	2.109	888	2.997	2.380	631	3.011
Totaal	5.885	16.086	21.971	5.313	15.264	20.577	6.054	18.028	24.083
Totale kosten	21.971			20.577			24.083		
% van de totale kosten	26,8%	73,2%		25,8%	74,2%		25,1%	74,9%	

Huisvesting en ICT

- De financiële doelstellingen rond huisvesting en ICT zijn gehaald. Ten opzichte van de initiële begroting 2022 is structureel € 150.000 bespaard. (Dit is verantwoord in de jaarrekening 2022). In tabel 13 zijn de prijseffecten en de meerkosten (ict-apparatuur voor medewerkers) doordat onze organisatie is gegroeid meegenomen waardoor de kosten huisvesting in absolute zin hoger uitkomen. In 2024 zullen de kosten met gemiddeld 4% stijgen, minder dan de verwachte indexering vanuit CPB. Oorzaak is het relatief grote aandeel afschrijvingen bij huisvesting en ICT.
- Duurzame mobiliteit: Er wordt komende jaren geïnvesteerd in electrificatie van het wagenpark en stimulering fiets en OV. Daarvoor zijn extra kosten opgenomen in de begroting.

Advieskosten

- Gezien het aantal ontwikkelingen die op ODRA afkomt in het kader van wet- en regelgeven, en de ambities om te kunnen inspelen op de maatschappelijke ontwikkelingen, is (naast indexering) een groter budget benodigd voor advieskosten. We gaan uit van een budget van € 350.000.

Stelseltaken

- In de stelseltaken zijn kosten opgenomen die de Gelderse omgevingsdiensten (en ODNL) bij ons in rekening brengen voor de taken die zij voor het hele stelsel uitvoeren. De kosten van andere OD's zijn structureel wat lager. We begroten een budget van afgerond € 375.000.

Programmakosten

Voor de projecten en werkpakketten die we in opdracht van de partners uitvoeren worden ook materiele kosten gemaakt. Deze worden aan de betreffende partner doorbelast. De grootse posten zijn: meetdienst voor de Provincie, Wabo(welstand) voor bouwpartners, kosten van ODRN voor complexe vergunning verlening en piket (kosten nav calamiteiten).

Onvoorzien

Gezien de grote veranderingen die op ODRA afkomen in 2024 nemen we een hoger bedrag onvoorzien op dan voorgaande jaren. De risico's in de begroting zijn hoger dan in de norm (cf BBV van 0,5% van de baten). Afgelopen jaar 2022 is gebleken dat de risico's voor ODRA tegen de 2% van de omzet zitten. Zie jaarrekening ODRA 2022.

30. Samenvatting begrotingsproces en uitgangspunten 2024

ODRA presenteert een sluitende begroting voor 2024. Samengevat is het volgende proces gevolgd:

- Begin 2023 is samen met de partners de omvang van de begrotingskaders op programma -en taakveld niveau 2024 vastgesteld. De kaderbrief 2024 is daarbij leidend geweest.
- Voor de diensten aan omgevingsdiensten en derden is een voorlopig kader bepaald, voornamelijk gebaseerd op de cijfers van 2022.
- Er is een inschatting gemaakt van potentieel werk ad € 1,6 miljoen voor (subsidie) projecten (SPUK) en aanvullend werk, waarvoor op dit moment nog geen fiat voor is van de beoogde afnemers. Dit is verder toegelicht in bijlage 4.
- Het overheadpercentage neemt af van 26,8% naar 25,1% en voldoet daarmee aan het lange termijn doel. Het besparingsdoel op huisvesting en ict (ad € 150.000 exclusief indexering) ten opzichte van de initiële begroting 2022 is gehaald.
- Het uurtarief voor 2024 wordt met € 7,- verhoogd tot € 99,- Dit om de structurele effecten van de komende gemeentelijke CAO en inflatie op te vangen.
- De omvang van de begroting voor 2024 is € 24,1 miljoen (realisatie 2022 is € 22,0 miljoen); Hiervan is ruim € 1,6 miljoen gerelateerd aan de tariefsverhoging.
- De begroting 2023 gaat uit van € 20,6 miljoen. Door de prijsstijgingen en wijzigingen in het werkaanbod (bekend geworden na vaststellen begroting 2023 in juli 2022) zullen we deze begroting moeten wijzigen.

H. Meerjarenraming

31. Stijgende omzet in komende jaren

Onze ambitie is om elk jaar ook de meerjarige ontwikkelingen te kwantificeren. Zowel op programmaniveau als op taakveldniveau. Dit is een moeilijk proces omdat het op veel punten nog onduidelijk is qua beleid, zowel vanuit de regering, als wel vanuit onze partners. Ondanks dat, is hieronder een eerste aanzet gegeven.
De intentie is om in de komende maanden, ter voorbereiding op de definitieve begroting 2025, en het op te stellen meerjarig beleidsplan (mei / juni 2023) dit met de partners te bespreken.

Tabel 16: Meerjarige ontwikkeling

Baten per programma x € 1.000	Begroting 2024	Raming 2025	Raming 2026	Raming 2027	Raming 2028
1. Vergunningverlening	5.241	5.084	4.931	4.783	4.640
2. Toezicht en Handhaving	10.505	10.872	11.253	11.647	12.054
3. Advies	2.698	2.806	2.918	3.035	3.157
4. Stelseltaken					
5. Algemeen en projecten	5.639	6.034	6.456	6.908	7.391
	24.083	**24.796**	**25.559**	**26.373**	**27.242**
% verandering		3,0%	3,1%	3,2%	3,3%
Categoriaal meerjaren x € 1.000	**Begroting 2024**	**Raming 2025**	**Raming 2026**	**Raming 2027**	**Raming 2028**
Baten					
• Partners	17.386	18.099	18.861	19.676	20.545
• Provinciale programma's	5.005	5.005	5.005	5.005	5.005
• OD's en derden	1.692	1.692	1.692	1.692	1.692
Totaal baten	**24.083**	**24.796**	**25.559**	**26.373**	**27.242**
Lasten x € 1.000	**Begroting 2024**	**Raming 2025**	**Raming 2026**	**Raming 2027**	**Raming 2028**
Personeelskosten	21.072	21.696	22.363	23.076	23.836
• volume		*1,0%*	*1,1%*	*1,2%*	*1,3%*
• prijspeil		*2,0%*	*2,0%*	*2,0%*	*2,0%*
Bedrijfsvoering	2.496	2.566	2.638	2.712	2.788
• huisvesting & facilitair	828	852	875	900	925
• ict	778	800	822	845	869
• overige kosten	890	915	940	967	994
Programmakosten	515	515	515	515	515
Totaal lasten	**24.083**	**24.777**	**25.516**	**26.302**	**27.139**
Saldo	**0**	**19**	**43**	**71**	**104**

Tabel 17: Geprognosticeerde balans

Activa x € 1.000	Realisatie 31-12-2022	Prognose 31-12-2023	Prognose 31-12-2024
Vaste activa			
• Immateriële vaste activa			
• Materiële vaste activa	1.386,6	1.109,9	859,3
• Financiële vaste activa			
Vaste activa	1.386,6	1.109,9	859,3
Vlottende activa			
• Voorraden			
• Uitzettingen met looptijd <1 jaar	5.301,5	5.039,5	4.926,6
• Liquide middelen		100,0	100,0
• Onderhanden werk			
Vlottende activa	5.301,5	5.139,5	5.026,6
Totaal activa	6.688,1	6.249,4	5.886,0

Passiva x € 1.000	Realisatie 31-12-2022	Prognose 31-12-2023	Prognose 31-12-2024
Vaste passiva			
• Algemene reserve	470,2	500,0	500,0
• Te bestemmen batig saldo		57,8	57,8
• Bestemmingsreserves	339,5	244,7	244,7
• Resultaat boekjaar	53,3		
• Voorzieningen	895,5	747,3	632,1
• Schulden > 1 jaar	625,0	395,0	185,0
Vaste passiva	2.383,5	1.944,8	1.581,4
Vlottende passiva			
• Vlottende schulden < 1 jaar	4.115,9	4.115,9	4.115,9
• Overlopende passiva			
• Overige schulden	188,7	188,7	188,7
• Voorschotten van overheids. Org.			
Vlottende passiva	4.304,6	4.304,6	4.304,6
Totaal passiva	6.688,1	6.249,4	5.886,0

I. Geprognosticeerde Balans en financiële kengetallen

32. Verwachte balanspositie

De bijgevoegde balans is gebaseerd op de eindbalans 2022, in combinatie met voorgenomen investeringen, vastgestelde afschrijvingen (voornamelijk als gevolg van de investeringen in 2022 tbv de huisvesting en ICT) en verwachte mutaties in reserves en voorzieningen. Balansposten “vlottende activa en vlottende passiva” zijn moeilijk te prognosticeren, daardoor grotendeels stabiel in de prognose gehouden.

33. Toelichting op vaste activa

De investeringen in ICT en de inrichting kantoor als gevolg van de verhuizing zijn geactiveerd en worden afgeschreven op basis van de volgende termijnen:

· Laptops: 4 jaar
· Mobiele telefoons: 2 jaar
· Netwerkapparatuur / audiovisueel: 4 jaar
· Meubilair en kantoorinrichting: 4 jaar voor bureaustoelen, 10 jaar overige meubilair
· Inrichting en infrastructuur pand: 15 jaar

Naast de investeringen in huisvesting en ict, wordt er geïnvesteerd in de apparatuur voor ’t kantoor en basistaken VTH. Voor de apparatuur en voertuigen voor de meetdienst is een apart investeringsplan opgesteld iom de opdrachtgever/financier. (provincie).

Verder bestaat de vaste activa uit waarden voor voertuigen en software, zijnde de investeringen in SAP en Open Wave.
Hiervoor gelden de volgende afschrijftermijnen:
· Bedrijfsvoertuigen: 10 jaar
· Apparatuur: 5 tot 10 jaar afhankelijk van levensduur.
· Software: 5 jaar

34. Toelichting op vlottende activa

De uiteenzettingen met een looptijd < 1 jaar betreffen grotendeels het banksaldo in de rijksschatkist. Aan het eind van 2022 was deze hoog, vanwege diverse afrekeningen over het werkpakket die nog afgewikkeld moesten worden. Gezien onze financieringsafspraken, middels voorschotten ter grootte van een kwart van de werkpakketten per kwartaal, is te verwachten dat het banksaldo hoog blijft op de jaargrenzen.

De post onderhandenwerk is pro forma opgenomen; in 2022 is de onderhanden positie gefactureerd aan de partners, derhalve onderdeel van de debiteuren.

35. Toelichting op vaste passiva

De vaste passiva bestaan uit onze reserves, voorzieningen en kortlopende schulden.

Reserves

De algemene reserve is gemaximeerd (cf de GR) op € 0,5 miljoen. In tabel 20 is aangegeven dat dit 2,1% is (ultimo 2024) van de omzet. Aan het bestuur en de raden/staten wordt in 2023 voorgesteld om een standpunt in te nemen over de hoogte van de reserve, in relatie met de risico’s die zijn gedefinieerd.

De bestemmingsreserves voor innovatie en mba’s op de eindbalans 2022 vallen in 2023 vrij.
De bestemmingsreserves die vanuit de provincie zijn gevormd worden aangewend voor investeringen in de ‘meetdienst’ en incidentele activiteiten vanuit de provincie. Over deze laatste vindt nog overleg met de provincie plaats.

Tabel 18: Reserves

Reserves x € 1.000	Realisatie 31-12-2022	Mutaties 2023	Prognose 31-12-2023	Mutaties 2024	Prognose 31-12-2024	Prognose 31-12-2025	Prognose 31-12-2026	Prognose 31-12-2027	Prognose 31-12-2028
Algemene reserve	470,2	29,8	500,0		500,0	500,0	500,0	500,0	500,0
Te bestemmen batig saldo		57,8	57,8		57,8	77,1	120,0	191,1	295,1
BR opleidingen Omgevingswet									
BR innovatie	45,6	-45,6							
BR provincietaken	91,8		91,8						
BR bureau milieumetingen	191,1	-38,2	152,9	-38,2	91,8	91,8	91,8	91,8	91,8
BR mba's	11,0	-11,0			114,7	76,4	38,2		
Reserves	809,7	-7,2	802,5	-38,2	764,3	745,4	750,1	782,9	886,9

Voorzieningen

De harmonisatievergoeding dekt de kosten van de garantietoelagen van medewerkers die zijn overgekomen van de Provincie bij de oprichting van ODRA. Deze voorziening loopt door tot in de jaren '30.
Het verlofsparen is een nieuwe voorziening die eind 2022 is ingesteld, om kosten voortkomend uit gespaard verlof af te dekken. Medewerkers hebben sinds de CAO van 2023 het recht om al hun bovenwettelijk verlof te sparen en aan te wenden voor sabaticals en of eerder stoppen met werk. Er is nog weinig ervaring met feitelijke opname, in de prognose balans gaan we uit van afbouw naar circa de helft in komende jaren. De voorziening personele kosten valt in 2023 vrij; in de tabel opgenomen onder 'te bestemmen batig saldo'.

Tabel 19: Voorzieningen

Voorzieningen x € 1.000	Realisatie 31-12-2022	Mutaties 2023	Prognose 31-12-2023	Mutaties 2024	Prognose 31-12-2024
Harmonisatie Provincie Gelderland	381,4	-36,7	344,7	-34,7	310,0
Verlofsparen	483,1	-80,5	402,6	-80,5	322,1
Personele kosten	31,0	-31,0			
Totaal voorzieningen	895,5	-148,2	747,3	-115,2	632,1

Overige passiva / schulden

Op balansdatum is de schuldpositie (veelal crediteuren) bij ODRA omvangrijk. Dat heeft te maken met de wijze van administreren conform de richtlijnen BBV. Kosten ten laste van het boekjaar zijn verwerkt, de betalingen veelal nog niet gedaan.

De investeringen in huisvesting en ICT leiden tot grote betalingen aan de leveranciers. De middelen daarvoor zijn slechts deels uit de lopende middelen betaald. In 2022 is een lening bij de BNG afgesloten, gelijklopend aan de afschrijftermijnen. De cashflow uit de afschrijvingen zullen gebruikt worden voor aflossing.

36. Financiële weerbaarheid

Het weerstandsvermogen geeft aan in welke mate we in staat zijn om tegenvallers op te vangen. In hoofdstuk 4 zijn de risico's beschreven die we nu voorzien. De geschatte omvang van die risico's is rond de € 1,0 miljoen, 4,2% van de omzet. Het weerstandsvermogen neemt komende jaren af: van 4,4% naar 2,9% van de omzet. Het eigen vermogen naar 2,1% van de omzet. Het is een belangrijk aandachtspunt

Tabel 20: Weerstandsvermogen en financiële kengetallen

Weerstandsvermogen x € 1.000	Stand 31-12-2022	Stand 31-12-2023	Stand 31-12-2024	% omzet
Algemene Reserve	470	500	500	2,1%
Resultaat boekjaar	53			
Bestemmingsreserves				
• BR opleidingen omgevingswet				
• BR innovatie	46			
• BR provincietaken	92	92	92	
• BR bureau milieumetingen	191	153	115	
• BR mba's	11			
Totaal bestemmingsreserves	340	245	206	0,9%
Totaal	863	745	706	2,9%
Omzet	19.457	20.584	24.083	
• percentage omzet	4,4%	3,6%	2,9%	

Kengetallen	Realisatie 2022	Prognose 2023	Prognose 2024
Netto schuldquote	-1,9%	-2,1%	-2,2%
Netto schuldquote (verstrekte leningen)	-1,9%	-2,1%	-2,2%
Solvabiliteit	12,9%	11,9%	12,0%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%
Liquididteit (current ratio)	123,2%	119,4%	116,8%
Grondexploitatie	nvt	nvt	nvt
Belastingscapaciteit	nvt	nvt	nvt

om hier komend jaar beleid op te ontwikkelen.
De netto schuldquote geeft inzicht in de verhouding van het vrije vermogen (+ reserves minus vaste activa) ten opzichte van de omzet. Deze schuldquote verbetert de komende jaren.
De solvabiliteitsratio en liquiditeit geven inzicht in de mate waarin we in staat zijn om aan de financiële verplichtingen te voldoen. De saldi zijn relatief laag. Het systeem van bevoorschotting aan partners (en de tijdigheid van betalen) is hier debet aan.

Rente risico beheer en kasgeld limiet
De treasury functie binnen ODRA is gebaseerd op de wet Fido. ODRA stuurt op financiering voor de korte termijn en lange termijn. Zoals al aangegeven; de korte termijn financiering hangt sterk samen met het systeem van bevoorschotting aan de partners. Deze werkwijze kan nog meer worden verbeterd om grote afrekeningen van de werkpakketten aan het eind van het jaar te voorkomen.

Met de kasgeldlimiet in de wet Fido is bepaald dat het maximum bedrag voor financiering met kortlopende middelen 8,2% van het begrotingstotaal is (€ 1,7 miljoen). We komen niet boven deze norm uit.

Voor de middelen die aangehouden mogen worden op de lopende rekening (BNG), alvorens deze worden overgeheveld naar de rijksschatkist, geldt in principe een limiet van € 1,0 miljoen. We hebben aanvullend een afspraak dat de limiet € 1,75 miljoen is. Hierdoor zijn we beter in staat het betalingsverkeer vorm te geven, zonder saldi over te boeken.

4

J. Risico' s voor de begroting 2024

In deze paragraaf geven we een beeld van de risico's die wij nu zien. We komen uit op risico's (als ze tegelijkertijd voordoen) van boven € 1,0 miljoen. We staan regelmatig stil bij de operationele risico's. Dan bespreken we met ons bestuur of en welke noodzakelijke, mitigerende maatregelen nodig zijn. Daarnaast liggen generieke risico's permanent aanwezig op de loer.

Exploitatie -risico's

- Een saldo in de exploitatie kan ontstaan door niet realiseren van begrote inkomsten, tegenvallende kosten of kosten voor onvoorziene gebeurtenissen. Sinds enkele jaren is ook de structurele krappe arbeidsmarkt een risico. Hierdoor zouden verplichtingen jegens klanten, niet kunnen worden voldaan. Dit geeft consequenties bij de klant, bij ODRA wordt er omzetmarge misgelopen.
- Prognoses; Afgelopen jaar is geconstateerd dat bij het maken van prognoses de marges, die door bovenstaande onzekerheden ontstaan, kunnen oplopen tot 2% á 3% van de omzet. Het gaat om een bedrag van circa € 500.000.
- Outputfinanciering; Er kunnen risico's voor de bedrijfsvoering ontstaan doordat de gemiddelde tijdsbesteding hoger uitvalt dan het vastgestelde kengetal. Naar mate het aantal geleverde producten stijgt, is er beter zicht op goede en stabiele kengetallen. Bij kleine aantallen is de spreiding van de tijdsbesteding te groot, met als gevolg afwijkingen in de begroting.
  Afgelopen jaren zijn al enkele producten overgezet naar diensten; het geeft voor klanten en ODRA beter zicht op de kosten.

Risico's op de taakuitvoering

- We kunnen aansprakelijk worden gesteld voor fouten in de taakuitvoering en bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld als gedelegeerde bevoegdheden onduidelijk zijn en niet helder zijn vastgelegd. Dit betreft vooral een bestuurlijk- en imagoprobleem. We zijn verzekerd voor schadeclaims tot een bedrag van maximaal twee keer €2,5 miljoen per jaar. Met een eigen risico. In 2022 zijn er geen substantiële claims binnen gekomen waarvoor de verzekering is ingezet.

Frictiekosten

- Frictiekosten ontstaan meestal als gevolg van grote veranderingen in de organisatie. Bijvoorbeeld als partners besluiten om de niet-wettelijke taken in eigen beheer op te pakken. Ook kunnen grote fricties ontstaan bij medewerkers die (niet meer) passen op het werk dat moet worden uitgevoerd. Voor 2024 verwachten we dat er geen noemenswaardige frictie zal optreden. Wel wordt er nog € 70.000 (0,3% van de omzet) gereserveerd voor personele frictie.

Compliance aan wet- en regelgeving

- Het niet voldoen aan wet- en regelgeving is een risico dat de legitimiteit van de organisatie ondergraaft. Het heeft effect heeft op ons imago van betrouwbare overheidsdienst. En als we het 'te bont' maken, een afkeurende accountantsverklaring. Om compliant te blijven moeten in de bedrijfsvoering investeringen worden gedaan. De WOO (sinds 2022 van kracht) zal nog de nodige energie (en kosten) met zich meebrengen, evenals informatiebeveiliging en AVG. Er is voorgesteld om het advies budget te verhogen.

Liquiditeit

- Met de partners is afgesproken dat zij aan het begin van elk kwartaal een kwart van het werkprogramma als voorschot betalen. Zonder dit systeem zou ODRA niet aan haar betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Het eigen vermogen is immers gelimiteerd tot een € 0,5 miljoen (2% van de omzet). Hoewel deze buffer klein is, is het beleid van de partners om dit bedrag niet te laten groeien. Deze afspraak houden we overeind.
- De grote investeringen in onze huisvesting in 2022 zijn qua liquiditeit voor een deel afgedekt met een lening bij de BNG. Toekomstige grote vervangings -investeringen, de eerste zijn te verwachten in IT apparatuur in 2026, kunnen eveneens gefinancierd worden met een lening.

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur van Omgevingsdienst Regio Arnhem van 13 april 2023.

De voorzitter,
Joa Maouche

De secretaris,
Ruben Vlaander

Bijlage

Bijlage 1: Overzicht producten

Omschrijving product	Taakveld	Kengetal 2024	Kostprijs 2024	Aantal producten begroting 2024	Baten 2024 per product x €1.000	%
Programma 1. Vergunningverlening						
Aanpassen omgevingsvergunning mba	Milieu	13	€ 1.287	8	€ 10	0%
Intrekkingsbesluit BRIKS	Bouw	4	€ 396	40	€ 16	1%
Maatwerk milieur	Milieu	14	€ 1.386	62	€ 86	1%
Meldingen behandelen Besluit bouwen en leefomgeving	Bouw	1	€ 99	1.393	€ 138	31%
Meldingen mba	Milieu	10	€ 990	470	€ 465	10%
Omgevingsvergunning BRIKS cat 1 / gevolgklasse 1	Bouw	9	€ 891	1.787	€ 1.592	40%
Omgevingsvergunning BRIKS cat 2 / gevolgklasse 2	Bouw	23	€ 2.277	515	€ 1.174	11%
Omgevingsvergunningen milieubelastende activiteiten	Milieu	22	€ 2.178	52	€ 112	1%
Vergunning vuurwerkontbrandingen	Milieu	11	€ 1.089	175	€ 191	4%
Totaal (+gemiddelden)		9,1	€ 840	4.503	**€ 3.784**	100%
			Aandeel bouw	3.736	2.920	83%
			Aandeel milileu/alg	766	864	17%
Programma 2. Toezicht en Handhaving						
Controle Alcoholwet	Milieu	5	€ 495	31	€ 15	1%
Controle asbest / sloop	Bouw	9	€ 891	296	€ 264	7%
Controle BRIKS / gevolgklasse 2 Bbl	Bouw	23	€ 2.277	245	€ 557	5%
Controle BRIKS / gevolgklasse 3 Bbl	Bouw	48	€ 4.752	89	€ 424	2%
Controle BRIKS categorie 1	Bouw	8	€ 792	1.271	€ 1.007	28%
Handhavingscontrole	Milieu	10	€ 990	110	€ 109	2%
Hercontrole milieu	Milieu	6	€ 594	641	€ 381	14%
Klachtbehandeling	Milieu	2	€ 198	2.036	€ 403	45%
Preventief milieutoezicht	Milieu	9	€ 881	1.717	€ 1.530	38%
Projectcontrole - WNB	Milieu					
Rapportageverplichting overig	Milieu	4	€ 396	221	€ 87	5%
Toezicht vuurwerkevenementen	Milieu	12	€ 1.188	120	€ 143	3%
Totaal (+gemiddelden)		7,9	€ 726	6.776	**€ 4.918**	100%
			Aandeel bouw	1.901	12.251	28%
			Aandeel milileu/alg	4.844	2.652	71%
Totaal producten		8,5	€ 772	11.278	**€ 8.702**	
			Aandeel bouw	8.580	€ 5.171	59%
			Aandeel milileu/alg	2.667	€ 3.516	40%

Omgevingsdienst Regio Arnhem

	Aantal producten begroting 2023	Aantal producten realisatie 2022
	8	6
	40	26
	60	56
	1.383	1.469
	453	394
	1.368	1.490
	484	492
	56	33
	172	183
	4.024	4.149
	3.275	3.477
	749	672
	229	230
	229	202
	98	64
	1.107	1.391
	99	116
	611	432
	1.882	2.907
	1.635	1.552
		45
	290	176
	115	100
	6.290	7.215
	1.658	1.887
	4.632	5.328
	10.314	11.364
	7.907	8.805
	2.407	2.559

Bijlage 2: Overzicht diensten

Omschrijving dienst	Taakveld	Aantal uren begroting 2024	Baten 2024 per dienst x € 1.000	%	Aantal uren begroting 2024	Aantal uren realisatie 2022
Programma 1. Vergunningverlening						
Advies omgevingskwaliteit	Bouw	1.684	€ 167	12%		
Advies omgevingsvergunningen en meldingen mba	Milieu	612	€ 61	4%	292	681
Begeleiden initiatief BRIKS	Bouw	3.156	€ 312	22%	2.633	4.456
Begeleiden initiatief milieu	Milieu	1.035	€ 103	7%	1.315	645
Beoordelingen Bbl	Bouw	2.045	€ 202	15%	2.240	1.499
Juridische expertise vergunningen	Algemeen	2.335	€ 231	17%	2.522	5.180
Omgevingsvergunning BRIKS cat. 3/gevolgklasse 3	Bouw	662	€ 66	5%	2.230	1.945
Omgevingsvergunning complexe bedrijven ODRA	Milieu	2.538	€ 251	18%	2.684	2.051
Subtotaal		14.067	€ 1.393	100%	13.916	16.457
	aandeel bouw	5.863	€ 580	42%	7.103	4.089
	aandeel milieu/alg.	8.204	€ 812	58%	6.813	12.368
Programma 2. Toezicht en Handhaving						
Bestuursdwang uitvoeren	Algemeen	253	€ 25	2%	250	32
Controle activiteiten in of op de bodem	Milieu	672	€ 66	5%		
Controle bestaande bouw en RO	Bouw	4.585	€ 454	33%	4.312	4.194
Controle bodemsanering	Milieu	4.072	€ 403	29%	6.608	6.210
Controle complex bedrijf	Milieu	8.911	€ 882	63%	9.649	11.631
Controle graven in de bodem onder de IW	Milieu	4.083	€ 404	29%	2.619	4.744
Handhavingsbesluit nemen	Algemeen	10.775	€ 1.067	77%	10.323	10.776
Handhavingscontrole - PCH	Milieu	500	€ 50	4%		
Hercontrole milieu - PCH	Milieu	1.300	€ 129	9%		
Juridische expertise handhaving	Algemeen	4.815	€ 477	34%	5.256	5.479
Keten- en data gedreven toezicht - PCH	Milieu	795	€ 79	6%		
Klachtbehandeling - PCH	Milieu	1.514	€ 150	11%		
Preventief milieutoezicht - PCH	Milieu	855	€ 85	6%		
Projectcontrole	Milieu	4.061	€ 402	29%	2.504	3.454
Rapportageverplichting EPRTR	Algemeen	1.232	€ 122	9%	1.101	
Rapportagebehandeling bedrijfsmelding	Milieu	1.452	€ 144	10%		602
en melding ongeval	Milieu	1.208	€ 120	9%	1.464	1.205
Strafrecht - PCH	Milieu	600	€ 59	4%		191
Transportcontrole	Milieu				250	
Toezicht milieu	Milieu	-1.240	-€ 123	-9%		8.351
Subtotaal		50.442	€ 4.994	100%	44.336	56.869
	aandeel bouw	4.585	€ 454	9%	4.312	4.194
	aandeel milieu/alg.	45.857	€ 4.540	91%	40.024	52.675
Programma 3. Advies						
Adviesrapport leefomgeving	Milieu	10.355	€ 1.025	74%	9.636	12.016
Afhandeling Woo-verzoeken	Algemeen	677	€ 67	5%	465	
Beoordelings saneringsevaluatie	Bouw	2.505	€ 248	18%	2.980	3.950
Meetadviesrapport leefomgeving	Milieu	7.342	€ 727	52%	9.994	8.595
Meetadviesrapport luchtkwaliteit langs wegen	Milieu	1.500	€ 149	11%		
Advies milieu	Milieu	400	€ 40	3%		119
Subtotaal		22.779	€ 2.255	100%	23.075	24.680
	aandeel bouw	2.505	€ 248	11%	2.980	3.950
	aandeel milieu/alg.	20.274	€ 2.007	89%	20.095	20.730
Programma 5. Algemeen en Projecten						
Beleids- en bestuursondersteuning	Algemeen	3.632	€ 360	26%	2.745	2.234
Detachering	Algemeen	768	€ 76	5%	768	1.829
Faciliteren participatietraject	Milieu	471	€ 47	3%	1.785	593
Meewerken aan programma of project	Algemeen	9.771	€ 967	69%	9.666	14.823
Partnerspecifieke werkafspraken	Algemeen	625	€ 62	4%	1.000	373
Programma- en projectmanagement	Algemeen	16.309	€ 1.615	116%	15.755	14.705
Algemeen	Algemeen	11.205	€ 1.109	80%		
Subtotaal		42.780	€ 4.235	100%	31.719	34.557
	aandeel milieu/alg.	42.780	€ 4.235	100%	31.719	34.557
Totaal uren		130.068	€ 12.877		113.046	132.563
	aandeel bouw	12.953	€ 1.282	10%	14.395	12.233
	aandeel milieu/alg.	117.115	€ 11.594	90%	98.651	120.330

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Bijlage 3: Overzicht bijdragen klanten

Baten per klant x € 1.000	Bouw prod. x tarief	Milieu prod. x tarief	Totaal prod. x tarief	Bouw diensten x € 99	Milieu diensten x € 99	Algem. diensten x € 99	Totaal diensten x € 99	Gezamelijke diensten Alle partners*	Deel partners**
Arnhem	2.778	1.069	3.837	566	652	805	2.024	207	268
Doesburg	346	73	419	20	40	31	92	18	17
Duiven	11	227	238	5	106	26	137	31	
Lingewaard	1.165	458	1.623	299	493	599	1.390	87	77
Overbetuwe	78	510	588	30	332	100	462	66	
Provincie regulier		344	344		149	350	498	83	
Provincie Bodemtaken				248	282		530		
Provincie Complexe Handhaving				51	2.478	1.210	3.739		
Provincie Aandachtsbedrijven						1.228	1.228		
Renkum	713	190	903	77	116	270	462	62	52
Rheden	54	249	304	11	146	57	214	61	
Rozendaal	3	7	10	1	3	1	5	10	
Westervoort	2	47	49	1	24	6	31	22	
Zevenaar	21	353	374	21	238	47	306	62	
Subtotaal Partners	5.171	3.517	8.688	1.330	5.058	4.730	11.118	708	413
% van de omzet			40%				51%		
Subtaal Omgevingsdiensten		15	15	119	87	100	306	119	
Subtotaal derden					106		1.453	259	
Totaal klanten	5.171	3.532	8.702	1.449	5.250	4.831	12.877	1.085	413
% van de omzet			36%				53%		

**) Betreft data- en, ketengedreven werken, strafrecht, klantadvies milieu en piketdienst*
***) Betreft klantadvies bouw*
****) Betreft projectmanagement/meewerken project Omgevingswet, energie, GUOV, circulariteit en innovatiebudget*
*****) Zie specificatie tabel overige baten*

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Gezamelijke diensten												
Algem. ***	Totaal	Overige materiele baten****	Totaal baten 2024	Aandeel bouw	Aandeel milieu & algemeen	%	Aantal producten	Uren diensten	Totaal baten begroting 2023	% tov 2024	Totaal baten realisatie 2022	% tov 2024
156	631	51	6.544	3.612	2.932	30%	4.834	20.446	5.669	15%	6.248	5%
14	49	4	565	388	177	3%	472	928	146	288%	238	137%
14	45	7	426	23	404	2%	291	1.383	397	7%	340	25%
66	230	42	3.284	1.541	1.744	15%	2.017	14.044	3.261	1%	2.792	18%
50	115	30	1.194	138	1.057	5%	746	4.662	994	20%	925	29%
29	112	249	1.203	249	954	5%	325	5.035	1.220	-1%	1.255	-4%
			530	248	282	2%		5.350	550	-4%	780	-32%
		27	3.766	78	3.688	17%		37.770	3.533	7%	3.602	5%
		11	1.239	11	1.228	6%		12.407	1.178	5%	1.254	-1%
47	160	14	1.539	855	684	7%	1.163	4.671	1.388	11%	1.517	1%
46	108	21	646	87	560	3%	707	2.160	538	20%	558	16%
8	18	2	35	6	29	0%	18	53	31	14%	29	20%
10	32	5	116	7	109	1%	67	308	106	9%	96	21%
29	91	29	800	71	729	4%	495	3.090	715	12%	849	-6%
469	1.590	490	21.887	7.312	14.575	100%	11.135	112.307	19.726	11%	20.483	7%
	7%	2%										
	119	0	439		439		29	3.089	417	5%	391	12%
204	463	-158	1.757		1.757			14.672	433	305%	1.148	53%
673	2.172	332	24.083	7.312	16.771		11.164	130.068	20.577	17%	22.022	9%
	9%	1%										

De materiele kosten zijn hieronder toegelicht en bestaan uit kosten die worden doorbelast vanuit ODRN voor complexe vergunning. De andere kosten betreffen vooral onderzoeken/activiteiten die door derden worden gedaan.

Bij de meetdienst bestaan de kosten uit: (afschrijf)kosten voor apparatuur, voertuigen, huur van de aparte locatie en uitbestede onderzoeken en klein materiaal voor metingen.

Bijlage 4: Overzicht materiële kosten

Baten per klant x € 1.000	Uitbesteed complexe VV	Out of pocket	Meetdienst, piket en Theseus*	Totaal overige baten	Bouw	Milieu	Algemeen
Arnhem	5			5		5	46
Doesburg							4
Duiven							7
Lingewaard	22			22		22	19
Overbetuwe	15			15		15	15
Provincie regulier			230	230		230	19
Provincie Complexe Handhaving		27		27			27
Provincie Aandachtsbedrijven		11		11			11
Renkum							14
Rheden	7			7		7	14
Rozendaal							2
Westervoort							5
Zevenaar	15			15		15	14
Subtotaal Partners	64	38	230	332		294	196
Omgevingsdiensten			0	0			0
Subtaal Omgevingsdiensten			0	0			0
Subtotaal derden			0	0			0
Totaal klanten	64	38	230	332		294	196

** Betreft meetdienst (provincie, piket (derden) en Theseus (OD's)*

De opgenomen € 1,7 miljoen baten bij “derden” bestaan uit verwachte baten waarvoor nog geen 100% zekerheid is qua financiering, maar die (met geringe marge) worden verwacht.

In de tabel is aangegeven wie de verwachte financier is. Dit zijn dan kosten voor de betreffende klant die bovenop de verwachte bijdragen komen die in bijlage 2 staan.

Bijlage 4: Specificatie post opbrengsten derden

Omschrijving	Bedrag x € 1.000	Beoogd financiers
Circulariteit	149	Partners, individuele opdrachten
Omgevingswet	59	Partners, individuele opdrachten
TMA	156	Partners, individuele opdrachten
SPUK energie	495	RvO
Theseus	495	Diverse financiers
Wet kwaliteitsborging	99	Partners
Subtotaal projecten	1.453	
Data- en ketengedreven services	701	
Beheer zones, kaarten en data	-188	
Keten- en data gedreven toezicht	-303	
Archief extra	-158	
Subtotaal data- en ketengedreven services	52	Partners en OD’s
Strafrecht	89	Partners
Beleidsadvies uitvoering	204	Partners en Montferland
Klantadvisering milieu	-41	Partners
Subtotaal overige gezamenlijke diensten	253	Partners
Totaal	1.757	

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

2022 was een druk jaar

Onze prestaties op een rij!

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Jaarverslag en -rekening 2022
KATERN 1

INHOUDSOPGAVE

KATERN 1

05 Voorwoord: 2022 was een druk jaar

06 A: Onze prestaties op een rij

09 B: Programma vegunningen

011 C: Naleefgedrag verbeteren (programma toezicht en handhaving)

014 D: Adviseurs geluid, trillingen en emissies (programma advies)

016 E: Focus op projecten en innovatie (programma projecten)

019 F: We werken samen in Gelderland (programma stelseltaken)

021 G: We werken aan doelmatige bedrijfsvoering

025 H: Sociaal jaarverslag

KATERN 2

030 I: Jaarrekening ODRA 2022

032 J: Baten en lasten programma-indeling, product- en klantgroepen

038 K: Staat van baten en lasten categoriale indeling

044 L: Balans per 31 december

051 M: Financiële weerbaarheid en risico's

053 N: Ondertekening

BIJLAGEN

055 1. Realisatie producten en diensten

057 2. Realisatie per partner

058 3. Specificatie gezamenlijke diensten en EML-controles

060 4. Controle verklaring accountantVTH dashboard

COLOFON

De Jaarrekening 2022 van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) is een weerslag van onze collectieve prestaties en is geschreven door teamleiders, management, staf en communicatie (eindredactie).

De foto's zijn van Karin Veenendaal (www.karinveenendaal.nl) en StudioBont (www.studio-bont.nl) heeft het jaarverslag vormgegeven.

We verspreiden ons jaarverslag naar onze partners, raadsleden en statenleden en publiceren dit verslag op www. Voor reacties of vragen communicatie@odra.nl

VOORWOORD

2022 WAS EEN DRUK JAAR

9 december 2021 stemt ons bestuur in met het businessplan voor een nieuwe kantoorlocatie en een nieuwe ICT-omgeving. Dit besluit is het 'fluitsignaal' voor de sneltrein die gaat rijden. We hadden vanaf dat moment één jaar de tijd om een nieuw kantoor te zoeken en in gebruik te nemen voor inmiddels een kleine 200 medewerkers.

Hemelsbreed zijn we 150 meter opgeschoven naar het zuiden en huren we nu vier verdiepingen in de Airborne Tower aan de voet van de John Frostbrug. 150 meter verhuizen lijkt niet veel. Dat kun je bij wijze van spreken in een dag of vier doen als iedereen even de handen uit de mouwen steekt: één dag opruimen en oude zooi weggooien, één dag inpakken en klaarzetten, één dag op en neer sjouwen en één dag uitpakken en de nieuwe omgeving een beetje naar jouw idee inrichten.

Was het maar zo simpel. We kiezen voor een andere route, een uitdagende route. We zijn namelijk niet alleen verhuisd. Vier verdiepingen moeten we leeghalen, slopen en opnieuw opbouwen terwijl de sneltrein voort dendert en maar een enkele tussenhalte aandoet. De haltes zijn de momenten om keuzes te maken voor kantoorconcept, meubilair, kleuren en inrichting van de ruimte. De trein gaat door. Het is ons gelukt op de route te blijven. 6 april 2022 tekenen we de huurovereenkomst, 1 juli 2022 gaat de eerste helft van de medewerkers over en 1 september volgt de tweede helft. We hebben in zes maanden tijd een compleet nieuwe inrichting gerealiseerd. Met de ervaringen uit de corona-periode in ons achterhoofd, is ook het hybride werken geïntroduceerd en zijn we overgestapt op The Cloud.

We besteden in onze plannenmakerij veel aandacht aan de werkomgeving voor onze medewerkers, maar ook aan duurzaamheid. Dat zijn we als omgevingsdienst aan onze stad verplicht. 85% van de inrichting en het bouwmateriaal is gerecycled, we hebben een energielabel A++, overal ledverlichting met bewegingssensoren en koffie drinken we uit porseleinen bekers. De verhuizing heeft veel geld gekost, maar de investering verdienen we in enkele jaren terug. We besparen jaarlijks €150.000 aan huur ten opzichte van het oude kantoor.

Naast de sneltrein van de verhuizing, loopt een andere trein. In 2022 wordt de introductie van de Omgevingswet verzet en nog eens verzet. In de beeldspraak van hierboven rijdt er een stoptrein die bij elk station en seinpaal stopt om extra passagiers mee te nemen. Deze trein is tien jaar geleden gaan rijden en bereikt volgens het aangepaste reisschema in januari 2024 zijn bestemming. Ondertussen zijn door machinist en spoormedewerkers vele technische ingrepen gedaan om de trein rijdende te houden. Houd vol en blijf geloven in de wet! Doorschuiven van de invoeringsdatum is te begrijpen, maar is niet bevorderlijk voor de motivatie van onze medewerkers. In het jaarverslag over 2024 kunnen we straks terugblikken en weten we of de trein in het goede spoor is gebleven. De uitdagingen zijn groot. We hebben de handen vol aan de verbeteringen van het VTH-stelsel waar in 2022 een start mee is gemaakt en de maatschappelijke opgaves.

Ruben Vlaander
Directeur Omgevingsdienst Regio Arnhem

We zijn nog niet klaar, maar wat we in 2022 hebben gepresteerd, schept vertrouwen in ons kunnen. 2022 was een druk jaar, maar in vele opzichten een goed jaar. We zijn verhuisd, gegroeid, kwaliteit geleverd, de relatie met onze opdrachtgevers versterkt, zo goed als klaar voor de Omgevingswet en hebben financieel een positief resultaat.

A

ONZE PRESTATIES OP EEN RIJ

1: Onze doelen zijn gehaald

Ons Planning & Control proces

Met dit jaarverslag doen wij verslag over onze prestaties in 2022. We laten zien waar het goed ging, maar melden ook waar we de doelen niet gehaald hebben en wat op die punten onze ambities zijn voor 2023. Ons jaarverslag is het sluitstuk van de Planning en Control-cyclus (P&C). De start van de cyclus 2022 was in het najaar 2020. Het Algemeen Bestuur heeft toen de uitgangspuntennotitie voor de begroting 2022 vastgesteld. In juli 2021 is de begroting 2022 vastgesteld, welke (samen met onze partners) is geconcretiseerd in werkprogramma's voor 2022. De werkprogramma's bevatten de concrete doelen en het aantal te leveren producten en diensten voor het reguliere VTH-werk.

2022 was een jaar van majeure veranderingen; er zijn veel projecten opgestart, partners hebben aanvullende opdrachten gegeven, en zijn (bouw)taken overgekomen en last but not least, ODRA is verhuisd en heeft haar ICT werkomgeving volledig getransformeerd.
De (kwantitatieve) doelen van al díe veranderingen zijn in een geactualiseerde begroting 2022 verwoord en door het bestuur vastgesteld in het najaar 2022.

Zijn onze klanten tevreden

Uiteraard is klanttevredenheid de belangrijkste maatstaf voor ons werk. Meerdere stakeholders beoordelen mede de koers en kwaliteit van ons werk. Onze stakeholders bestaan uit diverse groeperingen; burgers, ondernemers en diverse overheden zijn 'klanten', die ons werk waarderen. In het najaar 2022 hebben we een reputatie-onderzoek uitgevoerd, wat inzicht geeft hoe ze naar ODRA kijken.

Om het reguliere werk te meten hanteren we een aantal KPI's, (kritieke prestatie indicatoren), waaronder klanttevredenheid op een aantal processen. Hiertoe sturen we maandelijks een online enquête uit aan burgers en ondernemers. Dit vertalen we in een percentage tevredenheid. In 2022 was gemiddeld 76% van de klanten tevreden of zelfs zeer tevreden over onze dienstverlening. Ons doel van 80% tevreden klanten is niet gehaald. Het belangrijkste verbeterpunt betreft het verbeteren van onze bereikbaarheid. ODRA heeft hier onder meer in geïnvesteerd door haar telefoonteam te versterken en de openingstijden te verruimen.

Tabel 1: Resultaten KTO
Omgevingsklachtafhandeling

Resultaten KTO 2022 in %

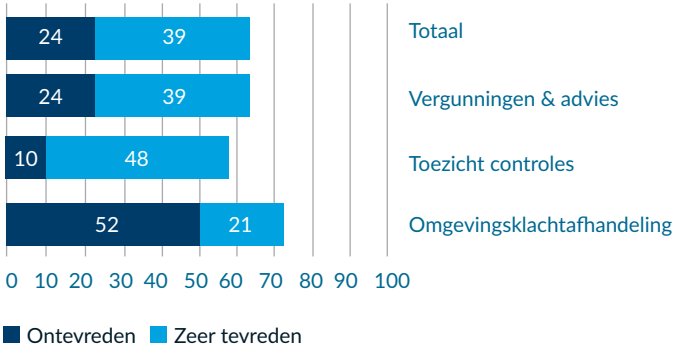

In 2023 actualiseren we de wijze van meten en de vraagstelling aan de klanten. Daarmee beogen we meer inzicht te krijgen in de redenen van (on)tevredenheid en klachten, en beter aan te sluiten op de vraagstukken die we in de reguliere dienstverlening hebben.

Het responspercentage voor deelname aan deze vragenlijst ligt hoger dan gemiddeld bij dergelijke onderzoeken (namelijk 39% ten opzichte van 26% respons gemiddeld). Een verklaring hiervoor kan zijn dat met name ontevreden mensen de mogelijkheid aangrijpen om te reageren om zo nogmaals hun ongenoegen uit te drukken. Als belangrijk punt noemen deze respondenten vooral dat de klacht niet is opgelost. Het eerste argument is voor ODRA lastig beïnvloedbaar (ODRA handhaaft de wet- en regelgeving en een bedrijf kan binnen de wet- en regelgeving opereren en toch overlast veroorzaken); het tweede argument is binnen de organisatie opgepakt: Het management stuurt nadrukkelijk op de kwaliteit van de dienstverlening.

Financieel resultaat

De gemeenten en provincie waarvoor ODRA de taken uitvoert, zijn naast opdrachtgever ook financier van ODRA. We streven ernaar om het financieel resultaat in balans te hebben met de prestaties (prijs-kwaliteit). Dit is waar gemeenteraden en Provinciale Staten mede naar kijken. De gemeenteraden hebben afgelopen jaren aangegeven dat zij graag zien dat de kosten voor ODRA gaan dalen. Het beleid daartoe is reeds in het najaar 2020 geformuleerd (besparingsbrief aan de Raden). In 2022 zijn die voorgenomen besparingen structureel gerealiseerd, voornamelijk door de verhuizing en ict-transitie die in de zomer van 2022 is afgerond.

Het resultaat over de reguliere bedrijfsvoering 2022 is € 378.000 positief. Het exploitatie saldo komt echter uit op € 53.300. Er is een bijzondere dotatie aan de voorzieningen opgenomen voor het zgn. verlof sparen van € 325.000. Deze verplichting (aangegeven door de commissie BBV) is pas laat in 2022 bekend geworden en dus niet voorzien in de begroting.
In de financiële overzichten (katern 2) zien we dat de omzet enkele procenten hoger is ten opzichte van de begroting. Dit komt grotendeels voort uit de realisatie van aanvullende opdrachten die nog niet in de geactualiseerde begroting waren opgenomen. Aan de kostenkant zijn er hogere personeelskosten om het extra werk te kunnen uitvoeren, maar in mindere mate dan de omzet stijging (meer marge en hogere productiviteit). Aan de kostenkant zijn er meevallers ten opzichte van de begroting, met name bij de stelselkosten en kosten voor huisvesting en ict.
De jaarrekening laat een exploitatie zien van € 22,0 miljoen. Begroot was € 21,6 miljoen.

Samenvatting VTH resultaten

Het kwantitatieve doel om tenminste 98% van de afgesproken werkpakketten te realiseren, is ruim gehaald. Nu zeggen aantallen niet zo veel, het gaat in de werkzaamheden van ODRA toch vooral om de impact (meerwaarde) van onze inspanningen op de leefomgevingskwaliteit. En die staat onder druk. Dit concluderen we vooral uit het over de hele linie toegenomen aantal klachten van burgers over allerlei vormen van overlast (vooral geluid en geur/lucht.) Met onze inzet pogen we de ervaren aantasting van de leefomgevingskwaliteit te verminderen. Dat lukt vaak, maar niet altijd. Onder andere omdat we de klacht niet altijd kunnen oplossen.

Middels milieu- en bouwvergunningen en afhandeling van milieumeldingen, hebben we initiatiefnemers ruimte voor ontwikkeling gegeven en tegelijkertijd de belasting op de leefomgevingskwaliteit zo goed mogelijk geborgd (een vergunning is immers in feite een toestemming om te mogen belasten). Door middel van gerichte en zorgvuldig uitgevoerd toezicht, milieucontroles, bodemcontroles en bouwcontroles, zien we bovendien er op toe dat de belasting van de omgeving ook beperkt blijft tot hetgeen is toegestaan (vergund). Daar waar we constateren dat dit niet gebeurt, treden we handhavend op. Dat leidt tot dwangsommen en inning hiervan.

Samenvatting Provinciale programma's

2022 was een jaar waarin we resultaten geboekt hebben door de basis op orde te brengen. Het logistieke proces rondom de begroting en het programmaplan, de werkpakketten en de tertiaal rapportages hebben hieraan bijgedragen. Dat had een positief effect op het monitoren van de voortgang, waarborgen van continuïteit en is daarmee het vertrouwen tussen opdrachtgever (Provincie) opdrachtnemer versterkt. Dat ging ook gepaard met uitdagingen zoals de beschikbare capaciteit en senioriteit van specialismen binnen vergunningsverlening, toezicht en handhaving.

Om de basis in 2023 op orde te houden, blijft beschikbare capaciteit en senioriteit een punt van aandacht. Dat vraagt een gezamenlijke aanpak onder SamenSterk. Doorpakken op één opdracht, één team en één aanpak is noodzaak. Op 2 februari 2023 is een SamenSterk[er] event geweest waarin VTH kennis en kunde voor de provinciale opdracht samenkomen.

Samenvatting organisatorische doelen

In 2022 hebben wij grote stappen gezet in het realiseren van een eigen pand en bijbehorende ICT. Per september 2022 zijn we gehuisvest in de Airborne toren en hebben we een hybride werkconcept gerealiseerd. We beschikken over 121 werkplekken (flexfactor 0,6) en over een variëteit aan overlegruimten die 'state of the art' zijn toegerust met audiovisuele opstellingen, zodat deelnemen aan overleg vanuit huis goed gefaciliteerd wordt.
Op de 13e etage hebben we prettige faciliteiten gerealiseerd om onze gasten te verwelkomen en kijken dagelijks uit op de voor ons zo relevante leef- en werkomgeving. Alle medewerkers beschikken over een laptop en smartphone waarmee op elk moment en op elke plek gewerkt kan worden. Ook is een veilig cloud-netwerk op basis van Office 365 gerealiseerd waarop medewerkers kunnen inloggen. Dit vormt de ontsluiting tot alle relevante informatie en documentatie.
In 2022 is ook ingezet op arbeidsmarktcommunicatie zowel op eigen kracht als in Gelders verband; een grote noodzaak gezien de enorme krapte op de arbeidsmarkt. In de vorm van een frisse campagne met videomateriaal over ons werkveld, communicatie via sociale media, presentaties op banenmarkten en de inzet op opleiden van eigen young professionals en trainees pakken wij de werving op een andere manier aan. Voor de komende jaren verwachten wij deze inzet te moeten intensiveren. ODRA blijft voortdurend inzetten op scholing en training van haar medewerkers en het verbeteren van haar aantrekkelijkheid als goed werkgever.

B

PRESTATIES VERGUNNINGEN

1: Bouwvergunningen

Voor de gemeenten Arnhem, Lingewaard en Renkum hebben we in 2022, en voor gemeente Doesburg sinds 1 oktober 2022 de omgevingsvergunningen voor bouwen en de vergunningverlening voor de overige Wabo-activiteiten afgehandeld. Het gaat onder meer over kap-, inrit- en monumentenvergunningen. Daarnaast hebben we meldingen voor sloopwerkzaamheden en brandveiligheid afgehandeld en adviezen verstrekt over constructies, stikstof, welstandstoets en monumentenzorg. Om ons werk goed te kunnen doen, zoeken we altijd afstemming met de inhoudelijk deskundigen en betreffende afdelingen van de gemeenten over planologische afwijkingen, mobiliteit en archeologie.

We hebben voor Renkum, Lingewaard en provincie Gelderland de bezwaar- en beroepsprocedures afgehandeld. We hanteren de geldende kwaliteitsstandaarden en beschikken binnen de wettelijke termijnen. We ondersteunen inwoners en ondernemers professioneel en effectief bij de voorbereiding van (bouw)planontwikkeling, procedures en stappenplan en bij de beoordeling op juistheid en volledigheid.

2: Milieuvergunningen

Dat wij voor alle partners de milieuvergunningaanvragen en milieu-meldingen behandelen, is een basistaak in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). We beoordelen op juist-heid en volledigheid en zorgen dat de aanvragers en melders binnen de wettelijke termijnen een antwoord krijgen. We streven naar een zo integraal mogelijk antwoord door intern met collega's te sparren en door aansluiting te zoeken bij de inhoudelijke deskundigen van de partners.

Sinds oktober 2022 zijn wij in samenwerking met de ODRN gestart met een pilot. Voor alle nieuwe binnengekomen aanvragen van gemeentelijk complexe bedrijven (in Odra werkgebied) nemen wij de volledige behandeling voor onze rekening. In de oude situatie verzorgde de ODRN het adviesdeel voor in de omgevingsvergunning. Met enkele tussentijdse evaluaties hebben we geconcludeerd dat dit tot op heden goed verloopt en de Odra qua advisering robuust is. In 2023 loopt deze pilot door.

3: Resultaten programma vergunningen

Korte toelichting op de resultaten van programma vergunningen

- *Productie:* Met name het aantal geleverde diensten is hoger dan begroot (en vorig jaar). Het leveren van 'juridische expertise' en 'begeleiden initiatief milieu' zijn meer dan verdubbeld (zie ook bijlage in katern 2).
- *Tijdigheid:* Een lichte daling tot onder de norm.
- *Kwaliteit:* de vergunning verleners voldoen aan de vth-kwaliteitscriteria
- *Klant tevredenheid:* Een verbetering tov vorig jaar, maar nog niet op de norm.
- *Kosten en baten:* In het programma vergunningen is ruim € 320.000 meer omzet gerealiseerd dan begroot.

Tabel 2: KPI's en productieresultaten Vergunningen

Programma vergunningen	Beoogd resultaat	tov begroot	Realisatie 2022	↗ tov 2021	Begroot 2022	Real. 2021
Productie	Aantal producten >95% van de opdrachten	3%	4.149	↗	4.020	4.036
	Aantal diensten (in uren) >95% van de opdrachten	20%	16.457	↗	13.738	10.258
Tijdigheid	Verlenen vergunningen (Wabo) binnen de wettelijke termijn	-3%	87%	↘	90%	89%
Kwaliteit	Medewerkers voldoen aan kwaliteitscriteria		% niet te bepalen			% niet te bepalen
Klant-tevredenheid	Klanten zijn (zeer) tevreden over de dienstverlening	-5%	76%	↗	80%	74%
Financiële realisatie			**Saldo € 79**		**€ 260**	**€ 143**
	• kosten (x €1.000)		€ 4.781	↗	€ 4.274	€ 4.402
	• baten (x €1.000)		€ 4.860		€ 4.534	€ 4.545

Omgevingsdienst Regio Arnhem

C

NALEEFGEDRAG VERBETEREN (TOEZICHT EN HANDHAVING)

Voor al onze partners voeren we het milieutoezicht bij bedrijven uit, houden we toezicht op asbestsaneringen en behandelen we overlastmeldingen van omwonenden. Daarnaast voeren we voor vier gemeentelijke partners ook het bouwtoezicht uit. Toezicht en handhaving zijn in onze ogen cruciale schakels in de reguleringsketen. We vinden dat preventief toezicht op (bedrijfsmatige) activiteiten de kans verkleint op ongevallen, incidenten of zelfs rampen. Wij zetten ons in om het naleefgedrag van bedrijven te verbeteren. We toetsen de wettelijke voorschriften, zijn oplossingsgericht en bij een overtreding volgen we de sanctiestrategie. Het gaat ons om een gezonde en veilige leefomgeving te bieden aan omwonenden en werknemers.

1: Bouwtoezicht

Voor Arnhem, Lingewaard en Renkum voeren we het toezicht uit op bouwprojecten, monumenten, (asbest)sloop, verbouwingen en bestaande bouw. Per 1 oktober doen we dat eveneens voor de gemeente Doesburg. Tevens behandelen we bouw gerelateerde overlastmeldingen. Het aantal uren bouwtoezicht is fors toegenomen en dat valt weer te koppelen aan het grote aantal verleende vergunningen in 2022. Opvallend over 2022 is dat we een toename zien bij illegale asbestsaneringen en dat vraagt om verschuiving van de aandacht van een gepland toezicht moment naar onaangekondigde controles.
Het bouwtoezicht op de bestaande bouw is achtergebleven op de verwachte vraag en het lijkt een relatie te hebben met de oplopende bouw- en materiaalkosten. Alleen voor de gemeente Arnhem heeft het project Kamerverhuur gezorgd dat we de prognose hebben gehaald voor toezicht op de bestaande bebouwing.

2: Milieu toezicht

De werkprogramma's zijn voor wat betreft het planbare werk bij milieutoezicht volledig behaald. De toename in het aantal klachten is opmerkelijk, dit heeft bij een aantal partners ook tot meer controles geleid dan begroot.
Nieuw is dat we afgelopen jaar de beoordeling van de Europese elektronische milieujaarverslagen van de grote bedrijven apart zijn gaan registeren, een taak die we uiteraard ook voorgaande jaren uitvoerden maar nu separaat inzichtelijk gemaakt hebben. Dit ook vanwege de doormelding aan het Rijk.
Bij de gemeentelijk complexe bedrijven zijn we ook actiever onze meetdienst gaan inzetten voor luchtmetingen, bijvoorbeeld bij de steenfabrieken en asfaltcentrales. De resultaten hiervan geven een nog beter inzicht in de milieubelasting en waar wij op moeten inzetten bij toezicht.

LHS als referentie voor controles

De landelijke handhavingsstrategie (LHS) is voor ons een belangrijk referentiedocument. De LHS verbindt het gedrag van de overtreder aan de impact van de overtreding. 'Ruimte geven waar dat kan, maar direct doorpakken als het nodig is', is het leitmotiv. Als overheid is gelijke monniken gelijke kappen vertrekpunt voor toezicht en handhaving. Dat wil zeggen dat de gelijke interpretatie van de LHS en samenwerking belangrijk zijn. We geven daar aandacht aan door periodiek casuïstiek te bespreken, ondersteuning van toezichthouders door bijzonder opsporingsambtenaren (boa's) en uitwisseling en training binnen het Gelders Stelsel. Dit houdt in dat de basis op orde is en ODRA het strafrecht consequent inzet conform dit kader. Gevolg is ook dat we een toename zien in de inzet van BOA's voor strafrecht, zowel voor milieu-, bodem- en bouwtoezicht. We monitoren in 2023 of deze trend zich doorzet.

Toezichtstrategie 2022-2025

We hebben, als ODRA, op basis van nieuwe inzichten en een geactualiseerde risicoanalyse en prioriteitstelling van de partners uit 2020 onze toezichtstrategie aangepast. De toezichtstrategie is alvast 'Omgevingswet-proof' en draagt bij aan een effectieve en efficiënte uitvoering van ons werk. We zetten aan de hand van recente ontwikkelingen en nieuwe inzichten andere accenten in de uitvoeringsstrategie, bijvoorbeeld ten aanzien van technische hulpmiddelen, data-analyses en gebiedsgericht werken. Onderdeel is ook dat we eind 2022 in ons VTH-systeem de inrichtingen hebben geconverteerd naar MBA's.

Piket: Ruim 200 keer in actie

Onze piketdienst is 24 uur per dag, 365 dagen per jaar beschikbaar om direct actie te ondernemen bij situaties van acute overlast en calamiteiten. Dat doen we voor onze eigen regio en als achtervang voor het werkgebied van de Omgevingsdienst Achterhoek (ODA). Ook weer bijna dagelijks is ons piketteam ingezet in 2022. Opvallend was dat er afgelopen jaar minder drugsdumpingen plaatsvonden, dit is een trend die zich in 2021 al aangekondigde. Wel zijn we vaker voor branden opgeroepen.

Kamerverhuurbeleid Arnhem

We werken intensief samen met de gemeente Arnhem om het kamerverhuurbeleid uit te voeren. Er zijn dit jaar in samenwerking met de VGGM 200 kamerverhuurpanden geïnspecteerd. Met de realisatie van 2021 liggen we op schema om de het project eind 2023 af te sluiten.

3: Resultaten programma Toezicht

In 2022 hebben we de begrote productie als totaal vrijwel gerealiseerd. Het aantal vervolgcontroles is ook gestegen ten opzichte van vorig jaar. Dit komt voornamelijk door het energietoezicht waar de vaak veel lange termijnen afgelopen jaar zijn verlopen, maar ook door steeds meer kennis van de toezichthouders over specifieke onderwerpen waardoor steeds meer overtredingen worden geconstateerd.

We voeren het toezicht uit op bodemsaneringen voor Arnhem en de provincie Gelderland. Daarnaast ondersteunen we de collegae van ODRN bij de uitvoering van het toezicht Wbb (Wet bodembescherming) in gemeente Nijmegen. Net als in 2022 ervaren we dat controles tijdens de uitvoering van saneringen meer tijd kosten, omdat zaken vaker niet (geheel) op orde zijn en we een deel van deze zaken ter plekke oplossen, en een deel loopt via een handhavingstraject. Ook met evaluaties van saneringen merken we steeds vaker dat we om aanvullende informatie moeten vragen of aanvragen volledig afkeuren en een geheel nieuwe evaluatie moet worden ingediend. Vanuit toezicht Bbk (Besluit bodemkwaliteit) is veel aandacht geweest voor de problematiek van immobilisaat, een bouwstof gemaakt van onder meer verbrandingsslakken. Bij onjuiste toepassing kan immobilisaat milieuproblemen (o.a. verontreinigd grondwater) veroorzaken. Een tikkende tijdbom. In 2022 is hier stevig op in gezet en de zaken lopen door in 2023. In de aanpak wordt nauw samengewerkt tussen de verschillende teams binnen ODRA en leren we ook steeds beter tijdig de betrokken gemeente te betrekken. In het kader van de problematiek rondom immobilisaat is ODRA trekker geweest van een landelijke werkgroep die aan OD NL adviseert. Naast vrije veld toezicht controleerden we ook saneringen van tanks en hielden we de aanleg van bodemenergiesystemen in de gaten.

Tabel 3: KPI's en productieresultaten Toezicht en handhaving

Programma vergunningen	Beoogd resultaat	tov begroot	Realisatie 2022	↗ tov 2021	Begroot 2022	Real. 2021
Productie	Aantal producten >95% van de opdrachten	15%	7.215	↗	6.272	4.036
	Aantal diensten (in uren) >95% van de opdrachten	13%	56.869	↗	50.395	10.258
Tijdigheid	% van de klachtmeldingen, binnen 3 dagen in behandeling		< 50%		80%	89%
Kwaliteit	Medewerkers voldoen aan VTH • % volledige naleving		% niet te bepalen			% niet te bepalen
Klant-tevredenheid	% (zeer) tevreden over de dienstverlening van ODRA					
	• controles	13%	90%	↔	80%	90%
	• klachtafhandeling	-40%	48%	↘	80%	74%
Financiële realisatie			**€ 140**		**€ 109**	**€ 1.083**
	• kosten (x €1.000)		€ 10.428	↗	€ 9.578	€ 9.805
	• baten (x €1.000)		€ 10.568		€ 9.687	€ 10.888

Korte toelichting op de resultaten van programma toezicht en handhaving

- *Productie:* De toename van het aantal producten betreft vooral klachten, daarnaast ook controles Briks. Bij de diensten vooral controles bodem en complexe bedrijven (zie bijlage in katern 2).
- *Tijdigheid:* De meting van de tijdigheid van de klachten geeft niet het juiste beeld, omdat veel klachten pas achteraf in het systeem worden ingevoerd.
- *Kwaliteit:* Alle medewerkers zijn getoetst aan de VTH criteria.
- *Klanttevredenheid en klachtafhandeling:* voor de laatste geldt dat de gemeten waarde te negatief is weergegeven vanwege de wijze van registreren.
- *Kosten en baten:* De baten zijn circa € 900.000 hoger dan begroot; heeft vooral te maken met overheveling van diensten uit het programma "projecten".

D

ADVISEURS GELUID, TRILLINGEN EN EMISSIES

ODRA beschikt over de expertise om partners en andere opdrachtgevers gericht en gedegen te adviseren over geluid, trillingen, licht, emissies, luchtkwaliteit, bodem, duurzaamheid en externe veiligheid. We geven omgevingsadviezen en dat doen we veelal op basis van concrete vragen (vraag-gestuurd en maatwerk) van onze partners. We adviseren ook op projectbasis, zoals emissiemetingen bij bedrijven met een zware milieubelasting.

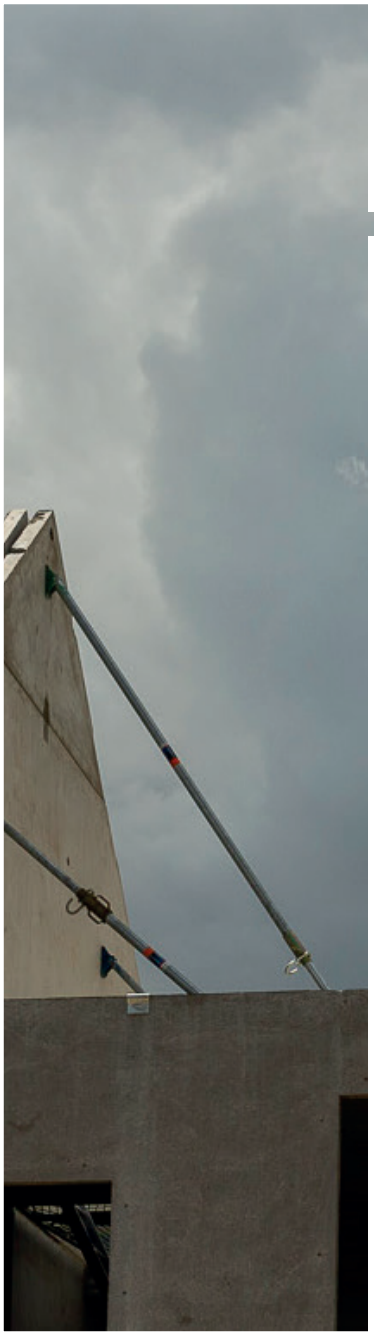

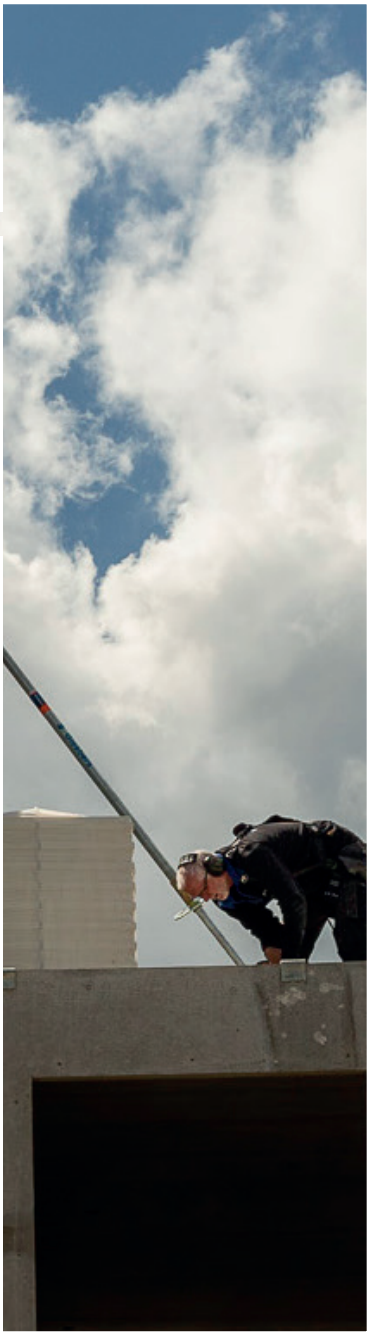

1: Meten en advies

Meten is weten en dat geldt zeker wanneer de kwaliteit van de leefomgeving in het geding is. Als geaccrediteerde meetdienst zijn onze experts betrokken als adviseur bij vergunningverlening, toezicht en handhaving. Zij werken voor ODRA-teams, de omgevingsdiensten in Gelderland en andere provincies. Zo zijn het afgelopen jaar wederom metingen verricht voor de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO), Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied en Omgevingsdienst Twente.
Provincie Gelderland is onze belangrijkste opdrachtgever voor meten bij complexe inrichtingen. Onze deskundigen doen luchtkwaliteitsmetingen langs wegen, zoals de Pleyroute, Traverse Dieren, Lochem en Zutphen. Bij asfaltcentrales en biomassa gestookte installaties zijn in opdracht van provincie en gemeenten door onze mensen wederom metingen gedaan. Onze meetdienst is ook betrokken geweest bij landelijke aanpak van het varend ontgassen en een GGD onderzoek naar emissies i.r.t. de volksgezondheid.

2: Juridische diensten

We geven leiding aan de provinciale programma's Regulier, Complexe Handhaving en Aandachtsbedrijven. We geven ook voor reguliere werkzaamheden van onze partners juridisch advies en verzorgen de juridische handhaving in de vorm van het behandelen van handhavingsverzoeken, handhavingsbesluiten, bezwaar en beroep en Woo-verzoeken. Om de kwaliteit op een nog hoger peil te brengen hebben wij het afgelopen jaar gewerkt aan een betere afstemming, frequenter contact en kortere communicatielijnen met onze partners. De feedback van onze partners is waardevol voor ons en leidt tot verbetering van ons werk.

3: Overige adviesdiensten

Minder verkeerslawaai

In 2022 hebben we de uitvoering voortgezet van een aantal geluidsaneringsprojecten in Arnhem, zoals de Huissensestraat, de Apeldoornseweg en de Velperweg. Met rijkssubsidie van Bureau Sanering Verkeerslawaai (BSV) wordt de geluidsoverlast van wegverkeer verminderd. Er worden geluid reducerende wegdekken aangelegd en geluidwerende voorzieningen aan gevels aangebracht. Verder is geadviseerd bij nieuwbouwprojecten en transformaties om de geluidhinder van wegverkeer in nieuwe situaties zo veel mogelijk te voorkomen.

Toezicht met drone

In verband met de verandering van wetgeving, van nationaal naar Europees, heeft het vergunning traject vertraging opgelopen en hebben we de drone nog niet volledig kunnen benutten. Het ontbreken van de vergunning maakte dat we niet overal mochten vliegen. Daar waar het wel mocht, buiten stedelijk en buiten het gecontroleerde luchtruim van vliegveld Deelen, hebben we geoefend en een aantal projecten uitgevoerd. Hierdoor zijn we nu in staat om naast fotograferen en filmen ook hoogte en volume bepalingen te doen van bijvoorbeeld opslagen. Onze piloten staan met geavanceerde apparatuur klaar om in 2023, met vergunning die nu zo goed als binnen is, te vliegen voor alle aspecten op het gebied van onze leefomgeving. Daarnaast speelt de ODRA een rol in een landelijke samenwerking rondom de inzet van een drone door omgevingsdiensten.

Externe veiligheid

ODRA adviseert over externe veiligheid voor RO-ontwikkelingen zoals bestemmingsplannen, waarbij het gaat over risico's voor mensen en milieu bij gebruik, opslag en vervoer van gevaarlijke stoffen. Verder worden verplichte risicovolle activiteiten geregistreerd en informeren wij onze partners over ontwikkelingen op gebied van externe veiligheid. Het Rijk heeft de omgevingswet aangegrepen om een beleidswijziging door te voeren op de externe veiligheidswetgeving. Tevens krijgen we te maken met een andere registratieverplichting van risicovolle activiteiten, genaamd Register Externe Veiligheid (REV). In 2022 hebben we extra budget gekregen voor de migratie van risicovolle gegevens naar REV. Verder is ODRA bezig om een technische aansluiting van het zaaksysteem op REV te verkrijgen (dit is een vereisten vanuit REV). De EV werkzaamheden ten aanzien van de wetswijziging worden meegenomen in het ODRA project Omgevingswet.

Tabel 4: KPI's en productieresultaten Advies

Programma vergunningen	Beoogd resultaat	tov begroot	Realisatie 2022	↗ tov 2021	Begroot 2022	Real. 2021
Productie	Aantal diensten (in uren) >95% van de opdrachten	8%	24.680	↗	22.910	18.955
Kwaliteit	Medewerkers voldoen aan kwaliteitscriteria		100% geaccrediteerd	↔		100%
Klant-tevredenheid	Klanten zijn (zeer) tevreden over de dienstverlening		Wordt niet gemeten			nvt
Financiële realisatie	• kosten (x €1.000) • baten (x €1.000)		**€ 146** € 2.765 € 2.911	↗	**€ 138** € 2.578 € 2.716	**-€ 214** € 1.813 € 1.599

4: Resultaten programma advies

Korte toelichting op de resultaten van programma advies

- *Productie:* Aantal diensten neemt toe. Zijn vooral de adviesrapporten leefomgeving en lucht metingen (zie ook bijlage in Katern 2).
- *Kwaliteit:* De meetdienst is wederom volledig geaccrediteerd in 2022.
- *Klanttevredenheid:* Geen meting voorhanden.
- *Kosten en baten:* De omzet is hoger dan begroot en toegenomen tov 2021.

E

FOCUS OP PROJECTEN EN INNOVATIE

Projecten en projectmatig werken, krijgt naast de reguliere werkprogramma's, steeds meer gewicht binnen ODRA. Het team Programma's, Projecten en Innovatie (PPI) speelt in die ontwikkeling een belangrijke rol. De focus lag in 2022 op het geleidelijk uitbouwen van het aantal en de omvang van de projecten en het beter aansluiten bij de planning & control cyclus van de omgevings-dienst. De link met de partners loopt via thema-overleggen en natuurlijk via de programma's en projecten zelf. In 2022 zijn meerdere innovatie-initiatieven uitgevoerd. We hebben voor een deel combinaties gemaakt met SPUK aanvragen en zo nieuwe initiatieven, met bijbehorende financiering, voorbereid.

1a: Omgevingswet

De Omgevingswet gaat invloed hebben op al onze werkzaamheden en daar past dan ook een goede voorbereiding bij. Het is mooi om te zien dat we met alle partners en ketenpartners in de regio samenwerken in deze voorbereiding. Op 10 november 2022 hebben onze partners toegezegd te willen oefenen met de omgevingstafels in 2023. Verder hebben al onze medewerkers in 2022 een training gevolgd gericht op effectief samenwerken en een grootdeel van onze partners sloten hierbij aan. Dit bracht mooie gesprekken op gang en inzichten. Een aantal medewerkers is opgeleid als train de trainer en oefenen nu in de verschillende teams met casuïstiek. Het belangrijk om, aan de hand van oefenen met de omgevingstafel en casuïstiek, mede vanwege herhaaldelijk uitstel, voorbereid te blijven in kennis en vaardigheden voor de Omgevingswet.
Daarnaast treffen we elkaar in diverse werkgroepen waarbij we gezamenlijk afspraken maken en oefenen met de Omgevingswet.
In één van de ontmoetingen hebben we afgestemd dat er naast het samenwerkingsdocument ook behoefte is aan een samenwerkingsovereenkomst. Verder gaan we in de samenwerking als regio graag een stapje verder en zoeken elkaar ook op in het afstemmen van de legesverordening en de toepasbare regels. Ook trekken we samen op in de verkenning en de stappen met het Omgevingsplan. Heel concreet zijn er bijvoorbeeld bodemregels geformuleerd.
Het voorbereiden op de Omgevingswet ligt op schema, wel zijn we afhankelijk van de ontwikkeling van de techniek. Het zaaksysteem is aangesloten op het DSO (Digitaal Stelsel Omgevingswet). Tijdens het gezamenlijk testen van het zaaksystemen, zowel die van de partners als het zaaksysteem van ODRA, is geconstateerd dat nog niet alles goed functioneert. We kunnen op dit moment aanvragen ontvangen maar de functionaliteit van het zaaksysteem vraagt nog de benodigde aandacht. Het jaar 2023 staat vooral in het tekenen van het oefenen waardoor we op inhoud, proces, techniek en vaardigheden ons als regio voorbereiden op de komst van de Omgevingswet.

1b: Wet op de Kwaliteitsborging Bouw (WKB)

De wet op de Kwaliteitsborging Bouw (WKB) is gekoppeld aan de invoering van de Omgevingswet. Om klaar te zijn voor de WKB zijn we gestart met het aanpassen van VTH-systeem Open wave en worden de medewerkers via een training meegenomen in de aanstaande wijzigingen. De trainingen zijn deels uitgevoerd, omdat tijdens de training duidelijk werd dat de invoering WKB is doorgeschoven. In samenwerking met de bouwpartners zijn we een werkgroep bouw beleidsuitvoering gestart.

2: Theseus en ondermijning

Ondermijning en de dunne grens tussen onder- en bovenwereld, is voor ons en onze partners een belangrijk onderwerp. We hebben het thema ondergebracht in een project en willen daarmee bereiken dat we aan de voorkant proactief mee gaan denken over hoe we adequaat kunnen inspelen op signalen uit het veld. Dat doen we onder meer door analyses, gerichte controles en intensiever samen te werken met ketenpartners. De focus van de aanpak op ondermijnende criminaliteit heeft gelegen op bedrijventerreinen en buitengebied.

Naast de `eigen' aanpak van ondermijning hebben we een prominente rol in het project Theseus, dat begin 2021 is gestart op initiatief van de provincie Gelderland. Theseus richt zich op de aanpak van ondermijnende criminaliteit op Gelderse bedrijventerreinen. Door middel van data-analyse en toezicht worden onder regie van gemeenten samen met ketenpartners (RIEC en Politie) bedrijventerreinen in beeld gebracht en gecontroleerd. Signalen van ondermijnende criminaliteit worden gedeeld met de betrokken partners. Inmiddels is er door het projectteam bij 14 Gelderse gemeente ondersteuning gegeven in de aanpak van ondermijning op bedrijventerreinen. Er zijn 33 bedrijventerreinen gecontroleerd en meer dan 700 constateringen gedaan bij de eerste controle. Ook is er landelijk belangstelling voor het project Theseus. Het team is in 2022 uitgebreid met 2 toezichthouders. In samenwerking met onder meer het RIEC en de Politie Oost-Nederland is ook onderzocht of er gezamenlijke trainingen kunnen worden georganiseerd. In 2023 loopt het project door en zal hier verder invulling aan worden gegeven.

3: Programma energie

Samen met onze partners hebben we een substantiële bijdrage geleverd aan energiebesparing en de doelstellingen uit het Gelders Energieakkoord. In 2022 zijn er 166 bedrijven bezocht. Vanuit de energiebesparende maatregelenlijst is gekeken of deze bedrijven voldoen aan de energiewetgeving. Ook via regulier toezicht worden alle relevante bedrijven geïnformeerd over energiebesparing en de energiebesparingsplicht. Zo proberen we jaarlijks tevens de registratie van de energiegegevens in ons zaaksysteem te verbeteren.

In 2022 hebben we bij 73% van de bezochte bedrijven overtredingen geconstateerd in verschillende gradaties. We merken dat we elk jaar een beter beeld krijgen van de energiebesparingsplichtige bedrijven. Hierdoor wordt het intensiever om de resterende bedrijven in kaart te brengen. Onze schatting is dat we inmiddels (voor de gemeenten die gebruik maken van de co-financiering) gemiddeld genomen zo'n 70 tot 80% van de energiebesparingsplichtige bedrijven hebben bezocht.

Niet alle bedrijven hebben voldaan aan de energiebesparingsplicht. Deze zogenaamde `duikers' komen nog steeds boven drijven. Wanneer een bedrijf wel heeft voldaan aan de informatieplicht, betekent dit niet dat alle energiebesparende maatregelen genomen zijn. Door middel van het EML-toezicht zorgen we ervoor dat de energiebesparende maatregelen alsnog genomen worden. Het gerichte EML-toezicht loont. In 2022 zijn er 223 EML-(her) controles uitgevoerd. In de meeste gevallen is de overtreding na de herstelltermijn opgeheven, in enkele gevallen is een handhavingstraject gestart.

Naast de preventieve controles worden bedrijven in samenspraak met gemeenten ook benaderd en ondersteund via stimuleringstrajecten. Het voordeel van een stimuleringstraject is dat een nauwe samenwerking met een bedrijf kan leiden tot meer energiebesparing dan wettelijk is vereist.

Per 1 januari 2023 moet een kantoorgebouw minimaal energielabel C hebben. In dit kader is er een projectplan opgesteld welke in 2023 verder wordt uitgewerkt. Richting de kantooreigenaren is er inmiddels een brief verzonden inzake de label C verplichting. In 2023 wordt het toezicht hierop verder uitgevoerd.

Verder hebben we in 2022 veel tijd geïnvesteerd in de aanvraag van de SPUK THE gelden (Specifieke Uitkering Toezicht en Handhaving Energiebesparingsplicht). Zie hiervoor de toelichting bij SPUK aanvragen.

4: Circulaire economie

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de omgevingsdienst een

belangrijke rol heeft in het versterken van de circulaire economie. Om deze rol ook te kunnen pakken zijn meerdere medewerkers opgeleid als CE-ambassadeurs. De medewerkers treffen elkaar regelmatig om de initiatieven waar zij bij betrokken zijn met elkaar te delen en spreken hun behoeften uit. Daarnaast is er behoefte aan instrumenten, producten en diensten om circulariteit te kunnen toetsen dan wel te borgen. In 2022 is een eerste aanzet geschreven om te zorgen dat circulaire economie een prominentere plek gaat innemen in VTH. Dit door zowel zichtbaar te zijn intern als extern en instrumenten, producten en diensten te ontwikkelen in afstemming met onze partners. Een interne werkgroep begeleidt de activiteiten.

5: SPUK aanvragen

Het Rijk heeft in 2022 meerdere regelingen voor specifieke uitkeringen (SPUK) open gesteld. Wij hebben SPUK aanvragen ingediend voor Energie en het InterBestuurlijkProgramma voor VTH kwaliteits-verbetering. Beide aanvragen zijn gehonoreerd.
SPUK THE gelden (Specifieke Uitkering Toezicht en Handhaving Energiebesparingsplicht) heeft een totale omvang van circa € 1.5 miljoen met een looptijd van 2023 tot 2026. Deze gelden zijn bedoeld om de interne capaciteit te versterken op het gebied van toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht. De volgende activiteiten worden door ODRA opgepakt: toezicht op energiebesparing bij ETS-, onderzoeksplichtige- en overige energiebesparingsplichtige bedrijven. Daarnaast wordt een deel overhead en opleiding ten behoeve van dit project vanuit de SPUK THE gefinancierd.

SPUK-IBP heeft een totale omvang van € 525.000 en een doorlooptijd tot eind 2023. OD NL heeft een algemeen kwaliteits-verbeter programma opgesteld waar ODRA haar bijdrage aan levert door deel-name in werk- en projectgroepen. Daarnaast hebben drie projectvoor-stellen van ODRA subsidie gekregen: Operationalisering toetsingskader afval of product / einde afvalstatus, Verbeteren dataregistratie en -kwaliteit en Verstevigen regionale beleidsadviesrol.
Het projectvoorstel Inzet drones bij VTH is niet gehonoreerd.
De activiteiten uit dit voorstel voor de inzet van drones worden gefinancierd uit het eigen Innovatiebudget 2023 van ODRA.

De SPUK activiteiten zijn aanvullend ten opzichte van het reguliere werk van ODRA en worden projectmatig aangepakt.

6: Innovatie

In 2022 zijn meerdere innovatie-initiatieven uitgevoerd. We hebben een combinatie gemaakt met de hiervoor genoemde SPUK aanvragen om nieuwe projecten voor te bereiden (SPUK gefinancierd): Operationalisering toetsingskader afval of product / einde afvalstatus, Verbeteren dataregistratie en -kwaliteit, Inzet drones bij VTH.

In 2022 is ook het project Rijker Verantwoorden opgepakt. Doel is meer grip krijgen op de bijdrage van ODRA (omgevingsdiensten) aan het realiseren van maatschappelijke opgaven van haar partners, het in beeld brengen van de publieke waarde die ODRA creëert. Er is gewerkt aan het opstellen van een set kpi's voor energieopgave en de circulaire opgave waar ODRA voor staat. Daarnaast wordt in het project een procesbeschrijving ontwikkeld voor de vertaling van maatschappelijke opgaven naar bereikte effecten en wijze van sturing daarop. Het eind-resultaat wordt begin 2023 opgeleverd.
Er is afgelopen jaar een start gemaakt met de verkenning en invulling van de mogelijkheden om GIS (geografische info systeem) in te zetten als ondersteuning bij de dagelijkse (VTH) werkzaamheden binnen de om-gevingsdienst. Doel daarbij is effectiever en efficiëntere werkprocessen met ondersteuning van GIS. Hiervoor is geen standaardapplicatie beschikbaar, ontwikkeling is nodig. Het streven is om op basis van het verrichte voorwerk in 2023 een toepassing operationeel te hebben.

Aan het einde van 2022 hebben we als ODRA een aanvraag ingediend op het Ontwikkelbudget nieuwe prioriteiten omgevingsveiligheid - Omgevingsdienst. De aanvraag is voor een project waarin we standaard-adviezen voor omgevingsveiligheid (EV) gaan ontwikkelen, die dan in een automatisch programma verwerkt kunnen worden zodat de EV specialisten meer tijd hebben voor complexere casussen. De aanvraag is gehonoreerd en we voeren het project uit in samenwerking met de Omgevingsdienst Achterhoek en een gespecialiseerd bureau.

7: Gezamenlijke diensten

Wij voeren voor alle partners en andere omgevingsdiensten gezamen-lijk een aantal diensten uit, waaronder piketdienst, samenwerking met strafrecht, gegevens(data)beheer, ketensamenwerking en klantendesk (bouw en milieu). Deze diensten worden bekostigd door alle partners op basis van fixed price. In katern 2 geven we een overzicht van de kosten voor deze gezamenlijke diensten.

8: Resultaten programma advies

Tabel 5: KPI's en productieresultaten Projecten

Programma vergunningen	Beoogd resultaat	tov begroot	Realisatie 2022	↗ tov 2021	Begroot 2022	Real. 2021
Productie	Aantal diensten (in uren) >95% van de opdrachten	☺ -11%	34.557	↗	39.015	21.079
Juridische kwaliteit	% bezwaren en beroepen die ongegrond zijn verklaard		niet gemeten			87%
Financiële realisatie	• kosten (x €1.000) • baten (x €1.000)	☺	**-€ 4** € 3.689 € 3.685	↗	**-€ 144** € 4.463 € 4.319	**-€ 502** € 2.927 € 2.425

Korte toelichting op de productie van programma 'projecten'

- Productie: De productie is lager dan begroot; er zijn ruim 12.000 uur 'projectondersteuning' ondergebracht in het programma Toezicht en handhaving.
- Klant tevredenheid: Er zijn geen aparte metingen in dit programma gedaan.
- Kosten en baten; Daling van de omzet; hangt samen met de overheveling.

F

WE WERKEN SAMEN IN GELDERLAND

In Gelderland zijn sinds 2013 zeven autonome omgevingsdiensten actief. We werken als ODRA met de zes collega omgevingsdiensten samen waar het nuttig, effectief en efficiënt is. Deze afspraken gaan door het leven als ‘de stelseltaken’. Wij nemen de stelseltaak handhaving en toezicht provinciale complexe bedrijven voor onze rekening. Daarnaast voeren we als gezamenlijke dienst het Diepgaand administratief toezicht (DAT) en het specialisme Landelijk meldpunt afval (LMA) uit.

1: Stelseltaken van andere omgevingsdiensten

De taken van de andere omgevingsdiensten zijn te verdelen in de taken op het VTH-gebied, en taken die in de overheadsfeer liggen.
Ten behoeve van het primaire proces zijn dat:

- de ODR voor ketentoezicht;
- de ODNV voor de BsBm (coördinatie handhaving);
- de ODRN heeft als taak de vergunningen voor de complexe bedrijven in Gelderland te verzorgen. Zij doen dat ook voor de gemeentelijke complexe bedrijven van ODRA. De kosten hiervan worden doorbelast (zie katern 2).

Met ingang van 1 maart 2022 is bezwaar en beroep vergunningverlening overgegaan van ODRA naar ODRN. Omdat complexe vergunningverlening bij ODRN is belegd komt dit de kwaliteit van deze bezwaar en beroepzaken ten goede.

De andere stelseltaken betreffen samenwerkingen op gebied van bedrijfsvoering:

- de OVIJ verzorgt het portaal; (website en communicatie)
- de ODA; gezamenlijk beleid op HRM en coördinatie richting SGO
- de ODdV; I-go, datalab en coördinatie in algemene zin van het Gelders stelsel.

2: Provinciale programma's

Onder de provinciale programma's rangschikken we drie afzonderlijke gebieden:

1: Samen Sterk

ODRA, ODRN (Nijmegen) en de provinciale afdeling VVHH in opdracht van de Gedeputeerde werken samen aan de uitvoering van de VTH-taken voor provinciale bedrijven. Dat betekent extra onderlinge afstemming van de werkzaamheden en samen optrekken `als waren zij samen 1 uitvoeringsorganisatie'.

In 2021 is het Dasboard ontwikkeld (in 2022 live-gang) om de voortgang van VTH-werkzaamheden te monitoren. Daarnaast hebben we Bedrijf in Beeld gestart om de stap van reactief naar proactief te maken en aandachtsbedrijf te voorkomen. Met het rapporteren op KPI's is de basis gelegd om het Dashboard door te ontwikkelen. ODRN heeft hiervoor een plan ingediend om het Dashboard breder in te zetten en te verrijken met data. Zo laten we zien dat we blijvend professionaliseren.

2: Complexe handhaving door ODRA

In 2022 hebben we voortgebouwd op 2021 door de basis op orde te brengen door maandelijks de voortgang te bewaken. We laten zien dat we financieel in control zijn en dat we met extra regie op VTH scherper aan de wind varen. We blijven investeren (Bedrijf in Beeld) in de relaties met onze partners en geven aan wat wij nodig hebben om te leveren. We hebben aan de hand van concrete casussen aandacht besteed aan toepassen van de Landelijke handhaving strategie (LHS) en de onderbouwing van de keuze voor bepaalde classificering. Ook is er geoefend met het identificeren van mba's in voorbereiding op de Omgevingswet.

Dat vertrouwen zetten we voort in 2023 ook met de komst van de Omgevingswet. De basis houden we op orde en we intensiveren op datakwaliteit en professionaliseren van de pool. Hieraan is onlosmakelijk verbonden het neerzetten van één team dat werkt aan één opdracht met één aanpak. Dat vraagt samenwerking, discipline in kennisdeling, registratie en dossiervorming, vereenvoudiging van het zaaksysteem + instructie en ondersteuning om dat op orde te houden. Tenslotte, visie ontwikkelen over vaststellen 'outcome'.

3: Aandachtsbedrijven

2022 stond in het teken van het fundament verder brengen, en de stap maken naar een jongvolwassen organisatie. De programmabeheersing en de capaciteit is beter op orde. De projectmatige aanpak van de aandachtsbedrijven wordt steeds professioneler. Het programma kent een eigen dynamiek met onder meer media-aandacht op casussen, pittige ontwikkelingen op dossiers en langdurige procedures.

In september is samen met de opdrachtgevers een tweede evaluatie van het programma uitgevoerd. De verbeterpunten zijn benoemd en concentreren zich op vijf domeinen: data kwaliteit en verrijking, menskracht vasthouden, regie: breder perspectief, communicatie – media, delen van successen. Dat heeft geresulteerd in een aantal quick-wins. Voorbeelden zijn nieuwe formats voor projectplannen en bestuurlijke notities, periodieke voortgang- en urenrapportage, een uniform dossierarchief en de introductie van 'Bedrijf in Beeld'. Dit is een traject om vroegtijdig potentiële aandachtsbedrijven te bezien en indien nodig door intensivering van toezicht en handhaving te voorkómen dat het aandachtsbedrijven worden.

Het resultaat van regie op aandachtsbedrijven is dat we bij vijf bedrijven de opschaling tot aandachtsbedrijf voorkomen hebben. Daarnaast hebben we drie afgeschaald naar regulier. Op basis van uitgevoerde omgevingsscans zijn ook drie bedrijven toegevoegd aan het programma.

G

WERKEN AAN DOELMATIGE BEDRIJFSVOERING

In 2021 is een eerste analyse gemaakt van de toekomstbestendigheid en doelmatigheid van onze bedrijfsvoering. Mede vanuit die analyse zijn in 2022 de verbeteringen ingang gezet op weg naar een duurzame organisatie, met als meest prominente verandering in 2022 onze verhuizing en ICT-transitie.

1: Op weg naar een duurzame organisatie

Duurzame huisvesting

Eind 2021 is het startsein gegeven voor herhuisvesting. Er is een 20 jarig huurcontract afgesloten voor de huur van 4 verdiepingen (de 9e – 10 – 11e en 13e) in de Airborne Tower. Evenals ons oude adres, aan de Eusebiusbuitensingel. In een halfjaar tijd zijn ontwerp en verbouw gerealiseerd. Het ontwerp is gebaseerd op duurzame uitgangspunten; zoveel mogelijk gebruik van reeds aanwezige inrichting, zoals plafonds en zonwering, volledig uitgerust met LED /bewegingssensoren en klimaatregulering. Voor de inrichting is circa 80% refurbished meubilair aangekocht. De ICT is nagenoeg draadloos en mobiel, volledig ondersteunend aan ons huisvestingsconcept. De investering inclusief ICT bedroeg € 1,3 miljoen.

Per 1 juli 2022 zijn twee verdiepingen opgeleverd, de andere twee gedurende augustus en september. Met de verhuurder is afgesproken dat er tot 1 februari 2023 geen huur wordt betaald (incentive) het eerste halfjaar.
Tot 1 september 2022 huurden we kantoorruimte van de gemeente Arnhem. Ook namen we tot 1 september de facilitaire dienstverlening voor kantoor en ICT af van De Connectie.

Tabel 6: Kerngegevens huisvesting en facilitair

Huisvesting & facilitair x € 1.000	Begroting 2023	Real. 2022	Real. 2021
Totaal	€ 742	€ 716,1	€ 868,1
Kengetallen			
• huurkosten per fte	€ 2.101	€ 1.437	€ 2.235
• facilitaire kosten per fte	€ 1.825	€ 1.805	€ 2.450
• huurkosten per m²	€ 196	€ 145	€ 207
• aantal fte's (incl. extern)	189,0	204,1	185,3
• aantal m²	2.023	2.023	2.002
• aantal werkplekken	121	121	102

Een maatstaf voor de effectiviteit van de huisvesting is de verhouding tussen het aantal medewerkers en het aantal werkplekken (rijksnorm 0,7). In ons werkplekconcept, welke uitgaat van werken op locatie (bij de klant) thuiswerken en ontmoeten op kantoor, hebben we een inrichting kunnen realiseren op een flexfactor van 0,6 werkplek per fte.

ICT transitie

Vanaf begin 2022 is gewerkt aan de ICT transitie, allereerst hebben wij de benodigde hardware Europees aanbesteed. Te denken valt aan laptops, smartphones, beeldschermen, audio visuele middelen en randapparatuur. Vervolgens is gestart met het loskoppelen van onze data bij De Connectie en het overbrengen van alle data naar een eigen op Cloud gebaseerd platform waarin het gebruik van Office 365 de spil vormt. Dit was een flinke uitdaging omdat het doel was gesteld om de ICT transitie voor de zomer te realiseren. Uiteindelijk hebben we dit binnen de termijn weten te realiseren en zijn we in staat om volledig cloud-gebaseerd veilig en flexibel, zowel op kantoor als thuis te werken.

2: Planning en Control cyclus

Partners en bestuur

Met onze partners hebben we afgesproken dat we maandelijks inzicht geven in de voortgang van het werkpakket. Door diverse technische problemen met de systemen en onderbezetting hebben we de eerste drie maandcycli moeten overslaan. Met de maandrapportages proberen we meer voorspellende inhoud te geven. In september zijn we gestart om prognoses voor de realisatie op te stellen. Vanaf 2023 willen we dit structureel verankeren in de maandrapportage.

Het bestuur (zowel DB als AB) ontving voor elke vergadering een dashboard, waarin de belangrijkste productieresultaten, exploitatie kosten/baten, verzuim en kpi's worden weergegeven en geprognosticeerd. De besprekingen in het bestuur zijn steeds meer gericht op risico mitigatie.

Interne sturing

Sturing van de organisatie vindt onder meer plaats aan de hand van een uitgebreider maandelijks dashboard. Het MT-dashboard is gebaseerd op de balanced score card methodiek en qua detaillering op teamniveau. Voor de team- en projectleiding zijn met ons bedrijfsinformatiesysteem (SAC) specifieke dashboards beschikbaar met tijdsbesteding en zaakrealisatie per team, per partner. De ontwikkeling van een dynamisch capaciteitsmodel (om de bezetting af te stemmen op de inkomende opdrachten) is medio 2022 gestart en zal verder worden uitgewerkt in 2023.

3: Financieel beleid en compliancy

Outputsturing

Sinds 2020 werken we met een systeem van beheerste output-financiering voor de partners en OD's. In deze methodiek wordt een mix gehanteerd van levering van diensten (gerealiseerd uren x tarief), gerealiseerde producten (aantal x productprijs) en een fixed price voor gezamenlijke diensten.
Voor de provinciale programma's en derden geldt enkel de levering van diensten (uren x tarief).
Het is een complex systeem gebleken, dat veel administratie met zich meebrengt om alle verschillende dimensies te kunnen onderscheiden. Outputfinanciering en outputsturing horen bij elkaar, vinden wij. In 2021 zijn we daarom gestart met de pilot 'Rijker verantwoorden'. Een traject om van 'output' naar effect (outcome) te gaan. In 2022 zijn aanvullende pilots gedaan; in 2023 willen we werkwijze gaan verankeren in de bedrijfsvoering.

BBV-richtlijnen

Regeling Besluit begroting verantwoording (BBV)

In het BBV is een aantal, voor het jaarverslag verplichte onderdelen benoemd, waarover een toelichting moet worden opgenomen. Dit betreft:

- Verbonden partijen, ODRA kent geen verbonden partijen;
- Lidmaatschappen, ODRA is lid van de werkgeversvereniging WSGO en lid van ODNL;
- Grondbeleid, ODRA heeft geen grond in bezit of pacht, dit hoort niet bij het takenpakket;
- Vennootschapsbelasting, ODRA is vrijgesteld van deze belasting na afspraak met Belastingdienst;
- Lokale heffingen, ODRA heft geen leges of heeft geen andere inkomsten uit hoofde van vergunningverlening dan wel handhaving. ODRA levert wel informatie aan partners ter berekening van de leges.

In control statement

De verplichting om een control-statement op te stellen (in de jaarrekening) zou oorspronkelijk ingaan voor dit boekjaar. Er is door BZK besloten om die verplichting met een jaar uit te stellen. Over de jaarrekening 2023 geldt de verplichting voor het eerst.
ODRA is in 2022 gestart met het voorbereiden hiervan. Het belangrijkst instrument om uiteindelijk een in control statement te formuleren, is het beschikbaar hebben van goede procesbeschrijvingen en een periodieke (maand)afsluiting van de systemen nodig. Door het uitstel is er in de planning van dit proces meer tijd genomen. En deel, zoals afronding van de procesbeschrijvingen, gebeurd in 2023.

AVG / privacy / BIO-richtlijn

In het afgelopen jaar zijn geen datalekken gemeld bij de Functioneel Gegevensbeschermer van ODRA. In het kader van de taken die ODRA uitvoert is de vraag naar geanonimiseerde documenten toegenomen. Daardoor is in het afgelopen jaar een pilot gedraaid over het automatisch weghalen van persoonsgegevens in documenten die gedeeld moeten worden. Dit krijgt een vervolg in 2023. In de zomer van 2022 is ODRA overgegaan naar Microsoft Office 365 en wordt sinds die tijd gewerkt in de Cloud. Door de overgang naar een eigen ICT omgeving is het beveiligingsniveau verhoogd. In de praktijk is dit vooral merkbaar bij het verwerken van documenten en e-mailverkeer. Er zijn meer handelingen nodig omdat mailverkeer en documenten versleuteld worden opgeslagen en verzonden. De wijze waarop informatiebeveiliging is toegepast wordt in 2023 geëvalueerd. Als gevolg van de overgang naar het werken in de Cloud heeft ODRA haar telefoons en laptops standaard beveiligd met een tweetraps authenticatie. De informatiebeveiliging is dusdanig ingericht dat na een bepaalde tijd opnieuw ingelogd moet worden middels een extra verificatiestap. ODRA voldoet aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid Cybersecurity (BIO).
De accountant heeft geconstateerd dat ODRA inconsequent heeft gehandeld in het afsluiten van verwerkersovereenkomsten. Dit krijgt extra aandacht in 2023. In 2022 is de verplichte vierjaarlijkse externe Wpg-audit uitgevoerd. Geconstateerde tekortkomingen/ verbeterpunten worden in 2023 verder opgepakt.

Wet elektronische publicaties (Wep)

In 2022 heeft ODRA zich georiënteerd op deze wet en hebben gesprekken met enkele partners plaatsgevonden om samen te kijken wat deze wet betekent. De Wep is uitgesteld tot 1 januari 2023. Dit heeft ons de ruimte gegeven om het digitaal ter inzage leggen van voorgenomen besluiten verder te automatiseren.

Wet open overheid (Woo)

Op basis van de Woo worden onverminderd verzoeken tot informatie gedaan. In de meeste gevallen zijn het onze opdrachtgevers zelf die de openbaarmaking van de documenten doen. ODRA levert stukken aan. Deze stukken worden van tevoren geanonimiseerd.
Er zijn 35 wob/woo verzoeken gedaan in 2022.

Onze verslaggevingsrichtlijnen schrijven voor dat we jaarlijks in de begroting aandacht moeten besteden aan beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Woo en in de jaarlijkse verantwoording verslag moet doen van de uitvoering van de Woo in relatie tot die beleidsvoornemens. We kunnen hier nog niet aan voldoen. We weten nog niet wanneer we gaan beginnen met het openbaar maken. Het platform waarop de documenten geplaatst moeten worden is nog niet beschikbaar en de ontwikkelingen worden nauwgezet gevolgd.

Anonimiseren

In het kader van de taken die ODRA uitvoert is de vraag naar geanonimiseerde documenten toegenomen. Dat is erg tijdrovend. Daardoor is in het afgelopen jaar een pilot gedraaid over het automatisch weghalen van persoonsgegevens in documenten die gedeeld moeten worden. Dit krijgt een vervolg in 2023 met als doel om een anonimiseringstool te implementeren.

4: Governance en organisatie

De Eerste Kamer heeft op 14 december 2021 ingestemd met een wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen (hierna Wgr) en enig andere wetten met betrekking tot de gemeenschappelijke regelingen. Deze wijziging is op 1 juli 2022 in werking getreden. Deze wijziging beoogt een versterking van de democratische legitimatie van de gemeenschappelijke regelingen met betrekking tot de kaderstellende- en controlerende van raden en Staten.
De gemeenschappelijke regeling ODRA is voor het laatst inhoudelijk gewijzigd in 2019. Nadien heeft het bestuur ODRA in december 2021 ingestemd met een gewijzigde versie van de gemeenschappelijke regeling ODRA, echter is deze versie nog niet voor zienswijzen aangeboden aan de raden en Staten, omdat de wijzigingen merendeels betrekking hebben op de invoering van de Omgevingswet. ODRA heeft dan ook besloten om, ingegeven vanuit efficiëntieoverwegingen, alle wijzigingen van de GR ODRA in één keer voor te leggen aan de colleges en raden. Op deze manier belasten we de colleges en raden niet twee keer achter elkaar met besluitvorming. Uiterlijk 1 juli 2024 dient de gehele wijziging van de Wgr geïmplementeerd te zijn.

Bestuur en partners (po)

Ons Algemeen Bestuur (AB) neemt besluiten op basis van de stemverhouding die is vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling.
De belangrijkste bevoegdheden zijn het vaststellen van begroting en jaarrekening. Het AB benoemt leden van het DB.
Het AB is onze opdrachtgever. Elke partner beslist zelf over het mandaat dat zij verleent aan ODRA. Het AB geeft gevraagd en ongevraagd alle informatie aan de gemeenteraden en Provinciale Staten die nodig is voor een juiste beoordeling van het door het bestuur te voeren en gevoerde beleid. Wij hebben geen audit comité.
De toezichtrol ligt bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Voorafgaand aan de vergaderingen van het AB vindt er een ambtelijk opdrachtgeversoverleg plaats, te weten het Partneroverleg (PO). Elke gemeente en de provincie Gelderland hebben een medewerker afgevaardigd (regisseur) die deelneemt aan het PO.
In deze vergaderingen worden de vergaderingen voor het AB voorbereid met de regisseurs, zodat zij de eigen bestuurders goed kunnen adviseren over de oordeelsvormende- en besluitvormende agendapunten van de AB-vergaderingen.
Het DB komt zo vaak als nodig bijeen. In 2022 is dit zes keer, waarvan vier keer fysiek en twee keer digitaal online. Het DB is bevoegd en verantwoordelijk voor bedrijfsvoering en operationele besluitvorming en hebben de eigenaarsrol. De voorzitter is voorzitter van AB en DB.
Het AB is in 2022 vijf keer fysiek bij elkaar geweest.
Na de gemeentelijke verkiezingen in maart 2022 is er een nieuw algemeen- en dagelijks bestuur aangetreden. Op 14 juli 2022 heeft het algemeen bestuur de leden van het dagelijks bestuur benoemd.
In katern 2 (onderdeel WNT) is een overzicht opgenomen van alle bestuursleden en de wisselingen na de verkiezingen.

Organisatieontwikkeling

In 2022 is veel aandacht besteed aan het samenspel tussen de teams: De teamleiders zijn begeleid in hun verdere doorgroei om onze producten en diensten, als onderdeel van een keten, uit te werken in randvoorwaarden voor vergunningverlening en toezicht (en handhaving).
Door de groei van dienstverlening, en uitbreiding van de bezetting, is de maximale omvang van teams bereikt. In 2023 zullen we waarschijnlijk tot uitbreiding van het aantal teams en daarmee deels herschikking van een aantal taken komen.
Voor Bedrijfsvoering geldt dat er eind 2021 een veranderplan lag dat onder andere voorzag in een geclusterde aansturing per discipline. Plan was ook dat de belangrijkste processen van bedrijfsvoering werden beschreven. Met beiden is een begin gemaakt doch onder meer door personele wisselingen op cruciale posities is dit traject nog niet af. Ook plaatste de groei van de organisatie en de verhuizing naar de Airborne Tower, de facilitering door bedrijfsvoering voor grote opgaven.
In 2022 is de ontwikkeling van het team Programma's, Projecten en Innovatie verder vormgegeven. Er ligt een visie op het team, de positie binnen ODRA en haar omgeving, er is duidelijkheid over de bemensing en de opgaven en er is gewerkt aan het borgen van de planning en control cyclus voor Programma's en projecten.

Managementteam

Aan het hoofd van de interne organisatie staat de directeur. Hij is bevoegd voor het nemen van operationele besluiten en deelt deze verantwoordelijkheid met twee managers, uitvoering en bedrijfsvoering. Zij hebben mandaat voor aangaan van verplichtingen tot € 100.000. Daarboven ligt het mandaat bij het Dagelijks Bestuur (DB).

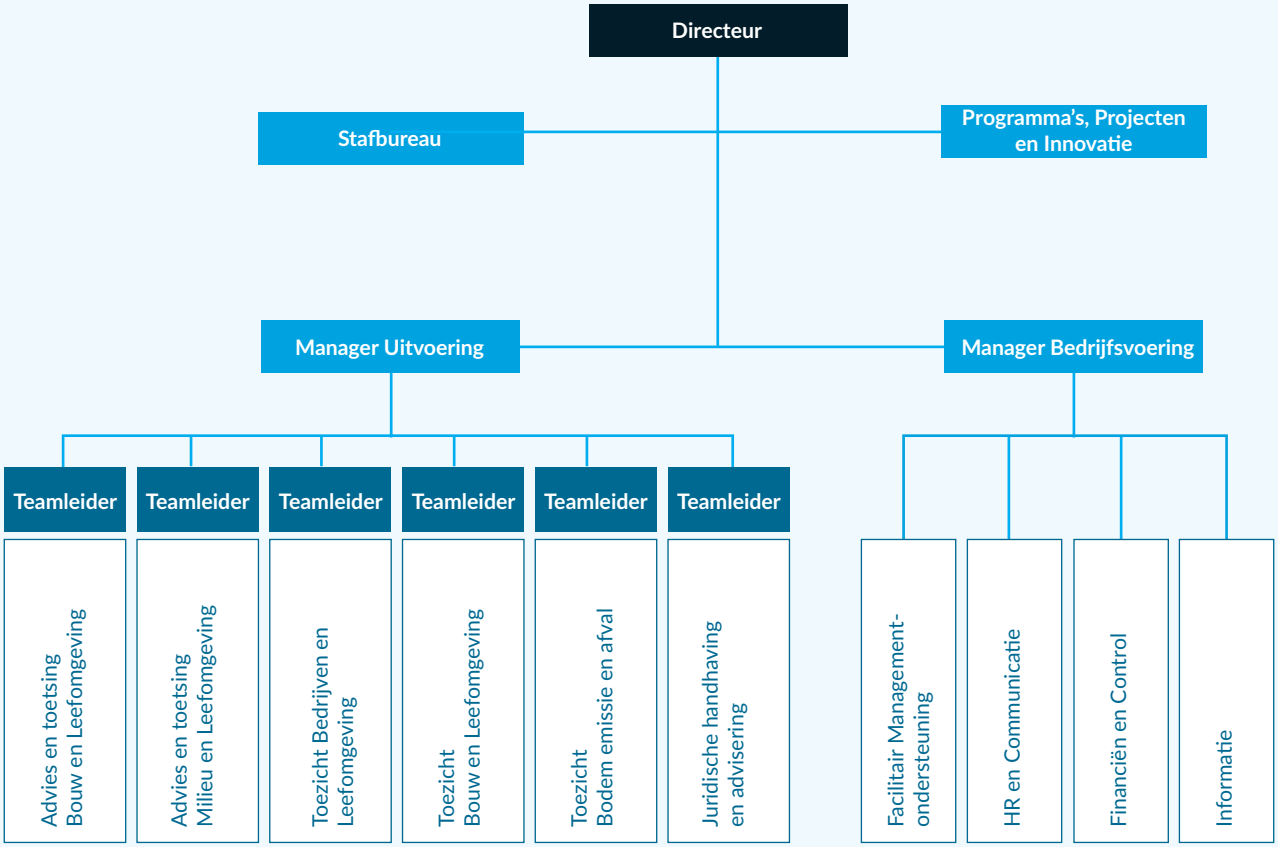

SOCIAAL JAARVERSLAG

1: Sociaal beleid

ODRA is een professionele, ambitieuze werkgever met een actieve werksfeer. Ruime ontwikkel- en opleidingsmogelijkheden zijn voor onze medewerkers voorhanden en hebben we in 2022 verder vorm gegeven vanuit het opleidingsplan. We willen een goede werkgever zijn en streven tegelijkertijd naar realisatie van de organisatiedoelen alsmede realiseren van doelen van onze medewerkers. De medewerkers krijgen hierin veel verantwoordelijkheid en worden uitgenodigd het initiatief voor eigen ontwikkeling te nemen. De combinatie tussen zelfstandig functioneren en de verbinding met elkaar zoeken staat hierbij centraal, met de maatschappelijke opgaven als inspiratiebron. Het is een continu proces van aanpassen aan de dynamiek op de arbeidsmarkt en de vraag van de partners naar expertises en kwaliteitsverbetering. Professionaliseren, pro activiteit, ontwikkelen, flexibiliteit en samenwerken zijn voor alle medewerkers, vereiste competenties en randvoorwaarden. Medio 2022 hebben wij ons gericht op het thema duurzame inzetbaarheid versus binden en boeien welke een vervolg zal krijgen in 2023. Daarnaast is onze ICT-infrastructuur dusdanig ingericht dat onze medewerkers volledig locatie-onafhankelijk kunnen werken.
In het laatste kwartaal van dit jaar hebben wij de eerste stappen gezet naar het onderzoeken van de mogelijkheden m.b.t. de arbeidsmarkt. In 2023 bouwen wij verder aan de verbinding met werving en selectie kanalen, het onderwijs en diverse netwerken.

Bedrijfsgezondheid

Sinds 2020 werken we samen met de arbodienst Care-to- work. Waar nodig schakelen we aanvullende specialistische diensten in. De bedrijfsadviseur van dit bedrijf is beschikbaar voor preventiegesprekken over vitaliteit en gezondheid in relatie tot het werk. Medewerkers komen in geval van een ziekmelding in contact met de bedrijfsadviseur en de bedrijfsarts. Care-to-work adviseert het management van ODRA over samenwerken aan een voorspoedig herstel. Daarnaast zijn er dit jaar 6 SMT (Sociaal Medisch Team) bijeenkomsten georganiseerd waar gezamenlijk met de bedrijfsadviseur, de managers, teamleiders en op aanvraag de bedrijfsarts de nadruk op preventie is gelegd.

Verzuim

Bij ODRA is het gemiddelde ziekteverzuimpercentage over alle teams in 2022 6,6%. Dat is een stijging ten opzichte van de twee voorgaande jaren, waarin het percentage 4,8% en 5,0% was. Van de 6,6% zien we dat het grootste deel voortkomt uit verzuim dat langer duurt dan 42 dagen. De oorzaken van het verzuim zijn grotendeels te wijten aan klachten en dan met name de combinatie tussen privé en werkdruk. Daarnaast kunnen wij spreken van een aantal medewerkers met langdurige fysieke klachten waarvan twee medewerkers met long COVID. Thuiswerken biedt soms meer balans tussen werk en privé voor de medewerkers, hierdoor zijn zij echter wel minder zichtbaar voor de leidinggevenden waardoor preventieve maatregelen anders ingezet moeten worden.
De gemiddelde verzuimcijfers bij de overheidsorganisaties, van de afgelopen twee jaar waren 5,4% (in 2022) en 5,8% (in 2021)
Alleen ziekmeldingen die (deels) binnen de contractperiode van de organisatie vallen tellen mee.
Bepaalde verzuimoorzaken, bijv. ziekte t.g.v. zwangerschap of bevalling, orgaandonatie e.d. tellen niet mee. Zwangerschapsverlof telt niet mee.

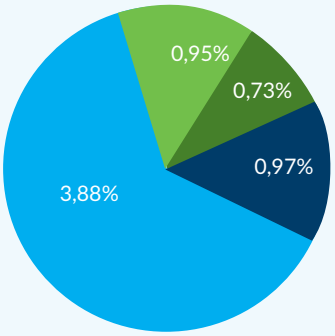

Totaal verzuim 6,5% verdeeld naar:

- Extra lang > 1 jaar
- Lang 6-52 weken
- Middel 1-6 weken
- Kort < 1 week

Tabel 8: Bezoeken spreekuren in aantallen 2022

Bedrijfsgezondheid	2022	2021
Spreekuur bedrijfsarts	22	15 bezoeken
Spreekuur bedrijfsadviseur	56	66 bezoeken
Preventief bedrijfsadviseur	1	4 bezoeken
Preventief bedrijfsarts	2	1 bezoek

Tabel 9: Sociale inzetbaarheid

Sociale inzetbaarheid	2022	2021
Aantal stagaires	4	6
WW-uitkeringen	1	1
Ouderschapsverlof	10	12
Zorgverlof	3	2

Verzuim leeftijd categorie

- Het langst durende verzuim: Categorie tussen de 36 en 40 jaar
- Het hoogste verzuimcijfer: Categorie tussen de 36 en 40 en 61 en 65 jaar

Inclusie

Bij ODRA doet iedereen mee. De maatschappij is onze klant én inspiratiebron. Zo benaderen wij ook de arbeidsmarkt en de kanalen die wij hiervoor inzetten. Met als doel een personeelsbestand te vormen dat een afspiegeling van de samenleving is. Daarbij hechten wij waarde aan een prettige en open werksfeer voor onze medewerkers. We zijn trots op onze 123 mannen (65,4%) en 65 vrouwen (34,6%)! In totaal 188 collega's, die een bijdrage leveren aan een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving.
Bij ODRA zet de dalende lijn van de gemiddelde leeftijd door. Is de gemiddelde leeftijd voorgaande jaren nog boven de 46, nu is die 44 jaar. De meeste mannen zijn in de leeftijd van 30-55 jaar. Vrouwelijke collega's zijn in de leeftijd van 40 tot 55 jaar. Binnen de teams van Handhaving en Advies zijn vooral mannen werkzaam, vrouwen vooral binnen bedrijfsvoering en staf.

Arbeidsmarkt

De krapte op de arbeidsmarkt gooit ook dit jaar roet in het eten. Nieuwe collega's zijn schaars, er wordt een beroep gedaan op onze creativiteit en het zoeken van verbindingen t.b.v. werving en selectie. Onze vacatures worden zorgvuldig opgesteld om nieuwe collega's aan te spreken en zo is er ook gewerkt aan een arbeidsmarktcommunicatie campagne i.s.m. het Gelders Stelsel. Dit jaar zijn wij ook gestart met onderzoek naar de mogelijkheden om ons netwerk uit te breiden en samenwerkingen op te zoeken met instanties zoals het onderwijs en nieuwe werving en selectiebureaus. In het laatste kwartaal heeft ODRA deelgenomen aan een bedrijven contactdag bij de HAN in Arnhem en zijn wij aangesloten bij het netwerk De Mobiliteitstafel. Deze strategie zetten wij voort in 2023.

Senior medewerkers coachen en begeleiden startende- en junior medewerkers, waardoor er meer rust is ontstaan en de senior minder belast wordt op de lange termijn. De groep mannelijke collega's van 56 jaar en ouder (17% van het totale ODRA-bestand), die binnen 10-15 jaar vanwege pensioen uitstromen, vragen de aankomende jaren onze aandacht.

In- door – en uitstroom

Groeien in een dynamische omgeving, dat blijkt onder meer uit het feit dat 38 nieuwe collega's zijn aangenomen in de loop van 2022. Wij zijn constant opzoek naar methoden om ODRA zichtbaar te maken voor potentiële medewerkers. Dat geldt ook voor stagiaires. Vier stagiaires hebben hun opleiding een impuls kunnen geven met de praktijk-ervaring die zij bij ODRA hebben opgedaan. Er zijn nieuwe contacten gelegd met diverse opleidingsinstanties om dit verder op te bouwen en scholieren hebben kennis met ons kunnen maken via een bedrijven-contactdag bij de HAN in Arnhem
Dit jaar hebben wij diverse medewerkers blij kunnen maken met een doorstroom naar een nieuwe uitdagende functie of niveau van werk-zaamheden. Dit geeft energie voor alle betrokkenen en dit heeft een bijdrage geleverd aan het behouden van onze medewerkers, zoals de onderstaande cijfers en de grafiek ook aangeven. Om de continuïteit van onze organisatie en de medewerkers te borgen ontkwamen wij er niet aan om dit jaar met inhuurkrachten te werken, ons doel is wel dit binnen de gestelde verhouding tot vast personeel te houden.

VTH-kwaliteit

De samenleving verwacht van ons professionele kwaliteit in de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Gemeenten en provincies hebben meer taken gekregen voor de fysieke leefomgeving. Zij zijn volop bezig met grote opgaven zoals de energie-transitie, (woning)bouwopgave en de omgevingswet. Om al deze taken goed uit te kunnen voeren, is het noodzakelijk dat de kwaliteit van onze organisatie op orde is. VTH-kwaliteitscriteria dragen bij aan borgen en bevorderen van de kwaliteit van de dienstverlening.

Leeftijdsopbouw

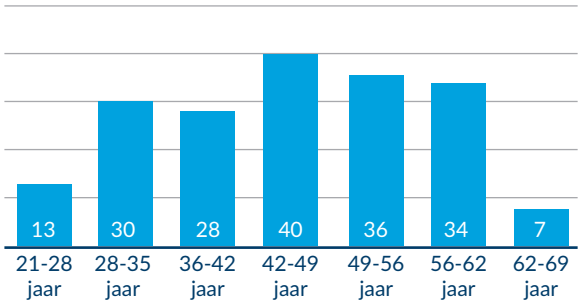

Gemiddelde leeftijd

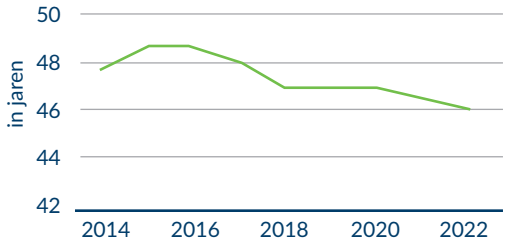

Verhouding man/vrouw

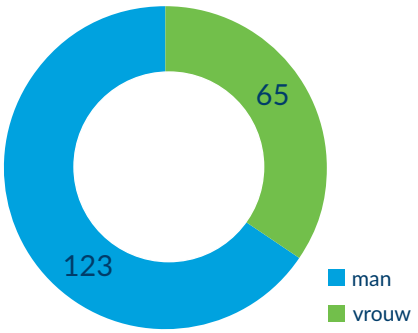

Eind 2022 is het gemeten beeld als volgt:

- Er zijn 29 onderdelen die vallen onder de generieke deskundigheidsgebieden. We voldoen voor 80% hieraan. Voor de 17% waaraan we niet voldoen ligt dat aan de frequentie (lees: we hebben de kennis en ervaring in huis doch op papier kunnen we niet voldoende tijd besteden aan het deskundigheidsgebied); 3% van deze deskundigheidsgebieden hebben we elders belegd (namelijk forensisch ketentoezicht)
- Er zijn 33 onderdelen die vallen onder de specialistische deskundigheidsgebieden voldoen we voor 76%. Daar waar we niet voldoen (9%), is dit voornamelijk vanwege de frequentie; in een paar gevallen ook vanwege te weinig medewerkers die dit deskundigheidsgebied beheersen en in een tweetal gevallen (complexe bouwfysica en indirecte afvalwaterlozingen) hebben we de kennis echt niet in huis; 15% van de specialistische deskundigheidsgebieden is niet van toepassing (dit doen de gemeenten nog zelf).

De jaarrekening van ODRA is opgenomen in katern 2.

In -uit en doorstroom

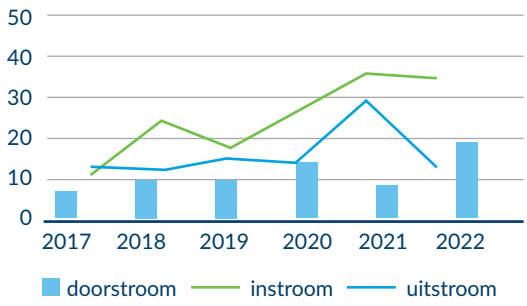

We zien over heel 2022 dat van 14 medewerkers afscheid is genomen, ten opzichte van de 32 van vorig jaar is dat een aanzienlijke vooruitgang. De grootste uitstroom heeft zich voorgedaan bij de teams Advies Bouw en Leefomgeving en Juridische Handhaving & Advisering. Hoewel wij de meeste functies ook weer ingevuld krijgen blijft dit in de huidige arbeidsmarkt een flinke uitdaging.

Generieke deskundigheidsgebieden (29 stuks)

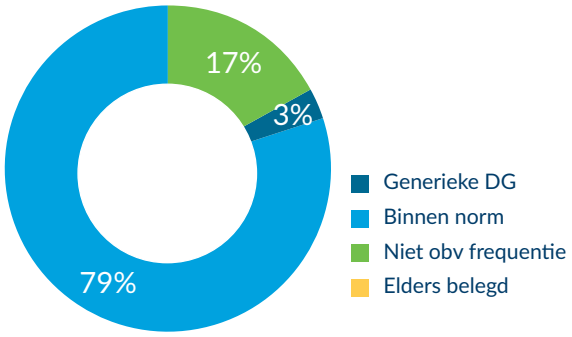

Specialistische deskundigheidsgebieden (33 stuks)

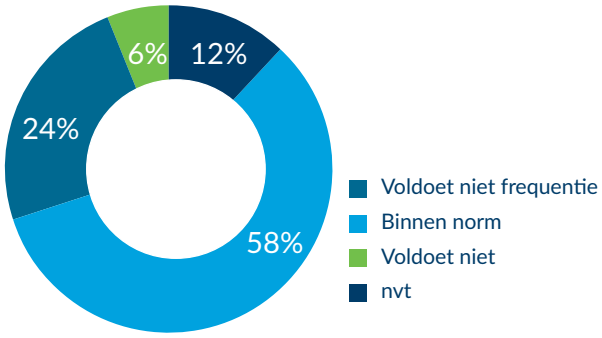

Omgevingsdienst Regio Arnhem

2022 was een druk jaar

Onze prestaties op een rij!

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Jaarverslag en -rekening 2022
KATERN 2

JAARREKENING ODRA 2022

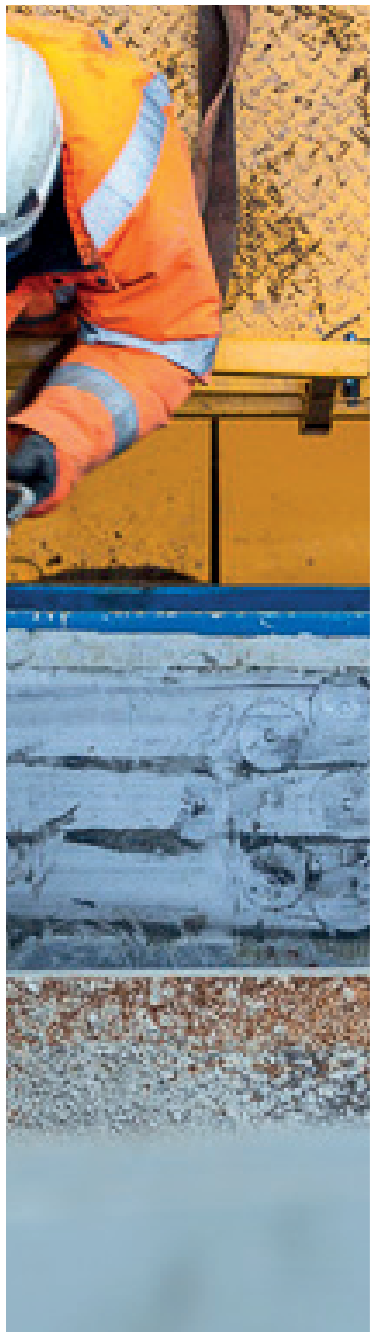

Ons financieel en sociaal jaarverslag bestaat uit twee katernen. In katern 1 hebben de focus op de inhoudelijk behaalde resultaten conform afgesproken programma- en taakveldindeling van het Gelders Stelsel.

In dit katern (2) van het jaarverslag verantwoorden we ons over de financiën 2022. Dit doen we aan de hand van de grondslagen en uitgangspunten, die in hoofdzaak zijn bepaald door de richtlijnen uit het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Daarnaast hebben we met de zeven omgevings-diensten in Gelderland en onze partners (gemeenten en provincie) afspraken gemaakt over de programma- en taakveldindeling en de detaillering van onze verantwoording. We spreken over de programma's Vergunningen, Toezicht en handhaving, Advies, Projecten en Stelseltaken en de taakvelden Milieu, Algemeen en Bouw. We geven in Katern 2 dus aanvullend op Katern 1 de financiële verantwoording over de programma's en de staat van 'baten en lasten'. In dit katern nemen we ook alle vereiste cijfers en toelichtingen op onze balanspositie en alle door de BBV voorgeschreven overzichten.

Grondslagen en uitgangspunten

Wettelijk kader en bestuurlijke afspraken

- BBV: Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
- Financiële verordening Omgevingsdienst Regio Arnhem 2012
- Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)
- De systematiek van 'Beheerste outputfinanciering'; diensten en producten worden afgerekend tegen vooral vastgestelde prijzen (vastgelegd in de PDC 22/23) en werkelijke aantallen. Deze methodiek geldt voor alle opdrachten van klanten, met uitzondering van de provinciale programma's en opdrachten van derden. Deze worden geheel op uren x tarief afgerekend

Toerekening en berekeningswijzen

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop de dienst en/of product betrekking heeft:

- Baten betreffen de in rekening gebrachte bedragen aan partners, omgevingsdiensten in Gelderland, derden en Provinciale programma's. Dat doen we op basis van de afgesproken tarieven voor producten en diensten en gerealiseerde aantallen producten en diensten. Alsmede subsidies en overige inkomsten (onttrekkingen uit reserves en voorzieningen) waar diensten tegenover staan
- Voor nog niet afgeronde producten (onderhandenwerk) wordt op basis van verstreken doorlooptijd in relatie tot de gemiddelde doorlooptijd per product, een percentage berekend. Dat percentage x het tarief van betreffende product is de waarde die is opgenomen, onder aftrek van de stand van voorgaand jaar
- Lasten zijn de personeelskosten (eigen medewerkers en inhuur), huisvesting, facilitair, bovenregionale kosten, advieskosten en materiële kosten voor projecten
- Bijzondere lasten zijn correcties uit voorgaande jaren en dotaties aan voorzieningen die niet waren voorzien in de begroting

Directe kosten en overhead onderscheiden we in:

- Directe kosten, personeelskosten en kosten die volledig gerelateerd kunnen worden aan het primaire proces. Deze kosten worden toegerekend aan de programma's en taakvelden op basis van de verhouding van de tijdsbesteding door medewerkers
- Overheadkosten (indirect), loonkosten van medewerkers bedrijfsvoering, staf en management, teamleiding, huisvesting, ICT en facilitair voor zover deze niet worden gemaakt voor projecten en specifieke opdrachten en activiteiten in het primaire proces
- *Voorzieningen* worden berekend op basis van het financiële risico, toekomstige kosten voor zover deze tijdens het opstellen van de jaarrekening (april 2023) konden worden vastgesteld
- *Exploitatieresultaat* is het verschil van baten, lasten en dotatie/onttrekking aan voorzieningen. Het exploitatieresultaat wordt na afsluiten van het boekjaar gemuteerd op de Algemene reserve en Bestemmingsreserves, tenzij anders wordt besloten door het Algemeen Bestuur
- *Algemene reserve* is maximaal 5% van de jaarlijkse exploitatielasten (max € 500.000). Het Algemeen Bestuur kan besluiten tot instellen van Bestemmingsreserves. Mocht na verrekenen van het exploitatieresultaat 2022 met de Algemene Reserve en/of bestemmingsreserves nog een saldo resteren, dan kan dit, op basis van de bepalingen in de gemeenschappelijke regeling, via de sleutel 'stemverhouding' worden afgerekend
- *Continuïteit ODRA*, er zijn geen meerjarige toezeggingen van klanten aan ODRA over de meerjarige begroting. Elk jaar wordt op basis van de geaccordeerde begroting een werkprogramma afgesproken. De bijdragen zijn voor een deel van structurele aard, ODRA voert de wettelijke taken voor milieuvergunningen en toezicht uit

Positief resultaat

We hebben boekjaar 2022 met een positief exploitatieresultaat van afgerond € 53.300 (na fondsmutaties, maar vóór bestemming) afgesloten. Het resultaat is het verschil tussen het resultaat uit reguliere bedrijfsvoering ad € 378.000 minus een dotatie aan de voorziening 'verlof-sparen'van € 325.000.

J

BATEN EN LASTEN; PROGRAMMA-INDELING, PRODUCT – EN KLANTGROEPEN

In het bijgevoegde overzicht van baten en lasten (tabel 1) hanteren we een indeling in programma's en taakvelden. We hebben de afgelopen jaren gezien dat het aandeel van kosten en baten met een algemeen karakter toeneemt of voor alle programma's en taakvelden gelden. De meeste kosten hebben we ondergebracht in het programma Projecten en het Taakveld milieu. Kosten en baten gefinancierd uit bestemmings- en balansfondsen hebben we niet gecategoriseerd op programmaniveau. Deze zijn opgenomen en toegelicht in de categoriale exploitatie rekening.

Indelingen klant -en productgroepen

We hanteren naast de dimensies programma's en taakvelden, ook een indeling in klantgroepen en productgroepen. We gebruiken klantgroepen en productgroepen om het systeem van beheerste outputfinanciering te laten werken.

Klanten

We hebben enkel publiekrechtelijke organisaties als klant. We maken in de staat van baten en lasten onderscheid tussen vier klanten:

- Partners – dat zijn de 10 gemeenten in de regio Arnhem en de provincie Gelderland voor reguliere taken
- Provincie - voor de provinciale programma's PCH (toezicht op complexe bedrijven) en PAB (aandachtsbedrijven)
- Omgevingsdiensten in Gelderland
- Derden - alle overige klanten, zoals gemeenten, omgevingsdiensten buiten Gelderland en Omgevingsdiensten NL, brancheorganisaties en verschillende ministeries

Productgroepen

In ons financieringssysteem hanteren we een vijftal productgroepen, gebaseerd op de volgende methodiek:

- Producten - worden in rekening gebracht op basis van vaste productprijs x aantal geleverde producten
- Diensten - op basis van een uniform uurtarief (€ 92)
- Gezamenlijke diensten - op basis van fixed price voor het gehele pakket aan diensten
- Materiele kosten - worden 1 op 1 doorbelast op basis van nacalculatie werkelijke kosten;
- Provinciale programma's: worden op basis van de bestede uren (€ 92) afgerekend

Producten- en dienstencatalogus

Wij werken met een producten- en diensten catalogus (PDC) waarin elk van de circa 80 producten en diensten zijn beschreven op inhoud, kwaliteitsniveau en prijs. We hebben elke dienst en product gekoppeld aan een programma en taakveld. De realisatie van de baten komt geheel vanuit deze koppeling voort. De realisatie van de programma/taakveld-kosten baseren we op de verhouding van de tijdsbesteding op de producten x gemiddeld tarief.

Voor partners, omgevingsdiensten en de provincie voor de provinciale programma's geldt dat we vooraf een werkpakket afspreken. Werk voor overige klanten en de projecten worden beschouwd als 'aanvullend werk' en daarmee een extra dimensie in de monitoring en beheersing van ons werk.

Het systeem van outputfinanciering is door de indeling in product -en klantgroepen administratief complexer geworden dan we bij aanvang aannamen. Mede versterkt door het relatief hoge aandeel van aanvullend werk dat in 2022 is binnengekomen.

Staat van baten en lasten

14 april 2021 heeft het Algemeen Bestuur (AB) de begroting 2022 besproken en 8 juli 2021, met de zienswijzen van Gemeenteraden en Provinciale Staten, definitief vastgesteld. Deze begroting is het uitgangspunt voor werkpakketten, provinciale programma's en analyses over de realisatie van 2021.

Voorjaar 2022 zijn we gestart met opstellen van een begrotingsactualisatie, omdat op dat moment sprake is van meerdere wijzigingen. Zoals een aantal (grote) aanvullende opdrachten, mutaties in de werkpakketten en verhuizing van stadskantoor naar Airborne Tower (investeringen). In de geactualiseerde begroting hebben we de nieuwe PDC (producten diensten catalogus) als uitgangspunt genomen. In de PDC hebben we geanticipeerd op de Omgevingswet en tegelijkertijd een herijking van een aantal kengetallen en veranderingen in productenaanbod doorgevoerd.

20 oktober 2022 is de geactualiseerde begroting door het AB vastgesteld. Het is een actualisatie en geen begrotingswijziging, daarom hebben we conform onze Gemeenschappelijke Regeling geen zienswijzen gevraagd bij Gemeenteraden en Provinciale Staten.

De totale omvang van de initiële begroting is € 20,6 miljoen. De geactualiseerde begroting gaat uit van € 21,6 miljoen. De belangrijkste aanpassingen zijn:

- € 451.000 hogere omzet door aanvullend werk, nieuwe projecten en actualisatie werkprogramma's
- € 222.000 extra middelen uit reserves en voorzieningen (uitkomsten jaarrekening 2021)
- € 673.000 hogere kosten voor personeel (aanvullende werk) en lagere kosten voor huisvesting en ICT na de verhuizing

Verschillen begroting en realisatie per programma

In de tabel is te zien dat de saldi van kosten en baten per programma relatief klein zijn. Waar deze optreden betreft dit onder meer het verschil tussen urenrealisatie en de afgerekende productprijzen (kengetallen). Na afloop van elk jaar maken we een analyse van deze kengetallen. Als gevolg van deze analyse over 2020 hebben we op enkele onderdelen de PDC voor 2022 – 2023 aangepast.
De analyse over 2022 maken we in het voorjaar 2023 en zal input zijn voor de werkpakketten 2024.

Tabel 1: Staat van baten en lasten

Staat van baten en lasten Programma's x € 1.000	Realisatie 2022 bouw	milieu	kosten	totaal	Actuele begroting 2022 bouw	milieu	totaal	% real	Realisatie 2021 bouw	milieu	kosten	totaal
Vergunningen *(+ % v/d kosten)*				24%								23%
• directe kosten			3.524	3.524	2.914	1.360	4.274	112%			3.116	3.116
• toegerekende overhead			1.256	1.256							1.286	1.286
• baten partners	3.140	1.542		4.682	3.091	1.443	4.534	107%	3.127	1.320		4.447
• baten overige klantgroepen	178	0		178						98		98
Saldo vergunningen	3.318	1.542		79	177	83	260		3.127	1.418	-4-402	143
Toezicht en handhaving *(+ % v/d kosten)*				53%								50%
• directe kosten			7.688	7.688	2.270	7.308	9.578	109%			6.941	6.941
• toegerekende overhead			2.740	2.740							2.864	2.864
• baten partners	2.314	7.936		10.250	2.296	7.391	9.687	109%	2.215	8.312		10.527
• baten OD's en derden	0	318		318						361		361
Saldo handhaving	2.314	8.254		140	26	83	109		2.215	8.673	-9.805	1.083
Advies *(+ % v/d kosten)*				14%								9%
• directe kosten			2.039	2.039	619	1.959	2.578	107%			1.283	1.283
• toegerekende overhead			727	727							530	530
• baten partners	363	2.376		2.739	652	2.064	2.716	107%	0	1.472		1.472
• baten OD's en derden	0	172		172						127		127
Saldo advies	363	2.548		146	33	105	138		0	1.599	-1.813	-214
Stelseltaken *(+ % v/d kosten)*				2%								2%
• directe kosten			115	115	101	263	364	84%			339	339
• toegerekende overhead			192	192							140	140
• baten partners				0	0	0	0		0	33		33
• baten OD's en PCH				0								0
Saldo stelseltaken	0	0		-307	-101	-263	-364		0	33	-479	-446
Projecten *(+ % v/d kosten)*				19%								15%
• directe kosten			2.719	2.719	0	4.463	4.463	83%			2.072	2.072
• toegerekende overhead			969	969							855	855
• baten partners	0	2.810		2.810	0	4.319	4.319	85%	0	2.037		2.037
• baten OD's en derden	0	670		670						388		388
Saldo algemeen	0	3.480		-208,4	0	-144	-144		0	2.425	-2.927	-502
Kosten gefinancieerd uit balans											89	89
Baten ontrokken uit balans										107		107
Totaal												
• kosten	0	0	21.971		5.904	15.353	21.257				19.515	19.515
• baten	5.996	15.824	21.819		6.039	15.217	21.256		5.343	14.255		19.598
Saldo	5.996	15.824	-151,5		135	-136	-1		5.343	14.255	-19.515	82,1
Mutaties voorziening / reserves			204,8 *									17,8
Exploitatie saldo			53,3						Toegevoegd aan reserve MBA			64,3
Resultaat na bestemming												0,0
% baten per taakveld	27%	73%			28%	72%			27%	73%		

** De onttrekkingen uit bestemmingsreserves worden in tabel 1 afzonderlijk getoond, ter aansluiting op tabel 5 en 21. T.b.v. het inzicht in de besteding zijn deze middelen in de andere tabellen in het jaarverslag toegerekend aan de programmabaten waar zij betrekking op hebben, nl "projecten".*

Toelichting tabel 1 (realisatie per programma)

We hebben € 0,77 miljoen meer baten gerealiseerd dan begroot. Het heeft vooral betrekking op (bijlage 1):

- Vergunningen € 0,3 miljoen meer omzet door hogere aantallen producten en diensten:
  - Producten: 130 stuks meer, met name meldingen - en vergunningen bouw
  - Diensten: 3.100 uur meer, met name begeleiding milieuvergunningen en juridische expertise
- Toezicht en handhaving: € 1,9 miljoen meer omzet waarvan een groot deel een andere indeling ten opzichte van de begroting. Het betreft diensten voor de provinciale programma's die voorheen bij Projecten waren ondergebracht en sinds 2022 structureel in Toezicht zijn gekomen.
  - Producten: 1.000 stuks meer, met name klachten
  - Diensten: hoger aandeel juridische afhandeling
- Projecten: € 0,7 miljoen minder omzet -> veroorzaakt door overheveling activiteiten provinciale programma's naar programma toezicht & handhaving
- Advies - € 0,2 miljoen omzet
  - Diensten: hoger aandeel adviezen leefomgeving en beoordelingen saneringen
- Stelseltaken - worden alleen kosten op gerealiseerd

Inhoudelijk is dit verder toegelicht in katern 1.

Tabel 2: Realisatie per productgroep

Kerntabel productie x € 1.000	Initiele bg 2022 aantal (prod/uren)	tarief		%	Actuele bg 2022 aantal (prod/uren)	tarief		%	Realisatie 2022 aantal (prod/uren)	tarief		%
Omzet groepen												
Producten	12.589	€ 791	€ 9.963	48%	10.292	€ 712	€ 7.332	34%	11.364	€ 654	€ 7.438	34%
Diensten (incl. prov. Prog)	0	€ 92	€ 8.444	41%	126.058	€ 92	€ 11.597	55%	132.563	€ 93	€ 12.307	56%
Gezamenlijke diensten	13.950		€ 1.527	7%	17.167	€ 92	€ 1.579	7%	14.886		€ 1.526	7%
Overigen/balans			€ 0	0%			€ 222	2%			€ 145	1%
Materiele kosten			€ 651	3%			€ 527	1%			€ 608	3%
Totaal baten			€ 20.584				€ 21.257	100%			€ 22.024	100%
Kengetallen en fte's	fte's	fte's				fte's				fte's		
kosten uitvoering	152,8	152,8	€ 15.400	75%		159,2	€ 15.452	73%		166,6	€ 16.080	73%
kosten overhead	32,3	32,3	€ 5.184	25%		35,7	€ 5.805	27%		37,6	€ 5.885	27%
Totaal lasten	158,1	185,1	€ 20.584			194,9	€ 21.257			204,1	€ 21.971	saldo € 53,3

We hebben in de reguliere bedrijfsvoering € 0,4 miljoen meer kosten gemaakt dan begroot. Die zijn toe te schrijven aan bijzondere kosten (niet regulier) en € 325.000 kosten voor dotatie aan een nieuwe voorziening verlofsparen.

Toelichting tabel 2

- Bij de actualisatie van de begroting hebben we gebruik gemaakt van de PDC 22/23. Dit heeft geleid tot een herijking van het aantal te leveren producten. We hebben een aantal producten omgezet naar diensten, omdat uit de kengetal-analyse bleek dat het betreffende kengetal onvoldoende de ware kosten representeerde en de 'spreiding' te groot was.
- Ook de gelabelde producten bij de provinciale programma's zijn naar diensten omgezet.
- We hebben de uitkomsten van de Jaarrekening 2021 opgenomen, met name de geplande bestedingen vanuit reserves en voorzieningen.

Verschillen tussen realisatie en actuele begroting

- We hebben meer producten geleverd dan in de actuele begroting was aangenomen. Deels vanwege aanvullende opdrachten en taken (bijvoorbeeld bouwtaken Doesburg), maar ook door meer vergunningen bij de bouwpartners.
- We hebben minder omzet gerealiseerd in de groep Producten. De prijs van producten varieert van € 92 (melding sloop) tot € 9.200 (milieuvergunning uitgebreid). Er zijn in 2022 meer goedkope producten gerealiseerd (vooral meldingen en klachtafhandelingen) dan duurdere, waardoor het gemiddeld gerealiseerd tarief enkele € -tientjes lager is uitgekomen.

Toelichting tabel 3

Aan de programma's rekenen we over 2022 een bedrag van afgerond € 5,7 miljoen toe aan kosten voor overhead. In tabel 3 is de opbouw hiervan weergegeven. De totale overhead (exclusief voorziening) bedraagt 26,8 % (begroot is 27,3%). Ten opzichte van 2021 is het absolute bedrag aan overheadkosten toegenomen, maar niet evenredig aan de groei van de organisatie. We hebben efficiency gerealiseerd. Vooral de kosten voor huisvesting en ICT hebben hier in positieve zin aan bijgedragen.
De verhuizing levert ons een structurele besparing van circa € 150.000 per jaar vanaf 2023 op.

Tabel 3: Specificatie overhead

Overhead specificatie (indirecte kosten) x € 1.000	Begroot 2022	Overhead 2022	Directe kosten	Totaal 2022	%	Overhead 2021
Personele overhead	3.318	3.320	15.160	18.480	84%	3.449
		18%	82%			
Materiële overhead						
• huisvesting & facilitair	698	716		716		868
• ict	828	804		804		842
• stelselkosten	248	192	115	307		208
• advieskosten	409	427	63	490		270
• onvoorzien en overig		101		101		36
• projecten	303		747	747		
• dotatie		325		325		
Subtotaal mat. overhead	2.486	2.565	925	3.490	16%	2.225
Totaal	5.805	5.885	16.085	21.970,6	100%	5.674
• saldo				53,3		
% van de totale kosten	27,3%	26,8%		22.024		29,1%

Tabel 4: Overzicht van dekkingsmiddelen

Algemene dekkingsmiddelen x € 1.000	Actuele begroting 2022 baten	lasten	saldo	Realisatie 2022 baten	lasten	saldo	Realisatie 2021 baten	lasten	saldo
Exploitatie	21.035	21.035	0	21.544	21.462	83	19.490	19.425	64
Overzicht van dekkingsmiddelen									
• lokale heffingen									
• algemene uitkeringen									
• dividend									
• saldo financiëringsfunctie	222	222	0	480	509	-29	107	89	18
• reserves (na resultaat bestemming						53,3			64
Saldo	21.257	21.257	0	22.024	21.971	0	19.597	19.514	0

Toelichting op tabel 4

We kennen vier financieringsstromen die gerekend worden tot de algemene dekkingsmiddelen: baten van partners, baten uit provinciale programma's, baten van de omgevingsdiensten in Gelderland en baten van derden.
Het saldo financieringsmiddelen bestaat uit vrijval uit reserves en voorzieningen en rente. We hebben in 2022 een lening bij de Bank Nederlandse Gemeenten BNG afgesloten voor de financiering van onze herhuisvesting in de Airborne Tower. De eerste rentetermijn vervalt in 2023. Over het saldo in de schatkist is € 9.912 aan rente ontvangen. We hebben geen beleggingen uitstaan en dus geen dividend uitgekeerd. We innen geen lokale heffingen en ontvangen geen uitkeringen uit algemene fondsen.

Tabel 5: Overzicht financiering uit reserves

Mutaties reserves x € 1.000	Actuele begroting 2022 toev.	onttr.	saldo	Realisatie 2022 toev.	onttr.	saldo	Realisatie 2021 toev.	onttr.	saldo
Algemene reserve			470			470	0	0	470
BR provincietaken			92			92	0	0	92
BR bur. mil. metingen		-9	182			191	0	-10	191
BR omzetting mba's	64	-64	0	64	53	11			0
BR innovatie		-45	48		48	46	120	-26	93
BR opleidingen omgevingswet		-104	0		104	0		-54	104
Resultaat			0			0	0		0
• onverdeeld resultaat 2022			0	53,3		53,3	naar BR mba's		64
Saldo	64	-222	792	118	205	863	120	-89	1.014

Toelichting op tabel 5

We hebben het positieve saldo van boekjaar 2021, na een bestuursbesluit in oktober 2022, kunnen toevoegen aan het nieuwe Bestemmingsfonds Omzetting mba's (milieubelastende activiteiten). Een verplichting die voortkomt uit de Omgevingswet. De inhoudelijke toelichting op de dotaties en onttrekkingen van de fondsen is opgenomen bij de toelichtingen op de balans. Wij stellen voor dat het saldo 2022 € 53.300 wordt toegevoegd aan de algemene reserve. Op dit moment geldt conform de Gemeenschappelijke Regeling een maximum van € 0,5 miljoen. Dit bedrag is bij de oprichting van

Tabel 6: Overzicht incidentele kosten en baten

Incidentele baten en lasten x € 1.000	Actuele begroting 2022 baten	lasten	saldo	Realisatie 2022 baten	lasten	saldo	Realisatie 2021 baten	lasten	saldo
• Opdrachten derden*	735	*		734	314	421	460		460
• Projecten en subsidies, aanvullend werk				1.206	1.185	21	627	595	32

** De kosten van derden zijn niet berekend in de begroting; in de realisatie zijn de kosten toegekend obv verhouding tijdsbesteding.*

ODRA vastgesteld en was toen een kleine 4% van de omzet. Gezien onze omzetgroei - in de afgelopen jaren is het geldende maximum gedaald naar 2,2% van de omzet - stellen we aan de partners voor een nieuw maximum af te spreken. Tot hiertoe is besloten door onze partners, stellen we voor het meerdere (€ 23.500) te reserveren in algemene zin.

Toelichting op tabel 6

De afspraken die we met onze partners hebben gemaakt over de milieutaken zijn te beschouwen als structurele taken. Voor de meeste taken geldt dat deze (verplicht) zijn belegd bij ODRA. Voor de bouwtaken (Wabo-breed) geldt dat niet, maar zijn feitelijk toch te zien als structureel. Ook team 'Meten en advies' (gefinancierd door Provincie Gelderland) zijn structurele activiteiten.
Bovenstaande activiteiten worden vastgelegd in een werkpakket, dat voorafgaand aan het jaar (in november) met onze partners wordt afgesproken. Gedurende het jaar worden door onze partners aanvullende opdrachten verstrekt. Deze zijn grotendeels als incidenteel aan te merken. Een deel wordt in een volgend jaar gecontinueerd.
Voor de provinciale programma's geldt dat deze in 2020 zijn belegd bij ODRA voor drie jaar. In 2022 is besloten dat deze worden gecontinueerd. Een termijn is niet afgesproken. Daardoor hebben ook de provinciale programma's een structureel karakter.
Onze partners hebben de verantwoordelijkheid om de benodigde capaciteit en kwaliteit die wij moeten aanwenden in stand te houden, dan wel verantwoord af te bouwen bij majeure verandering van taken.
Incidenteel zijn onze opdrachten voor derden, aanvullende opdrachten bij partners en 'gesubsidieerde' projecten (Theseus – Circulaire economie en SPUK-energie, SPUK-IBP).

K

STAAT VAN BATEN EN LASTEN - CATEGORIALE INDELING

Onze Begroting 2022 is in twee ronden tot stand gekomen. De initiële begroting is vastgesteld 9 april 2021 en de bijgestelde begroting is vastgesteld 20 oktober 2022. In deze laatste ronde is de omvang van onze begroting vastgesteld op € 21,3 miljoen.

Tabel 7: Staat van baten

Staat van baten en lasten (categoriaal) x € 1.000	Initieel bg 2022	Actuele bg 2022	Realisatie 2022	% tov bg 2022	Aandeel in real.	Realisatie 2021	Aandeel aanvullend 2022
Baten dienstverlening							
Partners	13.620	14.580	15.009,3	103%	68%	14.118,3	106,7
Omgevingsdiensten	408	535	390,8	73%	2%	459,9	70,7
Derden en projecten	427	735	734,5	100%	3%	540,1	734,5
Provinciale programma's	5.307	4.711	4.848,4	103%	22%	3.744,6	
Baten dienstverlening	19.762	20.561	20.983,0	102%	95%	18.862,9	911,9
Doorbelaste materiële kosten	822	475	670,9	141%	3%	585,5	33,1
Overige inkomsten	-	-	9,9	-	0%	41,3	55,8
Vrijval balans en overige inkomsten		222	360,1	163%	2%	107,2	204,8
Totaal baten	20.584	21.257	22.023,9	104%	100%	19.596,9	1.205,6
tov initieel		3%				tov real.	5%

Toelichting tabel 7

In de voorgaande hoofdstukken hebben we de baten gepresenteerd op programma of taakveld en per productgroep. In tabel 7 is de verdeling over de klantgroepen weergegeven.

Vooral de omzet bij partners en derden is toegenomen. Het betreft aanvullende opdrachten en levering van meer diensten. Het totaal aan aanvullend werk is 6% van onze omzet.

Ook de provinciale programma's hebben een hogere realisatie. Dat is deels een inhaalslag ten opzichte van 2021 toen de realisatie achterbleef op het werkprogramma.

Materiële kosten en de vrijval uit de balans, hogere realisatie doordat we een groter aandeel externe expertise hebben ingehuurd, respectievelijk projecten zijn opgestart.

De overige inkomsten betreft rente. Na enkele jaren van een

Tabel 8: Staat van lasten

Kosten x € 1.000	Initieel bg 2022	Actuele begroting 2022	Realisatie 2022	%	Aandeel in bg	Realisatie 2021
Personele kosten						
• Loonkosten mdw. ODRA	12.597	13.291	13.172,1	99%		11.859,6
• Kosten externe inhuur	3.342	3.613	4.653,9	129%		3.830,9
Loonkosten intern & extern	15.939	16.903	17.826,1	105%	81%	15.690,5
• Opleidingen	282	369	274,7	74%		224,2
• Alg. personeelskosten	563	532	555,8	104%		594,1
• Voormalig personeel/uitkeringen	100	60	-110,8	-185%		16,7
• Harmonisatie bijdrage	-100	-100	-66,0	66%		-109,8
Overige personeelskosten	844	861	653,6	76%	3%	725,1
Totaal personeel	16.784	17.765	18.479,7	104%	84%	16.415,6
Huur en service kosten	395	320	316,6	99%		424,0
Facilitaire kosten	357	298	293,2	99%		343,4
Afschrijvingen huisvesting	-	-	41,8			
Wagenpark en parkeren	80	80	64,5	81%		100,7
Huisvesting/vervoer	832	698	716,1	103%	3%	868,1
ICT - connectie	587	272	248,3	374%		476,0
ICT beheer & infrastr.	259	511	452,6	89%		320,1
Afschrijvingen ICT	37	45	103,7	230%		46,0
ICT kosten	883	828	804,5	97%	4%	842,1
Bedrijfs & program kosten						
Advieskosten	203	409	490,2	120%		310,3
Bovenregionale kosten	383	364	307,6	84%		348,2
Org. kosten/onvoorzien	119	303	101,2	33%		43,9
Progr. kosten (ODRA - balans)	-	-	61,0			
Progr. kosten (door te belasten)	831	891	685,6	77%		597,2
Bodemtaken (stelpost)	550	-				
Bedrijfs & program kosten	2.086	1.967	1.645,6	84%	7%	1.299,6
Totaal kosten	20.584	21.257	21.645,8	102%	98,3%	19.425,4
Saldo voor mutaties fondsen	0,0	0	378,1			171,5
Mutaties fondsen en balans			324,8		1,5%	107,2
Voorstel bestemming *naar algemene reserve*				53,3		64,3
Saldo na bestemming			53,3	-53,3	0,0	0,0

0-situatie wordt sinds oktober 2022 weer rente uitgekeerd door de BNG en schatkist op onze openstaande tegoeden.

Toelichting tabel 8

Onze begroting 2022 is opgebouwd vanuit een aantal uitgangspunten en kengetallen. De belangrijkste zijn die betrekking hebben op onze capaciteit (zie verder op tabel 9). Hiervoor geldt:

Capaciteit

- Actuele begrote formatie van 195 fte. April 2021 is initieel 185 fte begroot; sterke groei werkaanbod
- De personeelskosten en kosten inhuur zijn samen 81% van de omzet. Huisvesting en ICT totaal 7%, de bedrijfs- en overige kosten 7%
- Flexibele schil (externen) van 15%
- Personele overhead van 17%. De totale overhead inclusief materiele overhead (zie tabel 3) is begroot op 27% van de omzet. Meerjarig is het doel 25%
- Uurtarief diensten is voor partners €92 en is niet gewijzigd in actuele begroting, ondanks cao-afspraken

Uitgangspunten overige personeelskosten

- Overige personeelskosten (Arbo, werving, reiskosten, WKR-vergoedingen) genormeerd op 4% loonsom
- Opleidingen zijn genormeerd op 2% van de loonsom. In de actuele begroting zijn deze aangevuld met de beschikbare middelen uit het bestemmingsfonds opleidingen omgevingswet

Uitgangspunten huisvesting en ICT en overige kosten

- De actuele begroting hebben we aangepast op basis van de business-case herhuisvesting en ICT-transitie die eind december 2021, respectievelijk februari 2022, door het Algemeen Bestuur is geaccordeerd. Daarin is uitgegaan van een normering van 121 werkplekken (0,6 flexfactor) met gelijkblijvend gehuurd oppervlakte (2.100 m²)
- In de begroting hebben we de kosten voor onze gastheren 'de gemeente Arnhem en de Connectie' her-begroot. Deze kosten liepen tot 1 jul respectievelijk 1 september door. De kosten daarna zijn de kosten uit eigen contracten met externe bedrijven voor facilitaire- en ICT-diensten en afschrijvingen
- In de onderhandelingen met de nieuwe huurder is afgesproken dat de huur per 1 februari 2023 ingaat. De budgetruimte die hierdoor ontstaat zijn aangewend voor incidentele kosten voor de verhuizing en ICT-transitie

Toelichting tabel 9

In tabel 9 is de realisatie van de bezetting weergegeven ten opzichte van de uitgangspunten. Tevens zijn de gemiddelde loonkosten per categorie geduid:

Overall-beeld op de capaciteit:

- Ten opzichte van de actuele begroting is de bezetting 9,3 fte hoger uitgekomen. De hogere bezetting loopt synchroon met een groter aantal (aanvullende) opdrachten
- We hadden meer capaciteit nodig voor hoger verzuim en verloop in personeelsbestand (meer inwerken)

Loonkosten

- Onze loonkosten komen (in- en extern) € 0,9 miljoen hoger uit dan begroot, waarvan afgerond € 0,8 miljoen door de hogere bezetting en € 0,1 miljoen door gemiddeld hogere prijzen. Deze hogere prijzen zitten in de categorie 'inhuur pool' - medewerkers van andere omgevingsdiensten voor provinciale programma's. De hogere tarieven van andere omgevingsdiensten worden vergoed door de Provincie.
- Onze loonkosten zijn ook hoger dan begroot, vanwege de éénmalige uitkering, die vlak voor Kerst in de cao is opgenomen.

Verhouding intern-extern:

- Het aandeel externe inhuur is 20%. Onze (lange termijn) norm is 15%. De verklaringen vinden we in de arbeidsmarkt in combinatie met de groei van het aantal opdrachten. Qua budgetverdeling is het 26% dat wordt besteed aan externe inhuur. Dit is wel inclusief de inhuur van de pool voor PCH/PAB, die tegen tarief van de

Tabel 9: Formatie bezetting en personele kengetallen

Formatie bezetting en personele kengetallen	WP & opdrachten act bg 2022 intern	tot. ext.	totaal		Realisatie 2022 intern	tot. ext.	totaal	%
Formatie bezetting								
• lijn afdelingen	129,1	30,1	159,2	82%	130,4	36,2	166,6	82%
• bedrijfsv./staf/man.	35,7	-	35,7	18%	32,4	5,2	37,6	18%
Reguliere capaciteit	164,8	30,1	194,9		162,8	41,4	204,1	
Verhouding in fte's	85%	15%			80%	20%		
Loonkosten (x € 1.000)								
• oonkosten (intern)	€ 13.291	€ 0	€ 13.291	79%	€ 13.172	€ -	€ 13.172	74%
• inhuur capaciteit		€ 3.613	€ 3.613	21%		€ 4.138	€ 4.138	23%
• inhuur ondersteuning		€ 0	€ 0	0%		€ 516	€ 516	3%
Kosten capaciteit	€ 13.291	€ 3.613	€ 16.904		€ 13.172	€ 4.654	€ 17.826	
verhouding in €	79%	21%			74%	26%		
Gemiddelde kosten/fte	€ 80.650	€ 120.036	€ 86.732		€ 80.929	€ 112.448	€ 87.319	
-per uur					€ 57,81			

Prijs en bezettingsanalyse	T.o.v. initiële begroting		T.o.v. actuele begroting		
	€ -632		Prijsverschil lonen p/fte	-€ 586	nadeel
	€ -123.093		Prijsverschil in €	-€ 119.685	nadeel
	-9,8		Bezettingsverschil in fte's	-9,3	nadeel
	€ -841.339		Bezettingsverschil in €	€ -802.664	nadeel
	€ -964.432		Totaal	-€ 922.349	

betreffende omgevingsdienst wordt ingehuurd.

- Opleidingen, we onderscheiden drie categorieën:
  - VTH gerelateerde opleidingen voor medewerkers om blijvend te voldoen aan kwaliteitscriteria. Hier is € 177.000 aan uitgegeven (in 2021 € 123.000)
  - Opleidingen Omgevingswet. Daar hebben we € 66.000 aan uit gegeven (in 2021 € 57.000). Deze kosten worden gefinancierd uit het budget dat apart is toegekend
  - Individuele –en algemene 'groep' opleidingen en cursussen, € 30.000
  - Budget voor reguliere opleidingen (excl. omgevingswet) ad 2% is niet besteed. Realisatie is 1,6%.
- De overige personeelskosten bestaan uit kosten voor werving, Arbo en kleding, reiskosten en WKR-kosten (werkkostenregeling). Totaal € 555.000 (in 2021 € 594.000). Dat is 4,2% van de loonsom
- Het merendeel van de externe inhuur werven we via Werken in Gelderland'. Dit platform biedt een DAS-constructie (dynamisch aankoopsysteem) waarbij alle aanbestedingen aan de richtlijnen voor Europese aanbesteding voldoen. Aan werving is € 8.000 uitgegeven (in 2021 € 4.500)
- Thuiswerken is structureel geworden. Het is een onderdeel van ons huisvestingsconcept. Medewerkers komen naar kantoor om elkaar te ontmoeten, zijn bij klanten of werken thuis als ze geconcentreerd moeten werken. De (Arbo) faciliteiten zijn hierop ingericht, zowel op kantoor als thuis. Elke medewerker heeft voor een periode van 5 jaar een budget van € 1.000 ter beschikking om haar/zijn thuiswerkplek in te richten. Aan Arbo en bedrijfskleding, BHV en verzuimbegeleiding is € 82.000 uitgegeven (in 2021 € 28.000)
- In oktober 2022 zijn we weer teruggegaan naar een systeem van vaste vergoedingen voor woonwerk verkeer en thuiswerkvergoeding. In de corona periode waren we overgegaan op vergoedingen achteraf, op basis van werkelijke thuiswerk- en kantoor dagen. De reiskosten zijn de grootste post binnen de 'overige personeelskosten', te weten € 260.000 (in 2021 € 132.000, lager vanwege corona-jaar). Onder de WKR vallen onkosten en vergoedingen aan medewerkers die tot € 116.707 (norm voor 2022) onbelast konden worden gedaan. Teamuitjes, representatie en de vergoeding voor ziekkostenverzekering vallen hier ook onder. We hebben € 112.000 uitgegeven (in 2021 € 55.000)
- Uitkeringen en kosten voormalige medewerkers. Betreffen Wazo-uitkeringen van het UWV voor medewerkers met zwangerschaps-verlof. Ten opzichte van voorgaande jaren hebben we daar in 2022 relatief veel aan uitgegeven. Daarnaast hebben we kosten voor voor-malige medewerkers. Die worden gefinancierd uit de voorzieningen
- Harmonisatiebijdragen zijn vergoedingen van toelagen die worden gegeven aan medewerkers die bij de oprichting van ODRA in 2013 zijn overgekomen van de partners. De vergoeding is lager dan begroot, omdat de voorziening die hiervoor is gevormd is geïndexeerd voor hogere cao-lonen.

Tabel 10: Bezoldiging directeur

Bedragen x € 1	Dhr. R. Vlaander
Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende top-functionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling"	
Functie gegevens	**Directeur**
Aanvang en einde functievervuiling in 2022	01-01 t/m 31-12
Omvang dienstverband (deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 111.850
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 19.987
Subtotaal	**€ 131.838**
Individueel toepasselijke bezoldingsmaximum	€ 216.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Totale bezoldiging 2022	**€ 131.838**
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.
Gegevens 2021	
Aanvang en einde functievervulling in 2021	01-01 t/m 31-12
Omvang dienstverband (deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 103.888
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 19.157
Totaal bezoldiging 2021	**€ 122.345**
Individueel toepasselijke bezoldingsmaximum	€ 209.000

De WNT is van toepassing op Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA). Het voor ODRA toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2022 € 216.000, het algemeen bezoldigings-maximum. Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2022 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Tabel 11: Samenstelling Algemeen Bestuur

Naam topfunctionaris	Functie
Topfunctionarissen met een totale bezoldiging van € 1.800 of minder	
Dhr. J. Maouche	Voorzitter (DB & AB)
* Mw. C. Bouwkamp	Bestuurslid (DB & AB)
Dhr. M. van de Wel	Bestuurslid (DB & AB)
* Dhr. T. Spaargaren	Bestuurslid (DB & AB)
Mw D.P.L.M. van Dam	Bestuurslid (AB)
* Dhr. T. Janssen	Bestuurslid (DB & AB)
Dhr. M.J.A. van den Bos	Bestruurslid (AB)
Dhr. P. Kerris	Bestuurslid (DB & AB)
* Dhr. P. Bollen	Bestuurslid (AB)
Mw B. van Veldhuizen-van Oort	Bestuurslid (AB)
* Dhr. D. Horsthuis - Tangelder	Bestuurslid (AB)
Dhr R. van Dam	Bestuurslid (DB & AB)
* Dhr. D. Klomberg	Bestuurslid (AB)
Dhr. P.L.P.S. Hofman	Bestuurslid (AB)
Dhr. S. Warmerdam	Bestuurslid (AB)
* Dhr. H. Breunissen	Bestuurslid (AB)
Dhr. J.H.J. Sluiter	Bestuurslid (DB & AB)
* Mw. C. Koers	Bestuurslid (AB)
Dhr. B.M. Kagel	Bestuurslid (AB)

Tabel 11a: Partners en periode

Partner	Periode
Renkum	01-01-2022 t/m 31-12-2022
Arnhem	01-01-2022 t/m 07-06-2022
Arnhem	08-06-2022 t/m 31-12-2022
Duiven	01-01-2022 t/m 09-05-2022
Duiven	10-05-2022 t/m 31-12-2022
Lingewaard	01-01-2022 t/m 24-05-2022
Lingewaard	25-05-2022 t/m 31-12-2022
Prov. Gelderland	01-01-2022 t/m 31-12-2022
Doesburg	01-01-2022 t/m 31-01-2022
Doesburg	01-02-2022 t/m 31-12-2022
Overbetuwe	01-01-2022 t/m 10-05-2022
Overbetuwe	11-05-2022 t/m 31-12-2022
Rheden	01-01-2022 t/m 30-05-2022
Rheden	31-05-2022 t/m 31-12-2022
Rozendaal	01-01-2022 t/m 31-12-2022
Westervoort	01-01-2022 t/m 08-05-2022
Westervoort	09-05-2022 t/m 31-12-2022
Zevenaar	01-01-2022 t/m 17-05-2022
Zevenaar	15-06-2022 t/m 31-12-2022

** In 2022 afgetreden*

Wet normering topinkomens (WNT)

De WNT is van toepassing op Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA). Het voor ODRA toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2022 € 216.000, het algemeen bezoldigingsmaximum. Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2022 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.
Ons Algemeen en Dagelijks Bestuur bestaat uit wethouders en gedeputeerde namens onze partners. Bestuurders krijgen geen vergoeding voor hun bestuurstaak. De kosten voor onze bestuursleden worden door de desbetreffende partner vergoed. In 2022 zijn na de gemeenteraadsverkiezingen van maart acht bestuurders gewisseld.

Tabel 12: Huisvesting en facilitair

Huisvesting & facilitair x € 1.000	Initieel bg 2022	Actueel bg 2022	Real. 2022	Real. 2021
Huur in stadskantoor	240,6	140,0	133,0	241,7
Service kosten stadskantoor	154,4	85,0	81,2	172,5
Werkplek en fac. kosten (stadskantoor)	356,3	180,0	126,8	237,0
Huur Airborne Tower			0,0	
Service kosten Airborne Tower		65,0	79,1	
Afschrijvingen inrichting en meubilair			42,3	
Facilitaire kosten Airborne Tower		117,6	167,1	106,4
Overige huurkosten (extern)		30,0	22,2	9,8
Parkeren/fietsen/wagenpark	80,3	80,0	64,4	100,7
Totaal	831,6	697,6	716,1	868,1
Kengetallen				
• huurkosten per fte	€ 2.134	€ 1.488	€ 1.437	€ 2.235
• facilitaire kosten per fte	€ 2.359	€ 2.091	€ 2.071	€ 2.450

De directeur van ODRA is de enige bestuurder vallend onder de WNT. Ruben Vlaander is in oktober 2019 aangesteld als directeur. Het inkomen en de vergoedingen in 2022 zijn samen onder de norm van de WNT gebleven. Het bezoldigingsmaximum in 2022 is € 216.000 op fulltime basis.

Toelichting tabel 12

In 2022 zijn we verhuisd naar de Airborne Tower. Eveneens aan de Eusebius Buitensingel in Arnhem. We werken op de etages 9-10-11 en 13. In de eerste drie maanden van 2022 zijn de voorbereidende werkzaamheden verricht, ontwerp en aanbestedingen. Van april tot september was de bouw en verhuizing. Bij het ontwerp hebben we gekozen voor zoveel mogelijk duurzame oplossingen. Led-verlichting en bewegingssensoren, hergebruik van materialen en grotendeels refurbished meubilair.

De verhuizing zorgt voor een ander structureel kostenpatroon dan voorgaande jaren:

- In april 2022 is een 20-jarig huurcontract afgesloten (ingangsdatum 1 februari 2023) met 'Eusebius BS" voor 2.023 m² en 35 parkeerplaatsen
- De contacten met onze gastheren De Connectie en gemeente Arnhem zijn gefaseerd opgezegd. De facilitaire bedrijfsvoering is daarna geheel zelfstandig in eigen beheer vormgegeven
- In 2022 betaalden we nog geen huur voor ons nieuwe kantoor (pas vanaf februari 2023), terwijl de oude huur is gestopt. Deze begrotingsruimte is aangewend voor incidentele kosten voor de verhuizing en ICT-transitie
- We hebben voor € 1,7 miljoen geïnvesteerd in het kantoor (afgerond € 1,3 miljoen) en ICT-voorzieningen (afgerond € 0,4). Met de verhuurder is afgesproken dat zij € 460.232 voor hun rekening nemen. Dit is in de huur voor de komende 20 jaar verdisconteerd
- Ten behoeve van de resterende investering kantoor ad € 0,8 miljoen voor huisvesting is € 625.000 geleend bij de Bank Nederlandse Gemeenten BNG - lineair, 15 jaar voor 2,2% rente. De investering in ICT wordt met lopende liquiditeiten gefinancierd
- De afschrijfskosten van de investering zijn gestart op 1 juli - investering infrastructuur 15 jaar afschrijving, meubilair 10 jaar, stoelen 5 jaar
- Structureel besparen we door de verhuizing circa € 150.000 op de huisvesting, facilitaire kosten en ICT ten opzichte van de Begroting 2022. Door de hoge inflatie, die niet in de begroting was meegenomen, wordt de besparing lager.

ICT-kosten

Met de verhuizing naar de Airborne Tower zijn we ook anders gaan werken. Medewerkers worden gefaciliteerd in 'mobiel en plaats onafhankelijk werken', geheel via wifi, alles in the Cloud, via office 365 en alle vergaderruimtes zijn uitgerust met grote schermen om via MS Teams de online ontmoetingen te faciliteren. Eind 2021 zijn voor de ICT-transitie de eerste aanbestedingen geplaatst, de mobiele werkplekken zijn per 1 juli en 1 september in gebruik genomen. Naast een moderne omgeving zijn we nu ook BIO-compliance.

- Kosten voor ICT zijn € 40.000 lager dan begroot, wel verschuivingen per onderdeel, minder licentiekosten, meer kosten voor werkplekken en netwerk
- Investeringen in (mobiele) werkplek apparatuur, telefoons, wifi en audiovisuele apparatuur bedroeg afgerond € 0,4 miljoen
- Kosten van de transitie zijn opgenomen bij advieskosten en onvoorzien

Adviseurs en onderzoek

Naast de inhuur van capaciteit voor het primaire proces maken we gebruik van adviseurs voor specialistische taken en onderzoeken.
In 2022 is € 490.000 uitgegeven voor:

- Onderzoeken behoeve van onze kerntaken, € 65.000 voor stakeholderonderzoek, verbetering Open Wave en rvmk/orm
- Onderzoeken voor de bedrijfsvoering, € 180.000 voor accountant,

Tabel 13: Kosten voor ICT

ICT	Initieel bg 2022	Actueel bg 2022	Real 2022	Real 2021
Licentiekosten (connectie)		65,0	78,2	248,2
Netwerkkosten (connectie)	50,8	72,0	71,8	164,6
Appl. beheer/helpdesk (connectie)	367,0	45,0		67,7
Werkplekken ict (connectie)	168,9	70,0	77,0	115,5
Telefonie (connectie)		20,0		
Licenties (ODRA)	259,1	410,6	402,6	200,0
Software afschrijving	36,9	45,0	61,2	46,1
Netwerk (wifi/cloud)*		20,0	59,9	
Applicatie beheer en helpdesk		10,0	9,2	
Werkplekkosten ict*		30,0	42,4	
Telefonie*		40,0	2,0	
Totaal ICT	882,6	827,6	804,3	842,0
• ICT kosten per fte	€ 4.768	€ 4.246	€ 3.940	€ 4.544
• ICT kosten per werkplek	€ 7.294	€ 6.840	€ 6.647	€ 8.255

Tabel 14: Stelselkosten

Stelseltaken x €1.000	Actuele bg 2022	Real. 2022	Gecoördineerd door
I-Go	21,3	15,5	ODdV: Kosten van het beheer
• Data lab			• In opstart fase
Kennis en portaal	103,5	103,5	OVIJ: Website beheer en ontwikkeling
Ketenhandhaving	107,7	98,8	ODR: Coördinatie ketentoezicht voor Gelderland
Kwaliteit en coördinatie	37,2	20,6	ODdV: Coördinatie stelseltaken
Personeel en organisatie	23,7	13,0	ODA: Personeels advies voor Gelderse diensten en SGC
BSBm	12,0	10,3	ODNV: Borgen van de landelijke handhavings strategie
Complexe vergunningen			ODRN: Kosten worden doorbelast aan partners
Contributie OD-NL	32,3	36,8	CF landelijke verdeelsleutel
Overig	26,6	9,0	Hapinyzer en ORM
Totaal (kosten OD's)	364,4	307,6	

Tabel 15: Specificatie programma's en projecten

Projectkosten	Initieel bg 2022	Actueel bg 2022	Real. 2022	Door te belasten	Realisatie 2021
Wabo Arnhem	30,0	30,0	37,9	37,9	29,4
Wabo Lingewaard	96,1	96,0	79,7	79,7	55
Meetdienst	213,8	214,0	250,8	250,8	210,4
Vergunning milieu odrn	59,8	60,0	97,6	97,6	41,4
Prov. programma's	0,0	45,0	7,3	7,3	143,9
Piket (schoonmaak)	70,2	70,0	65,5	65,5	6,2
rvmk/orm	75,0	105,0			
Mat. Kst gez. Dnst/innovatie	100,0	144,0	89,0		22
Incidentele projecten	186,1	126,0		13,9	77,1
Projecten derden/od's			43,9	43,9	
Projecten partners			74,4	74,4	9,7
Totaal	831,0	890,0	746,1	670,9	595,1

advocaten, marketingkosten en verbetering SAP
- Kosten samenhangend met de herhuisvesting en ICT-transitie € 245.000 voor specialisten ICT voor de transitie, inrichting the cloud en projectmanagement en ontwerpkosten voor herhuisvesting

Onvoorzien: We hebben onvoorzien kosten gemaakt om onze eigen data uit de systemen van De Connectie vrij te maken. Deze ontvlechting is vele malen lastiger gebleken dan vooraf ingeschat.

Stelselkosten

In tabel 14 zijn de kosten opgenomen van taken die gezamenlijk in het Gelders stelsel worden gedaan. Voor vrijwel alle taken geldt dat er minder is uitgegeven dan begroot.

Specificatie programma's en projecten

In tabel 15 zijn de projecten weergegeven die we voor onze partners uitvoeren, waarbij veelal materiele kosten ontstaan. De materiele kosten worden doorbelast aan de partners, en maken veelal onderdeel uit van de werkpakketten en dus de baten uit dienstverlening.

Toelichting tabel 15

- Wabo, de kosten zijn lager dan begroot, met name voor de gemeente Lingewaard. Dat komt omdat leveranciers de facturen nog niet hebben ingediend over de laatste maanden 2022. Die kosten worden meegenomen in de afrekening 2023
- Milieumetingen ten behoeve van de provincie Gelderland, budget is nagenoeg in zijn geheel besteed. Het saldo is verrekend met de provincie via het werkpakket
- Piket (schoonmaakkosten), deze worden vanwege het onvoorspelbare karakter niet begroot. De kosten worden direct aan de betreffende partner doorbelast. Ten opzichte van vorig jaar hebben we veel minder kosten gemaakt voor opruimen en schoonmaken
- Binnen projecten zijn diverse 'out of pocketkosten' doorbelast en tariefverschillen tussen de Gelderse omgevingsdiensten voor de inzet van medewerkers in de pool

L

BALANS PER 31 DECEMBER 2021

Onze jaarrekening 2022 is opgesteld met inachtneming van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de Financiële verordening Omgevingsdienst Regio Arnhem 2016. We lichten de grondslagen hierna verder toe.

Grondslagen balans

Vaste activa

- Immateriële vaste activa - zijn bij ODRA niet aanwezig
- Materiële vaste activa - de materiële vaste activa met economisch nut zijn geactiveerd tegen de verkrijgingsprijs, verminderd met de ontvangen bijdragen, die hierop betrekking hebben. Duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat in aanmerking genomen. Deze worden lineair afgeschreven op basis van de economische levensduur. De investeringen in de inrichting van de ICT-systemen behoren tot de (im)materiële activa
- Financiële vaste activa – zijn bij ODRA niet aanwezig

Vlottende activa

- Voorraden – zijn niet van toepassing bij ODRA.
- Uitzettingen met rentelooptijd korter dan een jaar - hieronder vallen onderhanden werk en dat is gewaardeerd op basis van de gerealiseerde doorlooptijd van het product in relatie tot de gemiddelde doorlooptijd van het betreffende product. Onderhanden werk is gefactureerd aan de klanten, verrekend met het saldo van voorgaand jaar
- Liquide middelen - betreft de BNG rekening - worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De rekening 'Rijksschatkist' is opgenomen onder de uitzettingen minder dan een jaar

Vaste passiva

- Eigen Vermogen - betreft de Algemene Reserve, de Bestemmingsreserves en het saldo van de rekening van baten en lasten (resultaat)

Voorzieningen

ODRA kent vier voorzieningen:

- Harmonisatie-voorziening - deze is gevormd bij de oprichting van ODRA in 2013 ter dekking van toekomstige kosten van werknemers die door ODRA van de betreffende gemeenten en provincie zijn overgenomen
- Voorzieningen voor kosten van voormalige medewerkers
- Voorzieningen voor (bovenmatig) verlof dat als gevolg van de covid-19 pandemie niet door werknemers kon worden opgenomen en naar verwachting vanaf 2022 wel wordt opgenomen
- Begin 2023 is bekend geworden dat ook een voorziening voor verlofsparen moet worden gevormd. Deze is verdisconteerd met de 'covid-voorziening' bovenmatig verlof

Vlottende Passiva

- Passiva met rentelooptijd korter dan een jaar - zoals de vooruit ontvangen betalingen en hebben betrekking op programma's en projecten die in het boekjaar nog niet volledig zijn afgerond. Deze zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde na aftrek van de gemaakte kosten. De overige schulden en de overlopende passiva, deze zijn gewaardeerd tegen nominale waarde
- Langlopende lening - afgesloten met de BNG ter dekking van de investering in de huisvesting

Tabel 16: Vaste en vlottende activa

Activa x € 1.000	Boekwaarde 31-12-2022	Boekwaarde 31-12-2021
Vaste activa		
• materiële vaste activa	1.386,5	283,2
• financiële vaste activa		
Vlottende activa		
• liquide middelen	-	205,7
• uitzettingen met rente-typische looptijd <1 jaa	5.081,7	6.881,4
Vooruitbetaalde bedragen	219,8	90,2
Totale activa	6.688	7.460,5

Passiva x € 1.000	Boekwaarde 31-12-2022	Boekwaarde 31-12-2021
Eigen vermogen		
• algemene reserve	470,2	470,2
• bestemmingsreserves	339,4	480,0
• onverdeeld geraliseerd resultaat	53,3	64,3
Voorzieningen	895,5	661,3
Schulden >1 jaar	625,0	
Totaal vaste passiva	2.383,4	1.675,8
Vlottende passiva		
• netto vlottende schulden	3.599,8	5.383,1
• vooruitontvangen subsidies	516,1	
• overige schulden	188,7	391,6
• overlopende passiva	-	10,0
Totaal vlottende passiva	4.304,6	5.784,7
Totale passiva	6.688,0	7.460,5

**De liquide middelen op de bng-rekening waren op 31 december 2022 negatief (rood stand). Cf. de richtlijnen BBV zijn deze in de netto vlottende schulden opgenomen.*

Tabel 17: Materiële vaste activa

(Im)Materiële vaste activa x € 1.000	Boekwaarde 31-12-2022	Investe-ringen	Desinveste-ringen	Afschrij-vingen	Bijdragen derden	Boekwaarde 01-01-2022
Investeringen in openbare ruimte met economisch nut						
Apparatuur em vervoermiddelen kantoor	23,8	8,4		0,5		15,9
Apparatuur en voertuigen meetdienst	115,3	28,7		35,1		121,7
Infrastuctuur kantoor	455,0	931,0		15,7	460,2	
Meubilair	368,9	395,0		26,1		
ICT-apparatuur	325,4	405,8		85,3		4,9
• implementatie SAP	43,6			21,9		65,5
• implementatie VTH	54,5			20,6		75,1
(Im)Materiële vaste activa	1.386,5	1.768,8	0,0	205,1	460,2	283,2

Toelichting tabel 17

We hanteren de volgende afschrijftermijnen

- Apparatuur voor meetdienst - 5 tot 10 afhankelijk type apparatuur
- Apparatuur ten behoeve van bedrijfsvoering en kantoor - 5 jaar
- Huisvesting infrastructuur - 15 jaar
- Meubilair - 10 jaar, voor bureaustoelen wordt 4 jaar gehanteerd.
- ICT-apparatuur, laptops en audiovisuele schermen - 4 jaar
- Mobiele telefonie - 2 jaar
- Software investeringen - 5 jaar

- We hebben geïnvesteerd in meetapparatuur voor € 24.000 (roetmeter)
- We hebben geïnvesteerd in huisvesting en inrichting (€ 1,36 miljoen), € 460.232 betaald door de verhuurder. Dit bedrag is in de huur verdisconteerd
- We hebben geïnvesteerd in grotendeels refurbished meubilair. Voor bureaustoelen geldt dat deze naar verwachting iets minder robuust zijn dan nieuw; daarom hanteren we een iets kortere afschrijftermijn.
- We hebben geïnvesteerd in ICT - alle medewerkers zijn per 1 juli voorzien van een laptop en telefoon (investering € 294.000). Voor externe inhuur hebben we 'wissellaptops' aangeschaft. Daarnaast is er geïnvesteerd in wifi en telefoonverbindingen en audiovisuele apparatuur in de vergaderzalen (€ 92.000)
- Wagenpark - in 2022 zijn geen nieuwe auto's gekocht. Van de 10 auto's zijn 5 auto's geactiveerd, de andere zijn geleased
- We hebben in juli 2019 de eerste fase van de implementatie van het bedrijfsvoeringsysteem (SAP-by Design) afgerond. Begin 2020 is ook de tweede fase (HRM) operationeel geworden. De projectkosten voor de implementatie (inrichting software) zijn geactiveerd en hebben we in 5 jaar afgeschreven. Het nieuwe VTH-systeem (Open Wave) is 6 januari 2021 live gegaan. Ook voor deze implementatie geldt dat de inrichtingskosten door ons worden geactiveerd, evenals majeure aanpassingen in het systeem.

Tabel 18: Uitzettingen korter dan een jaar

Uitzettingen met een rentetypische looptijd < jaar x € 1.000	Stand 31-12-2022	Voorziening oninbaarheid	Stand 31-12-2021
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	2.651,3		5.599,4
Vorderingen op openbare lichamen	2.315,1		612,2
Overige vorderingen	115,3		760,0
OHW*			pm*
Totaal uitzettingen	5.081,7	0,0	6.971,6

** Ohw '22; is € 47.106 in mindering gebracht op de facturen aan partners.*

Toelichting tabel 18

In tabel 18 hebben we een onderscheid gemaakt tussen de 'uitzettingen korter dan een jaar' en de vorderingen. De uitzettingen betreffen de middelen die zijn ondergebracht in de Rijksschatkist. Er is een saldo van € 2,65 miljoen beschikbaar op 31 december 2022. De nog te betalen kosten zijn op balansdatum eveneens hoog, zoals crediteuren en belastingen (btw).

Met ingang van 2020 is de bekostigingsmethode veranderd naar een 'beheerste' vorm outputfinanciering. Dit houdt in dat onze producten worden afgerekend met een vaste productprijs nadat ze zijn afgerond. Voor producten die nog niet gereed zijn, geldt dat deze door ons zijn gefactureerd aan de klanten, waarbij tevens de producten die uit 2021 onderhanden waren, zijn verdisconteerd. Het betreft een bedrag van € 592.900 met aftrek van de € 636.800 van vorig jaar. In 2023 zal dezelfde werkwijze worden gevolgd.

Tabel 19: Liquide middelen

Liquide middelen x € 1.000	Stand 31-12-2022	Stand 31-12-2021
BNG betaalrekening	-94,5	205,7
Liquide middelen	-94,5	205,7

Toelichting tabel 19

We maken gebruik van twee bankrekeningen - BNG en een rekening-courant bij het Rijk (schatkistbankieren SKB). Voor de liquiditeitspositie wordt de BNG-rekening weergegeven. De schatkist is opgenomen bij de 'uitzettingen'. De negatieve waarde is vlak na balansdatum aangevuld vanuit de schatkist.
Omdat het saldo negatief was per 31 dec 2022, is het in de balans opgenomen onder de vlottende passiva. Het negatieve saldo heeft nauwelijks effect op de kaspositie of exploitatie. We hebben een lopend krediet bij de BNG van € 1,0 miljoen.

Tabel 20: Benutting drempelbedrag

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x €1.000): Verslagjaar 2021		2022 1e kw	2e kw	3e kw	4e kw
(1)	Afgesproken Drempelbedrag*	1.750	1.750	1.750	1.750
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	577	717	659	632
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	1.173	1.033	1.091	1.118
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	0	0	0	0
(1) Berekening drempelbedrag					
(4a)	Begrotingstotaal 2022	21.257			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan €500 miljoen	21.257			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de €500 miljoen te boven gaat	0			
(4d)	Drempelbedrag ODRA (richtlijn)	1.750 (1.000)	1.750 (1.000)	1.750 (1.000)	1.750 (1.000)
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
(5a)	Som van per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	51.938	65.274	60.604	58.125
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	577	717	659	632

Toelichting tabel 20

Standaard is een drempelbedrag van €1,0 miljoen. We hebben echter een specifieke afspraak (25-9-2013) met het Ministerie van Financiën. Daarin is vastgelegd dat de limiet €1,75 miljoen is.

Vaste passiva

Reserves

Het resultaat van 2021 (€ 64.300) is toegevoegd aan het bestemmingsfonds Omzetting mba's. Dit zijn verplichte activiteiten, die in 2022 (en 2023) worden uitgevoerd in het kader van de Omgevingswet.

Toelichting tabel 21

In de reserves muteren we (vóór resultaat) per saldo € 204.800, waaronder de besteding van het batig resultaat 2021, dat door het bestuur is toegevoegd aan het bestemmingsfonds voor de Omzetting mba's.

- Mba's - van dit fonds is nog € 11.000 over ter dekking van de laatste activiteiten in 2023
- Het in 2019 gevormde fonds voor de Omgevingswet is geheel besteed, zowel aan kosten voor gevolgde opleidingen als aan (interne) opleidingsuren
- Innovatie - kosten voor 'Rijker verantwoorden', drones en voorbereidingen op SPUK zijn deels gedekt uit het innovatiefonds
- Nota bene. De genoemde activiteiten zijn in katern 1 inhoudelijk toegelicht. Nadere specificatie is ook opgenomen in de bijlage 'gezamenlijke diensten'.

Tabel 21: Reserves

Reserves x € 1.000	Saldo 31-12-2022	Resultaat bestemming	Toevoegingen	Rente-toerekening	Onttrekkingen 2022	Saldo 31-12-2021
Algemene reserve	470,2					470,2
BR Provincietaken	91,8					91,8
BR Bureau milieumetingen	191,1					191,1
BR Innovatie	45,6				47,9	93,5
BR Opleidingen Omg wet	0,0				103,6	103,6
BR omzetting mba's	11,0		64,3		53,3	0,0
Resultaat	53,3	53,3				0,0
• voorstel aan bestemming MBA	0,0		-64,3			64,3
Reserves	863,0	53,3	0,0	0,0	204,8	1.014,4

In onderstaande fondsen hebben geen mutaties plaatsgevonden:

- Bestemmingsreserve provincie taken - is in 2013 (bij de oprichting van ODRA) ingesteld voor niet voorzienbare werkzaamheden voor Provincie Gelderland, die niet via de reguliere begroting gedekt kunnen worden. Er zijn afgelopen jaren geen activiteiten geweest die voor dekking uit dit fonds in aanmerking kwamen. Er is nog geen invulling voor dit fonds afgesproken met de provincie
- Bestemmingsreserve Bureau milieumetingen - is ingesteld ten behoeve van de dekking van kosten uit (vervanging) investeringen van de apparatuur voor Bureau milieumetingen (nu: team meten & advies).

Batig saldo

Wij stellen voor om het positieve resultaat van € 53.300 toe te voegen aan de algemene reserve. Deze wordt dan met € 23.000 overschreden. Het is aan het Algemeen Bestuur om hierover te beslissen. Na accordering van dit voorstel door AB zal dit na balansdatum worden verwerkt.

Tabel 22: Voorzieningen en langlopende schuld

Voorzieningen x € 1.000	Saldo 31-12-2022	Toevoegingen	Aanwendingen	Saldo 31-12-2021
Harmonisatietoelage Prov. Gelderland	381,4		10,7	392,1
Verlof sparen/Bovenmatig verlof	483,1	483,1	158,3	158,3
Personele kosten	31,0	25,9	82,1	87,2
Frictie	0,0		23,7	23,7
Voorzieningen	895,5	509,0	274,8	661,3
Langlopende schuld BNG	625,0	625,0	-	0,0

Toelichting op tabel 22

De voorzieningen voor toekomstige verplichtingen zijn in 2022 met € 76.000 toegenomen:

- *Voorziening 'harmonisatietoelagen'* - is bij de oprichting van ODRA ingesteld om garantie toelagen die overgekomen medewerkers ontvangen, tot hun uitdiensttreding te dekken. Daar is nog € 381.000 nodig lopend tot 2041. Bij de berekening hebben we de CBP-index voor komende jaren gehanteerd en is de nieuwe pensioenleeftijd meegenomen. De vrijval van € 10.700 is daardoor lager dan gemiddeld in voorgaande jaren
- *Voorziening 'personele kosten'* - hebben we zowel onttrokken als gedoteerd ter dekking van de kosten van voormalige medewerkers waaruit mobiliteit en detacheringskosten kunnen worden betaald
- *Reserve 'bovenmatig verlof'* - in 2020-2021 gevormd voor niet opgenomen verlofuren als gevolg van de covid-19 pandemie. Deze reserve is in 2021 verder aangevuld, omdat wederom medewerkers minder verlof konden/wilden opnemen. Deze valt vrij, het is verdisconteerd met het verlofsparen
- *Verlofsparen* - de cao is de mogelijkheid opgenomen om het bovenwettelijk verlof om te zetten in verlofsparen. Voorheen moest het wettelijk verlof worden opgenomen binnen 5 jaar, vanaf dit jaar geldt dat het verlof geen vervaldatum meer kent (wel een maximum van 3.600 uur) en gebruikt kan worden voor sabbatical of eerder met pensioen. De commissie BBV heeft in december 2022 nadere toelichting gepubliceerd en aangegeven dat vanwege "de niet gelijkmatige opbouw en afbouw het bovenwettelijke verlof" er geen gelijkmatige kostenpatronen ontstaan, en dus een voorziening moet worden gevormd van het totaal aan bovenwettelijk verlof per balansdatum. Het gaat bij ons om 8.350 uur (4,5 fte) met gemiddelde loonkosten van € 57,81 per uur
- *Contract met De Connectie* is opgezegd - een voorziening voor restwaardes van niet meer bruikbare apparatuur. In de afrekening met de Connectie is dit gebruikt

Langlopende schulden

- Bij de BNG is een lening afgesloten voor de financiering van de infrastructuur. Per 1 juli'22; looptijd 15 jaar lineair. De eerste aflossing is per 1 juli 2023. Het kortlopende deel (< jaar) is per 31 dec 2022 € 20.833

Vlottende passiva (met looptijd korter dan jaar)

Toelichting op tabel 23

Eind 2022 zijn diverse subsidies binnengekomen voor projecten die begin 2023 starten.

- *Subsidies voor bodemtaken* - worden in 2023 aangewend (samen met andere te verwachten subsidies) voor de 'warme overdracht'

Tabel 23: Vooruit ontvangen bedragen

Vooruitontvangen betalingen x € 1.000	Saldo 31-12-2022	Toevoegingen	Aanwendingen	Saldo 31-12-2021
Opleidingen circulaire economie	0,0		10,0	10,0
Subsidies bodemtaken	30,0	30,0		
SPUK subsidie energie	311,2	311,2		
SPUK subsidie IBP	174,9	174,9		
Vooruitontvangen betalingen	516,1	516,1	10,0	10,0

van de bodemtaken van provincie naar gemeenten (is onderdeel Omgevingswet)

- *SPUK-THE* - toezicht en handhaving op energie-besparingsplicht, het ontvangen bedrag is een eerste voorschot op het totale project dat tot 2026 loopt. Er is een beschikking afgegeven voor een totaalbedrag van € 1.565.897
- *SPUK-IBP* - kwaliteitsprogramma vanuit de OD NL en Ministerie van I&W, voortvloeiend uit de aanbevelingen van de Commissie van Aartsen. Het ontvangen bedrag is een voorschot. In totaal is tot eind 2023 een bedrag van € 525.000 toegezegd

De verantwoording van de SPUK-subsidies loopt via de Sisa-richtlijnen en maken onderdeel uit van de jaarrekening (inhoudelijk zijn de projecten in katern 1 toegelicht).

Toelichting op tabel 25 en 26

Onze schuldenpositie is aan het einde van het boekjaar altijd relatief groot. Leveranciersfacturen en afdracht belastingen en premies worden toegerekend aan het boekjaar, maar betaald in de eerste maand van het nieuwe jaar.
Voor de BTW- afdracht geldt dat het opgenomen bedrag in de tabel de verschuldigde belasting is over het vierde kwartaal 2022. Bij opstellen van jaarrekening is geconstateerd dat in de aangiften 2020 fouten zijn gemaakt, die leiden tot een aanvullende aangifte bij de belastingdienst.
De post 'afrekening voorschot' partners; bij een aantal partners is er minder gerealiseerd dan het afgesproken werkpakket, op basis waarvan de voorschotten waren gebaseerd. Derhalve ontvangen zij geld terug.
Onder de post 'crediteuren privaat' zijn verschuldigde bedragen aan de personeelsvereniging en nog te betalen vergoedingen aan private personen opgenomen.

Tabel 24: SPUK verantwoordingstabellen

Beschikkings-nummer		Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
SPUK-IBP	Specifieke uitkering	Ontvangen gelden (voorschot)	Besteding in 2022	Cumulatieve bestedingen t/m 2022	Eindverantwoording (ja/nee)
IenW E93 IENW/BSK-2022/ 298276	Regeling specifieke uitkering interbestuurlijk programma VTH	€ 174.863	Aard controle R Indicator E93/01 € -	Aard controle n.v.t. Indicator E93/02 € -	Aard controle n.v.t. Indicator E93/03 Nee

Beschikkings-nummer		Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
SPUK-energie	Specifieke uitkering	Ontvangen gelden (voorschot)	Besteding in 2022	Cumulatieve bestedingen t/m 2022	Voldaan aan artkel 6, tweede lid van de regeling (ja/nee)	Voldaan aan artkel 6, zesde lid van de regeling (ja/nee)	Eindverantwoor-ding (ja/nee)
EZKF21 THE-22-03351958	Eenmalig specifieke uitkering ten behoeve van extra onder-steuning voor toezicht op en handhaving van de energiebesparingsplicht	€ 311.249	Aard controle R Indicator F21/01 € -	Aard controle n.v.t. Indicator F21/02 € -	Aard controle R Indicator F21/03 nee	Aard controle D2 Indicator F21/04 ja	Aard controle R Indicator F21/05 nee

Tabel 25: Schulden korter dan 1 jaar

Schulden < jaar x €1.000	Saldo 31-12-2022	Saldo 31-12-2021
Te betalen lonen, loonbelasting	977,8	1.128,5
Premies IP/OP/NP/FPU	186,4	352,8
Crediteuren	1.079,2	2.367,1
Crediteuren privaat	12,0	20,1
Te betalen BTW	111,5	
Afrekening voorschot partners	896,5	
BNG-liquiditeit	94,5	
Divers	242,1	13,1
Overige schulden	3.599,8	3.881,6

Tabel 26: Overlopende passiva

Overlopende passiva (nog te betalen) x €1.000	Saldo 31-12-2022	Saldo 31-12-2021
Facturen leveranciers	168,5	1.501,5
CAO 2021 nabetalingen	16,0	231,0
Afrekeningen met klanten	4,2	160,6
Overlopende passiva	188,7	1.893,1

Tabel 27: Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Overzicht niet uit de balans blijkende verplichtingen x € 1.000	Onderwerp	Looptijd eindigt	Contractw. 2022	Contractw. p/jaar>2023	Toelichting
Leasecontracten vervoersmiddelen					
• Ambting car expert	3 maal Kia Picanto lease	1-4-2021	9,6	9,4	3 jarig contract; daarna verlengd
• Ambting car expert	1 maal Kia Picanto lease	1-4-2022	3,2	3,1	3 jarig contract
• BK mobility	Peugeot e-Bus	1-2-2026	10,8		5 jarig contract
ICT licenties en beheer					
• T2en	Licenties SAP / SAC en helpdesk	1-1-2025	90,0	123,6	optie tot verlenging met 5 jaar
• REM automatisering	Licenties Open Wave	1-1-2026	54,0	54,0	optie tot verlenging met 5 jaar
• Rubicon	Cloud-beheer	1-6-2024	17,3	17,3	
• telefoon / wifi	Wilroff Rijtsema	1-7-2026		26,3	onderhoudscontract
Huisvesting					
• Eusebius B5	Huurcontract & services	1-2-2042	81,9	387,7	
Facilitair					
• Provincie Gelderland	Huur en services pand Markt	1-1-2022	14,8	14,5	contract wordt (stilzwijgend) jaarlijks verlengd
• Hommerson	Schoonmaak	1-1-2024	12,0	24,5	verlening
• Ten Brinke	Beplanting	1-7-2027	17,5	8,0	lease contract 5 jaar
Personeel					
• Care2Work	Verzuimbegeleiding en arbo	1-4-2020	12,3	12,1	jaarlijks opzegbaar
• Medewerkers ODRA	Thuiswerkplek vergoeding	1-5-2026	34,0		voor 5 jaar tot €1.000 p/medewerker
Primaire proces					
Stantec	Milieur controles	1-4-2025	150,0	150,0	ingegaan per april 2021
Totaal			507,4	830,5	

Toelichting op tabel 27

We hebben doorlopende verplichtingen die niet uit de balans op te maken zijn. Dat zijn bijvoorbeeld doorlopende contracten met een looptijd langer dan één jaar, die mogelijk tot frictie/afkoop leiden bij tussentijdse beëindiging.

In 2022 is een aantal langlopende verplichtingen beëindigd vanwege de verhuizing. Het betreft:
- Huurcontract met de gemeente Arnhem
- Facilitaire en ICT-diensten met De Connectie
- ICT-contracten gekoppeld aan diensten van De Connectie

Diverse verplichtingen

- Opgebouwd (IKB) is niet gekapitaliseerd. Dit is geen verplichting in het BBV vanuit de aanname dat deze jaarlijks gelijk zijn. Wij rekenen de opgebouwde IKB aan het eind van het jaar af
- Reguliere verlofsaldi hoeven volgens de BBV niet gekapitaliseerd te worden. Er wordt uitgegaan van gelijke opnamen in de jaren. Omdat 2020 en 2021 bijzondere jaren waren vanwege de covid-19 pandemie, zijn de 'bovenmatige niet opgenomen verlof uren 2021' wel als verplichting opgenomen

De (nieuwe) verplichting om bovenwettelijk verlof wel als voorziening op te nemen is verwerkt in de balans
- Alle medewerkers in vaste dienst hebben een trekkingsrecht van maximaal €1.000 voor vijf jaar ter besteding aan een Arbo-geschikte thuiswerkplek. De feitelijk afgeroepen vergoeding is in de exploitatie opgenomen bij de algemene personeelskosten. De reservering staat (gesaldeerd) op de balans en bedraagt € 79.600
- Afspraken rond het generatiepact zijn niet gewaardeerd in de jaarrekening

Gebeurtenissen met gevolgen voor 2022 en later

- We hebben geen juridische claims, garantstellingen en borgstellingen lopen
- We hebben eind december 2021 de huurovereenkomst met de gemeente Arnhem en de dienstverleningsovereenkomst (DVO) met De Connectie opgezegd. In een finale 'kwijtingsbrief' van december 2022 zijn alle lopende verplichtingen (frictiekosten en transitiekosten) afgewikkeld
- Er wordt een suppletie-aangifte omzetbelasting ingediend, die nog betrekking heeft of onvolledige aangifte in 2020. Op de vordering die ODRA denkt te hebben op de belastingdienst is nog geen beschikking binnengekomen
- Verder zijn geen andere relevante gebeurtenissen na balansdatum

M

FINANCIËLE WEERBAARHEID EN RISICO'S

Wij brengen ons bestuur aan de hand van een dashboard periodiek op de hoogte van de stand van zaken in onze bedrijfsvoering en staan dan stil bij de operationele risico's, financiën en ons weerstandsvermogen. De financiële positie ultimo 2022 geeft aanleiding om in 2023 een evaluatie op de vermogenspositie voor te stellen aan het bestuur.

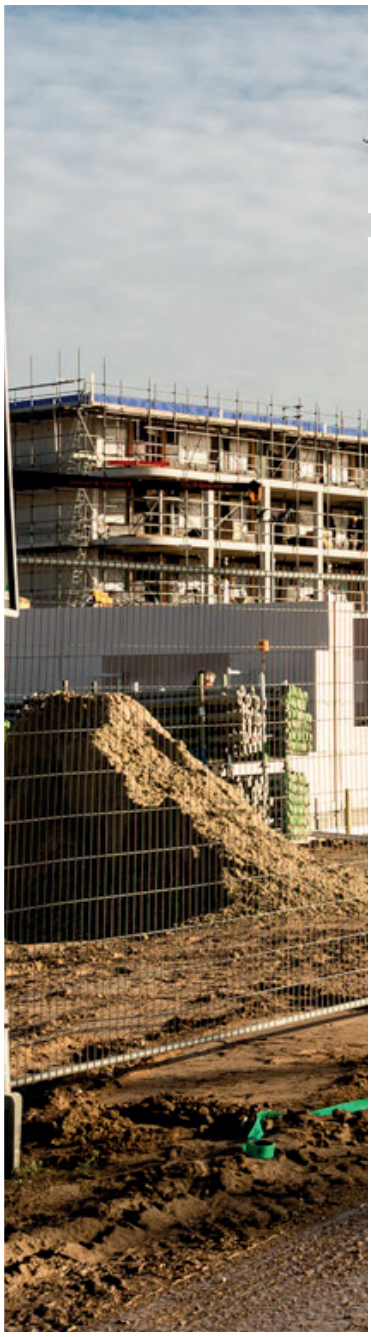

In de tabellen wordt de financiële positie verder geduid:

- *Weerstandsvermogen* - Het weerstandsvermogen geeft aan in welke mate wij in staat zijn financiële tegenvallers in de toekomst op te vangen. In de Gemeenschappelijke Regeling (GR) is bepaald welke vermogensbestanddelen wij kunnen aanhouden. Deze bestaan uit een algemene reserve en bestemmingsreserves.
  De algemene reserve is gemaximeerd tot € 500.000, dat is maximaal 2,3% van de omzet in 2022. Daarnaast kunnen we bestemmingsreserves aanhouden voor kosten die we in de toekomst verwachten.

Tabel 28: Weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen x € 1.000	Stand 31-12-2021	Stand 31-12-2022	Resultaat bestemming	% omzet	Begroot 2022
Algemene Reserve	470,2	470,2	29,8	2,3%	483,0
• resultaat boekjaar	64,3	53,3			
• te bestemmen door bestuur (na balansdatum)			23,5		
Bestemmingsreserves					
• provincietaken	91,8	91,8			92,0
• milieu metingen	191,1	191,1			
• innovatie	93,5	102,6			
• opleidingen omgevingswet	103,6	0,0			
• mba's	0,0	11,0			
Totaal	1.014,4	920,0	53,3	0,2%	699,0
Totale baten (omzet)	19.489,7	22.023,9			21.257,4
• percentage omzet ex resultaat	5,2%	3,7%			3,3%

Toelichting op tabel 28

Het weerstandsvermogen (zonder resultaatbestemming) is als percentage van de omzet gedaald met 1,5% ten opzichte van 2021. Wij achten het weerstandsvermogen van ruim € 0,8 miljoen onvoldoende om de huidige risico's en latente verplichtingen (in het kader van bestemmingsfondsen) af te dekken.

In 2023 zullen voorstellen ontwikkeld worden met betrekking tot het vermogen. Inhoud en omvang bepaalt het Algemeen Bestuur.

Risico's

1. Exploitatiesaldo

Een saldo in de exploitatie kan ontstaan door niet realiseren van begrote inkomsten, tegenvallende kosten of kosten voor onvoorziene gebeurtenissen. Nieuw in deze categorie is ook de structurele krappe arbeidsmarkt, waardoor niet aan verplichtingen jegens klanten kan worden voldaan, en er omzetmarge wordt misgelopen.
Prognoses - in 2022 is geconstateerd dat bij het maken van prognoses de marges, die door bovenstaande onzekerheden ontstaan, kunnen oplopen tot 2% á 3% van de omzet. Gemiddeld € 500.000.
Outputfinanciering - uit een voorlopige analyse over 2022 blijkt dat het gemiddelde prijs van een product uitkomt op € 654,- (begroot € 712). Er worden meer 'goedkopere producten dan duurdere geleverd'. Er is een disbalans in aantallen, maar ook in bestede tijd per product. Bij een aantal producten is het 'kengetal' (de gemiddelde tijdsbesteding) nog niet stabiel. Voor de zomer 2023 wordt een gedetailleerd onderzoek gedaan naar de kostprijzen ten behoeve van de volgende begrotingscyclus.

2. Taakuitvoering

We kunnen aansprakelijk worden gesteld voor fouten in de taakuitvoering en bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld als gedelegeerde bevoegdheden onduidelijk zijn en niet helder zijn vastgelegd. Dit betreft vooral een bestuurlijk- en imagoprobleem. We zijn verzekerd voor schadeclaims tot een bedrag van maximaal twee keer €2,5 miljoen per jaar. Met een eigen risico. In 2022 zijn er geen substantiële claims binnen gekomen waarvoor de verzekering is ingezet.

3. Frictiekosten

Ondanks de groei van afgelopen jaren, de krappe arbeidsmarkt en organisatorische turbulentie, is in 2022 weinig frictie ontstaan met financiële consequenties. Partners hebben in 2022 vooral meer taken bij ons neergelegd. Er zijn geen partners die taken weer terug in eigen beheer hebben genomen. Binnen het Gelders Stelsel zijn enkele taken verschoven, maar allen budgetneutraal.

4. Niet voldoen aan wet- en regelgeving

Dat wij niet voldoen aan algemene wet- en regelgeving, zoals belastingwetten, privacy, Europese -en nationale verordeningen is een risico, maar dat is in 2022 beperkt gebleven, omdat bijvoorbeeld geen wijzigingen zijn doorgevoerd in de belastingplicht (omgevingsdiensten zijn vrijgesteld van vennootschapsbelasting).

5. Liquiditeit

Ons werkkapitaal wordt gevormd door vermogen, beschikbare voorzieningen en voorschotten die partners betalen voor onze dienstverlening. Bij uitblijven van betalingen van de voorschotten lopen wij een risico dat we salarissen, loonheffing, premies, BTW en crediteuren te laat betalen. We hebben aan het eind van elk kwartaal een saldo van minimaal twee miljoen euro nodig. We dekken een groot deel van de liquiditeitsbehoefte uit de voorschotten van onze partners, en zijn daarbij afhankelijk van hun betalingsdiscipline. Die is in 2022 sterk verbeterd ten opzichte van 2021.

Tabel 29: Financiële kengetallen

Kengetallen	Stand 31-12-2022	Stand 31-12-2021
Netto schuldquote	3,0%	7,1%
Netto schuldquote gecorr. voor	0,0%	7,1%
Solvbiliteitsrisico	7,0%	6,3%
Structurele exploitatieruimte	pm	pm
Liquiditeit	334,2%	135,2%
Grondexploitatie	nvt	nvt
Belastingcapaciteit	nvt	nvt

Toelichting op tabel 29

Met bovenstaande kengetallen geven we inzicht in de structurele evenwichtigheid en duurzaamheid van onze begroting.

- De netto schuld quotes geven inzicht in het niveau van onze schuldenlast ten opzichte van de baten middelen. In de toelichting op de balans zijn de schulden en eigen vermogen gespecificeerd. De schuldquote is lager dan in 2021. Feitelijk financieren we de lopende verplichtingen met eigen middelen.
- De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin wij in staat zijn aan onze financiële verplichtingen te voldoen. Het betreft het eigen vermogen versus het balanstotaal. Het percentage is licht gestegen naar 7,0%.
- Voor de beoordeling van het structurele- en reële evenwicht van de begroting maken wij het onderscheid tussen structurele- en incidentele lasten. We hebben geen toezeggingen op een meerjarige omzet, ondanks het aanwezig zijn van wettelijke verplichte basis-milieutaken.
- Grondexploitatie en belastingcapaciteit zijn bij ODRA niet van toepassing.

Financiering, treasury, bankieren

In ons Treasurystatuut van eind 2016 hebben we de doelstellingen geformuleerd naar de verschillende deelgebieden van treasury: rente risicobeheer, financiën en kasbeheer.

- *Ons financieringsvraagstuk* - in 2022 zijn we een lening aangegaan ter dekking van de investeringen in de huisvesting. Gaat om een 15-jarige lening van € 625.000. De afschrijving van de investeringen loopt hiermee gelijk. De investeringen in ICT worden gefinancierd uit onze liquiditeit. Dit gezien de relatief korte looptijd.
- *Investeringen in apparatuur meetdienst* - worden eventueel gedekt met het bestemmingsfonds.
- *We zijn sinds eind 2013 verplicht deel te nemen aan schatkistbankieren* - alle banktegoeden boven drempelwaarde van €1,75 miljoen, die wij met het Ministerie van Financiën hebben afgesproken, worden verplicht gestort op een rekening-courant bij het Ministerie. De overige liquiditeit is onze rekening-courant tegoeden en die hebben we ondergebracht bij de BNG.
  In de financieringsovereenkomst (juni 2020) met de BNG is een kredietlimiet afgesproken van maximaal één miljoen euro. Sinds oktober 2022 wordt er (weer) rente vergoed over de tegoeden.
- *Kasgeldlimiet Fido* - in de wet Financiering decentrale overheden (Fido) is een kasgeldlimiet gesteld aan het maximumbedrag waarop wij onze financiële bedrijfsvoering met kortlopende middelen (looptijd minder dan 1 jaar) mogen financieren. Voor ons is de norm 8,2% van het begrotingstotaal. Wij komen hier niet boven.

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur van Omgevingsdienst Regio Arnhem van 13 april 2023.

De voorzitter,
Joa Maouche

De secretaris,
Ruben Vlaander

Bijlagen

Bijlage 1: Specificatie producten en diensten

Productnaam	Geactualiseerde bg 2022				Realisatie 2022					Realisatie 2021	
	Taakveld	Kengetal	Aantallen	Baten x € 1.000		Aantallen	% prod.		Baten	% bg	Aantallen	Baten
Programma 1. Vergunningverlening												
Intrekken omgevingsvergunning mba	Milieu	13	8	€ 9,6		6	0%		€ 7,2	75%		
Intrekkingsbesluit BRIKS	Bouw	4	40	€ 14,7		26	0%		€ 9,6	65%		
Maatwerk milieu	Milieu	14	59	€ 76,0		56	0%		€ 72,1	95%		
Meldingen beh. Besluit bouw en leefomg.	Bouw	1	1.383	€ 127,2		1.469	13%		€ 135,1	106%		
Meldingen mba	Milieu	10	451	€ 414,9		394	3%		€ 362,5	87%		
Meldingen mba-rio	Milieu					0	0%		€ -			
Omgevingsverg. BRIKS cat 1 / gevolgklasse 1	Bouw	9	1.368	€ 1.132,7		1.490	13%		€ 1.291,5	114%		
Omgevingsverg. BRIKS cat 2 / gevolgklasse 2	Bouw	23	484	€ 1.024,1		492	4%		€ 1.053,8	103%		
Omgevingsverg. milieubelastende act.	Milieu	22	55	€ 111,3		33	0%		€ 66,8	60%		
Vergunning vuurwerkontbrandingen	Milieu	11	172	€ 174,1		183	3%		€ 185,2	106%		
Subtotaal vergunningen		8,3	4.020	€ 3.084,7		4.149	37%		€ 3.183,8	103%	4.036	€ 3.325,1
aandeel bouw		81%	3.275	€ 2.298,8	84%	3.477		78%	€ 2.490,0		3.482	€ 2.483,7
aandeel milieu & algemeen		19%	745	€ 785,9	7%	278		10%	€ 331,3		554	€ 841,3
Programma 2. Toezicht en Handhaving												
Controle asbest/sloop	Bouw	9	229	€ 189,6		230	2%		190	100%		
Controle BRIKS/gevolgklasse 2 Bbl	Bouw	23	229	€ 484,6		202	2%		427	88%		
Controle BRIKS/gevolgklasse 3 Bbl	Bouw	48	93	€ 410,7		64	1%		283	69%		
Controle BRIKS categorie 1	Bouw	8	1.107	€ 814,8		1.379	12%		1.015	125%		
Controle BRIKS categorie 1 - RIT	Bouw			€ -		12	0%		9	0%		
Handhavingscontrole	Milieu	10	98	€ 90,2		116	1%		107	118%		
Handhavingscontrole - RIO	Milieu	6	609	€ 336,2		0	0%		0	0%		
Hercontrole milieu	Milieu			€ -		429	4%		237	0%		
Hercontrole milieu - RIO	Milieu			€ -		3	0%		2	0%		
Klachtbehandeling	Milieu	2	1.882	€ 346,3		2.907	26%		535	154%		
Prev. controle mba - RIT	Milieu	9	1.620	€ 1.341,4		0	0%		0	0%		
Prev. milieutoezicht	Milieu			€ -		1.548	14%		1.282	0%		
Prev. milieutoezicht - RIO	Milieu			€ -		4	0%		3	0%		
Projectcontrole - WNB	Milieu			€ -		45	0%		33	0%		
Rapp. verpl. overig	Milieu	4	290	€ 106,7		176	2%		65	61%		
Toez. vuurwerkev.	Milieu	12	115	€ 127,0		100	1%		110	87%		
Subtotaal Toezicht en handhaving		7,4	6.272	€ 4.247,3		7.215	63%		€ 4.297.7	101%	7.885	€ 5.875
aandeel bouw		26%	1.658	€ 1.899,6	26%	1.887		45%	€ 1.924,3		1.936	€ 1.984,7
aandeel milieu & algemeen		74%	4.614	€ 2.347,7	74%	5.328		55%	€ 2.373,4		5.949	€ 3.890,1
Totaal producten		verhouding	10.292	€ 7.331,9		11.364		**	€ 7.481,5	110%	11.921	€ 9.199,9
aandeel bouw		57%	4.933	€ 4.198,4	47%	5.364			€ 4.414,3		5.418	€ 4.468,4
aandeel milieu & algemeen		43%	5.359	€ 3.133,5	49%	5.606			€ 2.704,7		6.503	€ 4.731,4

** De realisatie is gebaseerd op de PDC 2021. De actuele begroting is gebaseerd op de PDC 2022/2023. Conversie 2021 op productniveau is niet gemaakt.*
*** Betreft realisatie exclusief verrekening OHW ad € 47,1 + materiele kosten ad € 3,6*

Bijlage 1b: Specificatie diensten

Taakveld	Tarief € 92,00 Taakveld	Geactualiseerd bg '22 Aantal uren	Baten	Realisatie '22 Aantal uren	Baten	% bg	Realistie 2021* Aantal	Bedrag
Programma; Vergunningen								
Advies omgevingskwaliteit	Bouw							
Advies omgevingsverg. en meldingen	Milieu	292	€ 27	681	€ 63	233%		
Begeleiden initiatief BRIKS	Bouw	2.633	€ 242	4.456	€ 410	24%		
Begeleiden initiatief milieu	Milieu	1.315	€ 121	645	€ 59	339%		
Beoordelingen Bbl	Bouw	2.290	€ 211	1.499	€ 138	65%		
Juridische expertise vergunningen	Algemeen	2.204	€ 203	5.180	€ 476	235%		
Omgevingsverg. BRIKS cat 3	Bouw	2.320	€ 213	1.945	€ 179	84%		
Omgevingsvergunning compl. Bedrijven	Milieu	2.684	€ 247	2.051	€ 189	76%		
Subtotaal vergunningen		**13.738**	**€ 1.264**	**16.457**	**€ 1.513**	120%	**10.528**	**€ 969**
aandeel bouw		53% 7.243	€ 666	48% 7.900	€ 726		41% 4.264	€ 392
aandeel milieu & algemeen		47% 6.495	€ 598	52% 8.557	€ 787		59% 6.263	€ 576
Programma 2. Toezicht en Handhaving								
Adviesrapport leefomgevings - GUO	Algemeen			0	€ -	0%		
Bestuursdwang uitvoeren	Bouw	250	€ 23	32	€ 3	12%		
Contr. best. bouw en RO	Milieu	4.312	€ 397	4.194	€ 385	97%		
Controle bodemsanering	Milieu			6.210	€ 571	0%		
Controle complex bedrijf	Milieu	5.808	€ 534	11.631	€ 1.070	200%		
Contr. grav. i/bodem o/IW	Milieu	9.649	€ 888	4.729	€ 435	49%		
Contr. grav. i/bodem o/IW - A15	Milieu	2.619	€ 241	15	€ 1	1%		
Handh. besl. nemen	Algemeen	10.316	€ 949	10.776	€ 991	104%		
Jur. exp. handhaving	Algemeen	4.990	€ 459	5.479	€ 504	110%		
Projectcontrole - ENE	Milieu	2.504	€ 230	3.454	€ 318	138%		
Rapp. beh. meld. ong. voorv.	Milieu	1.464	€ 135	602	€ 55	41%		
Rapp. verpl. EPRTR	Algemeen	1.101	€ 101	1.205	€ 111	109%		
Transportcontrole	Milieu	250	€ 23	191	€ 18	76%		
Diensten PCH	Algemeen	7.132	€ 656	8.351	€ 767	0%		
Subtotaal Toezicht en handhaving		**50.395**	**€ 4.636**	**56.869**	**€ 5.229**	113%	**9.031**	**€ 831**
aandeel bouw		9% 4.312	€ 397	7% 4.194	€ 385		28% 2.507	€ 231
aandeel milieu & algemeen		46.083	€ 4.240	52.675	€ 4.843		6.524	€ 600
Programma 3. Advies								
Adviesrapport leefomgeving	Milieu	9.642	€ 887	10.151	€ 934	105%		
Adviesrapport leefomgeving - A15	Milieu		€ -	4	€ 0	0%		
Adviesrapport leefomgeving - GUO	Milieu		€ -	1.056	€ 97	0%		
Adviesrapport leefomgeving	Milieu	465	€ 43	805	€ 74	173%		
Beoordeling saneringsevaluatie	Bouw	2.380	€ 219	3.950	€ 363	166%		
Meetadviesrapport leefomgeving	Milieu	8.255	€ 759	7.116	€ 654	86%		
Meten luchtkwaliteit langs wegen	Milieu	2.168	€ 199	-2	€ -	0%		
Meetadvies lucht				1.481	€ 136			
divers				119	€ -			
Subtotaal advies		**22.910**	**€ 2.108**	**24.680**	**€ 2.259**	107%	**19.177**	**€ 1.764**
aandeel bouw		10% 2.380	€ 219	16% 3.950	€ 363		0	€ -
aandeel milieu & algemeen		90% 20.530	€ 1.889	84% 20.730	€ 1.896		14.253	€ 1.311
Programma 4. Stelseltaken								
Subtotaal stelseltaken		**0**	**€ -**	**0**	**€ -**		**5.066**	**€ 466**
aandeel bouw		0	€ -	0	€ -		0	€ -
aandeel milieu & algemeen		0	€ -	0	€ -		5.066	€ 466
Programma 5. Algemeen en Projecten								
Beleids- en bestuursondersteuning	Algemeen	2.745	€ 253	2.234	€ 205	81%		
Detachering	Algemeen	1.556	€ 143	1.829	€ 181	126%		
Externe communicatie	Algemeen			1.050	€ 96	0%		
Faciliteren part. traject	Milieu	1.876	€ 173	593	€ 54	32%		
Inzet toezichthouders	Milieu			433	€ 40	0%		
Kennisontwikkeling	Algemeen			3.756	€ 345	0%		
Omgevingsscans	Milieu			953	€ 88	0%		
Partnerspecifieke werkafspraken	Algemeen	1.046	€ 96	373	€ 34	36%		
Programma- en projectmanagement	Algemeen	16.443	€ 1.513	9.563	€ 918	61%		
Programma- en projectmedewerking	Algemeen	15.350	€ 1.412	13.773	€ 1.191	84%		
Subtotaal projecten		**39.015**	**€ 3.589**	**34.557**	**€ 3.153**	88%	**21.079**	**€ 1.963**
aandeel bouw		0		0			0	
aandeel milieu & algemeen		100% 39.015	€ 3.589	100% 34.557	€ 3.153		100% 21.079	€ 1.963
Totaal diensten (in uren)		**126.058**	**€ 11.597**	**132.563**	**€ 12.154**		**64.881**	**€ 5.993**
aandeel bouw		11% 13.935	€ 1.282	12% 16.044	€ 1.475		10% 6.771	€ 623
aandeel milieu & algemeen		89% 112.123	€ 10.315	88% 116.519	€ 10.679		74% 46.312	€ 4.453

** De realisatie is gebaseerd op de PDC 2021. De actuele begroting is gebaseerd op de PDC 2022/2023. Conversie 2021 voor diensten is niet gemaakt.*
*** Hierin ook opgenomen en uren tbv projecten afgerekend via balans*

Bijlage 2: Specificatie per partner

Begroting per klant (groep)

Baten per klant x € 1.000	Producten aantal x tarief	Diensten uren x tarief	Collectieve diensten	Overige baten	Totaal	% Bouw	Begroot 2022 aantal producten	Begroot 2022 aantal diensten
Arnhem	€ 3.227	€ 1.819	€ 588	€ 35	€ 5.669	50%	4.436	19.776
Doesburg	€ 65	€ 50	€ 30	€ -	€ 146	8%	95	544
Duiven	€ 193	€ 161	€ 43	€ -	€ 397	4%	262	1.753
Lingewaard	€ 1.521	€ 1.406	€ 217	€ 117	€ 3.261	41%	2.045	15.283
Overbetuwe	€ 495	€ 376	€ 109	€ 14	€ 994	6%	698	4.092
Provincie regulier	€ 310	€ 611	€ 85	€ 214	€ 1.220		313	6.640
Provincie Bodemtaken	€ -	€ 550	€ -	€ -	€ 550	33%		5.975
Provincie Complexe Handhaving	€ -	€ 3.359	€ 128	€ 45	€ 3.533	1%		36.514
Provincie Aandachtsbedrijven	€ -	€ 1.136	€ -	€ 42	€ 1.178			12.348
Renkum	€ 825	€ 412	€ 151	€ -	€ 1.388	51%	1.090	4.481
Rheden	€ 286	€ 143	€ 103	€ 7	€ 538	11%	714	1.555
Rozendaal	€ 10	€ 4	€ 16	€ -	€ 31	11%	19	46
Westervoort	€ 46	€ 30	€ 30	€ -	€ 106	2%	64	326
Zevenaar	€ 324	€ 289	€ 88	€ 14	€ 715	7%	487	3.144
Subtotaal Partners	€ 7.302	€ 10.348	€ 1.590	€ 487	€ 19.726	27%	10.223	112.477
% van de omzet	37%	52%	8%	2%				
Subtaal OD's	€ 30	€ 332	€ 55	€ -	€ 417	27%	64	3.610
Subtotaal derden	€ 0	€ 318	€ 7	€ 101	€ 427	22%	-	3.458
Balans Overigen div inkomsten								
Subtotaal uit balans/overig	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -		-	5.258
Totaal klanten	€ 7.331	€ 10.998	€ 1.653	€ 588	€ 20.570	27%	10.287	124.803
% van de omzet	36%	53%	8%	3%			7,75 gemiddeld kengetal	

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Realisatie per klant

Realistie 2022		Realistie 2022					Taakvelden real. 2022		
Real. producten	Real. diensten	Producten x tarief	Uren x tarief	Col. diensten	Div. materieel	Totaal	Bouw	mil / alg	Aandeel bouw
5.455	22.639	€ 3.506	€ 2.082	€ 588	€ 71	€ 6.248	€ 3.307	€ 2.941	53%
177	651	€ 149	€ 60	€ 30	€ -	€ 238	€ 86	€ 153	36%
212	1.442	€ 154	€ 132	€ 43	€ 10	€ 340	€ 9	€ 331	3%
1.736	13.170	€ 1.282	€ 1.211	€ 217	€ 82	€ 2.792	€ 1.131	€ 1.660	41%
603	4.124	€ 412	€ 379	€ 109	€ 25	€ 925	€ 1	€ 925	0%
362	11.113	€ 300	€ 593	€ 86	€ 277	€ 1.255	-€ 32	€ 1.287	-3%
	8.484	€ -	€ 780	€ -	€ -	€ 780	€ 363	€ 417	47%
	38.371	€ -	€ 3.540	€ -	€ 62	€ 3.602	€ 66	€ 3.536	2%
	13.612	€ -	€ 1.252	€ -	€ 2	€ 1.254	€ -	€ 1.254	
1.471	5.043	€ 902	€ 463	€ 151	€ -	€ 1.517	€ 787	€ 730	52%
738	1.830	€ 287	€ 168	€ 103	€ -	€ 558	€ 45	€ 513	8%
15	15	€ 11	€ 1	€ 16	€ -	€ 29	€ 3	€ 26	10%
72	169	€ 51	€ 15	€ 30	€ -	€ 96	€ 2	€ 94	2%
452	4.543	€ 294	€ 418	€ 88	€ 50	€ 849	€ 51	€ 799	6%
11.293	125.206	€ 7.349	€ 11.095	€ 1.462	€ 579	€ 20.485	€ 5.820	€ 14.665	28%
		36%	54%	7%	3%				
71	3.448	€ 15	€ 317	€ 57	€ 3	€ 391	€ 85	€ 306	22%
-	2.602	€ 71	€ 680	€ -	€ 20	€ 778	€ 91	€ 688	12%
	406	€ -	€ 37	€ -	€ 120	€ 205	€ -	€ 205	
	901	€ -	€ 45	€ 145	€ -145	€ -0	€ -	€ -0	
		€ -	€ 72	€ -	€ 94	€ 166	€ -	€ 166	
-	1.307	€ -	€ 154	€ 145	€ 68	€ 370	€ -	€ 370	
11.364	132.563	€ 7.434	€ 12.247	€ 1.664	€ 669	€ 22.024	€ 5.996	€ 16.028	27%
7,11		34%	56%	8%	3%		27%	73%	

Bijlage 3: Specificaties productie/bestedingen

Collectieve diensten en EML-controles / complexe vergunningen

Projecten en gezamelijke diensten x €1.000	ini-bg '22	Actuele bg 2022	Realisatie (uitvoering) € 92	Interne uren à € 57,81	Materieel realisatie
Project omgevingswet	128,8	128,9	215,3		60,9
Programma energie	138,0	138,0	203,1		0,4
• Circulaire economie	46,0	46,0	31,2		
• GUOV	23,0	22,9	20,4		
Project ondermijning	23,0				
Gezam. algemeen deel projecten	358,8	335,8	470,0	0,0	61,4
Gegevensbeheer	81,2		0,0		
Beheer kaarten/zones/data	130,2	167,3	126,0		21,4
Keten en data gedreven toezicht	152,3	170,9	132,1		44,6
Klantadvies milieu	65,4	65,3	5,4		
Ontwikkeling strafrecht	147,2	147,2	254,0		
Piketdienst abonnement	107,0	106,9	75,8		18,0
Omzetting mba's			37,3		16,0
Innovatie	100,0	100,0	88,9	28,5	30,5
Gezam. alle partners	783,3	757,6	719,5	28,5	130,6
Klantadvies BRIKS	368,0	368,0	425,4		
Gezam. Bouw-partners	368,0	368,0	425,4	0,0	0,0
Overige klanten					
OD's: DAT/LMA/ ketentoezicht	143,9	110,4	55,2		
Gem. Beheerkaarten/zones/data		75	8,0		
Totaal-generaal	1.654,0	1.579,3	1.678,1	28,5	191,9

EML-controles	real 2022	real 2021
Gemeente Arnhem	209	165
Gemeente Doesburg	17	7
Gemeente Duiven	1	
Gemeente Lingewaard	55	34
Gemeente Overbetuwe	52	35
Gemeente Renkum	31	19
Gemeente Rheden	53	61
Gemeente Rozendaal	4	1
Gemeente Westervoort	1	
Gemeente Zevenaar	9	
Totaal	432	322

Kosten 2022	Te betalen door klanten fixed price	Overig bekostiging	Toelichting	Verschil
276,2	128,9	103,6	uit balans	€ -43,7
203,5	138,0	55,2	bijdrage gea/goed	€ -10,3
31,2	46,0	10,0	bijdrage IPO	€ 24,8
20,4	22,9			€ 2,5
0,0	0,0			-
531,3	335,8	168,8	504,6	-26,7
0,0	0,0			€ -0,0
147,4	167,3			€ 19,9
176,7	170,9			€ -5,8
5,4	65,3			€ 59,9
254,0	147,2			€ -106,8
93,8	106,9			€ 13,1
53,3		53,3	uit balans	€ -
147,9	100,0	47,9	uit balans	€ -
878,5	757,6	101,2	0,0	-19,7
425,4	368,0			€ -57,4
425,4	368,0	0,0	368,0	-57,4
55,2	55,2			€ -
8,0	8,0			€ -
1.898,5	1.524,6	270,0	1.794,6	-103,8

Milieuverg. complex kosten ODRN x € 1.000	Real. 2022	Real. 2021	Real. 2020
Arnhem	15,4	7,5	3,9
Duiven	9,4	0,8	
Lingewaard			2,9
Overbetuwe	23,6	2,1	7,3
Renkum			
Rheden			
Zevenaar	49,2	29,3	1,2
Totaal x € 1.000	97,6	39,7	15,3

deJong&Laan

Pascalweg 2
6662 NX Elst
0481-463534

elst@jonglaan.nl
www.jonglaan.nl

Bijlage 4: Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de in de jaarstukken 2022, op pagina 30 tot en met 50, opgenomen jaarrekening 2022 van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2022 een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2022 als van de activa en passiva van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem per 31 december 2022 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).
- zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2022 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit*:*

1 de balans per 31 december 2022;
2 het overzicht van baten en lasten over 2022; en
3 de toelichtingen met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.
4 De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (pagina 49)

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2022, het door het algemeen bestuur vastgestelde Controleprotocol en het Controleprotocol WNT 2022 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Regio Arnhem zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

De Jong & Laan Controle B.V., gevestigd te Vroomshoop, KvK 06054458. Op al onze diensten en werkzaamheden zijn onze algemene voorwaarden van toepassing. Deze algemene voorwaarden zijn gedeponeerd bij de KvK onder nr. 08153431, zijn in te zien op www.jonglaan.nl, en worden op verzoek kosteloos toegezonden.

ISO 27001:2017 Gecertificeerd door Brand Compliance
SRA
GGi INDEPENDENT MEMBER

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel
Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 206.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado. Op basis van paragraaf 4 van de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2022 hebben wij bij de controle van de SiSa-bijlage dezelfde materialiteit toegepast als bij de controle van de jaarrekening. In paragraaf 7 van de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2022 zijn tevens een aantal specifieke controle- en rapportagetoleranties opgenomen, die wij hebben toegepast.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2022. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 50.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Controleaanpak frauderisico's

Het risico op frauduleuze verslaggeving ten aanzien van de nauwkeurigheid van de verantwoording van baten en lasten van aanvullende activiteiten
De omgevingsdienst ontvangt naast de vaste bijdragen voor de uit te voeren begrote taken overige bijdragen van het Rijk, provincies en deelnemende gemeenten, al dan niet via vooruitbetalingen. Met de overige bijdragen kan het jaarresultaat beïnvloed worden door de uit deze bijdragen voortvloeiende baten en hiermee samenhangende lasten niet aan de juiste verslaggevingsperiode toe te rekenen, dit met het doel om de realisatie beter aan te laten sluiten bij de begroting.

Wij hebben aandacht besteed aan dit risico door het vaststellen van de opzet en het bestaan van de maatregelen van interne beheersing in de processen voor het opstellen van de begroting, factureren van de bijdrages, het aangaan van inkoopverplichtingen en het autoriseren van de inkopen en het genereren en verwerken van journaalposten, uitgaande van een risico op doorbreking van deze processen.

Voorts hebben wij door middel van data-analyse een analyse uitgevoerd op de wijze waarop de omzet- en kostenboekingen tot stand komen en cijferanalyses uitgevoerd op de afwijkingen tussen de realisatie en de definitieve begroting over het boekjaar. Naar aanleiding hiervan hebben wij detailcontroles uitgevoerd op de bijzonderheden die wij hebben geconstateerd om vast te stellen dat de boekingen zijn gebaseerd op daadwerkelijke bijdragen en lasten in het betreffende boekjaar, door vergelijking van verantwoorde bedragen met informatie over toegekende bedragen, opdrachtovereenkomsten, andere onderliggende informatie (waaronder inkoopfacturen) en ook andere informatie verkregen in de controle, waaronder de programmaverantwoording en rapportages aan de deelnemers. Als onderdeel van onze data-analysewerkzaamheden hebben wij de aansluiting tussen de bankmutaties en de verantwoording hiervan in de financiële administratie vastgesteld, waaronder een aansluiting tussen de ontvangen gelden en de verantwoorde baten en een aansluiting tussen uitgaande gelden en de verantwoorde lasten. Hierbij is ook informatie betrokken uit het volgende boekjaar om door middel van een voortgezette controle op inkopen en betalingen vast te stellen dat lasten in het juiste boekjaar zijn verantwoord.

Uit onze controlewerkzaamheden zijn geen bevindingen voortgekomen die duiden op frauduleuze verslaggeving ten aanzien van de verantwoording van baten en lasten.

Frauderisico's die leiden tot onrechtmatige lasten
Als gevolg van tekortkomingen in de administratieve organisatie en interne beheersing in het inkoopproces onderkennen wij het risico dat onrechtmatige facturen in de administratie worden verwerkt en worden betaald. Daarbij zien wij een specifiek onrechtmatigheidsrisico dat Europese aanbestedingsregels bewust niet worden nageleefd.

Wij hebben aandacht besteed aan dit risico door het vaststellen van de opzet en het bestaan van de maatregelen van interne beheersing in de processen met betrekking tot het aangaan van

inkoopverplichtingen (waaronder de aanbestedingsprocedure), autoriseren van de inkopen, autoriseren van en betalingen en het genereren en verwerken van journaalposten, uitgaande van een risico op doorbreking van deze processen.

Voorts hebben wij door middel van data-analyse een analyse uitgevoerd op de wijze waarop bankmutaties en kostenboekingen tot stand komen en cijferanalyses uitgevoerd op de in het boekjaar verantwoorde lasten in vergelijking tot de begroting en voorgaand jaar. Naar aanleiding hiervan hebben wij detailcontroles uitgevoerd op de bijzonderheden die wij hebben geconstateerd om vast te stellen dat boekingen zijn gebaseerd op daadwerkelijke lasten en detailcontroles op bankmutaties gericht op bijzonderheden zoals meerdere namen per bankrekeningnummer, meerdere rekeningnummers per naam en controles op specifieke bankrekeningnummers. Als onderdeel van deze controlewerkzaamheden hebben wij de totale kosten per leverancier beoordeeld over een periode van 4 jaar om de totale omvang van dienstverlening te bepalen en hebben detailcontroles uitgevoerd op onderliggende contracten van kosten boven de aanbestedingsnorm, om te toetsen of aanbesteding (juist) heeft plaatsgevonden.

Uit onze controlewerkzaamheden zijn geen bevindingen voortgekomen die duiden op specifieke aanwijzingen van onrechtmatige lasten als gevolg van fraude.

Controleaanpak continuïteit
Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de werkzaamheden voor de periode van twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening.

Omgevingsdienst Regio Arnhem betreft een gemeenschappelijke regeling waarin de deelnemers, bestaande uit de deelnemende gemeenten en de provincie Gelderland, samenwerken ten behoeve van specifieke taken. De gemeenschappelijke regeling is bij wet opgericht en in artikel 10 lid 3 hiervan is geregeld dat de deelnemers te allen tijde zullen zorgdragen dat het openbaar lichaam over voldoende middelen beschikt om aan al zijn verplichtingen te voldoen.

De deelnemers kunnen individueel uittreden of de gemeenschappelijk regeling kan worden opgeheven. In beide situaties zijn deelnemers individueel of gezamenlijk verantwoordelijk voor de financiële gevolgen van deze rechtshandelingen.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2022 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken het jaarverslag, bestaande uit de programmaverantwoording de verplichte paragrafen en overzichten, alsmede bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:
- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van het in Nederland geldende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten volgens de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV en de bepaling van en krachtens de WNT.

Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, zoals opgenomen in het normenkader.

Het dagelijks bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of de Gemeenschappelijk Regeling in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het dagelijks bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het dagelijks bestuur het voornemen heeft om de Gemeenschappelijk Regeling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Gemeenschappelijk Regeling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.
Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de Nota verwachtingen accountantscontrole 2022, het controleprotocol vastgesteld door het algemeen bestuur, het controleprotocol WNT 2022, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
- dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van
  - materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door het dagelijks bestuur gemaakte schattingen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en

- het evalueren of de jaarrekening de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeeft.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Elst, 19 april 2023

De Jong & Laan Controle B.V.

Origineel getekend door N.C. van der Wolf MSc RA

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Aan de Raden en Staten van de deelnemende partners
van de Gemeenschappelijke Regeling ODRA

Datum	: 21 april 2023
Uw kenmerk	:
Ons kenmerk	: 20230421.01
Contactpersoon	: Fred Mossink
Telefoon	: 06 5019 4015

Onderwerp : Begroting Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) 2024

Bijlagen: begroting 2024

Geachte dames en heren,

Met deze brief bieden wij u de begroting 2024 van de ODRA aan.

De begroting 2024 is in de vergadering van het Algemeen Bestuur ODRA van 13 april 2023 behandeld. Het Algemeen bestuur heeft de begroting vastgesteld en besloten deze aan te bieden aan de Raden en Staten van de partners met het verzoek om hier kennis van te nemen en indien van toepassing, zienswijzen op in te dienen.

Totstandkoming en inhoud begroting 2024
Het begrotingsproces 2024 en meerjarig-kader 2025 – 2027 is gestart met een uitgangspuntennotitie (kadernota), welke in het Algemeen Bestuur ODRA in december 2022 is vastgesteld. In januari/februari 2023 zijn gesprekken gevoerd met de partners over deze uitgangspunten, trends en ontwikkelingen voor 2024. Dit heeft geresulteerd in een voorlopig werkprogramma 2024 per partner. Deze werkprogramma's vormen, samen met de in december 2022 door AB vastgestelde kaders (normeringen) uit de uitgangspuntennotitie, de basis voor deze begroting 2024.

ODRA presenteert een sluitende begroting voor 2024. Samenvattend zijn de belangrijkste punten:
- De omvang (omzet) in de begroting 2024 is € 24,1 miljoen (de realisatie 2022 was € 22,0 miljoen);
- Het uurtarief voor 2024 wordt met € 7,- verhoogd tot € 99,- Dit om de structurele effecten van de vastgestelde CAO 2023 en inflatie op te vangen.
- De omzetgroei van € 2,1 miljoen tussen 2022 en 2024 is voor ruim € 1,6 miljoen gerelateerd aan de tariefsverhoging, een half miljoen is volume groei.
- Het overheadpercentage neemt af van 26,8% (in 2022) naar 25,1% en voldoet daarmee aan het lange termijn doel dat ODRA heeft gesteld.
- Het besparingsdoel op huisvesting en ict (ad € 150.000 exclusief indexering) ten opzichte van de initiële begroting 2022 is gehaald en opgenomen in deze begroting.

- De meerjarenbegroting is gebaseerd op de maatschappelijke -en economische trends die in de begroting zijn beschreven. We gaan uit van een klein positief saldo vanaf 2025.
- In een aparte risicoparagraaf is beschreven dat ODRA de risico's voor de bedrijfsvoering ziet toenemen vanwege onder meer de krappe arbeidsmarkt, economische ontwikkelingen (bv inflatie) en vereisten van wet- en regelgeving.
- In de bijlagen van de begroting zijn de kosten voor de partners opgenomen, gebaseerd op de voorlopige werkprogramma's 2024 die ambtelijk zijn overeengekomen.

Begroting 2023
We willen u er op attenderen dat in het najaar een begrotingswijziging voor 2023 zal worden aangeboden aan de partners. De huidige geaccordeerde begroting 2023 is vastgesteld medio 2022. Belangrijke, recente ontwikkelingen zoals de nieuwe CAO en inflatiecijfers zijn daarin nog niet meegenomen. Ook zijn er sindsdien een aantal grote projecten en nieuw werk binnengekomen. De verwachting is dat de begrotingswijziging voor de partners kostenverhogend wordt. Geschat wordt tussen de 4% en 6%.

Procedure
Uw Raad cq Staten kan/kunnen zienswijzen indienen op de begroting.
Deze zienswijze stuurt u binnen 12 weken na dagtekening van deze brief aan het Dagelijks Bestuur van ODRA die de begroting met de ingediende zienswijzen agendeert voor het Algemeen bestuur die de (aangepaste) begroting vaststelt.

ODRA moet de vastgestelde begroting voor 15 september 2023 aan het ministerie van BZK sturen. Met de regisseurs van de partners is het tijdspad verder afgestemd.

Met vriendelijke groet,

Ruben Vlaander
Directeur ODRA

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Aan de Raden en Staten van de deelnemende partners
van de Gemeenschappelijke Regeling ODRA

Datum	: 21 april 2023
Uw kenmerk	:
Ons kenmerk	: 20230421.02
Contactpersoon	: Fred Mossink
Telefoonnummer	: 06 5019 4015

Onderwerp : Jaarstukken Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) 2022

Bijlagen: Jaarstukken 2022

Geachte dames en heren,

Met deze brief bieden wij u de jaarstukken 2022 van ODRA aan.
ODRA legt hiermee verantwoording af over het gevoerde beleid, bedrijfsvoering en de financiële positie van ODRA. Conform de Wet Gemeenschappelijke Regelingen moet de jaarrekening voor 15 juli 2023 worden vastgesteld.
Odra heeft het boekjaar 2022 afgesloten met een positief exploitatieresultaat van € 53.000.

Qua reguliere bedrijfsvoering is er een positief resultaat van € 378.000. Er is een bijzondere dotatie aan de voorziening "verlof" gemaakt van € 325.000.
Het positieve saldo in de bedrijfsvoering is mede gerealiseerd door:

- Hogere omzet door meer producten en diensten bij de programma's vergunningen en toezicht/handhaving. Ook door aanvullend werk dat bij ODRA is belegd
- Toenemend aantal projecten, welke met aanvullende middelen/bijdragen van derden zijn gerealiseerd.
- De hogere productie heeft geleid tot hogere personele kosten dan begroot. De marges tussen baten en kosten zijn verbeterd, waardoor een positief resultaat is gehaald. De kosten zijn verhoudingsgewijs minder gestegen.
- Qua huisvesting en ict was 2022 een bijzonder jaar. Door de verhuizing en ict-transitie is er een mooi, duurzaam en prettig kantoor gerealiseerd, binnen de financiële kaders van de businesscase. We hebben het doel van € 150.000 structurele besparing (tov de initiële begroting 2022) gehaald.

De concept jaarrekening is in maart aangeboden aan de accountant van ODRA, De Jong en Laan. Er is een goedkeurende verklaring afgegeven. Uit de controle zijn geen onrechtmatigheden naar voren gekomen.
De jaarstukken zijn 13 april 2023 in de vergadering van het Algemeen Bestuur van ODRA vastgesteld.

Het Algemeen Bestuur heeft in deze vergadering de volgende besluiten genomen:

- Is akkoord gegaan met de jaarverslag/jaarrekening van ODRA 2022

- Is akkoord gegaan met het toevoegen van € 29.822 aan de algemene reserve van ODRA. Daarmee wordt het maximum van € 500.000, dat in de GR is afgesproken als algemene reserve bereikt.
- Besloten dat het resterende deel van het exploitatie saldo (ad € 23.513), kan worden gerestitueerd aan de partners. Echter gezien de omvang van het bedrag, is besloten om het bedrag toe te voegen aan een bestemmingsreserve, ter dekking van kosten voor een evaluatie op de vermogenspositie van ODRA.
- Besloten om een evaluatie op te starten naar het weerstandsvermogen van ODRA in relatie met de risico's in relatie met zienswijzen van de partners op vermogensposities in gemeenschappelijke regelingen.
- Besloten de jaarrekening / jaarverslag 2022 te versturen naar de Raden en Staten van de Partners.

Conform de Wet gemeenschappelijke regeling stellen wij u in de gelegenheid kennis te nemen van de stukken en om desgewenst zienswijzen in te dienen.
Eventuele zienswijzen op de jaarstukken stuurt u aan het ministerie van BZK.
De jaarstukken worden voor 15 juli 2023 verstuurd aan het ministerie van Binnenlandse zaken.

Met vriendelijke groet,

Ruben Vlaander
Directeur ODRA

Dagelijks Bestuur Omgevingsdienst Regio Arnhem

Datum	:	juni 2023
Zaaknummer	:	208387
Contactpersoon	:	Leo den Uil
Telefoonnummer	:	0800 - 1809

Onderwerp: zienswijze begroting 2024

Geachte heer/mevrouw,

De gemeente Arnhem ontving van u de jaarstukken 2022 en de begroting 2024. In beide stukken kunnen we actuele ontwikkelingen in onze maatschappij goed herkennen. Veranderende wet- en regelgeving, schaarste op de arbeidsmarkt, een steeds verdere regulering van de onder druk staande woningmarkt, energietransitie, stikstofcrisis, het zijn ontwikkelingen die dagelijks een beroep doen op ons aanpassingsvermogen en er voor zorgen dat er nauwelijks meer ‘rustige’ perioden zijn. Meer dan ooit vergt dit een intensieve samenwerking tussen Arnhem en ODRA. Het is inmiddels tien jaar geleden dat ODRA is opgericht, en in die tien jaar heeft ODRA zich ontwikkeld tot een stabiele partner van de gemeente die mee kan bewegen met de geschetste ontwikkelingen.

In de begroting 2024 zien wij terug dat ODRA zich blijft ontwikkelen en voorbereid wil zijn op de nabije toekomst. Daar zijn wij blij mee. Naast het anticiperen op alle ontwikkelingen in het heden en de nabije toekomst, vragen wij u ook steeds aandacht te houden voor de kwaliteit van de dienstverlening. Goede communicatie, transparantie en tijdigheid zijn begrippen die juist in dynamische perioden van groot belang zijn.

In deze brief vragen wij graag nogmaals uw aandacht voor inclusie en diversiteit in uw organisatie. Arnhem wil een inclusieve stad zijn, waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt, en waar iedereen dezelfde kansen heeft. We vinden het daarom belangrijk dat ook partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. We vragen u te sturen op een divers personeelsbestand en om werk te maken van een inclusieve werkcultuur en communicatie. Wij zijn blij dat u al heeft aangegeven deze ambities te steunen. Het is nu zaak om hierin concrete stappen te maken. Wij nodigen u uit om dit samen met de gemeente Arnhem te gaan doen.

In 2021 heeft de commissie Van Aartsen aanbevelingen opgesteld voor de versterking van het stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Het ligt in de verwachting dat er binnen afzienbare tijd meer duidelijkheid komt over wat dit betekent voor de positie van ODRA als zelfstandig bedrijf binnen het Gelders Stelsel van Omgevingsdiensten. Wij gaan er van uit dat ontwikkelingen op dit gebied, indachtig

de analyses uit het rapport van de commissie, leiden tot een verdere verbetering van de kwaliteit van dienstverlening door ODRA. Wij roepen u dan ook op om dit uitgangspunt centraal te blijven stellen bij alle mogelijke organisatieontwikkelingen.

Hoogachtend,
De griffier, De voorzitter

ODRA ligt op koers!

Ruben Vlaander

Expertise ODRA

- Meten en advies (eigen meetdienst)
- Constructieve veiligheid
- Toezicht en coördinatie vuurwerk
- Toezicht bodemsanering
- Provinciale programma’s

Begroting 2024

Ontwikkelingen in **wet- en regelgeving**

- Omgevingswet 01.01.24
- Private kwaliteitsborging
- Opvolging bestuursrecht – strafrecht
- Bodemtaken naar gemeente

Begroting 2024

Economische en **maatschappelijke ontwikkelingen**

- Krappe arbeidsmarkt
- Woningbouw
- Leefbaarheid
- Bedrijvenbestand
- Stikstofbeleid

Begroting 2024

Bestuurlijke ontwikkelingen

Commissie Van Aartsen

'Een versterking van het VTH stelsel is nodig, we doen 10 aanbevelingen.'

Zes pijlers IBP VTH - verbeterprogramma

1. Robuuste OD's en betere financiering (VNG)
2. Bestuursrecht–strafrecht beter aansluiten (JenV)
3. Informatievoorziening op orde brengen (I&W)
4. Kennisinfrastructuur organiseren (ODNL)
5. Onafhankelijke uitvoering TH (ZZP)
6. Kwaliteit milieutoezicht, visitatie OD's (I&W)

Ontwikkelingen in de organisatie ODRA

- **Programmatisch werken**
- **Digitalisering, data-gedreven werken**
- **Basis op orde**
- **Duurzame huisvesting en mobiliteit**
- **ICT-transitie**

IBP VTH – verbeterprogramma na de commissie **Van Aartsen**

- 6 partners - I&W, BZK, JenV, VNG, IPO, ODNL
- 100 deelnemers - ILT, RWS, Politie, Waterschappen

Trefwoorden uit visie IBP VTH

- **Samenwerken** aan een gezonde leefomgeving
- Uitvoeren **basis- en plustaken** én **transitieopgaven**
- Een VTH-stelsel waar iedereen **mee uit de voeten kan**
- **Professionals** leveren kwaliteit
- Versterken hele VTH-keten **met alle partijen**
- **Regionaal** versterken uitvoeringskracht

- IBP VTH > Hanteert de **fysieke leefomgeving** en daarmee de **Omgevingswet als scope**

- **Eind 2024** ligt er een basis om op door te bouwen

Toelichting pijler 1 - **Robuust**

Een robuuste Omgevingsdienst is **wendbaar en daadkrachtig** in tijden van verandering en kan onafhankelijk van externe omstandigheden of factoren blijven functioneren

Financiering – **voldoende robuust** voor een adequate uitvoering wettelijke taken, bouw en milieu, om bij te dragen aan vermijdbare milieuschade (en veiligheid in de bouw), een breed takenpakket draagt bij aan robuust zijn

Waar **staan** wij nu?

- We leveren mens- en denkkracht voor IBP-VTH en ODNL
- Wat hebben we in voorbereiding?

- Door vertalen van IBP VTH > ODRA organisatie
- Meerjarenprogramma > inhoud en ambitie
- Corporate story > ‘Het verhaal van ODRA’
- Aandacht voor tevredenheid dienstverlening

Dank voor uw aandacht

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

RAADSKAMERADVIES

Raadsvoorstel "ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022” 5 juli 2023

Raadsvoorstel "ODRA begroting 2024 en jaarstukken 2022”

Zaaknummer:	208387
Portefeuillehouder:	Van der Wel

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Snelting (Volt), De Groot (PvdD), Dayioglu (GroenLinks), Aydemir (DENK), Kumas (VVD), Brandts (D66), Van der Laak (Arnhem Centraal).
De fracties van het CDA, PvdA, SP, BurgerBelang Arnhem, ChristenUnie, PVV, Forum voor Democratie zijn niet vertegenwoordigd bij de bespreking.

Verder zijn aanwezig: ODRA, Van der Wel (wethouder), Den Uil (bestuursadviseur)

Bespreking
Tijdens de informatieve fase is door de heer Ruben Vlaander (directeur van Omgevingsdienst Regio Arnhem) en mevrouw Annette Prent (Concernmanager Uitvoering / plaatsvervangend directeur bij Omgevingsdienst Regio Arnhem) een presentatie verzorgt. Naar aanleiding hiervan heeft er een gesprek tussen de ODRA en de raadskamer plaatsgevonden.
Er worden tijdens deze meningsvormende 1 bespreking in twee termijnen door de aanwezige fracties vragen gesteld aan het college. Deze zijn beantwoord door de portefeuillehouder.

Toezeggingen

Inclusie/diversiteitsplan
De wethouder zegt toe om de raad te informeren over het inclusie- en diversiteitsplan van de ODRA zodra deze beschikbaar is.

Accountantsverklaring
De wethouder zegt toe om na te gaan of er bezwaren zijn om de accountantsverklaring met de raad te delen. Als er geen bezwaren zijn zal de accountantsverklaring aan de raad beschikbaar worden gesteld.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de bespreking geconcludeerd dat de informatieve en meningsvormende fase 1 is afgerond en dat er geen amendementen en/of moties zijn aangekondigd. Het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende vergadering als hamerstuk.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

M.J.A. van Munster

Titel/onderwerp: # Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg”

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	Rebin Maref (VVD)	Ambtenaar:	Kirsten van Rijen; Ronald Gubbens
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026-377 3583; 026-377 3211
		E-mailadres:	kirsten.van.rijen@arnhem.nl; ronald.gubbens@arnhem.nl;
Doel activiteit	Agenderingsverzoek		
Toelichting	**Inhoud agenderingsverzoek** Op 28 juni ontving de gemeenteraad de raadsbrief "Stand van zaken gebiedsvisie Schaapsdrift e.o. en afweging Wet voorkeursrecht gemeenten". Daarin geeft het college aan om voor de zomer te komen met een afweging over het voorkeursrecht en ook graag met de raad in gesprek te willen gaan. Ook wordt er verwezen naar het door de raad aangenomen amendement "Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken" (23A13). Bij de bespreking van dit agenderingsverzoek verzoekt de indiener om tijdens de informatieve fase een toelichting te krijgen vanuit de ambtelijke organisatie, zodat de raad technisch bijgepraat kan worden over de laatste ontwikkelingen. Tijdens het debat tussen de raadskamer en de wethouder kunnen de afwegingen rondom het verkleinen van het gebied waarop de Wvg rust besproken worden. Hierbij stelt de indiener alvast de volgende vragen: • Welke stappen heeft het college tot dusver genomen om de afweging over het opheffen van het voorkeursrecht in het plangebied van de Schaapsdrift e.o. te voltooien? • Op welke manier kunnen wij als raad betrokken blijven bij dit proces en eventueel onze inbreng leveren om ervoor te zorgen dat de belangen van de bewoners van de Schaapsdrift e.o. worden gewaarborgd?		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van het agenderingsverzoek.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase Technische toelichting De indiener van dit agenderingsverzoek verzoekt een toelichting vanuit de ambtelijke organisatie, zodat de raad technisch bijgepraat kan worden over de laatste ontwikkelingen. Fase voor debat tussen de raadskamer en college Na afloop van de informatieve fase is er ruimte voor een debat tussen de raadskamer en		

	het college. Het debat met het college vindt plaats in twee termijnen. Interrupties zijn hierbij toegestaan.
Bijlagen	Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg”
	Raadsbrief “Stand van zaken gebiedsvisie Schaapsdrift e.o. en afweging Wet voorkeursrecht gemeenten” d.d. 28-06-2023
	Aangenomen amendement "Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken" (23A13) van de fracties GroenLinks, VVD, CDA, Arnhem Centraal, ChristenUnie, Volt, PvdA, Partij voor de Dieren en BurgerBelang Arnhem

Agenderingsverzoek Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg

Op 28 juni ontving de gemeenteraad de raadsbrief "Stand van zaken gebiedsvisie Schaapsdrift e.o. en afweging Wet voorkeursrecht gemeenten". Daarin geeft het college aan om voor de zomer te komen met een afweging over het voorkeursrecht en ook graag met de raad in gesprek te willen gaan. Ook wordt er verwezen naar het door de raad aangenomen amendement "Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken" (23A13).

We hebben de bewoners van de Schaapsdrift e.o. beloofd om het college eraan te houden om vóór het zomerreces een afweging te maken voor welke delen in het plangebied het voorkeursrecht opgeheven kan worden. Dit is weliswaar een collegebevoegdheid, maar het lijkt ons niet overbodig als we ons als raad daarover vooraf laten informeren en zo nodig bij te sturen. Het is belangrijk dat we als raad betrokken blijven bij de ontwikkelingen.

We willen dit onderwerp graag nog voor het zomerreces bespreken. Als het pas na het reces, naar verwachting medio september, besproken zal worden door de raad verliezen we kostbare tijd om nu al betrokken te zijn bij het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg.

Bij de bespreking van dit agenderingsverzoek zouden we tijdens de informatieve fase een toelichting willen krijgen vanuit de ambtelijke organisatie, zodat we technisch bijgepraat kunnen worden over de laatste ontwikkelingen.

Tijdens het debat tussen de raadskamer en de wethouder willen we graag de afwegingen bespreken rondom het verkleinen van het gebied waarop de wvg rust.

Hierbij hebben we alvast de volgende vragen:

- Welke stappen heeft het college tot dusver genomen om de afweging over het opheffen van het voorkeursrecht in het plangebied van de Schaapsdrift e.o. te voltooien?
- Op welke manier kunnen wij als raad betrokken blijven bij dit proces en eventueel onze inbreng leveren om ervoor te zorgen dat de belangen van de bewoners van de Schaapsdrift e.o. worden gewaarborgd?

Met vriendelijke groet,

Rebin Maref

VVD Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 28 juni 2023
Zaaknummer : 382470
Contactpersoon : Ronald Gubbens
Telefoonnummer : 026 3773211

Onderwerp: Stand van zaken gebiedsvisie Schaapsdrift e.o. en afweging Wet voorkeursrecht gemeenten

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de actuele stand van zaken Schaapsdrift e.o.. Daarbij willen we graag ingaan op de gebiedsvisie en de opdracht van de raad aan het college om een afweging te maken in het kader van de Wet voorkeursrecht gemeente (Wvg).

Inleiding
Op 31 mei 2023 heeft de gemeenteraad het amendement "Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken" (23A13) aangenomen. Een belangrijk onderdeel van het amendement is de opdracht aan het college om voor het zomerreces een afweging te maken voor welke delen in het plangebied de Wvg opgeheven kan worden. Na het besluit van de gemeenteraad ontving u op 6 juni jl. een raadsbrief over het proces gebiedsvisie Schaapsdrift e.o.. De bewoners hebben de afgelopen tijd met een eigen stedenbouwkundig adviseur hun wensen voor de gebiedsvisie geformuleerd. Deze hebben zij op 12 juni jl. tijdens een bewonersavond gepresenteerd. Naar aanleiding daarvan hebben we op 20 juni een avond georganiseerd waarin we in gesprek zijn gegaan met de bewoners over deze wensen. Maandag 26 juni heeft er een gesprek plaatsgevonden tussen bewoners en het stedenbouwkundig bureau dat de gebiedsvisie opstelt.

Stand van zaken planvorming
Het verhaal van de bewoners over Schaapsdrift e.o. biedt veel aanknopingspunten voor gesprekken over de toekomst van de buurt en de verdere planvorming. Wij vinden het een duidelijk en krachtig verhaal en willen onze dank uitspreken aan de bewoners dat zij in deze fase de tijd hebben geïnvesteerd om een constructieve bijdrage te leveren. We zijn er ons van bewust dat dit niet vanzelfsprekend is. Het verhaal van de bewoners vormde een belangrijke basis voor de twee daarop volgende avonden op 20 en 26 juni. Er zijn tijdens deze avonden veel punten gevonden waarover gemeente en bewoners het eens zijn, zoals de vergroening, de doelgroepen voor de te bouwen woningen en de verduurzaming van de bestaande woningen. Ook zijn verschillende dilemma's benoemd die nog onderzocht moeten worden om tot een definitief plan te komen. Op 26 juni jl. heeft de stedenbouwkundige met de bewoners samen

mogelijkheden geschetst en gedeeld welke afwegingen hij als stedenbouwkundige nog moet maken om te komen tot een advies aan de gemeente. Hij heeft hierbij laten zien welke denkrichtingen er zijn en welke dilemma's deze met zich meebrengen. Deze denkrichtingen zijn -sinds de behandeling van de startnotitie- nog niet uitgewerkt. Om de ruimtelijke en stedenbouwkundige opgave helder te krijgen en daarbij recht te doen aan het verhaal van de bewoners, hebben we tijd nodig. We vinden het belangrijk dat daarbij het gesprek met de bewoners ook de aandacht krijgt die het verdient. Dat betekent dat wij na de zomer ook zullen spreken over de individuele wensen. Wij vinden dit een belangrijk onderdeel in de totstandkoming van de gebiedsvisie.

Afweging voorkeursrecht Schaapsdrift e.o.
De gemeenteraad heeft in het amendement "Toekomstbestendig Schaapsdrift en omstreken" aan het college de opdracht gegeven om een afweging te maken voor welke delen van de wijk het voorkeursrecht opgeheven kan worden. Een aanpassing van de begrenzing van het huidige voorkeursrecht kan alleen op basis van een ruimtelijke afweging. Naar aanleiding van de denkrichtingen waar de stedenbouwkundige mee bezig is, zien we dat voor een deel van de buurt verdere uitwerking nodig is. We zien ook dat een ander deel van de buurt niet meegenomen wordt in de denkrichtingen. Voor het eerste deel van de buurt is dus meer onderzoek nodig om zorgvuldig en secuur in kaart te brengen, welke keuzes en daarbij behorende consequenties er zijn. Gezien het grote belang zo snel mogelijk duidelijkheid te geven waar het kan -en in lijn met het amendement- wil het college voor de zomer komen tot een afweging over het voorkeursrecht. Het college zou hierover graag nog voor de zomer in gesprek gaan met de raad, zodat het college dit gesprek en de gesprekken met omwonenden kan meenemen in haar afweging.

Communicatie
Op 10 juli 2023 staat de volgende bewonersavond gepland. Daar willen wij met bewoners onder andere de afweging van het college over het voorkeursrecht bespreken. Dit vormt samen met het ruimtelijke onderzoek en gesprekken met de verschillende grondeigenaren de basis voor het opstellen van de gebiedsvisie. Deze moet uiterlijk in november worden afgerond zodat er op het niveau van elke woning in Schaapsdrift e.o. duidelijkheid is.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

GEMEENTERAAD ARNHEM

Amendement

Datum raadsvergadering:	31 MEI 2023
Nummer amendement:	**23A13**
Zaaknummer:	715441
Status	AANGENOMEN
Onderwerp:	Startnotitie Schaapsdrift

Titel:

Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen de volgende wijziging voor:

Het besluit als volgt aan te passen:

1. Bij de uitwerking van de gebiedsvisie Schaapsdrift en omstreken de volgende kaders te hanteren:
    a. We nemen bestaande bouw als uitgangspunt voor de ontwikkeling van het plangebied en zijn terughoudend met sloop van woningen. Er kan alleen sprake zijn van sloop en/of onteigening als dit een zeer groot belang dient. Deze afweging dient stevig onderbouwd te worden. Voor toevoegen van woningen is het gebied waarop Innoforte en Vivare hun panden hebben (ook) van groot belang, we onderzoeken hoe in dat gebied bouwambities verwezenlijkt kunnen worden.
    b. Punt a geldt ook voor woningen die door de gemeente zijn of worden aangekocht.
    c. In het plangebied voegen we extra woningen toe, zodat het plangebied een meer stedelijk karakter krijgt. Dit doen we binnen de hier gestelde kaders; we gaan uit van goede stedenbouwkundige inpassing. We maken gebruik van de kansen die station Presikhaaf biedt.
    d. We brengen het gebied in balans door naast woningen in een stedelijke mix te streven naar extra banen in het gebied.
    e. Het historisch karakter van het gebied, bestaand groen en de loop van de beek nemen we mee in de planvorming.
    f. De Schaapsdrift en omstreken wordt een toekomstbestendige stadswijk waarin huidige en nieuwe bewoners zich thuis en verbonden voelen met hun leefomgeving.
    g. Voor huidige bewoners die dat wensen kan het gesprek worden gevoerd over mogelijkheden om met voorrang binnen het plan terug te keren.
    h. We nemen de visie op de buurt van de Vereniging Schaapsdrift e.o. en andere bewoners als input mee bij de verdere planvorming.
    i. We dragen het college op om voor het zomerreces een afweging te maken voor welke delen in het plangebied het voorkeursrecht opgeheven kan worden.
2. De Startnotitie Schaapsdrift ter kennisgeving aan te nemen.

Arnhem GEMEENTE

Toelichting:

De voorliggende startnotitie nemen we ter kennisgeving aan. De indieners vinden het nodig om als gemeenteraad (meer) heldere kaders mee te geven voor de verdere ontwikkeling van het plangebied. We nemen bestaande bouw als uitgangspunt voor de ontwikkeling van het plangebied. Als er toch sprake is van sloop en/of onteigening dan kan dat alleen als er een zeer groot belang is wat stevig onderbouwd is. Onder een groot belang dient voor het plangebied meer te worden verstaan dan alleen het argument dat er meer woningen bij moeten komen.

Zolang de Wvg nog op de Schaapsdrift en omstreken ligt, begrijpen we dat het bewoners in onzekerheid laat. Wij willen de bewoners zo snel mogelijk perspectief bieden. Daarom vragen we het college voor het zomerreces te komen met een voorstel waarin staat voor welke delen van het gebied het voorkeursrecht opgeheven kan worden.

Indieners:

Mark Coenders - GroenLinks
Rebin Maref - VVD
Scott van den Broek - CDA
Kiki Groot - Arnhem Centraal
Nathalie Nede - ChristenUnie
Marlies Neutkens - Volt
Giovanni Visser - PvdA
Hans Eliëns - Partij voor de Dieren
Nico Wiggers - BurgerBelang Arnhem

Amendement "Toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken" (23A13)

GROENLINKS ARNHEM

- Coenders
- Simonis
- Prinsen
- De Boef
- Dayioğlu
- Quint
- Noomen

Burger Belang Arnhem

- Wiggers

Volt

- Scholten
- Neutkens

D66 Arnhem

- Loor
- Kemperman
- Brandts
- Heemskerk
- Zwijnepoel

PvdA

- Visser
- Aït Chrif
- Van Munster

DENK

- Usta
- Bal

VVD Arnhem

- Pape
- Maref
- Eppich
- Kumas
- Van Engelenburg

Arnhem Centraal

- Van der Laak
- Manders
- Groot
- Kraaijenbrink

Christen Unie Arnhem

- Nede

Partij voor de Dieren Arnhem

- De Groot
- Eliëns
- Hogenhout

SP

- Elfrink
- Dobbe

CDA Arnhem

- Koorn
- Van den Broek

Partij voor de Vrijheid | Arnhem

- Verheij

- Luurssen

Voor: 34 Tegen: 2 Totaal: 36

Gemeente Arnhem

Vereniging voor Behoud van Schaapsdrift e.o.

schaapsdrifteo@gmail.com

Arnhem, 5 juli 2023.

Geachte gemeenteraad en college van B&W,

Vorige week was de derde informatieve bijeenkomst met gemeente, gebiedsontwikkelaar en stakeholders over de ontwikkelingen rond de Schaapsdrift e.o. In deze sessie deelde de stedenbouwkundige zijn denkbeelden over onze wijk en het nieuw te bouwen deel. Dit overleg ging veelbelovend van start met de mededeling dat de straten, waaronder de Schaapsdrift, behouden blijven. Ook werd een doorkijk geschetst naar het op korte termijn kunnen vrijgeven van de WVG op een groot deel van de wijk. Deze bijeenkomst kantelde echter voor bestuur en bewoners in de laatste vijf minuten van de bijeenkomst, toen de ontwikkelaar het mogelijke toekomstbeeld nader inkleurde. Hierin ging het opeens over de ontsluiting van langzaam verkeer tussen het oude en nieuwe gedeelte van de wijk en over de 'afhechting' ertussen. Als bestuur en bewoners zijn wij onaangenaam verrast door het benoemen van vrijwel de gehele oostzijde van de Schaapsdrift als `nog verder te onderzoeken`. Dit zou gelden voor alle panden en woningen, behalve de jaren 30-woningen. Dit deel van de boodschap was voor de betrokkenen de spreekwoordelijke bom, want kennelijk staat het voortbestaan van de oostzijde van de Schaapsdrift alsnog ter discussie.

Wij hopen oprecht dat deze interpretatie onjuist is, maar zien dat dit zoveelste `bommetje` flinke impact heeft op de bewoners. Het zet hun hoop op een goed einde van het proces en het samen met de gemeente werken aan een mooi eindresultaat opnieuw onder druk.

Het (historische) karakter van de Schaapsdrift ligt met name aan de oostzijde, en behelst meer dan het pand `De Stoomwasserij`. Ook de overige panden aan die kant zijn wat het bestuur en de wijk betreft beeldbepalend voor de lange geschiedenis die onze wijk kent. Zij bepalen mede het karakter en zijn onmiskenbaar verbonden met de buurt. Wat ons betreft staat behoud van de woningen aan de oostzijde, in lijn met het amendement, dan ook vast.

Vanavond staat de Wvg op de Schaapsdrift e.o. op uw agenda. Omdat behoud van woningen dankzij het amendement centraal staat in de ontwikkeling van de wijk en sloop slechts bij hoge uitzondering acceptabel kan zijn, vinden wij dat daarmee de grond voor handhaving van de Wvg is vervallen. Niettemin kunnen we ons voorstellen dat u overweegt dit instrument te continueren voor het 'nog verder te onderzoeken' deel, maar ook dan geldt dat behoud van woningen centraal staat en dat ontsluiting en aanhechting van het nieuwe deel in onze ogen moet plaatsvinden via bestaande openingen in het straatbeeld. Wij zien wat dat betreft het doortrekken van de Reinaldstraat als optie, en eventueel het gebied tussen 45/47 en 59-63, waar al een doorgang is naar het achterliggende terrein.

Wij roepen de gemeente tevens op, als zij nog nieuw bezit verwerft, dit zo snel mogelijk weer onder te brengen bij nieuwe eigenaren, lees: vaste bewoners voor de buurt. De wijk heeft onder de WVG al genoeg geleden. Ook zien we graag dat er een plan komt hoe de gemeente dit gaat realiseren met de inmiddels verhuurde woningen. De gemeente is geen

woningbouwvereniging. Onze buurt heeft behoefte aan vaste nieuwe bewoners, die hier met plezier wonen en voor langere tijd investeren in een prettige woonomgeving.

Tot slot: we zijn als bestuur in grote lijnen content met de overleggen die we met de gemeente voeren om tot behoud en inpassing van bestaande woningen te komen. Zo willen we niet onvermeld laten dat de eerste schetsen op de volgende punten goed ontvangen zijn:

1. Eerste impressie van aanpak vergroening en verder bovengronds halen van de beek;
2. De wijze van invulling en afhandeling van het autoverkeer;
3. Doorsteek Schaapsdrift en nieuwe deel ten aanzien van langzaam verkeer;
4. De trapsgewijze aanhechting op het bestaande deel: van laag naar hoog;
5. De aansluiting op bestaande parken, zoals Sacré Coeur en Park Presikhaaf, mede dankzij langzaam verkeer en nieuwe ontsluiting onder het spoor (tunnel);
6. Het plein bij Halte Presikhaaf;
7. Diversiteit in woningen en doelgroepen.

Met vriendelijke groet,
bestuur Vereniging tot behoud van Schaapsdrift e.o.

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg” - 05-07-2023

Agenderingsverzoek “Schaapsdrift e.o. en de afweging over het vrijstellen van een aanzienlijk deel van de Schaapsdrift e.o. van de wvg”

Indiener	Rebin Maref - VVD
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Maref (VVD), Heemskerk (D66), Prinsen (GroenLinks), Groot (Arnhem Centraal), Visser (PvdA), Van den Broek (CDA), Luurssen (FvD), Elfrink (SP), Malda (CU), Neutkens (Volt), BurgerBelang Arnhem (Wiggers) en Eliëns (PvdD). De fractie van de PVV en Denk waren niet aanwezig.

Bespreking
De vergadering is gestart met technische presentatie van het stedenbouwkundig bureau Ziegler Branderhorst over de laatste ontwikkelingen. Daarna is gestart met het debat met de wethouder. Hiervan is de eerste termijn aan de zijde van de raad afgerond, maar de eerste termijn van de wethouder nog niet.
.
Conclusie
De bespreking is nog niet afgerond. Het college heeft aangegeven zo goed als mogelijk de vragen schriftelijk te beantwoorden.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

M. Loor

Geachte leden van de raad en college van B&W,

In de sessie met de bewoners op 26 juni met Ivar Branderhorst en Cathelijne Bouwkamp werden door Ivar de jaren dertig woningen benoemd. Deze waren uitgezonderd stelde Ivar. Echter, ik merkte op dat het blok jaren dertig aan de schaapsdrift no. 1,3,5,7 en 9 ontbrak op de schets. Daarop corrigeerde Ivar de schets waarbij ze wel gemarkeerd werden (zie schets 1, verduidelijkt met de bovenste pijl). Op de getoonde plattegrond (zie schets 2) in de raadsvergadering van 5 juli bleek tot onze verbazing dat op dit blok (zie de blauwe pijl) de Wvg gehandhaafd werd.

Schets 1

Schets 2

Wij verzoeken dringend de wethouder deze fout te herstellen en de Wvg van het blok Schaapsdrift 1,3,5,7 en 9 af te halen.

Arnhem, 6 juli 2023
Namens de bewoners Schaapsdrift 1, 5,7 en 9

Raadspresentatie Schaapsdrift e.o.

5 juli 2023

Ziegler | Branderhorst

Onze opdracht sinds de startnotitie

31 mei 2023, amendement toekomstperspectief Schaapsdrift en omstreken

> We nemen bestaande bouw als uitgangspunt voor de ontwikkeling van het plangebied en zijn terughoudend met sloop van woningen.

> We dragen het college op om voor het zomerreces een afweging te maken voor welke delen in het plangebied het voorkeursrecht opgeheven kan worden.

Amendement toekomstperspectief Schaapsdrift en omgeving

- Er kan alleen sprake zijn van sloop en/of onteigening als dit een zeer groot belang dient. Deze afweging dient stevig onderbouwd te worden. Voor toevoegen van woningen is het gebied waarop Innoforte en Vivare hun panden hebben (ook) van groot belang, we onderzoeken hoe in dat gebied bouwambities verwezenlijkt kunnen worden.
- Punt a geldt ook voor woningen die door de gemeente zijn of worden aangekocht.
- In het plangebied voegen we extra woningen toe, zodat het plangebied een meer stedelijk karakter krijgt. Dit doen we binnen de hier gestelde kaders; we gaan uit van goede stedenbouwkundige inpassing. We maken gebruik van de kansen die station Presikhaaf biedt.
- We brengen het gebied in balans door naast woningen in een stedelijke mix te streven naar extra banen in het gebied.
- Het historisch karakter van het gebied, bestaand groen en de loop van de beek nemen we mee in de planvorming. De Schaapsdrift en omstreken wordt een toekomstbestendige stadswijk waarin huidige en nieuwe bewoners zich thuis en verbonden voelen met hun leefomgeving.
- Voor huidige bewoners die dat wensen kan het gesprek worden gevoerd over mogelijkheden om met voorrang binnen het plan terug te keren.
- We nemen de visie op de buurt van de Vereniging Schaapsdrift e.o. en andere bewoners als input mee bij de verdere planvorming.

Drie sessies met bewoners

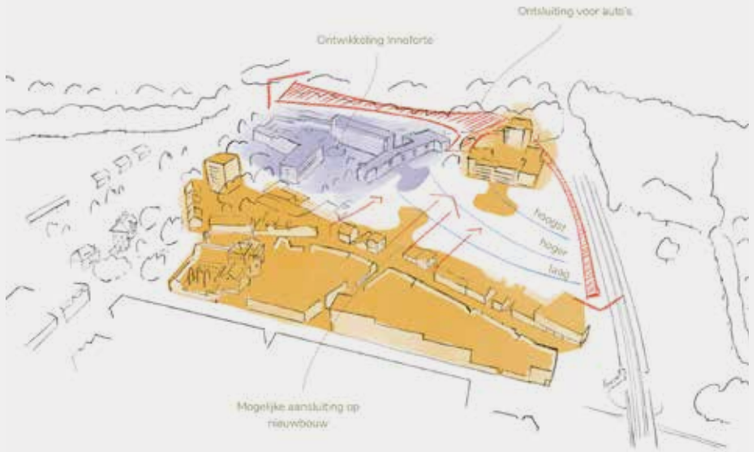

Sessie 1
Verhaal Schaapsdrift en omgeving

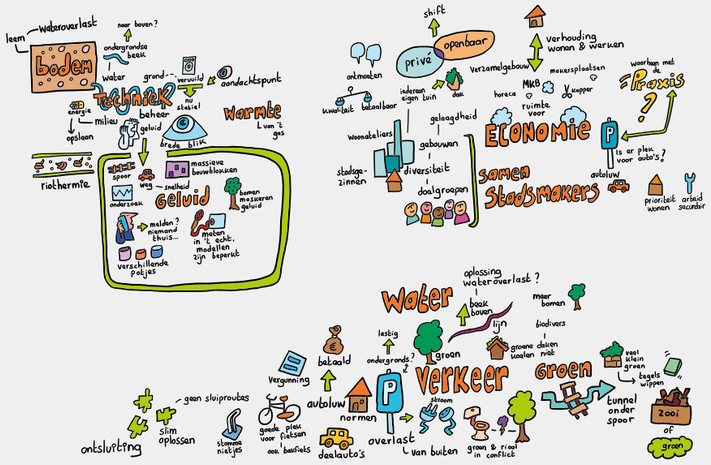

Sessie 2
Thema bijeenkomst

Sessie 3
Schetsen met de stedenbouwkundige

Sessie 3

Wensen bewoners en beleid gemeente in 4 thema's:

1. Mobiliteit
2. Groene verbindingen
3. Toekomstig woonmilieu Schaapsdrift e.o.
4. Toekomstig werkmilieu in Schaapsdrift e.o.

Referenties stationsomgeving

Brede stations onderdoorgang (Station Driebergen-Zeist)

Water (beek) mee onder de fietstunnel (Sijpesteijntunnel, Utrecht CS)

Groene stationsomgeving (Station Naarden-Bussum)

Heldere opgangen en goede fietsverbinding (Station Delft Campus)

Referenties groene verbindingen

Vergroening van een bestaande straat (Verhaal van de Schaapsdrift e.o)

Groene verbindingen voor fiets en voetganger (Carnisse eiland, Rotterdam)

Groene en water als leidraad in het profiel (Ginko, Bordeaux)

De beek weer bovengronds en zichtbaar gemaakt (Orderbeek, Apeldoorn)

Referenties woonmilieu

Getrapte volumes met dakterassen voor stadsgezinnen (The family, Delt)

Groene gevels (Bosco Verticale, Eindhoven)

Stadswonen, aansluiten bij de bestaande bebouwing (Buiksloterham, Amsterdam)

Getrapte volumes, natuurlijke materialen en groene daken (Verhaal van Schaapsdrift e.o)

Groene gevels en natuurlijke materialen (Mehr als Wohnen, Zürich-Leutschenbach)

Tekenen tijdens de derde sessie met bewoners (26 juni 2023)

Schetsen aan de stationsomgeving

| Wat is de toekomst van het station?

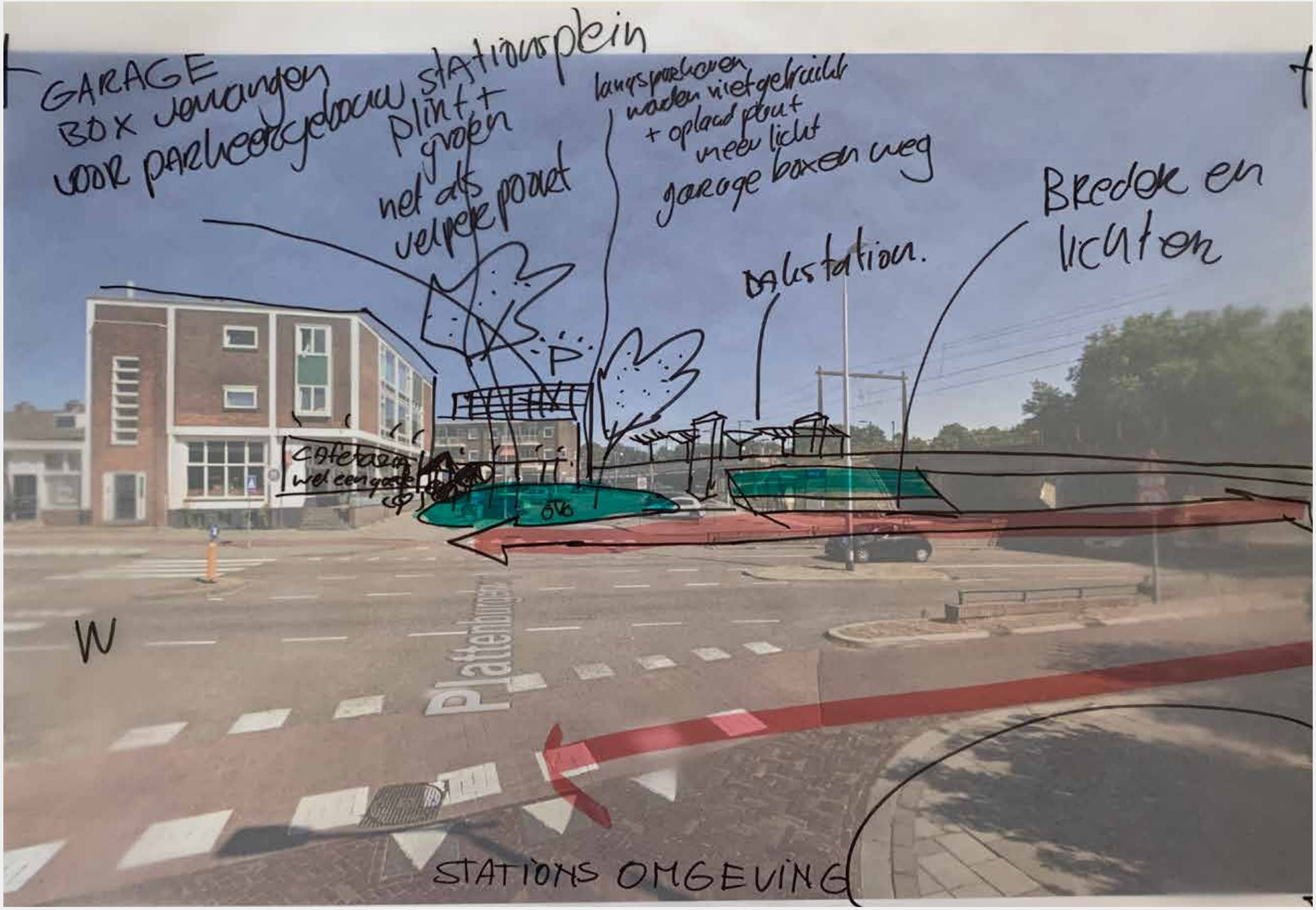

Schetsen aan de Wichard van Pontlaan

| Wat is de toekomst van de Wichard van Pontlaan?

Schetsen aan de Schaapsdrift

| Wat is de toekomst van de Schaapsdrift?

Schetsen aan de Esperantolaan

| Wat is de toekomst van de Esperantolaan?

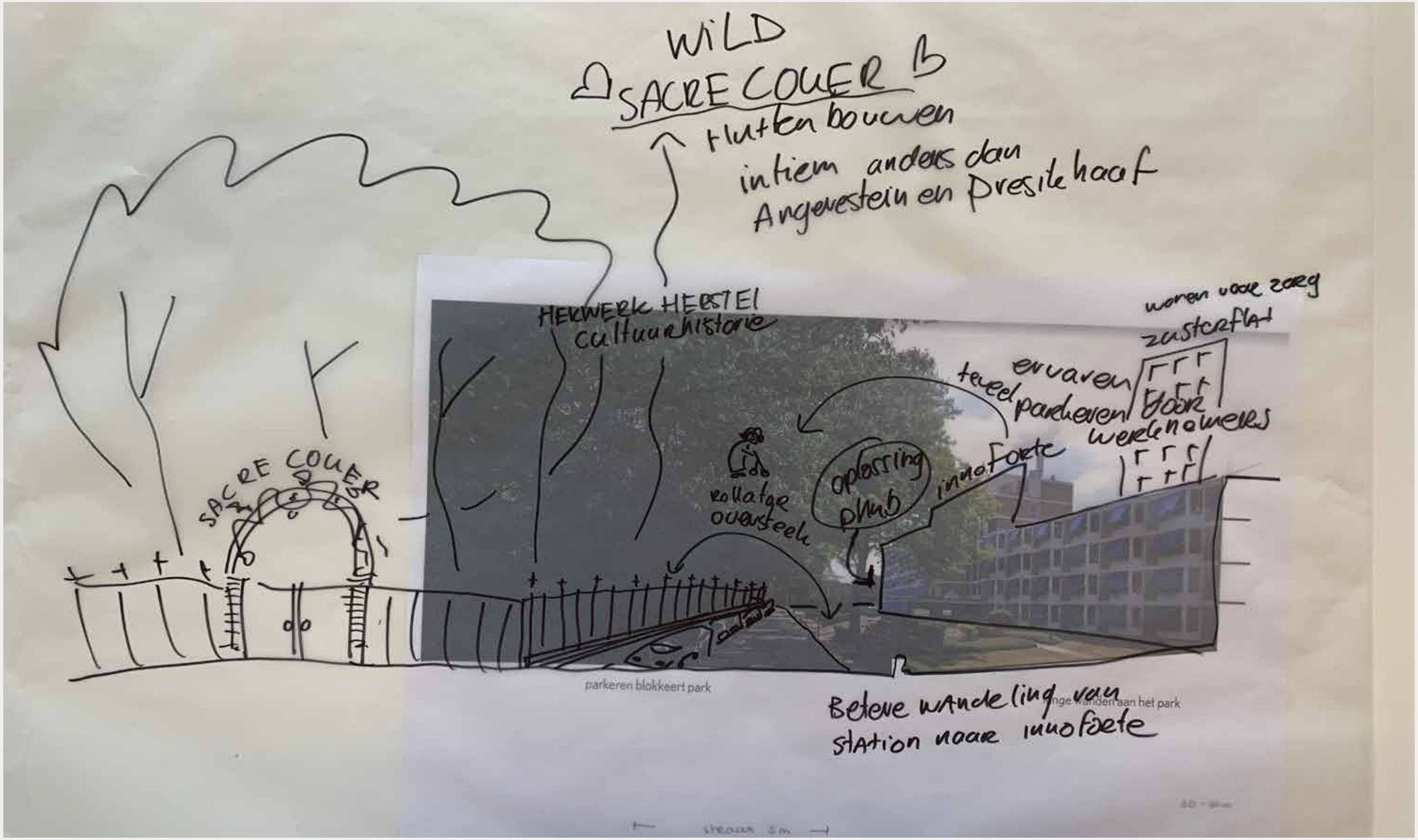

Schetsen op luchtfoto

Tekenen tijdens de derde sessie met bewoners (26 juni 2023)

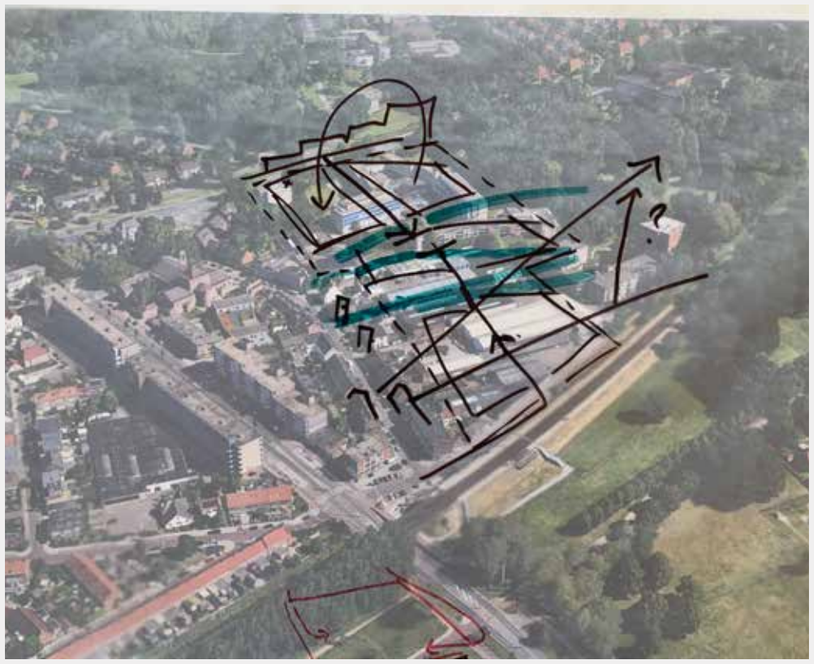

Ieder voor zich ontwikkelen

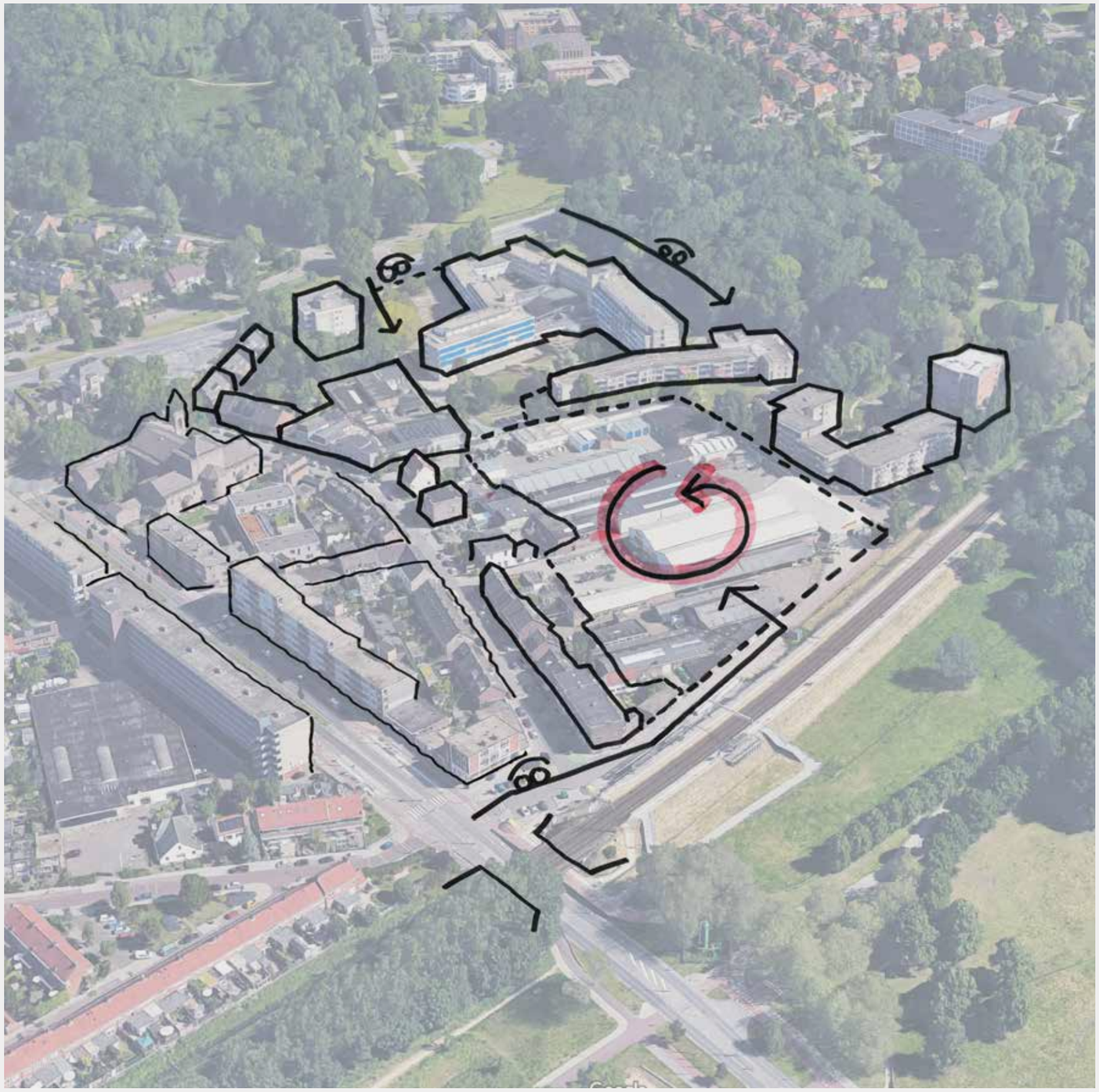

Stationsomgeving

- geen verbetering aan de huidige stationsomgeving

Verbindingen

- geen nieuwe verbindingen worden gelegd

- Innoforte/Vivare blijven een front aan het park

- auto via bestaande wegen, druk neemt toe in de wijk

Vergroenen

- Geen vergroening, Schaapsdrift e.o. blijft verhard terrein

Wonen

+/- beperkte toevoeging aantal woningen

Werken

- Verlies bedijvigheid, geen nieuwe werkgelegenheid

Verwerven/sloop

+ geen onteigening/ sloop, maar eigen ontwikkeling door eigenaren

Gescheiden werelden, nieuwe rand langs het park.

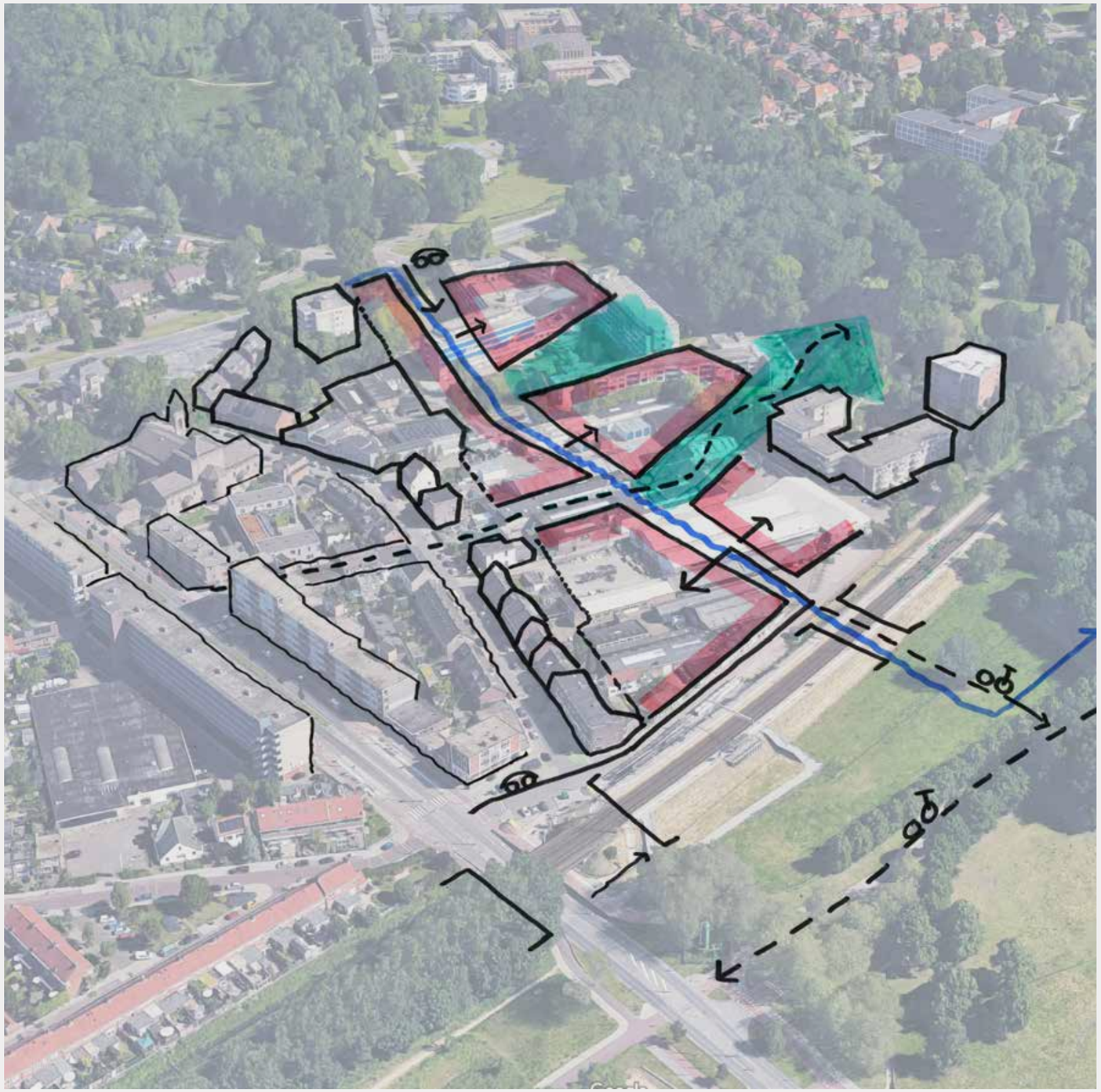

Stationsomgeving

+ Vergroten van de spoortunnel zorgt voor verbetering van de stationsomgeving

- plein en bebouwing bieden geen verbeteringen

Verbindingen

+Nieuwe noord/zuid fietsverbinding

- Geen/beperkte verbinding met Sacre Coeur

- Nieuwbouw met de rug naar Schaapsdrift e.o.

Vergroenen

+ Esperantolaan autoluw en vergroend

+ Beek zichtbaar in nieuwe loop in de ‘nieuwe straat’

Wonen

- Geen schuifruimte voor Innoforte, tijdelijke huisvesting buiten het plangebied benodigd

- Harde breuk tussen huidig en toekomstig

Werken

- Weinig werkprogramma in dit model

Verwerven/sloop

- Samen optrekken of verwerven Innoforte, Vivare en bedrijfseigenaren

+ Geen verwerving/sloop private woningen

Integraal plan voor de samenhang

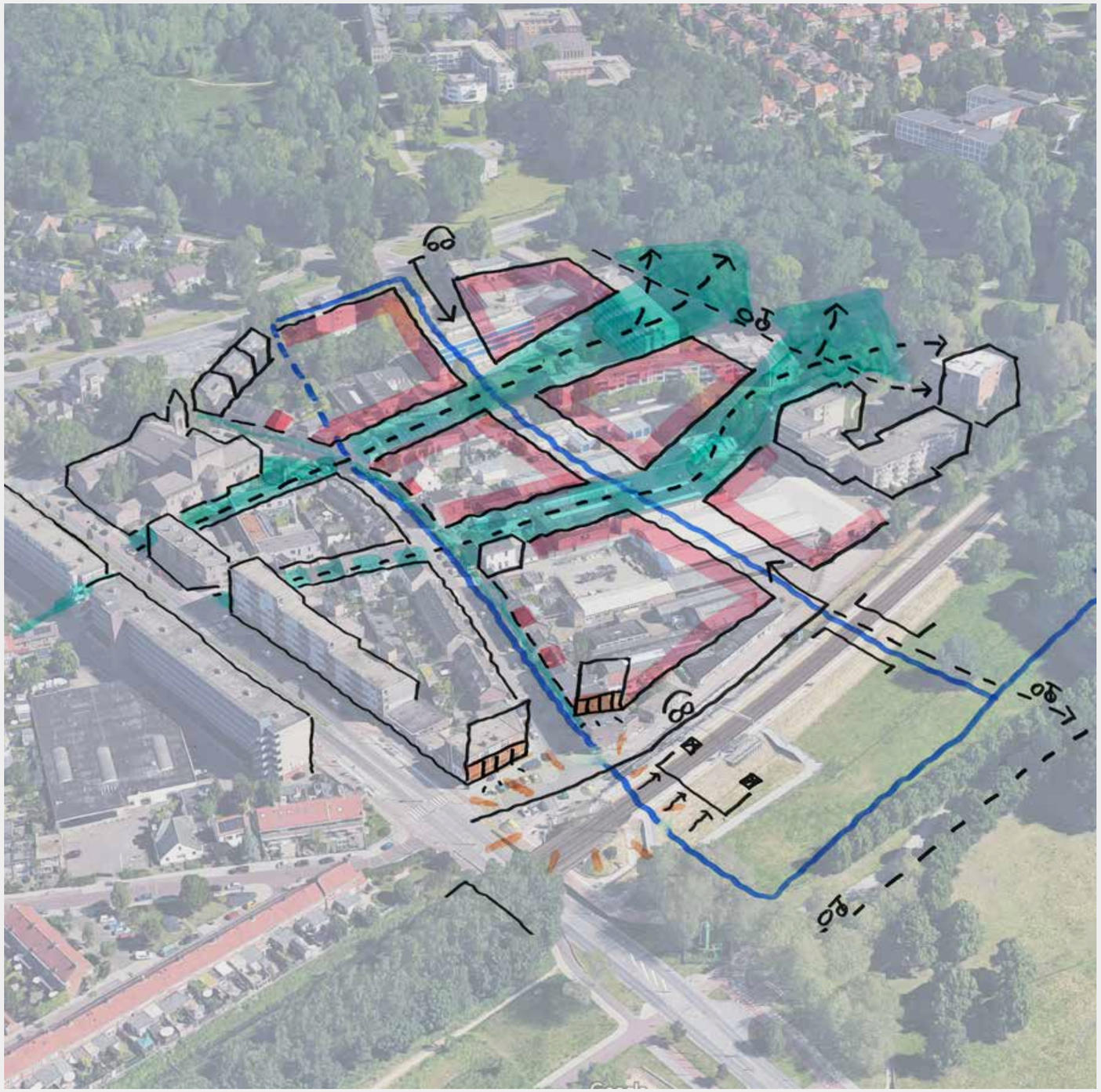

Stationsomgeving

+ Tunnel verbreden en omgeving opwaarderen

+ Meer levendigheid in de plinten

Verbindingen

+ Groene parkverbinding Plattenburg aan Sacré Coeur middels Schaapsdrift, Schaapsdrift (straat) uit isolement met nieuwe ‘elan’

+ nieuwe fietsverbinding tussen Presikhaaf en Angerestein

Vergroenen

+ Kans om beek in Schaapsdrift (straat) terug te brengen

+ Groen tot aan Plattenburg middels Schaapsdrift

+ Esperantolaan autovrij en wordt nieuwe parkrand

Wonen

+ extra woningen en samenhang tussen oud en nieuw

+ Innoforte schuifruimte in het gebied

Werken

+ Zorg, maatwerk en thuiswerken. 5.000 m² intensief i.p.v. 15.000 m² extensief

Verwerven/sloop

- (deels) private woningen oostzijde Schaapsdrift

- Verwerven kop bij station + woning achter kerk

- Innoforte, Vivare en bedrijfseigenaren

Conclusie tekening (26 juni 2023)

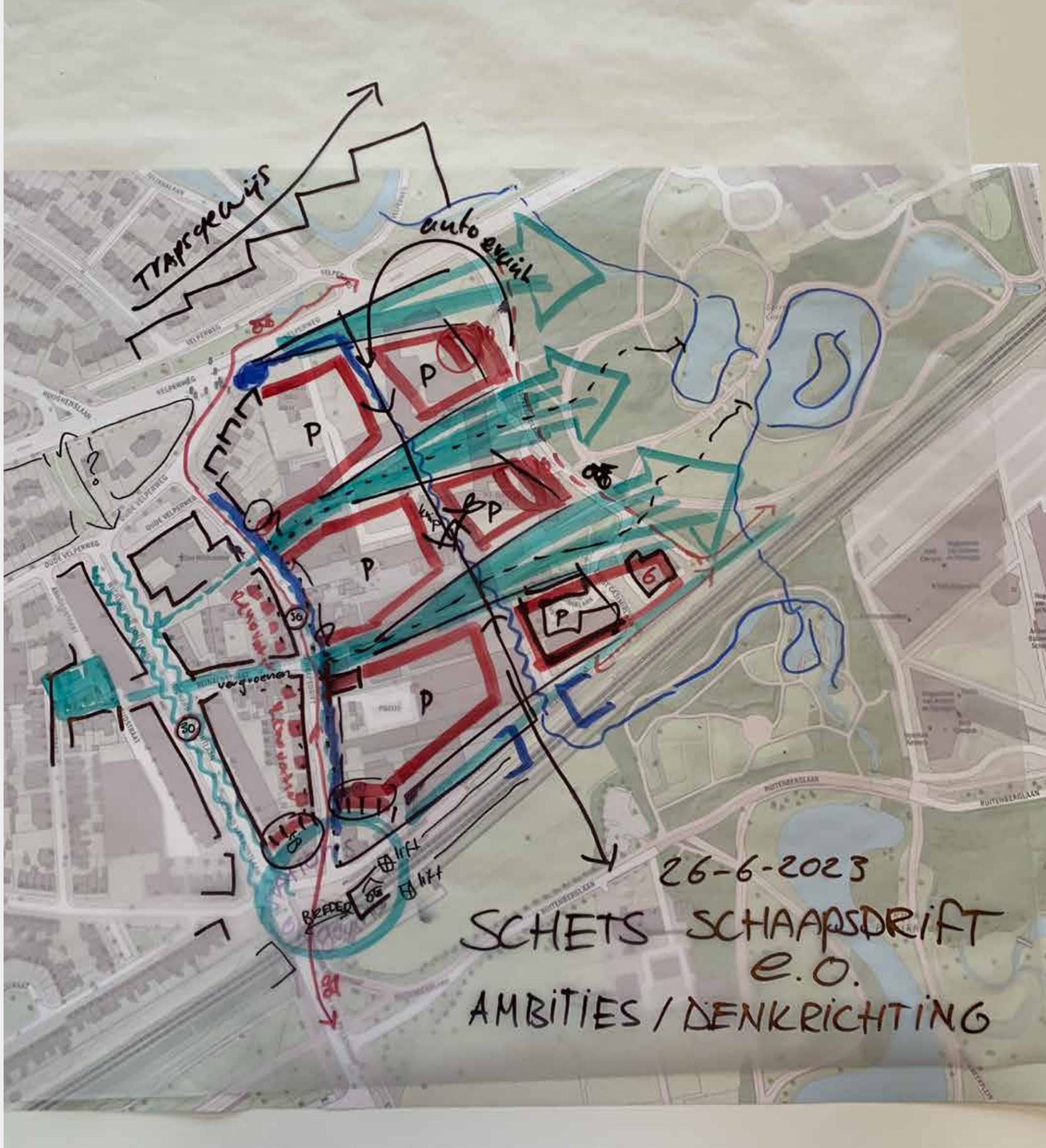

Voorstel verkleining Wvg-gebied

Memo

Datum : 7 juli 2023

Aan : Gemeenteraad Arnhem

Van : Wethouder Cathelijne Bouwkamp

Betreft : Beantwoording vragen raadskamer Schaapsdrift

Bijlagen : Presentatie 5 juli jl.

Tijdens de raadskamer op 5 juli jl. hebben verschillende fracties vragen gesteld over de raadsbrief Stand van zaken gebiedsvisie Schaapsdrift e.o. en afweging Wet voorkeursrecht gemeenten. Wethouder Bouwkamp heeft toegezegd de openstaande vragen schriftelijk te zullen beantwoorden. In dit memo worden de vragen per fractiewoordvoerder beantwoord.

Raadslid Groot (Arnhem Centraal)

1. Zien we de input van de visie van de bewoners terug in de planvorming? Zien we dat nu terug in de schetsen die de stedenbouwkundige heeft gemaakt?

De bewoners hebben hun verhaal van Schaapsdrift e.o. aangeboden aan de gemeente. Wij zijn onder indruk van het vele en goede werk dat is verricht. Zij geven verschillende punten mee aan de gemeente om op te nemen in de gebiedsvisie:

- Oud en nieuw als een buurt; Als belangrijkste uitgangspunt geven de bewoners in hun verhaal mee dat alle woningen behouden moeten blijven en wij doen hier zorgvuldig onderzoek naar. Zoals tijdens de presentatie van Ziegler Branderhorst bleek zijn wij het hiermee eens en onderzoeken wij de mogelijkheden om tot 1 buurt te komen en niet een plan waarbij het nieuwe en het oude met de rug naar elkaar toestaan.
- Groen en Water als verbindende elementen: In de gebiedsvisie zullen wij een voorstel doen om park Sacré Coeur zoveel als mogelijk naar Plattenburg door te trekken. Niet alleen de nieuwe buurt moet groen worden maar ook de bestaande straten willen we vergroenen. Daarnaast willen wij even als de bewoners de beek weer zichtbaar/ervaarbaar maken in de buurt.
- Diversiteit als kracht; Dit gaat onder meer over het behoud van karakteristieke gebouwen en kenmerken maar ook over de toevoeging van diverse doelgroepen. Ook de gemeente streeft verschillende doelgroepen na en onderzoekt welke karakteristieken precies behouden kunnen blijven.
- Schaapsdrift als hart van de buurt; Schaapdrift zal een centrale rol vervullen in de gebiedsvisie waarbij de aansluiting vanuit het nieuwe op het oude bij elkaar moeten komen. Dit maakt onderdeel uit van het stedenbouwkundige onderzoek.

Het verhaal van de bewoners laat zien wat de sterke punten zijn van deze buurt. En het laat zien waar de bewoners kansen zien voor verbetering. Het is ons streven om zoveel mogelijk van de inbreng van de bewoners mee te nemen in de gebiedsvisie. In de gebiedsvisie zullen wij expliciet aangeven welke punten wij hebben meegenomen uit het verhaal van de bewoners en hun inbreng in de bewonersbijeenkomsten.

2. Wat is de status van de gesprekken met Innoforte en Vivare?

We hebben regelmatig overleg met Innoforte en Vivare.

Innoforte doet op dit moment onderzoek naar de mogelijkheden van de transformatie van hun vastgoed. Uit dit onderzoek moet blijken wat de haalbaarheid is van de verschillende mogelijkheden. Innoforte heeft de voorkeur voor sloop/nieuwbouw maar heeft aangegeven dat daarbij nog geen zicht is op een financieel sluitend beeld. Zij zijn voornemens om in het najaar een besluit te nemen.
Innoforte neemt de planvorming van de gebiedsvisie mee in haar onderzoek en overlegt ook met ons over de stand van zaken.

3. Wat is de status van de aangekochte woningen van de gemeente in Schaapsdrift. Zijn die verhuurd/bewoond etc.

Alle woningen zijn verhuurd.

Raadslid Eliëns (Partij voor de Dieren)

4. Zou graag in de presentatie in september iets meer feedback hebben over hoe het plan van de bewoners wordt ingeschoven in het plan dat er nu gemaakt gaat worden.

Het is uiteraard mogelijk om in september/begin oktober een vervolg te organiseren. Daarbij kan worden ingegaan op de stand van zaken van het stedenbouwkundig onderzoek in voorbereiding voor een gebiedsvisie, de wijze waarop het verhaal van de bewoners wordt meegenomen en de stand van zaken inzake Innoforte. Zie verder het antwoord op vraag 1.

5. Ik zou graag wat reflectie willen op de bewonersbrief van maandag 4 juli?

De bewonersbrief vermeldt verschillende punten en gaat voor een belangrijk deel over het ruimtelijk onderzoek voor het deel van de buurt waarop de Wvg van toepassing blijft. De bewoners vragen zich af of het uitgangspunt van behoud van woningen nog wel van toepassing is. Voor het college is behoud van woningen nog steeds van toepassing. Daar verandert het verkleinen van het Wvg gebied niets aan. Wij hebben Ziegler Branderhorst gevraagd om voor ons de ruimtelijke keuzes in kaart te brengen om zo tot een gebiedsvisie te komen. Deze gebiedsvisie moet duidelijkheid geven voor alle bewoners van Schaapsdrift e.o.. Wij zien het besluit om nu voor een deel van de wijk de Wvg te laten te vervallen dan ook als een tussenstap. Wij begrijpen de zorgen van de bewonersvereniging goed. Tegelijkertijd vinden wij het belangrijk om duidelijkheid te geven waar dat mogelijk is. Daartoe heeft de gemeenteraad ons ook opdracht gegeven deze afweging te maken voor het zomerreces.

Raadslid Luursen (Forum voor Democratie)

6. Kan de wethouder de opdracht die zij de stedenbouwkundige heeft gegeven de raad doen toekomen, en zo nee, waarom niet?

De wethouder heeft de toezegging gedaan om naar aanleiding van het aangenomen amendement contact op te nemen met de stedenbouwkundige. De kaders die door de raad in het amendement zijn meegegeven zijn de uitgangspunten voor de verdere uitwerking. Dit is per mail door de wethouder geëxpliciteerd aan de stedenbouwkundige:

“Beste Ivar, Hans en Ronald,

Op 31 mei heeft de gemeenteraad het amendement “toekomstbesteding Schaapsdrift en omstreken” aangenomen. Deze is bijgevoegd bij deze email. Binnen deze kaders moet de planvorming plaatsvinden.

Het amendement zegt letterlijk: “We nemen bestaande bouw als uitgangspunt voor de ontwikkeling van het plangebied en zijn terughoudend met sloop van woningen. Er kan alleen sprake zijn van sloop en/of onteigening als dit een zeer groot belang dient. Deze afweging dient stevig onderbouwd te worden.”

In de raadsvergadering is gesproken over het grote belang en de onderbouwing zoals genoemd in het amendement. Dit ook naar aanleiding van de eerdere mail aan jullie. De raad heeft aangegeven dat een argument als het toevoegen van veel woningen onvoldoende onderbouwing is. Hierop is toegezegd om deze mail als aanvullende opdracht aan jullie te sturen.

Uitgangspunt is het behoud van woningen. Alleen een onderbouwing op meerdere argumenten zoals stedenbouwkundige inpassing en kwaliteit, en de toevoeging van woningen, en een onderzoek waarom dit niet zonder sloop zou kunnen, kan eventueel leiden tot een besluit om niet alle woningen te behouden. Het behoud van de woningen moet dan ook als uitgangspunt worden gehanteerd in de te ontwikkelen modellen en scenario’s. “

7. Is de wethouder het mee eens dat een goed geïnformeerde raad, goede besluiten kan maken?

Daar zijn wij het zeker mee eens.

8. Wilt u alsnog de schets, die de stedenbouwkundige heeft gemaakt met de bewoners, inclusief legenda doen toekomen?

Bij deze beantwoording van de openstaande vragen, sturen wij de presentatie zoals die is gegeven op 5 juli jl. mee. De schets die is gemaakt door Ziegler Brandenhorst is een weerslag van de bewonersavond en stedenbouwkundige onderzoekslijnen. Deze zijn zeer grof van opzet. Het toevoegen van een legenda maakt van deze schets meer dan het is. Het is een schets die op de avond van 26 juni jl. is ontstaan. En daarom mondelinge toelichting nodig heeft. Ziegler Branderhorst zal in de vervolgstappen preciezer gaan tekenen waarbij zij ook een legenda zal toevoegen.

9. Wanneer kan er daadwerkelijk uitsluitsel gegeven worden over welke woningen de Wvg af kan, en wanneer niet?

Op basis van het ruimtelijk advies van de stedenbouwkundige en het amendement van de raad waarin het college wordt gevraagd nog voor de zomer tot een afweging te komen, is het college voornemens voor het reces een afweging te maken over een gedeelte van de Wvg. Bij de gebiedsvisie willen wij op het niveau van elke woning (die op dat moment nog onder de Wvg valt) duidelijkheid bieden over de Wvg.

Raadslid Van den Broek (CDA)

10. Wanneer komt de overweging om zoveel woningen er al af te halen?

Zie het antwoord op vraag 9.

11. Welke redenen heeft het college om onderzoeken te gaan doen om te vergroenen en dergelijken samen met huidige en toekomstige bewoners?

In zowel het verhaal van Schaapdsdrift e.o., dat is opgesteld door de bewoners, als verschillende beleidsdocumenten van de gemeente is vergroening een belangrijk onderwerp. Bij nieuwe wijken nemen we groen als uitgangspunt mee en wij hebben de ambitie om ook de bestaande wijk zoveel als mogelijk te laten profiteren van de kansen die een ontwikkeling biedt. Iedereen moet in een prettige en groene wijk kunnen wonen.

12. We hebben ook vragen over de ontsluitingsweg. We doen de oproep geen nieuwe mogelijkheden voor een weg te onderzoeken. Daarvan heeft de wethouder gezegd: “Ik voel de ruimte niet om over te gaan op brede sloop”, hoe rijmt dat met de onderzoeken die nu nog plaats moeten gaan vinden?

De uitspraak “Ik voel de ruimte niet om over te gaan op brede sloop” sluit aan op het amendement zoals de gemeenteraad deze heeft aangenomen. Zoals al vaker aangegeven sluit dit ook goed aan bij de insteek van het college. De bestaande woningen nemen wij als uitgangspunt. Ziegler Branderhorst doet breder en zorgvuldig onderzoek zodat wij straks alle argumenten en afwegingen hebben om te komen tot een gebiedsvisie. De afweging rondom een mogelijke ontsluitingsweg is daar onderdeel van. Hierover neemt de gemeenteraad uiteindelijk een besluit.

Raadslid Visser (Partij van der Arbeid)

13. Wat vindt het college van het advies van de stedenbouwkundige?
14. Deelt het college de mening om gedeeltelijk af te zien van het voorkeursrecht?

Naar aanleiding van de onderzoekslijnen van Ziegler Branderhorst en het gesprek daarover, begrijpen we dat voor een deel van de buurt verder ruimtelijk/stedenbouwkundig onderzoek nodig is. We zien ook dat een ander deel van de buurt geen onderdeel uitmaakt van het gebied waar onderzoek plaatsvind. Voor het eerste deel van de buurt is dus meer onderzoek nodig om zorgvuldig en secuur in kaart te brengen, welke keuzes en daarbij behorende consequenties er zijn. Gezien het grote belang zo snel mogelijk duidelijkheid te geven waar het kan -en in lijn met het amendement- wil het college voor de zomer komen tot een afweging over het voorkeursrecht. De bewoners ervaren het voorkeursrecht op hun woning als een grote onzekerheid.
Duidelijkheid op een zo kort mogelijke termijn is daarom gewenst. Wij overwegen daarom het advies van de stedenbouwkundige over te nemen en voor delen van de wijk het voorkeursrecht te laten vervallen.

Zie verder ook het antwoord op vraag 19.

15. Wanneer gaat het college dat dan voorstellen?

Zie het antwoord op vraag 9.

16. Hoe kijkt het college aan tegen de schets? Bewoners zijn er geschrokken door.

Wij snappen de emoties van bewoners in Schaapsdrift. Zij hebben zorgen over of het behoud van woningen nog wel van toepassing is. Voor ons is het punt van behoud van woningen nog steeds van toepassing. Daar verandert het verkleinen van het Wvg gebied niets aan.
De schetsen van Ziegler Branderhorst laten verschillende onderzoeksrichtingen zien en hebben geresulteerd in een grof ruimtelijk schema voor de buurt. Dit vormt de basis voor vervolgonderzoeken om te komen tot een ruimtelijk advies aan de gemeente Arnhem. In dat advies zal Ziegler Branderhorst de afwegingen, keuzes en meerwaarde daarvan laten zien. Het is aan de gemeente om deze af te wegen. Daarbij is en blijft het behoud van woningen een belangrijk uitgangspunt.

17. Hoe ziet het vervolgproces er nu uit?

Zie het antwoord op vraag 9.

Raadslid Heemskerk (D66)

18. Is het nog steeds de interpretatie van de wethouder dat de woningbouw van tussen de 500-1000 woningen -waarbij het uiteindelijke getal dichter bij de 500 dan de 1000 zal liggen-, nog steeds haalbaar is?

Het uiteindelijke aantal toe te voegen woningen hangt af van de keuzes die het college en de raad maken over de gebiedsontwikkeling in Schaapsdrift. Hoeveel woningen exact kunnen worden toegevoegd en wat de ruimtelijke consequenties daarvan zijn, wordt helder in de gebiedsvisie. Theoretisch is het nog altijd mogelijk om 500 woningen toe te voegen. Echter, gezien de aanscherping die is meegegeven door het amendement ligt het meer in de lijn der verwachting dat de aantallen lager zullen uitvallen. Dat heeft het college tijdens de behandeling aangegeven. De aanscherping past wat het college betreft bij het uitgangspunt ‘een goede wijk voor huidige en toekomstige bewoners’ uit de startnotitie.

Raadslid Maref (VVD)

19. Waarom kan de Wvg er nu wel af van een stuk van Schaapsdrift?
20. Waarom daar wel, en het stuk in Schaapsdrift-Oost niet? Op basis van welke variabelen?

Het voorkeursrecht is gevestigd om twee redenen. Wij willen speculatie van de gronden voorkomen en wij willen ruimte hebben om stedenbouwkundig onderzoek te laten doen om zo te komen tot een gebiedsvisie. De beleidskaders hiervoor zijn nader uitgewerkt in de startnotitie en aangescherpt met het amendement. Het onderzoek wordt nu uitgevoerd. De Wvg kan alleen van delen van de wijk worden afgehaald als het de verwachting is dat er geen ruimtelijke verandering zal plaatsvinden. Met andere woorden er moet een ruimtelijke onderbouwing of plan zijn opgesteld om hierover een besluit te nemen. In de onderzoeken en grove schetsen die Ziegler Branderhorst heeft opgesteld blijkt dat bepaalde delen van de wijk in ieder geval niet in de plannen voorkomen. Wij verwachten voor deze delen dat er geen ruimtelijke verandering zal optreden. Wij kunnen op basis van deze conclusie nu de afweging maken om voor deze delen de Wvg te laten vervallen.

Het college vindt het belangrijk dat er zo snel mogelijk duidelijkheid komt voor de bewoners van Schaapsdrift e.o.. Wij hadden uiteraard nu liever duidelijkheid willen geven aan meer bewoners. Van Ziegler Branderhorst begrijpen wij dat als we van een nog groter gebied de Wvg afhalen dit mogelijk consequenties kan hebben voor de nader te onderzoeken mogelijkheden. Wat deze consequenties dan zijn, is nu nog niet aan te geven aangezien het ruimtelijk onderzoek nog niet is afgerond en naar aanleiding daarvan een gebiedsvisie dient te worden gemaakt. Wij begrijpen dat Ziegler Brandenhorst in de korte tijd tussen besluitvorming over de startnotitie en nu, niet meer inzicht kan geven in de ruimtelijke afwegingen en consequenties. Dat betekent dat wij voornemens zijn om dit advies van de stedenbouwkundige over de afkadering van het Wvg gebied over te nemen in onze afweging.

Het ruimtelijke onderzoek heeft zich toegespitst op het gebied ten oosten van Schaapsdrift en rondom het station. Duidelijk is dat Innoforte daarbij een zeer belangrijk onderdeel is gezien de locatie. Hetzelfde geldt voor het bedrijventerrein en Vivare. Ziegler Branderhorst onderzoekt hierbij de mogelijkheden om nieuwe woningen en de bestaande woningen als één buurt te laten functioneren. Wij willen niet dat er gescheiden werelden ontstaan. De bewoners hebben dit ook opgenomen in hun verhaal. Er bestaan nu nog verschillende denkrichtingen waarop van de nieuwe en bestaande woningen een wijk gemaakt kan worden. Belangrijke variabelen hierbij zijn:

- De ontsluiting; Is er een nieuwe weg nodig? En een weg werkt vaak als een barrière, dus de keuze waar de weg komt is zeer belangrijk. Ook werken we via het STOMP principe waarbij er meer ruimte komt voor de wandelaar en fietser.
- Welk programma en welke doelgroepen komen in de nieuwe woningen te wonen,
- De keuze van eigenaren zoals Innoforte voor de transitie van hun vastgoed,

- De vergroening van de bestaande en nieuwe straten, groene verbindingen maken vanuit de wijk met het park Sacré Coeur.

Deze onderzoeken zich richten op een bepaald gebied van de Schaapsdrift, maar exacte opties zijn daarbij nog niet in beeld. Daarvoor is het belangrijk dat in de verschillende onderzoeksrichtingen duidelijk moet worden hoe en in hoeverre de verschillende variabelen passen. Zolang dit nog wordt onderzocht, ontbreekt een ruimtelijke onderbouwing voor het eventueel laten vervallen van de gehele Wvg.

21. We horen de stedenbouwkundige zeggen ‘Gun mij die tijd om het verder te onderzoeken’? Is het college het met mij eens dat de tijd wel heel erg dringt? Dat die tijd er eigenlijk niet is?

Wij zijn het eens dat er zo snel mogelijk duidelijkheid moet komen. Maar wij willen ook zorgvuldig zijn. En we willen ook het verhaal van de bewoners zoveel als mogelijk verwerken. Wij denken dat wij eind november de gebiedsvisie aan de raad te kunnen voorleggen. Zie ook het antwoord op vraag 21.

22. Het blijkt dat mondeling is toegelicht door de stedenbouwkundige aan de bewoners dat de wasserij en de jaren 30-woningen buiten het Wvg-gebied zullen vallen. En nu valt het wél binnen het Wvg-gebied. Klopt dat?

Tijdens de bewonersavond op 26 juni heeft de stedenbouwkundige ter plekke schetsen gemaakt. Daarbij heeft hij verschillende onderzoeksrichtingen laten zien. Hierbij heeft hij ook verschillende suggesties gegeven. Hij heeft daarbij onder andere aangegeven dat hij zich kan voorstellen dat de jaren 30 woningen en de wasserij eventueel kunnen blijven staan. Dit zal duidelijk worden in de gebiedsvisie.

23. Wat vindt het college van het voorstel om een gedeelte er af te halen maar er ook op te laten?

Zie het antwoord op vraag 13 en vraag 19.

24. Heeft het college ook gekeken om het gebied verder te verkleinen? En wat zijn die afwegingen geweest?

Ziegler Branderhorst is bezig met haar onderzoek waarbij het amendement geldt: het behoud van woningen is het uitgangspunt. Hun advies is op dit moment de laatste stand van zaken. Door vervolgonderzoek zal meer duidelijkheid gegeven kunnen worden. Wij zijn voornemens dit te doen bij de gebiedsvisie. Zie verder ook het antwoord op vraag 19.

25. Kan het college de raad meenemen hoe het proces er verder uit ziet? Wat kunnen we hierna verwachten met elkaar?

Het verdere proces ziet er, globaal en onder voorbehoud, als volgt uit:
- Voor het reces: afweging gedeeltelijke opheffing Wvg door college
- Voor het reces: verzenden van brieven aan bewoners over de afweging van het college en de gevolgen hiervan
- September: Individuele gesprekken met bewoners en grondeigenaren binnen het Wvg-gebied
- Eind september: behandeling stand van zaken onderzoek Schaapsdrift op verzoek van raadsleden
- Begin oktober: Bewonersavond over stand van zaken onderzoek
- Eind oktober: Bespreking concept-gebiedsvisie met bewoners

- Eind november: behandeling gebiedsvisie Schaapsdrift. Op basis van de gebiedsvisie kan het college besluiten voor welke woningen (voor zover nog niet opgeheven) de Wvg alsnog wordt opgeheven

Raadslid Elfrink (SP)

26. Waarom vertelt niet de wethouder maar de stedenbouwkundige dat op een groot gedeelte de Wvg blijft zitten? Dat er nog geen afweging is?

Het besluit om voor een deel van de wijk de Wvg te laten vervallen moet een ruimtelijke onderbouwing hebben. Ziegler Branderhorst heeft op basis van de eerste onderzoeksrichtingen geconcludeerd dat het gebied ten westen, met een aantal uitzonderingen niet meer betrokken hoeft te worden bij de Gebiedsvisie, dan wel geen andere bestemming/functie krijgt. Op basis hiervan kan het college een keuze maken over de intrekking van het voorkeusrecht. Het ruimtelijke advies wegen wij mee in ons besluit over het eventueel laten vervallen van de Wvg voor delen van de wijk.

27. Wanneer wordt die afweging wordt gemaakt.

Zie het antwoord op vraag 9.

Vereniging voor behoud van Schaapsdrift e.o.

schaapsdrifteo@gmail.com
Arnhem, 22 juli 2023.

Onderwerp: het behoud van de Wvg op de woningen aan de oostkant van de Schaapsdrift en elders in de wijk.

Beste raadsleden en college van B&W,

Op 14 juli ontvingen de bewoners aan de oostkant van de Schaapsdrift een schrijven van de gemeente dat het voorkeursrecht nog steeds van kracht blijft op hun woning. De Wvg blijft eveneens gevestigd op het pand direct naast de Willibrorduskerk, enkele woningen nabij het spoor, en woningen aan de Esperantolaan (Tuinstede). Dit in tegenstelling tot de woningen aan de westkant van de Schaapsdrift en elders in de wijk waar de Wvg vanaf is gehaald.

De brief waarin de gemeente aangeeft de Wvg te handhaven op de oostkant van de Schaapsdrift en de andere bovengenoemde woningen is door de bewoners en wijkgenoten als bot en onzorgvuldig ervaren. Wat ons grieft, is dat deze beslissing tot behoud van de Wvg geen recht doet aan het amendement en dat het enige door de gemeente aangevoerde argument – ‘nader onderzoek nodig’ – vijf keer gebruikt wordt. Alsof het daarmee aan kracht wint.

In de tweede alinea wordt de bewoners meegedeeld: ‘Dat uw huis nog onder deze regeling valt, betekent niet dat besloten is dat het gesloopt moet worden’. Verderop in de brief staat: ‘Op dit moment kunnen we helaas nog geen definitieve duidelijkheid geven over de vraag of uw woning binnen de plannen past en behouden kan blijven.’ Weinig geruststellende woorden voor de betrokken bewoners, zoals u zich wellicht kunt voorstellen.

Verder wordt gezegd: ‘We willen graag persoonlijk met u in gesprek over de gebiedsvisie en de uitwerking van de plannen’. Het komt op ons over alsof de gemeente afzonderlijke deals wil sluiten met individuele inwoners om zodoende alsnog tot sloop van bepaalde woningen te kunnen overgaan. Daarnaast is het in onze ogen bizar om te moeten lezen dat ‘we een aantal jaren de tijd hebben om samen met u een oplossing te vinden’. Dit dossier sleept zich nu al anderhalf jaar voort. Het is hoog tijd dat iedereen in onze wijk zo snel mogelijk duidelijkheid krijgt.

De reden om de Wvg te handhaven op de oostkant van de Schaapsdrift en de overige woningen wordt gemotiveerd met grove schetsen en denkrichtingen als prelude op het aangekondigde onderzoek. In de schetsen en denkrichtingen die de stedenbouwkundige van de gemeente presenteerde is de door ons als inwoners opgestelde visie van de Schaapsdrift e.o. niet of nauwelijks terug te vinden. Het stelt ons dan ook allerminst gerust dat onze visie het uitgangspunt zal zijn in de door de stedenbouwkundige te ontwikkelen gebiedsvisie.

Ook geeft de gemeente nog steeds signalen af dat het streven erop gericht is zoveel mogelijk woningen te gaan bouwen in het plangebied, terwijl het zaak is de nieuwbouw harmonisch te doen aansluiten op het karakter van de wijk. De aanvankelijk door de wethouder beoogde schaalsprong van 500-1000 nieuwe woningen is ten enenmale irreëel.

Onbegrijpelijk vinden wij het dat de gemeente anderhalf jaar na het vestigen van de Wvg nog steeds niet heeft gesproken met een aantal ondernemers en/of grondeigenaren in het plangebied. Wij ervaren dit als een onprofessionele handelwijze van de kant van de gemeente als het gaat om het versnellen van de eigen planontwikkeling, zoals we ook niet inzien waarom de gemeente zegt afhankelijk te zijn van de beslissing die Innoforte neemt inzake nieuwbouw of verbouw van Vreedenhoff.

Samengevat: het bestuur houdt vast aan zijn standpunt dat de Wvg ook van de oostkant en de andere woningen af kan en moet. Niettegenstaande het amendement valt het woord sloop nog steeds te vaak. Na anderhalf jaar vechten voor onze woningen zijn wij moe, maar niet moegestreden. Opgeven is geen optie en we zullen ons met hand en tand blijven verzetten tegen sloop. Temeer daar sloop niet nodig is om extra woningen of ontsluitingswegen in het plangebied te realiseren, zoals het 'Verhaal Schaapsdrift en omgeving' helder en met brede steun in de wijk heeft aangetoond.

Met vriendelijke groet,

Bestuur van de Vereniging tot Behoud van de Schaapsdrift e.o.

Titel/onderwerp: **Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf"**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Ilse de Vries; Marielle Knaapen
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	06-31108015; 026-3773782
		E-mailadres:	ilse.de.vries@arnhem.nl; marielle.knaapen@arnhem.nl;
Doel activiteit	Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Kernboodschap** • Op 16 februari 2022 heeft de raad het ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 in Schuytgraaf vastgesteld. Hierin werd onder meer uitgegaan van extra woningen en extra bouwhoogte ten opzichte van eerdere afspraken hierover met Overbetuwe en Park Lingezegen zoals vastgelegd in het convenant 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten'. • Naar aanleiding van gesprekken met gemeente Overbetuwe stelt het college voor om het vastgestelde ruimtelijk raamwerk aan te passen om tegemoet te komen aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe. Aan de raad wordt gevraagd om dit aangepaste ruimtelijk raamwerk vast te stellen. • Tegelijk wordt aan de raad gevraagd om in lijn met de woondeal 2.0 in te stemmen met de aanpassing van het maximeren van de Vrij Op Naam (VON)-prijs van 112 woningen in de velden 1 (48), 26 en 27(64), zodat deze in het betaalbare segment kunnen worden verkocht, en de toevoeging van 20 sociale huurwoningen. Dit leidt tot lagere opbrengsten voor de gemeentelijke grondexploitatie. • Tot slot informeert het college de raad over de mogelijke oplossing die zij voor KW37 heeft gevonden in Schuytgraaf. • Het college stelt voor om de verkeersontsluiting zoals het op dit moment geregeld is het bestemmingsplan Schuytgraaf, veegplan 2017 (vastgesteld 5 maart 2018) te handhaven. **Aandachtspunten** • Voorgesteld wordt om het aantal woningen te verlagen van 236 woningen (huidig vastgesteld ruimtelijk raamwerk) naar 198 woningen en 7 standplaatsen voor KW37. Het nog uit te werken bestemmingsplan gaat uit van 131 woningen. De verlaging komt door het toevoegen van extra openbaar groen en volgt uit nieuwe afspraken met de gemeente Overbetuwe. • Door het lager aantal woningen daalt ook de grondopbrengst met € 2.070.000,-. Daarnaast levert het omzetten van 132 woningen naar betaalbare woningen ook minder grondopbrengsten op. De grondexploitatie Schuytgraaf daalt met in totaal ca 4,1 mln. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Op 21 juni 2023 is gestart met de behandeling. Toen is de informatieve ronde afgerond		

	en een start gemaakt met de M1-behandeling. Daarin is de eerste termijn van de raadskamer afgerond en de eerste termijn aan de zijde van het college aangevangen maar niet afgerond. Om die reden wordt de volgende vergaderorde voorgesteld: Vergaderorde vervolg M1 - Vervolg eerste termijn college waarin antwoorden worden gegeven op de gestelde vragen. - Indien nodig volgt een tweede termijn van de raadskamer en een tweede termijn van het college. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.

Bijlagen			
Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling **134 KB**			
Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf" **124 KB**			
Bijlage 1 - Aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27, mei 2023 **115 MB**			
Bijlage 2 - Raadsbrief over locatiekeuze KW37 **91 KB**			
Bijlage 3 - brief aan gemeente Overbetuwe over het voorgenomen aangepaste ruimtelijk raamwerk veld 26/27 **77 KB**			
Bijlage 4 - Begrotingswijziging 23-004 **246 KB**			
Schriftelijke inspraakbijdrage van D. van Engelen namens KW 37, d.d. 21-06-2023 **1 MB**			
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling **87 KB**			
Juridisch advies stadsadvocaat inzake beoogde ontwikkeling Schuytgraaf, d.d. 03-05-2023 **3 MB**			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 182206

Onderwerp: Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Kernboodschap

Op 16 februari 2022 heeft de raad het ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 in Schuytgraaf vastgesteld. Hierin werd onder meer uitgegaan van extra woningen en extra bouwhoogte ten opzichte van eerdere afspraken hierover met Overbetuwe en Park Lingezegen zoals vastgelegd in het convenant 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten'. Naar aanleiding van gesprekken met gemeente Overbetuwe stelt het college voor om het vastgestelde ruimtelijk raamwerk aan te passen om tegemoet te komen aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe. Aan de raad wordt gevraagd om dit aangepaste ruimtelijk raamwerk vast te stellen. Tegelijk wordt aan de raad gevraagd om in lijn met de woondeal 2.0 in te stemmen met de aanpassing van het maximeren van de Vrij Op Naam (VON)-prijs van 112 woningen in de velden 1 (48), 26 en 27(64), zodat deze in het betaalbare segment kunnen worden verkocht, en de toevoeging van 20 sociale huurwoningen. Dit leidt tot lagere opbrengsten voor de gemeentelijke grondexploitatie.
Tot slot informeert het college de raad over de mogelijke oplossing die zij voor KW37 heeft gevonden in Schuytgraaf.

Voorstel

1. In te stemmen met de aanpassing van 132 vrije marktwoningen naar 132 woningen in het betaalbare segment (112 koopwoningen en 20 sociale huurwoningen) in de velden 1 en 26/27 Schuytgraaf en de dientengevolge verlaging van de opbrengsten in de grondexploitatie met € 2.050.000,--.
2. In te stemmen met het naar aanleiding van overleg met de gemeente Overbetuwe aangepaste ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 (inclusief een mogelijke locatie voor KW37) en het hiermee gepaard gaande negatieve resultaat van de grondexploitatie met € 2.070.000,--.
3. Bovenstaande besluiten in de begroting te verwerken via bijgaande begrotingswijziging 23-004.

Inleiding

De ruimtelijk raamwerken voor veld 1 en veld 26/27 zijn in februari 2022 vastgesteld door de gemeenteraad. De wens om meer betaalbare koopwoningen en sociale huurwoningen toe te

Arnhem GEMEENTE

voegen, de financiële gevolgen daarvan en het resultaat van het overleg met Overbetuwe vragen om nieuwe besluitvorming door uw raad.
Het vorige ruimtelijk raamwerk gaat uit van 236 woningen, hierop zijn wensen en bedenkingen meegegeven van Overbetuwe. Het aangepaste ruimtelijk raamwerk telt daarom nog maar 198 woningen en 7 standsplaatsen voor KW37.
Daarnaast informeren we uw raad over de zoektocht naar een locatie voor KW37 en de mogelijke oplossing die we voor KW37 hebben gevonden in Schuytgraaf en sturen we u ter kennisname de brief aan de gemeente Overbetuwe over de aanpassingen van het ruimtelijk raamwerk als gevolg van de het overleg over hun wensen en bedenkingen.

Beoogd effect

De ontwikkeling van 198 woningen, waarvan 116 in het betaalbare segment, en 7 standplaatsen voor KW37 in veld 26 en 27 in Schuytgraaf. Plus nog eens 292 woningen in veld 1 waarvan 129 in het betaalbare segment.

Argumenten

1.1 Er worden meer betaalbare woningen toegevoegd

Hoewel in de brief ‘woondeal 2.0 en de consequenties voor woningbouwprojecten (d.d. 14 februari 2023) staat dat de planvorming in Schuytgraaf te ver gevorderd is om de doelstellingen van de Woondeal 2.0 toe te passen, hebben we vanwege de grote behoefte aan betaalbare woningen bekeken welke woningen uit de ruimtelijke raamwerken (zonder aanpassing van het ruimtelijk raamwerk, dus zonder toevoeging van woningen), in het betaalbare segment kunnen worden ontwikkeld. Met de voorliggende aanpassingen zal ruim 58% (was 16%)van de woningen in veld 26 en 27, en 44% (was 27%)van de woningen in veld 1, vallen in de categorie betaalbaar. Ook hebben we in kaart gebracht wat daarvan de gevolgen voor de grondprijs en daarmee voor de gemeentelijke grondexploitatie zijn.

2.1 Het aangepaste ruimtelijk raamwerk komt zoveel mogelijk tegemoet aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe

Sinds maart 2021 heeft er ambtelijk en bestuurlijk overleg plaatsgevonden tussen Arnhem en Overbetuwe over de plannen voor veld 26/27. Dit heeft geleid tot een schetsontwerp waarvan Overbetuwe in een brief (d.d. 14 december 2021) heeft aangegeven dat dit ontwerp strijdig is met de letter van het convenant uit 2010 ‘Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten’, maar dat zij wel de potentie zien om het in de geest van het convenant uit te werken. Op basis van dit schetsontwerp is het ruimtelijk raamwerk gemaakt zoals dat door uw raad is vastgesteld op 16 februari 2022.

Dit ruimtelijk raamwerk is vervolgens door het college van Overbetuwe voorgelegd aan hun raad. De raad heeft hier in juni en juli 2022 over vergaderd en is met wensen en bedenkingen

gekomen op het ruimtelijk raamwerk. Zij hebben hun college gevraagd om opnieuw het gesprek aan te gaan met Arnhem over de zuidrand van Schuytgraaf.

Deze gesprekken hebben geleid tot aanpassing van het plan om aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe tegemoet te komen. Een belangrijke aanpassing is dat de afstand van de woningen tot Park Lingezegen is vergroot door het toevoegen van meer openbaar groen aan de zuidkant van beide velden. In het aangepaste plan zijn hierdoor nog 198 woningen, waar in het vorige ruimtelijk raamwerk er nog 236 woningen bedacht waren.

Afgelopen maanden hebben we met het college van Overbetuwe gesproken over de wensen en bedenkingen. Op basis daarvan is een nieuw ruimtelijk raamwerk gemaakt. We denken dat we hiermee tegemoet zijn gekomen aan de wensen van Overbetuwe, maar het is aan hun college en raad om daar een standpunt over in te nemen. Echter wij vinden het nu belangrijk om naar uw raad te gaan om te horen hoe u hierover denkt.

Teruggaan naar een plan met 131 vrijstaande woningen en tweekappers zoals 13 jaar geleden is afgesproken vinden wij in de huidige tijd, waarin we als gemeenten ook nieuwe afspraken met het rijk hebben gemaakt over woningaantallen en betaalbaarheid van woningen niet uitlegbaar. En dat voldoet volgens ons ook niet aan een goede ruimtelijke ordening.

2.2 *Het aangepaste ruimtelijk raamwerk biedt kans op een definitieve locatie voor KW37*

In het aangepaste ruimtelijk raamwerk van veld 26/27 is een locatie opgenomen van 3200 m2 (zelfde aantal m2 als in de nieuwe situatie op het Merwedeterrein) voor bewoning door de zeven leden van KW37. Met Park Lingezegen worden gesprekken gevoerd of er gebruik kan worden gemaakt van ruimte in Park Lingezegen door de kunstenaars. Zie verder bijgevoegde brief over KW37. Indien het ondanks alle intenties toch niet lukt om KW 37 hier naar toe te verplaatsen, zal dit gebied ruimte bieden aan 10 woningen.
De opzet van veld 27 biedt ruimte voor één of meerdere cpo's, waarbij een cpo gericht op de culturele of creatieve sector goed aan zou kunnen sluiten op de locatie van KW37.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Het maximeren van de prijs van een aantal woningen tot de grens van betaalbaar leidt tot een lagere grondopbrengst*

De grondprijzen worden residueel bepaald en een lagere VON-prijs leidt daarmee tot een lagere grondprijs. Het omzetten van 132 marktwoningen naar 112 betaalbare koopwoningen en 20 sociale huurwoningen leidt tot een lager resultaat van de grondexploitatie (grex) van € 2.050.000,-.

2.1	*Het aangepaste ruimtelijk raamwerk leidt tot minder woningen dan het in februari 2022 vastgestelde ruimtelijk raamwerk, maar is nog steeds een intensivering van het nog uit te werken bestemmingsplan.*
	Door het toevoegen van extra openbaar groen, met name als buffer tot Park Lingezegen, is er minder ruimte voor woningen. Het vastgestelde ruimtelijk raamwerk gaat uit van 236 woningen. In het ruimtelijk raamwerk dat nu voorligt is ruimte voor 198 woningen en 7 standplaatsen voor KW37. Het nog uit te werken bestemmingsplan gaat uit van 131 woningen.
2.2	*Het aangepaste ruimtelijk raamwerk leidt tot een lagere grondopbrengst*
	Doordat er nu minder grond wordt uitgegeven ten behoeve van de buffer tot Park Lingezegen is er minder grondopbrengst. Het resultaat voor de grex Schuytgraaf zal met € 2.070.000,- dalen door vaststelling van dit aangepaste ruimtelijk raamwerk dat 198 woningen en 7 standplaatsen bevat in plaats van de eerdere 236 woningen.
2.3	*Aanpassing van het ruimtelijk raamwerk is juridisch niet noodzakelijk, maar daarmee komen we wel tegemoet aan de wensen van onze buurgemeente*
	Juridisch gezien blijkt dat het bestemmingsplan en de convenant "Waar Schuytgraaf en de park elkaar ontmoeten" niet uitsluiten dat veld 26 en 27 worden zo wordt uitgewerkt, mits goed ruimtelijk gemotiveerd. Met het bestemmingsplan Schuytgraaf 2010, dat destijds via het artikel 3.1.1. overleg de instemming van Overbetuwe heeft gekregen, heeft Overbetuwe ingestemd met het toevoegen van de velden 23, 26 en 27. Omdat wij hechten aan een goede relatie met onze buren, zien wij voorliggende aanpassing van het ruimtelijk raamwerk als een goed compromis.

Participatie

Bewoners van de wijk Schuytgraaf zijn geïnformeerd over het vastgestelde ruimtelijk raamwerk van februari 2022 via de bewonersavond in juni 2022 en website. Daarbij is de wijk geïnformeerd dat er gesprekken gaande waren met Overbetuwe die mogelijk/zeer waarschijnlijk zouden leiden tot een aanpassing van het ruimtelijk raamwerk. Nadat het ruimtelijk raamwerk door u wordt vastgesteld zal de procedure voor het bestemmingsplan opgestart worden waarbij we zoals dat gebruikelijk is in Schuytgraaf de bewoners betrekken.

Sinds maart 2021 is er ambtelijk en bestuurlijk overleg met gemeente Overbetuwe, als ook met Park Lingezegen. Dit overleg is door Arnhem gestart omdat wij willen afwijken van het convenant ‘Waar Schuytgraaf en Park elkaar ontmoeten. Dit overleg heeft mede bijgedragen aan het ruimtelijk raamwerk zoals dat is vastgesteld in februari 2022. In december 2021 is er vanuit zowel Overbetuwe als Park Lingezegen een brief gestuurd aan het college van gemeente Arnhem. Deze heeft u ontvangen bij de Agenda Arnhem - Politieke Avond Besluitvormend woensdag 16 februari 2022 18:45 - 23:15 - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

Het college van Overbetuwe heeft vervolgens zijn raad geconsulteerd voor wensen en bedenkingen. De gemeenteraad van Overbetuwe heeft daarop wensen en bedenkingen opgesteld. Deze wensen en bedenkingen hebben opnieuw geleid tot ambtelijk en bestuurlijk overleg, wat heeft geleid tot het aangepaste ruimtelijk raamwerk wat nu voorligt.

Financiën

De aanpaste proefverkaveling met minder woningen in veld 26/27 en het omzetten van 132 woningen naar betaalbare woningen leveren minder grondopbrengsten op. Het positieve resultaat van de grex Schuytgraaf daalt hierdoor met in totaal ca 4,1 mln.
De daling van het resultaat van de grex Schuytgraaf heeft een relatie met het beschikbare weerstandsvermogen van de grondbedrijf (immers het positieve resultaat wordt meegenomen bij de berekening van het benodigd weerstandsvermogen). Bij de bepaling van het jaarresultaat 2023 zal dit worden meegenomen.

Bijgevoegd als bijlage vindt u de begrotingswijziging, die voortvloeit uit de dalende winst van 4,1 miljoen tot en met 2027. Zichtbaar is dat de winst daalt en daarmee de onderhanden werkpositie van de grondexploitatie.
Omdat de onderhanden werk positie (toekomstige winst binnen het project) voldoende positief is, wordt de volledige winstdaling binnen het project opgevangen.
Daarmee heeft de daling van de winst geen effect op de financiële exploitatie van de gemeente. Daarbij als kanttekening, zoals aangegeven bij de risico's, dat de winstdaling wel een effect heeft op het weerstandsvermogen van de gemeente.

Uitvoering

Na het vaststellen van de programmawijziging van veld 1, 26 en 27 en de wijziging van het ruimtelijk raamwerk 26/27 zal er gestart worden met de planologische procedure van het ter inzage leggen van de bestemmingsplannen en het bijbehorende exploitatieplan.

Communicatie

Na besluitvorming van het college zijn de volgende partijen geïnformeerd:
- wijkbewoners over aanpassing ruimtelijk raamwerk
- gemeente Overbetuwe over aanpassing ruimtelijk raamwerk
- Park Lingezegen over aanpassing ruimtelijk raamwerk
- KW37 over mogelijke locatie Schuytgraaf

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27, mei 2023
- raadsbrief over locatie keuze KW37

- brief aan gemeente Overbetuwe over het voorgenomen aangepaste ruimtelijk raamwerk veld 26/27
- begrotingswijziging 23-004

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	182206

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 9 mei 2023, nummer: 182206;

gelet op artikel 212 van de Gemeentewet;

besluit:

1. In te stemmen met de aanpassing van 132 vrije marktwoningen naar 132 woningen in het betaalbare segment (112 koopwoningen en 20 sociale huurwoningen) in de velden 1 en 26/27 Schuytgraaf en de dientengevolge verlaging van de opbrengsten in de grondexploitatie met € 2.050.000,--.
2. In te stemmen met het naar aanleiding van overleg met de gemeente Overbetuwe aangepaste ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 (inclusief een mogelijke locatie voor KW37) en het hiermee gepaard gaande negatieve resultaat van de grondexploitatie met € 2.070.000,--.
3. Bovenstaande besluiten in de begroting te verwerken via bijgevoegde begrotingswijziging 23-004.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

het Woonlandschap

"Wonen aan het Mozaïeklandschap van Park Lingezegen"

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf velden 26 + 27

het Woonlandschap

“Wonen aan het Mozaïeklandschap van Park Lingezegen”

GEMEENTE Arnhem

2 mei 2023

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf velden 26 + 27

INHOUD

INLEIDING

	Aanleiding	7
	Ontwikkelproces	7
	Rol Kwaliteitsteam	7
	Opbouw document	7

1.	AMBITIE	
1.1	Zuidelijke velden als woonlandschap	10
1.2	Het Nieuwe Normaal	14
1.3	Bouwstenen voor ontwikkeling	16

2.	RUIMTELIJK RAAMWERK	
2.1	Raamwerk	20
2.2	Groenstructuur	22
2.3	Verkeersstructuur	26
2.4	Parkeren	28
2.5	Voorbeeldverkaveling	30
2.6	Woontypologieën	32

3.	BEELDREGIE	
3.1	Landschappelijk wonen	36
3.2	Houtbouw	38
3.3	Buitenruimte	40
3.4	Circulair materiaalgebruik	44
3.5	Natuurinclusief ontwikkelen	46

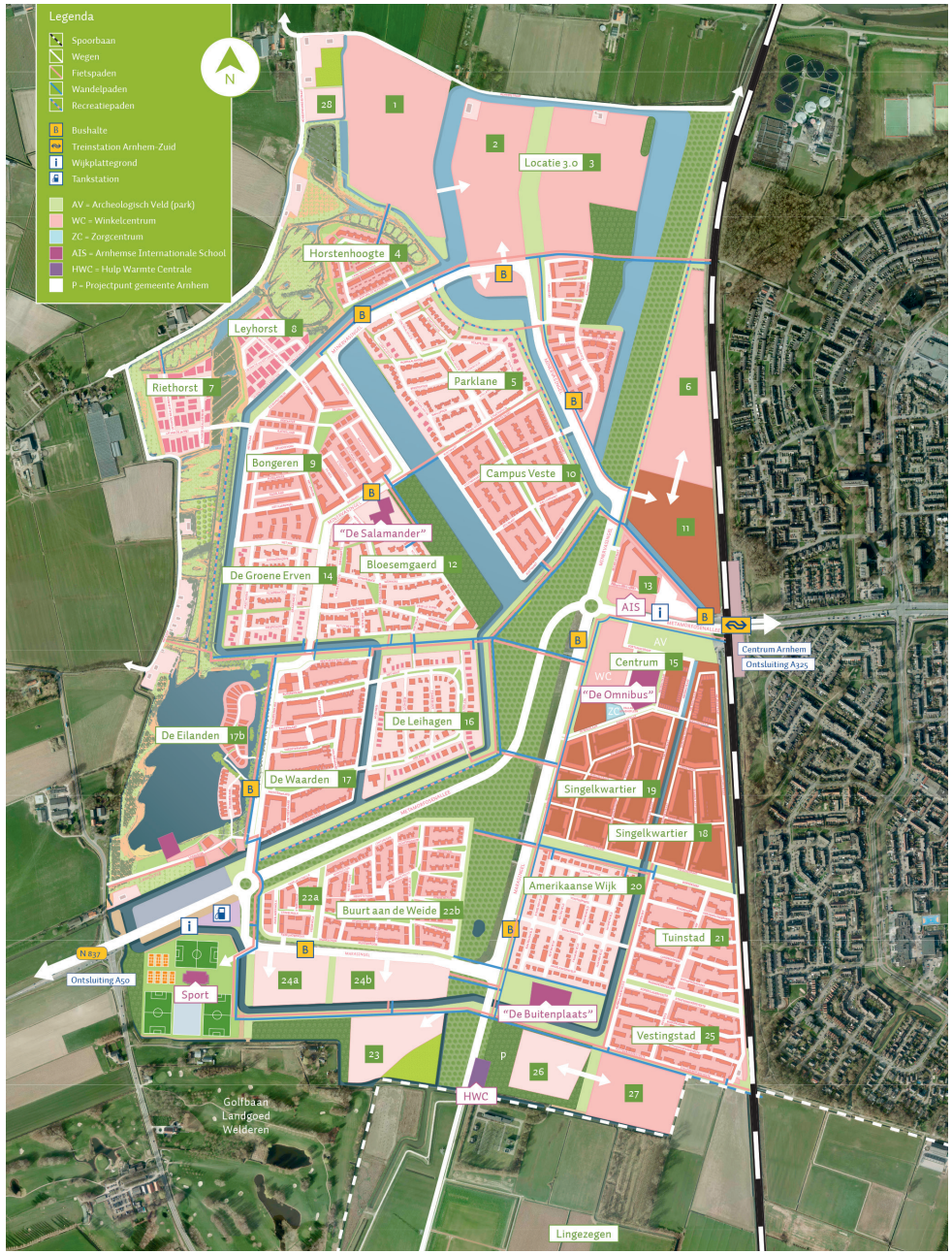
Legenda
Spoorbaan
Wegen
Fietspaden
Wandelpaden
Recreatiepaden
Bushalte
Treinstation Arnhem-Zuid
Wijkplattegrond
Tankstation
AV = Archeologisch Veld (park)
WC = Winkelcentrum
ZC = Zorgcentrum
AIS = Arnhemse Internationale School
HWC = Hulp Warmte Centrale
P = Projectpunt gemeente Arnhem
N
28
1
2
Locatie 3.0 3
Horstenhoogte 4
Leyhorst 8
Riethorst 7
Parklane 5
6
Bongeren 9
Campus Veste 10
11
"De Salamander"
Bloesemgaerd 12
De Groene Erven 14
13
AIS
AV
Centrum 15
WC
"De Omnibus"
Centrum Arnhem
Ontsluiting A325
De Leihagen 16
De Eilanden 17b
De Waarden 17
Singelkwartier 19
Singelkwartier 18
Amerikaanse Wijk 20
22a
Buurt aan de Weide 22b
Tuinstad 21
N 837
Ontsluiting A50
Sport
24a
24b
"De Buitenplaats"
Vestingstad 25
23
P
26
27
HWC
Golfbaan
Landgoed
Welderen
Lingezegen

INLEIDING

AANLEIDING

Voor u ligt het ruimtelijk raamwerk van de velden 26 + 27. In dit raamwerk zijn de kaders opgenomen voor de ontwikkeling van de laatste woonvelden aan de zuidrand van Schuytgraaf. Hier komt men te wonen aan het recreatieve natuurnetwerk van De Park, een deelgebied van Park Lingezegen. Naast de principes die gelden voor de wijk Schuytgraaf gelden hier ook de principes van deelgebied De Park. Zoals aangegeven zijn de velden 26 + 27 bijzondere velden. Door hun ligging aan het park vragen ze ook een andere benadering dan alle andere velden. Enerzijds zijn de velden onderdeel van Schuytgraaf en anderzijds maken ze onderdeel uit van de overgangszone naar Park Lingezegen. Om de ontwikkeling van de 2 velden de juiste kaders mee te geven is gewerkt van een ruimtelijk concept dat is gebaseerd op de structuur van het park. Deze is vervolgens vertaald in een stedenbouwkundige schets die de aansluiting zoekt bij de wijk. Onderdeel van de opgave is de mogelijke inpassing van de Kunstwerkplaats Arnhem (KW37) binnen 1 van de 2 velden.

De kaders die horen bij deze ruimtelijke opzet vormen het ruimtelijk raamwerk. Het zijn de elementen die zorgen voor de structuur van de wijk en daarmee tevens de verankering van de velden in het park. Aanvullend is in het ruimtelijk raamwerk de beeldregie vastgelegd. Hiermee wordt de kwalitatieve uitstraling voor de bebouwing gewaarborgd. Het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie zijn volledig op elkaar afgestemd, zodat bebouwing en openbare ruimte tezamen een aantrekkelijke woon- en verblijfsomgeving opleveren. Voor de velden 26 + 27 is hierbij gekozen voor een uitstraling in houtbouw, passend bij de landschappelijke omgeving. Voor een optimale inpassing in het park worden hierbij de ambities van “Het nieuwe normaal” opgenomen. Dit is een initiatief van BZK en Cirkelstad om de bouwsector versneld circulair te maken. Een nieuwe, gedragen ‘norm’ met haalbare én ambitieuze circulaire prestaties in de gebouwde omgeving.

ONTWIKKELPROCES

Voor de velden 26+27 zijn de ambities hoog. Om deze ook waar te maken is een goede samenwerking met gemeente Overbetuwe en de Parkorganisatie van belang.

ROL KWALITEITSTEAM

Dit document is het richtinggevend kader voor alle deeluitwerkingen binnen de velden 26 + 27 door de ontwikkelende partijen. Deeluitwerkingen worden in overleg met de gemeentelijk stedenbouwkundige opgesteld en getoetst door het Kwaliteitsteam Schuytgraaf. Dit document wordt door het Kwaliteitsteam gehanteerd als toetsingskader.

OPBOUW DOCUMENT

Gestart wordt met een omschrijving van de ambities waarbij wordt ingegaan op de ruimtelijke inpassing en de toekomstbestendigheid (het nieuwe normaal). De ambities komen samen in de bouwstenen, deze vormen samen de basis voor de ruimtelijke hoofdopzet van het veld. Op basis hiervan worden in het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie de kwalitatieve kaders voor de ontwikkeling vastgelegd.

1 Ambitie

1.1 ZUIDELIJKE VELDEN ALS WOONLANDSCHAP

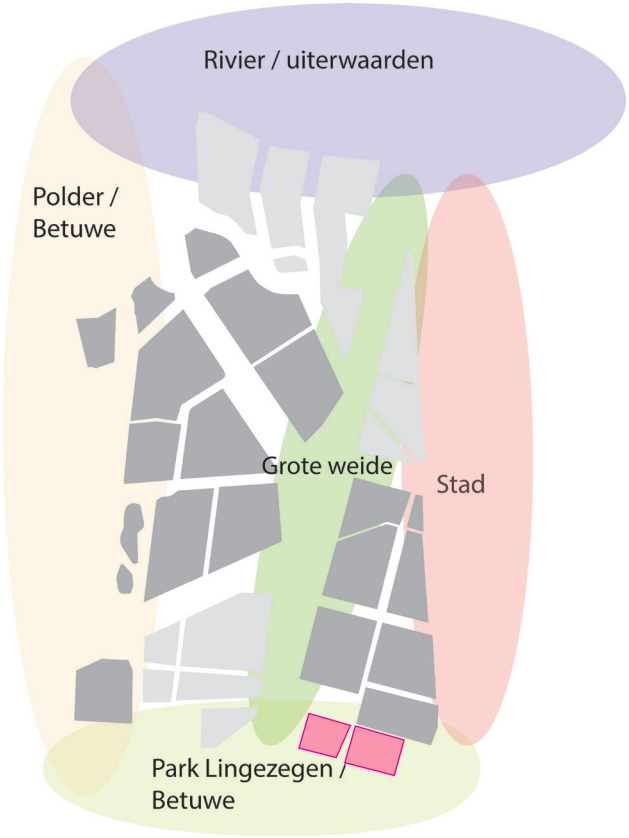

landschapsstijlen in Schuytgraaf

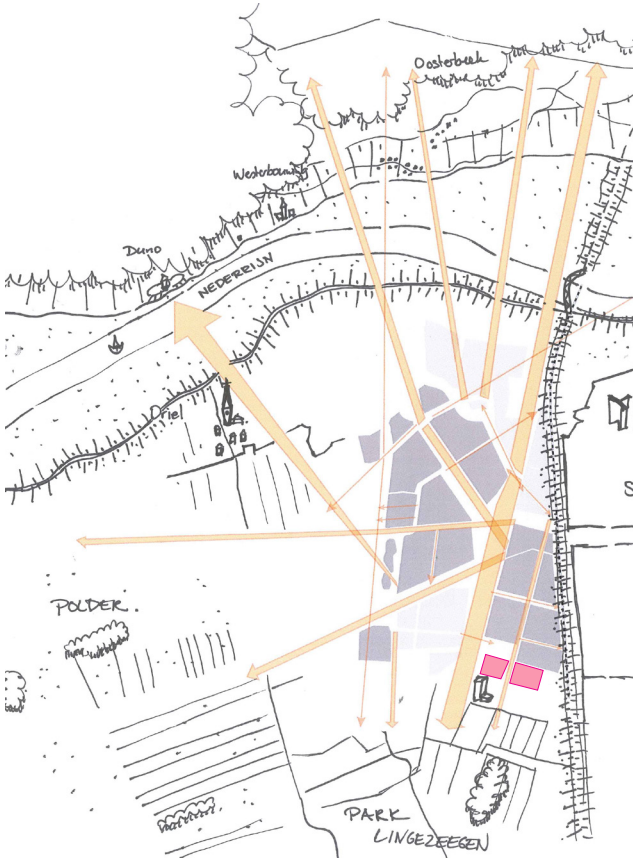

zicht op omliggend landschap

De velden 26 + 27 liggen in de rand van het woongebied van Schuytgraaf aan het landschap van Park Lingezegen. Ze vormen een overgangszone waar wijk en park samenkomen. In deze paragraaf volgt een toelichting op de context.

Schuytgraaf

Het stedenbouwkundig concept van Schuytgraaf gaat uit van het principe van dorpen die zijn ingebed in het bestaande landschap. De hoofdplanstructuur is ontworpen op het onderliggende Betuwse landschap. De landschappelijke hoofdplanstructuur zorgt niet alleen voor een goede inbedding in de Betuwe, maar ook voor een optimale beleving hiervan. Voor alle bewoners is het groen om de hoek. Bestaande groenelementen en waterlopen worden in het plan opgenomen. Vanuit de woonvelden worden doorzichten geboden om het landschap zichtbaar en voelbaar te maken. Een belangrijk onderdeel vormen de lineaire ruimten in het plan, de groene ruimtes tussen de woonvelden. Naast de belevingswaarde heeft deze groenstructuur ook een ecologische betekenis; binnen het plangebied worden droge en natte ecologische verbindingszones gerealiseerd. Veld 26 ligt ten zuiden van de Buitenplaats. Een brede watergang scheidt dit veld van de wijk waardoor er enkel een zichtrelatie bestaat. Veld 27 grenst fysiek aan het woongebied van Schuytgraaf.

Park Lingezegen
Park Lingezegen is een ca. 1500ha groot regionaal park tussen Arnhem en Nijmegen. De ontwikkeling van dit park is een antwoord op de sterke groei van de steden en dorpen in dit gebied. Het beoogd een sterke groene buffer te zijn in dit dynamisch stedelijke gebied.
Het plan voorziet in de ontwikkeling van een omvangrijk natuur- en recreatiegebied geënt op de bestaande landschappelijke karakteristieken van het Betuwse landschap. Binnen Lingezegen worden verschillende deelgebieden onderscheiden. Tussen Schuytgraaf en Elst ligt het deelgebied De Park.

Het ontwerp voor De Park heeft een hoofdopzet die bestaat uit het kasteelterrein met lanen, het Romeinse lint en het mozaïeklandschap. Het is een gevarieerd landschap van bosblokken, houtsingels en boomgaarden afgewisseld met open ruimtes. Daarbinnen is ruimte voor particuliere initiatieven als moestuinen en voedselbossen, omkaderd door hagen.

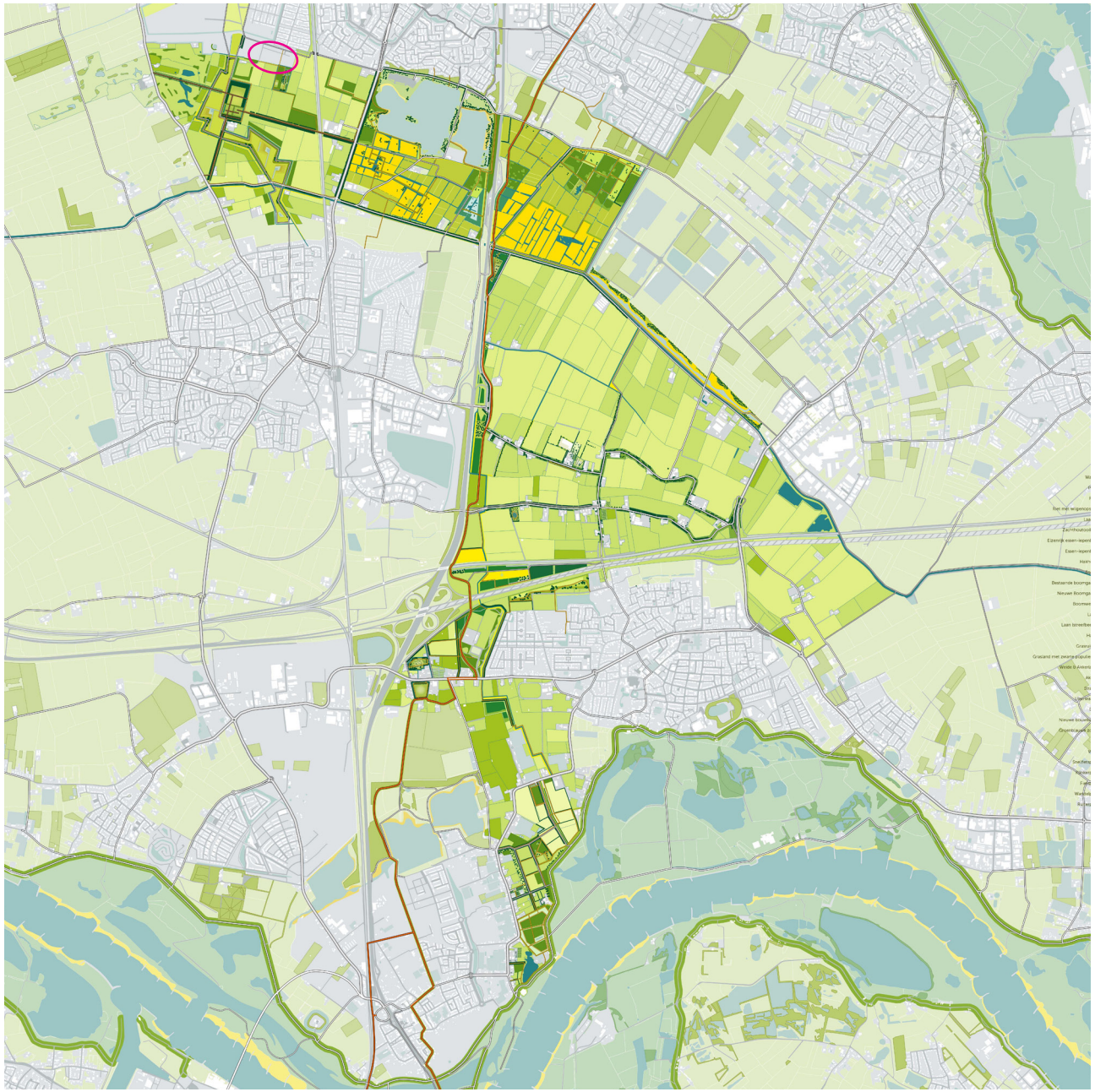

Park Lingezegen

doortrekken lijnen

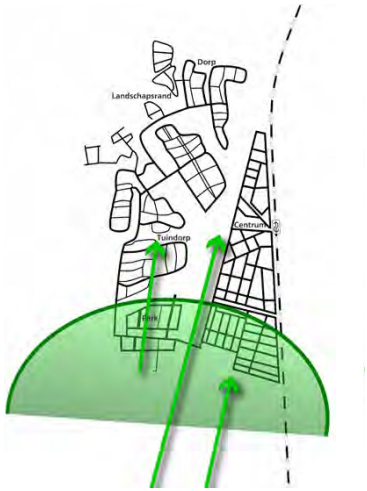

vergroten De Park

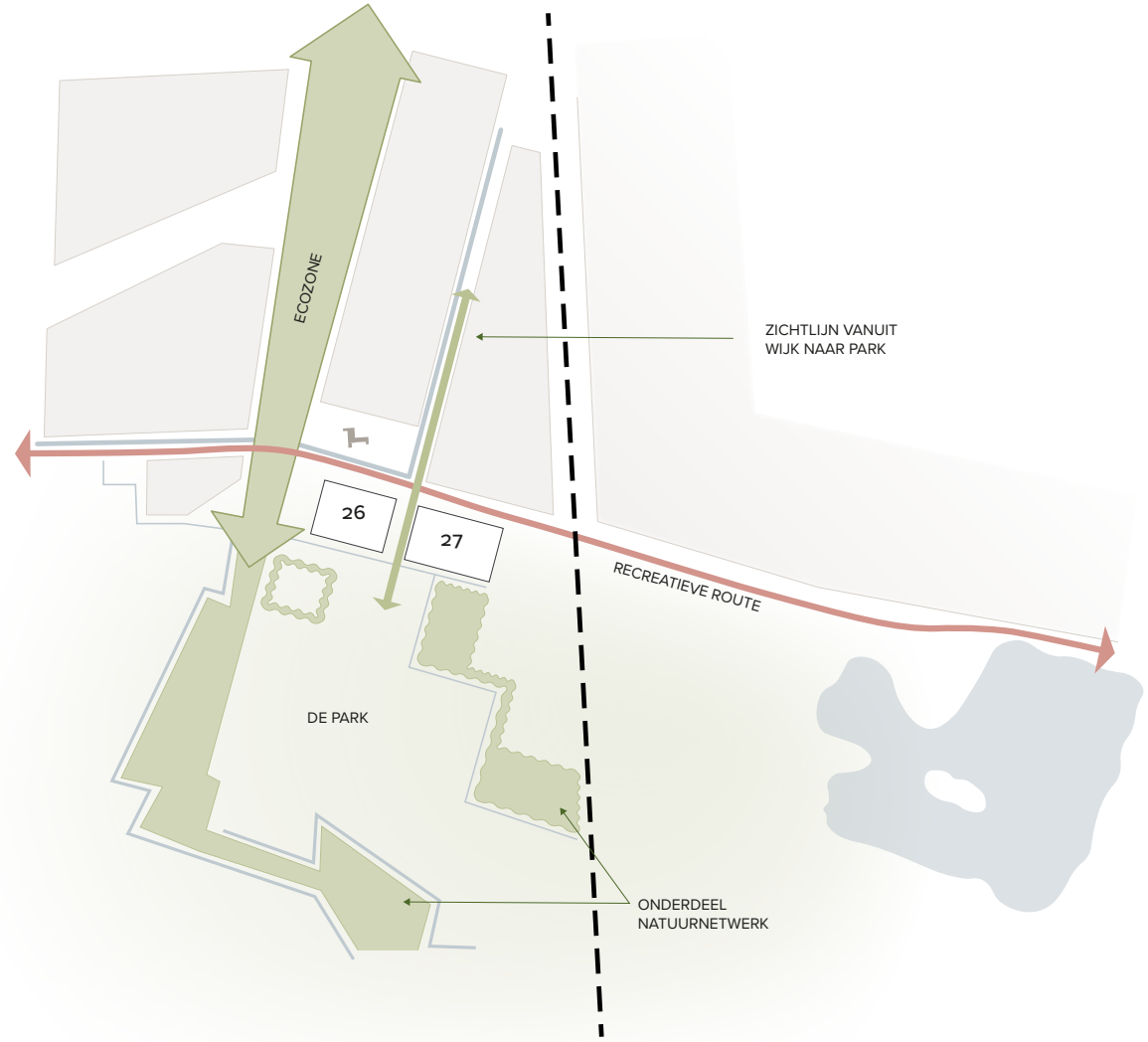

recreatief natuurnetwerk

Zuidelijke Velden
Daar waar in andere delen van Schuytgraaf wordt gekozen voor tamelijk compacte woonvelden met het groen geconcentreerd in de omliggende ‘hoofdgroenstructuur’, geldt voor de zuidelijke velden dat deze worden ontwikkeld tot ‘woonlandschappen’. Dit houdt in dat binnen deze velden ‘rood’ en ‘groen’ in een samenhangend ruimtelijk concept worden ontwikkeld.

Hierbij geldt dat de opgave wordt benaderd als het vergroten van Park Lingezegen in plaats van het vergroten van het woongebied van Schuytgraaf. Er wordt over de grenzen heen ontworpen. Het aanwezige landschapsmozaïek maakt dat verschillende structuren in beide werelden. Deze structuren bieden waardevolle aanknopingspunten voor de planvorming van de velden.

Veld 26 + 27 behoren tezamen met Veld 23 tot de Zuidelijke Velden. Veld 23 wordt ontwikkeld tot ‘Boskamer’ en vormt daarmee een ‘bosblok’ in het mozaïeklandschap van De Park. Dit karakter wordt doorgetrokken in veld 26, al wordt hier ook de samenhang gezocht met de Buitenplaats en het aangrenzende terrein van de Groenteschuyt en de Hoogstambrigade. Dit resulteert in elementen als hagen en noten- fruit- en bloesembomen.

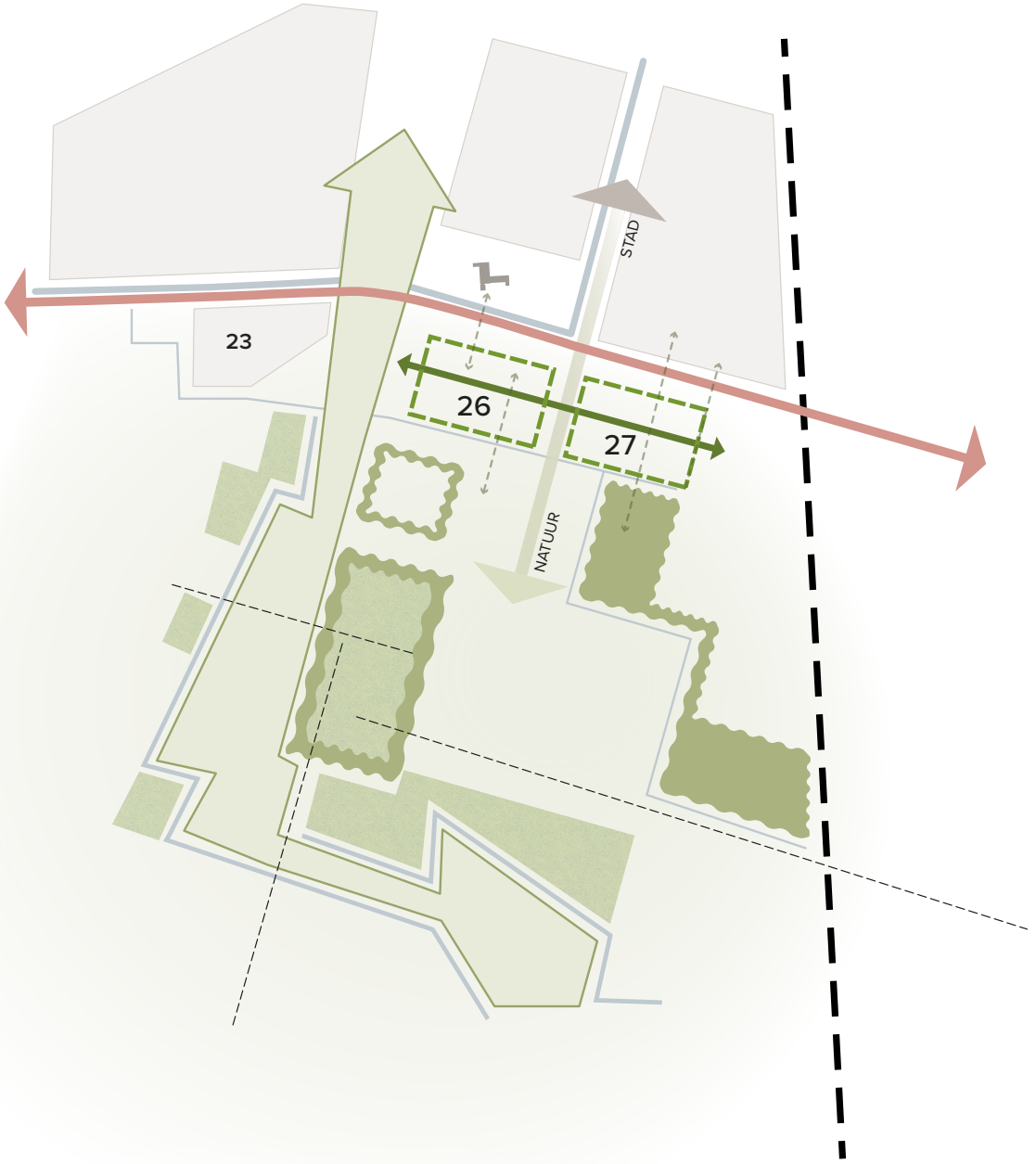

1.2 HET NIEUWE NORMAAL

Voor de velden 26 + 27 realiseren we een toekomstbestendige leefomgeving met een aangenaam woonklimaat. Om dit te bewerkstelligen hebben we ambities voor het gebruik van natuurlijke energiebronnen, het hergebruik van materialen en een toekomstbestendig waterbeheer. Aanvullend is het stimuleren van de sociale cohesie minstens net zo belangrijk voor een positieve bijdrage aan het woonklimaat.
Om de ambities voor het veld te bekrachtigen wordt aangesloten bij “het nieuwe normaal”. Dit is een initiatief van Cirkelstad om de bouwsector versneld circulair te maken.

De norm van het nieuwe normaal wordt bepaald op basis van praktijkprojecten, met audits vanuit zowel deelnemende partners als andere partijen. Daarmee wordt aangetoond dat circulariteit haalbaar is. De velden 26 + 27 vormen een praktijkproject. Waar de focus van Het Nieuwe Normaal op materialen ligt, zijn de ambities van Schuytgraaf breder. Circulair bouwen vraagt een integrale manier van kijken naar duurzaamheid in het ontwerpen en realiseren van onze gebouwde omgeving. Voor de velden 26 + 27 kijken we voor de toekomstbestendigheid naar de volgende thema’s: Water+ Groen, Natuurinclusief bouwen, Materialen, Energie, Mobiliteit, Sociale Cohesie en Management.

WATER + GROEN

In Schuytgraaf ontwerpen we water- en groensystemen gericht op het zuiveren en onderhouden van de leefomgeving. Het uitgangspunt is een klimaatadaptieve wijk die bestendig is ingericht en hitte, droogte en extreme regenbuien kan dragen. De ambitie is zo min mogelijk verharding toe te passen, zowel openbaar als privé. Verharding is functioneel en waar mogelijk (half) open. De afwatering loopt af richting het groen waardoor beplanting voorzien wordt van benodigd water en het overtollige water naar de randen kan worden afgevoerd. Biodiversiteit en natuurinclusiviteit zijn uitgangspunten voor de groenelementen en beplantingskeuzen, want ook dieren behoren tot de toekomstige bewoners van de velden 26 + 27.

NATUURINCLUSIEF BOUWEN

Natuurinclusief bouwen heeft als doel om de biodiversiteit te behouden en te versterken. Daarmee wordt de bebouwde omgeving voor dieren een verlengstuk van de groene omgeving. In Schuytgraaf hanteren we een puntensysteem voor Natuurinclusief bouwen (NIB). Ontwikkelaars dienen een vooraf bepaald aantal punten te behalen door het toepassen van voorzieningen die dieren kunnen gebruiken om te foerageren, voeden en nestelen.

MATERIALEN

Materiaalkeuze voor zowel bebouwing als openbare ruimte dienen een zo lang mogelijke levensduur te bevatten. Ontwerp geen eindproducten, maar woningen die kunnen veranderen en goed kunnen worden onderhouden. Ontwerp demonteerbare gebouwen, alleen dan kunnen materialen eenvoudig opnieuw worden toegepast en wordt de levensduur verlengd. Ook aan het einde van de levensduur moeten materialen verwerkt kunnen worden tot een bruikbaar product. Een belangrijke randvoorwaarde voor de ontwikkeling is een grondstoffenpaspoort voor de bewoners. Dit dossier is een naslagwerk zodat men weet hoe de materialen van de woning zijn geproduceerd en in welke mate deze herbruikbaar zijn. In de aanlegfase dient de stikstofemmissie 0% te bedragen.
In de norm voor Het Nieuwe Normaal wordt er gericht op circulaire materialen, daar is nog veel ontwikkeling nodig en veel winst te halen. Hiervoor zijn verschillende indicatoren uitgewerkt, zoals toxiciteit, indelingsflexibiliteit en losmaakbaarheid.

ENERGIE

In Schuytgraaf worden alle velden aangesloten op het stadswarmtenet. Aanvullend wordt gebruik gemaakt van natuurlijke bronnen zoals wind, zon, water en bodem als voortdurende energie- en inspiratiebron. Het is de ambitie om een energie-neutrale wijk te realiseren die klaar is voor de toekomst. In een comfortabele duurzame woningen wordt gebruik gemaakt van natuurlijk licht, ventilatie, groen en zonwerking. Door een zo passief mogelijke bouwwijze en klimaatbeheersing kan de warrmte- en koudevraag beperkt blijven en daardoor zijn minder of kleinere installaties nodig om te voorzien in warmte, koude en frisse lucht.

MOBILITEIT

Met betrekking tot mobiliteit passen we systemen toe die bijdragen aan ons economische, ecologische en sociale welzijn. Dit betekent goede toegankelijkheid voor iedereen. Het veld moet goed aangetakt worden op de omgeving voor alle verkeersstromen (OV, auto, fiets en voetganger). Het is hierbij de ambitie om zoveel mogelijk in te zetten op voorzieningen voor voetganger, fietser en elektrisch vervoer. Dit door een intensief netwerk voor wandelen, fietsen, een goede verbinding met het OV en het realiseren van e-laadfaciliteiten binnen de wijk. Waar mogelijk gebeurt parkeren in een groene sfeer met bijvoorbeeld open verharding en/of groene inpassing.

SOCIALE COHESIE

Een hoogwaardige kwaliteit van de openbare ruimte die een aanvulling is op de privéruimte is topprioriteit voor een prettig woonklimaat. Deze ruime moet bewegen en samenkomen aanmoedigen en rekening houden met iedereen. Deze plekken zorgen voor verbinding onderling, maar ook voor verbinding met de groene omgeving. De ambitie is dat dit gaat werken als stimulans voor burgerparticipatie waarbij bewoners betrokken zijn bij hun eigen leefomgeving. Dit is een essentiële schakel voor een gezonde en toekomstbestendige leefomgeving.

MANAGEMENT

Circulair bouwen versnellen gaat niet alleen om het sturen op technische prestaties, maar vraagt ook aandacht voor een andere procesaanpak. Zowel het sociale aspect als het management levert andere inzichten. Op basis van alle inzichten wordt jaarlijks een rapportage opgesteld met Versnellers: succesfactoren die de versnelling van circulair bouwen mogelijk maken. Een voorbeeld is de constatering dat circulariteit niet duurder hoeft te zijn bij een gezonde begroting, wanneer de ambities vroeg in het proces zijn meegenomen.

1.3 BOUWSTENEN VOOR ONTWIKKELING

Bij het ontwerp voor de velden 26 + 27 wordt ingezet op het versterken van de ruimtelijke opzet van Park Lingezegen. Hier woont men aan deelgebied De Park, aan de rand van Schuytgraaf, midden in een recreatief natuurnetwerk. Dit gebied staat met haar recreatieve routes en particuliere (tuinbouw) initiatieven voor gezondheid en bewegen. Deze thema's worden doorgevoerd bij de inrichting van de velden. In deze paragraaf zijn de belangrijkste bouwstenen van de opgave voor de velden 26 + 27 benoemd.

VERSTERKEN LANDSCHAPSMOZAÏEK

Om het woonlandschap op te laten gaan in het mozaïeklandschap moet de landschappelijke basis worden versterkt. De elementen van deelgebied De Park, zoals bosblokken, landschappelijke hagen, boomweides en bloemrijke graslanden worden doorgevoerd. Rond veld 26 ligt een bosbestemming. De huidige structuur wordt gebruikt zodat een 'kamer' ontstaat die kenmerkend is voor Park Lingezegen. Tezamen gaan de velden op in het natuurnetwerk en worden ingepakt met houtsingels die starten vanuit het speelbos.

GROENE VERBINDINGEN

De velden vormen door groene verbindingen één geheel, en sluiten optimaal aan op de omgeving.
Veld 26 wordt middels groene structuren verbonden richting de Buitenplaats en de Groenteschuyt. Veld 27 krijgt een verbinding met het ruigere aangrenzende speelbos. Midden door de velden loopt van oost naar west een groene struinzone die de gebieden aan elkaar koppelt. De groene zone tussen de velden zorgt voor een verbinding tussen wijk en park. Vanuit de wijk kijkt men via een lange zichtlijn naar het open landschap van Park Lingezegen.

PADEN BEPALEN DE STRUCTUUR

Een goede inpassing vraagt een optimale aansluiting op het langzaam verkeersnetwerk. In de velden 26 +27 is het netwerk van paden, gelinkt aan de groene verbindingen, bepalend voor de structuur van de woonvelden.
Vanuit de woningen heeft men direct toegang tot de groene leefomgeving. Dit stimuleert bewoners van Schuytgraaf om te bewegen en te genieten van de natuur.

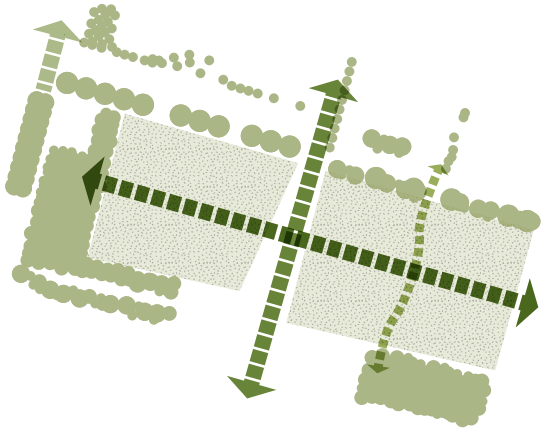

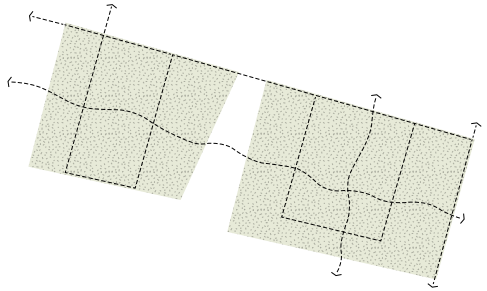

AUTO FUNCTIONEEL EN BEPERKT
In de velden 26 + 27 is de auto ondergeschikt. De landschappelijke ligging vraagt enerzijds om een goede autobereikbaarheid van de velden maar anderzijds om een autoluwe inrichting binnen de velden. De toegangsweg van de velden loopt over een fietspad waar de automobilist te gast is. In beide velden zijn middels een eenvoudige lus alle woningen goed ontsloten waarbij niet meer verharding wordt toegepast dan uitsluitend nodig is om de woning te benaderen.

VERKAVELINGSOPZET
Door over de velden een raster te leggen dat aansluit bij de rationele opzet van zowel De Park als Schuytgraaf ontstaat de verkavelingsopzet. Dit raster verdeeld de velden in kleine clusters waarover het programma wordt verdeeld.

INPASSEN TYPOLOGIEËN
De opzet in clusters zorgt ervoor dat op een eenvoudige manier een grote variëteit in programma kan worden bewerkstelligd. Binnen een cluster ligt een specifiek woningtype dat een aantal keer gestempeld wordt. Doordat de stempels verdeeld worden over het raster worden de woningtypen door elkaar gemixt. Voor KW37 is een plek gevonden aan de rand van veld 27.

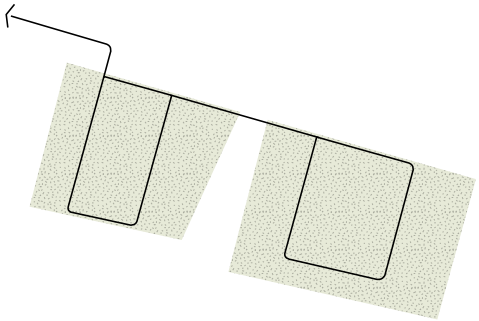

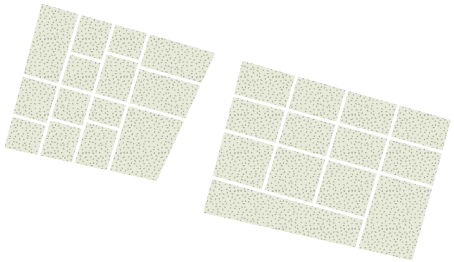

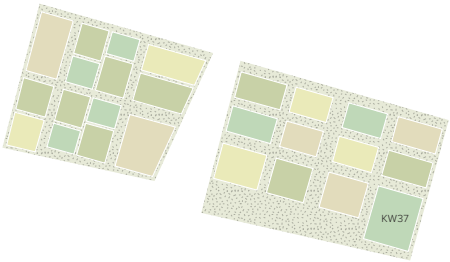

2 Ruimtelijk raamwerk

Entreezone

Oriëntatie van de bebouwing

Oost-westelijke struinzone

Struinzone Vestingstad - Speelbos

Verbinding Schuytgraaf - De Park

Verbijzonderingen

2.1 RAAMWERK

In de velden 26 en 27 woon je aan Park Lingezegen, aan de rand van Schuytgraaf, midden in een recreatief- en natuurnetwerk. Park Lingezegen staat met haar recreatieve routes en particuliere (tuinbouw) initiatieven voor gezondheid en bewegen. Thema's die worden doorgevoerd bij de inrichting van de velden.

De groene setting geeft in beide velden een behaaglijk gevoel. Het voelt aan als een gebied voor- en door bewoners. Een gebied waar iedereen uit Schuytgraaf welkom is maar niet noodzakelijk gebruik van hoeft te maken. Wanneer je in veld 26 of 27 bent, kies je hier bewust voor. Wel worden de velden optimaal verbonden met de omgeving via het padennetwerk. Via uitnodigende routes worden bewoners van Schuytgraaf gestimuleerd om te bewegen in de buitenruimte en te genieten van de natuur. De grote hoeveelheid aan mogelijkheden, lang en kort, passief en actief, zorgt ervoor dat de eigen omgeving nooit verveeld.

Entreezone
Zodra men de Marasingel verlaat voelt het alsof men zich in Park Lingezegen bevindt. Via de brug rijdt men over een fietsstraat richting de toegangsweg van veld 26. Ook de bewoners van veld 27 steken hier de woonvelden in.

Oost-westelijke struinzone
De oost-westelijke struinzone is de verbinder tussen de velden. Deze ruimte vormt de centrale ruimte waar alles mee verbonden is. In uitstraling, gebruik en inrichting zorgt deze voor de samenhang tussen veld 26 + 27.

Struinzone Vestingstad - Speelbos
De struinzone die komt vanuit de Vestingstad is ruim opgezet. Deze groene zone vormt een belangrijk onderdeel van de groenstructuur en verbindt veld 27 in 2 richtingen met de omgeving. Richting Schuytgraaf ligt de verbinding met Vestingstad en richting park de verbinding met het Speelbos.

Randen van de velden
De randen van de velden zorgen enerzijds voor de landschappelijke inpassing van de velden in het park en anderzijds voor privacy in van het privé-domein van de woningen een groene overgang. Zo ligt aan de oostzijde, richting het spoor, een open weiland. Deze zijde wordt afgeschermd middels een afwisselende dichte en transparante elzensingel die start vanuit het ruige speelbos aan de zuidzijde.

Verbinding Schuytgraaf - De Park
De groene zone tussen de velden zorgt voor een verbinding tussen wijk en park. Vanuit de wijk kijkt men via een lange zichtlijn naar het open landschap van Park Lingezegen. Deze zone krijgt met land-art en speelaanleidingen een hoge verblijfskwaliteit. Het is een zone waar de hele wijk richting Park Lingezegen kan bewegen, even kan stoppen bij de speel- en ontmoetingsplaats en dicht bij huis in aanraking komt met natuur.

Woonclusters
Het plan is opgebouwd uit een grid van clusters. Elk cluster heeft een eigen woningtypologie waardoor het totale plan een divers en uitgebalanceerd programma heeft. Binnen het plan is er ruimte voor veel verschillende doelgroepen die, door de gekozen ruimtelijke opzet, door elkaar gemixt leven. De verschillende woningtypen worden verder toelichting in paragraaf 2.6 woningtypologieën.

Oriëntatie van de bebouwing
De oriëntatie van de bebouwing op de weg is bepalend voor de uitstraling. Daarom wordt in het raamwerk de richting van de oriëntatie aangegeven waar dit noodzakelijk is. Voor de appartementen, patio's en rug-aan-rug woningen geldt dat een alzijdige uitstraling van belang is.

KW37
Aan de rand van veld 27 is plek gereserveerd voor het kunstenaarscollectief KW37. Dit is mooie een plek waar kunstenaars wonen en werken.

Verbijzonderingen
Op bijzondere plekken, zoals op de randen van het veld richting het park, staan blikvangers waar extra aandacht wordt gevraagd. Niet alleen in de vormgeving en uitstraling maar juist ook in het samenspel met de groene inpassing. De plekken vragen om een invulling waar de bebouwing onderdeel wordt van het park en daarmee bijzonder wordt.

2.2 GROEN STRUCTUUR

De velden 26 + 27 zijn gelegen aan Park Lingezegen wat betekent dat de landschappelijke elementen van deelgebied De Park, zoals landschappelijke hagen, boomweides en bloemrijke graslanden worden doorgevoerd in de openbare ruimte van de velden. Speciale aandacht gaat uit hierbij uit naar een inrichting die uitnodigt tot bewegen en een bijdrage levert aan de sociale cohesie. De woningen worden omsloten door één grote struin-, speel- en verblijfsruimte.

De Velden 26 + 27 vormen samen de overgang tussen park en wijk. Waar veld 26 is gelegen nabij de Groenteschuyt en de Buitenplaats is Veld 27 aan de randen wat ruiger als verlengstuk van het natuurnetwerk dat nu eindigt bij het speelbos. De randen van de velden worden omzoomd door singels en landschappelijke hagen met boomvormers, afgestemd op de aanwezige ruimte. Daarbinnen loopt het groen zo dicht mogelijk tot de woningen en sluit qua beeld aan bij de struinzones. De mate van ruigte wordt aangepast op de leefbaarheid voor een prettig woonklimaat.

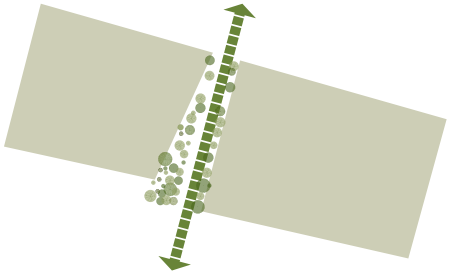

verbinding Schuytgraaf - De Park

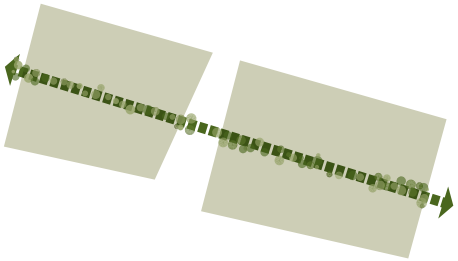

verbinding veld 26 + 27

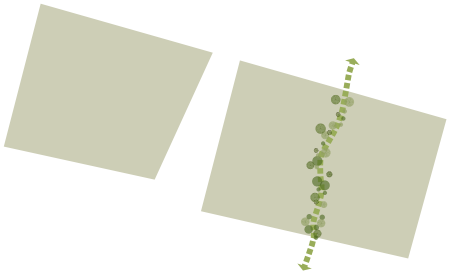

struinzone Vestingstad - speelbos

Verbinding Schuytgraaf - De Park
Tussen de velden ligt een brede groene zone in het verlengde van de zichtas van de watergang. Vanuit de wijk kijkt men via een zichtlijn naar het open landschap van Park Lingezegen. De zone is tevens een belangrijke archeologische vindplaats. Dit wordt meegenomen bij de inrichting. Hierbij heeft het landschappelijke, natuurlijk karakter altijd de boventoon.

Struinzone verbindt de velden
Van west naar oost verbindt een groene struinzone de twee velden en brengt de voetgangers naar de omgeving. In veld 26 wisselen solitaire bomen elkaar af. Deze staan in een bloemrijke berm. Door de landschappelijke zone bereikt men veld 27, waar de struinzone dezelfde elementen bevat, maar een ruigere vormgeving kent. Door te kiezen voor een zelfde soortgroep solitaire bomen wordt via deze zone de verbinding gelegd tussen beide velden. Deze verbinding wordt in de herfst benadrukt door een intensief rode bladkleur.

Struinzone Vestingstad - Speelbos
Van Vestingstad naar het zuiden kruist de oost-westelijke struinzone een bredere struinzone. Hier wordt hetzelfde beeld gerealiseerd van weelderige solitaire bomen en heestergroepen. Vanwege de bredere maatvoering kunnen hier grotere vrijstaande bomen worden toegepast. Langs de erfscheidingen komen grotere groepen heesters met zoomvegetatie die onmisbaar is voor een hoge biodiversiteit.

Particulier groen
Het groen op privéterrein draagt bij aan het beeld en is voor een groot deel zichtbaar vanaf de openbare ruimte. Gemengde vrij uitgroeiende (eetbare)hagen passen het beste in het beeld, maar vanwege de beperkte ruimte is tevens een klimophaag toegestaan om het privéterrein af te schermen. Voortuinen bestaan, afgezien van het pad naar de voordeur, uit beplanting. Een groene strook waar voortuinen op collectieve wijze aan elkaar worden verbonden wordt in de planuitwerking gestimuleerd.

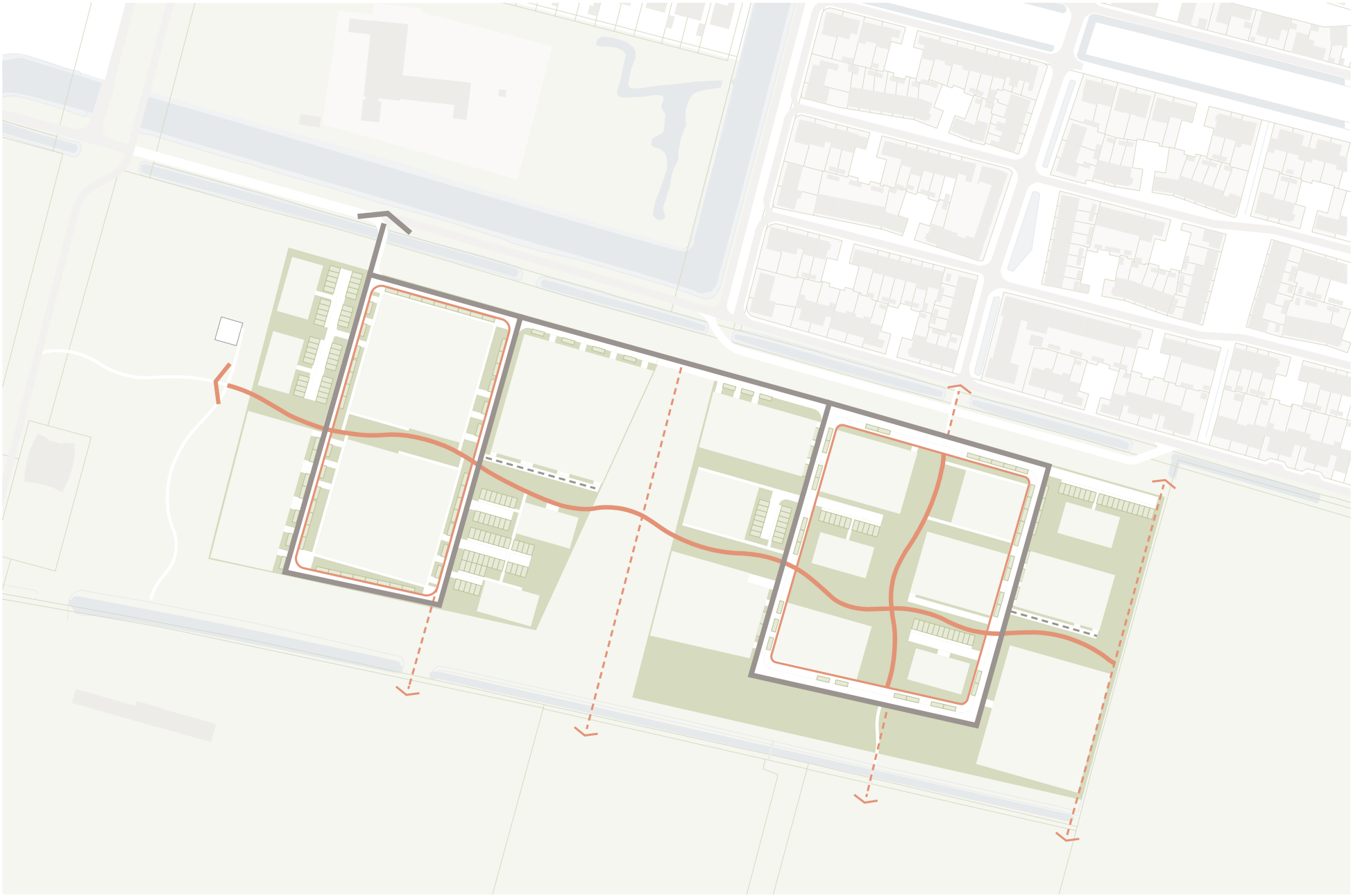

2.3 VERKEERSSTRUCTUUR

Gemotoriseerd verkeer

De velden 26 + 27 worden ontsloten vanaf de Marasingel. Via een brug bereikt men de fietsstraat, waar de auto te gast is. Deze verbinding komt uit bij de toegangsweg van veld 26. Beide velden zijn ontsloten via een lus. Aan de noordzijde zijn de lussen met elkaar verbonden waardoor veld 27 bereikbaar is via veld 26. De velden zijn ingericht voor bestemmingsverkeer waarbij binnen de velden de auto te gast is. Hierdoor ontstaat een rustige woongebied met alle ruimte voor de voetganger en de fietser. Dit kan omdat maar 1 toegangsweg is voor gemotoriseerd verkeer en er dus geen doorgaand verkeer in de velden aanwezig zal zijn.

Om extra zorgen te dragen voor het ontspannen karakter wordt gekozen voor een materialisatie die past bij de locatie. Aansluitend op de lus zijn enkele secundaire wegen. Deze zijn bedoeld voor de bereikbaarheid van specifieke woningen. Deze wegen krijgen in materialisatie een andere uitstraling om te accentueren dat deze straten uitsluitend bedoeld zijn voor bewoners en hun gasten.

Langzaam verkeer

Waar gemotoriseerd verkeer slechts via één route wordt ontsloten kunnen fietsers via meerdere doorsteken het aanwezige fietsnetwerk bereiken. Wandelaars kunnen alle kanten op. Kort of lang, passief of actief via een uitgebreid wandelnetwerk kan iedereen naar wens een route samenstellen.

2.4 PARKEREN

Het parkeren is een belangrijke factor om rekening mee te houden bij de ontwikkeling van de velden 26 + 27. Het parkeersysteem bestaat uit een combinatie van verschillende parkeeroplossingen passend bij de verschillende woontypologieën. Uitgangspunt voor het systeem een combinatie van parkeren binnen het cluster met langsparkeren aan de lus. Zo hebben de appartementen altijd een parkeerkoffer binnen het cluster en combineren de vrijstaande woningen en geschakelde woningen parkeren op eigen terrein met parkeren in de berm. De overige typologieën maken een combinatie van de verschillende parkeermogelijkheden om te voldoen aan de norm. Voor het parkeren is het de bedoeling om dit niet dominant in het straatbeeld aanwezig te laten zijn. De parkeerplaatsen worden daarom ingericht met open bestrating zodat ze een bijdrage leveren aan de waterhuishouding, het tegengaan van hittestress en er een groen straatbeeld ontstaat. Bij de uitwerking van de verschillende deelgebieden, moet het aantal parkeerplaatsen per deelgebied voldoen aan de voor Schuytgraaf geldende parkeernorm. Het is niet de bedoeling dat eventuele parkeerproblemen naar toekomstige fases worden doorgeschoven. Dit betekent dat per deelgebied het benodigd aantal parkeerplekken binnen het deelgebied zelf zal moeten worden gerealiseerd. De assen van de weg vormen in principe de scheiding tussen twee “parkeereenheden”. Uitzonderingen zijn bouwvelden waar aan de overzijde van de straat geen bebouwing staat. De parkeereenheden zijn op de kaart weergegeven.

KW37

2.5 VOORBEELDVERKAVELING

Op basis van de hiervoor beschreven uitgangspunten is een proefverkaveling opgesteld die een mogelijke invulling geeft aan de ontwikkeling van het veld. Bij de configuratie van de bouwvelden is flexibiliteit opgenomen zodat er ruimte is voor alternatieve oplossingen. Hierbij worden de ontwikkelende partijen uitgedaagd om op een creatieve manier te kijken naar de mogelijke invullingen. De verdeling van de woningtypen over de clusters is onderdeel van het stedenbouwkundig principe. Hier wordt niet van afgeweken mits het kwaliteitsteam de wijzigingen als een ruimtelijke verbetering van het plan zien. De voorbeeldverkaveling geeft dus een indicatie van wat mogelijk is binnen deze verdeling in bouwvelden.

Geschakelde woningen
Vrijstaande woningen
Rug-aan-rug woningen
Kw37
Appartementen sociale huur
Appartementen vrije sector
Tussenwoningen
2-onder-1 kap woningen

2.6 WOONTYPOLOGIEËN

Binnen het plan zijn de volgende woningtypen opgenomen:

VELD 26

32 Appartementen sociale huur
Bebouwing uit 4 lagen

32 Appartementen vrije sector
Bebouwing uit 4 lagen

24 Tussenwoningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

10 2-onder-1 kap woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

12 Geschakelde woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

7 Vrijstaande woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

VELD 27

36 Appartementen vrije sector
Bebouwing uit 3 lagen

20 Rug-aan-rug woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

16 Geschakelde woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

9 Vrijstaande woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

7 wooneenheden KW37
Bebouwing uit 1-2 lagen

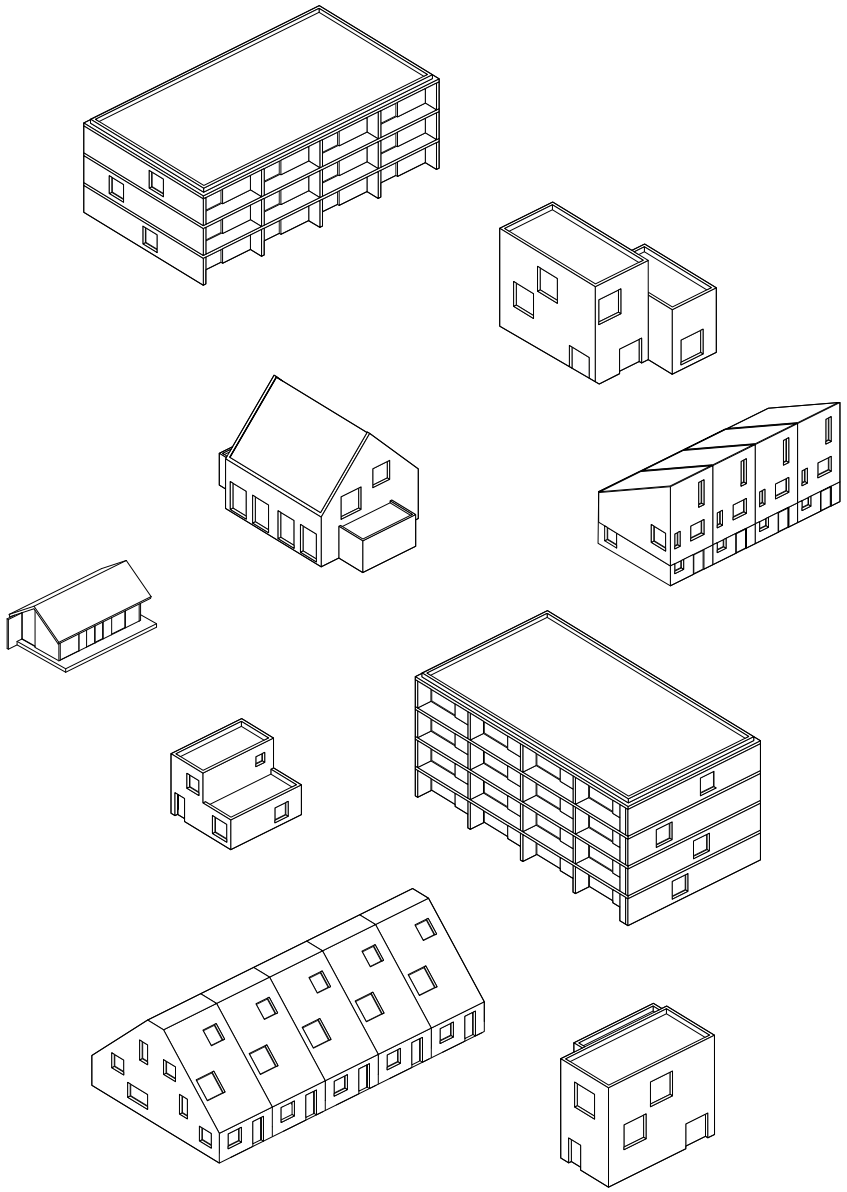

3 Beeldregie

3.1 LANDSCHAPPELIJK WONEN

In de velden 26 + 27 wordt ingezet op de ontwikkeling van een woontypologieën die recht doen aan de bijzondere ligging op de overgang richting Park Lingezegen. Daar waar in andere delen van Schuytgraaf wordt gekozen voor tamelijk compacte woonvelden met het groen geconcentreerd in de omliggende ‘hoofdgroenstructuur’, geldt voor de zuidelijke velden dat deze worden ontwikkeld tot ‘woonlandschappen’.

Binnen deze velden worden ‘rood’ en ‘groen’ in één samenhangend ruimtelijke concept ontwikkeld. Wonen en landschap trekken hierbij gelijk op; het groen maakt onlosmakelijk deel uit van het wonen. In plaats van afzonderlijke woon- en groentypen zal er in de zuidelijke velden dan ook gezocht worden naar specifieke woonlandschappelijke typologieën waarbij de beleving vanuit het omliggende landschap leidend is. Hierdoor is de typologie ook onlosmakelijk verbonden met de uitstraling. Een landschappelijke omgeving vraagt om een ander architectuurbeeld dan een stedelijke omgeving. Daarom is voor de velden 26 + 27 gekozen voor bebouwing met een natuurlijke uitstraling die opgaat in groen.

De inpassing van KW37 in veld 27 vraagt nog een nadere uitwerking. Hierbij wordt rekening gehouden met de ruimtelijke uitgangspunten van de rest van het veld zoals een landschappelijke inpassing en de hierboven beschreven uistraling van het landschappelijk wonen.

3.2 HOUTBOUW

Voor de velden 26 + 27 is gekozen voor houtbouw als thema. Hierbij gaan we uit van houtbouw in constructie en uitstraling. De woningen van veld 26 + 27 worden dus in de basis van hout gemaakt (funderingen vallen hier buiten). Dit levert vele voordelen op die passen bij het landschappelijk wonen. Ten eerste is het een milieubewuste keuze. Hout is het enige bouwmateriaal dat gebruikt kan worden zonder definitieve aantasting van de natuur. Ten tweede is het een hele praktische keuze door de korte bouwtijd, de eenvoudige verwerking en de mogelijkheid tot droogbouw. De woning wordt daardoor minder lang blootgesteld aan weersomstandigheden en is het gunstig voor de overlast tijdens de bouw.
Ten derde heeft hout een uitstraling die goed aansluit bij de groene omgeving van het park. Het geeft de velden de sfeer die past bij het landschappelijk wonen.

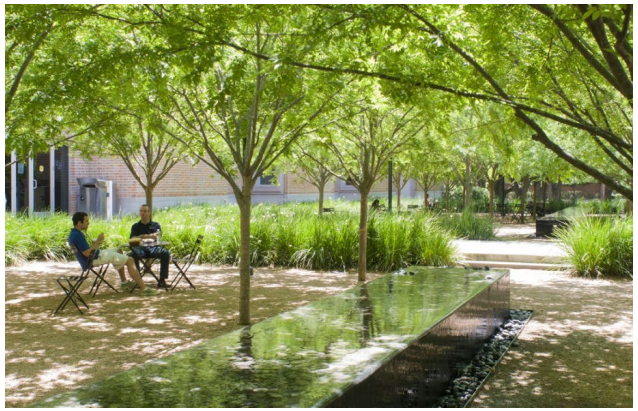

3.3 BUITENRUIMTE

Openbare ruimte
Door de gekozen landschappelijke opzet hebben de velden 26 + 27 veel openbare ruimte. Deze ruimte wordt grotendeels ingezet voor een groene invulling passend bij het wonen in een park. De openbare ruimte vormt de verbindende factor binnen de velden. Dit vraagt om een heldere, goed ontworpen en zorgvuldig gematerialiseerde openbare ruimte. Daarom wordt gekozen voor een eenduidige materialisatie voor de beide velden. Hierbij wordt uitgegaan van een eenvoudige inrichting met duurzame materialen. Uitgangspunt hierbij is het minimaliseren van de verharding en het maximaliseren van het groen. Parkeervakken worden uitgevoerd in open verharding om het groen karakter van de velden extra te benadrukken.

De straten in het veld zijn niet breder dan nodig en de verharding ligt (zo veel mogelijk) in één vlak. Er zullen dus geen trottoirbanden zijn, de verschillende gebruikstypen van de openbare ruimte worden helder door belijning en afwijkende steenformaten en verbanden. In de beide velden is de auto te gast en wordt bestrating ingericht op het gebruik voor langzaam verkeer.

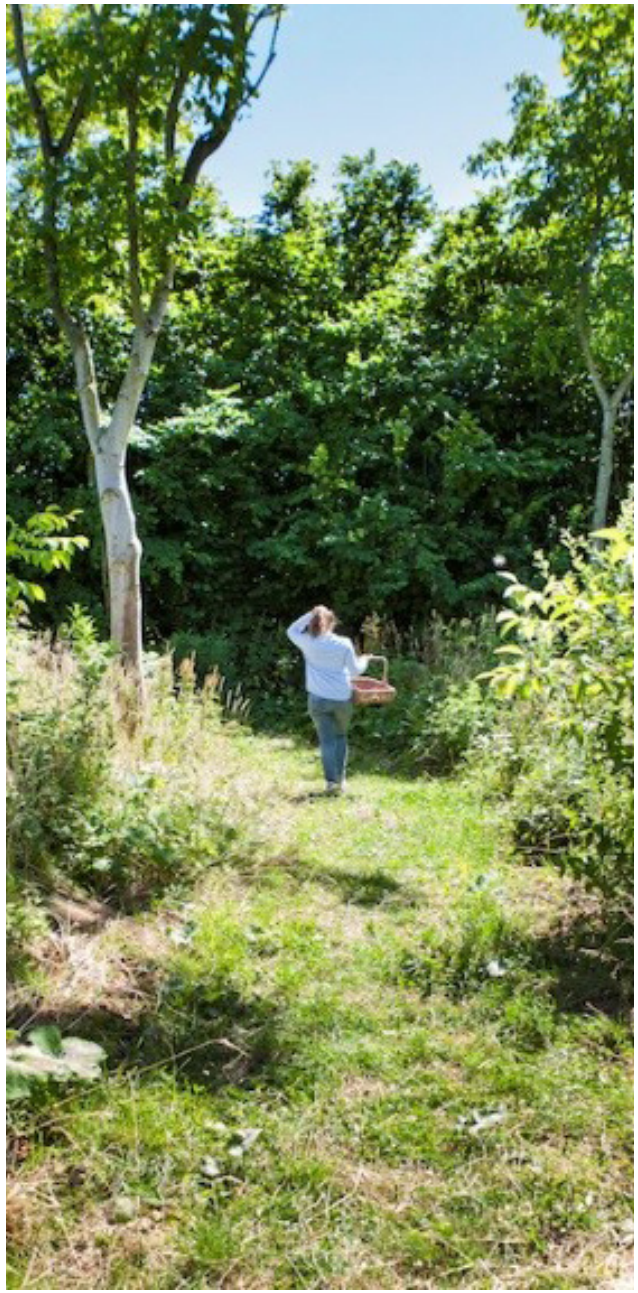

Overgang openbaar-privé
Een zorgvuldige uitvoering van de overgang van openbaar naar privé is van belang voor de gewenste ontspannen en duurzame uitstraling. Er wordt gestreefd naar een zachte groene overgang die bijdraagt aan een aangenaam woonklimaat en past bij het groene karakter van het veld. Daarbij worden ook inspanningen op eigen terrein gevraagd. Door de diversiteit in woningtypen is er geen universele manier van omgaan met de erfafscheidingen tussen de woningen. Uitgangspunt is wel dat in het gehele veld groene voortuinen worden toegepast met beplanting die bijdraagt aan natuurinclusiviteit.
Daar waar erfafscheidingen richting het openbaar gebied wenselijk zijn bestaan deze uit gemengde hagen van landschappelijke mix. De aanwezigheid van een erfafscheiding is echter geen vanzelfsprekendheid binnen deze landschappelijke opzet. De voorgeschreven gemengde hagen hebben een belangrijke bijdrage in het ecologische systeem omdat kleine zoogdieren zich langs deze afscheidingen kunnen verplaatsen en vogels hier kunnen schuilen, voeden en nestelen. Het verplaatsen langs de haag moet mogelijk worden gemaakt door onderdoorgangen tussen de tuinen aan te brengen. Als maatvoering kan de egel worden gehanteerd.

De bebouwing aan de randen van het veld wordt georienteerd op de landschappelijke omgeving. Dit betekent dat de bebouwing in uitstraling en woonkwaliteit is gericht op het landschap. Daarnaast wordt het landschap doorgetrokken de wijk in, waar mogelijk tot aan de voordeur. Op deze manier wordt een verweving gecreëerd van het woongebied met het omliggende landschap. Dit vraagt extra aandacht voor zowel het ontwerp van de bebouwing als de aanliggende tuinen.

3.4 CIRCULAIR MATERIAALGEBRUIK

Om zorg te dragen voor een circulaire ontwikkeling wordt aangesloten bij het Nieuwe Normaal. Hierbij zijn 8 indicatoren uitgewerkt waarop gescoord kan worden. Middels het ambitieweb worden de scores van de verschillende indicatoren met elkaar in verband worden gebracht. In de verdere uitwerking wordt gekeken welke indicatoren het meeste gewicht krijgen bij de velden 26 + 27.

Voor het gehele veld geldt dat materialen worden toegepast die hoogwaardig zijn en mooier worden naarmate ze verouderen. Hierbij wordt uitgegaan van duurzame, natuurlijke en niet giftige materialen met aandacht voor de herbruikbaarheid. De voorkeur gaat hierbij tevens uit naar lokale, streekgebonden materialen. Toepassing van kunststoffen, betonsteen, houtwolcementplaat en dergelijke in de buitengevel of op het dak horen daar niet bij. Er kan worden afgeweken aan de hiervoor gestelde eisen aan het materiaalgebruik als dat leidt tot een kleinere milieu impact voor de bouw beschouwd over de hele levensduur. Dit kan bijvoorbeeld door de inzet van innovatieve materialen en technieken.
Het kleurgebruik aan de buitenzijde van de woningen is terughoudend en heeft een natuurlijke uitstraling. Lichte kleuren hebben de voorkeur in verband met hittestress. De uitstraling wordt vooral bepaald door het uiterlijk van de toegepaste materialen. Dit geldt zowel voor het gevelmateriaal als voor de kozijnen. Essentieel hierbij is een zorgvuldige en bijzondere detaillering die past bij de keuze van de materialen.

Circulair bouwen is een belangrijk thema bij de toepassing van materialen. Het is het uitgangspunt om grondstoffen zoveel mogelijk te hergebruiken. Bij hoogwaardig hergebruik is een gedetailleerd inzicht in de materiaalstromen van de gebouwen vereist. Bijvoorbeeld informatie over de hoeveelheden, kwaliteit en de herbruikbaarheid. Randvoorwaarde voor de ontwikkeling is daarom een grondstoffenpaspoort of materialenpaspoort als dossier voor bewoner, zodat die weet hoe de materialen van zijn woning zijn geproduceerd en in welke mate ze herbruikbaar zijn. Naast het toepassen van herbruikbare materialen en het opnemen van de materialen in een materialenpaspoort is ook de toepassing van innovatieve duurzame oplossingen voor bijvoorbeeld energieopwekking of warmteopslag een manier om het duurzame karakter van de wijk uit te dragen. Door deze oplossingen mee te nemen in het ontwerp worden ze op een mooie manier geïntegreerd in het geheel.

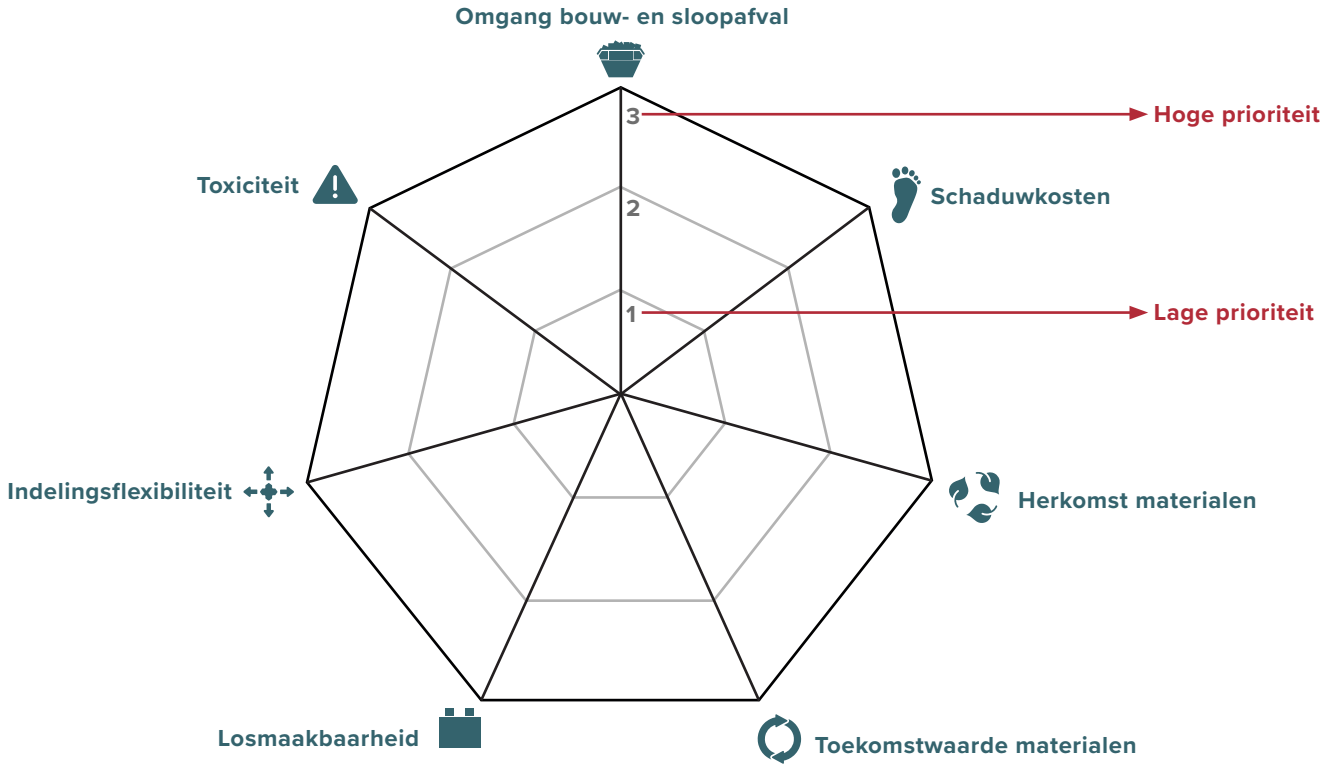

ambitieweb

3.5 NATUURINCLUSIEF ONTWIKKELEN

Tot voor kort waren stad en land vanuit oogpunt van natuurwaarden twee gescheiden werelden. Voor sommige soorten zijn onze steden en dorpen echter belangrijk leefgebied. De velden 26 + 27 liggen in het natuur netwerk van Park Lingezegen. Natuurinclusief ontwerpen van woningen en openbare ruimte is noodzakelijk om het leefgebied van dieren en insecten te behouden en waar mogelijk te verbeteren.

Natuurinclusief bouwen is het zodanig oprichten van de bouwwerken en inrichten van de omgeving, dat het van waarde is voor de natuur in de stad. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbrengen van nestgelegenheden of de aanleg van groene tuinen, dagen of gevels.

In Schuytgraaf hanteren we het Puntensysteem Natuurinclusief Bouwen. Per deelgebied wordt het aantal punten bepaald dat de ontwikkelaar dient te behalen. De werking van het puntensysteem en de bijbehorende maatregelen catalogus is bijgevoegd als bijlage. In velden 26 + 27 kunnen maatregelen worden toegepast voor de huismus, gierzwaluw, gewone dwergvleermuis, egel, wilde bijen en vlinders.

Het toepassen van groene gevels en groene of bruine daken wordt gestimuleerd. Platte daken krijgen waar mogelijk een groen of bruin dak. Dit heeft een positief effect op de waterhuishouding, de natuurinclusiviteit, het tegengaan van hittestress en de groene, duurzame uitstraling van het veld. Daarom maakt dit ook onderdeel uit van het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen.

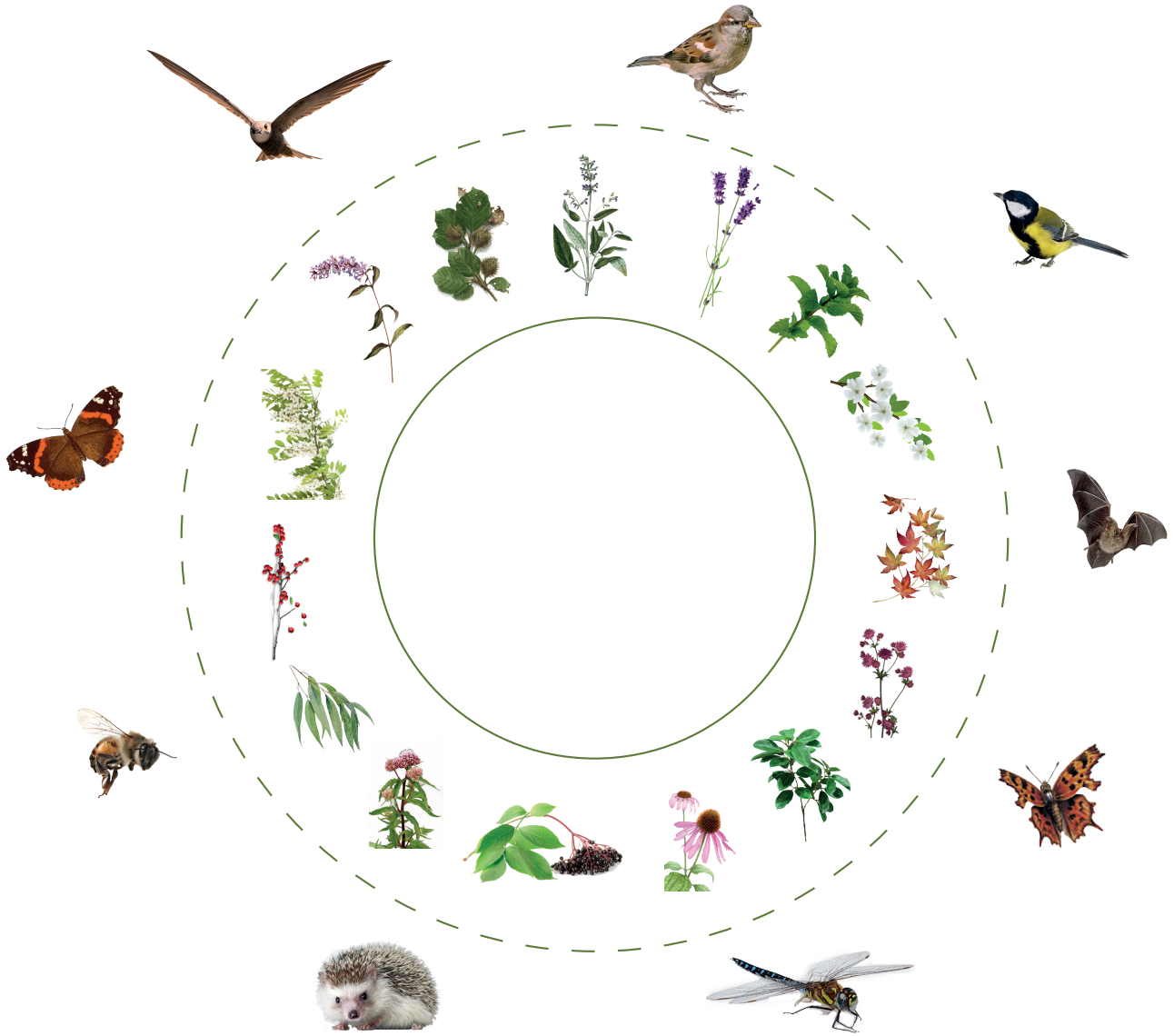

GEMEENTE Arnhem

2 mei 2023

Aan de gemeenteraad

Datum : 9 mei 2023
Zaaknummer : 182206
Contactpersoon : Jeroen van de Kamp
Telefoonnummer : 026 3775363

Onderwerp: Onderzoek naar locatie definitieve huisvesting kunstwerkplaats KW37

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken van de zoektocht naar een mogelijke locatie voor definitieve huisvesting van kunstwerkplaats KW37.

Inleiding
In de raadsvergadering van 3 juli 2018 is de motie 18M40 “Kunstwerkplaats in Arnhem” aangenomen om KW37 voor Arnhem te behouden. Wethouder Bouwkamp heeft toegezegd zich maximaal in te spannen om, in overleg met betrokkenen, een geschikte locatie te vinden voor de kunstwerkplaats KW37 binnen de gemeentegrenzen, bij voorkeur in Schuytgraaf.

U heeft, mede naar aanleiding van de niet geslaagde locatieverkenning nabij de Drielsedijk, op 13 januari 2021 een motie aangenomen waarin u ons verzocht om u te informeren over alle voor- en nadelen van de locaties: Merwedestraat, Beverweerdlaan, Park Lingezegen en eventueel een of meer andere – nog niet genoemde – locaties, opdat de raad een weloverwogen advies aan het college kan geven alvorens het college definitief besluit. Een overweging hierbij is dat "*KW37 een definitieve locatie toekomt binnen de grenzen van de gemeente Arnhem, mits ruimtelijk goed inpasbaar en voor de gemeente financieel haalbaar.*"

KW37 is primair zelf verantwoordelijk voor de eigen huisvesting; de gemeente blijft KW37 maximaal faciliteren door samen met partijen een locatie te blijven zoeken. Gelet op de vele ruimtevragers in de stad en de beperkte beschikbaarheid van 'vrije gronden' is dit geen gemakkelijke zoektocht. In onze laatste brief van 15 maart 2022 hebben wij u geïnformeerd over voornoemde locaties en over een nieuwe verkenning naar een mogelijke locatie op het terrein van IPC Groene Ruimte aan de Koningsweg in het buitengebied van Arnhem-Noord.

Locatie bij IPC Groene Ruimte niet haalbaar gebleken
In 2022 zijn meerdere bezoeken gebracht aan en gesprekken gevoerd met IPC Groene Ruimte en KW37. In een constructieve houding zijn randvoorwaarden, uitgangspunten en kansen verkend op het

gebied van onder meer inpassing, ontsluiting, natuur/stikstof, financiën, bedrijfsvoering van IPC Groene Ruimte resp. KW37 en gemeentelijke en provinciale beleidskader voor het buitengebied en natuur. De mogelijkheden voor een ‘groene samenwerking’ tussen partijen bleek helaas te miniem ten opzichte van de negatieve toets op haalbaarheid op de genoemde voorwaarden. Wij hebben daarom eind 2022 de conclusie moeten trekken dat een locatie bij IPC Groene Ruimte niet meer kansrijk is en we daarom na overleg met IPC Groene Ruimte en KW37 de verkenning daarnaar staken.

Nieuwe kans in Schuytgraaf
De zoektocht naar definitieve huisvesting voor KW37 is onverminderd doorgegaan. Het college heeft recent kansen in de woningbouwontwikkeling van Schuytgraaf aangegrepen om aan de rand van deze wijk een nieuwe locatie voor KW37 te gaan verkennen. In ons raadsvoorstel d.d. 9 mei 2023 met kenmerk 182206 informeren wij u over deze woningbouwontwikkeling in veld 26 en 27 in Schuytgraaf.

Schuytgraaf is de wijk waar KW37 eerder met succes heeft gewerkt en gewoond. De opgave om meer woningen te bouwen in de regio en in Arnhem leidt ertoe dat beschikbare ruimtes schaars worden, ook in Schuytgraaf, maar de nieuwbouwontwikkeling aan de zuidrand van Schuytgraaf biedt dan toch een kans. Een locatie aan de rand van de Schuytgraaf biedt tevens een kans voor samenwerking met Park Lingezegen voor het faciliteren van de kunst-, maatschappelijke en groene activiteiten van KW37.

Vervolg
Wij zijn met KW37 in gesprek om de mogelijkheden voor inpassing en huisvesting op een definitieve locatie in veld 27 van Schuytgraaf te onderzoeken. Ook Park Lingezegen wordt hierbij betrokken omdat maatschappelijke activiteiten van KW37 mogelijk een plek kunnen krijgen in de ontwikkeling van het parkthema kunst en cultuur.

De verkenning naar de locatiekans in Schuytgraaf wordt onderdeel van de omgevingscommunicatie over de nieuwe woningbouwontwikkelingen die met de omgeving in Schuytgraaf gaat plaatsvinden.

Tijdelijke huisvesting op Merwedeterrein
De kunstenaars van KW37 zijn momenteel tijdelijk gehuisvest op het Merwedeterrein. De ontwikkeling van flexwoningen op het Merwedeterrein betekent dat KW37 een periode alleen op het zuidelijke deel van het Merwedeterrein kan verblijven. Over de gevolgen hiervan zijn wij in gesprek met KW37.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

College van Overbetuwe
Postbus 11
6660 AA Elst

Datum : 9 mei 2023
Zaaknummer : 182206
Contactpersoon : Ilse de Vries
Telefoonnummer : 026 3774796

Onderwerp: Zuidrand Schuytgraaf, woonvelden 26 en 27

Geacht college van Overbetuwe,

Sinds maart 2021 zijn we als buurgemeenten in gesprek over de zuidelijke velden 26 en 27 in Schuytgraaf. We hebben in het verleden afgesproken dat hier maximaal 131 woningen gebouwd mogen worden, op de locatie waar oorspronkelijk een sportcomplex gepland was. Omdat de woningmarktomstandigheden sindsdien zijn gewijzigd en de woningnood hoog is hebben wij contact met u gezocht om te praten over een andere invulling van deze velden.

Onze overleggen hebben in 2021 geleid tot een schetsontwerp waarvan u in een brief (d.d. 14 december 2021) heeft aangegeven dat dit ontwerp strijdig is met de letter van het convenant uit 2010 ‘Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten’, maar dat u wel potentie zag om het ontwerp verder in de geest van het convenant uit te werken. Op basis van dit schetsontwerp is door Arnhem een ruimtelijk raamwerk gemaakt dat door onze gemeenteraad is vastgesteld in februari 2022. In dit ruimtelijk raamwerk zijn 236 woningen opgenomen.

Dit ruimtelijk raamwerk hebben wij u in maart 2022 toegestuurd met het verzoek om een inhoudelijke reactie. De gemeenteraad van Overbetuwe heeft op hierover op 12 juli 2022 een besluit genomen. Met de wensen en bedenkingen die zijn meegegeven aan Arnhem spreekt uw raad de zorg uit over het ruimtelijk raamwerk.

De afgelopen maanden zijn we constructief met elkaar in gesprek geweest over de wensen en bedenkingen van uw raad en hoe hieraan tegemoet te komen. Als gevolg van deze overleggen hebben wij ons vastgestelde ruimtelijk raamwerk aangepast. Het aangepaste ruimtelijk raamwerk zoals inmiddels voorgelegd aan onze gemeenteraad, is bijgevoegd. Belangrijkste wijziging hierin is dat de woningen op grotere afstand van het park liggen en er als gevolg hiervan minder woningen zijn, namelijk 198 in plaats van 236. Tot het laatste overleg was bij ons de verwachting dat dit aangepaste ruimtelijk raamwerk kon rekenen op uw instemming.

Met deze brief ontvangt u het aangepaste ruimtelijk raamwerk, motiveren wij hoe wij tegemoet komen aan de wensen en bedenkingen en hoe wij de vervolgprocedure voor ons zien.

Wensen en bedenkingen:

A. Eerst te onderzoeken of de extra voorgestelde woningen op een andere en minder kwetsbare locatie kunnen worden gesitueerd, elders in Arnhem en/of elders in de regio. Omdat voor de velden 26 en 27 op basis van het betreffende convenant een concreet maximumaantal te realiseren woningen is overeengekomen.

In het convenant in 2010 is een maximumaantal woningen overeengekomen. Sinds 2010 is er veel gebeurd. We zitten midden in een wooncrisis en betaalbare woningen zijn helaas vaak onvindbaar. In maart 2020 is de woondeal Arnhem-Nijmegen gesloten waarin de enorme woonopgave voor de regio in combinatie met het betaalbaar houden en krijgen van de woningvoorraad zijn benoemd. In die lijn is Arnhem op zoek gegaan naar binnenstedelijke verdichtingslocaties. Gezien de grote opgave waarvoor we staan, hebben we niet de luxe om potentiële locaties níet te gebruiken. Voor veld 26 en27 zijn er mogelijkheden om naast verdichting ook te vergroenen en daarmee te komen tot een kwalitatief beter plan aan de rand van het Park, waarbij houtbouw en circulariteit uitgangspunt zijn, in lijn met de uitgangspunten van de Groene Metropoolregio en de ambities in de woondeal.

B. In relatie daarmee voor veld 26 en 27 te onderzoeken of, en zo ja welke, toevoeging van het aantal woningen en m2 groene (openbare) ruimte passend is bij de in het convenant beoogde bebouwingstypen. Hierbij wel (scherp) rekening houdend met de ruimtelijke randvoorwaarden die in het convenant zijn afgesproken. Waaronder ‘Vergroot het park’, ‘Aansluiting op het landschap’ en ‘Landschappelijk wonen’.

Volgens het convenant kunnen er in de velden 26 en 27 nog 131 woningen gerealiseerd worden. Volgens de afspraken, in 2011 ook vastgelegd in het nog uit te werken bestemmingsplan van deze velden, betekent dit 131 grondgebonden grote marktwoningen, met een hoge uitgeefbaarheid en dus weinig openbare ruimte. In het ruimtelijk raamwerk zoals dat aan u is voorgelegd zaten weliswaar meer woningen, maar ook veel meer openbare ruimte waarmee juist een goede landelijke overgang gerealiseerd kan worden. In het nieuwe ruimtelijk raamwerk dat u hierbij ontvangt is er nog meer openbaar groen toegevoegd en liggen de woningen op een grotere afstand van het park. Hiermee wordt ons inziens juist voldaan aan de ruimtelijke randvoorwaarden ‘vergroot het park’, ‘aansluiting op het landschap’ en ‘landschappelijk wonen’. De mogelijke toevoeging van het kunstenaarscollectief KW37 draagt daar ook aan bij.

C. Functionele relaties en verkeersveilige routes tussen de woonvelden en parkrand te verbeteren door zowel het ruimtelijk raamwerk hierop aan te passen, alsook (in onderlinge afstemming) aanpassingen in inrichting in deelgebied De Park. Waar relevant tevens in relatie tot een strategie op mogelijke doorontwikkeling van Park Lingezegen.

Ook voor Arnhem is een goede overgang tussen wijk en park van groot belang. Park Lingezegen is heel belangrijk voor Arnhem en dient als buffer en uitloopgebied voor onze inwoners. In het ruimtelijk raamwerk wordt het landschapsmozaïek van De Park doorgetrokken; hierdoor zijn er voldoende mogelijkheden voor logische aansluitingen op het park. We zijn met Park Lingezegen in gesprek over deze aansluitingen en over de doorontwikkeling van Park Lingezegen.

Procedure

Het aangepaste ruimtelijk raamwerk zoals we dat nu met u delen wordt voorgelegd aan onze eigen gemeenteraad ter vaststelling. Wanneer onze raad het plan vaststelt zullen wij starten met de bestemmingsplanprocedure. In deze procedure zal het bestemmingsplan met u gedeeld worden in het kader van artikel 3.1.1 overleg. U heeft vervolgens de mogelijkheid om uw zienswijze op het plan op de gebruikelijke manier in te dienen.

Tot slot

Wij begrijpen uw zorg en waarderen het dat u zich zo inzet voor een goede overgang tussen Schuytgraaf en Park Lingezegen. Een goede overgang is voor ons allemaal van belang.
Met dit plan denken wij te voldoen aan die goede overgang, maar hopen we ook een bijdrage te kunnen leveren aan de enorme woonopgave en het toevoegen van betaalbare woningen.

Wij zouden het op prijs stellen als u deze brief doorgeleidt naar de gemeenteraad van Overbetuwe.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Begrotingswijziging

Nr.	**23-004**
Onderwerp	Aanpassing veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf
I / S	I
Raad d.d.	
Zaaknr.	

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
	Terugname eerder genomen tussentijdse winst	0	0	0	0
	Mutatie onderhanden werk	0	-600	0	-3.940
	Toegerekende rentelasten	0	0	12	10
	Overige lasten	-5	-24	-17	8
		-5	-624	-5	-3.922
	Baten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
	Opbrengst grondverkopen	0	-621	84	-3.800
	Egalisatie projectresultaat	0	0	0	0
	Mutatie onderhanden werk	-5	0	-90	
	Bijdragen	0	-3	1	-115
	Overige opbrengsten	0	0	0	-7
		-5	-624	-5	-3.922
	Exploitatieresultaat	**0**	**0**	**0**	**0**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen	0	0	0	0
	Onttrekkingen	0	0	0	0
		0	**0**	**0**	**0**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Geachte leden van de raad van Arnhem, geachte burgemeester en voorzitter,

Wij willen u allen danken voor de inspanningen die wederom worden geleverd voor het vinden van een plek waar KW37 haar expertise kan voortzetten. Een plek waar gewoond en gewerkt kan worden en waar het publiek op laagdrempelige wijze wordt uitgenodigd. Een belangrijke doelstelling van Stichting KW37 is om te voorzien in werkplaatsen voor ruimtelijk werkende kunstenaars die buiten moeten werken vanwege materiaal en techniek bijvoorbeeld voor hout, steen en metaal of voor het formaat van hun projecten. In Arnhem is geen andere voorziening op dit gebied. De afgelopen 31 jaar was dit een van de belangrijke waarde van KW37 voor de stad. Op de voorgestelde locatie in Schuytgraaf is het niet mogelijk om buiten te werken zodat een hoofddeel van het karakter van de kunstwerkplaats niet zou kunnen plaats vinden. De gestelde voorwaarde om in de loodsen te werken en deze ook nog te isoleren tegen geluidsoverlast, is irreëel . De kosten daarvan zijn te hoog en daarbij werken de meeste kunstenaars buiten vanwege de aard van hun werk.

Dit geldt ook voor alle anderen activiteiten die KW37 organiseert en waar de verbindende factor met de omgeving een van de kernwaarden is.
KW37 heeft laten zien dat zij in staat is om mensen/kinderen te verbinden en hun leer- en leefomgeving te verrijken. We leren mensen en kinderen die bij ons komen zich in andere werelden in te leven, in andere technieken, vormen, andere wijze van wonen en leven etc.. We leren hen nieuwsgierigheid en over eigen veerkracht.
KW37 maakt natuurlijk allianties in de omgeving waar we ons respectabel mogen vestigen. We doen dat samen met mensen en organisaties die ook 'samen' willen werken. Een kinderdagverblijf, een muziekschool, ArtEZ, de wijk, basisscholen, voortgezet onderwijs en o.a. bedrijven. Wanneer wij geen buitenruimte hebben, kunnen wij hierin niet meer faciliteren en ons werk doen.

De gemeente heeft geopperd dat wij contact zoeken met Park Lingezegen om daar zo mogelijk het activiteitengedeelte te laten plaats vinden. Dat hebben we gedaan, maar de kracht van KW37 zit er nu juist in dat in synergie met onze omgeving de projecten de waardevolle betekenis krijgen en niet doordat iets plaats vindt op een andere locatie ver buiten ons. De gesprekken met de directeur van park Lingezegen hebben geen hoopvol resultaat opgeleverd. De gemeente legde ons dit voor alsof dat de oplossing zou zijn voor het gebrek aan ruimte.

Momenteel zijn wij aan de slag met een architect die mee kijkt waar de haalbaarheid zit mbt de locatie in Schuytgraaf. *Zien wij veel beperkingen. Dat stemt ons zeer ongerust* .Ook in combinatie met wat ons te wachten staat op onze huidige locatie waar we achter een hek worden teruggedrongen en een heel groot deel van de activiteiten niet meer uitvoerbaar is. De onrust die dat met zich meebrengt is voor ieder van ons groot en zwaar.

De plaats van bestemming is dus nog onzeker. Met een zo onzeker vooruitzicht wil KW37 niet alleen het belang van een eigen plek onderstrepen, maar ook de aandacht vestigen op het sociaal-culturele belang van vrijplaatsen in het algemeen en de pioniersrol die dergelijke collectieven hebben in het ontwikkelen en stimuleren van het stedelijke klimaat. Wij doen dit al 31 jaar. Door de kaalslag op het gebied van kunst en cultuur worden we beschouwd als een monument. KW37 is een van de weinigen die nog autonoom en zelfstandig overeind staan.

Het is een roerige tijd en er ligt veel druk op de samenleving en haar bestuur. Zoveel woningen, stikstofreductie, gelijkheid, mensen bij de samenleving blijven betrekken, het is nogal wat.

Rijksbouwmeester Floris van Alkemade schrijft in zijn essay "De Toekomst van Nederland" over de kunst om van richting te veranderen. Voor de verandering, de metamorfose zijn nodig de burger, de markt, de overheid en zeker ook kunst en wetenschap. De Rijksbouwmeester schrijft dat de kunst een sleutelrol zal spelen bij de transities die nodig zijn. De kunst kan bij uitstek aanmoedigen tot verwondering, verbazing en zonder beleidsmatige twijfel nieuw kansrijke en hoopvolle richtingen laten zien.

We zien graag de prachtige open houding die de Arnhem Oost Aanpak verwacht ook naar de wereld en de betekenis van de kunst en natuurlijk van KW37. En niet dat die wordt verstopt in een stad die terecht pronkt met een Hogeschool van de Kunsten.

De gemeenteraad heeft het college opgedragen om voor ons een nieuwe plek te zoeken. Dat is tot op heden niet gelukt van uit het perspectief van KW37. Dat is al jaren spannend voor ons. We hebbend daar veel veerkracht in moeten hebben. Wij willen heel graag onze rol om de leer- en leefomgeving van kinderen en van mensen te verrijken en te verbinden in Arnhem Oost voortzetten op een locatie die ook respectabel is voor KW37.
Daar doen we momenteel onderzoek naar en hopen dit met u te kunnen delen en daarin te kunnen samenwerken

We merken dat er veel kansen blijven liggen, dit zit hem vooral in de communicatie vanuit de gemeente. Er vindt geen gesprek of dialoog plaats. Het blijft reageren op voldongen feiten vanuit eenrichtings verkeer, waarin niet samen naar een oplossing wordt gekeken. Dat is heel jammer en maakt het daarmee een zeer inefficiënt proces waarin veel kostbare tijd en middelen verloren gaan.
.
Gemeente, geef ons de ruimte, maak gebruik van ons en zet ons niet weg op een akker ver weg. Want daarmee blijft een groot potentieel onbenut. Zet ons in, op een plek waar het nodig is. Dat is niet Schuytgraaf, daar hebben we ons werk al gedaan.

Momenteel onderzoeken we een plek in Arnhem-oost. Daar kan kan een perfecte kruisbestuiving plaats vinden. Daar kan KW37 van grote betekenis zijn.
Onze burgervader is voorzitter van de plangroep. Wij hebben het plan aandachtig gelezen en zijn er enthousiast over. Wij vragen u, neem ons mee in deze ontwikkeling. Laat ons weer meer in beweging komen .

Dank u wel voor uw aandacht.

BEHANDELRESULTAAT

IM1 – 21 juni 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Portefeuillehouder:	P. Smeulders, C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Kemperman (D66), Eppich (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Eliens (Partij voor de Dieren), Elfrink (SP), Neutkens (Volt)
(DENK), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Malda (ChristenUnie)

De fracties van PvdA, CDA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), De Vries en Knaapen (bestuursadviseur)

Bespreking
Er heeft zich voor de informatieve fase één insprekers gemeld: mevrouw Van Engelen namens KW37. Naar aanleiding van de inspraakbijdrage worden er vragen gesteld vanuit de raadskamer. In de beantwoording wordt mevrouw Van Engelen ondersteund door de heer Veld. Mevrouw van Engelen zegt in haar beantwoording toe het plan rondom Arnhem Oost waarna zij refereert in haar betoog toe te sturen naar de gemeenteraad. Na afsluiting van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Deze eindigt midden in de eerste termijn van het college.

Toezegging(en)

Juridisch advies Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe het juridisch advies naar de gemeenteraad te sturen.

Financiële consequenties aanpassen woningaantal Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe uit te zoeken wat de financiële consequenties zijn van het aanpassen van het woningaantal naar 130 t.o.v. het huidige voorstel.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) nog niet is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid voor een vervolg van de M1, waarbij de eerste termijn vanuit het college wordt hervat (bij de beantwoording van de vragen over KW37). Vanuit de raadskamer wordt verzocht om een ruime vergadertijd.

De raadsadviseur, De voorzitter,

M. Piscaer R. Maref

Hekkelman Advocaten N.V.
Prins Bernhardstraat 1
6521 AA Nijmegen
www.hekkelman.nl

Postbus 1094
6501 BB Nijmegen
T 024 - 382 83 84
advocatuur@hekkelman.nl

Hekkelman advocaten | notarissen

Het college van burgemeester en wethouders
van de gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811 DG ARNHEM

Nijmegen, 3 mei 2023

Ons kenmerk
Arnhem/advies convenant Schuytgraaf 20230677 - - TL/

Telefoonnummer
024 - 382 83 38

E-mail
t.lam@hekkelman.nl

Faxnummer
024 - 382 83 88

Betreft
Advies

Geacht college,

Op 1 mei 2023 heeft u mij gevraagd de gemeente te adviseren over de beoogde ontwikkeling voor woningbouw van de ontwikkelvlekken 26 en 27 in Schuytgraaf. Mijn advies treft u in deze brief aan. Het advies is als volgt opgebouwd:

1. Vraagstelling 1
2. Managementsamenvatting 3
3. Inhoud en betekenis van het Advies 3
4. Publiekrechtelijk kader 4
5. Conclusie 6

1. Vraagstelling

De gemeenten Elst, Heteren en Arnhem hebben in het kader van een grenscorrectie in 1993 een convenant gesloten. In het convenant staat onder meer het volgende:

Hekkelman advocaten en notarissen is de handelsnaam waaronder Hekkelman Advocaten N.V. (KvK nr. 09170462) en Hekkelman Notarissen N.V. (KvK nr. 09170507), beide statutair gevestigd te Nijmegen, ieder voor eigen rekening werken. Op onze dienstverlening zijn van toepassing de algemene voorwaarden (zie www.hekkelman.nl) waarin onder andere een beperking van de aansprakelijkheid is opgenomen.

4. De gemeenten Elst en Heteren gaan ermee akkoord, dat de gemeente Arnhem de voorbereiding van het bestemmingsplan op korte termijn ter hand neemt, alsmede de voor de vaststelling van het bestemmingsplan benodigde procedures initieert en vorm geeft. De raad van de gemeente Arnhem zal het bestemmingsplan vaststellen. Bij de voorbereiding van het bestemmingsplan zal een Overleggroep worden gevormd van bestuurders en ambtenaren uit de drie betrokken gemeenten. Deze Overleggroep zal advies uitbrengen over de inhoud van het bestemmingsplan en een bindend advies uitbrengen over de planologische en stedebouwkundige invulling van de zuid- en westrand van het gebied Driel-Oost, over de ontsluiting van deze lokatie via de S-101 aan de zuid-westzijde van het gebied, alsmede over het toekomstige gebruik van de Drielse dijk.

In 2010 is het document 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' (hierna ook: *'het Advies'*) opgesteld. Uit het Advies blijkt dat het is opgesteld door een 'overleggroep'. Ik stel vast dat in het convenant uit 1993 staat dat er bindend advies door een overleggroep bestaande uit bestuurders en ambtenaren uit de gemeente zal worden uitgebracht. De samenstelling van het overleggroep die het Advies heeft uitgebracht, is in overeenstemming met het convenant.

In paragraaf 4 van het Advies staat:

4. Advisering overleggroep

Het convenant spreekt over (advisering inzake) "het bestemmingsplan" en "planologische en stedenbouwkundige invulling". Dit houdt in dat zowel de invulling als het bestemmingsplan voor de overgangszone in het advies bezien moeten worden. Daarnaast voorziet de opdrachtverlening in twee andere aspecten waarover een voorstel gedaan wordt.

1. Een bindend advies over de landschappelijke en stedenbouwkundige invulling voor het gebied waar de zuidrand van Schuytgraaf overgaat in Park Lingezegen. Deze overgangszone is hieronder geel gearceerd weergegeven.

Het advies heeft betrekking op de volgende zaken:
- De begrenzing van de nieuwe woonvelden.
- Op welke wijze wordt invulling gegeven aan de nieuwe woonvelden: verkavelings- en bebouwingstypologieën en interne groenstructuren.
- Welke landschappelijke en/of recreatieve structuurlijnen worden doorgetrokken en verbonden.
- Op welke wijze wordt het landschap om de nieuwe woonvelden ingericht.

Het advies zal in de vorm van uitwerkingsregels met bijbehorende toelichting worden vastgelegd. Bij de uitwerkingsregels is een goed evenwicht vereist tussen flexibiliteit en rechtszekerheid.

2. Een voorstel over de wijze waarop het advies wordt ingebracht bij het opstellen van het bestemmingsplan Schuytgraaf.

3. Een voorstel over de wijze waarop de gemeente Overbetuwe wordt betrokken bij de verdere uitwerking van de plannen van de overgangszone.

Bij uitwerking is (bij de voorbereidingen van latere operationele fasen) uitgangspunt om met uitvoering - waar mogelijk en wenselijk - aan te sluiten bij werkzaamheden in Park Lingezegen.

Nadat het advies was opgesteld, heeft de gemeenteraad het geldende bestemmingsplan voor (onder meer) de ontwikkelvlekken 26 en 27 opgesteld en vastgesteld.

Inmiddels zijn de woningbehoefte en de programmatische inzichten gewijzigd en wenst de gemeente Arnhem te komen tot een nieuw ruimtelijk raamwerk en op basis daarvan een nieuw bestemmingsplan voor te bereiden dat voorziet in woningbouw in de ontwikkelvlekken 26 en 27 volgens de gewijzigde woningbehoefte en programmatische

inzichten. De gemeente Arnhem wil gelet op de gewijzigde woningbehoefte en programmatische inzichten in het nieuwe bestemmingsplan meer woningen mogelijk maken dan er op grond van de uitwerkingsregels van het geldende bestemmingsplan maximaal gebouwd mogen worden. Bovendien bestaat het voornemen om af te wijken van de maximale bouwhoogte van de woningen die in de huidige uitwerkingsregels is vastgelegd.

De gemeente wil weten of het Advies eraan in de weg staat dat de gemeenteraad (te zijner tijd) het nieuwe bestemmingsplan vaststelt. U heeft mij gevraagd de gemeente daarover te adviseren. Mijn advies treft u in deze brief aan.

2. Managementsamenvatting

Uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' vloeien geen verplichtingen (meer) voort. Gelet op de achtergrond en inhoud van het Advies en de samenstelling van de adviesgroep ligt het niet voor de hand dat de gemeente Arnhem zich in civielrechtelijke zin heeft willen binden aan dit ambtelijk-bestuurlijk advies.

De gemeenteraad is daarom bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan niet gebonden aan het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten'.

Zelfs als uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' wel verplichtingen zouden voortvloeien, is de raad daar bij de vaststelling van het bestemmingsplan niet aan gebonden. Dit volgt uit vaste rechtspraak van de bestuursrechter. Uit diezelfde rechtspraak volgt dat de gemeenteraad wel draagkrachtig en in overeenstemming met het vereiste van een goede ruimtelijke ordening moet motiveren waarom van het Advies wordt afgeweken.

3. Inhoud en betekenis van het Advies

Volgens mij bevat het Advies geen maximum aantal woningen en ook geen maximale bouwhoogte voor de woningen. Bij het in het Advies genoemde aantal woningen staat 'indicatief'. De gemeenteraad handelt op zich dus niet in strijd met het Advies door in nieuwe bestemmingsplan meer woningen mogelijk te maken met een hogere bouwhoogte dan in de uitwerkingsregels van het geldende bestemmingsplan is bepaald.

Voor zover op andere punten het Advies zou worden afgeweken, is het volgende van belang.

In paragaaf 4 van het Advies staat dat het een bindend advies bevat over de landschappelijke en stedenbouwkundige invulling voor het gebied waar de zuidrand van Schuytgraaf overgaat in Park Lingezegen. De ontwikkelvlekken 26 en 27 liggen in dit gebied.

Onduidelijk is wat wordt bedoeld met 'bindend advies'. Het begrip is naar alle waarschijnlijkheid ontleend aan het convenant uit 1993.

De woorden 'bindend' en 'advies' zijn moeilijk met elkaar te rijmen. Over het algemeen zijn adviezen juist niet bindend. Het lijkt er niet op dat partijen in het convenant het oog het gehad op het juridische begrip 'bindend advies'. De juridische betekenis van een 'bindend advies' is namelijk een vorm van geschilbeslechting buiten de rechter om. Er was in 1993 geen sprake van een geschil dat moest worden beslecht. Het is daarom onwaarschijnlijk dat met het begrip 'bindend advies' is gedoeld op een 'bindend advies' in juridische zin. De inhoud van het Advies wijst evenmin in die richting. Het Advies bevat een aantal planologische en stedenbouwkundige uitgangspunten en geen beslissing over een geschil. Ook de samenstelling van de overleggroep wijst niet in de richting van een advies met de gemeente verbindende gevolgen. Het ligt niet voor de hand dat de gemeente Arnhem zich in civielrechtelijke zin heeft willen binden aan een ambtelijk-bestuurlijk advies.

Ik ben daarom van mening dat voor de gemeente Arnhem geen verplichtingen in civielrechtelijke zin uit het Advies voortvloeien.

Voor zover daar anders over geoordeeld zou worden, rijst de vraag of het Advies vandaag de dag nog betekenis heeft. De gemeenteraad heeft, nadat het Advies was opgesteld, een bestemmingsplan voor de ontwikkelvlekken 26 en 27 vastgesteld.
Ik vind verdedigbaar dat het Advies met de vaststelling van dat bestemmingsplan is uitgewerkt. Voor zover het Advies in juridische zin bindend zou zijn, geldt dat uit het convenant niet blijkt dat de gemeenten zich voor onbepaalde tijd aan het Advies hebben willen binden.

Tussenconclusie
Uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' volgen geen civielrechtelijke verplichtingen (meer) voor de gemeente.

4. Publiekrechtelijk kader

Het is vaste rechtspraak dat civielrechtelijke afspraken de beleidsruimte van de gemeenteraad om een bestemmingsplan vast te stellen, niet (kunnen) beperken. In recente uitspraak (AbRS 6 juni 2022, ECLI:NL:RVS:2022:1891) wordt de vaste rechtspraak als volgt samengevat:

> *"De Afdeling stelt onder verwijzing naar haar uitspraak van 26 maart 2014, ECLI:NL:RVS:2014:1052, voorop dat een overeenkomst niet kan leiden tot een verplichting van de raad om aan gronden een bestemming te geven die de raad niet in overeenstemming met een goede ruimtelijke ordening acht of die in strijd is met het recht. De definitieve beslissing over de vaststelling van een plan kan, mede afhankelijk van alle in de loop van de procedure naar voren gekomen feiten en belangen, inclusief de mogelijke belangen van derden, namelijk anders uitvallen dan bij het sluiten van de overeenkomst is voorzien. Daarbij is in deze zaak bovendien van belang dat de exploitatieovereenkomst niet door of namens de raad is gesloten en ook geen verplichting inhoudt om het bestemmingsplan vast te stellen. Met name het door Brouwerseiland B.V. genoemde artikel*

4.6 van de exploitatieovereenkomst bevat alleen de verbintenis om, voor zover dit in het vermogen van de gemeente ligt, medewerking te verlenen aan het starten van een planologische procedure op grond van artikel 3.1 van de Wet ruimtelijke ordening voor de ontwikkeling van het initiatief. Aan deze verplichting is voldaan. De door Brouwerseiland B.V. gestelde maximale inspanningsverplichting, of zelfs resultaatsverplichting, om het bestemmingsplan vast te stellen is niet in de exploitatieovereenkomst terug te vinden. In de raadsvoorstellen van 3 oktober 2011, 27 februari 2014 en 13 oktober 2015, waar Brouwerseiland B.V. zonder verdere concretisering op wijst, staat ook geen toezegging of andersoortige uitlating van de raad dat het bestemmingsplan zou moeten worden vastgesteld, ook niet als deze raadsvoorstellen in samenhang met de exploitatieovereenkomst en het eerdere vaststellingsbesluit van 29 juni 2017 worden beschouwd. De omstandigheden dat aan de totstandkoming van het voorgelegde bestemmingsplan een lange periode van samenwerking tussen Brouwerseiland B.V. en het college vooraf is gegaan en dat Brouwerseiland B.V. veel kosten heeft gemaakt ten behoeve van de planvorming, leiden er ook niet toe dat de raad verplicht was om het bestemmingsplan vast te stellen. Het voorgaande leidt voor het beroep op het vertrouwensbeginsel tot de conclusie dat Brouwerseiland B.V. niet aannemelijk heeft gemaakt dat van de kant van de overheid toezeggingen of andere uitlatingen zijn gedaan of gedragingen zijn verricht waaruit zij in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs kon en mocht afleiden dat de raad het bestemmingsplan zou vaststellen. Om deze redenen bestaat ook geen aanleiding voor het oordeel dat de raad in strijd met de andere door Brouwerseiland B.V. genoemde geschreven en ongeschreven rechtsregels of algemene rechtsbeginselen heeft gehandeld. Daarbij betrekt de Afdeling dat Brouwerseiland B.V. haar betoog hierop ook verder niet heeft toegespitst.

Dat tussen Brouwerseiland B.V. en de gemeente een overeenkomst is gesloten, is wel een omstandigheid die de raad in de besluitvorming over het al dan niet vaststellen van het plan moet betrekken. Dat heeft de raad naar het oordeel van de Afdeling toereikend gedaan. In de motivering van het bestreden besluit staat welke betekenis de raad in zijn afweging aan de exploitatieovereenkomst en de belangen van Brouwerseiland B.V. bij de totstandkoming van het project heeft toegekend. Daarbij heeft de raad ook gemotiveerd dat er onder meer wettelijke belemmeringen zijn om het plan vast te stellen, zoals de hierna te bespreken weigeringsgrond dat op grond van de passende beoordeling niet de zekerheid is verkregen dat het plan de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden in de omgeving niet zal aantasten. Dat de raad rekening heeft gehouden met de belangen van Brouwerseiland B.V., volgt daarnaast uit de omstandigheid dat de raad op aandringen van Brouwerseiland B.V. vóór 7 november 2020 een besluit heeft genomen in een daarvoor gehouden extra raadsvergadering. Het betoog slaagt niet."

Kort samengevat volgt uit bovenstaande (vaste) rechtspraak dat de gemeenteraad bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingplan rekening moet houden met het Advies. De gemeenteraad is dus niet gebonden aan het Advies (zelfs niet als het Advies als een civielrechtelijke overeenkomst aangemerkt zou moeten worden). Wel zal de gemeenteraad aan de hand van het vereiste van een goede ruimtelijke ordening moeten motiveren waarom van het Advies wordt afgeweken.

Tussenconclusie:
De gemeenteraad is bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan voor de ontwikkelvlekken 26 en 27 niet gebonden aan het Advies. Wel zal in de plantoelichting gemotiveerd moeten worden waarom het vereiste van een goede ruimtelijke ordening met zich brengt dat van het Advies wordt afgeweken.

5. Conclusie

In de paragraaf zet ik de tussenconclusies op een rij:

- **Uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' volgen geen civielrechtelijke verplichtingen (meer) voor de gemeente.**

- **De gemeenteraad is bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan voor de ontwikkelvlekken 26 en 27 niet gebonden aan het Advies. Wel zal in de plantoelichting gemotiveerd moeten worden waarom het vereiste van een goede ruimtelijke ordening met zich brengt dat van het Advies wordt afgeweken.**

Met vriendelijke groet,
Hekkelman Advocaten N.V.

T.E.P.A. Lam
advocaat

Memo

Datum	:	23 juni 2023
Aan	:	Raadsleden en fractievolgers
Van	:	Paul Smeulders
Betreft	:	Uitvoering Toezegging 1370 Financiële consequenties aanpassen woningaantal

---

Op woensdag 21 juni heb ik tijdens de bespreking van het voorstel "*Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf*" toegezegd uit te zoeken wat de financiële consequenties zijn van het aanpassen van het woningaantal naar 130 t.o.v. het huidige voorstel.

Het exacte aantal woningen uit vigerende bestemmingsplan "*Schuytgraaf, veegplan 2017*" is 131 (154 woningen voor veld 23, 26 en 27 samen minus de 23 woningen van veld 23), waarmee 131 woningen resteren voor veld 26 en 27, daarom heb ik met dat aantal gerekend.

Voor de velden 26 en 27 teruggaan naar 131 woningen met dezelfde programmaverdeling betekent ca 9.000 m^2 minder uitgeefbare grond voor woningen (dus meer openbare ruimte) en kost indicatief €4 miljoen extra. Waarmee het totale tekort (inclusief het voorstel) circa €8 miljoen wordt.

Indien we deze 9.000 m^2 in bruikleen wordt gegeven aan KW 37 (om niet) zal het extra tekort daarmee €4 miljoen bedragen. Indien de grond als maatschappelijke grond kan wordt uitgegeven aan KW37 zal het extra tekort ca €2,3 miljoen bedragen. Het lijkt niet aannemelijk dat KW37 deze €1,7 miljoen kan bekostigen.

Bovenstaande betekent daarnaast:

- een verlies van 67 woningen;
- geen ruimte meer voor andere partijen (131 woningen benodigd voor claimhouders en corporatie), dus geen ruimte voor vrije kavels en CPO-groepen en een mogelijke nieuwe partij in Schuytgraaf;
- een nieuw planontwikkelingstraject (dit kost tijd en geld).

BEHANDELRESULTAAT

IM1 – 21 juni 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Portefeuillehouder:	P. Smeulders, C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Kemperman (D66), Eppich (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Eliens (Partij voor de Dieren), Elfrink (SP), Neutkens (Volt)
(DENK), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Malda (ChristenUnie)

De fracties van PvdA, CDA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), De Vries en Knaapen (bestuursadviseur)

Bespreking
Er heeft zich voor de informatieve fase één insprekers gemeld: mevrouw Van Engelen namens KW37. Naar aanleiding van de inspraakbijdrage worden er vragen gesteld vanuit de raadskamer. In de beantwoording wordt mevrouw Van Engelen ondersteund door de heer Veld. Mevrouw van Engelen zegt in haar beantwoording toe het plan rondom Arnhem Oost waarna zij refereert in haar betoog toe te sturen naar de gemeenteraad. Na afsluiting van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Deze eindigt midden in de eerste termijn van het college.

Toezegging(en)

Juridisch advies Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe het juridisch advies naar de gemeenteraad te sturen.

Financiële consequenties aanpassen woningaantal Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe uit te zoeken wat de financiële consequenties zijn van het aanpassen van het woningaantal naar 130 t.o.v. het huidige voorstel.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) nog niet is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid voor een vervolg van de M1, waarbij de eerste termijn vanuit het college wordt hervat (bij de beantwoording van de vragen over KW37). Vanuit de raadskamer wordt verzocht om een ruime vergadertijd.

De raadsadviseur, De voorzitter,

M. Piscaer R. Maref

BEHANDELRESULTAAT

Vervolg M1 – 5 juli 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Portefeuillehouder:	P. Smeulders, C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Ait Chrif (PvdA), Kemperman (D66), Eppich (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Neutkens (Volt), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Malda (ChristenUnie)

De fracties van PvdD, SP, CDA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), De Vries en Van de Broek (bestuursadviseur)

Bespreking
De wethouder is gestart met het vervolg van zijn eerste termijn en heeft deze afgerond. In de tweede termijn zijn nieuwe vragen gesteld en direct beantwoord.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

H. Eliëns

BEHANDELRESULTAAT

Vervolg M1 – 5 juli 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Portefeuillehouder:	P. Smeulders, C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Ait Chrif (PvdA), Kemperman (D66), Eppich (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Neutkens (Volt), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Malda (ChristenUnie)

De fracties van PvdD, SP, CDA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), De Vries en Van de Broek (bestuursadviseur)

Bespreking
De wethouder is gestart met het vervolg van zijn eerste termijn en heeft deze afgerond. In de tweede termijn zijn nieuwe vragen gesteld en direct beantwoord.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

H. Eliëns

Titel/onderwerp: **Proef bijverdienbeloning voor deeltijdwerk**

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 3774836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Milad Lahdo
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks	Telefoonnr:	0641190284
		E-mailadres:	Milad.Lahdo@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en meningsvorming (1)		
Toelichting	Het college stelt voor de Re-integratieverordening zodanig te wijzigen dat het mogelijk wordt om een proef te starten om inwoners die een bijstandsuitkering ontvangen en tevens deeltijd werken een bijverdienbeloning toe te kennen. ***Kanttekening*** *Uit het raadsvoorstel blijkt niet op welke wijze de proef wordt beoordeeld of geëvalueerd of hoe de uitkomsten van de proef worden ingezet na afloop van de proefperiode.*		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve fase, start van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informerende fase De raadskamer wordt in de gelegenheid gesteld om informatieve vragen te stellen aan eventuele insprekers. Vergaderorde M1 1. Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. 2. De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk"
Bijlage 1 - Re-integratieverordening geconsolideerde versie per 1 juli 2023
Bijlage 2 - Collegebesluit wijziging van de beleidsregels re-integratie
Bijlage 3 - Beleidsregels re-integratie geconsolideerde versie per 1 juli 2023
Bijlage 4 - Gevraagd advies bijverdienen in de bijstand Adviesraad Werk & inkomen
Bijlage 5 - Infographic Bijverdienbeloning Arnhem voor deeltijdwerk
Raadsbrief “proces invoering bijverdienpremie” van 12 juli 2022

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 221566

Onderwerp: Proef Bijverdienbeloning voor deeltijdwerk

Kernboodschap

Wie iets bijverdient in de bijstand, moet daar ook aan overhouden. Bovendien heeft (meer) werken in de bijstand veel voordelen: meer inkomen, meer persoonlijke ontwikkeling, meer sociale contacten en meer kans op duurzame uitstroom uit de bijstand. Dat willen we in Arnhem aanmoedigen. Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd werken, geven nu maandelijks de inkomsten uit deeltijdwerk door en ontvangen na verrekening van de inkomsten, de uitkering. Deze verrekening van inkomsten met een bijstandsuitkering, brengt ook onzekerheden met zich mee. Ondanks deze onzekerheid kiezen inwoners voor werken in deeltijd. Het college ziet de inzet van deze Arnhemmers en de voordelen van bijverdienen in de bijstand en wil deze inzet belonen én stimuleren met een premie voor deeltijdwerk. Wij noemen dat in Arnhem de bijverdienbeloning. Per zes maanden wordt de beloning verstrekt tot maximaal €1.200,- en dat doen wij voor 2 jaar. Arnhemmers hoeven de beloning niet aan te vragen, deze wordt automatisch verstrekt.

Voorstel

1. De gewijzigde re-integratieverordening vaststellen.
2. Kennis te nemen van het besluit gewijzigde beleidsregels re-integratie.

Inleiding

De hoogte van de bijstand is het verschil tussen het inkomen uit betaald werk en de bijstandsnorm. De hoofdregel in de Participatiewet is dat inkomsten uit betaald werk niet vrijgelaten worden en daarom in mindering gebracht op de uitkering.

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur. De Participatiewet biedt vier mogelijkheden voor toepassing van de inkomstenvrijlating:

1. De reguliere inkomstenvrijlating waarbij gedurende maximaal zes maanden het inkomen uit deeltijdwerk wordt vrijgelaten tot 25%, met een maximum € 2.638 per jaar en ongeveer € 220 per maand.

Arnhem GEMEENTE

2. De aanvullende inkomstenvrijlating voor alleenstaande ouders. Hiervoor geldt dat inkomsten worden vrijgelaten gedurende een aaneengesloten periode van maximaal 30 maanden tot 12,5% met een maximum van € 137,46 per maand.
3. De inkomstenvrijlating voor personen met een medische urenbeperking. Hiervoor geldt dat inkomsten structureel (dat wil zeggen zolang medisch urenbeperkt) worden vrijgelaten tot 15% van de inkomsten uit arbeid, met een maximum van € 139,41 per maand.
4. De inkomstenvrijlating voor werknemers die in deeltijd werken, aanvullende bijstand ontvangen en voor wie de werkgever loonkostensubsidie ontvangt. Zij komen in aanmerking voor een inkomstenvrijlating van 15%, tot een maximum van € 143,12 per maand.

In mei van dit jaar werken 562 Arnhemmers vanuit de bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont. Zo blijkt ook uit het rapport ‘Als verrekenen een beperking is’.

In Arnhem gaan al langer stemmen op om een premie in te voeren die bijverdienen aantrekkelijker maakt. Het college heeft deze signalen gehoord en voert daarom de proef bijverdienbeloning Arnhem in met ingang van 1 juli 2023, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

Beoogd effect

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;

1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Argumenten

1.1 *De juridische grondslag voor het college van burgemeester en wethouders om een premie in te voeren ontbreekt nu nog in de re-integratieverordening*
De bevoegdheid tot het vaststellen en wijzigen van een verordening is een bevoegdheid van de gemeenteraad.

2.1 *Het college is bevoegd één of twee keer per jaar een premie te verstrekken om de arbeidsinschakeling te stimuleren*
Artikel 31, lid 2, onder j van de Participatiewet zegt dat een gemeente een één- of tweemalige premie van ten hoogste € 2.934,- per kalenderjaar aan inwoners met een uitkering mag verstrekken, voor zover dit naar het oordeel van het college van Burgemeester en Wethouders bijdraagt aan de arbeidsinschakeling van de betrokken inwoners. Dit artikel biedt de mogelijkheid om diverse premies in het leven te roepen.

2.2 *De hoogte van de bijverdienbeloning wordt vastgesteld op maximaal € 2.400, - per jaar*
De bijverdienbeloning kan 1 of 2 keer per jaar worden betaald.
Wij stellen voor met ronde en afgeronde bedragen te werken en de bijverdienbeloning twee keer per jaar te betalen. Afgeronde bedragen zijn gemakkelijker te communiceren met de Arnhemmers en maken de bijverdienbeloning zo simpeler en toegankelijker.

2.3 *De voorwaarden voor de bijverdienbeloning zijn simpel omdat wij vaste bedragen hanteren*
In tegenstelling tot de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Tilburg, Wageningen en de gemeenschappelijke regeling Laborijn, maken wij geen gebruik van percentages bij de toekenning van de bijverdienbeloning aan onze inwoners. Een percentage is naar onze mening niet concreet genoeg en vereist altijd een berekening om erachter te komen wat de hoogte van de bijverdienbeloning precies is. Een vast bedrag wekt het vertrouwen van de inwoner in deze regeling en de hoogte van de beloning is meteen voorspelbaar. Afhankelijk van het inkomen uit deeltijdwerk in een voorafgaand tijdvak van zes maanden wordt de hoogte van de bijverdienbeloning helder. Wij hebben de voorwaarden en de hoogte van de bijverdienbeloning versimpeld weergegeven in een Infographic.

2.4 *De bijverdienbeloning wordt geautomatiseerd berekend*
De inkomsten uit deeltijdwerk worden maandelijks door ons ontvangen. Wij registeren deze deeltijdinkomsten in het systeem. Deze informatie op persoonsniveau vormt voor ons de bron van een rapport dat na afloop van steeds zes maanden wordt gegenereerd, waarbij de hoogte van de bijverdienbeloning automatisch wordt berekend op basis van de voorwaarden. Een individuele en handmatige beoordeling door de medewerker is hierdoor in de meeste gevallen niet nodig en de bijverdienbeloning hoeft niet aangevraagd te worden. Alleen op deze wijze wordt de uitvoering van de bijverdienbeloning haalbaar. Dit is cruciaal omdat in de gesprekken met de gemeente Tilburg en Rotterdam duidelijk is geworden dat de uitvoering van een premie voor bijverdienen veel tijd van de organisatie vraagt. Tilburg zag zich na 1 jaar om deze reden genoodzaakt te stoppen met de uitvoering van de premie voor deeltijdwerk.

2.5 *De richtinggevende waarden bij de uitwerking van de bijverdienbeloning Arnhem zijn de menselijke maat, vertrouwen en vereenvoudiging*
De regeling en de beleidsregels zijn zo opgesteld dat zoveel mogelijk mensen die nu al in deeltijd werken, in aanmerking kunnen komen voor de bijverdienbeloning. 99% van de op dit moment 562 Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd werken, zal op basis van voorlopige berekeningen een bijverdienbeloning ontvangen gebaseerd op het inkomen uit deeltijdwerk. De inwoner hoeft de bijverdienbeloning niet zelf aan te vragen, deze wordt vanzelf uitbetaald wanneer de Arnhemmer inkomsten uit deeltijd werk heeft ontvangen in een tijdvak van zes maanden. Wij sluiten niemand uit, iedereen met deeltijdinkomsten vanuit de bijstand kan in aanmerking voor de bijverdienbeloning. Arnhemmers die het deeltijdwerk niet hebben gemeld en de inkomsten niet doorgeven, worden ook niet uitgesloten. Uiteraard wel op voorwaarde dat het deeltijdwerk wordt voortgezet en de inkomsten worden gemeld. De bijverdienbeloning betalen wij onbelast uit en heeft geen gevolgen voor de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dit cruciaal voor het vertrouwen van de Arnhemmer in deze regeling.

2.6 *De bijverdienbeloning kan pas ná de reguliere inkomstenvrijlating ingezet worden*
Wij vragen de Arnhemmer die vanaf 1 juli 2023 vanuit de bijstand in deeltijd werkt, een keuze te maken voor gebruikmaking van de wettelijke inkomstenvrijlating of de bijverdienbeloning. De inwoner ondersteunen wij bij het maken van deze keuze. Hoewel bij de inkomensvrijlating de Arnhemmer maandelijks het financieel voordeel ervaart, zullen wij in bijna alle gevallen adviseren te kiezen voor de bijverdienbeloning. De bijverdienbeloning wordt namelijk onbelast uitbetaald, het toetsingsinkomen van de Arnhemmer die in deeltijd werkt wijzigt niet en de bijverdienbeloning heeft geen gevolgen voor de toeslagen van de Belastingdienst. Het blijft echter te allen tijde de keuze van de Arnhemmer. Voor Arnhemmers die bij aanvang van de regeling op 1 juli 2023 al gebruik maken van de reguliere inkomstenvrijlating wordt een uitzondering gemaakt. Deze groep Arnhemmers kan gebruik maken van de inkomstenvrijlating en de bijverdienbeloning zodat de introductie van de bijverdienbeloning zo begunstigend mogelijk uitpakt.

2.7 *Uit onderzoek is gebleken dat er een positieve prikkel uitgaat van een bijverdienbeloning als het gaat om deelname aan deeltijdwerk, uitstroom naar werk en het behoud van werk.*
In 2018 is de gemeente Amsterdam gestart met een premie voor deeltijdwerk. De resultaten van het onderzoek laten zien de premie voor deeltijdwerk stimuleert om parttime te werken. Deelnemers aan het Amsterdamse experiment stroomden ook vaker uit naar werk met een inkomen boven bijstandsniveau dan vergelijkbare niet-deelnemers. Verder blijkt uit het onderzoek dat de duurzaamheid van het werk hoger ligt. Duurzaamheid komt in het onderzoek neer op minimaal zes maanden aaneengesloten aan het werk, boven de bijstandsnorm.

2.8 *De arbeidsmarkt vraagt om mensen, ook in deeltijd*
De arbeidsmarkt doet een beroep op alle beschikbare arbeidskracht. Ook in deeltijd worden mensen gezocht, dat geldt ook voor branches of werkzaamheden die niet alleen in voltijdse baan kunnen worden vormgegeven.

2.9 *De Adviesraad Werk en Inkomen adviseert positief over de invoering van bijverdienbeloning*
Wij hebben de Adviesraad Werk & Inkomen gevraagd om met ons mee te denken over de invoering van de bijverdienbeloning. De Adviesraad adviseert positief op de invoering van de bijverdienbeloning Arnhem.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *We werken met een geautomatiseerde berekening van de bijverdienbeloning en vast bedragen (in plaats van individueel maatwerk)*
De berekening van de hoogte van de bijverdienbeloning vindt geautomatiseerd plaats. Dat lukt ons enkel door het werken met vaste bedragen en het volledig uitlezen van de inkomsten uit deeltijdwerk in een tijdvak van zes maanden. In de afgelopen maanden hebben wij steekproeven uitgevoerd. De gegeneerdere bedragen blijken steeds te kloppen, de bedragen zijn daarom gevalideerd.

2.1 *Ondernemers die ondersteuning ontvangen vanuit het Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen komen niet in aanmerking voor de bijverdienbeloning*
Ondernemers die vanuit de bijstand een onderneming willen starten ontvangen van ons ondersteuning. Dat doen wij vanuit het Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen (BBZ). De inkomsten die hier worden gegenereerd zijn sterk wisselend en laten zich niet goed inpassen in de voorwaarden die wij hebben gesteld. De voorwaarden zijn namelijk gekoppeld aan de inkomsten in het voorafgaande tijdvak van zes maanden. Naast sterk wisselende inkomsten is de omzet van ondernemers vaak in het jaar erop pas goed vast te stellen. In de komende tijd zoeken wij uit of deze groep Arnhemmers op een vergelijkbare manier kunnen waarderen met een financiële beloning.

3.1 *Jongeren tot 27 jaar en de bijverdienbeloning*
Op dit moment gelden de wettelijke inkomstenvrijlatingen voor personen vanaf 27 jaar. Voor Arnhemmers jonger dan 27 jaar geldt de inkomstenvrijlating niet en wordt het inkomen dat zij verdienen ingehouden op de uitkering. Wij weten dat bij de hervorming van de Participatiewet jongeren aanspraak kunnen maken op de wettelijke inkomstenvrijlating. De invoering van deze wet is voorzien op 1 januari 2025. Tot die tijd willen wij ook jongeren die in deeltijd werken, stimuleren om het aantal uren zodanig uit te breiden dat bijstandsonafhankelijk wordt bereikt. In de komende maanden werken wij de regeling uit.

4.1 *De gemeente Tilburg is na 1 jaar gestopt met een premie voor het deeltijdwerk omdat de uitvoering ervan als belastend is gebleken*
De gemeente Tilburg heeft ons laten weten dat zij na 1 jaar de pilot hebben stopgezet. Een van de redenen voor het stoppen met de pilot is dat de pilot tijdrovend was in de uitvoering. De premie in Tilburg werd handmatig berekend. De berekening van de bijverdienbeloning in Arnhem doen wij zoals eerder genoemd volledig geautomatiseerd. Controles op de betalingen zijn hooguit steekproefsgewijs nodig.

5.1 *De proef Bijverdienbeloning mag maximaal 2 jaar worden uitgevoerd*

De proef is tijdelijk en duurt maximaal 2 jaar. Ontvangt de Arnhemmer langer dan twee jaar de bijverdienbeloning dan kan volgens de rekenregels van de Belastingdienst de beloning als inkomen worden gezien en dan treden de negatieve effecten voor de toeslagen wel op. Na 2 jaar en met het wegvallen van de bijverdienbeloning, zullen inwoners die de bijverdienbeloning hebben gehad niet langer dit extra inkomen ontvangen. Wij zullen inwoners ruim voor afloop van de proef informeren.

6.1 *Wanneer het aantal deelnemers in deeltijdwerk substantieel stijgt, dan zullen we zonder beheersmaatregelen misschien niet uitkomen met het budget dat beschikbaar is*
Door invoering van de bijverdienbeloning wil het college bereiken dat het aantal personen dat in deeltijd werkt, stijgt. Het college wil ook bereiken dat de inkomsten uit deeltijd werk toenemen. Wanneer het beoogd effect bereikt wordt, dan kan het betekenen dat de verwachte uitgaven zullen stijgen omdat meer mensen (meer) gaan werken en dat deze lasten dan uiteindelijk niet volledig gedekt kunnen worden binnen het budget dat daarvoor beschikbaar is. Tegelijk kan een effect van toename van uitstroom uit de bijstand toenemen, waardoor minder uitgaven in de bijstand nodig zijn. Naast het actief informeren van de raad via de reguliere P&C-cyclus, is het denkbaar dat wij sturingsmaatregelen nemen ten aanzien van de proef, zoals het voorstellen tot een toevoeging van het budget, andere dekking zoeken, of eventueel stoppen met de instroom van nieuwe deelnemers in de proef bijverdienbeloning, de periode van twee jaar verkorten of de hoogte van de bijverdienbeloning naar beneden aanpassen. We monitoren dit om te kunnen bijsturen waar nodig.

Participatie

De Adviesraad voor Werk en Inkomen is betrokken bij de uitwerking. Op verzoek van de Adviesraad hebben wij de naam gewijzigd waarmee de positieve effecten en de voordelen van een onbelaste vergoeding met zich meebrengt, beter tot uiting komt.

Financiën

Uitgaven
De Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd werken hebben wij in beeld. Van deze personen weten wij exact voor welk deel van de bijverdienbeloning zij in aanmerking komen. Zouden wij in mei de bijverdienbeloning uitbetalen gebaseerd op alle deeltijdinkomsten die verdiend zijn in 2023 aan 562 personen, dan zullen de lasten neerkomen op € 543.700, -. De hoogte van de totale uitgaven zijn afhankelijk van het aantal personen dat in deeltijd werkt en de hoogte van de deeltijdinkomsten in een tijdvak van zes maanden. De precieze uitgaven worden na afloop van het tijdvak van zes maanden duidelijk, op z`n vroegst in maart 2024.

Dekking
Ter dekking van de betalingen van de bijverdienbeloning zijn middelen in de begroting gereserveerd. Tot en met 2025 is 3,4 miljoen gereserveerd waarmee de bijverdienbeloning betaald kan worden voor 2 jaar. De eerste betalingen worden in maart 2024 gedaan. Op dit moment verwachten dat wij met deze middelen de bijverdienbeloning kunnen betalen. Zodra wij zien dat het

aantal personen toeneemt en het budget onvoldoende zal zijn, melden wij dit zo snel mogelijk. Verder is € 140.000, - per jaar structureel vrijgemaakt voor de inzet van capaciteit om de bijverdienbeloning uit te voeren. Wij willen in gesprek treden met de deeltijdwerkers en de werkgevers om hen te informeren over de ondersteuning die wij kunnen bieden. Het gaat hier om een nieuwe rol die op dit moment niet belegd is binnen het cluster Werk en Inkomen. Met deze aanpak zetten wij actief in op het informeren, ondersteunen en faciliteren van de stap naar deeltijdwerk. Of nog liever; volledige uitstroom naar betaald werk. Daarnaast vraagt data-analyse en kwaliteitscontrole om structurele dekking.

Het financieel effect van de bijverdienbeloning op BUIG
De hoogte van de te betalen bijstandsnorm neemt af wanneer de Arnhemmer in deeltijd werkt. Wanneer door invoering van een bijverdienbeloning meer mensen in deeltijd gaan werken dan zullen onze uitgaven vanuit BUIG, het budget waaruit wij de uitkeringen betalen, afnemen. De gemiddelde prijs per uitkering in Arnhem zal afnemen. Het is op dit moment niet mogelijk om het financieel effect te expliciteren omdat het afhankelijk is van meerdere factoren, waaronder de hoogte van de uitkering die iemand ontvangt en de deeltijdinkomsten. Ook is het budget BUIG dat we ontvangen afhankelijk van wijzigingen in het landelijke verdeelmodel.

Uitvoering

Betalen van de bijverdienbeloning
Het eerste tijdvak start op 1 juli 2023 en duurt zes maanden. De bijverdienbeloning wordt steeds achteraf berekend en betaald in de maand maart en in september van het kalenderjaar. Wij nemen na afloop van het tijdvak, voldoende tijd voor betalingen die buiten het tijdvak van zes maanden alsnog binnenkomen. Wij doen dit dus zorgvuldig en in het voordeel van de inwoner.

Arnhemmers die al in deeltijd werken en de bijverdienbeloning
Voor de Arnhemmer die op 1 juli 2023 de reguliere wettelijke inkomensvrijlating ontvangt van maximaal zes maanden kiezen wij ervoor de deeltijdinkomsten meteen mee te laten tellen voor de bijverdienbeloning. Het gaat hier om een relatief kleine groep en een korte periode. Dit pakt dus begunstigend uit voor deze groep Arnhemmers die in deeltijd werken. De Arnhemmer die gebruik maakt van de wettelijke inkomstenvrijlating met een langere periode kijken wij naar welke regeling het meest gunstig is. Mocht de bijverdienbeloning voordeliger uitpakken, dan betalen wij het verschil uit.

Arnhemmers met IOAW of IOAZ uitkering krijgen de bijverdienbeloning per 12 maanden uitgekeerd
Inwoners die een Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) of Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) ontvangen op grond van de wet, de bijverdienbeloning per 12 maanden.

Communicatie

Na besluit door de raad wordt via meerdere kanalen gecommuniceerd. Het is de ambitie dat de bijverdienbeloning zo veel mogelijk wordt benut. Alle inwoners en andere publieksgroepen zoals ketenpartners worden geïnformeerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Proef Bijverdienbeloning Arnhem voor deeltijdwerk.
- Re-integratieverordening geconsolideerde versie per 1 juli 2023
- Collegebesluit wijziging van de beleidsregels re-integratie.
- Beleidsregels re-integratie_geconsolideerde versie per 1 juli 2023.
- Gevraagd advies bijverdienen in de bijstand Adviesraad Werk & inkomen.
- Infographic Bijverdienbeloning Arnhem voor deeltijdwerk.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	221566

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 juni 2023, nummer: 221566;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Vast te stellen de verordening tot wijziging van de Re-integratieverordening

Artikel I Wijziging van de verordening
De verordening wordt als volgt gewijzigd:

Er wordt een nieuw artikel 13a ingevoegd, luidende:

“Artikel 13a Tijdelijke bijverdienbeloning voor de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025

1. Het college verstrekt ambtshalve over de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025 telkens per tijdvak van zes respectievelijk 12 maanden een bijverdienbeloning ter stimulering van de arbeidsinschakeling aan een belanghebbende ouder dan 27 jaar die recht heeft op een uitkering op grond van de wet respectievelijk IOAW of IOAZ, en die inkomsten uit arbeid heeft ontvangen.

2. Er bestaat geen recht op de bijverdienbeloning zolang de inkomstenvrijlating, bedoeld in artikel 31, tweede lid, aanhef en onder n van de wet, artikel 8, tweede lid van de IOAW of artikel 8, derde lid van de IOAZ toegepast wordt ten aanzien van belanghebbende.

3. Het in het vorige lid bepaalde geldt niet ten aanzien van personen die op 1 juli 2023 reeds gebruik maken van de inkomstenvrijlating, bedoeld in artikel 31, tweede lid, aanhef en onder n van de wet, artikel 8, tweede lid van de IOAW of artikel 8, derde lid van de IOAZ.

4. De bijverdienbeloning wordt achteraf vastgesteld over het voorafgaande tijdvak van zes maanden indien belanghebbende een uitkering op grond van de wet ontvangt. Daarbij wordt uitgegaan van de volgende tijdvakken:
   a. eerste tijdvak: juli tot en met december 2023;
   b. tweede tijdvak: januari tot en met juni 2024
   c. derde tijdvak: juli tot en met december 2024
   d. vierde tijdvak: januari tot en met juni 2025.

GEMEENTE Arnhem

5. De hoogte van de bijverdienbeloning voor een belanghebbende die een uitkering op grond van de wet ontvangt, is afhankelijk van de hoogte van het inkomen in het voorafgaande tijdvak van zes maanden zoals bedoeld in het vorige lid en bedraagt niet meer dan het in artikel 31, lid 2, onder j van de wet genoemde bedrag per jaar.

6. De bijverdienbeloning wordt achteraf vastgesteld over het voorafgaande tijdvak van 12 maanden indien belanghebbende een uitkering op grond van de IOAW of de IOAZ ontvangt. Daarbij wordt uitgegaan van de volgende tijdvakken:
   a. eerste tijdvak: juli 2023 tot en met juni 2024;
   b. tweede tijdvak: juli 2024 tot en met juni 2025.

7. De hoogte van de bijverdienbeloning voor iemand die een uitkering op grond van de IOAW of de IOAZ ontvangt, is afhankelijk van de hoogte van het inkomen in het voorafgaande tijdvak van 12 maanden zoals bedoeld in het vorige lid en bedraagt niet meer dan het in artikel 2:8, lid 1, onder b van het Algemeen inkomensbesluit socialezekerheidswetten genoemde bedrag per jaar.

Artikel II Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking op de eerste dag na die van de bekendmaking en werkt terug tot en met 1 juli 2023.
2. Dit besluit wordt aangehaald als: Tweede wijziging Re-integratieverordening.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van

De griffier, De voorzitter,

Re-integratieverordening gemeente Arnhem 2015 *(geconsolideerde versie)*

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 25 november 2014, nummer 2014-11-00910

gelet op de artikelen 6, tweede lid, 8a, eerste lid, aanhef en onder a, c, d en e, en tweede lid, en 10b, vijfde en zevende lid, van de Participatiewet

voorts gelet op de EG-verordening de-minimissteun (Nr. 1407/2013) en de Algemene groeps-vrijstellingsverordening (Nr. 651/2014)

besluit:

vast te stellen de volgende verordening

Re-integratieverordening gemeente Arnhem 2015

Hoofdstuk 1 Algemene bepalingen

Artikel 1 Definities

In deze verordening wordt verstaan onder:

a. wet: Participatiewet;
b. IOAW: Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers;
c. IOAZ: Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen;
d. WIA: Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen;
e. belanghebbende: een persoon die behoort tot de doelgroep van deze verordening als bedoeld in artikel 2 en die aanspraak maakt op ondersteuning of aan wie ondersteuning wordt geboden;
f. college: college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem;
g. traject: een met een persoon die behoort tot de doelgroep overeengekomen dan wel door het college opgelegd geheel van activiteiten gericht op arbeidsinschakeling of maatschappelijke participatie.

Artikel 2 Doelgroep

Tot de doelgroep van deze verordening behoren personen voor wie het college verantwoordelijk is voor de ondersteuning bij de arbeidsinschakeling op grond van artikel 7, eerste lid, onderdeel a, van de wet met inachtneming van artikel 7, derde lid, van de wet.

Artikel 3 Evenwichtige verdeling en financiering

1. Het college zorgt voor een voldoende gevarieerd aanbod van voorzieningen. Het college houdt daarbij rekening met de aard en omvang van door het college te bepalen doelgroepen en de voorzieningen die het meest geschikt zijn voor de personen die behoren tot die doelgroepen.
2. Het college stelt bij het bepalen van het aanbod prioriteiten in verband met de financiële mogelijkheden en maatschappelijke, economische en conjuncturele ontwikkelingen.
3. Het college bevordert de beschikbaarheid van voorzieningen voor zover die nodig zijn voor het volgen van een traject of voor deelname aan een voorziening of voor het bereiken van het doel van een traject of een voorziening.
4. Het college houdt bij het aanbieden van voorzieningen aan een persoon die behoort tot de doelgroep van deze verordening rekening met:
   a. de afstand tot de arbeidsmarkt van die persoon;
   b. de omstandigheden en functionele beperkingen van die persoon. De omstandigheden hebben in ieder geval betrekking op zorgtaken van die persoon en de mogelijkheid dat hij behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie of gebruik maakt van de voorziening beschut

werk/behoort tot de doelgroep beschut werk. Onder zorgtaken wordt in ieder geval verstaan de opvang van ten laste komende kinderen tot vijf jaar, en de noodzakelijkheid van het verrichten van mantelzorg.

5. Het college stelt het re-integratiebeleid vast, waarin wordt aangegeven:
   a. een omschrijving van het beleid ten aanzien van de verschillende doelgroepen;
   b. het beschikbare budget en een verdeling van de beschikbare middelen over de voorzieningen.
6. Periodiek brengen burgemeester en wethouders verslag uit aan de raad van de resultaten van het re-integratiebeleid.

Artikel 4 Subsidie- en budgetplafonds

1. Het college kan een of meer subsidie- of budgetplafonds vaststellen voor de verschillende voorzieningen. Indien van deze bevoegdheid gebruik wordt gemaakt, wordt bij de bekendmaking van het plafond de wijze van verdeling van de beschikbare middelen bekend gemaakt.
2. Het college kan een plafond instellen voor het aantal personen dat in aanmerking komt voor een specifieke voorziening.
3. Een plafond kan niet worden vastgesteld op een hoger bedrag dan het op de begroting beschikbaar gestelde bedrag.

Artikel 5 Verplichtingen belanghebbende

1. Onverminderd andere verplichtingen die gelden op grond van de wet, de IOAW of de IOAZ, gelden voor een belanghebbende de volgende verplichtingen:
   a. het verstrekken van de inlichtingen aan het college die nodig zijn voor het bepalen van een geschikt traject en/of een geschikte voorziening;
   b. het verlenen van medewerking aan een onderzoek als bedoeld in artikel 7, derde lid;
   c. het naar vermogen uitvoering geven dan wel meewerken aan de verschillende onderdelen van een traject of een voorziening;
   d. na te laten hetgeen de realisatie van het doel van het traject of de voorziening belemmert;
   e. het zich jegens de begeleiders en andere betrokkenen binnen het traject of de voorziening onthouden van zeer ernstige misdragingen als bedoeld in artikel 9, zesde lid, van de wet;
   f. indien van toepassing, het verlenen van medewerking aan het opstellen, uitvoeren en evalueren van een plan van aanpak als bedoeld in artikel 44a van de wet.
2. Het college kan, in aanvulling op de verplichtingen die voortvloeien uit de wet en deze verordening, aan een voorziening nadere verplichtingen verbinden. Het college neemt deze verplichtingen op in een beschikking gericht aan belanghebbende.

Hoofdstuk 2 Ondersteuning en voorzieningen

Artikel 6 Algemene bepalingen

1. Ondersteuning is gericht op arbeidsinschakeling of als dit nog niet mogelijk is op maatschappelijke participatie.
2. Ondersteuning kan worden geboden in de vorm van praktische hulp, advies of doorverwijzing naar andere instanties, of het aanbieden van één of meer voorzieningen, al dan niet in de vorm van een traject.
3. Het college kan voordat besloten wordt tot ondersteuning een onderzoek doen naar de mogelijkheden van een belanghebbende en naar de geschiktheid voor hem van de voorziening of andere vormen van ondersteuning. Dit onderzoek kan in opdracht van het college ook door derden worden verricht.
4. Bij de inzet van voorzieningen kiest het college voor die voorziening die beschikbaar, adequaat en toereikend is voor het doel dat beoogd wordt.
5. Er bestaat geen recht op ondersteuning of inzet van een voorziening indien sprake is van een voorliggende voorziening welke naar het oordeel van het college in voldoende mate bijdraagt aan de arbeidsinschakeling.
6. Er bestaat geen recht op inzet van een voorziening als het subsidie- of budgetplafond, dat voor de betreffende voorziening is vastgesteld, is bereikt.

Artikel 7 Beëindiging van een voorziening, verlaging van de uitkering en terugvordering van kosten

1. Het college beëindigt een voorziening indien:
   a. de persoon die aan de voorziening deelneemt zijn verplichtingen niet nakomt;
   b. de persoon die aan de voorziening deelneemt niet meer behoort tot de doelgroep;
   c. de persoon die aan de voorziening deelneemt algemeen geaccepteerde arbeid aanvaardt waarbij geen gebruik wordt gemaakt van een in deze verordening genoemde voorzieningen, tenzij het betreft een persoon als bedoeld in artikel 7, eerste lid, onderdeel a, onder 2˚, van de wet;
   d. de voorziening naar het oordeel van het college de voorziening onvoldoende bijdraagt aan een snelle arbeidsinschakeling;
   e. de voorziening naar het oordeel van het college niet meer geschikt is voor de persoon die gebruik maakt van de voorziening;
   f. de persoon die aan de voorziening deelneemt niet naar behoren gebruik maakt van de aangeboden voorziening;
   g. de persoon die aan de voorziening deelneemt niet meer voldoet aan de voorwaarden die in deze verordening of de wet worden gesteld om in aanmerking te komen voor die voorziening.
2. Indien een persoon die een uitkering op grond van de wet, IOAW of IOAZ ontvangt en gebruik maakt van een voorziening, zijn verplichtingen niet nakomt verlaagt het college de uitkering van die persoon conform hetgeen hierover is bepaald in de van toepassing zijnde maatregelverordening.
3. Indien een persoon die geen uitkering ontvangt op grond van de wet, IOAW of IOAZ en gebruik maakt van een voorziening, zijn verplichtingen niet nakomt, kan het college de kosten van een voorziening geheel of gedeeltelijk terugvorderen van die persoon.
4. Het college neemt de besluiten, bedoeld in het eerste lid onder a, het tweede en het derde lid van dit artikel niet:
   a. wanneer de daar bedoelde gedragingen van de persoon die deelneemt aan de voorziening niet of slechts in geringe mate verwijtbaar zijn;
   b. wanneer het doelmatiger is dat de voorziening wordt gecontinueerd; of
   c. wanneer er sprake is van dringende redenen.

Artikel 8 Participatieplaats / werkervaringsplaats

1. Het college kan op aanvraag subsidie verstrekken aan organisaties voor de begeleiding van personen die in het kader van een participatieplaats als bedoeld in artikel 10a van de wet onbeloonde additionele werkzaamheden verrichten bij de betreffende organisatie.
2. De subsidie wordt onder de volgende voorwaarden verstrekt:
   a. inzet van de participatieplaats is voor de deelnemer door het college geïndiceerd;
   b. de aanvrager begeleidt de deelnemer op adequate wijze bij het werkproces en stelt faciliteiten beschikbaar voor het realiseren van de vastgestelde ontwikkeldoelen van de deelnemer;
   c. de deelnemer verricht minimaal 10 uur en maximaal 32 uur per week onbeloonde additionele werkzaamheden;
   d. de werkgever draagt zorg voor verzekering tegen risico van ongevallen en wettelijke aansprakelijkheid van de deelnemer gedurende het project.
3. De in het eerste lid bedoelde subsidie wordt voor de duur van maximaal een jaar verstrekt en bedraagt maximaal € 500 per maand.
4. Het college kan bij toepassing van het eerste lid voorschotten verstrekken.
5. Het college stelt de in het eerste lid bedoelde subsidie binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.
6. Het college verstrekt elke zes maanden een premie aan personen met een uitkering op grond van de Participatiewet, IOAW of IOAZ, die in het kader van een participatieplaats als bedoeld in artikel 10a van de wet arbeid verrichten. De hoogte van de premie houdt verband met het aantal te werken uur in het voorafgaande half jaar en bedraagt per jaar niet meer dan de laagste kostenvergoeding voor het verrichten van vrijwilligerswerk, bedoeld in artikel 7, onderdeel h, van de Regeling Participatiewet, IOAW en IOAZ of diens rechtsopvolger.
7. De premie wordt niet verstrekt indien:
   a. de persoon in het voorafgaande half jaar naar het oordeel van het college onvoldoende heeft meegewerkt aan het vergroten van zijn kans op arbeidsinschakeling;

b. de aan de participatieplaats verbonden verplichtingen in het voorafgaande half jaar zijn geschonden.
8. De premie kan zonder voorafgaande verlening verstrekt worden.
9. Dit artikel is van overeenkomstige toepassing op andere werkervaringsplaatsen, met dien verstande dat de in het eerste lid bedoelde subsidie ook verstrekt kan worden als de deelnemer onder de 27 jaar is. Onder werkervaringsplaats wordt hier verstaan een additionele werkplek, niet zijnde een participatieplaats, waarbij personen met behoud van uitkering werkervaring kunnen opdoen en het leeraspect centraal staat.

Artikel 9 Beschut werk

1. Het college biedt de voorziening beschut werk aan aan een persoon van wie is vastgesteld dat deze alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft en deze persoon:
   a. behoort tot de doelgroep; of
   b. een persoon is aan wie het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen een uitkering verstrekt.
2. Onverminderd het bepaalde in het eerste lid krijgt een persoon van wie is vastgesteld dat deze alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft en die nog niet in aanmerking is gekomen voor een beschut werkplek omdat het aantal geraamde beschut werkplekken in één jaar al is gerealiseerd, voorrang op personen van wie later is vastgesteld dat zij alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie hebben.
3. Om de in artikel 10b, eerste lid, van de wet, bedoelde werkzaamheden mogelijk te maken kan het college onder andere de volgende ondersteunende voorzieningen inzetten: loonkostensubsidie op grond van artikel 10d van de wet, fysieke aanpassingen van de werkplek of de werkomgeving, uitsplitsing van taken of aanpassingen in de wijze van werkbegeleiding, werktempo of arbeidsduur.
4. Het college biedt de voorziening Activerend werk, Begeleid werk of een vergelijkbare voorziening aan tot het moment dat de dienstbetrekking beschut werk aanvangt.
5. Bovenop het aantal geraamde beschut werkplekken realiseert het college geen extra dienstbetrekkingen beschut werk.

Artikel 10 Loonkostensubsidie

1. Het college stelt op aanvraag of ambtshalve vast of een persoon behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie, bedoeld in artikel 6, eerste lid, onder e, van de wet. Hierbij worden de volgende criteria in acht genomen:
   a. die persoon moet behoren tot de doelgroep zoals omschreven in artikel 7, eerste lid, onderdeel a, van de wet, die persoon is niet in staat met voltijdse arbeid het wettelijk minimumloon te verdienen, en die persoon heeft mogelijkheden tot arbeidsparticipatie; of
   b. een persoon moet behoren tot de doelgroep zoals omschreven in artikel 10d, tweede lid, van de wet.
2. Het college kan zich met betrekking tot het oordeel of een persoon behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie laten adviseren door een externe organisatie die daarbij de in het eerste lid neergelegde criteria in acht neemt.
3. Voor de bepaling van de loonwaarde maakt het college gebruik van een loonwaardemethodiek die voldoet aan de minimumeisen voor de vaststelling van de loonwaarde die zijn neergelegd in de Regeling loonkostensubsidie Participatiewet.
4. Het college kan zich bij de bepaling van de loonwaarde van een persoon laten adviseren door een externe organisatie die daarbij de in het derde lid bedoelde eisen in acht neemt.
5. Het college kan bij verstrekking van een loonkostensubsidie als bedoeld in artikel 10d van de wet, voorschotten verstrekken.

Artikel 11 Persoonlijke ondersteuning, werkgevers - / jobcoaching

1. Het college kan als een werkgever een dienstverband aangaat met een persoon die behoort tot de doelgroep en waarvan is vastgesteld dat hij zonder persoonlijke ondersteuning niet in staat is de door de werkgever opgedragen taken te verrichten, vanaf het moment van aanvang van het dienstverband de volgende voorzieningen op aanvraag inzetten:
   a. het verstrekken van een subsidie aan de werkgever als tegemoetkoming in de kosten voor het inzetten van een interne begeleider;

b. het inzetten van externe werkgeverscoaching met als doel dat de werkgever op termijn zelf de persoon ten behoeve van wie ondersteuning nodig is kan begeleiden, of indien dit nog niet mogelijk is, externe jobcoaching van de werknemer.

2. De in het eerste lid, aanhef en onder a bedoelde subsidie wordt alleen verstrekt indien de interne begeleider met succes een HARRIE-training of andere erkende jobcoachtraining heeft afgerond
3. De in het eerste lid, aanhef en onder b bedoelde voorzieningen worden alleen verstrekt indien de externe werkgevers-/jobcoach werkzaam is bij een door het UWV erkende jobcoachorganisatie, of anderszins erkend of gecertificeerd is en het college van oordeel is dat de betreffende coach beschikt over voldoende kwaliteiten om de noodzakelijke ondersteuning te bieden.
4. Indien het dienstverband vooraf gegaan wordt door een proefplaatsing van maximaal drie maanden, kan het college de voorzieningen bedoeld in het eerste lid inzetten vanaf het moment van aanvang van de proefplaatsing.
5. Bij inzet van de in het eerste lid bedoelde voorzieningen wordt uitgegaan van de begeleidingsbehoefte met inachtneming van het volgende:
   a. de in het eerste lid bedoelde voorzieningen worden verstrekt voor de duur van maximaal 1 jaar met de mogelijkheid van verlenging op aanvraag tot maximaal 3 jaar;
   b. de in het eerste lid, aanhef en onder a bedoelde subsidie wordt bij een arbeidsovereenkomst voor een jaar of langer en voor 24 uur per week of meer, verstrekt tot een bedrag van maximaal €2.700,- per jaar. Bij een arbeidsovereenkomst voor minder dan 24 uur per week of voor korter dan een jaar, wordt dit bedrag naar rato naar beneden vastgesteld.
6. Het college kan in incidentele gevallen als zij het noodzakelijk acht voor de arbeidsinschakeling van een persoon, besluiten af te wijken van de in het vorige lid genoemde maxima.
7. Het college kan indien op grond van het eerste lid, aanhef en onder a een subsidie wordt verstrekt, voorschotten verstrekken.
8. Het college stelt indien op grond van het eerste lid, aanhef en onder a een subsidie wordt verstrekt, de subsidie binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.

Artikel 12 Subsidie plaatsingskosten

1. Het college kan op aanvraag aan een werkgever die in het kader van een werkgelegenheidsproject een arbeidsovereenkomst aangaat met meerdere personen die behoren tot de doelgroep subsidie verstrekken als tegemoetkoming in de extra kosten voor de plaatsing van die personen in het project.
2. De subsidie wordt verstrekt voor de duur van maximaal een jaar en bedraagt per persoon maximaal € 500,- per maand.
3. Het college kan bij toepassing van het eerste lid voorschotten verstrekken.
4. Het college stelt de subsidie binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.

Artikel 13 Vervallen

Artikel 13a Tijdelijke bijverdienbeloning voor de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025

1. Het college verstrekt ambtshalve over de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025 telkens per tijdvak van zes respectievelijk 12 maanden een bijverdienbeloning ter stimulering van de arbeidsinschakeling aan een belanghebbende ouder dan 27 jaar die recht heeft op een uitkering op grond van de wet respectievelijk IOAW of IOAZ, en die inkomsten uit arbeid heeft ontvangen.

2. Er bestaat geen recht op de bijverdienbeloning zolang de inkomstenvrijlating, bedoeld in artikel 31, tweede lid, aanhef en onder n van de wet, artikel 8, tweede lid van de IOAW of artikel 8, derde lid van de IOAZ toegepast wordt ten aanzien van belanghebbende.

3. Het in het vorige lid bepaalde geldt niet ten aanzien van personen die op 1 juli 2023 reeds gebruik maken van de inkomstenvrijlating, bedoeld in artikel 31, tweede lid, aanhef en onder n van de wet, artikel 8, tweede lid van de IOAW of artikel 8, derde lid van de IOAZ.

4. De bijverdienbeloning wordt achteraf vastgesteld over het voorafgaande tijdvak van zes maanden indien belanghebbende een uitkering op grond van de wet ontvangt. Daarbij wordt uitgegaan van de volgende tijdvakken:
   a. eerste tijdvak: juli tot en met december 2023;
   b. tweede tijdvak: januari tot en met juni 2024

c. derde tijdvak: juli tot en met december 2024
d. vierde tijdvak: januari tot en met juni 2025.

5. De hoogte van de bijverdienbeloning voor een belanghebbende die een uitkering op grond van de wet ontvangt, is afhankelijk van de hoogte van het inkomen in het voorafgaande tijdvak van zes maanden zoals bedoeld in het vorige lid en bedraagt niet meer dan het in artikel 31, lid 2, onder j van de wet genoemde bedrag per jaar.

6. De bijverdienbeloning wordt achteraf vastgesteld over het voorafgaande tijdvak van 12 maanden indien belanghebbende een uitkering op grond van de IOAW of de IOAZ ontvangt. Daarbij wordt uitgegaan van de volgende tijdvakken:
   a. eerste tijdvak: juli 2023 tot en met juni 2024;
   b. tweede tijdvak: juli 2024 tot en met juni 2025.

7. De hoogte van de bijverdienbeloning voor iemand die een uitkering op grond van de IOAW of de IOAZ ontvangt, is afhankelijk van de hoogte van het inkomen in het voorafgaande tijdvak van 12 maanden zoals bedoeld in het vorige lid en bedraagt niet meer dan het in artikel 2:8, lid 1, onder b van het Algemeen inkomensbesluit socialezekerheidswetten genoemde bedrag per jaar.

Artikel 14 Scholing

1. Het college kan een persoon die behoort tot de doelgroep scholing gericht op arbeidsinschakeling aanbieden indien het verwerven en behouden van algemeen geaccepteerde arbeid zonder inzet van dit instrument voor de belanghebbende naar het oordeel van het college niet haalbaar is en de scholing naar het oordeel van het college past bij de capaciteiten van belanghebbende en arbeidsmarktrelevant is.
2. Het college biedt aan een persoon die werkzaam is op een participatieplaats als bedoeld in artikel 10a van de wet, voor zover deze niet beschikt over een startkwalificatie, een voorziening gericht op arbeidsinschakeling in de vorm van scholing of opleiding die de toegang tot de arbeidsmarkt bevordert en die de kans op inschakeling in het arbeidsproces vergroot, tenzij naar het oordeel van het college een dergelijke scholing of opleiding de krachten of bekwaamheden van de belanghebbende te boven gaat.

Artikel 15 Subsidie vrijwilligerswerk

1. In dit artikel wordt verstaan onder een vrijwilliger: een belanghebbende die niet bij wijze van beroep werkzaamheden verricht voor doorgaans een privaat- of publiekrechtelijk rechtspersoon die niet is onderworpen aan de heffing van de vennootschapsbelasting, of een sportvereniging of -stichting die op grond van artikel 2, eerste lid, onderdeel e, van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 aan de vennootschapsbelasting is onderworpen.
2. Het college kan op aanvraag zonder voorafgaande verlening een subsidie verstrekken aan rechtspersonen als bedoeld in het eerste lid, als tegemoetkoming in de kosten voor het in stand houden van de mogelijkheden voor vrijwilligerswerk ten behoeve van vrijwilligers die minimaal 17 uur per maand vrijwilligerswerk verrichten.
3. De hoogte van de subsidie bedraagt per kalenderjaar per vrijwilliger niet meer dan de laagste kostenvergoeding voor het verrichten van vrijwilligerswerk, bedoeld in artikel 7 onderdeel h, van de Regeling WWB, IOAW en IOAZ of diens rechtsopvolger.
4. Het college kan bij toepassing van het tweede lid voorschotten verstrekken.
5. Het college stelt de subsidie binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.

Artikel 16 Subsidie voormalige ID-ers

1. In dit artikel wordt verstaan onder voormalige ID-er: de werknemer voor wie de werkgever voorheen op basis van het Besluit In- en Doorstroombanen werd ondersteund.
2. Het college kan aan een werkgever een subsidie verstrekken voor de instandhouding van de arbeidsovereenkomst met een voormalige ID-er als tegemoetkoming in de arbeidskosten, waartoe in ieder geval behoren loonkosten, begeleidingskosten en scholingskosten.
3. De subsidie, bedoeld in het tweede lid, wordt vanaf 1 juli 2012 slechts verstrekt aan de werkgever die de voormalig ID-er na 1 juli 2012 in dienst heeft onder de voorwaarden dat:
   a. ten behoeve van de voormalige ID-er tot 1 juli 2012 een subsidie op grond van de Nadere regels loonkostensubsidie voormalige ID-ers werd verstrekt;

b. de werkgever na 1 juli 2012 een deel van de arbeidskosten, ten bedrage van de loonwaarde, voor zijn rekening gaat nemen.

4. Het college houdt bij vaststelling van de hoogte van de subsidie, bedoeld in het derde lid, rekening met de voor de betreffende voormalige ID-er bepaalde loonwaarde.
5. Het college verstrekt ambtshalve aan een voormalige ID-er als stimulans voor de aanvaarding van een niet gesubsidieerde dienstbetrekking een premie bij aanvaarding van die betrekking ingeval dat leidt tot beëindiging van de subsidie, bedoeld in het tweede lid.
6. Het college kan bij toepassing van het tweede lid voorschotten verstrekken.

Artikel 17 Aanvullende vergoeding kinderopvang
Het college kan een aanvullende vergoeding voor noodzakelijke kinderopvang verstrekken

Artikel 18 Vergoeding overige noodzakelijke kosten
Het college kan een vergoeding verstrekken voor noodzakelijke kosten die gemaakt zijn in het kader van de arbeidsinschakeling of maatschappelijke participatie voor zover daarvoor geen beroep op een voorliggende voorziening kan worden gedaan.

Artikel 19 Overige voorzieningen
Het college kan ook andere dan in deze verordening genoemde noodzakelijke voorzieningen gericht op de arbeidsinschakeling of maatschappelijk participatie aanbieden.

Artikel 20 Uitbreiding doelgroep
Het college kan indien zij dat wenselijk acht voorzieningen met inachtneming van de Wet participatiebudget ook aanbieden aan personen die niet tot de doelgroep van deze verordening behoren.

Hoofdstuk 3 Slotbepalingen

Artikel 21 Hardheidsclausule
Het college kan in bijzondere gevallen afwijken van de bepalingen in deze verordening, indien toepassing daarvan tot onbillijkheden van overwegende aard leidt.

Artikel 22 Intrekking oude regeling en overgangsrecht
1. De Re-integratieverordening, vastgesteld op 20 december 2011 en zoals laatstelijk gewijzigd bij raadsbesluit van 25 juni 2012 wordt ingetrokken.
2. De Re-integratieverordening, genoemd in het eerste lid, blijft van toepassing ten aanzien van een voorziening als bedoeld in artikel 10 van die verordening die tussen 1 januari 2015 en 31 december 2015 wordt toegekend aan een organisatie als gevolg van schriftelijke afspraken die vóór 1 januari 2015 met die organisatie zijn gemaakt en die voortduren na die datum.
3. Een persoon of organisatie die gebruik maakt van een vóór 1 januari 2015 toegekende voorziening op grond van artikel 10 of 11 van de Re-integratieverordening, genoemd in het eerste lid, die moet worden beëindigd op grond van deze verordening, behoudt deze voorziening voor zover wordt voldaan aan de voorwaarden uit de Re-integratieverordening, genoemd in het eerste lid voor de duur dat deze is verstrekt.
4. Een persoon of organisatie die gebruik maakt van een vóór 1 januari 2015 toegekende voorziening op grond van artikel 13 of 14 van de Re-integratieverordening, genoemd in het eerste lid, die moet worden gewijzigd of beëindigd op grond van deze verordening, behoudt deze voorziening voor zover wordt voldaan aan de voorwaarden uit de Re-integratieverordening, genoemd in het eerste lid, voor de duur:
   a. van drie maanden, gerekend vanaf 1 januari 2015, of
   b. dat deze is verstrekt, als dat korter is dan de periode van drie maanden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a.
5. De Re-integratieverordening, genoemd in het eerste lid, blijft van toepassing ten aanzien van een voortgezette voorziening als bedoeld in het derde en vierde lid.

Artikel 23 Inwerkingtreding
Deze verordening treedt in werking op 1 januari 2015.

Artikel 24 Citeertitel

Deze verordening wordt aangehaald als: Re-integratieverordening.

Aldus vastgesteld door de raad van de gemeente Arnhem in de openbare vergadering van 15 december 2014

De griffier, De voorzitter,

Toelichting

Algemeen
Doel van de Participatiewet is om iedereen met arbeidsvermogen naar werk toe te leiden, bij voorkeur regulier werk. Zo draagt de uitvoering van de Participatiewet bij aan de bredere ambitie van de Kadernota Veerkrachtige Samenleving Arnhem om zoveel mogelijk mensen mee te laten doen aan de maatschappij. Werk biedt de beste sociale zekerheid. De doelgroep van de wet bestaat uit mensen met arbeidsvermogen die zijn aangewezen op, al dan niet tijdelijke, ondersteuning om in hun bestaan te voorzien en/of op ondersteuning om aan het werk te komen.

Gemeenten beschikken met de Participatiewet over een breed scala aan instrumenten om participatie te bevorderen, bij voorkeur via een reguliere baan en, waar dat niet mogelijk is via andere vormen van participatie. Het gaat hierbij om bestaande en nieuwe instrumenten. Gemeenten kunnen deze instrumenten inzetten voor personen die in hun gemeente wonen en die onder de doelgroep van de Participatiewet vallen. Gemeenten krijgen met de Participatiewet meer instrumenten in handen om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt te ondersteunen. Daarvoor hebben gemeenten beleidsruimte en slagkracht nodig. Belangrijke uitgangspunten bij de uitwerking van de Participatiewet zijn voldoende beleidsruimte voor gemeenten en geen onnodige bureaucratie. Gemeenten bepalen zelf of zij ondersteuning aanbieden, en zo ja welke. De ondersteuning die zij aanbieden is toegesneden op die persoon.

Door de regering is beoogd en voorzien dat werkbedrijven op regionaal niveau afspraken maken over werkgeversdienstverlening. In de regio Arnhem is in samenwerking met de deelnemende gemeenten het proces voor toeleiding naar werk en werken met loonwaarde gezamenlijk uitgewerkt.
Op welke wijze en voor wie de gemeente Arnhem ondersteuning en re-integratie-instrumenten wil inzetten, binnen de kaders van de regionale afspraken, is vastgelegd in deze verordening, het Uitvoeringsplan Participatie en het Bestedingsplan Participatie(budget).

Alle inspanningen van belanghebbende en gemeente dienen te zijn gericht op arbeidsinschakeling. Onder arbeidsinschakeling wordt verstaan het verrichten van algemeen geaccepteerde arbeid, zonder dat daarbij gebruik wordt gebruik van een daarop gerichte voorziening die door de gemeente wordt aangeboden. Met deze laatste beperking wordt aangegeven dat gesubsidieerde arbeid, als voorziening in het kader van deze wet, weliswaar algemeen geaccepteerde arbeid is maar geen einddoel kan zijn. De werknemer op een gesubsidieerde arbeidsplaats mag daarom van de gemeente verwachten dat zij zo nodig ondersteuning geeft, gericht op doorstroom naar ongesubsidieerd werk. Re-integratie is het geheel van activiteiten dat leidt tot arbeidsinschakeling. De wet stelt het college van burgemeester en wethouders daarvoor mede verantwoordelijk door de opdracht de cliënt bij zijn arbeidsinschakeling te ondersteunen. Daarbij wordt een voorziening aangeboden indien dit naar het oordeel van het college nodig is. Het primaat van arbeidsinschakeling laat onverlet dat de gemeente de mogelijkheid heeft een voorziening aan te bieden in plaats van arbeid als daarmee voor betrokkene de kans op duurzame arbeidsinschakeling wordt vergroot.

Voor het verstrekken van subsidies en van premies is een wettelijke basis in een verordening vereist. Hoewel de Algemene subsidieverordening (ASV) een basis biedt voor het college om nadere regels vast te stellen, is ten behoeve van de structuur van deze (Re-integratie-) verordening er voor gekozen om de subsidievormen die in het kader van de re-integratie worden ingezet op te nemen in deze verordening. Daarmee wordt ook tegemoet gekomen aan de jurisprudentie (o.a. LJN BD6943 en LJN BK2862) op dit punt.

Artikelsgewijs

Artikel 1 Definities
Dit artikel bevat een aantal begripsbepalingen. Begrippen die al zijn omschreven in de Participatiewet, Algemene wet bestuursrecht of de Gemeentewet worden niet afzonderlijk gedefinieerd in deze verordening. Deze zijn vanzelfsprekend van toepassing op deze verordening.

Artikel 2 Doelgroep
De doelgroep wordt gevormd door personen zoals bedoeld in artikel 7, eerste lid, onder a, van de Participatiewet. Het betreft - in de gemeente Arnhem woonachtige - personen:
- die algemene bijstand ontvangen;

- als bedoeld in artikel 34a, vijfde lid onderdeel b, artikel 35, vierde lid, onderdeel b en artikel 36, derde lid, onderdeel b, van de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (hierna: WIA) tot het moment dat het inkomen uit arbeid in dienstbetrekking gedurende twee aaneengesloten jaren ten minste het minimumloon bedraagt en ten behoeve van die persoon in die twee jaren geen loonkostensubsidie als bedoeld in artikel 10d van de Participatiewet is verleend;
- als bedoeld in artikel 10, tweede lid, van de Participatiewet;
- met een nabestaanden- of wezenuitkering op grond van de Algemene nabestaandenwet (hierna: ANW);
- met een uitkering ingevolge de IOAW;
- met een uitkering ingevolge de IOAZ;
- zonder uitkering;
en, die voor de arbeidsinschakeling zijn aangewezen op een door het college aangeboden voorziening.
Met dien verstande dat personen als bedoeld in artikel 7, derde lid, van de Participatiewet niet onder de doelgroep van de verordening vallen. Dit betreft personen:
a. jonger dan 27 jaar die uit ’s Rijks kas bekostigd onderwijs kunnen volgen;
b. als bedoeld in artikel 41, vierde lid, van de Participatiewet die zich hebben gemeld om bijstand aan te vragen gedurende de vier weken na de melding, bedoeld in artikel 44 van de Participatiewet; of
c. aan wie het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen een uitkering verstrekt, tenzij het betreft een persoon uit de doelgroep loonkostensubsidie of een persoon als bedoeld in het artikel 7, eerste lid, onderdeel a, onder 2° van de Participatiewet.

Artikel 3 Evenwichtige verdeling en financiering
Het eerste lid geeft het college de specifieke opdracht een zodanig aanbod van voorzieningen te realiseren, dat zoveel mogelijk personen ondersteund kunnen worden.

Op grond van artikel 8a, tweede lid, onderdeel a, van de Participatiewet moet de gemeenteraad in de verordening regels opnemen over de verdeling van de voorzieningen over personen, waarbij rekening wordt gehouden met de omstandigheden en de functionele beperkingen van die personen. Hierin ligt besloten dat de gemeenteraad ook rekening houdt met de omstandigheden en functionele beperkingen van personen met een handicap. Dit is in overeenstemming met het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. De doelstelling van dit verdrag is het bevorderen, beschermen en waarborgen van het volledige genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid en het bevorderen van de eerbiediging van hun inherente waardigheid. In dit artikel is aan het voorgaande uitvoering gegeven.

Vijfde lid
Het beleid ten aanzien van de verschillende doelgroepen en het beschikbare budget is onder andere vastgelegd in het Uitvoeringsplan Participatie en het Bestedingsplan Participatie(budget).

Artikel 4 Subsidie- en budgetplafond
De gemeente kan, om de financiële risico’s te beheersen, een verdeling maken van de middelen over de verschillende voorzieningen. Dit kan in de begroting gebeuren. Het uitgeput zijn van begrotingsposten kan echter nooit een reden zijn om aanvragen voor voorzieningen te weigeren. Om dat wel mogelijk te maken kan de gemeente subsidie- en budgetplafonds instellen.

Het ontbreken van financiële middelen alleen geen reden kan zijn voor de afwijzing van een aanvraag. De gemeente dient dan na te gaan welke andere, goedkopere alternatieven er beschikbaar zijn. Dit houdt dus in dat er geen algemeen plafond ingesteld kan worden. Wat wel kan is dat per voorziening een plafond wordt ingebouwd, dit laat de mogelijkheid open dat er naar een ander instrument wordt uitgeweken.

Een budgetplafond geldt voor de overige uitgaven die het college doet in het kader van voorzieningen. Een subsidieplafond geldt voor voorzieningen die subsidies inhouden. Een subsidieplafond dient op grond van de Awb wel bekendgemaakt te worden vóór de periode waarvoor deze geldt.

Artikel 5 Verplichtingen belanghebbende
Re-integratie is niet vrijblijvend. Om daarover geen misverstand te laten bestaan, worden de verplichtingen ook al staan ze grotendeels in de wet vermeld, hier nogmaals vermeld. Naast de verplichtingen in de verordening genoemd en de verplichtingen genoemd in wet of regelgeving kan het

college aanvullende verplichtingen opleggen. Dat is met name van belang bij niet-uitkeringsgerechtigden. Bijstandsgerechtigden zijn reeds door het ontvangen van een uitkering aan bepaalde verplichtingen gehouden.

Artikel 6 Algemene bepalingen (over ondersteuning en voorzieningen)
De Participatiewet schrijft niet uitputtend voor welke voorzieningen het college aan moet bieden. Het enige criterium is dat de voorziening gericht moet zijn op de arbeidsinschakeling en moet bijdragen aan het (op termijn) mogelijk maken van reguliere arbeid door een persoon. Zie ook het algemene deel van deze toelichting.
In dit artikel wordt benadrukt dat ondersteuning niet perse de inzet van een voorziening hoeft in te houden. Als het kan, kan worden volstaan met advies of doorverwijzing naar andere instanties.

Artikel 7 Beëindiging van de voorziening, verlaging van de uitkering en terugvordering van kosten
In het eerste lid wordt geregeld in welke gevallen het college een voorziening beëindigt. Onder beëindigen wordt hierbij bijvoorbeeld ook verstaan het stopzetten van de subsidie aan een werkgever. Een voorziening wordt bijvoorbeeld beëindigd als een persoon algemeen geaccepteerde arbeid aanvaardt. Voor de persoon zoals bedoeld in artikel 7, eerste lid, onderdeel a onder 2, van de Participatiewet wordt op dit punt een uitzondering gemaakt. Het gaat om personen zoals bedoeld in artikel 34a, vijfde lid, onderdeel b, 35, vierde lid, onderdeel b en 36, derde lid, onderdeel b, van de WIA. Voor deze doelgroep geldt dat het college ondersteuning bij de arbeidsinschakeling moet bieden gedurende twee aaneengesloten jaren ten minste het minimumloon bedraagt en ten behoeve van die persoon in die twee jaren geen loonkostensubsidie is verstrekt.

Het tweede lid biedt de verbinding met de verschillende maatregelverordeningen. De maatregelenverordening regelt het opleggen van een maatregel indien de uitkeringsgerechtigde niet aan zijn verplichtingen voldoet.
Echter, voor personen zonder uitkering, ANW-ers en personen in gesubsidieerde arbeid kan de gemeente de uitkering niet verlagen als maatregel. Daarom is in het derde lid de mogelijkheid opgenomen dat in die gevallen de gemeente (een deel van) de kosten die gemaakt zijn terug kan vorderen. Terugvordering dient dan te geschieden op grond van het Burgerlijk Wetboek. Terugvordering van voorzieningen kan dus niet bij uitkeringsgerechtigden. Daartoe is de maatregelverordening passend.

Artikel 8 Participatieplaats / werkervaringsplaats
Bij werken met behoud van uitkering gaat het er om dat een uitkeringsgerechtigde arbeid verricht met behoud van uitkering, maar zonder dat er sprake is van een arbeidsovereenkomst. Niet de te verrichten werkzaamheden staan centraal maar het leren werken of het (opnieuw) wennen aan werken. Aspecten als omgaan met gezag, op tijd komen, werkritme en samenwerking met collega's zijn allemaal zaken waaraan in een participatieplaats gewerkt kan worden. Ook kan hiermee worden beoordeeld of het werkterrein past bij de capaciteiten van de uitkeringsgerechtigde, zodat een persoon bijvoorbeeld een opleiding op het betreffende terrein kan gaan volgen en daarmee voor zichzelf een duurzaam perspectief op arbeid kan realiseren.
In de Participatiewet wordt een specifieke vorm van werken met behoud van uitkering geregeld: de participatieplaats (artikel 10a van de Participatiewet). Hiervoor geldt dat een participatieplaats alleen ingezet kan worden bij personen die een uitkering ontvangen op grond van de Participatiewet, IOAW of IOAZ en die 27 jaar of ouder zijn.
In Arnhem kennen we werkervaringsplaatsen (voorheen leerbanen). Een werkervaringsplaats kan wel ingezet worden bij niet-uitkeringsgerechtigden en onder de 27 jaar. Hierbij kan een subsidie aan de werkgever verstrekt worden maar onder de 27 jaar wordt geen premie verstrekt (omdat die ogv art. 31 van de Participateiwet gekort moet worden)

Subsidie begeleidingskosten voor de werkgever (lid 2 t/m 6 en 9)
De 'werkgever' wordt gevraagd de begeleiding op zich te nemen en kan onder voorwaarden dan een subsidie, krijgen als tegemoetkoming in de hieraan verbonden kosten.
De subsidie kan voor de duur van maximaal één jaar worden verstrekt en bedraagt maximaal € 500,- per maand.

Premie voor de deelnemer (lid 7 t/m 9)

De persoon die werkzaamheden verricht op een participatieplaats / werkervaringsplaats en 27 jaar of ouder is ontvangt een premie, voor het eerst na zes maanden en vervolgens iedere zes maanden na aanvang van de participatieplaats / werkervaringsplaats. Voorwaarden zijn onder andere dat de persoon naar het oordeel van het college voldoende heeft meegewerkt aan het vergroten van zijn kansen op de arbeidsmarkt. De hoogte van de premie is afhankelijk van het aantal te werken uur en kent een maximum. De premie wordt vrijgelaten op grond van artikel 31, tweede lid, onderdeel j, van de Participatiewet.

Artikel 9 Beschut werk
Het college biedt ambtshalve of op verzoek de voorziening beschut werk aan aan een persoon van wie is vastgesteld dat deze alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft (een indicatie beschut werk heeft) en deze persoon behoort tot de doelgroep van artikel 7, eerste lid, onderdeel a, van de Participatiewet of een persoon is aan wie het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen een uitkering verstrekt (eerste lid). Het college is verplicht om iemand de voorziening beschut werk aan te bieden wanneer die persoon daarop aangewezen is (artikel 10b, eerste lid, van de Participatiewet). Deze verplichting geldt tot wanneer de vastgestelde aantallen beschut werkplekken (volume in uren) zijn bereikt (artikel 10b, zesde lid, van de Participatiewet).
Naast het bepalen van wie in aanmerking kan komen voor beschut werk (eerste en tweede lid) zijn in deze verordening vastgelegd welke voorzieningen voor arbeidsinschakeling ingezet worden om deze dienstbetrekking mogelijk te maken (derde lid) en welke voorzieningen worden aangeboden tot het moment dat de dienstbetrekking beschut werk aanvangt (vierde lid).

Om vast te stellen of een persoon tot de doelgroep beschut werk behoort, verricht het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen voor het college de werkzaamheden ten behoeve van die vaststelling en adviseert het college hierover. Het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen voert op basis van landelijke criteria een beoordeling uit of een persoon behoort tot de doelgroep beschut werk (artikel 10b, tweede lid, van de Participatiewet).
Het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen verricht de werkzaamheden ten behoeve van de vaststelling of een persoon tot de doelgroep beschut werk behoort ook op verzoek van een persoon als bedoeld in artikel 7, eerste lid, onderdeel a, van de Participatiewet of een persoon aan wie het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen een uitkering verstrekt (artikel 10b, derde lid, van de Participatiewet). Een dergelijk verzoek kan alleen door de persoon zelf worden gedaan en niet door een andere belanghebbende zoals een werkgever. Als het UWV tot het oordeel komt dat iemand tot de doelgroep beschut werk behoort, adviseert UWV het college van de gemeente waar de betreffende persoon staat ingeschreven.
Op basis van het advies van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen beslist de gemeente of iemand tot de doelgroep beschut werk behoort. Alleen als sprake is van een onzorgvuldige totstandkoming van het advies van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen, kan de gemeente besluiten het advies niet te volgen.
Nadat is vastgesteld dat iemand tot de doelgroep beschut werk behoort, zorgt de gemeente ervoor dat deze persoon in een dienstbetrekking onder beschutte omstandigheden aan de slag gaat (artikel 10b, eerste lid, van de Participatiewet). Het kan dan gaan om een privaatrechtelijke of een publiekrechtelijke dienstbetrekking (artikel 6, eerste lid, onderdeel f, van de Participatiewet). Het college kan zelf bepalen waar de beschut werkplek wordt georganiseerd. Dat kan zijn binnen de gemeente, maar ook bij de bestaande sw-bedrijven, of bij een andere, aan de gemeente gelieerde organisatie. Het kan zijn dat een reguliere werkgever bereid is de benodigde beschutte omstandigheden te bieden. De bechut werkplekken worden binnen Activerend Werk of Begeleid Werk georganiseerd. Het toekennen van een beschut werkplek is een besluit in de zin van de Awb.

Als is vastgesteld dat een persoon alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft en deze persoon nog niet in aanmerking is gekomen voor een beschut werkplek omdat het aantal geraamde plaatsen al is gerealiseerd, dan krijgt deze persoon voorrang op personen van wie later is vastgesteld dat zij alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie hebben. Dit betekent dat de voorziening beschut werk in principe wordt toegekend op volgorde van vaststelling dat een persoon alleen in een beschutte omgeving onder aangepaste omstandigheden mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft (tweede lid). Dit is conform de bedoeling van de wetgever dat personen voor wie niet direct een beschut werkplek beschikbaar is, bij voorrang een beschut werkplek krijgen aangeboden in het daaropvolgende jaar.

De gemeente is verplicht om elk jaar een aantal beschut werkplekken te realiseren. Bovenop het geraamde aantal beschut werk plekken realiseert het college geen extra dienstbetrekkingen beschut werk (vijfde lid).

Artikel 10 Loonkostensubsidie
Met de Participatiewet krijgen gemeenten de mogelijkheid om een nieuwe vorm van loonkostensubsidie in te zetten die zo nodig structureel aan de werkgever kan worden verstrekt en die vanuit het Inkomensdeel wordt gefinancierd. Deze loonkostensubsidie is in de Participatiewet vastgelegd in artikel 10d. De werkgever betaalt de werknemer minimaal het wettelijk minimumloon (wml) of het toepasselijke cao-loon en hij draagt de werkgeverslasten. De gemeente verleent een loonkostensubsidie aan de werkgever ten bedrage van het verschil tussen bruto wml en de loonwaarde, met als maximum 70% van het wml. De loonwaarde is in artikel 6, eerste lid, onderdeel g, van de Participatiewet gedefinieerd als: het vastgesteld percentage van het rechtens geldende (bruto) loon voor de arbeid van iemand uit de doelgroep loonkostensubsidie in een functie, naar evenredigheid van de arbeidsprestatie in die functie van een gemiddelde werknemer, die niet behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie. De loonkostensubsidie wordt vermeerderd met een bij ministeriële regeling (de Regeling loonkostensubsidie Participatiewet) bepaalde vergoeding voor de werkgeverslasten. Deze nieuwe vorm van loonkostensubsidie is niet per definitie tijdelijk, maar kan indien nodig voor een langere periode worden ingezet. Met dit instrument compenseert de gemeente werkgevers voor de verminderde productiviteit van de werknemer (zie Kamerstukken II 2013/14, 33 161, nr. 107, blz. 60).

Vaststelling doelgroep loonkostensubsidie (eerste en tweede lid)
De loonkostensubsidie kan uitsluitend worden ingezet als de persoon in kwestie behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie, bedoeld in artikel 6, eerste lid, onderdeel e, van de Participatiewet.
In artikel 10c van de Participatiewet is geregeld dat op schriftelijke aanvraag of ambtshalve wordt vastgesteld of een persoon tot de doelgroep loonkostensubsidie behoort. Ambtshalve vaststelling is alleen mogelijk bij:
- personen die algemene bijstand ontvangen;
- personen als bedoeld in artikel 34a, vijfde lid, onderdeel b,artikel 35, vierde lid onderdeel b,en artikel 36, derde lid, onderdeel b, van de WIA tot het moment dat het inkomen uit arbeid in dienstbetrekking gedurende twee aaneengesloten jaren ten minste het minimumloon bedraagt en ten behoeve van die persoon in die twee jaren geen loonkostensubsidie als bedoeld in artikel 10d van de Participatiewet is verleend;
- personen als bedoeld in artikel 10, tweede lid, van de Participatiewet;
- personen met een uitkering op grond van de IOAW, en
- personen met een uitkering op grond van de IOAZ.

In artikel 10c van de Participatiewet is ook bepaald dat het aan het college is om vast te stellen of een persoon tot de doelgroep loonkostensubsidie behoort. Binnen de kaders van de wet is het aan de gemeente om vast te stellen op welke wijze zij bepalen of mensen tot de doelgroep loonkostensubsidie behoren en of loonkostensubsidie voor hen wordt ingezet (zie Kamerstukken II 2013/14, 33 161, nr. 107, blz. 62). In artikel 11, eerste lid, van de verordening is vastgelegd welke criteria daarbij in acht genomen worden. Deze cumulatieve criteria zijn ontleend aan artikel 6, eerste lid, onderdeel e, van de Participatiewet. Daarin is immers wettelijk de doelgroep loonkostensubsidie vastgelegd. Onderdeel a ziet op het toekennen van loonkostensubsidie aan personen die nog geen dienstbetrekking hebben. Onderdeel b ziet op het toekennen van loonkostensubsidie aan personen met een reeds bestaande dienstbetrekking en die in de periode van 6 maanden voorafgaande aan de dienstbetrekking hebben deelgenomen aan praktijkonderwijs, voortgezet speciaal onderwijs of de entreeopleiding.
In artikel 1 van het Besluit loonkostensubsidie Participatiewet wordt bepaald wanneer iemand mogelijkheden tot arbeidsparticipatie heeft.

Bij de vaststelling op iemand behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie kan het college zich laten adviseren door een externe organisatie. Het college draagt in dat geval personen voor die zouden kunnen behoren tot de doelgroep loonkostensubsidie, de externe organisatie adviseert en neemt daarbij eveneens de in het eerste lid neergelegde criteria in acht. Op basis van het advies beslist het college of iemand tot de doelgroep loonkostensubsidie behoort. Alleen als sprake is van een onzorgvuldige totstandkoming van het advies, kan besloten worden het advies niet te volgen.

Vaststelling loonwaarde (derde en vierde lid)
Heeft het college vastgesteld dat een persoon behoort tot de doelgroep loonkostensubsidie en is een werkgever voornemens met die persoon een dienstbetrekking aan te gaan, dan stelt het college in beginsel de loonwaarde van die persoon vast (artikel 10d, eerste lid, van de Participatiewet). Hiervoor is geen aanvraag vereist. De vastgestelde loonwaarde legt het college vast in een beschikking waartegen zowel de betrokken persoon als diens (potentiële) werkgever bezwaar en beroep kunnen instellen. Als een dienstbetrekking tot stand komt, verleent het college loonkostensubsidie aan de werkgever met inachtneming van artikel 10d van de Participatiewet.

Door de regering is beoogd en voorzien dat werkbedrijven op regionaal niveau afspraken maken over de te gebruiken methode voor loonwaardevaststelling. Een ministeriële regeling (de Regeling loonkostensubsidie Participatiewet) biedt, zolang er geen afspraken op regionaal niveau gemaakt zijn door werkbedrijven, nadere regels omtrent minimumeisen voor de vaststelling van de loonwaarde van mensen met een arbeidsbeperking die met loonkostensubsidie aan het werk gaan. Deze ministeriële regeling is mede gebaseerd op het Besluit loonkostensubsidie Participatiewet, waarin is geregeld dat het college de loonwaarde vaststelt op basis van de feitelijke werkzaamheden van een persoon op de werkplek bij een werkgever, op basis van een objectieve beschreven methodiek en door of onder verantwoordelijkheid van een deskundige. Naast de Participatiewet zelf biedt ook het besluit de bevoegdheid om nadere regels te stellen omtrent eisen ten aanzien van de bestanddelen die bij de vaststelling van de loonwaarde moeten worden betrokken, de functie waartegen de prestaties van de (potentiële) werknemer moeten worden afgezet en de wijze waarop de loonwaarde wordt berekend. De Regeling loonkostensubsidie Participatiewet geeft invulling aan deze bevoegdheid. De regering meent dat de loonwaarde de prestatie van de potentiële werknemer moet weergeven. De loonwaarde wordt daarom vastgesteld op basis van tempo, kwaliteit en inzetbaarheid. Dit houdt ook in dat de regering vindt dat de additionele kosten niet in de loonwaarde, en dus niet in (één van) de elementen tempo, kwaliteit en inzetbaarheid moeten worden betrokken. Onder additionele kosten worden kosten verstaan die gemaakt moeten worden om de werknemer op de werkplek te laten functioneren, zoals kosten van extra begeleiding en hulpmiddelen. Voor loonkostensubsidies ontvangt het college ook financiële middelen via het inkomensdeel en voor additionele kosten ontvangen gemeenten middelen via het participatiebudget.

In samenwerking met de deelnemende gemeenten in de regio Arnhem is een model en werkwijze rondom loonkostensubsidie binnen de Participatiewet ontwikkeld. Naar aanleiding hiervan wordt een aanbesteding voorbereid die niet voor eind 2015 wordt verwacht. Zolang er nog geen door het Werkbedrijf en de Minister goedgekeurde loonwaardemethodiek is voor onze (arbeidsmarkt)regio wordt de loonwaarde vastgesteld middels een methodiek die voldoet aan de minimumeisen die in de Regeling loonkostensubsidie participatiewet zijn vastgelegd (derde lid). Een externe organisatie kan het college adviseren met betrekking tot de vaststelling van de loonwaarde van een persoon (vierde lid). In de regio is er voor gekozen de loonwaardemeting in 2015 door het UWV uit te laten voeren.

Artikel 11 Persoonlijke ondersteuning, werkgevers- / jobcoaching
Om de groep mensen met arbeidsvermogen en met een arbeidsbeperking goed te ondersteunen, is het gewenst om extra instrumenten voor persoonlijke ondersteuning te kunnen inzetten. Daarbij kan gedacht worden aan interne jobcoaching of externe jobcoaching. In het kader van een gecoördineerde werkgeversbenadering is het van belang dat regiogemeenten en partners hierin gezamenlijk optrekken. Dit instrument wordt dan ook regionaal op dezelfde wijze vorm gegeven.

Als het college heeft vastgesteld dat een persoon zonder persoonlijke ondersteuning niet in staat is de door de werkgever opgedragen taken te verrichten, kan een voorziening verstrekt worden voor persoonlijke ondersteuning. Er zijn 2 opties:
1. Interne jobcoaching door opgeleide mentor: Indien de interne begeleider de HARRIE of andere erkende jobcoachtraining met succes heeft afgerond kan deze zelf de jobcoaching doen en hoeft geen externe jobcoach te worden ingezet. In dit geval kan een subsidie aan de werkgever verstrekt worden.
2. Externe werkgeverscoaching: De werkgever is zelf verantwoordelijk voor de begeleiding op de werkplek aan de werknemer. Hierbij wordt de werkgever ondersteund door een externe coach (volgens het ‘coach-de-coach’ principe). Doel is dat de werkgever zo snel mogelijk zelf in staat is om de werknemer goed te kunnen begeleiden. De jobcoach geeft zowel de werkgever als de collega’s van de werknemer advies over de wijze van begeleiding gelet op de beperkingen van de werknemer. Argument daarbij is tevens dat werkgevers vaak aangeven dat ze niet teveel en te vaak externe

jobcoaches over de vloer willen hebben; het verstoort het werkproces. Daarom wordt een kortdurende ondersteuning aan de werkgever zelf gegeven, met het doel de werkgever -en de collega's van de werknemer- te leren hoe om te gaan met (de beperkingen van) de werknemer. Als werkgeverscoaching nog niet wenselijk/mogelijk is, bestaat de mogelijkheid om een externe jobcoach aan te bieden die begeleiding op de werkplek geeft aan de werknemer. Hij helpt op de werkvloer met inwerken, maakt een persoonlijk begeleidings-/trainingsplan en is bereikbaar als er problemen of knelpunten ontstaan. In deze benadering staat de begeleiding van de werknemer centraal.Het blijft ook in dit geval wel de bedoeling dat toegewerkt wordt naar dat de werkgever gecoacht wordt om de werknemer zelf te kunnen gaan begeleiden. Deze externe jobcoach kan ook ingezet worden in uitzonderlijke gevallen als blijkt dat interne jobcoaching onvoldoende basis is voor een duurzame en succesvolle plaatsing.

Er worden uiteraard eisen gesteld aan de interne en de externe werkgevers- / jobcoach.
Voor de interne coach geldt dat deze een HARRIE training of een vergelijkbare training met succes afgerond moet hebben.
Voor de externe coach wordt er in beginsel uitgegaan van coaches die werkzaam zijn bij een door het UWV erkende jobcoachorganisatie. Maar ook coaches die anderszins erkend of gecertificeerd zijn en het college van oordeel is dat de betreffende coach beschikt over voldoende kwaliteiten om de noodzakelijke ondersteuning te bieden, kunnen ingezet worden.
De coaching kan ook al ingezet worden tijdens de proefplaatsining voorafgaand aan het dienstverband.
Kaders voor hoogte en duur van de voorziening zijn in het zesde lid vastgelegd. Uitgangspunt is dat zowel de interne als de externe werkgevers- / jobcoaching op maat worden ingezet waarbij gekeken wordt naar de begeleidingsbehoefte. In alle gevallen wordt er naar gestreefd dat de begeleiding tijdelijk is en gedurende het traject in intensiteit afneemt totdat geen extra begeleiding meer nodig is.

Artikel 12 Subsidie plaatsingskosten
Indien nodig kan het college een extra subsidie verstrekken voor maximaal een jaar en maximaal €500,- per maand per persoon. Deze is bedoeld voor bijvoorbeeld extra interne begeleidingskosten in werkgelegenheidsprojecten waarbij meerdere personen tegelijkertijd worden geplaatst.

Artikel 13 Vervallen

Artikel 13a Tijdelijke bijverdienbeloning voor de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025
De bijverdienbeloning is een stimuleringspremie, bedoeld om parttime werk te stimuleren én te belonen. Als gemeente willen we dat zoveel mogelijk mensen hun mogelijkheden zo goed mogelijk gebruiken en meedoen in onze maatschappij. Voor iemand met een uitkering kan parttime werken een mooie eerste stap zijn om weer vertrouwd te raken met werk. Dat stimuleren en belonen we met de bijverdienbeloning. Dit geldt alleen voor personen die > 27 jaar. Er hoeft geen aanvraag ingediend te worden.
Het betreft een premie als bedoeld in artikel 31, tweede lid, onder j van de Participatiewet die we kunnen vrijlaten tot het daar genoemde maximum.
De regeling is een proef en duurt tot juli 2025. Er kan dus alleen over de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025 een premie verstrekt worden op basis van dit artikel. (lid 1)

Lid 2 en 3
De bijverdienbeloning kan pas ná de reguliere inkomstenvrijlating ingezet worden. Voor personen die bij aanvang van de regeling, op 1 juli 2023, reeds gebruik maken van de reguliere inkomstenvrijlating wordt een uitzondering gemaakt. In dat geval kunnen bij wijze van uitzondering wel beiden tegelijk ingezet worden.

Lid 4 t/m 7
Op het moment dat iemand zijn inkomsten doorgeeft gaan we ambtshalve de premie berekenen en uitkeren. Als iemand een uitkering op grond van de Participatiewet ontvangt doen we dat per tijdvak van zes maanden (lid 4). Bij een uitkering op grond van de IOAW/ IOAZ doen we dat per tijdvak van 12 maanden (lid 6).
De hoogte van de bijverdienbeloning is afhankelijk van de hoogte van het inkomen (exclusief vakantietoeslag) in het voorafgaande tijdvak van zes (lid 5) of 12 (lid 7) maanden. De bijverdienbeloning kent ook een maximum. Dit maximum is gekoppeld aan wat we maximaal kunnen vrij laten.

Artikel 14 Scholing
Dit artikel maakt het voor het college mogelijk om scholing aan te bieden indien noodzakelijk in het kader van de arbeidsinschakeling of in het kader van een participatieplaats.

Startkwalificatie
Onder startkwalificatie wordt verstaan een havo of VWO-diploma of een diploma van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), niveau twee. Scholing kan worden aangeboden aan personen met of zonder een dergelijke startkwalificatie. Vooral voor personen zonder startkwalificatie kan scholing noodzakelijk zijn voor de re-integratie.

Scholing in combinatie met participatieplaats
Wanneer een persoon die in aanmerking is gebracht voor een participatieplaats niet over een startkwalificatie beschikt, dient het college aan deze persoon scholing of opleiding aan te bieden. Dit geldt vanaf zes maanden na aanvang van de werkzaamheden op de participatieplaats. De scholing of opleiding moet zijn gericht zijn vergroting van de kansen op de arbeidsmarkt. Het college hoeft aan een persoon alleen geen scholing of opleiding aan te bieden als dergelijke scholing of opleiding naar zijn oordeel de krachten of bekwaamheden van de persoon te boven gaan of als naar zijn oordeel scholing of opleiding niet bijdraagt aan vergroting van de kans op inschakeling in het arbeidsproces van de persoon. Dit volgt uit artikel 10a, vijfde lid, van de Participatiewet.

Artikel 15 Subsidie vrijwilligerswerk
Om de mogelijkheden voor vrijwilligerswerk in stand te houden kan aan organisaties waar vrijwilligers werken een subsidie worden verstrekt.

Artikel 16 Subsidie voormalige ID-ers
In 1999 is de regeling In- en Doorstroombanen (ID-regeling) geïntroduceerd. Met deze regeling zijn gesubsidieerde banen in zowel de collectieve als ook de gesubsidieerde sector gerealiseerd. Met de invoering van Wet Werk en Bijstand in 2004 is de voormalige ID-regeling komen te vervallen. De gemeente is daarmee verantwoordelijk geworden voor de vormgeving van het beleid op het gebied van gesubsidieerde arbeid. Dit artikel biedt de grondslag voor het verstrekken van een subsidie aan werkgevers van voormalige ID-ers.
Als gevolg van door het Rijk opgelegde bezuinigingen is afbouwen van deze subsidies noodzakelijk. In de in november 2011 door de raad vastgestelde Contourennota is de doorwerking van deze bezuinigingen uitgewerkt. Een belangrijk punt daarin vormen de ID-banen. Uitgangspunt is dat per 1 juli 2012 de werkgevers de loonwaarde van de ID-er zelf moeten gaan betalen. De gemeente subsidieert niet meer de volledige kosten maar vult de loonwaarde aan.

Artikel 17 Aanvullende vergoeding kinderopvang
Dit artikel maakt het voor het college mogelijk om, indien noodzakelijk, aanvullende subsidie ter financiering van kinderopvang te verstrekken. Indien het beschikbare budget van de voorliggende voorziening uitgeput zou blijken te zijn, biedt dit artikel de mogelijkheid om vanuit de Participatiewet aanvullend middelen in te zetten.

Artikel 18 Vergoeding overige noodzakelijke kosten
Het komt incidenteel voor dat de belanghebbende extra kosten moet maken in het kader van arbeidsinschakeling. Dit artikel maakt het mogelijk dat het college noodzakelijke kosten die niet door een voorliggende voorziening worden afgedekt, kunnen worden verstrekt. Hierbij kan bijvoorbeeld aan kosten voor werkplekaanpassingen gedacht worden.

Artikel 19 Overige voorzieningen
Dit artikel maakt het mogelijk dat het college ook andere voorzieningen dan hierboven reeds genoemd kan aanbieden.

Artikel 20 Uitbreiding doelgroep
De voorzieningen kunnen op grond van dit artikel ook ingezet worden voor een bredere doelgroep, te weten de doelgroep van de Wet participatiebudget.

Artikel 21 Hardheidsclausule
Dit artikel spreekt voor zich.

Artikel 22 Intrekking oude regeling en overgangsrecht,
In dit artikel is onder andere het overgangsrecht neergelegd. Het kan voorkomen dat personen een voorziening toegekend hebben gekregen op grond van de vorige re-integratieverordening, die niet meer voldoet aan de voorwaarden uit deze verordening. Hierbij kan worden gedacht aan de situatie waarin de vorige re-integratieverordening voorzieningen bevat die na inwerkingtreding van deze verordening niet meer worden verstrekt. Ook is het denkbaar dat een persoon op grond van de vorige re-integratieverordening wel in aanmerking zou komen voor een voorziening, maar door inwerkingtreding van deze verordening niet meer. De toegekende voorziening zou dan op grond van artikel 8, eerste lid, van deze verordening moeten worden beëindigd. Om dit te voorkomen is in artikel 22, derde en vierde lid, geregeld dat dergelijke voorzieningen worden behouden voor een bepaalde duur. De Individuele plaatsingsbevorderende (IP) subsidie en de Uitloop-loonsuppletie-subsidie worden behouden voor de duur dat deze zijn verstrekt. De €JOB-premie voor parttime betaald werk, en de subsidie vrijwilligerswerk voor de organisatie en de bijbehorende onkostenvergoeding vrijwilligerswerk (Eurojob) voor de vrijwilliger worden behouden voor de duur van drie maanden gerekend van 1 januari 2015, of - als dit eerder is - voor de duur dat deze zijn verstrekt. Dit uiteraard voor zover wordt voldaan aan de voorwaarden uit de vorige re-integratieverordening. Wordt niet meer aan die voorwaarden voldaan, dan moet de voorziening worden beëindigd, bijvoorbeeld als een persoon geen aanspraak meer heeft op ondersteuning bij de arbeidsinschakeling.
Ten aanzien van deze voortgezette voorzieningen blijft de ‘oude’ Re-integratieverordening van toepassing (artikel 22, vijfde lid, van deze verordening).

Daarnaast worden soms in het kader van een werkgelegenheidsproject overkoepelende afspraken met werkgevers gemaakt waar de inzet van IP-subsidie onderdeel van uitmaakt. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de INU projecten. Het tweede lid van dit artikel regelt dat als deze schriftelijke afspraken voor 1 januari 2015 gemaakt zijn maar de IP subsidie pas in 2015 ingezet (verleend) gaat worden, artikel 10 van de ‘oude’ re-integratieverordening van toepassing blijft, zodat het inzetten van de IP-subsidie voor deze gevallen in 2015 mogelijk blijft.

Artikel 23 Inwerkingtreding en artikel 24 Citeertitel
Deze artikelen spreken voor zich.

COLLEGEBESLUIT

Besluit van 13 juni 2023

Zaaknummer 221566

HET COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DE GEMEENTE ARNHEM

gelet op artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht en de Re-integratieverordening

besluit:

vast te stellen het

BESLUIT TOT WIJZIGING VAN DE BELEIDSREGELS RE-INTEGRATIE

Artikel I Wijziging Beleidsregels re-integratie

De Beleidsregels worden als volgt gewijzigd:

A. Na paragraaf 1.6 wordt een nieuwe paragraaf ingevoerd, deze komt te luiden:

"**1.7. Tijdelijke bijverdienbeloning voor de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025**

Paragraaf 1.1. 'Algemene regels voor subsidies' is niet van toepassing op de bijverdienbeloning.

Duur
De bijverdienbeloning wordt verstrekt voor de duur van maximaal twee jaar, ingaande op 1 juli 2023.

Hoogte Bijverdienbeloning Participatiewet
De hoogte van de bijverdienbeloning wordt telkens berekend over het voorafgaande tijdvak van zes maanden.
Daarbij wordt uitgegaan van het bijverdiende inkomen exclusief vakantietoeslag.
De bijverdienbeloning bestaat per tijdvak uit twee delen (deel 1 en 2) en de hoogte wordt als volgt opgebouwd:

Deel 1:
a. deel 1 bedraagt € 100 voor iedere maand dat in het tijdvak € 50,- of meer is bijverdiend; of
b. deel 1 bedraagt € 600,- indien in het tijdvak € 300,- of meer in totaal is bijverdiend.

Deel 2:
Deel 2 bedraagt € 600,- indien in het tijdvak € 1.200,- of meer in totaal is bijverdiend.
In alle andere gevallen bedraagt deel 2 € 0,-.

Het totaal van de bijverdienbeloning wordt berekend door deel 1 en 2 bij elkaar op te tellen. Er kan in totaal per tijdvak van zes maanden dus maximaal een bijverdienbeloning van € 1.200,- betaald worden.

Hoogte Bijverdienbeloning IOAW en IOAZ

Arnhem GEMEENTE

De hoogte van de bijverdienbeloning wordt telkens berekend over het voorafgaande tijdvak van 12 maanden.
Daarbij wordt uitgegaan van het bijverdiende inkomen exclusief vakantietoeslag.
De bijverdienbeloning bestaat per tijdvak uit twee delen (deel 1 en 2) en de hoogte wordt als volgt opgebouwd:

Deel 1:
a. deel 1 bedraagt € 100 voor iedere maand dat in het tijdvak € 50,- of meer is bijverdiend; of
b. deel 1 bedraagt € 1.200,- indien in het tijdvak € 600,- of meer in totaal is bijverdiend.

Deel 2:
Deel 2 bedraagt € 1.200,- indien in het tijdvak € 2.400,- of meer in totaal is bijverdiend.
In alle andere gevallen bedraagt deel 2 € 0,-.

Het totaal van de bijverdienbeloning wordt berekend door deel 1 en 2 bij elkaar op te tellen. Er kan in totaal per tijdvak van 12 maanden dus maximaal een bijverdienbeloning van € 2.400,- betaald worden.

Rekening houden met vrijlatingen en premies
Als in een tijdvak ook de aanvullende inkomstenvrijlating voor alleenstaande ouders of de structurele inkomstenvrijlating in verband met een medische urenbeperking of loonkostensubsidie wordt toegepast, wordt deze in mindering gebracht op de hoogte van de bijverdienbeloning.

Het totaal van de premie participatieplaats / werkervaringsplaats (zie paragraaf 1.3.) en de bijverdienbeloning bedraagt in een jaar niet meer dan het bedrag, genoemd in artikel 31, tweede lid, aanhef en onder j, van de Participatiewet. Indien dat het geval zou zijn, wordt de hoogte van de bijverdienbeloning naar beneden bijgesteld.

Betaling van de bijverdienbeloning
De bijverdienbeloning voor iemand die een uitkering op grond van de Participatiewet ontvangt, wordt twee keer per jaar uitbetaald, te weten in maart en september. Beginnend in maart 2024.
De bijverdienbeloning voor iemand die een uitkering op grond van de IOAW /IOAZ ontvangt, wordt één keer per jaar uitbetaald, te weten in september 2024 en september 2025.

Artikel II Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking op de eerste dag na die van de bekendmaking en werkt terug tot en met 1 juli 2023.
2. Dit besluit wordt aangehaald als: Tweede wijziging Beleidsregels re-integratie.

Aldus vastgesteld in de vergadering van 13 juni 2023

Het college van burgemeester en wethouders,

De secretaris De burgemeester

BESLUIT

Zaaknummer: 221566

HET COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN ARNHEM;

gelet op de in de Re-integratieverordening aan het college opgedragen taken;

besluit:

vast te stellen de volgende beleidsregels

Beleidsregels re-integratie gemeente Arnhem 2015

1. Voorzieningen

1.1. Algemene regels voor subsidies

Weigeringsgronden
De subsidieverstrekking kan naast de in artikel 4:25 en 4:35 van de Algemene wet bestuursrecht genoemde gevallen in ieder geval geweigerd of verlaagd worden, indien de subsidieontvanger voor de kosten waarvoor subsidie wordt verstrekt een andere subsidie ontvangt of die kosten op een andere wijze, waaronder begrepen het doen van een beroep op een voorliggende voorziening, kan verminderen.

Subsidieverlening
De aanvraag tot subsidieverlening wordt binnen een maand na aanvang van de te subsidiëren activiteiten schriftelijk ingediend bij het college met behulp van een door het college vastgesteld aanvraagformulier.
De beschikking tot subsidieverlening bevat in ieder geval:

- een omschrijving van de gesubsidieerde activiteiten;
- de subsidiemaatstaf;
- de duur van de subsidie;
- de subsidievoorwaarden;
- de verplichtingen van de subsidieontvanger;
- de termijn voor de aanvraag van de subsidievaststelling;
- de termijn van de ambtshalve subsidievaststelling.

Verplichtingen
De subsidieontvanger is verplicht:

- tot het voeren van een goede administratie over de aan de gesubsidieerde activiteiten verbonden inkomsten en uitgaven;
- tot het afleggen van rekening en verantwoording over de gesubsidieerde activiteiten en de daaraan verbonden inkomsten en uitgaven;
- uit eigen beweging het college onverwijld schriftelijk mededeling te doen van alle feiten en omstandigheden waarvan hem redelijkerwijs duidelijk moet zijn dat zij van invloed zijn op de hoogte en de duur van de subsidie.

Subsidievaststelling
De subsidieontvanger, aan wie een beschikking tot subsidieverlening is gegeven, is verplicht binnen twee maanden na afloop van het kalenderjaar of binnen twee maanden na afloop van de subsidiabele activiteiten of binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie is verleend, een aanvraag tot subsidievaststelling in te dienen bij het college.
In de gevallen waarin de subsidie zonder voorafgaande verlening wordt verstrekt, dient de aanvraag tot subsidievaststelling ingediend te worden vóór aanvang van de subsidiabele activiteiten.
De aanvraag tot subsidievaststelling wordt schriftelijk ingediend bij het college met behulp van een door het college vastgesteld aanvraagformulier.
Het college kan voorschrijven dat een schriftelijke verklaring wordt overgelegd van een accountant als bedoeld in artikel 393 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek, over de getrouwheid van de door de subsidieontvanger te overleggen bescheiden, dan wel een mededeling dat van onjuistheden niet is gebleken. Het college doet hiervan mededeling in het besluit tot subsidieverlening.
De subsidie wordt uiterlijk twee maanden na ontvangst van de aanvraag tot subsidievaststelling vastgesteld.
De beschikking tot subsidievaststelling stelt het bedrag van de subsidie vast en geeft aanspraak op betaling van het vastgestelde subsidiebedrag onder gelijktijdige verrekening van de verstrekte voorschotten.

Betaling van de subsidie
Het vastgestelde bedrag dat resteert na verrekening van de voorschotten met het vastgestelde subsidiebedrag, zal binnen twee maanden na de subsidievaststelling worden betaald.

1.2. Subsidie begeleidingskosten werkervaringsplaats / participatieplaats

Paragraaf 1.1. ‘Algemene regels voor subsidies’ is van toepassing op de subsidie voor zover daar in deze paragraaf niet uitdrukkelijk van afgeweken wordt.

Aanvraag subsidieverlening
Bij de aanvraag tot subsidieverlening overlegt de subsidieontvanger:
- naam, adres en woonplaats van de aanvrager;
- een omschrijving van het project met een bijbehorende projectbegroting;
- naam, adres, woonplaats van de deelnemer;
- een afschrift van de overeenkomst met de deelnemer aan het project waarin in ieder geval de volgende zaken zijn opgenomen:
  - inhoud werkzaamheden;
  - doel van de werkzaamheden;
  - omvang werkzaamheden per week;
  - duur van het project;
  - omschrijving van de geboden begeleiding;
  - verantwoordelijkheid voor het verstrekken van noodzakelijke hulp- en beschermings-middelen;
  - verzekering van de deelnemer;
  - overige afspraken met betrekking tot geldende omgangsregels.

Indien de aanvrager voor de kosten voortvloeiend uit het project een andere subsidie ontvangt, dan wel deze heeft aangevraagd of die kosten op een andere wijze kan verminderen, stelt de aanvrager het college hiervan bij de subsidieaanvraag op de hoogte.

Subsidievaststelling
Binnen een maand na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie is verleend, overlegt de subsidieontvanger ten behoeve van de vaststelling van de subsidie:
- bewijsstukken waaruit blijkt dat de subsidieontvanger begeleiding heeft geboden in het werkproces en bewijsstukken over de wijze waarop faciliteiten beschikbaar zijn gesteld voor het realiseren van de vastgestelde trajectdoelen;
- bewijsstukken waarin de subsidieontvanger rekening en verantwoording aflegt over de aan de gesubsidieerde activiteiten verbonden inkomsten en uitgaven.

Het college kan bepalen dat ook andere bescheiden, dan wel nadere informatie worden overgelegd. Hiervan wordt mededeling gedaan in het besluit tot subsidieverlening.

Het college stelt de subsidie binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.

Hoogte van de subsidie
De subsidie bedraagt maximaal € 500, - per maand per deelnemer bij een werkduur van 20 uur of meer.
Als de werkduur op minder dan 20 uur is vastgesteld door het college, is de maximale subsidie naar rato van de werkduur lager.

Duur van de subsidie
De subsidie wordt verleend voor maximaal vier maanden en kan indien dit naar het oordeel van het college noodzakelijk is voor de arbeidsinschakeling van de deelnemer, twee maal met maximaal vier maanden worden verlengd tot in totaal maximaal een jaar.

Betaling van de subsidie / voorschot
De subsidie wordt maandelijks bij wijze van voorschot uitbetaald.

1.3. Premie werkervaringsplaats / participatieplaats

Paragraaf 1.1. ‘Algemene regels voor subsidies’ is niet van toepassing op deze premie.

Hoogte van de premie
De hoogte van de premie bedraagt € 1, - vermenigvuldigd met het aantal te werken uur (uitgaande van het aantal uur zoals beschreven in het trajectplan) zolang de werkzaamheden in het kader van de leerbaan voortduren.
De premie bedraagt per jaar maximaal het jaarbedrag voor het verrichten van vrijwilligerswerk, bedoeld in artikel 7, onderdeel h, van de Regeling Participatiewet, IOAW en IOAZ of diens rechtsopvolger.

Betaling van de premie
De premie wordt telkens na zes maanden maar maximaal twee keer per kalenderjaar uitbetaald.

1.4. Persoonlijke ondersteuning / Jobcoaching

1.4.1. Algemeen

Duur van de jobcoaching (interne én extern)
In eerste instantie wordt de jobcoaching ingezet voor de duur van maximaal een jaar, of voor de duur van het arbeidscontract wanneer de looptijd van het contract korter is dan een jaar.
De jobcoaching kan verlengd worden tot maximaal 3 jaar.
In uitzonderlijke gevallen kan de jobcoaching verlengd worden na een periode van 3 jaar. Het besluit daartoe ligt bij het college en kan alleen met een onderbouwing van de noodzaak.
Bij het aangaan van een nieuwe dienstbetrekking kan opnieuw jobcoaching worden ingezet voor in beginsel maximaal 3 jaar.
Jobcoaching tijdens proefplaatsing telt niet mee voor de maximale duur van jobcoaching.

Bijzondere situaties
In de volgende situaties is het niet mogelijk om jobcoaching toe te kennen:
a. Bij een Stage- of leerovereenkomst, dan wel een werkervaringsplaats
b. Bij een Uitzendovereenkomst met een uitzendbeding
c. Bij een 0-uren contract
d. Bij een minimum-maximum overeenkomst waarbij het minimaal aantal te werken uren lager is dan 12 uur per week

1.4.2 Subsidie interne jobcoaching
Paragraaf 1.1. ‘Algemene regels voor subsidies’ is niet van toepassing op de subsidie voor interne jobcoaching.

Eisen aan de dienstbetrekking
Wanneer het college heeft vastgesteld dat de (potentiële) werknemer zonder persoonlijke ondersteuning niet in staat is de door de werkgever opgedragen taken te verrichten kan interne jobcoaching ingezet worden als:
- de duur van de dienstbetrekking bij de start hiervan ten minste 6 maanden bedraagt én
- de persoon in deze dienstbetrekking ten minste 12 uur per week werkt.

Eisen aan de jobcoach
De interne jobcoach heeft een HARRIE certificaat of iets vergelijkbaars in bezit of behaald dit op korte termijn.
De interne jobcoach is voor het betreffende aantal begeleidingsuren vrij gemaakt.
Er is achtervang geregeld voor de jobcoach, zodat de continuïteit is geborgd bij afwezigheid.

Hoogte van de subsidie
De subsidie voor interne jobcoaching betreft een vast bedrag (zonder BTW).
De hoogte van de subsidie wordt geleidelijk afgebouwd per jaar volgens onderstaand schema.

Jaar 1	**Jaar 2**	**Jaar 3**
€ 2.772	*€ 2.218*	*€ 1.479*

Indien er sprake is van een arbeidscontract korter dan een jaar, wordt het bedrag naar rato uitbetaald. (bijv. bij 6 maanden €1.350,- in het eerste jaar).
De genoemde bedragen worden jaarlijks op 1 januari geïndexeerd. Hierbij wordt uitgegaan van de jaarmutatie "CPI alle bestedingen" van de maand september van het voorafgaande jaarconform.

De hoogte van de subsidie tijdens een proefplaatsing is een vast bedrag van € 300,- per maand.

De aanvraag en verstrekking
De werkgever kan een subsidie voor interne jobcoaching aanvragen.
Hiervoor dient gebruik gemaakt te worden van het regionaal vastgestelde formulier 'Aanvraag interne jobcoaching'.
De aanvraag moet zo spoedig mogelijk na aanvang van de dienstbetrekking of proefplaatsing dan wel na het einde van een eventueel voorafgaande jobcoachperiode, ingediend worden bij het college. Bij een lopende dienstbetrekking moet de aanvraag zo spoedig mogelijk na constatering van de noodzaak van jobcoaching ingediend worden.
De subsidie wordt zonder voorafgaande verlening verstrekt.

Rapporteren
Minimaal ieder kwartaal zorgt de interne jobcoach voor een (schriftelijke of mondeling) terugkoppeling aan het college.
Per half jaar én 2 maanden voorafgaand aan het einde van het contract, dient de jobcoach op basis van het regionaal vastgestelde format ‘voortgangsrapportage externe jobcoaching’ te rapporteren aan het college.
Bij jobcoaching tijdens een proefplaatsing dient aan het einde van de proefplaatsing een rapportage op basis van het format ingediend te worden.

Betaling subsidie
De subsidie wordt per kwartaal (3 maanden) betaald.
Bij jobcoaching tijdens een proefplaatsing wordt achteraf in een keer betaald.

Paragraaf 1.1. ‘Algemene regels voor subsidies’ is niet van toepassing op de subsidie voor interne jobcoaching.

1.4.3. Externe jobcoaching

Eisen aan de dienstbetrekking
Wanneer het college heeft vastgesteld dat de (potentiële) werknemer zonder persoonlijke ondersteuning niet in staat is de door de werkgever opgedragen taken te verrichten kan externe jobcoaching ingezet worden als:
- de duur van de dienstbetrekking bij de start hiervan ten minste 6 maanden bedraagt én

- de persoon in deze dienstbetrekking ten minste 12 uur per week werkt.

Eisen aan de jobcoach
De externe jobcoach staat in het register Loopbaancoach, het NVS-Beroepenregister voor Jobcoaches of heeft het keurmerk Blik op werk of Oval of een erkenning van het UWV.

Begeleidingsuren en hoogte van de vergoeding
Het aantal in te zetten begeleidingsuren is altijd maatwerk. Het aantal begeleidingsuren is afhankelijk van het begeleidingsregime (laag, midden en hoog). Het aantal begeleidingsuren wordt uitgedrukt in een aantal uur per jaar/maand.
Het college stelt het begeleidingsregime vast aan de hand van:
a. De kwaliteit van de match
b. De persoonlijke omstandigheden
c. De mate van structurele functionele beperking in relatie tot de taak
Het maximale uurtarief van de jobcoachorganisatie is € 82,16 ex btw (peildatum 1-1-2022). Dit bedrag wordt jaarlijks op 1 januari geïndexeerd (conform de jaarmutatie "CPI alle bestedingen" van de maand september van het voorafgaande jaarconform).
Per begeleidingsregime geldt een maximaal aantal begeleidingsuren. Per jaar geldt een afbouw qua uren (en intensiteit). Hierbij worden uitgegaan van de bedragen in onderstaand schema.

Begeleidings-regimes	**Jaar 1**		**Jaar 2**		**Jaar 3**	
	Uren	*Budget*	*Uren*	*Budget*	*Uren*	*Budget*
Laag	36 uur (3 uur p/m)	max: € 2.958 ex € 3.579 incl.	27 uur (2,25 uur p/m)	max: € 2.218 ex € 2.686 incl	18 uur (1,50 uur p/m)	max: € 1.479 ex € 1.789 incl
Midden	60 uur (5 uur p/m)	max: € 4.930 ex € 5.965 incl	35 uur (2,90 uur p/m)	max: € 2.876 ex € 3.479 incl	26 uur (2,20 uur p/m)	max: € 2.136 ex € 2.585 incl
Hoog	84 uur (7 uur p/m)	max: € 6.901 ex € 8.350 incl.	42 uur (3,50 uur p/m)	max: € 3.451 ex € 4.176 incl	34 uur (2,80 uur p/m)	Max: € 2.793 ex € 3.380 incl.

Vergoeding bij proefplaatsing
Bij een proefplaatsing wordt uitgegaan van een vast bedrag van € 500,- per maand.

Activiteiten die niet voor vergoeding in aanmerking komen
Uitsluitend activiteiten die direct verband houden met de persoonlijke ondersteuning van de persoon bij de uitvoering van zijn werkzaamheden worden vergoed. De volgende activiteiten van een jobcoachorganisatie komen niet voor vergoeding in aanmerking:
- Activiteiten verband houdende met de eigen bedrijfsvoering van de jobcoachorganisatie. Hieronder vallen ook administratieve werkzaamheden;
- Reistijd van de jobcoach;
- Overdracht van de persoonsinformatie van de ene naar de andere jobcoach;
- Scholing of bijscholing van de jobcoach;
- Intervisie (tussen o.a. de jobcoaches);

De aanvraag
Zowel de werknemer als de werkgever kan een aanvraag voor een externe jobcoach indienen. Hiervoor dient het regionaal vastgestelde formulier 'Aanvraag externe jobcoaching' gebruikt te worden. De aanvraag moet zo spoedig mogelijk na aanvang van de dienstbetrekking of proefplaatsing dan wel na het einde van een eventueel voorafgaande jobcoachperiode, ingediend te worden bij het college. Bij een lopende dienstbetrekking moet de aanvraag zo spoedig mogelijk na constatering van de noodzaak van jobcoaching ingediend worden.

Offerte van de jobcoach
In de offerte van de jobcoach(organisatie) moeten de volgende zaken aan de orde komen:
- Gegevens werkgever, werknemer, jobcoach en soort dienstverband

- Werkzaamheden van de werknemer
- Knelpunten van de werknemer
- Coachingsdoelen
- Aanpak doelen
- Vereiste uren voor begeleiding
-

Rapporteren
Minimaal ieder kwartaal zorgt de jobcoach voor een (korte schriftelijke of mondelinge) terugkoppeling aan het college.
Per half jaar en 2 maanden voorafgaand aan het einde van het contract, rapporteert de jobcoach op basis van het regionaal vastgestelde format 'voortgangsrapportage externe jobcoaching'.
Bij jobcoaching tijdens een proefplaatsing, geldt dat aan het einde van de proefplaatsing een rapportage wordt opgeleverd op basis van het format.

Betaling
Betaling geschiedt achteraf aan de jobcoach(organisatie). De jobcoach(organisatie) stuurt per kwartaal (3 maanden) een factuur voor de daadwerkelijk gemaakte uren onderbouwd met een urenverantwoording.
Bij jobcoaching tijdens een proefplaatsing wordt achteraf in één keer aan de jobcoach(organisatie) betaald. Betaling geschiedt op basis van een factuur.

1.5. Subsidie plaatsingskosten

Paragraaf 1.1. 'Algemene regels voor subsidies' is van toepassing op de Subsidie plaatsingskosten voor zover daar in deze paragraaf niet uitdrukkelijk van afgeweken wordt.

Aanvraag subsidieverlening
Bij de aanvraag tot subsidieverlening overlegt de subsidieontvanger:
- naam, adres en woonplaats van de aanvrager;
- naam, adres, woonplaats van de werknemer;
- een afschrift van de arbeidsovereenkomst met de werknemer.

Indien de aanvrager voor de kosten een andere subsidie ontvangt, dan wel deze heeft aangevraagd of die kosten op een andere wijze kan verminderen, stelt de aanvrager het college hiervan bij de subsidieaanvraag op de hoogte.

Subsidievaststelling
Binnen een maand na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie is verleend, overlegt de subsidieontvanger ten behoeve van de vaststelling van de subsidie:
- bewijsstukken waaruit het voortduren van het dienstverband, dan wel het eindigen van het dienstverband en de daaruit voortvloeiende verplichtingen blijkt;
- bewijsstukken waarin de werkgever rekening en verantwoording aflegt over de aan de gesubsidieerde activiteiten verbonden inkomsten en uitgaven.

Het college kan bepalen dat ook andere bescheiden, dan wel nadere informatie worden overgelegd. Hiervan wordt mededeling gedaan in het besluit tot subsidieverlening.
Het college stelt de subsidie binnen twee maanden na afloop van het tijdvak waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.

Hoogte van de subsidie
De subsidie bedraagt maximaal € 500, - per maand per werknemer bij een werkduur van 20 uur of meer.
Als de werkduur op minder dan 20 uur is vastgesteld door het college, is de maximale subsidie naar rato van de werkduur lager.

Duur van de subsidie
De subsidie wordt verstrekt voor maximaal een jaar.

Betaling van de subsidie / voorschot
De subsidie wordt maandelijks bij wijze van voorschot uitbetaald.

1.6. Subsidie vrijwilligerswerk

Paragraaf 1.1. ‘Algemene regels voor subsidies’ is van toepassing op de subsidie vrijwilligerswerk voor zover daar in deze paragraaf niet uitdrukkelijk van afgeweken wordt.

Aanvraag subsidieverlening
Bij de aanvraag tot subsidieverlening overlegt de subsidieontvanger:

- naam, adres en woonplaats van de aanvrager;

Indien de aanvrager voor de kosten voortvloeiend uit het project een andere subsidie ontvangt, dan wel deze heeft aangevraagd of die kosten op een andere wijze kan verminderen, stelt de aanvrager het college hiervan bij de subsidieaanvraag op de hoogte.

Subsidievaststelling
Binnen een maand na afloop van ieder kwartaal legt de subsidieontvanger verantwoording af over het aantal uur dat per vrijwilliger vrijwilligerswerk is verricht.
Het college kan bepalen dat ook andere bescheiden, dan wel nadere informatie worden overgelegd. Hiervan wordt mededeling gedaan in het besluit tot subsidieverlening.
Het college stelt de subsidie jaarlijks binnen twee maanden na afloop van het kalenderjaar waarvoor de subsidie werd verleend ambtshalve vast.
Het college stelt de definitieve subsidie vast op basis van het aantal uur dat door de vrijwilliger vrijwilligerswerk is verricht.

Hoogte van de subsidie
De subsidie bedraagt per vrijwilliger per maand € 47,50 met een maximum van € 382,- per kalenderjaar.

Betaling van de subsidie / voorschot
De subsidie wordt per kwartaal bij wijze van voorschot uitbetaald.

1.7. Tijdelijke bijverdienbeloning voor de periode van 1 juli 2023 tot en met 30 juni 2025

Paragraaf 1.1. ‘Algemene regels voor subsidies’ is niet van toepassing op de bijverdienbeloning.

Duur
De bijverdienbeloning wordt verstrekt voor de duur van maximaal twee jaar, ingaande op 1 juli 2023.

Hoogte Bijverdienbeloning Participatiewet
De hoogte van de bijverdienbeloning wordt telkens berekend over het voorafgaande tijdvak van zes maanden.
Daarbij wordt uitgegaan van het bijverdiende inkomen exclusief vakantietoeslag.
De bijverdienbeloning bestaat per tijdvak uit twee delen (deel 1 en 2) en de hoogte wordt als volgt opgebouwd:

Deel 1:
a. deel 1 bedraagt € 100 voor iedere maand dat in het tijdvak € 50,- of meer is bijverdiend; of
b. deel 1 bedraagt € 600,- indien in het tijdvak € 300,- of meer in totaal is bijverdiend.

Deel 2:
Deel 2 bedraagt € 600,- indien in het tijdvak € 1.200,- of meer in totaal is bijverdiend.
In alle andere gevallen bedraagt deel 2 € 0,-.

Het totaal van de bijverdienbeloning wordt berekend door deel 1 en 2 bij elkaar op te tellen. Er kan in totaal per tijdvak van zes maanden dus maximaal een bijverdienbeloning van € 1.200,- betaald worden.

Hoogte Bijverdienbeloning IOAW en IOAZ
De hoogte van de bijverdienbeloning wordt telkens berekend over het voorafgaande tijdvak van 12 maanden.
Daarbij wordt uitgegaan van het bijverdiende inkomen exclusief vakantietoeslag.

De bijverdienbeloning bestaat per tijdvak uit twee delen (deel 1 en 2) en de hoogte wordt als volgt opgebouwd:

Deel 1:
a. deel 1 bedraagt € 100 voor iedere maand dat in het tijdvak € 50,- of meer is bijverdiend; of
b. deel 1 bedraagt € 1.200,- indien in het tijdvak € 600,- of meer in totaal is bijverdiend.

Deel 2:
Deel 2 bedraagt € 1.200,- indien in het tijdvak € 2.400,- of meer in totaal is bijverdiend.
In alle andere gevallen bedraagt deel 2 € 0,-.

Het totaal van de bijverdienbeloning wordt berekend door deel 1 en 2 bij elkaar op te tellen. Er kan in totaal per tijdvak van 12 maanden dus maximaal een bijverdienbeloning van € 2.400,- betaald worden.

Rekening houden met vrijlatingen en premies
Als in een tijdvak ook de aanvullende inkomstenvrijlating voor alleenstaande ouders of de structurele inkomstenvrijlating in verband met een medische urenbeperking of loonkostensubsidie wordt toegepast, wordt deze in mindering gebracht op de hoogte van de bijverdienbeloning.

Het totaal van de premie participatieplaats / werkervaringsplaats (zie paragraaf 1.3.) en de bijverdienbeloning bedraagt in een jaar niet meer dan het bedrag, genoemd in artikel 31, tweede lid, aanhef en onder j, van de Participatiewet. Indien dat het geval zou zijn, wordt de hoogte van de bijverdienbeloning naar beneden bijgesteld.

Betaling van de bijverdienbeloning
De bijverdienbeloning voor iemand die een uitkering op grond van de Participatiewet ontvangt, wordt twee keer per jaar uitbetaald, te weten in maart en september. Beginnend in maart 2024.
De bijverdienbeloning voor iemand die een uitkering op grond van de IOAW /IOAZ ontvangt, wordt één keer per jaar uitbetaald, te weten in september 2024 en september 2025.

2. Intrekking oude regeling en overgangsrecht

De Beleidsregels re-integratie, vastgesteld op 20 maart 2012 worden ingetrokken maar blijven van toepassing ten aanzien van een voorziening die valt onder het overgangsrecht als bedoeld in artikel 22 van de Re-integratieverordening gemeente Arnhem 2015.

Paragraaf 1.4, zoals in werking getreden op 1 januari 2015, blijft van toepassing voor lopende interne of externe jobcoaching tot het moment van verlenging. Vanaf het moment van verlenging gelden de regels van paragraaf 1.4 zoals opgenomen in deze regeling.

3. Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking op 1 januari 2015.

4. Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Beleidsregels re-integratie.

Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

WijzijnAdviesraadArnhem
Werk&Inkomen

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Arnhem t.a.v. Wethouder Mark Lauriks, sr. Bestuursadviseur Milad Lahdo.

Gevraagd Advies bijverdienen in de bijstand

Huidige situatie/aanleiding advies

Het is goed als mensen mogen bijverdienen naast hun bijstand. Dit helpt ze om werkervaring op te doen en de financiële draagkracht (enigszins) te vergroten maar ook het gevoel te geven dat ze meetellen in de maatschappij. Uiteindelijk is de bedoeling, uitstroom uit de bijstand naar werk en in je eigen onderhoud voorzien. De Participatiewet vereist dat inkomsten uit arbeid in mindering worden gebracht op de uitkering (artikel 31 Participatiewet). Wel geeft de Participatiewet drie mogelijkheden om een inkomstenvrijlating toe te passen: 1. De reguliere inkomstenvrijlating (artikel 31 lid 2 onderdeel n), 2. De aanvullende inkomstenvrijlating voor alleenstaande ouders (artikel 31 lid 2 onderdeel r), en 3. De inkomstenvrijlating voor personen met een medische urenbeperking (artikel 31 lid 2 onderdeel y). De gemeente Arnhem is nu van plan om naast deze inkomensvrijlating het instrument van premie arbeidsinschakeling uit de Participatiewet (artikel 31, lid 2 onderdeel j) toe te passen welke de gemeente de mogelijkheid geeft om een één- of tweemalige premie van ten hoogste € 2.934,00 per kalenderjaar aan inwoners met een uitkering te verstrekken zonder dat er inkomstenbelasting op wordt geheven en zonder dat het van invloed is op de toeslagen.

Het onderwerp bijverdienen in de bijstand is niet nieuw. Al reeds in 2018 heeft de Adviesraad hierover een gevraagd advies gegeven. Uitgangspunten daarbij waren: - werk moet lonen en belonen mag niet leiden tot armoedeval vanwege de fluctuatie in inkomen en dus toeslagen - zorg dat het simpel is en de vergoeding ruim - begrijpelijke communicatie naar de inwoner en zet in op continuïteit - stimuleer ook werkgevers om betere contracten en meer uren te faciliteren - instroom naar werk biedt de beste kans op financiële onafhankelijkheid, vermindering van armoede en schulden, en het terugdringen van zorgkosten.

Werken moet lonen en het is van belang dat er een basis is om vooruit te kunnen komen.

Uitgangspunt en positieve kanten bijverdienen in de bijstand:

- Er wordt uitgegaan van vertrouwen in plaats van controle.
- Er ligt een ambitieus en compleet plan, waarin mogelijke problemen in de uitvoering worden meegenomen.
- Eerdere aanbevelingen van de adviesraad uit 2018 zijn hierin opgenomen.
- De beloning is eenduidig en gemakkelijk in te voeren (vaste bedragen).
- Iedereen die zich inzet voor werk, wordt meegenomen (inclusief).
- De regisseur van de gemeente begeleidt het gehele proces.

Aanbevelingen bijverdienen in de bijstand:

- Kies voor een andere term dan premie, het is tenslotte een beloning. Zorg ervoor dat het positieve element bv. “bonus” goed belicht wordt in de communicatie naar de doelgroep.
- Elke persoon heeft een regisseur als begeleider die de werknemer ondersteunt en de werkgever benadert over mogelijke uitbreiding van uren en/of inzet van bestaande regelingen als loonkostensubsidie en werkgeverspremie.
- De regisseur bespreekt vooraf met kandidaat wat de regeling inhoudt, wat de financiële gevolgen zijn nu en later (let op stapeling van regelingen) om angst en onzekerheden over terugvordering en over een eventuele armoedeval weg te nemen.
- Bij uitstroom uit de bijstand naar regulier werk ontstaan er schulden bij terugvordering van toeslagen door de belastingdienst. Dit kan een belemmering vormen voor uitstroom naar (meer) betaald werk boven bijstandsniveau. Voor minimuminkomens vormt een betalingsregeling voor deze schulden een zware belasting. De gemeente zou hierin een rol kunnen spelen door deze schulden over te nemen.
- De regeling wordt bekend gemaakt bij aanvang van bijstand en bij andere professionals zoals bv. Wijkteams.
- De juridische grondslag van deze regeling moet worden goedgekeurd door de raad voor opname in de re-integratieverordening.

Conclusie bijverdienen in de bijstand

Wij zien een goed uitgewerkt plan dat een bijdrage levert aan het stimuleren en belonen voor werk met als doel financiële onafhankelijkheid en maatschappelijke participatie.

Het is van belang dat er nog voor de zomer kan worden gestart zodat de doelgroep direct baat heeft bij deze regeling.

April 2023 Adviesraad werk en inkomen

Bronnen:

1. Adviesraad Arnhem: Ongevraagd advies bijverdienen in de bijstand (2018 04)
2. Adviesraad Arnhem: Ongevraagd advies werken in de bijstand (2018 05)
3. Gemeente Arnhem: Raadsbrief bijverdienpremie (2021 09)
4. Stimulanz-Breed Offensief-Implementatie –Hfdst 3 Vrijlatingsregeling (2022 12)
5. Gemeente Arnhem: Raadsbrief update proces invoering bijverdienpremie (2022 12)
6. Gemeente Arnhem: Presentatie bijverdienpremie voor adviesraad (2023 04)
7. Gemeente Amsterdam: Bijverdienen in de bijstand Hoeveel inkomsten uit werk mag ik houden als ik een bijstandsuitkering heb?

Bijverdienbeloning

In Arnhem starten we een pilot van twee jaar. We waarderen en belonen bijverdienen in de bijstand. Het levert meer op.

Meer werken is waardering...

...en meer geld.

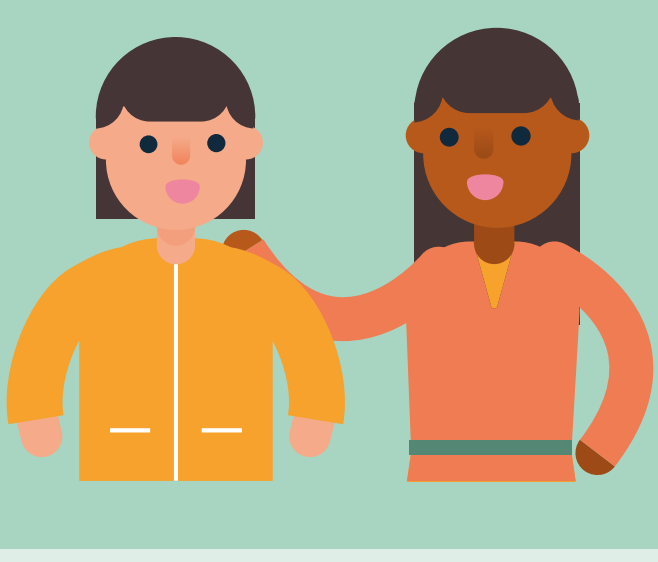

Voor wie is het?

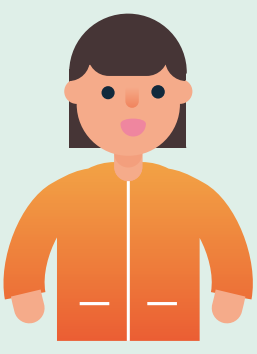

Inwoners met een uitkering die nu al **parttime werken**

Inwoners met een uitkering die **parttime gaan werken**

Hoe werkt het?

Loonstrookje inleveren

2 keer per jaar ontvangt u de beloning

Geen invloed op huur- en zorgtoeslag

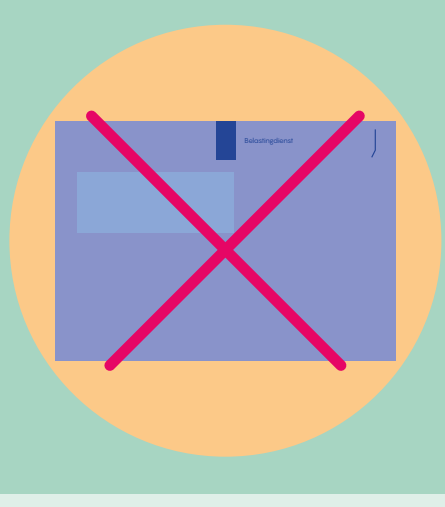

Beloning

Belonen 1

€50 bijverdienen

Bewoners die € 50,- inkomsten hebben gehad uit deeltijdwerk in 1 maand.

beloning van € 100,-

Voorbeeld
De inwoner heeft in een tijdvak van zes maanden € 250,- inkomsten uit deeltijdwerk verdiend. De deeltijdinkomsten zijn verdiend in 4 maanden. Deze inwoner komt in aanmerking voor de bijverdienbeloning ter hoogte van € 400,- (4 keer € 100,-)

Belonen 2

€300 bijverdienen

Bewoners die € 300,- inkomsten hebben gehad uit deeltijdwerk in 6 maanden.

beloning van € 600,-

Voorbeeld
De inwoner heeft in een tijdvak van zes maanden € 750,- inkomsten uit deeltijdwerk verdiend. Deze inwoner komt in aanmerking voor een bijverdienbeloning ter hoogte van € 600,-

Stimuleren

€1.200 bijverdienen

Bewoners die € 1.200,- of meer bijverdienen in 6 maanden.

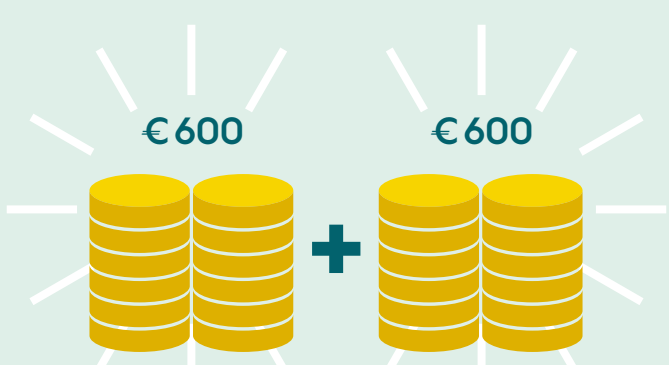

€ 600,- beloning ontvangen over de eerste € 300,-

beloning van nog eens € 600,-

Voorbeeld
De inwoner heeft in een tijdvak van zes maanden € 1.300,- inkomsten uit deeltijdwerk verdiend. Deze inwoner komt in aanmerking voor de maximale bijverdienbeloning ter hoogte van € 1.200,-

Werk & Inkomen

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 12 juli 2022
Zaaknummer : 677519
Contactpersoon : Milad Lahdo
Telefoonnummer : (06) 41 19 02 84

Onderwerp: proces invoering bijverdienpremie

Geachte voorzitter en leden,

Tijdens de Politieke Avond op woensdag 15 juni is na een vraag van de heer Bal van de fractie van DENK de volgende toezegging gedaan: “Wethouder Lauriks zegt toe om de raad, binnen een maand, door middel van een raadsbrief te informeren over de wijze waarop het college de bijverdienpremie gaat invoeren.” Met deze raadsbrief geven wij invulling aan deze toezegging door achtergrond en proces van de bijverdienpremie te schetsen.

Bijverdienpremie in Arnhem
Het arbeidspotentieel van alle Arnhemmers die kunnen werken is hard nodig om de arbeidsmarktcrisis te beteugelen. Om werken nog aantrekkelijker te maken, voeren wij een bijverdienpremie in, zoals aangekondigd in het Arnhems Coalitieakkoord 2022-2026. Wij vinden dat Arnhemmers in de bijstand die iets willen bijverdienen, daar wat aan moeten overhouden. Naast het vergroten van de financiële draagkracht van onze inwoners geeft dit vertrouwen, waardering en erkenning van het werk dat zij doen. Met een bijverdienpremie wordt het ook aantrekkelijker om meer te werken en dat kan er ook toe leiden dat mensen volledig uit de bijstand stromen.

Mogelijke landelijke verruiming van de bijverdiengrenzen
In de op 21 juni verzonden kamerbrief[1] ‘vervolgaanpak Participatiewet’ is de Tweede Kamer geïnformeerd over de vervolgstappen voor de aanpak en verbetering van de Participatiewet. Ook daarin staat dat gekeken wordt naar een verruiming van de bijverdiengrenzen. Zo wordt het aanvaarden van (deeltijd)werk binnen de bijstand lonender gemaakt, waardoor uitstroom wordt gestimuleerd. Een voorstel hiervoor wordt uitgewerkt in samenwerking met gemeenten en de minister zegt toe op korte termijn met nadere informatie te komen. Voor Arnhem is het belangrijk om hier goed op aangesloten te zijn en te zien hoe dit zich verhoudt tot ons eigen voornemen. Wij zullen eveneens van de gelegenheid gebruik maken om de minister aan te moedigen om bij de voorgenomen verbetering van de Participatiewet uit te gaan van vertrouwen, en een zo sociaal mogelijke uitvoering.

[1] Kamerbrief vervolgaanpak Participatiewet | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

Eerdere verkenning bijverdienpremie in Arnhem
In het najaar van 2021 deden wij een onderzoek naar de uitbreiding van mogelijkheden voor beloning van werken naast de bijstand en hierover hebben wij uw raad geïnformeerd per raadsbrief. We keken daarbij ook goed naar twee gemeenten die op dat moment al aan de slag waren gegaan met die bredere mogelijkheden, namelijk Amsterdam en Wageningen. De leerpunten van die gemeenten nemen wij mee in het verdere proces.

Zorgvuldige implementatie
Het college wil zo snel als mogelijk starten met de invoering van de bijverdienpremie, zodat onze inwoners maandelijks meer overhouden en hun kansen om uit de bijstand te stromen alleen maar toenemen. Tegelijkertijd stellen wij vast dat de invoering van een bijverdienpremie zorgvuldig moet gebeuren. Er zijn verschillende keuzes te maken, zoals over de (maximale) hoogte en duur van de bijverdienpremie, wie ervoor in aanmerking komen en of er aanvullende voorwaarden gesteld worden aan de bijverdienpremie. Bovendien moet een goede uitvoering worden voorbereid. Daarnaast verkennen wij graag wat het plan van het Rijk is hiervoor en hoe dit past bij onze regeling. Wij zullen u in het najaar daarom uitgebreider en explicieter informeren over de voortgang, de verdere keuzes en het tijdspad naar een zorgvuldige in- en uitvoering.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris,	de burgemeester,
J.H. de Baas	A. Marcouch

Cynthia Hupkens en Nanda Bakker uitleg raad 5 juli 2023 om 22:00

Doel adviesraad toelichting

1. Korte motivatie ; toelichting op advies ; wij zijn positief over de bijverdien premie c.q. bonus beloning met reden omkleed . Tevens staan wij achter snelle invoering daar het moeilijke tijden zijn ; het is een positieve prikkel wat stimuleert naar betaald werk. Tevens als toeleiding naar zelfstandigheid , dit vinden wij van belang voor de inwoners . Immers betaald werkt met perspectief /salaris /arbeidsvoorwaarden biedt uiteindelijk een buffer tussen armoede, schuld E.a. Daarbij verlaagd het zorg kosten is uit onderzoek bekend .

Daarnaast zijn wij verheugd dat onze aanbevelingen worden meegenomen, als sinds 2018 ; dat invoering simpel is, onbelast is dus geen effect op toeslagen, en een positief gebaar en beloning voor de inwoner, dat er in gesprek wordt gegaan met deeltijdwerkers en werkgevers om voortgang naar meer uren en meer zelfstandigheid te faciliteren; dat de inwoners in deze actief worden geïnformeerd (ook over de financiële aspecten en consequenties , en inwoners ondersteund en gefaciliteerd worden.

We zijn verheugd dat er op vertrouwen wordt gestuurd en inwoner ook bij tussentijdse wijziging de bij verdien beloning niet wordt ingetrokken .

2. Wel willen wij t.a.v. aandachtspunten in ons advies nader toelichten ;

Wij begrijpen dat er veel landelijk geregeld is , t.a.v belasting en toeslagen , toch zijn wij van mening dat het essentieel is om deze punten concreet duidelijk te maken naar de lokale politiek, want ook zij kunnen hierin stappen zetten naar de landelijke politiek.
Dat is hard nodig immers iedereen is bekend met de problemen en de toeslagen affaire. Het werkt belemmerend en het kost mensenlevens .

De gemeentes en lokale politiek zijn immers lokaal uitvoerders maar ook belangen behartigers voor inwoners . Daar ligt bij hen ook een taak kritisch te zijn en waar mogelijk zorg te dragen voor aanpassingen, ook landelijk.
Want als zij het niet doen, als zij niet voor de inwoners staan, zie dan wel.

Punt 4 aanbevelingen bij verdienen in de bijstand :

Met alle goede voornemens naar onafhankelijkheid en zelfstandigheid vormt met name vaak belasting een zeer belemmerende invloed , : wij schetsen in 4 scenario's hoe afhankelijkheid toeneemt , gelijk blijft of afneemt .

Scenario a. waarbij werkende inwoners vanuit de bijstand plots worden geconfronteerd met bedragen met terugwerkende kracht ; want meer of volledig gaan werken en uit de bijstand gaan in september betekent dat over het gehele jaar plots alle toeslagen moeten worden terug betaald , dus van januari tot en met september terwijl er die maanden gewoon recht bestaat . Inwoner komt in problemen en toename zeer afhankelijke positie.

Scenario b . de toeslagen worden beëindigd als inwoners uit de bijstand is en volledig werkt maar er met inkomen nog niet vooruit gaat. Inwoners is deels afhankelijk maar met helpende hand cq advies (boekhouder administratie) kan er mogelijk worden genivelleerd. Afhankelijkheid blijft gelijk en er kan worden toegewerkt naar afname.

Scenario c. inwoner gaat werken per 1 januari en er is betekent dat het inkomen gelijk blijft en t.z.t. er ook op voorruit gaat ; (positief wel nog volgen) onafhankelijkheid neemt toe.

Scenario d. inwoner verliest tussentijds de baan en blijft dus met veel problemen achter ; afhankelijkheid neemt toe.

Scenario a. is meest en grootste probleem voor de inwoner waarbij ook een eigenlijke noodzaak aan toeslagen in maanden Jan-aug ten onrechte terug betaald moet worden , die reserve is er niet en zou er niet moeten zijn.

Wat gaat de lokale politiek c.q. gemeente hiermee doen ?

Graag deze concrete aandachtspunten meenemen bij alle scenario's

Cynthia Hupkens en Nanda Bakker
Adviesraad werk en inkomen

Conclusie samengevat:

Het doel van het inspreken vandaag is, om de motivatie en reden voor het positief advies toe te lichten: namelijk een bonus, stimulans voor mensen die werken vanuit de bijstand, om de weg naar meer uren en betaald werk c.q. de onafhankelijkheid te vergoten.

Wij pleiten voor een snelle invoering ten behoeve van de inwoners.

Daarnaast willen wij een concrete toelichting te geven op onze aanbevelingen en aandachtspunten, waarbij wordt toegelicht hoe afhankelijkheid afneemt, gelijk blijft of toeneemt . Afhankelijkheid is tegenover gesteld aan het doel zelfstandigheid. De belasting toeslagen blijken de grootste belemmering. Wij vragen aan de lokale politiek hier waar mogelijk actie in te nemen. Een toeslagen schandaal is genoeg geweest!

MENS **MAAK JE HART VOOR JE MEDEMENS**

* Toelichting advies bijverdienbeloning aan Gemeenteraad Arnhem vanuit adviesraad Werk en Inkomen Gemeente Arnhem 05-07-20323

RAADSKAMERADVIES

Raadsvoorstel "Proef bijverdienbeloning voor deeltijdwerk” 5 juli 2023

Raadsvoorstel "Proef bijverdienbeloning voor deeltijdwerk”

Zaaknummer:	221566
Portefeuillehouder:	Lauriks

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Brandts (D66), Van Munster (PvdA), Noomen (GroenLinks), Hogenhout (PvdD), Jansen (ChristenUnie), Bal (DENK), Pape (VVD), Elfrink (SP), Snelting (Volt).
De fracties CDA, Burgerbelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie zijn niet bij de bespreking vertegenwoordigd.

Verder zijn aanwezig: Lauriks (wethouder), Lahdo (bestuursadviseur)

Bespreking
Er wordt tijdens de informatieve fases ingesproken door mevrouw Bakker en mevrouw Hupkens namens de Adviesraad Werk en Inkomen en de raadskamer heeft naar aanleiding van de inspraakbijdrage vragen aan hen gesteld.
Tijdens de meningsvormende 1 bespreking is in twee termijnen door de aanwezige fracties vragen gesteld aan het college. Deze zijn beantwoord door de portefeuillehouder.

Toezeggingen

Evaluatie proef bijverdienbeloning
Wethouder Lauriks zegt toe om de proef na het eerste jaar en na het tweede jaar te zullen evalueren, de raad wordt later dit jaar geïnformeerd via een raadsbrief op basis van welke meetbare doelen de evaluatie zal plaatsvinden. In deze raadsbrief komt de portefeuillehouder ook terug op de wijze waarop monitoring van de uitstroom naar werk plaatsvindt.

Inkomensvrijlating arbeidsongeschikten
Wethouder Lauriks zegt toe om voor besluitvorming over het voorstel via een technische memo de vragen te beantwoorden met betrekking tot de uitspraak van de Centrale Raad over de berekening van de inkomstenvrijlating.

Bijverdienbeloning en BBZ en jongeren tot 27 jaar
Wethouder Lauriks zegt toe de mogelijkheden voor een bijverdienbeloning voor ondernemers (BBZ) en jongeren te onderzoeken en voor het einde van het jaar aan de raad te melden toe ver het college is met het uitzoeken van die mogelijkheden.

Verkenning “Werk moet lonen”
Wethouder Lauriks zegt toe om per memo terug te komen op de vraag of het mogelijk is om terug te halen welke overwegingen er zijn geweest voor het college om geen verdere opvolging te geven aan de verkenning “werk moet lonen” en zo ja die te vermelden. En daarnaast te achterhalen wanneer voor het college duidelijk werd hoe de Amsterdamse bijverdienpremie precies was ingericht.

RAADSKAMERADVIES

Raadsvoorstel "Proef bijverdienbeloning voor deeltijdwerk” 5 juli 2023

Terugvordering bijverdienbeloning
Wethouder Lauriks zegt toe om voor besluitvorming over het voorstel de raad schriftelijk te bevestigen dat het college gedurende de proef te hoog uitgekeerde bijverdienbeloning niet gaat terugvorderen tenzij er overduidelijk sprake is van fraude/kwade opzet, door bijvoorbeeld een verkeerde opgave van inkomsten. De wethouder zal dit juridisch laten toetsen in het kader van de rechtszekerheid.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de bespreking geconcludeerd dat de informatieve en meningsvormende fase 1 is afgerond. Het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende vergadering als bespreekstuk.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

B.M.L. Groot

Titel/onderwerp: # Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Wendy Akkers
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026 – 377 4008
		E-mailadres:	Wendy.Akkers@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (m1)		
Toelichting	**Inhoud** Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties. Het college stelt voor in te stemmen met de wijzigingen na de ingediende zienswijzen en om de omgevingsvisie en de plan-MER vast te stellen en de oude structuurvisie in te trekken. **Aanvullende informatie** Op https://www.arnhem.nl/omgevingsvisie staat aanvullende, toegankelijke informatie voor iedere geïnteresseerde in de omgevingsvisie. Hier staat ook een link naar de digitale kaart van de omgevingsvisie, waarin in 1 oogopslag staat wat over een locatie in de visie staat. Ook is een verwijzing naar de teksten uit de omgevingsvisie zelf opgenomen. De kaart is te vinden via deze link. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronding van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	Op 21 juni 2023 is gestart met de behandeling in. Daar is de informatieve fase afgerond en is de meningsvormende fase 1 gestart. De eerste termijn van de raadskamer is afgerond en het college is begonnen met de beantwoording maar heeft deze niet kunnen afronden. Globaal gezien heeft de wethouder de vragen van Forum voor Democratie, Denk, Volt, VVD, CDA en D66 beantwoord, de andere vragen nog niet. Om die reden wordt de volgende vergaderorde voorgesteld: <u>Vergaderorde vervolg M1</u> - Vervolg eerste termijn college waarin antwoorden worden gegeven op de gestelde vragen. - Indien nodig volgt een tweede termijn van de raadskamer en een tweede termijn van het college. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 168764

Onderwerp: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Kernboodschap

Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties.

Voorstel

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleid- en gebiedsuitwerkingen.
3. De ‘structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040’ uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2.

Inleiding

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekening. Periodes van droogte, toename van wateroverlast en de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar. Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om onze stad gezonder en veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crises en ontwikkelingen vragen enerzijds korte-termijnhandelen om dat te doen wat we moeten doen en anderzijds hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.
Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad voor de langere termijn. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en

Gemeente Arnhem

ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

De vast te stellen omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde de voorontwerp Omgevingsvisie vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners en bestuurlijke partners en enkele beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college in november 2022 vaststelde. Per brief is de gemeenteraad steeds meegenomen in het proces. De visie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevelingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen. Een toelichting op de zienswijzen en de ambtelijke wijzigingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie zijn kernachtig weergegeven in het wijzigingendocument in bijlage 1.

Beoogd effect

Een ruimtelijke strategie voor de komende twintig jaar die ervoor zorgt dat we ruimte kunnen blijven bieden aan diverse ontwikkelingen die bijdragen aan onze maatschappelijke doelen en die tegelijkertijd de typisch Arnhemse waarden beschermt, behoudt en versterkt.

Argumenten

1.1	*De zienswijzen en nieuwe inzichten in ons beleid en gebiedsontwikkelingen geven aanleiding om de ontwerp-omgevingsvisie gewijzigd vast te stellen.*
	De zienswijzen vormen een sluitstuk van een participatietraject dat in 2020 gestart is. Voor een overzicht van dit traject verwijzen we naar hoofdstuk 1 van de omgevingsvisie waarin we ingaan op de totstandkoming van de visie. In het hele traject hebben onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere betrokkenen grote betrokkenheid getoond. Dat heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die van 11 november tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage lag. In totaal zijn er 17 zienswijzen ingediend. In het wijzigingendocument hebben we alle zienswijzen samengevat en van een reactie voorzien. Tevens is aangegeven of we in de zienswijze aanleiding zien om de omgevingsvisie te wijzigen. In de periode tussen het vaststellen van de ontwerp-omgevingsvisie in november 2022 en vandaag heeft de wereld niet stilgestaan. Beleidsactualisaties, gebiedsontwikkelingen en de inzichten uit het MER hebben geleid tot aanscherpingen of concretiseringen in de vast te stellen omgevingsvisie. Ten behoeve van een transparant proces en besluitvorming hebben we in het wijzigingendocument aangegeven welke (ambtelijke) wijzigingen zijn doorgevoerd en waarom we dat gedaan hebben.
2.1	*De druk op de ruimte in de stad maakt een integrale visie nodig.*
	Op dit moment staan we voor grote uitdagingen die van invloed zijn op het functioneren van onze stad en het welbevinden van onze inwoners. Slimme keuzes zijn nodig om ook in de

toekomst de stad te kunnen zijn, die we willen zijn. De Omgevingsvisie Arnhem 2040 zorgt voor een strategische koers voor onze leefomgeving die de basis vormt voor beleids- en gebiedsuitwerkingen. De omgevingsvisie is een instrument van de toekomstige Omgevingswet. De ontwerp-omgevingsvisie voldoet aan de eisen hiervan. Echter, het is niet de Omgevingswet die deze visie nodig maakt maar het zijn de grote en complexe opgaven waar we vandaag al mee te maken hebben, die een integrale strategische langetermijnkoers voor de fysieke leefomgeving nodig en urgent maken.

2.2 De omgevingsvisie is inspirerend en uitnodigend.

De omgevingsvisie is inspirerend en nodigt onze partners en initiatiefnemers uit om met goede plannen bij te dragen aan de toekomst van onze stad. Daarmee sluit deze visie aan op de geest van de Omgevingswet en de afspraken die zijn gemaakt in het Stadsakkoord over de woningbouwopgave. Door een duidelijke koers kunnen we een goede gesprekspartner zijn voor initiatiefnemers, onze ruimtelijke kwaliteiten versterken en onze waarden en identiteit beschermen.

2.3 Het Milieueffectrapport (MER) toont aan dat de omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan de leefomgeving en ambities van Arnhem.

Het MER geeft inzicht in effecten, haalbaarheid en doelbereik en bevat aanbevelingen voor de uitwerking van de visie in beleid. Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid, erfgoed et cetera), hebben we door bureau Tauw een Milieueffectrapport laten opstellen. Dit rapport laat tevens zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Tijdens de terinzagelegging van het MER heeft de commissie MER een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Haar advies is wel ook de relevante milieueffecten van alternatieve ontwikkelscenario's te onderzoeken waaronder het ontwikkelen van woningbouw op agrarische gronden en ook de gevolgen voor stikstof uitgebreider te onderbouwen. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER. Ook uit het aanvullend onderzoek blijkt dat de ruimtelijke keuzes uit de omgevingsvisie bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving én onze ambities voor de stad.

2.4 *De omgevingsvisie anticipeert op de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking treedt*

Ons voorstel is om de omgevingsvisie nu al door de raad vast te laten stellen en niet te wachten tot de Omgevingswet in werking treedt op 1 januari 2024. De opgaven in de stad zijn te urgent om te wachten. Omdat de omgevingsvisie voldoet aan de eisen van de Omgevingswet zal deze omgevingsvisie na inwerkingtreding een volwaardig instrument zijn.

3.1	*De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie Arnhem uit 2012 met uitzondering van een aantal specifieke onderdelen*
	Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijke koers voor de stad vast, een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden. Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Sinds het voorontwerp is er een nieuwe gemeenteraad geïnstalleerd*
	In de periode tussen voorontwerp-omgevingsvisie en dit voorstel om de omgevingsvisie vast te stellen is een nieuwe gemeenteraad gekozen en heeft zich een nieuw college gevormd. Een groot deel van het proces om te komen tot de omgevingsvisie ligt in de voorgaande raadperiode. In deze periode is de inhoud door de raad vastgelegd in de voorontwerp-omgevingsvisie en is de stad uitvoerig betrokken in een breed participatieproces. De omgevingsvisie die nu voorligt is op enkele punten aangescherpt en in lijn gebracht met onze ambities maar is in essentie gelijk gebleven.
1.2	*Een succesvolle uitvoering vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak en om langdurige samenwerking en investeringen*
	De uitvoering van de omgevingsvisie vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek te gaan naar oplossingen die zo veel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven. Dit betekent dat we de gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden integraal moeten oppakken zodat we synergie tussen opgaven creëren. Een integrale aanpak betekent bovendien dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma en hierbij nadrukkelijk ook de omgevingskwaliteit betrekken. Daarnaast kan de gemeente het niet alleen. Voor de uitvoering van onze ambities zijn we afhankelijk van andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. Het is dan ook essentieel dat we de koers die we de afgelopen jaren hebben ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, de Regionale Energiestrategie (RES) en de

Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley voorzetten om een langjarige samenwerking aan te gaan. Tevens is het zaak om partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken en kansen te zoeken om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Participatie

Wie wilden we bereiken?
De omgevingsvisie is een resultaat van een intensief participatieproces. Met participatie wilden we de volgende doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele belanghebbenden en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

De Arnhemmers zijn expert in hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie in de toekomst.

Voorbereiding participatieproces
Aan dit proces ging een uitgebreide voorbereiding vooraf waarbij eerst de typische Arnhemse waarden in beeld zijn gebracht in een Waardenatlas. Op basis van het Arnhemse DNA en de trends en ontwikkelingen is vervolgens het Koersdocument Arnhem 2040 opgesteld. Dit document bevat de ambities voor de stad, denk aan woningbouw, mobiliteit, werkgelegenheid, gezondheid, groen, klimaat et cetera met daarbij verschillende ontwikkelscenario's.

Koerswijzer en scholieren
Met een zogenaamde koerswijzer (gebaseerd op de stemwijzer bij verkiezingen) konden de participanten aan de hand van stellingen bepalen welke van de drie ontwikkelscenario's het beste aansloot bij de voorkeuren van de participant. Op basis van de resultaten van de koerswijzer, Rapport Koerswijzer Arnhem zijn er voor drie onderwerpen vervolgens nog verdiepende stellingen online gezet: de thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Daarnaast hebben we scholieren op middelbare scholen uitgedaagd om een presentatie te maken over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. In het Participatiedocument lichten we dit verder toe.

Arnhems klankbordnetwerk en Bouwsociëteit Arnhem
Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem

voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Terinzagelegging voorontwerp- en ontwerp omgevingsvisie
Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het Actualisatiedocument zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt).

De door het college vastgestelde ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Het als bijlage toegevoegde wijzigingen-document omvat alle ingediende zienswijzen en onze reactie hierop en of en hoe deze zijn meegenomen in de omgevingsvisie.

Financiën

De omgevingsvisie maakt onderdeel uit van het project implementatie van de Omgevingswet. De totstandkoming van de omgevingsvisie wordt uit dit budget gefinancierd. Dit besluit op zichzelf heeft derhalve geen financiële consequenties. De uitvoering van de omgevingsvisie, met de grote opgaven en ambities, vraagt om een langjarige inzet van personeel en middelen en om samenwerking met andere overheden en belanghebbenden. Deze uitvoering vindt echter stapsgewijs plaats en bestaat uit afzonderlijke besluiten met bijhorende financiering. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie schetsen we het kader voor de aanpak en voor de langdurige inzet van middelen.

Uitvoering

De vaststelling van de omgevingsvisie is geen sluitstuk maar het startpunt voor het werken met de omgevingsvisie als richtinggevend kader in de ontwikkeling van de stad. Dit betekent dat we de ambities uit de omgevingsvisie de komende periode nader concretiseren in thematisch beleid en in kaders voor gebiedsontwikkelingen die uiteindelijk landen in het omgevingsplan. De omgevingsvisie is een langetermijnvisie en is van strategisch niveau. Deze laat ruimte voor exacte invulling, fasering en politieke accenten. In hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie is een overzicht opgenomen van de verschillende beleidsuitwerkingen. De gemeenteraad heeft bij deze uitwerkingen een belangrijke rol in de kaderstelling vooraf en bij de uiteindelijke vaststelling van het beleid of het omgevingsplan. Dit proces is al gestart met de behandeling van bijvoorbeeld de startnotities voor het duurzaam mobiliteitsplan en voor de woonvisie en verschillende gebiedsontwikkelingen waaronder Schaapsdrift.

Bij de uitwerkingen streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners. Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover ze mee kunnen praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Met de vaststelling van de omgevingsvisie start tevens een dynamisch beleidsproces. Een proces waarin we de voortgang op het behalen van onze ambities monitoren. Dit levert waardevolle informatie op die we iedere raadsperiode met de raad evalueren waarna de visie eventueel kan worden bijgesteld.

Communicatie

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces, zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als document maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Omgevingsvisie
- Plan-MER en aanvulling Plan-MER
- Bijlage 1 Wijzigingendocument
- Bijlage 2 Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
- Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
- Bijlage 4 Persbericht Commissie m.e.r.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	168764

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 april 2023, nummer: 168764;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet en artikel 3.1, eerste lid van de Omgevingswet en artikel 4.10, eerste lid van de Invoeringswet Omgevingswet;

besluit:

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleidsuitwerkingen.
3. De structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040 uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

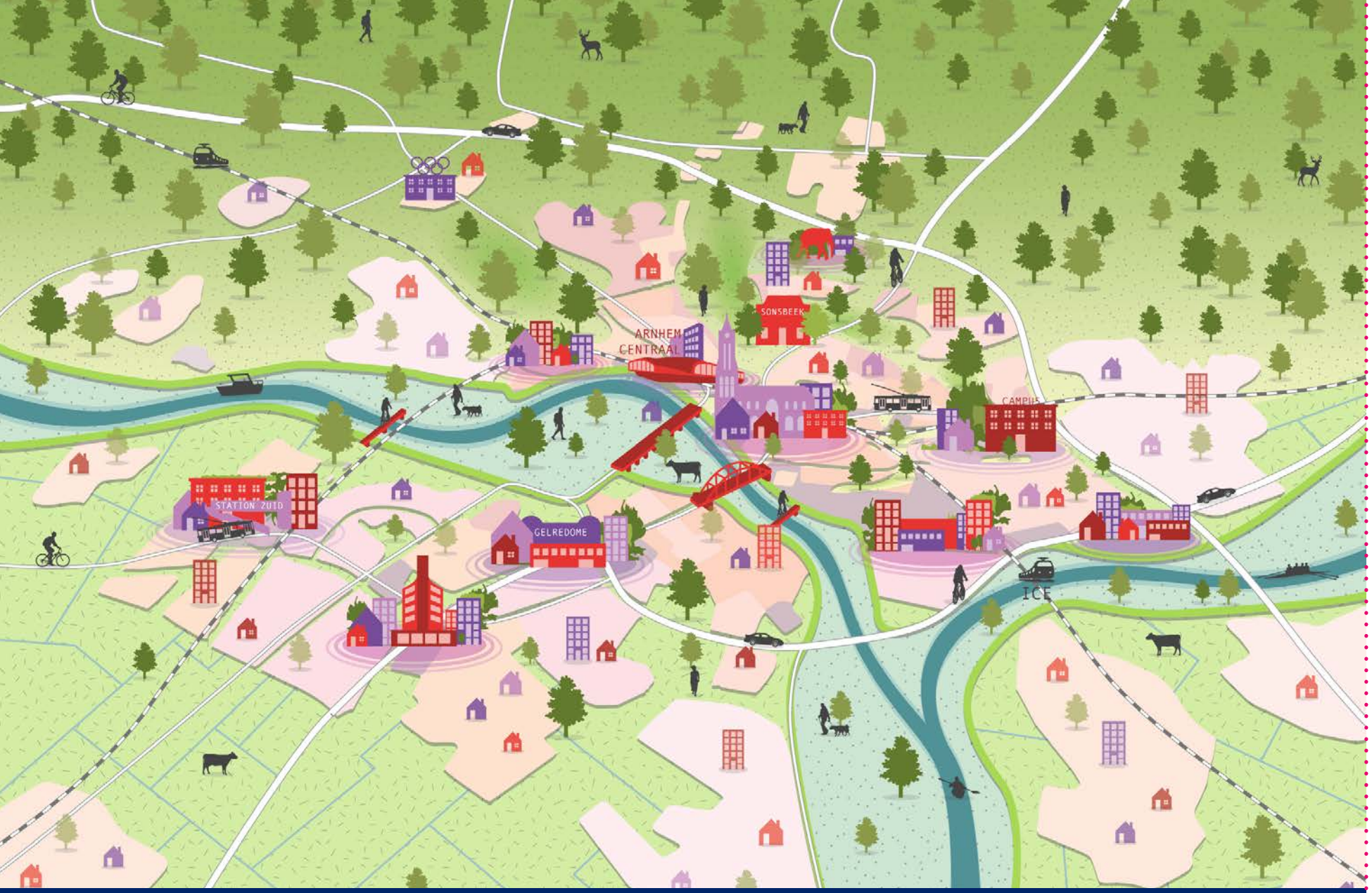

Omgevingsvisie Arnhem 2040

vast te stellen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem

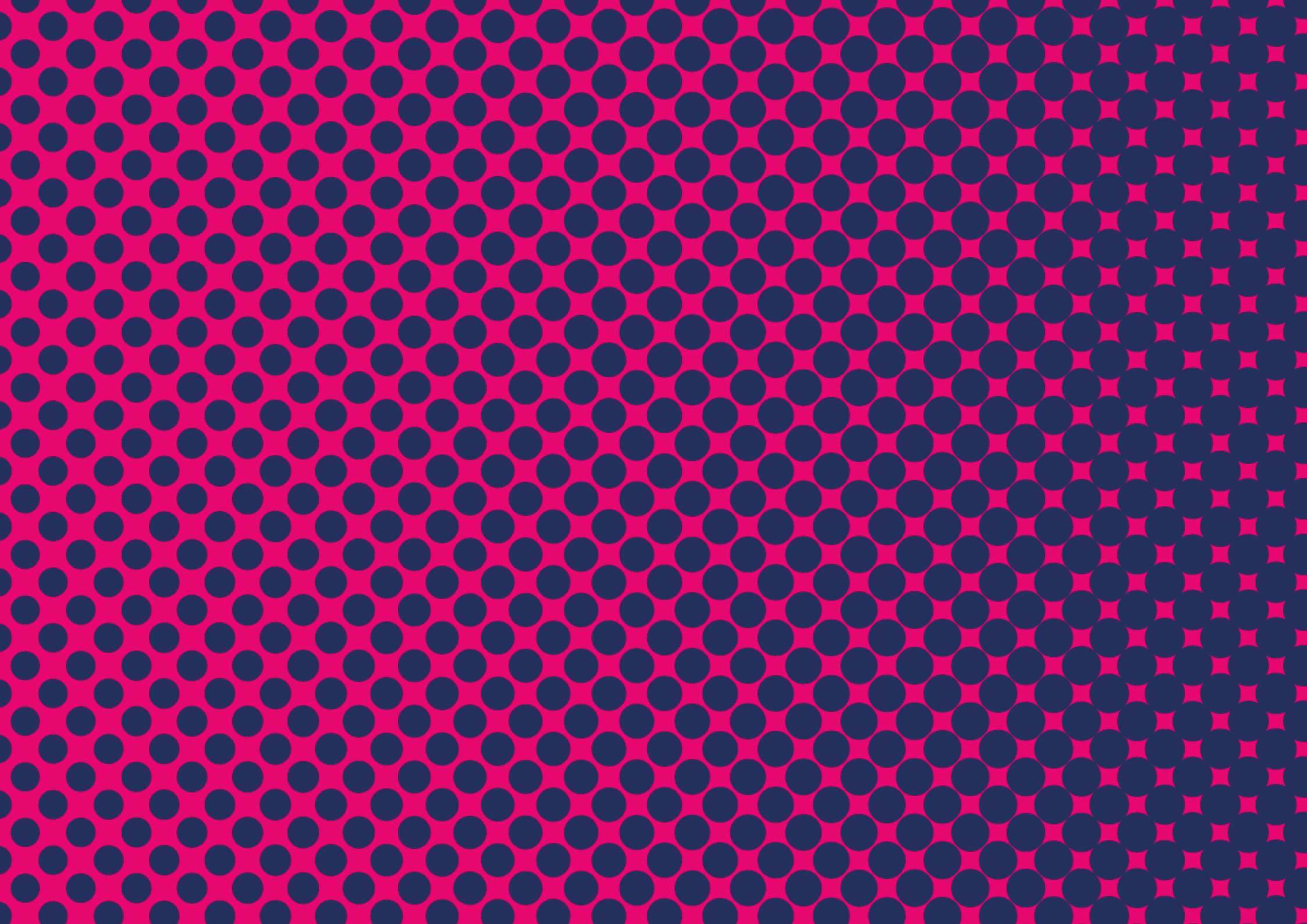

Arnhem 2040

Omgevingsvisie

Lazy King in park Sonsbeek

Voorwoord

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekeningen. Periodes van droogte, toename van wateroverlast, de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar.

Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om de stad gezonder, veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crisis en ontwikkelingen vragen enerzijds om snel te handelen om te doen wat we moeten doen en anderzijds om hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.

Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Stedelijke Ontwikkeling

Samenvatting

Hoe Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad de Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld. In onze aanpak vormen de ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn het vertrekpunt.

Waarom deze omgevingsvisie 2040?

Een omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. In dit geval een beeld van Arnhem in 2040. Dat beeld gaat niet alleen over 'klassieke' ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over ecologie, gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid. Een omgevingsvisie beschrijft hoe we keuzes gaan maken in het ruimtegebruik, rekening houdend met al die thema's. Met als doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt.

In 2012 verscheen de laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040'. Door snelle ontwikkelingen in met name verstedelijking , klimaatverandering en mobiliteit is die visie voor een deel verouderd. Daarom is nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld.

De stad denkt mee

Bewoners, ondernemers en organisaties van Arnhem hebben meegedacht over de omgevingsvisie. Ruim 3500 mensen reageerden online op 18 stellingen en drie scenario's. Professionele partijen namen deel via een klankbordnetwerk met bijeenkomsten. Middelbare scholieren maakten een presentatie hoe zij Arnhem willen zien over twintig jaar. Deze participatie heeft invloed gehad: de omgevingsvisie is op een aantal aspecten aangepast en ingevuld op basis van de inbreng uit de stad. Bijvoorbeeld: meer aandacht voor natuur, ontmoeten en bewegen bij de straat- en buurtinrichting, hoogbouw op goed bereikbare plekken, het voorzieningenniveau in de wijk (wat moet dichtbij, wat kan verder weg) en een doordachte mix van de vervoersmiddelen zoals fiets, bus en auto. Ook onze bestuurlijke en maatschappelijke partners hebben mee kunnen denken over de omgevingsvisie en hun bijdrage geleverd aan de doelstellingen en oplossingsrichtingen als het gaat om de ontwikkeling van de stad.

De Arnhemse uitdaging: wat komt er op ons af?

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie, kringloopeconomie, klimaatverandering, druk op de natuur en digitalisering, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid van mens en dier veranderen ook. Niet alles kan overal zonder de kwaliteiten van de stad onrecht aan te doen. We moeten schaarse ruimte intensief benutten, prioriteiten stellen en een weloverwogen ruimtelijke koers varen.

Op naar 2040: waar ligt onze focus?

Arnhem is in trek bij bewoners, bedrijven en bezoekers en groeit. In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Deze groei willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Het gewenste toekomstbeeld voor Arnhem 2040 is een stad als onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten.

Om dat streefbeeld in 2040 te bereiken, geven we de komende jaren vooral aandacht aan:

- een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene, creatieve, ondernemende energiestad;
- een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector;
- investeren en bouwen op die plekken in de stad die goed met het OV bereikbaar zijn en al over voorzieningen beschikken. We bieden meer ruimte voor fietsen en wandelen;
- woningen creëren ín de stad, met aandacht voor mensen met beperkingen, een achtergestelde maatschappelijke positie en/of een kleine portemonnee;

- ruimte voor nieuwe gemengde woon-werkmilieus in de stad;
- een aantrekkelijke, gezonde, groene woon- en leefomgeving passend bij het veranderende klimaat;
- het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van dieren en het verbeteren van dierenwelzijn;
- een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid;
- gezonde wijken waar iedereen kan meedoen;
- verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede;
- transformatie van de bruisende binnenstad van koop- naar ontmoetingscentrum.

Hoe maken we keuzes?

We houden rekening met wat er in heel Nederland speelt en hanteren bij het maken van keuzes de drie criteria uit de nationale omgevingsvisie: we combineren op één plek liefst meerdere functies, we gaan uit van de kenmerken van een gebied en we lossen onze eigen problemen hier en nu op. In Arnhem onderscheiden we nog vier aanvullende 'afwegingsprincipes', die ons helpen bij het maken van keuzes. We stellen de volgende voorwaarden aan het ruimtegebruik in een groeiende stad:

1. De Arnhemse identiteit versterken.

Bij ruimtelijke keuzes staan de kwaliteiten en identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Bij de bouw en herinrichting zijn het behoud en de versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden daarom belangrijke voorwaarden.

2. Duurzaam en gezond ontwikkelen.

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat natuurwaarden toenemen, klimaat maatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit. De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie.

3. Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen.

Een voorwaarde voor de groei is dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- of bedrijfsruimte moeten tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

4. Slim omgaan met ruimtegebruik.

Ruimte is schaars en moet dus efficiënt gebruikt worden. Dit betekent dat we nieuwe woningen en kantoren zoveel mogelijk bouwen op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van veel voorzieningen. Daar gaan we de hoogte in. We mengen functies en houden ook rekening met ontwikkelingen onder de grond, zoals kabels en leidingen, grondwater en bodemkwaliteit.

Thema- en gebiedsgerichte uitwerking

In de Omgevingsvisie Arnhem 2040 werken we deze keuzes integraal uit in zes overkoepelende thema's: ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving, economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid en schone mobiliteit en tenslotte energietransitie.

In de omgevingsvisie is een uitwerking van deze koers opgenomen voor vijf deelgebieden: Arnhem Centrum, Arnhem West, Arnhem Oost, Arnhem Zuid en Arnhem Noord. Dit zijn deelgebieden waar relatief veel opgaven tegelijk spelen. In de komende jaren zal juist in die delen van de stad veel veranderen en zijn belangrijke keuzes te maken. Dit doet natuurlijk niets af aan het belang en de kwaliteiten van andere deelgebieden van Arnhem.

Waar wordt de omgevingsvisie voor gebruikt?

De omgevingsvisie biedt uitgangspunten, criteria en randvoorwaarden waarbinnen en waarmee de gemeente beleid en gebiedsvisies kan ontwikkelen en projecten tot uitvoering kan brengen. De visie is bindend voor de gemeente. Binnen de hier gestelde kaders is ruimte voor concrete keuzes, invulling en fasering, iets dat we uiteraard samen met onze bewoners, ondernemers en organisaties gaan oppakken.

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Samen met de stad willen we werken we aan mooie plannen om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst. We zijn trots op Arnhem en gaan de toekomst met vertrouwen tegemoet!

De AKU fontein op het Gele Rijders Plein

Inhoudsopgave

Voorwoord 5
Samenvatting 6

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Totstandkoming 11
1.3 Doorkijk naar vervolgproces 15
1.4 Samenhang 15

2. Arnhem in een veranderende wereld 19
2.1 De Arnhemse identiteit als basis 19
2.2 Vanuit verschillende perspectieven 22
2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland 23
2.4 Onderdeel van de groene metropoolregio 23
2.5 We werken samen binnen de Euregio 24

3. De Arnhemse uitdaging 25
3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen 25
3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes 27

4. Koersen richting 2040 29
4.1 Waar willen we naar toe? 29
4.2 De visie van Arnhem 30
4.3 Afwegingsprincipes 32

5. Thematische uitwerking 35
5.1 Een aantrekkelijk Arnhem 35
5.2 Een groene, gezonde en veilige stad 39
5.3 Een vitale stad 45
5.4 Een stad waar het goed wonen is 49
5.5 Ruimte voor schone mobiliteit 51
5.6 Een stad met nieuwe energie 53

6. Gebiedsuitwerking 57
6.1 DNA van de wijken 57
6.2 Arnhem Centrum 60
6.3 Arnhem West 64
6.4 Arnhem Oost 68
6.5 Arnhem Zuid 72
6.6 Arnhem Noord 76

7. Doorwerking 81
7.1 De wettelijke basis 81
7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten 81
7.3 Thematische beleidsuitwerkingen 83
7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies 85
7.5 Structuurvisie Arnhem 2020 85

8. De Arnhemse aanpak 87
8.1 Uitvoeringsprincipes 87
8.2 Instrumenten 88
8.3 Organisatiecapaciteit 89
8.4 Investeringscapaciteit 90

Afbeelding 1.1 Station Arnhem Zuid

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en verstedelijking vragen om een andere inrichting. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vraagt om samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. Daarom is een actuele, integrale visie nodig op de leefomgeving in Arnhem; een door de stad gedragen koers richting 2040.

1.1 Aanleiding

Een omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Een omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, we passen de visie aan als dat nodig is. Op die manier zorgen we ervoor dat de visie ook oplossingen kan bieden voor opgaven die we nu nog niet voorzien. Daarom wordt de omgevingsvisie elke raadsperiode tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast. Een omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid, inclusie, veiligheid en duurzaamheid. Deze onderwerpen bekijken we niet los van elkaar, maar in onderlinge samenhang.

Positie van het instrument omgevingsvisie

In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op de huidige opgaven zoals de ontwikkelingen in verstedelijking en klimaatverandering is deze visie deels verouderd. Daarom nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040.

1.2 Totstandkoming

Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en integrale keuzes maken voor onze leefomgeving. Veel verschillende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vragen om ruimte in de stad. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities samengevoegd in realistische doelen. Hiervoor hebben we vier afwegingsprincipes benoemd. Bij het opstellen van deze principes is de kracht van de stad en de regio gebruikt. In een zorgvuldig proces komen we op deze manier samen met de stad tot de juiste keuzes.

Eerdere stappen tot omgevingsvisie

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners. In de vorm van een voorontwerp is deze inhoud door de gemeenteraad in 2021 van Arnhem vastgesteld. Daarna is een ontwerp-omgevingsvisie opgesteld die ook ter inzage heeft gelegen.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten (zie afbeelding 1.1). Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

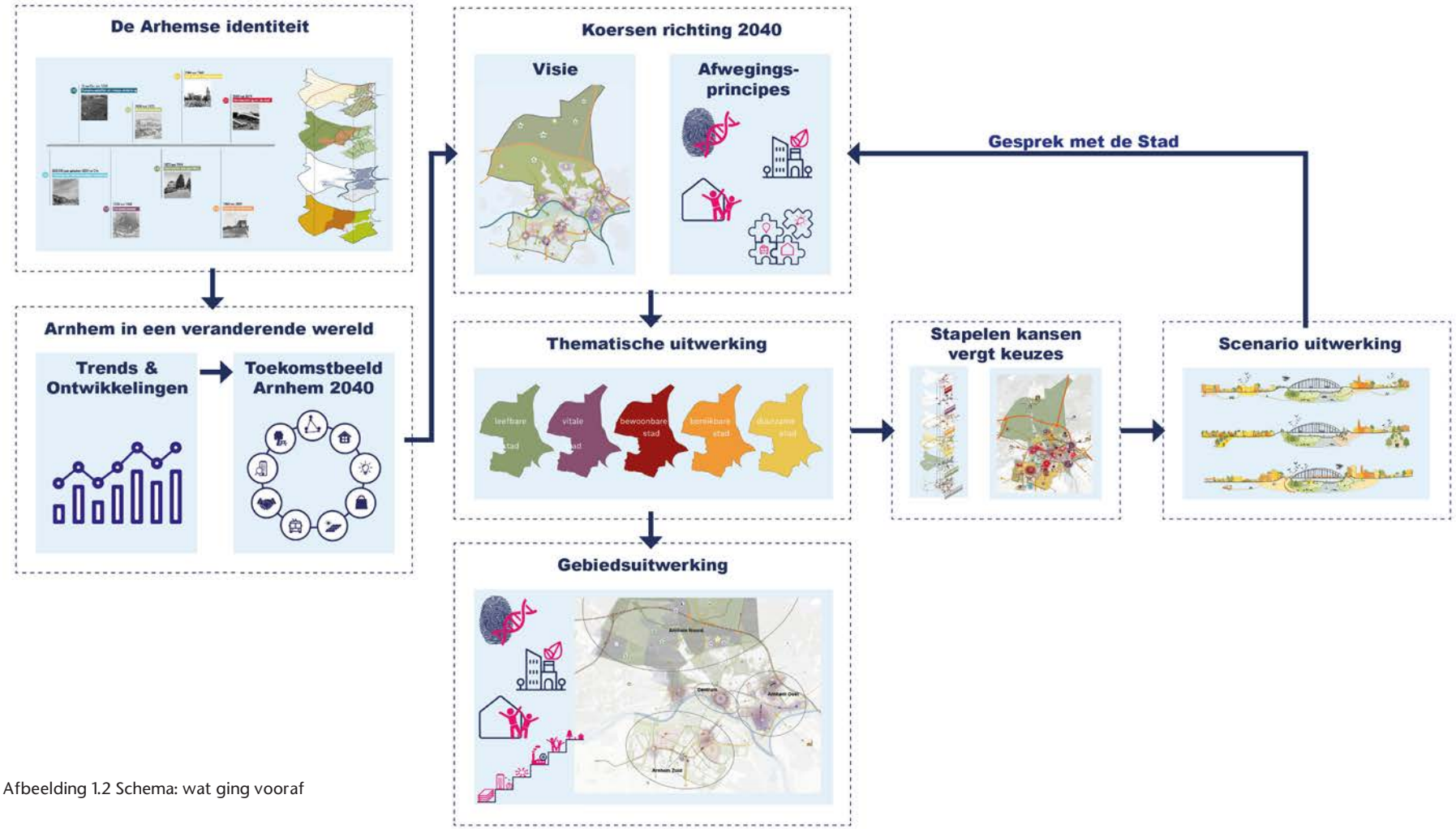

Afbeelding 1.2 Schema: wat ging vooraf

Koppeling met het participatietraject

Zoals in afbeelding 1.2 te zien, zijn door het stapelen van kansen, keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met de participatie wilden we doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen.

De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen gaan leiden tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst.
De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fiets infrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;

De winnende presentatie van het scholenproject was het idee om wegen in Arnhem om te vormen tot een ecologische tuin en boerderij voor lokale voedselproductie. Wethouder Cathelijne Bouwkamp zei over de video's: "Ik ben supertrots op alle leerlingen die een video hebben gemaakt en dat ze het belangrijk vinden hoe hun stad er straks uit ziet. Het winnende filmpje is erg origineel."

Afbeelding 1.3 Winnende video van het scholenproject

- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Proces

De omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde het voorontwerp vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners, bestuurlijke partners en beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college van B&W in november 2022 vaststelde.
De ontwerp-omgevingsvisie heeft van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage gelegen. In totaal zijn 17 zienswijzen ingediend.

Op basis van de omgevingsvisie hebben we ook onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Door de milieu effecten in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken hebben we meer inzichten gekregen in de haalbaarheid van de visie.

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu en gezondheid) hebben we door bureau TAUW een Milieueffectrapportage (MER) laten opstellen. Dit rapport laat zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities.

De commissie MER heeft een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER-rapport aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER.

De omgevingsvisie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevlingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen.

1.4 Samenhang

Het document dat voor u ligt, vormt in zijn geheel de omgevingsvisie. Hierin staat de koers voor de fysieke leefomgeving van Arnhem. Dit houdt in dat de onderdelen niet los van elkaar gelezen kunnen worden. De opgaven en koers voor 2040 staat in het hele document centraal. Alle onderdelen bij elkaar vormen onze visie. Afbeelding 1.4 geeft aan uit welke onderdelen de koers van de omgevingsvisie bestaat. Dit is van belang bij de verdere uit- en doorwerking van de visie.

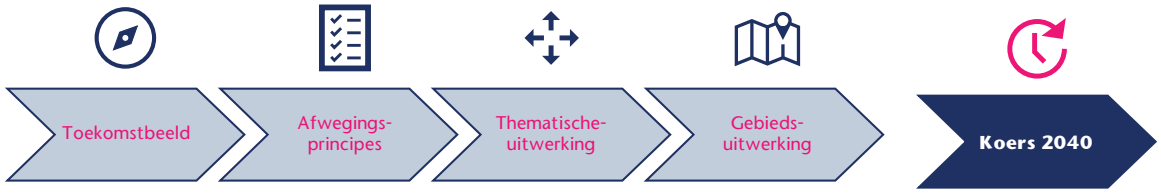

Afbeelding 1.4 Samenhang tussen de verschillende onderdelen

Leeswijzer

- In het volgende hoofdstuk wordt gestart met de positie van Arnhem in een veranderende wereld. Daarbij is de Arnhemse identiteit onze basis voor de toekomst.
- Vervolgens wordt Arnhem in hoofdstuk 2 vanuit verschillende perspectieven geschetst, zoals als onderdeel van de Groene Metropoolregio en als onderdeel van een gaaf Gelderland.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de opgaven waar Arnhem voor staat, uitgaande van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. De combinatie van opgaven en ambities vraagt om keuzes.
- Hoofdstuk 4 doet een voorzet voor die keuzes en geeft aan welk toekomstbeeld Arnhem voor 2040 voor ogen heeft. Inclusief afwegingsprincipes.
- De thematische uitwerkingen staan in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 6 staan uitwerkingen van enkele deelgebieden waar veel ambities en keuzes samenkomen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.
- Hoofdstuk 7 geeft de doorwerking van de visie weer op de bestaande beleidskaders en gebiedsvisies. Waar moeten beleidskaders aangepast worden om de ambities en de samenhang ertussen te kunnen realiseren en wat betekent dit?
- Ten slotte is in hoofdstuk 8 een aanzet gedaan tot de uitwerking van de omgevingsvisie. Wat is er nodig om de omgevingsvisie uit te voeren; welke middelen en instrumenten we inzetten, welke rol de gemeente heeft en welke partners hierbij nodig zijn.

Reacties van Arnhemmers op stellingen over...

"Er was een tijd dat het draagvlak voor hoogbouw niet groot was in Arnhem. Ik denk dat de tijd nu rijp is, dit zie je ook in andere middelgrote steden."

...hoogbouw

"Het lijkt me niet eenvoudig een sfeervol centrum te creëren als er hoogbouw moet komen. Al is het maar door het gebrek aan licht wat hoogbouw met zich meebrengt. Hoogbouw heeft ruimte nodig om zich heen."

"Als iedereen blijft roepen 'niet in mijn achtertuin', komen we nooit verder. Hoogbouw hoeft echt niet overal, maar als het past doe het dan goed. Maak van Arnhem weer de hoofdstad van Gelre!"

"Hoogbouw is niet de enige oplossing. Verdichten kan ook relatief laag. Barcelona is de dichtst bevolkte stad van Europa, met nauwelijks hoogbouw"

"Het groen is voor veel mensen een van de redenen om in Arnhem te wonen. De vele parken zijn kostbaar. Om de woningnood op te lossen is hoogbouw hard nodig."

"Gratis parkeren stimuleert autogebruik en ik pleit juist voor minder auto's en dus een betere luchtkwaliteit in de stad."

...de inrichting van de straat

"Minder auto's in de straten: bouw meer parkeergarages in woonblokken voor de bewoners van dat blok. Parijs doet dat."

"Gratis parkeren hoort bij woongenot"

"Als inwoner van je eigen straat mag je verwachten dat je in de buurt gratis kan parkeren. Tenslotte betalen wij allemaal wegenbelasting"

"Naar school in de eigen wijk vind ik belangrijk voor de sociale contacten en ontwikkeling van mijn kinderen."

"Men wil ook leefgenot en dat gaat niet met horeca en kinderdagverblijven. Voorzieningen net buiten de wijk met voldoende parkeergelegenheid zou een mooie optie zijn"

"Ik vind het prettig dat er een centrum is waar je heen kunt als je iets nodig hebt en dat het verder in wijken rustiger blijft. Ik heb liever meer groen in de wijken dan dat er opeens winkels bij komen."

Ja, wijken wel vergroenen, maar behoud wel de mogelijkheid om je auto bij je huis neer te zetten."

...voorzieningen

"Zeker met een verouderende bevolking is het belangrijk om winkels en overige voorzieningen in de buurt te hebben."

"Ik vind het fijn als alles lopend of fietsend snel te bereiken is. Dit is de reden waarom ik weg ging uit Schuytgraaf: 1100 meter lopen naar de bakker! 3400 naar de snackbar of het café."

"Eerlijker verdelen ben ik voor, bijvoorbeeld dat een huishouden nabij het huis één auto kan parkeren. Dat meerdere auto's elders zouden moeten staan. Al kan het natuurlijk zijn dat iemand deze toch echt nodig heeft."

"Er is in mijn wijk weinig ruimte voor sociale ontmoeting en sport en spel (buiten). Daar mag echt wel in geïnvesteerd worden."

Afbeelding 2.1 Audrey Hepburnplein in de Binnenstad

2. Arnhem in een veranderende wereld

Arnhem bezit veel ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn. In onze aanpak vormen deze kwaliteiten het vertrekpunt: we ontwikkelen vanuit het Arnhemse DNA.

2.1 De Arnhemse identiteit als basis

Als uitgangspunt voor deze omgevingsvisie geldt dat we ruimte bieden aan de fysieke ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem.

Arnhem bezit veel ruimtelijke, landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten waar we trots op zijn en die onze stad uniek maken. Het gaat daarbij om waarden die van belang zijn voor de ruimtelijke fundamenten van Arnhem, ontstaan door natuurlijke processen, sociaal-maatschappelijke of economische gebeurtenissen. Omdat deze ruimtelijke fundamenten sterk sturend zijn in de verdere ontwikkeling van de stad, gebruiken we ook wel de term ‘DNA van Arnhem’.

Veelzijdige ondergrond

Arnhem kent vier landschapstypen: het reliëfrijke stuwwallenlandschap, het gradiëntlandschap dat zich heeft gevormd op de overgang tussen de Veluwe en de rivieren, het rivierenlandschap van Rijn en IJssel en het polderlandschap in Arnhem Zuid.

De stad ligt ingebed in deze landschappen. Het is uniek dat deze landschappen tot diep in het stedelijk gebied doordringen. Voorbeelden zijn onder meer de stadsparken, lanen, dijken, uiterwaarden en historische polderlinten

Ook in het stedelijk gebied zijn de overgangen tussen verschillende landschapstypen vaak goed te zien. Zo markeert de Velperweg de overgang tussen de poldergrond en zandgrond. Een ander voorbeeld is te vinden bij Onderlangs, waar het stuwwallenlandschap op dramatische wijze het Rivierenlandschap raakt. Door de verwevenheid van stad en landschap is de afstand naar groen overal klein. Daar waar de drie landschappen in contact komen met het stedelijk weefsel is deze overgang goed te ervaren. De rijkheid in variatie en landschap die in deze regio is ontstaan, is uniek voor Nederland.

Stedenbouwkundige contrasten

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie. Elke bouwperiode in de geschiedenis van de stad bracht eigen stedenbouwkundige idealen met zich mee en een eigen ruimtelijke inrichting. Deze gebieden liggen als ‘scherven in het groen’ en zijn niet aan elkaar gegroeid als aaneengesloten stedelijk gebied. Er is veel open ruimte tussen clusters van bebouwing. Open ruimte die wordt bepaald door de grote

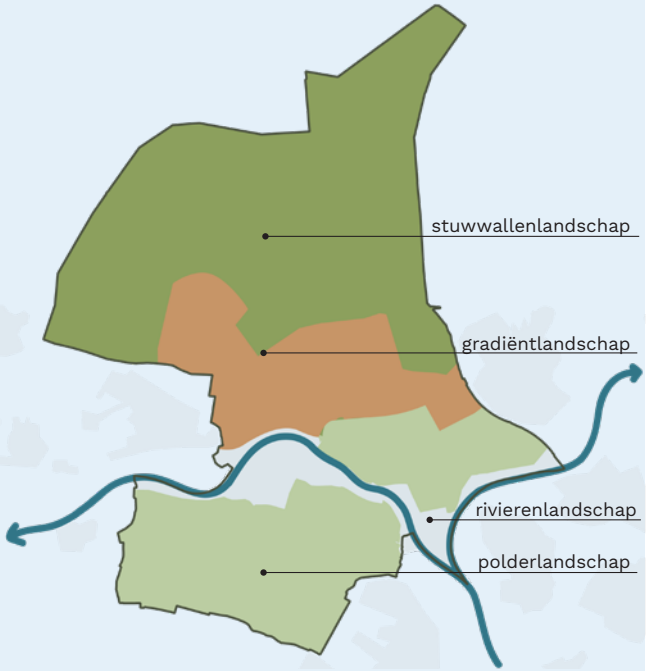

Afbeelding 2.2 Arnhem op het kruispunt van vier landschapstypen

groene parken en landschappen in Noord, het rivierengebied en in Arnhem Zuid de vaak forse maat van infrastructuur en de wijkopzet.
Ook het scherpe contrast tussen landschap en stedelijkheid is een bijzondere Arnhemse kwaliteit. Het is uniek hoe ver de groene gebieden in het hart van de stad doordringen.

Strategische ligging

De stad is strategisch gelegen, op een kruispunt van auto-, spoor- en vaarwegen, tussen Randstad en Ruhrgebied, tussen Noord- en Zuid-Nederland. Arnhem heeft altijd het belang van een goede bereikbaarheid begrepen.

De verlegging van de Rijn, de aanleg van de haven en de komst van het spoor bracht naast mobiliteit en economische voorspoed ook groeimogelijkheden voor de stad. Wonen in Arnhem en werken in het westen is sindsdien een feit.

Ook nu bepaalt onze ligging en positionering de samenwerking met de regio. De koers voor regionale samenwerkingsverbanden (Groene Metropoolregio en de woondeal) geven de regio weer een sterke positie.

Ontwikkeld als dienstenstad

De eerste bedrijvigheid in Arnhem is ontstaan langs de beken. Door het verleggen van de Rijn groeide de stad uit tot een Hanzestad. De positie aan de Rijn en de aanleg van havens en steenfabrieken bracht de stad voorspoed. Langs beken ontstond bedrijvigheid met waterkracht, gebruikmakend van het hoogteverschil. Nog altijd zijn we een stad waar (duurzame) energie en innovatie ons handelsmerk is. Op economisch gebied profileren we ons als stad met het 'hotspot energie' merk. Nieuwe (groene) bedrijven en innovaties passen goed bij onze economische signatuur.

Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het heeft daarmee een groot cultureel aanbod. De vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem. Bij ontwikkelingen zetten we ons in om samen met de stad bij te dragen aan het groene, creatieve en innovatieve profiel van de stad.

Afbeelding 2.3 De stad ingebed in de parken en landschappen

Afbeelding 2.4 Verschillende ruimtelijke milieus

Afbeelding 2.5 Strategische ligging van Arnhem

Een diverse stad

Met de snelle verstedelijking na 1850 kwamen er naast veel rijken ook veel arbeiders en huishoudelijk personeel naar Arnhem. Deze sociale verschillen zijn nog altijd aanwezig. In Arnhem wonen relatief veel inwoners met een laag inkomen en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. Een goede wijkgerichte aanpak en/of herstructurering kan het verschil maken om de tweedeling op te heffen en wijken met gelijke kansen te creëren. ‘Alle wijken sterk’ is een belangrijk principe. We willen Arnhemmers uitnodigen om samen te werken aan vitale, sociale, gezonde, duurzame en inclusieve wijken. De groei en ontwikkeling van de stad dient altijd meerdere doelen. Naast fysieke maatregelen is ons sociaal kapitaal belangrijk. Verstedelijkingsopgaves gaan daarom gepaard met verbeteren van de werkgelegenheid, leefbaarheid en sociale gelijkheid in kansen.

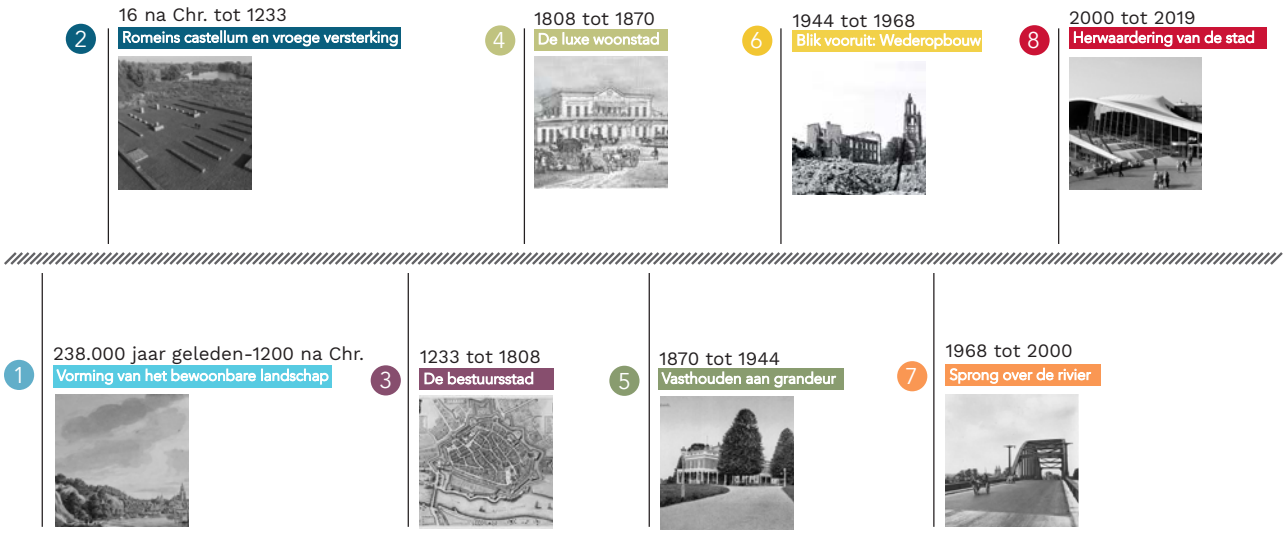

Afbeelding 2.6 Tijdlijn van Arnhem

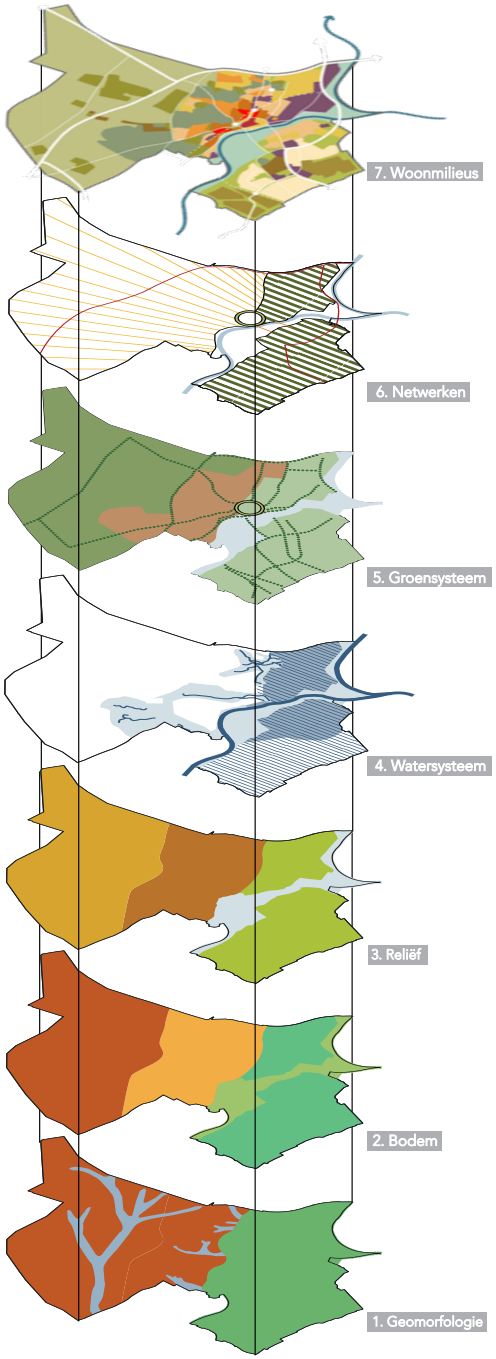

Afbeelding 2.7 Arnhem in themalagen

2.2 Vanuit verschillende perspectieven

Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrens. De positie van de stad en haar netwerk kan op verschillende schaalniveaus gedefinieerd worden. Op een ander schaalniveau naar de stad kijken, levert inzicht op en wijzigt het perspectief op de stad.

Arnhem als Centrumstad

De stedelijke invloed van Arnhem is groter dan alleen het deel dat binnen de gemeentegrens ligt. De kernen direct rondom Arnhem (zoals Oosterbeek, Velp en Huissen) zijn sterk gericht op Arnhem en haar voorzieningen. Andersom bieden deze kernen kwaliteiten die Arnhem zelf niet heeft. Deze kernen zijn fysiek, sociaal en economisch zo sterk met Arnhem verbonden dat we kunnen spreken van Arnhem als centrumstad.

Arnhem als onderdeel van de regio

In regionaal verband zijn Arnhem en Nijmegen de belangrijkste centra, met daaromheen middelgrote en kleine woonkernen. De regio Arnhem-Nijmegen heeft een sterke identiteit. Met unieke landschappelijke waarden, een kenniseconomie die sterk onderling verbonden is met een regionaal hoogwaardig openbaar vervoer.

Arnhem tussen Randstand en Noordrijn-Westfalen

De Randstad en Noordrijn-Westfalen zijn sterke economische regio's. Arnhem ligt er exact tussen; verbonden met snelwegen, een internationale treinverbinding en een rivier. In dit perspectief bezien neemt Arnhem (en de regio) een bijzondere plek in.

Afbeelding 2.8 Arnhem als centrumstad, in regio Arnhem-Nijmegen en tussen Randstad en Ruhrgebied

2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland

Als provinciehoofdstad zijn we in Arnhem natuurlijk ook bewust van de opgave waar we op provinciaal niveau voor staan. De provincie Gelderland heeft een eigen omgevingsvisie: Gaaf Gelderland. In deze Gelderse visie staat aangegeven wat van waarde is en beschermd moet worden, maar ook waar de wens en noodzaak is om te veranderen en verder te ontwikkelen. Doel is een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierin staan oplossingsrichtingen voor grote bovenlokale vraagstukken centraal, zoals het energievraagstuk, de klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, kwetsbare biodiversiteit, verdere verstedelijking en de toenemende mobiliteit. De visie Gaaf Gelderland dient als een gedeeld vergezicht.

Onze Arnhemse omgevingsvisie is opgesteld in de geest van de Gelderse ambities. Uiteraard met onze eigen invulling en invloed die we hebben, maar dezelfde opgaven en ambities staan centraal.

Afbeelding 2.9 Ambities Gaaf Gelderland

2.4 Onderdeel van de Groene Metropoolregio

Arnhem, met haar profiel van een groene, innovatieve en creatieve stad, draagt bij aan de economische positionering van de Groene Metropoolregio. Het versterken van het vestigingsklimaat van stad en regio op circulaire principes vergt een goede samenwerking binnen de regio om een vanzelfsprekende partner te worden voor het Rijk.

De ruimtelijke, economische en sociale relaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen nemen steeds verder toe. Steeds meer opgaven vragen om een grotere schaal en gezamenlijke aanpak: verstedelijking en mobiliteit, energietransitie en klimaatopgave, economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en werkgelegenheid.

Zoals al eerder beschreven, kent Arnhem van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijke stad is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Door de vestiging van burgers en bedrijven kon de stad zich ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. Inmiddels geldt dit niet alleen voor de stad Arnhem, maar voor de gehele regio. Het samenhangende stedelijk netwerk van het gebied rondom Arnhem en Nijmegen beslaat het grondgebied van alle 18 regiogemeenten. De regio Arnhem-Nijmegen vormt in steeds meer opzichten één stedelijke agglomeratie met een variatie aan stedelijke, suburbane en landelijke milieus.

We zijn inmiddels het grootste verstedelijkte gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren, met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.

De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in regionaal verband te zien. Hierbij sluiten we aan bij het perspectief van de Groene Metropoolregio.

Vanuit Arnhem en de regio functioneren we in een stedelijk netwerk op nationale schaal. We willen ons in dat gezelschap blijven onderscheiden als een groene regio met een meer ontspannen leefomgeving. Wij zijn in 2018 al verkozen tot circulaire topregio en stellen ons ten doel om in 2050 een energie-neutrale en circulaire metropoolregio te zijn. Met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners zijn wij met dit profiel als groene, circulaire metropoolregio een interessante samenwerkingspartner.

Afbeelding 2.10 Willemsplein

Meer landschap, meer stad

De Groene Metropoolregio heeft samen met de Regio Foodvalley een visie opgesteld voor de verstedelijkingsoipgaven. Deze strategie gaat uit van vier bouwstenen:

- De realisatie van een groene en gezonde leefomgeving voor inwoners in en om steden en dorpen door een balans in de ontwikkeling van stad en landschap;
- Een goede bereikbaarheid van de woon- en werklocaties dankzij duurzame ontsluiting
- Het streven naar realisatie van voldoende arbeidsplaatsen en werklocaties om te komen tot een balans van wonen en werken;
- De realisatie van 100.000 kwalitatief goede en voldoende betaalbare woningen - met name geconcnetreerd in de grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties.

2.5 We werken samen binnen de Euregio

Arnhem is onderdeel van een grensregio. We vinden het belangrijk om te investeren in onze grensoverschrijdende samenwerking. Als lid van de Euregio Rijn-Waal dragen we hier actief aan bij.

De Euregio is een samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Duitse gemeentes en instanties. Het heeft als belangrijkste doel om de samenwerking op het gebied van economie en maatschappij te verbeteren.

3. De Arnhemse uitdaging

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij onze kwaliteiten (groen, creatief en vrij) de drager vormt.

3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen

Demografische veranderingen

Hoewel 2040 nog ver weg lijkt, zijn de demografische verwachtingen helder. Zo staat het vast dat het aantal ouderen zal toenemen. Het is ook zeker dat de bevolking in de beroepsleeftijden nog slechts bescheiden zal groeien. Van deze laatste groep zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond sterk teruglopen. Daar staat een groei van het aantal mensen met een migratieachtergrond tegenover. De totale bevolkingsomvang zal blijven groeien, vooral in de dichtbevolkte regio's.

De omvang van huishoudens neemt af. En het aantal huishoudens neemt in de komende twintig jaar met ca. 16.000 toe. Dit zijn vanwege vergrijzing meer eenpersoonshuishoudens. Door de drievoudige vergrijzing (aantal ouderen neemt toe, ouderen worden ouder, ouderen blijven langer zelfstandig wonen) ontstaat behoefte aan nieuwe en andere woonvormen. Tegelijkertijd kan een te lage groei van de potentiële beroepsbevolking de economische ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Onze regio, met de steden Arnhem en Nijmegen in het bijzonder, is de laatste jaren relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. De prognoses laten zien dat deze groei doorzet.

Als regio hebben we een woningbouwopgave die voortkomt uit enerzijds een bestaand woningtekort en anderzijds autonome groei en een hoge aantrekkingskracht van onze regio op mensen van buitenaf (zowel vanuit het binnen- als het buitenland).

Trek naar de stad en toename van ruimtelijke verschillen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, dijt uit. Er is een trek naar de stad voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers). In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij beslissingen over woon- en werklocaties hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn. Betaalbare woonlasten zijn hierbij een belangrijke factor.

In de grote steden worden we geconfronteerd met een achterblijvende woningproductie en een groeiende bevolking. Mede gezien de sterk wijzigende bevolkings- en huishoudenssamenstelling is daarbij de vraag voor de toekomst welke woningen men waar moet bouwen. Dit is naast een kwantitatieve ook een kwalitatieve opgave. De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kriskras verkeersbewegingen in de stad en de omliggende regio. We verwachten ook dat in de toekomst meer mensen thuis gaan werken. Het is nog onbekend welke effecten ten aanzien van mobiliteit en huisvesting te verwachten zijn op de middellange termijn.

Afbeelding 3.1 Stadslandbouw Mooieweg in Rijkerswoerd

Naar een duurzame samenleving

De, onderling samenhangende, transities op het gebied van energie en circulariteit hebben grote impact op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ze stellen ons voor een aantal grote opgaven, zoals het creëren van duurzame energiebronnen en grootschalige energieopslag, hergebruik van stoffen en vermindering van energie- en grondstoffengebruik. De gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal niveau.

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden.

De ligging van Arnhem, op de overgang van het stuwwallenlandschap en het polderlandschap, maakt dat de situatie in Arnhem anders is dan gemiddeld in Nederland. Zowel te veel water als periodes van droogte zorgen voor overlast. Vooral in Arnhem Noord geldt dat hoogteverschillen de stad extra kwetsbaar maken voor droogte op de hoge zandgronden en wateroverlast op de lage delen van de stad. In Arnhem Zuid en in de lage delen van Arnhem Noord is vooral de waterveiligheid van belang. Hoog water in de Rijn is hier een extra risico. Inspirerend in dit kader is het scenario dat onderzoekers van Wageningen University & Research maakten voor de stad van de toekomst. Arnhem is hierbij als voorbeeld genomen. Het scenario is een vrije denkoefening over hoe de klimaatadaptieve stad van over 100 jaar er uit kan zien. Een prikkelende studie die we de komende jaren kunnen betrekken bij de verdere ontwikkeling van de stad. Voor meer informatie verwijzen we naar het onderzoek: Zo kan de Nederlandse stad er in 2120 uitzien - WUR

Zorgen voor een gezonde en veilige stad

Gezondheid en een veilige samenleving zijn ruimtelijk gezien steeds belangrijkere maatschappelijke thema's geworden.

Het onderwerp van een gezonde en veilige leefomgeving wordt van oudsher benaderd vanuit het beperken van gezondheidsrisico's voor mensen. Dit is vooral uitgewerkt in normeringen voor geluid, luchtkwaliteit, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (of in maatregelen zoals het verlagen van de maximumsnelheid). Tegenwoordig gaat het ook om het bieden van voorzieningen die de gezondheid bevorderen. Gezondheid wordt niet alleen bepaald door leefstijl en gedrag, maar ook door de omgeving. Bijvoorbeeld door de afwisseling van bebouwing met groen en de aanwezigheid van plekken met rust (stilte) en verkoelend water. Ook van belang is de aanwezigheid van aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimten die uitnodigen tot bewegen, zoals goede fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden.

De digitalisering van onze samenleving

De digitalisering van onze samenleving heeft invloed op het ruimtegebruik. Activiteiten worden door de digitalisering minder plaatsgebonden en de scheidslijnen tussen werk en vrije tijd, werk en thuis én tussen publiek en privaat vervagen. De behoefte van functiemenging op de schaal van een gebouw of wijk neemt daarmee toe.

3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te kijken op welke manier we ambities kunnen combineren, hoe we de schaarse ruimte intensief kunnen benutten en waar nodig te prioriteren.

De afbeelding hiernaast laat de ambities en opgaven voor de verschillende thema's in de stad zien. Het Arnhemse DNA is de basis, met vervolgens de verschillende ontwikkelingen per thema. De kaart is een weergave van de stapeling en maakt inzichtelijk waar veel ontwikkelingen samen komen en keuzes nodig zijn.

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij we onze Arnhemse groene identiteit behouden.

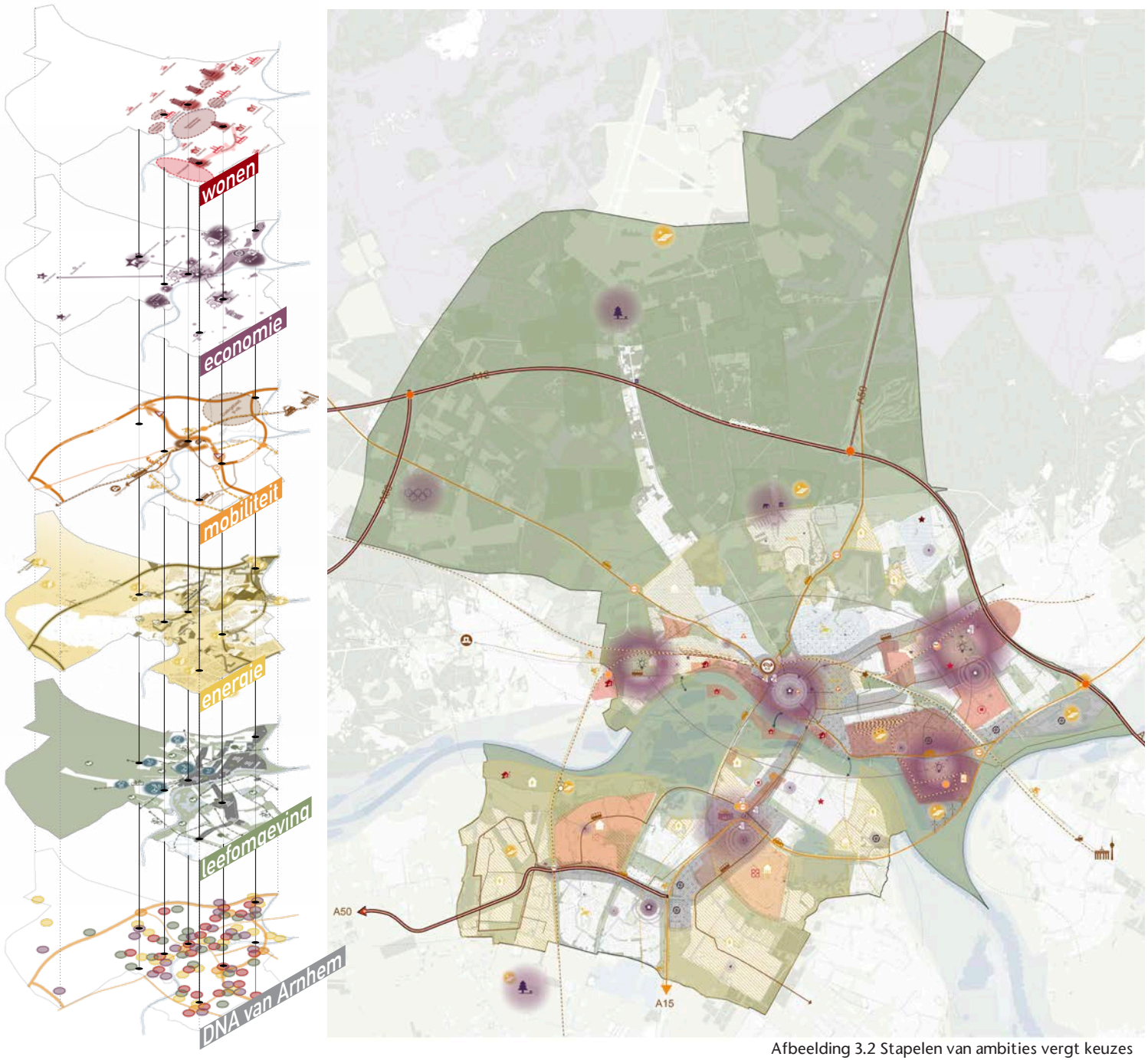

Afbeelding 3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Afbeelding 4.1 Bus nabij Arnhem centraal

4. Koersen richting 2040

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad een toekomstbeeld en afwegingsprincipes opgesteld.

4.1 Waar willen we naar toe?

Arnhem is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen in de regio, maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Dit vergt innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad en land, waarbij we uitgaan van onze identiteit. Oplossingen die vragen om een toekomstbeeld voor 2040 dat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven.

We hebben nadrukkelijk rekening gehouden met het gedachtegoed van de Nationale Omgevingsvisie en onderschrijven de opgaven en de afwegingsprincipes uit deze visie. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt vermeden.

Afbeelding 4.2 Toekomstbeeld Arnhem 2040

4.2 De visie van Arnhem

De omgevingsvisie geeft aan waar Arnhem de komende jaren op in gaat zetten.

Onderdeel van een sterke regio

Arnhem maakt deel uit van een sterke regio. Als Groene Metropoolregio koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een duurzame en circulaire metropoolregio van betekenis. Met Arnhem als groene, innovatieve en creatieve stad dragen we bij aan de versterking van die metropoolregio en nemen we onze verantwoordelijkheid als het aankomt op de verstedelijkingsopgaven. *We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.*

De kracht van Arnhem bestaat uit een samenspel van een stevige groene structuur met stedelijke focuspunten. Tussen de brede stadsassen met allure ligt een diversiteit aan wijken met elk een eigen karakter. Ontwikkelingen en transformaties zetten we in om bestaande kwaliteiten te behouden en versterken en dragen bij aan verbetering en vergroening van de leefomgeving. *We bieden ruimte aan nieuwe stedelijke gemengde woon-werkmilieus.*

Levendig landschap

Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen is in veel wijken direct aanwezig en soms dichtbij en de nabijheid van het landschap is in Arnhem voelbaar. Het heeft een grote aantrekkingskracht en is een vestigingsvoorwaarde voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem.
In de visie ligt daarom de focus op het behouden, versterken en verbinden van de groenstructuur van Arnhem, om te *zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu voor mens en dier.*
Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress.

Waardevolle wijken

Arnhem bestaat uit een grote diversiteit van wijken met elk een eigen karakter en eigen uitdagingen voor de toekomst. *De visie richt zich op duurzame en gezonde wijken, waar iedereen mee kan doen.* De ontwikkelingen in de stad dragen bij aan de verduurzaming en sociale ontwikkeling van de wijken. Dit houdt in dat ingezet wordt op heterogene wijken met voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen. Dit alles met behoud van de identiteit van de wijk en haar bewoners.

In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. *We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben.*

De komende jaren zet Arnhem vol in op de energietransitie, met als doel *Arnhem klimaatneutraal in 2050.* Dit doen we door het verduurzamen van mobiliteit, door bedrijven en industrie te ondersteunen bij reductiedoelstellingen en door het verduurzamen van woningen en gebouwen. *Via een wijkgerichte aanpak werken we aan verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede.*

Krachtige knooppunten

In de dynamische gebieden zullen de komende jaren opgaven en ambities samenkomen. *We gaan vooral investeren op die plekken in de stad die per OV goed bereikbaar zijn en waar al veel voorzieningen aanwezig zijn. Ook zetten we in op meer ruimte voor fietsen en wandelen.* Dit doen we zorgvuldig en met oog voor een kwaliteitsimpuls voor de stad. We benutten bestaande, stedelijke knooppunten als gemengde woon-werkmilieus en versterken de stedelijke assen. Bij het programmeren richten we ons op het versterken van de identiteit van een plek en de positie in de stad.

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder Energy, bruisende binnenstad, creatieve industrie en ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid en sport. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. *De binnenstad is en blijft voor Arnhem het bruisende brandpunt voor de regio: van place to buy naar place to meet.*

Om koploper te blijven op energiegebied maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrieën en koppelen we onderwijs aan innovatieve bedrijvigheid. We verankeren de samenwerking ook op een juridische en bestuurlijk wijze. *Arnhem ontwikkelt zich als energie-hotspot met een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatieve en creatieve bedrijvigheid.*

We geven instellingen, organisaties en bedrijven de ruimte om te ondernemen en te ontwikkelen. Zij zorgen voor werkgelegenheid op verschillende niveaus zodat zo veel mogelijk Arnhemmers mee kunnen doen. *We zorgen voor toekomstbestendige en flexibele werklocaties die bijdragen aan behoud en het creëren van voldoende werkgelegenheid voor alle Arnhemmers.*

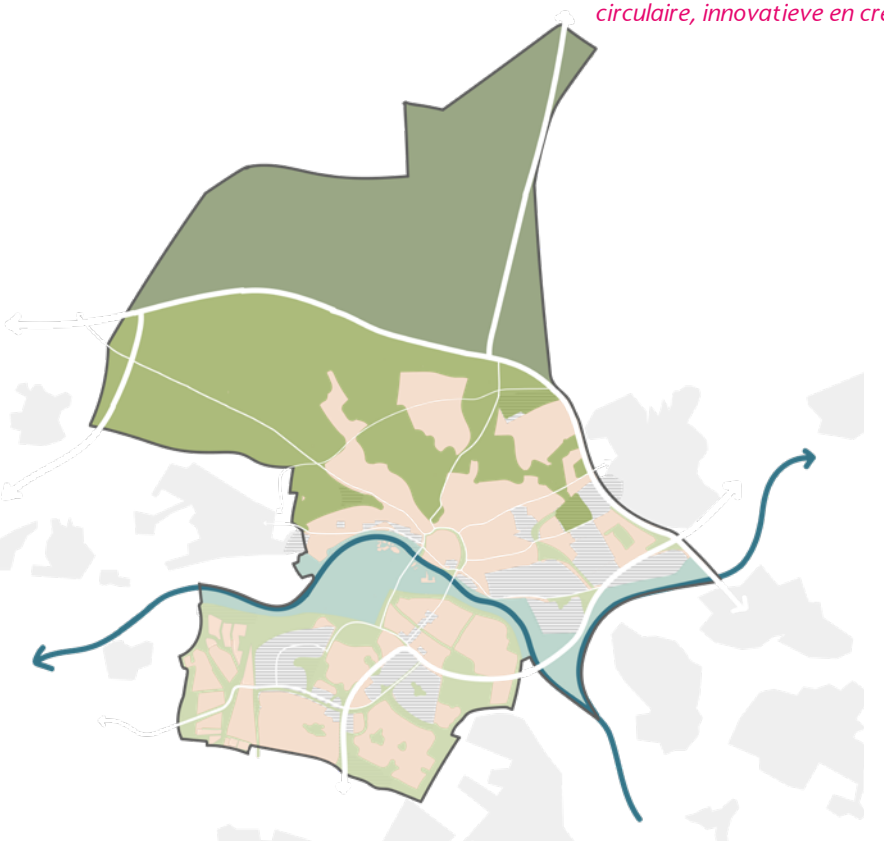

Afbeelding 4.3 Gebieden met kwaliteits- en beheersopgave en een enkelvoudige wijkgerichte opgave

Afbeelding 4.4 Gebieden met een meervoudige stedelijke opgave

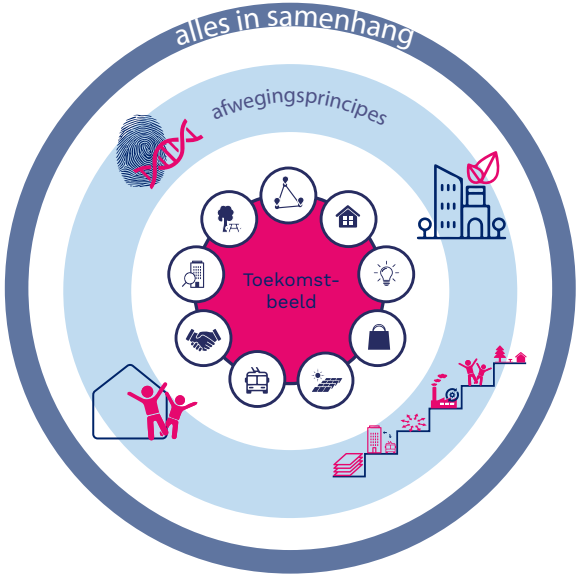

4.3 Afwegingsprincipes

De opgaven waar we voor staan kunnen niet los van elkaar worden aangepakt. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, hanteren we een aantal afwegingsprincipes. De druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes, maar vooral om integrale keuzes. De volgende afwegingsprincipes dragen ertoe bij dat de opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat we slim en klimaatadaptief met onze ruimte omgaan. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat we dezelfde afwegingsprincipes hanteren. We onderscheiden er vier.

De Arnhemse identiteit versterken

Arnhem is een stad van contrasten: van kantoortorens en koeien, van Hoogte Tachtig en hoog water, van oorlog en vrijheid en van villa's en flatjes. Arnhemmers zijn gezegend met een weldaad aan prachtige landschappen en de band tussen die twee is innig. Het contrast tussen het stedelijk gebied en de landschappelijke structuur is een specifieke identiteit van Arnhem en is verankerd in het DNA van de stad. Ook binnen de stedelijke structuur willen we de Arnhemse kwaliteit behouden. Integraal ontwerpen in samenhang met de omgeving en versterken van de ruimtelijke kwaliteit is daarbij een belangrijk principe. Bij ruimtelijke keuzes staan de kenmerken en de identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.

Duurzaam en gezond ontwikkelen

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat de natuurwaarden in de stad toenemen, de klimaatmaatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen, water en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit (lopen en fietsen). De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van de energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie. Nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk in de buurt van een park, een bos of het water staan. Als dat niet kan, dan moet er minimaal een fraaie groene route zijn waar het fijn wandelen is.

Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters- tot seniorenwoning), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt. Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken. Bij ontwikkelingen is het creëren van maatschappelijke meerwaarde een belangrijk principe. Ontwikkelingen voorzien niet alleen in zoveel mogelijk woon-, winkel- of werkruimte, het moet ook iets 'terugdoen'. Dat kan door het toevoegen van functies die bijdragen aan de sociale cohesie, de veiligheid en de leefbaarheid van de wijk.

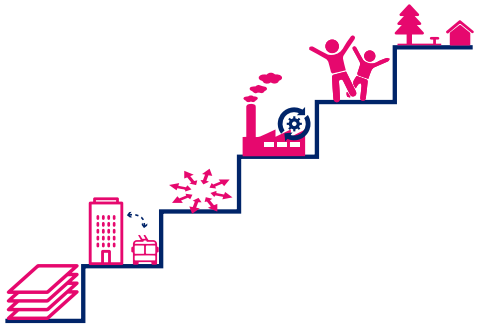

Slim omgaan met ruimtegebruik

Door in de stad te bouwen, hoeven we geen nieuwe wegen, buslijnen of winkelcentra aan te leggen. Bestaande winkelcentra kunnen voortbestaan doordat veel mensen dichtbij wonen. Nieuwe woningen en kantoren moeten zo veel mogelijk gebouwd worden op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van voorzieningen. Op de best bereikbare plekken, zoals rond trein- en busstations, bouwen we de hoogte in. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Ook is bouwen nabij een winkelcentrum heel geschikt, omdat mensen ook op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto. Het delen van functies, zoals o.a. bij deelmobiliteit, draagt bij aan het slimmer omgaan met de ruimte.

We werken aan een langetermijnvisie voor Arnhem waarbij we niet in de toekomst kunnen kijken. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de bestaande stad kunnen we onze binnenstedelijke leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer de demografische ontwikkelen (zoals bevolkingskrimp) daar om vragen. Hiermee maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

We gaan meer functies mengen en delen. Denk aan het mogelijk maken van een mix van wonen en werken, zoals wonen boven winkels in de binnenstad of het toevoegen van voorzieningen in de wijk. Op die manier worden ook deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Maar ook in wijken zal de werkgelegenheid toenemen. Als we ontwikkelingen mogelijk maken aan de stadsranden, houden we rekening met de maatschappelijke impact en met de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Naast een efficiënt gebruik van de ruimte draagt dit afwegingsprincipe bij aan de circulaire economie. Door bestaande gebouwen te hergebruiken, geen nieuwe wijken te bouwen en gebruik te maken van bestaande wegen hebben we minder grondstoffen nodig. Als er wel gesloopt wordt willen we de materialen hergebruik.

Duurzaam omgaan met de ruimte en energie is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. Ook de ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. Dit vraagt om regie op de ondergrond in relatie met de opgaven bovengronds. De ontwikkelingen in de stad bieden kans om bodemverontreiniging en aanwezige explosieven op te ruimen, waarmee we de stad gezonder en veiliger maken.

Afbeelding 5.1 Nieuwstraat in de Binnenstad

5. Thematische uitwerking

In dit hoofdstuk werken we de integrale ontwikkelkoers voor de stad uit in een aantal overkoepelende thema's. Per thema geven we aan welke inspanningen we de komende jaren gaan doen in de stad en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Door de verschillende thematische opgaven met elkaar te verbinden, kunnen we werk met werk maken en kunnen we vooraf slimme oplossingen bedenken voor potentieel conflicterende ruimteclaims.

5.1 Een aantrekkelijk Arnhem

Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio

In regionaal verband is de combinatie van het rivierenlandschap met de stuwwal dé identiteitsdrager. Onze geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de grote rivieren en dit werkt nog steeds door in de regio. Arnhem ligt daar waar één van de grootste en economisch belangrijkste rivier van Europa vertakt en uitwaaiert richting Holland en het IJsselmeer. De combinatie van het reliëf, de beken en de bosrijke natuur op de hoge stuwwallen met de uiterwaarden en dijken in het rivierenlandschap geeft onze regio een grote variatie aan natuur en landschappen. Het landschap kenmerkt ook de stedelijke ontwikkeling met een palet van twee centrumsteden en omliggende dorpen met hun verschillen in historie, karakter en cultuur. In de regio staat het versterken van de eigen kwaliteiten centraal, waarbij Arnhem zich profileert als groene, creatieve en vrije stad met een bruisend centrum, een rijk cultureel leven en topattracties.

De komende jaren blijven we inzetten op het versterken van Arnhem als aantrekkelijke stad voor onze inwoners en onze bezoekers uit de regio en ver daarbuiten. Herdenkingstoerisme speelt daarin een grote rol, waarbij het verbinden en positioneren van onze regio als 'het Normandië van het Noorden' een belangrijke focus is. Net als Normandië heeft Gelderland immers een groot aantal betekenisvolle plekken waar historische gebeurtenissen uit WOII hebben plaatsgevonden.

We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen

In Arnhem zijn we gezegend met maar liefst vier landschappen: de Veluwe met het stuwwallenlandschap en het gradiëntlandschap, het rivierenlandschap en het polderlandschap. We koesteren de verschillen in landschapskarakteristieken, groenstructuur, natuurwaarden, bodemsoort en waterhuishouding. Om die reden bouwen we geen nieuwe woonwijken in onze waardevolle landschappen, maar maken we zoveel mogelijk gebruik van de ruimte

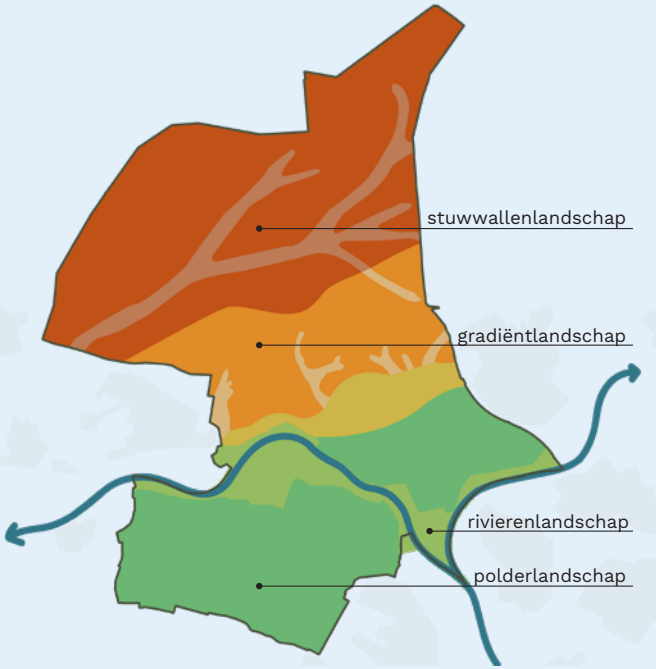

Afbeelding 5.2 Landschapstypologieën

in de stad, door gebouwen te transformeren en gebieden te herontwikkelen. Komende jaren zorgen we niet alleen voor het versterken van de landschappen buiten de stad, maar ook voor het beter verbinden van groen, water en natuur in de stad. Dit doen we door het herstellen en verbeteren van de groene en landschappelijke verbindingen. We blijven inzetten op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van alle historische elementen, zowel boven als onder de grond, die laten zien hoe Arnhemmers vroeger leefden en werkten. Daarbij gebruiken we de aanwezige energie in de stad en zoeken we afstemming met onze betrokken partners. Om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden, werken we mee aan herbestemming met passende functies. We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken

In haar lange geschiedenis heeft Arnhem veel meegemaakt en de overgebleven verdedigingswerken van de Romeinse tijd tot de Koude Oorlog zijn daar nog stille getuigen van. We blijven inzetten om deze geschiedenis beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Mooi voorbeeld zijn de contouren van het Castellum in Meinerswijk dat onderdeel was van de verdedigingswerken van de Romeinse rijksgrens (limes). Vanaf 1825 werden de muren, wallen en grachten van Arnhem gesloopt en gedempt. Bij graaf- en bouwwerkzaamheden worden hier en daar nog steeds muurresten aangetroffen. Op diepte is de muur grotendeels nog intact onder de grond. De Sabelspoort is de enige stadspoort die een sloop bespaard is gebleven. Meer recente verdedigingswerken spreken echter net zo tot de verbeelding. De

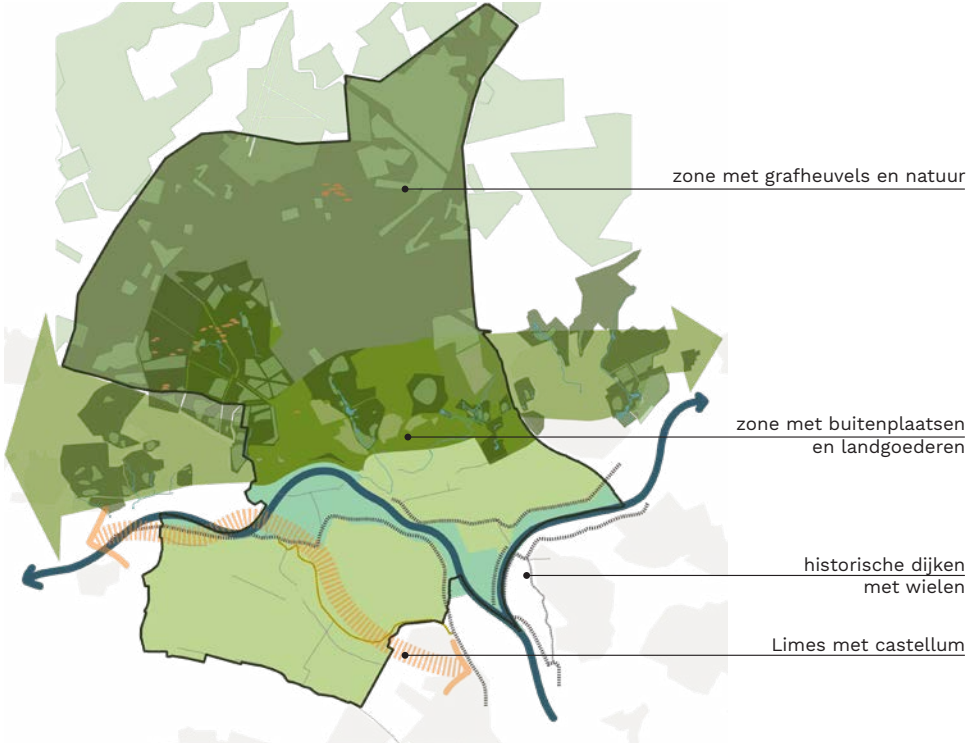

Afbeelding 5.3 Cultuurhistorische zones van Arnhem

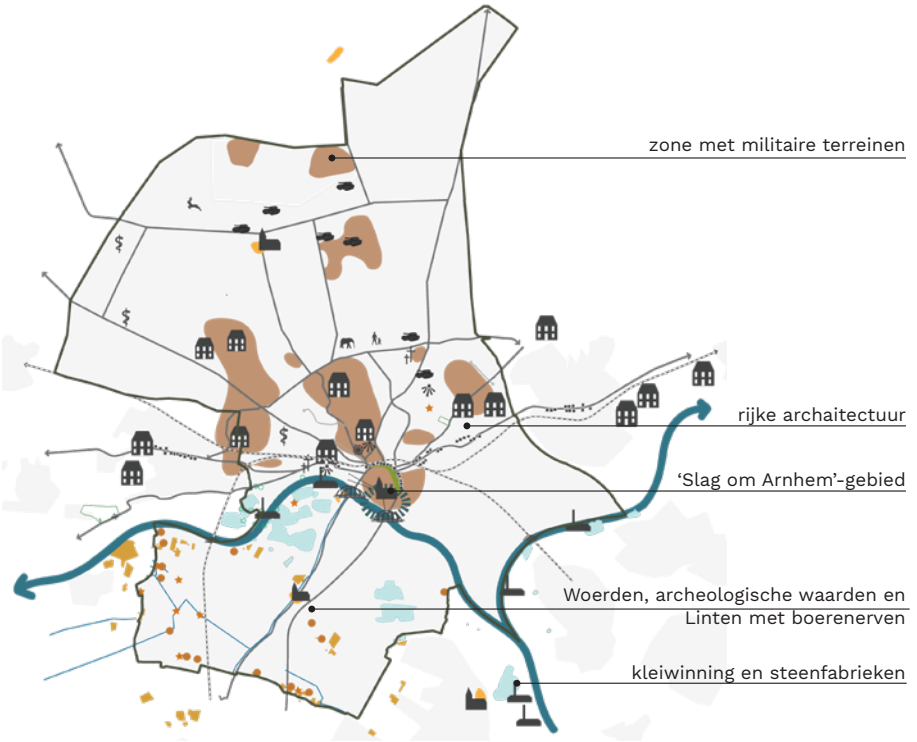

Afbeelding 5.4 Cultuurhistorische attributen van Arnhem

Fliegerhorst Deelen werd door de Duitsers aangelegd als een groot gecamoufleerd vliegveld met bijbehorende landingsbaan, gebouwen en kampementen. Tijdens de Koude Oorlog speelde de Rijn bij Arnhem een belangrijke rol. Als de dreiging van een Russische invasie groot werd, zou de Rijn hier afgesloten kunnen worden door een stuw. Daarmee zou zoveel water naar de IJssel stromen dat een groot gebied onder water kwam te staan. Voor al deze elementen geldt nu de opdracht om nieuwe functies te vinden en de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van dit erfgoed te onderzoeken. Ze vertellen het Arnhemse verhaal, dragen bij aan onze identiteit en sluiten aan bij de regionale ambities ten aanzien van het herinneringstoerisme.

We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Vanuit de monumentale binnenstad ontwikkelen we verschillende gebieden die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van onze stad. In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad (Focus en Rozet) en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Het verbindt de binnenstad en de verschillende culturele functies (ArtEZ en de creatieve wijk Coehoorn). Het gebied krijgt hiermee een zichtbare identiteit. Het verbeteren van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid is een katalysator voor nieuwe ontwikkelingen en biedt volop kansen om het gebied te transformeren tot een woon-werkgebied voor de creatieve maakindustrie. We stimuleren de samenwerking en richten de openbare ruimte zo in dat we hierin faciliteren. Aan de oostzijde van de binnenstad richten we ons rondom de schouwburg op een bundeling van de podiumkunsten.

Huisvesting voor alle podiumkunsten in Arnhem is nodig om de door het Rijk gefinancierde topgezelschappen goed te faciliteren.
Door het netwerk van corridors verankert de binnenstad met haar omgeving. De bezoekers van het centrum worden verleid om een combinatiebezoek aan de omgeving te maken (Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier). Zo zetten we breder in op onze identiteit “Arnhem groen en creatief”. Dit alles draagt bij aan de culturele infrastructuur en aan een aantrekkelijke stad en regio voor wonen, werken en verblijven.

We versterken het contrast van onze wijken

In de lange ontstaansgeschiedenis van Arnhem zijn buurten en wijken ontstaan die door de jaren heen diversiteit aan bouwstijlen laten zien en verschillende verhalen vertellen. Van de middeleeuwse kelders in de binnenstad tot het modernistische winkelcentrum Presikhaaf en van de klassieke villa’s aan de Velperweg tot de woonerven in Elderveld. De komende jaren gaan we de diverse karakters van onze wijken verder versterken. Dit doen we door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. We werken vanuit de ontwerpstijl van de wijk (met name bij beschermde stadsgezichten) en met een menselijke maat. Wijkvisies dragen bij om de karakteristiek per wijk te duiden. Een mooi voorbeeld is de visie voor Elden, waarin de wijkbewoners vragen om waardering en bescherming van de dorpse identiteit.

We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken

Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer- en gezonder. De inrichting van de buitenruimte stemmen we af op het onderliggende landschap, de stedenbouwkundige karakteristiek en de klimaatopgave van een buurt. Waar een combinatie ligt met cultuurhistorische thema’s, pakken we die kansen.

Aandacht is er voor de leefbaarheid rond de verschillende invals- en verbindingswegen in de stad. Door het aantal auto’s te verminderen of de snelheden te verlagen creëren we aantrekkelijke verblijfsgebieden met veel groen en ontmoetingsfuncties. De beleving van de stad moet vanaf deze routes centraal staan. Aantrekkelijke routes als toegangspoorten van de stad. Een voorbeeld is de Apeldoornseweg, op deze weg rijd je eerst door het bos met doorzichten naar velden en af en toe wat bebouwing. Vervolgens zie je de villa’s en daarna beleef je de stad met steeds dichtere bebouwing en steeds meer voorzieningen en levendigheid op straat.

Bij het aantrekkelijker maken van onze openbare buitenruimten kan de inrichting van de buitenruimte van particulieren (bij instellingen, kantoren, particuliere tuinen en erven) niet achterblijven. Deze dragen immers voor een belangrijk deel bij aan het groene karakter van onze stad. We gaan dit groen daarom beter beschermen en we stimuleren de aanleg van meer groen in deze gebieden.

We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting

We koesteren onze fraaie landschappen, parken en polderlinten. Deze zijn verankerd in het groenblauwe netwerk en vormen onze aantrekkelijke woonomgeving. Dat betekent niet dat verandering en gebiedsdynamiek worden geweerd. Het betekent dat de stad bij zichzelf blijft; het DNA en de ruimtelijke kwaliteit als vertrekpunt. Om te bouwen gaan we op zoek naar plekken in of direct aan de bestaande stad. Daarbij maken we het liefst gebruik van goed bereikbare plekken in en rond het centrum, de omgeving van treinstations en (winkel)centra. Maar er zijn ook andere locaties binnen de stad waar gebouwd gaat worden. Bouwen in de bestaande stad is altijd maatwerk en heeft overal zijn specifieke uitdagingen. Daarom stellen we een omgevingskwaliteitskader voor de stad op, waarin de samenhang tussen de waarden geborgd is. In dit kader geven we aan welke kwaliteiten we willen versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Dit kan door het creëren van een ontmoetingsplek, het toevoegen van groen, het herbestemmen van monumentale objecten. Maar afschermende bebouwing kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. De menselijke maat en schaal spelen een belangrijke rol bij de inpassing van nieuwe bebouwing en met name hoogbouw. Ook de mogelijke overlast voor de directe leefomgeving (schaduw en windhinder) wegen we hierbij mee. Participatie door omwonenden en ander direct belanghebbenden is noodzakelijk. Met herstructurering kunnen door het efficiënte ruimtegebruik soms meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt vooral voor naoorlogse woningen en wijken met opgaven voor verduurzaming en herstel van de ruimtelijke structuur. Een andere oplossingsrichting is transformatie. Bijvoorbeeld door bestaande gezinswoningen om te vormen naar eenpersoonshuishoudens. Met goede stallingsvoorzieningen en parkeeroplossingen zorgen we voor behoud van ruimtelijke kwaliteit in het openbaar gebied. In alle gevallen moet ontwikkeling bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke- en omgevingskwaliteit.

We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

De Arnhemse monumenten en stadsgezichten geven de stad haar unieke karakter en daar zijn we zuinig op. Omdat we willen dat ons waardevolle erfgoed nog eeuwen mee kan, zorgen we dat ook deze gebouwen beter worden geïsoleerd en kunnen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Afstemming tussen verduurzaming en behoud van beschermde monumentale waarden is hierbij essentieel.

Afbeelding 5.5 Groen-blauwe vlakken in Arnhem

Afbeelding 5.6 Groen-blauwe lijnen in Arnhem

5.2 Een groene, gezonde en veilige stad

Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en de veiligheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen en de natuur buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse, veilige en gezonde leefomgeving belangrijk. Ontwikkelen van toegankelijk en aantrekkelijk groen in de nabije omgeving is een cruciaal uitgangspunt.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

In de groene ontwikkeling van de stad kijken we verder dan de gemeentegrenzen van Arnhem. Zo werken we in Eurregio Rijn-Waal samen op het gebied van ons water en kijken we samen met de gemeenten om ons heen hoe we de regio als geheel kunnen vergroenen en gezonder maken. Park Lingezegen is een mooi voorbeeld. Dit landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen bedient inwoners uit alle omliggende gemeenten. Het park is als groot, groen recreatiegebied tussen groeiende steden en dorpen een uiting van de balans tussen groei en leefkwaliteit in de regio.

We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat

Nieuwe duurzame energiebronnen (windmolens, zonne-energie) passen we met behoud van de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in. Ook klimaatadaptatiemaatregelen vragen ruimte, zowel boven als in de grond. Afstemming en regie op de inpassing van al deze maatregelen is nodig. Voor een aantrekkelijke, gezonde stad is een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving een randvoorwaarde. Een stad die goed is voor mens, dier en leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen. De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol.

We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden

De stedelijke en de groene ontwikkeling van de stad gaan hand in hand. Dit doen we door de bestaande groengebieden in en buiten de stad nog beter met elkaar te verbinden. Zo kunnen we op een aantrekkelijke manier van het ene park naar het andere park komen. Deze verbindingen zijn niet alleen goed voor mensen, maar ook voor dieren en planten. Op die manier kunnen we straks via groene verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. Ook tussen de wijken en de parken zorgen we voor meer groene en veilige verbindingen, zodat het vanuit een wijk nooit te ver is voor een ontspannen wandeling of een picknick in het park.

We maken onze wijken veiliger

Een leefbare stad is een veilige stad. We maken onze wijken veiliger door wijken gemengder te maken. Dit betekent een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm. De ongelijkheid die van generatie op generatie overgaat, laten we achter ons. Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in veilige en leefbare wijken. De buurt waarin kinderen en jongeren wonen en naar school gaan is een veilige plek die hen beschermt, uitdaagt en weerbaar maakt. We voorkomen concentraties van kwetsbare mensen en mensen met een hulpvraag. Daarnaast zorgen we voor meer ogen op straat. Dit doen we door functies te mengen, zodat er op alle tijden van de dag wat te doen is in een gebied. Bij de inrichting van het openbaar gebied en bij inpassing of aanpassing van bebouwing zorgen we dat veel ramen en zichtlijnen naar de openbare ruimte gericht zijn. Dit zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners bij hun straat en draagt bij aan de sociale veiligheid. We houden onze straten en pleinen schoon, heel en veilig en zorgen voor een inrichting van het openbaar gebied gericht op snelheidsverlaging van auto en scooter.

We erkennen dat de kwaliteit van de leefomgeving mede bepaald wordt door de fysieke veiligheid. Daarnaast zorgen we bij de inrichting van onze stad dat we risico's op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk voorkomen of beperken. Dit doen we door eerst te kijken naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daar niet verhoogd kan worden, is de volgende stap de omgeving zo in te richten dat het risico wordt beperkt. Bijvoorbeeld door kwetsbare groepen beter te schermen. Mocht dat niet mogelijk zijn, zorgen we ervoor dat de gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Verder willen we dat de inrichting van onze gebieden bijdraagt aan een snelle en effectieve hulpverlening. Hulpverleners kunnen sneller optreden als goed is nagedacht over hun bereikbaarheid en aanrijdroutes.

Afbeelding 5.7 Musis Sacrum in Park Lauwersgracht

In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes

Bewegen is een belangrijk middel voor gezondheid, maar ook voor inwoners om elkaar te ontmoeten. Het versterkt zo de sociale cohesie en veiligheid in onze wijken. Hierbij hoeft niet uitsluitend gedacht te worden aan de klassieke vorm van sporten via een vereniging, waarbij de sportbeoefening voorop staat. Het kan ook gaan om een wandeling, elkaar ontmoeten tijdens het spelen van de kinderen of een potje jeu de boules. We zien de sportparken als een belangrijke ontmoetingsplek voor de wijken. De voetbal- en hockeyvelden bieden overdag kansen, want dan worden ze vaak weinig gebruikt door de verenigingen. We willen toe naar sportparken die het hart vormen van de wijk als beweeg- en ontmoetingsplek. Open sportparken, waar allerlei activiteiten plaatsvinden naast de verenigingssport. Voor bijvoorbeeld jongeren die frisbeeën of voor senioren die voordat ze gaan wandelen samen koffiedrinken. Dit vraagt van sportverenigingen om naast focus op de sport ook aandacht te hebben voor de sociale rol die zij voor de wijk kunnen bieden

We zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in de wijk

Onze bevolking neemt toe en vergrijst. De behoefte aan zorgvoorzieningen in de wijk neemt door beide ontwikkelingen toe.
Maar de bouw van extra woningen in de stad kan er ook toe leiden dat er meer behoefte is aan kinderdagverblijven, scholen of andere maatschappelijke voorzieningen. We zorgen er daarom voor dat het aanbod aan maatschappelijke voorzieningen goed kan blijven aansluiten op de (demografische) ontwikkeling van een wijk.

Een gezonde stad is een rookvrije stad

We zetten in op een gezond en leefbare Arnhem, waarbij we blijven inzetten op het bevorderen van de gezondheidskwaliteit. Daarbij zien we het belang van een rook- en tabaksvrije leefomgeving. Deze ambitie pakken we op en werken we verder uit. Op deze manier geven we invulling aan een toekomstig rookvrije leefomgeving.

We zorgen voor een betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers

We willen iedereen in staat stellen om zelfstandig te kunnen genieten van alles wat Arnhem te bieden heeft. Bij de inrichting van onze buitenruimten, waaronder ook de speelplekken en parken, en de realisatie van gebouwen zorgen we daarom dat deze goed toegankelijk zijn voor ouderen en mensen met een beperking. We zorgen vanaf de start van een (beleids)proces dat we inwoners met een beperking (en organisaties zoals het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten - Apcg en Bijzonder in Arnhem) als ervaringsdeskundigen betrekken. Op basis van 'Niets over ons zonder ons'-principe uit VN-verdrag Handicap.

We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad

Waar het aantal mensen dat bij verenigingen sport langzaamaan daalt, zien we juist dat het aantal mensen dat bij commerciële aanbieders of in de eigen leefomgeving sport, stijgt. Er is een sterke wens om in de eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, te sporten en te bewegen. Hier gaan we de openbare ruimte op inrichten, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden in de knel komen. Het gebruik van de openbare ruimte moet aansluiten op de draagkracht van het gebied. De intensiteit, het gebruik, de frequentie en de duur kunnen verschillen per locatie.

We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route

We zorgen dat we onze bestaande buurten vergroenen en dat het vanaf een woning nooit ver lopen is naar het groen. Dit kan door nieuwe woningen in de buurt van bestaande groenvoorzieningen te bouwen en door bij nieuwbouw ook te zorgen voor groen en groene routes. Daarnaast zorgen we voor aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden. Op die manier kunnen mensen die wat verder van het groen wonen op een prettige manier het groen bereiken en de natuur beleven.

We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering

Voor een gezonde stad is de milieukwaliteit belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is dan op de andere. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. In de binnenstad en andere belangrijke centra in de stad en langs de doorgaande wegen waar veel voorzieningen aanwezig zijn, kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Daar moet echter wel wat tegenover staan, zoals het beschikken over een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

We beperken overlast van extreme buien

De aanwezige hoogteverschillen maken met name Arnhem Noord kwetsbaar voor afstromend regenwater. Om het risico op wateroverlast bij extreme buien te verminderen, moeten we water langer vasthouden in de hoger gelegen gebieden, sneller afvoeren uit de lager gelegen gebieden en voorkomen dat er te veel regenwater in gemengde riolen terechtkomt. Daarom gaan we aan de slag met het verminderen van verhardingen in de openbare ruimte, maar ook in particuliere tuinen en erven. We gaan door met het afkoppelen van

Afbeelding 5.8 Bewegen en ontmoeten in Arnhem

hemelwater. Bij nieuwbouw koppelen we al het regenwater af, hierdoor wordt het regenwater niet meer afgevoerd naar de waterzuivering. Bij renovatie en herinrichting van de openbare ruimte koppelen we maximaal af.

We bereiden onze stad voor op droge perioden

Langdurige droogte kan ons groen aantasten en leidt tot lagere waterstanden in beken, vijvers en rivieren. Dan helpt het als we de bodem als buffer gebruiken en opslag van water mogelijk maken om zoveel mogelijk regenwater op te slaan. Ook hiervoor zorgen we dat we minder verhardingen hebben in de wijken, zowel op straat als in de particuliere tuinen. Daarnaast maken we ons bomenbestand meer divers en geschikter voor droge perioden.

We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water

Het Arnhemse grondwater is over het algemeen van hoge kwaliteit en wordt tevens gebruikt als drinkwater, proceswater, koelwater, voor energiewinning en is de bron van de Arnhemse beken. Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zetten we in op bodems die geschikt zijn voor wat we erop doen en beschermen we ons grondwater voor onze drinkwatervoorzieningen Voor een gezond klimaat is ook behouden en verbeteren van een goede waterkwaliteit belangrijk. We voorkomen nieuwe verontreiniging of aantasting en we beheren op duurzame en doelmatige wijze resterende historische verontreinigingen. Als kansen zich voordoen om deze verontreinigingen op te heffen dan heeft dat een positief effect op het grondwater, de bodem en het bodemleven.

Het gebruik van onze stad door de jaren heen heeft in delen van de stad geleid tot te veel lood in de bovengrond. We zetten ons in om samen met bewoners ervoor te zorgen dat buiten spelen, (moes)tuinieren en tegelwippen veilig kan. Ook het gebruik van allerlei ‘moderne’ stoffen (denk aan PFAS, medicijnen, antibiotica en nieuwe chemicaliën) heeft een keerzijde. We houden daarom in de gaten welke ontwikkelingen er zijn en welke invloed dat heeft op het gezond kunnen gebruiken van onze bodem. We wegen bodemkwaliteit mee als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot de functies.

We zorgen voor meer koelte in de stad

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat onze inwoners, en vooral de kwetsbare Arnhemmers, negatieve gezondheidseffecten ondervinden van de hoge temperaturen. Het gaat dan om de situatie binnen- en buitenshuis. We zorgen voor goede groeiplaatsen voor bomen zodat deze straks beschikken over een fraaie kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. Bij hitte-eilanden, zoals bedrijventerreinen, de binnenstad, oudere wijken en Kronenburg, moeten stadsbomen, groene pleinen, daken en gevels de oplopende temperaturen tijdens de zomer reduceren. Daarom realiseren we het koele netwerk van

Afbeelding 5.9 Hittestress Arnhem

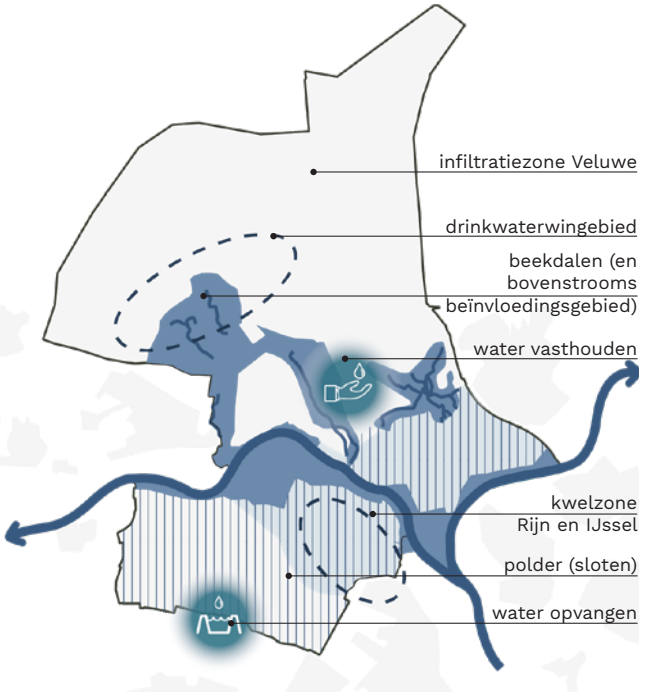

Afbeelding 5.10 Water in Arnhem

schaduwroutes en koele plekken. Daarnaast stimuleren we eigenaren en gebruikers om hun eigen tuinen en erven verder te vergroenen.

We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

De natuurwaarden staan onder druk. Er zijn sterke aanwijzingen dat in de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met driekwart is afgenomen. Daarom gaan we werken aan het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van de natuur en de dieren die daarin leven en het verbeteren van dierenwelzijn. De Veluwe verzuurt door het neerslaan van stikstof op de bodem. Steden worden steeds belangrijker voor biodiversiteit. Een groot deel van het Arnhems groen is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en van Europees Natura 2000-gebied. We koesteren en blijven investeren in waardevolle natuurwaarden van het groenblauwe raamwerk dat de natuur ver de stad in brengt. Het vergroot de natuurbeleving dichtbij huis, zorgt voor meer biodiversiteit en voor een klimaatadaptieve stad. Een gezonde bodem, goede waterkwaliteit, meer diversiteit in groen en het verbinden en onthekken van natuur zijn hierbij belangrijk. Bij de realisatie van (nieuw)bouw is natuurinclusief bouwen en inrichten het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat- en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In een deel van onze parken en natuurgebieden kijken we goed welke gebieden geschikt zijn voor de wat intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Onnodige lichthinder voor mens en dier is in de hele stad een aandachtspunt.

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

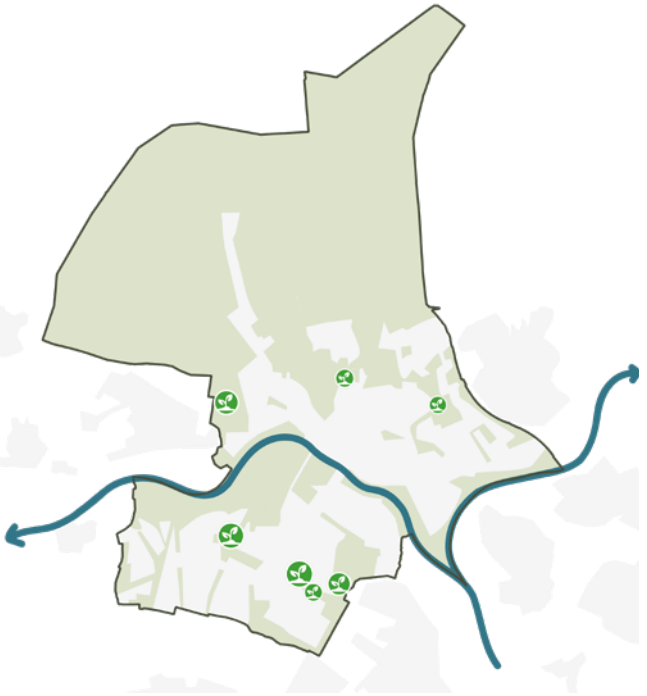

Afbeelding 5.11 Stadslandbouw initiatieven

Afbeelding 5.12 Park Sonsbeek

5.3 Een vitale stad

Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame en dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent. Zoals het welzijn van haar inwoners, onze mobiliteit en bereikbaarheid, de woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en de energietransitie. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in toekomstbestendige werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Economisch kan Arnhem niet los worden gezien van de regio. We werken samen met andere gemeenten zodat we ons als één aantrekkelijke regio kunnen positioneren en niet elkaars concurrent worden. Economisch maakt deze regio zich sterk voor topsectoren Energy, Food en Health & Hightech, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken. Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder energie, bruisende binnenstad met veel culturele instellingen, creatieve industrie & ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid & sport.

We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit

De energietransitie en de ontwikkeling naar een circulaire economie biedt grote kansen. Om koploper te blijven op energiegebied, maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de aanwezige creatieve industrie en het midden- en kleinbedrijf. Ook versterken we de verbinding tussen IPKW, Arnhems Buiten en Kenniscampus regio Arnhem. Zodat deze drie energy-hotspots het fundament vormen in de innovatie- en kennisontwikkeling in Arnhem. De ontwikkeling van innovatielab Connectr is een voorbeeld van hoe dit in praktijk gestalte krijgt. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van belang. We zien onze energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. We werken de komende jaren toe naar circulaire bouw en inrichting van de openbare ruimte. Dit doen we door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften.

Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel mogelijk te beperken hanteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)

We investeren in mensen

De krapte op de arbeidsmarkt is, net als in de rest van Nederland, de komende jaren één van de grotere economische uitdagingen in Arnhem en de regio. Bedrijven moeten kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel. Daarnaast moeten onze inwoners en studenten maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. Hiervoor is samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid van groot belang. Als gemeente spelen we hierin een verbindende en ondersteunende rol. Onze ambitie om koploper te zijn in de energiesector zal ook voor werkgelegenheid zorgen. Daarnaast heeft de

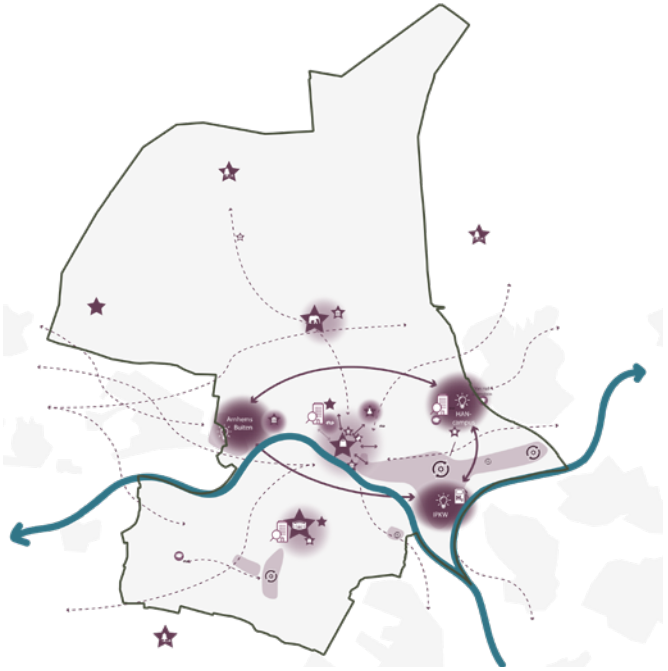

Afbeelding 5.13 Hotspots in Arnhem

coronacrisis voor een verschuiving gezorgd in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. Het streven binnen het arbeidsmarktvraagstuk is een passende baan voor alle Arnhemmers.

De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten

De binnenstad van Arnhem is het bruisende brandpunt van de stad en de regio. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. Daarnaast is de binnenstad samen met de omgeving van station Arnhem Centraal een belangrijke woon- en werklocatie. Om al deze functies te huisvesten, ontwikkelt het centrum zich steeds meer tot een stedelijk multifunctioneel gebied met hoge dichtheden. De binnenstad transformeert daarbij van een place to buy naar een place to meet, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden groen, creatief en vrij nadrukkelijker aanwezig zijn. De binnenstad wordt daarmee ook aantrekkelijker voor bezoekers en toeristen die natuur, cultuur en ontmoeting willen combineren.

De grote stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf transformeren naar full service centers. De komende jaren gaan we met de omgeving van beide centra aan de slag zodat hier winkelen, horeca, beleven, cultuur, zorg en ontmoeten centraal staan. In de gebiedsuitwerkingen in hoofdstuk 6 gaan we hier nader op in.

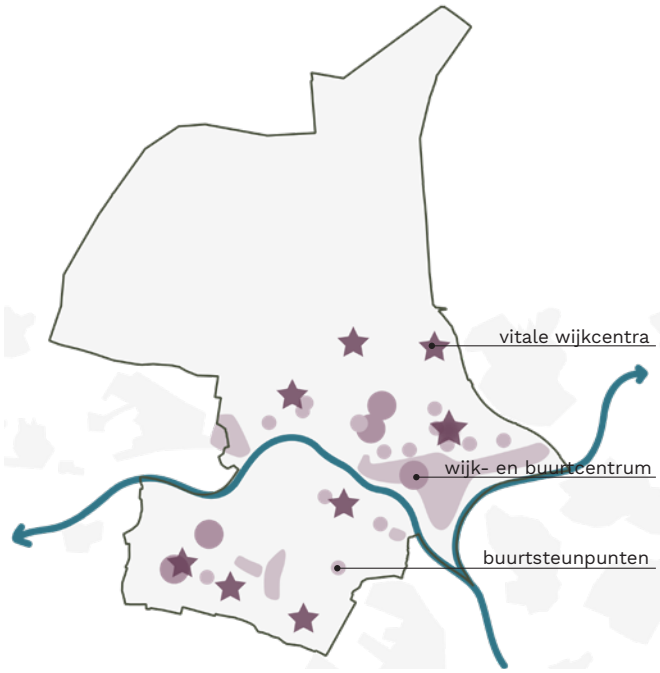

Afbeelding 5.14 Wijkcentra in Arnhem

We maken onze werklocaties toekomstbestendig

We willen onze werklocaties optimaal benutten. Dat betekent dat deze ruimte moeten bieden aan bedrijven die zorgen voor veel arbeidsplaatsen voor Arnhemmers en/of bedrijven die zich vooral richten op de sterke sectoren in Arnhem, zoals energy, dienstverlening, de creatieve industrie en ontwerp en circulariteit. Het traditionele MKB heeft daarbij ook zijn plek op de werklocaties. Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan werklocaties duiden met diverse typen werkmilieus, waarmee duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken. Ook geven we aan op welke werklocaties geen ruimte is voor functiemening, waardoor inzichtelijk wordt welke werklocaties primair bedoeld zijn voor bedrijvigheid. Dit kan zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bedrijven voor de circulaire economie. Maar ook clusters van kantoor- en dienstverlenende functies. Om de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk te benutten wordt ook onderzocht hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Daarbij wordt de leefbaarheid op werklocaties meegenomen. De werklocaties moeten een fijne, prettige en veilige plek zijn om te werken en te ondernemen. We verwachten dat we door een goede inrichting van de ruimte en technische oplossingen veel kunnen bereiken, waardoor we de schaarse ruimte in de stad efficiënter kunnen gebruiken.

We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten

Arnhem is een bovenregionaal dienstencentrum. De aanwezigheid van onder andere de branches juridisch en accountancy en ingenieurs- en adviesbureaus zorgt voor een sterke mix aan zakelijke diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie. Om onze positie als dienstenstad te kunnen blijven versterken, zijn voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties belangrijk. Dit betekent dat kantoren die hier niet aan voldoen mogelijk ook gebruikt kunnen worden voor andere functies.

Door de coronapandemie zijn we meer thuis gaan werken. De verwachting is dat het kantoor meer een functie als ontmoetingsplek en minder als standaard werkplek krijgt, waardoor er geen grote afname van kantoormeters te verwachten is. De verwachting is ook dat kantoren bij stationslocaties populair zullen blijven. Dit wordt

mede gestimuleerd door de positie van station Arnhem in het internationale netwerk Amsterdam - Duitsland (Ruhrgebied/ Berlijn). Bedrijven kiezen daarbij vaker voor meerdere kleinere locaties met spreiding over het land. Dergelijke locaties moeten goed bereikbaar zijn en de stations bieden op dat vlak de beste mogelijkheden, vanwege de centrale ligging en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Om op deze plekken aan de vraag te kunnen blijven voldoen is het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties noodzakelijk.

We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector

Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak) industrie en innovaties door kruisbestuivingen tussen sectoren. Deze innovatieve en creatieve ondernemers vormen een meerwaarde voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat en hebben potentie door te groeien tot zelfstandige Arnhemse werkgevers. De huisvesting voor creatieve ondernemers staat onder druk en nemen we actief mee bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. We blijven inzetten op het Modekwartier dat tientallen winkels en bedrijfsruimten huisvest op het gebied van mode en design en een aantrekkende werking heeft op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve werkgelegenheid huisvest zich onder andere op Coehoorn en op het IPKW terrein, dat een broedplaats vormt voor starters. Ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatieve ondernemerschap. Zoals de binnenstad en nieuwe gebiedsontwikkelingen rondom Rijnpark.

We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk

Online winkelen, digitaal zakendoen en thuiswerken zijn blijvend van invloed op de inrichting van de stad. In Arnhem vinden we het belangrijk dat iedere wijk en buurt kan beschikken over dagelijkse voorzieningen. Door woningen toe te voegen nabij bestaande winkelcentra blijft het aantal bezoekers aan deze voorzieningen op peil. Wijkcentra verrijken we met voldoende maatschappelijke functies, zoals huisartsenposten en buurtcentra. Zo kunnen ze zich ontwikkelen tot de ‘huiskamers’ van de buurt. Daarnaast ondersteunen we de wijkeconomie door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte en nieuwe mixvormen van wonen, werken en horeca.

We blijven inzetten op gezondheid en sport

De sector gezondheids- en welzijnszorg is met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke sector in de structuur van de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie innemen. Aandachtspunt is daarom ook de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast vormt sport een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/ Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

Afbeelding 5.15 Sonsbeeksingel in Klarendal

5.4 Een stad waar het goed wonen is

Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook de woningmarkt beperkt zich niet tot de Arnhemse gemeentegrenzen. Als centrumstad heeft Arnhem dan ook verschillende verbindingen met de omliggende gemeenten. De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving. Samen met de omliggende gemeenten gaan we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

We bouwen nieuwe woningen bij

Arnhem trekt net als andere steden in Nederland steeds meer inwoners aan. Tegelijk worden de huishoudens steeds kleiner. Daarom moeten we zorgen dat we meer woningen bijbouwen. De vraag in de periode 2020-2030 is ca 7.000 nieuwe woningen. Daarna verwachten we nog steeds een groei. Ook na 2030 moeten we dus blijven bouwen. We denken dan aan ongeveer 7.000 tot 9.000 woningen. Hiermee wordt de woningvoorraad in Arnhem tot 2040 met 16.000 woningen uitgebreid (dit is een deel van de regionale opgave zoals vastgelegd in de woondeal, zie H 3.1 demografische veranderingen).

We passen bestaande woningen aan

De woningvraag richt zich niet alleen op het bouwen van extra woningen, maar ook het aanpassen van bestaande woningen of het zorgen voor andere verhoudingen. De vraag naar bepaalde type woningen is namelijk niet altijd in balans met het aanbod van deze woningen. De komende jaren gaan we dan ook aan de slag met het aanpassen van woningen. Dit kan bijvoorbeeld door het splitsen van woningen of het zorgen dat een woning levensloopbestendig wordt.

We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen

Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.

We houden wonen betaalbaar

De groei van de stad bestaat voor een groot deel uit eenpersoonshuishoudens die een huur- of koopwoning zoeken in de betaalbare categorie. Deze groep komt maar moeizaam aan een passende woning. Enerzijds door de beperkte beschikbaarheid van de sociale huurwoningen en anderzijds door (financiële) drempels op de particuliere huurmarkt. Ook toegang tot de koopmarkt is voor starters en eenpersoonshuishoudens moeizaam. Om de toegang tot de Arnhemse woningmarkt te verbeteren voor deze groepen zijn verschillende maatregelen nodig. We vergroten het sociale woningaanbod bij nieuwbouw en maken een kwaliteitsslag in het bestaande woningaanbod om de doorstroming te bevorderen. Met name in Arnhem Zuid worden hier positieve resultaten verwacht.

We gaan meer mixen

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen voor grotere diversiteit in de wijken. Zo kijken we of de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kan verbeteren. We streven naar gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze andere mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen.

We bouwen circulair en klimaatadaptief

Bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven we ernaar dit circulair en klimaatadaptief te doen. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte. We zorgen voor klimaatmaatregelen als groene daken, bergen van water, en het verminderen van verharding.

Afbeelding 5.16 High Park aan de Velperweg

We zorgen voor sterke wijken

We gaan voor sterke wijken met passende, bereikbare, toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke en veilige buitenruimte. Straten, pleinen en parken die uitnodigen om er op uit te gaan, te ontmoeten, te bewegen en te spelen. Bij nieuwbouwprojecten staan de veiligheid, het welbevinden en de gezondheid van inwoners centraal. Naast de wijkgebonden aanpak vragen vijf wijken in Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, 't Broek, Presikhaaf en Immerloo/'t Duifje) een meer samenhangende, integrale aanpak. Daarmee willen we de problematiek voor en achter de voordeur verkleinen en de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit vergroten. Een gevarieerd aanbod van woningtypen en woonmilieus voor verschillende doelgroepen is daarbij een belangrijk ingrediënt. De gemeente Arnhem zoekt bij deze aanpak de samenwerking met de maatschappelijke partners en het Rijk.

5.5 Ruimte voor schone mobiliteit

Voor de ontwikkeling van Arnhem is schone mobiliteit een belangrijke voorwaarde. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte. Daarnaast zetten we in op bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur zo goed mogelijk.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Arnhemmers werken of studeren ook buiten de stad en andersom brengen dagelijks veel mensen van buiten Arnhem een bezoek aan de stad voor werk, school, zorg en vrijetijdsbesteding. Arnhem wil goed bereikbaar zijn voor bezoekers en ondernemers, maar dit mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid in onze stad. Door uit te gaan van 'wel toegang maar geen doorgang' leggen we de focus op hoe bezoekers het best naar Arnhem kunnen komen. We voeren een sterk ontmoedigingsbeleid op doorgaand verkeer door Arnhem heen. Dit biedt kans om het centrum en omliggende wijken bereikbaar te houden en een woonomgeving te maken waar het aangenaam is om te wonen en prettig is om te verblijven. Wij bieden goede toegang door bezoekers vanuit de regio te verleiden om met (H)OV of de fiets te komen, dan wel de auto aan de randen van de stad of het centrum te laten staan.

We gaan vaker en meer lopen

We gaan het lopen stimuleren. Bij nieuwe ontwikkelingen en bij het inrichten van onze straten en pleinen komt de voetganger op één. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen op veilige loopafstand zijn van hun woning.

..en we pakken sneller de fiets

De fiets, vooral de elektrische fiets, is op afstanden tot 10 of zelfs 20 kilometer een aantrekkelijk alternatief voor de auto. We gaan het fietsen stimuleren met aantrekkelijke (snel)fietsroutes en voldoende stallingsmogelijkheden. Het beleven van het landschap en de stad staat bij deze routes centraal. We zorgen ervoor dat onze werk- en onderwijslocaties, de binnenstad en andere stedelijke bestemmingen, goed, sociaal veilig en comfortabel per fiets te bereiken zijn. De inpassing van fietsroutes vraagt om een integrale en ruimtelijke benadering, vooral in de omgeving van de binnenstad waar het accent op verblijven, ontmoeten en beleven ligt.

We blijven investeren in trolley en trein

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast bouwen we onze (hoogwaardige) OV-infrastructuur, waaronder Trolley 2.0, verder uit. We zorgen voor een betere benutting van de sporen voor personenvervoer in Arnhem en de daar bijbehorende ongelijkvloerse kruising van Spoorknoop Oost.

We zetten in op de ICE naar Berlijn

Met een internationale trein naar Berlijn vergroten we de aantrekkelijkheid van Arnhem als vestigingslocatie voor de zakelijke dienstverlening. Arnhem heeft daarmee tevens de potentie om uit te groeien tot internationale draaischijf voor de drie (stedelijke) kenniscampussen in de regio – Energy Hotspot Arnhem, Nijmegen (Health Tech) en Ede-Wageningen (Food).

We kunnen op meer plekken laden

Het sterk groeiende elektrisch vervoer vereist ook een toename aan laadinfrastuctuur. Dit geldt voor fietsen, auto's, bussen, deelauto's en stadsdistributie. Laadinfrastructuur bestaat in verschillende vormen en maten en wordt zorgvuldig ingepast in de directe omgeving. We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van het trolleynet dat al in Arnhem aanwezig is.

De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We streven naar zowel efficiënte als schone stadslogistiek. Daarom stimuleren we logistieke knooppunten (hubs). Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt

is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grote mobiliteitsimpact.

We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer

Door het verbeteren van de bereikbaarheid van onze stad waarbij we prioriteit geven aan de wandelaar, dan de fiets en dan het OV bieden we een goed alternatief voor de auto. Dit betekent dat op sommige plekken in de stad het aantal rijbanen kan afnemen. Daarnaast investeren we in hubs en faciliteren we deelautogebruik en elektrisch laden.

We gaan onderscheid maken in bereikbaarheids-profielen van de verschillende delen (functies) van de stad. In sommige delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan bereikbaarheid met de auto, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen langs de regionale hoofdwegenstructuur. In andere delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan lopen, fietsen en het openbaar vervoer. We kunnen daarbij denken aan autoluwe wijken en het terugbrengen van de maximumsnelheid naar 30 km per uur, waar het de verkeersveiligheid en leefbaarheid verbetert. Naast bereikbaarheid van locaties per auto, zijn er ook steeds meer bedrijven die zich juist op locaties met goede OV-bereikbaarheid vestigen.

We bouwen vooral op goed bereikbare plekken

Nieuwe woningen en kantoren realiseren we zo veel mogelijk op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en waar de voorzieningen zijn. Denk aan het centrum en gebieden rondom de stations en OV-knooppunten. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Voor deze gebieden kan de parkeernorm bij nieuwbouw tot een minimum worden beperkt en kan de schaarse ruimte gebruikt worden voor andere functies.

Er komen lagere parkeernormen voor de hele stad met maatwerk per wijk

Door uit te gaan van lagere parkeernormen kan de ruimte die normaal gesproken gebruikt wordt voor het stallen van auto's gebruikt worden voor meer groen, ontmoeten of bewegen. Randvoorwaarde voor het verlagen van de parkeernorm is het verbeteren van de bereikbaarheid met andere vervoersvormen dan de auto. We houden rekening met bewoners van bestaande wijken die voor hun vervoer geen goed alternatief op de auto hebben. Om te zorgen dat nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig hebben, zorgen we dat gebouwd wordt op plekken die goed bereikbaar zijn met (hoogwaardig) OV en/of beschikken over alternatieve vormen van vervoer, zoals deelauto's of elektrische fietsen. Een toename van parkeerdruk op de omgeving van dergelijke locaties voorkomen we door dit alleen toe te passen in gebieden waar het parkeren gereguleerd wordt. Hiervoor breiden we het parkeervergunnings-systeem uit naar de gebieden waar dat nodig is.

Afbeelding 5.17 Autoverkeer in Arnhem

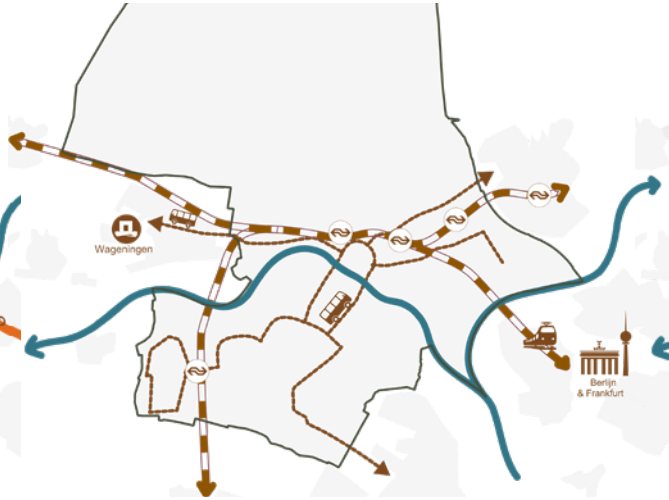

Afbeelding 5.18 Openbaar vervoer in Arnhem

Afbeelding 5.19 Fietsroutes in Arnhem

5.6 Een stad met nieuwe energie

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

We doen het samen met onze regio

Om te komen tot ruimtelijke invulling van energieopwekking en de verdeling van bovenlokale warmtebronnen in de regio is een regionale energiestrategie (RES) opgesteld, in een samenwerkingsverband tussen 16 gemeenten, provincie Gelderland en 3 waterschappen. In de RES 1.0 (juni 2021) staan ruimtelijke afspraken die richting geven aan locatiekeuze voor zon- en windprojecten, afspraken over een optimaal warmtesysteem en procesafspraken over samenwerking, onderlinge solidariteit, participatie en doorwerking in omgevingsinstrumentarium. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. De locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' maken onderdeel uit van de RES. Om de doelen van 2030 te kunnen halen, zullen vergunningentrajecten voor windmolens en zonnevelden uiterlijk in 2025 zijn afgerond.

We worden klimaatneutraal

We houden ons aan internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Het doel is een klimaatneutrale stad in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. Onze doelstelling is in 2030 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% afname in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma 'New energy made in Arnhem 2030' en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkelingen; de resterende opgave (26%, 246 kT CO2-reductie) kunnen we vooralsnog niet binnen onze gemeentegrenzen realiseren. We onderzoeken of dit via de regionale energiestrategie (RES) binnen de regio lukt, in de vorm van grootschalige opwek met zon en/of wind. Anders zullen we in de komende jaren aanvullende ambities moeten formuleren. Het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' bevat vier programmalijnen, die hieronder worden beschreven.

De energietransitie in de gebouwde omgeving

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. Isolatie van woningen en zonnepanelen op daken dragen bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. De wijkgerichte energietransitie is leidend: de Transitievisie Warmte brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Dit geeft richting aan maatregelen op gebouwniveau (isolatie) en heeft een ruimtelijk aspect: in wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Hiervoor zijn we gestart met wijkgerichte pilots. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk.

Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) zijn vastgelegd in een Bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie.

De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal. Op project- en gebiedsniveau maken we een integrale afweging over de haalbaarheid en wenselijkheid om nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.

We gaan voor duurzame mobiliteit

We stimuleren het verminderen van vervoersbewegingen en meer gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. We vergroten het aandeel elektrische voertuigen. Dit doen we door aanleg van nieuwe infrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen. In het uitvoeringskader Elektrisch Laden is het ruimtelijk aspect van de nog aan te leggen laadinfrastructuur vastgelegd. In het beleidskader Deelvervoer zal een plaatsingsplan van mobiliteitshubs (verschillende vervoerstypes op een locatie) worden opgenomen. Deze hubs hebben ruimtelijke impact en moeten goed ingepast worden.

Afbeelding 5.20 RijnWaalpad bij de Marga Klompélaan

We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie

Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, het handhaven op verplichte maatregelen en het stimuleren van zonnepanelen op grote daken. Ook bedrijven en bedrijfsterreinen zullen moeten omschakelen op duurzame elektriciteit en warmte. Hiervoor zullen maatwerkplannen worden gemaakt en geldt dezelfde onder- en bovengrondse ruimtelijke impact als in de gebouwde omgeving.

We doen als stad wat we kunnen

De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben, wordt op een duurzame manier opgewekt. In het programma ‘New energy made in Arnhem 2020-2030’ zijn locaties vastgesteld die geschikt zijn voor het realiseren van windturbines en zonnevelden. Ook is een zoekgebied voor een zonneveld aangewezen bij Deelen. Voor een klimaatneutrale stad hebben we regionale duurzame elektriciteitsopwekking en bovenlokale warmtebronnen nodig. Naast ruimte voor duurzame energieopwekking (zon & wind) is ook ruimte nodig voor hoogspanningsmasten en -netten boven de grond, kabels onder de grond, opslag van elektriciteit, elektriciteitsstations en boven- en ondergrondse ruimte voor duurzame warmtevoorzieningen.

We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers

De energietransitie brengt (maatschappelijke) kosten met zich mee, voor toekomstige duurzame energiebronnen en duurzame energie-infrastructuur. Dit vraagt in iedere stap van de

energietransitie een integrale afweging. Dit aspect komt onder andere aan de orde in de Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen. Daarnaast zullen de kosten van energie stijgen, waardoor het verschil in de energielasten tussen energetisch goede en energetisch slechte woningen groter wordt. Dit willen we voorkomen, met name voor inwoners met een laag inkomen, zoals we nu al doen met de Arnhemse aanpak energiearmoede.

We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie

De energietransitie in Regio Arnhem Nijmegen moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de inwoners van de regio. We streven naar minimaal 50% lokaal en/of regionaal mede-eigenaarschap van duurzame energieprojecten en zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Mede-eigenaarschap is een van de mogelijke uitkomsten van een zorgvuldig participatieproces met de omgeving. Financiële participatie, een omgevingsfonds en een omwonendenregeling zijn andere mogelijke vormen.

Lokaal eigenaarschap zorgt dat de baten bij de omgeving terecht komen. Daarbij komt dat lokale eigenaren de omgeving beter kennen, wat de communicatie en de inbreng van lokale wensen makkelijker maakt. Dit zorgt voor meer acceptatie en draagvlak en een grotere slagingskans van een project.

De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. We houden daarbij rekening met het gebruik van de ruimte door lokale partijen, stakeholders en inwoners en andere lopende opgaven. Dit betekent dat we kijken of we duurzame ontwikkelingen kunnen koppelen aan bijvoorbeeld landschapsverbetering of andere investeringen die nodig zijn. Bij het inpassen van zonnevelden maken we gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Dit betekent dat we bij de inpassing letten op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap. Ook letten we op de samenhang met andere functies in het gebied (zoals landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie) en de mogelijkheden voor dubbel ruimtegebruik.

Afbeelding 5.21 Grootschalige opwek: aanwijslocaties zonnevelden en windturbines

Afbeelding 5.22 Warmteoplossingen: te realiseren all electric (bruin), te realiseren warmtenet (geel), gerealiseerd warmtenet (bruine lijn)

Afbeelding 5.23 Onderzoeksgebieden (cirkel) en kansrijke buurten (geel)

Afbeelding 6.1 Weerdjesstraat in de Binnenstad

6. Gebiedsuitwerking

Naast de ambities uit hoofdstuk 5 zijn er deelgebieden die om speciale aandacht vragen en waar de komende jaren de focus op ligt. In deze gebieden komen veel ambities en keuzes samen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.

Deze gebieden zijn op in afbeelding 6.2 aangegeven en worden op de volgende pagina's in detail besproken. Het gaat hier om aanvullende opgaven die samen met de hiervoor genoemde integrale ambities de totale opgaven voor Arnhem beschrijven. De kaarten zijn een nadere uitwerking van de visiekaart. Aan de basis van de uitwerkingen ligt het DNA van Arnhem en haar wijken.

Dit zijn de volgende vijf deelgebieden:

1) Arnhem Centrum
2) Arnhem West
3) Arnhem Oost
4) Arnhem Zuid
5) Arnhem Noord

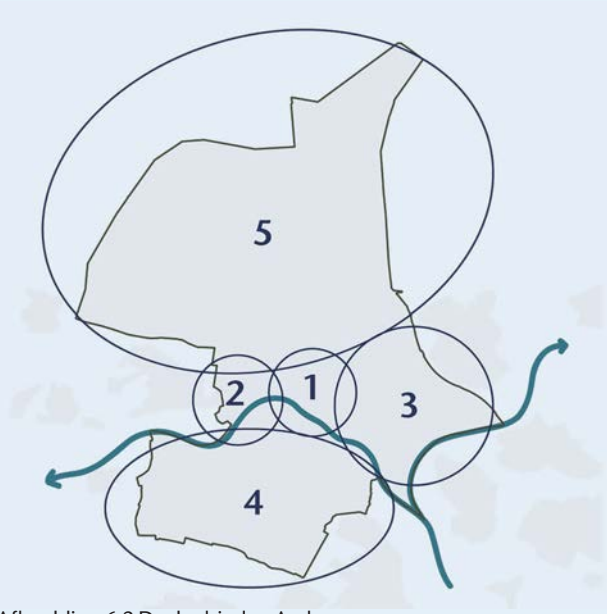

Afbeelding 6.2 Deelgebieden Arnhem

6.1 DNA van de wijken

Het DNA van de wijken is het uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen. Voordat we de opgaven en keuzes voor de vijf deelgebieden nader uitwerken, gaan we in op dit DNA van de wijken van Arnhem. Dit doen we aan de hand van een kaart (afbeelding 6.3) met daarop in kleuren de verschillende woonmilieus. Deze worden naast de kaart toegelicht

De middeleeuwse stad (1233-1830)

Een organisch gegroeid middeleeuws patroon van straten en pleinen met dichte bebouwing in gesloten bouwblokken. De bouwhoogte is ca. twaalf meter, met enkele hogere accenten. Ieder pand is individueel vormgegeven, statig, met veel ornamentiek. De 19e-eeuwse gevels domineren het beeld. Er is een sterke scheiding tussen formele straten en pleinen en informele ruimten op binnenterreinen. Er is weinig groen in openbare ruimte, maar wel bomen op pleinen, gevelgroen en binnentuinen.

Stad van singles en speculatiebouw (1830-1880)

Ruime groene singels op de ontmantelde vestingwerken domineren het beeld, met gevelwanden van vier tot zes lagen. Bebouwing voor de gegoede burgerij bevindt zich langs de singels en radialen, maar achter die façade ligt speculatiebouw in hoge dichtheden (de vroegere sloppen). In de straten is weinig groen. Wel zijn er groene singels en hofjes en bomen langs de radialen. Er is een menging van wonen, werken en maatschappelijke functies.

Stad van stratenplan en bouwblok (1880-1905)

Regelmatige stratenpatronen met dichte bebouwing in stedelijke bouwblokken wisselen af met herenhuizen of boven- en benedenwoningen. Er is weinig groen in wijken zoals Sint Marten en Graaf Ottopleinen, maar juist een ruimere opzet ten gunste van groen in Spijkerbuurt, Boulevardkwartier, Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk.

Stad van tuindorp en villapark (1905-1930)

Een anti-stedelijke, dorpsachtige opzet kenmerkt het beeld, gekoppeld aan het sociale ideaal van verheffing van de arbeider, gezonde stad en een betere maatschappij. Het stratenpatroon is afwisselend en gevarieerd met hiërarchie van straten, plantsoenen en bijzondere accenten. Er is een lage bebouwingsdichtheid in bouwblokken met binnenterreinen, woningen met eigen grond en gestapelde woningen als stedelijke accenten op belangrijke plekken. In de openbare ruimte en tuinen is veel groen.

Stad van tuinwijk en landschap (1930-1940)

De stad is verweven met het omliggende landschap. Het stratenpatroon bestaat uit hoofdassen en secundaire straten, met gestapelde bouw en langgerekte laagbouw ertussen. De bebouwing bestaat veelal uit rode bakstenen en rode kappen. Er is veel (landschappelijk) groen in de openbare ruimte, brede groenstroken en privétuinen met groene erfafscheidingen (veelal liguster). Op strategische locaties staan bijzondere voorzieningen als kerken en scholen.

Stad van licht, lucht en ruimte (1945-1970)

De bebouwing bestaat uit stempelbouw, variatie van grondgebonden en gestapelde woningen binnen clusters, die identiek herhaald worden. Het stratenpatroon is veelal orthogonaal met bebouwing in een groene setting, zoals wijkparken. Verkeer bepaalt de structuur van wijk of stadsdeel. Er is een scheiding van wonen, werken, verkeer en ontspanning. Er zijn geen klassieke bouwblokken, maar experimentele verkavelingsvormen en hoogbouw langs de invalswegen.

Stad van woonerf en menselijke maat (1970-1985)

De wijken bestaan uit kleinschalige en gevarieerde bouw in woonerven en vormen grillige eilanden binnen de ontsluitingswegen die omzoomd zijn door groen. De woningen hebben geen uitgesproken voor- of achterkant, geen duidelijke scheiding tussen collectief en privé, maar er is wel een duidelijke scheiding van langzaam- en snelverkeer.

Stad van Vinex en sleutelproject (1985-heden)

De robuuste groene hoofdstructuur bepaalt de opzet van de wijk, waarbij bestaande landschappelijke structuren en elementen gebruikt zijn. Binnen deze structuur hebben woonvlekken met hoge dichtheden elk een sterke eigen identiteit, vaak op basis van een thema. Er is een variatie in woningtypen met nadruk op laagbouw.

Dorp in de stad

Een traditionele dorpse structuur met bebouwing en architectuur die het beeld domineert.

Verspreide bebouwing in het groen

Losse, verspreide bebouwing in het groen, soms met een campusachtige opzet. Het gaat om militaire complexen, zorginstellingen, toeristische attracties, sportvoorzieningen of bedrijvigheid.

Stad van bedrijvigheid (meerdere perioden)

Grootschalige bedrijfscomplexen en grote percelen met verspreidde bebouwing domineren het beeld. De gebieden zijn functioneel ingericht met een rationeel wegenpatroon. Er is weinig samenhang in architectuur.

Stad van groene weelde (de oude landgoederen)

Voormalige landgoederen aangekocht door de gemeente en omgevormd tot stadsparken. Uiterlijk zijn ze vooral gevormd in de negentiende eeuw met hoofdzakelijk Engelse landschapsstijl: romantiek met op een enkele plek klassieke formele elementen.

Rivierenlandschap

De Nederrijn en de IJssel zijn zeer bepalende elementen in de ruimtelijke opbouw van Arnhem. Het gebied omvat ook uitgestrekte uiterwaarden, zoals Meinerswijk. Het rivierlandschap loopt als een brede landschappelijke strook door Arnhem heen en biedt ruimte, rust, groen.

Polderlandschap

Het oorspronkelijke Arnhemse polderlandschap strekt zich naar het zuiden uit vanaf de voet van de Veluwse stuwwal en wordt doorsneden door Rijn en IJssel. Lange tijd markeerde de Velperweg de overgang van zandgrond naar poldergrond, die te nat was om te bebouwen. In Arnhem Noord is het onderliggende landschap van weilanden en sloten bijna nergens meer herkenbaar. In Zuid op een aantal plaatsen nog wel.

Veluwslandschap

Het reliëfrijke landschap ten noorden van Arnhem is ontstaan in de IJstijd waar het oprukkende landijs grote zandlichamen opstuwde. Het smeltwater sleet hierin vervolgens erosiedalen uit. De wind wierp daarna zandruggen en stuifduinen op, waarna het gebied bebost raakte. Door de houtkap, overbegrazing en een verslechtering van het klimaat, veranderde het gebied in de 14e eeuw in schrale heide met zandverstuivingen. Toen vanaf de 15e eeuw de houtproductie toe nam, werd de oppervlakte woeste grond weer steeds kleiner. Als gevolg van grootschalige ontginningen kreeg het gebied vanaf de 19e eeuw definitief het huidige uiterlijk. Nu bestaat het gebied uit bos, hei en lange rechte lanen.

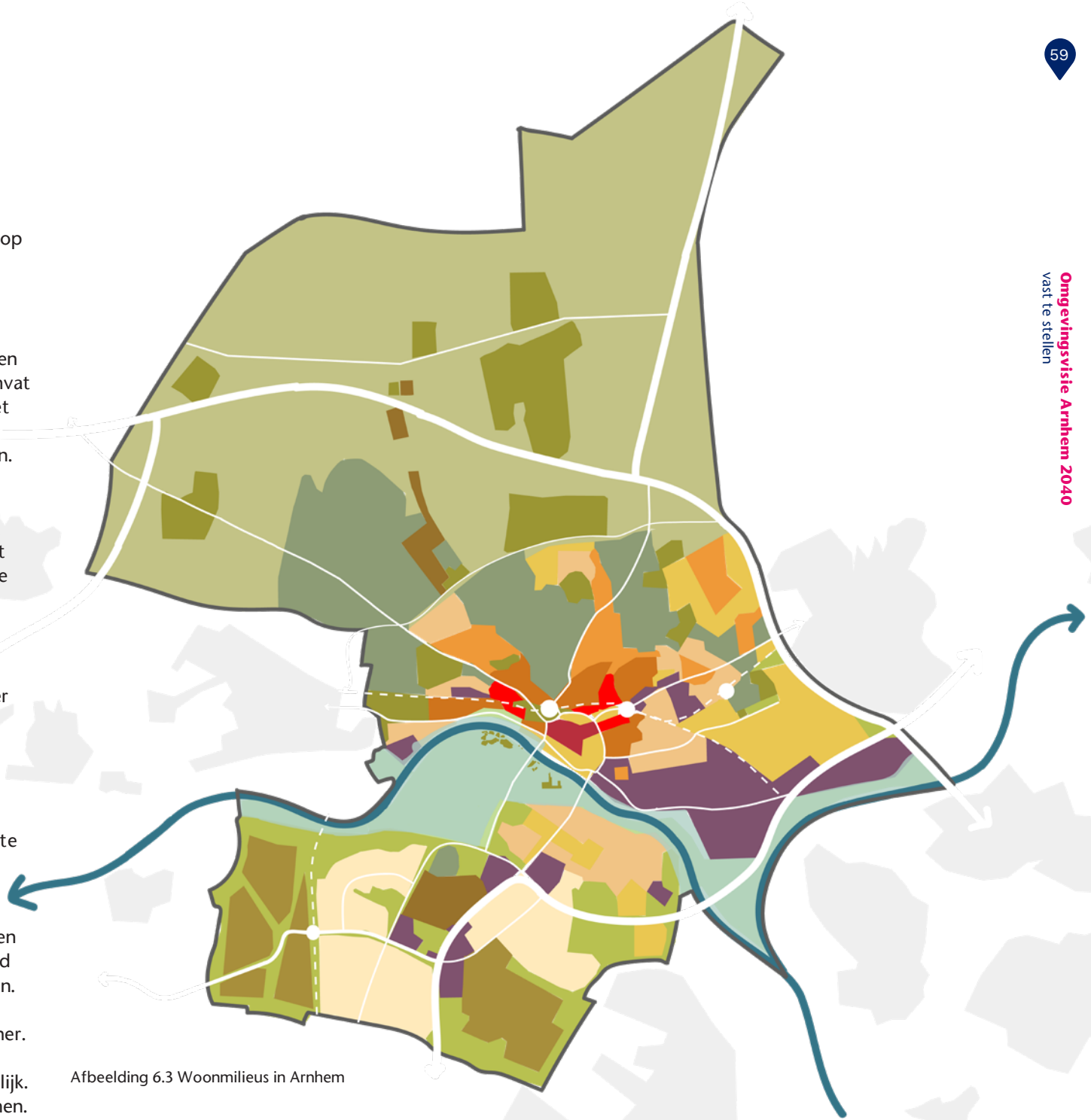

Afbeelding 6.3 Woonmilieus in Arnhem

6.2 Arnhem Centrum

Karakter

Hoewel het centrum van Arnhem slechts een klein gebied bestrijkt, is het gebied een economische motor in de stad en regio. De binnenstad en het stationsgebied met haar straten, pleinen, groen en blauw, maar vooral met de aanwezige voorzieningen, krijgt steeds meer economische betekenis met meer dan 17.000 banen. Voor een bezoek aan de binnenstad staat ontmoeten en beleven in plaats van winkelen steeds meer centraal; oftewel van *place to buy naar place to meet.* Deze trend leidt, samen met de stijging van online aankopen, tot afname van de werkgelegenheid in de detailhandel en een verwachte toename van de werkgelegenheid in de horeca en de culturele- & creatieve sector. Daarnaast zien we een toename van het aantal toeristische en zakelijke overnachtingen in de stad. Vooruitkijkend naar 2040 zien we een compacter winkelhart met daaromheen verschillende gebieden (kwartieren), elk met een eigen identiteit en een eigen mix aan functies. Sommige van deze gebieden liggen binnen de centrumring, sommige liggen daarbuiten.

Afbeelding 6.4 Compact winkelhart met verschillende kwartieren

Gebiedskansen

Toekomstbestendige binnenstad

De mix aan functies in de binnenstad (wonen, werken, recreëren) vragen om keuzes en integrale plannen voor straten en/of gebieden. Door te versnellen en aan te haken op transformaties houden we de binnenstad in beweging, in de juiste richting met voldoende kwaliteit. De coronapandemie heeft ons duidelijk gemaakt dat we rekening moeten houden met de behoefte aan flexibiliteit in de binnenstad om veranderingen in de tijd en ontwikkelingen in de maatschappij op te vangen. Hierin is het van belang om samen met onze partners in de binnenstad op te trekken.

Van belang is dat de binnenstad mee kan ademen met de bewegingen die er zijn en te zorgen dat de binnenstad voldoende flexibel en wendbaar is om verschillende scenario's op te vangen. Het compacter maken van het winkelhart van de binnenstad speelt een belangrijke rol. We zetten in op een krachtig winkelhart waarbij de detailhandel elkaar versterkt en winkels niet te verspreid van elkaar komen te liggen. Ook willen we de binnenstad versterken als plek om te wonen en werken met ruimte voor de creatieve sector. Daarnaast is het van belang om de binnenstad te verbinden met bijzondere voorzieningen en gebieden rondom de binnenstad.

De potentie van de verdiepingen boven de winkels voor aantrekkelijke woningen wordt nog onvoldoende benut. Het toevoegen van meer woningen in het winkelgebied zorgt niet alleen voor een betere benutting van de schaarse ruimte in onze stad, maar zorgt ook voor meer levendigheid en sociale veiligheid in het centrum buiten de werk- en winkeltijden. Ook op andere plekken in de binnenstad is er potentie om woningen toe te voegen. Het toevoegen van wonen vraagt ook om andere maatschappelijke functies in de nabijheid, zoals huisarts, tandarts en sportschool.

Ontspanning en vergroening

Verdichten betekent tegelijkertijd vergroenen en de openbare ruimte transformeren naar een aantrekkelijk en veilig verblijfsgebied van de voetganger. We zetten in op plekken die uitnodigen tot verblijf en ontmoeting en gaan verloedering van plekken tegen. We zorgen voor meer groen en luwtegebieden in en rond het centrum als contrast met het drukke stedelijk leven. Goede verbindingen van het centrum naar de groene omgeving zijn essentieel en zorgen voor verkoeling tijdens warme dagen.

Verbinden van de binnenstad met de rest van de stad en andersom

Op steenworp afstand van de binnenstad liggen verrassende stadswijken en fraaie parken zoals Sonsbeek en Stadsblokken Meinerswijk. Deze nabijheid biedt kansen om de attractiewaarde van de (binnen)stad te verhogen door combinatiebezoeken met bijvoorbeeld het Modekwartier, het Spijkerkwartier of een wandeling door onze fraaie stadsparken. Door het gebrek aan logische en aantrekkelijke routes en de barrièrewerking van de rivier, de spoorweg, de centrumring met Willemstunnel en de opritten van de twee bruggen, is het lastig bezoekers aan de binnenstad te verleiden tot een combinatiebezoek.

De binnenstad via aantrekkelijke routes beter verbinden met interessante plekken buiten het centrum is dan ook een belangrijke opgave.

Gebieden met een eigen identiteit

Sommige delen van de binnenstad staan aan de vooravond van een verandering. De Arnhemse kernwaarden groen, creatief en vrij spelen een rol bij deze veranderingen, gericht op meer wonen, werken en creatieve functies.

Gebiedskansen oostelijk van het centrum

Nu de zuidelijke binnenstad haar voltooiing nadert, gaan we de komende jaren aan de slag met het verder ontwikkelen van het oostelijk deel. In het Bestuurskwartier, dat is het gebied met onder meer het Gerechtshof en het Openbaar Ministerie, ontwikkelen we een gemengd werk- en woonmilieu dat aansluit op de binnenstad. In dit gebied vinden we een concentratie van bestuur en van WOII-memorials. Door deze te verbinden met de binnenstad ontstaat een sterke identiteit. Daarnaast pakken we het gebied rondom de Schouwburg aan, waarbij we verschillende culturele functies samenvoegen. We onderzoeken ook of we wonen en maatschappelijke functies kunnen clusteren en tegelijkertijd het stadsklimaat en de openbare ruimte kunnen verbeteren door onveilige of verloederde plekken aan te pakken. Er liggen kansen om de ontwikkelingen in het oosten van de binnenstad beter te verbinden met het winkelhart maar ook met de Singel en het Coberco-terrein. Ook zijn er kansen om de relatie met Stadsblokken en Meinerswijk te verbeteren.

Gebiedskansen Centrum West

Met Centrum West bedoelen we het gebied tussen Museum Arnhem en de binnenstad en tussen station Arnhem Centraal en de Rijn. We willen Centrum West transformeren naar een Kunstkwartier: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Daarbij is de inzet om het gebied beter te verbinden met de binnenstad, Arnhem Centraal en het unieke landschap van de rivier en de stuwwalhelling. De focus ligt op aantrekkelijke fiets en wandelverbindingen. Er gebeurt van alles voor cultuur en landschap: het museum is uitgebreid, een deel van de museumtuin wordt een openbaar wandelpark en het museumpark op de helling wordt heringericht. De wijk Coehoorn krijgt een nieuw gezicht, er komt een snelfietsroute en we vergroenen langs de Oude Kraan. De Blauwe Golven worden opgeknapt met nieuwe parkeerplaatsen, een skatepark en groen langs de randen. En de fontein daar gaat weer spuiten. We benutten de rijke historie en het unieke landschap en kansen voor klimaatopgaven. We vergroten de leefbaarheid en levendigheid van het gebied.

Arnhem CS = Utrecht CS van het oosten

De status van Arnhem Centraal Station als ICE-station maakt deze locatie het Utrecht Centraal Station van het oosten. De directe omgeving van het station is de toplocatie voor kantoren in Oost Nederland. Ook hotels en andere verblijfsvoorzieningen versterken de stationsomgeving. De opgave is om in dit gebied een passend aanbod voor kantoren te realiseren die aansluit bij de vraag naar kantoorruimte. Uitgangspunt is om deze positie in de komende jaren te versterken door bestaande kantoorruimte te behouden en nieuwe toe te voegen.

Ambitie-agenda

- We ondersteunen de detailhandel, horeca en cultuur bij het herstel na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
- Bij nieuwe ontwikkelingen zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen. Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, bij voorkeur, rustige buitenruimte. We dragen ook in het centrum bij aan een sterke de groenstructuur van de stad.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot het verblijven en ontmoeten en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat.
- We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
- We stellen nieuwe kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
- We dragen ook in het centrum bij aan het versterken van de groenstructuur van de stad.
- We realiseren schaduwroutes in de binnenstad.
- We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.

- Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen. Ook houden we de binnenstad zo bereikbaar en toegankelijk.
- We ontwikkelen een integrale (auto) parkeerstrategie voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een parkeernorm van 0 in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Hierbij houden we rekening met de mindervalide Arnhemmers en bezoekers. Fietsparkeren gebeurt vooral inpandig. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
- We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.

Legenda Arnhem Centrum

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppuntals de woon-werk-milieus van de toekomst.

Versterken van de relatie tussen de binnenstad en unieke gebieden rondom de binnenstad. Verbindt onder andere het centrum met groene stadsparken en attractieve functies zoals Museum Arnhem en Steenstraat/ Modekwartier.

Divers centrum met een compact stadshart waar functies worden toegevoegd. Dit kan gerealiseerd worden met 'kwartieren', elk met een eigen identiteit. Hier is ruimte voor een programmamix van wonen, winkelen, horeca, werken, ambachten, culturele en creatieve sector en maatschappelijke voorzieningen.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Arnhem centraal als ICE-station, als impuls voor gebiedsontwikkeling in de vitale stad, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Entreegebied/ stadsentree.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk en verbinden singelpark met en over de rijn. Versterken en vergroten van de cultuurhistorische kwaliteit. De singel dient als plek om te verblijven, te wandelen, te ontmoeten en als verkoelende route die beschermd moet worden. Verbeteren van de groene verbinding tussen binnenstad met Sonsbeek, met het museum (Centrum west) en richting Centrum oost.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Kerk

Landgoederen

De Blauwe Golven

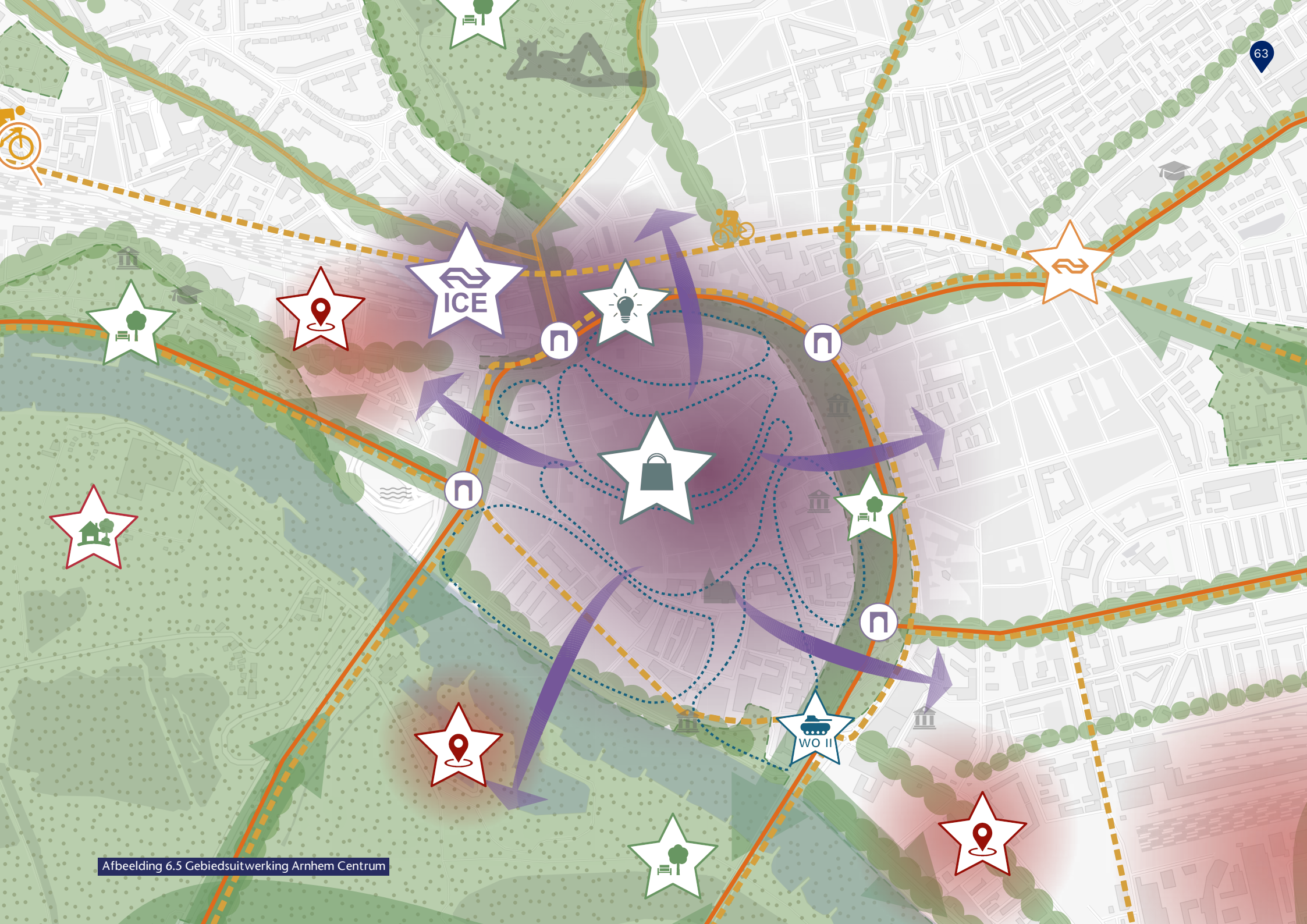

Afbeelding 6.5 Gebiedsuitwerking Arnhem Centrum

6.3 Arnhem West

Karakter

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Het gebied verbindt de Veluwe met de Rijn en vormt een groene schakel tussen de verstedelijkte gebieden van Oosterbeek en Arnhem. Het gebied kenmerkt zich daarnaast door de heel eigen identiteit van de stadsrandzone; wat in de stad niet kon, kreeg hier een plek. In Arnhem West liggen vele verborgen relicten van de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zoals de Defensiehaven en tankkazematten. Ze herinneren ons aan de tijd dat Arnhem een strategische ligging had in het slagveld. Bij opgravingen in het gebied zijn vondsten gevonden van de vergeten eerste slag om Arnhem uit 1813. Ook de tweede slag om Arnhem heeft dit gebied gekenmerkt.

Rond 1930 vestigt de Kema zich op het voormalig landgoed Den Brink, wat later uitgebreid werd met Mariendaal, De Hes en Rosandepolder. Sinds 2000 wordt stapsgewijs gewerkt aan een transformatie van dit, deels monumentale gebied, naar een moderne werklocatie gecombineerd met wonen in een uniek landschappelijke omgeving.

Ten noorden van het spoor ontstond vanaf de jaren ’60 het zorglandschap Het Dorp. Voor Het Dorp wordt vanaf 2010 gewerkt aan transformatie van enkel zorg naar een combinatie van wonen en zorg. Ook aan de westzijde van de Heijenoordseweg liggen zorgterreinen die een landschappelijke verbinding vormen met Het Dorp en die kansen bieden voor woon-zorg combinaties. De diverse woonwijken in Arnhem West zijn geliefd, maar met een beperkt aandeel sociale woningen. Bij nieuwe woningbouw ontwikkelingen zoals de Koepel en de ROC locatie wordt ingezet op een aanvullend programma om de doorstroming in de wijken op gang te brengen. In de woonstraten rondom de Oranjebrug wordt door de bewoners vanwege de mobiliteitsdruk een leefbaarheidsknelpunt ervaren.

Ondanks het groene karakter vormen de afgesloten terreinen met hun hekken en de infrastructuur zoals het spooremplacement, de Amsterdamseweg, de Utrechtseweg en Onderlangs stevige barrières om het landschap te beleven.

Gebiedskansen

Ontwikkeling binnen (en investeren in) het landschap

Het unieke landschap is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. Hierbij is ruimte voor functieverandering en slimme verdichting met behoud van de landschappelijk en cultuurhistorische kwaliteit en monumentale panden. De sleutel zit in het combineren van functies met flexibele concepten en duurzame parkeer oplossingen. De private terreinen krijgen hierdoor een (semi) openbare betekenis en worden toegankelijker voor mens en dier. Dit draagt bij aan de leefbaarheid van de omliggende woonbuurten.

Wonen en zorg

De transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg willen we doorzetten. Daarbij willen we ook de kansen verkennen die er liggen voor de terreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Omdat we streven naar een gevarieerd woningaanbod in diverse woonwijken, zetten we in op bouwen voor de doorstroming en sociale woningbouw. De transformaties van De Hes (samen met gemeente Renkum), de Koepel en de ROC locatie Veluwestraat zetten we met kracht door.

Arnhems Buiten als Energy hotspot

We zetten in op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen. Met bedrijven als Tennet, NRG en Kema is een sterke basis aanwezig om Arnhems Buiten als Energy hotspot door te ontwikkelen. Het is wenselijk dat Arnhems Buiten zich daarbij opent naar de omgeving, met een goede mix van ondersteunende voorzieningen zoals sport, leisure en short stay voorzieningen. De verbinding tussen de drie energy hotspots IPKW, HAN Campus en Arnhems Buiten gaan we versterken. Maar ook buiten de gemeente zorgen we voor een betere samenwerking. De komst van de HOV Rijnlijn is hierin een belangrijke stap. Hiermee wordt een directe en hoogwaardige HOV-verbinding gerealiseerd via Arnhems Buiten, tussen Wageningen Universiteit, HAN Campus en Arnhem Centraal. Hierdoor ontstaat ook een (nog) sterkere verbinding tussen Arnhem Centraal en Arnhems Buiten.

Verbindingen tussen stad en landschap

De (verdiepte) ligging van het spoor, de vele private terreinen en de doorsnijdende infrastructuur zorgen voor een barrièrewerking tussen de stad en het omliggende landschap in Arnhem West. Bij ontwikkelingen benutten we kansen om verbindingen voor mens en dier te verbeteren. Door in te zetten op doorgaande wandel en fietsroutes ontstaan er meer mogelijkheden voor een ommetje naar het buitengebied, te genieten van de natuur en het

gebruik van de fiets te bevorderen. Er liggen kansen om het groenblauwe raamwerk te versterken; het parklandschap met de Slijpbeek is daarvan een goed voorbeeld.

Mobiliteit en leefbaarheidsvraagstuk rondom Oranjebrug

Bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrug ervaren veel overlast van de verkeersdrukte in de Oranjestraat. Het is belangrijk dat er een goede mobiliteitsoplossing komt voor Arnhem West. Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in. Tevens wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking ‘schone mobiliteit in een bereikbare stad’ (zie paragraaf 7.3).

Ambitie-agenda

- De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk;
- De grotendeels private terreinen gaan we meer ‘openen’ naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter;
- De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
- In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen;
- Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen;
- We zetten in op doorgaande wandel- en fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
- We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer;
- Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal
- Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.

Legenda Arnhem West

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
Versterken van een groenblauw netwerk voor mens en dier. Versterken van het landschap rondom en inclusief de Slijpbeek.
Verbeteren van de leefbaarheid door (semi) openbaar maken van voormalige private terreinen.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Zones met (matig) intenstief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Landgoederen

De Blauwe Golven

Afbeelding 6.6 Gebiedsuitwerking Arnhem West

6.4 Arnhem Oost

Karakter

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog is de woningbehoefte groot en vanaf het eind van de jaren '50 breidt de stad zich snel uit richting het oosten met nieuwe wijken het Broek en Presikhaaf. Het Spoor komt daarbij steeds meer in het stedelijk gebied te liggen en definieert de verschillende wijken met een eigen karakter en tijdsgeest.

Vooral in Presikhaaf zien we het naoorlogse ideaal van licht, lucht en ruimte terug. Het wonen was gescheiden van het werken; de auto kreeg ruim baan. Het winkelcentrum Presikhaaf vormt het hart in dit deel van de stad. In 2019-2020 is het winkelcentrum opgeknapt, maar de parkeerplaatsen rondom domineren nog steeds het straatbeeld. Ook in de wijken is geïnvesteerd. Toch blijft de leefbaarheid van de buurten een aandachtspunt.

Ten zuiden van het spooremplacement en langs de haven concentreert zich het werken in het Rijnpark, Nieuwe Haven, het huidige IKPW en bedrijventerrein het Broek. Hoewel IPKW een van de hotspots van Arnhem is, is het gebied omheind en enkel toegankelijk voor bevoegden. De eerste voormalige werklocaties, zoals het Coberco-terrein, worden al getransformeerd naar woningen.

Naast opgaven voor de woonwijken en werkgebieden ligt er een opgave voor het spoor. Enerzijds gaat het om het toekomstbestendig maken van het spoor, met een ongelijkvloerse spoorkruising en een hogesnelheidsverbinding naar Frankfurt en Berlijn. Anderzijds gaat het om het slechten van de barrière die de railinfrastructuur in Arnhem Oost vormt. Met name het spooremplacement, dat midden in het gebied ligt, zorgt ervoor dat de wijken en bedrijfsterreinen geïsoleerd van elkaar liggen en dat de uitwisseling tussen gebieden beperkt is.

Park Presikhaaf is hét groene stadspark van Arnhem Oost. Een robuust park naast het station en met de onderwijsinstellingen in het groen opgenomen. Deze groene kwaliteiten zijn echter niet overal in Oost sterk aanwezig. Doel is om een groene, natuurlijke verbinding te maken tussen de Veluwe en de rivieren. Daarnaast willen we hittestress verminderen in de woonbuurten en bedrijventerreinen. De vergroening van het gebied biedt tevens mogelijkheden voor bewoners om te bewegen en te ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en leefbaarheid

Arnhem Oost kent ook een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. De sociale uitdagingen die voor deze gebieden gelden worden opgepakt via het Nationaal Programma Arnhem Oost (zie kader). Ook de leefomgeving is sleets en nodigt niet uit tot ontmoeting en verblijf. De woningvoorraad is te eenzijdig en deels verouderd. Door grootschalige infrastructuur zijn er veel barrières en is het stadsdeel ruimtelijk en sociaal versnipperd.

Gebiedskansen

Hoewel er diverse uitdagingen liggen in Arnhem Oost, voelt iedereen ook wel de potentie van dit stadsdeel. Het ligt dicht bij de binnenstad, is goed ontsloten en het fraaie landschap is binnen handbereik; zowel de uitlopers van de Veluwe als de uiterwaarden van de IJssel en Stadsblokken-Meinerswijk. Daarnaast liggen er twee belangrijke hotspots in het gebied; de Kenniscampus regio Arnhem en het IPKW. Voor Arnhem Oost is het dan ook de uitdaging om de verschillende kansen te gaan verzilveren.

Nationaal Programma Arnhem Oost

De gebiedsuitwerking Arnhem Oost is het niet hetzelfde als het Nationaal Programma Arnhem Oost, maar heeft wel raakvlakken. In vijf wijken in het oosten van Arnhem (zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn) is sprake van sociale problemen zoals armoede en onderwijsachterstand in combinatie met overlast en criminaliteit in de wijk. Het Nationaal Programma Arnhem Oost heeft als doel om gelijke kansen te bieden en tweedeling in de stad tegen te gaan. Deze aanpak is onderdeel van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. Hierin zijn met de provincie en het rijk afspraken gemaakt voor een brede vernieuwingsaanpak. Het gaat om de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf, Malburgen en het Arnhemse Broek.

Energiek

Arnhem Oost is een energiek en duurzaam stadsdeel met ruimte voor alle vormen van ondernemerschap. Niet alleen op de bedrijventerreinen in het gebied maar ook in de wijken en de Kenniscampus regio Arnhem. Door de Kenniscampus te verbinden met de campus IPKW werken we aan een 'kennis-as' die ruimte biedt voor bedrijven en ondernemerschap in het energiecluster van de stad. Meer samenwerking en verbinding tussen de verschillende stakeholders (Triple helix: zie kader) zorgt voor een innovatieklimaat en waardencreatie. Hierdoor

ontstaat er niet alleen ruimte voor meer kapitaal-, kennis- en arbeidsintensieve bedrijven, maar ook vraag naar ondersteunende werkgelegenheid. Zo laten we de Nieuwe Haven uitgroeien tot een cluster rondom watergebonden bedrijvigheid en energie en stimuleren we in Het Broek intensief en efficiënt ruimtegebruik, zodat er een vitaal, levendig en energiek district ontstaat met volop ruimte om te werken.

Nieuwe Arnhemse Mix

Arnhem Oost is een aantrekkelijk stadsdeel met een rijk palet aan woon- werk- en onderwijsfuncties. Op dit moment zijn de verschillende functies nog te veel van elkaar gescheiden, waardoor de ruimte niet altijd slim, duurzaam en effectief wordt gebruikt en de samenwerking beperkt is. Ontwikkeling in dit stadsdeel is mogelijk met verdichting rondom bestaande stations en (OV-)hubs, toevoeging van woningen aan de (onbenutte) ruimte op de Kenniscampus en/of het winkelcentrum en op termijn benutting van het gebied rondom het spooremplacement. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het diverser maken van de wijken door woningtypes en functies beter te mengen, zodat een mix aan voorzieningen, inkomensgroepen en leefstijlen ontstaat in dit gebied. Vergroening is daarbij een randvoorwaarde.

Verbonden

De groei van dit deel van de stad vergt slimme duurzame keuzes in het netwerk om de verschillende buurten in Arnhem Oost goed met elkaar te verbinden. Niet alleen binnen Arnhem Oost, maar juist ook met de regio. Een belangrijke opgave daarbij vormt het aanpassen van de railverbindingen in de Spoorzone. Door de aanpassing van de sporen samen met de bereikbaarheid en de ontwikkeling tot aantrekkelijk woon- en werkgebied op te pakken, kunnen we hier een flinke kwaliteitsimpuls genereren. Dat betekent dat met het versterken van het station Presikhaaf, het oplossen van de knoop Arnhem Oost en het gefaseerd herontwikkelen van het spooremplacement zowel de bereikbaarheid als de leefbaarheid wordt versterkt. Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en tevens te investeren in hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad. De bestaande structuur vormt het uitgangspunt voor verbeteringen, waarbij barrières worden weggenomen en deelgebieden aan elkaar worden verbonden.

Trots op Oost

Arnhem Oost is een stadsdeel om trots op te zijn en waarmee mensen met verschillende achtergronden zich verbonden voelen. We zorgen voor een nog betere verbondenheid in de wijk door substantiële vergroting van het groen langs het spoor. Op die manier ontstaat er een groen Spoorpark van formaat – de leeflijn van Oost. Het gevolg is een betere verbinding tussen de omliggende buurten, hogere verblijfskwaliteit, ruimte voor bewegen en ontmoeten, en meer biodiversiteit. We scheppen ook meer ruimte voor dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand: scholen, gezondheidscentra en supermarkten waar ook de bestaande wijken gebruik van kunnen maken.

Ambitie-agenda

- We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
- We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
- We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
- We werken samen met rijk en regio in het onderzoek naar de ‘spoorse’ opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
- We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel. Het vormt ook een (fiets-)verbinding tussen de groene wig oost, Stadsblokken Meinerswijk en het Rivierklimaatpark IJsselpoort.
- We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
- We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot verblijven en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat. We sturen op horeca en winkels die hieraan bijdragen.

Legenda Arnhem Oost

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoekslocatie ontwikkelen woon-werk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt.

Onderzoekslocatie HUB.

Fietsverbinding over de Rijn.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Ontwikkelen Nieuwe Haven cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energie-profiel.

Verdichting kantoren.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
(regionaal) Rivierklimaatpark; cultuurhistorisch fort wordt geconsolideerd en fungeert als poort naar het landschapspark.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Onderwijs

Afbeelding 6.7 Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

6.5 Arnhem Zuid

Karakter

De grootste groei van Zuid vond plaats tussen 1970 en midden jaren '90. Hierdoor is het ruimtelijke karakter van Arnhem Zuid sterk bepaald door de stedenbouwkundige mode van die tijd.
Er werd gezocht naar meer geborgenheid in woongebieden, waarin mensen elkaar weer konden ontmoeten. Terug naar de menselijke maat was het motto. Het woonerf werd uitgevonden en voor het ontwerp van buurten werd inspiratie gezocht in organische patronen.

De structuur van deze wijken zorgt ervoor dat de wijken een geborgen en kleinschalig karakter hebben. De woongebieden zelf werden ook ingevuld met veel groen en weinig doorgaande wegen. De oude landschappelijke structuren vormen een mooi en introvert contrast met de nieuwe groene auto-ontsluitingen. Deze landschappelijke polderlinten zijn aantrekkelijke langzaam-verkeersverbindingen tussen het wonen in de wijk en verder weg gelegen voorzieningen. Samen met de dijken vormen ze de landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger van Arnhem Zuid. De ruimtelijke structuur van Kronenburg heeft een wat diffuus karakter, door de 'clash' van het grootschalig en rationeel ontworpen winkelcentrum in een meer organisch gestructureerde woonbuurt.

Inwoners van Arnhem Zuid zijn over het algemeen tevreden met hun leefomgeving. Ze zijn blij met de rust in dit bijna dorpse woonmilieu in de stad, de goede bereikbaarheid, het vele groen binnen handbereik, de ruime opzet van de wijken en de ruime woningen die hier ook nog eens relatief betaalbaar zijn.

Arnhem Zuid kent veel gezinswoningen.
Door vergrijzing en de toename van eenpersoonshuishoudens zien we de vraag naar kleinere woningen toenemen. Het aanbod hierin is soms beperkt. De combinatie van nieuwe huisvesting nabij knooppunten (openbaar vervoer en voorzieningen) vormt een kans voor doorstroming en wooncarrière in eigen wijk.

Toch is er wel wat aan de hand. Inwoners van Arnhem Zuid ervaren een tekort aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten in de eigen wijk. Ze geven aan dat er te weinig ontmoetingsplaatsen zijn in de openbare ruimte.
Daarnaast spelen er veel ontwikkelingen in dit gebied: transformaties van kantoorgebouwen, de invulling van de terreinen bij station Zuid, investeringen in de energietransitie en verbeteren van het OV-knooppunt Kronenburg. Nieuwe ontwikkeling moeten bijdragen aan de leefbaarheid van Zuid.

Gebiedskansen

Investeren in Kronenburg en omgeving draagt bij aan de sociaal, economische versterking en de leefbaarheid- van Zuid

Kronenburg is het centrum van Zuid en is van lokale en regionale betekenis. Het gebied is vol in ontwikkeling, maar heeft ook problemen als het gaat om leefbaarheid, eenzaamheid en ruimte om elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is stenig en levert daardoor grote hittestress op. Kronenburg is aangewezen als versnellingslocatie (woondeal Arnhem-Nijmegen). Dit biedt kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen met een divers en aanvullend woningaanbod. Daarbij zijn klimaatadaptatie, verbetering van de leefomgeving en verkleining van sociale problematiek noodzakelijke voorwaarden. De focus ligt op vergroten van het groen, verminderen van verharding en creëren van aantrekkelijke plekken en routes. Deze opgave loopt parallel met de ontwikkelingen van een HOV-knooppunt en een voorzieningenknooppunt (winkelcentrum Kronenburg).

Onze ambitie is een aantrekkelijk gebied dat het vanzelfsprekende centrum van Zuid gaat vormen, waar het goed wonen is en waar naast winkels ook cultuur en horeca een plek vinden. Een Kronenburg dat goed bereikbaar is, met de bus en auto, maar vooral ook met de fiets en lopend vanuit de omliggende buurten en de binnenstad. Er ligt een kans om een duurzaam centrum voor Zuid te vormen; door te verbinden, te verlevendigen en te verduurzamen.

Investeer in bestaande kwaliteiten

De wijken in Zuid hebben een hoge kwaliteit, onder andere door een relatief rustige, geborgen en groene woonomgeving. Soms is deze kwaliteit wat sleets geworden of heeft het een andere betekenis gekregen dan oorspronkelijk bedoeld. Zo is de ontmoetingsfunctie van de hofjes in Vredenburg (ooit bedoeld als gemeenschappelijke achtertuin waar kinderen konden spelen en bewoners elkaar konden ontmoeten) door slijtage en vergrijzing verdwenen. Maar de ruimte is er nog wel, en wacht bij wijze van spreken op een nieuwe betekenisvolle invulling voor de bewoners van de wijk.

Neem de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt

Een basiskwaliteit van Zuid is de robuuste groenblauwe hoofdstructuur, die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Deze structuur speelt een belangrijke rol bij het verbinden van de wijk met het omliggende landschap. De afstand van de woningen tot het groen is klein, en maakt dat voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk zijn. Anderzijds biedt het een buffer tussen de verschillende buurten en geeft het identiteit en geborgenheid. De robuuste groenblauwe hoofdstructuur moet op een aantal punten hersteld worden; het vormt de basis voor de historische identiteit van Zuid en de verbinding voor mens en dier. Voorbeeld hiervan is de kruising van de Huissensedijk met de Matsersingel en tussen Kronenburg en de Overmaat. We willen daar het landschappelijke profiel van de dijk herstellen en de verkeerswegen inpassen, zodat de groenbeleving en cultuurhistorische waarden weer zichtbaar worden.

Versterk de ruggengraat van Zuid

De goede bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van de woonkwaliteiten van Zuid en moet daarom gekoesterd worden. Op een aantal plekken wordt de ruimte niet meer volledig benut waarvoor het bedoeld is (auto en bus). Als afschalen mogelijk is, kan de ruimte worden ingericht voor ander gebruik (fiets, voetganger, water of groen). Dit zal bijdragen aan een betere verblijfskwaliteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Groningensingel, maar misschien ook voor de Kronenburgsingel en in de toekomst voor een deel van de Burgemeester Matsersingel. De Burgemeester Matsersingel functioneert niet meer als centrale verkeersas, maar is in ruimtelijk opzicht nog steeds de ruggengraat van Arnhem Zuid.

Op een aantal strategische punten mag de stad zich nadrukkelijker tonen aan de Matsersingel voor de herkenbaarheid en oriëntatie: bij het centrum van Zuid (Kronenburg), bij de Gelderse Poort (Kruising A325-Matsersingel) en bij Station Zuid. Stedelijke functies op deze drie gebieden zal Arnhem Zuid zichtbaarheid geven, daardoor wordt de oriëntatie vanaf de singel en de herkenbaarheid verbeterd. Ze krijgen elk een eigen uitstraling en dynamiek en laten zien dat Zuid niet alleen een woongebied is. De Matsersingel fungeert als een groen kralensnoer waarbij de verblijfskwaliteit en de toegankelijkheid voor voetgangers en fietsers wordt verbeterd.

Ambitie-agenda

- Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren.
- We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
- We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
- We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Legenda Arnhem Zuid

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoek van locatie voor toekomstige ontwikkelingen; een andere manier van kijken naar het station en stadion en omliggend terrein biedt kansen voor verstedelijking.

Gericht specifiek bouwen in jaren ‘70 - ‘80 wijken: meer diversiteit in woningen, meer aanbod van andere functies die passen bij een stadsdeel, verbetering van imago en uitstraling.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Aandacht voor leefbaarheid met DNA als inzet, met onder andere meer diversiteit in woningaanbod en voldoende voorzieningen.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Zoekgebied cultuur in Zuid.

Zoekgebied flexibele woon-werkconcepten.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst, die zijn verbonden met de economische hotspots van Arnhem.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding

Fietsverbinding over de Rijn.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Te realiseren windturbines

Zonneveld boven carpoolplaats.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Stadion Gelredome

Onderwijs

Kerk

Afbeelding 6.8 Gebiedsuitwerking Arnhem Zuid

6.6 Arnhem Noord

Karakter

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Toch woont in dit gebied ten noorden van de Schelmseweg nog geen anderhalf procent van de Arnhemse bevolking. Het buitengebied maakt deel uit van de Veluwe. Het is te karakteriseren als één groot natuurgebied met daarin een aantal min of meer stedelijke functies zoals militaire complexen, (zweef)vliegvelden, maatschappelijke instellingen, sportcentrum Papendal, woningen, horeca en grote toeristische trekkers. In het buitengebied zijn ook een aantal agrarische bedrijven gelegen.

De kwaliteit van het gebied is allereerst de hoge natuur- en landschappelijke waarde. Het is dé groene voortuin van Arnhem. Daarnaast speelt cultuurhistorie in dit gebied een belangrijke rol: het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige vorm van het gebied. Vooral het afwisselend open, halfopen en gesloten landschap van de landgoederengordel van het Gelders Arcadië en het atypische landschap van de militaire en landbouwenclaves (Fliegerhorst-Deelen) rond Schaarsbergen dragen bij aan de uniciteit van de Veluwe en de Veluwezoom.

Ook de bijzonder gunstige ligging van het gebied in de nabijheid van de stad is een kwaliteit. Het is door dit alles een bijzonder aantrekkelijk gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het noordelijk buitengebied is bovendien van groot economisch belang voor Arnhem. Zo herbergt het grote recreatieve publieksmagneten, zijn er grote werkgevers gevestigd en is er waterwinning.

Gebiedskansen

Behoud van het bestaande karakter

Arnhem Noord mag zijn groene karakter niet verliezen, en daarom vinden we het belangrijk dat de natuur en biodiversiteit, het landschap en het culturele erfgoed worden versterkt. We zetten in op gastvrijheid en duurzame ontwikkeling van economische functies. Het gebied leent zich bij uitstek voor verbinding tussen stad en Veluwe. Ten noorden van de Schelmseweg blijft de natuur leidend. Dat betekent dat andere belangen altijd ook een aantoonbare meerwaarde moeten hebben voor natuur en landschap. Economische ontwikkelingen dienen natuurinclusief te zijn en kunnen alleen dan ruimte krijgen wanneer zij leiden tot een verbetering van de bestaande situatie van natuur, biodiversiteit en landschap.

Het belangrijkste knelpunt in het gebied is de sterke versnippering, zowel van het groen als van de verschillende functies. Het gebied is ruimtelijk gefragmenteerd en nogal ontoegankelijk door de vele hekken, afgesloten terreinen en de autosnelwegen.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Schelmseweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur. Dat doen we door het opheffen van barrières, het verbinden van bestaande natuurgebieden en het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten. Robuuste natuur zoekt in principe aansluiting bij de oorspronkelijke natuurlijke vegetatie in dit gebied en bij natuurlijke processen. Waarbij altijd de leesbaarheid van het landschap vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden of versterkt wordt. Zo blijft het Gelders Arcadië en het militaire verleden zichtbaar in het grote groen. Er wordt een gezonde bosbodem gecreëerd die beter bestand is tegen droogte. In bestaande en nieuwe bossen worden de natuurwaarden verhoogd en wordt met gebruikmaking van onder meer natuurlijke processen en gerichte ingrepen het bos klimaatbestendiger. Daardoor neemt op termijn de biodiversiteit in het gebied toe en door het opheffen van barrières verbetert de balans tussen de verschillende soorten wild.

Vanuit natuur en landschap (ecologie, biodiversiteit, water en cultuurhistorie) zijn deze stevige ambities neergezet in de Beheervisie Arnhemse Veluwe 2015-2024, in de Groenvisie 2017-2035 (Veluws Plateau en Veluwse Gradiënt) en in het Bomenplan 2019. De ambities voor het versterken van de landgoederenzone in de Veluwe zijn vastgelegd in een gezamenlijk visie opgesteld door het Gelders Genootschap. Ook voor het gebruik van onze landbouwgronden is een ambitie vastgesteld (duurzame natuurinclusieve landbouw).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg

In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg

Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.

Landgoederen zone Gelders Arcadië

De landgoederen in het stuwwallenlandschap zijn onderdeel van Gelders Arcadië, een landgoederenzone langs de Veluwezoom. We versterken de landgoederen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeken energieopwekking rondom vliegbasis Deelen

We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. Arnhem wil in 2050 energieneutraal zijn. Onderdeel van deze opgave is het zoeken naar ruimte voor alternatieve energiebronnen als wind- en zonne-energie. Daarvoor wordt ook gekeken naar Arnhem Noord en dan in het bijzonder de landbouwgronden en defensieterreinen in de Veluwezoom en op de Veluwe. Hiervoor werken we in Arnhem onder andere aan de realisatie van zonneparken. In het voorlopig bod van de Regionale energiestrategie Arnhem-Nijmegen is het gebied rondom Deelen als zoekgebied voor zonne-energie opgenomen.

Een mogelijk zonnepark op deze locatie zal ondergeschikt moeten zijn aan het landschap en goed ingepast moeten worden. Er worden meekoppelkansen onderzocht, zodat ruimte meervoudig gebruikt kan worden; bijvoorbeeld combinaties met duurzame landbouw. De ontwikkeling moet nadrukkelijk samengaan met het versterken van de aanwezige natuur en landschappelijke waarden, waarbij het gebruik van hekwerken zoveel mogelijk moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door greppels of natuurlijke afrasteringen. Nieuwe infrastructuur moet zoveel mogelijk beperkt blijven en brede zones voor groot wild moeten behouden blijven.

De parkeerplaats van het Nederlands Openluchtmuseum biedt een kans voor het plaatsen van zonnepanelen. Door dit te combineren met de huidige functie maken we optimaal gebruik van de beschikbare ruimte.

We brengen toerisme in balans met de natuur en biodiversiteit

De Veluwezoom en de Hoge Veluwe zijn belangrijke toeristische en recreatieve trekpleisters. Jaarlijks bezoeken ongeveer twee miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied. Deze hoeveelheden aan bezoekers belasten het gebied, maar zorgen ook voor werkgelegenheid en inkomsten. Op dit moment werken de betrokken gemeenten samen met de provincie Gelderland aan een plan voor zorgvuldige inpassing van toerisme en recreatie in het hele gebied. Daarbij is het nodig om de achteruitgang in de natuur een halt toe te roepen, te investeren in de natuur en biodiversiteit en om de doelen uit het Natura 2000-beleid na te komen; met bijzondere aandacht voor de heidevelden en open stuifzandgronden. Het is zoeken naar een nieuwe balans in dit omvangrijke natuurgebied tussen natuur en economische activiteiten. Een belangrijke opgave die daarbij hoort is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

De bestaande (economische) functie in het gebied ontwikkelen we op een duurzame manier, met respect voor natuur en landschap. We zetten in op goeie verbindingen tussen Arnhem en Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem. Verder zijn er kansen om met respect voor de natuur het bestaande wandelnetwerk te versterken. Om de recreatie op de Veluwe bij te sturen en de drukte te verspreiden onderzoeken we de mogelijkheid voor het creëren van een nieuwe ontvangstlocaties naar de Veluwe. Hierbij proberen we de toenemende drukte in balans te houden. Op deze manier houden we het karakter van het gebied in stand maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Ambitie-agenda

- Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
- Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
- De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
- Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
- Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
- Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op

duurzame bereikbaarheid.

- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
- Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
- Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Legenda Arnhem Noord

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:

- het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
- het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten.

Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Ecologische en recreatieve verbindingszone: route afwaarderen naar fiets t.b.v. fietsen en natuur.

Zones met (matig) intensief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Zonneveld boven carpoolplaats.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Te onderzoeken ontvangstlocatie.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Versterken landgoederenzone Gelders Arcadië. Het versterken van de landgoederenzone door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Herkenningspunten

- Musea/ cultuur
- Onderwijs
- Landgoederen
- Burgers Zoo
- Vliegveld Deelen
- Papendal

Afbeelding 6.9 Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

Afbeelding 7.1 Rioolwaterzuiveringsinstallatie Arnhem Zuid aan de Drielsedijk

7. Doorwerking

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende beleids- en gebiedsuitwerkingen. In deze uitwerkingen geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten.

7.1 De wettelijke basis

Als strategisch beeld voor de lange termijn vormt de omgevingsvisie voor gemeenten het uitgangspunt voor het gehele fysieke domein. De visie is vormvrij en schetst de hoofdlijnen van:

- het beleid van alle relevante terreinen van de fysieke leefomgeving;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het gebruik, beheer, behoud en de bescherming van het grondgebied;
- de voorgenomen ontwikkelingen.

De omgevingsvisie is kaderstellend voor beleidsuitwerkingen in de fysieke leefomgeving. Bij beleidsaanpassingen kan de omgevingsvisie worden aangepast. De omgevingsvisie is daarmee een dynamisch document dat in de beleidscysclus wordt geactualiseerd.

Om de visie uitvoerbaar te maken werken we de hoofdlijnen van de visie als volgt uit:

- Beleidsuitwerkingen waarin we de ambities uit de visie omzetten in concrete doelstellingen
- Omgevingsplan om gebruik, beheer, behoud en bescherming van het grondgebied te regelen;
- Gebiedsuitwerkingen om voorgenomen ontwikkelingen vorm te geven.

Het toekomstbeeld van Arnhem voorziet in ontwikkelingen die impact hebben op de fysieke leefomgeving. Op grond van de Omgevingswet moeten effecten op de omgeving vooraf onderzocht worden in een MilieuEffectRapportage (MER). Parallel aan het opstellen van deze omgevingsvisie is het MER opgesteld. Het MER helpt ons de effecten van de keuzen op de leefomgeving inzichtelijk te maken en zorgt ervoor dat mogelijke conflicten eerder naar boven komen.

7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten

Beleids- en gebiedsuitwerkingen

Een beleid- of gebiedsuitwerking richt zich op de middellange termijn waarmee per thema of gebied wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Vooruitlopend op de vaststelling van deze omgevingsvisie kunnen we al starten met de voorbereiding van deze uitwerkingen. Er kunnen ook nieuwe beleidsuitwerkingen komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of omgevingskwaliteit. Net als de omgevingsvisie zijn de beleidsuitwerkingen koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan. In paragraaf 7.3 en 7.4 gaan we nader in op deze uitwerkingen.

Programma's

Het programma is een nieuw instrument dat de overheid kan toepassen in verschillende fasen van de beleidscyclus. Het instrument programma is, evenals de omgevingsvisie en een beleids- of gebiedsuitwerking, een beleidsdocument. In omgevingsprogramma's formuleren gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er zijn verplichte en onverplichte programma's. Een omgevingsprogramma kan verplicht zijn door Europese wetgeving of bij dreigende overschrijding van omgevingswaarden. In Arnhem geldt dit voor geluid en luchtkwaliteit. De huidige programma's voor geluid en luchtkwaliteit handhaven we dan ook onder de Omgevingswet.

Omgevingsplan en vergunningverlening

Bij invoering van de Omgevingswet beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we overgedragen van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1 overnemen of gaan aanpassen. We moeten dan zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit deze omgevingsvisie en de beleids- en gebiedsuitwerkingen. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan. In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten ‘vragenbomen’ maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis.

Milieubeginselen als vertrekpunt

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht.

Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico’s voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico’s zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico’s die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma’s, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico’s dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid.

Monitoring

Om goede beslissingen te kunnen nemen willen we beschikken over betrouwbare informatie over de toestand van de fysieke leefomgeving. Bij monitoring verzamelen we gedurende langere tijd op systematische wijze gegevens over de fysieke leefomgeving of onderdelen daarvan. Dit kunnen we vervolgens gebruiken om te beoordelen of we de doelstellingen die we onszelf hebben gesteld halen of kunnen halen, zodat we dit kunnen evalueren en aanpassen in ons beleid. Ook burgers, bedrijven en organisaties hebben belang bij de beschikbaarheid van de gegevens. Door actief monitoringsgegevens beschikbaar te stellen, kunnen onderzoekslasten voor concrete initiatieven verminderen.

Participatie bij de uitvoering of aanpassing van de omgevingsvisie

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad. Ook bij de uitvoering en aanpassing (per raadsperiode) van deze visie streven we naar goede afstemming met de omgeving. Hierbij spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners, partners en organisaties te betrekken. Met onze ervaring in participatietrajecten bepalen we per beleids- of gebiedsuitwerking hoe we de stad gaan betrekken. We geloven dat vroegtijdige participatie waardevolle inzichten op kan leveren. Dit maakt onze plannen beter, zorgt voor meer draagvlak en voorkomt bezwaren. We willen dit Arnhemse netwerk in de toekomst blijvend in zetten om met ons mee te denken.

7.3 Thematische beleidsuitwerkingen

Zoals gezegd is de omgevingsvisie een integrale visie voor de leefomgeving om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken in het ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen. Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten (zie 7.2) doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De beleidsuitwerkingen die we in deze paragraaf beschrijven kunnen in de loop van het proces nog wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

Arnhem aantrekkelijke stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het ontwikkelen van een verdichtingsvisie voor de stad en een herijking van de hoogbouwvisie;
- het ontwikkelen van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden;
- we gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- het doorontwikkelen van onze welstandsadvisering naar advisering voor ruimtelijke- en omgevingskwaliteit, voor de bebouwde en onbebouwde omgeving
- de advisering van welstandsteams bij verstedelijkingsgebieden;
- het doorontwikkelen van de compensatieregels voor groen;
- een kader voor het verder verankeren van omgevingskwaliteit bij ontwikkelingen en verstedelijkingsopgaven in het omgevingsplan.

Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:

- Erfgoedagenda 2017-2019;
- Erfgoedverordening 2017;
- Welstandsnota 2015;
- de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2 van de Structuurvisie 2012;
- het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 van de Structuurvisie 2012;
- de kenmerken van de ruimtelijke milieus in paragraaf 3.2 van de Structuurvisie 2012;
- de groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- de redengevende beschrijvingen van onze monumenten en beschermde stadsgezichten;
- beleidskaart archeologie;
- Toekomstverkenning Religieus Erfgoed, en bijbehorend - nog op te stellen - Actieplan Religieus Erfgoed.

Advisering Ruimtelijke kwaliteit

Onder de omgevingswet moeten alle gemeenten een gemeentelijke adviescommissie instellen voor de omgevingskwaliteit. De bestaande commissie voor ruimtelijke kwaliteit en welstand komen niet meer terug. De omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen afweging van belangen te maken. Om die belangen goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk en deskundig advies behulpzaam zijn. Alle gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescommissie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert, met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet niet in een overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo'n commissie in te stellen. De commissie kan ook een bredere taak krijgen om het adviesstelsel door te ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet; breder en eerder in de processen.

Arnhem, groene, gezonde en veilige stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
- het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad gericht op meedoen en bewegen;
- het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde en veilige ontwikkelingen;
- ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief-, energieneutraal-, circulair- en natuurinclusief bouwen;
- het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen uit het coalitieakkoord (een inwoner ziet vanuit zijn raam minimaal 3 bomen, er is 30 procent bladerdak in de wijk, en binnen 300 meter is er groen van minimaal één hectare);

- het opstellen van een visie op stadslandbouw en regionaal voedsel;
- we gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan;
- het uitwerken van de ambitie voor een rookvrije leefomgeving;
- het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders:

- de gebiedsgerichte milieubenadering uit paragraaf 2.7 van de Structuurvisie 2012;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025;
- Beleidsregels natuurinclusief bouwen (incl. puntensysteem natuurinclusief bouwen)
- Beleidsplan geluid 2008;
- Actieplan Omgevingslawaai 2023;
- Visie Spoorgeluidmaatregelen 2017
- Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit 2018;
- de ordening van de ondergrond uit paragraaf 2.10 van de Structuurvisie 2012;
- Nota bodembeheer 2011;
- Beleidsnota bodem 2012;
- Strategie klimaatadaptatie 2020-2030;
- Actieplan Wateroverlast in Arnhem-Noord 2015;
- Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2018
- Gezond en Fit 2020;
- Nota Lichthinder 2011;
- Geurbeleid 2010;
- Beleidsplan Externe veiligheid 2005;
- Implementatie VN-verdrag Handicap;
- Arnhemse Standaard Toegankelijkheid - AST (2019);
- Handboek AST Openbare Ruimte (2020);
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn (2016).

Arnhem vitale stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort, waarmee we zorgen voor toekomstbestendige werklocaties. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht op:

- een duurzame en toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark en het ontwikkelen van Het Broek tot een functionele bedrijfsomgeving gericht op behoud van voldoende werklocaties en werkplekken;
- ontwikkelen van flexibelere bedrijventerrein, waar mogelijk zetten we meer in op een combinatie van werken en wonen;
- een nieuwe programmatische visie voor de verbrede binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als bruisende binnenstad en bovenregionaal dienstencentrum;
- een lange termijnvisie voor een circulaire economie;
- beleid voor het huisvesten van de creatieve sector.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:

- Visie Werklocaties 2040;
- Economische Agenda (in voorbereiding) + Uitvoeringsagenda 2021;
- Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen Periode 2021 t/m 2024;
- Visie Werklocaties (in voorbereiding);
- Kantorennota 2022-2030 (in voorbereiding);
- Detailhandelsvisie 2016-2021;
- De Arnhemse Horecavisie 2017;
- Cultuurbeleid Arnhem 2012;
- Ontwikkelperspectief Spoorzone-Oost;
- Visie Arnhemse binnenstad herijking 2019;
- Onderzoek Leisurevoorzieningen 2018;
- Visie circulaire Economie Arnhem en Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem.

Stad waar het goed wonen is

We gaan aan de slag met het opstellen van nieuw beleid dat inzet op:

- goede volkshuisvesting en betaalbaar wonen;
- de focus op het verbeteren van de leefbaarheid in onze verstedelijkingsgebieden door wijkaanpak 3.0;
- nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere Arnhemse wijken met een nieuwe Arnhemse Mix.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is zijn de volgende kaders:

- Arnhemse woonprincipes 2015;
- plan van aanpak Woningbouwontwikkeling Arnhem 2019;
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022.

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Daarin pakken we het volgende op:

- ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;

- koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners;
- ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;
- ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;
- Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen;
- Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad;
- Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:
- Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019;
- Accentnota fiets 2019-2024;
- Nota Bereikbare Binnenstad 2017;
- OV-visie Arnhem-Nijmegen;
- Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023;
- Fietsparkeerplan Binnenstad
- Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025

Stad met nieuwe energie

We gaan aan de slag met het opstellen van beleid gericht op Arnhem Stad met nieuwe energie. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van duurzame energie voort maar bevat ook aanvullingen zoals:
- Het vertalen van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen;
- Een beleidskader deelvervoer.

Basis voor het beleid zijn de volgende kaders:
- Regionale Energie Strategie 1.0;
- Programmaplan Nemia 2020-2030;
- Aanpak energiearmoede;
- Transitievisie Warmte;
- Bodemenergieplan en verordening bodemenergie;
- Uitvoeringskaders elektrisch laden;
- Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie.

7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies

Voor de grote gebiedsuitwerkingen gaan we op stadsdeelniveau aan de slag met het opstellen van integrale ontwikkelperspectieven. Dit doen we vooralsnog in ieder geval voor de gebieden Arnhem Centrum, Arnhem Zuid en Arnhem Oost. Onder deze ontwikkelperspectieven kunnen vervolgens voor specifieke locaties (deel) gebiedsvisies opgesteld worden met daarin de concrete stedenbouwkundige en programmatische uitgangspunten.

7.5 Structuurvisie Arnhem 2020

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040 (uit 2012) vervalt daarmee.

Toch is een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.

Afbeelding 8.1 Winkelcentrum Schuytgraaf

8. De Arnhemse aanpak

De uitvoering van de ambities uit de omgevingsvisie gaat niet vanzelf. In dit hoofdstuk lichten we concreet toe wat we gaan doen om de ambities te realiseren. We volgen daarbij 'de Arnhemse aanpak'. Dit zijn principes die de basis vormen voor de inzet van instrumenten en financiële middelen. We hebben een goed beeld van het totaal aan beschikbare instrumenten, maar een succesvolle uitvoering vraagt om een slimme inzet van deze middelen. Om daartoe in staat te zijn is het van belang dat we de gemeentelijke organisatiecapaciteit en investeringscapaciteit op orde brengen.

8.1 Uitvoeringsprincipes

We hebben als gemeente een grote rol bij de uitvoering van de opgaven uit de omgevingsvisie. We geven hier invulling aan op basis van uitvoeringsprincipes. Dit zijn de belangrijkste gemeentelijke uitgangspunten bij de uitvoering van de omgevingsvisie. Ze hebben betrekking op de rol van de gemeente zelf, maar ook de wijze waarop samenwerking met andere partijen tot stand komt.

Realisatie van de ambities vraagt een actieve gemeentelijke rol

De opgave in het fysiek domein is groot. Van klimaatverandering en vergroening tot de woningbouwopgave en van bereikbaarheid tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijvigheid. De omvang en complexiteit van de opgaven vraagt om een actieve regierol van de gemeente.

Bij nieuwe ontwikkelingen stuurt de gemeente actief op de meest urgente locaties en prioritaire opgaven. Waar nodig schroomt zij de inzet van haar mogelijkheden niet, zoals de strategische aankoop van gronden en het vestigen van voorkeursrecht (op basis van de Wet voorkeursrecht gemeenten) om onwenselijke speculatie te voorkomen. Behalve nieuwe ontwikkelingen ligt ook in bestaande gebieden een grote opgave. De gemeente is met haar eigendom van de openbare ruimte de belangrijkste grondeigenaar van de stad. Ook op dit vlak vragen de opgaven om regie en een actieve rol van de gemeente om ontwikkelingen mogelijk te maken op het vlak van bijvoorbeeld hittestress, klimaatadaptatie, bereikbaarheid en gezondheid.

De regierol pakken we vooral bij de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent ook dat de kleinere ontwikkellocaties door de markt kunnen worden opgepakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren. Voor de eerstkomende periode zal de gemeente daarom focussen op de gebiedsontwikkeling Arnhem Oost.

De gemeente kiest een gebiedsgerichte en integrale aanpak

De werkwijze onder de Omgevingswet vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek gaan naar oplossingen die zoveel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven.

De gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden wordt integraal opgepakt, om synergie tussen opgaven te creëren. Een integrale aanpak betekent dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma. Bij onze opgaven hoort ook het ontwikkelen van een goede omgevingskwaliteit met voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op klimaat, duurzaamheid, de sociale structuur van de stad en gezondheid (zie hiervoor de afwegingsprincipes uit hoofdstuk 4).

De gemeente kan het niet alleen

Samenwerking is essentieel. We zijn voor uitvoering van de ambities afhankelijk van

andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. We kiezen daarom nadrukkelijk voor samenwerking. Dit is de afgelopen jaren reeds ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio, de Regionale Energiestrategie (RES) en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Het doel is om langjarige samenwerking aan te gaan met partijen en partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken. Ook voor de benodigde investeringen zoekt de gemeente nadrukkelijk naar kansen om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Gezamenlijk investeren we in de stad

De ontwikkeling van de stad heeft voor veel partijen gevolgen. Waar we als gemeente met name aan zet zijn in de openbare ruimte, zijn het voornamelijk private eigenaren die profijt hebben van investeringen binnen bestaand stedelijk gebied. Daar waar mogelijk vragen we eigenaren van nieuwbouwontwikkelingen die direct of indirect profiteren van onze investeringen om een evenredige bijdrage. Dit is een belangrijke bijdrage aan onze investeringsopgave.

We betrekken de stad bij veranderingen in de leefomgeving

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad, maar ook bij de uitvoering van deze visie streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners.

Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover men mee kan praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen. Met deze omgevingsvisie hebben we de koers op hoofdlijnen geschetst. Hierover blijven we communiceren en per beleids- of gebiedsuitwerking bepalen we hoe we de stad verder betrekken.

Niet alles kan tegelijk

We kunnen niet alles tegelijk. Niet alle voorgenomen ontwikkelingen kunnen we op korte termijn realiseren. Daarvoor zijn de opgaven en ambities te groot. Dit vraagt om gerichte keuzes. We leggen onze focus daarom op een aantal specifieke taken en opgaven. Het is de overtuiging dat onze betrokkenheid vooral in de voorfase van projecten cruciaal is. Daar vraagt de omgeving om duidelijke kaders, zicht op planvorming en in sommige gevallen het (deels) wegnemen van financiële risico's. Voor de eerstkomende periode focussen we ons daarom op de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem Oost. Aansluitend richten we ons uiteraard op de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent dat de markt de kleinere ontwikkellocaties oppakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren.

8.2 Instrumenten

Als het gaat om het realiseren van de omgevingsvisie kunnen we een aantal instrumenten inzetten om gebiedsontwikkelingen van de grond te krijgen. Gemeenten beschikken over een set met grondbeleidsinstrumenten om het ruimtelijk beleid te kunnen verwezenlijken. Grondbeleid is dus geen doel op zich, maar staat ten dienste van het ruimtelijk beleid. Grondbeleid kan worden gedefinieerd als het inzetten van instrumentarium om maatschappelijk gewenste ontwikkelingen te bevorderen, de kwaliteit van de leefomgeving te verhogen en tot een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over exploitanten, eigenaren, gebruikers en overheid te komen. Deze doelstellingen legitimeren actief optreden van de overheid op de grondmarkt en het voeren van een regierol.

Voor het voeren van een grondbeleid beschikt de gemeente over verschillende instrumenten. Planologische instrumenten zijn gericht op de toedeling van functies aan locaties (via het omgevingsplan en de omgevingsvergunning). Gericht op het grondbeleid kunnen we gebruik maken van meer specifieke instrumenten, zoals het voorkeursrecht, onteigening, instrumenten uit de wet inrichting landelijk gebied en stedelijke kavelruil. Financiële instrumenten helpen om gemeentelijke kosten te verhalen op baathebbers. Voorbeelden zijn kostenverhaal en financiële bijdragen (plankosten en bovenwijkse voorzieningen), baatbelasting en leges.

Naast de publiekrechtelijke instrumenten kunnen we ervoor kiezen om privaatrechtelijke instrumenten in te zetten. Daarbij kopen we locaties aan en neemt de gemeente het initiatief voor herontwikkeling. Dit privaatrechtelijke instrumentarium stelt ons in staat om regie te voeren op de betreffende locatie. Als eigenaar kan de gemeente meer invulling geven aan ontwikkellocaties dan vanuit het publiekrechtelijk instrumentarium mogelijk is. Actief grondbeleid kent wel financiële risico's. Binnenstedelijke gebiedsontwikkeling is over het algemeen niet financieel haalbaar en door de lange doorlooptijd zijn er veel onzekerheden.

De huidige opgaven in het fysieke domein vragen om meer gemeentelijke sturing. We kiezen er dan ook voor om vaker en gerichter actief grondbeleid te voeren. Als uitvoering van de omgevingsvisie actualiseren we daarom ons grondbeleid en geven we aan hoe we de verschillende instrumenten kunnen inzetten bij het bereiken van onze ambities.

8.3 Organisatiecapaciteit

De gepresenteerde uitvoeringsprincipes zijn leidend bij de inzet van onze planologische instrumenten en financiële middelen. Omdat we als gemeente kiezen voor een regierol is er meer ambtelijke capaciteit nodig voor de realisatie van de verstedelijkingsopgave. Over de gehele breedte vraagt deze ingezette koerswijziging om een uitvoeringsgerichte organisatie die meer doorzettingskracht heeft. Dit betekent dat we op meer locaties dan momenteel het geval is eigendom verwerven en risicodragend initiatief nemen voor transformatie. Dit vraagt om voldoende kwalitatieve en kwantitatieve capaciteit vanuit verschillende vakdisciplines, zoals juristen, planologen, projectleiders, planeconomen en verwervers. Daarnaast vraagt de beoogde groei van de ontwikkelportefeuille ook om grotere inzet van aanverwante afdelingen en uitvoeringsdiensten, zoals communicatie en vergunning en handhaving. Tenslotte is extra capaciteit nodig om regie te houden op de maatschappelijke voorzieningenstructuur die voortkomt uit de groei van de stad.

Naast de bekostiging van de groei van de organisatiecapaciteit moet de organisatie ook anders gaan werken. Ambtelijke inzet wordt meer integraal en heeft een gebiedsgerichte benadering. Mede door onze voorbereidingen op de Omgevingswet zijn hierin al de benodigde stappen gezet. Het is zaak deze ingeslagen weg de komende jaren verder te verankeren in de organisatie.

De integrale en gebiedsgerichte werkwijze houdt in dat we samenwerken en bouwen aan de opgaven van de stad. Dit vraagt om verbindingen over sectoren en beleidsdomeinen heen, een strategische kaderstelling door het college en de gemeenteraad bij gebiedsontwikkelingen, het aangaan van publiek-private partnerschappen en vroegtijdige communicatie en participatie met inwoners.

8.4 Investeringscapaciteit

Om onze stad in het gewenste tempo te ontwikkelen is het noodzakelijk om voldoende middelen beschikbaar te hebben. De inzet van gemeentelijke middelen is medebepalend voor het succes van de beoogde verstedelijking. Veel meer dan in het verleden vinden grootschalige nieuwe ontwikkelingen binnenstedelijk plaats, waar het complexer en duurder is om tot realisatie te komen. Gezien de urgentie van de opgave mag stadsontwikkeling op de belangrijke locaties geld kosten. De afgelopen periode zijn vanuit die gedachte de eerste middelen beschikbaar gesteld, onder andere met het klimaatadaptatiefonds, het klimaatfonds, het stadsontwikkelfonds en structurele verhoging van budgetten voor stedelijke ontwikkeling. Deze inspanningen zijn het startsein om voortvarend aan de slag te gaan. Het is belangrijk dat deze middelen ook op de middellange en lange termijn worden gecontinueerd om een betekenisvolle bijdrage te kunnen blijven leveren.

De totale investeringsopgave behorende bij de ambities in deze omgevingsvisie is echter groter dan we als gemeente zelf kunnen dragen. Dit vraagt om het mobiliseren van alle beschikbare dekkingsbronnen van andere partijen, met in het bijzonder de grootschalige Rijkssubsidies. We gaan een investeringsagenda opstellen die voor de langere termijn duidelijk maakt welke middelen we nodig hebben, voor welk deel deze al beschikbaar zijn en voor welk deel we nog dekking moeten vinden, intern en extern.

Afbeelding 8.2 Louis Armstronghof in Rijkerswoerd

Gemeentelijke investeringen: Investeringsagenda

Om de doelstellingen uit de omgevingsvisie te verwezenlijken, is een structurele inspanning nodig op ruimtelijk-programmatische verkenningen. De grote opgaven als de beoogde verstedelijking en vergroening, klimaatadaptatie en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hiervoor stellen we een investeringsagenda op. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen, een prioritering van realisatie en de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen welke middelen nodig zijn.

Bijdragen van derden

Het slagen van de ambities uit de omgevingsvisie hangt voor een belangrijk deel af van bijdragen van alle partners die betrokken zijn bij stedelijke ontwikkeling. We hebben als gemeente de eerste stappen gezet naar realisatie en voor de korte termijn aanzienlijke budgetten en fondsen beschikbaar gesteld. Met de hiervoor genoemde Investeringsagenda laten we zien dat we staan voor onze ambities en dat het mee-investeren in de ontwikkeling van Arnhem de moeite waard is. Gezien het belang van deze externe middelen zetten we maximaal in op het benutten van kansen op subsidie, bijdragen en cofinanciering van derden. Daarbij denken we aan investeringen van marktpartijen en subsidies vanuit provincie, Rijk en Europa. Met name marktpartijen en het Rijk nemen hierin een belangrijke positie in.

Marktpartijen die profiteren van gemeentelijke investeringen betalen mee aan deze investeringen als daar een grondslag voor is. Daar waar private ontwikkelaars bij nieuwbouwontwikkelingen profiteren van gemeentelijke investeringen, verhalen we deze kosten zoveel mogelijk. Voor het verhalen van financiële bijdragen, een nieuw publiekrechtelijk instrument dat beschikbaar komt met de omgevingswet, kijken we vooral naar de thema's infrastructuurvoorzieningen, compensatie van sociale woningbouw en stedelijke herstructurering. Juist op deze thema's hebben we een grote investeringsopgave. We onderzoeken de komende tijd op welk van deze thema's we in gaan zetten.

De grootste externe bijdrage aan fysieke ingrepen komt van het Rijk. Denk aan de subsidie woningbouwimpuls voor Kronenburg, de bijdrage vanuit Infrastructuur en Woningbouw (Arnhem Zuid Centrum en Spoorzone Arnhem Oost), de aanwijzing van Arnhem Oost als 17e grootschalige woningbouwgebied in het kader van de nationale omgevingsvisie extra (NOVEX) en een bijdrage vanuit het Volkshuisvestingsfonds. De komende jaren blijven de Rijksprogramma's kansen bieden voor de Arnhemse opgave door nieuwe subsidietranches en andere regelingen (onder andere klimaat en natuur). Onze propositie richting het Rijk om kans te blijven maken op deze bijdragen is cruciaal voor de investeringsopgave waar we voor staan.

GEMEENTE Arnhem

PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem

4 november 2022

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Verantwoording

Titel	PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Huub van Geldorp en Marieke van der Linde
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	88
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Inhoud

0 Samenvatting 4

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER 12

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking 13

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht? 22

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie 28

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities 44

6 Beoordeling doelbereik 54

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden 75

8 Conclusies en aanbevelingen 79

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid 87

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

0 Samenvatting

Het planMER voor de Omgevingsvisie Arnhem is gelijktijdig opgesteld met de ontwerp-Omgevingsvisie en heeft gedurende dit traject waardevolle informatie opgeleverd voor de Omgevingsvisie. De bevindingen van het planMER en aanbevelingen voor het vervolg zijn in deze paragraaf samengevat.

Waarom een planMER voor de Omgevingsvisie?

De nieuwe Omgevingswet stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Op dit moment werkt de gemeente Arnhem aan het opstellen van een Omgevingsvisie. Met de Omgevingsvisie biedt de gemeente een strategische langetermijnvisie (tot 2040) voor de fysieke leefomgeving en loopt hiermee vooruit op de invoering van de Omgevingswet. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht is. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Omdat beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt en is een milieueffectenrapport opgesteld. Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen de m.e.r. (de procedure).

Wat is het doel en opzet van het planMER?

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

- Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten
- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn koers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

Wat zijn effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving?

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoordelingen per indicator. Een indicator is een meetbaar begrip, dat wordt gebruikt om iets te kunnen zeggen over de thema’s die de gemeente Arnhem aandraagt in de Omgevingsvisie. Aan de hand van deze indicatoren is de huidige situatie en de autonome ontwikkeling beoordeeld. De huidige situatie is een weergave van de huidige stand van zaken voor een thema in combinatie met vigerend beleid. De autonome ontwikkeling geeft de toekomstige situatie weer, waarbij het huidige beleid wordt voortgezet. Voor de beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is onderscheid gemaakt in de kwaliteitsniveaus: slecht, redelijk of goed. Uit het planMER blijkt dat veel indicatoren in de huidige toestand en de toestand bij autonome ontwikkeling, ofwel de referentiesituatie, ‘redelijk’ scoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren die zijn gekozen voor de beoordeling van het groen en het grijsmilieu van Arnhem. Er zijn geen indicatoren waarvoor de toestand bij de autonome ontwikkeling sterk verbetert ten opzichte van de toestand in de huidige situatie. Wel is er sprake van indicatoren die in de huidige situatie als slecht worden beoordeeld, die in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als redelijk. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de indicatoren duurzame energie, en de duurzaamheid van bedrijven en industrie en de gebouwde omgeving.

Naast een beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is beoordeeld of de (sub) ambities en bijhorende uitwerking in de Omgevingsvisie a) leidt tot een mogelijke verbetering, b) geen of een beperkte invloed heeft, of c) leidt tot een mogelijke verslechtering. De invloed van de Omgevingsvisie is voor het merendeel van de indicatoren positief. Er is maar een indicator die er als gevolg van de Omgevingsvisie naar verwachting op achteruit gaat: geluid.

Om uiteenlopende redenen heeft de Omgevingsvisie geen of een beperkte invloed op de kwaliteitsniveaus van verschillende indicatoren. De Omgevingsvisie heeft daarentegen een positieve invloed op diverse indicatoren door enerzijds ruimte te bieden, bijvoorbeeld voor ondernemers, en anderzijds concrete acties op te nemen, zoals voor voorzieningen en wonen. De Omgevingsvisie heeft daarnaast een negatieve invloed op geluid. De stevige woonopgave die de gemeente Arnhem heeft, vereist de bouw van een flink aantal woningen, die in bestaand stedelijk gebied geconcentreerd rond goed bereikbare voorzieningen gerealiseerd worden. Dit heeft effecten op meerdere indicatoren die onderdeel zijn van het grijsmilieu, maar geluid is een van de weinige indicatoren waarvoor geen directe mitigerende maatregelen mogelijk zijn die het geluid van de extra verkeersbewegingen beperkt.

Tabel 0.1 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed
		

Tabel 0.2 Overzichtstabel effecten Omgevingsvisie

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer			
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			
	Circulaire economie			
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden			
	Cultuurhistorische waarden			
	Archeologie en aardkundige waarden			
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000			
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)			
	Biodiversiteit			
	Geluid			
	Geurhinder			
	Luchtkwaliteit			
	Lichthinder			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)			
	Chemische bodemkwaliteit			
	Ondergrond			
	Waterkwantiteit			
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)			
	Ruimte voor spelen en bewegen			
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)			
	Sociale veiligheid			
	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)			
	Aanbod bedrijventerrein en hoogbouwlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)			
	Werkgelegenheid			
	Voorzieningen			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad			
	Woningaanbod			

Hoe verhouden ambities zich tot elkaar?

In het planMER zijn de verschillende ambities uit de Omgevingsvisie tegenover elkaar gezet om kansen voor synergie (de kans dat het ene ontwikkelprincipe versterkend werkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) en risico's op mogelijke strijdigheden (het risico dat het ene ontwikkelprincipe negatief uitwerkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) in beeld te brengen. Uit deze analyse blijkt dat er meer ambities zijn die kans hebben op synergie dan dat er risico op strijdigheid is. Synergie tussen ambities is bij vrijwel alle ambities terug te vinden. Strijdigheden beperken zich echter tot de ambities. Een stad waar het goed wonen is en Een stad met nieuwe energie. In relatie tot deze ambities zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimtevragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Onderstaande tabel geeft een overzicht van waar de ambities uit de Arnhemse Omgevingsvisie synergie en/of strijdigheid vertonen.

Tabel 0.3 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem						
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad						
3. Een vitale stad						
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit						
5. Een stad waar het goed wonen is						
6. Een stad met nieuwe energie						

 Mogelijke strijdigheden

 Mogelijkheden voor synergie

 Beperkte onderlinge invloed

 Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Worden doelen uit de Omgevingsvisie bereikt?

Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van de Arnhemse ambities en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). Deze onzekerheid is weergegeven in een bandbreedte: hoe meer onzekerheid er is dat een ambitie tot een bepaalde mate wordt gehaald, hoe groter de bandbreedte.

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. De ambities binnen deze thema's zijn apart beoordeeld op hun doelbereik. Het doelbereik wordt gebaseerd op de kaders die de Omgevingsvisie biedt voor de ambities, ofwel: hoe groot is de kans dat het doel in de (sub) ambitie van de gemeente behaald wordt met de kaders die zij stellen? Doelbereik kan worden beperkt door gebrekkige toelichting van kaders, beperkte sturingsmogelijkheden van de gemeente en de afhankelijkheid van andere partijen, zoals het waterschap, woningcorporaties, private ontwikkelaars en particulieren.

Aangezien de beoordeling binnen de thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Zo zijn er positieve uitschieters in het kader van het zichtbaar maken van de verdedigingswerken en het realiseren van een kwaliteitskader voor verdichting. Ook in het kader van elektrisch laden en de stad beter multimodaal bereikbaar maken wordt dan verwacht dat de doelen van Arnhem behaald worden.
Het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem scoort lager, omdat onvoldoende duidelijk wordt hoe dit gerealiseerd gaat worden en het vele vastgoed dat niet in de handen van de gemeente is. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. Hoewel de ambitie om het groen beter te verbinden en de gebiedsgerichte milieubenadering lager scoren. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. Arnhem heeft duidelijke doelen op het gebied van wonen, maar is hierbij ook afhankelijk van externe partijen en het economisch klimaat. Deze bandbreedte van onzekerheid werkt zich in enige mate ook door in het aanpassen van de bestaande woningvoorraad, de bouw van tijdelijke woningen en de betaalbaarheid van wonen in algemene zin. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Zo scoren de ambities op gezondheid en sport relatief laag. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit het planMER?

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Zet in op een duurzaam mobiliteitssysteem voor de stad. Daarbij kan gedacht worden aan het herijken van de bereikbaarheid van het centrum, het realiseren van autoluwe wijken, het aanpassen van het huidige parkeerbeleid of het verlagen van de snelheid
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor de gemeente Arnhem en wat ambities op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

Daarnaast worden in het planMER aanbevelingen gegeven voor de verdere beleidsuitwerking. Deze aanbevelingen dragen bij het aan vergroten van het doelbereik van de Omgevingsvisie.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit de Passende beoordeling Natura 2000-gebieden?

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding voor het opstellen van de Omgevingsvisie en het bijbehorende planMER (milieueffectrapport).

1.1 Waarom een Omgevingsvisie en planMER

De nieuwe Omgevingswet (welke naar verwachting ingaat op 1 januari 2023) stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Aangezien beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt. Dit ten eerste omdat de Omgevingsvisie naar verwachting voorziet in de bouw van meer dan 2.000 woningen in aaneengesloten gebied. Ondanks dat deze woningen gefaseerd gerealiseerd zullen worden, kan dit gezien worden als een stedelijk ontwikkelingsproject (categorie D 11.2 Besluit m.e.r.). Ten tweede is niet uit te sluiten dat de Omgevingsvisie Arnhem leidt tot significant negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Daarom is ook een Passende beoordeling opgesteld (zie hoofdstuk 7).

1.2 Uitgangspunten planMER

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten

- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

1.3 Besluitvorming over dit planMER en de Omgevingsvisie

Dit planMER wordt tegelijk met de Ontwerp Omgevingsvisie 6 weken ter inzage gelegd. Eenieder mag dan zienswijzen indienen op de Ontwerp Omgevingsvisie en het planMER. De Commissie voor de m.e.r. geeft in dezelfde periode een advies over het planMER met als belangrijkste toets of voldoende (milieu)informatie aanwezig is om een besluit over de Omgevingsvisie te kunnen nemen. De zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. kunnen aanleiding geven tot het bijstellen van de Ontwerp Omgevingsvisie.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, staat een beschrijving van het proces van totstandkoming van de Omgevingsvisie en de manier waarop de gemeente uitwerking wil geven aan de voorgestelde integrale ontwikkelkoers. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe het milieueffectonderzoek is uitgevoerd. Hoofdstuk 4 beschrijft wat de effecten zijn op de leefomgeving als gevolg van de Omgevingsvisie. Hoofdstuk 5 gaat in op de synergie en strijdigheden tussen de gestelde ambities in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 6 wordt het doelbereik van de ambities beschreven. Hoofdstuk 7 beschrijft de Passende beoordeling van Natura 2000-gebieden. Hoofdstuk 8 bestaat uit de conclusies en aanbevelingen en in hoofdstuk 9 wordt ingegaan op leemten in kennis en de manier waarop gemonitord wordt.

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking

Dit hoofdstuk legt ten eerste verslag van het proces voor de totstandkoming van de Omgevingsvisie. Daarnaast zal in paragraaf 2.2 uiteen worden gezet op welke manier de gemeente Arnhem uitwerking geeft aan de gewenste ontwikkelkoers in de Omgevingsvisie.

2.1 Proces tot nu toe: totstandkoming Omgevingsvisie

2.1.1 Totstandkoming

De huidige versie van de Omgevingsvisie, die is gebruikt voor het opstellen van het planMER, is de versie Ontwerp-Omgevingsvisie. Deze paragraaf gaat in op het ‘basis-uitganspunt’ dat de gemeente Arnhem heeft gekozen voor de Omgevingsvisie, gevolgd door het verdere proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Voordat de gemeente Arnhem aan het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie begon, heeft zij voor een basis-uitgangspunt gekozen voor het document: de Arnhemse Omgevingsvisie staat voor de duurzame ontwikkeling van de stad. Dit is terug te zien in diverse onderdelen van de Omgevingsvisie. De gemeente probeert de negatieve effecten op de omgeving, als gevolg van toekomstige ontwikkelingen, zo beperkt mogelijk te houden. Zo wordt er zoveel mogelijk gebouwd in de bestaande stad, waardoor het groene buitengebied zoveel mogelijk wordt ontzien, en Arnhem gebruik kan blijven maken van bestaande wegen, buslijnen, winkelcentra en sportvelden. De nieuw te realiseren woningen en kantoren komen zoveel mogelijk op goed bereikbare plekken, in de nabijheid van bestaande voorzieningen. Locaties rond trein- en busstations, de best bereikbare locaties in de stad, zijn aangewezen als verdichtingslocaties: hier wil Arnhem de hoogte in bouwen. Op deze manier probeert de gemeente extra verkeersbewegingen per auto te beperken en schonere vormen van vervoer (lopen, fietsen en openbaar vervoer) aantrekkelijker te maken.

Het proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie wordt inzichtelijk gemaakt in figuur 2.1. De gemeente is begonnen met het inzichtelijk maken van de identiteit van Arnhem, waarvoor een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten is gemaakt. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst. De afzonderlijke ruimtelijke claims die uiteenlopende beleidsdoelen, ambities en initiatieven aansporen zijn geclusterd in realistische doelen. Aanvullend zijn er vier afwegingsprincipes genoemd. Deze afwegingsprincipes moeten er aan bijdragen dat opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat er slim en duurzaam met de ruimte wordt omgegaan. De afwegingsprincipes, themahoofdstukken en gebiedsuitwerkingen vormen gezamenlijk het kader voor de toekomstige ontwikkelingen in de stad. De ambities in de Omgevingsvisie zijn gezamenlijk met inwoners opgesteld. Hiervoor heeft de gemeente Arnhem gebruik gemaakt van een participatieprogramma waarbij geïnteresseerde bewoners, professionele stakeholders en belangenverenigingen, jongeren en doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten zijn geraadpleegd.

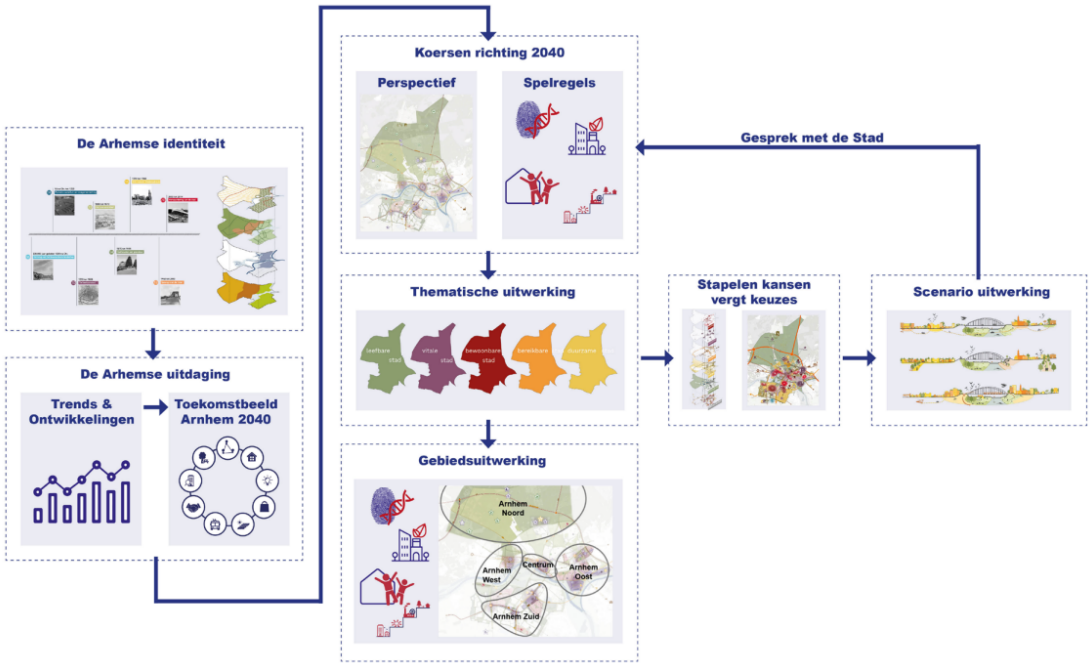

Figuur 2.1 Schematische weergave van totstandkomingsproces Omgevingsvisie Arnhem

2.1.2 Participatiedocument

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest. In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe Arnhemmers in het algemeen, middelbare scholieren en het Arnhemse klankbordnetwerk (netwerk van professionele partijen in de stad) zijn betrokken bij dit participatieproces. Het doel van de participatie was om een Omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich zou herkennen. Arnhemmers werden meegenomen in het proces van de Omgevingsvisie. De gemeente ziet de bewoners als de expert van hun eigen leefomgeving. Concreet waren er vier doelgroepen:

1. Geïnteresseerde bewoners
2. Professionele stakeholders en belangenverenigingen
3. Jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar
4. Doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breedbeeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen

Per doelgroep heeft de gemeente gekeken hoe deze het beste benaderd kon worden en op welke manier de dialoog kon worden gevoerd over diverse milieu- en omgevingsthema's. Hierbij is gebruikt gemaakt van de volgende middelen, welke op specifieke doelgroepen waren toegespitst:

- Arnhems Klankbord Netwerk (professionele stakeholders en belangenverenigingen)
- Bewonersbijeenkomst in congrescentrum ‘Geniet in de Weerd’ (geïnteresseerde bewoners)
- Omgevingswetbraderie in het Stadshuis (professionele stakeholders en belangenverenigingen en geïnteresseerde bewoners)
- Scholenproject (jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar)
- Koerswijzer (online, diverse doelgroepen, voor elke doelgroep een toegespitste (tekstuele) benadering)
- Week van de stad (afgelast als gevolg van de coronacrisis)
- Meedenken.arnhem.nl (online, geen specifieke doelgroep, ter vervanging van de Week van de stad)

Om tot de Omgevingsvisie te komen is een toekomstbeeld opgesteld. Het toekomstbeeld geeft een antwoord op de opgaven waar Arnhem de komende jaren voor staat. Belangrijk hierbij is dat de identiteit en kwaliteit van de stad behouden blijft en een gecombineerd ruimtegebruik de voorkeur heeft. Het toekomstbeeld en de opgaven waar Arnhem voor staat kunnen niet apart van elkaar worden aangepakt. Een Omgevingsvisie vraagt om een integrale, samenhangende aanpak. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, worden in de Omgevingsvisie een aantal afwegingsprincipes gepresenteerd. Het is van belang dat bij het maken keuzes met betrekking tot de fysieke leefomgeving steeds dezelfde afwegingsprincipes worden gehanteerd. De Omgevingsvisie heeft een thematische uitwerking en gebiedsuitwerking gekregen. Gezamenlijk vormen de afwegingsprincipes, de thematische en gebiedsuitwerkingen het kader voor toekomstige ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving van Arnhem. Het participatietraject dat de gemeente heeft gevoerd heeft als basis gediend voor de uitgangspunten en inhoudelijke keuzes in de Omgevingsvisie.

2.1.3 Vaststellen Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

De eerste stap in de m.e.r.-procedure is het opstellen van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). In de NRD wordt beschreven hoe de MER van de Omgevingsvisie tot stand komt, welke onderwerpen worden onderzocht, hoe deze worden onderzocht en hoe de resultaten worden beoordeeld. Vervolgens worden in de NRD de stappen van het m.e.r.-proces uiteengezet. Zo wordt uitgelegd wat de Huidige Situatie en Autonome Ontwikkeling (HSAO), effectbeoordeling en doelbereik is, en wat synergie en strijdigheden in het MER zijn. Ook zijn de indicatoren waarop getoetst wordt gepresenteerd.

De NRD heeft van 6 december 2021 tot 17 januari 2022 voor een ieder ter inzage gelegen. Naar aanleiding hiervan is een zienswijze binnengekomen die aandacht vraagt voor de effecten van hoogbouw op landschappelijke waarden, beschermde rijksgezichten en de effecten de energietransitie op historische waarden. Deze aspecten zijn passend bij het abstractieniveau van de Omgevingsvisie opgenomen in de factsheet “Aantrekkelijk Arnhem”, zie bijlage 3 van dit planMER.

2.1.4 Verder proces

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd, is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorlopen voor totstandkoming.

Tabel 2.1 Proces totstandkoming van de Omgevingsvisie

	Toelichting	Producten
Stap 1	• Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument • Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 2	• Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 3	• Opstellen MER-rapport • Raadplegen partners in de regio • Advies commissie MER • Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	• MER-rapport • Advies commissie MER • Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	• Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport • Ter inzage periode • Definitief besluit Omgevingsvisie • Digitaliseren Omgevingsvisie	• Ontwerpbesluit • Zienswijzen • Definitief besluit

2.2 Uitwerking Omgevingsvisie

De ambities in de Omgevingsvisie van Arnhem worden in twee onderdelen verdeeld. Zo zijn ambities thematisch uitgewerkt en zijn er specifieke ambities per deelgebied. Verschil is er in het behouden van en versterken van specifieke kwaliteiten enerzijds en anderzijds het ruimte bieden aan bepaalde ontwikkelingen in samenhang met deze kwaliteiten. In de gebiedsuitwerking in paragraaf 2.2.2. wordt nader ingegaan op de specifieke kwaliteiten van een gebied en de gewenste ontwikkelingen daarbinnen.

2.2.1 Thematische uitwerking van integrale ontwikkelkoers

In de Omgevingsvisie gebruikt de gemeente een zestal thema's waarin de integrale ontwikkelkoers wordt uiteengezet. Per thema geeft de gemeente Arnhem aan welke inspanningen zij zullen leveren en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Doel hierbij is het bedenken van slimme oplossingen voor potentieel conflicterende ruimteclaims. De thema's die worden behandeld zijn:

- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie
- Aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is

Een overzicht van de thema's, de toelichting hiervan en de bijbehorende beleidsuitspraken zijn te vinden in bijlage 2a van dit planMER. Figuur 2.2 toont de visiekaart waarin de verschillende ambities zijn opgenomen.

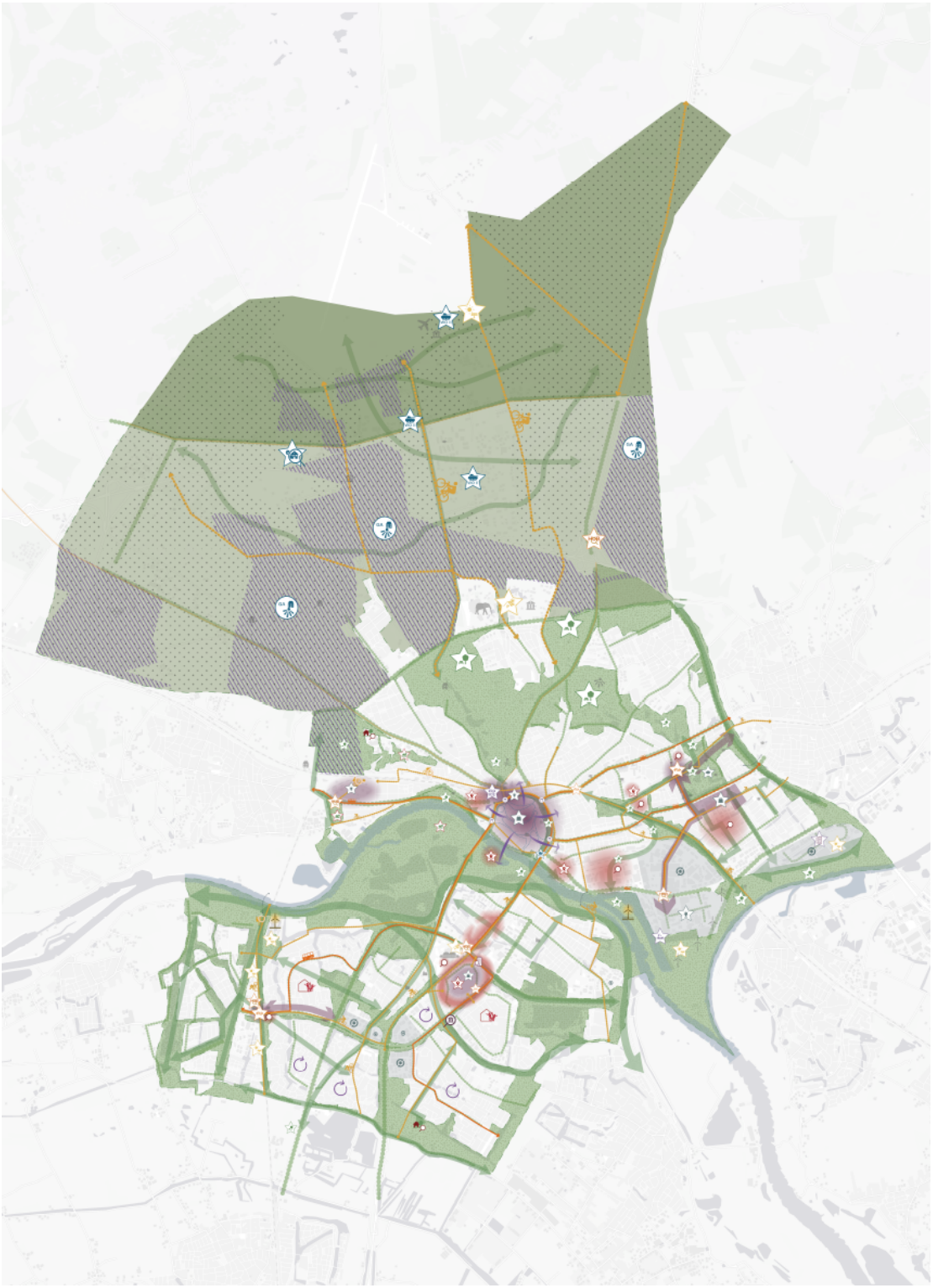

Figuur 2.2 Visiekaart Arnhem 2040

2.2.2 Gebiedsuitwerking

Naast de thematische uitwerking van ambities, is er ook een gebiedsuitwerking gemaakt. De gemeente Arnhem legt speciale aandacht op de gebieden, gezien de meervoudige en geclusterde opgave en/of afwijkingen op de overige koers. De Omgevingsvisie zet van elk deelgebied het karakter, de gebiedskansen en ambitie-agenda van de deelgebieden uiteen. Ook gaat het per deelgebied in op waar ruimte is voor welke functies (op basis van de kleuren, lijnen en symbolen in figuur 2.3). De ambitie-agenda's voor de deelgebieden zijn opgenomen in bijlage 2b van dit planMER. De ambities in de thematische uitwerking worden in de Omgevingsvisie zo nu en dan specifiek per deelgebied of wijk toegelicht. Onderstaande paragrafen geven kort beeld van de verschillende deelgebieden en de belangrijkste ontwikkelingen aldaar.

Centrum

Hoewel de binnenstad van Arnhem slechts een relatief klein gebied bestrijkt, is het gebied de economische motor van stad en regio. De gemeente Arnhem benoemt een aantal kansen voor Arnhem Centrum. Zo zijn er kansen voor een toekomstbestendige binnenstad, met een mix aan functies (wonen, werken en recreëren). Daarnaast is er de kans om verdichten en vergoenen te combineren, en de binnenstad beter met de rest van de stad te verbinden. De gemeente benoemt vervolgens de kansen voor Centrum Oost, waar een gemengd werk- en woonmilieu moet worden gerealiseerd dat aansluit op de binnenstad. In Centrum West ziet de gemeente kansen om een Kunstkwartier te realiseren: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Ten slotte gaat de gemeente in op Arnhem CS, waar een passend aanbod voor kantoren kan worden gerealiseerd om de stationsomgeving te versterken. De belangrijkste ambities voor Arnhem Centrum zijn:

- Het ondersteunen van detailhandel, horeca en cultuur na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad
- Het zorgen voor solide concepten voor gebouwen en stedenbouw bij nieuwe ontwikkelingen, die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop kan inspelen
- Optimaal gebruik maken van schaarse ruimte door een slimme verdichtingsstrategie
- Het opstellen van nieuwe stedenbouwkundige kaders voor het centrum, de centrumschil en omliggende wijken
- Versterking van de groenstructuur
- Het realiseren van schaduwroutes in de binnenstad
- Het organiserend vermogen van de binnenstad faciliteren
- De rol van automobiliteit verkleinen door in te zetten op duurzame mobiliteit
- Het ontwikkelen van een integrale (auto)parkeerstrategie die uitgaat van een parkeernorm van nul, in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren
- Het laten meegroeien van maatschappelijke functies met de demografische ontwikkeling van het gebied

Arnhem Oost

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. De gemeente benoemt vier overkoepelende gebiedskansen voor Arnhem Oost. Zo ziet de gemeente kansen om de bedrijventerreinen, woonwijken en de Kenniscampus regio Arnhem om te katten tot een energiecluster in de stad. Ook elders in Arnhem Oost is de gemeente voornemens vitale, levendige en energieke district te doen ontstaan met volop ruimte om te werken. Voor functiemenging wordt met name gekeken naar de randen van bedrijventerreinen Rijnpark en Het Broek. Ook wil de gemeente meer mixen met functies in dit stadsdeel, waarbij vergroening een belangrijke randvoorwaarde is. Daarnaast wil de gemeente Arnhem Oost beter verbinden met de rest de binnenstad en de regio, waarvoor het aanpassen van de Spoorzone een belangrijke stap is. Ten slotte ziet de gemeente, door de toevoeging van meer ruimtelijke kwaliteit en groen, kansen om de verbondenheid van bewoners met dit stadsdeel te verbeteren. De belangrijkste ambities voor Arnhem Oost zijn:

- Het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid, in samenwerking met het Rijk
- Het werken aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie
- Het zorgen voor een sterk kenniscluster rondom het energieprofiel met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek
- Het ontwikkelingen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix van wonen, werken en voorzieningen
- Het leiden van het onderzoek naar de spoorse opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen
- Het realiseren van een nieuw spoorpark, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan de gezonde ontwikkeling van stadsdeel Oost
- Ruimte creëren voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten
- Het investeren in de kwaliteit van openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit

Arnhem West

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Dit landschappelijke kenmerk is gekoppeld aan een van de gebiedskansen die de gemeente in Arnhem West ziet: het ontwikkelen binnen (en investeren in) het landschap. Ruimtelijke ontwikkelingen kennen het landschap als basis, waarbij ruimte is voor functieverandering en slimme verdichting. Andere kansen ziet de gemeente in de combinatie van wonen en zorg en Arnhems Buiten als Energy Hotspot. Ten slotte adresseert de gemeente kansen om de verbondenheid in Arnhem West te verbeteren door de barrièrewerking van infrastructuur en private terreinen te verkleinen. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities voor Arnhem West:

- De unieke landschappelijke onderlegger als basis houden voor toekomstige ontwikkelingen, waarbij wordt geïnvesteerd in het groenblauwe raamwerk
- Grotendeels private terreinen openen naar omliggende woonwijken, waarbij ruimte is voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter
- Het doorzetten van de transformatie van zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg
- Inzetten op bouwen voor doorstroming en sociale woningen, om diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod te realiseren
- Het ontwikkelen van Arnhems Buiten als economische hotspot met een focus op energie en innovatie
- Inzetten op doorgaande wandel- en fietsroutes, zodat meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied
- Het realiseren van een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)
- Leefbaarheid centraal stellen bij de ontwikkeling van mobiliteitsoplossingen
- Aandacht schenken aan het inzetten van schone mobiliteit bij de ver- en/of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg

Centrum Zuid

Centrum Zuid wordt gekenmerkt door de stedenbouwkundige mode van tussen 1970 en midden jaren ’90, de periode dat het stadsdeel het hardst groeide. Richting 2050 ziet Arnhem kansen om het stadsdeel te versterken. Zo wil de stad investeren in Kronenburg en omgeving, om het stadsdeel economisch te versterken. Daarnaast wil de gemeente bestaande kwaliteiten versterken, zoals de geborgenheid en het vele groen. Hierbij wordt de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt genomen. Ten slotte wil de gemeente de ‘ruggengraat van Zuid’ versterken: de Burgemeester Matsersingel moet niet langer enkel een centrale verkeersas zijn, maar multifunctioneler worden ingezet. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities:

- Het realiseren van meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken als gevolg van nieuwe ontwikkelingen
- Het verbeteren van de omgevingskwaliteit door nieuwe stedelijke ontwikkelingen
- Het ontwikkelen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten
- Zorgen dat nieuwe ontwikkelingen geen druk op de openbare ruimte opleveren en gebruik maken van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren
- Het versterken van bestaande groene en blauwe structuren
- De bestaande infrastructurele barrières opheffen
- Het zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen

Arnhem Noord

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Het voornaamste doel voor de gemeente is dat Arnhem Noord zijn groene karakter niet verliest, waarop natuur en biodiversiteit, en het landschap en cultureel erfgoed wordt versterkt. Ook ziet de gemeente kansen voor duurzame landbouw. Hierbij wordt ten noorden van de Koningsweg gefocust op natuur, waar ten zuiden ook cultuur een uitgebreidere rol speelt. De landgoederenzone, die onderdeel is van Gelders Arcadië, wordt versterkt door ruimtelijke identiteitsdragers, en rondom vliegbasis Deelen wordt gekeken naar de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking. Ten slotte ziet de gemeente kansen om het toerisme in Arnhem Noord in balans te brengen met de natuur en biodiversiteit. Het vertaal zich naar de volgende ambitie-agenda:

- Het investeren in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen
- Het versterken van onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren
- Het ontwikkelen van alternatieve energiebronnen die samengaan met de aanwezige natuur
- Het ontwikkelen van bestaande functies op een duurzame manier
- Verrommeling en versnippering voorkomen
- Het verbinden van gebieden en inzetten op duurzame bereikbaarheid
- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies realiseren
- Het natuurinclusief ontwikkelen van recreatie, in balans met natuur en biodiversiteit
- Onderzoek realiseren naar de samenhang tussen het verlagen van de maximumsnelheid ten behoeve van de veiligheid van mens en dier, en de uitstoot van schadelijke stoffen.

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht?

In het planMER is beoordeeld wat de effecten op hoofdlijnen zijn. De effecten in dit planMER zijn beschreven door aan te geven wat de invloed van de speerpunten en acties op het kwaliteitsniveau van de indicator is. Het kan ook gezien worden als kans voor positieve effecten en risico's op negatieve effecten. Deze risico's en sterkten zijn in beeld gebracht met kwalitatieve inschattingen van experts.

Dit planMER is opgesteld in de volgende 5 stappen:

1. Vaststellen beoordelingskader
2. Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)
3. Bepalen relatie ambities en indicatoren MER
4. Effectbeoordeling en (b) Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)
5. Afronden planMER

3.1 Stap 1: Vaststellen beoordelingskader

Als eerste stap is het beoordelingskader opgesteld. In het beoordelingskader staan per thema enkele indicatoren waarop de effecten van de Omgevingsvisie worden beoordeeld. Van iedere indicator is beschreven met behulp van welk criterium het effect wordt bepaald. In de volgende tabel is het beoordelingskader te zien.

Tabel 3.1 Beoordelingskader effectbeoordeling

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split		Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden) Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek Gebruik OV (aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen)
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden		Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)
	Duurzaam vervoer		Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen
		Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot
		Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot
	Circulariteit		Gebruik en hergebruik duurzame materialen
Aantrekkelijk Arnhem	Landschap	Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië
	Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische gemeente ambitie en waarden van de verschillende landschapszones en beschermde stadsgezichten en monumenten
	Archeologie en aardkunde	Archeologie en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen
	Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus
Een groene gezonde en veilige stad	Natuur	Natura 2000	Staat van instandhouding
		NNN/GNN (buiten Natura 2000-gebieden)	Staat van instandhouding soorten en habitattypen

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
		Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten
	Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)
		Geurhinder	Klachten over geurhinder
		Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2
		Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)
		Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Plaatsgebonden Risicocontour 10-6 (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).
	Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties
		Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond (drukte in de netwerklaag)
	Water	Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden
		Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater
	Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)
	Veiligheid	Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem
		Sociale veiligheid	% inwoners dat zich wel eens onveilig voelt
	Klimaatadaptatie	Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)
		Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering
		Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem
		Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming
Een vitale stad	Werken	Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)
		Aanbod bedrijventerreinen en kantoren	Verhouding vraag en aanbod
		Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
	Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage
		Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven
		Onderwijs Toegankelijkheid	Nabijheid onderwijsinstellingen Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)
		Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur) Leefbaarheidssituatie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad		Balans vraag en aanbod
	Woningaanbod		Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)

3.2 Stap 2: Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)

Voor de beoordeling van de referentiesituatie is voor elke indicator een beoordeling gegeven van het kwaliteitsniveau (toestand) van zowel de huidige situatie als de autonome ontwikkeling. De beoordeling van het kwaliteitsniveau is uitgedrukt in slecht, redelijk en goed. Deze beoordeling is voor alle indicatoren uit het beoordelingskader onderbouwd in factsheets (zie bijlage 3). Waar mogelijk is gebruik gemaakt van kaartmateriaal om zo ruimtelijk te kunnen duiden waar bepaalde kansen of knelpunten optreden. De huidige situatie en autonome ontwikkeling vormen samen de “referentiesituatie” waartegenover in stap 4 het effect van de Omgevingsvisie is afgezet.

Een belangrijke opmerking in het kader hiervan is de behandeling van het gemeentelijk programma NemiA 2030 als autonome ontwikkeling. Veel van de ambities die de gemeente heeft gesteld op het gebied van energie, welke worden benoemd onder het thema ‘Een stad met nieuwe energie’, komen uit NemiA 2030 (vastgesteld op 29 januari 2020). Normaliter vormt de Omgevingsvisie de basis voor de opzet van beleidsprogramma’s. Doordat de opgenomen ambities veelal overgenomen zijn uit het programma NemiA 2030 en er daardoor in beperkte mate nieuwe doelen en ambities zijn opgenomen in de Omgevingsvisie, is de invloed van de Omgevingsvisie beperkt. Enkele sub ambities zijn om die reden niet beoordeeld op doelbereik. Aangezien het echter gaat om een grote inspanning binnen de Omgevingsvisie is het thema energietransitie integraal meegenomen in de effectbeoordeling en de beschrijving van synergie en strijdigheden inclusief botsproeven.

Tabel 3.2 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed
		

3.3 Stap 3: Bepalen relatie tussen ambities en indicatoren MER

In deze stap is bepaald per ambitie (met de daarbij onderliggende acties) met welke indicatoren uit het beoordelingskader er een relatie is. Zie hiervoor bijlage 4. Alleen voor de indicatoren waar een relatie is met een ambitie en acties zijn deze beoordeeld in stap 4. Daarnaast zijn de meest voor de hand liggende relaties tussen ambities en indicatoren (zoals de ambitie “We beperken overlast van extreme buien” en de indicator wateroverlast) buiten beschouwing gelaten, gezien de geringe bijdrage die dit levert aan de effectbeoordeling.

3.4 Stap 4a: Effectbeoordeling

1. Invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteitsniveau per indicator

Met de effectbepaling zijn de effecten van de Omgevingsvisie in relatie tot de referentiesituatie onderzocht. Per indicator is gekeken naar het kwaliteitsniveau in de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) en of de Omgevingsvisie daar een positieve, geen/beperkte of negatieve invloed op heeft.

Tabel 3.3 Legenda symbolen invloed van Omgevingsvisie

Negatieve invloed	Geen of beperkte invloed	Positieve invloed
		

2. Synergie en strijdigheden tussen ambities

In de beoordeling is ook inzichtelijk gemaakt wat de mogelijkheden voor synergie en de strijdigheden zijn tussen speerpunten en onderliggende acties in de Omgevingsvisie. Anders gezegd; welke speerpunten en acties versterken elkaar (synergie) en welke belemmeren elkaar (strijdigheid).

3. Doelbereik (mate waarin ambities behaald kunnen worden)

In deze stap is beoordeeld of de vooraf gestelde ambities in Omgevingsvisie in de toekomst ook behaald kunnen worden. Daarbij speelt ook de rol en invloed van de gemeente mee. Voor bijvoorbeeld klimaatadaptieve ambities is de gemeente ook afhankelijk van onder meer het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren. Bij het doelbereik brengen we per ambitie in beeld:

- Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
- Redelijke kans om de ambitie te behalen
- Reële kans om de ambitie te behalen

We beoordelen dit vervolgens op een vijfpuntsschaal. Daarbij geven we in een grafiek aan hoe groot de onzekerheid is in de mate waarin de ambitie wordt behaald. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk aan bijvoorbeeld klimaatadaptatie aan het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf kan doen aan het behalen van de gestelde ambities.

De effectbeoordeling is kwalitatief uitgevoerd op basis van een deskundigenoordeel. Voor de beschrijving en beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) per thema zijn experts van TAUW ingezet. In diverse rondes zijn door de experts de kwaliteit en compleetheid beoordeeld. Waar nodig zijn de referentiesituaties daarop aangescherpt. Zij hebben op basis van beschikbare informatie beoordeeld wat het kwaliteitsniveau is per indicator, en wat het effect is van het nieuwe beleid uit de Omgevingsvisie. Vervolgens zijn door experts van TAUW op kwalitatieve wijze de kansen en risico's op positieve en negatieve effecten van het nieuwe beleid beoordeeld. In verschillende rondes is dit door experts van de gemeente op juistheid, navolgbaarheid en compleetheid gecontroleerd.

3.5 Stap 4b: Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen zoals grootschalige woningbouw mogelijk. Dit kan leiden tot een toename van verkeer. Hierdoor is stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken, en verstoring van deze gebieden door licht en geluid, niet uit te sluiten. De Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken liggen deels binnen de gemeentegrenzen van Arnhem en deels in omliggende gemeenten.

Wanneer significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet zijn uit te sluiten, is een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming noodzakelijk. De passende beoordeling sluit aan bij het abstractieniveau van de visie. De beoordeling is kwalitatief, want een gedetailleerd kwantitatieve beoordeling is pas mogelijk bij een omgevingsplan of specifiek programma. De Passende beoordeling bestaat uit een beschrijving van de negatieve effecten van van de Omgevingsvisie op de instandhoudingsdoelen, een overzicht van welke ambities zorgen voor minder stikstofdepositie en mogelijke mitigerende maatregelen of randvoorwaarden voor verlaging van stikstofdepositie. De Passende beoordeling is onderdeel van het planMER (hoofdstuk 7).

3.6 Stap 5: Afronden PlanMER

De resultaten van voorgaande stappen komen samen in het milieueffectrapport. We hebben het rapport na iedere stap steeds verder ingevuld. Daarbij zijn de onderdelen mitigerende maatregelen, leemten in kennis en monitoring en evaluatie toegevoegd.

3.7 Wisselwerking Omgevingsvisie en planMER

Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld. Gedurende het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie heeft het planMER inzicht gegeven in de wijze waarop de gemeente met de Omgevingsvisie haar (milieu) kwaliteiten kan behouden, versterken of toevoegen. Doordat het planMER als procesinstrument is ingezet konden de tussenresultaten van het planMER direct benut worden bij het opstellen van de Omgevingsvisie. Zo is het concept planMER samen met het de voorontwerp Omgevingsvisie met de raad/het college besproken. Op basis daarvan is besloten verschillende aandachtspunten en aanbevelingen uit het planMER over te nemen. Zo is het thema fysieke veiligheid beter vastgelegd in de Omgevingsvisie en zijn de ambities op het thema circulariteit uitgebreid. Daarnaast is de visie aangescherpt op de thema's wijkeconomie, creatieve industrie en functiemenging.

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

In dit hoofdstuk worden de effecten van de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerking uit de Omgevingsvisie beschreven. Dit wordt uitgedrukt in de invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteit of anders gezegd de toestand van de referentiesituatie. De referentiesituatie wordt gevormd door de huidige situatie en de situatie bij ongewijzigd beleid (autonome ontwikkeling). Paragraaf 4.1 is opgezet aan de hand van de thema's die de gemeente Arnhem hanteert in de Omgevingsvisie. Per thema zijn indicatoren opgesteld die iets zeggen over dit thema, waarvan vervolgens de huidige situatie, autonome ontwikkeling en het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Een gedetailleerde beschrijving van de kwaliteitsniveaus van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling per indicator is opgenomen in bijlage 3.

4.1 Ruimte voor schone mobiliteit

4.1.1 Mobiliteit

Tabel 4.1 Overzichtstabel effecten mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Modal split

De Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan. Hierbij wordt een groeiend aandeel van wandelaars, fietsers en mensen die het OV gebruiken als een positieve ontwikkeling gezien. Arnhem legt in de Omgevingsvisie expliciet meer focus op lopen, fietsen en het blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV, evenals het verdichten op plekken die goed bereikbaar zijn met het OV, heeft naar verwachting een **positief** effect op de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen (zoals bij de bereikbaarheid van werklocaties die slecht bereikbaar zijn per openbaar vervoer) om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

Duurzaam vervoer

Ambities die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto’s en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto’s zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij het transport: Arnhem wil zoveel mogelijk ‘schone’ voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

4.2 Een stad met nieuwe energie

4.2.1 Duurzame energie

Tabel 4.2 Overzichtstabel effecten duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Duurzame energie
Over het algemeen dragen de ambities uit de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creëert zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

Bedrijven en industrie
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

Gebouwde omgeving
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

4.2.2 Circulariteit

Tabel 4.3 Overzichtstabel effecten circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Gebruik en hergebruik duurzame materialen

De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in op circulair bouwen en het circulair inrichten van de openbare ruimte. Dit doet de gemeente door gebruikt te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft op de indicator circulaire economie.

4.3 Een aantrekkelijk Arnhem

4.3.1 Landschap

Tabel 4.4 Overzichtstabel effecten landschap

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschap	Landschappelijke waarden			

Landschappelijke waarden

De ambities in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.3.2 Cultuurhistorie

Tabel 4.5 Overzichtstabel effecten cultuurhistorie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden			

Cultuurhistorische waarden

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de ambities in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3.3 Archeologie en aardkunde

Tabel 4.6 Overzichtstabel effecten archeologie en aardkunde

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Archeologie en aardkunde	Archeologische en aardkundige waarden			

Archeologische en aardkundige waarden

Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Ambities met betrekking tot de opwek van duurzame energie zijn mogelijk strijdig met de ambities op archeologie en aardkunde, maar worden door de gemeente zoveel mogelijk gemitigeerd door de inpassing van bijvoorbeeld zonnepanelen. Daarnaast bestaat wetgeving voor bodemingrepen, waarop ingrepen in het kader van de opwek van duurzame energie naar verwachting beperkt zijn. Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkte** effect heeft op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.3.4 Woonmilieus

Tabel 4.7 Overzichtstabel effecten woonmilieus

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

De gemeente Arnhem heeft een groot aantal ambities met betrekking tot het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft.

4.4 Een groene gezonde en veilige stad

4.4.1 Natuur

Tabel 4.8 Overzichtstabel effecten natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Natura 2000

De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

Natuurnetwerk Nederland/ Gelders natuurnetwerk

De gemeente zet in de Omgevingsvisie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden.

De Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

Biodiversiteit
De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie. De Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

4.4.2 Grijsmilieu

Tabel 4.9 Overzichtstabel effecten grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)			
	Geurhinder	Klachten over geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

Geluid
De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. De forse hoeveelheid woningen die Arnhem ambieert te bouwen leidt tot veel meer verkeersbewegingen. Hierbij is bandenlawaai de overheersende factor (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Ook zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. Dit geldt ook voor het bouwen op goed bereikbare plekken (die in de nabijheid van infrastructuur liggen). De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

Geurhinder
De gemeente zet in de Omgevingsvsie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

Luchtkwaliteit
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden van overschrijdingen van de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect. Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

Lichthinder
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

Omgevingsveiligheid

In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leiden mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. Daarbij kijkt de gemeente eerst manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. Wanneer ook hierdoor de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Per saldo is de verwachting dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

4.4.3 Bodem en ondergrond

Tabel 4.10 Overzichtstabel effecten bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemkwaliteit Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Bodemkwaliteit

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn. Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een positief effect heeft.

Ondergrond

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad. Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een beperkt effect optreedt.

4.4.4 Water

Tabel 4.11 Overzichtstabel effecten water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Water	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Waterkwantiteit

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

Waterkwaliteit

In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkte invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

4.4.5 Beweging

Tabel 4.12 Overzichtstabel effecten beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Ruimte voor spelen en bewegen
De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

4.4.6 Veiligheid

Tabel 4.13 Overzichtstabel effecten veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Verkeersveiligheid
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

Sociale veiligheid
De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

4.4.7 Klimaatadaptatie

Tabel 4.14 Overzichtstabel effecten klimaatadaptatie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Wateroverlast

De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft.

Droogte

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een positief effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

Hitte

De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt.

Daarbij is in het bijzonder aandacht voor goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

Waterveiligheid
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en heeft de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

4.5 Een vitale stad

4.5.1 Werken

Tabel 4.15 Overzichtstabel effecten werk

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Aandeel kantoren en bedrijven
De Omgevingsvisie doet enkele uitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. Een mogelijke extra stop op station Arnhem CS in het traject naar Berlijn heeft een positieve invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard zijn indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen: transformatie waarbij functiemenging (wonen-werken) kan ontstaan of het behouden van de bestaande functie voor industriële en MKB bedrijvigheid. Met name kantorenlocaties lenen zich voor functiemenging. ‘t Broek en Rijnpark worden respectievelijk genoemd als herontwikkelingsgebied en transformatiegebied. Op het Rijnpark zal bedrijvigheid aanwezig zijn, zij het van een relatief lage milieucategorie. Er moet echter ook ruimte blijven voor meer monofunctionele gebieden voor industrie en MKB bedrijvigheid. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft.
De ruimte die deze functies nodig hebben staat onder druk in Arnhem. Hoewel de Omgevingsvisie aangeeft de verschillende type werklocaties in beeld te brengen wordt geen duidelijkheid gegeven over het behoud of de uitbreiding dit type werklocatie. Bij kantorenlocaties wordt gesproken over functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt. De visie gaat echter zeer beperkt in op bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Werkgelegenheid
De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid, bijvoorbeeld doordat er door verdichting meer ruimte voor bedrijvigheid ontstaat. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. Ook de inzet op een circulaire economie kan resulteren in een positieve bijdrage aan de werkgelegenheid, doordat circulariteit mogelijkheden biedt voor de maakindustrie, waardoor het aantal banen stijgt. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. Ook de krapte op de arbeidsmarkt vormt een grote economische uitdaging voor de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem streeft er daarom naar een verbindende en ondersteunende rol te spelen in de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid.

Om er zo voor te zorgen dat bedrijven beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel en inwoners en studenten tegelijkertijd maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. De tweesplitsing die de Omgevingsvisie oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

4.5.2 Sociaal maatschappelijk

Tabel 4.16 Overzichtstabel effecten sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Voorzieningen

In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningprijzen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

Voorzieningen gezond leven

De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

Onderwijs
Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator onderwijs kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze planMER, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

Toegankelijkheid
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal uitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste uitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

Kansengelijkheid
De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke uitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke uitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

4.6 Een stad waar het goed wonen is

4.6.1 Wonen

Tabel 4.17 Overzichtstabel effecten wonen

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Woningvoorraad
In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

Woningaanbod
In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen.
Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities

In dit hoofdstuk worden op een strategisch niveau de ambities vergeleken. In de Omgevingsvisie wil de gemeente de fysieke leefomgeving in onderlinge samenhang bezien waarbij functies elkaar niet belemmeren maar juist aanvullen en versterken. In dit hoofdstuk wordt onderzocht in hoeverre de verschillende ambities hier aan bijdragen. Allereerst worden de ambities op hoofdlijnen tegenover elkaar gezet en benoemd of er sprake is van synergie dan wel mogelijke tegenstrijdigheden. Aangezien er in de Omgevingsvisie sprake is van een zeer groot aantal (sub) ambities (57, zie bijlage 2) is besloten om de ambities te vergelijken op hoofdambitieniveau. In de toelichting op de mogelijke synergie en strijdigheden worden de relevante sub ambities beschreven. Op basis van de analyse in paragraaf 5.1 worden in paragraaf 5.2 twee nadere botsproeven uitgewerkt. Deze worden beschreven in paragraaf 5.2.2.

Vanuit deze botsproeven worden aanbevelingen gedaan om negatieve effecten bij tegenstrijdigheden te beperken in de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

5.1 Analyse synergie en strijdigheden

Tabel 5.1 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem		⚙	⚙	□	⚠⚙	⚠⚙
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad			□	⚙	⚠⚙	⚠
3. Een vitale stad				⚙	□	⚙
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit					□	□
5. Een stad waar het goed wonen is						⚠⚙
6. Een stad met nieuwe energie						

⚠ Mogelijke strijdigheden

⚙ Mogelijkheden voor synergie

□ Beperkte onderlinge invloed

⚠⚙ Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Op basis van de beoordeling van effecten in hoofdstuk 4 (en de bijbehorende factsheets) is een overzichtelijke kruistabel gemaakt waarin de hoofdambities van de Omgevingsvisie tegenover elkaar zijn gezet. Aangegeven is of er sprake is van (veel) mogelijkheden voor synergie, of de invloed tussen de ambities relatief beperkt is of dat er een kans in dat er onderling mogelijk tegenstrijdigheden zijn. In deze paragraaf worden de ambities die mogelijk synergie hebben dan wel kunnen leiden tot onderlinge tegenstrijdigheden kort beschreven.

5.1.1 Een aantrekkelijk Arnhem

De ambitie '*Een aantrekkelijk Arnhem*' focust zich op het zichtbaar en beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad. Vanuit deze ambitie zijn er diverse mogelijkheden voor synergie met andere ambities. Zo draagt het transformeren van straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken bij aan een groene gezonde en veilige stad (ambitie 2). De ambitie om een groot aantal woningen toe te voegen (ambitie 5) vergroot echter de druk op de ruimtelijke kwaliteit van de stad. Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting biedt echter kansen voor synergie. Daarnaast draagt de inzet op het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bij aan een vitale stad (ambitie 3), waarbij in het bijzonder aandacht is voor het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector.

Naast de eventuele knelpunten die kunnen ontstaan met het toevoegen van een groot aantal woningen kan ook de ambitie om klimaatneutraal te worden resulteren in strijdigheden. Anderzijds wordt de aanleg van zonnepanelen gekoppeld aan andere opgaven in het gebied (ambitie 6) en heeft Arnhem de ambitie om haar stad duurzaam aantrekkelijk te maken (ambitie 1). Ook de ambitie om koploper te worden op de thema's energietransitie en circulariteit kunnen hier aan zowel een positieve als negatieve bijdrage aanleveren (ambitie 3). Zo kan de energietransitie leiden tot verrommeling van het landschap en kan circulaire bedrijvigheid leiden tot hogere milieucategorieën, wat beide kan strijdigheid kan opleveren met de aantrekkelijkheid van de gemeente. Tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zo is de gemeente zuinig op haar monumenten en stadsgezichten, door deze gebouwen beter te isoleren kunnen ook deze gebouwen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Op deze manier wordt zowel toegewerkt naar een klimaatneutrale stad als naar een aantrekkelijk Arnhem.

5.1.2 Een groene gezonde en veilige stad

Voor de ambitie '*Een groene gezonde en veilige stad*' geldt dat er zowel kansen zijn voor synergie als tegenstrijdigheden. Nieuwe binnenstedelijke woningbouwlocaties (ambitie 5) kunnen leiden tot strijdigheden op het gebied van biodiversiteit en een aantrekkelijke openbare ruimte. Transformatie van braakliggend terrein kan echter bij een juiste inrichting de kwaliteit van het gebied juist verhogen en ruimte bieden voor een klimaatbestendige leefomgeving (ambitie 5). Zeker wanneer dit gecombineerd wordt met het verbinden van de verschillende groene zones in de gemeente (ambitie 2). Een ruime opzet met veel ruimte voor groen draagt bij aan een betere infiltratie en het langer vasthouden van water, waardoor er minder kans is op wateroverlast en droogte. Het realiseren van kwalitatief openbaar groen en daarnaast het behoud van de huidige omvang van de groene buitengebieden draagt tevens bij aan klimaatbestendigheid op het thema hitte. De groene zones kunnen tijdens warme periodes dienen als koelteplekken voor mens en dier en zo bijdragen aan een beter stadsklimaat.

De realisatie van nieuwe woningen zal echter ook leiden tot meer vervoersbewegingen. Deze toename aan verkeer heeft mogelijk negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit, veiligheid en het aantal gehinderden door geluidsoverlast. Anderzijds is het mobiliteitsbeleid gericht op het verduurzamen en verschonen van de mobiliteit en wordt ingezet op het gebruik van fiets en openbaar vervoer. Ook zet de gemeente in op een schone bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens, wat bijdraagt aan een gezondere en leefbaardere stad (ambitie 4). Daarnaast wordt gekeken of het aantal parkeerplaatsen kan worden teruggebracht door slim om te gaan met de ruimte (ambitie 4). Dit biedt mogelijkheden om de openbare ruimte anders in te richten en de kwaliteit te verhogen. Een hoge beeldkwaliteit draagt tevens bij aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en op die manier wordt spelen, ontmoeten en bewegen in de buitenruimte aantrekkelijker gemaakt. De druk op het groen en de vraag naar recreatiemogelijkheden in de openbare ruimte kan echter sterk toenemen als gevolg van het groeiend aantal inwoners (ambitie 5).

Ook andere ambities kunnen strijdig zijn met het streven naar een groene, gezonde en veilige stad. Zo zet de gemeente in op het versterken van de wijkvoorzieningen en wordt werken in de wijk mogelijk gemaakt (ambitie 4). Deze functiemenging kan leiden tot meer levendige wijken en buurten, maar tegelijkertijd vraagt dit een zorgvuldige afstemming tussen enerzijds het borgen van een goed woonmilieu en anderzijds ruimte voor de bedrijfsvoering. Ook de ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* (ambitie 6) kan mogelijk leiden tot strijdigheden. Zo worden de claims op de ondergrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van de energietransitie (warmtenetten, WKO, geothermie). Dit kan leiden tot meer drukte in de ondergrond en daarmee tot mogelijke onderlinge knelpunten. Bijvoorbeeld in relatie tot grondwaterbescherming en waterwinningsgebieden. Ook kunnen er strijdigheden ontstaan met betrekking tot leemlagen en de bescherming van de waterkwantiteit van beken. Tenslotte kunnen maatregelen met betrekking tot het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving en elektrisch rijden tot verrommeling van de openbare ruimte leiden. Een goede planning en afstemming in de ondergrondse ruimte en een kwaliteitsvisie op bovengrondse maatregelen is daarom van belang.

5.1.3 Een vitale stad

Eerder is beschreven dat het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bijdraagt aan een vitale stad (ambitie 1). In het bijzonder bij het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector. Ook is beschreven dat functiemenging mogelijk strijdigheid kan opleveren met een goed woonmilieu (ambitie 2) en dat dit een zorgvuldige afstemming vereist (zie paragraaf 5.1.1). Aanvullend daarop zijn er verschillende kansen voor synergie uit een te zetten in relatie tot de ambitie *'Ruimte voor schone mobiliteit'* (ambitie 4). Zo dragen de investeringen in trolley en trein, het stimuleren van het OV en de inzet op de ICE naar Berlijn bij aan de bereikbaarheid van kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten. Het creëren van meer plekken waar elektrische auto's kunnen laden draagt daarnaast ook bij aan de toekomstbestendigheid van werklocaties. Tenslotte vertoont de sub ambitie '*We maken Arnhem koploper in de energietransitie en circulariteit'* synergie met de ambitie '*Een stad met nieuwe energie*' (ambitie 6). Door te investeren in een sterk energiecluster en circulaire bedrijvigheid aan te trekken komt de ambitie om in 2050 onafhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen dichterbij.

5.1.4 Ruimte voor schone mobiliteit

De ambitie '*Ruimte voor schone mobiliteit'* toont kansen voor synergie met de ambities *'Een groene, gezonde en veilige stad'* en *'Een vitale stad'*. Dit wordt verder toegelicht in de paragrafen 5.1.2 en 5.1.3.

5.1.5 Een stad waar het goed wonen is

In voorgaande paragrafen zijn de mogelijke synergie en strijdigheden tussen de ambitie '*Een stad waar het goed wonen is'* en de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en *'Een groene, gezonde en veilige stad'* beschreven. Aanvullend daarop zijn er ook kansen voor synergie met de ambitie "*Een stad met nieuwe energie'*. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. Daarmee is de nieuwbouw echter niet klimaatneutraal, de verwachting is daarom dat het toevoegen van woningen zal leiden tot een toename van het energieverbruik.

Hoewel de beschreven ontwikkelingen en maatregelen wel een dempende invloed zullen hebben op het gemiddelde energieverbruik per woning.

5.1.6 Een stad met nieuwe energie

De ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* toont zowel kansen voor synergie als strijdigheden met de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en de ambitie *'Een stad waar het goed wonen is'.* In relatie tot de ambitie '*Een groene, gezonde en veilige en veilige stad'* worden voornamelijk strijdigheden gesignaleerd. Terwijl in relatie tot de ambitie *'Een vitale stad'* worden voornamelijk kansen op synergie worden gezien. De verschillende mogelijke synergiën en strijdigheden worden toegelicht in de botsproeven.

5.2 Botsproeven

In deze paragraaf zijn voor enkele hoofdthema's, waar relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is, nadere botsproeven uitgevoerd. Hierdoor kan beter in beeld worden gebracht wat de potentiële milieuconflicten en synergiën zijn tussen de verschillende thema's. Wanneer nodig, kunnen nadere randvoorwaarden en aanbevelingen geformuleerd worden voor de Omgevingsvisie of de verdere uitwerking. De botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Tussen deze ruimtevragers worden de grootste knelpunten verwacht maar tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zowel onderling als met de andere ambities uit de Omgevingsvisie.

5.2.1 Een stad waar 't goed wonen is (verdichting met nieuwe woningen) versus een groene, gezonde en veilige stad

In deze ambitie zit een grote en belangrijke ruimtelijke opgave voor de stad. Arnhem wil meer woningen bouwen in de bestaande stedelijke gebieden. Woningen voor alle doelgroepen in combinatie met passende voorzieningen en een aantrekkelijke buitenruimte. Bij nieuwbouwprojecten staat het welbevinden en de gezondheid van de inwoners centraal. De opgave tot 2040 is het bouwen van 16.000 woningen waarvan een deel al geprogrammeerd is (ca. 7.000 woningen). Het gaat hierbij ook om tijdelijke/verplaatsbare woningen (flexwonen).

In Arnhem Oost wordt de komende jaren een flink deel van de geprogrammeerde woningen gebouwd. Dit kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantieel deel van de woningbouwopgave wordt gerealiseerd. Ook moet ruimte komen voor tijdelijke woonconcepten. Daarnaast ligt de focus op het centrum en omgeving en Kronenburg en omgeving (Arnhem Zuid). In gebieden met sociale problematiek worden meer koopwoningen toegevoegd.

Op de langere termijn zorgt de gemeente voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Dit resulteert in wendbaarheid voor toekomstige ontwikkelingen en trends, maar vraagt ook om een zorgvuldige kijk naar de benodigde functies in een gebied.

In Arnhem Zuid ligt een onderzoekslocatie om de stadsrand te verstedelijken vanuit landschappelijke kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde. Gebieden om mogelijk te verdichten zijn Elderveld, Kronenburg en Vredenburg. In Arnhem Oost gaat dit om locaties zoals Presikhaaf, het Zijdekwartier en het Merwedeterrein. In het centrum_en omgeving gaat het om het oostelijk centrumgebied (aan de Rijn/Melkfabriek) en centrum west (wijk Coehoorn en de HES).

Anderzijds is er de ambitie om een groene, gezonde en veilige stad te worden. Dit betekent een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen als randvoorwaarde. Om dit te bereiken moeten thema's water, hitte en droogte een rol spelen bij herinrichting en herontwikkeling. Ook biodiversiteit is van belang. Bestaande groengebieden in en buiten de stad moeten nog beter met elkaar verbonden worden. Zowel voor mensen, dieren als planten. Ook tussen wijken en parken moeten groene en veilige verbindingen worden gerealiseerd. In eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, moet ruimte zijn om te sporten en te bewegen. Hier moet de openbare ruimte op worden ingericht. Ook is de ambitie om lawaai in de stad terug te dringen en te zorgen voor een gezonde luchtkwaliteit.

Synergie en strijdigheden – Meest milieu vriendelijk alternatief
Op basis van de effectbeoordelingen kan gesteld worden dat meer woningen in de basis leiden tot meer verkeer en dus ook meer geluid en belasting van de luchtkwaliteit. Meer woningen kan ook meer verharding betekenen en daarmee een claim leggen op de bestaande groene en openbare ruimten. Dit heeft als gevolg dat er ook minder ruimte is voor de benodigde klimaatadaptatiemaatregelen (bijvoorbeeld het tegengaan van hittestress en wateroverlast) of voor sport- en recreatie. Wanneer gebouwd wordt in gebieden langs infrastructuur en/of nabij werkgebieden kan dit ook leiden tot meer gehinderden op het gebied van geluid en geur. Meer inwoners leidt ook tot een hogere druk op omliggende groen- en natuurgebieden. Anderzijds leidt herstructurering van bestaand stedelijk gebied ook tot kansen. Door te herstructureren en te transformeren kan ruimte ontstaan voor bijvoorbeeld groen en klimaatadaptatiemaatregelen. Zoals de herontwikkeling van de spoorzone Oost met daarbinnen braakliggende en versteende gebieden. Anderzijds zijn dit gebieden die doorgaans met een hogere geluidsbelasting te maken hebben. Voor deze botsproef is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Een MMA is een alternatief geoptimaliseerd vanuit natuur, milieu, biodiversiteit, klimaat en waterbeheer. In het kader van deze Omgevingsvisie wordt dit vertaald in het optimaal inzetten op de ambitie "een groene, gezonde en veilige stad". Waarbij de invloed van de Omgevingsvisie op voorgenoemde thema's zoveel mogelijk positief is.

Voor natuur betekent dit zoveel mogelijk de recreatieve druk op natuurgebieden door betere verbindingen beperken. Dit geldt ook voor de toename van verkeersbewegingen als gevolg van nieuwe woningen en de daarmee samenhangende effecten van stikstofdepositie. Wat betreft (grijs) milieu aspecten, zoals geluid en lucht, is het eveneens van belang om het aantal verkeersbewegingen niet te laten toenemen. Bovendien moeten locaties die nu een hoge milieubelasting kennen, bijvoorbeeld langs (spoor)wegen of nabij industrielocaties, zoveel mogelijk ontzien worden.

Biodiversiteit, klimaatadaptatie en waterbeheer zijn gebaat bij een afname van het oppervlakte verharding. Dit kan bereikt worden met herstructurering. Echter zal ook ruimte nodig zijn voor extra woningbouw en bijhorende voorzieningen. Het niet verder vol bouwen van bestaande groene ruimten in de stad is daarom van belang.

Concreet betekent een “meest milieuvriendelijk alternatief”:

- Het aantal verkeerbewegingen mag niet toenemen. Dit kan bereikt worden door een zeer lage parkeernorm bij nieuw te bouwen woningen. Bijkomend voordeel is het voorkomen van een toename van verharding. Voorwaarde is dan o.a. wel dat een verbinding met HOV kwaliteit in de nabijheid is en dat basis voorzieningen altijd op loop- en fietstafstand liggen. Ook het “parkeren op afstand” kan bijdragen door het realiseren van P+R locaties in de nabijheid van stad gekoppeld aan een goed mobiliteitsnetwerk (OV en fiets). In het verlagen van de parkeernorm of het realiseren van P+R locaties moet rekening gehouden worden met minder valide inwoners. Dit kan betekenen dat er extra invalide parkeerplaatsen gerealiseerd moeten worden verspreid over de stad, aangezien een goed HOV of fietsnetwerk niet altijd toegankelijk of bruikbaar is voor minder valide inwoners
- Naast het beperken van het vervoersbewegingen zal ook het verkeersnetwerk van Arnhem aangepast moeten worden. Door autoluw maken van gebieden wordt leefklimaat en de veiligheid op deze plekken. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De vraag is of dit drastisch genoeg is
- De recreatieve druk op de natuurgebieden niet laten toenemen. Dit kan door routes zo te situeren dat de verstoring niet optreedt. Anderzijds kan door een investering in bestaande groengebieden (en waar mogelijk een uitbreiding van deze gebieden) binnen het stedelijk gebied de uitloop naar het buitengebied mogelijk beperkt worden
- Per saldo mag er geen afname van groene en openbare ruimte zijn per buurt. Inzet is een toename van kwalitatief goede groene gebruiksruimte. Om toch te blijven voorzien in de woningvraag kan ingezet worden op meer hoogbouw. Hierbij moeten echter wel een aantal belangrijke kanttekeningen geplaatst worden:
  - Hoogbouw kent specifieke doelgroepen. Hoogbouw is bijvoorbeeld niet in trek bij gezinnen. Kinderen zijn bij het buitenspelen uit het zicht van de ouders
  - Hoogbouw levert nieuwe milieueffecten op het gebied van schaduw en windhinder op
  - Hoogbouw vermindert de sociale controle en cohesie
  - Hoe hoger het gebouw hoe minder efficiënt het ruimte gebruik (als gevolg van liften, trappenhuizen, constructie, e.d.). Ook zijn veel installaties nodig om het klimaat binnen het gebouw goed te houden. Hoe hoger hoe minder invloed van begroeiing in de stad. Middelhoogbouw (6-10 bouwlagen) lijkt vanuit de literatuur[1] de voorkeur te hebben. Op deze hoogte zijn effect te beheersen en zijn er diverse voordelen wat betreft klimaat en energiegebruik
- Arnhem kent diverse locaties die een hoge milieubelasting (geluid, geur, lucht) hebben. Op deze plekken zijn nieuwe woningen in principe niet mogelijk tenzij vergaande mitigerende- of bronmaatregelen worden genomen

[1] Zie onder andere: Rijksadviseur roept op tot meer middelhoogbouw – Gebiedsontwikkeling.nu

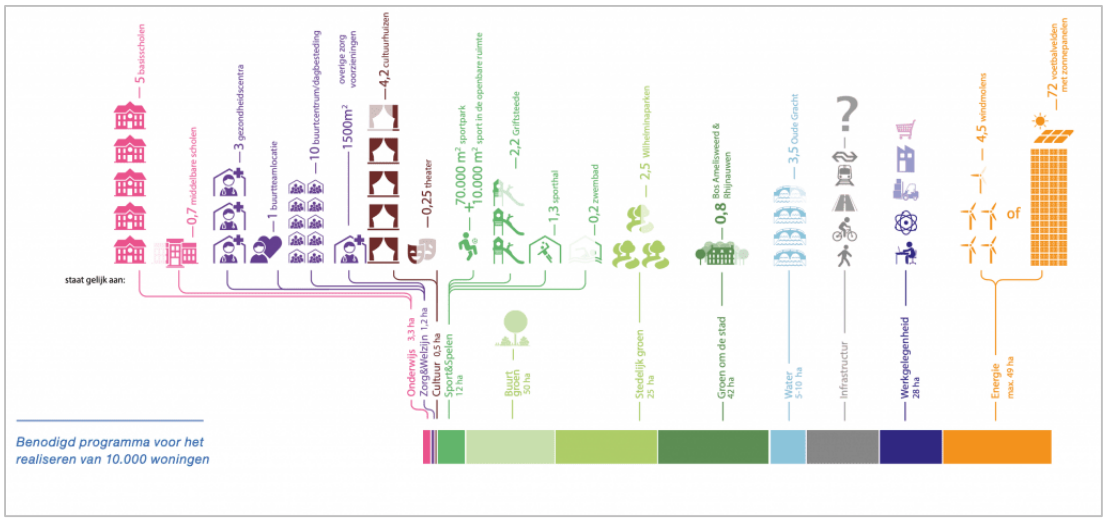

Figuur 5.1. Voorbeeld van het kwantificeren van ambities: De Utrechtse barcode (gemeente Utrecht). Bij voorkeur wordt er een extra dimensie kwaliteit toegevoegd

Effecten meest milieuvriendelijke alternatief

De exacte invloed van de bovenstaande uitgangspunten op de verschillende ambities is op voorhand lastig in te schatten. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de mogelijk invloed op de beoordeling van de effecten in dit MER.

Ambitie	Beoordeling	toelichting
Een nieuwe stad met nieuwe energie	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel levert de wens voor een circulaire economie met bijhorende milieueffecten een mogelijke botsing op met de wens om het aantal gehinderden in de stad niet te laten toenemen.
Aantrekkelijk Arnhem	+	Geen afname van groen en mogelijk een toename leidt tot ruimte voor het invullen van de ambities voor een aantrekkelijk Arnhem. Vooral het inzetten op herstructurering en transformatie kan leiden tot een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse. Wanneer gekozen wordt voor hoogbouw is een goede ruimtelijke visie/beeldkwaliteitsplan vereist.
Een groene gezonde en veilige stad	+	Het uitgangspunt voor dit alternatief is optimaliseren van deze ambitie en leidt zodoende tot een verbetering. Wel is het sociale aspect in relatie tot hoogbouw een aandachtspunt.
Vitale stad	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel is het de vraag in hoeverre bestaande bedrijven en industrieterreinen worden beperkt door de wens om het aantal gehinderden te verminderen.
Een stad waar het goed wonen is	-	Het is duidelijk dat de ambities op het gebied van groen en milieu een ruimteclaim leggen op beschikbare locaties voor woningbouw. Hoe groot die claim is moet nader bepaald worden. Maar invulling geven aan deze opgave wordt hiermee lastiger.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de milieu en groene ambities in relatie tot de woningbouwopgave worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Maak een integraal kader/visie waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. De (gewenste) kwaliteiten en klimaat- en omgevingswaarden van de stad zijn leidend voor woningbouw en niet andersom.
- Stel een verdichtingsvisie op waarbinnen integraal naar de fysieke leefomgeving wordt gekeken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het ook om sociale aspecten.
- Ontwikkel een monitoringsysteem waarin de gewenste ambities gekwantificeerd worden. Dat sluit ook aan bij de wens van Arnhem: het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving. Hierbij is het ook zinvol om te kwantificeren wat op het niveau van de stad en de wijk benodigd is aan ruimte voor groen en voorziening (zie ook het model van de Utrechtse Barcode, figuur 5.1).
- Maak keuzes in de verkeersstructuur en ontwikkel mobiliteitskaders voor nieuwe ontwikkelingen. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. Dit raakt twee punten die eerder werden benoemd in de uiteenzetting wat het “meest milieuvriendelijk alternatief” betekent: de verkeersbewegingen en het verkeersnetwerk. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook wegen hieromheen afgewaardeerd moeten worden.

5.2.2 Een groene, gezonde en veilige stad, vitale stad versus een stad met nieuwe energie

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. De wijkgerichte aanpak is hierbij leidend: de Transitievisie Warmte van Arnhem brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal.

In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Om de overstap mogelijk te maken is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk. Onder en bovengrondse inpassing van zowel voorzieningen en ondergrondse infrastructuur zijn nodig.

Arnhem ziet haar energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. De gemeente zet in op het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Dit doet zij door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Ook onderzoekt de gemeente welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie.

Synergie en strijdigheden

Voor het behalen van de ambities op het gebied van duurzame energie zijn locaties nodig voor de opwekking en het transport van hernieuwbare energie. Dit betreft niet alleen ruimte voor bijvoorbeeld windmolens en zonneweiden, maar ook voor de talloze andere installaties, netwerken en opslagvormen die in het nieuwe systeem een plek gaan krijgen, denk aan allerlei vormen van nieuwe warmtetechnologie, biovergisters, elektriciteitsnetwerken, eventuele leidingen voor CO2 en waterstof, aanlandpunten, buurtbaterijen en laadpalen. Dit heeft een claim op de openbare ruimte en resulteert daarnaast in “drukte in de ondergrond”. Zowel in de ondiepe ondergrond (kabels en leidingen) als in de diepe ondergrond (koude – en warmteopslag). De aanleg van meer kabels en leidingen kan bijvoorbeeld betekenen dat er minder ruimte is voor bomen in het straatbeeld. Dit kan botsen met de ambitie van de gemeente om in te zetten op goede, ruime, groeiplaatsen voor bomen.

In de Omgevingsvisie wordt gesteld dat de aanleg van zonnepanelen en windmolens altijd aan de andere opgaven in een gebied worden gekoppeld. De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) komen terug in een bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie. Aanbevolen wordt om de totale energietransitie en de impact daarvan op de boven- en ondergrond in samenhang te beschouwen. Wanneer de mogelijke impact in beeld is kan vervolgens ook worden gestuurd op zo min mogelijk knelpunten tussen de verschillende opgaven in een gebied. Dit kan zich vertalen in verschillende randvoorwaarden en spelregels. Ook is het de vraag of de opgave voor de energietransitie binnen het stedelijk gebied van Arnhem past of dat, ondanks de beperkte ruimte, ook het buitengebied meer betrokken moet worden. Hierbij is het ook goed om een doorkijk te maken naar het veranderen van ruimtelijke structuren als gevolg van de energietransitie, zoals vaker in de geschiedenis is gebeurd als gevolg van nieuwe technieken. Denk aan de elektrische lift en hoogbouw en de trein met als gevolg forensenwijken en steden.

De opgave voor een circulaire economie levert mogelijke beperkingen voor woon- en werklocaties. Er zijn locaties nodig om gebruikte materialen tijdelijk op te slaan en om te zetten naar nieuwe materialen. Er wordt gewerkt aan recyclingtechnologieën die dit omzettingsproces zo schoon mogelijk maken. Toch zal er rekening gehouden moeten worden met (milieu)hinder. En vanwege vaak grote milieucontouren en het recyclen op grote schaal vraagt circulaire bedrijvigheid veel ruimte. Daarnaast brengen de activiteiten een grote logistieke opgave met zich mee. Het grote aantal vervoersbewegingen kan leiden tot hinder. Door de binnenstedelijke logistiek elektrisch uit te voeren kan hinder beperkt worden en de CO2-uitstoot verder gereduceerd worden.

De precieze impact en ruimtelijke claim van deze opgave is nog niet duidelijk. In het verlengde van wat hiervoor is opgenomen over de energietransitie is het zinvol om ook meer grip te krijgen op der ruimtelijke gevolgen van een transitie naar circulaire economie. Waar knelt het, maar vooral ook waar zijn er mogelijkheden voor synergie. Hiermee is er meer zicht op behalen van de verschillende ambities en welke randvoorwaarden hierbij gesteld moeten worden.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de ambities op energie en circulaire economie in relatie tot een groene, gezonde en veilige stad worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Breng nader in beeld wat de ruimtelijke impact is van energietransitie en hoe dit zich verhoudt tot andere opgaven en ambities. Hierbij gaat het zowel om opgaven in de (diepe) ondergrond als op de bovengrond. Dit moet in samenhang worden bekeken. Op basis hiervan kunnen nadere randvoorwaarden gesteld worden en te koppelen aan een monitoringstool.
- Aanvullend op voorgenoemde analyse is ook aan te bevelen om ook de ruimtelijke claim van de transitie naar een circulaire economie in beeld te hebben. In hoeverre is hiervoor plek binnen de bestaande werklocaties. En hoe verhoudt dit zich tot de andere ambities op deze locaties en de omgeving. Ook kan inzicht verkregen worden door het uitvoeren van een materiaalstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten. Door inzicht te verwerven kan er tijdig geanticipeerd worden en voorkomen worden dat er straks te weinig ruimte is voor om de ambities voor een circulaire volledig in te vullen in de stad.

6 Beoordeling doelbereik

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre de doelen die gemeente zich stelt tot 2040 ook daadwerkelijk behaald kunnen worden. Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van deze doelen en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf doet aan het behalen van de gestelde ambities. Een belangrijk onderdeel voor de beoordeling van het doelbereik van de ambities in de Omgevingsvisie is hoofdstuk 7 en 8 van de Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk, ‘De Arnhemse Aanpak’, licht de gemeente toe wat ze gaan doen om de ambities te realiseren. Hiervoor zijn zes uitvoeringsprincipes opgesteld, welke betrekking hebben op de rol van de gemeente zelf, maar ook op de wijze van samenwerking met externe partijen.

De figuren in paragrafen 6.1 tot en met 6.6 geven per ambitie aan in welke mate de ambities naar verwachting gehaald worden. Het doelbereik wordt langs een schaal gelegd, welke is opgedeeld in de onderstaande drie maten:

1. Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
2. Redelijke kans om de ambitie te behalen
3. Reële kans om de ambitie te behalen

In de volgende paragrafen zal per thema een grafiek met de mate van doelbereik worden gepresenteerd, gevolgd door een tekstuele onderbouwing. Het doelbereik is kwalitatief beoordeeld; de grafieken dienen als visualisering van de uitgeschreven toelichting. In de tekstuele onderbouwingen wordt verwezen naar verschillende (toekomstige) beleidsuitwerkingen, welke zijn opgenomen in de Omgevingsvisie.

6.1 Een aantrekkelijk Arnhem

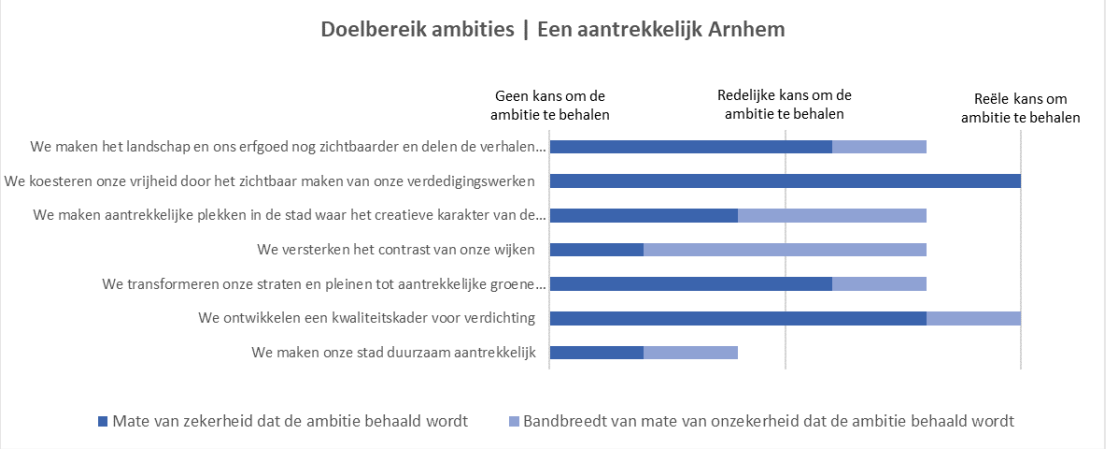

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van het groen binnen en buiten de stad. Zo wil de gemeente landschappelijke verbindingen versterken en herstellen. Woningen worden niet in waardevolle landschappen gebouwd, maar in bestaande delen van de stad. Tevens tracht de gemeente de cultuurhistorische waarden van Arnhem beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Een belangrijk onderdeel hiervan is het behoud van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden en herbestemmen indien nodig. De strekking is dat er ruimte is voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande. De gemeente is de partij die de kaders stelt hoe en waar ontwikkeld wordt, wat een positief gegeven is voor het doelbereik. Beperkende factoren uit de hoek van duurzame energieopwekking (zonnepanelen en windenergie) drukken wel op de mate waarin het doel behaald wordt. De uitwerking van het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal hierin bepalend zijn.
We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken	Het doel van deze ambitie is het beter zichtbaar maken van de verdedigingswerken die door de jaren zijn opgetuigd in de gemeente. De

Ambitie	Beoordeling doelbereik
van onze verdedigingswerken	gemeente heeft de opdracht al uitgewerkt om voor al deze locaties te zoeken naar nieuwe functies (herbestemmen) en de mogelijkheden tot recreatie te onderzoeken. Zodoende kunnen deze locaties van cultuurhistorische waarde een nieuwe rol krijgen en behouden blijven.
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	De toelichting in de Omgevingsvisie zet uiteen hoe de gemeente de stad aantrekkelijker wil maken, met een specifieke focus op de creatieve en culturele sector. De gemeente voorziet in het westen van het centrum een plek voor de creatieve maakindustrie en in het oosten een bundeling van podiumkunsten. Hoewel de gemeente sturend is in de uitwerking van deze plannen, is zij tegelijkertijd afhankelijk van de creatieve partners in de stad en de samenwerking tussen deze verschillende partners om de ambitie daadwerkelijk te bereiken.
We versterken het contrast van onze wijken	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van de diverse karakters van de verschillende wijken. Dit wil zij onder andere bereiken door transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichtingen van straten en de cultuurhistorische waarden en de ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen. Door meer vanuit de ontwerpstijl van de wijk te werken kan elke wijk beter op zich worden gezien en zal het contrast versterken. Deze analyse van wijken vraagt echter een investering van de gemeente. Daarnaast resteert de vraag hierbij hoe breed deze contrasten kunnen worden getrokken. Zo zal er voor veel straten een mate van een ontwikkelstandaard zijn die de mogelijkheden enigszins inperken. De invulling van de verdichtingsvisie voor de stad zal effect hebben op de mate waarin het contrast tussen wijken versterkt kan worden. Hoewel de gemeente vanuit deze verdichtingsvisie, de wijkanalyses en een eventuele handreiking voor ontwikkelingen invloed kan uitoefenen op het karakter van de wijk is zij daarvoor tevens afhankelijk van de medewerking van woningbouwcorporaties en andere vastgoedeigenaren. Daarnaast adresseert de gemeente ambtelijke capaciteit die nodig is om de verstedelijkingsopgave te realiseren, wat de bandbreedte van onzekerheid voor deze ambitie vergroot.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe ze straten en pleinen wil gaan vergroenen en in algemene zin aantrekkelijker wil maken. Het doel hiervan is de sociale- en gezondheidskwaliteit te verbeteren, door de openbare ruimte beter beweegbaar te maken en geschikter voor ontmoeten. Naast dat pleinen groener en aantrekkelijker worden gemaakt is er speciaal aandacht voor de toegangswegen van de stad. De doorontwikkeling van de compensatieregels voor groen en het vormen van een kader voor het verder verankeren van ruimtelijke kwaliteit in het omgevingsplan kunnen een positieve bijdrage leveren. Daarnaast helpt het dat de gemeente de grootste grondbezitter is van Arnhem is. De overloop tussen openbare ruimte en particuliere ruimte zorgt bij deze ambitie wel voor een mate van onzekerheid. Om de omgeving aantrekkelijker te maken is de gemeente deels afhankelijk van woningbouwcorporaties, bedrijven en diverse andere grondeigenaren met aangrenzende buitenruimte.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting is een middel waarmee de gemeente Arnhem de samenhang tussen diverse waarden wil waarborgen. Het kwaliteitskader moet inzicht geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. De voorwaarde daarbij is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Door het grote aantal ambities met allemaal hun eigen ruimteclaim komt de ruimtelijke uitvoerbaarheid onder druk te staan, hierin moeten keuzes gemaakt worden. De gemeente kan met kaders en regels veel betekenen voor de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Voor het behalen van ruimtelijke kwaliteit is zij echter afhankelijk van hoe particulieren met hun omgeving omgaan en hoe ontwikkelaars omgaan met de gestelde kaders en regels. Dit brengt een bepaalde mate van onzekerheid met zich mee. De verwachting is echter dat de ambitie van het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting behaald wordt. Naar verwachting zal de ontwikkeling van de verdichtingsvisie voor de stad en de herijking van de hoogbouwvisie van invloed zijn op de invulling van het kwaliteitskader en andersom.
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	De kern van deze ambitie is om ook de oudere bebouwing in de stad duurzamer te maken door deze beter te isoleren en te kunnen doen overschakelen op duurzame energiebronnen. Hoe de gemeente dit concreet gaat aanpakken wordt in de Omgevingsvisie niet geheel duidelijk. De uitwerking van de ambitie Arnhem aantrekkelijke stad en de ontwikkeling van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal dit verder moeten verduidelijken. Daarnaast zijn veel van de (monumentale) gebouwen die de gemeente wil verduurzamen niet in hun bezit. Dit beperkt de slagvaardigheid van de gemeente.

6.2 Een groene, gezonde en veilige stad

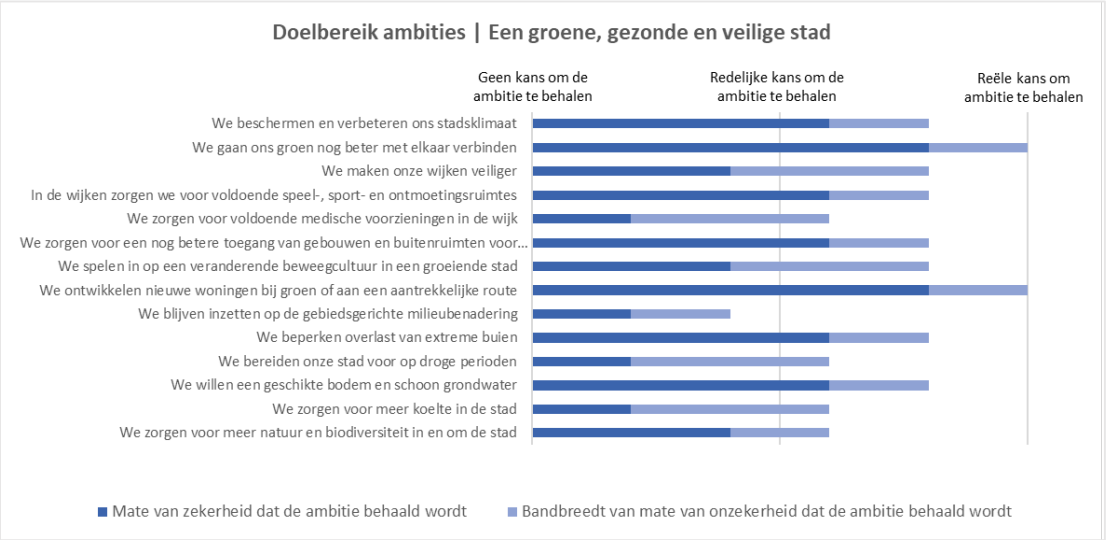

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	De gemeente Arnhem zet in op het beschermen en verbeteren van het stadsklimaat door nieuwe duurzame energiebronnen in te passen met behoud van ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De gemeente ontwikkelt hiervoor een afwegingskader duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Daarnaast spelen water, hitte en droogte een belangrijke rol bij herinrichting en herontwikkeling. Arnhem erkent dat klimaatadaptatiemaatregelen boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. De visie is verder echter nog niet concreet over de manier waarop dit tot uitvoering wordt gebracht. De verdere invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad zal hier duidelijkheid in moeten scheppen. Mogelijk dat ook de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. Ook het klimaat- en klimaatadaptatiefonds dragen in positieve zin bij aan deze ambitie. Het is echter onduidelijk of het voldoende is om de ambitie ook daadwerkelijk te behalen.
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	De gemeente Arnhem heeft veel sturingsmogelijkheden en invloed op de (inrichting van de) openbare ruimte. Vanuit verschillende ambities zet Arnhem in op het vergroenen van de gemeente, tegelijkertijd ligt er een grote woningopgave waardoor de kans op vergrijzing groot is. Ook is veel grond in de gemeente niet in handen van de gemeente zelf en is zij dus afhankelijk van wat grondeigenaren met hun grond doen. Per saldo is de verwachting dat de gemeente door middel van de verschillende sturingsmogelijkheden voldoende regie heeft om de ambitie te kunnen behalen. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	veilige stad zal moeten concretiseren hoe verdere invulling wordt gegeven aan deze ambitie. De verwachting is dat de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. Ook dragen het klimaat- en klimaatadaptatiefonds naar verwachting in positieve zin bij aan deze ambitie.
We maken onze wijken veiliger	De maatregelen die de gemeente neemt om de sociale veiligheid te verbeteren zijn naar verwachting projecten van de lange adem. Desondanks worden de maatregelen redelijk duidelijk neergezet. Zo probeert de gemeente door meer te mixen concentraties van kwetsbare personen te vermijden en zorgt zij bij de inrichting van het openbare gebied en bij de in- en aanpassing van bebouwing voor veel ramen en zichtlijnen. Daarnaast zet de gemeente in op maatregelen voor de fysieke veiligheid in wijken. Daarbij kijkt de gemeente eerst naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden, wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. De meest concrete stap die de gemeente zet is de verlaging van de maximumsnelheid in veel gebieden. Wanneer ook door het nemen van maatregelen in de inrichting de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Voor het behalen van de doelstelling is de gemeente echter afhankelijk van diverse stakeholders, zoals de woningcoöperaties, het onderwijs, de politie, maatschappelijke organisaties en ondernemers en bewoners in de wijken. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan veiligheid in de wijken. Of de doelstelling echt behaald wordt is afhankelijk van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad en de inzet van diverse organisaties.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	In de Omgevingsvisie wordt de doelstelling 'voldoende' niet geconcretiseerd. De gemeente heeft, doordat zij eigenaar is van de parken in de stad, veel sturingsmogelijkheden om deze meer in te richten op sport en spel. Wel schuilt er afhankelijkheid in deze ambitie bij de sportverenigingen die de gemeente bij deze ambitie betrekt. De gemeente wil dat deze verenigingen zich breder maatschappelijk inzetten en een grotere rol gaan spelen in de wijk. Dit kan problematisch worden als ledentallen verder afnemen in de toekomst en er minder geld beschikbaar is. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en daarnaast van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het doelbereik, maar doordat de ambitie nog niet verder geconcretiseerd is, is het niet zeker of de ambitie ook behaald wordt.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	De omgevingsvisie geeft aan dat de bevolking van Arnhem vergrijst en dat de vraag naar zorgvoorzieningen in de wijk zal toenemen. De doelstelling 'voldoende medische voorzieningen' wordt echter niet geconcretiseerd. Voor het realiseren

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	van extra medische voorzieningen in de wijk is de gemeente afhankelijk van zorgaanbieders, grond- en vastgoedeigenaren en gebiedsontwikkelaars. Voor hen is de ontwikkeling van maatschappelijk vastgoed niet altijd de meest aantrekkelijke ontwikkelingsmogelijkheid. Veel vastgoed wordt juist omgebouwd naar woningen, aangezien de opbrengsten in dit segment veel hoger zijn. Het behalen van deze doelstelling is daarom enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van deze verschillende stakeholders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin onder andere een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving worden ontwikkeld. De kans dat de gemeente deze ambitie volledig behaald is naar verwachting beperkt.
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	De ambitie schetst een beeld van een goede huidige situatie die in de toekomst verder versterkt dient te worden. Er is een goede kans dat de gemeente hier in slaagt, aangezien dit in de huidige situatie al goed gaat. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin verbrede doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen brengen het doel naar verwachting binnen handbereik. Een kanttekening daarbij is de afhankelijkheid van ontwikkelaars en vastgoedeigenaren en de benodigde afstemming met de ontwerpers openbare ruimte.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	In de toelichting benoemt de gemeente drie plekken waar men sport: in de openbare ruimte, bij een commerciële aanbieder of bij een vereniging. De gemeente ziet dat die laatste langzaam in populariteit afneemt en de eerste twee steeds populairder worden. De Omgevingsvisie gaat in op het bewegen in de openbare ruimte, waarin de gemeente veel sturingsmodelijkheden heeft, maar laat achterwege hoe zij om wenst te gaan met commerciële aanbieders. Ook deze partijen hebben echter een ruimteclaim en zullen van groeiend belang zijn om de Arnhemmers in de toekomst gezond te houden. Verder wordt ook niet ingegaan op de visie van de gemeente op het voortbestaan van sportverenigingen wel benadrukt de gemeente dat zij een bredere maatschappelijk rol voorzien voor sportverenigingen. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en commerciële aanbieders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. Het is onzeker of de doelstelling volledig behaald kan worden.
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	Arnhem kijkt naar locaties nabij bestaand groen en aantrekkelijke routes voor nieuwbouw. De gemeente heeft een sturende rol in het aanwijzen van nieuwbouwlocaties, wat het doelbereik van deze ambitie groot maakt. Wel is de gemeente hier afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars om woningbouwlocaties te realiseren conform de visie van de gemeente. Hier kan de gemeente mogelijk met spelregels invloed op hebben, maar ook actief grondbeleid, zoals in hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie beschreven, kan een

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	positieve impact hebben op het doelbereik. Al met al lijkt er een reële kans dat de gemeente deze ambitie kan behalen.
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	Het doel van deze ambitie wordt in de eerste zin uiteengezet: “Voor een gezondere stad zetten we in op een betere milieukwaliteit voor de hele stad.” De verdere toelichting gaat in op de geluidsoverlast en luchtkwaliteit die bewoners ervaren. De plannen van de gemeente voorzien een gebiedsgerichte benadering van eventuele milieuproblematiek. Dit kan goed werken voor geluid: bepaalde plekken kennen meer geluidsoverlast dan andere (bijvoorbeeld centrumgebieden of langs doorgaande wegen) en kunnen logischerwijs andere geluidsnormen kennen dan bijvoorbeeld een buitenwijk of landelijk gebied. Voor lucht is een gebiedsgerichte benadering minder logisch. Deeltjes die zich in de lucht bevinden zijn vluchtig en kunnen zich makkelijk verspreiden over de rest van de gemeente. De andere normen die de gemeente mogelijk wil aanhouden per gebied voor geluid worden enkel voorgesteld indien er een vorm van compensatie tegenover staat, bijvoorbeeld een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Als laatste verwijst de gemeente naar de monitoring van de milieusituatie in de stad. Zo wil de gemeente gaan kijken welke delen van de stad voldoen aan de gezondheidsnormen van de WHO en waar milieuwinst te behalen valt. De advieswaarden van de WHO, die in 2021 zijn aangescherpt, tonen aan dat de lucht in Nederland vrijwel nergens meer gezond is. Ondanks dat het voldoen aan de advieswaarden van de WHO niet het doel is, zet het de acties van de gemeente wel op scherp. Al met al kan worden gesteld dat door beperkte invloed van de gemeente de kans op het verbeteren van milieukwaliteit in Arnhem minimaal is. Met betrekking tot luchtkwaliteit verbeteren een aantal zaken al in de autonome ontwikkeling en is het bereiken van het doel ook afhankelijk van de gedragsverandering van bewoners en bedrijven: deze zullen minder moeten gaan uitstoten om bijvoorbeeld de luchtkwaliteit te verbeteren.
We beperken overlast van extreme buien	De gemeente zet om dit doel te behalen in op twee manieren om de overlast van extreme buien te beperken. Zo wil de gemeente vergroenen om water beter te doen infiltreren in de bodem en de hemelwaterafvoer ontkoppelen van het riool om ervoor te zorgen dat het water bij eventuele overstromingen van de waterafvoer niet wordt gemengd met afvalwater. De verwachting is dat deze maatregelen bijdragen aan het beperken van de overlast. Ook het in leven roepen van het klimaat- en klimaatadaptatiefonds zorgt naar verwachting voor meer slagvaardigheid bij deze ambitie. Voor het vergroenen van de stad is de gemeente echter in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners. Dit resulteert in een mate van onzekerheid voor het behalen van de ambitie.
We bereiden onze stad voor op droge perioden	Met de stevige woonopgave die voor de gemeente ligt is het de vraag of dit doel behaald kan worden. De gemeente streeft naar rato minder verharding in de wijk, wat lastig wordt voor gebieden die een verdichtingsopgave kennen. De vraag is of het klimaat- en klimaatadaptiefonds deze ontwikkeling het hoofd kan bieden. Ook is de gemeente hier wederom afhankelijk van externe partijen en bewoners

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	om ook hun buitenruimte te ontstenen. Dit resulteert in een zekere mate van onzekerheid of de ambitie behaald wordt.
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	Op dit moment heeft de gemeente Arnhem een relatief vervuilde bodem. De gemeente stelt zichzelf als doel om de bodem geschikt te maken voor de functies die er bovenop komen te liggen. Zodoende zal de gemeente voldoen aan wettelijke normen en het doel naar verwachting halen. Het grondwater in de gemeente Arnhem is van goede kwaliteit en zal om die reden met name beschermd moeten worden in plaats van verbeterd (zoals het geval is voor de Arnhemse bodem). Door nieuwe verontreinigingen van de bodem te voorkomen kan dit worden gerealiseerd, waarbij de algehele verbetering van de bodem ook zal bijdragen aan de kwaliteit van het grondwater. De eisen voor bodemkwaliteit voor woningbouw, samen met de verdichtingsopgave die Arnhem heeft, gaan om die reden hand in hand. Daarbij is de gemeente wel deels afhankelijk van de grondeigenaren en ontwikkelaars. Naar verwachting levert de Omgevingsvisie een positieve bijdrage aan het behalen van de ambitie.
We zorgen voor meer koelte in de stad	Het behalen van deze ambitie vraagt de gemeente om sterk te gaan vergroenen. De gemeente zet in op het creëren van goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die schaduw en verkoeling kan bieden. Het klimaat- en klimaatadaptatiefonds kan hierbij het doelbereik vergroten. De verdichtingsopgave van de gemeente kan echter een sterke belemmering vormen door de ruimteclaim die de vergroening van de stad op de gemeente legt. Daarnaast zal een groot deel van deze verkoelingsopgave rond de bestaande bebouwing moeten worden gerealiseerd. Hiervoor is de gemeente in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners om ook hun daken en tuinen te vergroenen. Het behalen van deze doelstelling is daardoor afhankelijk van de inzet en medewerking van de particulieren en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Hoewel de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving naar verwachting een positieve bijdrage leveren, maakt verdichtingsopgave het behalen van de ambitie onzeker.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	Arnhem zal richting 2040 blijven investeren in het groenblauwe raamwerk dat natuur de stad inbrengt. Natuurinclusief bouwen vormt het uitgangspunt voor nieuwbouw (de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen inclusief een puntensysteem natuurinclusief bouwen zijn in 2022 vastgesteld) en de gemeente streeft er naar de inrichting op gebouw-, gebied- en tuinniveau bij te laten dragen aan de biodiversiteit. Daar tegenover staat echter de verdichtingsopgave binnen de gemeente die een grote ruimteclaim op de gemeente legt. Hoewel de gemeente veel sturingsmogelijkheden heeft in de openbare ruimte en bijvoorbeeld aangeeft bewust keuzes te maken in mogelijkheden binnen natuurgebieden, is zij voor een groot deel van de buitenruimte afhankelijk van particuliere partijen en inwoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. De verdere uitwerking van de ambitie Arnhem groene,

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gezonde en veilige stad, dat onder andere voortbouwt op de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen, zal echter bepalen in welke mate en de inzet en medewerking van particulieren resulteren echter in onzekerheid en zullen bepalen in welke mate de doelstelling behaald wordt.

6.3 Een vitale stad

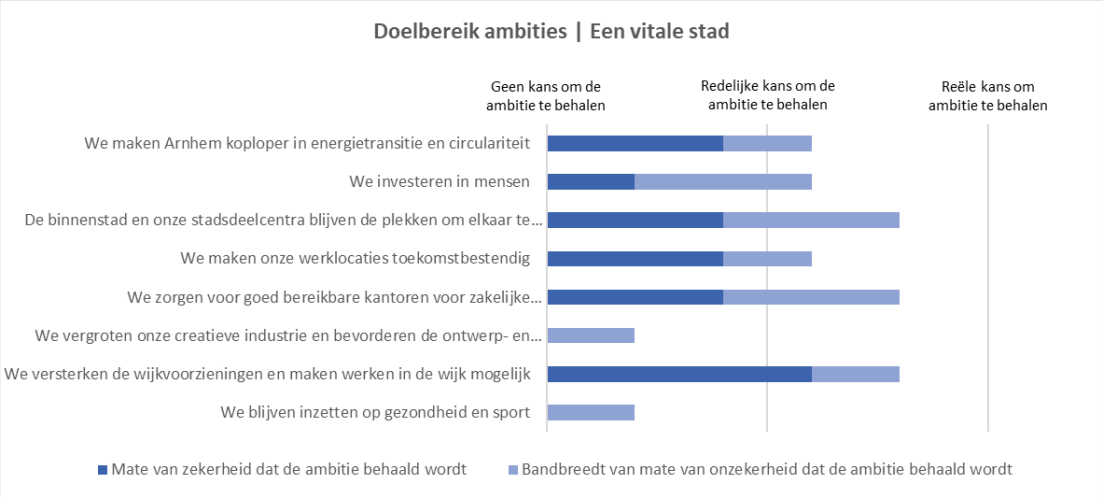

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	Om koploper te worden op het gebied van energietransitie en circulariteit zijn grote stappen nodig. Alle Nederlandse gemeentes zijn bezig om stappen te zetten op dit gebied, waardoor de kans niet groot is dat de gemeente Arnhem in 2040 bovenaan de lijst zal staan. Uit de effectbeoordeling blijkt dat Arnhem de aankomende jaren onvoldoende duurzame energie opwekt om losgekoppeld te worden van klassieke vormen van energieopwekking. De gemeente is voor dit doel daarnaast afhankelijk van diverse externe partijen, zoals het bedrijfsleven en het onderwijs. Ook voor het thema circulariteit streeft Arnhem er naar om koploper te worden. Zij zet de komende jaren in op circulair bouwen en het een circulaire inrichting van de openbare ruimte. Om dit te bereiken streeft de gemeente er naar duurzame grondstoffen te gebruiken, hergebruik te stimuleren en gebouwen te realiseren die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit en is inmiddels een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie vastgesteld. Voor het behalen van haar ambities op circulariteit is de gemeente echter afhankelijk van de inzet en medewerking van

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	projectontwikkelaars en ondernemers. Al met al zal Arnhem naar verwachting goede stappen zetten richting de ambitie, maar deze niet behalen.
We investeren in mensen	De krapte op de arbeidsmarkt en tegelijkertijd de verwachte nieuwe werkgelegenheid door onder andere de ambities in energiesector zorgen voor een disbalans in vraag en aanbod. De gemeente Arnhem streeft naar een goede afstemming en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid, waarin de gemeente een verbindende en ondersteunende rol in wil spelen. Daarnaast streeft de gemeente naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Zij onderstreept daarom het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk, als gevolg van een verschuiving in werkgelegenheid binnen sectoren door de coronacrisis. De gemeente is sturend in de zin dat zij, door bepaalde keuzes te maken, specifieke sectoren kan versterken en kan ondersteunen bij de samenwerking tussen ondernemers en onderwijs, maar kent een beperkte rol in het algehele proces. De Arnhemse arbeidsmarkt is grotendeels afhankelijk van de (inter)nationale dynamieken en ook studenten kunnen voor andere richtingen kiezen dan de gemeente graag ziet gebeuren.
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	De gemeente streeft naar het behouden van de huidige kernen als locaties voor ontmoeting. Zij zet daarom in op het ontwikkelen van een multifunctioneel gebied met hoge dichtheden, extra woningen en diverse voorzieningen. De gemeente streeft er naar de binnenstad te transformeren van een *place to buy* naar een *place to meet*, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden ‘groen, creatief en vrij’ nadrukkelijker aanwezig zijn. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een bijdrage aan levert aan het behalen van de ambitie. Het daadwerkelijk behalen van deze doelstelling is mede afhankelijk van de inzet en medewerking van vastgoedeigenaren en ondernemers in de binnenstad en de verdere invulling van de ambitie Arnhem vitale stad.
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	De Omgevingsvisie zet niet duidelijk uiteen wat de gemeente verstaat onder toekomstbestendige werklocaties. Wel is de gemeente voornemens werklocaties aan te duiden met diverse typen werkmilieus, waardoor duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijvigheid. Daarbij kan het zowel gaan om bedrijven met een grotere milieucirkel als om kantoor- en dienstverlenende functies. Daarnaast onderzoekt de gemeente hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Hoe de gemeente vanuit deze onderzoeken toewerkt naar toekomstbestendige locaties en welke gevolgen dit heeft voor bedrijven met een hogere milieucategorie is onduidelijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Daarin zal ook de ambitie om van werklocaties een fijne, prettige en veilige plek te maken verder geconcretiseerd moeten worden. Naast de beleidsuitwerking voor de ambitie Arnhem vitale stad, ontwikkelt de gemeente een toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark, en herontwikkelingsstrategie op Het Broek en een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	dienstencentrum en *place to meet*. Naar verwachting dragen de beleidsuitwerking 'Arnhem vitale stad', de strategie en de visie bij aan het concretiseren van de ambitie en daarmee aan het behalen van de doelstelling. Hierbij geldt wel dat de gemeente voor het behalen van haar doelen in grote mate afhankelijk is van de welwillendheid van Arnhemse bedrijven en betrokken partijen zoals GMR en provincie.
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	Door werklocaties te concentreren rondom OV-knooppunten wordt de bereikbaarheid van kantoren verbeterd. Om aan de vraag op deze locaties te blijven voldoen zet de gemeente in op het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties. Hoewel er hierdoor meer werkplekken gerealiseerd kunnen worden ondervindt de kantoorfunctie concurrentie van wonen. Zeker nu er een grote verdichtingsopgave ligt voor de gemeente Arnhem. De integrale beleidsuitwerking Arnhem vitale stad, waarin een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal dienstencentrum wordt opgenomen, zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Voor het realiseren van bedrijvigheid op goed bereikbare locaties is de gemeente tevens afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en ontwikkelaars. Dit resulteert in een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.
We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector	De gemeente heeft de ambitie om de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector te versterken. De gemeente streeft er naar huisvesting voor creatieve ondernemers actief mee te nemen bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. Zij zet daarbij specifiek in op enkele locaties, zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein. Maar ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatief ondernemerschap. De Omgevingsvisie biedt echter geen duidelijkheid over de manier waarop huisvesting actief wordt meegenomen of in welke mate of vorm ruimte beschikbaar is in andere delen van de stad. Wel stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad op, het behalen van de doelstelling is afhankelijk van de verdere invulling van deze beleidsuitwerking. Het zorgt ervoor dat de verwachting is dat de Omgevingsvisie zeer beperkt bijdraagt aan het behalen van de ambitie.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	De gemeente zet in op het versterken van de wijkvoorzieningen door wijkcentra te verrijken met maatschappelijke functies en nieuwe woningen toe te voegen nabij wijkcentra. Daarnaast zet de gemeente in op functiemenging in de wijken waardoor werken in de wijk mogelijk wordt. Hoewel de gemeente verschillende sturingsmogelijkheden heeft is zij ook afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars. Het blijkt in de praktijk lastig om voldoende ruimte te vinden voor maatschappelijk vastgoed, aangezien ontwikkelaars en vastgoedeigenaren de voorkeur geven aan woningen door de hogere opbrengsten. Voor wat betreft de functiemenging is de gemeente ook afhankelijk van kleinere Arnhemse bedrijvigheid en inwoners. Deze afhankelijkheden zorgen voor een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We blijven inzetten op gezondheid en sport	De sector gezondheids- en welzijn krijgt naar verwachting in de toekomst een steeds belangrijkere positie binnen de Arnhemse economie. Vanwege krapte op de arbeidsmarkt en vergrijzing van de bevolking spreekt de gemeente de ambitie uit om hier op in te zetten. Wat deze inzet inhoudt wordt echter niet geconcretiseerd. Dit geldt tevens voor de inzet op de sportsector. Daarnaast is de gemeente in dit kader ook afhankelijk van de ontwikkelingen in de sector op nationaal niveau. Door de beperkte concretisering van de inzet van de gemeente en de afhankelijkheden in de sector op hogere schaalniveaus is de mate waarin de ambitie behaald wordt lastig te bepalen.

6.4 Ruimte voor schone mobiliteit

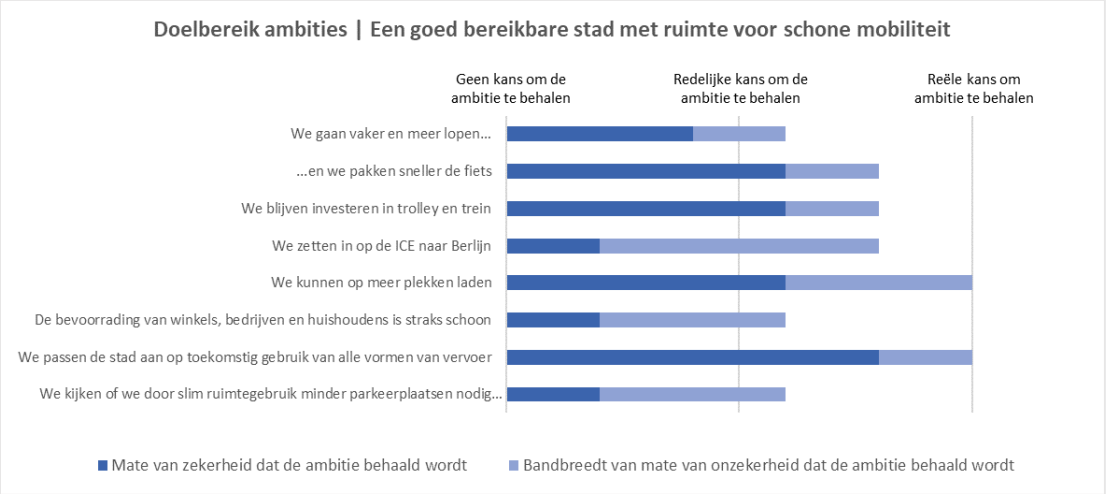

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We gaan vaker en meer lopen…	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan nadrukkelijk rekening te houden met voetgangers. Zo wordt aangegeven dat belangrijke voorzieningen op loopafstand moeten zijn. Dit kan een impuls geven aan het loopvriendelijker maken van de leefomgeving. Dat er vaker wordt gelopen is echter deels afhankelijk van een gedragsverandering van de inwoners van Arnhem. Daarnaast is het behalen van de ambitie afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De mate waarin en de manier waarop lopen wordt meegenomen in de verdere uitwerking is mede bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie.
…en we pakken sneller de fiets	Ook het fietsen dient een impuls te krijgen als gevolg van de Omgevingsvisie. Het aantrekkelijker maken van fietsen kan gerealiseerd worden middels het aanleggen van meer en betere (snel)fietsroutes en voldoende (inpandige) stallingsmogelijkheden. Deze fietsverbindingen, in het bijzonder de routes over de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Rijn, vragen echter om forse investeringen waarvoor de gemeente afhankelijk is van de provincie. Daarnaast is ook hier de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie. Daarnaast resulteert ook de benodigde gedragsverandering van inwoners in een mate van onzekerheid. Arnhem heeft binnen en buiten de stad een goede autobereikbaarheid, en de gemeente wil ook inzetten op fietsen voor afstanden van 10 tot 20 kilometer. Dit is naar verwachting niet voor alle Arnhemmers een realistische optie.
We blijven investeren in trolley en trein	De ambitie om te blijven investeren in trolley en trein is redelijk concreet geformuleerd. De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie in meerdere onderdelen aan het OV in de gemeente te verbeteren richting 2040. Het blijven investeren in trolley en trein is daar per definitie een onderdeel van. In hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie wordt gerefereerd naar de bijdrage van het Rijk voor infrastructuur in Arnhem. Deze bijdrage vergroot het doelbereik van deze ambitie. Een verdere vergroting van het doelbereik komt voort uit de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. In hoeverre de gemeente invloed heeft op het verbeteren van het OV-netwerk in de stad is deels afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners, wat voor een mate van onzekerheid in het doelbereik zorgt.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	De mate waarin deze ambitie wordt geconcretiseerd is zeer beperkt. Daarnaast is de gemeente voor deze ambitie in grote mate afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners op het spoor en nationale overheden, wat een sterke mate van onzekerheid met zich meebrengt.
We kunnen op meer plekken laden	De gemeente zet in op het zorgvuldig inpassen van verschillende vormen van laadinfrastructuur, waarbij gebruik gemaakt wordt van het trolleynetwerk dat al in de gemeente aanwezig is. Hiervoor is een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld, waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur is vastgelegd. De gemeente kan een faciliterende rol spelen en zodoende het doel om meer laadplekken in de stad te hebben in 2040 behalen. Daarbij is zij echter wel afhankelijk van de mogelijkheden van het elektriciteitsnet en de mogelijkheden in de openbare ruimte. Ook de afhankelijkheid van private partijen voor de realisatie van laadpalen zorgt voor een kleine mate van onzekerheid.
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	Deze ambitie focust zich met name op logistieke activiteiten in de gemeente Arnhem, een groeiende opgave voor een goed functionerende stad. Om schone stadslogistiek te bevorderen stimuleert de gemeente logistieke knooppunten (hubs), vanwaar de leveringen met schone voertuigen naar de eindbestemming worden gebracht. De Omgevingsvisie gaat echter niet in op de logistieke aanvoer naar deze hubs toe. Ook wordt het begrip ‘schoon’ niet verder gedefinieerd. Daarnaast stelt de gemeente in de Omgevingsvisie dat ‘de markt verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van de concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van business cases’. De gemeente heeft hierbij wel enige controle

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	middels het stellen van randvoorwaarden, maar heeft verder beperkte invloed op het uiteindelijke resultaat van deze ambitie. Het behalen van deze doelstelling is daardoor enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van diverse stakeholders en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad. Hierin werkt de gemeente de nieuwe kijk op de inzet van hubs verder uit. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert, maar onvoldoende geconcretiseerd is om de ambitie te behalen.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	De gemeente heeft veel sturingsmogelijkheden om deze ambitie te behalen. Dit komt ten goede aan het verwachte doelbereik. Het feit dat de gemeente oog houdt voor de autobereikbaarheid van bepaalde bestemmingen is sterk en zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie daadwerkelijk als multimodaal kan worden gezien. Het verlagen van de maximumsnelheid op diverse plekken in de stad zorgt voor een verbetering van de fietsveiligheid van wegen die multimodaal gedeeld worden. Op welke andere manieren de gemeente concreet werkt aan het behalen van deze ambitie zal duidelijk moeten worden door de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De sturingsmogelijkheden dragen positief bij aan het doelbereik, tegelijkertijd zorgt de benodigde uitwerking in programma's voor een kleine mate van onzekerheid.
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	Door het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad en door het combineren van functies streeft de gemeente er naar een goed alternatief te bieden voor de auto. Om de parkeerdruk in de stad te verlagen wordt de mobiliteitsopgave gekoppeld aan de verstedelijkingsopgave, concreet worden nieuwe kantoren en woningen gebouwd rond plekken die goed bereikbaar zijn met het OV. In de toekomst wordt in deze gebieden de parkeernorm bij nieuwbouw geminimaliseerd. Om parkeerdruk te voorkomen wordt dit enkel toegepast in gebieden waar niet gratis op straat geparkeerd kan worden. De gemeente ontwikkelt modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen. Zo wordt er voor het centrum en de omliggende wijken een integrale parkeerstrategie voor zowel de auto als de fiets ontwikkeld die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met betaald- en vergunningsparkeren. Beide ontwikkelingen dragen naar verwachting bij aan het behalen van de ambitie. Aanvullend zet de gemeente in op het realiseren van parkeerhubs, het faciliteren van deelautogebruik en het breder aanbieden van elektrisch laden. Het realiseren van parkeerhubs resulteert naar verwachting niet direct in een daling van het benodigde aantal parkeerplaatsen. Wel kunnen hubs zorgen voor een andere spreiding en mogelijk concentratie van het aantal parkeerplaatsen. De gemeente ontwikkelt een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum. Ook ontwikkelt de gemeente een visie en beleidsplan op deelvervoer, wat mogelijk ook een bijdrage kan leveren aan het verkleinen van het aantal benodigde parkeerplaatsen. Aangezien het aantal auto's door het stimuleren van deelvervoer naar verwachting slechts langzaam zal dalen, zal het

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	effect pas op langere termijn zichtbaar zijn. Tenslotte zet de gemeente in op het breder aanbieden van elektrisch laden. Hiervoor heeft de gemeente een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur zijn vastgelegd. Naar verwachting zal dit slechts een beperkt effect hebben: de geparkeerde auto's in de stad zijn dan echter elektrisch in plaats van dat ze worden aangedreven door een verbrandingsmotor. Al met al is de verwachting dat de omschreven aanpak op lange termijn zal resulteren in kleiner aantal benodigde parkeerplaatsen. De invulling van de verschillende visies, de gedragsverandering die nodig is om het doel te behalen en de afhankelijkheid van marktpartijen om bijvoorbeeld hubs te ontwikkelen resulteren echter in een zekere mate van onzekerheid.

6.5 Een stad waar het goed wonen is

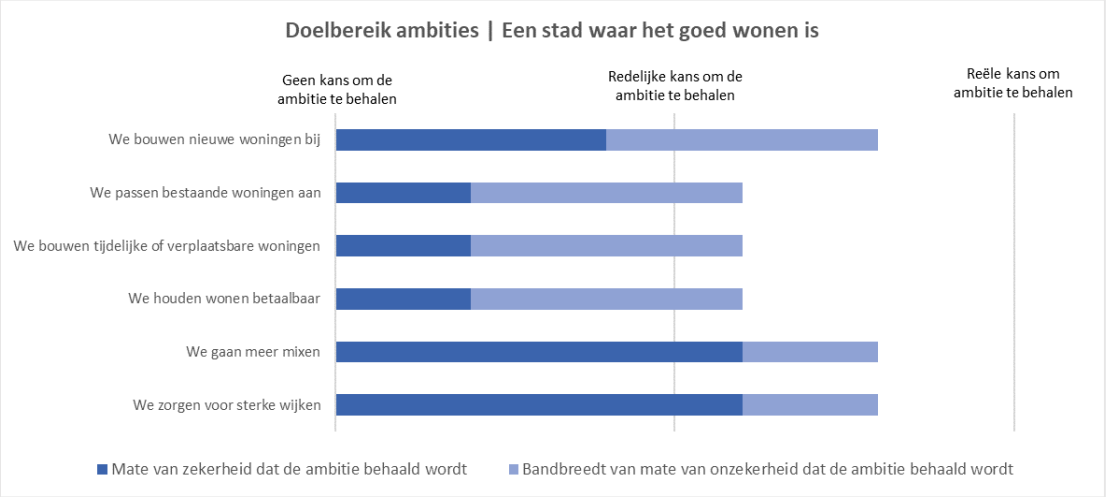

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We bouwen nieuwe woningen bij	Tot 2030 wil Arnhem 7.000 nieuwe woningen bouwen en tot 2040 komen daar nog 9.000 woningen bij. De gemeente Arnhem heeft hiermee een concreet doel gesteld, wat zij door 'overprogrammering' probeert te behalen. Ook stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen op waarin de woonopgave verder geconcretiseerd moet worden. De gemeente wordt in haar opgave geholpen door externe bijdragen van het Rijk, zoals de woningbouwimpulssubsidie en het aanwijzen van Arnhem Oost als zeventiende grote woningbouwgebied (Nationale Omgevingsvisie Extra). Eisen die gesteld worden aan nieuwbouw, zoals bijvoorbeeld de regels en het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen, kunnen de realisatie van woningen echter vertragen. Net zoals de nabijheid van de verschillende Natura 2000-gebieden, welke (zeer)

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	stikstofgevoelig zijn. Wanneer het niet is uitgesloten dat de ontwikkelingen leiden tot (significant) negatieve effecten voor een Natura 2000-gebied moet een natuurvergunning worden aangevraagd, dit kan leiden tot vertraging. In het behalen van haar ambitie is de gemeente daarnaast afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars, woningcorporaties en de nationale overheid, dit resulteert in een redelijk grote mate van onzekerheid. Bovendien blijft de bouw van woningen onzeker vanwege economische schommelingen, krapte op de arbeidsmarkt en bij de gemeente, regelingen vanuit het rijk en druk op de woonmarkt.
We passen bestaande woningen aan	De gemeente zet in op het splitsen en het levensloopbestendig maken van woningen om zo de bestaande woningvoorraad aan te passen. Daarbij is zij echter afhankelijk van de samenwerking met woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren, wat in een grote mate van onzekerheid resulteert. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar de verwachting is dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	Het plaatsen van tijdelijke en verplaatsbare woningen kan worden gezien als een middel om woningen bij te bouwen, voordat er vaste woningen kunnen worden gerealiseerd. In die zin is deze ambitie meer een middel dan een doel op zich. De uitspraak kent een mate onzekerheid aangezien er tijdelijke bestemmingen geregeld moeten worden. Daarin is de gemeente afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars voor het plaatsen van tijdelijke woningen op de grond die zij gaan ontwikkelen. Daarnaast vormt ook het in korte tijd realiseren van betaalbare en kwalitatief goede woningen, waarin een snelle levering van bouwmaterialen essentieel is, een risico.
We houden wonen betaalbaar	Om wonen betaalbaar te houden is Arnhem grotendeels afhankelijk van de grillen van de nationale woningmarkt en het beleid en eventuele subsidies van de nationale overheid. Het bijbouwen van betaalbare woningen en het faciliteren van doorstroming zijn echter wel acties die bijdragen aan het doel dat de gemeente stelt. Daarbij is de gemeente echter wel afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties. De verwachting is dat de Omgevingsvisie helpt het doel te bereiken, maar de mate van onzekerheid is voor deze ambitie groot.
We gaan meer mixen	De gemeente wil deze mix bereiken door te kijken naar de verhouding tussen verschillende wooncategorieën op wijkniveau. Nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zullen verder invulling moeten geven aan de nieuwe Arnhemse Mix. Hoewel de gemeente voor de realisatie afhankelijk is van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties, kan zij sturing geven door kaders te bieden en concrete eisen te stellen. De uitwerking van de ambitie Arnhem een stad waar het goed wonen is zal hier duidelijkheid over moeten geven.
We bouwen circulair	Door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk materialen her te gebruiken en recycling toe te passen streeft de gemeente naar het circulair bouwen van nieuwe woningen en transformeren van bestaande gebouwen.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Daarnaast streeft de gemeente er naar dat woningen die nu gebouwd worden of panden die getransformeerd worden aansluiten bij de toekomstige woningbehoefte. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit. Voor het behalen van haar ambities op circulair bouwen is de gemeente echter mede afhankelijk van de inzet en medewerking van projectontwikkelaars en ondernemers. De invulling van de impactladder circulariteit en de beleidsuitwerking Arnhem een stad waar het goed wonen is zullen meer duidelijkheid moeten geven. De verwachting is dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We zorgen voor sterke wijken	Sterke wijken worden gedefinieerd als wijken die sociaaleconomisch vitaal zijn en waar geen sprake is van problematiek voor en achter de voordeur. De gemeente zet in op een integrale aanpak waarin het mixen van woontypes en woonmilieus een belangrijk middel is. Dit maakt de vorige ambitie niet alleen een doel op zich. De invulling van de nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zal van invloed zijn op de mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarmee is het behalen van de doelstelling deels afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem Stad waar het goed wonen is waarin de focus ligt op het verbeteren van de leefbaarheid in Arnhem Oost door wijkaanpak 3.0. De gemeente geeft aan de samenwerking te zoeken met het Rijk en maatschappelijke partners om wijken te versterken, wat het beleid slagvaardiger maakt dan wanneer de gemeente zelf de koers moet uitzetten en alleen moet varen.

6.6 Een stad met nieuwe energie

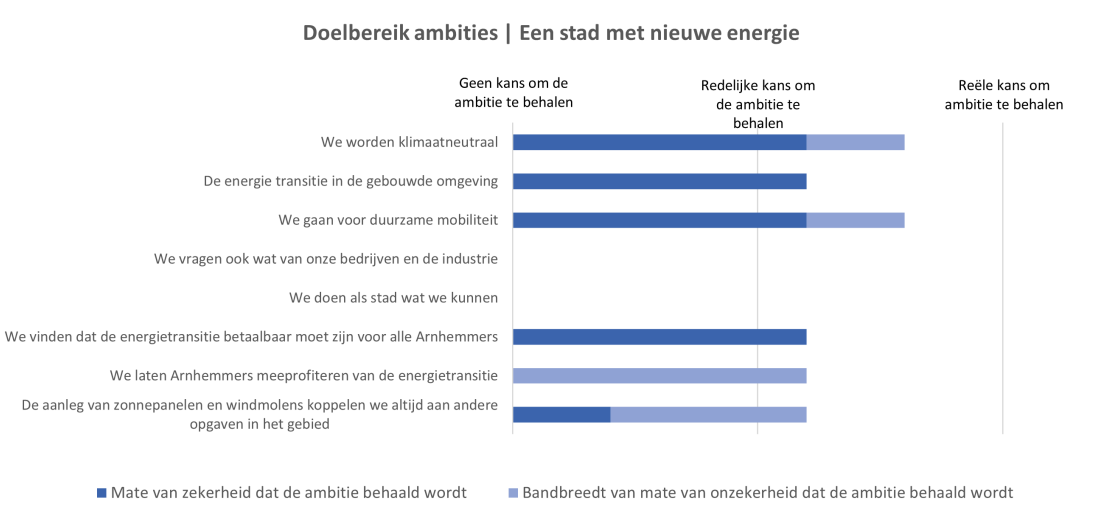

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We worden klimaatneutraal	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is. Een groot deel van de plannen is vastgelegd in NemiA 2030, een actieprogramma dat een groot deel van de CO2-reductie moet realiseren. Arnhem kan 26% van de resterende opgave niet binnen de gemeentegrenzen realiseren. De gemeente onderzoekt of dit in de RES opgelost kan worden, wat resulteert in afhankelijkheid van omliggende gemeenten en de provincie. Ten behoeve van de ambitie om klimaatneutraal te worden stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie op. De uitkomsten van het onderzoek en de invulling van de beleidsuitwerking zullen meer duidelijkheid geven in het wel of niet behalen van de ambitie. Op basis van NemiA 2030 dat er reeds ligt is de verwachting dat er een kans is dat de ambitie behaald wordt. Aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt is de invloed van de Omgevingsvisie naar verwachting beperkt. De vier volgende ambities zijn gebaseerd op de programmalijnen die NemiA 2030 kent, welke zich focussen op de energietransitie in de gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie en de opwekking van duurzame energie.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	Voor het onderdeel energietransitie in de gebouwde omgeving verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit de Transitievisie Warmt, het Bodemenergieplan en de Verordening Bodemenergie, die onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om de gebouwde omgeving te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De slechte huidige situatie van dit onderdeel maakt de uitdaging groot, waardoor niet met zekerheid gesteld kan worden dat het doel van de gemeente op dit onderwerp gehaald wordt. De Omgevingsvisie levert echter wel een goede bijdrage hiertoe.
We gaan voor duurzame mobiliteit	Voor het onderdeel duurzame mobiliteit verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit het uitvoeringskader Elektrisch Laden en het Beleidsplan Deelvervoer. Deze eerste komt niet terug in hoofdstuk 7 van de Omgevingsvisie, de tweede wordt onderdeel van de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om het vervoer in Arnhem te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De vraag of bewoners daadwerkelijk zullen overstappen naar elektrisch rijden en andere duurzame vormen van transport zorgt hierbij wel voor een kleine mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve invloed heeft op het behalen van de ambitie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	Voor het onderdeel bedrijven en industrie verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting in de Omgevingsvisie geeft geen nieuwe ambities dan die in NemiA 2030 aan bod komen. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de uitstoot van deze partijen naar verwachting

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gaat afnemen. Omdat er geen aanvullende ambities in het kader van de opwekking van bedrijven en industrie worden gedaan in de Omgevingsvisie wordt het doelbereik niet beoordeeld.
We doen als stad wat we kunnen	Voor de ambitie 'we doen als stad wat we kunnen' verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. Hierbij komen geen nieuwe doelen of kaders aan bod. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie flink stijgt. Omdat er geen extra ambities in het kader van de opwekking van duurzame energie worden gedaan in de Omgevingsvisie is dit onderdeel niet beoordeeld.
We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers	In de beleidsuitspraak is het doel zichtbaar: de energietransitie moet betaalbaar zijn. Hoe de gemeente dit gaat doen is niet goed te beoordelen aan de hand van de Omgevingsvisie, aangezien de aanpak wordt uiteengezet Transitievisie Warmte en de Arnhemse aanpak energiearmoede. Deze twee documenten zullen onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen bieden hierbij meer inzicht in de (maatschappelijke) kosten, de Arnhemse aanpak energiearmoede moet voorkomen dat het verschil in energielasten tussen energetisch goede en slechte woningen groter wordt. De twee beleidsstukken vormen een basis voor de aanpak van energiearmoede en leveren zodoende een bijdrage aan het behalen van de ambities.
We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie	De gemeente Arnhem is voornemens bewoners (deels) mede-eigenaar te maken van duurzame energieprojecten en de maatschappelijke kosten van de energietransitie zo laag mogelijk te houden. Het is een goed idee om Arnhemmers te doen meeprofiteren van de energietransitie, maar de vraag rijst of dit voor elke Arnhemmer even haalbaar (lees: betaalbaar) is. Er wordt in de toelichting van de ambitie niet toegelicht hoe de gemeente bewoners wil gaan overtuigen van het mede-eigenaarschap van de projecten. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Tevens is het maar de vraag of mensen zich uit zichzelf gaan binden aan deze projecten. Al met al bestaat er een zekere mate van onzekerheid door de afhankelijkheid aan de keuzes van bewoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het behalen van de ambitie, maar onvoldoende om de ambitie in zijn geheel te bereiken.
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	De gemeente zet in op het in lijn brengen van duurzame energieprojecten met het gebruik van de ruimte door stakeholders en bewoners in de omgeving en lopende opgaven in het gebied. Dit betekent dat de gemeente zonnepanelen en windmolens zo goed mogelijk inpast in het bestaande landschap. De gemeente is bij het realiseren van deze duurzame energieprojecten echter afhankelijk van de grondeigenaren en in veel gevallen is er afstemming nodig met natuurorganisaties. Dit zorgt voor een grote mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan de koppeling van energieprojecten en andere opgaven in de betreffende gebieden, maar dat de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	uitwerking ingewikkeld blijft door de beschreven afhankelijkheden. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen.

6.7 Conclusie doelbereik

De ambities die de gemeente heeft voor Een aantrekkelijk Arnhem zijn over het algemeen redelijk doeltreffend. Met name de ambitie om de verdedigingswerken beter zichtbaar te maken kent naar verwachting een hoog doelbereik. Ook het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting wordt beschouwd als een zeer haalbare ambitie. Minder goed scoren het versterken van contrasten van de Arnhemse wijken, wat naar verwachting een grote bandbreedte van onzekerheid kent, en het duurzaam aantrekkelijk maken van de stad.

Binnen het thema Een groene, gezonde en veilige stad scoren met name de ambities om groen beter met elkaar te verbinden en het realiseren van nieuwe woningen bij groen goed qua doelbereik. Ook de andere ambities binnen dit thema scoren naar verwachting redelijk goed. De gebiedsgerichte benadering scoort lager, en ook de ambities met betrekking tot medische voorzieningen en het voorbereiden van de stad op langere droge perioden scoren aan de lage kant als de bandbreedte met onzekerheid wordt weggenomen.

De ambities binnen het thema Een vitale stad zijn iets aan de lagere kant. Het versterken van de wijkvoorzieningen neigt naar een reële kans om de ambitie te behalen, maar het goed bereikbaar houden van kantoren en het zorgen dat de binnenstad en stadsdeelcentra ontmoetingsplekken blijven hebben te maken met een redelijke bandbreedte van onzekerheid. Het vergroten van de creatieve industrie en het inzetten op gezondheid en sport kent een betrekkelijk lage kans om de ambities uit de Omgevingsvisie te halen.

Ruimte voor schone mobiliteit kent als thema wel weer een hoger doelbereik. Met name het op meer plekken kunnen opladen van voertuigen en het aanpassen van Arnhem op toekomstig gebruik van diverse vervoersvormen scoren goed qua doelbereik. Wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen in het doelbereik wordt verwacht dat voor alle ambities een redelijke kans aanwezig is om de ambitie te behalen.

Ook voor Een stad waar het goed wonen is, is, wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen, een redelijke kans aanwezig dat Arnhem haar ambities behaalt. Hierbij moet worden opgemerkt dat de bandbreedte onzekerheid met name bij de ambities met betrekking tot het bouwen van nieuwe woningen, het aanpassen van bestaande woningen, het bouwen van tijdelijke of verplaatsbare woningen en het betaalbaar houden van wonen redelijk invloedrijk is in de beoordeling.

Veel van de ambities die de gemeente heeft op het gebied van energie komen uit NemiA 2030. De verwachting is dat er een grote kans is dat de ambities worden behaald door het programma NemiA 2030 dat er reeds ligt. De invloed van de Omgevingsvisie is naar verwachting beperkt, aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt. Dit geldt tevens voor de ambitie we worden klimaatneutraal. Ook deze ambities zijn in grote mate overgenomen uit NemiA 2030. De overige ambities scoren eveneens hoog op doelbereik en laten zien dat de Omgevingsvisie een duidelijke bijdrage levert op dit thema.

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden

7.1 Waarom een Passende beoordeling?

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving van de gemeente op de langere termijn (2040). In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor onder andere wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Op voorhand is niet uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Daarom dient op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb) een Passende beoordeling te worden opgesteld.

7.2 Ontwikkelingen Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem omvat zes thematische hoofdambities die richtinggevend zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen die door de visie mogelijk gemaakt worden:

- Een aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is
- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie

Iedere hoofdambitie is verder geconcretiseerd in verschillende inspanningen (sub ambities). Voor deze passende beoordeling zijn met name de ontwikkelingen rondom wonen, bedrijvigheid, recreatie (en daarmee samenhangend verkeer), natuur en klimaat van belang. De mogelijke ontwikkelingen zijn opgenomen in de keuzes die in de Omgevingsvisie worden genoemd.

7.3 Doel Passende beoordeling

De Passende beoordeling is een wettelijk verplichte toets voor zowel projecten als voor (kaderstellende) plannen waarvan significante gevolgen op Natura 2000-gebieden op voorhand niet uitgesloten kunnen worden. Voor projecten kan de Passende beoordeling de basis vormen voor een noodzakelijke vergunningaanvraag onder de Wnb. Voor plannen is geen sprake van een vergunningplicht, maar wel dient voldoende aannemelijk te worden gemaakt dat het plan uitvoerbaar is. Dat betekent concreet dat er voor de uitvoering van het plan geen onoverkomelijke belemmeringen mogen zijn en dat er zo nodig uitzicht moet zijn op de vergunbaarheid van binnen het plan mogelijk gemaakte ontwikkelingen. De Omgevingsvisie is te zien als plan. De doelen van de Passende beoordeling zijn:

- Het in beeld brengen van de risico's op significante gevolgen op de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-netwerk als gevolg van de Omgevingsvisie
- Het beschrijven van bronmaatregelen, mitigerende maatregelen en/of beleidsaanpassingen die nodig zijn om significante gevolgen te kunnen voorkomen en de vergunbaarheid van voorgestelde ruimtelijke ontwikkelingen aannemelijk te maken
- Het zo mogelijk benoemen van kansen op positieve effecten voor het Natura 2000-netwerk

Het detailniveau van de Passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van een Omgevingsvisie. Gezien het abstracte karakter van de ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie is deze op hoofdlijnen. De Passende beoordeling bestaat achtereenvolgens uit een beschrijving van de relevante Natura 2000-gebieden, zoals aangewezen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vervolgens wordt ingegaan op de mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelen en wordt beoordeeld of sprake kan zijn van significante effecten en de consequenties daarvan voor de Omgevingsvisie.

Het aspect stikstofdepositie speelt een bijzondere rol. Stikstof verspreidt zich door de lucht en komt, bijvoorbeeld bij regen, weer op de grond. Diverse bronnen dragen (op kleine schaal) bij aan stikstofdepositie. Een (nieuwe) activiteit waardoor stikstof wordt uitgestoten kan echter grote effecten hebben op natuur. Voor Natura 2000-gebieden is vastgelegd welke soorten en habitats beschermd worden. Hiervoor zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Een groot aantal beschermde soorten en habitattypen is zeer gevoelig voor stikstofdepositie. Voor deze habitattypen zijn kritische depositiewaarden vastgesteld. Als de stikstofdepositie boven deze waarde komt, zijn negatieve gevolgen voor de natuur niet uit te sluiten. Voor verschillende habitattypen in Natura 2000-gebieden in en om de gemeente Arnhem geldt dat zij zeer stikstofgevoelig zijn.

7.4 Natura 2000-gebieden

In Nederland zijn ruim 160 Natura 2000-gebieden aangewezen, waarvan er twee geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem gelegen zijn. Het gaat om de gebieden de Veluwe en de Rijntakken.

Figuur 7.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving

Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat de deelgebieden Uiterwaarden IJssel en Gelderse Poort (gedeeltelijk) binnen de gemeentegrenzen van Arnhem liggen. Figuur 7.1 geeft een overzicht van de verschillende Natura 2000-gebieden in en nabij de gemeente Arnhem. Een uitgebreidere beschrijving van de verschillende Natura 2000-gebieden is te lezen in bijlage 3 (paragraaf 5.1.1).

7.5 Potentiële effecten

Voor diverse voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is niet uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op de Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Zo voorziet de Omgevingsvisie in het ontwikkelen van een groot aantal nieuwe woningen. Deze woningen zullen voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd worden. De focus voor het ontwikkelen van de nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem West, Oost, Centrum Zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Het uitgangspunt voor deze Passende beoordeling is dat ontwikkelingen buiten de Natura 2000-gebieden plaatsvinden. Er zijn daarom geen directe negatieve effecten (zoals oppervlakteverlies of versnippering) aan de orde. Mogelijke effecten bestaan daardoor enkel uit externe effecten. Dit zijn in potentie vooral stikstofdepositie, verdroging en diverse vormen van verstoring, bijvoorbeeld door licht, geluid, optisch of toename van (recreatief) medegebruik van natuurgebieden.

Verstoring

Verstoring is een wezenlijk aandachtspunt bij de uitwerking van concrete plannen/projecten (bijvoorbeeld voor woningbouw, bedrijvigheid of infrastructuur) in of nabij Natura 2000-gebieden. In zijn algemeenheid mag worden aangenomen dat (significante) effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen effectief voorkomen kunnen worden door zorgvuldige locatie- en inrichtingskeuzes en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen.

Daarbij valt dan te denken aan maatregelen op het gebied van recreatieve zonering of het beperken van licht- of geluidsoverlast.

Stikstofdepositie
Stikstofdepositie in de aanlegfase en gebruiksfase als gevolg van de realisatie van bijvoorbeeld woningen kan eveneens negatieve gevolgen hebben op de nabijgelegen Natura 2000-gebieden of zelfs ook op gebieden op grotere afstand. Het Natura 2000-gebied de Veluwe is vrijwel geheel (zeer) stikstofgevoelig en er is in de huidige situatie sprake van overbelasting. Voor nagenoeg alle habitattypen en leefgebieden op de Veluwe is de hoge stikstofdepositie de overheersende negatieve factor. Substantiële terugdringing van deze stikstofdepositie is een harde voorwaarde voor het behalen van de instandhoudingsdoelen voor habitattypen en soorten. Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat delen van het gebied stikstofgevoelig zijn. Binnen het Natura 2000-gebied bevinden zich verschillende habitattypen en leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Beide Natura 2000-gebieden liggen op relatief beperkte afstand van de ruimtelijke initiatieven waarin de Omgevingsvisie voorziet. De Natura 2000-gebieden kunnen daardoor een mogelijk (significant) negatieve effecten ondervinden van de ruimtelijke initiatieven die zijn opgenomen in de Omgevingsvisie. Tijdelijke effecten van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de aanlegfase kunnen beperkt worden door gebruik te maken van emissiearm Stage IV-materieel en op langere termijn is eventueel volledige emissieloos (elektrisch) materieel beschikbaar.

Naar verwachting is de toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase minimaal, aangezien de woningen aardgasvrij zullen worden gebouwd (conform wetgeving). Een toename van het aantal verkeersbewegingen als gevolg van woningbouw kan wel leiden tot significant negatieve effecten door stikstofdepositie. Ook de ambitie om werken in de wijk mogelijk te maken en het aantrekken van startups en innovatieve bedrijven in de energiesector kan resulteren in een toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase. Dit kan het geval zijn wanneer het aantal verkeersbewegingen toeneemt of voor bedrijfsprocessen nog stoffen worden gebruikt waarbij emissie vrijkomt. Ook een toename van verkeersbewegingen als gevolg van meer bedrijvigheid of het verdichten van werklocaties kan zorgen voor een significant negatieve toename van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de directe omgeving. De Omgevingsvisie stimuleert echter het gebruik van lopen, de fiets en het OV. Daarnaast is er een maatschappelijke trend gaande van steeds meer emissieloze mobiliteit. Het is echter nog onbekend wanneer het verkeer volledig emissieloos zal zijn, waardoor negatieve effecten door een toename van mobiliteit nu nog niet met zekerheid kunnen worden uitgesloten.

Verdroging
Ook is niet uit te sluiten dat de toename van verharding, door de bouw van woningen en meer bedrijvigheid, mogelijk leidt tot verdroging in een aangrenzend Natura 2000-gebied. Dan dient het wel om een substantiële toename van verharding te gaan en is het afhankelijk van de lokale grondwatersituatie. In de voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is geen sprake van grondwateronttrekking. Eventuele effecten zullen daarom uitsluitend zeer lokaal effect hebben. Daarnaast zijn effecten goed te verminderen of zelfs te voorkomen door het gebruik van klimaatadaptieve maatregelen zoals het gebruik van waterdoorlatende verharding, het aanleggen van wadi’s en het gedoseerd afvoeren van hemelwater.

Energietransitie
De inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het gebruik van duurzame energie zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter, de realisatie van duurzame energiebronnen kan ook negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. Door een zorgvuldige locatiekeuze, de aansluiting bij andere opgave in het gebied en een goede ruimtelijke inpassing kunnen significante effecten op Natura 2000 effectief worden voorkomen. De gemeente maakt hierbij gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Vanuit deze wijzer wordt bij de inpassing gelet op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap en wordt gelet op de samenhang met andere functies en thema's zoals biodiversiteit.

7.6 Conclusie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de visie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significant negatieve effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden besteed aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan het gebruik van emissiearm Stage IV-materieel, volledig emissieloos (elektrisch) materieel of de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende programma's en omgevingsplan en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig (kunnen) zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies beschreven van de verschillende onderdelen van het MER. Allereerst beschrijft dit hoofdstuk de effecten van de Omgevingsvisie op het milieu en de omgeving, gevolgd door de conclusie voor synergie en strijdigheden, het doelbereik van de Omgevingsvisie en mitigerende maatregelen die aanbevolen worden. De conclusie sluit af met de conclusies uit de Passende beoordeling voor de Natura 2000-gebieden in en rond Arnhem.

8.1 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

Het effect van de Omgevingsvisie is naar rato positief te beoordelen. Veel van de indicatoren die voor dit planMER zijn geselecteerd worden om uiteenlopende redenen positief beïnvloed door de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie. Zo is het effect van de Omgevingsvisie voor de thema's: '*Ruimte voor schone mobiliteit*', '*Een vitale stad'* en *'Een stad waar het goed wonen'* is over het algemeen positief. Veel van de positieve invloed die de Omgevingsvisie heeft kan worden gevonden in de ruimte die ze enerzijds biedt voor bepaalde ontwikkelingen en anderzijds in de concrete acties en randvoorwaarden die worden gepresenteerd.

Anderzijds zijn er ook veel sub ambities die in geen of beperkte mate effect hebben op de gekozen indicatoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren binnen het thema *'Een stad met nieuwe energie'*, waarvoor de Omgevingsvisie ten opzichte van de autonome ontwikkeling vrijwel geen nieuwe ambities heeft. Omdat de opgave wel groot is maakt deze wel integraal onderdeel uit van dit planMER.

De verdichtingsopgave van Arnhem leidt naar verwachting tot meer druk van thema's die worden geclassificeerd als het grijsmilieu: onderwerpen als geluid, geurhinder, luchtkwaliteit en lichthinder. De indicator geluid is hierbij als negatief effect omschreven, aangezien er naar verwachting onvoldoende mitigerende maatregelen voor geluid kunnen worden gerealiseerd om de extra overlast te voorkomen. Deze effecten hangen onder andere samen met de verdichting rondom knooppunten. Plekken die vaak een hoge milieubelasting hebben. De achterliggende gedachte hierachter is dat daarmee het gebruik van OV wordt gestimuleerd en dat daarmee juist de belasting van andere plekken, door de afname van de verkeersdruk, vermindert.

8.2 Conclusie synergie en strijdigheden tussen ambities

In de Omgevingsvisie streeft de gemeente er naar de fysieke leefomgeving integraal te bezien. Ambities worden in samenhang ontwikkeld. Hoe en waar de gemeente dit voor zich ziet en welke prioritering hieraan wordt gegeven is uitgewerkt in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 4 zijn de verschillende hoofdambities tegenover elkaar gezet. Uit de analyse blijkt dat er zowel kansen voor synergie als voor tegenstrijdigheden zijn. Zo biedt het ontwikkelen van groene, aantrekkelijke ontmoetingsruimten ruimte om klimaatadaptatie een plek te geven en kunnen de plekken bij de juiste inrichting ook bijdragen aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en/of het stimuleren van spelen en bewegen. Daarnaast zijn er echter ook strijdigheden op te merken tussen ambities. Zo worden de claims op de ondergrond en bovengrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van klimaatverandering en de energietransitie. Dit vraagt een goede planning en afstemming over de ondergrondse en bovengrondse ruimte.

In twee botsproeven zijn thema's waartussen relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is verder uitgewerkt. Deze botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Voor een van de botsproeven is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Dit betekent onder andere dat het aantal verkeersbewegingen niet mag toenemen, het verkeersnetwerk zal moeten worden aangepast, de recreatieve druk niet mag toenemen en dat er per saldo geen afname mag zijn van groene en openbare ruimte.

De (mogelijke) invloed op de beoordeling van de effecten in dit planMER is voornamelijk neutraal of positief. Wel leggen de ambities op het gebied van groen en milieu een duidelijke ruimteclaim op beschikbare locaties voor woningbouw. Ook in relatie tot de energietransitie en circulaire economie is het van belang om de ruimtelijke claim in beeld te brengen en grip te krijgen op de ruimtelijke gevolgen van beide transities. Met slimme combinaties en innovaties kunnen de verschillende ambities meer met elkaar in balans komen en elkaar mogelijk versterken.

In de Omgevingsvisie worden gebiedsuitwerkingen en afwegingsprincipes geïntroduceerd. Dit geeft in de basis al invulling aan het in goede banen leiden van grote opgaven en het in balans brengen van verschillende ambities. De afwegingsprincipes moeten er onder andere voor zorgen dat de opgaven gezond, duurzaam, aantrekkelijke en sociaal worden. De botsproeven geven aan dat hierbij, zeker voor de verdere uitwerking, verschillende aandachtspunten zijn die kansrijkheid van het verwezenlijken van de verschillende integrale opgaven verder vergroten.

8.3 Conclusie doelbereik

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. Aangezien de beoordeling binnen thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

8.4 Mitigerende maatregelen en aanbevelingen

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen om belangrijke nadelige gevolgen op het milieu van de activiteit te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk teniet te doen. Bij mitigerende maatregelen kan het gaan om nadere randvoorwaarden of aanbevelingen voor de Omgevingsvisie zelf en beleidsuitwerkingen.

8.4.1 Aanbevelingen Omgevingsvisie

Zoals in de inleiding van dit planMER is aangeven, is de Omgevingsvisie een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomstbeeld. Dit planMER onderzoekt onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities binnen de voorgestelde koers. Op deze wijze wordt, aansluitend bij de Omgevingsvisie, op integrale wijze naar de fysieke leefomgeving gekeken.

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? De gepresenteerde afwegingsprincipes zijn in principe duidelijk maar zeggen bijvoorbeeld niet wanneer gesteld kan worden dat de Arnhemse kwaliteit behouden blijft of wanneer precies sprake is van maatschappelijke meerwaarde? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar. Vervolgens moet dit op relatief korte termijn, in samenhang met verschillende beleidsuitwerkingen, verder uitgewerkt worden. Conform de beleidscyclus van de Omgevingswet zal de Omgevingsvisie hier na verloop tijd zo nodig op herijkt worden.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Maak keuzes in de verkeersstructuur. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook hieromheen afgewaardeerd moeten worden
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor Arnhem en wat de ambities (circulair bouwen en een circulaire inrichting van de openbare ruimte) op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

8.4.2 Aanbevelingen voor de verdere uitwerking

Zoals gesteld in de inleiding omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen.

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
Een aantrekkelijk Arnhem	Aanbevolen wordt om in de voorgestelde verdichtingsvisie zo integraal mogelijk naar de fysieke leefomgeving te kijken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het daarbij ook om sociale aspecten. Zo moet er in deze verdichtingsvisie ook aandacht zijn voor het **contrast** tussen de verschillende wijken en uit te werken op welke manieren dit contrast versterkt kan worden. De gemeente is voornemens om een **kwaliteitskader verdichting** te ontwikkelen dat inzicht moet geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Duidelijke regels en heldere kaders zullen bij moeten dragen aan de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Met betrekking tot het **vergroenen** van straten en pleinen wordt aanbevolen de compensatieregels voor groen verder te ontwikkelen. Ook wordt, in relatie tot de afhankelijkheid van bedrijven en bewoners voor het vergroenen van privaat terrein, aanbevolen de mogelijkheden voor juridisch afdwingbaarheid in het Omgevingsplan en mogelijke minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein inzichtelijk te maken. Aanvullend wordt aanbevolen in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de **duurzame aantrekkelijkheid** van Arnhem.dashboard. Aanbevolen wordt om het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden op korte termijn te ontwikkelen om zo duidelijkheid te kunnen bieden aan inwoners en eigenaren van monumentale panden. Ten slotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking de manier waarop Arnhem het **creatieve karakter** van de stad wil benadrukken te concretiseren en verder uit te werken.
Een groene, gezonde en veilige stad	Aanbevolen wordt om de ambities voor onder andere het thema **natuur** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem, groene, gezonde en leefbare stad. Aanbevolen wordt een integraal kader of een integrale visie op te stellen waaruit **samenhangende randvoorwaarden** op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. Hierin zijn de (gewenste) kwaliteiten van de stad leidend voor woningbouw in plaats van andersom. Aanbevolen wordt om te concretiseren op welke specifieke locaties de gemeente de groenzones in de gemeente wil verbinden en op welke manier zij deze **verbindingen** vorm wil geven. En om daarnaast in de beleidsuitwerking een heldere scheiding op te nemen tussen kwetsbare gebieden en intensief gebruikte gebieden. Aanbevolen wordt om als vervolg op of in het kader van de beleidsuitwerking een integraal kader te ontwikkelen van waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. In relatie tot monitoring, waarvoor de gemeente streeft naar het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving, wordt aanbevolen om op het niveau van stad en wijk te kwantificeren welke ruimte benodigd is voor groen en voorzieningen. Arnhem erkent dat **klimaatadaptatiemaatregelen** boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking deze

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	afstemming te concretiseren en uit te werken op welke manier de gemeente regie gaat voeren. Aangezien de gemeente voor het klimaatadaptief maken van privaat terrein afhankelijk is van bedrijven en bewoners wordt aanbevolen te kijken naar juridische afdwingbaarheid in het Omgevingsplan of naar minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein. De gemeente Arnhem zet in op een **gebiedsgerichte milieubenadering**. Aanbevolen wordt om deze benadering verder uit te werken in de beleidsuitwerking en in lijn te brengen met de nieuwe ontwikkelgebieden in de Omgevingsvisie. Dit kan uiteindelijk vertaald worden naar een Omgevingsplan. Monitoring is hierbij erg belangrijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in het dashboard gezonde leefomgeving. Daarnaast wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor **speel-, sport- en ontmoetingsruimtes**. Aanbevolen wordt om de term 'voldoende' te concretiseren en de mate van afhankelijkheid van sportverenigingen in beeld te brengen. Daarbij moet tevens aandacht zijn voor het voortbestaan van de sportverenigingen, in het bijzonder in relatie tot de bredere maatschappelijk rol die de gemeente voor sportverenigingen voorziet. Aanbevolen wordt om de voorziene maatschappelijke rol verder te concretiseren in overleg met de verschillende verenigingen. Een andere aanbeveling is om de ambitie 'voldoende **medische voorzieningen**' te concretiseren in de beleidsuitwerking. Om welke voorzieningen gaat het en wanneer is er sprake van 'voldoende' voorzieningen. Tenslotte heeft de gemeente invloed op de veiligheidsbeleving van inwoners doormiddel van de inrichting en beheer van de openbare ruimte. Een aanbeveling is daarom om **sociale veiligheid** als thema op te nemen in de beleidsuitwerking en concrete maatregelen te laten landen in Omgevingsplannen.
Een vitale stad	Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad invulling te geven aan de **samenwerking** tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Hoe wil zij deze samenwerking vorm geven en hoe wil de gemeente invulling geven aan haar verbindende en ondersteunende rol? De gemeente constateert dat er door de coronacrisis een verschuiving heeft plaats gevonden in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. De gemeente streeft, hierop aansluitend, naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Aanbevolen wordt deze ambitie en het belang van omscholing en begeleiding te concretiseren. Hoe wil de gemeente hier invulling aan geven, welke rol neemt zij hierin aan? Daarnaast wordt aanbevolen om te concretiseren op welke manier de gemeente in gaat zetten op de sectoren **gezondheid en sport**. Tevens wordt aanbevolen het begrip **toekomstbestendige werklocaties** verder te definiëren in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad en de programmatische visie voor de binnenstad. Welke typen werkmilieus worden gehanteerd en welke aspecten zijn hierin belangrijk? Hoe wordt de leefbaarheid op werklocaties vergroot en hoe en waar zijn mogelijkheden voor het verdichten

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	van werklocaties? Aanbevolen wordt om de ambitie om meer werkplekken te realiseren in de binnenstad verder uit te werken en inzichtelijk te maken welke sturingsmiddelen de gemeente heeft om deze ambitie ook daadwerkelijk te bereiken. Ook wordt aanbevolen om de gevolgen van de ambities voor bedrijven met een **hogere milieucategorie** in beeld te brengen en in het bijzonder voor bedrijvigheid gericht op circulariteit en energietransitie welke de gemeente wil aantrekken. Tenslotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking uit te werken wat de inzet op specifieke locaties zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein inhoudt. Op welke manier wil de gemeente de **creatieve industrie** versterken en hoe wil zij de ontwerp- en cultuursector gaan bevorderen? Hoe neemt de gemeente de huisvesting van creatieve ondernemers 'actief' mee in nieuwe gebiedsontwikkelingen en in welke mate en vorm ontstaat er ruimte voor creatief ondernemerschap in andere delen van de stad?
Ruimte voor schone mobiliteit	Onder andere de realisatie van een groot aantal nieuwe woningen resulteert in een stijgend aantal vervoersbewegingen en een grotere druk op de bereikbaarheid. Aanbevolen wordt om de ambities gericht op een bereikbare stad verder uit te werken in de beleidsuitwerking 'Arnhem bereikbare stad'. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden in de verkeersstructuur, hierbij is het van belang de opgave integraal te bekijken. Bij het uitwerken van de ambities moet aandacht zijn voor een **multimodaal** systeem; er moet zowel aandacht zijn voor de voetganger, de fietser, de automobilist en de gebruiker van het OV. Het is van belang om de beleidsuitwerking integraal in te steken en in het bijzonder de inrichting van de openbare ruimte hier goed in mee te nemen. De beleidsuitwerking moet inzichtelijk maken wat het moderne **parkeerbeleid** voor zowel auto als fiets inhoud en hoe dit uitwerkt in de verschillende delen van de stad. Daarnaast moet er in de beleidsuitwerking aandacht zijn voor **schone stadslogistiek**. Aanbevolen wordt om het begrip 'schoon' verder te definiëren en tevens in te gaan op de logistieke aanvoer naar de betreffende hubs. Ook wordt aanbevolen om de randvoorwaarden die de gemeente stelt uit te werken en om de haalbaarheid in beeld te brengen, aangezien er een grote verantwoordelijkheid ligt bij de markt.
Een stad waar het goed wonen is	Aanbevolen wordt om de ambities voor het thema **wonen** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is. Hierin zullen de eisen die gesteld worden aan nieuwbouw verder geconcretiseerd moeten worden. Ook wordt aanbevolen de reeds vastgestelde eisen voor **natuurinclusief bouwen** en de impactladder circulariteit, welke op dit moment in ontwikkeling is, goed te integreren in de beleidsuitwerking. Daarnaast wordt aanbevolen om de voorwaarden en financiële haalbaarheid hiervan verder te onderzoek. Tevens wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de invulling van de nieuwe kaders voor **inclusievere en gemengdere wijken** welke bij moeten dragen aan de nieuwe Arnhemse mix. De manier waarop deze kaders worden ingevuld zal van invloed zijn op de

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarnaast wordt aanbevolen om de daadwerkelijke invloed van woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren op de voorgenomen ontwikkelingen, zoals het aanpassen van huidige woningen en het ontwikkelen van tijdelijke woningen, in kaart te brengen. Evenals de mogelijke instrumenten waarmee de gemeente invloed kan uitoefenen op de verschillende partijen.
Een stad met nieuwe energie	Aanbevolen wordt de ambities voor de **energietransitie** verder te concretiseren in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. Aanbevolen wordt de ruimtelijke impact van de energietransitie nader te onderzoeken en in beeld te brengen hoe deze zich verhoudt tot andere opgaven, zowel boven als onder de grond. Aanbevolen wordt om op basis daarvan nadere randvoorwaarden te formuleren, welke gekoppeld kunnen worden aan een monitoringssysteem. De beleidsuitwerking moet daarnaast meer inzicht bieden in de manier waarop gebouweigenaren en bedrijven betrokken worden bij de transitie en welke instrumenten de gemeente hiervoor kan inzetten. Ook moet er aandacht zijn voor de betaalbaarheid van de transitie, hoe de gemeente om gaat met energiearmoede en op welke concrete manier inwoners mee kunnen profiteren van de transitie. Het thema **circulariteit** is zeer breed en de eerste stappen hiervoor zijn reeds gezet in een visie ‘Circulaire economie’ en het daarop volgende plan van aanpak. Aanbevolen wordt om dit plan van aanpak up to date te houden en wanneer nodig aan te scherpen. Daarnaast wordt aanbevolen om de ruimtelijke claim en impact van de transitie naar een circulaire economie beter in beeld te brengen en te onderzoeken hoe dit zich verhoudt tot andere ambities binnen de gemeente. Het uitvoeren van een grondstofstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten kan bijvoorbeeld meer inzicht geven in de belangrijkste grondstofstromen en afvalstromen. Daarnaast wordt aanbevolen om te onderzoeken aan welke voorwaarden gebouwen en gronden moeten voldoen om circulair te zijn. Vervolgens is het van belang inzicht te verkrijgen op welke punten en in welke mate de gemeente invloed kan uitoefenen. Aanbevolen wordt een overzicht te maken van de onderdelen die wel/of niet afgedwongen kunnen worden via publiek- of privaatrechtelijke instrumenten.

8.5 Conclusie Passende beoordeling

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Aangezien op voorhand niet is uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente is een Passende beoordeling opgesteld.

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in de verdere beleidsuitwerking en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid

9.1 Leemten in kennis

De effectbeoordeling in dit planMER is kwalitatief van aard, gericht op kansen en risico's en sluit aan bij het strategische en lange termijn karakter van de Omgevingsvisie. De visie is richtinggevend voor verdere uitwerking en doorwerking in programma´s of andere instrumenten. Voor dit planMER zijn de gedane aannames afdoende om een voldoende betrouwbaar beeld te verkrijgen van kansen op positieve effecten en risico's op negatieve effecten op de leefomgeving op de langere termijnen. Op dit abstractieniveau is er dan ook geen sprake van leemtes in kennis of onzekerheden met betrekking tot de in dit planMER beschreven kansen en risico's. Meer gedetailleerde effectbeoordeling, kwantificering daarvan en toetsing aan wettelijke kaders kan alleen plaatsvinden bij verdere uitwerking tot beleid op de kortere termijn in bijvoorbeeld programma's. De effecten die zich uiteindelijk in de praktijk voor zullen doen, moeten op basis van monitoring en evaluatie in beeld worden gebracht (zie hiervoor ook hoofdstuk 6.2 van dit planMER).

9.2 Monitoring en evaluatie

Dit hoofdstuk benadrukt het belang van monitoring en evaluatie van de Omgevingsvisie en beschrijft hoe het planMER daar in kan ondersteunen.

Belang van monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie vormt een belangrijk onderdeel van de realisatie van de Omgevingsvisie. De lange looptijd van de Omgevingsvisie vraagt om regelmatige monitoring en evaluatie van de visie. Ook geeft de Omgevingsvisie veel ruimte aan partijen om initiatieven te ontplooien binnen de kaders van de visie. Monitoring en evaluatie is essentieel om te bepalen of de verschillende doelstellingen gedurende de looptijd van de visie nog kunnen worden bereikt en wat de effecten van het beleid zijn.

Dit biedt bestuurders een basis om in de loop van de tijd, indien nodig, extra maatregelen te nemen. De gemeente legt hier in hoofdstuk 7 de nadruk op. De gemeente wil, door middel van het monitoren en evalueren van de toestand van de fysieke leefomgeving, programma's en de Omgevingsvisie kunnen aanpassen.

Monitoring voor de Omgevingsvisie
Voor het planMER is een beoordelingskader opgesteld. De thema's met ambities en indicatoren uit het beoordelingskader uit dit planMER kunnen dienen als eerste aanzet voor de monitoring van de Omgevingsvisie. Alle thema's inclusief de belangrijkste ambities uit de Omgevingsvisie zijn hiermee gedekt. De beoordeling in dit planMER van deze thema's (huidige situatie, autonome ontwikkeling en effectbeoordeling Omgevingsvisie) kan (deels) gezien worden als een soort 'nulmeting' en vormt een eventuele basis voor de monitoringstool die de gemeente Arnhem opzet. Benadrukt wordt dat dit slechts een eerste aanzet is.

Relatie met beleidsuitwerkingen
De beleidsuitwerkingen zijn een cruciaal instrument om de doelstellingen voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verder te concretiseren. Hierin zullende doelen, de realisatie met tijdspad en de monitoring concreter uitgewerkt worden.

Relatie met het Omgevingsplan
Het Omgevingsplan gaat na invoering van de Omgevingswet op een nieuwe manier alle regelgeving van de gemeente voor de fysieke leefomgeving structureren. Dit betekent dat de komende jaren de gemeentelijke bestemmingsplannen worden omgezet naar het Omgevingsplan. Op het moment van inwerkingtreding van de wet (voorzien 1 januari 2023) vormen de dan geldende bestemmingsplannen een Omgevingsplan van rechtswege. Geleidelijk zullen deze worden omgezet naar de vorm en vereisten van het Omgevingsplan. Dit gebeurt enerzijds door middel van een set van generieke, voor de gemeente als geheel geldende regels, en anderzijds door gebiedsspecifieke regels. Op het moment dat ook gebiedsspecifieke regels aan het Omgevingsplan worden toegevoegd kunnen hieraan ook de uit de Omgevingsvisie voortvloeiende gebiedsspecifieke aanbevelingen worden toegevoegd.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Begrip/afkorting	Betekenis
Ambitie	Toestand van de leefomgeving die de gemeente Arnhem nastreeft.
Autonome ontwikkeling	Verwachte situatie in de toekomst die optreedt zonder de veranderingen waar de Omgevingsvisie specifiek in voorziet. Alle met besluitvorming vastgesteld beleid, ontwikkelingen of projecten behoren tot de autonome ontwikkeling.
Beoordelingskader	Set indicatoren waarmee beoordeeld wordt a) in hoeverre met het beoogde beleid de vooraf gestelde doelen worden gehaald ('doelbereik') en b) wat de effecten van het beleid zijn op de leefomgeving.
Beleidsinstrument	Middel dat een overheid inzet om beleid uit te voeren, bijvoorbeeld: Omgevingsvisie, programma, omgevingsvergunning, subsidieregeling.
Bevoegd gezag	Eén of meer overheidsinstanties die bevoegd zijn om over de activiteit van de initiatiefnemer het besluit te nemen.
Commissie voor de m.e.r.	Een bij wet ingestelde landelijke commissie van onafhankelijke milieudeskundigen. Zij adviseren het bevoegd gezag over de kwaliteit van de informatie in het milieueffectrapport en naar wens ook over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport.
Criterium	Wijze waarop wordt gemeten (hoort bij de vastgestelde indicator)
Effect (in PlanMER)	Concreet gevolg van beleid op de leefomgeving.
Indicator	Belangrijk aspect binnen een thema om te meten.
KRW	Kaderrichtlijn Water
Modal shift	Verschuiving van vervoer van één transportmodaliteit naar een andere transportmodaliteit.
Modal split	De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan.
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau: notitie die beschrijft waar de m.e.r.-procedure wel en niet overgaat (‘reikwijdte’), welke aspecten in het planMER onderzocht gaan worden en met welke diepgang (‘detailniveau’).
Omgevingsvisie	Plan waarin de gemeente haar beleid voor de leefomgeving op lange termijn vastlegt.
Plan-m.e.r	M.e.r. staat voor ‘milieueffectrapportage’ en is de procedure waarbinnen een MER wordt opgesteld. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een m.e.r. voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
PlanMER	MER staat voor ‘Milieueffectrapport’ en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen een m.e.r. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een MER voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
Programma	Programma in de zin van de Omgevingswet waarin (lange termijn) beleidsdoelstellingen (wat gaan we doen?) worden vertaald naar (middellange termijn) concrete acties en interventies (hoe gaan we dat doen?).
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
Zienswijze	Reactie die een belanghebbende aan het bevoegd gezag kan sturen als reactie op de kennisgeving over een voornemen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

In de twee onderstaande bijlagen worden de ambities op thematisch niveau en gebiedsniveau behandeld. De thema's die hierbij worden behandeld zijn 'Ruimte voor schone mobiliteit', 'Een stad met nieuwe energie', 'Aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad' en 'Een stad waar het goed wonen is'. De deelgebieden die de gemeente Arnhem heeft opgesteld zijn 'Centrum', 'Arnhem Oost', 'Centrum Zuid' en 'Arnhem Noord'

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
Ruimte voor schone mobiliteit	*Voor de ontwikkeling van Arnhem is een goede bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde. Bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen zo goed mogelijk. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We gaan vaker en meer lopen… … en we pakken sneller de fiets We blijven investeren in trolley en trein We zetten in op de ICE naar Berlijn We kunnen op meer plekken laden De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie	*Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.*	We doen het samen met onze regio We worden klimaatneutraal De energie transitie in de gebouwde omgeving We gaan voor duurzame mobiliteit We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie We doen als stad wat we kunnen We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied
Aantrekkelijk Arnhem	*Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
		We versterken het contrast van onze wijken
		We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
		We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
		We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene gezonde en veilige stad	*Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse en gezonde leefomgeving en goed toegankelijk, nabij en aantrekkelijk groen een cruciaal uitgangspunt.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
		We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
		We maken onze wijken veiliger
		In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
		We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
		We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
		We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
		We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
		We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
		We beperken overlast van extreme buien
		We bereiden onze stad voor op droge perioden
		We willen een geschikte bodem en schoon grondwater
		We zorgen voor meer koelte in de stad
		We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad	*Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent, zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
		We investeren in mensen

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
	ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we in dit perspectief naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.	De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten We maken onze werklocaties toekomstbestendig We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is	*Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We bouwen nieuwe woningen bij We passen bestaande woningen aan We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen We houden wonen betaalbaar We gaan meer mixen We bouwen circulair We zorgen voor sterke wijken

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Ambitie-agenda	
Centrum	We zorgen dat detailhandel, horeca en cultuur zich na de coronapandemie weer kunnen herpakken.
	Op de langere termijn zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen.
	We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
	Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, rustige buitenruimte.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk uit op de openbare ruimte, bewoners van nieuwbouw krijgen in principe geen parkeervergunning en fietsvoorzieningen moeten inpandig opgenomen worden.
	Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen.
	We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.
	We ontwikkelen een integrale parkeerstrategie voor zowel de fiets als de auto voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
	We stellen nieuwe stedenbouwkundige kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
	We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.
Arnhem Oost	We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
	We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
	We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem West	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
	We leiden het onderzoek naar de 'spoorse' opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
	We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel.
	We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
	We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
	De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk.
	De grotendeels private terreinen gaan we meer 'openen' naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter.
	De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
	In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen.
	Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen.
	We zetten in op doorgaande wandelen fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
	We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer.
	Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal.
	Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.
Centrum Zuid	Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcept of gebouwd parkeren.
	We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
	We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
	We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem Noord	Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
	Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
	De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
	Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
	Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
	Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op duurzame bereikbaarheid.
	Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
	Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
	Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 3

Factsheets HSAO en effectbeoordeling

1 november 2022

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Verantwoording

Titel	Bijlage 3
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde - van Persie, Daan van Gils, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	195
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Inhoud

1 Overzichtstabel effecten 5
2 Ruimte voor schone mobiliteit 7
2.1 Factsheet Mobiliteit 7
2.1.1 Modal split 9
2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden 16
2.1.3 Duurzaam vervoer 21
3 Een stad met nieuwe energie 25
3.1 Duurzame energie 25
3.1.1 Duurzame energie 26
3.1.2 Bedrijven en industrie 29
3.1.3 Gebouwde omgeving 31
3.2 Circulariteit 34
3.2.1 Circulaire economie 35
4 Aantrekkelijk Arnhem 38
4.1 Landschappelijke waarden 38
4.2 Cultuurhistorische waarden 45
4.3 Archeologie en aardkundige waarden 48
4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus 53
5 Een groene gezonde en veilige stad 56
5.1 Natuur 56
5.1.1 Natura2000 57
5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN) 67
5.1.3 Biodiversiteit 73
5.2 Grijsmilieu 80
5.2.1 Geluid 80
5.2.2 Geurhinder 87
5.2.3 Luchtkwaliteit 90
5.2.4 Lichthinder 96
5.2.5 Omgevingsveiligheid 99
5.3 Bodem en ondergrond 103
5.3.1 Bodemkwaliteit 105
5.3.2 Ondergrond 109
5.4 Water 112

5.4.1 Waterkwantiteit ... 113
5.4.2 Waterkwaliteit ... 115
5.5 Beweging ... 118
5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen ... 119
5.6 Veiligheid ... 124
5.6.1 Verkeersveiligheid ... 125
5.6.2 Sociale veiligheid ... 129
5.7 Klimaatadaptatie ... 134
5.7.1 Wateroverlast ... 135
5.7.2 Droogte ... 140
5.7.3 Hitte ... 144
5.7.4 Waterveiligheid ... 148
6 Een vitale stad ... 152
6.1 Werken ... 152
6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven ... 153
6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties ... 157
6.1.3 Werkgelegenheid ... 161
6.2 Sociaal maatschappelijk ... 166
6.2.1 Voorzieningen ... 167
6.2.2 Voorzieningen gezond leven ... 170
6.2.3 Onderwijs ... 175
6.2.4 Toegankelijkheid ... 178
6.2.5 Kansengelijkheid ... 180
7 Een stad waar het goed wonen is ... 184
7.1.1 Woningvoorraad ... 186
7.1.2 Woningaanbod ... 191

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

1 Overzichtstabel effecten

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer			
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			
	Circulaire economie			
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden			
	Cultuurhistorische waarden			
	Archeologie en aardkundige waarden			
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000			
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)			
	Biodiversiteit			
	Geluid			
	Geurhinder			
	Luchtkwaliteit			
	Lichthinder			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)			
	Chemische bodemkwaliteit			
	Ondergrond			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Waterkwantiteit			
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)			
	Ruimte voor spelen en bewegen			
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)			
	Sociale veiligheid			
	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)			
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)			
	Werkgelegenheid			
	Voorzieningen			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad			
	Woningaanbod			

2 Ruimte voor schone mobiliteit

2.1 Factsheet Mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op mobiliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)	Onder dit jaarlijkse programma stelt de overheid middelen beschikbaar voor de decentrale vervoersregio's
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Rijksoverheid voert regie en regio's stellen samen met de wegbeheerders een verbeterprogramma voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet
	Nationale Agenda Laadinfrastructuur	Onderdeel van het Klimaatakkoord om schonere lucht te stimuleren door elektrisch vervoer. Wegbeheerders moeten een visie maken voor laadvoorzieningen
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer per Bus (2016)	Vanaf 2025 moeten alle nieuwe instromende bussen in Nederlands OV vrij zijn schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 geldt dit voor alle bussen in exploitatie
Provinciaal/regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	De Mobiliteitsvisie Gelderland kent diverse ambities met betrekking tot het stimuleren van fietsen, zero-emission stadslogistiek, mobiliteitshubs, lopen, enzovoorts. Het document kent doelstellingen tot 2030.
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Concessies OV	Vanaf 2025 alle nieuwe instromende bussen in Nederlandse vervoer vrij van schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 voor alle bussen in exploitatie ook de oudere. Busvervoer moet in 2030 emimissieloos rondrijden. Emissieloze treindienst in 2050
	Nota van uitgangspunten Spoor (2019) PS	Bij vervanging van materieel over te gaan op zero emissie

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	Green deel Zero emissie	Streven naar zero emissie van c02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen geluid op weg naar 2025. Dit moet worden bereikt door middel van innovatie in voertuigtechniek en het slimmer benutten van voertuigbewegingen.
	Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen (november 2018)	Beleidsuitgangsppunten OV, Informatie over infrastructuur en vertragingen in het OV-netwerk, een doorkijk naar 2030 en het toekomstbeeld voor het OV-netwerk van Arnhem - Nijmegen
	Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardige OV-Corridors 2019 - 2023 (december 2018)	Regionaal actieplan voor hoogwaardige OV-verbindingen (HOV). Het plan stelt doelen in het kader van de nabijheid van OV en HOV, (elektrisch) fietsen, de trend van Mobility as service en de modal shift.
	Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid (september 2019)	• Regionale samenwerking op het gebied van duurzame mobiliteit en bereikbaarheid aan de hand van 6 sporen. 1. Robuust wegennet, 2. Betrouwbaar spoor, 3. (H)OV voor iedereen, 4. Aantrekkelijk fietsnetwerk, 5. Schoon onderweg en 6. Verkeersveiligheid omgeving • We richten ons specifiek op ‘zero emission’(fiets/OV/elektrisch vervoer) méér schone kilometers in onze dagelijkse verplaatsingen
Lokaal	Accentnota Fiets (2019-2024)	Fietsambities Arnhem
	Nota bereikbare binnenstad (maart 2017)	• Zero emissie van C02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen luid op weg naar 2025 (green deal, 2014) • Terug te komen in de top 10 van meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland • In de binnenstad is een daling van het autobezit zichtbaar tegenover een stijging van het autobezit in de gehele stad • Ten opzichte van 2012 stijgt het gebruik van het busvervoer jaarlijks in de regio met 7%. In 2016 is in Arnhem het gebruik met ongeveer 30% gestegen ten opzichte van 2012. • In de bereikbare stad van de toekomst verenigen we de voetgangers, fietsers, het zero emissie openbaar vervoer en het zero emissie autoverkeer optimaal met efficiëntere en hoogwaardige inrichting van straten en pleinen • Als trend hebben we geconstateerd dat we van bezit naar gebruik gaan en zal ook het gebruik van ‘stille emissieloze voertuigen moeten worden gestimuleerd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	New Energy Made in Arnhem (NEMIA, 2019) Programma 2020-2030	Programma aanpak op duurzame mobiliteit met specifieke aandacht voor werkgeversaanpak modal shift, vergroten aandeel elektrische voertuigen, verduurzamen verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek, het verduurzamen van het taxibeleid, het vergroten van het aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente, het aantal en aandeel zero emissie bussen binnen OV concessie en het stimuleren van waterstof mobiliteit

2.1.1 Modal split

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Modal split: verdeling (auto/fiets/OV)	Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden)	0,8 – 1	0,4 – 0,8	0,4 - 0
	Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek	(<30%)	(30%-35%)	(>35%)
	Gebruik Openbaar vervoer – aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen	0% – 33%	33% – 66%	66% – 100%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar de *modal shift* de overstap van auto naar fiets en andere duurzame vormen van vervoer. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. De modal split is uitgesplitst naar autobezit, fietsgebruik en gebruik openbaar vervoer. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als slecht beoordeeld.

In onderstaande figuur en tabellen staan cijfers over de verdeling tussen verschillende vervoersvormen. Met deze gegevens is onderstaand steeds de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de fiets, de auto en het openbaar vervoer beschreven. Daarna is de modal split als geheel beoordeeld voor heel Arnhem en bekeken naar deelgebieden.

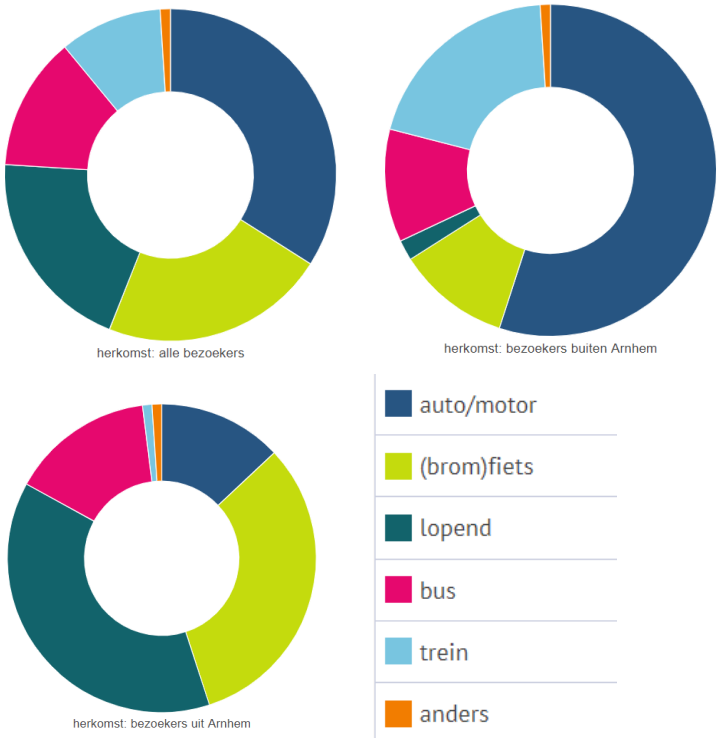

Figuur 2.1 Verschillende vervoerswijzen naar de Binnenstad in Arnhem 2018

Tabel 2.1 Vervoerswijze naar Binnenstad (Afdeling Onderzoek en Statistiek gemeente Arnhem, 2018)

	Herkomst: alle bezoekers	Herkomst: bezoekers uit Arnhem	Herkomst: bezoekers buiten Arnhem
Auto/motor	34%	13%	55%
(Brom)fiets	22%	32%	11%
Lopend	20%	38%	2%
Bus	13%	15%	11%
Trein	10%	1%	20%
Anders	1%	1%	1%

Tabel 2.2 Vervoersvormen in Arnhem (Onderzoek Verplaatsingen in Nederland, 2017)

Vervoersvormen in Arnhem 2017	%
Auto als bestuurder	31% van alle verplaatsingen
Auto als passagier	14%
Bus	6%
Fiets	21%
Lopen	23%
Trein	4%
Brom/snorfiets	1%

Huidige situatie fiets

Van de huidige situatie omtrent mobiliteit komen de meest recente en volledige cijfers uit 2018. In 2018 komt van alle bezoekers van de binnenstad 22% op de (brom/snor)fiets. 1 % daarvan is brom of snorfiets. De gemeente geeft aan in de Accentnota Fiets 2014 – 2024 de provincie te volgen in het streven naar aandeel fiets in alle verplaatsingen van 35% of meer. De huidige situatie voor fiets als onderdeel van *modal split* en bereikbaarheid ligt op 22% van alle verplaatsingen. Het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat als je naar langzaam verkeer als geheel kijkt er een ander beeld ontstaat. Als je lopen namelijk meetelt, wordt duidelijk dat een aandeel van 42% van alle binnenstadbezoekers zich lopend of fietsend verplaatst.

Autonome ontwikkeling fiets

Met de Accentnota Fiets 2019 – 2024 voert de gemeente Arnhem actief beleid om de fietsinfrastructuur te verbeteren en daarmee dus in te zetten op een groeiend aandeel fietsgebruik van de dagelijkse verplaatsingen. Zowel op regionaal als op lokaal niveau is het streven om langzame vormen van verkeer zoals fietsen, lopen en emissie loze alternatieven zoals elektrisch vervoer te willen stimuleren. Daarbij is de ambitie meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te realiseren (Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid, 2019). In de autonome ontwikkeling is te verwachten dat het aandeel van de elektrische fiets verder toeneemt en wordt gebruikt voor- en natransport. Daarnaast is er een trend te zien waarbij het vanwege de deeleconomie makkelijk wordt om op locatie een deelfiets of elektrische deelfiets te gebruiken voor korte afstanden. Gezien de inzet in het gemeentelijke fietsbeleid en landelijke en regionale trends op het gebied van schoner en flexibelere vormen van vervoer is te verwachten dat het aandeel (elektrische) fiets in de (binnen)stad verder toeneemt tot 30 tot 35%. De autonome ontwikkeling voor het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Auto

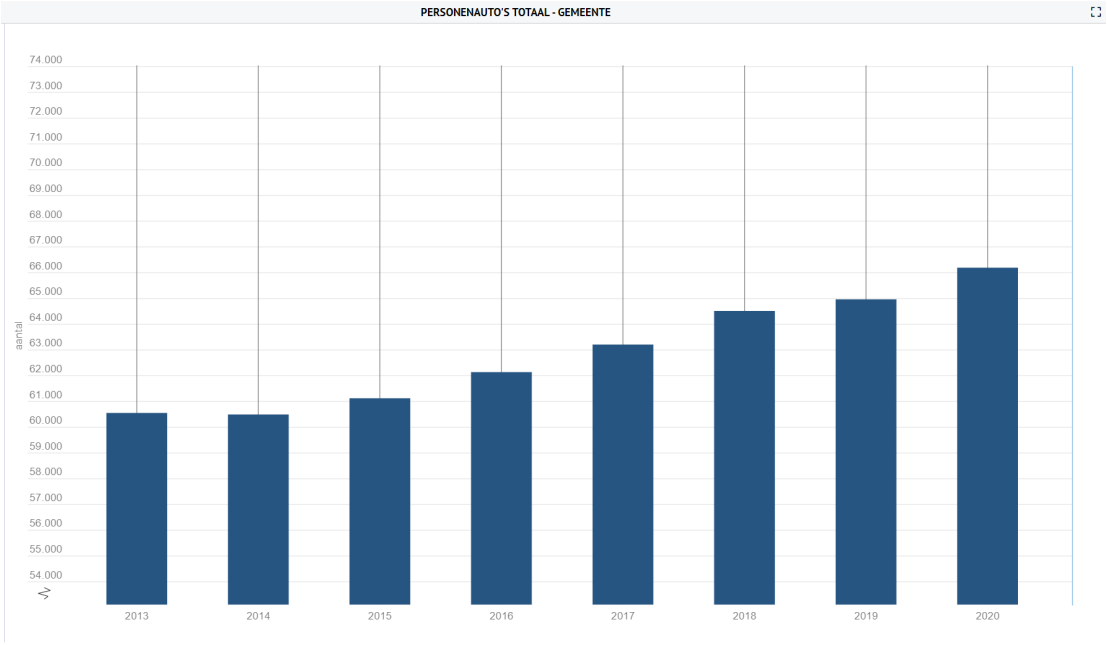

Figuur 2.2 Totale aantal personenauto's in Arnhem 2013 – 2020 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Huidige situatie auto

Het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* is in de huidige situatie in beeld gebracht. Het beoordelingscriteria is het gemiddeld aantal auto's per persoon. In het algemeen geldt dat zoals zichtbaar in bovenstaande cijfers en figuren van alle verplaatsingen in 2017 31% met de auto als bestuurder is en 14% met de auto als passagier. Dat betekent dat bijna de helft van alle verplaatsingen in Arnhem nog steeds met de auto gebeurt. Van de binnenstadbezoekers in 2018 komt 34% met auto of motor. In 2019 komt het gemiddeld autobezit in aantal voertuigen per 1000 inwoners in Arnhem uit op 0,8 (Bron: Arnhem in Cijfers). Het autobezit nam de afgelopen jaren toe, mede door de groei in het aantal huishoudens en door een groei in autobezit per huishouden. Het totale aantal personen auto's in Arnhem is tussen 2013 en 2020 gegroeid met 5640. Dat is een groei van 9,3%. Het autobezit per huishouden is flink gegroeid in Klingelbeek (met 40% sinds 2013) en in Presikhaaf-West (met 11% sinds 2013). Het autobezit is het sterkst gedaald in Presikhaaf-Oost met 10% sinds 2013 en met 7% in de Geitenkamp (Bron: Arnhem in Cijfers 2013-2018).In 2020 is totale aantal personen auto's 66.180 Er zijn in 2020 82.520 huishoudens. Het autobezit per huishouden komt neer op 0,802. In de accentnota Fiets (2019) schrijft de gemeente dat de *modal shift,* de overstap van auto naar fiets, de kern van de opgave is. In de huidige situatie is echter sprake van een hoog autobezit en de afgelopen jaren is er sprake van groei van het absolute en relatieve aantal auto's. De huidige situatie van het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* wordt beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling auto

In de autonome ontwikkeling wordt ingezet op de overstap van auto naar fiets en andere vormen van langzaam en schoon verkeer. Er is beleid in de vorm van de Accentnota Fiets waarbij wordt ingezet op een verbetering van fietsinfrastructuur om de overstap van auto naar fiets mogelijk te maken. Ook wordt in HOV actieplan ingezet op goede bereikbaarheid met het OV wat resulteert in minder verplaatsingen met de auto. In de autonome ontwikkeling is er ook de trend van deelplatforms te zien waarbij voor korte afstanden een (elektrische) fiets of ander schoon en flexibel alternatief voor de auto gebruikt kan worden. Tegelijkertijd neemt in de autonome ontwikkeling het absolute aantal auto's toe door meer woningen. De parkeernorm blijft gelijk aan het aantal huishoudens. Het voornemen van de gemeente is om niet meer in de groei van autogebruik te investeren. In NEMIA (2019) is beleid op deelvervoer opgenomen. Doel is om het aantal autokilometers in de stad en de daarmee gepaard gaande vervuiling terug te brengen door elektrische deelauto's deelscooters en deelfietsen beschikbaar te stellen. De inzet van het beleid is dat het autobezit per persoon of per huishouden moet dalen en het relatieve aandeel van auto als onderdeel van de totale mobiliteit zal ook verder moeten dalen. In de huidige situatie gebeurt dat niet en de verwachting is dat het absolute aantal auto's in de autonome ontwikkeling zal toenemen. De verwachting is dat het gemiddeld aantal auto's per huishouden in de autonome ontwikkeling door het ingezette beleid en (landelijke) trends van deelplatforms, duurzaamheid en bewustwording rondom schonere vormen van vervoer zal stagneren of licht zal afnemen. Desondanks is het autobezit in Arnhem per huishouden hoog. De autonome ontwikkeling van het aandeel auto's wordt beoordeeld als **slecht.**

Huidige situatie openbaar vervoer

In de huidige situatie van het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split komt in 2018 31% van de binnenstadbezoekers met bus (11%) of trein (20%) (Bron: Arnhem in Cijfers). Momenteel wordt er met het HOV beleid ingezet op hoogwaardig en duurzaam vervoer van en naar Arnhem. In het Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardig OV. Redelijke OV infrastructuur wordt geconstateerd dat het aantal reizigerskilometers dat in de regio Arnhem-Nijmegen in het openbaar vervoer is vervoerd, tussen 2012 en 2017 met is 30% gestegen. Deze groei is veel groter dan de inwonersgroei. In de periode 2012 en 2017 groeide het aantal inwoners namelijk met 5%. Centraal in het beleid voor HOV staat de ontwikkeling van het HOV netwerk (hoge frequenties en korte rijtijden die kunnen concurreren met de auto. Het aandeel openbaar vervoer (bus en trein) van binnenstadbezoekers als onderdeel van de modal split komt in 2018 neer op 31%. Het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** (<33%) Het huidige beleid is echter wel gericht op de ontwikkeling van het HOV netwerk.

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling zal het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* verder worden vergroot, omdat er actief beleid wordt gevoerd voor hoogwaardig OV. Onderdeel van dit beleid is onder andere om het makkelijker te maken om over te stappen tussen verschillende vormen van vervoer. Een zogenaamde drempelloze overstap. Dit draagt bij aan het combineren van verschillende vormen van duurzaam vervoer (fiets, lopen, e-bike, OV).
Daarnaast is het beleid in toenemende mate om wonen en werken in de buurt te hebben van OV-locaties. Er bestaat momenteel ook de trend dat steeds meer bedrijven zich op locaties vestigen met goede OV-bereikbaarheid.

Bovendien is het beleid op mobiliteit van de gemeente Arnhem in het algemeen om meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te hebben. Het openbaar vervoer dat in de autonome ontwikkeling nog meer emissie loos wordt, draagt daar aan bij.
Daarnaast is de regionale ambitie om voor 2030 de capaciteit van het openbaar vervoer te vergroten (Mobiliteitsvisie Gelderland, 2020). Tegelijkertijd is op basis van demografische ontwikkelingen voor Arnhem een beperkte groei van het aantal OV-reizen te verwachten. Op basis van het bovenstaande wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* beoordeeld als **redelijk.**

Modal split algemeen
Als slotsom volgt hier een korte conclusie op de *modal split* als geheel.

Huidige situatie en Arnhem Noord
Van alle binnenstadbezoekers van Arnhem in 2018 is de verdeling naar mobiliteit als volgt: 34% per auto, 42% per bromfiets/lopend en 23% per bus/trein (Arnhem in Cijfers, 2018). Van alle verplaatsingen in Arnhem is de verdeling in 2017: 45% per auto bestuurder/passagier, 45% per bromfiets, fiets, lopend en 10% per bus/trein. De kern van het mobiliteitsbeleid van de gemeente Arnhem is de *modal shift*. In de huidige situatie voor corona bestaat bijna de helft van de modal split nog uit het aandeel auto. Het beleid is om een groter aandeel voor langzaam en schoon verkeer binnen het totaal voor elkaar te krijgen. In de huidige situatie is dat nog niet gelukt, maar is er al veel specifiek lokaal beleid voor de ambities voor de fiets en het openbaar vervoer. De *modal split* als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling en deelgebieden
In de autonome ontwikkeling van de *modal split* als geheel in Arnhem wordt sterk ingezet op een groter aandeel langzame en schone vormen van vervoer. Hier is al beleid voor opgesteld en de verschillende trends van deelvervoer, het verduurzamen van vervoer en een verbeterde bereikbaarheid van OV-locaties dragen hier in positieve mate aan bij. De autonome ontwikkeling voor de modal split als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Een nuancering daarbij is dat de verwachting is dat binnen meer verstedelijkte stadsdelen (Arnhem Centrum) een groter aandeel langzame en schone vormen van mobiliteit eerder gerealiseerd is. Het zijn namelijk die stadsdelen waar de OV-bereikbaarheid het beste is en waar de relatief korte afstanden in het centrum gemakkelijker met een combinatie van vervoer (fiets/deelfiets/e-bike/lopend/bus) overbrugt kunnen worden. In Arnhem Noord en overwegend in Arnhem Oost en Arnhem Zuid zullen grotere afstanden van met name woon-werkverkeer waarschijnlijk toch met de auto overbrugt worden. De modal split als geheel wordt voor de autonome ontwikkeling in Arnhem Noord beoordeeld als **slecht.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator modal split is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit lopen	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit fietsen	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Verbeteringen van deze modaliteiten kan mensen verleiden het OV te nemen in plaats van de auto	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de ‘spoorse’ opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Arnhem stimuleert het verminderen van vervoersbewegingen en gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. Laadinfrastructuur voor personenauto’s is wel onderdeel van deze ambitie.	

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid uit de Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. Arnhem wil meer focus leggen op lopen, fietsen en blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV heeft naar verwachting een **positief** effect op in de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bereikbaarheid woon/werkgebieden	Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten gedurende de hele dag	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten met name in de spits	Weinig tot geen locaties met vertragingen. In het algemeen afname van het aantal voertuigverliesuren

Beoordelingssystematiek
Voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden is gekeken naar voertuigverliesuren. Voor voertuigverliesuren geldt: Hoe meer locaties met vertragingen met name voor auto en bus hoe slechter de huidige situatie en of autonome ontwikkeling wordt beoordeeld. Het maakt nog een verschil of de vertragingen over de gehele dag voorkomen of alleen gedurende de ochtend- en avondspits.

Huidige situatie
Het aantal verliesuren is bekeken als indicator van de bereikbaarheid van woon-werkgebieden. Hierbij is met name gekeken naar de voertuigverliesuren van de auto. Het OV en de fiets leveren in dit kader geen groot probleem: op 5 kilometer afstand (fietsafstand) is er vanuit vrijwel geheel Arnhem een treinstation bereikbaar (zie figuur 2.3). In de huidige situatie is het aantal verliesuren in Arnhem hoger dan in andere gemeenten. Uit een Hotspot-analyse blijkt dat in Arnhem per voertuigkilometer relatief veel vertraging kent ten opzichte van andere gemeenten. De bereikbaarheid in Arnhem is daarmee slechter (Muconsult 2018). Toch klopt dat niet helemaal, want het grootste deel van de vertraging komt door de Pleyroute, de N325. Dit is een provinciale weg die binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt. Hierdoor raakt het beeld van vertragingen in Arnhem vertekend. In het document autobereikbaarheid in Arnhem (2019) wordt geconcludeerd dat de reguliere spitsen in en rondom Arnhem slechts incidenteel tot lange vertragingen zorgen.

Uit de Strategische visie mobiliteit Arnhem (OKA, 2021) blijkt dat de autobereikbaarheid van Arnhem redelijk is (zie figuur 2.4). Sluipverkeer op de centrumring is het grootste probleem voor doorgaand verkeer, wanneer de snelwegen rond Arnhem vastlopen. Als gevolg van de coronacrisis is de totale verkeersintensiteit afgenomen en het aantal verliesuren minder geworden. De adequate autobereikbaarheid van Arnhem zorgt ervoor dat de bereikbaarheid als **redelijk** wordt beoordeeld.

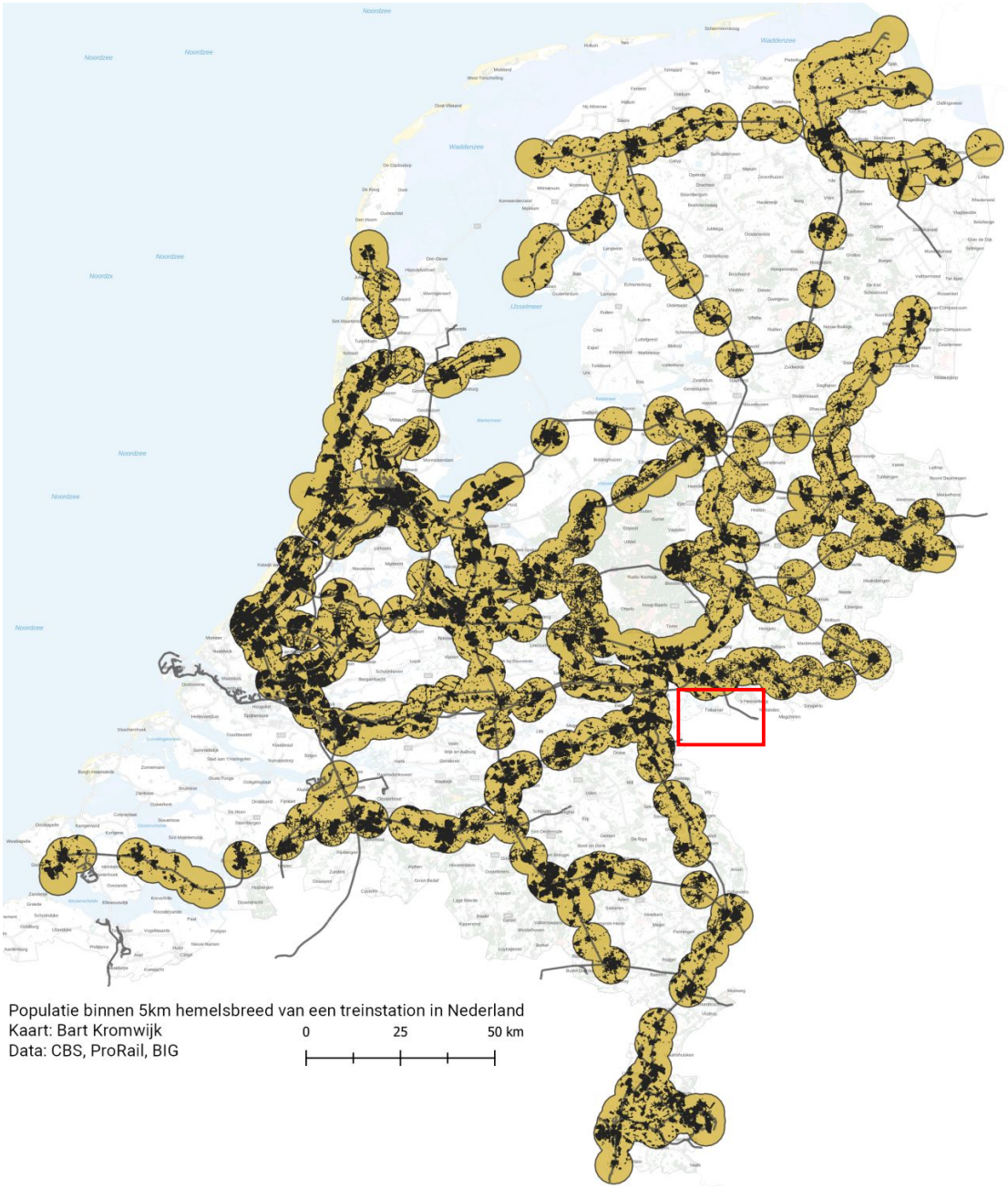

Figuur 2.3 Populatie binnen 5km hemelsbreed van een treinstation in Nederland

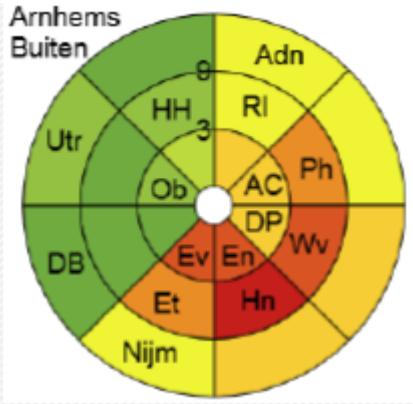

Figuur 2.4 Autobereikbaarheid vanuit Arnhem (Arnhems Buiten is hier als referentielocatie gekozen) (bron: OKA, 2021)

Autonome ontwikkeling

In het algemeen geldt voor mobiliteit dat het beleid is om in te zetten op langzame en schone vormen van vervoer. Er zijn ambities voor de fiets, het OV en een combinatie van vervoersvormen in Arnhem. De knelpunten voor auto's zijn over het algemeen en met name in de spits ook de knelpunten voor de bus. In het Regionaal actieplan HOV wordt dit echter wel aangepakt. Hiervoor is de verkeerintensiteit beschreven. Hieruit blijkt dat het wegennet niet wordt uitgebreid. De verkeersintensiteit neemt echter wel verder toe. Dit vanwege het groeiende volume aan auto- en vrachtverkeer. De capaciteitsgrens van het wegennetwerk rondom Arnhem zal worden bereikt. Dit resulteert in een toename van het aantal verliesuren. Met name in de spits blijven er knelpunten bestaan. Deze knelpunten en verliesuren gelden met name voor de auto en de bus. Door en voor de andere vormen van mobiliteit in combinatie met het beleid van een drempelloze overstap (fiets, e-bike, OV, lopen) zal het aantal verliesuren voor deze vormen afnemen. Het aantal verliesuren van alle verschillende vervoersvormen als indicator van de bereikbaarheid wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden - Reistijdverhouding ochtend- en avondspits

Met cijfers van Geoportaal Gelderland is ook de reistijdverhouding bekeken als onderdeel van het aantal verliesuren. Bij de reistijdverhouding gaat het om het verschil in reistijd in de spits vergeleken met de gemiddelde reistijd op de rest van de dag. In de ochtendspits in Arnhem was die reistijd in 2020 1 tot 1,25 langer dan de reistijd overdag. Op de A348 en de Pleyweg is de reistijd 1,25 tot 1,5 langer dan de rest van de dag. In de avondspits is het algemene beeld dat op de N325 en de N784 de gemiddelde reistijd in 2020 tot 1,5 keer langer is dan de rest van de dag. In de avondspits is het verschil in reistijd met de rest van de dag het grootst. Dit beeld blijkt ook uit onderstaande figuren. Hier is de gemiddelde reistijd afgezet tegen de reistijd in de ochtendspits (boven) en de avondspits (onder). Zichtbaar is dat in de avondpits de reistijd 70% minder is ten opzichte van de situatie waar er sprake is van *free flow,* een normale verkeersdoorstroom. De belangrijkste knelpunten qua reistijdverhouding in ochtend- en avondspits liggen direct in de ring rond het centrum en Arnhem Oost. Ook de A12/A50 moet genoemd worden als belangrijk knelpunt. In Arnhem Oost wordt de komende jaren flink bijgebouwd.

In Arnhem Oost is in de huidige situatie de reistijdverhouding al langer dan het gemiddelde. Het is de verwachting dat de reistijdverhouding daar in de autonome ontwikkeling verder toeneemt. Door vestiging van meer bewoners die zich ook zullen begeven in het woon-werkverkeer zullen de toegangs- en verbindingswegen in Arnhem Oost drukker worden. Tegelijkertijd worden de gemeentelijke wegen daar niet verder uitgebreid. Het gevolg is dat de reistijdverhouding in Arnhem Oost slechter wordt. De reistijdverhouding wordt voor Arnhem Oost in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht.** Hetzelfde geldt voor Arnhem Zuid, welke wordt ontsloten via de Pleyroute. Op onderstaande kaarten is zichtbaar dat deze route met name in de avondspits rood kleurt.

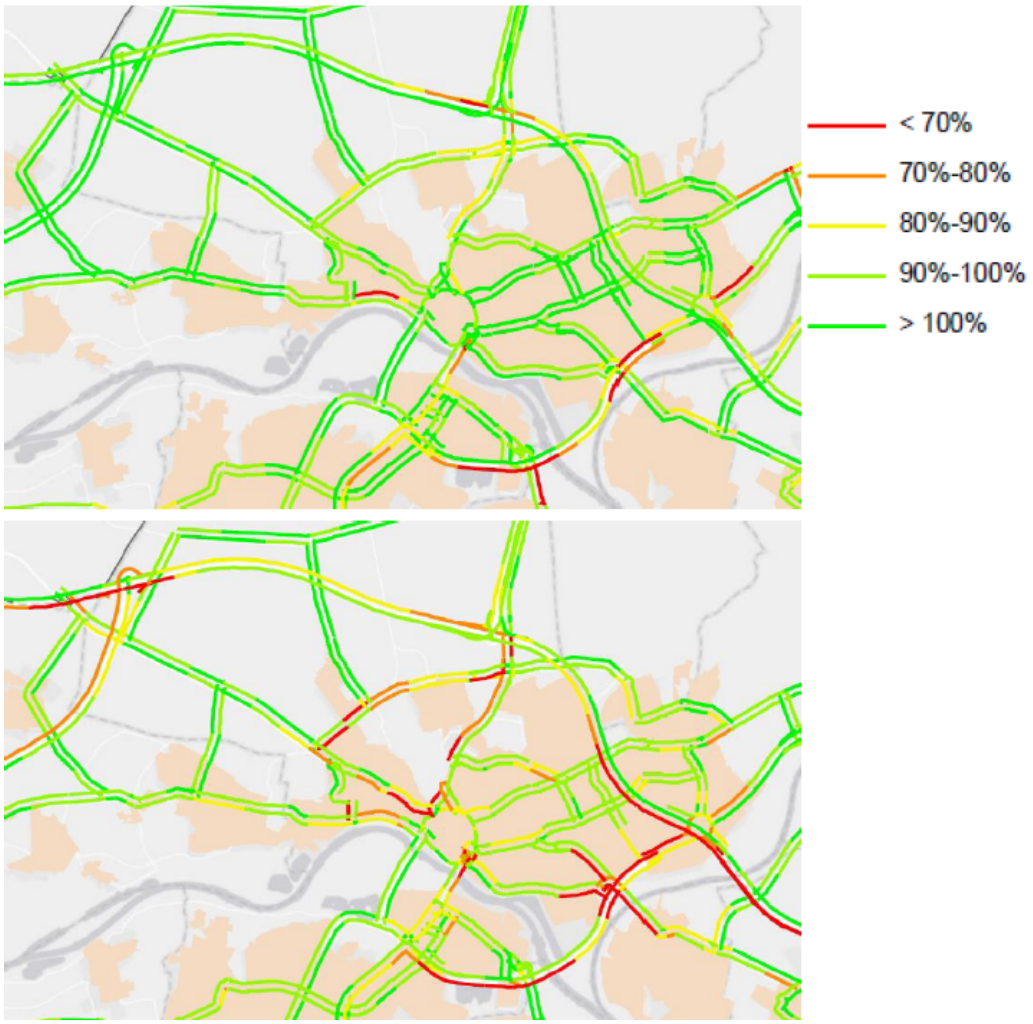

Figuur 2.5 Gemiddelde reistijd in en rondom Arnhem ten opzichte van freeflow reistijd in de ochtendspits (boven) en avondspits (onder)

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ‘bereikbaarheid woon- en werkgebieden’ is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van nieuwe woningen leidt tot groeiende mobiliteitsstromen naar en van deze plekken. De gemeente geeft hier aan dat aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden moeten worden gerealiseerd. De effecten op mobiliteit zijn beperkt indien dergelijke woningen bij bushaltes of OV-knooppunten in de buurt komen, gezien dit deze woningen minder direct afhankelijk van de auto maakt.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Meer mensen, en dus mogelijk ook meer auto's, zullen naar de stedelijke centra van Arnhem komen. Dit geeft de noodzaak om te werken aan goede OV-bereikbaarheid van deze centra.	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Het goed bereikbaar maken van kantoren in Arnhem is in algemene zin van positieve aard op bereikbaarheid en het criterium voertuigverliesuren. Arnhem legt de nadruk bij deze beleidsuitspraak op kantoren in en nabij het stationsgebied, wat gunstig kan zijn om meer mensen met het OV te doen reizen. Dit kan de in de spits drukke wegen in en rond Arnhem ontlasten.	De focus ligt daarbij op kantoren in het centrumgebied
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	Ambitie verbetert locaties voor diverse modaliteiten, wat bereikbaarheid in algemene zin vergroot	

Toelichting effectbeoordeling
De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

2.1.3 Duurzaam vervoer

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzaam vervoer	Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten	Stagnatie of daling van het aantal elektrische voertuigen en of faciliteiten. In relatieve zin is het aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten ook beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten. In relatieve zin is dit aandeel nog beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten en in relatieve zin een omvangrijk aandeel of groei van het relatieve aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten. Wanneer zowel het absolute aantal en het relatieve aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten als onderdeel van het totaal van de mobiliteitsopgave sterk groeit wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als goed beoordeeld. Wanneer er sprake is van groei van het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten, maar het relatieve aandeel hiervan nog maar beperkt is wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten stagneert of daalt en het relatieve aandeel ook beperkt is, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
Duurzaam vervoer is in de huidige situatie bekeken met het aantal en aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten. In het ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid geeft gemeente aan aandeel elektrische voertuigen te willen vergroten en meer schone kilometers te halen in de dagelijkse verplaatsingen. Ook in het programma New Energy Made in Arnhem – NEMIA (2019) is een flinke ambitie opgenomen om duurzame mobiliteit te realiseren.

De gemeente wil en kan naar eigen zeggen koploper worden op gebied van duurzame mobiliteit. Het doel voor duurzame mobiliteit is tweeledig. Door in te zetten op deelvervoer en andere vormen van duurzame mobiliteit wordt de uitstoot minder en hoeft minder ruimte gereserveerd te worden voor parkeerfaciliteiten waardoor die ruimte voor andere functies gebruikt kan worden. Het aantal laadpalen voor elektrische auto's is in de periode 2015 – 2019 met 64% gestegen van 250 naar 700.

In het beleid voor OV landelijk en in de regio is opgenomen dat de overstap naar duurzame en emissie loze bussen voor 2030 of 2050 geregeld moet zijn. Lokaal zijn daar in het beleid voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer ook uitgangspunten voor opgenomen. Centraal in dit beleid staat om in te zetten op kortere reistijden en een hoge frequentie zodat het openbaar vervoer kan concurreren met de auto. Verder vormt de e-bike een goed alternatief en of aanvulling op de bus. Zoals eerder beschreven is het aantal verliesuren voor met name voor auto en bus in de huidige situatie en autonome ontwikkeling hoog. Bovendien is het niet in de lijn van verwachting dat dit sterk zal afnemen. Een toename in het aantal verliesuren leidt mogelijk zelfs tot meer duurzaam vervoer. De redenering is dan dat mensen sneller zijn met het openbaar vervoer, e-bike of fiets in het woon-werkverkeer. Bijkomend voordeel is dat mensen meer bewegen tijdens de reistijd. In onderstaande tabellen is te zien dat voor alle elektrische voertuigen geldt dat er sprake is van absolute groei tussen 2014 en 2019. Het aandeel elektrische voertuigen van het totale aantal voertuigen is echter nog maar beperkt. Zoals te zien in onderstaande tabellen gaat het om een aandeel van 2% aan elektrische voertuigen. Bovendien is het aantal auto's tussen 2014 en 2019 nog gegroeid. Kortom er is lokaal beleid voor meer en beter duurzaam vervoer. Daarbij groeit het aantal laadpalen en elektrische voertuigen in absolute zin, maar het relatieve aandeel elektrische voertuigen is nog maar beperkt. Op basis van het bovenstaande wordt het aantal en aandeel elektrische voertuigen als onderdeel van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 2.3 Elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

ELEKTRISCHE VOERTUIGEN - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%

Tabel 2.4 Elektrische en niet elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

MOBILITEIT - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
bedrijfsmotorvoertuigen [aantal]	5.855	5.880	5.920	5.800	5.980	
motorfietsen [aantal]	4.415	4.420	4.325	4.350	4.330	4.290
personenauto's totaal [aantal]	60.480	61.110	62.125	63.195	64.500	64.950
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593

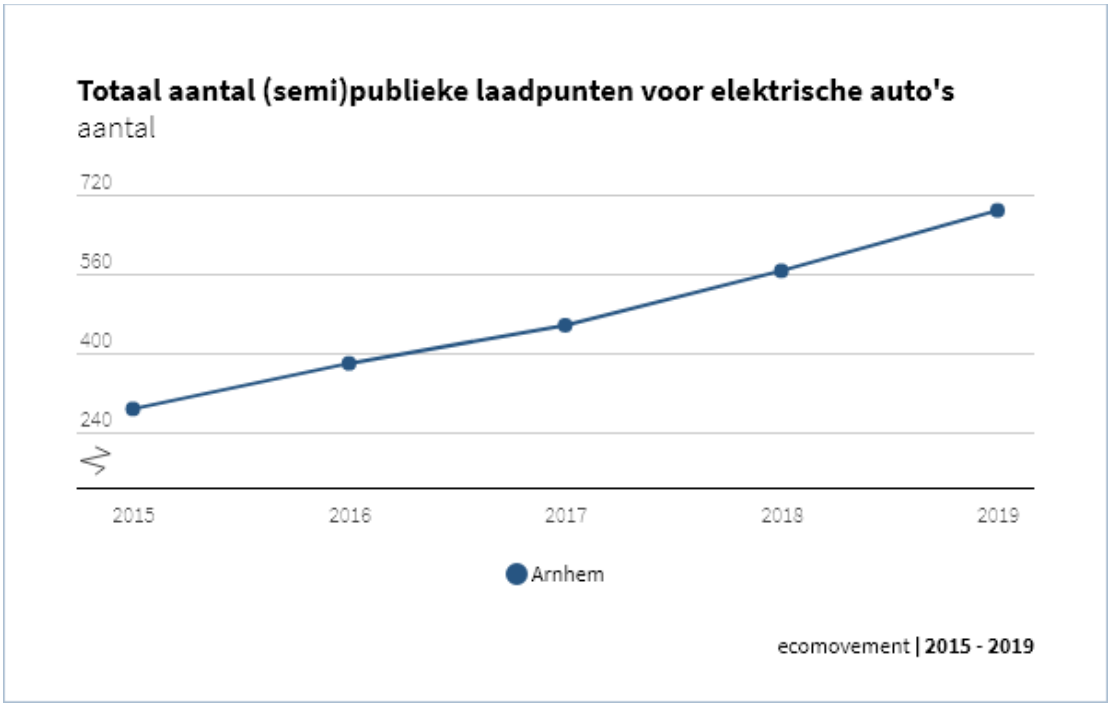

Figuur 2.6 (semi)publieke laadpunten voor elektrische auto's in Arnhem over de periode 2015 - 2019

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling voor duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel aan elektrische voertuigen. In het beleid voor mobiliteit geeft de gemeente de zogenaamde *modal shift* mogelijk te willen maken. De gemeente wil de overstap van voornamelijk vervoer met de auto naar vormen van langzaam verkeer zoals fiets, e-bike en lopen, maken. In het ambitiedocument (2019) geeft de gemeente aan zich te willen richten op zero-emissie. Het liefste geen uitstoot en in ieder geval meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen. In NEMIA zijn concrete doelen en acties opgenomen om de uitstoot te verminderen door in te zetten op duurzame mobiliteit. Met het Actieplan voor OV en de accentnota Fiets en het programma NEMIA werkt de gemeente in de autonome ontwikkeling aan deze doelstellingen voor een duurzame mobiliteit. Gedurende de autonome ontwikkeling tot aan 2025, 2030 en 2050 wordt aan de landelijke, regionale en lokale doelstellingen voor emissie loos openbaar vervoer gewerkt. Dit draagt in belangrijke mate bij aan het aantal en aandeel elektrisch vervoer. In de autonome ontwikkeling is er sprake van een trend waarbij verschillende vormen van mobiliteit worden gecombineerd en waarbij geen sprake is van bezit van een vervoersmiddel, maar waar het meer draait om het gebruik daarvan. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een elektrische deelscooter die op het station gepakt kan worden, waarmee je naar je bestemming gaat en waar je de scooter vervolgens met een app op slot kan zetten, klaar voor de volgende gebruiker. Op deze manier ontstaat een naadloze overstap en een combinatie van flexibele vormen van duurzame vormen van mobiliteit. Het aantal, aandeel en het gebruik van elektrische voertuigen zal in de autonome ontwikkeling verder groeien. Omdat niet met zekerheid te zeggen is hoe sterk de groei zal zijn en of het relatieve aandeel elektrisch vervoer ook sterk stijgt, wordt de autonome ontwikkeling van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden

In de nota bereikbare binnenstad (2017) heeft de gemeente de ambitie opgenomen dat het centrum van Arnhem weer terug moet komen in de top 10 van aantrekkelijke binnensteden in Nederland. Met de aanpak van het stationsgebied de afgelopen jaren is gewerkt aan de aantrekkingskracht en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer verbeterd. Bovendien vormt het spreekwoordelijke epicentrum van duurzaam vervoer. Het station vormt het knooppunt van duurzaam vervoer en het aandeel en aantal aan duurzaam vervoer is hier dan ook (logischerwijze) hoger dan in omringende stadsdelen. Verder gaat mobiliteit om het reizen van de ene naar de andere plek. Daarom is het niet zinvol een nadere beoordeling van duurzame mobiliteit naar deelgebieden te geven.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzaam vervoer is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	0	Lopen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer lopen waarschijnlijk geen effect	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	0	Fietsen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer fietsen waarschijnlijk geen effect	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Trolleybussen en trein zijn elektrisch aangedreven modaliteitsvormen, investeringen hierin verbeteren naar verwachting het gebruik hiervan	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de ‘spoorse’ opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We kunnen op meer plekken laden	+	Meer laadplekken maken elektrisch autorijden toegankelijker en dus aantrekkelijker	
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	+	'Schone' voertuigen zijn naar verwachting elektrisch, opdat deze geen uitstoot hebben. Dit heeft een positief effect op het aandeel elektrisch vervoer in Arnhem	

Toelichting effectbeoordeling
Beleidsuitspraken die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto's en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto's zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij de transport: Arnhem wil zoveel mogelijk 'schone' voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

3 Een stad met nieuwe energie

3.1 Duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op duurzame energie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Klimaatakkoord	Het Klimaatakkoord is de Nederlandse uitwerking van internationale afspraken om de opwarming van de aarde te beperken en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Doelstelling van het klimaatakkoord is om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030 en 95% CO_2- reductie in 2050, ten opzichte van de uitstoot in 1990.
Provinciaal/ Regionaal	RES Regio Arnhem Nijmegen 1.0	De RES beschrijft de afwegingen en mogelijkheden voor het opwekken van duurzame elektriciteit op land en het gebruik van warmtebronnen. In het document worden keuzes onderbouwd, worden concrete zoekgebieden genoemd en wordt een planning gegeven voor de uitvoering. In 2022 wordt een planMER uitgevoerd voor de RES.
	Gelders Klimaatplan	Gelderland streeft ernaar om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Het Gelders klimaatplan geeft inzicht in de Gelderse opgave en een actieplan om het doel het bereiken.
Lokaal	New energy made in Arnhem. Programma 2020-2030	Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. In haar ambities volgt Arnhem internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord.
	Transitievisie Warmte	Visie die aangeeft welke buurten wanneer de overstap maken naar een andere warmtebron dan gas en welke opties hier mogelijk zijn. Dit om in 2050 geen huizen meer te verwarmen middels gas.

3.1.1 Duurzame energie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen	Voldoet niet aan doelstelling, (zeer) klein aandeel duurzame energie	Op koers van doelstelling, gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie	Voldoet aan doelstelling, volledige duurzame energie

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar een elektriciteitsgebruik in 2050 zonder fossiele brandstoffen. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel duurzame energie wordt de situatie als slecht beoordeeld.

Huidige situatie
Voor de aankomende 10 tot 20 jaar ligt de focus op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit betekent dat er in 2030 minimaal 80 windmolens en 600 hectare zonnevelden benodigd is. Dit benodigde aantal windmolens en zonnevelden is met de huidige beperkingen niet realiseerbaar binnen de gemeente. De gemeente Arnhem werkt daarom samen met andere gemeenten aan de Regionale Energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen. Bij de selectie van gebieden wordt gekeken naar landschappelijke kwaliteit, draagvlak, maatschappelijke kosten en mogelijke koppelkansen als klimaatadaptatie en recreatie.

Uit het programma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 blijkt dat de gemeente Arnhem maximaal 34 kT CO_2 reductie (10,4%[1]) door grootschalige opwek binnen de gemeentegrenzen kan realiseren. Dit betekent dat 246 kT CO_2 reductie in de regio of daarbuiten gerealiseerd moet worden. Vanuit het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 zijn verschillende projecten met zonnevelden en windmolens gestart. Zo is in het voorjaar van 2021 gestart met de realisatie van een windpark en zonneveld aan de Koningspley. Aangezien de geopende parken resulteren in een beperkt aandeel duurzame energie, wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling vaart Arnhem de koers van NemiA. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. De koers zet een ambitieus plan uiteen en toont aan dat in 2050 de vraag en het aanbod van hernieuwbare energie gelijk lopen, rond de 4.100 TJ. De regio Arnhem Nijmegen wekt in 2030 1,62 TWh (5.832 TJ) duurzame energie op[2]. De vraag vanuit Arnhem ligt dan naar verwachting nog rond de 8.000 TJ. Niet alleen in Arnhem zelf, maar ook in de regio kan Arnhem te zijner tijd nog niet voldoen aan de energievraag in eigen gemeente. Doordat de gemeente afhankelijk is van andere partijen (gemeenten buiten de regio of de provincie) is het onzeker op welke termijn de gemeente haar ambitie behaalt. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzame energie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[1] Uitgaande van een totaal benodigde reductie van 326 kT CO_2 reductie binnen Arnhem

[2] Regionale Energiestrategie (1.0) Arnhem Nijmegen

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	Om in 2050 klimaatneutraal te zijn zet de gemeente Arnhem in op verschillende duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koudeopslag (WKO). Gebieden rondom waterwingebieden en grondwaterbeschermingszones zijn via wet- en regelgeving uitgesloten van WKO en zouden op die wijze een belemmering kunnen vormen voor het aanleggen van duurzame warmtebronnen.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	0	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koploperspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie. Het feit dat de Omgevingsvisie grotendeels gestoeld is op het NemiA, waarvan een kans is dat doelstellingen m.b.t. de energietransitie niet worden behaald, drukken op deze beleidsuitspraak.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en vergroot het aandeel duurzame energie.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door een goede inpassing, door de koppeling tussen de ontwikkeling van zonnepanelen en windmolens aan andere opgaven, worden duurzame ontwikkelingen naar verwachting eerder mogelijk. Naar verwachting draagt deze	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		beleidsuitspraak daarom positief bij aan het aandeel duurzame energie.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creeërt zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

3.1.2 Bedrijven en industrie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 20 kT CO_2	Op koers van doelstelling, 20-38 kT CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 38 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrie met 38 kT te verminderen. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 20-38 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 20kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
In 2017 was het energieverbruik van commerciële bedrijven en industrieën in Arnhem 1.817 TJ. Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 169 kT, 18% van de totale CO_2- uitstoot van Arnhem. Zowel energie besparen, hergebruiken en opwekken dragen bij aan de reductiedoelstelling voor bedrijven en industrie. Om de doelstelling voor 2030 te bereiken heeft de gemeente verschillende acties geformuleerd:

- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiebesparing bevorderen
- Opwek en hergebruik van energie bevorderen
- Aardgasvrij maken van bedrijven en industrie

Op dit moment is de gemeente in gesprek met de VNO-NCW en bedrijfskoepels in Arnhem om zo de uitvoering van de Verplichte Erkende Maatregelen (EML) vanuit de Wet Milieubeheer te bevorderen en te handhaven. Het doel is dat in 2030 alle bedrijven bekend zijn met verduurzamingsmaatregelen. In 2018 is een pilot gestart met energiescans voor ondernemers in de binnenstad. Om ook andere bedrijven tegemoet te komen in het uitvoeren van een energiescan stelt de gemeente een subsidie beschikbaar.

Ook voor kleinverbruikers is er een subsidie beschikbaar om zo ook bij hen energiebesparing te stimuleren. Naast energiebesparing zet de gemeente ook in op energie-opwek bij bedrijven door informatiebijeenkomsten en adviesgespreken over de mogelijkheden voor subsidie voor zonnepanelen te organiseren. En om toe te werken naar aardgasvrije bedrijven en industrie stelt de gemeente een transitievisie warmte op, welke naar verwachting in februari van 2022 is vastgesteld. Zoals uit bovenstaande beschrijving blijkt heeft de gemeente al diverse acties ondernomen en werkt zij concreet aan haar uitvoeringsplan. De daadwerkelijke CO_2-reductie is op dit moment echter nog niet zichtbaar, daarom wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling

De gemeente heeft relatief veel invloed op de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrieën. Zo kan de gemeente actie afdwingen bij erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn en heeft zij verschillende mogelijkheden om bedrijven en industrieën te stimuleren. Zij is uiteindelijk echter ook afhankelijk van de inzet van en keuzes die bedrijven maken. De verwachting is dat het uitvoeringsplan beschreven in het Programma New energy made in Arnhem 2020-2030 bijdraagt aan het reduceren van de CO_2 uitstoot. Aangezien de gemeente hierbij afhankelijk is van de bedrijven en industrieën is het echter nog onzeker of daadwerkelijk een reductie van 38kT CO_2 in 2030 wordt behaald. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijven en industrie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koploperspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	+	Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Dit heeft een positief effect op de reductie van de CO_2-uitstoot.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.1.3 Gebouwde omgeving

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 30 CO_2	Op koers van doelstelling, 30-77 CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 77 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van gebouwde omgeving met 77 kT te verminderen. Onder de gebouwde omgeving verstaat de gemeente Arnhem woningen (ruim 74.000) en gebouwen van publieke bedrijven en instellingen (4.500). Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 30-77 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 30kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
Het huidige energiegebruik in de gebouwde omgeving is in totaal 4.756 TJ (2017). Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 342 kT, ruim 36% van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem. Ongeveer 75% van het totale energiegebruik is aardgasgebruik. De gemeente Arnhem wil uiterlijk in 2050 volledig overgegaan zijn op schone energie. Om deze doelstelling te bereiken zijn de volgende acties geformuleerd voor de gebouwde omgeving (2020-2030):

- Transitievisie warmte opstellen
- Wijkaanpak uitvoeren
- Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen
- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiearmoede aanpakken
- Warmtebronnen en - infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen
- Uitvoeren van warmteprojecten
- Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties

Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak. Met deze aanpak geeft de gemeente richting aan de transitie in de gebouwde omgeving. Zo heeft zij de leiding over een communicatiecampagne op energiebesparing, worden er tools ontwikkeld om bewonersinitiatieven verder te helpen en wordt er nauw samengewerkt met ander partners zoals het waterschap en woningcorporaties. Op dit moment loopt er in verschillende wijken onderzoek naar alternatieve warmteoplossingen en is er een start gemaakt met het isoleren van woningen. Daarnaast is de gemeente gestart met het verduurzamen van haar eigen gebouwbezit en worden er pilots uitgevoerd om nieuwe technieken en oplossingen te onderzoeken. Een deel van de deze maatregelen resulteert in de huidige situatie al in een afname van CO_2 uitstoot. Een ander deel zal echter pas in de toekomst resulteren in een daadwerkelijke reductie. Aangezien het op dit moment nog om een kleine hoeveelheid reductie gaat t.o.v. de doelstelling wordt de huidige situatie beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting hebben de ontwikkelingen van nieuwe isolatietechnieken en warmtebronnen een positief effect op de CO_2 reductie in de gebouwde omgeving. Daarnaast heeft de gemeente, ondanks dat zij geen maatregelen kan afdwingen, diverse mogelijkheden om energiebesparende maatregelen te stimuleren. Ook de transitievisie warmte, die in februari van 2022 is vastgesteld, heeft naar verwachting een positief effect. De visie zal bijdragen aan het concretiseren van ambities en acties gericht op een aardgasvrije gebouwde omgeving. De gemeente kan echter geen maatregelen afdwingen, waardoor zij afhankelijk is van eigenaren en bewoners. Dit maakt het behalen van de doelstelling van een reductie van 77kT CO_2 onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator gebouwde omgeving is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen en de reductie van de CO_2-uitstoot.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	+	Een wijkgerichte aanpak gericht op o.a. isoleren, energie opwekken en de overstap van aardgas naar een duurzame bron draagt bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. Daarnaast wordt nieuwbouw aardgasvrij gerealiseerd en worden er strenge eisen gesteld aan de isolatie van nieuwe woningen en gebouwen. Naar verwachting hebben deze eisen een positief effect op de CO_2-uitstoot. Per project wordt daarnaast bepaald in hoeverre het haalbaar en wenselijk is de nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.	

Toelichting effectbeoordeling

Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.2 Circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op circulariteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Rijksbreed programma 'Nederland circulair in 2050' (2016)	In het programma Nederland circulair in 2050 zijn doelen voor 2030 en 2050 vastgelegd.
Provinciaal	Van ketens naar kringlopen - Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Gelderland	Provinciaal uitvoeringsprogramma waarin circulariteitsdoelen tot 2050 worden uitgewerkt. Hebben bettering op voorkomen en beperken van grondstofgebruik, de duurzame en efficiënte inzet van grondstoffen, het sluiten en verkorten van kringlopen, en gebruikte grondstoffen/producten niet langer als afvalstoffen zien (beëindigen wegwerpeconomie).
	Woondeal Arnhem Nijmegen	Doelstellingen in het kader van circulariteit: in 2025 wordt 25% van de woningen circulair gebouwd en vanaf 2030 is dit 50%.
Lokaal	Visie Circulaire Economie Arnhem	De visie Circulaire Economie Arnhem is een verbreding en verdieping van het Arnhemse economisch beleid. De visie beschrijft de ambities op circulariteit en gaat in op de verschillende rollen van de gemeente.
	Op weg naar een circulair Arnhem Plan van aanpak 2020-2030	In het plan van aanpak wordt geconcretiseerd hoe de gemeente Arnhem toewerkt naar de gestelde ambities in de visie.
	Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2022-2023	Arnhemse doelen op het gebied van circulariteit, en hoe deze zich verhouden tot Sustainable Development Goals van de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		Verenigde Naties, en de uitvoering om tot deze doelen te komen

3.2.1 Circulaire economie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Circulaire economie	Concreetheid van aanpak en bijbehorende acties, kans op behalen gestelde ambitie voor 2050	Geen concrete aanpak, geen concrete acties, zeer kleine kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, redelijke kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, grote kans op behalen ambitie voor 2050

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Zij hanteert daarbij de volgende definitie voor een circulaire economie: *"Circulaire economie is het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden. Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik"*. Om de indicator circulaire economie te beoordelen wordt enerzijds gekeken naar de concreetheid van de aanpak en bijbehorende acties en daarnaast naar de kans op het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.

Huidige situatie
In de huidige situatie gebeurt er al veel op het thema circulariteit binnen de gemeente Arnhem. Zo is circulariteit een van de vijf hoofdthema's binnen het uitvoeringsprogramma duurzaamheid – openbare ruimte, wordt de Duurzaam GWW aanpak gebruikt bij projecten in de openbare ruimte, worden er duurzame pilotprojecten uitgevoerd en heeft de gemeente de eerste stappen gezet voor het verminderen van het aantal kg restafval per inwoner. Voorbeelden van buiten de eigen organisatie zijn industriepark Kleefse Waard dat in 2019 een prijs heeft gewonnen voor het meest circulaire bedrijventerrein van dat jaar en de circulaire pionier de Blauwe wijkeconomie. Daarnaast is gemeente lid van de betonketen Arnhem-Nijmegen en wordt er bij locaties die vallen binnen de woondeal met ontwikkelaars gesproken over het verhogen van het gebruik van circulaire bouwmaterialen.

Lange tijd werden deze verschillende activiteiten uitgevoerd zonder concreet beleid, capaciteit en beschikbare middelen. Om toe te werken naar een volledig circulaire economie in 2050 heeft de gemeente in 2020 een visie 'Circulaire economie Arnhem' en een Plan van aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem (2020-2023)' opgesteld. Voor de transitie naar een circulaire economie heeft de gemeente Arnhem vier ambities geformuleerd:

- Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit
- Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen)
- Het creëren van extra werkgelegenheid

- Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen

Op basis van deze ambities zijn de volgende vijf speerpunten voor de periode tot 2023 benoemd:

- Bedrijven stimuleren en faciliteren
- Restafval
- Inkoopkracht
- Het goede voorbeeld geven
- Ontwikkeling van de stad

Figuur 3.1 Op weg naar een circulair Arnhem

De gemeente Arnhem zet in op Kennis en capaciteit, bewustwording en gedrag, inkoop en aanbesteden, stimuleringsmogelijkheden en pilot projecten (figuur 3.1). In het plan van aanpak heeft de gemeente op drie niveaus: eigen organisatie, de stad en de regio, beschreven op welke thema's zij inzet. Voor elk thema zijn doelstellingen en acties geformuleerd. Daarbij is beschreven wat het gewenste resultaat is, aan welke ambitie de acties bijdragen, welke rol de gemeente inneemt en wanneer de actie gereed moet zijn. In het algemeen genomen kiest de gemeente binnen de transitie voor een verbindende en faciliterende rol en streeft zij er naar het goede voorbeeld te geven. Om de ambities te behalen is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners. Een concreet plan van aanpak met een duidelijke taak- en rolverdeling helpt hierbij. Het blijft echter onzeker in hoeverre en op welk termijn bedrijven en bewoners streven naar een volledig circulaire economie/ actie ondernemen. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling

Voor de periode 2020-2023 ligt er een concreet plan van aanpak voor de transitie naar een circulair Arnhem. De verwachting is dat een groot deel van de beschreven acties in 2023 volgens planning is uitgevoerd. Naar verwachting betekent dit dat het thema circulariteit beter geborgd is in het gemeentelijk beleid, er kennis en ervaring is opgedaan, er meer bewustwording is onder bedrijven en bewoners en er meer succesvolle initiatieven zijn. Daarnaast is een van de acties in het huidige Plan van aanpak het vormen van een integraal transitieteam met diverse partijen, die samen een toekomstgericht plan rond Circulaire economie uit werken voor de periode 2023-2030. Hiermee krijgt het huidige Plan van aanpak een vervolg. Ook de Woondeal Arnhem Nijmegen gaat in op circulariteit. Vanaf 2030 worden nieuwe woningen voor 50% opgetrokken uit circulair verwonnen materiaal. Daarmee is de verwachting dat de huidige lijn van concretisering wordt voortgezet. Ook in de toekomst is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners om de gestelde ambities te behalen. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator circulaire economie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	Een gunstig vestigingsklimaat voor circulaire bedrijvigheid zal meer organisaties en bedrijven gericht op de circulaire economie aantrekken. Daarnaast draagt het ontwikkelen van slimme manieren om ‘afval’ in te zamelen en te verwerken in herbruikbare materialen naar verwachting bij aan een circulaire economie en het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost).

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft op de indicator circulaire economie.

4 Aantrekkelijk Arnhem

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschappelijke waarden	Landschappelijke waarden			
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische waarden			
Archeologie en aardkundige waarden	Archeologische en aardkundige waarden			
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

4.1 Landschappelijke waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator landschappelijke waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor de landschapszones uit de Groenvisie en de deelgebieden onder Gelders Arcadië. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden in Arnhem is gekeken naar de verschillende landschappelijke ambities voor deelgebieden. Uit de Groenvisie, zie figuur 4.1 en de regionale Visie voor Gelders Arcadië zijn de kernkwaliteiten en ambities voor de landschappelijke structuur gedestilleerd. Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden gelden de kernkwaliteiten die in de tabel 4.1 zijn opgenomen.

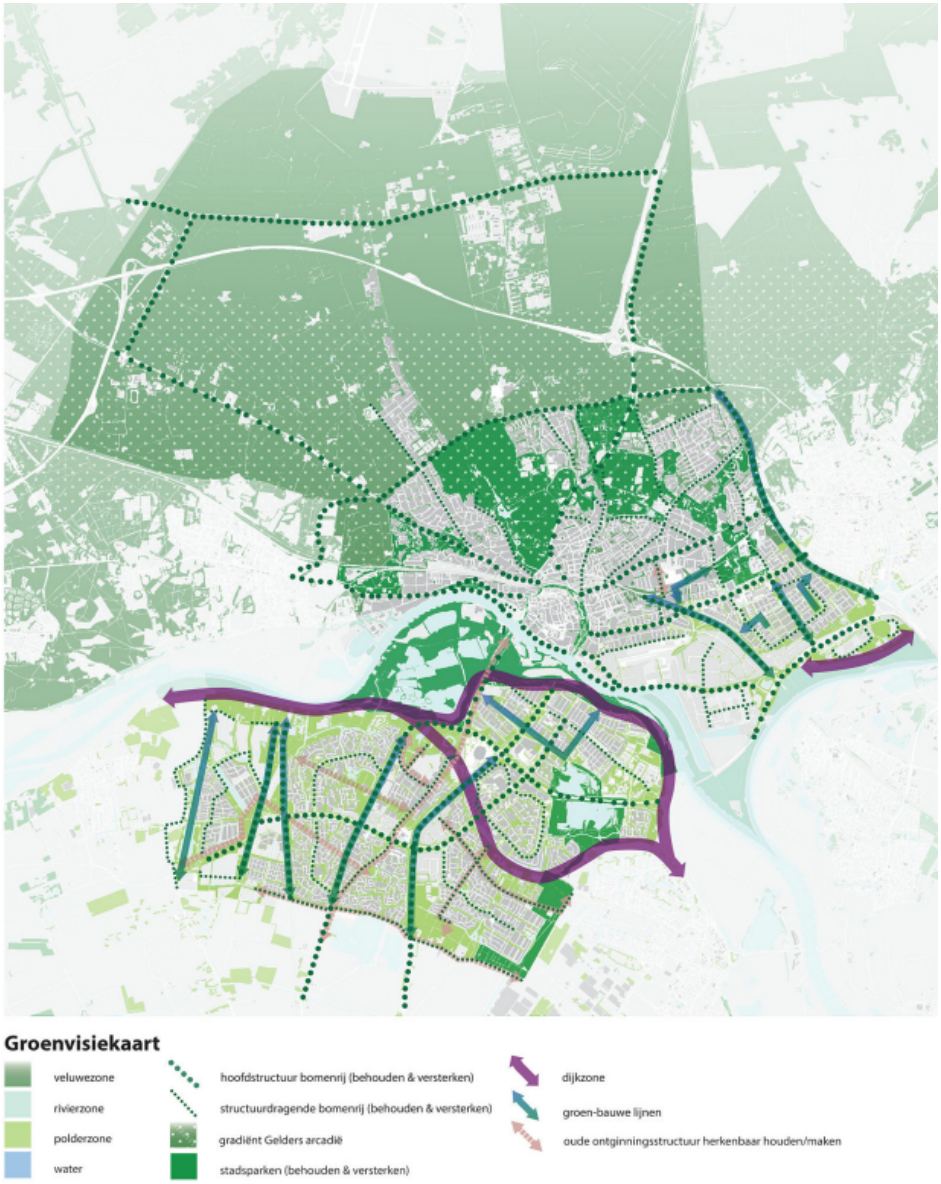

Figuur 4.1 Landschapszone gemeente Arnhem

Tabel 4.1 Kernkwaliteiten per landschapszone

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
Veluws Plateau	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, heide, poelen, vennen, agrarische gronden, cultuurhistorische lanen, landgoederen en WO2 relicten. Er is een [St]Oerbos De Waterberg en een Landschapspark Schaarsbergen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een groot en robuust natuurgebied, als onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en Natura 2000, met grote landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Veluwse Gradiënt (Gelders Arcadië)	De onderlegger van deze zone, de beek- en erosiedalen, is zichtbaar aanwezig. De stadsparken, waaronder Sonsbeek, dringen in de vorm van groene wiggen diep in het stedelijk weefsel. De randen vormen contrasten tussen bebouwing (‘rood’) en natuur (‘groen’). Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, weides, akkers, beken, lanen en landgoederen. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van de (voormalige) landgoederen, de Gelders Arcadië, met landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Rivierenlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, stroomdalgraslanden, weides, moeras, open water, bandijken en wielen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterdoorstroming en waterbuffering) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een robuust natuurgebied, onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk, met grote landschappelijke en ecologische waarden, waaronder het uiterwaardpark Stadsblokken - Meinerswijk.
Polderlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bosjes, weides, boomgaarden, moeras en open water (zegen en wielen). Voorbeelden groen-blauwe lijnen zijn de Ecozones Presikhaaf en het Nevelveld in Schuytgraaf, of het Jubileumpark in De Laar. De Betuwe met park Lingezegen is het uitloopgebied voor de stad. Het gebied bevat oude ontginningsstructuren (wegen) en groen-blauwe lijnen die verwijzen naar het vroegere landschap toen de polder ontgonnen werd voor bewoning en voor agrarisch gebruik.	Behouden en versterken van een herkenbare de polder, met oude ontginningsstructuren (wegen), Groen-blauwe lijnen, park Westerveld, het stadspark Immerloo en het Zeegbos
Stadskern	Groen is aanwezig in de vorm van bomen op pleinen en langs straten en in de vorm van gevel- en dakgroen. Het Singelpark is een groen eldorado, rondom het centrum, met landschap en cultuurhistorische waarden. Verder is de binnenstad in beperkte mate groen.	Behouden en versterken van de historische kern van Arnhem, die als compact stedelijk weefsel, begrensd wordt door de groene singel.
Overige stedelijk gebied:	Beschermde stads- en dorpsgezichten zijn bijzonder en zeer waardevol vanwege hun	Gebied moet voor toekomstige generaties behouden blijven.

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
beschermde stadsgezichten	ontwikkelingsgeschiedenis die terug te vinden is in onder meer de stedenbouwkundige opzet, de bebouwing, de wegenstructuur en het groen. Gemeente Arnhem kent 7 rijksbeschermde stadsgezichten en 2 gemeentelijk beschermde stadsgezichten: • Geitenkamp • Mussenberg • Patrimoniumbuurt-Vogelwijk • Sonsbeekkwartier-noord • Sonsbeekpark en omgeving (inclusief Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk) • Spijkerkwartier-Boulevardkwartier • Van Verschuerwijk • Historische binnenstad van Arnhem	Ontwikkelingen die passen in de historische omgeving blijven mogelijk. Ze kunnen zelfs bijdragen aan het duurzaam behoud van de unieke kenmerken van het gebied.

In de bovenstaande tabel zijn de kernkwaliteiten voor landschap voor de verschillende deelgebieden in Arnhem opgenomen. Voor de verschillende deelgebieden zijn in de groenvisie en het beleid een duidelijke toelichting op de kernkwaliteiten opgenomen en zijn ambities geformuleerd om de waarden te behouden en of versterken.

De verschillende onderdelen van de landgoederenzone Gelders Arcadië in de Veluwezoom zijn uitvoerig beschreven en gedeeltelijk als Gemeentelijk en Rijksmonument beschermd. In de gezamenlijke gemeentelijke visie op Gelders Arcadië is een gedetailleerde beschrijving van de verschillende onderdelen en kernkwaliteiten opgenomen als ook een ambitie op hoe om te gaan met die waarden. Voor alle hoofdambities geldt dat wordt ingezet op het behoud en versterken van de aanwezige landschappelijke waarden. Het groenbeleid is juridisch vertaald naar groenbestemmingen veelal met een dubbel bestemming landschappelijke waarde. Ook bij de bestemming verkeer is bij lanen de dubbelbestemming groen opgenomen om de landschappelijke ambities te verankeren. Dit vormt de basis om ambities vanuit landschap goed te verankeren. Hiermee wordt de huidige situatie van het Herkenbare landschap van Arnhem beoordeeld als **goed.**

Autonome ontwikkeling
Momenteel is er sprake van een grote en dringende verstedelijkingen en-woningbouwopgave in regio Arnhem. Dit is één van de aanleidingen geweest om het project te starten voor Gelders Arcadië waarin de landgoederen en buitenplaatsen in stand te houden, te ontwikkelen en onder de aandacht te brengen. Het in kaart brengen en beschrijven van dit gebied en het gezamenlijk vormen van een visie hierop is een belangrijke basis en biedt een kader voor toekomstige gebiedsontwikkeling, maar ook voor erfgoedrecreatie, duurzaamheid en herbestemming. Toch leidt verstedelijking tot een verandering in ruimtegebruik. Mogelijke inbreidingslocaties in de stad worden door woningbouwplannen ingevuld en om het woningtekort op te kunnen vangen, worden ook uitbreidingslocaties (voorbeeld) aanwezen.

Dit betekent een verandering van open ruimte en daarmee mogelijk aantasting van het landschap. Ook de energietransitie legt een claim op de ruimte en het landschap. Met het laatstgenoemde in het achterhoofd wordt de autonome situatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator landschappelijke waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Deze ambitie draagt bij aan het versterken van landschappelijke waarden binnen de verschillende landschappen en groengebieden van de gemeente Arnhem.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve, groene karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om landschappelijke en stedenbouwkundige waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	Deze ambitie heeft vooral betrekking op het centrum van Arnhem en direct aangrenzende wijken
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit leidt tot een verbetering van de kwaliteiten binnen de stedelijke gebieden van Arnhem.	
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De verwachting is dat deze ambitie bijdraagt aan groenere en straten en pleinen die visueel aantrekkelijker zijn dan in de huidige situatie.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De gemeente wil een kwaliteitskader opstellen voor de stad waarin de bestaande waarden en de samenhang tussen deze waarden wordt geborgd. Dit heeft daarom een positief effect.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten. Arnhem heeft als voorwaarde dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt en openbare ruimte publiek toegankelijk blijft.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Versterkt de verbinding tussen landschappen. Hierbij dient de stedelijke- en groene ontwikkeling hand in hand te gaan.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord groen nog beter wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Effect op landschap van deze ambitie is beperkt. Grootschalige landschappelijke wijzigingen blijven naar verwachting uit. In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen. Aanvullend daarop is aandacht voor landschappelijke en stedenbouwkundige waarden ook noodzakelijk.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Het ontwikkelen van woningen bij groengebieden heeft naar verwachting positieve en negatieve effecten. Arnhem wil bestaande buurten vergroenen en bij gebiedsontwikkelingen ook aantrekkelijk groen en groene verbindingen realiseren. Anderzijds neemt de druk op bestaande groene gebieden toe door de toename aan bewoners.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplekken betekent meer ruimte voor groen. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan bestaande landschappelijke waarden.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaand landschap is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in het landschap worden toegevoegd, zoals zonnepanelen. Door koppeling te maken aan andere opgave, zoals het versterken van landschappelijke waarden kunnen effecten mogelijk beperkt worden. Echter de vraag blijft of de schaal en omvang van een ingreep in alle situaties in te passen is. Negatieve effecten zijn daarmee niet op voorhand uit te sluiten.	Deze opgave geldt specifiek voor gebieden met landschappelijke waarden zoals parken, buitengebieden in Arnhem Noord, langs de Rijn, bij dijken en polderlinten

Toelichting effectbeoordeling

De beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.2 Cultuurhistorische waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische ambities en waarden van de verschillende landschapszones	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator cultuurhistorische waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor verschillende landschapszones. Wanneer er wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

In de structuurvisie van Arnhem 2020 – 2040 uit 2012 is een onderverdeling gemaakt van vijf landschapszones en een typologie van ruimtelijke milieus. Hierna zijn de vijf landschapszones met bijbehorende belangrijkste waarden opgenomen met daarbij de gemeentelijke ambitie per landschapszone. Zoals te zien in onderstaande tabel wordt veelal uitgegaan van ‘versterken’, ‘zichtbaar’ en ‘beleefbaar’ maken van het landschap en haar kwaliteiten en wordt voor sommige onderdelen zelfs ingezet op het verleden als inspiratie voor de toekomst. De gemeente heeft uitgebreide ambities en een gedetailleerde landschapszonering en gebied typologieën. Bovendien zijn deze ambities opgenomen op de verbeelding van de Cultuurhistorische Kansenkaart. Het credo achter deze kaart is ‘behoud door ontwikkeling’. De benadering van cultuurhistorische waarden is voor het merendeel gericht op het versterken van de aanwezige kwaliteiten en waarden daarom wordt de huidige situatie van deze waarden beoordeeld als **goed.**

Tabel 4.2 Kernkwaliteiten en ambitie voor cultuurhistorische waarden per Landschapszone in Arnhem (Structuurvisie Arnhem, 2012)

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Veluws Plateau	Karakteristiek van de stuwwal; in zichzelf gekeerde terreinen liggend aan radiaalwegen. In deze landschapszone liggen ook grafheuvelcomplexen	• Continueren structuur • Met respect voor besloten karakter terreinen meer toegankelijk maken om beter beleefbaar te maken • Bestaande sfeer handhaven • Militaire verleden zichtbaar maken • Versterken radialen • Conserveren en markeren grafheuvels
Veluwse Gradiënt	Gelders Arcadië met groene landgoederen en beekdalen. In deze landschapszone vind je sprengen, landgoederen buitenplaatsen, villa’s, panorama’s, zichtlijnen, spoorlijnen en reliëfrijke stadswijken	• Zichtbaar maken beken en sprengen • Buitenplaatsen behouden benadrukken • Benadrukken reliëf • Rijke architectuur als inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen • Benadrukken panorama’s en zichtlijnen • Versterken contrast rood en groen

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Rivierzone	De IJssel linie en bruggen, maar ook Rijn met havens. Uiterwaarden landschap met dijken, wielen, Kleiwinplassen, steenfabrieken, de Limes en gebieden van de Slag om Arnhem. Historische schipburg, molenschepen en buitenplaatsen	• Vertellen van het verhaal/leesbaar maken van de rivierzone/ en natuurbeleving rivieren landschap • Ontwerpopgave: rivier als militaire grens • Zichtbaar maken Limes • Verbeelden van het Castellum • Gebied van Slag om Arnhem beleefbaar maken • Restauratie en beleefbaar maken Rijn en -Ijssellinie • Vertellen verhaal Koude oorlog
Poldergronden	Historische dijken en wielen van dijkdoorbraken (deze zitten deels in rivierzone), oude ontginningswegen, waterlopen, boerenerven met boomgaarden, woerden en gebieden met archeologische waarde.	• Behouden, versterken en benadrukken historische en huidige dijken • Herkenbaar en zichtbaar maken verschillende waterlopen, ontginningswegen, waterlopen, linten en erven, boomgaarden • Respecteren historische kernen • Behouden en zichtbaar maken woerden • Historische relicten gebruiken als basis voor ontwerp nieuwe ontwikkelingen.
Kern	Vestingwerken, singels, historische (compacte) kernen, gebieden van de Slag om Arnhem, kerken en ontsluitingswegen. Jansbeek (via nieuw ontwerp weer bovengronds gehaald) historische stadskelders, middeleeuwse en historische gebouwen en wederopbouw monumenten	• Uit verschillende perioden Vestingwerken zichtbaar en beleefbaar maken (incl. singels) • Zichtbaar maken beken en ligging aan de rivier • Zichtbaar houden radialen met aantakking aan de singel • Behoud in verloop van stad naar landschap • Conserveren en versterken gebouwen en structuren, kenmerkend voor de perioden waaronder middeleeuwen, 19e eeuw, wederopbouw • Ontwerpopgave met herinnering aan WOII en Slag en Arnhem als basis

Autonome ontwikkeling

Er is al uitgebreid beleid op het gebied van cultuurhistorische waarden. Met de tekst en verbeelding in eerdergenoemde beleidsstukken, plus wetgeving op dit gebied, wordt ingezet op ‘behoud door ontwikkeling’. Dit is bijvoorbeeld vastgelegd in beschermde stadsgezichten, monumenten, maar ook in bestemmingsplannen (voor beschermde landschappen). In de autonome ontwikkeling is echter ook sprake van ontwikkelingen die een grote ruimteclaim hebben. Verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit kunnen hun stempel drukken op het Arnhemse landschap.

Dit leidt mogelijk tot een aantasting van cultuurhistorische kenmerken en waarden. Het overgrote deel van het beleid op het gebied van cultuurhistorie is gericht op het versterken ervan, maar in de autonome situatie is er kans op aantasting van cultuurhistorische waarden in de stad en omliggend landschap. De autonome ontwikkeling wordt voor het onderdeel cultuurhistorie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator cultuurhistorische waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Ambitie duidt op een versterking van de waarden.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om ook cultuurhistorische waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit kan tot een verbetering van de zichtbaarheid en herkenbaarheid van cultuurhistorische waarden,	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Als gevolg van deze ambitie gaat Arnhem investeren in waardevolle en monumentale gebouwen en stadsgezichten	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten, de voorwaarde van Arnhem dit op ingepaste wijze te realiseren beperkt de effecten.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaande cultuurhistorische waarden is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in de omgeving hiervan worden toegevoegd, zoals windmolens en zonnepanelen. Het effect van deze elementen wordt als negatief beoordeeld.	

Toelichting effectbeoordeling

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3 Archeologie en aardkundige waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Archeologische en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator archeologische en aardkundige waarden is gekeken naar de belangrijkste gebieden met archeologische en aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Wanneer er beleid is om de waarden te beschermen en behouden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk

Huidige situatie

Op onderstaand kaart is een uitsnede van de Archeologie Monumentenkaart (AMK) te zien. Hier zijn de volgende gebieden opgenomen: Terrein van zeer hoge archeologische waarden (beschermd), terrein van zeer hoge archeologische waarde, terrein van hoge archeologische waarde en terrein van archeologische waarde. Zoals te zien op de kaart zijn er meer dan 30 gebieden binnen de gemeentegrenzen met archeologische waarden. Archeologische monumenten in de gemeente Arnhem variëren uit de Middensteentijd, Bronstijd, IJzertijd, de Romeinse Tijd tot aan de middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De grootse concentratie terrein met zeer hoge archeologische waarden ligt bij Groot Warnsborn waar een groep grafheuvels is gelegen. Voorbeelden van meer recente archeologische monumenten zijn bouwwerken in het kader van de luchtverdediging bij vliegveld Deelen en bouwwerken voor de IJsellinie in de uiterwaarden van Meinerswijk.

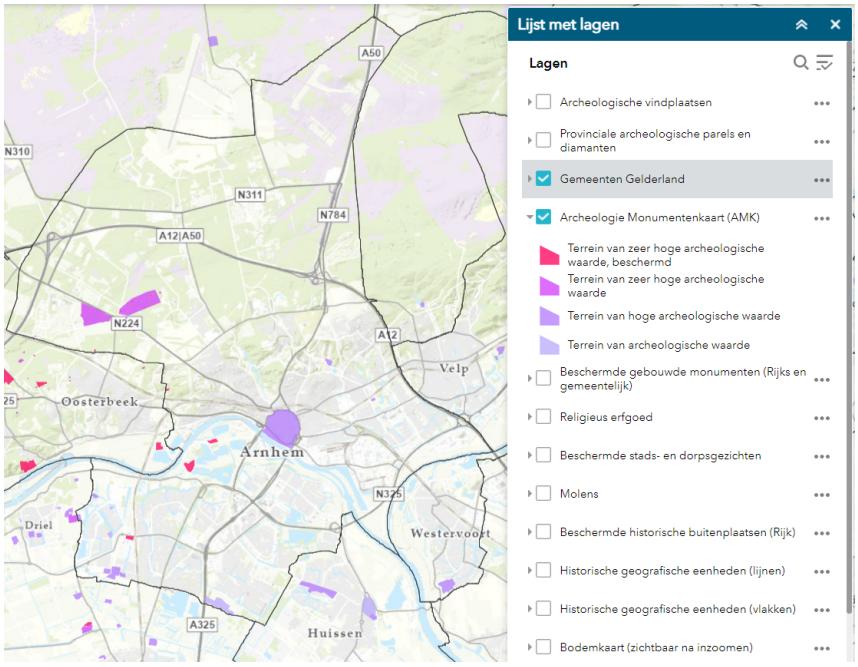

Figuur 4.2 Uitsnede Archeologische Monumentenkaart (Bron: Atlas van de leefomgeving)

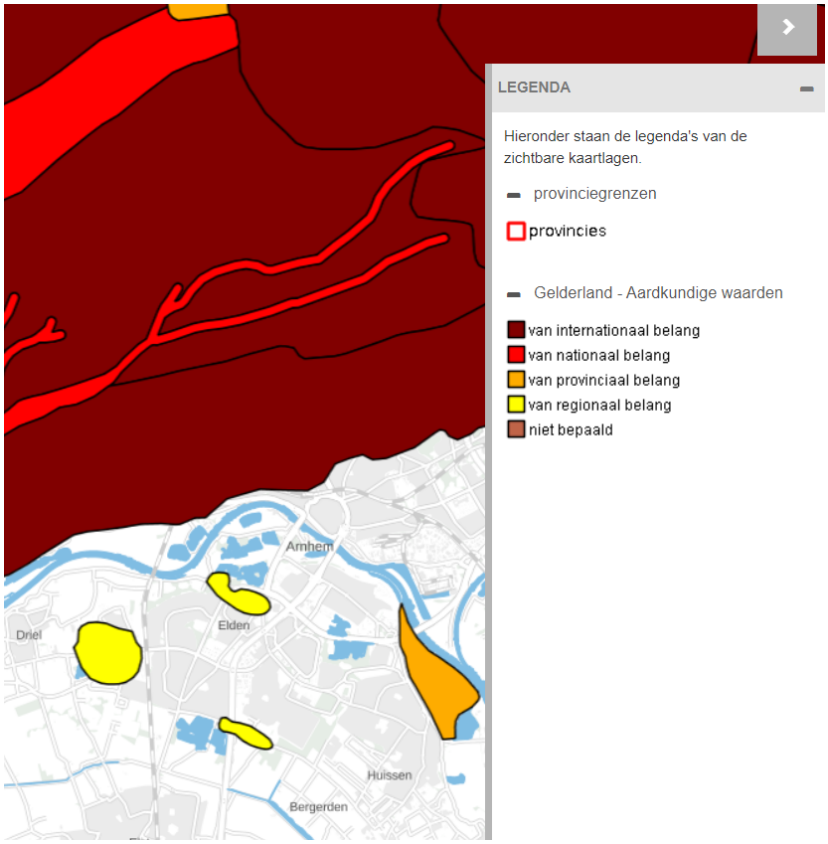

Figuur 4.3 Aardkundige waarden in en nabij gemeente Arnhem

Verder is de bescherming van archeologie een verantwoordelijkheid van de gemeente volgens de Monumentenwet en zijn archeologische waarden en verwachtingsgebieden veelal beschermd via archeologische dubbelbestemmingen in het bestemmingsplan. Naast deze juridisch-planologische bescherming heeft de gemeente weinig extra beleid op het gebied van archeologie. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling worden enkele grootschalige ontwikkelingen verwacht zoals plannen voor woningbouw waarvoor ingrijpende bodemingrepen nodig zijn. Bovendien neemt ook de ruimteclaim op de ondergrond in de autonome ontwikkeling toe. De verwachting is dat deze ontwikkelingen niet plaats gaan vinden op archeologische monumenten. De autonome ontwikkeling zal de waarde van archeologische monumenten niet verslechteren. De autonome ontwikkeling voor archeologische waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Zoals blijkt uit bovenstaande kaart 4.3 zijn er binnen en nabij de gemeentegrenzen van Arnhem aardkundige waarden aanwezig. De gebieden van belang zijn hierna beschreven:

Gebieden van internationaal belang:
Stuwwal van Zuid-oost Veluwe en Sandr van Wolfheze

Gebieden van nationaal belang:

- Stuwwal bij Oud-Reemst
- Droogdalsysteem op de Rhedensche Heide (Posbank)

Gebieden van provinciaal belang

- Deelensche Veld
- Huissensche Waarden-noord

Gebieden van regionaal belang

- Dijkdoorbraak bij Elden
- Komgebied 't Vlot bij Schuytgraaf
- Zandopduiking bij Rijkerswoerd west van Huissen

Figuur 4.4 Beschermde leemgronden in Arnhem Noord

De komende jaren wordt de bestemming 'beschermde leemgrond' stapsgewijs overgenomen in reguliere bestemmingsplannen. Daardoor worden ontwikkelingen in de ondergrond niet uitgesloten, maar worden deze pas toegestaan als aangetoond kan worden dat de leemlaag intact blijft. Vanwege verdere verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit zullen er nieuwe activiteiten in de bodem en ondergrond plaatsvinden. Hierdoor is de verwachting dat in de autonome ontwikkeling de aardkundige waarden in de ondergrond onder druk komen te staan. Omdat dergelijke gebieden wel zijn aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus en het beleid er op is gericht deze waarden te behouden, is de verwachting dat de aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling behouden blijven. De aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling worden beoordeeld als **redelijk**.

In de bijlage ‘Kernkwaliteiten Nationale Landschappen’ bij de Omgevingsverordening Gelderland zijn aardkundige waarden opgenomen als onderdeel van landschappelijke kernkwaliteiten.
Via het bestemmingsplan ‘Leemlagen’ zijn leemlagen in de ondergrond beschermd. Dit is planologisch geregeld om de bijzondere sprengbeken met cultuurhistorische waarden te beschermen. In de huidige situatie zijn aardkundige waarden aanwezig en aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus. Er zijn aardkundige waarden aanwezig en er is beleid om deze te behouden. De huidige situatie van het onderdeel aardkundige waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator archeologie en aardkundige waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Zichtbaarheid van het landschap indiceert een behoud hiervan. Dit wordt als positief beoordeeld voor archeologie een aardkundige waarden	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Te verwachten is dat de inpassing van zonnepanelen en winmolens rekening houden met archeologie en aardkundige waarden, dit komt echter niet een-op-een terug in de Omgevingsvisie	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	In tegenstelling tot landschap en cultuurhistorie affecteren zonnepanelen archeologie in directe zin minder dan dat ze landschap en cultuurhistorie affecteren. Om die reden is deze beleidsuitspraak beoordeeld als neutraal in het kader van archeologie en aardkundige waarden.	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Overige beleidsuitspraken (met betrekking tot de opwek van duurzame energie) die gerelateerd zijn aan archeologie en aardkundige waarden zouden negatief kunnen zijn, ware het niet dat de verwachting is dat deze elementen naar verwachting zoveel als mogelijk ingepast worden en dat er wetgeving bestaat omtrent ingrepen in de bodem.

Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte invloed** is op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Afname aandeel groene woonmilieus	Aandeel groene woonmilieus blijft ongeveer gelijk	Aandeel groene woonmilieus neemt toe

Beoordelingssystematiek

Aan de hand van het aandeel stedelijke versus groene woonmilieus kan bepaald worden of de verdichtingsopgave van Arnhem succesvol uitpakt. Arnhem is voornemens de gebieden die momenteel al als stedelijk worden geclassificeerd te verdichten en uitbreiding in ‘groene’ gebieden groen te houden. Dit betekent dat gebieden die als Groen-stedelijk (wijken met een lage dichtheid en relatief veel groen) niet verder mogen vergrijzen/verdichten.

Huidige situatie

Zoals zichtbaar in figuur 4.5 bestaat Arnhem met uit de woonmilieus Centrum Stedelijk, Stedelijk vooroorlogs, Stedelijk naoorlogs compact, Stedelijk naoorlogs grondgebonden, Groen-stedelijk en Landelijk bereikbaar. Met name grote delen van Arnhem Noord zijn geclassificeerd als Groen-stedelijke woonmilieus (29 buurten in totaal, 36% van alle buurten). Samen met woonmilieu Landelijk bereikbaar (5 buurten) betekent dit dat 41% van de buurten in Arnhem als ‘groen’ kunnen worden omschreven. Gezien het grote aandeel groene woonmilieus dat de stad kent wordt de huidige situatie beoordeeld als **goed**.

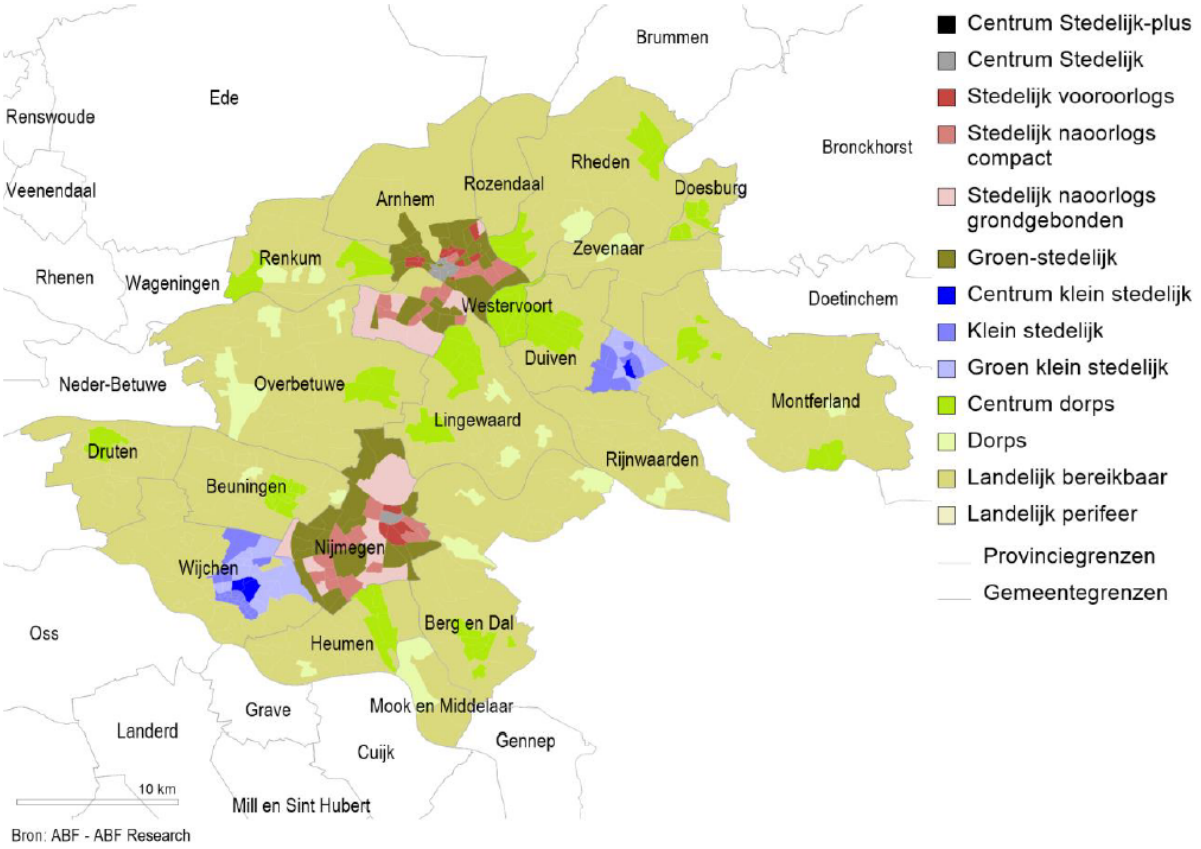

Figuur 4.5 Woonmilieus in de Regio Arnhem-Nijmegen (bron: ABF Research)

Autonome ontwikkeling

In Arnhem zijn versnellingslocaties voor woningbouw en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. Veel specifieker zijn de locaties voor woningbouw in de autonome ontwikkeling nog niet ingetekend. Arnhem Noord, waar een groot deel van de Groen-stedelijke buurten liggen, komt niet voor in deze plannen. Om die reden wordt verwacht dat in de autonome ontwikkeling het aandeel ‘groene’ woonmilieus ongeveer gelijk blijft, waarop deze als **redelijk** wordt beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene gebieden in Arnhem. Deze worden wel extra belicht, maar van uitbreiding is geen sprake.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We versterken het contrast van onze wijken	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Ambitie zet in op behoud van groen grondgebied en hint naar woningbouw in bestaande grijze gebieden in plaats van de groene randgebieden.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	-	Objecten als zonnepanelen en windmolens, hoe goed ook ingepast, zorgen voor een afname van groen grondgebied	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	-	Het ontwikkelen van woningen nabij groene gebieden doet naar verwachting afbreuk aan groene gebieden. Daarnaast wordt verwacht dat de hoeveelheid groen die gerealiseerd wordt op herontwikkellocaties niet opdoet tegenover het aandeel verstening.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem doet een groot aantal beleidsuitspraken over het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat het beleid uit de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft.

5 Een groene gezonde en veilige stad

5.1 Natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/ GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema natuur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet natuurbescherming	Het wettelijke beschermingsregime voor gebieden, soorten en houtopstanden. De wet natuurbescherming voorziet onder andere in implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.
	Deltaplan Biodiversiteit	Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een beweging waarin bedrijven, boerenorganisaties, banken, natuurorganisaties, wetenschappers, overheden en nu ook burgers intensief samenwerken aan het ombuigen van biodiversiteitsverlies naar herstel, om zo een systeemverandering te realiseren.
Provinciaal/ regionaal	Omgevingsverordening	Hierin staat onder andere waar het Gelders Natuur Netwerk [GNN] en Groene Ontwikkelingszone [GO] is gelegen en wat de regels daarvoor zijn.
	Natuurbeheerplan 2021	Het jaarlijkse Natuurbeheerplan geeft een beeld van waar welke natuur binnen het GNN en GO ontwikkelt kan en gaat worden. Daarnaast omvat het ambities en doelen voor specifieke natuur. Voor GNN en GO zijn per deelgebied kernkwaliteiten geformuleerd.
Lokaal	Bomenplan Arnhem (2020)	Aanvulling op de groenvisie 2017 – 2035 met specifieke aandacht voor ambities met bomen, aanplant, beheer en kap. Arnhem wil meer bomen, meer groenmassa en daarmee een groenere stad. Voorwaarden daarbij zijn kwaliteit en toekomstbestendigheid. Dit zal gebeuren door meer bomen aan te planten. Het kapbeleid is ‘nee, tenzij’. In het bomenplan wordt beschreven hoe om te gaan met bestaande bomen bij een conflict. Hoe kan het belang van bomen afgewogen worden tegen andere belangen.
	Groenvisie 2017 - 2035	In de groenvisie staat de koers voor het groenbeleid. Dat groenbeleid luidt: een robuust Groen-blauw raamwerk, dus de stedelijke hoofdgroenstructuur, voor de stad en haar inwoners. Deze visie biedt de basis voor de (planologische) bescherming en regels voor groen in de gemeente.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
	Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025	De biodiversiteitsagenda is de nadere uitwerking van de groenvisie op het gebied van biodiversiteit. Hierin staat opgenomen wat er al gebeurt en wat er tot 2025 gaat gebeuren om de doelen rondom biodiversiteit uit de groenvisie te halen.

5.1.1 Natura2000

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Natura 2000	Staat van instandhouding	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Natura 2000 is gekeken naar de staat van instandhouding van deze gebieden in de gemeente Arnhem. Binnen het criterium is gekeken naar de kwaliteiten, de redenen van aanwijzing als Natura 2000 gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie in de Natura 2000 gebieden de Veluwe en de Rijntakken. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

Huidige situatie
Natura 2000 is het samenhangende netwerk van beschermde natuurgebieden in de Europese Unie, bestaande uit Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden. Landen wijzen beschermingszones aan en stellen een beheerplan op om de natuurwaarden in deze natuurgebieden te behouden, te vergroten of te verbeteren. De Europese afspraken zijn in Nederland vastgelegd in de Wet natuurbescherming. In Nederland gaat het om ruim 160 gebieden, waarvan er 2 geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem zijn gelegen. Het gaat om het gebied van de Veluwe en de Rijntakken.

Deze twee Natura 2000-gebieden worden toegelicht aan de hand van het opgestelde beheerplan. Daarbij wordt stil gestaan bij de kwaliteiten van het gebied, de redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie.

Stikstofdepositie vormt een belangrijk thema voor Natura 2000 gebieden. Door de verzurende of vermestende invloed van stikstofdepositie kan een habitat significant worden aangetast. Elk habitattype kent daarom een Kritische Depositiewaarde (KDW). De KDW is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat aangetast wordt. Een habitattype wordt als stikstofgevoelig aangemerkt wanneer de KDW lager is dan 2400 mol per hectare per jaar. Wanneer de daadwerkelijke stikstofdepositie hoger is dan de KDW wordt gesproken over overbelasting door stikstof.

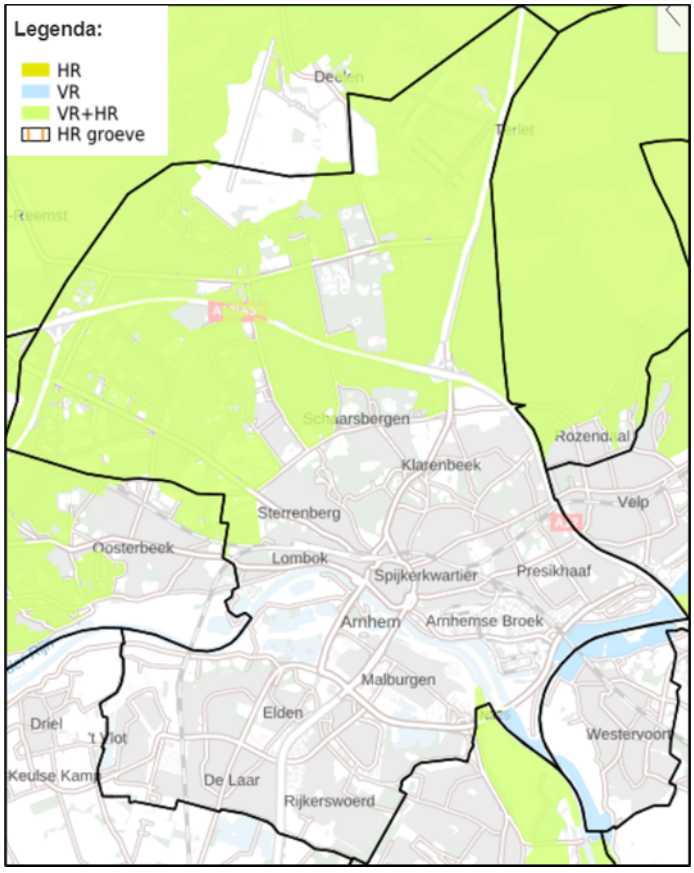

Figuur 5.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving (HR = Habitatrichtlijnengebied en VR = Volgelrichtlijnengebied)

Huidige situatie Natura 2000-gebied Veluwe[3]

Kwaliteiten Veluwe

Het Natura 2000-gebied van de Veluwe is een groot en waardevol natuurgebied van internationaal belang. Het gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 88.370 hectare. De Veluwe bestaat voornamelijk uit bos- en natuurgebied met droge bossen, droge en natte heide, stuifzanden en vennen. De Veluwe is ontstaan uit een aantal stuwwallen die in de voorlaatste ijstijd door het duwende landijs zijn gevormd. Daarna, ongeveer 150.000 jaar geleden, is het gebied verder gevormd door de ontwikkeling van de Rijndelta en later door afdekking met dekzanden en stuifzanden. In feite is de Veluwe een groot voedselarm, waterdoorlatende zandoppervlak in de Rijndelta. Zonder menselijk ingrijpen zou het gebied bestaan uit loofbos met langs de randen van de stuwwallen beboste veengebieden. Door de tijd heen is de mens in grote mate bepalend geweest voor de op de Veluwe aanwezige planten- en dierensoorten. Plaatselijk komen in de heiden natte en droge heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, vennen, hoogveenkernen en schraallanden voor. Langs de rand van de Veluwe komen op enkele plaatsen (spreng)beken voor, waar beekvegetaties en bronbossen voorkomen. Het gehele gebied van de Veluwe moet worden bekeken als een historisch cultuurlandschap waaraan specifieke ecologische waarden zijn toegekend. Omdat het voornamelijk een cultuurlandschap is, hangen de ecologische waarden samen met het gebruik van het gebied door de mens gedurende de millennia.

[3] Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057) Provincie Gelderland (2018).

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Veluwe
Het Natura 2000-gebied Veluwe is aangewezen vanwege de waarde van het gebied voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en broedvogels. Vanwege deze waarde zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. De instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in het beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe[4].

Kernopgave Veluwe
De algemene kernopgave die geldt voor de Veluwe op landschapsschaal is de kernopgave voor alle Natura-2000 gebieden op hogere zandgronden. De kernopgave daarbij is vastgelegd in het Natura 2000 Doelendocument LNV (2006):

'Vergroten van interne samenhang van gebieden door herstel van evenwichtige verdeling van open en gesloten terreinen met meer geleidelijke overgangen van zandverstuivingen, heide, vennen, graslanden en bos. Versterken van het ruimtelijke netwerk van bos, heide of stuifzandgebieden, waarbij tussenliggende gebieden gebruikt kunnen worden als stapstenen, met name voor soorten als reptielen en vlinders. Versterken van overgangen van droge naar natte gebieden, zoals beekdalen en herstel van vennen op landschapsschaal'.

Knelpunten
Er zijn diverse knelpunten op de natuur op de Veluwe van toepassing die een gunstige instandhouding van de habitats en soorten schaden of in de weg staan. Het gaat bijvoorbeeld om het ontbreken van of onzorgvuldig beheer. Onzorgvuldig beheer zal leiden tot verdwijnen van soorten en daarmee afname van de kwaliteit van het habitattype als geheel. De natuur op de Veluwe wordt daarnaast gekenmerkt door een hoge mate van voedselarmoede. Er is sprake van verzuring en vermesting door stikstofdepositie. Dit leidt niet alleen tot ernstig vitaliteitsverlies van planten en bomen. Het werkt ook door bij dieren die van deze planten en bomen afhankelijk zijn. Dat betekent dat de instandhouding van de gehele levensgemeenschap negatief wordt beïnvloed. Een derde knelpunt dat genoemd wordt in het beheerplan is verdroging. Verdroging lijdt tot kwaliteitsverlies, verhoging van de gevoeligheid voor andere factoren zoals stikstof en uiteindelijk het verdwijnen van de habitat. Ook verstoring door andere functies zoals wonen, werken, vervoer en recreatie vormt een knelpunt voor de Veluwe. Recreatie is daarin een bijzondere verstoringsbron. Terwijl andere verstoringsbronnen vastliggen op een locatie, verspreiden recreanten zich door de natuur. Bij onvoldoende rust zullen met name storingsgevoelige soorten teruglopen of zelfs verdwijnen. Een vijfde knelpunt is vervuiling. Over de precieze effecten van vervuiling op de Veluwe is echter nog veel onduidelijk, verder onderzoek zal meer inzicht moeten geven. Ten slotte vormt ook het verlies aan ruimtelijke samenhang een belemmering voor de staat van instandhouding.

Staat van instandhouding
De meeste habitattypen op de Veluwe vertonen een negatieve trend. Voornamelijk als gevolg van de vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Daarnaast blijkt uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. In het beheerplan zijn voor de verschillende habitattypen doelstellingen voor de oppervlakte en kwaliteit opgenomen.

[4] Beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe: https://www.gelderland.nl/Beheerpan-N2000-maart-2018

Voor de habitatrichtlijn- en de vogelrichtlijnsoorten is ook de doelstelling en de draagkracht voor het aantal paren opgenomen. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Voor broedvogels op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig of onbekend. Enkel het perspectief voor de nachtzwaluw is gunstig. Voor wat betreft de instandhoudingsdoelen is behoud, verbetering en of uitbreiding gewenst.

Stikstofdepositie Veluwe
Op de Veluwe is sprake van overbelasting door stikstof. Vermesting en verzuring door stikstofdepositie vormen knelpunten die optreden voor habitats en leefgebieden op de Veluwe. Voor bijna alle habitattypen op de Veluwe is de hoge stikstofstofdepositie de belangrijkste negatieve factor.

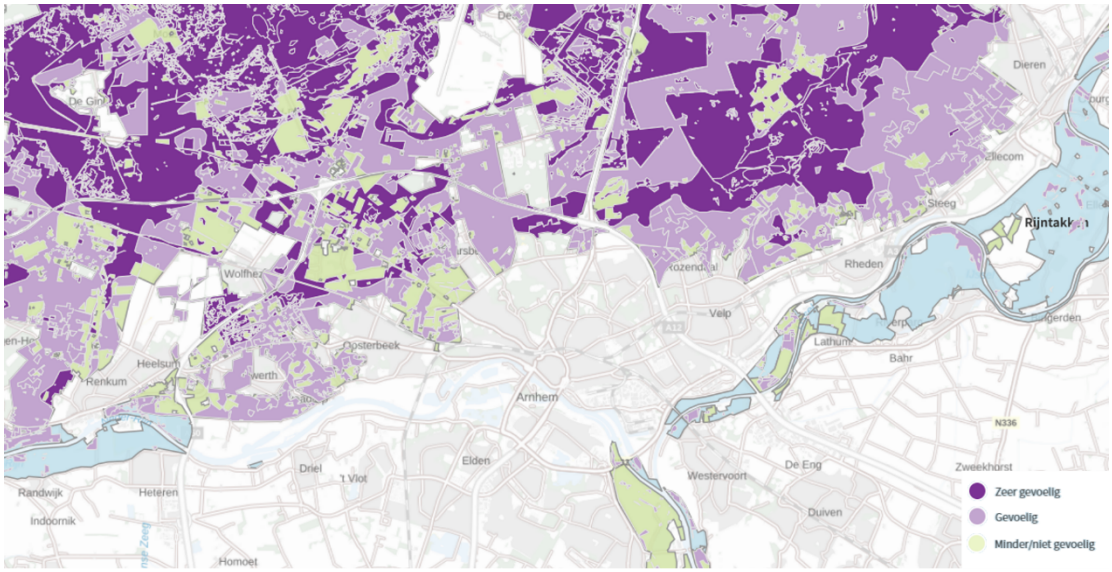

Figuur 5.2 Stikstofgevoeligheid gebieden Veluwe en Rijntakken (bron: Aerius calculator)

Huidige situatie Natura 2000 gebied Rijntakken
Kwaliteiten Rijntakken
Het gehele gebied van de Rijntakken is ruim 23.000 ha groot. Het hele gebied is aangewezen als vogelrichtlijn en ongeveer 8.350 hectare is aangewezen als vogel- en habitatrichtlijn. Rijntakken bestaat uit vier deelgebieden waarvan twee deelgebieden binnen de gemeente Arnhem liggen, namelijk Gelderse Poort en Uiterwaarden IJssel. De Gelderse Poort vormt het begin van de Rijndelta. De Rijn komt hier door een stuwwal Nederland binnen. Het gebied is een rivierenlandschap tussen de Duitse grens en Arnhem en Nijmegen. De rivier is een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen.

Met name in perioden van hoog water vormt de rivier door erosie en sedimentatie het landschap. In de uiterwaarden van de rivier bevinden zich gevarieerde natuurgebieden. De uiterwaarden zijn breed en er komen zandafzettingen uitgravingen voor. De uiterwaarden bestaan grotendeels uit open water, moeras, ruigtes, wildenbos en verschillende typen grasland. Op hooggelegen stroomruggen en oeverwallen komen stroomdalgraslanden, glanshaverhooilanden en lokaal ook hardhoutooibossen voor. In het reliëfrijke landschap liggen graslanden, akkers, (moeras)bosjes, open water, rietvelden en moerassen. Binnendijks polderlandschap bestaat vooral uit graslanden, moerasbos, kleine waterlopen, akkers en rietlanden. Hier bestaan ook nog enkele oude rivierlopen. Het deelgebied Uiterwaarden IJssel omvat het systeem van de rivier de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Het gebied Uiterwaarden IJssel omvat de oevers van de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied. Verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Vergeleken met de Gelderse Poort kent de IJssel een beperkte dynamiek. Mede ook doordat de loop van de IJssel sterk is vastgelegd zijn landschapsvormende processen als erosie en sedimentatie, beperkt aanwezig.

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Rijntakken
In het beheerplan Natura 2000-gebied Rijntakken[5] zijn de instandhoudingsdoelen van habitattypen, habitatrichtlijn- en vogelrichtlijnsoorten opgenomen. Hierbij zijn de doelstellingen voor oppervlakte, kwaliteit, kwantiteit en de verspreiding opgenomen. Over het algemeen geldt dat de instandhoudingsdoelen zijn gericht op behoud en in meerdere gevallen op versterking of uitbreidingsdoelen.

Kernopgave Rijntakken
In het beheerplan voor het natura 2000-gebied de Rijntakken staat het behoud van biodiversiteit centraal. Voor de Rijntakken zijn 59 Natura 2000-doelen geformuleerd: 15 habitattypen o.a. stroomdalgraslanden en ooibossen, 11 habitatsoorten ‘niet vogels’ (vissen, zoogdieren en amfibieën), 11 broedvogels en 22 niet-broedvogels.

Staat van instandhouding
Uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland blijkt dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Stikstofdepositie Rijntakken
Een aantal van de Natura 2000 doelen in de Rijntakken is gevoelig voor depositie van stikstof afkomstig van landbouw, infrastructuur of andere sectoren. Voor droge graslanden zoals in het bijzonder de habitattypen stroomdalgrasland en glanshaverhooiland geldt dat ze gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Er bevinden zich veel bedrijfsterreinen en individuele bedrijven grenzend aan, omgeven door of nabij het Natura 2000 gebied-Rijntakken.

[5] https://www.gelderland.nl/Definitief-beheerplan-Natura-2000-gebied-Rijntakken

Het belangrijkste mogelijke effect is vermesting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie vormt een knelpunt in het behalen van de instandhoudingsdoelen.

Conclusie huidige situatie Natura 2000-gebieden
Met de bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie op de Veluwe wordt getoetst op de staat van instandhouding. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig of zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding. Voor broedvogels die ook aanwezig zijn op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig. Daarnaast resulteert stikstofdepositie in een overbelasting voor het gehele gebied. Met het bovenstaande wordt de conclusie getrokken dat er sprake is van aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten en habitattypen. Ook de staat van instandhouding van Natura 2000-gebied Rijntakken wordt getoetst op basis van bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie. Er kan geconcludeerd worden dat er voor Rijntakken sprake is van beperkte aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten- en habitattypen. Per saldo wordt de huidige situatie voor de indicator Natura 2000 beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling
Autonome ontwikkeling Veluwe
Voor het Natura 2000-gebied de Veluwe zijn uitgebreide beheersmaatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Het beheerplan is vastgesteld in 2017 voor de periode 2018 – 2024. De uitvoering van de maatregelen wordt beschouwd als de autonome ontwikkeling. De maatregelen in dit beheerplan voor de Veluwe zijn gericht op het voorkomen van verdere achteruitgang. Met name stikstofdepositie vormt een knelpunt op de Veluwe. Specifiek gaat het om de effecten van vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Verdere knelpunten vormen verstoring door recreatie en verdroging en versnippering van habitats en leefgebieden. Uitbreidingsdoelstellingen zijn voor de eerste planperiode niet het hoofddoel, maar als er zich kansen voordoen, kunnen deze worden opgepakt. In de tweede en derde planbeheerperiode zal de nadruk komen te liggen op kwaliteitsverbetering en uitbreidingsdoelstellingen. Er is namelijk de ambitie om de komende beheerperioden ongeveer 55 ha aan onder andere bos- heide en zandverstuivingshabitats om te vormen en of uit te breiden. Gezien de knelpunten en de nog voortdurende looptijd van het beheerplan is er sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling Rijntakken
Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken zijn uitgebreide maatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Daarna wordt bekeken of het plan moet worden verlengd of bijgesteld. Dit beheerplan is opgesteld voor de periode 2019-2025. De uitvoering van de maatregelen uit de beheerplannen wordt in deze beschouwd als autonome ontwikkeling. De maatregelen in het beheerplan voor de Rijntakken zijn met name gericht op herstelmaatregelen. Aan de doelstellingen voor moerasvogels en stroomdalgraslanden is een hoge urgentie verbonden.

Stikstofdepositie is voor een aantal habitattypen zoals stroomdalgraslanden en glanshaverhooiland en leefgebieden een knelpunt. Verstoring van (niet-)broedvogels en habitatrichtlijnsoorten is met name te verwachten door recreatieve ontwikkeling. Er zijn knelpunten door stikstofdepositie en verstoring. De maatregelen die in het beheerplan zijn opgenomen vallen onder de autonome situatie en zijn pas in 2025 afgerond. Daarom is in de autonome ontwikkeling sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen.

Vanwege de nog voortdurende looptijd van de beheerplannen van Rijntakken is het nog onduidelijk of de beoogde maatregelen gerealiseerd kunnen worden, en wat het effect daarvan is. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Natura 2000 is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op Natura2000 gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat mogelijk kan leiden tot verstoring.	De groenverbindingen die versterkt worden zijn de verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. De verwachting is dat voornamelijk de verbindingen tussen de Veluwe en de parken van invloed is op het Natura2000 gebied de Veluwe. De invloed op Natura000 gebied Rijntakken is naar verwachting beperkt.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de directe gevolgen voor Natura 2000-gebieden, die aan de rand van de gemeente liggen, naar verwachting beperkt. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de status van de Natura 2000-gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden binnen de gemeente geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de Natura2000 gebieden. Meer recreatiegebieden buiten Natura 2000-gebieden kunnen leiden tot een afname van recreatie binnen Natura 2000-gebieden. Wanneer juist mee recreatie in Natura 2000-gebieden wordt toegestaan zal het effect negatief zijn.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de gevolgen voor natuurgebieden naar verwachting gering. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden. Uitbreiding in de buurt van Natura 2000-gebieden kan leiden tot verstoring door onder andere extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid.	liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	De bestaande OV-structuur blijft behouden en moet de ruggengraat vormen van de stad en regio. De hoogwaardige OV-structuur, waaronder Trolley 2, wordt verder uitgebreid. Daarnaast worden sporen beter benut, waaronder Spoorknoop Oost en wordt er een extra halte geplaatst op het spoor richting Zevenaar. De verwachting is dat de uitstoot door autoverkeer afneemt, wat naar verwachting een positief effect heeft op Natura 2000 gebieden.
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat per saldo het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN)

Het gaat bij deze indicator om gebieden binnen het Gelders Natuur Netwerk die buiten Natura2000 gebieden vallen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan weidevogelgebieden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gelders Natuur Netwerk (GNN) buiten Natura2000 gebieden	Staat van instandhouding soorten en habitattypen	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator Gelders Natuur Netwerk is gekeken naar de kernkwaliteiten en de instandhoudingsdoelen van de gebieden die onder het Gelders Natuurnetwerk vallen in Arnhem. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

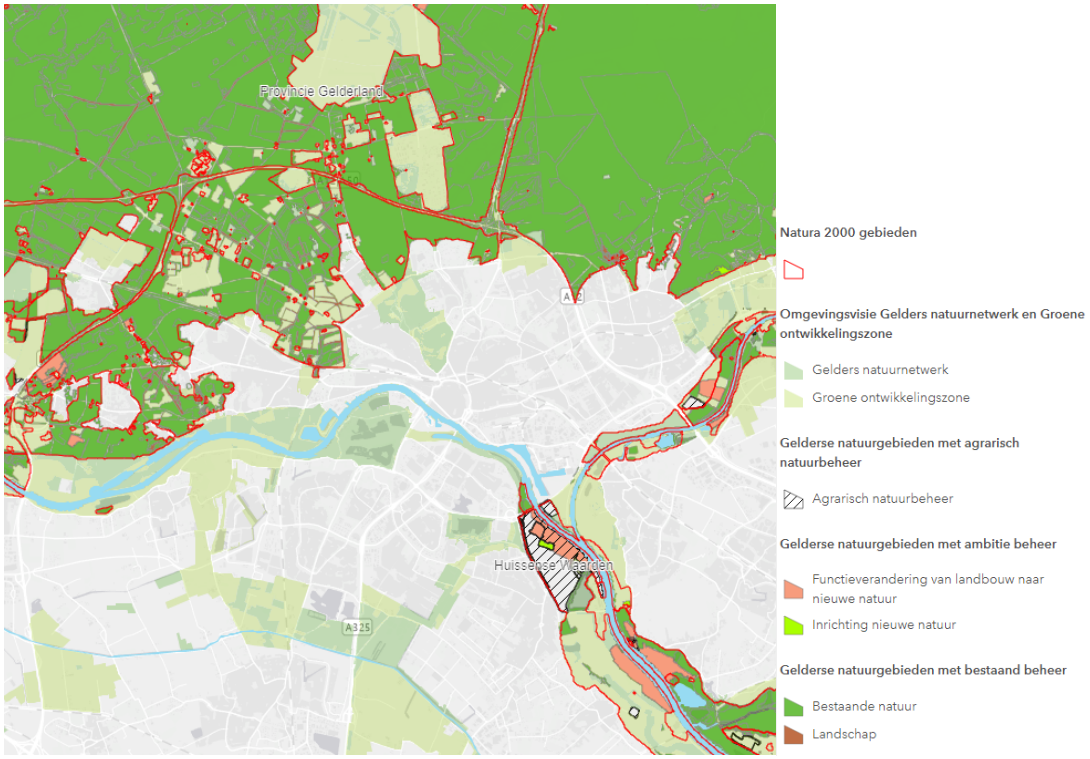

Figuur 5.3 Natura 2000-gebied en GNN nabij Arnhem

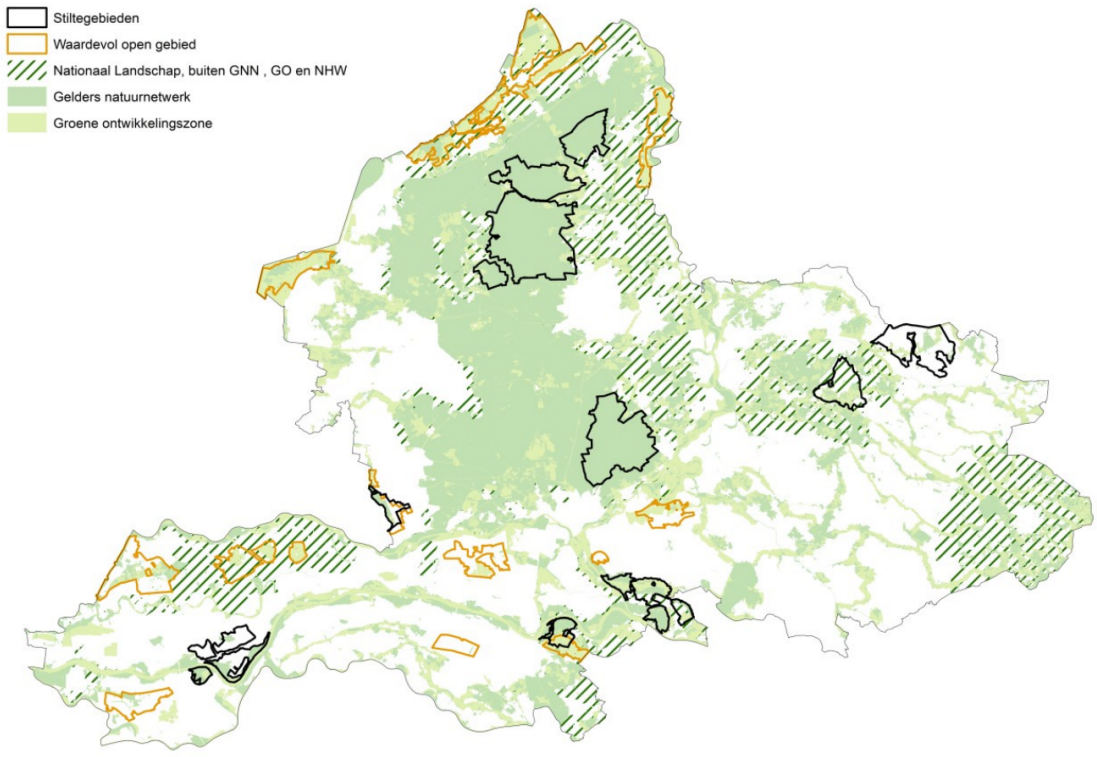

Figuur 5.4 Groene ontwikkelzones gemeente Arnhem[6]

[6] Bron: www.commissiemer.nl/projectdocumenten/00001025.pdf)

Op bovenstaande kaarten is het Gelders Natuurnetwerk, of wel het provinciale Natuurnetwerk Nederland, te zien. Ook is in de bovenste kaart het Natura-2000 gebied afgebeeld zodat duidelijk wordt welke onderdelen van NNN buiten Natura-2000 gebieden liggen. In de onderste kaart zijn de weidevogelgebieden afgebeeld en is zichtbaar dat er geen weidevogelgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem liggen. Alleen net onder de bestuurlijke grenzen ten zuiden van de gemeente. In de Provincie Gelderland heb je ook zogenaamde GO-gebieden. Dit zijn Groene ontwikkelingszones, gebieden met een andere bestemming dan natuur dat ruimtelijk is verwegen met het Gelders natuurnetwerk, waaronder weidevogelgebieden en rustgebieden voor winterganzen.

Huidige situatie

Het natuurnetwerk Nederland is een netwerk van beschermde natuurgebieden in Nederland. Het netwerk helpt te voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. Het kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur. Vanaf 2014 zijn provincies verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurwerk. Het NNN bestaat uit de Natura 2000-gebieden, aangevuld met gebieden daarbuiten, zoals belangrijke weidevogelleefgebieden en natuur- en bosgebieden. De gebieden worden onderling verbonden door ecologische verbindingszones. In provincie Gelderland is dit nader uitgewerkt in het Gelders Natuurnetwerk (GNN) en de Groene Ontwikkelingszone (GO). De inrichting van de verbindingszones wordt gebaseerd op de habitateisen van een aantal ‘gidssoorten’. Binnen het Gelders Natuurnetwerk zijn dit bijvoorbeeld de boommarter, de roerdomp, de beekprik, kamsalamander en bruine vuurvlinder. Er mag vanuit worden gegaan dat, wanneer de verbindingszones gericht op deze soorten worden ingericht dat deze ook voor veel andere soorten als verbindingszone zullen functioneren. Onderstaande tabel geeft de belangrijkste kernkwaliteiten van de GNN gebieden in de gemeente Arnhem, evenals de relevante GNN ontwikkelingsdoelen.

Per onderdeel van het GNN binnen Arnhem zijn kernkwaliteit en de ontwikkelingsdoelen benoemd. In het document ‘Voortgang Realisatie Gelders Natuurnetwerk’ (2020) wordt de stand van zaken opgemaakt van de realisatie van nieuwe natuur en ontwikkelingsdoelen. Gelderland heeft met het Rijk afgesproken om het GNN uiterlijk in 2027 af te ronden, maar heeft zichzelf ten doel gesteld om in 2025 het GNN klaar te hebben. 55% van de nieuw te realiseren natuur is einde 2018 gerealiseerd. De resterende opgave bestaat uit 10.500 hectare. De provincie ziet een aantal risico’s voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave. De kernkwaliteiten en ontwikkelingsdoelen zijn, zoals zichtbaar in bijlage 1 uitvoerig beschreven. In de huidige situatie is er sprake van een duidelijke inventarisatie van de kwaliteit van de verschillende onderdelen van het GNN. Zoals hierboven beschreven zijn er aan aantal risico’s in het behalen van de realisatie van GNN en de ontwikkelingsdoelen binnen het GNN. Gezien de uitvoerige ontwikkelingsdoelen en kernkwaliteiten met inachtneming van de risico’s op het behalen van de ontwikkelingsdoelen is sprake van beperkte aantasting. De instandhouding in GNN-gebieden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat GNN gebieden verder worden ingericht en beheerd. Daarnaast wordt de samenhang tussen de GNN gebieden verder versterkt door realisatie van ecologische verbindingen. Knelpunten zoals onvoldoende waterkwaliteit, verdroging, vermesting en verzuring, zijn echter zorgelijk en worden naar verwachting nog versterkt door klimaatverandering. Ook (intensieve) landbouw, bodemdaling en stikstof kunnen mogelijk negatieve effecten veroorzaken voor GNN-gebieden waardoor het aantal en de diversiteit aan natuurwaarden mogelijk aangetast worden of zelfs afnemen. De provincie ziet een aantal risico's voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Verder leidt de uitspraak van de Raad van State over de Programma Aanpak Stikstof tot vertragingen in de uitvoering. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave (Provincie Gelderland, 2020). Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling voor GNN-gebieden als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Gelders Natuur Netwerk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op GNN gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan	-	De ontwikkeling van woningen bij het groen of aan aantrekkelijke routes heeft naar verwachting een negatief effect op de GNN gebieden, die verspreid over de	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
een aantrekkelijke route		gemeente liggen. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename aan emissies. Daarnaast kan verstoring optreden door extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid, wat een negatieve impact kan hebben op er kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen.	zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Voornamelijk de ontwikkelingen in zuid en rondom de binnenstad liggen dichtbij NNN gebieden en kunnen daardoor een negatieve invloed hebben.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de staat van de GNN gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de GNN gebieden. Wanneer GNN gebieden worden aangewezen voor intensievere recreatie heeft dit naar verwachting juist een negatief effect.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van de GNN gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, worden negatieve effecten op GNN gebieden zoals hierboven beschreven beperkt of voorkomen. Tenzij de aanleg in GNN of GO plaatsvindt, dan zal het per saldo een negatief effect hebben.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden. Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

5.1.3 Biodiversiteit

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten	Afname biodiversiteit en weinig rode lijstsoorten	Gelijk blijven omvang biodiversiteit en gelijk blijven aantallen rode lijstsoorten	Toename biodiversiteit en toename aantallen rode lijstsoorten

Beoordelingssystematiek
Voor het criterium biodiversiteit is gekeken naar de omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten. Wanneer er sprake is van een toename van het aantal rode lijstsoorten zijn deze soorten beter beschermd en wordt de biodiversiteit beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van een afname van de omvang van de biodiversiteit en er zijn weinig rode lijstsoorten aangewezen wordt het criterium biodiversiteit in de huidige situatie of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De achteruitgang van biodiversiteit is samen met klimaatverandering één van de meest dringende problemen van de huidige tijd. Verschillende knelpunten dragen bij aan de achteruitgang van de biodiversiteit. Verarming, vermesting, verzuring en verdroging van de bodem, verstoring door recreatie en versnippering van leefgebieden hebben een negatieve invloed op de leefomstandigheden van verschillende soorten. Arnhem behoort tot de top 10 van Nederlandse gemeenten met de hoogste biodiversiteit. De gemeente staat op plek 7 met 4061 geregistreerde soorten[7]. Hierna wordt de biodiversiteit in de Arnhemse uiterwaarden, de Veluwe en het stedelijk gebied kort toegelicht.

[7] Opgenomen in Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025 (geregistreerde data via waarneming.nl)

In de Arnhemse uiterwaarden in het open water, grasland, moerasgronden en ooibossen zijn 1620 soorten[8] geteld waarvan o.a.

- 200 vogelsoorten (54 rode lijst)
- 20 zoogdiersoorten (7 soorten vleermuis, en verschillende rode lijst-soorten [Haas, Konijn, Marters, Hermelijn en Bunzing]).
- 600 plantensoorten

Vooral op de Arnhemse Veluwe gaat de biodiversiteit hard achteruit. De arme en verzuurde zandgronden zijn niet meer in staat zijn om voldoende vocht en voedingstoffen vast te houden. Dit is niet alleen slecht voor de biodiversiteit, maar maakt onze bossen ook kwetsbaar voor klimaatverandering. De afname in biodiversiteit op de Veluwe wordt veroorzaakt door de veel te hoge stikstofdepositie die de staat van de bodem aantast.

In het stedelijk gebied van Arnhem hebben een aantal soorten het moeilijk, omdat er weinig verblijfplekken over zijn, omdat tuinen verstenen. De ecologische benadering van natuurbeheer in stedelijk gebied heeft daarentegen bijgedragen aan meer vlinders en bijen. De gemeente Arnhem zet in op vergroening met de Groenvisie, het Bomenplan en de Biodiversiteitsagenda. Daarbij is het wel van belang welke keuzes de gemeente uiteindelijk maakt in soorten. De gemeente werkt momenteel al aan het herstellen, behouden en vergroten van biodiversiteit met de Biodiversiteitsagenda 2021 – 2025.

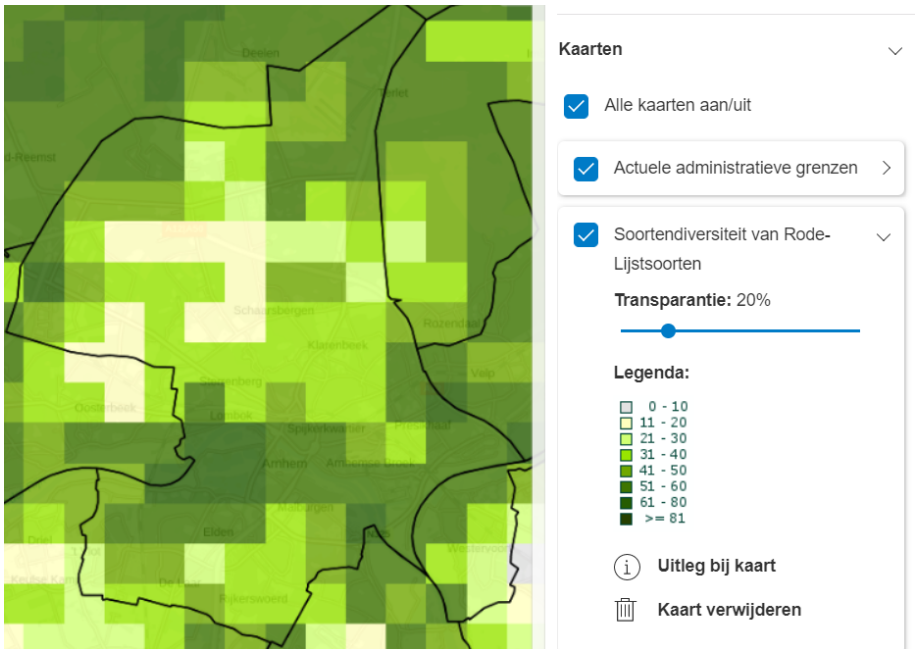

Figuur 5.5 Soortendiversiteit van Rode Lijstsoorten in gemeente Arnhem (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

[8] Bron: Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025

In bovenstaande kaart staat de geschatte soortendiversiteit van rode lijst soorten per kilometerhok in klassen voor de gemeente Arnhem. Deze kaart is gemaakt op basis van gegevens van de laatste 10 jaar uit de Nationale Databank Flora en Fauna. De zeven belangrijkste en best onderzochte soortgroepen zijn hierin samengenomen (vaatplanten, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en vogels. De kaart geeft relatieve en geen absolute soortenaantallen in klassen weer, waardoor relatief soortenrijke gebieden worden onderscheiden van relatief soortenarme gebieden op basis van zeven belangrijke soortgroepen. Relatief soortenarme gebieden in deze kaart zegt niets over het wel of niet voorkomen van beschermde soorten onder de Wet Natuurbescherming. Zichtbaar is dat de er relatief rijke rodelijstsoortgebieden liggen in Arnhem met name rond de uiterwaarden. Opvallend is dat de uitlopers van de Veluwe richting Arnhem relatief arm zijn aan soorten diversiteit van rode lijstsoorten. Over het algemeen geldt dat als een soort op de rode lijst staat dit positief is, aangezien de soort daarmee onder de aandacht staat. Daarnaast geldt dat hoe hoger de soortendiversiteit hoe beter. Dit hangt samen met de omvang van de biodiversiteit.

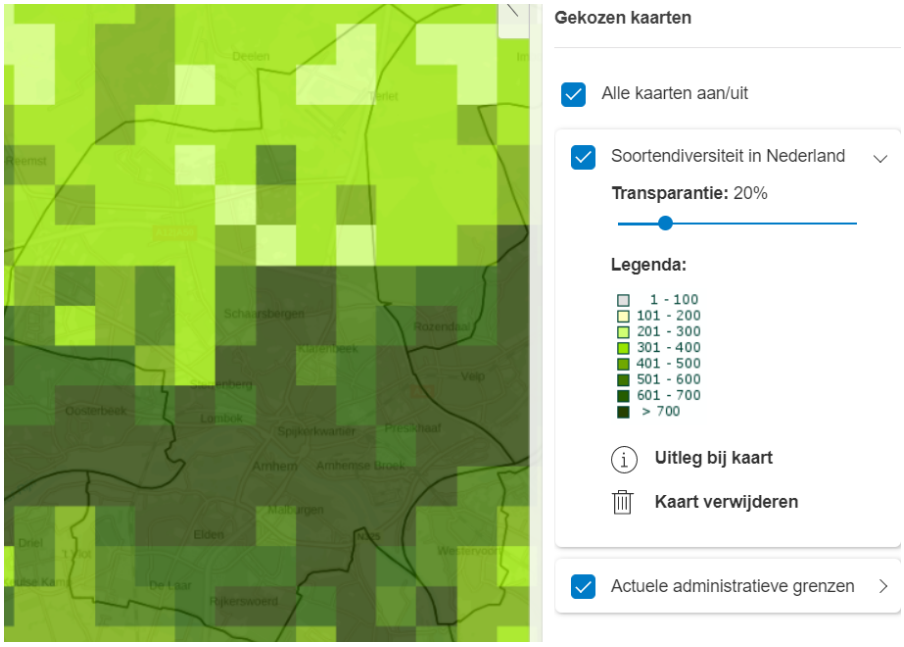

Figuur 5.6 Soortendiversiteit per kilometerhok in de gemeente Arnhem

Op bovenstaande kaart is de soortendiversiteit per kilometerhok afgebeeld. Zichtbaar is dat in grote delen van Arnhem de soortendiversiteit relatief hoog is (tussen de 400 en 700 soorten per kilometerhok). De biodiversiteit in de huidige situatie is een punt van aandacht. Met name op de Veluwe is door stikstofdepositie de biodiversiteit in gevaar. Tegelijkertijd voert de gemeente actief beleid om de biodiversiteit te herstellen, verbeteren of verhogen. Dit beleid wordt in samenhang met de klimaatopgave opgepakt. In de huidige situatie staat de biodiversiteit op de Veluwe onder druk vanwege de stikstofdepositie. Tegelijkertijd is beleid maken op biodiversiteit lastig, omdat het om een trend gaat die op een veel hoger schaalniveau speelt dan alleen op de Veluwe, in Arnhem of Nederland[9]. Die trend is daarmee lastig te beïnvloeden. De biodiversiteit in de huidige situatie in Arnhem wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

[9] https://www.clo.nl/indicatoren/nl1440-ontwikkeling-biodiversiteit-msa

Autonome ontwikkeling

Verschillende ontwikkelingen zijn van invloed op de biodiversiteit. Zo heeft klimaatverandering een negatieve impact op de biodiversiteit en dit neemt naar waarschijnlijkheid toe. Ook de impact van intensieve landbouw, verstedelijking en stikstofdepositie hebben negatieve gevolgen.
De gemeente voert in de huidige situatie al actief beleid op gebied van vergroening en biodiversiteit het is echter nog niet helemaal duidelijk of de gestelde doelen en ambities behaald worden. Zoals hiervoor gesteld is invloed uitoefenen, omdat de afname van biodiversiteit een trend die op een veel hoger schaalniveau speelt dan Arnhem of Nederland alleen. In de autonome ontwikkeling vormt het een kans om bij nieuwe ontwikkelingen natuur inclusieve maatregelen te treffen. Het opgestelde beleid en natuur inclusieve maatregelen kunnen bijdragen aan de omvang van de biodiversiteit en de daarmee samenhangende gezonde ecosystemen. De omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten en de gezonde ecosystemen worden daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator biodiversiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De inzet op een groene openbare ruimte en de afstemming van de inrichting op het onderliggende landschap en de klimaatopgave in de buurt heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit. Ook het stimuleren van het vergroenen van de buitenruimte van particulieren en de bescherming van dit groen draagt bij aan het behouden en mogelijk vergroten van de biodiversiteit.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Een integraal kwaliteitskader dat de samenhang tussen verstedelijking en andere thema's, zoals groen, waarborgt biedt bescherming aan het groen in de gemeente en daarmee aan de biodiversiteit.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op biodiversiteit verkleind.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Bij de inrichting van openbare ruimte, gericht op de veranderende beweegcultuur, wordt rekening gehouden met ecologische, klimaat en erfgoedwaarden. Daarbij wordt tevens rekening gehouden met de draagkracht van het gebied.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van woningen bij groen leidt naar verwachting tot een toenemende druk op het groen, waardoor verstoring door bewegingen van mensen en voertuigen kan ontstaan. Daarnaast kan de verkeersaantrekkende werking door een toename van emissies leiden tot negatieve effecten. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden ook juist nieuwe groen-blauwstructuren bewerkstelligen of kan verdichting leiden tot extra aandacht voor groen in bestaande buurten.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) en het diverser maken van het bomenbestand heeft naar verwachting een positief effect op de biodiversiteit.	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit.	
We zorgen voor meer natuur en	+	Bij de realisatie van nieuwbouw is natuurinclusief bouwen het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat-,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
biodiversiteit in en om de stad		en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het binnenstedelijk realiseren van nieuwe woningen (verdichting) zal druk zetten op kwantiteit van de huidige groen- en blauwstructuren en leiden tot een toename van het aantal potentiële gebruikers van openbaar groen en het buitengebied. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden juist een toename van groen- en blauwstructuren bewerkstelligen. Daarnaast vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwbouw, wat een positief kan bijdragen aan de biodiversiteit.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
		De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Door lopen en het gebruik van fiets en OV te stimuleren en nieuwbouw te realiseren op locaties die goed bereikbaar zijn met het OV wordt het gebruik van de auto tegengegaan. Ook de investering in hubs en het faciliteren van deelautogebruik dragen bij aan het verminderen van het aantal auto's in de gemeente. De verwachting is daarom dat er op termijn minder parkeerplaatsen nodig zijn. De gemeente wil deze ruimte inzetten voor groen, ontmoeten of bewegen. Het is onduidelijk in welke mate, maar de verwachting is dat deze wijziging van inrichting een positief effect heeft.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de biodiversiteit. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. De voornaamste soort(groep)en die schade kunnen ondervinden van de energietransitie (m.n. windmolens en zonnevelden) zijn vogels, vleermuizen en insecten. De voor deze groepen belangrijkste gebieden zijn beschermd als Natura 2000-gebied en/of NNN. Buiten de beschermde gebieden zijn de effecten daarom vermoedelijk gering tot matig, afhankelijk van de wijze waarop het beleid (ook) rekening houdt met deze soort(groep)en.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, kunnen negatieve effecten op biodiversiteit worden beperkt of worden voorkomen. Zo kunnen zonnevelden gecombineerd worden met biodiversiteit als panelen verder uit elkaar worden geplaatst en bij de inrichting rekening wordt gehouden met het aanleggen van verschillende biotopen.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Ook is het nog onzeker of alle woningen binnenstedelijk gerealiseerd kunnen worden en verdichting uiteindelijk niet zal leiden tot het inperken van groene (binnenstedelijke)gebieden. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie.

Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

5.2 Grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene gezonde en veilige stad	Geluid	WHO-norm Wegverkeer Lden overdag/nacht Railverkeer Lden overdag/nacht Bedrijven Letmaal Lnacht			
	Geurhinder	Geurbelasting Geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

5.2.1 Geluid

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geluid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet geluidshinder	Heeft als doel de mens te beschermen tegen de negatieve effecten van geluid. Hierin zijn de regels opgenomen voor weg- en railverkeerslawaai en voor gezoneerde industrieterreinen. Geluidhinder maatregelen moeten altijd zo dicht mogelijk bij de bron worden genomen.
	Wet Milieubeheer	Geluidsnormen zijn van toepassing om de woonomgeving te beschermen tegen geluidshinder
	Meerjarenprogramma Geluidsanering Spoor - ProRail	Doel van het Meerjarenprogramma is om het spoor stiller te maken door het plaatsen van schermen langs het spoor en geluidsanering van woningen
	Meerjarenprogramma Rijkswegen	Aanpak geluidhinder bij woningen nabij of langs Rijkswegen
Provinciaal/regionaal	Actieplan geluid 2018 – 2022 Provincie Gelderland	Actieplan om de geluidsituatie langs de provinciale wegen verder te verbeteren.
Lokaal	Beleidsplan geluid (2008)	Het beleidsplan geluid is een actualisatie van het beleidsplan waarin aanpassingen aan de Wet geluidhinder zijn doorgevoerd. In het Beleidsplan Geluid wordt een overzicht geboden van de wettelijke taken die de gemeente Arnhem uitvoert p het gebied van geluidhinder en is een programma van uitvoering opgenomen voor de acties die vanaf 2008 zijn ondernomen.
	Nota Uitvoeringsbeleid hogere grenswaarden (2007)	Uitvoeringsbeleid om hogere grenswaarden te kunnen verlenen binnen de gemeente Arnhem. Dit wordt bijvoorbeeld gebruikt om nieuwbouw mogelijk te maken.
	Actieplan Omgevingslawaai (2013)	Het Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als geluidsknelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2018 zijn genomen om het aantal knelpunten te verminderen.
	Actieplan Omgevingslawaai 2021- 2023	Momenteel in ontwerp. Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als knelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2023 worden genomen om het aantal knelpunten te verminderen.

Doelstelling van de gemeente op het gebied van geluid is om het aantal mensen dat wordt blootgesteld aan geluidshinder permanent te verminderen. Geluidshinder is behoorlijk in de buurt van wegen, spoorwegen, industrie en vliegvelden. Wegverkeer is de grootste veroorzaker van geluidshinder. Geluidshinder brengt grote schade toe aan de gezondheid.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Geluid	WHO norm Lden en Lnight wegverkeer	Lden <53 dB Lnight <45dB	Lden 53-63 dB Lnight 45 – 63 dB	Lden ≥ 63 dB Lnight ≥ 63 dB
	WHO norm Lden en Lnight treinverkeer	Lden < 54 dB Lnight < 44 dB	Lden 54 – 68 dB Lnight 44 – 68 dB	Lden ≥ 68 dB Lnight ≥ 68 dB
	Lden en Lnight industrie en bedrijven	Lden < 45 dB Lnight < 40 dB	Lden 45 – 55 dB Lnight 40 – 55 dB	Lden ≥ 55 dB Lnight ≥ 55 dB

Beoordelingssystematiek

Het aspect geluid wordt beoordeeld op basis van de WHO-norm voor wegverkeer en treinverkeer. Lden staat voor Lday-evening-night en geeft dus de gemiddelde geluidswaarde aan gedurende een etmaal. In bovenstaande tabel is weergegeven wanneer de geluidswaarden van wegverkeer, spoorverkeer en industrie worden beoordeeld als goed, redelijk of slecht. Industrie en bedrijvigheid wordt beoordeeld op basis van de streefwaarde en grenswaarde uit het beleidsplan geluid (2008) van de gemeente zelf, omdat hier geen WHO-richtlijnen voor zijn[10].

Huidige situatie

Met de geluidskaarten van de gehele gemeente Arnhem uit 2016 zijn de geluidscontouren van wegverkeer, spoorverkeer en industrie en bedrijven bekeken. Op onderstaande figuren is het aspect geluid bekeken voor wegverkeer zowel overdag als in de nacht. Daarnaast zijn de toegestane geluidscontouren voor treinverkeer en industrie in onderstaande figuren weergegeven, ook zowel overdag als in de nacht. Voor het wegverkeer binnen de bebouwde kom geldt dat dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 70 is, in de nacht ligt de waarde op een aantal plekken binnen de bebouwde kom op ≥ 60. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 75 is. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat in de nacht de waarde in dB op een aantal plekken ≥ 70 is. Voor het spoorverkeer geldt dat de geluidswaarde overdag op een aantal plekken rond de ≤ 69 dB ligt. Voor het spoorverkeer in de nacht ligt die waarde op een aantal plekken op ≤ 59 dB en rond het station tussen de 59- en ≥ 70 dB. Voor de geluidswaarden van industrie en bedrijven geldt dat de waarde van Letmaal binnen de zonegrens ligt tussen de 55 dB en op sommige plekken de 75 dB overschrijdt. Voor hetzelfde gebied geldt voor industrie en bedrijven in de nacht dat de waarden tussen de 50 en op sommige plekken binnen de zonegrens de 70 dB overschrijdt. In deze analyse met de gemeentelijke geluidscontouren is gekeken naar de geluidszonering van (spoor)wegen en bedrijven. Dat zegt echter nog niet alles over de geluidbelasting van gevoelige objecten zoals woningen.

Voor geluidsbelasting door wegverkeer geldt dat deze hoger is dan 70 dB is aan de Velperbuitensingel 20 - 21 en de Eusebiusbuitensingel 1[11]. Dat zijn de enige plekken in Arnhem waar de geluidsbelasting door wegverkeer te hoog is vanwege nabij gelegen woningen. Vanwege het Meerjarenprogramma Spoor en het Meerjarenprogramma Rijkswegen zijn en worden er bijvoorbeeld geluidschermen geplaatst en vindt geluidssanering aan woningen plaats. Voor industrie en bedrijven geldt dat in de op locatie geldende bestemmingsplannen is opgenomen dat geluidgevoelige bestemmingen in de buurt niet mogelijk zijn.

[10]RIVM WHO richtlijnen voor geluid – consequenties voor het Nederlandse beleid. (september 2020)

[11] Gemeente Arnhem Actieplan Omgevingslawaai 2021 – 2023, p. 17

In de huidige situatie zijn de toegestane geluidswaarden voor spoor- en wegverkeer en industrie en bedrijvigheid bekeken. Ondanks dat de geluidswaarden de WHO-norm of grenswaarde op locatie voor zowel wegverkeer, spoorverkeer en industrie overschrijden, zegt dat niet alles. Alleen aan de Velper- en Eusebiusbuitensingel is er sprake van een te hoge geluidsbelasting op woningen. Daarnaast worden in de huidige situatie voor weg- en spoorverkeer maatregelen genomen om geluidbelasting op woningen te verminderen. Dergelijke maatregelen worden pas bij een geluidsbelasting van waarschijnlijk >70dB getroffen. Voor industrie en bedrijvigheid zijn regels die geluidbelasting op woningen uitsluiten. Rondom bedrijventerreinen in Arnhem komt wel steeds meer woningbouw. Met maatwerkvoorschriften wordt vaak en wat hogere geluidbelasting toegestaan. Hierbij wordt in de afweging wel het beleidsplan Geluid meegenomen. Met deze argumenten wordt de huidige situatie voor geluid als redelijk beoordeeld. Voor het deelgebied Arnhem Centrum wordt het criterium geluid beoordeeld als **slecht** in de huidige situatie.

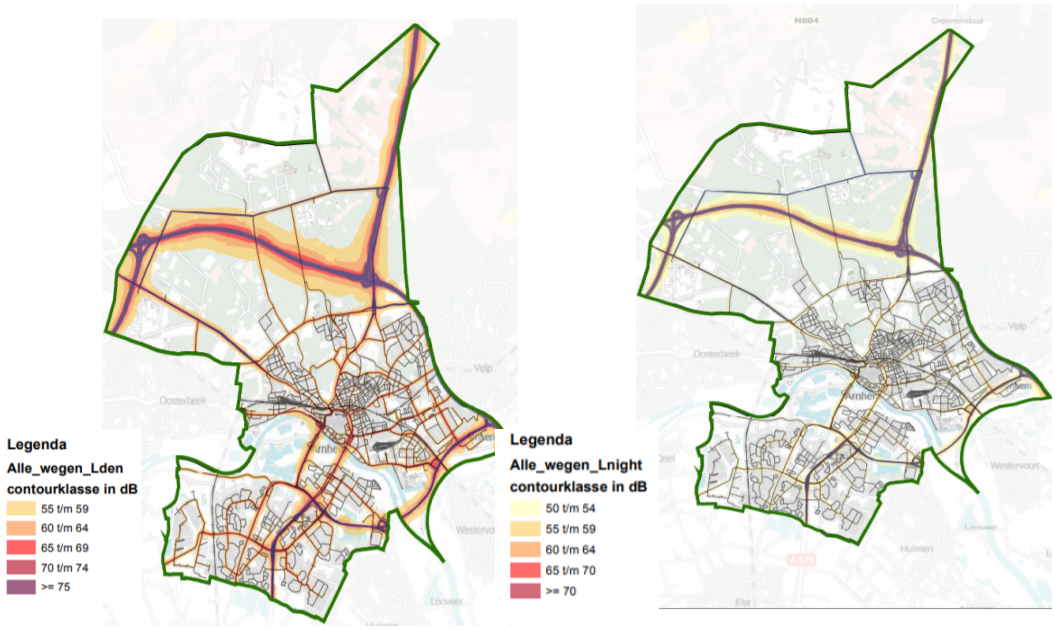

Figuur 5.7 Geluidscontouren wegen in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

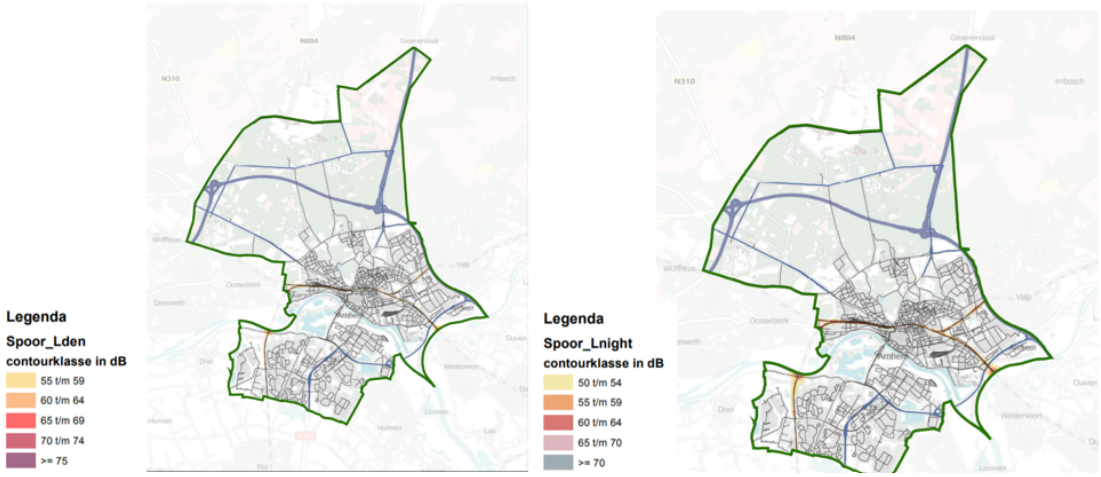

Figuur 5.8 Geluidscontouren Railverkeer in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

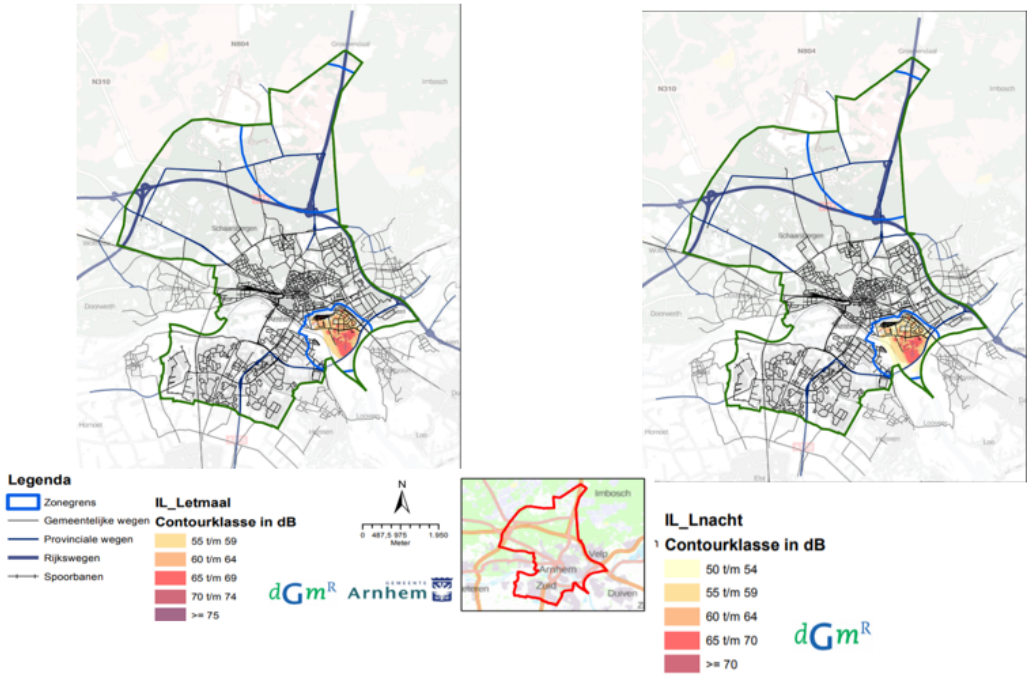

Figuur 5.9 Geluidscontouren Industrie en bedrijven in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

Autonome ontwikkeling

Toenemende drukte, onder andere door verdichting en een toename van transport, kan leiden tot een negatief effect van geluid. Aan de andere kant is er door technologische ontwikkelingen de mogelijkheid om het geluid bij de bron te verminderen. Daarbij voert de provincie Gelderland al beleid om de geluidssituatie langs provinciale wegen te verbeteren. In de autonome ontwikkeling draagt technologische ontwikkeling enigszins bij aan het verminderen van geluidsbelasting. Door stillere voertuigen, stiller asfalt en verlaagde snelheden vermindert de geluidsbelasting van wegverkeer. Zo is in het Actieplan Omgevingslawaai Arnhem 2021 – 2023 opgenomen dat bij vervanging van gemeentelijke hoofdwegen gebruik zal worden gemaakt van stil asfalt.

Dat betekent een lagere geluidsbelasting van woningen langs deze wegen. Voor Rijkswegen ligt er momenteel een ontwerpbesluit ter inzage om een aantal woningen rond de Kemperweg en A12 te saneren. Voor spoorverkeer wordt momenteel een akoestisch onderzoek uitgevoerd waarbij wordt gekeken of er maatregelen nodig zijn om de geluidsbelasting op woningen te verminderen. Echter, zijn er tegelijkertijd ontwikkelingen voorzien die de geluidswaarden verder opvoeren, zoals verdere verstedelijking en verdichting. Het milieu-thema geluid wordt met bovenstaande argumenten in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geluid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. Zo kan afschermende bebouwing bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. Op deze wijze kan de toenemende geluidsbelasting beperkt worden.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	0	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Afhankelijk van de situering van het bedrijventerrein kan dit leiden tot extra (vracht) verkeer op plekken waar de geluidbelasting al	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		boven de gewenste norm is. Bijvoorbeeld bij verdere intensivering in stedelijk gebied. Met name vrachtverkeer zorgt voor een extra geluidsbelasting. Juist de lage tonen van vrachtwagens veroorzaken hinder. Functiemenging kan een bijdrage leveren aan het verkorten van afstanden tussen woning en bestemming en kan daarmee in potentie het gebruik van de auto doen afnemen. In dat geval heeft het een positief effect op de geluidsbelasting.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen leidt naar verwachting tot een toename van verkeer met een extra geluidsbelasting als gevolg. Deze geluidsbelasting komt bovenop de huidige geluidsbelasting die op verschillende locaties de WHO-norm reeds overschrijdt. Bandenlawaai is hierbij overheersend, dus de transitie naar elektrisch zal niet direct een positief effect hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de geluidsbelasting.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	0	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Bandenlawaai is overheersend, dus ook de zwarte trolleybussen zullen voor geluidhinder	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		blijven zorgen. Een hogere intensiteit op het spoor leidt daarnaast ook tot meer geluidsoverlast.	op het spoor richting Zevenaar.

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. In gesprek met de gemeente over geluidbelasting kwam ter sprake dat de forse hoeveelheid woningen leiden tot veel meer verkeersbewegingen en dat bandenlawaai een overheersende factor is (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Daarnaast zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog zeer vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

5.2.2 Geurhinder

Doel is om geurhinder terug te dringen en te voorkomen. Op de lange termijn is het doel dat het gezondheidsaspect geur alleen tot verwaarloosbare risico's leidt. Geur is vaak niet direct schadelijk voor de gezondheid, maar kan indirect leiden tot gezondheidseffecten. Hinder an sich zegt niets over de schadelijkheid van stoffen.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Activiteitenbesluit bevat regels voor bedrijven waaronder maatregelen waarmee geurhinder kan worden beperkt of tot een acceptabel niveau kan worden teruggebracht.
	Nederlandse emissierichtlijn Lucht (NER)	Systematiek waarin staat beschreven welke informatie nodig is om voor industriële bedrijven het acceptabele geurhinderniveau vast te kunnen stellen
Provinciaal/regionaal	Gelderse Omgevingsvisie Gaaf Gelderland en Omgevingsverordening	Kaders en regels voor gezond en veilig wonen in Gelderland. Geur is onderdeel van een gezonde en veilige leefomgeving.
	Beleidsregels geur bedrijven Gelderland 2017	Hierin staan de regels voor geur van bedrijven beschreven. Het gaat nadrukkelijk om bedrijven niet zijnde veehouderijen
Lokaal	Geurbeleid (2010)	Beleidsplan gaat over geur afkomstig van industriële bedrijven waarvoor de gemeente Arnhem het bevoegde gezag is. Het geurbeleid van de gemeente sluit aan op een acceptabel geurniveau zoals dat door de provincie Gelderland in de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		beleidsregels geur in de milieuvergunning is vastgesteld. Voor het bepalen van een acceptabel geurniveau binnen Arnhem wordt gebruik gemaakt van een gebiedstypering. Het doel van het geurbeleid is dat inwoners van Arnhem nu en in de toekomst niet worden blootgesteld aan geuroverlast door industriële bedrijven.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Geurhinder	Klachten over geurhinder	Veel klachten over geurhinder	Weinig klachten over geurhinder	Geen klachten over geurhinder

In de beoordeling van geur wordt gekeken naar geurhinder. Hinder is een belangrijk signaal dat mensen zicht niet prettig voelen in hun omgeving. Mogelijke aan geur gerelateerde gezondheidsklachten zijn hoofdpijn, benauwdheid en misselijkheid[12]. Met de Gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden is gekeken naar de geurhinder in regio en gemeenten.

Huidige situatie

Uit de gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden blijkt dat de geurhinder met name komt van openhaarden, vuurkorven, barbecues en rioleringsputten in de weg[13]. In Arnhem gaan de meeste klachten over geur door horecabedrijven. Van de bedrijven zoals benoemd in het beleidsplan van de gemeente (2010) zijn er een aantal bedrijven verdwenen en van de resterende bedrijven komen niet veel klachten (persoonlijke communicatie, 29 juni 2021[14]). Omdat er weinig klachten over geurhinder door bedrijven binnen komen bij de gemeente wordt de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Geurcontouren van bedrijven in Arnhem Zuid

Met de provinciale kaart geursignalering is gekeken naar de geurcontouren van bedrijven, waarvan bekend is dat ze geurrelevant zijn. De geurzones geven de toegestane geurbelasting aan. De kaart geeft dus niet aan waar de knelpunten voor geur zitten, maar waar gezien de vergunde emissie knelpunten zitten voor ruimtelijke ontwikkelingen. Zichtbaar in onderstaande figuur is dat in Arnhem Zuid voor een Rioolwaterzuiveringsinstallatie en een Recyclingservice geuremissie is vergund die in beide gevallen de richtwaarde overschrijdt en in het geval van de Recyclingservice de grenswaarde overschrijdt. Beide bedrijven vormen een belemmering voor de ruimtelijke ontwikkeling van nieuwe woningen in de buurt. Dit vormt een aandachtspunt voor de huidige situatie van geur in Arnhem Zuid. Bovenstaande gegevens gaan niet direct over geurhinder en klachten en daarom wijkt de beoordeling van Arnhem Zuid voor geur in huidige situatie en autonome ontwikkeling niet af van de beoordeling van Arnhem als geheel.

[12] Kaart RIVM 2019

[13] GGD Midden Gelderland – Gezondheidsmonitor 19 tot 65 jarigen en 65-plussers in de gemeente Arnhem (2017)

[14] Y. Gerritsen, Gemeente Arnhem dinsdag 29 juni 2021

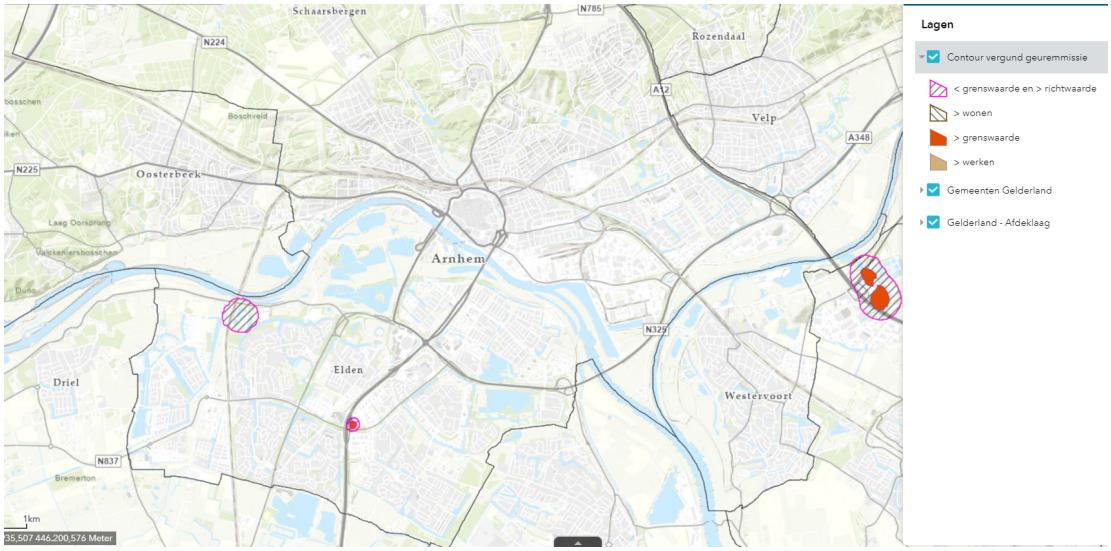

Figuur 5.10 Geurcontouren van bedrijven in Arnhem waarvoor de provincie Gelderland een milieuvergunning heeft verleend (Bron: Geursignaleringskaart Provincie Gelderland, 2019)

Autonome ontwikkeling

Voor geur is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan geuremissies zullen worden blootgesteld. Er zijn op dit moment geen regels in beleid opgenomen voor het stoken van openhaarden en vuurkorven. De geurhinder die dit veroorzaakt zal in de autonome ontwikkeling naar verwachting blijven bestaan. Tegelijkertijd komt er onder de Omgevingswet meer aandacht voor gezondheidsaspecten in de fysiek leefomgeving. Het blijft een aandachtspunt dat er geen woningen te dicht in de buurt van bedrijven die geurhinder veroorzaken. De geurhinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geur is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	Door het behouden van bedrijventerreinen en de inzet op functiemenging op verschillende locaties is het mogelijk dat nieuwe bedrijven met een geurcontour zich vestigen of dat nieuwe woningen gerealiseerd worden in de nabijheid van bedrijven met een geurcontour. Vanwege sectorale wetgeving zal de geurhinder zoveel mogelijk beperkt worden maar een toename van het aantal geurgehinderden is niet op voorhand uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De geurcontouren in de huidige situatie zijn beperkt. Door de verwachte bevolkingsgroei als het gevolg van het toevoegen van nieuwe woningen zouden meer inwoners aan geuremissies kunnen worden blootgesteld. De voorgenomen verdichtingslocaties liggen echter op grote afstand van de huidige geurcontouren wat de kans op een toename aan hinder zeer klein maakt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

5.2.3 Luchtkwaliteit

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema luchtkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	De Wet milieubeheer (Wm) is de belangrijkste milieuwet. Deze wet bepaalt welk wettelijk gereedschap kan worden ingezet om het milieu te beschermen.
Provinciaal regionaal	Schone lucht akkoord	Het schone lucht akkoord is ondertekend door (…) gemeenten in Nederland. De gezamenlijke ambitie is om in alle relevante sectoren de uitstoot van vervuilende stoffen te beperken, om zo in 2030 minimaal 50% gezondheidswinst ten opzichte van 2016 te behalen.
Lokaal	Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit	In de uitvoeringsagenda wordt beschreven binnen welke context de gemeente de knelpunten wil oplossen en naar een verbetering van de luchtkwaliteit wil streven, ook onder de wettelijke grenswaarden om gezondheidswinst te behalen. De Arnhemse ambitie voor luchtkwaliteit is het verbeteren van de gezondheid van inwoners van Arnhem voor de korte- (tot 2020) en lange termijn (tot 2050). De gemeente wil het behalen van de wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit binnen de afspraken met het rijk versnellen. Daarnaast wil de gemeente de negatieve gezondheidseffecten van luchtverontreiniging verder terugdringen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2	Minder dan Wettelijke EU-normen 40 µg/m^3	Voldoen aan EU-norm	Voldoen aan WHO-richtlijnen

Metingen van Fijnstof en stikstofdioxide zijn luchtverontreinigingen die hier worden gebruikt in het beoordelen van luchtkwaliteit. Fijnstof wordt vaak gemeten aan de hand van PM10 (fijnstof kleiner dan 10 micrometer), PM 2,5 (fijnstof kleiner dan 2,5 micrometer) en ultrafijnstof (UFP: fijnstof kleiner dan 0,1 micrometer). De concentraties van PM10 en NO2 worden jaarlijks landelijk en provinciaal gemeten en gerapporteerd. Hier is dus voor de huidige situatie, en naar verwachting de komende decennia ruim informatie voor te vinden. Het RIVM maakt zelfs prognoses over de te verwachten concentraties PM10 en NO2. Hier worden enkel de concentraties PM10 en NO2 gebruikt als criterium om de beoordeling te maken.

De Europese richtlijn 2008/50/EG beschrijft grenswaarden voor deze en andere concentraties in de lucht. De EU-normen, die op basis van wetenschappelijke kennis zijn vastgesteld, worden gebruikt als ondergrens in de beoordeling. De WHO-richtlijnen worden als bovengrens gebruikt. De richtlijnen dienen als doelstelling voor overheden om gezondheid te verbeteren. In alle concentraties die hierna genoemd zijn betreft het jaargemiddelde concentraties.

Tabel 5.1 Normen en richtlijnen voor luchtkwaliteit

Stof	EU-norm (µg/m^3)	WHO-richtlijn (µg/m^3)
PM10	40	20
NO2	40	20

Huidige situatie

In onderstaande figuren staan de concentraties PM10 en No_2 binnen de gemeentelijke grenzen van Arnhem weergegeven voor het jaar 2019. Voor de concentratie stikstofdioxide, ofwel N02, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven en rondom de belangrijke wegen ligt tussen de 18 en ≥ 39 microgram/m^3. Op andere plekken binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt de waarde van de concentratie stikstofdioxide tussen de <10 en 18 microgram/m^3. Voor de concentratie fijnstof, ofwel PM10, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven de belangrijke wegen ligt tussen de 19 en 22 microgram PM10/m^3. Op andere plekken binnen de grenzen van de gemeente Arnhem ligt de waarde van de concentratie fijnstof tussen de <15 en 18 microgram PM10/m^3. De concentratie stikstofdioxide overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de wegen de wettelijke EUnorm van 40 microgram per kubieke meter lucht. De concentratie fijnstof overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de belangrijke wegen net de WHO-richtlijn van 20 microgram per kubieke meter lucht, maar voldoet ruimschoots aan de EU-norm. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie voor het criterium stikstofdioxide beoordeeld als slecht en voor het criterium fijnstof beoordeeld als redelijk. De stikstofdepositie komt maar op een beperkt aantal plekken boven de waarde van 39. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

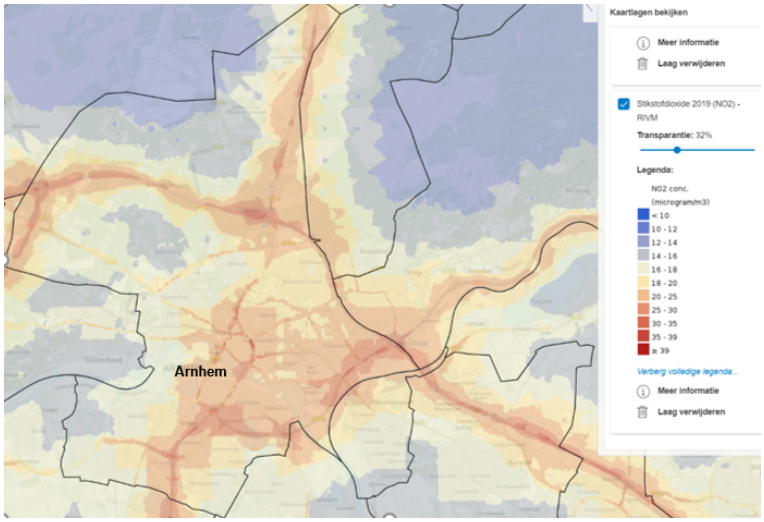

Figuur 5.11 Concentraties N02 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

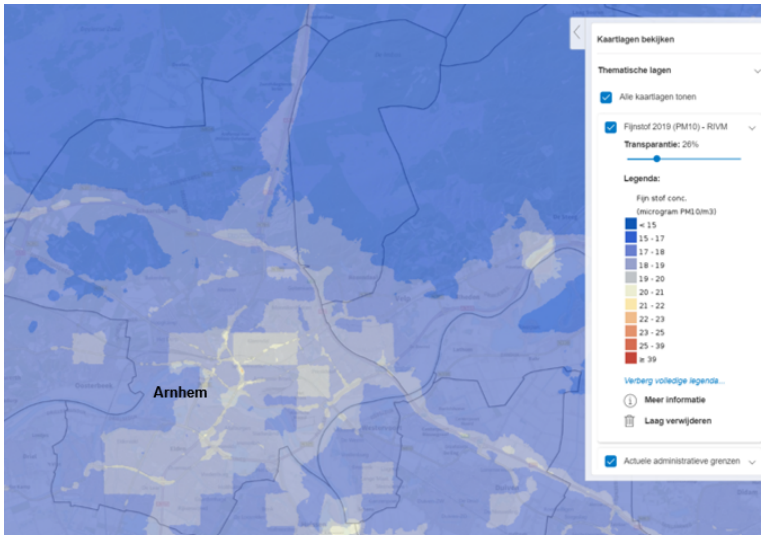

Figuur 5.12 Concentraties Fijnstof Pm10 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

Autonome ontwikkeling

Technische vernieuwingen die leiden tot schonere en duurzame energiebronnen hebben een mogelijk positief effect op de luchtkwaliteit in Nederland in de toekomst. Een toename van emissieloos wegverkeer zal leiden tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Als fossiele brandstoffen voor een groot deel door biomassa vervangen worden, blijft er echter sprake van uitstoot door verbranding met negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit. Het gebruik van duurzame energiebronnen leidt daarom niet automatisch tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Momenteel wordt op veel plekken in Nederland de Regionale Energiestrategie doorlopen. Hierbij wordt ingezet op duurzame opwek van energie uit wind en zon. In het 'bod' van de RES kan de regio en kunnen gemeentes ook andere vormen van energie-opwek en gebruik van warmtebronnen opnemen. Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator luchtkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat negatieve effecten op luchtkwaliteit beperkt worden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is. Uit gesprekken met specialisten van de gemeente Arnhem bleek dit voor luchtkwaliteit niet van toepassing, aangezien luchtkwaliteit in principe niet gebiedsgericht moet worden aangepakt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Door een toename van verkeerstromen, als gevolg van de bevolkingsgroei, kan de luchtkwaliteit verslechteren. De keuze om een groot deel van de woningen te ontwikkelen rondom het centrum, het belangrijkste OV knooppunt, en het gebruik van OV te stimuleren draagt bij aan het verminderen van het aantal vervoersbewegingen. Op deze locatie en ook op andere ontwikkellocaties zal het er naar verwachting echter sprake zijn van een verkeerstoename wat kan leiden tot een verslechtering van de luchtkwaliteit. Tegelijkertijd is er sprake van een autonome trend van een verbetering van de luchtkwaliteit en stijgt het aandeel elektrische auto, wat positief bijdraagt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			(Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Door de aanleg van nieuwe infrastructuur, de aanleg van een laadinfrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen worden inwoners gestimuleerd om te kiezen voor de fiets, het OV of een elektrische auto. Dit zal leiden tot een vermindering van het aantal vervoerbewegingen met de auto wat positief bijdraagt aan de luchtkwaliteit.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden aan overschrijdingen WHO richtlijnen, doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect.

Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

5.2.4 Lichthinder

Het voorkomen van lichthinder en beschermen van de duisternis met specifieke aandacht voor de negatieve effecten van lichthinder zoals verstoring van het dag- en nachtritme van zowel mens, dier als natuur als geheel.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema lichthinder. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Lichthinder wordt omschreven als: ”het ten gevolge van een verlichtingsinstallatie ontstaan van ongewenste visuele neveneffecten bij meer dan een nader bepaald percentage van personen buiten de groep van personen waarvoor de verlichtingsinstallatie oorspronkelijk bestemd is”. Lichtinstallaties zijn van invloed op het milieu. Zo kan verlichting zorgen voor een verstoort dag- en nachtritme wat negatieve gezondheidseffecten tot gevolg kan hebben.
Provinciaal regionaal	Veluwe donker en stil (2007)	De gemeente Arnhem heeft zich officieel aangesloten bij het regionale project ‘Veluwe donker en stil’ en heeft een samenwerkingsverklaring getekend.
Lokaal	Arnhemse nota Lichthinder op de Veluwe (2001)	Doelstelling is het terugdringen van lichthinder en het beschermen van donkerte in de openbare ruimte op de Veluwe. Het gaat specifiek om het gebied op de Veluwe ten noorden van de Schelmseweg dat meer dan 5000 hectare behelst. Het gaat hier om openbare en particuliere verlichting. De sociale- en verkeersveiligheid zijn belangrijke randvoorwaarden voor het beleid. Bij de nota zijn ook maatregelen opgenomen om lichthinder terug te brengen met daarbij de betrokkene partners en een planning.
	Beleidsregels voor lichtmasten bij sportvelden (2002)	Beleidsregels voor verlichtingsinstallaties bij sportvelden waar de gemeente aanvragen voor lichtmasten bij sportvelden aan kan toetsen. De notitie is een aanzet tot dergelijke gemeentelijke beleidsregels die de basis kunnen vormen voor aanpassingen in de desbetreffende bestemmingsplannen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	< 5 – 25 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	25 – 100 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	100 - > 400 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)

Lichtemissie wordt uitgedrukt in Watt per cm^2 per steradiaal. Watt per steradiaal is de stralingsintensiteit die van, in dit geval per cm^2 , van een bron vertrekt. Het is een maat voor de felheid van een oppervlak. In gebieden die rood worden weergegeven op de kaart wordt veel licht uitgestoten. In andere gebieden met uitzondering van steden wordt relatief weinig licht uitgestoten. De lichtemissiekaart voor het jaar 2018 is gebaseerd op metingen van het satellietinstrument VIIRS, de Visible/Infrared Imager/Radiometer Suite. Medewerkers van de Aardobservatie Groep van het Amerikaanse NOAA, de National Oceanic and Atmospheric Administration, hebben de satellietgegevens bewerkt om een wereldkaart van de maandgemiddelde nachtelijke lichtemissie te maken. Het RIVM heeft hieruit een uitsnede voor Nederland gemaakt en heeft de maandgemiddelden samengevoegd tot een jaargemiddelde[15].

Huidige situatie

In onderstaande kaart staat de lichtemissie binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in 2018 verbeeldt. Zichtbaar is dat in het centrum, nabij wegen en bebouwing sprake is van een lichtemissie tussen de 25 en 200 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. Op enkele plekken in het centrum is sprake van meer dan 400 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. In het noorden van de gemeente Arnhem is voor het grootste deel van lichtemissie met een waarde tussen de 5 en 100 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. De lichthinder binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in de huidige situatie wordt beoordeeld als redelijk,. Met name in het centrum en de bebouwde omgeving is sprake van overschrijding van wenselijke waarde aan lichtemissie. De lichthinder wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht** voor Arnhem Centrum.

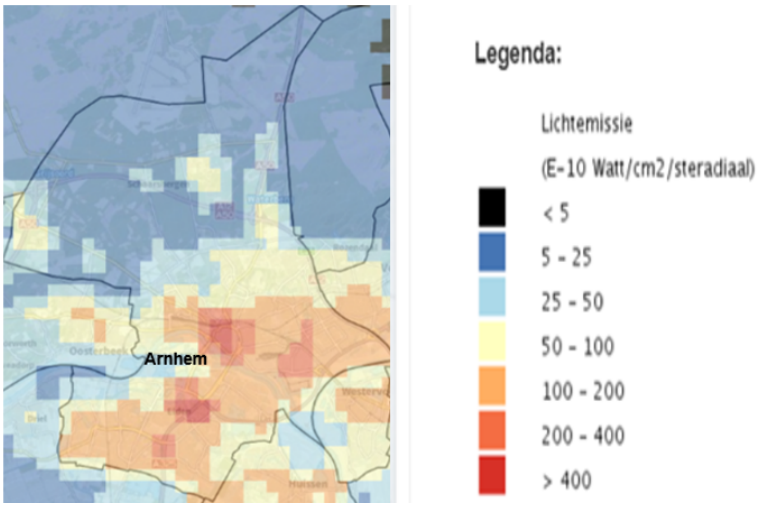

Figuur 5.13 Lichtemissie in en rondom Arnhem in 2018 Uitsnede (Bron: Atlas van de leefomgeving)

[15] RIVM lichtemmissiekaart (2018) beschikbaar via atlasleefomgeving.nl/kaarten

Autonome ontwikkeling

Voor licht is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan lichtemissie zullen bijdragen en zullen worden blootgesteld. Wel is er in toenemende mate aandacht voor lichthinder en beginnen maatregelen zoals gerichte straatverlichting gemeengoed te worden. In Arnhem is hier ook in toenemende mate de aandacht voor. De lichthinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator lichthinder is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op toenemende lichthinder wordt verkleind.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Onnodig lichthinder is in de hele stad een aandachtspunt. Daarnaast wordt een keuze gemaakt in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. In het document ‘Groenvisie 2017-2035’ is waardevolle natuur vastgelegd. Hoewel deze keuze in de Omgevingsvisie niet wordt gemaakt is de verwachting dat dit beleid positief bijdraagt aan het beperken van lichthinder.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van meer woningen zal leiden tot een hogere bevolkingsdichtheid met meer lichthinder tot gevolg.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

5.2.5 Omgevingsveiligheid

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema omgevingsveiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Besluit risico's zware ongevallen (Brzo) en besluit externe veiligheid inrichtingen (bevi) Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt)	
Provinciaal regionaal	Regeling provinciale risicokaart	Provinciale risicokaart
Lokaal	Beleidsplan Externe veiligheid (2005)	Doel van het beleidsplan is het ordenen van de stad en de risicovolle activiteiten, zoals vervoer van gevaarlijke stoffen, zodanig te organiseren dat de risico's voor de bewoners van Arnhem worden beperkt.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Externe veiligheid	- Groepsrisico Aantal potentiële slachtoffers - 10-6 Plaatsgebonden Risicocontour (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).	Geen extra kwetsbare/kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Geen toename van het groepsrisico	Geen extra kwetsbare/kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.	Beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij geen aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.

Voor de indicator externe veiligheid is gekeken naar de indicatoren groepsrisico en het plaatsgebonden risico. Als het groepsrisico toeneemt en (beperkt) kwetsbare objecten binnen de plaatsgebonden risico contour vallen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Als er geen kwetsbare objecten binnen die contour vallen en groepsrisico niet toeneemt wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

In de huidige situatie liggen een beperkt aantal kwetsbare objecten nabij risicogebieden. Aangezien het om stedelijk gebied gaat waar de ruimte beperkt is, is dat onvermijdelijk. Er is sterke wet- en regelgeving op het gebied van externe veiligheid in de vorm van het brzo en bevi en het lokale beleidsplan externe veiligheid. De externe veiligheid wordt daarom in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk**, omdat waakzaamheid altijd gewenst is.

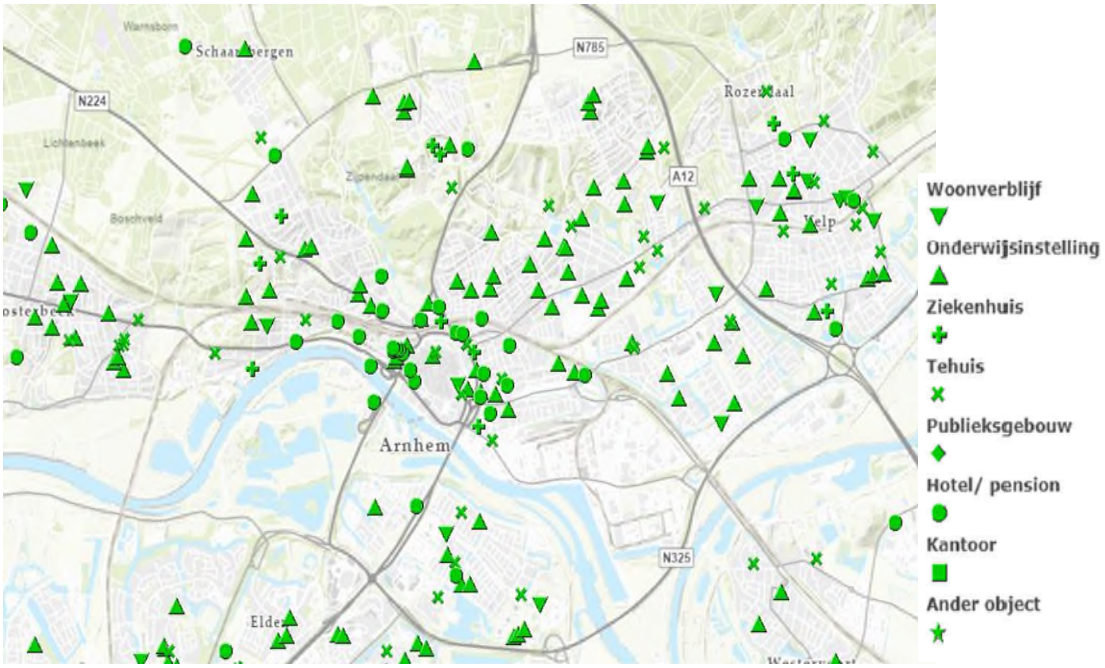

Figuur 5.14 Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum

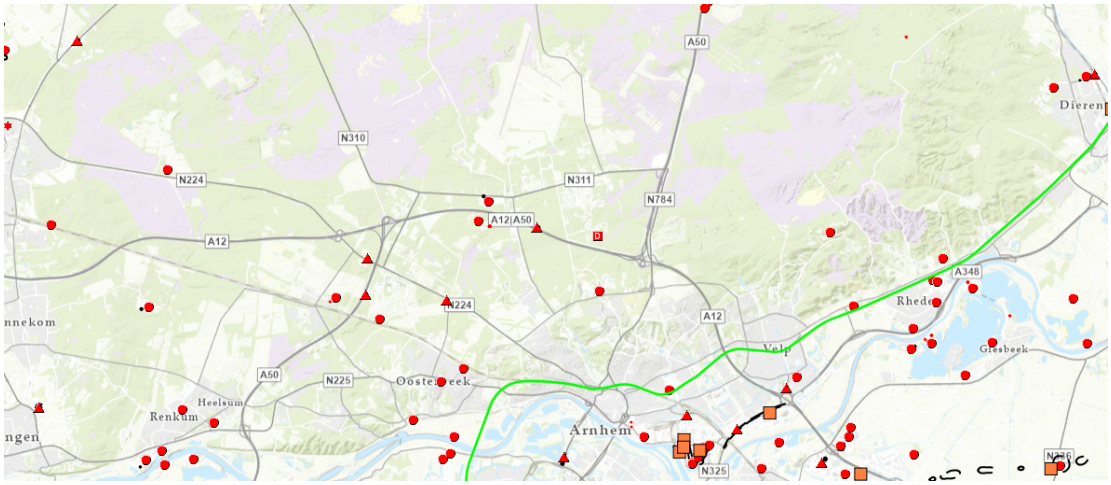

Figuur 5.15 Risicolocaties in en rondom gemeente Arnhem Centrum

Figuur 5.16 Legenda risicolocaties

Autonome ontwikkeling

Het is niet waarschijnlijk dat de kans op ongevallen significant zal toenemen. Het groepsrisico kan echter wel toenemen door toenemende bevolkingsdichtheid en verdichting. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Deelgebieden

Het deelgebied Arnhem Noord wordt qua geluid en lichthinder beoordeeld als goed ten opzichte van de huidige situatie en autonome ontwikkeling van die thema's voor Arnhem als geheel. Dit komt omdat met name het centrum en omliggende wijken te maken hebben met geluidsbelasting door spoorwegen en bedrijven. Ook qua lichthinder is er meer hinder in het centrumgebied, omdat er daar meer lichtverstoring is en er meer mensen wonen. Geluidsbelasting door spoorverkeer en bedrijven en lichthinder is in Arnhem Noord minder dan in de andere deelgebieden.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator omgevingsveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op een toenemend groepsrisico wordt verkleind.	
We maken onze wijken veiliger	+	Aandacht voor veiligheid bij de inrichting van de stad draagt bij aan veiligheid binnen de wijken en het verkleinen van het groepsrisico.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Naar verwachting is de toename van het groepsrisico beperkt. Verdere concretisering van de plannen,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		locatiekeuzes en invulling van functiemenging zal echter meer inzicht geven, een toename van het groepsrisico is op dit moment niet volledig uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Een toename van het aantal woningen en een groeiende bevolkingsdichtheid vergroot het groepsrisico.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

5.3 Bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema bodemkwaliteit en ondergrond. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet Bodembescherming	De Wet bodembescherming (Wbb) voorziet in maatregelen indien sprake is van ernstige bodemverontreiniging in grond en grondwater. Het doel van de Wbb is in de eerste plaats het beschermen van de (land of water-) bodem zodat deze kan worden benut door mens, dier en plant, nu en in de toekomst. Via de Wbb heeft de Rijksoverheid de mogelijkheid algemene regels te stellen voor de uitvoering van werken, het transport van stoffen en het toevoegen van stoffen aan de bodem.
	Aanvullingswet bodem	Met het voorstel voor de Aanvullingswet bodem (2020) door het Ministerie van Binnenlandse zaken wordt de aanpak van bodemverontreinigingen gekoppeld aan een gebiedsaanpak en het reguleren van activiteiten. De kern van het huidige bodembeleid is het beschermen van de bodem tegen nieuwe verontreinigingen. Dit blijft bij de overgang naar de Omgevingswet overeind.
	Besluit Bodemkwaliteit	Het doel van het besluit bodemkwaliteit is om de bodem beter te kunnen beschermen en geeft gemeenten en provincie meer eigen verantwoordelijkheid voor het bodembeheer.
	Grondwaterrichtlijn	De Grondwaterrichtlijn is een in- en aanvulling van/op de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW kent specifieke doelstellingen voor grondwater en in het bijzonder ook voor water dat voor menselijke consumptie wordt gebruikt. De GWR vult een aantal KRW-doelstellingen in en geeft aan wanneer maatregelen aan de orde zijn. De KRW eist een maatregelenprogramma om te zorgen dat uiterlijk in 2027 de doelstellingen bereikt worden.
Provinciaal/regionaal	Beleidsnota Bodem (2012) Gelderse Wegwijzer door bodemland	De nota is een handleiding voor bodemtaken en dient als toetsingskader voor onderzoek, sanering en nazorg voor de bodem in Gelderland. Doel van eerder nota was om het gezamenlijke bodemsaneringsbeleid van de Provincie Gelderland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen op elkaar af te stellen.
	Nota bodembeheer MRA (2011)	Gaat over het hergebruiksbeleid voor grond en baggerspecie binnen de Milieusamenwerking Regio Arnhem
	Actualisatie bodembeleid regio MRA (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen.
Lokaal	Bodemkwaliteitskaart MRA – PFAS actualisatie (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen. Het geeft een goed beeld van de gebiedseigen bodemkwaliteit.
	Bodemkwaliteitskaart Addendum (2014)	Tabel met kengetallen en gebiedseigen toetswaarden standaard bodem.
	Structuurvisie	Door de ondergrond in een vroeg stadium te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen kansen worden benut, functies beschermd en problemen in de uitvoering voorkomen worden. De ordening van de ondergrond bestaat uit drie onderdelen; 1.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		Bij stedelijke ontwikkelingen vooraf de ondergrondse netwerklaag organiseren, 2. Het grondwater beschermen waar dat moet en duurzaam benutten waar het kan, 3. Gebiedsgericht aanpak grondwaterverontreinigingen.

5.3.1 Bodemkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties	Geen verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties

Beoordelingssystematiek

De chemische bodemkwaliteit is bekeken aan de hand van bodemverontreiniging en saneringslocaties binnen de gemeentegrenzen. Wanneer er geen bodemverontreinigingen aanwezig zijn en nog enkele saneringslocaties wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er veel bodemverontreiniging aanwezig is en weinig saneringslocaties wordt de huidige situatie en/of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

De bodem heeft een dragende functie voor allerlei thema's. In de huidige situatie is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit in Arnhem. Er is gekeken naar verontreinigingscontouren en saneringslocaties. Daarnaast is gekeken naar de diffuse verontreiniging in de binnenstad, Spijkerkwartier, Sint Marten en 't Broek. In gesprek met de gemeente werd de bodem van Arnhem een van de meest vervuilde van Oost-Nederland genoemd, wat terug te zien is in onderstaande kaartbeelden. Zichtbaar is dat grote delen van Arnhem te maken hebben met (diffuse) bodemverontreiniging. Met name in het centrum van Arnhem en de industriegebieden en stortplaatsen langs de Rijn, zijn grote stukken bodem verontreinigd. Gezien de vele verontreinigde stukken bodem en beperkte saneringslocaties wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

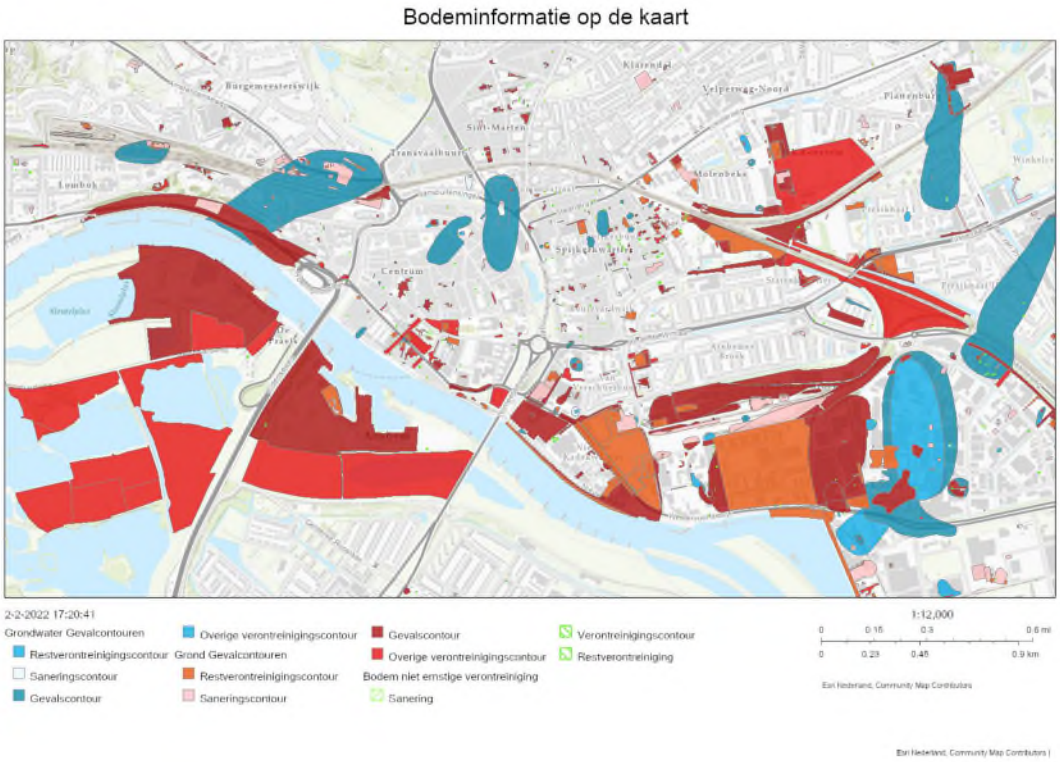

Figuur 5.17 Bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

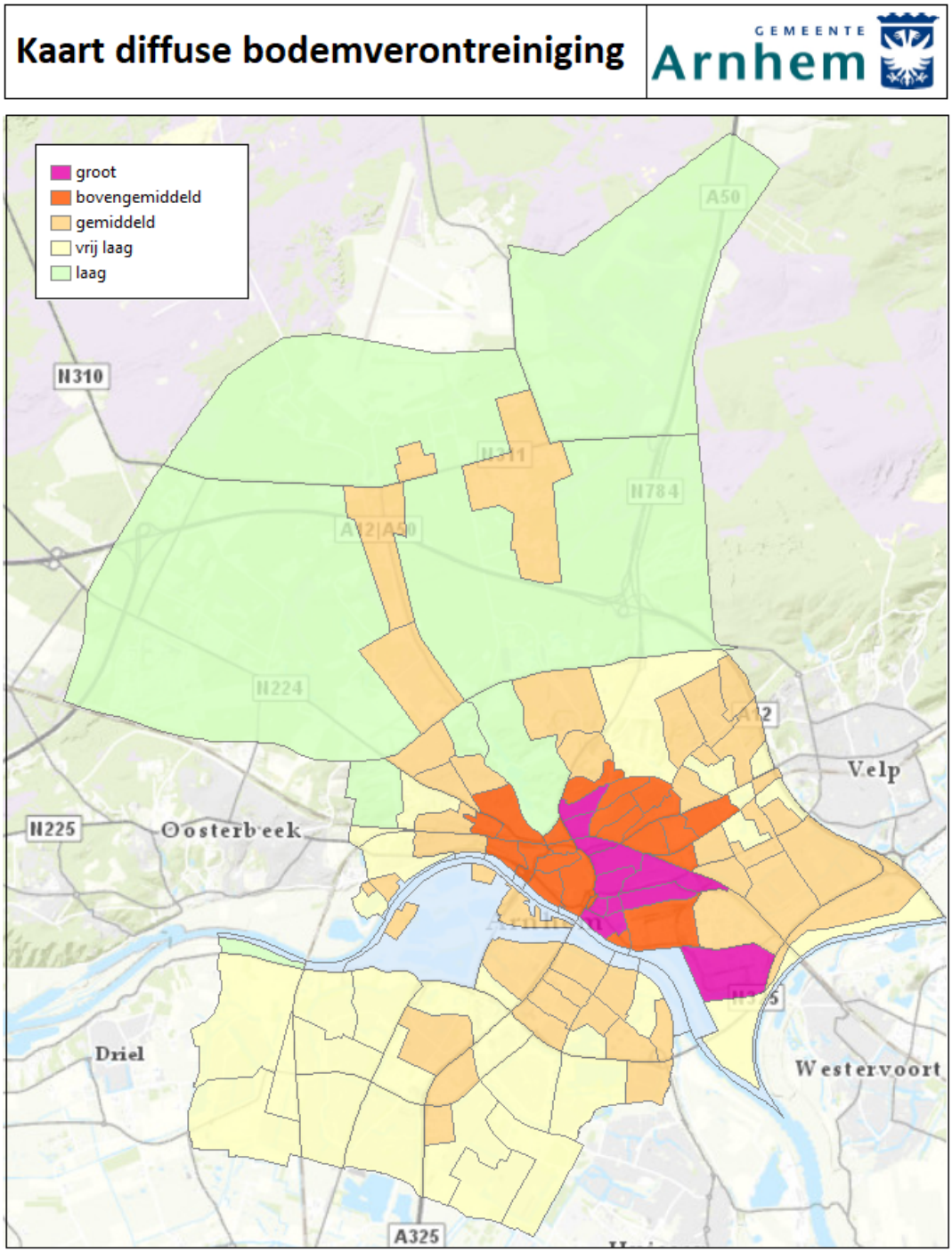

Figuur 5.18 Diffuse bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling van bodem is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit aan de hand van de verwachting van het aantal bodemverontreinigingen en saneringslocaties. De grote woonopgave die Arnhem heeft, duidt erop dat de bodem in bepaalde, mogelijk (licht) verontreinigde, stukken mogelijk verbeterd, als gevolg van wetgeving omtrent de bouw van woningen en de kwaliteit van de bodem die hiervoor nodig is. Daarnaast zijn er mogelijk gebieden die als gevolg van de verdichting van de stad meer versteend raken.

Naar verwachting verbeterd de situatie echter niet dermate dat deze van ‘veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties’ naar ‘enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties’ gaat. Om die reden wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bodemkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zet Arnhem in op bodems die geschikt zijn voor de bestemming die er bovengronds op wordt voorzien. Nieuwe verontreinigingen of aantastingen aan de bodem worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op duurzame en doelmatige wijze beheert. Samen met bewoners gaat Arnhem ervoor zorgen dat er veilig buiten kan worden gespeeld, getuinierd kan worden en tegels kunnen worden gewipt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De kwaliteit van de bodem wordt verbeterd op woningbouwlocaties als gevolg van bestaande wetgeving hieromtrent. Woningen mogen niet op vervuilde grond gerealiseerd worden, waarop eventuele vervuilde bodem gesaneerd dient te worden. Het bouwen van nieuwe woningen zou per saldo een verbetering van de bodem betekenen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn.

Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft.

5.3.2 Ondergrond

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond	Ondergrond geordend en ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond redelijk geordend met ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond slecht geordend en beperkte ruimte voor ontwikkelingen

Beoordelingssystematiek
De ondergrond is bekeken aan de hand van het criteria intensiviteit van het gebruik van de ondergrond. Hierbij wordt gekeken van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter: de diepte tot waar bodemenergiesystemen uiterlijk worden aangelegd. Wanneer de ondergrond geordend is en efficiënt gebruikt wordt, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de ondergrond niet georganiseerd is en er geen plek is voor nieuwe ontwikkelingen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In onderstaand figuur, afkomstig uit de Structuurvisie 2020 - 2040 (2012), is de verwachte dynamiek in de netwerklaag in de gemeente Arnhem afgebeeld. In het noorden van de gemeente is er weinig dynamiek in de netwerklaag, omdat natuur en recreatie daar met name de hoofdfunctie zijn. In het zuiden van de gemeente, in het stedelijk gebied is sprake van dynamiek tot zeer hoge dynamiek in de netwerklaag. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk**. Gesprekken met de gemeente wezen uit dat de drukte in de diepere ondergrond momenteel niet alarmerend is, maar dat de extra druk die hier op komt te liggen in de toekomst een zorg voor hen is.

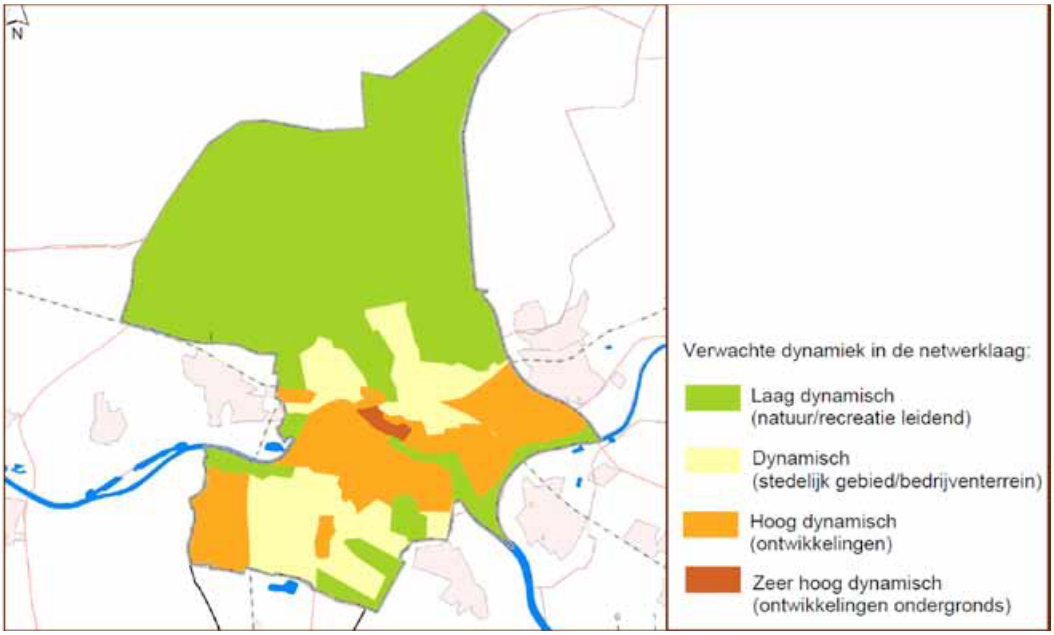

Figuur 5.19 Dynamiek in de netwerklaag binnen de gemeentegrenzen van Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat in de toekomst de ondergrond, met name in bebouwd gebied, steeds voller wordt door aanleg en/of uitbreiding van warmtenetten en klimaatadaptieve maatregelen zoals wadi's en infiltratiekratten. Daarnaast door de woningbouwopgave, zoals parkeergarages, funderingen, kabels en leidingen en evt. ondergrondse afvalopslag. Als de ondergrond niet wordt geordend, is dat van invloed op de ambities van allerlei thema's zoals water, energie, bodem en infrastructuur. De autonome situatie van de ondergrond wordt daarmee beoordeeld als **slecht**.

Deelgebieden

Voor de indicator ondergrond is de beoordeling van de deelgebieden niet dusdanig anders dan voor de beoordeling van de ondergrond van Arnhem als geheel. Voor Arnhem Noord is de huidige en verwachte dynamiek in de ondergrond laag, maar dat betekent niet dat deze niet geordend hoeft te worden. Omdat de druk op de ondergrond hier wat lager is wordt de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de ondergrond in Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ondergrond is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De aanleg van nieuwe woningen zorgen voor een nog grotere ondergrondse ruimteclaim. De forse groei van het aantal woningen in Arnhem, welke vanuit de bodem zullen worden voorzien van water, stroom en energie of warmte leggen extra druk op de al volle netwerklaag in hoog dynamische gebieden in de stad.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad Inbreidingslocaties met name problematisch
De energietransitie in de gebouwde omgeving	0	De ondergrond van Arnhem is als eerder aangegeven hoog dynamisch in de netwerklaag. In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie moet ondergrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen. De neutrale beoordeling is het gevolg van de programmatische aanpak die Arnhem hiervoor vastlegt: de gemeente heeft een Bodemenergieplan opgesteld en is bezig met een Verordening bodemenergie.	
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	-	Energie dient volgens de Omgevingsvisie ook te worden opgewekt bij bedrijven en industrie om de reductiedoelstelling te halen. Zo zullen onder meer zonnepanelen op grote daken worden geplaatst, welke een soortgelijke ondergrondse ruimteclaim kennen als de overige gebouwde omgeving. De extra druk die deze ingreep heeft op de netwerklaag zorgt ervoor dat deze beleidsuitspraak leidt tot een negatief effect op de ondergrond.	Bedrijven- en industrieterreinen

Toelichting effectbeoordeling

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad.

Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een **beperkt** effect optreedt.

5.4 Water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema waterkwantiteit en waterkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal Bestuursakkoord Water	Het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) beschrijft de nationale waterproblematiek. In het NBW is de samenwerking in het waterbeheer en -beleid tussen deze partijen vastgelegd. In het NBW komen vooral zaken aan de orde die te maken hebben met de waterkwantiteit. Daarbij horende zijn de veiligheid tegen overstromingen en wateroverlast onderwerpen die in toenemende mate in de belangstelling staan.
	Beleidslijn grote rivieren	De Beleidslijn grote rivieren (de opvolger van de beleidslijn ruimte voor de rivier) is erop gericht de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. De Neder-Rijn heeft de aanduiding stroomvoerend regime.
	NOVI	De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is een instrument van de nieuwe Omgevingswet en loopt vooruit op het moment dat die wet in gaat. Tot die tijd geldt de NOVI als structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Zodra de Omgevingswet in gaat, zal de NOVI gelden als instrument, zoals in de nieuwe wet is bedoeld. De NOVI gaat onder andere in op het thema water.
Provinciaal/regionaal	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rivierenland	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rivierenland en hoe zij deze willen bereiken
	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rijn en IJssel	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rijn en IJssel en hoe zij deze willen bereiken

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Lokaal	Structuurvisie (2012)	De beleidsinzet voor grondwater is om het grondwater te beschermen waar dat moet en het duurzaam te (kunnen) benutten waar dat kan.
	Aanpak Wateroverlast in Arnhem Noord (2015)	Het plan heeft tot doel om Arnhem en vooral Arnhem Noord, beter waterbestendig te maken tegen zware regenbuien. Daarom zal over elk plan een waterscan worden gelegd. Tijdens werkzaamheden in de openbare ruimte worden ruimtelijke maatregelen genomen die wateroverlast verminderen dan wel beperken
	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.

5.4.1 Waterkwantiteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden	Ruim voldoende voorraad	Voldoende voorraad	Onvoldoende voorraad

Beoordelingssystematiek
De waterkwantiteit wordt beoordeeld aan de hand van de omvang van de grondwatervoorraad met een goede kwaliteit voor drinkwater.

Huidige situatie
De huidige situatie van drinkwaterwinningsgebieden is verbeeld in onderstaande kaart. Zichtbaar zijn de waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem. In de huidige situatie is sprake van twee drinkwatergebieden, waarvan één in stedelijk gebied. Er is sprake van drie grondwaterbeschermingsgebieden. Er is in de huidige situatie sprake van voldoende waterberging. De huidige situatie van waterkwantiteit wordt beoordeeld als **goed**.

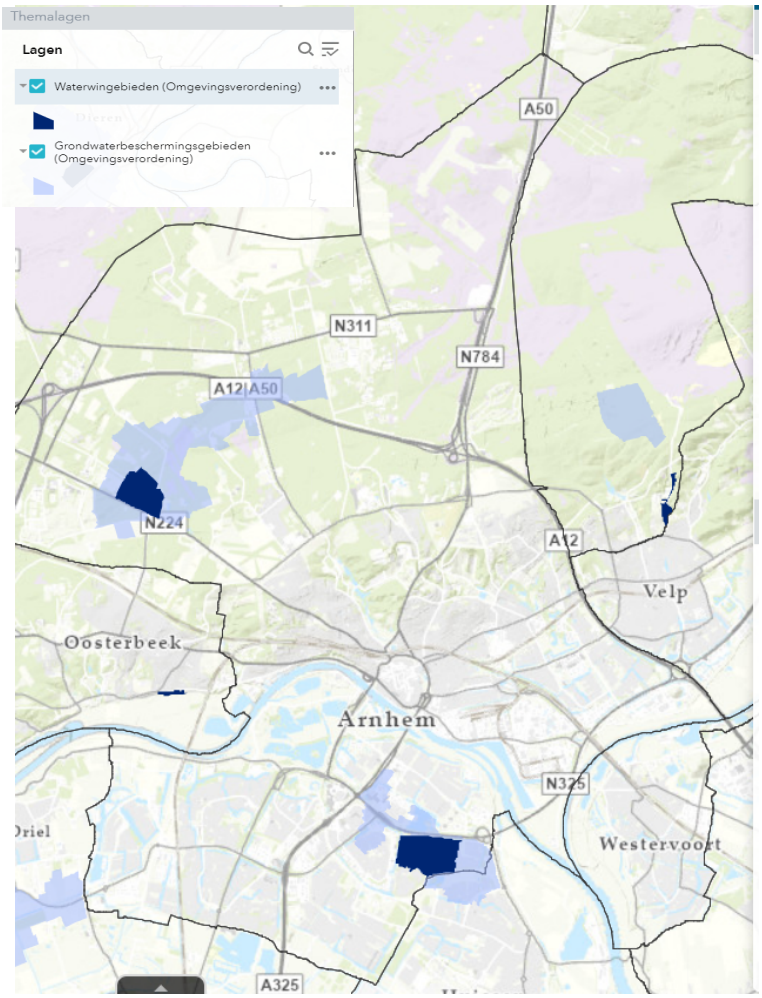

Figuur 5.20 Waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden nabij Arnhem

Autonome ontwikkeling

Het huidige beleid van gemeente is gericht op het beschermen van het grondwater waar dat moet en het benutten waar dat mogelijk is. Gebieden waar grondwater wordt gewonnen voor menselijke consumptie zijn Europees beschermd en komen zeer waarschijnlijk niet in het geding als gevolg van andere ontwikkelingen in de ondergrond (zoals de bouw van woningen in uitleglocaties en de energietransitie. Klimaatverandering, waaronder de langere periodes van droogte, hebben mogelijk wel effect op de waterwingebieden. De autonome ontwikkeling voor waterkwantiteit van waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwantiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	De omgevingsvisie zet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De inzet op klimaatadaptatiemaatregelen, in het bijzonder het bergen van water, heeft naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk binnen stedelijk gerealiseerd. Opgenomen zoekgebieden voor verdichting en het bouwen van nieuwe woningen liggen buiten waterwingebieden. In gesprek met de gemeente blijkt dat voor de nieuwe ontwikkelingen meer grondwater nodig is en deze uitspraak negatief is op de waterkwantiteit.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad.
Energietransitie bedrijven en de industrie	0	Zie beoordeling ‘de energietransitie in de gebouwde omgeving’	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

5.4.2 Waterkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater	KRW-normen grotendeels gehaald	KRW-normen deels gehaald	KRW-normen niet gehaald
	Kwaliteit (SED, HEN en KRW) oppervlaktewater	Voldoet	Voldoet bijna	Voldoet niet

Beoordelingssystematiek
De waterkwaliteit is bekeken aan de hand van de KRW-normering van grond- en oppervlaktewater. De normen gaan onder andere over de chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater en daarnaast over het evenwicht en de kwaliteit van het grondwater, en geven zo een redelijk compleet beeld.

Huidige situatie
In en nabij de gemeente Arnhem liggen meerdere KRW-grondwaterlichamen. Het gaat om de grondwaterlichamen Zand Rijn-West, Zand Rijn-Oost, Deklaag Rijn-West en Zand Rijn-Midden. Voor de waterlichamen Zand Rijn-Oost, Zand Rijn-West en Deklaag Rijn-West geldt dat de kwaliteit voldoet. Voor grondwaterlichaam Zand Rijn-Midden geldt dat de chemische kwaliteit van het grondwater voldoet, maar dat de ecologische kwaliteit onvoldoende is. De huidige situatie voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Rondom Arnhem liggen geen KRW-oppervlaktewaterlichamen. Wel liggen er diverse wateren met een specifieke ecologische doelstelling (SED) en van het hoogste ecologische niveau (HEN). In de huidige situatie voldoen alle beken, zoals opgenomen in tabel 5.2, aan het streefbeeld voor sprengenbeken. De huidige situatie voor oppervlaktewateren wordt daarom beoordeeld als **goed**.

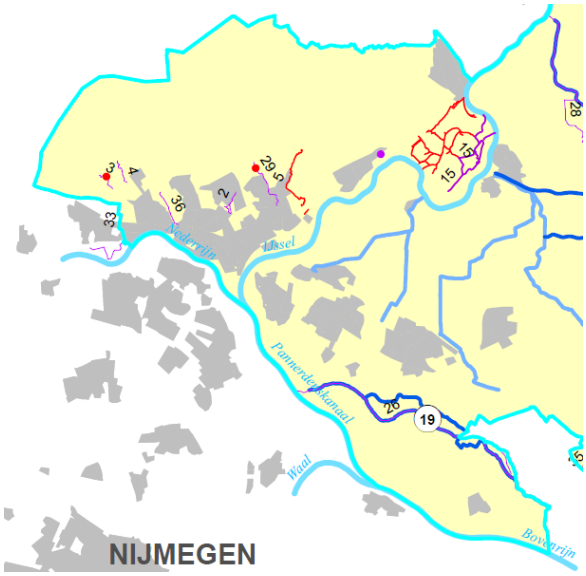

Figuur 5.21 Watergangen met specifiek doel of functie in Arnhem en omgeving

Autonome ontwikkeling
Voor alle waterlichamen: Zand Rijn Oost, Zand Wijn West, Zand Rijn Midden en Deklaag Rijn-West is de verwachting is dat bij uitvoering van het volledige maatregelenpakket de doelen voor deze grondwaterlichamen behaald worden. De autonome ontwikkeling voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom beoordeeld als **goed**.

In de autonome ontwikkeling kan langdurige droogte een negatief effect hebben op de waterkwaliteit van oppervlaktewateren. Ook piekbuien kunnen negatieve effecten veroorzaken, bijvoorbeeld door verontreiniging in neerslag of door de afspoeling van nutriënten. Daarnaast kan een stijging in de temperatuur leiden tot meer blauwalg.

De gemeente heeft hier aandacht voor in de klimaatadaptatiestrategie. Tegelijkertijd zal dit in overleg met de waterschappen beter in beeld gebracht moeten worden om onder invloed van klimaatverandering de waterkwaliteit op een wenselijk niveau te houden. De waterschappen zijn bevoegd gezag en treft hier de maatregelen voor. De autonome ontwikkeling voor de kwaliteit van oppervlaktewaterlichamen wordt op basis van bovenstaande argumentatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	De Omgevingsvisie zet expliciet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente. Nieuwe verontreinigingen of aantasting worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op een duurzame en doelmatige wijze beheert. Zodoende is er waarschijnlijk geen sprake van een duidelijk effect op de waterkwaliteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Herstructurering en verdichting binnen bestaande stedelijke gebieden heeft naar verwachting geen direct effect op de kwaliteit van het water in de gemeente. Enerzijds kan water moeilijker infiltreren in de bodem en zorgt extra verharding voor mogelijk meer vervuiling van het oppervlaktewater, anderzijds kan het afkoppelen van het hemelwater op het riool (als onderdeel van de herstructurering) ervoor zorgen dat oppervlaktewater minder snel vervuild raakt bij hevige regenbuien.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie zet in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

5.5 Beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op beweging. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal preventieakkoord	In het Nationaal Preventieakkoord staan afspraken tussen meer dan 70 verschillende organisaties. Bijvoorbeeld koepelorganisaties van de zorg, bedrijven, gemeenten en onderwijsinstellingen.
	Nationaal Sportakkoord	Het Nationaal Sportakkoord is een samenwerking tussen het ministerie van VWS, gemeenten en sportbonden, provincies, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het doel van het akkoord is om de kracht van sport nog beter te benutten.
	Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024	De landelijke nota gezondheidsbeleid beschrijft de landelijke prioriteiten op het gebied van publieke gezondheid en is richtinggevend voor het lokale gezondheidsbeleid.
Provinciaal/ regionaal	Gelders sportakkoord	Het Gelders sportakkoord heeft als doel het Gelders Sporklimaat te versterken. Het akkoord sluit met

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		haar zes thema's aan op de pijlers van het Nationaal sportakkoord.
Lokaal	Sportakkoord	In het lokale sportakkoord worden lokale krachten gebundeld op verschillende thema's. In het akkoord zijn voor elk thema ideeën geformuleerd en acties vastgelegd. Het hoofddoel van het akkoord is het vergroten van het aantal gezonde en fitte Arnhemmers.
	Gezond & Fit	In het plan Gezond & Fit omvat de gemeentelijke ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers. Het plan richt zich op vijf doelen, waarbij dit document de start vormt voor een integrale kijk op het onderwerp en de verbinding tussen diverse beleidsterreinen.

5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)	Score van 0-2	Score van 2-3	Score van 3-5

Beoordelingssystematiek

Om de ruimte voor spelen en bewegen binnen de gemeente te beoordelen is het criterium 'Kernindicator beweegvriendelijke Omgeving' (KBO) gebruikt. De KBO richt zich op fysieke omgevingskenmerken en is opgebouwd uit zes deelindicatoren waarvoor een score kan worden berekend:

- Dichtheid sportvoorzieningen;
- Sport- en speelplekken;
- Sport-, speel- en beweegruimte;
- Routes (paden);
- Buitengebied;
- Nabijheid van voorzieningen.

De beoordeling vindt plaats op basis van de totale kernindicator (schaal 1-5).

Huidige situatie

In 2018 heeft de gemeente Arnhem een onderzoek uit laten voeren door het Mulier Instituut naar de beweegvriendelijkheid van de Arnhemse omgeving. Uit het onderzoek blijkt dat de gemeente Arnhem een gemiddelde KBO score heeft van 2,90 op een schaal van 1 tot 5 (figuur 5.3). Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde van 2,56. Figuur 3.30 vergelijkt de score van Arnhem met gemeenten die vergelijkbaar zijn qua inwonersaantal en stedelijkheid.

Daaruit blijkt dat Arnhem behoort tot de hoogst scorende vergelijkbare gemeenten op de totale kernindicator. Opvallend is dat de gemeente Arnhem laag scoort op de deelindicator sportvoorzieningen. Dit hoeft niet direct te betekenen dat dit slecht is. Zo kan het zijn dat sportvoorzieningen een hogere bezetting kennen dan bijvoorbeeld in een landelijke gemeente met meer (verspreide) sportvoorzieningen. Aangezien de gemiddelde score voor de totale kernindicator 2,9 is wordt de huidige situatie gemeentebreed als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 5.2 Scores indicatoren Arnhem in vergelijking tot gemeenten van vergelijkbare omvang en dezelfde stedelijkheidsgraad (Bron: Van der Poel, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2016)

Gemeente	Inwoners	(kern)indicator	Sportvoorzieningen	Speelplekken	Beweegruimte	Routes	Buitengebied	Nabijheid
Enschede	158.553	**3,08**	3,00	3,50	3,33	1,67	2,33	4,67
Apeldoorn	158.099	**3,03**	2,00	1,50	2,33	4,00	4,67	3,67
Den Bosch	150.889	**2,90**	2,00	3,75	4,00	1,33	2,00	4,33
Arnhem	152.293	**2,90**	1,00	2,75	3,67	2,33	2,67	5,00
Haarlem	156.645	**2,50**	2,00	3,00	3,33	1,00	0,67	5,00
Haarlemmermeer	144.152	**2,44**	2,00	2,00	4,00	2,33	0,67	3,67
Zaanstad	151.418	**2,31**	1,00	2,50	4,00	1,00	0,67	4,67
Maastricht	122.397	**2,24**	2,00	0,75	4,00	1,33	0,67	4,67
Amersfoort	152.481	**2,18**	2,00	1,75	2,00	1,00	1,67	4,67
Nijmegen	170.681	**2,07**	1,00	1,75	2,00	1,00	1,67	5,00
Leiden	121.562	**2,00**	1,00	2,00	2,33	1,00	0,67	5,00

Huidige situatie deelgebieden

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau blijkt dat er grote verschillen in scores op deelindicatoren zijn. Deze verschillen in scores worden onder andere veroorzaakt door verschillen in woonomgeving en de fysieke opbouw van de wijken. Kijkend naar het aantal gemerkte en niet gemerkte sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) springen de wijken Schaarsbergen, Geitenkamp en Centrum eruit. In deze wijken zijn circa 1,5 speelplekken per 1.0000 inwoners beschikbaar, ten opzichte van een gemeentelijk gemiddelde van 3,25 (Figuur 5.21).

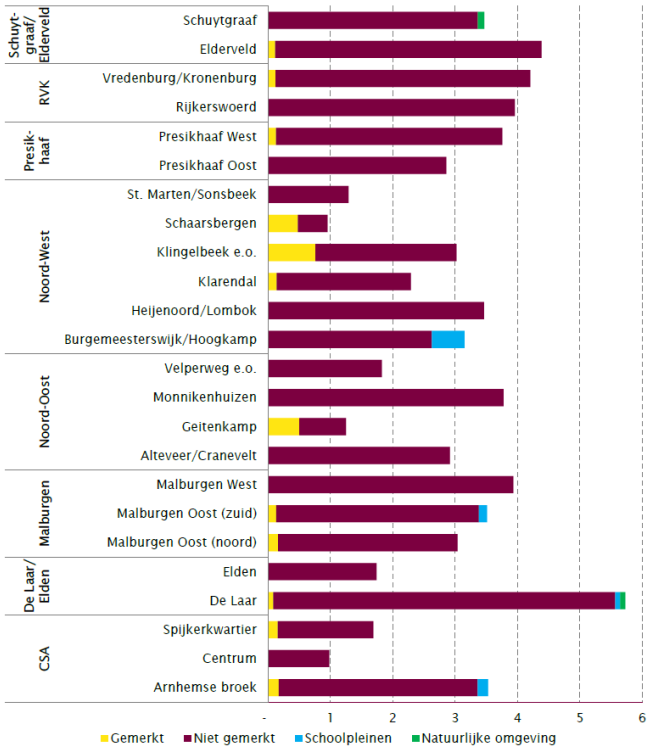

Figuur 5.22 Aantal sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Wanneer gekeken wordt naar paden is de verdeling heel anders. De wijken Schaarsbergen en Klingelbeek steken hier juist ver boven het gemiddelde uit (Figuur 5.22). Wijken met relatief weinig kilometers zijn St. Marten/Sonsbeek, Klarendal, Geitenkamp en Spijkerkwartier. Net als bij het aantal paden, is de invloed van de wijken Schaarsbergen en Klingelbeek groot op de gemiddelde 'natuurlijke sport-, speel- en beweegruimte'[16]. Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de ruim opgezette wijken (o.a. Schaarsbergen, Klingelbeek e.o., Monnikenhuizen) en de dichtbebouwde wijken (o.a. Geitenkamp, Spijkerkwartier). Aangezien het deelgebied centrum op meerdere deelindicatoren onder gemiddeld scoort wordt de huidige situatie voor het deelgebied centrum als **slecht** beoordeeld.

[16] In deze analyse zijn de deelindicator sport-, speel- en beweegruimte en de deelindicator buitengebied samengevoegd.

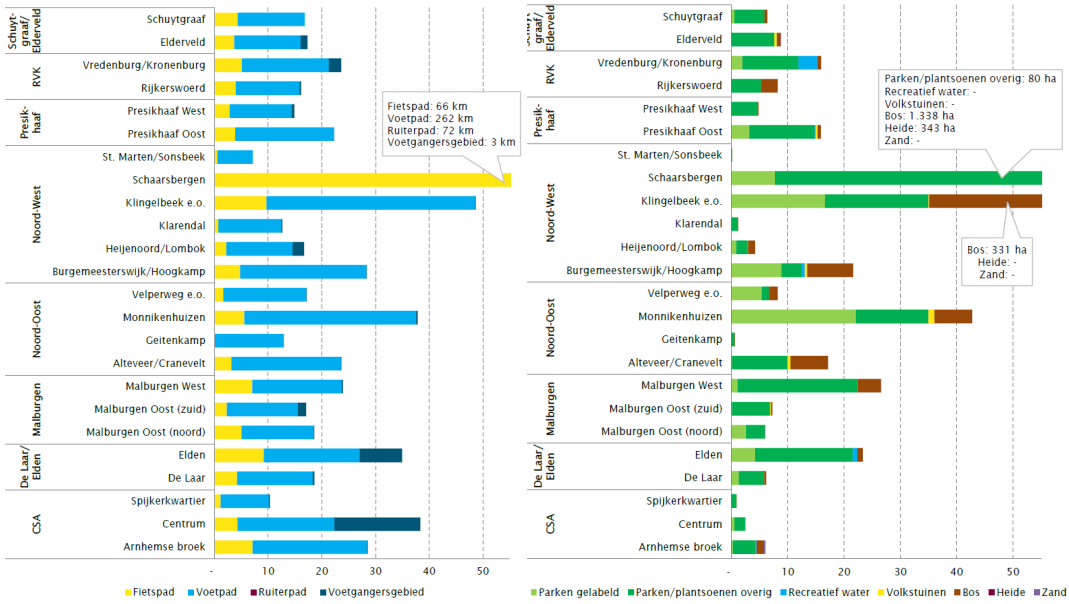

Figuur 5.23 Aantal kilometer fiets-, wandel- en ruiterpaden en m2 voetgangersgebied per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) en aantal hectare sport-, speel- en beweegruimte per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Autonome ontwikkeling

Er is landelijk een ontwikkeling gaande dat de sporttakken die gebruikmaken van de openbare ruimte, zoals recreatief wandelen, fietsen, hardlopen en wielrennen, de sporttakken in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. De gemeente Arnhem heeft de visie dat er in elke wijk voor alle doelgroepen voldoende aanleiding moet zijn om te bewegen of te sporten. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor spelen en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor bewegen en spelen te realiseren. Naar verwachting dragen de ontwikkelingen daarom beperkt bij aan de KBO score, de autonome ontwikkeling voor zowel de gehele gemeente als het deelgebied centrum wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ruimte voor spelen en bewegen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones resulteert naar verwachting in meer ruimte voor spelen en bewegen.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Straten en pleinen worden groener gemaakt en getransformeerd tot aantrekkelijke plekken waar ruimte is voor ontmoeten, spelen en bewegen.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Landschappen, parken en polderlinten worden gekoesterd en het voortbestaan hiervan is vastgelegd in het groenblauwe netwerk. Deze gebieden dragen ook positief bij aan beweegruimte, routes en buitengebied.	
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Draagt in brede zin bij aan dit criterium. De nadruk op sporten buiten sportverenigingen (‘de klassieke vorm van sporten’), door middel van het stimuleren van bijvoorbeeld wandelen of het aanleggen van jeu de boules-banen, maakt de openbare ruimte beweegvriendelijker en beweging laagdrempeliger.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Ook deze beleidsuitspraak focust op het sporten buiten de klassieke vorm om. Arnhem gaat de openbare ruimte beter inrichten op het sporten in de openbare ruimt, zonder dat overige functies	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		(ecologie, erfgoed, etc.) worden ingeperkt.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De beleidsuitspraak gaat met name in op het nooit ver weg zijn van een groene omgeving. Door het groen dichterbij de bewoners te brengen wordt beter gescoord op deelindicatoren van het KBO. Tegelijkertijd zal de druk op deze gebieden toenemen door een toename van het aantal gebruikers.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Dit zal de druk op de openbare ruimte en voorzieningen gericht op spelen en bewegen vergroten.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Onderdeel van de onderbouwing van deze beleidsuitspraak is het verbeteren van de bereikbaarheid van en in Arnhem met de fiets of lopend. Aangezien het in die zin aantrekkelijker wordt om te wandelen kan beargumenteerd worden dat deze beleidsuitspraak het criterium zou ondersteunen.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling

Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

5.6 Veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op verkeersveiligheid en sociale veiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Regio's en wegbeheerders hebben samen de opdracht om een verbeterprogramma op te stellen voor de belangrijkste verkeersonveilige locaties in het wegennet.
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	In samenwerking met de regio's en wegbeheerders stelt de rijksoverheid een verbeterprogramma op voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet.
Provinciaal/ regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	*Zie voor de toelichting factsheet 1.1 Mobiliteit.*
Lokaal	Kadernota Veiligheid 2018-2022	Beschrijving van twintig veiligheidsonderwerpen met zeven uitgelichte prioriteiten

Lokaal beleid verkeersveiligheid

De gemeente Arnhem beschikt niet over concreet beleid op het gebied van verkeersveiligheid. Wel is er in de gemeente Arnhem een programma 'Ruimte voor Ontwikkeling'. Dit programma kent een programma onderdeel 'Arnhem Beter bereikbaar'. Onder het programma onderdeel valt een inspanning om de verkeersveiligheid te verbeteren. Belangrijke onderdelen daarvan zijn:

- Aanpak verkeersonveilige infrastructuur
- Verkeersveilige schoolomgevingen
- Verkeerseducatie

Acties op het gebied van 'aanpak verkeersonveilige infrastructuur' zijn ook gedeeld met de gemeenteraad.

5.6.1 Verkeersveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem	≥ 50%	30%-50%	≤ 30%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar nul verkeersslachters. De gemeente hanteert daarbij een risicogestuurde aanpak waarin niet enkel gefocust wordt op verkeersongevallen, maar waarin ook aandacht is voor de kwaliteit van het verkeerssysteem[17]. Om de indicator verkeersveiligheid te beoordelen wordt gebruik gemaakt van de CROSS-score. De CROSS-score combineert de ongevallenscore (gebaseerd op de indicatoren: alle ongevallen, slachtofferongevallen, dodelijke ongevallen en de coëfficiënt) met een verklarende variabele, in dit geval een snelheidsscore (gebaseerd op de indicatoren: limietoverschrijding, aandeel limietoverschrijders en de coëfficiënt). De scores worden gecombineerd via een kleurenmatrix (figuur 5.23). Het rode vlak bevat de trajecten of kruispunten met een hoge ongevallen- én snelheidsscore.

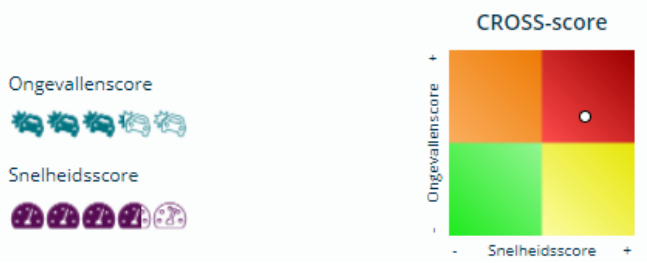

Figuur 5.24 Kleurenschema CROSS-score

Huidige situatie

Landelijke cijfers tonen dat de daling van het aantal verkeersdoden is gestagneerd, terwijl het aantal verkeersgewonden toeneemt. Dit geldt tevens voor de regio Arnhem-Nijmegen (Position paper regio Arnhem/Nijmegen). Onderstaande tabel toont een overzicht van de verkeersongevallen- en slachtoffers in de gemeente Arnhem. Het grootste aantal verkeersslachtoffers valt binnen de groep ‘kwetsbare vervoerswijzen’ (circa 69%). Binnen deze groep vallen onder andere voetgangers, fietsers, e-bike en bromfietsers. Bijna 30% van de slachtoffers zijn jongeren binnen de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar.

Tabel 5.3 Overzicht verkeersongevallen- en slachtoffers 2016-2020 (voor 2020 geldt dat het gaat om voorlopige cijfers. Mutaties vanuit de politie worden dagelijks verwerkt (laatste mutatiedatum: 28 januari 2021, 23:44))

Jaartal	Verkeersongevallen	Gewonden	Doden
2016	1.266	122	4
2017	1.181	119	3
2018	1.203	138	4
2019	1.137	136	2
2020	957	103	4
Totaal	**5.744**	**618**	**17**

Figuur 3.7.2 toont de verkeersveiligheidskaart voor de gemeente Arnhem aan de hand van CROSS-scores. De bovenste grafiek toont de CROSS score voor het drukste wegennet van de gemeente Arnhem. Daaruit blijkt dat circa 40% van de weglengte een rode CROSS-score krijgt: een hoge ongevallenscore met een hoge snelheidsscore. Landelijk ligt dit percentage op 29%.

[17] Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030)

Uit de onderste grafiek blijkt dat circa 7% van de kruispunten ook een rode CROSS-score krijgt. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

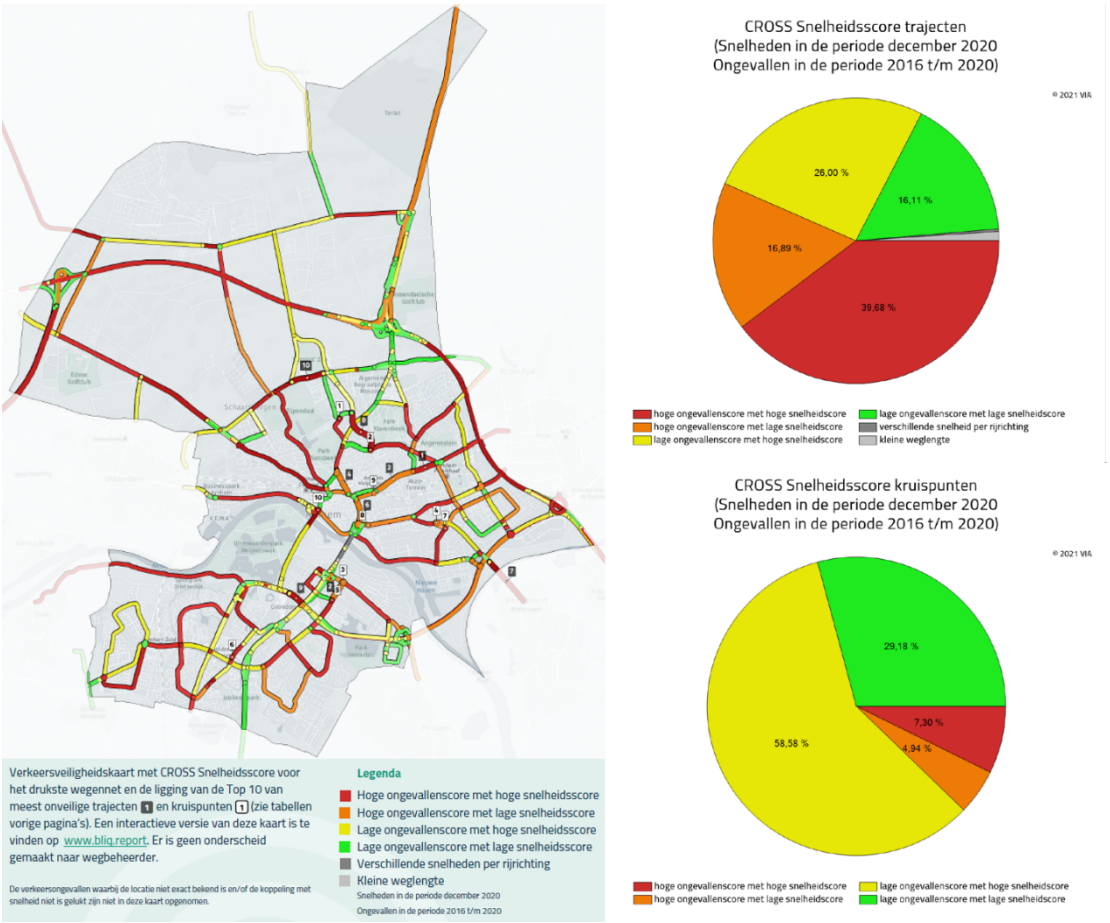

Figuur 5.25 CROSS-scores gemeente Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat de aankomende jaren het aantal auto's op de wegen verder zal toenemen. De drukte op wegen zal naar verwachting een negatief effect hebben op de verkeersveiligheid. Net als het feit dat ouderen steeds langer auto blijven rijden, aangezien ouderen relatief vaker betrokken zijn bij ongevallen. Het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 kiest voor een risicogestuurde aanpak. In het plan wordt niet enkel gefocust op verkeersongevallen, maar is ook aandacht voor de kwaliteit van het verkeerssysteem. Jaarlijks analyseert de gemeente Arnhem de top 10 meest verkeersonveilige locaties. Deze worden direct aangepakt of meegenomen in groot onderhoud. Op korte termijn hoopt de gemeente Arnhem aan de slag met de Hommelseweg, de Velperweg, de IJssellaan en de Zeesingel. De verwachting is dat de verkeersveiligheid de aankomende jaren zal verbeteren, het is echter nog onzeker in welke mate. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator verkeersveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem kiest voor woningbouwlocaties op goed bereikbare plekken in en rond de stad. Dit zorgt ervoor dat Arnhemmers die op deze nieuwe locaties komen te wonen voor het bezoek aan dagelijkse voorzieningen niet per se de auto te hoeven gebruiken. Minder vervoersbewegingen leiden naar verwachting tot een veiligere verkeerssituatie.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van extra woningen zorgt mogelijk voor extra verkeerbewegingen. Deze ontwikkeling zorgt voor een negatieve effectbeoordeling.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen	+	Naar verwachting leidt meer lopen, en een afname in het gebruik van de auto, tot een veiligere verkeerssituatie.	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ook meer fietsen heeft een positief effect op de indicator verkeersveiligheid. Wanneer men de auto zou laten staan voor de fiets is de kans op ernstige verkeersslachtoffers kleiner.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Investeringen in trolleybussen en trein zouden deze modaliteiten aantrekkelijker maken. Dit zorgt er naar verwachting voor dat men de auto vaker laat staan dan in de huidige situatie, wat de verkeersveiligheid ten goede komt.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			het spoor richting Zevenaar.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	De Omgevingsvisie maakt duidelijk dat Arnhem het gebruik van de auto niet over het hoofd ziet en dat de auto voor bepaalde bestemmingen mogelijk gunstiger is dan overige modaliteiten. Voor sommige delen van de stad, zoals bepaalde bedrijventerrein en langs de regionale hoofdwegenstructuur blijft Arnhem prioriteit geven aan de auto. Op locaties dichterbij en in het centrum van de stad gaat de voorkeur uit naar fietsen, lopen of OV. Hier wil de gemeente de OV-bereikbaarheid verhogen, de maximumsnelheid terugbrengen naar 30 k/m p er uur en autoluwe zones aanbrengen, wat de verkeersveiligheid naar verwachting ten goede komt.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

5.6.2 Sociale veiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Sociale veiligheid	Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt	>38%	33-38%	≤32%

Beoordelingssystematiek
De monitor ‘Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt’ geeft inzicht in diverse sociale aspecten, onder andere in sociale veiligheid. De indicator sociale veiligheid wordt beoordeeld aan de hand van het percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt. De situatie wordt als goed beoordeeld als het percentage gelijk is aan het landelijk gemiddelde (32%) of lager ligt. Wanneer er sprake is van een hoger percentage dan het gemiddelde van de HEBANG gemeenten (38%) wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een percentage van 33% tot en met 38% wordt de situatie als redelijk beoordeeld.

Huidige situatie

Ten opzichte van het landelijk gemiddelde ligt het oordeel over de leefbaarheid in de woonbuurten van Arnhem en de mate van sociale cohesie in Arnhem lager. En hoewel het onveiligheidsgevoel in Arnhem net als in referentiegebieden afneemt, blijft Arnhem tot nu toe onderaan de benchmark staan. In 2019 gaf 41% van de inwoners van Arnhem aan zich wel eens onveilig te voelen. Figuur 5.25 toont dat dit percentage hoger ligt dan het gemiddelde percentage in HEBANG-gemeenten, grote steden en het landelijk gemiddelde.

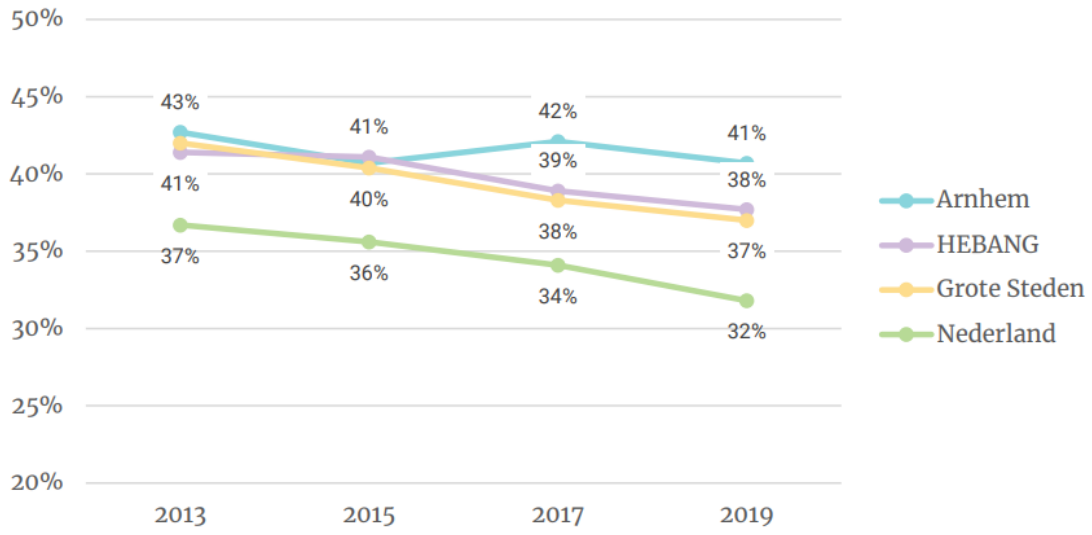

Figuur 5.26 Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt (Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Het percentage inwoners dat zich in het algemeen ‘vaak’ onveilig voelt en het aantal inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt is echter vergelijkbaar met de gemiddelden van de HEBANG-gemeenten en de grote steden. Landelijk ligt dit percentage lager. Het gevoel van onveiligheid in eigen wijk is per wijk verschillend en varieert van 9% in de wijken Alteveer en Cranevelt tot 46% in de wijk Spijkerkwartier. Figuur 5.26 toont dat voornamelijk de wijken in en rondom het centrum onder het gemiddelde scoren. Het gaat onder andere om de wijken: Centrum, Spijkerkwartier en Malburgen West. Ten opzichte van 2017 is het aandeel inwoners dat zich ‘vaak’ onveilig voelt in de eigen buurt in Arnhem afgenomen, van 2,4 naar 1,0 procent. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **slecht**. Aangezien een groot deel van de wijken in Arnhem Noord gemiddeld of bovengemiddeld scoren wordt de huidige situatie voor Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk**.

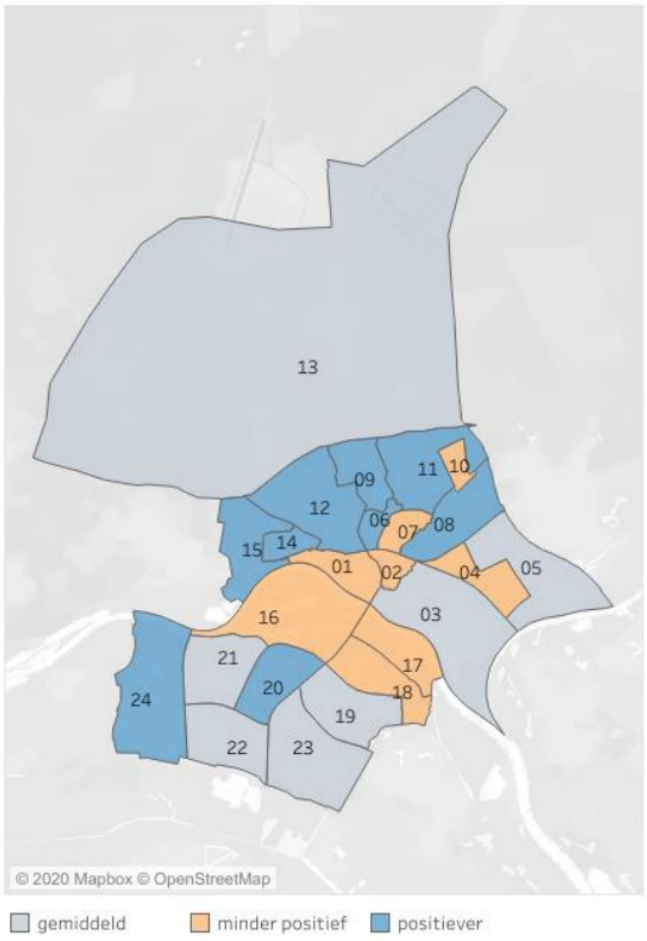

WIJK	PERC.	ONTW.
01 Centrum	43%	
02 Spijkerkwartier	46%	
03 Arnhemse Broek	31%	
04 Presikhaaf-West	41%	
05 Presikhaaf-Oost	31%	
06 St. Marten / Sonsbeek	16%	
07 Klarendal	40%	
08 Velperweg e.o.	21%	
09 Alteveer en Cranevelt	9%	👍
10 Geitenkamp	35%	
11 Monnikenhuizen	20%	
12 Burgem.wijk / Hoogkamp	14%	
13 Schaarsbergen e.o.	24%	
14 Heijenoord / Lombok	16%	
15 Klingelbeek	12%	
16 Malburgen-West	38%	
17 Malburgen-Oost (Noord)	36%	
18 Malburgen-Oost (Zuid)	35%	
19 Vredenburg / Kronenburg	33%	
20 Elden	22%	
21 Elderveld	26%	
22 De Laar	27%	
23 Rijkerswoerd	24%	
24 Schuytgraaf	21%	
ARNHEM	**29%**	

Figuur 5.27 Onveiligheidsgevoel in de woonbuurt (Bron: Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Autonome ontwikkeling

De ontwikkeling van de veiligheidsbeleving van inwoners in Arnhem is positief en neemt naar verwachting de komende jaren verder af. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde en in vergelijking tot de HEBANG gemeenten loopt Arnhem echter achter. De verwachting is dat dit op korte termijn niet significant veranderd. Daarnaast kan de verwachte bevolkingstoename leiden tot minder sociale samenhang wat zou kunnen leiden tot een stijgend onveiligheidsgevoel. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **slecht**. De verwachting is dat de situatie in Arnhem Noord niet sterk verslechterd, dit deelgebied wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator sociale veiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving heeft naar verwachting een positief effect op hoe veilig de openbare ruimte in Arnhem wordt ervaren. Verdichting dient met name plaats te vinden in de meer stedelijke gebieden van de stad, welke momenteel als minst veilig worden ervaren. Het creëren van ontmoetingsplekken kan zorgen voor meer ogen op straat en een impuls geven aan het veiligheidsgevoel van mensen op straat.	
We maken onze wijken veiliger	+	Middels het mixen van bewonersgroepen gaat Arnhem proberen veiliger te maken. Dit betekent een mix van jong en oud, rijk en arm, en koopwoningen en huurwoningen. Zodoende probeert Arnhem concentraties van kwetsbare mensen te voorkomen. Middels functiemenging wil de stad zorgen voor meer ogen op straat. Sociale controle wordt verbeterd door bij nieuwe ontwikkelingen de zichtlijnen in de openbare ruimte te verbeteren en veel ramen te realiseren. Ook verkeersveiligheid wordt meegenomen: zo gaan maximumsnelheden op bepaalde plekken omlaag. Ten slotte wil Arnhem de kans op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk verkleinen. Dit wil zeggen dat de risico's met betrekking tot externe veiligheid en vitale infrastructuur (elektra, watervoorzieningen, etc.) verkleind wordt.	De focus hierbij ligt op verschillende wijken in Arnhem Oost: Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek,
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Ontmoetingen tussen bewoners verbeteren de sociale cohesie in wijken. Sportparken dienen een hart te vormen voor wijken als beweeg- en ontmoetingsplek. Het bevorderen van de sociale cohesie op wijkniveau heeft naar verwachting een positief effect op het veiligheidsgevoel van Arnhemmers.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

5.7 Klimaatadaptatie

\Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op klimaatadaptatie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Nationaal Deltaprogramma	Het nationaal Deltaprogramma zet uiteen hoe Nederland wordt beschermd tegen overstromingen en hoe wordt gezorgd voor voldoende zoetwater. Tevens geeft het een beeld hoe de overheid werkt aan een klimaatbestendige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting van Nederland.
	Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS) (2016)	De NAS is opgesteld in 2016 en geeft een overzicht van de belangrijkste klimaatrisico's. Daarnaast zet de NAS de koers uit voor een klimaatbestendig Nederland.
	Uitvoeringsprogramma NAS (2018)	In 2018 is een concreet uitvoeringsprogramma opgesteld dat is gericht op het agenderen en aanpakken van de verschillende klimaatrisico's. Inmiddels is dit programma grotendeels afgerond en wordt er op voortgebouwd.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan klimaatadaptatie (Provincie Gelderland)	Het actieplan beschrijft in vijf thema's (1. Natuurlijk boden- en watersysteem als

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		basis, 2.Groene steden en dorpen, 3. Klimaatbestendig (ver)bouwen, 4. Klimaatbestendige provinciale wegen, 5. Hittestress) hoe de provincie Gelderland toewerkt naar een klimaatbestendige provincie.
Lokaal	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.
	Aanpak Wateroverlast	Arnhemse aanpak voor het ruimtelijk oplossen van zware buien

5.7.1 Wateroverlast

Wateroverlast ontstaat wanneer regenwater bij hevige neerslag of piekbuien niet voldoende kan worden afgevoerd, wegzakt in de bodem of geborgen kan worden op een plek waar het geen problemen oplevert. Wateroverlast kan leiden tot maatschappelijke ontwrichting en economische, ecologische en gezondheidsschade.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)	Groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Geen tot enkele wateroverlastlocaties en meldingen

Beoordelingssystematiek

De indicator wateroverlast wordt beoordeeld aan de hand van het aantal wateroverlastlocaties als gevolg van een hevige regenbui. De bui die wordt gehanteerd is een specifieke bui die op 28 juli 2014 in Arnhem is gevallen met een neerslag van 80-130 mm binnen 2 uur. Dit is de Arnhemse maatstaf en kan niet vergeleken worden met andere gemeenten. Arnhem heeft hier bewust voor gekozen om lokaal maatwerk te kunnen leveren. Wanneer er sprake is een groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er geen of slechts enkele wateroverlastlocaties en meldingen zijn wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie

Binnen de gemeente Arnhem is er voornamelijk sprake van wateroverlast in de noordelijke helft van de stad waar in het heuvelachtige gebied het regenwater via beekdalen en straten naar de lager gelegen wijken stroomt. Dit is terug te zien in figuur 5.27, waarin voornamelijk Arnhem Noord en het Centrum donkerblauw oplichten. Voornamelijk rondom het centrum zijn veel meldingen binnengekomen. Aangezien er in de huidige situatie sprake is van een groot aantal wateroverlastlocaties binnen de gemeente wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

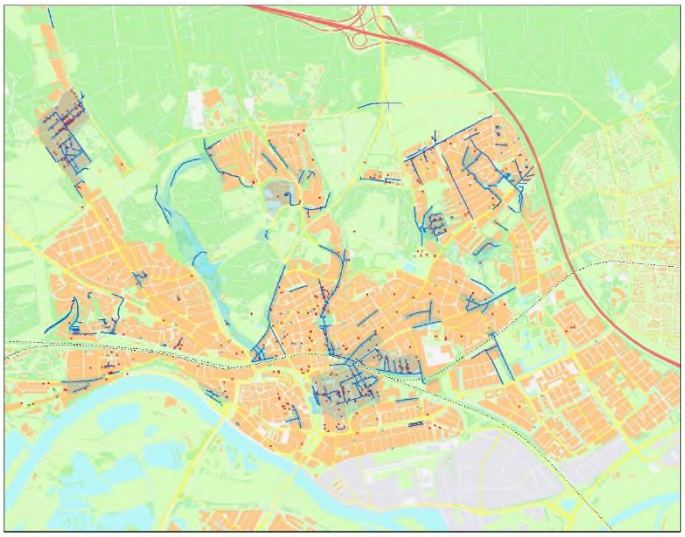

Figuur 5.28 Gemeentelijke wateroverlastkaart Arnhem Noord: water op straat en meldingen wateroverlast (2014)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting treedt wateroverlast door hevige regenbuien, als gevolg van klimaatverandering, in de toekomst vaker op. De gemeente Arnhem zet in op het voorkomen van een toename van wateroverlast en heeft in haar klimaatadaptatiestrategie concrete maatregelen benoemd om wateroverlast te verminderen en te voorkomen. Zo wordt bij nieuwbouw al het regenwater afgekoppeld. Ook bij renovatie wordt zoveel mogelijk afgekoppeld en geldt dat minimaal 40mm op eigen terrein moet worden verwerkt. De gemeente heeft daarnaast als doel om 90% van de openbare ruimte af te koppelen. Ook daarvoor geldt dat 40mm ter plaatse verwerkt moet kunnen worden. Daarnaast wordt in Omgevingsvergunningen extra aandacht besteed aan vloerpeilen en drempelhoogtes.

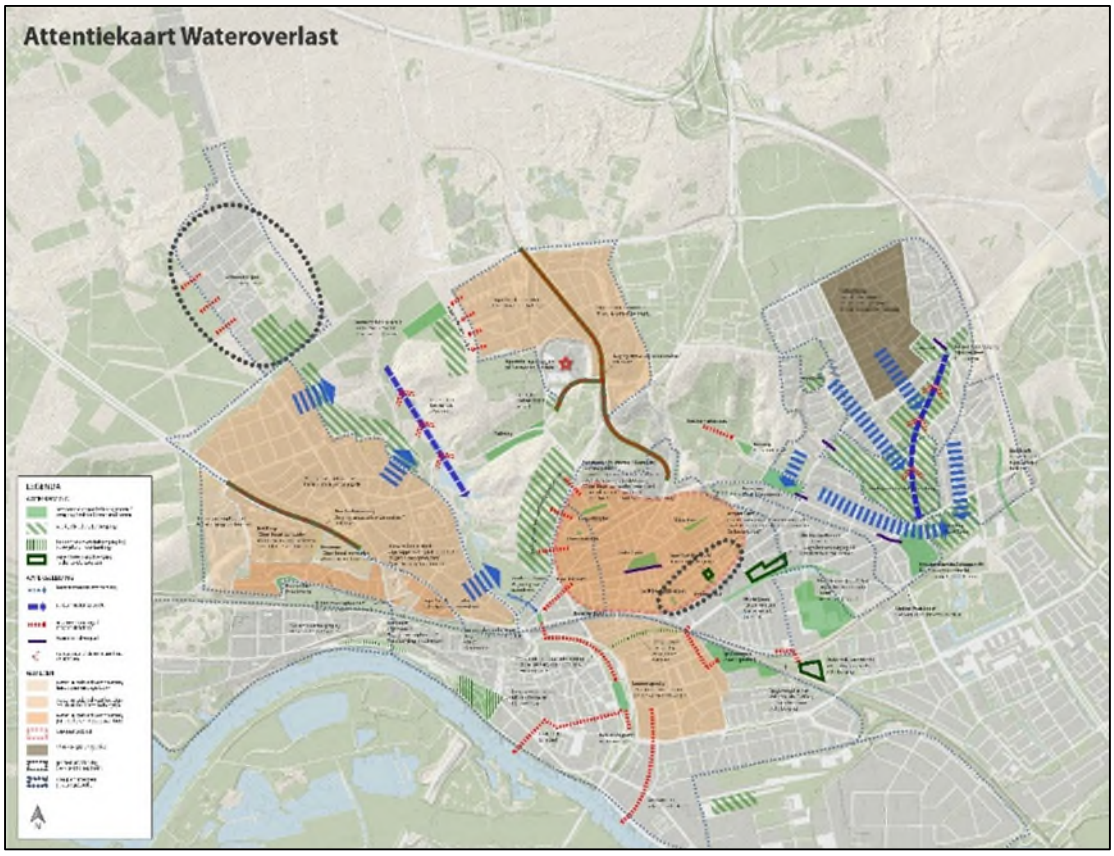

Figuur 5.29 Waterattentiekaart gemeente Arnhem

Naast deze algemene maatregelen, geldend voor de gehele gemeente, maakt de gemeente Arnhem in haar klimaatadaptatiestrategie onderscheid tussen het relatief vlak gelegen Arnhem Zuid en het heuvelachtige Arnhem Noord. Binnen Arnhem Noord worden daarnaast verschillende gebieden onderscheiden: brongebieden, overgangsgebieden en putgebieden (figuur 5.28). Om het risico op wateroverlast en de waterdiepte bij een hevige regenbui te verminderen, is het nodig om water langer vast te houden in de hoger gelegen gebieden (brongebieden) en het water in lager gelegen (putgebieden) gebieden te infiltreren en (tijdelijk) te bergen. Dit vraagt om gebiedsgerichte maatregelen, welke zijn geformuleerd in de klimaatadaptatiestrategie. Daarnaast zijn maatregelen geformuleerd voor de hoofdinfrastructuur, om deze ook tijdens hevige regenbuien goed te laten functioneren. Naar verwachting dragen bovenstaande maatregelen binnen de gehele gemeente bij aan het verminderen van wateroverlastlocaties waarbij de waterdiepte hoger is dan 30cm. Aangezien de gemeente Arnhem veel hoogteverschil kent zullen er naar verwachting binnen het deelgebied Arnhem Noord wateroverlastlocaties blijven bestaan. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator wateroverlast is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Meer groen en minder verharding in de openbare ruimte zorgt ervoor dat water beter infiltreert in de bodem.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, vooroorlogse wijken rond het centrum, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De toelichting bij de beleidsuitspraak voorziet in het toevoegen van groen bij verdichting. Ervan uitgaand dat de verdichting plaatsvind in een gebied dat bij voorbaat al stedelijk/grijs is indiceert dat er naar saldo meer kwalitatief groen voor in de plaats kan komen van plekken die nu stenig zijn.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De toelichting op de beleidsuitspraak toont duidelijk aan dat klimaatadaptatie en water een onderdeel vormen van deze uitspraak. Arnhem zoekt naar manieren om de openbare ruimte beter klimaatadaptief te maken en werkt zodoende ook aan een betere waterhuishouding.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de waterhuishouding van Arnhem, doordat water makkelijker in de bodem infiltreert.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	-	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		in het geding komt. Gesprekken met de gemeente wijzen er echter op dat door intensiever gebruik de bodem eerder dichtslaat waardoor water sneller afstroomt. Daarbij komt dat een betere inrichting voor sporten en bewegen niet wil zeggen dat dit op onverharde ondergrond zal plaatsvinden.	
We beperken overlast van extreme buien	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek rond wateroverlast. Hoogteverschillen in de stad zorgen ervoor dat Arnhem kwetsbaar is voor afstromend regenwater. Arnhem gaat om die reden water in hoger gelegen gebieden langer vasthouden en in lagere gebieden sneller afvoeren. Ook is de stad voornemens het rioolstelsel verder af te koppelen van hemelwater. Zo wil de stad voorkomen dat gemengde riolen overlopen. Hemelwater zal in de toekomst met name afgevoerd moeten worden door meer groen toe te voegen in de openbare ruimte, waarin hemelwater kan infiltreren.	De focus ligt op de focusgebieden benoemd in de klimaatadaptatiestrategie van de gemeente.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Arnhem investeert volgens dit onderdeel van de Omgevingsvisie in haar groenblauwe raamwerk. Een uitbreiding hiervan heeft een positief effect op de waterbergende capaciteit van de stad.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe verharding toevoegen heeft een negatief effect op wateroverlast. Het afkoppelen van hemelwater op het gemengde riool heeft een positief effect voor milieu en volksgezondheid, maar niet zozeer op wateroverlast.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplaatsen betekent voor Arnhem meer ruimte voor onder andere groen. Meer groen zorgt voor betere infiltratiemogelijkheden voor hemelwater en heeft zodoende een positief effect op wateroverlast.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving.

Toelichting effectbeoordeling
De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

5.7.2 Droogte

Voor het veranderende klimaat is droogte een belangrijke indicator. Voornamelijk tijdens de zomerperiode is de kans op droogte groot door een tekort aan neerslag, verdamping en een afname in de aanvoer van rivieren. Droogte kan een negatief effect hebben op de natuur, landbouw, drinkwatervoorziening en bebouwing. Daarnaast vergroot droogte de kans op natuurbranden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering	Gebiedsinrichting is niet of zeer beperkt aangepast op toenemende droogte met als gevolg een toenemend aantal effecten	Gebiedsinrichting is beperkt aangepast aan langere perioden van droogte. Het aantal effecten is beperkt en beheersbaar	Gebiedsinrichting is in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte

Beoordelingssystematiek
De mate waarin de landinrichting van een gebied is aangepast aan een groter wordend neerslagtekort is bepalend voor de mate waarin negatieve effecten optreden. Hoe robuuster en klimaatbestendiger de landinrichting, hoe minder negatieve effecten op zullen treden als gevolg van droogte.

Huidige situatie
De mate van droogte wordt in figuur 5.29 weergegeven aan de hand van het potentieel maximaal neerslagtekort. In de huidige situatie kent de gemeente Arnhem een potentieel maximaal neerslagtekort van 150-180 millimeter. De effecten van droogte treden daardoor in de huidige situatie al op. Zo ontstaat er schade aan beplanting en heeft de droogte een negatief effect op de waterkwaliteit. Aangezien beplanting in Arnhem Noord op veel plekken afhankelijk is van hangwater, heeft voornamelijk meerjarige droogte een groot effect.

Droogte kan, wanneer dit speelt in Duitsland, ook economische gevolgen hebben doordat de bevaarbaarheid van de Rijn afneemt. Hoewel er effecten optreden als gevolg van droogte door klimaatverandering, zijn de effecten nog beheersbaar en is er geen sprake van onomkeerbare schade. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

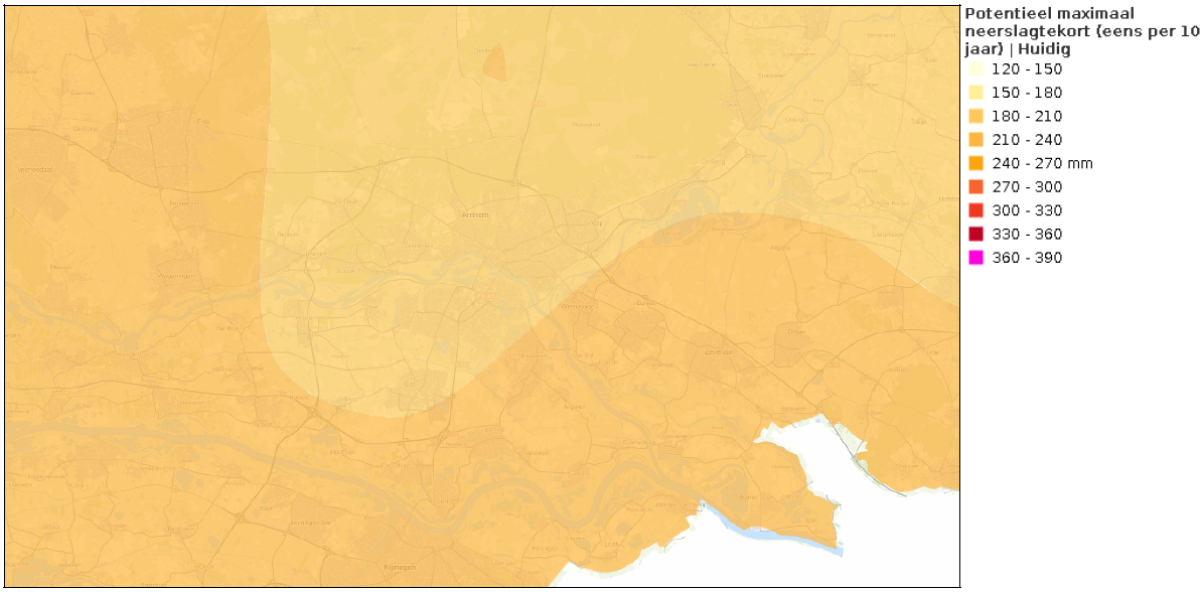

Figuur 5.30 Potentieel maximaal neerslagtekort (eens per 10 jaar) (Klimaateffectatlas)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting neemt het potentieel maximaal neerslagtekort tot 2050 toe tot 240-270 millimeter. Tevens zal de regenval zich op een andere manier manifesteren, namelijk door piekbuien en langere drogere perioden. De verwachting is daarom dat door klimaatverandering droogteperiodes vaker zullen voorkomen. De gemeente beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie diverse maatregelen om droogte tegen te gaan, water vast te houden en de sponswerking van de stad te verbeteren door de kwaliteit van de bodem te verhogen. Daarnaast worden bosbranden zoveel mogelijk voorkomen en worden droogtebestendige bomen en heesters toegepast in droogtegevoelige gebieden. Ook zet de gemeente in op monitoring van de risico's van zetting en wil zij in samenwerking met het waterschap onderzoek doen naar de gevolgen van droogte voor de waterkwaliteit. De maatregelen hebben naar verwachting een positief effect en dragen bij aan een robuuste gebiedsinrichting. De verwachting is echter dat de gebiedsinrichting in de huidige situatie onvoldoende snel wordt aangepast, waardoor er nog steeds negatieve effecten op zullen treden. De verwachting is echter dat de effecten beheersbaar zullen zijn, daarom wordt de autonome ontwikkeling als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator droogte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	De beleidsuitspraak en toelichting gaan niet zozeer in op hoe de landinrichting robuuster of klimaatbestendiger wordt, maar adresseert wel het positieve effect dat nieuw beleid moet hebben op de extra omgevingskwaliteit die nieuwe bebouwing moet hebben. Meer groen is een onderdeel van een kwalitatief betere omgeving en kan helpen om droogte beperkt, maar kan tijdens periodes van droogte ook een visueel negatief effect hebben.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek, waar Arnhem dus de aankomende periode mee aan de slag gaat: het klimaatbestendiger maken van de openbare ruimte. Naast hitte en wateroverlast is er ook aandacht voor droogte.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de klimaatbestendigheid van de openbare ruimte en heeft naar verwachting een positief effect op droogte. Specialisten van de gemeente plaatsen hier een kanttekening bij: groen heeft water nodig om te gedijen. De vraag is of een betere verbinding bijdraagt aan deze opgave.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed in het geding komt. Arnhem is in het kader van deze beleidsuitspraak niet voornemens extra groen toe te voegen aan gebieden die momenteel grijs zijn. Op droogte heeft deze beleidsuitspraak waarschijnlijk geen effect.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek omtrent droogte. Arnhem is voornemens om langdurige droogte het hoofd te bieden door de bodem beter geschikt te maken voor het bufferen van water. Door middel van het verwijderen van verhardingen in de wijken (in de openbare en particuliere ruimte) moet Arnhem beter tegen langere periode van droogte kunnen.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	Arnhem investeert in haar groenblauwe raamwerk. In het kader van haar blauwe netwerk is de verwachting dat water beter gebufferd kan worden en beter beschikbaar is tijdens periodes van droogte. Arnhem investeert zodoende in de robuustheid van haar watersysteem.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Nieuwe woningen in Arnhem moeten klimaatadaptief gerealiseerd worden. Dit betekent dat nieuwe woningen goed kunnen omspringen met periodes van droogte. Dit heeft verder geen effect op de droogte in Arnhem op zich, maar beperkt wel eventuele negatieve effecten van periodes van droogte.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Uitgangspunt van deze beleidsuitspraak is dat Arnhem onder andere meer groen in de plaats van parkeerplaatsen brengt. Meer groen geeft een impuls aan de klimaatbestendigheid en robuustheid en heeft naar verwachting een positief effect.	

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een **positief** effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

5.7.3 Hitte

In het veranderende klimaat zullen vaker hittegolven optreden waarin hogere temperaturen te verwachten zijn. Hitte veroorzaakt een diversiteit aan negatieve effecten op onder andere gezondheid, de buitenruimte en de leefbaarheid van de stad.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem	Groot aantal rode en oranje gebieden	Beperkt aantal rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden	Geen rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem heeft de ambitie negatieve effecten van hitte zo lang mogelijk tegen te gaan. De gemeente Arnhem heeft daarom een hitte-attentiekaart opgesteld. Op deze hitte-attentiekaart (figuur 5.30) zijn gebieden gemarkeerd als rood, oranje, geel of blauw, waarbij onderscheid wordt gemaakt in lichtblauw en donkerblauw. De rode gebieden zijn de heetste gebieden van de stad en zijn tevens plekken waar veel mensen komen. De gemeente zet daarom in op het verbeteren van het stadsklimaat en het tegengaan van verdere opwarming. De oranje en gele gebieden zijn gebieden waar het belangrijk is dat de gevoelstemperatuur niet verslechterd. De blauw gemarkeerde gebieden zijn gebieden die de gemeente als bronnen van koelte in stand wil houden. De gebieden worden beschermd en de instroming van koele winden wordt gestimuleerd.

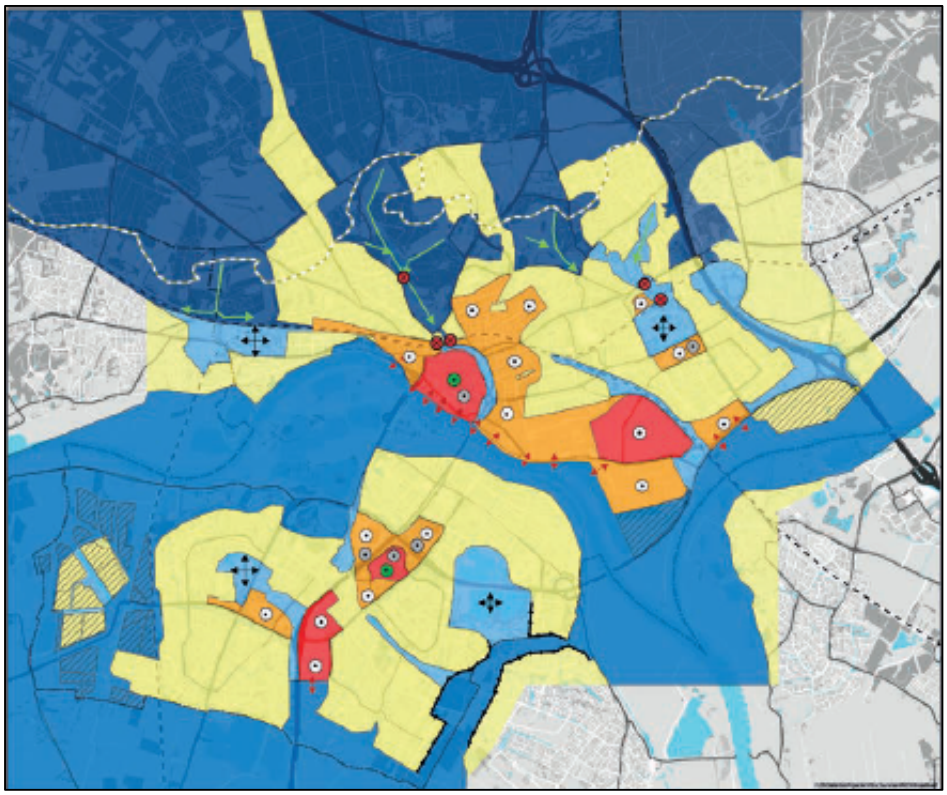

Figuur 5.31 Hitte-attentiekaart gemeente Arnhem (2012)

Huidige situatie

Arnhem kent ten opzichte van steden van vergelijkbare grootte een relatief gunstig stadsklimaat door de aanwezigheid van de uiterwaarden, het vele groen in en rond de stad en de groene hellingen van de Veluwezoom. De hitte-attentiekaart van de gemeente Arnhem (2012) toont de categorisering van gebieden binnen de gemeente. Op het moment van opstellen bevonden er zich 4 rode gebieden binnen de gemeente. In de klimaatadaptatiestrategie uit 2020 wordt beschreven dat er sinds het opstellen van de kaart enkele stedelijke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden binnen de blauwe gebieden. Het is onbekend in hoeverre deze ontwikkelingen effect hebben op de categorisering van de gebieden. De kans dat deze blauwe gebieden omslaan naar rode gebieden is echter klein, wel zouden de gebieden om kunnen slaan naar gele of oranje gebieden. De huidige situatie voor de gehele gemeente wordt daarom beoordeeld als **redelijk**. Aangezien het deelgebied Arnhem Noord vrijwel volledig blauw kleurt en hittestress hier minder voorkomt door de aanwezigheid van bossen en parken, wordt de huidige situatie voor dit deelgebied beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

In de klimaatadaptatiestrategie beschrijft de gemeente Arnhem diverse maatregelen voor klimaatadaptatie die een positief effect kunnen hebben op hittestress in de gemeente. Zo streeft de gemeente er naar om de verharding in het bebouwde deel van Arnhem met 10% te verminderen en is begin 2020 het Bomenplan vastgesteld. Een afname van verharding en een jaarlijkse aanplant van nieuwe bomen in stedelijk gebied en bos (Bomenplan 2020) hebben naar verwachting een positief effect op de mate van hittestress in de gemeente. Daarnaast worden diverse specifieke maatregelen beschreven voor de verschillende soorten gebieden binnen de gemeente.

Zo stelt de gemeente de voorwaarde dat verdichting van bebouwing en verharding in rode gebieden leidt tot een verbetering van de gevoelstemperatuur en zet zij in op een andere inrichting van grote parkeerplaatsen. Voor oranje gebieden geldt onder andere dat verdichting niet mag resulteren in een verslechtering van de gevoelstemperatuur. Daarnaast wordt ingezet op het ontwikkelen van schaduwroutes en het toevoegen van groen. Voor blauwe gebieden geldt dat er in zones waar kwetsbare dalwinden voorkomen geen toename mag zijn van bebouwing en verharding en dat een toename van verharding in het algemeen bij voorkeur wordt voorkomen. De verwachting is dat door bovenstaande maatregelen het aantal rode en oranje gebieden gelijk blijft of in het gunstigste geval afneemt. De autonome ontwikkeling voor de gehele gemeente wordt daarom als **redelijk** beoordeeld. De verwachting is dat het noordelijke deel van Arnhem behouden kan worden als relatief koele plek, de autonome ontwikkeling voor het deelgebied Arnhem Noord wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator hitte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Thema hitte speelt een belangrijke rol bij herinrichting	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groen indiceert meer groen in Arnhem. Meer groen in en rond Arnhem helpt koele plekken realiseren	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Arnhem gaat voor deze ambitie niet zozeer meer groen toevoegen, maar de openbare ruimte anders inrichten voor sport en bewegen. Dit heeft op hitte waarschijnlijk geen effect.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Woningen in de buurt van groen zijn goed voor de bewoners, die zodoende dichter bij koele plekken zijn, maar de bouw van extra woningen heeft een negatief effect op het gemeentebrede hitte-eiland.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Binnen deze ambitie neemt de verharding af, wat ook ten goede komt aan de hitte-eilanden in de stad	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Deze beleidsuitspraak komt de indicator per definitie ten goede	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Meer groen zorgt voor meer koele plekken in de stad	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Meer verstening leidt tot een vergroting van het hitte-eiland, echter biedt herstructurering ook kansen hieromtrent. Dit weegt naar verwachting echter niet op tegen de hoeveelheid verstening die nodig is voor de stevige verdichtingsopgave die Arnhem heeft. Tevens is dit afhankelijk van waar en hoe gebouwd wordt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Parkeerplaatsen in de klassieke vorm dragen in negatieve zin bij aan het hitte-eiland. Minder parkeren zou een positieve werking hebben op de hitte in Arnhem.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

5.7.4 Waterveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming	Groot aantal inwoners	Beperkt aantal inwoners	Klein aantal inwoners

Beoordelingssystematiek
De huidige veiligheidsbenadering voor dijken en kades gaat uit van het mogelijke risico: de kans op een dijkdoorbraak in relatie tot de gevolgen van die doorbraak. De kans wordt bepaald aan de hand van de kans dat een waterkering voor een bepaalde trajectlengte doorbreekt. Het effect van de overstroming is afhankelijk van de fysieke kenmerken van de overstroming, zoals diepte en snelheid en van de kwetsbaarheid van mensen, functies en de economische waarden in het overstromingsgebied. Aangezien de waterkeringen aan landelijke normen moeten voldoen wordt voor deze indicator gekeken naar het aantal inwoners dat wordt blootgesteld aan de gevolgen van een mogelijke overstroming.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem valt onder twee verschillende dijkringen, één voor de lage delen van Arnhem Noord en één voor Arnhem Zuid (figuur 5.31). Voor de noordelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/3.000 jaar. Voor de zuidelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/30.000 jaar.

Figuur 5.32 Ligging en normen primaire waterkeringen (PBL)

Figuur 5.32 toont dat er voornamelijk voor de zuidelijke delen van de gemeente Arnhem een overstromingsrisico (>50cm) geldt. Voor grote delen van de gemeente geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming. De rode gebieden op de afbeelding betreffen de uiterwaarden. Bij een dijkdoorbraak bestaat er een kans dat het water de wijk Presikhaaf instroomt. Voor deze wijk en eveneens voor de zuidelijke gebieden geldt dat er zich verschillende woongebieden en diverse werkterreinen bevinden (figuur 5.33). Aangezien deze gebieden voornamelijk liggen in op locaties waar de kans op een overstroming zeer klein is, wordt de huidige situatie als **goed** beoordeeld.

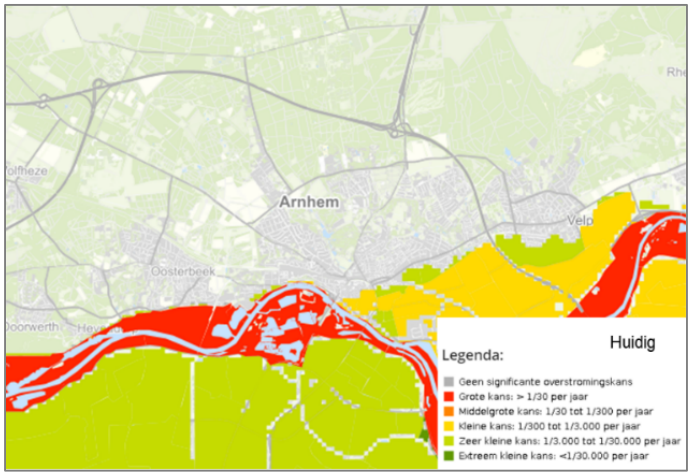

Figuur 5.33 Plaatsgebonden overstromingskans >50cm (Norm 2050) in de huidige situatie (Klimaateffectatlas)

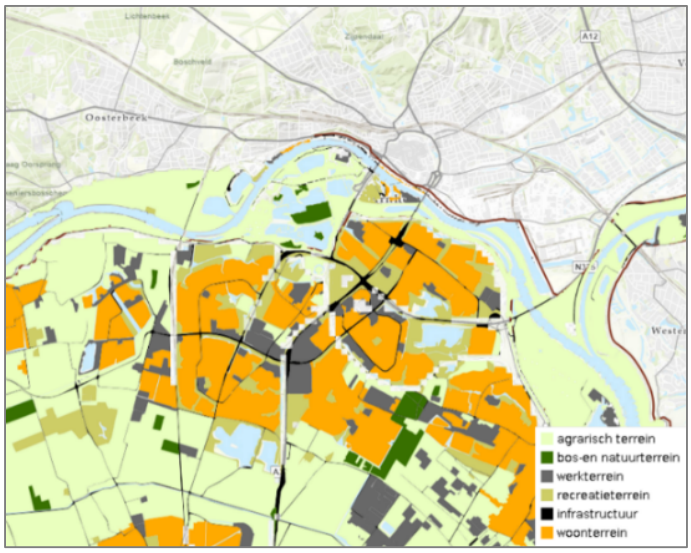

Figuur 5.34 Economische bedrijvigheid gemeente Arnhem (risicokaart)

Autonome ontwikkeling

Figuur 5.34 toont het plaatsgebonden overstromingsrisico (>50cm) voor 2050. Direct rondom de rivieren de Neder-Rijn en de IJssel geldt een grote kans op overstroming (1/30 per jaar). Voor de andere gebieden geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming van >50 cm. De verantwoordelijkheid voor waterveiligheid ligt bij Rijkswaterstaat en het waterschap en dijken moeten voldoen aan nationale normen. De gemeente Arnhem beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie dat zij aansluit bij de ambities die deze partijen op het gebied van waterveiligheid hebben.

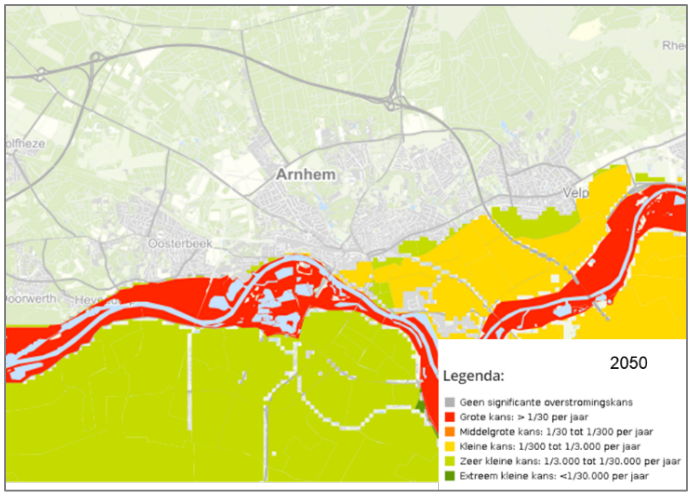

Figuur 5.35 Plaatsgebonden overstromingsrisico >50cm (Norm 2050) 2050 (Klimaateffectatlas)

De verwachte bevolkingsgroei in de gemeente Arnhem resulteert naar verwachting echter in een toenemend aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de risico's van een overstroming. Door het toevoegen van gevoelige functies, zoals woningen, wordt de kwetsbaarheid van het gebied vergroot en nemen de potentiële gevolgen van een overstroming toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Doormiddel van het integrale kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden, waaronder het risico op en de gevolgen van een overstroming, geborgd.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Aangezien de nieuwe woningen gedeeltelijk worden gerealiseerd op locaties waar sprake is van een (klein) overstromingsrisico (Arnhem Oost en Arnhem Zuid) zal de kwetsbaarheid van deze gebieden vergroot worden en het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan risico's van een overstroming vergroot worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en hebben de beleidskeuzes in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

6 Een vitale stad

6.1 Werken

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Beleid en doelstellingen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	Een prioriteit van het rijk is ‘Sterke en gezonde steden en regio’s. Het Rijk streeft naar een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
Provinciaal/regionaal	Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem – Nijmegen 2021 - 2024	Doelstellingen Regionaal Programma Werklocaties, Uitgangspunten Regionaal Programma Werklocaties, Uitvoering Programma, Bedrijventerreinen, Kantoren en Detailhandel
	Groene Metropool Regio Arnhem Nijmegen – regionale agenda voor de Productieve regio	Opzet is om de innovatiekracht te versterken met verschillende clusters. Dit biedt de basis voor een sterke (inter)nationale positie en een sterk en aantrekkelijk economisch profiel. Ambitie is om groei te faciliteren en banengroei aan te jagen. Deze regionale agenda bestaat uit vijf speerpunten: 1. Het stimuleren van ondernemerschap in het midden en klein bedrijf, 2. Inzetten op Human Capital (onderwijs en arbeidsmarkt), 3. Doorontwikkeling van (inter)nationale clusters, 4. Versterking van duurzame logistiek, 5. Toekomstbestendige werklocaties.
Lokaal	Economische (uitvoerings)agenda Arnhem 2021 –	- Foto Economische kracht van Arnhem in beeld - Twee hoofdopgaven (een economisch aantrekkelijke stad + Energie)

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	2030 (inclusief bijlage 1 en 2)	- Drie groeibepalende randvoorwaarden (toekomstbestendige werklocaties, Human capital, Verbindingen)
	Kantorennota Arnhem 2022 – 2030	Wordt momenteel gewerkt aan het vaststellen van beleid op basis van de kantorennota.
	Visie Arnhemse binnenstad (2015)	Trends en ontwikkelingen in 4 thema's: zelforganisatie, complementariteit, herontwikkeling en goed bestuur. Visie, strategie en agenda. Agenda is gebiedsspecifiek
	Retail en Detailhandelvisie Arnhem 2016 - 2021	Visie, rol van de gemeente en accenten per winkelgebied
	Horecavisie Mise-en-place	Analyse, visie, benchmark op Horeca en Hotels
	Cultuurbeleid	Uitgangspunten, ambities, huidige stand van zaken, randvoorwaarden, subsidies en uitvoeringsprogramma
	Arnhems Actieplan Werk (11 mei 2021)	Het actieplan bestaat uit vijf doelstellingen van extra inzet. 1. Voorkomen van werkeloosheid en snel handelen bij nieuwe instroom van werkzoekenden 2. Ondernemers laten ondernemen 3. Extra hulp voor jongeren om werk te vinden 4. Intensievere begeleiding voor nieuwkomers 5. Meer aandacht voor Arnhemmers die al langer aan de kant staan

6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)	2-5%	5-8%	8- >11%

Beoordelingssystematiek

Het aandeel kantoren en bedrijven is bekeken aan de hand van het percentage groei van kantoren en bedrijven binnen het totaal aandeel economische thema's. Wanneer het percentage groei tussen de 2 en 5% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven als slecht beoordeeld. Wanneer het percentage groei tussen de 5% en 8% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als redelijk en waar het tussen de 8% of meer dan 11% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen per jaar in het totaal van bedrijven, kantoren, detailhandel, horeca en toerisme. Uit onderstaande figuren blijkt dat het totaal aantal bedrijven in de periode 2010 – 2019 is gegroeid van 11.000 tot 16.000. Over de periode 2014 tot 2019 is het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen (13.280 tot 16.260) 22,44%. Het percentage groei van het aantal vestigingen in 2020 ten opzichte van 2019 is 7,7%. In de afgelopen jaren was de groei in Arnhem vergeleken met regionale, provinciale en landelijke gemiddelde cijfers wel wat lager.

Figuur 6.1 Totaal aantal bedrijfsvestigingen en naar sectoren over de periode 2010 – 2019 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Tabel 6.1 Aantal banen en Aantal vestigingen en grootste groeiers en dalers in sectoren periode 2019 – 2020. (Bron: PWE, Provincie Gelderland)

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal banen	107.740	+0,4% (440)
Aantal vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren – Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen	+13,9% (+260)
	2. Gezondheidszorg	+6,8% (+1.340)
	3. Onderwijs	+6,4% (+530)
Sectoren – Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie	-9,4% (-830)
	2. Groothandel	-6,8% (-200)
	3. Horeca	-5,0% (-240)

Achtergrondaandeel verschillende sectoren
De belangrijkste groeiende sectoren zijn financiële instellingen, de gezondheidszorg en onderwijs en de sectoren waar het aantal banen het meest daalt zijn de horeca, groothandel en 'vervoer, opslag en communicatie' (peildatum april 2020; hierin zijn de corona-effecten niet opgenomen). De dienstensectoren bieden veel werkgelegenheid in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat andere ruimtelijke claims zoals groen en woningbouw bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties dreigen te verdringen. Bovendien is de nieuwe ruimte op bedrijventerreinen in Arnhem schaars. Ongeacht de coronacrisis is het aantal horecazaken in Arnhem redelijk stabiel en was er van 2019 op 2020 zelfs sprake van groei (1,9%). Qua winkels is er echter wel, van 2020 op 2021, sprake geweest van krimp, al was deze klein (-1,6%). Toerisme en cultuur zullen na coronacrisis weer gaan groeien. De creatieve industrie is in Arnhem sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend. Creatieve industrie, zakelijke dienstverlening en toerisme worden ook als economisch speerpunt genoemd in de Economische Agenda van de gemeente.

In de huidige situatie van werklocaties en economie is er sprake van groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen in 2020 is 7.7% ten opzichte van 2019, al is de gemiddelde groei van de afgelopen jaren wat lager vergeleken met regionale en landelijke cijfers. Gezien de bovenstaande achtergrond van de verschillende sectoren wordt de huidige situatie voor de indicator aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De autonome situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het verwachte jaarlijkse percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Landelijke trends zijn van invloed op de vraag naar en het aanbod van werklocaties (kantoren en bedrijven). Mondiale, nationale en regionale veranderingen in de economie leiden tot veranderingen in sectoren en branches en daarmee ook tot een verandering in wat bedrijven belangrijk vinden aan het bedrijfspand en de omgeving van het bedrijf. Voorbeelden van een verandering naar de Next Economy zijn trends als: digitalisering, toenemende robotisering & automatisering, groeiend belang van duurzaamheid en de energietransitie en in het algemeen de overgang naar een circulaire economie. Werklocaties hebben een belangrijke rol in de transitie naar een circulaire economie, omdat het bedrijfsleven de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Hoewel deze trends kansen bieden zijn het tegelijkertijd ook grote ruimtevragers. Niet ieder bedrijventerrein hoeft in te spelen op deze trends, maar het is wel belangrijk om een complete portefeuille met voldoende kwaliteit, passend bij ambities en het schaalniveau van de bedrijvigheid aan te kunnen bieden. Daarbij komt nog dat bijvoorbeeld groen en woningbouw ook een behoorlijke claim leggen op de ruimte en mogelijk bestaande werklocaties verdringen. Met het oog op de dringende woningbehoefte vraagt dit om een integrale aanpak van woningbouw en het bieden van ruimte voor werkgelegenheid.

Afname kantoorgebruik
Verder neemt het gebruik van kantoorruimte over het algemeen af. Dit is een landelijke trend. Onder invloed van digitalisering, flexibilisering en 'het nieuwe werken' in het algemeen wordt verwacht dat het aantal kantorenbanen afneemt en er minder drukt komt op de kantorenmarkt. Bovendien neemt het thuiswerken onder invloed van de coronacrisis in ieder geval tijdelijk toe en mogelijk ook op de lange termijn. Een gezond kantoor, bijvoorbeeld ruimer opgezet en met verbeterde ventilatie, zal in ieder geval de komende tijd en wellicht daarna ook van belang blijven. Zo wordt reeds in de structuurvisie van Arnhem (2012) geconstateerd dat er sprake is van een afname aan vraag naar kantoorruimte. De coronacrisis heeft echter wel een nieuw perspectief gegeven op wat kantoorruimte kwantitatief en kwalitatief dient te faciliteren. Met behulp van de Visie op Transformatie probeert de gemeente de kantorenmarkt in Arnhem meer in balans te brengen. In de Kantorennota 2022 is de inzet om te streven naar voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties.

Beperkte uitbreiding
Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent daarom worden gelegd op het herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen. In Arnhem zijn in de autonome ontwikkeling geen of beperkte mogelijkheden voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen. Tot aan 2025 zijn er dan ook geen zachte plannen voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen in Arnhem. Daarnaast geldt dat ook voor horeca en detailhandel de groei beperkt is. Dat was al zo, maar wordt nog eens versterkt onder invloed van corona. Desondanks is de prognose dat er een totale ruimtebehoefte is aan werklocaties van 70.000-106.000m^2 voor de periode 2021-2030 in Arnhem als geheel. Voor een evenwichtige kantorenmarkt in Arnhem wordt een aanbod van 100.000m^2 genoemd. In juli 2020 bestaat 128.750m^2 aan kantooraanbod (Kantorennota Arnhem, 2022, nog niet vastgesteld). De autonome ontwikkeling van het aandeel kantoren en bedrijven wordt op basis van het bovenstaande beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator aandeel kantoren en bedrijven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Een aanbod dat past bij de vraag zal leiden tot een verbeterd vestigingsklimaat	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Verbeterde bereikbaarheid kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Creatieve industrie trekt met mensen van buiten de stad aan en zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	+	Verbeterde bereikbaarheid van het stationsgebied kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	Stationsgebied

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie doet vier beleidsuitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. De vraag of Arnhem CS een stop wordt in het traject naar Berlijn heeft een grote invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties

Het gaat bij deze indicator om bedrijventerreinen en kantoorlocaties inclusief de mogelijkheden voor menging van wonen en werken.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Verhouding vraag en aanbod	Totaal niet in verhouding	Enigszins in verhouding	Nagenoeg in verhouding

Beoordelingssystematiek

Voor het aanbod van bedrijventerreinen en kantorenlocaties is gekeken naar de verhouding tussen vraag en aanbod van die terreinen en locaties. Zijn vraag en aanbod totaal niet in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als slecht beoordeeld. Zijn vraag en aanbod nagenoeg in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantoorlocaties is bekeken aan de hand van het criterium balans in vraag en aanbod. Hierna wordt deze balans bekeken voor de kantoren en bedrijventerreinen in Arnhem

Kantorenlocaties

In het Regionale Programma Werklocaties wordt geconstateerd dat er sprake is van een kwantitatieve (tekort en of overaanbod) en een kwalitatieve mismatch (voldoet niet aan eisen mogelijke gebruikers) in Arnhem-Nijmegen. Dit is voornamelijk het geval op bedrijventerreinen en kantorenparken (RPW, 2020). In juli 2020 is het kantorenaanbod in Arnhem 128.750m^2 . Dit is na een periode tussen 2008 en 2020 waarin het beleid is geweest om leegstand terug te dringen door onder andere transformatie van kantoorpanden. De leegstand is in die periode met netto 50.000m^2 teruggebracht vergeleken met de situatie van 2008 (Kantorennota Arnhem, 2021). In eerste instantie lijkt dit op een fors overaanbod, maar hierbij dient opgemerkt te worden dat zonder het beleid van transformaties in de periode van 2008 en 2020 de totale leegstand ongeveer twee keer zo hoog zou zijn als in 2008. In 2020 bestaat er een daling van 30% vergeleken met de leegstand in 2008. Het kantorenaanbod van 128.750m^2 ligt echter nog wel redelijk stevig boven het streefgetal van 100.000m^2 .

Bedrijventerreinen

In het Regionaal Programma Werklocaties staat dat in de periode 2016 – 2020 het overaanbod in de regio Arnhem-Nijmegen is teruggedrongen. Momenteel is er in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe bedrijventerreinen en maken locaties met een economisch bestemming in woonwijken plaats voor woningen. Nieuwe ruimte op werklocaties is zeer beperkt in Arnhem, met name in en nabij het centrum is er schaarste en is de druk op de ruimte hoog. Het op orde hebben en houden van ‘Werklocaties’ in Arnhem is één van de randvoorwaarden die worden genoemd in de Economische Agenda (2020).

In de huidige situatie ligt de balans tussen vraag en aanbod van kantoren rond de streefwaarde van 100.000m^2. De balans tussen vraag en aanbod van bedrijventerreinen is niet in balans, omdat de uitbreidingsruimte beperkt is. Gezien het gewicht dat de gemeente toekent aan werklocaties in het autonome beleid wordt de huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantorenlocaties beoordeeld als slecht.

Autonome ontwikkeling
De hiervoor beschreven trends onder ‘afname kantoorgebruik’ en ‘beperkte uitbreiding’ gelden logischerwijze ook voor de balans in vraag en aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen.

Kantorenlocaties
Zoals hiervoor gesteld is er tussen 2021-2030 behoefte aan 70.000 tot 106.000m^2 aan kantorenlocaties. In de autonome ontwikkeling overstijgt de vraag naar kantoren het aanbod in het gebied rondom het Centraal Station. Een tekort dreigt al in 2023. Op kantorenparken en bedrijventerreinen is meer aanbod aan dan vraag. De mismatch tussen vraag en aanbod is op kantorenparken en bedrijventerreinen in Arnhem zowel kwantitatief (meer aanbod dan vraag) als kwalitatief (aanbod is verouderd of voldoet niet meer aan de eisen van de vrager).

Bedrijventerreinen
Voor de groei van bedrijven in de autonome ontwikkeling moet het accent komen te liggen op herontwikkeling en verduurzaming van bestaande terreinen. De kwaliteit van werklocaties bepaalt in belangrijke mate het vestigingsklimaat voor bedrijven. Bovendien hebben werklocaties een belangrijke rol in de energietransitie, omdat bedrijven over het algemeen de meeste energie en grondstoffen gebruiken. Een belangrijk onderdeel van het economische beleid tot en met 2025 is in te zetten op toekomstbestendige werklocaties als randvoorwaarde voor Arnhem als een economisch aantrekkelijke stad (Economische Agenda, 2020). Bovendien zijn er in het Regionale Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen doelstellingen en (regionale) afspraken opgenomen om de balans in vraag en aanbod van bedrijventerreinen op orde te krijgen en houden. De vraag en het aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen is vanwege het economische beleid in de autonome ontwikkeling enigszins in verhouding. De autonome ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties wordt beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijventerreinen en kantorenlocaties is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Gemeente zoekt hier naar mogelijkheden om woon-werkgebieden te realiseren, om zo tot een aanbod te komen dat past bij de specifieke wijken	Centrum West, Coehoorn, Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Werklocaties bieden ruimte aan bedrijven die zich richten op sectoren die sterk zijn in Arnhem	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Bereikbaarheid is een belangrijk aspect om een locatie aantrekkelijk te maken. Betere bereikbaarheid van een werklocatie betekent een aantrekkelijkere werklocatie. Dit geeft een kwaliteitsimpuls aan het bestaande aanbod.	
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Werken in de wijk is een niche vorm van aanbod, waarmee Arnhem zijn totaalaanbod verbreedt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het bijbouwen van nieuwe woningen op plekken die voorheen meer als werkmilieu werden bestempeld zorgt voor mogelijke beperkingen in de milieuzoneringen van bedrijven. Hierbij gaat het met name om bedrijventerreinen, gezien deze vaak met milieuzoneringen te maken hebben, waar kantoren geen last van hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen (transformatie en het behouden van de monofunctionele industriefunctie) en met name kantorenlocaties zich lenen voor functiemenging. ’t Broek en Rijnpark worden genoemd als transformatiegebieden. Hier kan straks nog wel bedrijvigheid landen, zij het van een relatief lage milieucategorie. Anderzijds moet er dus ruimte blijven voor meer monofunctionele industriegebieden. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft. Deze functie krijgt steeds minder ruimte en staat onder druk in Arnhem. Voor kantorenlocaties wordt gesproken van functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt, maar voor bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie is dit beperkt en blijft dit onduidelijk. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Aanbeveling: verhaal met een duidelijk verschil tussen transformatie en functiemenging in de OV toevoegen. Dit gebeurt nu alleen met een plaatje, maar qua tekst valt deze boodschap weg. Duidelijk maken dat er ruimte moet blijven voor gebieden die echt een zwaardere milieucategorie nodig hebben.

6.1.3 Werkgelegenheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking	Geen groei of daling werkgelegenheid	Groeit wel maar niet in verhouding aantal inwoners	Groeit in verhouding mee met aantal inwoners

Beoordelingssystematiek

De werkgelegenheid wordt bekeken aan de hand van het percentage groei van de werkgelegenheid en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen bevolking. Als de werkgelegenheid mee groeit in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Als er geen sprake is van groei en zelfs van daling van de werkgelegenheid wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer de werkgelegenheid groeit, maar niet in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

De werkgelegenheid in Arnhem is in de huidige situatie bekeken aan de hand van het % groei van het aantal banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners. Op basis van onderstaande figuren blijkt het volgende. Het percentage groei van het aantal banen is 4,5% over de periode 2014 – 2019. In 2019 zijn er omgerekend 674 banen op 1000 inwoners. De werkzame beroepsbevolking is in 2019 81000. Het werkeloosheidspercentage in 2019 is 4,3% na een lange periode van daling van het aantal banen per 1000 inwoners in Arnhem lijkt vanaf 2017 het percentage weer licht te stijgen. In 2019 groeide het aantal banen per 1000 inwoners met 1,2% ten opzichte van het jaar daarvoor.

Tabel 6.2 Totaal aantal banen en aantal inwoners in Arnhem over de periode 2010 – 2019

	Totaal aantal banen [banen]	inwoners [aantal personen]
2010	102.620	147.038
2011	103.940	148.073
2012	103.740	149.277
2013	102.890	149.821
2014	102.530	150.828
2015	101.600	152.288
2016	100.940	153.817
2017	103.130	155.694
2018	104.700	157.222
2019	107.190	159.263

Tabel 6.3 Werkzame beroepsbevolking en werkeloosheidspercentage in Arnhem tussen 2010 en 2019

	ARBEIDSDEELNAME - ARNHEM			
	Werkzame beroepsbevolking [x 1000]	Positie: werknemer [x 1000]	Positie: zelfstandige [x 1000]	Werkloosheidsperce [%]
2010	74	64	11	6,5%
2011	74	63	11	6,5%
2012	75	64	11	7,8%
2013	75	62	13	8,6%
2014	73	60	13	10,0%
2015	74	62	12	9,2%
2016	75	63	12	7,3%
2017	78	65	13	6,1%
2018	80	68	12	4,8%
2019	81	68	13	4,3%

Tabel 6.4 Aantal en groei van banen in Arnhem van 2010 tot 2019

Jaar	Aantal banen per 1000 inwoners	% groei aantal banen per 1000 inwoners
2010	698	-
2011	702	0,57%
2012	696	-0,86%
2013	690	-0,86%
2014	679	-1,59%
2015	668	-1,65%
2016	659	-1,35%
2017	661	0,30%
2018	666	0,75%
2019	674	1,2%

In 2020 zijn er vermoedelijk onder invloed van de coronacrisis mensen werkeloos geworden. In welke mate dit van invloed is geweest op de werkgelegenheid is nog niet uitgekristalliseerd. Het aantal banen in april 2020 is 107.740 en dat is een groei van 0,4% ten opzichte van 2019. Tegelijkertijd is er in het aantal bijstandsuitkeringen in Arnhem al een stijging te zien te vergeleken met 2020. Dit wordt in het Actieplan Werk (gemeente Arnhem, 2021) als volgt geïllustreerd: 'Waar in week 11 van 2020 7498 Arnhemmers een uitkering ontvingen, ontvangen in week 11 van 2021 7670 Arnhemmers een uitkering. Dat is een stijging van 2,3%'. Het einde van deze stijging is nog niet in zicht. Bovendien maakte bijna 500 ondernemers gebruik val alle drie de rondes van de steunmaatregel voor zelfstandige ondernemers (Actieplan Werk, 2021). De werkgelegenheid in Arnhem wordt in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

Zoals hiervoor gesteld wordt een invloed verwacht van de corona-crisis op de werkgelegenheid. Het CPB verwacht een toename van werkeloosheid in Nederland tussen de 4,4% en 4,7% in 2022 (CPB, 2021) Het beleid van de gemeente is om daarom juist nu in te zetten op werkgelegenheid. 'De gevolgen van de coronacrisis proberen we dus op te vangen door gelijktijdig te investeren in de wijken, in onze bewoners, in duurzaamheid én in de economie'. (Perspectiefnota 2022-2025) Bovendien biedt de herstelagenda op korte termijn werkgelegenheid en biedt het investeren in energie en duurzaamheid op middellange en lange termijn werkgelegenheid. De herstelagenda is verder uitgewerkt in het Actieplan Werk dat de gemeente onlangs op 11 mei 2021 heeft vastgesteld. Er is een daling in het percentage banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners te verwachten, maar het economisch beleid is sterk gericht op het behouden van werkgelegenheid. De autonome ontwikkeling van de werkgelegenheid in Arnhem wordt beoordeeld als redelijk.

Werk en economie naar deelgebieden

Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen (Economische Agenda, 2020). De gebiedsspecifieke informatie hierna komt uit de factsheets uit de kantorennota Arnhem 2020-2030.

Gebiedsspecifiek aandeel kantoren en bedrijven

De Visie Arnhemse Binnenstad wordt hier nog kort vermeld. In deze visie is specifieke aandacht voor een omslag. Winkelen in de winkelstraat is niet meer vanzelfsprekend. Het bestellen van producten is in toenemende mate een digitale aangelegenheid. Dit is nog eens versterkt door de coronacrisis en de daarvoor geldende regels en beperkingen. Kortom, het stedelijke landschap van de binnenstad sluit niet helemaal meer aan op de huidige tijd. Er is sprake van een omslag van een winkel- en horecagebied (place to buy) naar een ontmoetingsgebied (place to meet). Met de herijking van de Visie Arnhemse Binnenstad en de nadruk op kantorenlocaties in het gebied rondom het Centraal Station en het Bestuurskwartier, wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed ten opzichte van het aandeel kantoren en bedrijven van Arnhem als geheel.

Gebied specifiek kantoren en bedrijvenlocaties

In Arnhem Centrum is met name nabij het stationsgebied de vraag en het aanbod van kantorenlocaties ver uit verhouding. De huidige situatie en autonome ontwikkeling van Arnhem Centrum wijkt af van de beoordeling van geheel Arnhem en wordt beoordeeld als slecht.
In Arnhem Oost en op IJsseloord II overstijgt het aanbod kantoren ruimschoots de vraag. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Oost beoordeeld als slecht. Bedrijvenlocaties kennen geen overaanbod. Er is meer vraag dan aanbod en op korte termijn geen mogelijkheid tot uitbreiding.
In Arnhem Zuid en specifiek in de Gelderse Poort en Kronenburg is sprake van overaanbod. De huidige situatie en de autonome ontwikkeling wijkt af van de scoring van Arnhem als geheel. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Zuid beoordeeld als slecht.

Gebied specifiek werkgelegenheid

In de verschillende deelgebieden Arnhem CS, IJsseloord II, Gelderse Poort en Kronenburg wijkt de werkgelegenheid niet zodanig af van de beoordeling van werkgelegenheid in Arnhem als geheel. Er is geen andere beoordeling voor Arnhem Centrum, Arnhem Oost en Arnhem Zuid. In de visie Arnhemse Binnenstad heeft het beleid dat als bedoeling heeft de omslag van ‘winkelstraat’ naar ‘ontmoetingsplek’ mogelijk te maken waarschijnlijk een positieve invloed op de werkgelegenheid in de binnenstad. De werkgelegenheid voor het deelgebied van Arnhem Centrum wordt beoordeeld als goed.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator werkgelegenheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We investeren in mensen	+	Gemeente wil als verbinder fungeren tussen werkgever en werknemer, om zo voor Arnhemmers passende banen te vinden	De focus hierbij ligt op Arnhem Oost, in het bijzonder op de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Meer functiemix in werkgebieden, wat een positief effect heeft op het vestigingsklimaat. Indirect kan deze beleidsuitspraak zorgen voor een groei in werkgelegenheid als gevolg van een stijging in het aantal bedrijven.	
We zorgen voor goed bereikbare	+	Een goede bereikbaarheid van de bedrijventerreinen maakt dat personeel	Stationsgebied heeft hier de focus

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten		beter, makkelijker en duurzamer naar hun werk kan gaan. Hierdoor wordt het aantrekkelijker om in deze kantoren te werken.	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Vergroting van sectoren is gemoeid met meer banen. De ambitie kan in het kader van werkgelegenheid als positief worden beoordeeld.	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zullen de druk op deze sector en als gevolg daarvan de werkgelegenheid naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. De tweesplitsing die het beleid in de Omgevingsvisie zodoende oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

6.2 Sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op sociaal maatschappelijke thema's. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationale Omgevingsvisie	Toegankelijkheid is een van de nationale belangen in de Nationale Omgevingsvisie. Het gaat daarbij om het verbeteren van de toegankelijkheid van gebouwen, het openbaar vervoer, de openbare ruimte en daarnaast de beschikbaarheid van voldoende geschikte woningen en woonvormen.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan Wonen 2020-2025	Met het Actieplan Wonen wil de provincie bijdragen aan de uitvoering van de woningopgave. Er staan daarbij drie doelen centraal: 1. Versnelling van de woningbouw, 2. Meer betaalbare woningen en 3. Meer flexibele woonvormen.
Lokaal	Arnhemse Standaard	In de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid is vastgelegd hoe in projecten de toegankelijkheid wordt geborgd en duidelijkheid wordt gegeven over het niveau van toegankelijkheid. De Arnhemse Standaard is richtinggevend en

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		heeft geen juridisch verplichtende status.
	Visie sociaal domein in beweging	Herijkte visie op het sociaal domein, najaar 2021 vastgesteld.
	Motie ‘stadsvernieuwing 4.0 voorkomen’	

6.2.1 Voorzieningen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek

De indicator voorzieningen wordt beoordeeld aan de hand van het criterium ‘afstand tot voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage’. Voorbeelden van voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage zijn ziekenhuizen, winkels, bibliotheken, buurthuizen en sportgelegenheden. Deze voorzieningen bieden mogelijkheden voor contacten, deelname aan activiteiten en maatschappelijke betrokkenheid. De nabijheid van voorzieningen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van voorzieningen in Nederland.

Huidige situatie

Het niveau en de bereikbaarheid van voorzieningen ligt voor vrijwel alle type voorzieningen binnen Arnhem ligt boven het landelijk gemiddelde (Tabel 6.5). Enkel voor bibliotheken is de afstand (2,2) hoger dan het landelijk gemiddelde (1,9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG[18] gemeenten, valt op dat de afstand tot voorzieningen vrijwel gelijk is. Over het algemeen is de afstand tot voorzieningen binnen de gemeente Nijmegen heel iets korter.

Tabel 6.5 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	0,8	1,0
Ziekenhuis	2,6	2,7	4,8
Grote supermarkt	0,7	0,7	0,9
Cafés en dergelijke	1,0	1,0	1,2
Kinderdagverblijf	0,5	0,5	0,6
Treinstation	2,1	1,8	5,1
Bibliotheek	2,2	1,5	1,9
Podiumkunsten	2,4	2,7	4,8
Zwembad	2,7	2,6	3,2

[18] HEBANG gemeenten: Haarlem, Enschede, Breda, Arnhem, Nijmegen en Groningen

Uit de monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt blijkt dat een meerderheid van de inwoners tevreden is over de aanwezigheid van winkels voor dagelijkse boodschappen, de aanwezigheid van voorzieningen voor basisonderwijs, gezondheidszorg en sportvoorzieningen. Over voorzieningen voor culturele activiteiten is minder dan de helft van de inwoners tevreden en bijna een vijfde van de inwoners is ontevreden.

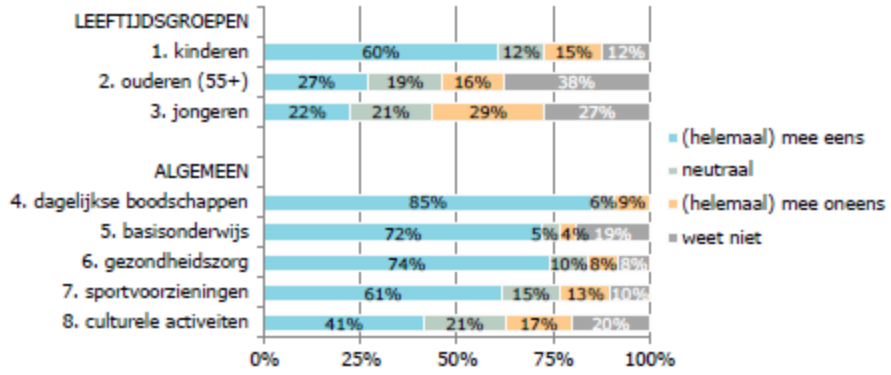

Figuur 6.2 Uitkomsten stelling "In de buurt zijn voldoende/ goede voorzieningen voor …" (Monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Aangezien de nabijheid van een groot deel van de voorzieningen boven het landelijk gemiddelde ligt wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **goed**. Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau valt op dat enkele wijken boven het Arnhemse gemiddelde scoren. Het gaat om enkele wijken in Arnhem Noord, waarvan de wijk Schaarsbergen het verst boven het gemiddelde uitsteekt, en enkele wijken in Arnhem Zuid, waar voornamelijk de wijk Schuytgraaf boven het gemiddelde ligt. Andere wijken waarbij de afstand tot voorzieningen eveneens groot is zijn: Monnikenhuizen, Geitenkamp, Elderveld en Rijkerswoerd. Aangezien het om voornamelijk om wijken gaat binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 6.6 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	3,6	1,6
Ziekenhuis	2,6	5,2	4,1
Grote supermarkt	0,7	3,7	1,5
Cafés en dergelijke	1,0	3,9	2,3
Kinderdagverblijf	0,5	2	0,8
Treinstation	2,1	4,4	1,8
Bibliotheek	2,2	4,9	4,9
Podiumkunsten	2,4	5,4	4,6
Zwembad	2,7	5,3	5,4

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting stijgt het aantal inwoners van de gemeente Arnhem. Aangezien de nieuwe woonlocaties voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd zullen worden zal de gemiddelde afstand tot voorzieningen gelijk blijven of mogelijk afnemen. Aangezien de gemeente niet voornemens is om nieuwe voorzieningen te realiseren zal de druk op de voorzieningen zal toenemen. Daarnaast staan maatschappelijke voorzieningen onder druk, aangezien deze ruimtes weinig opleveren. De ruimte wordt daardoor snel ingevuld door een commerciële functie of nieuw woningen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Aanbod medische voorzieningen moet blijven aansluiten bij demografische ontwikkeling	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Nadruk ligt bij deze ambitie het centrum en stadsdeelcentra, waar juist de wijkcentra over het algemeen zorgen voor de nabijheid van voorzieningen	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers. Daarnaast gelden specifieke ambities voor Centrum Binnenstad, Centrum Oost en Centrum West.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	0	Voor deze beleidsuitspraak snijdt het mes aan twee kanten: enerzijds is het positief dat wijken worden verrijkt met functies, maar het kan ook zorgen voor stijgende woningprijzen doordat de aantrekkelijkheid van een gebied toeneemt op basis van locatie en voorzieningenniveau.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Nieuwe woningen vragen om meer voorzieningen, wat de nabijheid in het algemeen verhoogd en levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

6.2.2 Voorzieningen gezond leven

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven	Voorzieningen zijn evenredig verspreid over de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in enkele gebieden binnen de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in een gebied in de gemeente

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator voorzieningen is gekeken naar de spreiding van voorzieningen die ondersteuning bieden op het gebied van gezond leven. Het kan daarbij gaan om huisartsenpraktijken en ziekenhuizen, maar ook om sportfaciliteiten en wijkcentra. Bij een evenredige spreiding van voorzieningen wordt de situatie beoordeeld als goed. Bij een sterke concentratie van voorzieningen in een gebied binnen de gemeente wordt de situatie beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De huidige situatie is in beeld gebracht op basis van de sociale kaart voor de gemeente Arnhem, CBS cijfers en de website ‘sport in Arnhem’. Op de sociale kaart van de gemeente Arnhem zijn voorzieningen opgenomen die inwoners ondersteunen op diverse gebieden. Voorzieningen gericht op gezond leven zijn terug te vinden in verschillende categorieën. Onderstaande tabel toont het totaal aantal voorzieningen voor de belangrijkste categorieën: gezond leven, ontmoeten en vrije tijd.

Tabel 6.7 Voorzieningen in gemeente Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Soort voorzieningen	Aantal voorzieningen binnen de gemeente Arnhem
Voorzieningen gericht op gezond leven	13
Voorzieningen gericht op ontmoeten	66
Voorzieningen gericht op vrije tijd	57

Hoewel het om diverse organisaties en voorzieningen gaat spelen de wijkteams in Arnhem een belangrijke rol binnen de voorzieningen gericht op gezond leven. Deze acht wijkteams bevinden zich verspreid over de gehele gemeente (figuur 6.5).

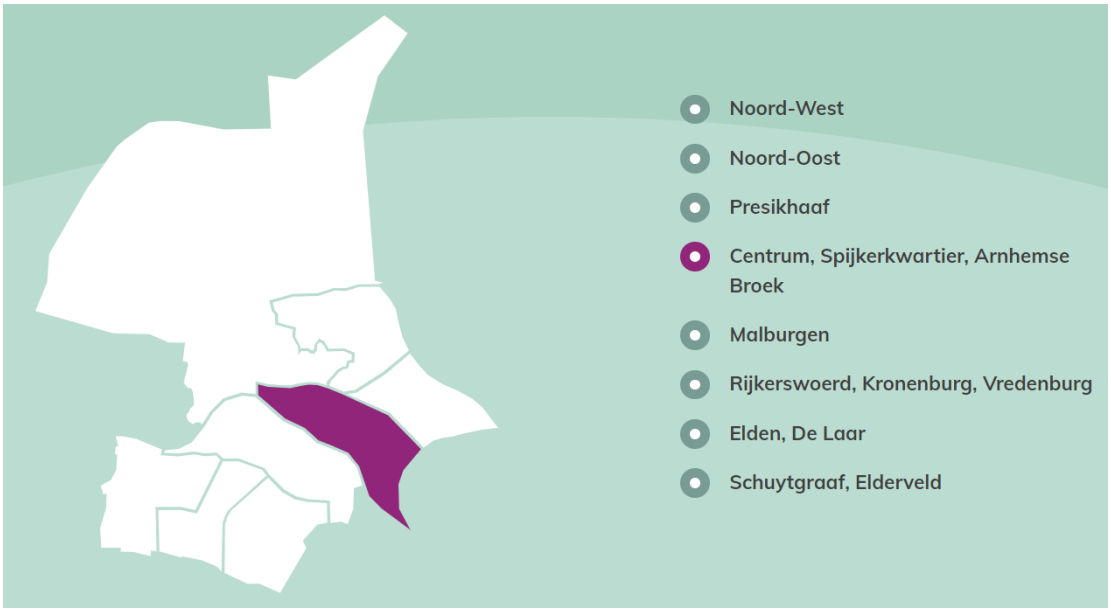

Figuur 6.3 Spreiding wijkteams over de gemeente Arnhem

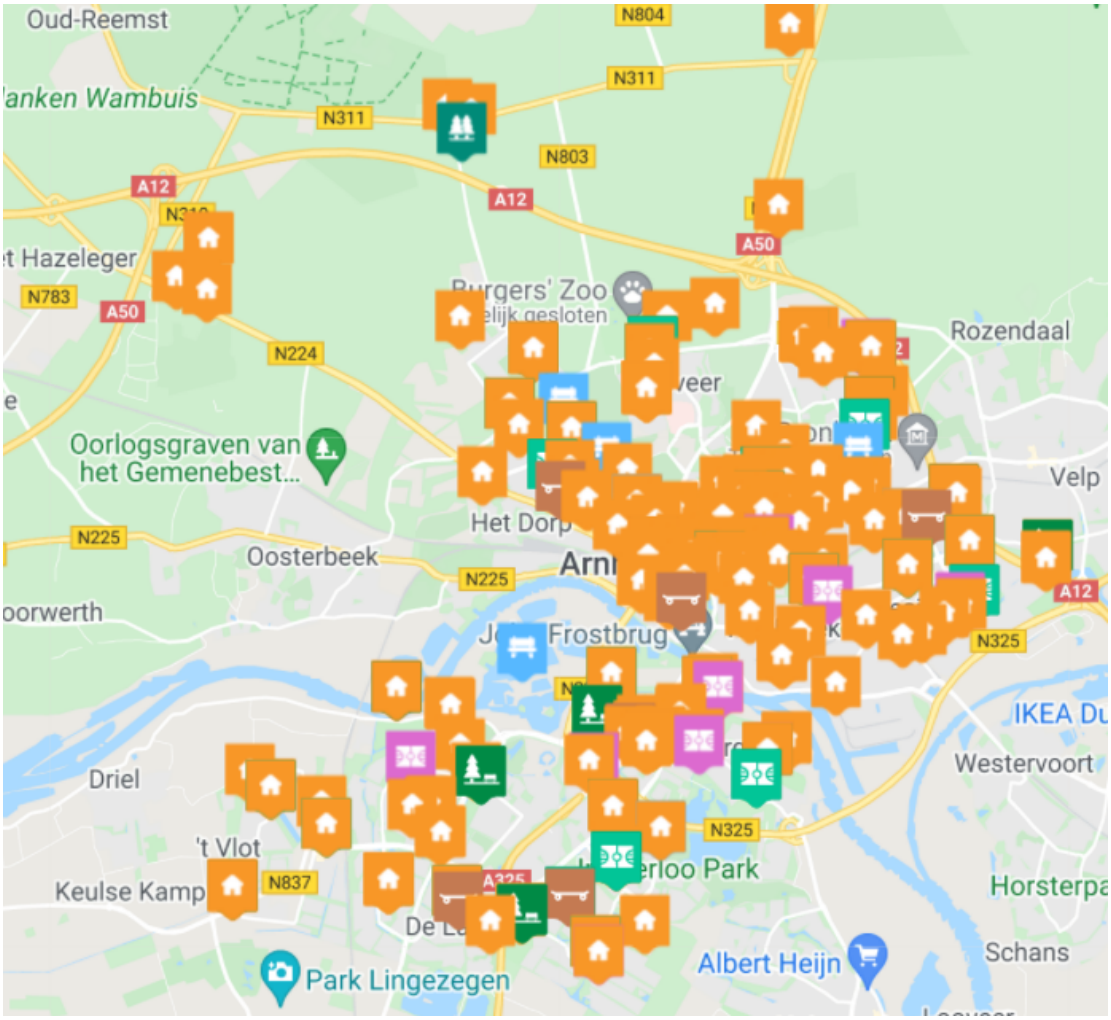

Figuur 6.4 Spreiding sportvoorzieningen over de gemeente Arnhem

Figuur 6.6 toont een overzicht van alle voorzieningen gericht op sporten en bewegen. Hierin is zowel aandacht voor binnensporten (o.a. gymzalen) als voor buitensporten (o.a. bosgebieden en parken, skate- en sportparken) Het feit dat er in het noorden van Arnhem minder binnensportvoorzieningen zijn is te verklaren door de ligging van natuurgebieden. In deze gebieden bevinden daarentegen wel verschillende buitensportvoorzieningen. Per saldo geeft de kaart aan dat de voorzieningen redelijk evenredig over Arnhem zijn verspreid.

Tabel 6.8 Afstand tot voorzieningen in gemeente Arnhem en Nederland

Voorziening	Gemiddelde afstand tot voorziening in Arnhem	Gemiddelde afstand tot voorziening in Nederland
Huisartsenpraktijk	0,9 km	1,0 km
Apotheek	1,0 km	1,2 km
Ziekenhuis	4,8 km	2,6 km

Naast de eerder beschreven voorzieningen, spelen ook medische voorzieningen een belangrijke rol in een gezond leven. Bovenstaande tabel toont de gemiddelde afstand tot een medische voorziening binnen de gemeente Arnhem. Voor huisartsenpraktijken en apotheken geldt dat de gemiddelde afstand onder het landelijk gemiddelde ligt. Doordat de ziekenhuizen aan de randen van de gemeente Arnhem liggen ligt de gemiddelde afstand voor deze voorziening hoger dan het landelijk gemiddelde. Ondanks de langere afstand zijn de ziekenhuizen wel verspreid over de gemeente. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' per saldo beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

De verwachte bevolkingsgroei zal de druk op voorzieningen in de gemeente Arnhem naar verwachting vergroten. Onder andere door een geleidelijke toename van de levensverwachting neemt met name het aantal ouderen de komende jaren toe. Deze toename in combinatie met andere wensen t.a.v. de levenskwaliteit en keuzevrijheid verandert de zorgvraag. De verwachting is dat het volume van de zorgvraag toeneemt waardoor de druk op o.a. wijkteams en medische voorzieningen stijgt. Een groeiend aantal inwoners zal ook de druk op voorzieningen gericht op sporten en bewegen vergroten. Zowel de binnensportvoorzieningen als de buitensportvoorzieningen. Er is landelijk een trend zichtbaar dat met name de buitensportvoorzieningen ook in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor voorzieningen gericht op sporten en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor sporten en spelen te realiseren. Per saldo wordt de autonome ontwikkeling voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen gezond leven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones nodigt inwoners uit tot bewegen in verschillende parken en natuurgebieden. De spreiding van groengebieden blijft behouden.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	De inzet op sportparken als beweeg- en ontmoetingsplek in wijken, voor zowel verenigingssporten als open activiteiten, vergroot de functionaliteit van deze locaties. Naast leden van de vereniging kunnen ook niet-leden deze locaties gaan gebruiken om te sporten en te bewegen.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Door een groeiende bevolking en vergrijzing stijgt de behoefte aan voorzieningen. Deze ambitie sluit hier direct bij aan en heeft naar verwachting een positief effect.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Door de inrichting van de openbare ruimte aan te passen op de huidige wensen voor sporten en bewegen neemt het aantal buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen naar verwachting toe.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	De binnenstad en de stadsdeelcentra worden ontwikkeld tot stedelijk multifunctionele gebieden waar ook voorzieningen gericht op gezond leven een plek krijgen. Door verdichting zullen de buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen echter wel onder druk komen te staan.	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Wijkcentra worden verrijkt met diverse maatschappelijke functies zoals huisartsenposten. De inzet op functiemenging in wijken leidt daarnaast tot meer commerciële) mogelijkheden en verkleint de afstand tussen woningen	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		en voorzieningen. Deze ontwikkelingen hebben naar verwachting een positief effect op het aantal en de spreiding van voorzieningen gericht op gezond leven.	
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zal de druk op deze sector naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De inzet om nieuwe woningen zoveel mogelijk binnenstedelijk te realiseren draagt bij aan het verhogen van het voorzieningenniveau. De druk op deze voorzieningen zal daardoor echter sterk toenemen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

6.2.3 Onderwijs

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Onderwijs	Nabijheid onderwijsinstellingen	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Onderwijs wordt gekeken naar de mate waarin verschillendede onderwijsinstellingen (basisonderwijs, Vmbo en Havo/ vwo) zijn verspreid over de stad. De nabijheid van onderwijsinstellingen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van onderwijsinstellingen in Nederland.

Huidige situatie

De gemiddelde afstand tot het basisonderwijs is in de gemeente Arnhem is 0,6 kilometer. Dit komt overeen met het landelijk gemiddelde van 0,7 kilometer. Voor het voortgezet onderwijs, zowel Vmbo als Havo en vwo is de gemiddelde afstand tot onderwijs binnen de gemeente een stuk lager dan het landelijk gemiddelde (Tabel 6.9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG gemeenten, valt op dat de afstand tot vrijwel alle soorten onderwijsinstellingen gelijk is. De huidige situatie gemeentebreed wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Tabel 6.9 Gemiddelde afstand tot onderwijs in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	0,6	0,7
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	1,2	2,4
Vmbo	1,4	1,3	2,5
Havo/ vwo	1,4	1,4	3,3

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau springen er enkele wijken uit waar de gemiddelde afstand tot onderwijs hoger ligt dan het Arnhems gemiddelde. Voor veel wijken gaat het om 1 of 2 typen onderwijs waarbij de gemiddelde afstand groter is dan het Arnhems gemiddelde. Voor de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf geldt echter dat zij voor alle typen onderwijs hoger scoren dan het Arnhems en landelijk gemiddelde. Voor de wijken Alteveer, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Elden, De Laar en Rijkerswoerd geldt dat enkel de afstand tot het voortgezet onderwijs groter is dan het Arnhems gemiddelde. Aangezien de benoemde wijken vrijwel allemaal gelegen zijn in de deelgebieden Arnhem Noord of Arnhem zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 6.10 Gemiddelde afstand tot onderwijs in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	2,9	0,9
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	5,2	1,5
Vmbo	1,4	5,2	2,7
Havo/ vwo	1,4	5,2	1,5

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft geen concrete plannen om nieuwe onderwijsinstellingen te ontwikkelen. Naar verwachting blijft de afstand tot onderwijsinstellingen daardoor gelijk. Door de verwachte bevolkingsgroei neemt de druk op de huidige onderwijsinstellingen echter toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator onderwijs is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Een grotere woningdichtheid vraagt om meer scholen. De Omgevingsvisie gaat niet in op het toevoegen van scholen voor basis-, of middelbaar onderwijs, maar focust zich enkel op vervolgonderwijs (HAN) en onderwijs dat gekoppeld is aan bijvoorbeeld bedrijvigheid en energie. De visie spreekt over het bereikbaar houden van onderwijslocaties, wat positief kan zijn voor de nabijheid van onderwijs (verdichting zorgt immers voor meer woningen in gebieden waar al scholen staan). De druk op basis- en middelbaar onderwijs zal echter naar verwachting toenemen, wat een negatief effect heeft op de kwaliteit van het onderwijs.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator ‘onderwijs’ kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze rapportage, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

6.2.4 Toegankelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Toegankelijkheid	Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)	De openbare ruimte voldoet niet aan ITstandaard2018	De openbare ruimte voldoet aan de ITstandaard2018, maar nog niet aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid	De openbare ruimte voldoet aan Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid

Beoordelingssystematiek
De definitie van toegankelijkheid die door de gemeente Arnhem wordt gehanteerd is: '*Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving is de eigenschap van buitenruimte, gebouwen en woningen die maakt dat mensen er kunnen doen wat zij er volgens de bestemming moeten kunnen doen'*. Op dit moment zijn de uitgangspunten en wensen voor toegankelijk onvoldoende geborgd, de gemeente legt de uitgangspunten daarom vast in de Arnhemse Standaard en de gids openbare ruimte. De Arnhemse Standaard gaat uit van Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITstandaard2018) met een aantal aanvullende wensen geformuleerd door het Arnhems Platform Chronisch Gehandicapten (APCG). Wanneer de situatie niet voldoet aan de ITstandaard2018 is de beoordeling slecht. Wanneer wel voldaan wordt aan deze standaard, maar niet aan de ambities vanuit de Arnhemse Standaard wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer voldaan wordt aan de Arnhemse Standaard wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem heeft de ambitie dat iedereen in de gebouwen en openbare ruimte en bij evenementen van de gemeente zoveel mogelijk kan doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Op dit moment is de gemeente bezig om de huidige documenten en aanvullende wensen vanuit de APCG vast te leggen in de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid en in de gids openbare ruimte. Daarnaast worden de toegankelijkheidseisen nu reeds meegenomen in projecten in de openbare ruimte. Aangezien de Arnhemse openbare ruimte nog niet volledig voldoet aan de Arnhemse Standaard, maar naar verwachting wel aan de ITstandaard2018 wordt de situatie beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid wordt in 2021 afgerond. Met een brede werkgroep vanuit de domeinen openbare ruimte en mobiliteit wordt een handboek opgesteld waarin alle technische en procesafspraken worden vastgelegd. Toegankelijk wordt als leidraad opgenomen in het ontwerpproces en projecten zullen starten met een ontwerpatelier, waarbij ook APCG betrokken zal worden. Tegelijkertijd is de Arnhemse Standaard niet wettelijk verankerd en zal de standaard in alle gevallen richtinggevend van aard zijn. De verwachting is daarom dat steeds meer gebieden zullen voldoen aan de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid, maar of alle openbare ruimte binnen de gemeente aan deze standaard zal voldoen is onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator toegankelijk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Plekken worden zodoende verbeterd, maar heeft waarschijnlijk geen impact op hoe deze plekken voor de specifieke doelgroepen uit dit criterium toegankelijk zijn	In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Daarnaast wordt ingezet op een sterkere verbinding tussen het centrum en het melkfabriekterrein, tussen het centrum en Meinerswijk en tussen het centrum en Sonsbeek/ Zypendaal
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	0	Aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen zijn goed, de vraag is in hoeverre dit gebeurt in lijn met ITstandaard2018	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft, dit zou moeten gelden voor alle bewoners	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol – dit is met name voor ouderen van belang	
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	+	Algemeen positieve ontwikkeling voor het gekozen criterium	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal beleidsuitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste beleidsuitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

6.2.5 Kansengelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur)	≤ 15% of ≥ 35%	15-25%	25-35%
	Leefbaarheidssituatie	Zeer onvoldoende - Zwak	Voldoende - Ruim voldoende	Goed - uitstekend

Beoordelingssystematiek
Kansengelijkheid is een veelomvattend begrip en vele thema’s zijn hierop van invloed. Om de mate van kansengelijkheid binnen de gemeente Arnhem te beoordelen is gekozen voor twee criteria. De eerste is de mate waarin het woningaanbod gemengd is, waarbij gekeken wordt naar het percentage sociale huur. Om de leefbaarheid in wijken te behouden is een goede balans tussen sociale huur, midden-huur en koop belangrijk**.** De voorlopige categorieën zijn gebaseerd op de indeling die is gebruikt het woningmarktonderzoek 2019 en de ambitie van de gemeente Arnhem om minimaal 30% sociale huur te realiseren uitgaande van het totaal aantal nieuw te ontwikkelen woningen. Bij een percentage tussen 25-35% wordt de situatie als goed beoordeeld. Het tweede criterium is de leefbaarheidssituatie gebaseerd op de leefbarometer van het ministerie van BZK. De beoordeling is gebaseerd op 100 verschillende indicatoren onderverdeeld in vijf dimensies: woningen, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid[19]. Een score van zwak of lager resulteert in een beoordeling ‘slecht’, een score van voldoende – ruim voldoende resulteert in een beoordeling ‘redelijk’ en een score van goed of hoger wordt beoordeeld als ‘goed’.

Huidige situatie
De druk op sociale huurwoningen is hoog en de zoektijden lopen op[20]. Er is daarnaast sprake van een mismatch tussen huurders en beschikbare woningen door een overschot aan grote eengezinswoningen en een tekort aan kleinere woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Figuur 6.7A toont het aandeel sociale huurwoningen per wijk. Daaruit blijkt dat voornamelijk de wijken ten zuiden en oosten van het centrum een hoog percentage sociale huurwoningen kennen.

[19] De 100 indicatoren zijn in de Leefbaarometer opgenomen omdat uit uitvoerig statistisch onderzoek gebleken is dat met deze indicatoren het oordeel over leefbaarheid het beste ingeschat kan worden.

[20] In de factsheet Wonen wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot sociale huur.

Daarnaast lichten de wijken Klarendal en Geitenkamp op welke noordelijker zijn gelegen. In de noordelijke wijken Schaarsbergen, Klingelbeek en Burgemeesterwijk Hoogkamp ligt het aandeel sociale huurwoningen onder de 15%. Verspreid over de gemeenten liggen enkele wijken, bijvoorbeeld De Laar, Kronenburg en Monnikenhuizen waar het aandeel sociale huurwoningen tussen de 25 en 35 procent ligt. De aanvullende behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 wordt berekend op 8-18% (Figuur 6.7B).

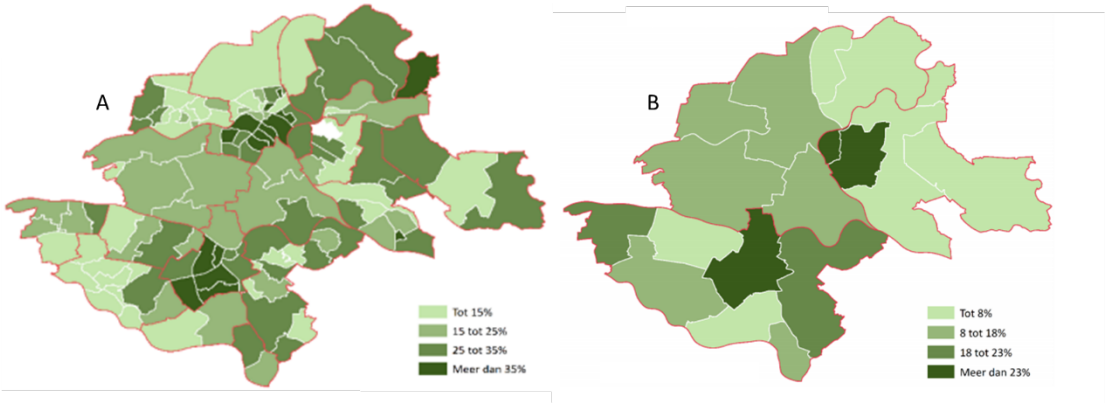

Figuur 6.5 A: Aandeel sociale huurwoningen per wijk (Regiokaart Arnhem, Nijmegen en De Liemers). B: Aanvullende behoefte aan sociale huur per gemeente tot 2030, afgezet tegen de totale (kwantitatieve) woningbehoefte per gemeente (Bron: Woningmarktonderzoek 2019)

Het valt op dat de wijken met een hoog aandeel sociale huurwoningen lager scoren op de leefbaarheidssituatie. Zo scoren de wijken ten zuiden en oosten van het centrum zwak of voldoende. Dit geldt eveneens voor de wijken Klarendal en Geitenkamp. Terwijl de wijken met een laag aandeel sociale huurwoningen, zoals De Laar, Elden en Schuytgraaf, hoger scoren op de leefbaarheidssituatie. Deze wijken scoren ruim voldoende tot zeer goed. De wijk Schaarsbergen wordt aangemerkt als uitstekend.

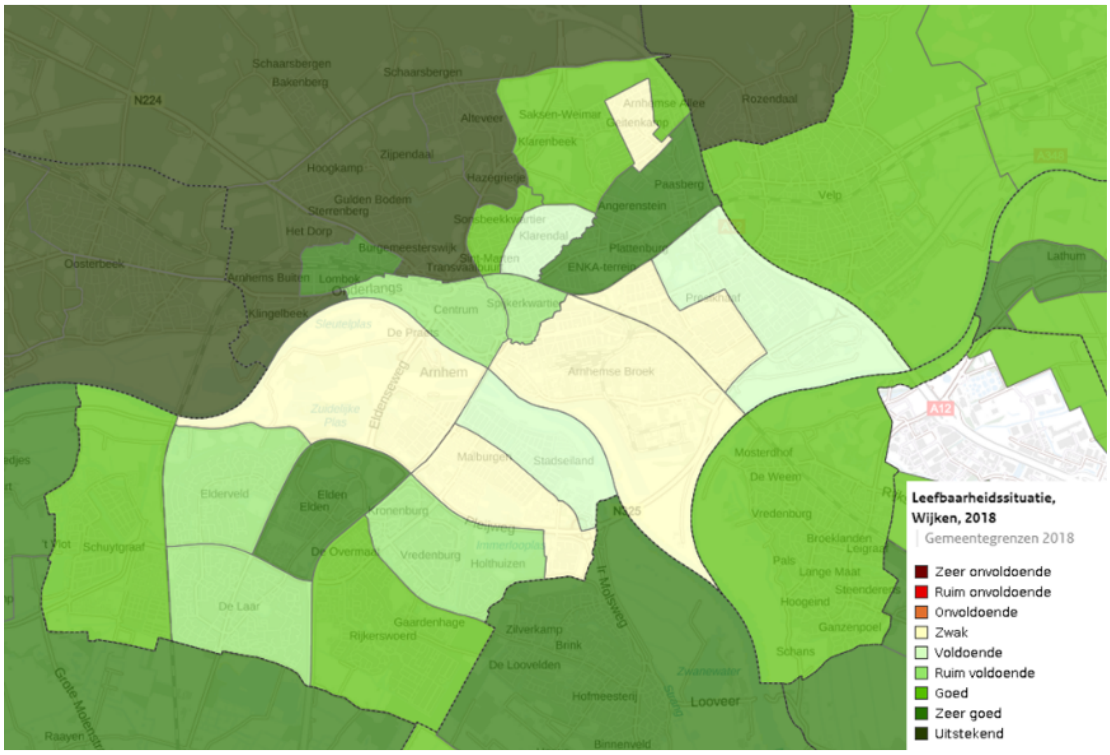

Figuur 6.6 Leefbaarheid per wijk in de gemeente Arnhem

De beoordeling van de criteria lopen sterk uit een voor de verschillende wijken. Per saldo wordt de huidige situatie voor de gemeente Arnhem beoordeeld als **slecht.** Aangezien de situaties binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid zeer uiteenlopen en er in verschillende wijken sprake is van een goede balans in woningtype en/of een goede leefbaarheidssituatie worden deze deelgebieden afwijkend beoordeeld als redelijk.

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft de ambitie om van het aantal totaal nieuw te ontwikkelen woningen minimaal 30% sociale huurwoningen te realiseren. Daarbij legt de gemeente de focus op het realiseren van woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Er is echter niet vastgelegd waar deze sociale huurwoningen gerealiseerd worden. Het is daardoor onzeker in hoeverre het realiseren van nieuwe woningen bijdraagt aan een betere balans van woningtypen binnen de verschillende wijken. Wel is er binnen de gemeente Arnhem veel aandacht voor de leefbaarheid van wijken. In november 2020 heeft de raad de motie ‘Voorkomen stadsvernieuwing 4.0’ aangenomen en is het college opgeroepen om te werken aan een preventieve aanpak om te voorkomen dat wijken en buurten verder afglijden. De gemeente Arnhem is voornemens een langetermijnvisie voor monitoring en een preventieve aanpak voor kwetsbare wijken op te stellen (Nationaal Programma Arnhem Oost). De eerste stap is gezet door het uitvoeren van een literatuuronderzoek door onderzoeksbureau I&O research. Het rapport ’Kwetsbare wijken: factoren & aanpakken’ geeft onder andere meer inzicht in de definiëring van kwetsbare wijken, factoren die verslechtering veroorzaken en werkende bestanddelen van een wijkaanpak. Op 1 juni 2021 is in een raadsbrief het stappenplan voor een structurele aanpak gepresenteerd.

Hoewel deze stappen nog niet zijn uitgevoerd en de stappen op zichzelf geen autonoom beleid vormen, is de verwachting dat de reeds ondernomen acties, waaronder het uitvoeren van het literatuuronderzoek en het voeren van wijkgesprekken, en de concreetheid van de vervolgstappen leiden tot een structurele aanpak van kwetsbare wijken. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator kansengelijkheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We passen bestaande woningen aan	0	Woningen worden levensloopbestendig gemaakt. Dit heeft een positief voor de mensen die in deze woning leven, aangezien zij hier langer kunnen blijven wonen. Het kan echter een negatief effect hebben op de woningmarkt, aangezien het de doorstroming van de woningmarkt dwarszit. Wanneer mensen langer in een eengezinswoning kunnen blijven wonen, terwijl het formaat van hun huishouden hier niet bij aansluit, wordt een woning bezet gehouden voor mensen die wel zoeken naar een eengezinswoning.	
We houden wonen betaalbaar	+	Wonen wordt zodoende toegankelijker, met name eenpersoonshuishoudens vallen nu buiten de boot. Het betaalbaar houden van wonen is wel iets dat verder geconcretiseerd dient te worden.	De focus ligt hierbij op Arnhem Zuid
We gaan meer mixen	+	Sociale draagkracht en sociale draaglast komen meer met elkaar in evenwicht. De vraag is altijd in hoeverre mensen met een verschillende achtergrond daadwerkelijk mixen.	Het mixen van woningen zal voornamelijk worden toegepast in wijken in Arnhem Oost en Arnhem Zuid

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke beleidsuitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke beleidsuitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat het beleid in de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

7 Een stad waar het goed wonen is

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema wonen. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	In de Omgevingsvisie heeft de Nationale Overheid vier prioriteiten vastgesteld. ‘Sterke en gezonden steden en regio’s is er daar één van. Het rijksbeleid voor wonen is gericht op een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
	Staat van de Woningmarkt (2020)	Uit de Staat van de Woningmarkt (2020) blijkt dat de woningbouwproductie op gang moet blijven om de groeiende vraag op te vangen en tegelijkertijd het woningtekort weg te werken. Naar verwachting telt Nederland in 2035 18,8 miljoen inwoners. Om aan de groeiende vraag te voldoen, moeten tussen 2020 en 2030 in totaal 845.000 woningen gebouwd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		worden. Momenteel is er een tekort van 331.000 woningen (4,2 procent van de woningvoorraad). De inzet is om dit tekort terug te brengen naar 2% in 2035. Om de woningbouwproductie te versnellen heeft het rijk in enkele regio's woondeals afgesloten, waaronder met de regio Arnhem-Nijmegen.
Provinciaal/regionaal	Woondeal Arnhem – Nijmegen (2020)	Met de woondeal zetten Rijk, regio en provincie zich in voor het versneld realiseren van voldoende woningen. Het gaat met name om voldoende woningen het betaalbare segment en een passende woningvoorraad voor verschillende doelgroepen. Dit is vormgegeven in verschillende kern afspraken. Er is sprake van grote vraagstukken op gebied van betaalbaarheid, beschikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Kernafspraak 4 gaat in specifieke afspraken over Stadsvernieuwing 3.0 in Arnhem Oost. Streven is het totale woningtekort terug te dringen tot 2% per 2030. Minimaal 30% van de nieuwe plancapaciteit op stedelijke niveau te realiseren in de sociale huur waarbij gekeken wordt naar differentiatie tussen wijken.
Lokaal	PVA woningbouwontwikkeling Arnhem inclusief amendement (2019)	Op basis van het woningmarktbehoefte-onderzoek is gekomen tot een plan van aanpak voor de Arnhemse woningbouwontwikkeling voor de komende jaren. In 2019 is de woningbehoefte voor Arnhem berekend, Arnhem kent tussen 2019-2030 een behoefte van 7500 woningen. Vanwege planuitval plant de gemeente Arnhem meer in dan waarop de behoefte geraamd is.
	Arnhemse woonprincipes 2025	De Arnhemse woonvisie bestaat uit de hoofdopgaven van het wonen, de woonprincipes. De principes bestaan uit vier pijlers. 1. Duurzaam betaalbaar. 2. Levensloopgeschikt wonen. 3. Aantrekkelijke woonstad. 4. Wijken met identiteit. Het thema duurzaamheid staat bovenaan. De woonprincipes vormen samen de actualisering van de Woonvisie die ervoor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad is waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leven te leren en te werken.
	Volkshuisvestelijk kader 2019 – 2022	Het volkshuisvestelijk kader is een nadere uitwerking van de woonprincipes. Het vormt de basis om te komen tot prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.
	Raadsbrief Stand van zaken versnellingslocaties woondeal 2020	Voor 2030 zijn er minstens 7500 extra woningen nodig, over alle segmenten. Arnhem heeft op dit moment plannen voor 8500 woningen waarvan 5350 harde plancapaciteit. Voor de periode 2030 – 2040 zijn nog eens tenminste 7500 woningen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		nodig. Omdat een deel van de plannen vooral binnenstedelijk niet van de grond komt zijn we op zoek naar 130% plancapaciteit ten opzichte van de behoefte. Er moet een tempoversnelling in woningproductie worden gerealiseerd. IN de woondeal is hier een aantal locaties voor opgenomen: Arnhem West, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Presikhaaf III, Malburgen, Stasblokken Meinwerswijk, Vredenburg/Kronenburg en Elderveld.
	Structuurvisie 2012	De essentie van het woningbouwbeleid is dat de bewoner centraal staat. De woonwensen van de bewoners zijn dan ook de basis van de woningbouwprogramma's. Verder staat een gedifferentieerde woningvoorraad in de Arnhemse wijken centraal en Arnhem wordt nog aantrekkelijker als woon-werkstad.
	Voortgangsrapportage juni 2021 Arnhem Biedt Woonruimte	Harde plancapaciteit tot aan 2029: 4882 woningen Zachte plancapaciteit tot aan 2029: 3850 woningen

7.1.1 Woningvoorraad

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek

Voor het onderdeel wonen is gekeken naar de woningvoorraad en de mate waarin er balans is tussen de vraag en het aanbod van woningen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

In de provinciale woningbouw prognose wordt gesproken over een mismatch tussen vraag en aanbod op de regionale woningmarkt ten gevolge van een groeiend aantal kleine huishoudens. In onderstaande figuur staat de disbalans tussen vraag en aanbod van de woningvoorraad in de regio tussen 2019 en 2030 verbeeld.

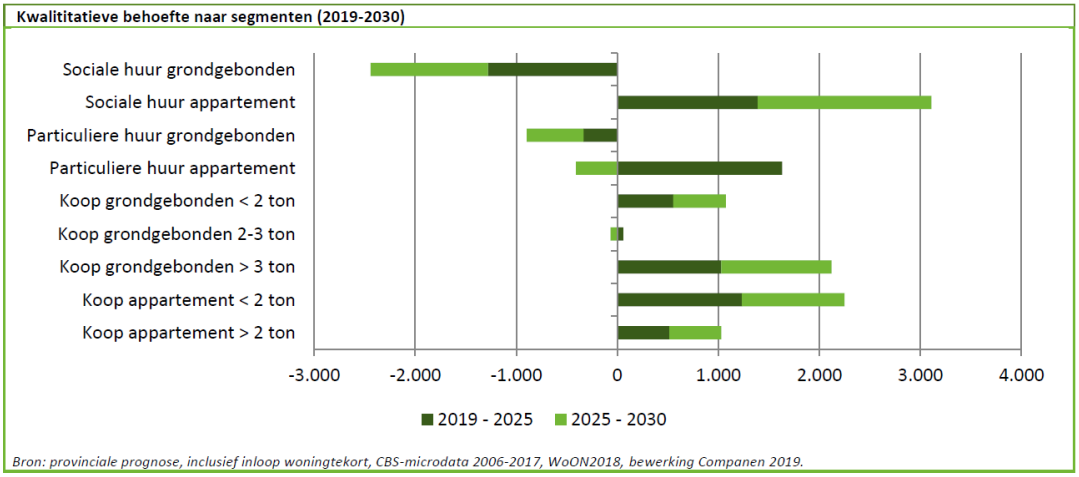

Figuur 7.1 Provinciale prognose kwalitatieve woningbehoefte naar verschillende segmenten in de periode 2019 – 2040 (Bron: Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

In bovenstaande figuur gaat het om de kwalitatieve behoefte naar bepaalde woonsegmenten. Zichtbaar is dat regionaal gezien er dus een behoefte van ongeveer 3000 sociale huurappartementen is tot aan 2030. Er is een negatieve behoefte, of wel een overschot, van ongeveer 2500 sociale grondgebonden huurwoningen tot aan 2030. Verder is er tot 2030 een overschot van ongeveer 1000 grondgebonden particuliere huurappartementen en 400 niet grondgebonden particuliere huurappartementen tot 2030. Regionaal is er dus sprake van een mismatch in de woningvoorraad.

In Arnhem is er sprake van een mismatch in sociale huurwoningen bij corporaties. Arnhem kent een hoge druk op de sociale sector, de zoektijden liggen hoog en er komt niet altijd passend aanbod beschikbaar voor de woningzoekenden. Tot 2030 is er een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van kleine ‘goedkopere’ huurwoningen van 3100 woningen (Plan van aanpak woningbouwontwikkeling, 2019). De woningbehoefte in Arnhem is zo groot dat er onder andere in de Woondeal is afgesproken dat een tempoversnelling in productie nodig is. De Woondeal is een verzameling uitgangspunten en afspraken met de regio en het rijk om een versnelling van de woningbouw mogelijk te maken. De woondeal is geen nieuw beleid, maar is bedoeld om met het bestaande beleid gezamenlijk de bouwproductie te versnellen en met aandacht voor de vesting van specifieke doelgroepen. Het tekort in de regio Arnhem is berekend op 4,1%. Tot aan 2025 ligt de nadruk op nieuwbouw om de acute woningvraag aan te pakken. Tot 2030 zijn er zo’n 7500 extra woningen nodig, verspreid over alle woon categorieën. In onderstaande figuren staat de woningbehoefte en mogelijke verdeling naar de categorieën tot aan 2030.

Toekomstige ontwikkelingen

Groei woningbehoefte

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019-2025	Huishoudensgroei 2025-2030	Huishoudensgroei 2030-2040
Arnhem	600	4.500	2.370	1.520

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, bewerking Companen 2019.

De woningbehoefte bestaat uit twee componenten, enerzijds de huishoudensontwikkeling (er komen meer huishoudens mede door gezinsverdunning), anderzijds een tekort aan woningen dat er nu al is en ingelopen wordt. Dit tekort is in de subregio Arnhem berekend op 4,1% van de woningvoorraad. De inloop is gericht op een tekort van 2% (nodig voor een gezonde marktwerking / waardebehoud van vastgoed). De inloop van dit woningtekort is gespreid over twee perioden.

Figuur 7.2 Verwachte woningbehoefte Arnhem 2030- 2040 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

Mogelijkheden tussen huur en koop 2019-2030

	Sociale huur	Goedkope koop	Totaal sociaal	Vrije sector huur / middenhuur (€720-€1.000)	Vrije sector huur / dure huur (>€1.000)	Overige koop
Arnhem	670	3.325	3.995 (54%)	240	85	3.145

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Figuur 7.3 Mogelijke verdeling tussen huur- en koopwoningen in Arnhem voor de periode 2019 en 2030 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

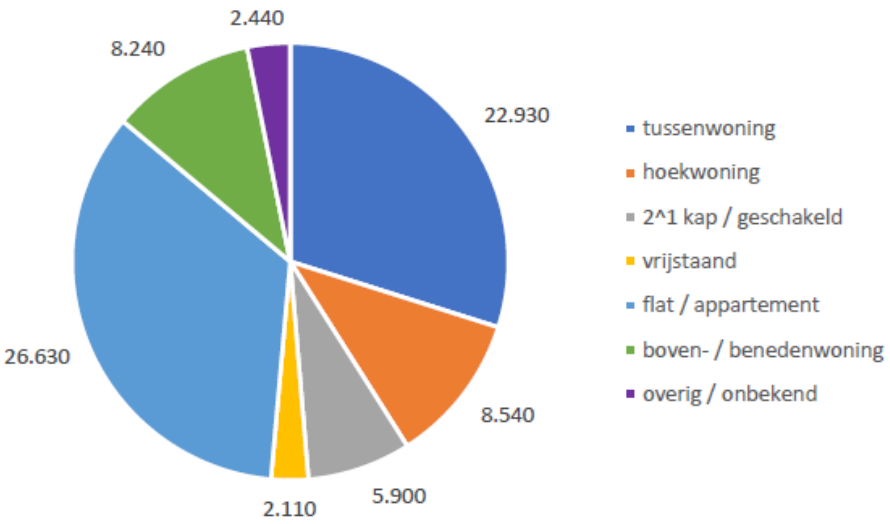

Figuur 7.4 Opbouw woningvoorraad Arnhem naar woningtypen 1-1-2020 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020 Arnhem Biedt Woonruimte op basis van BAG/WOZ)

Het aantal woningen in Arnhem in 2020 is 76.790 en de beginstand van de woningvoorraad is in april 2021 77.839. Het grootste aandeel van de woningvoorraad is, zoals zichtbaar op bovenstaande figuur, een tussenwoning of flat/appartement. Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod.

In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod van middeldure huur komt overeen. Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem een grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Tot aan 2030 en 2040 is er een grote woningbehoefte, omdat de Arnhemse bevolking groeit. Tegelijkertijd was het aandeel van het tekort dat door achterstanden uit het verleden is ontstaan in 2019 beperkt. Bovendien is er sprake van de inloop van het tekort 2%.

In de huidige situatie is sprake van een tekort en de vraag en het aanbod is niet in balans. De woningbehoefte is dermate dringend dat de gemeente Arnhem, ook in samenwerking met andere partijen, heeft vastgesteld dat een tempoversnelling in de productie nodig is. Het aspect van de woningvoorraad wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht**, omdat de vraag en het aanbod niet in overeenstemming zijn en er sprake is van een groot tekort.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting loopt het woningtekort in de regio in de autonome ontwikkeling terug, maar krijgt het gebied te maken met huishoudensgroei door gezinsverdunning. Het bestaande tekort blijft in de autonome ontwikkeling dus bestaan, maar er wordt iets ingelopen. Corporaties ontwikkelen zoveel mogelijk om de mismatch op de sociale huurmarkt op te lossen. Er zijn dus maatregelen opgesteld om de mismatch tussen vraag en aanbod met name voor de sociale huursector op te lossen. Het woningtekort wordt op korte termijn in de autonome ontwikkeling iets ingelopen en tot aan 2025 worden ruim 7000 nieuwbouwwoningen gebouwd. Tot aan 2029 is de harde plancapaciteit 4882 woningen en de zachte plancapaciteit 3850 woningen. De plancapaciteit tot aan 2029 komt daarmee op totaal 8732 woningen. De zachte plancapaciteit is tussen 2019 en nu sterk toegenomen. De volgende stap is om de zachte plannen om te zetten naar harde plancapaciteit. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen. De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Tabel 7.1 Zachte en harde plancapaciteit woningvoorraad gemeente Arnhem tot 2029 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020: Arnhem biedt woonruimte)

Plancapaciteit	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal
Aantal woningen	4882 woningen	3850 woningen	8732 woningen

Deelgebieden

In de woondeal Arnhem-Nijmegen (2020) wordt geconstateerd dat de vraag naar woningen dermate dringend is dat er verschillende locaties zijn geselecteerd waar een versnelling van de woningbouwmogelijk gemaakt kan worden. Voor Arnhem zijn er verschillende versnellingslocaties en een locatie 'stadsvernieuwing 3.0' gezocht. Deze locaties zijn: Arnhem Oost (stadvernieuwing 3.0) en de andere versnellingslocaties liggen in: Elderveld/Kronenburg-Vredenburg, Malburgen, Stadsblokken Meinerswijk, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Arnhem West en Presikhaaf III. In de woondeal (2020) staat het volgende over de versnellingslocaties:

"Versnellingslocaties bieden kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen. Dit is mogelijk door zachte plannen in de planvoorraad naar voren te halen, door bestaande plannen aanvullend te verdichten of door toevoeging van nieuwe plannen die op korte termijn kunnen worden uitgevoerd. Een eerste inventarisatie naar de mogelijkheden voor versnelling leidt tot een mogelijke extra productie van 5.000 woningen (bovenop de minimale productie van 15.000 woningen)."

Omdat er tot 2030 een tekort is aan 7500 woningen biedt de versnelling van 5000 woningen enige verlichting en wordt de woningvoorraad in de autonome ontwikkeling voor de deelgebieden Arnhem Centrum, Arnhem West en Arnhem Oost beoordeeld als redelijk, maar voor Arnhem Noord waar geen versnellingslocaties of extra woningbouwopgave is opgenomen als slecht. Arnhem Zuid wordt beoordeeld als goed, doordat hier versnellingslocaties zijn aangewezen en door de realisatie van Schuytgraaf (een uitleglocatie), waar honderden woningen worden gerealiseerd

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningvoorraad is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De gemeente Arnhem zet in op het realiseren van een groot aantal nieuwe woningen. Dit zal een positief effect hebben op de woningvoorraad in de gemeente.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Door de woningopgave binnenstedelijk op te lossen wordt de druk op de buitengebieden beperkt

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

7.1.2 Woningaanbod

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningaanbod	Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek

Het woningaanbod is bekeken aan de hand van de mate waarin er al dan niet een balans bestaat tussen vraag en aanbod van woningen voor verschillende doelgroepen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt het woningaanbod beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt het woningaanbod voor verschillende doelgroepen beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In de huidige situatie moeten er meer woningen gerealiseerd worden om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van alle soorten woningen voor alle doelgroepen te garanderen. Daarbij moet onder andere gedacht worden aan woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in het goedkope en betaalbare segment, de middenhuurcategorie, levensloopbestendige woningen voor ouderen en woningen in het hogere segment.

Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod. De huidige samenstelling van de woningvoorraad in 2019 is als volgt: 43% rij-hoekwoning, 8% 2-onder 1-kap, 3% vrijstaand, 45% appartementen en 1 % seniorenwoningen. Dit blijkt uit het Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling (gemeente Arnhem, 2019).

Woningen
Van de woningvoorraad in Arnhem bestaat 44% uit koopwoningen en daarvan behoort 42% tot goedkope koop met een waarde tot €200.000,- . Het aandeel sociale huur- en particuliere huurwoningen is in Arnhem relatief hoog (36% en 19%). Van de woningvoorraad bestaat 45% uit appartementen en 43% uit rij/hoekwoningen. Van de 25.420 sociale huurwoningen in corporatiebezit is 45% een eengezinswoning, 50% een appartement en 5% seniorenwoning. Eengezinswoningen worden het vaakst verhuurd.

Inwoners
Een aandeel van 53% van de inwoners van Arnhem behoort tot de doelgroep voor de corporaties (inkomen tot €38.035, -). 25% van de inwoners heeft een inkomen tussen de en €75.000,- en 5% van de inwoners heeft een inkomen tussen de €38.035,- en €42.436,-. Van de inkomensgroep vanaf de €42.436,- tot meer dan €75.000,- hebben de inwoners relatief het vaakst een koopwoning.

De Arnhemse corporaties wijzen op dit moment vooral toe aan de inkomensgroep €tot 38.035 en nauwelijks aan de groep tot €42.436 hoewel ze wel maximaal 10% aan deze groep mogen toewijzen. Bovendien mogen corporaties 10% van de voorraad vrij toewijzen.

Er bestaat momenteel het risico dat de groei van het aanbod aan kamers voor studenten de vraag niet meer kan volgen. Gemeente Arnhem is betrokken bij het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting en heeft in 2020 meerjarige prestatieafspraken gemaakt met SSH& om de komende 10 jaar minimaal 200 studentenheden toe te voegen. De landelijke monitor studentenhuisvesting toont dat er in Arnhem op dit moment sprake is van een evenwichtige markt voor studentenhuisvesting.

Tabel 7.2 Huur- en koopwoningen in de woningvoorraad in Arnhem naar prijsindeling (2019)

	Eigendomssituatie	Soort	Prijs €
Totale woningvoorraad	Huur	Sociaal	720, 42
		Middenhuur	1000
		Duur	≥ 1000
	Koop	Goedkope	Tot 200.000
		Midden koop	Tot 350.00
		Dure koop	≥ 350.000

Sociale huur
In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Bovendien verhuren corporaties woningen aan de doelgroep met een maximaal inkomen, omdat ontwikkelaars andere inkomenseisen stellen. Hierdoor zijn particuliere sociale huurwoningen niet bereikbaar voor de doelgroep waar de woningen eigenlijk voor bedoeld zijn.

Middenhuur
Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod komt overeen

Goedkope koop
Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem ene grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Goedkope koopwoningen worden naar realisatie door de huidige druk op de woningmarkt snel duurder en zijn al snel niet meer beschikbaar voor de juiste doelgroep.

In de huidige situatie is er sprake van een mismatch in het woningaanbod van sociale huur – en betaalbare huur en of koopwoningen. De sociale huurwoningen zijn vaak juist ook de woningen die bedoelt zijn voor een speciale doelgroep zoals senioren, urgent woningzoekenden, doorstromers uit de opgang. In het algemeen moet er op korte termijn bij worden gebouwd om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen te kunnen garanderen. In de huidige situatie is er sprake van een tekort en een mismatch van het aanbod in woningen in Arnhem. Het woningaanbod wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling
In eerste instantie wordt het woningtekort in Arnhem iets ingelopen, maar op lange termijn tot aan 2030 en 2040 is er ook sprake van huishoudensgroei en als je welvaartsgroei meerekent zijn nog duizenden extra woningen nodig. In de autonome ontwikkeling zijn Arnhemse corporaties bereid kleinere woningen toe te voegen voor één- en tweepersoonshuishoudens en bijzondere doelgroepen. Het komt neer op een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Voor het aantal arbeidsmigranten dat de komende jaren langer blijft is de verwachting dat deze groep in aanmerking komt voor een sociale huurwoning.

Meestal komen arbeidsmigranten na een jaar in aanmerking voor een sociale huurwoning, omdat de huisvesting dan een permanent woonkarakter krijgt. Dat vraagt om een toevoeging van ongeveer 700 sociale huurwoningen. In de autonome ontwikkeling zal ook de doelgroep voor sociale huur- en betaalbare woningen worden verruimd. Het ministerie stelt een verruiming van de corporatiedoelgroep voor van 10% naar 15%. Meer huishouden met een inkomen tot 42.463 kunnen dan gebruik maken van de sociale huursector en betaalbare woningen. Het oprekken van de grenzen voor deze woningen vraagt om een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Het bestaande en geprogrammeerde tekort in de sociale huursector en het niet aansluiten van de vraag op het aanbod samen met het marktfalen in de sociale sector vraagt om extra maatregelen. De ambitie is om van alle woningen, minimaal 30% sociale huur te realiseren met in het bijzonder woningen voor één en twee persoonshuishoudens. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen (bijvoorbeeld de voortschrijdende inzichten in het kader van doorstroming op de woningmarkt). De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden
Zoals hiervoor beschreven onder woningvoorraad zijn er in Arnhem versnellingslocaties en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. De locatie voor stadsvernieuwing 3.0 is Arnhem Oost en hier is specifiek de aandacht voor leefbaarheid[21]. Het gaat om vijf wijken in Arnhem Oost: de Malburgen, 't Broek, Klarendal, Presikhaaf-West en Geitenkamp. Het idee is om hier stadsvernieuwing meer integraal als een sociaal-maatschappelijke opgave op te pakken en een gevarieerd woningaanbod te realiseren. Bovendien wordt in de Spoorzone die ook in Arnhem Oost ligt de komende jaren ook flink gebouwd waarvan in ieder geval 50% betaalbaar moet worden en 30% sociale huur. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantiële bijdrage wordt gedaan aan de woningbouwopgave. De vernieuwing moet daarnaast een stimulans bieden voor omliggende meer kwetsbare wijken. Het woningaanbod voor verschillende doelgroepen wordt voor Arnhem Oost wijkt licht positief af van de beoordeling 'redelijk' van de autonome ontwikkeling van woningaanbod voor verschillende doelgroepen van Arnhem als geheel.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningaanbod is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[21] https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/stadsvernieuwing-3-0-moet-arnhem-oost-vooruit.12514687.lynkx

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Tot 2030 7.000 nieuwe woningen, daarna tot 2040 7.000-9.000 nieuwe woningen	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	+	Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.	Tijdelijke woningen worden gerealiseerd in pauzelandschappen, plekken waar mogelijk saneringsopgave liggen voordat over kan worden gegaan op transformatie. Dit gebeurt o.a. in Arnhem Oost.

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen. Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

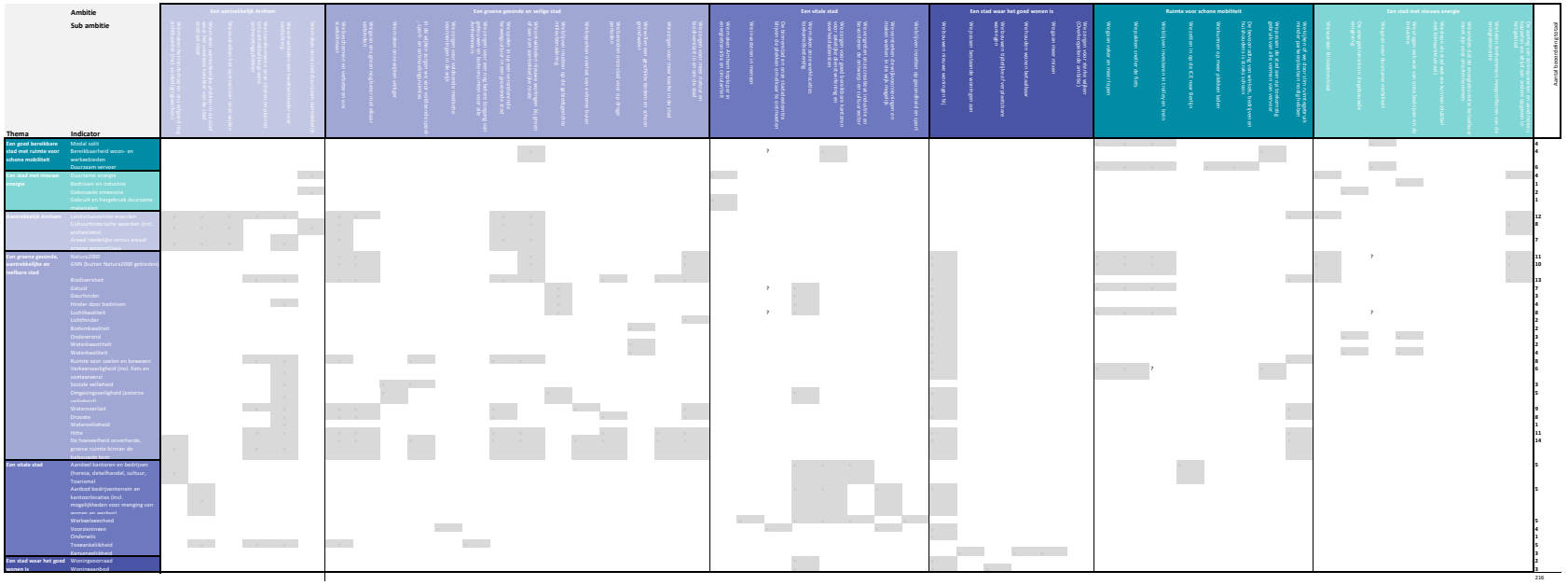

Thema	Indicator	Een aantrekkelijk Arnhem	Een groene gezonde en veilige stad	Een vitale stad	Een stad waar het goed wonen is	Ruimte voor schone mobiliteit	Een stad met nieuwe energie	Aantal
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	Modal split							4
	Bereikbaarheid woon- en werkenbieden			?				6
	Duurzaam vervoer							6
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie							4
	Bedrijven en industrie							1
	Gebouwde omgeving							2
	Gebruik en hergebruik duurzame materialen							1
Aantrekkelijk Arnhem	Cultuurhistorische waarden							12
	Cultuurhistorische waarden (incl. archeologie)							8
	Areaal stedelijke versus areaal							7
Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Natura2000						?	11
	GNN (buiten Natura2000 gebieden)							10
	Biodiversiteit							13
	Geluid			?				7
	Geurhinder							3
	Hinder door bedrijven			?				4
	Luchtkwaliteit						?	8
	Lichthinder							2
	Bodemkwaliteit							2
	Onderwond							3
	Waterkwantiteit							2
	Waterkwaliteit							4
	Ruimte voor spelen en bewegen							8
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgeneers)					?		6
	Sociale veiligheid							3
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)							5
	Waterovertast							9
	Droogte							8
	Waterveiligheid							1
	Hitte							11
	De hoeveelheid onverharde, groene ruimte binnen de [illegible]							14
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur, Toerisme)							5
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)							5
	Werkeslezenheid							5
	Voorzieningen							4
	Onderwijs							1
	Toeeenkelijkheid							5
	Kerkenpeilijkheid							3
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad							2
	Woningaanbod							3
								216

PlanMER Omgevingsvisie Arnhem

Oplegnotitie planMER Omgevingsvisie Arnhem n.a.v. advies Commissie voor de m.e.r.

31 maart 2023

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Verantwoording

Titel	PlanMER Omgevingsvisie Arnhem
	Oplegnotitie naar aanleiding van advies Commissie voor de m.e.r.
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Kenmerk	R003-1279798HLG-V03
Aantal pagina's	28
Datum	31 maart 2023
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Inhoud

1 Inleiding 4

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's 5

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's 6

2.1.1 Arnhem als netwerk 6

2.1.2 Boulevards van Arnhem 9

2.1.3 Compact stadshart 12

2.1.4 Stadsranden 15

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities 17

2.2.1 Arnhem als netwerk 19

2.2.2 Boulevards van Arnhem 20

2.2.3 Compact stadshart 21

2.2.4 Stadsranden 22

2.3 Conclusie en aanbevelingen 24

3 Stikstofdepositie (Natura 2000) 25

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden 26

3.1.2 Fasering in programma 26

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden 26

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting 27

4 Methodische aanbevelingen 27

1 Inleiding

Van 11 november 2022 tot en met 22 december heeft de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem samen met het planMER ter inzage gelegen. De gemeente Arnhem heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) (verder: de Commissie) gevraagd het milieueffectrapport (MER) gedurende deze periode te toetsen. Hierbij is gekeken of het milieueffectrapport voldoende informatie bevat voor een besluit over de Omgevingsvisie. In het toetsingsadvies benoemt de Commissie drie onderdelen waarvoor zij een aanvulling op het planMER aanbeveelt.

Allereerst adviseert de Commissie om een gevoeligheidsanalyse uit te voeren naar de ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen getoetst worden. Een tweede advies dat de Commissie geeft is het onderzoeken van een ontwikkelscenario voor de transformatie van Arnhemse landbouwgronden naar woningbouw, bijvoorbeeld in het buitengebied en aan de stadsranden. Tenslotte geeft de Commissie verschillende adviezen met betrekking tot de methodiek van het planMER.

In deze aanvullende notitie wordt in drie hoofdstukken ingegaan op het advies van de Commissie. In hoofdstuk 2 wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd naar de ontwikkelscenario's die de gemeente Arnhem in de aanloop naar de ontwerp Omgevingsvisie heeft opgesteld. Hieraan is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd, welke aandacht geeft aan stedelijke ontwikkeling aan de randen van de stad. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het Arnhemse buitengebied. Hier wordt een nadere onderbouwing gegeven voor de Passende beoordeling in het planMER en uiteengezet waarom in dit gebied niet wordt ingezet op woningbouw. In de Passende beoordeling wordt aangenomen dat de stikstofknelpunten binnenstedelijk zijn op te lossen. In hoofdstuk 4 wordt gereageerd op de methodische adviezen van de Commissie en hoe hiermee is omgegaan.

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's

De Commissie adviseert om een nadere analyse te maken van alternatieve ontwikkelscenario's om een positievere milieukwaliteit en een hoger doelbereik van ambities te bereiken. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie getoetst worden of de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen. Daarnaast geeft de uitvoering van een gevoeligheidsanalyse handvatten voor het uitwerken van ontwikkelrichtingen voor de stad en de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

De geselecteerde ontwikkelscenario's komen uit het Koersdocument Arnhem 2040. Dit zijn 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem' en 'Compact stadshart'. Figuur 2.1 geeft een weergave van de ruimtelijke manifestatie van de ontwikkelscenario's.

In dit kader is van belang om te vermelden dat de ontwikkelscenario's zijn opgesteld ten behoeve van het participatieproces dat ten grondslag heeft gelegen aan de ontwerp Omgevingsvisie. De ontwikkelscenario's zijn gebruikt om de dialoog met bewoners te voeren op basis van eenvoudige stellingen. De scenario's hebben inzicht gegeven in belangen van stakeholders, welke thema's spelen in de stad en hebben geholpen bij het bepalen van een integrale koers. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de opgestelde ontwerp Omgevingsvisie.

Op advies van de Commissie is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd aan deze gevoeligheidsanalyse, gefocust op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. De inzet hier was het achterhalen of het transformeren van landbouwgebieden naar woongebieden een verbetering kan opleveren ten behoeven van de milieukwaliteit. Dit ontwikkelscenario heet 'Stadsranden'.

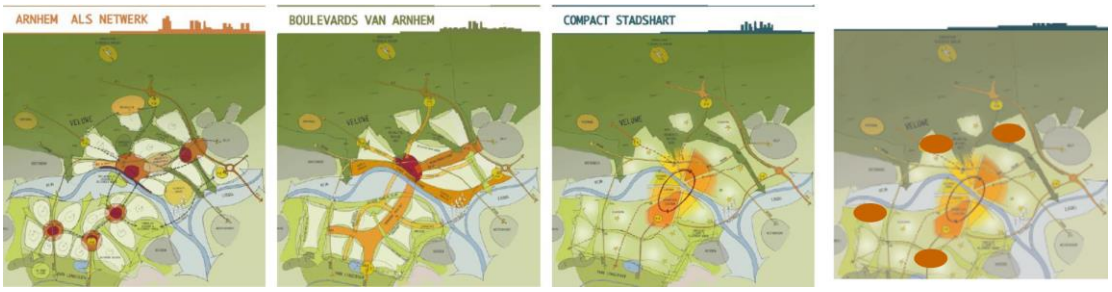

Figuur 2.1 De drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem voor de Omgevingsvisie (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id) en rechts het vierde ontwikkelscenario 'Stadsranden'

In deze notitie wordt eerst per ontwikkelscenario een selectie van relevante indicatoren beoordeeld. Ten tweede worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die reeds zijn vastgesteld. Deze beoordeling vindt plaats voor de vier ontwikkelscenario's. Tenslotte worden op basis van voorgaande beoordelingen conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gedaan voor het vervolg van de uiteindelijke Omgevingsvisie.

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's

Om een beeld te geven van het effect van de ontwikkelscenario's zijn deze beoordeeld op basis van de indicatoren landschap, cultuurhistorie, woonmilieus, natuur, grijsmilieu, klimaatadaptatie, woningvoorraad, bereikbaarheid en sociale cohesie. Deze indicatoren zijn namelijk naar verwachting het meest onderscheidend. De omschrijvingen van de ontwikkelscenario's en de speerpunten op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie zijn afkomstig uit Koersdocument Arnhem 2040, en zijn opgesteld door de gemeente Arnhem en ruimtelijk adviseur Land-id.

De indicatoren in onderstaande paragrafen zijn kwalitatief beoordeeld. Hierbij is gebruik gemaakt van drie symbolen, die ook in het planMER zijn gebruikt om het effect van de ontwerp Omgevingsvisie te duiden. Onderstaande tabel laat de legenda van de beoordelingssymbolen zien.

Tabel 2.1 Legenda beoordelingssymbolen ontwikkelscenario's

Positief effect	Beperkt effect	Negatief effect
		

2.1.1 Arnhem als netwerk

In ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' groeit Arnhem vooral rondom bestaande en nieuwe knooppunten[1] in de stad. Knooppunten zijn stations, winkelcentra of andere goed bereikbare plekken waar veel mensen samen komen. Bij de grote knooppunten komt een mix van voorzieningen, woningen en bedrijven. Schone en veilige routes verbinden de knooppunten.

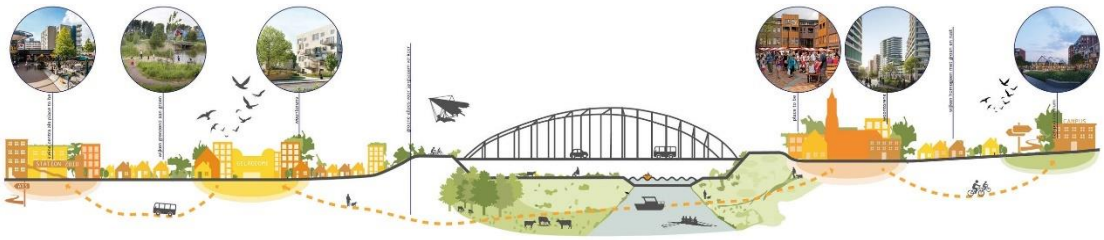

Figuur 2.2 Impressie van ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

[1] In Koersdocument Arnhem 2040 komt de term 'knooppunt' veelvuldig voor. In het kader van consistentie is gekozen om de gevoeligheidsanalyse deze terminologie over te nemen uit het Koersdocument. In de ontwerp Omgevingsvisie en het planMER wordt voor deze term werkgebieden of woon-werkgebieden gebruikt.

Tabel 2.2 Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk in hoogdynamische knooppunten; de stedelijke knooppunten, wijkcentra en OV-punten zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd. • Elke wijk grenst aan een knooppunt en aan groen, de wijken zelf zijn rustig en groen. • De woningbouwopgave in buurten en wijken is gericht op maatwerk, inbreiding en transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• De knooppunten worden het bruisend brandpunt voor de regio en ontwikkelen zich verder als place to be. • Wijken zijn opzichzelfstaand met kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg. • Concentratie van bedrijven en werkplekken rond knooppunten en een mix van functies in grotere knooppunten. • Knooppunten met energie gerelateerde bedrijven op IPKW, de Kenniscampus regio Arnhem (HAN/Larenstein) en Businesspark Arnhems Buiten. • In Arnhem Zuid ontstaat met Kronenburg, het GelreDome en het nieuwe Olympuskwartier een voorzieningencentrum van formaat.
Mobiliteit
• Groene allees verbinden knooppunten voor langzaam verkeer. • P+R gecombineerd met laagdynamische knooppunten, vanuit daar snelle OV-verbinding met hoogdynamische knooppunten. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten. • Parkeren in de buurt is wijkgericht.
Leefomgeving
• Sonsbeek, Meijnerswijk en Immerloo als concentratie van park, natuur en recreatie. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met groene buffers tussen de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • De openbare ruimte is ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Nieuwe gemengde woon-werkmilieus op de HOV-knooppunten van de stad bieden kansen voor slimme energie-concepten. Bij voorbeeld door het slim benutten gezamenlijk opwekken van energie, het benutten van restwarmte en het reduceren van CO2-uitstoot door OV- en fietsgebruik. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.3 Beoordelingstabel 'Arnhem als netwerk'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Het effect van dit ontwikkelscenario op het landschap is positief. Wanneer voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt gekeken naar de verschillende kernen die Arnhem rijk is, worden de waardevolle

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		landschappen aan de randen van de stad gespaard. Deze behouden op die manier hun waarde.
Cultuurhistorie		Het effect op cultuurhistorie zou bij dit ontwikkelscenario beperkt zijn. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op belangrijke centra in de stad. Hier wordt naar verwachting stevig verdicht, tot het niveau centrum stedelijk plus. Dit draagt zodoende bij aan de diversifiëring van woonmilieus in Arnhem.
Natuur		Verdichten op meerdere locaties leidt ertoe dat op meerdere plekken natuur ruimtelijk de strijd aangaat met verharding. Naar verwachting zal er zoveel als mogelijk natuurinclusief gebouwd worden, echter kan dit niet volledig compenseren voor de ruimte die woningbouw in dit ontwikkelscenario claimt. Dit ontwikkelscenario legt echter geen claim op gebieden buiten de stad, die op termijn gebruikt kan worden voor de transformatie naar duurzame landbouw, klimaatlandschap of natuurgebied. Om die reden kan dit ontwikkelscenario een positief effect hebben op natuur.
Grijsmilieu		‘Arnhem als netwerk’ leidt naar verwachting tot een afname van geluidhinder en een verbetering van de luchtkwaliteit in Arnhem. De nadruk op openbaar vervoer zorgt ervoor dat het gebruik van de auto binnen Arnhem mogelijk afneemt, wat een positief effect heeft op de geluidsoverlast in woongebieden. Daarnaast leidt dit mogelijk ook tot minder uitstoot van schadelijke stoffen op plekken waar nu veel verkeer is, maar ook veel mensen bij elkaar komen.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie is naar verwachting negatief. Meer verharding leidt tot meer hitte-eilanden in de stad (op plekken die in de huidige situatie al warmer zijn dan minder verharde delen van de stad) en ook grotere uitdagingen voor de afwatering van regenwater bij extreme neerslag. Meer dichtbebouwde kernen leidt zo mogelijk tot meer kernen met een uitdaging op het gebied van hitte, maar ook de afvoer van water bij extreme neerslag.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		De focus voor openbaar vervoerverbindingen bij dit ontwikkelscenario zijn dragers voor het verwachte positieve effect op bereikbaarheid. Door de stad beter geschikt te maken voor langzaam verkeer en bewoners en bezoekers zoveel mogelijk te laten reizen met het openbaar vervoer zijn er goede kansen dat de congestie in de stad afneemt en de

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		algehele bereikbaarheid toeneemt. Randvoorwaarde voor een positief effect is dus een stevige investering in langzaam verkeerroutes en het openbaar vervoer.
Sociale cohesie		Binnen dit ontwikkelscenario is de verwachting dat de sociale cohesie kan verbeteren. Door op meerdere plekken in Arnhem voorzieningenknooppunten te realiseren, met goede verbindingen hiertussen, is men sneller geneigd eens naar een ander deel van de stad te gaan. Op die manier kan een brug worden geslagen tussen verschillende bewoners van Arnhem. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.2 Boulevards van Arnhem

In ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ groeit Arnhem vooral langs de belangrijke invalswegen zoals de Velperweg, Amsterdamseweg en de Burgemeester Matsersingel. Deze invalswegen worden omgebouwd naar boulevards met een mix van woningen en bedrijven. De boulevards worden groen ingericht en zijn goed bereikbaar voor alle vormen van vervoer. De wegen vormen niet langer de grens tussen stadsdelen maar verbinden de omliggende buurten. De boulevard als bruisende ontmoetingsplek.

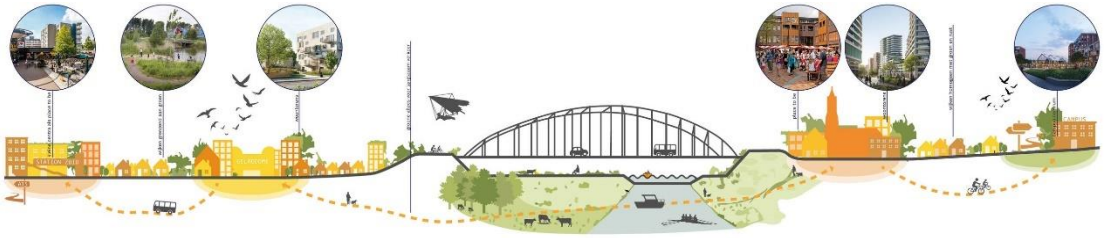

Figuur 2.3 Impressie van ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.4 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk langs boulevards; de stedelijke knooppunten en HOV-lijnen zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd.
• Opheffen van anonimiteit van de wijk, door wijken om te keren met het gezicht naar de boulevards, allees en groen. Hier is ruimte voor bijzondere woonmilieus en zoekruimte voor woningbouwopgave.
• Er is sprake van maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie van de wijken.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'
Economie
• De boulevards van Arnhem ontwikkelen zich als place to be. • Een mix van woningen, bedrijven en werkplekken langs boulevards, met elk een eigen accent. • Kennisboulevard: hoogwaardige werkgelegenheid in combinatie met onderwijs en technologie. • Stadse-rivierboulevard: verloopt van kunst & innovatie naar bedrijvigheid & innovatie. • Functiemenging, ruimtelijke samenhang en ruimtelijke kwaliteit dragen bij aan het economisch functioneren, leefbaarheid en toekomstwaarde van de boulevards.
Mobiliteit
• Boulevards als belangrijkste hoogdynamische (OV)-verbindingen en de stadsallees als laagdynamische snelle verbindingen. • P+R aan begin van de boulevards. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Groene wiggen als verbindende structuren met ruimte voor rust, natuur en recreatief verkeer en cultuurhistorische en landschappelijke allure. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met het inzetten op de groene allees wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• De ontwikkelen van nieuwe boulevards met een gemengd woon-werk karakter biedt kansen en mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe warmte-infrastructuur ondergronds. Hierbij liften de nabij gelegen wijken mee met deze investering in duurzame warmte. Ook de koppeling van wonen en werken aan OV en fiets draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.5 Beoordelingstabel 'Boulevards van Arnhem'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting geen negatieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Daarnaast maakt een boulevard langs de Rijn dit belangrijke landschappelijke element goed beleefbaar. Dit ontwikkelscenario zou zodoende een positief effect hebben op de indicator landschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op en rond belangrijke toegangswegen van de stad. Hier wordt naar verwachting verdicht, maar het is niet reëel om

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		te verwachten dat langs de gehele boulevards een centrum stedelijk plus-woonmilieu kan worden gerealiseerd.
Natuur		Door ruimtelijke ontwikkelingen te centreren rond belangrijke toegangswegen wordt de druk op de natuur in redelijke mate beperkt. Groene gebieden aan de randen van Arnhem worden bij dit ontwikkelscenario zodoende bespaard.
Grijsmilieu		Het ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Wel dreigen de boulevards bijzonder veel lasten te dragen als het aankomt op gemotoriseerd vervoer. Zo is een redelijke hoeveelheid geluidsoverlast te verwachten op de boulevards; plekken die in dit ontwikkelscenario ook nog eens dicht bebouwd zullen worden. Met de elektrificering van vervoer worden voertuigen zwaarder en banden breder. Aangezien bandengeluid de voornaamste bron van geluid is bij voertuigen treedt naar verwachting een verslechtering op qua geluid, juist op de plekken waar veel gebouwd gaat worden. Hierbij wel de nuance dat het geluid bij lage snelheden (< 30 km per uur) relatief beperkt zal zijn.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie van dit ontwikkelscenario is naar verwachting beperkt. Ondanks dat er naar verwachting een relatief grote spreiding van verharde gebieden zal ontstaan, blijft mogelijk wel meer ruimte over voor klimaatadaptatiemaatregelen onder- en bovengronds, doordat er minder dicht gebouwd wordt dan bijvoorbeeld bij ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van redelijk hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		Door te investeren in de ontwikkeling van de toegangswegen heeft Arnhem een kans om verkeersaders- en knooppunten te opwaarderen, wat de bereikbaarheid van locaties in de stad naar verwachting ten goede komt. Van groot belang voor deze verbetering is een stevige investering in (hoogwaardig) openbaar vervoer, om bezoekers en bewoners zoveel mogelijk uit de auto te krijgen en verkeerscongestie te voorkomen.
Sociale cohesie		Door de aanleg van boulevards is er een kans dat mensen vanuit de stadsranden meer in aanraking komen in het centrum en vice versa. Door het bewoners makkelijk te maken om via de boulevards naar andere stadsranden, of het stadshart te reizen, is er een goede kans

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		dat meer Arnhemmers elkaar tegenkomen op andere plekken dan hun eigen woonwijk. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen in de deelgebieden van Arnhem. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.3 Compact stadshart

In ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ groeit Arnhem vooral in het hart van de stad. Het centrum wordt vergroot over de Rijn. Zo wordt Arnhem-Noord met Arnhem-Zuid verbonden. In het centrum komt een mix van woningen en bedrijven. De Rijn stroomt dwars door het hart en wordt een verbindend rivierpark tussen noord en zuid. Het centrum is autoluw. De bruggen in het hart vormen een ring met snelle openbaar vervoer verbindingen. De wijken omringen het hart en bieden rust en ruimte.

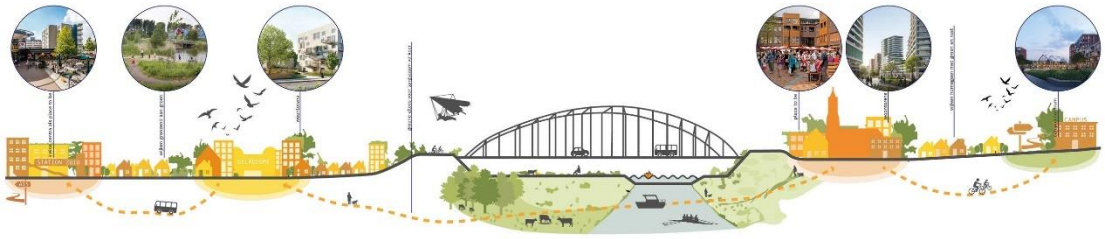

Figuur 2.4 Impressie van ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.6 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’
Wonen
• Concentratiebeleid in het hoogstedelijk centrum; hier wordt verdicht en verdere functiemenging gestimuleerd. • Autonome ontwikkelingen in wijken, maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie. • Woningbouwopgave in buurten en wijken gericht op maatwerk, transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• Het centrum van Arnhem wordt het bruisend brandpunt voor de regio en breidt zich uit van place to buy naar place to be. • Unieke kwartieren komen samen in het centrum. • Concentratie van woningen, bedrijven en werkplekken in het hoogstedelijke centrum. • Subcentra in de woonwijken. Het behoud van wijk- en buurtcentra draagt bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie. Hier kan op een fijnmazige manier ruimte worden gemaakt voor functiemenging en het huisvesten van nieuwe doelgroepen.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Compact stadshart'
Mobiliteit
• Een autoluw centrum met snelle circulaire OV-verbinding in het hart. • In Noord P+R op strategische plekken rondom centrum met snelle OV-verbindingen naar het centrum. In Zuid doorrijden tot centrum met inpandig P+R. • Betere verbindingen tussen het centrum en andere attractieve delen in de stad, zoals het Modekwartier, het Sonsbeekpark en het Museumkwartier. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Rijn als verbindend stadspark tussen noord en zuid. • Slow-groen als verbinding tussen woonwijken met ruimte voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met meer ruimte voor groen in de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Door het stadshart van Arnhem te vergoten en te verdichten tot levendig gemengd gebied ontstaat voldoende draagvlak om tot innovatieve concepten te komen om aan de duurzame energie- en warmte vraag te voldoen; bij voorbeeld door de Rijn te benutten als warmtebron (aquathermie). Ook de introductie van schoon, snel en comfortabel OV die de verschillende kwartieren in de binnenstad met elkaar verbindt draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.7 Beoordelingstabel 'Compact stadshart'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een positieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Door de focus voor ruimtelijke ontwikkelingen op het stadscentrum te leggen blijft aan de randen van de stad ruimte over voor verdere landschapsontwikkeling. Wel heeft de verstedelijking een negatief effect op landschappelijk waarden rondom Sonsbeek en het rivierenlandschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel kan de extra bebouwing in het centrum mogelijk cultuurhistorische waarden minder beleefbaar maken door drukte in de ruimte. Cultuurhistorische waarden in de stadsranden worden echter gespaard.
Woonmilieus		Bij dit ontwikkelscenario wordt gefocust op het verdichten van het stadscentrum. Zodoende worden woningen bijgebouwd in een centrum stedelijk-plus woonmilieu. Binnen dit ontwikkelscenario ontwikkelen zich echter buiten het stadscentrum geen kernen met hogere dichtheden.

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		Op die manier levert dit ontwikkelscenario beperkt diversifiëring in woonmilieus op.
Natuur		Eventuele ruimte voor natuur in het centrum van Arnhem komt met dit ontwikkelscenario onder druk te staan. Dit weegt echter niet op tegen de kansen om in de omliggende gebieden het groen te versterken. Door op een relatief klein oppervlakte te verdichten blijft meer ruimte over voor waardevolle natuurontwikkelingen.
Grijsmilieu		Het ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Anderzijds wordt het centrum binnen dit ontwikkelscenario mogelijk rumoeriger. Daarnaast ontstaat door de focus op het stadshart ook meer druk op de invalswegen; daar wordt het drukker. Ook kan hoogbouw een negatief effect hebben op het windklimaat in het stadscentrum. De afwisselend positieve en negatieve effecten maken dat dit ontwikkelscenario naar verwachting een beperkt effect heeft.
Klimaatadaptatie		Door in het stadscentrum van Arnhem te verdichten te verdichten worden de uitdagingen voor hitte, droogte en wateroverlast hier groter. Gezien dit gebied al relatief verhard is betekent dit een grotere opgave dan die het gebied nu al kent. Wel blijft ruimte over voor klimaatadaptatie in gebieden buiten het stadscentrum.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		Door te verdichten in het centrum van de stad kunnen de plekken die de meeste mensen aantrekken op redelijk rendabele wijze worden ontsloten door (hoogwaardig) openbaar vervoer. Wel zal stevig geïnvesteerd moeten worden in deze (hoogwaardige) openbaar vervoerroutes. Hier ligt dus een uitdaging, maar ook een kans om Arnhem goed bereikbaar te houden.
Sociale cohesie		Wanneer ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ leidend is voor de verdere stedelijke ontwikkeling van Arnhem treedt naar verwachting beperkt verandering op in de mate van sociale cohesie in de stad. Mensen die buiten de binnenstad wonen trekken enkel naar de binnenstad om te winkelen of voor vermaak en zijn voor andere zaken meer geneigd in hun eigen wijk te blijven.

2.1.4 Stadsranden

Het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ is toegevoegd op basis van het advies van de Commissie. Dit ontwikkelscenario wordt met name gebruikt om de binnenstedelijke varianten te onderbouwen en te onderzoeken of de transformatie van landbouwgronden een goed alternatief oplevert. Een groot deel van de Arnhemse landbouwgronden valt binnen Natura 2000-gebieden of Gelders Natuur Netwerk (GNN). Daarnaast heeft de gemeente Arnhem in een aantal van deze gebieden ambities op duurzame landbouw, het ontwikkelen van klimaatlandschappen, recreatie en natuurontwikkeling. Zo blijft een klein deel van het buitengebied, de stadsranden, over voor woningbouw. Omdat dit ontwikkelscenario is toegevoegd na het opstellen van het Koersdocument Arnhem 2040 zijn voor dit scenario geen impressies.

Dit ontwikkelscenario wordt gekenmerkt door de nadruk op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. Om een vergelijking te kunnen maken met de andere ontwikkelscenario’s is op eenzelfde wijze als in het Koersdocument Arnhem 2040 een overzicht van speerpunten gegeven voor dit ontwikkelscenario op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie.

Tabel 2.8 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’
Wonen
• Woningbouw wordt gerealiseerd aan de randen van de stad. Dit betreft landbouwgronden die buiten de rivierenzone, Natura 2000-gebieden en Gelders Natuur Netwerk liggen. • Geen verdichting in het hoogstedelijke centrum of andere kernen in Arnhem. Bij dit ontwikkelscenario ligt de nadruk op spreiding.
Economie
• Het centrum van Arnhem blijft het economisch hart van de regio. • Meer nadruk op het realiseren van wijkcentra aan de randen van de stad.
Mobiliteit
• Snelle busverbinding van de stadsranden naar het centrum van Arnhem. • Aandacht voor de goede autobereikbaarheid van de stadsranden.
Leefomgeving
• De realisatie van groene, ruim opgezette woonwijken. • Goede wandel- en fietsbereikbaarheid vanuit woonwijken naar de Arnhemse buitengebieden.
Energie
• Door het bouwen van nieuwe woningen in ruim opgezette wijken zal de nadruk komen te liggen op zonne-energie op daken van woningen. • Omdat het autogebruik dominant blijft wordt sterk ingezet op het uitbreiden van elektrisch opladen in de hele stad.

Tabel 2.9 Beoordelingstabel ‘Stadsranden’

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een negatief effect op de landschappelijke waarden van de stadsranden. Het realiseren van

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		woonwijken aan de randen van Arnhem kan zichtlijnen in het landschap aantasten en de landschappelijke structuur minder zichtbaar maken.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel doet woningbouw mogelijk afbreuk aan de belevingswaarde van het Arnhemse landschap.
Woonmilieus		Arnhem is vrij rijk aan groen-stedelijke woonmilieus en kent ook een groot gebied dat als landelijk bereikbaar is bestempeld. Verder inzetten op dit soort woonmilieus leidt tot minder diversiteit in het woningbestand en sluit niet goed aan bij Arnhems ambitie om te groeien als stad.
Natuur		Op het moment dat voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt ingezet op de stadsranden zal naar verwachting relatief veel groen plaats moeten maken voor verharding. De realisatie van woningbouw neemt daarnaast potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Dit kan een negatief effect hebben op de natuur. Wel kan het beëindigen van stikstof producerende landbouw plaats maken voor woningbouw, wat op de lange termijn mogelijk goed is voor de stikstofgevoelige natuur in de omgeving. De realisatie van woningbouw neemt echter wel potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Al met al weegt dit echter naar verwachting niet op tegen de afname van ruimte voor de natuur die dit ontwikkelscenario kent.
Grijsmilieu		In ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ komt de nadruk op ontwikkeling aan de randen van Arnhem te liggen. Door hier woningen en voorzieningen te realiseren wordt het mogelijk minder druk in het stadscentrum en andere centra binnen Arnhem. Dit kan ervoor zorgen dat er minder hinder van geluid en luchtvervuiling plaatsvindt in deze gebieden. Wel ontstaan bij dit ontwikkelscenario naar verwachting meer autobewegingen, wat voor heel Arnhem een toename van geluidhinder en verslechtering van de luchtkwaliteit betekent.
Klimaatadaptatie		Aansluitend op de beoordeling voor grijsmilieu is het effect op klimaatadaptatie naar verwachting beperkt. Er blijft in het centrum meer ruimte over om maatregelen te treffen tegen hitte, droogte en extreme neerslag, maar deze ruimte neemt af in de gebieden waar in de stadsranden moet worden bijgebouwd.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Aangezien in de stadsranden geen hoge dichtheden bereikt gaan worden is de oplossingsruimte binnen dit ontwikkelscenario beperkt.
Bereikbaarheid		De realisatie van ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad werkt naar verwachting automobiliteit in de hand. Arnhem kent in de huidige situatie verkeersaders en -knooppunten die gevoelig zijn voor

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		grote hoeveelheden auto's, wat bij dit ontwikkelscenario naar verwachting toeneemt. Het goed ontsluiten van deze gebieden met het openbaar vervoer is naar verwachting een relatief kostbare aangelegenheid, waarbij ook relatief veel onzekerheid zou zijn over de daadwerkelijke reizigersaantallen. Dit maakt te realiseren openbaar vervoerroutes mogelijk minder rendabel dan routes door gebieden met een hogere bevolkingsdichtheid.
Sociale cohesie		Wanneer woningen en voorzieningen worden ontwikkeld in de stadsranden van Arnhem neemt de sociale cohesie naar verwachting verder af. In de huidige situatie is er een scheiding tussen bewoners van het centrum en de rand, en wanneer de stadsranden verder worden ontwikkeld is er voor mensen die in de randen van de stad wonen nog minder reden richting de het centrum te trekken. Het zorgt er naar verwachting voor dat Arnhemmers die op verschillende plekken wonen elkaar minder snel tegenkomen.

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die de gemeente Arnhem heeft vastgelegd in de ontwerp Omgevingsvisie. Deze beoordeling vindt plaats op dezelfde manier waarop het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) is beoordeeld in het planMER (paragraaf 5.2). Er wordt gebruik gemaakt van dezelfde tabel en beoordelingscategorieën. Deze beoordeling vindt plaats voor alle vier de ontwikkelscenario's.

Tabel 2.10 Legenda beoordelingssymbolen aansluiting ontwikkelscenario's bij ambities

Sluit goed aan bij ambitie	Sluit redelijk aan bij ambitie	Sluit niet goed aan bij ambitie
		

In de ontwerp Omgevingsvisie benoemt de gemeente Arnhem zes thema's, die bestaan uit meerdere ambities. De zes thema's zijn 'Een aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad', 'Een stad waar het goed wonen is', 'Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit', en 'Een stad met nieuwe energie'. Niet in de tabel verwerkt is de ambitie 'We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio'. Deze ambitie wordt bij elk ambitiethema benoemd en is dus niet specifiek gericht op de specifieke ambitiethema's.

Tabel 2.11 Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
Een aantrekkelijk Arnhem
• We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen
• We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken
• We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat
• We versterken het contrast van onze wijken

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
• We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
• We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene, gezonde en veilige stad
• We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
• We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
• We maken onze wijken veiliger
• In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
• We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
• Een gezonde stad is een rookvrije stad
• We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
• We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
• We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
• We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
• We beperken overlast van extreme buien
• We bereiden onze stad voor op droge perioden
• We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water
• We zorgen voor meer koelte in de stad
• We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad
• We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
• We investeren in mensen
• De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten
• We maken onze werklocaties toekomstbestendig
• We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten
• We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector
• We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk
• We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is
• We bouwen nieuwe woningen bij
• We passen bestaande woningen aan
• We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen
• We houden wonen betaalbaar
• We gaan meer mixen
• We bouwen circulair
• We zorgen voor sterke wijken
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit
• We gaan vaker en meer lopen…
• …en we pakken vaker de fiets
• We blijven investeren in trolley en trein
• We zetten in op de ICE naar Berlijn
• We kunnen op meer plekken laden

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon
• We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer
• We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie
• We worden klimaatneutraal
• De energietransitie in de gebouwde omgeving
• We gaan voor duurzame mobiliteit
• We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie
• We doen als stad wat we kunnen
• We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers
• We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie
• De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

Ook de afwegingsprincipes die de gemeente Arnhem heeft opgesteld worden meegenomen in de analyse. Deze afwegingsprincipes geven sturing aan de ambities en geven waar nodig duiding aan de analyse in dit hoofdstuk. In onderstaande tabel worden de afwegingsprincipes benoemd en wordt een korte toelichting gegeven wat de afwegingsprincipes inhouden.

Tabel 2.12 Afwegingsprincipes uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Afwegingsprincipe	Bondige toelichting uit ontwerp Omgevingsvisie
De Arnhemse identiteit versterken	• Integraal ontwerpen in samenhang met omgeving en versterken ruimtelijke kwaliteit als belangrijk principe • Kenmerken en identiteit van Arnhem, haar wijken en landschappen staan voorop bij nieuwe ontwikkelingen (DNA van de stad)
Duurzaam en gezond ontwikkelen	• Voorwaarde voor de groei van Arnhem is dat natuurwaarden in de stad toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan welbevinden van mens en dier • Nieuwe woningen zoveel mogelijk in de buurt van park, bos of water, dan wel een groene route naar een dergelijk gebied • Functieverandering gaat voor sloop
Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen	• Een vitaler en socialer Arnhem als randvoorwaarde voor stedelijke groei • Levensloopbestendige wijken • Maatschappelijke meerwaarde als principe bij ontwikkelingen
Slim omgaan met ruimtegebruik	• Bouwen in de stad • Meer functies mengen • Bestaande gebouwen hergebruiken in het kader van circulariteit • Regie op de ondergrond in relatie tot bovengrondse opgaven

2.2.1 Arnhem als netwerk

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.13 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond hoogdynamische knooppunten ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt. Ook zorgt dit ervoor dat met name pleinen kunnen worden getransformeerd tot aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten redelijk aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. Door te verdichten rond de stedelijke knooppunten kan een uitdaging ontstaan omtrent het goed klimaatadaptief maken van deze gebieden, aangezien groen concurreert met verharding. Vergroening treedt naar verwachting meer op in de wijken rond de stedelijke knooppunten.
Een vitale stad	+	Arnhem ontwikkelen tot netwerkstad sluit goed aan bij de ambities om het een vitale stad te maken. Door de stedelijke knooppunten te voorzien van voldoende werkgelegenheid, en deze te combineren met wonen, ontstaan naar verwachting toekomstbestendige en levendige locaties. Ook het speerpunt dat wijken op zichzelf staan zijn en kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg kennen past goed bij deze ambitie.
Een stad waar het goed wonen is	+	Het ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' sluit goed aan op dit ambitiethema. De woningen die worden gerealiseerd in dit ontwikkelscenario passen goed bij de ambitie op meer te mixen en woningen bij te bouwen. Ook is het bouwen van betaalbare woningen in dit ontwikkelscenario reëler dan in bijvoorbeeld ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	De speerpunten met betrekking tot mobiliteit sluiten goed aan bij de ambities van de gemeente. Bij dit scenario zou volop ingezet worden op het bouwen bij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer en stadshubs.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.2 Boulevards van Arnhem

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.14 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond boulevards ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt om straten een aantrekkelijke ontmoetingsplaats te maken. Het maatwerk dat wordt voorzien voor

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		omliggende wijken kan ervoor zorgen dat ook daar de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving verbetert.
Een groene, gezonde en veilige stad	+	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. De groene boulevards lenen zich goed voor verbindingen van de randen naar het centrum van de stad. Zo kan makkelijker worden ingezet op openbaar vervoer. Om levendige boulevards te realiseren zal echter wel flink gebouwd moeten worden rondom de toegangswegen van Arnhem, wat een toename aan verhard gebied met zich meebrengt. Middels de afwegingsprincipes moet dit zo goed mogelijk gemitigeerd worden.
Een vitale stad	–	'Boulevards van Arnhem' sluit niet per definitie goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Binnen dit ontwikkelscenario verschuift de focus naar wonen, werken en leven rond bruisende boulevards. Dit sluit niet aan bij de ambitie om de binnenstad en stadsdeelcentra als ontmoetingsplek te behouden. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op het versterken van wijkvoorzieningen en werken in de wijk.
Een stad waar het goed wonen is	+	De speerpunten uit het ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. De boulevards reiken van centrum tot standsrand, waardoor verspreid over de stad ingezet kan worden op nieuwe, kleine (éénpersoons) en betaalbare woningen. Ook kan dit ervoor zorgen dat mensen mogelijk in hun eigen wijk blijven wonen, aan de boulevard. Veel wijken krijgen zo te maken met de nodige nieuwbouw.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' sluit redelijk aan bij de ambities die worden geformuleerd in de ontwerp Omgevingsvisie. Er wordt met name ingegaan op het ontwikkelen van openbaar vervoerverbindingen en station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt. Ook komen onder leefomgeving de ambities voor langzaam verkeer terug.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.3 Compact stadshart

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Compact stadshart' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.15 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Compact stadshart'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	=	Ontwikkelscenario 'Compact stadshart' sluit redelijk aan bij de ambities van de gemeente Arnhem. Door te verdichten in het centrum blijft ruimte voor het versterken van het landschap in de buitengebieden van Arnhem. Ook komen in dit ontwikkelscenario de creatieve,

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		aantrekkelijke delen meer in het voetlicht te staan. Wel is in dit ontwikkelscenario minder aandacht voor de centra buiten de binnenstad, die volgens de ontwerp Omgevingsvisie ook een impuls dienen te krijgen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Ondanks dat het stadscentrum in dit ontwikkelscenario een stevige opgave kent in het kader van klimaatadaptatie, blijft wel meer ruimte over voor klimaatadaptatie op andere locaties buiten het centrum. Nieuwe woningen in de buurt van groen, of veel groen realiseren in de buurt van nieuwe woningen, wordt met de ontwikkelscenario wel een uitdaging. Aangezien dit ontwikkelscenario wisselend goed en minder goed aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie wordt het beoordeeld als redelijk.
Een vitale stad	=	In dit ontwikkelscenario gaat de meeste aandacht uit naar het centrum van Arnhem. In de ontwerp Omgevingsvisie is ook veel aandacht voor het centrum, maar wordt de inzet ook beter verspreid naar de andere centra in de stad. Dit ontwikkelscenario zet zodoende in op aspecten van de Arnhemse ambities en houd rekening met bepaalde afwegingsprincipes, maar mist concreet oog voor ontwikkelingen buiten het stadscentrum.
Een stad waar het goed wonen is	-	De ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie sluiten niet goed aan op een ontwikkelscenario dat vrijwel alleen in het stadscentrum woningen bijbouwt. Ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ gaat in op transformatie van woningen (in de omliggende wijken), maar kent grote uitdagingen als het gaat om het betaalbaar houden van woningen en het realiseren van tijdelijke of verplaatsbare woningen. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op mixen of circulair bouwen.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	=	De focus op verbeterde openbaar vervoerverbindingen in de stad en het versterken van station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt dragen bij aan de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Anderzijds is weinig aandacht voor andere gebieden in de stad. Zo wordt niet ingegaan op het op meer plekken kunnen laden, de schone bevoorrading van winkel, of slim ruimtegebruik om het aantal parkeerplaatsen te verminderen.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.4 Stadsranden

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.16 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Stadsranden'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	–	Het ontwikkelscenario 'Stadsranden' sluit niet goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Bouwen aan de randen van Arnhem conflicteert met de ambitie het landschap goed zichtbaar te houden. Ook ligt het niet in de lijn met het maken van aantrekkelijke plekken in de stad waar een creatief karakter centraal staat. Ook versterkt dit ontwikkelscenario het contrast in de stad niet: Arnhem is al redelijk rijk aan groen-stedelijke en landelijk bereikbare woonmilieus.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Door woningen op te zetten aan de randen van de stad is veel ruimte om klimaatadaptieve gebieden te realiseren met veel groen. Hier is ook ruimte voor spelen en sporten. Ook past het bij de ambitie om woningen te realiseren dichtbij groen. Tegelijkertijd verdwijnt er veel groene ruimte, waar ook bewoners uit andere delen van de stad gebruik van maken, wat een sterk negatief effect heeft en wat je niet kan compenseren met een 'klimaatadaptieve woonomgeving'.
Een vitale stad	–	De focus op de stadsranden van Arnhem onttrekt aandacht van de binnenstad en stadsdeelcentra. Ook vormt deze ontwikkelstrategie een risico wanneer veel werkgelegenheid naar de rand van de stad trekt: dit leidt naar verwachting tot veel automobiliteit en congestie. Daarnaast vormt deze strategie een risico voor de creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector, die nu slecht vertegenwoordigt is in de stadsranden en zo mogelijk minder prominent wordt.
Een stad waar het goed wonen is	–	Het beeld van dit ontwikkelscenario in het kader van de woonambities van de gemeente Arnhem zijn wisselend. Aan de randen zou meer ruimte zijn om meer woningen bij te bouwen dan in het centrum van de stad. Anderzijds zal in de stadsranden niet met een vergelijkbare dichtheid als in de stedelijke centra worden gebouwd – dit zou breken met de afwegingsprincipes. De te realiseren aantallen zullen dus niet bijzonder hoog zijn, wat zodoende geen antwoord oplevert op het Arnhems woonvraagstuk.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	–	De lage mate van functiemenging bij een focus van ruimtelijke ontwikkelingen aan de stadsranden van Arnhem zorgt ervoor dat uitdagingen ontstaan voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden. Ook wanneer de werkgelegenheid in de bestaande centra blijft kan dit resulteren in een toename van vervoersbewegingen, congestie en minder neiging tot het gebruik van de fiets. Bij dit ontwikkelscenario is de afhankelijkheid van de auto naar verwachting groot.
Een stad met nieuwe energie	=	Bouwen aan de randen van de stad leidt waarschijnlijk tot meer grondgebonden woningen dan in het centrum. Hierdoor zou meer ruimte ontstaan voor zon op dak. Anderzijds neemt dit ook ruimte in

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		voor buitengebied dat voor een groter oppervlak kan worden ingezet voor de opwek van zonne-energie.

2.3 Conclusie en aanbevelingen

In het planMER is het effect van de ontwerp Omgevingsvisie en het doelbereik hiervan op gedetailleerde wijze uitgewerkt. Deze notitie heeft geprobeerd inzichtelijk te maken wat de mogelijke milieueffecten van de ontwikkelscenario's voor de gemeente Arnhem zouden zijn. Deze ontwikkelscenario's zijn voor het opstellen van de ontwerp Omgevingsvisie gebruikt om bewoners te bevragen naar hun mening over de toekomstige ontwikkeling van Arnhem. Dit hoofdstuk dient zodoende als een gevoeligheidsanalyse, die verkent wat een alternatieve insteek van de ontwerp Omgevingsvisie zou hebben opgeleverd.

Wanneer wordt gekeken naar de speerpunten uit de vier ontwikkelscenario's wordt zichtbaar dat de ontwikkelscenario's vrij hard zijn en een hele duidelijke ruimtelijke ontwikkelvisie aanhouden. De keuze voor ontwikkelscenario 'Compact stadshart' staat bijvoorbeeld lijnrecht tegenover de keuze voor ontwikkelscenario 'Stadsranden'. Wanneer de ontwikkelscenario's naast de uiteindelijke ontwerp Omgevingsvisie wordt gelegd is te zien dat de ontwikkelscenario's rudimentair en ongenuanceerd zijn, en dat het effect op het milieu en de omgeving minder positief, dan wel negatiever is. Zo gaan de drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's niet in op bepaalde thema's, die wel in de ontwerp Omgevingsvisie aan bod komen. Met de daadwerkelijke ontwerp Omgevingsvisie heeft de gemeente Arnhem een visie neergezet die sterke onderdelen uit de ontwikkelscenario's meeneemt en deze doorontwikkeld, en de zwakke punten zoveel mogelijk laat liggen. Op die manier ontstaat een genuanceerd beeld van toekomstig Arnhem, waarbij de geambieerde plannen naar verwachting een redelijk hoog doelbereik kennen.

Om bovenstaande redenen is het belangrijk dat de gevoeligheidsanalyse, waarbij in de beoordeling gebruikt wordt gemaakt van positieve en negatieve effecten en plussen en minnen, van de ontwikkelscenario's niet te concreet wordt benaderd. De gevoeligheidsanalyse is enkel uitgevoerd om te kijken of alternatieve scenario's, in hun pure vorm, een ander milieueffect zouden kennen. Zoals benoemd is dit het geval omdat de ontwikkelscenario's simpelweg niet de nuances en afwegingen kennen die wel in de ontwerp Omgevingsvisie zitten. Zoals in het planMER te lezen is, zal naar verwachting sprake blijven van uitdagingen in het behalen van bepaalde ambities. Ondanks dat weet de gemeente Arnhem met de ontwerp Omgevingsvisie een genuanceerder, haalbaarder en realistischer toekomstbeeld neer te zetten dan met de ontwikkelscenario's 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem', 'Compact stadshart' en 'Stadsranden'.

Op basis van de ontwerp Omgevingsvisie is bekend dat ontwikkelen in de bestaande stad de voorkeur heeft boven het ontwikkelen in de stadsranden. De ontwerp Omgevingsvisie sluit ontwikkelen in de stadsranden echter niet uit. Om die reden beveelt TAUW aan dat voor ontwikkelen in de stadsranden randvoorwaarden worden opgesteld die worden vastgelegd in nader beleid. Ook moet worden geïnvesteerd in het tegengaan van de tweedeling in de stad, die

mogelijk gemoeid gaat met verdere ontwikkeling aan de stadsranden van Arnhem. Op die manier kan worden gezorgd dat de relatieve afstand tussen binnenstad en stadsranden niet groter wordt.

3 Stikstofdepositie (Natura 2000)

In het planMER staat beschreven dat door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen. Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000-gebieden en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

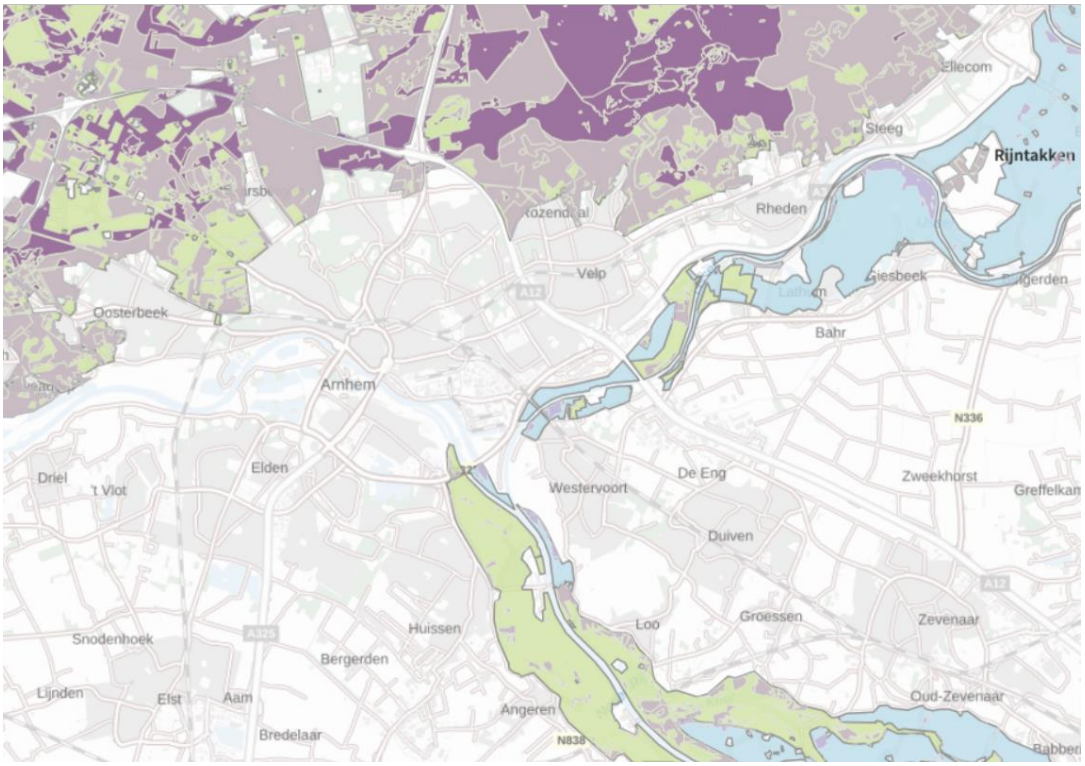

Figuur 3.1 Natura 2000 gebieden rondom Arnhem. De paars gekleurde gebieden zijn op dit moment gevoelig voor stikstof.

De Commissie adviseert, mede gezien de onzekerheid over de uitvoerbaarheid van de Omgevingsvisie, om ook een ontwikkelscenario te onderzoeken waarin (delen van) het buitengebied worden benut voor woningbouw, waarbij ook werkplekken worden gerealiseerd. In Arnhem zijn volgens de Commissie honderden hectares intensieve landbouw aanwezig met relevante effecten op de nabijgelegen natuurgebieden, zoals vermesting, verzuring, verdroging en vergiftiging. Doordat deze sector de komende jaren ingrijpende veranderingen zal ondergaan, deels door beleid van Rijk en provincie, maar ook door demografische ontwikkelingen (oude bedrijfshoofden zonder opvolger) komt veel grond vrij die benut kan worden voor woningbouw.

De gemeente Arnhem ziet echter verschillende belangen en waarden in het buitengebied die zij wil beschermen en die, los van andere nadelen, lastig samengaan met grootschalige woningbouw. Zo vraagt de transitie naar duurzame landbouw naar een groter areaal landbouwgrond, vragen klimaatlandschappen in de toekomst naar meer groengebied, en vragen meer inwoners om meer ruimte voor recreatie. Daarnaast leidt woningbouw naar verwachting ook niet tot onoplosbare knelpunten, namelijk:

- Ook binnenstedelijk kan “gesaldeerd” worden
- Nieuwe woningbouw vindt gefaseerd plaats
- Het stedelijk gebied van Arnhem is ten opzichte van Natura 2000-gebieden relatief gunstig gelegen
- Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofdepositie

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden

Ook in binnen stedelijk gebied van Arnhem zal door de woningbouwplannen een aantal emissiebronnen verdwijnen. Bijvoorbeeld het project ‘Spoorzone’ betreft een inbreidingsgebied aan de zuidzijde van Arnhem waarvoor industriële functies plaats gaan maken voor onder andere woningbouw. Deze locaties zijn dichtbij de binnenstad gelegen en hebben een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Dit levert per saldo minder verkeersaantrekkende werking op dan woningbouw in de stadsranden. De gasloze woningen die gerealiseerd worden komen in plaats van industrie die wel gas gebruikt en meer zwaar verkeer aantrekt. Per saldo is dit een verbetering ten opzichte van de bestaande situatie.

3.1.2 Fasering in programma

Het woningbouwprogramma zal niet in een keer gerealiseerd worden maar kent een langere periode van realisatie (tot 2040). Gezien dit lange tijdsbestek en de trends die plaatsvinden met betrekking tot o.a. het elektrificeren van voertuigen mag verwacht worden dat de knelpunten rondom stikstof steeds verder zullen afnemen.

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden

Het stedelijk gebied ligt nabij het Natura 2000 Rijntakken en op iets grotere afstand van de Veluwe. Met name de Rijntakken is, gezien de ligging t.o.v. overheersende windrichting, in relatie tot stikstofdepositie relevant. De ontwikkeling van dit gebied is gunstig, en naar verwachting worden rond 2030 de kritische depositiewaarden niet meer overschreden (zie figuur 3.2). Daarmee is de stikstofgevoeligheid van dit gebied op termijn niet meer een beperking voor

ontwikkelingen. In deze prognose is overigens nog geen rekening gehouden met de opkoopregeling voor piekbelasters waardoor de belasting nog verder zal afnemen.

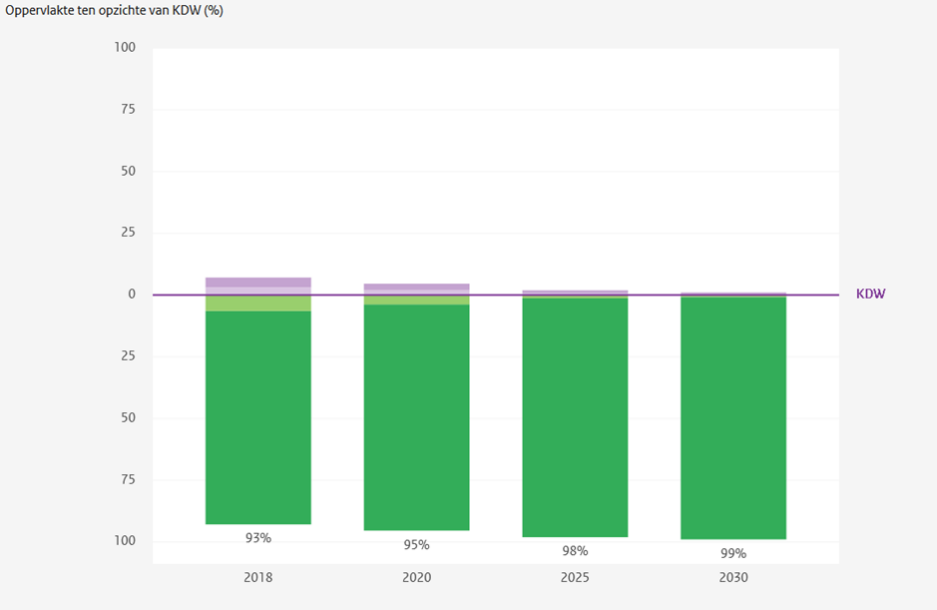

Figuur 3.2: Ontwikkeling stikstofbelasting Rijntakken (bron: Aerius Monitor)

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting

Naast dat ontwikkelingen worden mogelijk gemaakt die leiden tot een mogelijke toename van stikstofdepositie zijn er ook verschillende ambities en bijhorende ontwikkelingen die juist bijdragen aan een reductie van stikstofemissie. Het betreft o.a. het stimuleren van het gebruik openbaar vervoer. Juist door binnenstedelijk te bouwen wordt dit gestimuleerd. Het bouwen in de stadsranden zal leiden tot extra gebruik van de auto. Arnhem bereidt zich verder voor op beleid voor emissiearm bouw en heeft zich aangesloten bij de routekaart Schoon en Emissieloos Bouwen (als onderdeel van het zogenaamde ‘Schone Lucht Akkoord’). Tenslotte heeft Arnhem de ambitie om in 2040 klimaat neutraal te zijn.

4 Methodische aanbevelingen

In het advies van de Commissie komen twee methodische aanbevelingen aan bod. Deze hebben betrekking op de afbakening van de referentiesituatie (de combinatie van huidige situatie en autonome ontwikkeling, afgekort HSAO) en de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie.

De Commissie benoemt in haar advies dat de effectbeoordeling baat zou hebben bij het opdelen van de referentiesituatie en het effect van de ontwerp Omgevingsvisie separaat afzet tegen de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. Op die manier zou de autonome ontwikkeling een alternatief (‘ontwikkelscenario’ binnen de termen van deze oplegnotitie) zijn waarin het beleid uit

de huidige situatie wordt voortgezet. De verwachting is dat dit het planMER niet leesbaarder maakt. Zoals beschreven in het planMER is in de autonome ontwikkeling al rekening gehouden met vaststaand beleid – beleid dat (zoals door de Commissie geformuleerd) met enige zekerheid tot resultaat leidt. Daarnaast wordt in het planMER gebruik gemaakt van (landelijke) trends, bijvoorbeeld over het klimaat en grijsmilieu. Door de huidige situatie en autonome ontwikkeling separaat af te zetten tegenover het effect van de ontwerp Omgevingsvisie ontstaat naar verwachting een onnodig complex planMER.

De tweede aanbeveling gaat in op de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie. Hiertoe beveelt zij aan om in de presentatie van de effectbeoordeling in te gaan op de onzekerheden in de effectbeoordeling. Methodisch worden de effectbeoordeling en onzekerheden als gevolg van een visie door TAUW altijd gescheiden gehouden. Op die manier kan een inschatting worden gedaan hoe positief het milieueffect van de voorliggende visie is. In de methode van TAUW wordt vervolgens gekeken naar het effect van de ambities die de initiatiefnemer heeft en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Op basis van deze inzichten en de wijze waarop uitwerking wordt gegeven door de initiatiefnemer aan de ambities wordt een inschatting gemaakt van het doelbereik van de visie. Hier komen onzekerheden in de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de visie ter sprake. De voorgestelde oplossing van de Commissie, onzekerheden betrekken op de milieueffecten en de ambities in de ontwerp Omgevingsvisie van Arnhem, levert naar verwachting beperkt nieuwe inzichten op en maakt het planMER moeilijker leesbaar.

Wijzigingendocument

Vast te stellen omgevingsvisie

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
Leeswijzer 3
2. Omgevingsvisie 4
Wat staat er in de omgevingsvisie? 4
Welke stappen zijn er gezet? 4
Wat volgt er nu? 7
3. Reacties op het ontwerp 8
Buiten de termijn 58
4. Actualisaties 59
Beleidsactualisaties 59
Gebiedsuitwerkingen 59
Doorwerking 60

Bijlage 1 62

1. Inleiding

De omgevingsvisie gaat over de toekomst van de leefomgeving van Arnhem. Het geeft een beeld van Arnhem in 2040.

De omgevingsvisie wordt opgesteld door de gemeente Arnhem, en het bestuur verbindt zich hiermee aan de ambities en doelen voor de stad. Dit doet zij samen met de stad en haar omgeving. Inwoners, bedrijven, organisaties en (bestuurlijke) partners zijn daarom betrokken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie.

Dit document dient als overzichtsdocument en is een overzicht van de wijzigingen van de vast te stellen omgevingsvisie ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie. Het gaat dan om wijzigingen of verduidelijkingen die voortkomen uit de ingediende zienswijzen uit de stad en actualisaties van het beleid.

De aanvulling op het MER die ook in deze fase tot stand is gekomen heeft niet tot aanpassingen van de omgevingsvisie geleid maar kan gezien worden als een betere onderbouwing van de keuzes in de omgevingsvisie en wordt als apart document ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk leest u in het kort wat er in de omgevingsvisie staat en hoe deze tot stand is gekomen. Hoe inwoners, bedrijven en organisaties mee hebben kunnen denken in de verschillende fase van het proces leest u ook hier.

In hoofdstuk 3 worden alle zienswijzen toegelicht. Aan de hand van een samenvatting van de zienswijze en de ambtelijke reactie van de gemeente hierop wordt aangegeven of en hoe de zienswijze meegenomen wordt in de omgevingsvisie als voorstel aan de gemeenteraad.

In hoofdstuk 4 worden de ambtshalve wijzigingen gemeld. Het betreft de actualisatie van het beleidskader in de periode tussen de ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie.

In de bijlage zijn de complete zienswijzen, geanonimiseerd op persoonsniveau, terug te vinden.

2. Omgevingsvisie

Wat staat er in de omgevingsvisie?

Arnhem is een stad met veel kwaliteiten. Kwaliteiten waar we trots op zijn en die we willen koesteren. Maar als stad staan we ook voor grote uitdagingen. Het aantal inwoners in Arnhem neemt toe. Het aantal eenpersoonshuishoudens gaat groeien. Er is dus voldoende ruimte nodig om te werken, recreëren, sporten, ontmoeten én er moeten voldoende voorzieningen voor onderwijs en zorg zijn. Daarnaast is er ruimte nodig om de klimaatveranderingen op te vangen en om de transitie naar duurzame energie mogelijk te maken. De ruimte is beperkt. Hoe we als Arnhem tot 2040 met deze thema's omgaan in de ruimte, staat in de omgevingsvisie.

De omgevingsvisie laat zien dat Arnhem in 2040 een groene, vitale stad is met ruimte voor meer inwoners en bedrijvigheid. De stad is onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten. Tegelijk is er veel veranderd op het gebied van klimaat, energie en leefbaarheid: de stad is duurzamer en stimuleert een gezonde leefstijl. En Arnhem is en blijft een creatieve stad.
Om alle opgaven en ambities een plek te geven in de stad, dienen keuzes gemaakt te worden. Waar is ruimte voor ontwikkeling en waar beschermen we de waarden zoals deze nu zijn? Hoe zorgen we dat de stad in samenhang ontwikkelt en dat de ontwikkelingen de identiteit en kwaliteiten van Arnhem versterken en dat Arnhem een gezonde vitale stad kan zijn, waar het goed leven werken en verblijven is?
De omgevingsvisie schept het kader voor deze koers. Het wenselijk toekomstbeeld, afwegingsprincipes en uitwerkingen naar integrale thema’s en ontwikkelgebieden geven richting aan de toekomst van de stad.

Welke stappen zijn er gezet?

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners.

Het proces begon vanuit het vormgeven van de identiteit van Arnhem. Deze is inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

Koppeling met het participatietraject

Door het stapelen van kansen zijn keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met participatie wilden we de doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk zijn we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen. De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen hebben geleid tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fietsinfrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;
- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat

de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Al deze informatie is verwerkt in de voorontwerp-omgevingsvisie die op 25 november 2021 door de gemeenteraad is vastgesteld. Op basis van dit voorontwerp is het Milieu Effect Rapportage proces opgestart. De inzichten uit dit proces hebben geleid tot aanscherpingen in de omgevingsvisie en vice versa. Op 1 november 2022 heeft het college van Burgemeester en Wethouders van Arnhem de ontwerp-omgevingsvisie en het MER-rapport vastgesteld en is deze voor zienswijzen ter inzage gelegd in de periode 11 november t/m 22 december.

Meedenken in de 3 fasen van het omgevingsvisie proces

Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het actualisatie-document zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt). Dit heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die in november 2022 door het college van Burgemeester & Wethouders is vastgesteld.

De ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Ook is deze tijdens de ter inzage periode gepresenteerd tijdens een middag- en avondsessie in het stadhuis. Tijdens deze bijeenkomsten konden mensen ook digitaal meepraten en is met een Mentimeter gericht naar de mening van de Arnhemmers gevraagd. Tevens was er een infomarkt ingericht over de Omgevingswet in gemeente Arnhem in zijn geheel.
Voor deze bijeenkomsten zijn de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven uitgenodigd en hebben we via de vaste kanalen, Arnhemse courant en onze sociale netwerken, ook andere inwoners van Arnhem uitgenodigd.

Dit wijzigingendocument omvat alle ingediende zienswijzen, de ambtelijke reactie van de gemeente hierop en of en hoe het is meegenomen in de omgevingsvisie.

Voor een meer uitgebreide toelichting op de resultaten uit het volledige participatietraject verwijzen we naar het koersdocument, de koerswijzer,

het participatie-document in het voortraject, het actualisatie-document bij de ontwerp-omgevingsvisie en dit wijzigingendocument dat bij het vaststellingsbesluit voor de omgevingsvisie hoort. De linkjes naar de verschillende documenten vindt u hieronder.

- Koersdocument Arnhem 2040
- Rapport Koerswijzer Arnhem
- Participatiedocument
- Actualisatiedocument

Milieu Effect Rapportage

Op basis van de voorontwerp-omgevingsvisie hebben we onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Hiervoor hebben we een milieueffectrapportage op laten stellen. Door de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken krijgen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage.
Het Milieu Effect Rapport (MER) heeft tegelijkertijd met de ontwerp-omgevingsvisie ter inzage gelegen. Een team van onafhankelijke experts (commissie MER) heeft in deze periode advies gegeven over het onderzoek.
De commissie was erg lovend over de opzet en inhoud van de omgevingsvisie en het integrale afwegingkader dat de visie biedt voor uitwerking en uitvoering. Haar belangrijkste advies was om dieper in te gaan op verschillende mogelijke toekomstscenario's om meer zicht te krijgen van de effecten op geluid en natuur wanneer je ontwikkelingen bijvoorbeeld meer in het centrum concentreert of juist meer verspreid over de verschillende wijken. Ook had zij gerichte vragen over stikstof en het gebruik van landbouwgronden. Op basis van het advies van de commissie is er een aanvulling op het MER gekomen. Dit document wordt samen met dit wijzigingendocument als besluitstukken bij de vaststelling van de omgevingsvisie aan de gemeenteraad aangeboden.

Wat volgt er nu?

De gemeenteraad van Arnhem zal de ingediende zienswijzen en de aanvulling op het MER betrekken bij de definitieve besluitvorming over de omgevingsvisie. Na vaststelling zullen de besluiten raadpleegbaar zijn op ruimtelijkeplannen.nl, totdat het DSO (digitaal stelsel omgevingswet) naar behoren functioneert.

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit door in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als pdf maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

3. Reacties op het ontwerp

Zienswijzen

Reactie 1

Verkeersgroep Arnhem West

1. In deze zienswijze wordt herhaaldelijk gesproken over het voorontwerp-omgevingsvisie 2040 en dat daarin de problematiek van Arnhem west ontbreekt. Er wordt gevraagd om Arnhem west als een apart deelgebied te benoemen.

Antwoord gemeente

In de zienswijze wordt het Voorontwerp genoemd maar we hebben nu het Ontwerp omgevingsvisie ter inzage liggen. Arnhem West is in deze versie van de omgevingsvisie in hoofdstuk 6.3 als apart deelgebied benoemd.

Hierin staat beschreven dat de bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrugstraat veel overlast van verkeersdrukte ervaren en dat het belangrijk is dat er goede mobiliteitsoplossingen komen voor Arnhem West waarbij de leefbaarheid centraal staat.

2. Ook wordt aangegeven dat er niet ruim van tevoren informatie is gedeeld en gepubliceerd en dat de rol van het team leefomgeving hierin ontbreekt. Ook wordt gevraagd waarom niet andere kanalen waaronder sociale media benut zijn.

Antwoord gemeente

Zowel het voorontwerp en het ontwerp van de omgevingsvisie is breed met de stad gedeeld. Een groot deel van deze participatie viel samen met de Corona periode en daarom heeft deze veelal online plaatsgevonden, ook via sociale media.
Aan de hand van stellingen en een Koerswijzer hebben ruim 3500 mensen een reactie gegeven op 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen. Ook de Raad heeft een eigen participatie traject doorlopen en bewoners hiervoor opgeroepen. Ook onze collega's van het Team Leefomgeving hebben intern meegedacht en input geleverd.

3. In deze reactie wordt gevraagd om een passend verkeersplan (i.o.m. de gemeente) te realiseren en op te nemen in de omgevingsvisie en aandacht te geven aan de wijkproblematieken t.a.v. leefbaarheid en verkeersveiligheid.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie beschrijft een integrale koers voor de lange termijn (2040) en is geen plan met concrete oplossingen. Thema's rondom mobiliteit, leefbaarheid en gezondheid zijn in hoofdstuk 5 beschreven. De wijkproblematiek is bij de gemeente bekend en staat ook genoemd in hoofdstuk 6.3.

De inzet op duurzame mobiliteit (o.a. lopen en fietsen op één en inzetten op hoogwaardig openbaar vervoer) gelden voor de hele stad en daarmee ook voor Arnhem West. Aandachtpunten in wijken zijn daarom op visie niveau meegenomen en gelden voor de hele stad en dus ook voor Arnhem West. Voor sommige wijken

is ook een gebiedsuitwerking gemaakt met aanvullende aandachtspunten; zoals ook voor Arnhem west.

Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in, wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking 'schone mobiliteit in een bereikbare stad' (zie paragraaf 7.3).

We zijn bovenstaande zaken aan het voorbereiden. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken voordat we verdere aanpassingen aan de infrastructuur kunnen doen.

4. In deze reactie wordt de gemeente gevraagd om zaken en taken te coördineren met stakeholders, bewoners en organisaties en om de behoefte van de wijk op te nemen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Momenteel wordt er gewerkt aan het opstellen van een duurzaam mobiliteitsbeleid. Hiervoor zullen we zeker ook contact zoeken met inwoners van alle wijken en werkgroepen (verkeer) van alle wijken. De problematiek in Arnhem-West staat al opgenomen in hoofdstuk 6.3 van de omgevingsvisie en gaat zeker beschouwd worden in het duurzaam mobiliteitsbeleid.

5. Ook wordt in deze zienswijze aandacht gevraagd voor definities, terminologieën, prioriteiten en de gebruikte data. Wat hun betreft gaat het om verkeersveiligheid, overlast zwaar vrachtverkeer, schade aan woningen, beperken wijkvreemd verkeer en luchtkwaliteit die voldoet aan de WHO normen.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er in de wijk Heijenoord en lombok geen grenswaarden overschreden. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem: www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit.

Door de invloeden vanuit het Ruhrgebied is de huidige achtergrondconcentratie al hoger dan de gestelde WHO-normen en voldoen wij daarom nog niet aan de voorgestelde WHO-normen. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid, verbeteren van de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) en beperken van geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd. Voor geluidhinder geldt dat op natuurlijke momenten het bestaande asfalt wordt vervangen door stiller asfalt.

6. Ook wordt aandacht gevraagd en worden er voorstellen gedaan voor minder autoverkeer in de wijk, verbeteren van de leefbaarheid en verkeersveiligheid en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. Er wordt concreet gevraagd waaraan de gemeente werkt.

Antwoord gemeente

De genoemde knelpunten zijn (min of meer) bij ons bekend en staan ook genoemd in de ontwerp-omgevingsvisie (hoofdstuk 6.3). We willen naar een meer duurzamere mobiliteit, juist om de genoemde punten. Lagere snelheden, meer ruimte voor fiets en voetganger, schonere lucht en een leefbaardere stad zijn daarbij uitganspunt. We gaan met een integraal plan komen hoe we dat willen bereiken en daar zullen concrete maatregelen uit voort komen. De omgevingsvisie is daarvoor niet het instrument, het is een koers die richting geeft aan het opstellen van nieuw beleid.

We verkennen nu enkele zaken. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken en dan pas verdere aanpassingen aan de infrastructuur doen.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze.

Reactie 2

Gemeente Lingewaard

1. Gemeente Lingewaard vraagt in haar zienswijze om afstemming over Arnhem-Zuid voorafgaand aan de uitwerking van het ontwikkelperspectief Kronenburg. Dit gaat met name over de thema's die gemeente Lingewaard ook in haar reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:
Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in gemeente Lingewaard, o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;

Antwoord gemeente

Park Lingezegen wordt aangestuurd door een zelfstandige organisatie voortgekomen uit vier gemeenten; Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem. Binnen deze organisatie worden afspraken en keuzes gemaakt over inrichting en beheer van het park. Ambities, wensen en eventuele knelpunten als te intensief of onevenredig gebruik van het Park horen ons inziens in eerste instantie ook daar besproken te worden.

In de omgevingsvisie dichten we parken en groen een belangrijke rol toe en stellen we randvoorwaarden aan de stedelijke groei. Via de afwegingsprincipes als duurzaam en gezond ontwikkelen en de Arnhemse identiteit versterken, spelen groen, landschappen en parken een belangrijke rol. Ontwikkelingen in verstedelijking gaan zo hand in hand met versterken van de leefomgeving en behoud van natuur en landschap.

Met betrekking tot de vraag of stadsrand, bij Rijkerswoerd-Zuid, een geschikte plek is voor verstedelijking, kunnen we het volgende inbrengen. Deze locatie is in de omgevingsvisie opgenomen als onderzoekslocatie. Dit houdt in dat onderzocht kan worden of

deze locatie geschikt is voor ontwikkelingen. Al voor de aanleg van park Lingezegen was deze locatie door de gemeente Arnhem aangekocht als "strategische gronden". Dit is onveranderd gebleven. We stemmen eventuele ontwikkelingen in dit gebied graag af met de gemeente Lingewaard.

2. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd.

Antwoord gemeente

We zijn met Lingewaard via de Regionale Energie Strategie al langer in gesprek over de warmteverdeling in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

3. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;

Antwoord gemeente

In het vastgestelde document 'Samen werken aan de toekomst van Kronenburg – ontwikkelperspectief Kronenburg' wordt al antwoord gegeven op de relatie van de ontwikkelingen en het ondernemersklimaat.

Daarnaast zijn zowel Arnhem als Lingewaard bij de GMR aangesloten bij de Opgave Ontspannen Regio. In het project bruisende binnensteden, krachtige kernen kijken we met elkaar hoe de verschillende binnensteden en kernen complementair kunnen zijn. Daar is dus al periodiek en integraal overleg over.

Tot slot functioneert Kronenburg van oudsher als stadsdeelcentrum met daarbij behorende regiofunctie. Het winkelcentrum transformeert naar een full service center met nog steeds een regiofunctie, een deel van de winkels transformeert naar horeca, vrijetijdsbesteding, dienstverlening, werkplekken en ontmoetingsruimte en zorg. De impact op het centrum van Huissen zal niet groter worden.
In de supermarktnota wordt gerekend met toe- en afvloeiing van omzet vanuit en naar regiogemeenten. Consumenten laten zich niet tegenhouden door gemeentegrenzen. Kronenburg heeft altijd een regionale functie gehad, waardoor er altijd al een toevloeiing van omzet is geweest vanuit de regiogemeenten (zoals Lingewaard). Door de afname van modewinkels zal de regionale functie verminderen, maar door de sterke supermarkten en de omvang van het winkelcentrum zal het stadsdeelcentrum altijd een regionale functie houden. We kunnen aan de ontwikkelaar Wereldhave meegeven dat in het DPO ook aandacht moet zijn voor de effecten op omliggende gemeenten.

4. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over de uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is een van de ambities een bereikbare en toegankelijke stad. We gaan uit van de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen. Onder andere om extra druk door autoverkeer op de ruimte te voorkomen, zetten we in op lopen, fietsen en openbaar vervoer. We trekken voor de corridorstudie A325 en verstedelijkingsstrategie samen op in de regio. Dit

betekent dus kort gezegd, dat we onze mobiliteits-ambities uit de omgevingsvisie in samenwerking met de regio tot stand willen brengen.

5. Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-warmtetransitie.

Antwoord gemeente

Voor mobiliteit: Op het gebied van mobiliteit werken we samen met onze regiogemeenten Specifiek werken we al samen met gemeente Lingewaard aan de fietsverbinding Arnhem – Huissen en betrekken we gemeente Lingewaard ook bij onze mobiliteitsvisie.

Voor energie/warmtetransitie: We staan positief ten opzichte van dit verzoek. We zijn met Lingewaard (ambtelijk en binnenkort ook bestuurlijk) in gesprek over het samen verder verkennen van de potentie van de bron geothermie in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 3

Inwoner

Indiener trof enkele tegenstrijdigheden tussen de tekst en de visualisaties in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp-omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. De locatie van deze winturbine klopt niet met de tekst over 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019) en de RES. De locatie is ook niet terug te vinden in de RES 1.0 van regio Arnhem-Nijmegen en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio (d.d. 21 september 2022).

1. Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie, is een fout in het document en passen we aan.

2. Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een visie. Voor de concrete en navolgbare uitwerking van de ambitie op duurzaamheid verwijzen we naar programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030.

3. Hoe borgt u in de omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie en RES 2.0 zijn 'haasje over' processen; als in RES 2.0 nieuwe locaties worden afgesproken, zullen deze in de omgevingsvisie als ruimtelijk besluit verankerd moeten worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 4

Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem ziet de ontwerp-omgevingsvisie als een gedegen beleidsdocument waarin de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities worden vastgelegd. Wat opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomt.

In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele succesvolle stadslandbouwinitiatieven ontstaan met een belangrijke (maatschappelijke) functie.
Deze positieve initiatieven verdienen een verankering in de omgevingsvisie. Er moet in Arnhem meer dan dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk investeren in stadslandbouw (zoals buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen). Deze ontwikkelingen dragen bij aan klimaatadaptatie, dient sociaal-maatschappelijke doelen, en stimuleert inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Benoem deze opgaven specifiek in de omgevingsvisie.

Het kernteam Stadslandbouw Arnhem stelt dat de huidige reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs overschreden heeft. In de ontwerp-omgevingsvisie wordt de problematiek die de reguliere landbouw met zich mee brengt gemist (zoals verlies biodiversiteit, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen, stikstofproblematiek). Het voorstel wordt gedaan om hierover een paragraaf op te nemen.

Hoe kijkt Arnhem naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuur inclusieve en regionale voedselketen?

Er wordt gepleit voor het verkorten van ketens van de voedselproductie. Dit kan door in te zetten op korte, regionale voedselketens. Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem wil dat de initiatieven die bijdragen aan de korte voedselketens gepositioneerd wordt binnen de omgevingsvisie.

Stadslandbouw, natuur inclusieve landbouw en korte voedselketens kan concreet landen in de omgevingsvisie door hierover een duidelijke definitie op te nemen en het voornemen uit te spreken dit verder te verankeren in programma's en uitwerkingsplannen. Zo zal de omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap.
Het kernteam acht het cruciaal dat er concrete locaties worden aangewezen voor stadslandbouwinitiatieven en natuur inclusieve landbouw.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond natuur inclusief wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
" **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. "

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 5

Stichting Wandelnet

1. In deze zienswijze wordt gevraagd om meer aandacht en een integrale aanpak voor het thema lopen omdat het o.a. bijdraagt aan duurzaam- en gezond ontwikkelen en aan een vitale en leefbare stad. Ook wordt aangegeven dat termen als fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer staan aangegeven.

Antwoord gemeente

We onderschrijven de zienswijze dat lopen een belangrijke bijdrage levert aan een duurzame, gezonde en inclusieve ontwikkeling van de stad.
Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren. Bij dit beleid gaat het om het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit leidt vervolgens tot een uitvoeringsagenda.

2. In de reactie wordt aangegeven dat er een verschil zit tussen de voorontwerp en de ontwerp-omgevingsvisie. Ook wordt aangegeven dat het thema lopen gemist wordt in de tekst en de kaarten van de thematische- en gebiedsuitwerkingen

Antwoord gemeente

De ambitie om het thema lopen te verankeren in de ontwerp-omgevingsvisie is een belangrijke inzet en draagt bij aan een duurzame vorm van mobiliteit in de stad. De ambitie om in te zetten op schone mobiliteit is in de huidige versie zelfs belangrijker geworden dan in de voorontwerp versie en zal in de definitieve

versie worden aangevuld met de hierboven beschreven actie op het loopbeleid.

In de omgevingsvisie is het bevorderen van lopen bij de volgende onderdelen o.a. te lezen.

- *De afwegingsprincipes (zie hoofdstuk 4.3) die we hanteren bij nieuwe ontwikkelingen gaan tevens uit van "duurzaam en gezond ontwikkelen'. De inzet is een gezonde en groene leefomgeving waar ruimte wordt gemaakt voor groene wandelroutes.*
- *De inzet van de omgevingsvisie is "we transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken" (zie hoofdstuk 5.1). Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer en gezonder.*
- *Hoofstuk 5.2: een groene gezonde en veilige stad: staat de actie "we gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden". Om parken met elkaar te verbinden en woonwijken nog beter op dit netwerk aan te sluiten. We gaan tevens de openbare ruimte beter inrichten om naast wandelen ook ontmoeten, spelen en bewegen te verbeteren.*
- *Hoofstuk 5.5: een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit. Hierbij is de inzet; we gaan lopen stimuleren en bij nieuwe ontwikkelingen en herinrichting van de openbare ruimte houden we nadrukkelijk rekening met voetgangers.*

Deze ambities gelden voor de hele stad en daarmee ook voor de deelgebieden, ze zijn daarom niet als aparte opgave benoemd.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit. Het bevorderen van lopen is één van de voorwaarden die daarbij horen en bijdragen aan een duurzaam en gezonde leefomgeving.

Specifieke thema kaarten t.a.v. lopen ontbreken nog omdat dit een uitwerking is van het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid.

3. In de reactie wordt gevraagd om concrete aanbevelingen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en geen concreet plan. Uitwerkingen komen aan bod bij het opstellen van het loopbeleid In het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid, bij gebiedsuitwerkingen en bij herinrichtingsprojecten.

Wijziging van de omgevingsvisie

In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen: "*ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit beleid zal worden uitgewerkt in een uitvoeringsagenda."*

Reactie 6

Natuur en Milieufederatie Gelderland

1. De Natuur en Milieufederatie Gelderland uit haar waardering voor het toekomstperspectief en de geschetste hoofdrichtingen in de ontwerp-omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER. Ze uiten hierbij wel hun zorgen over de vertaling hiervan naar de uitvoering. Daarom vragen ze de gemeente om de ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat de ambities overeind blijven bij de realisatie van plannen in de leefomgeving. Hierin zal blijken dat sommige ambities en belangen botsen. Ze waarschuwen hierbij de waarden die niet in kosten of baten te vertalen zijn niet het onderspit te laten delven. Hiermee wordt gedoeld op waarden zoals biodiversiteit, gezondheid etc. Het voorstel is deze waarden beter te kwantificeren en te beschermen.

Antwoord gemeente

We delen de zorgen bij het maken van keuzes in de schaarse ruimte en hebben hiervoor de thema's integraal uitgeschreven en de afwegingsprincipes opgenomen in de omgevingsvisie.
In H7 gaan we in op hoe we de omgevingsvisie vorm willen geven bij de beleidsuitwerkingen. Ook in het kader van de omgevingswet zijn we bezig met werkprocessen aan te passen aan de beleidscyclus. Kwaliteitseisen t.a.v. biodiversiteit, klimaat, omgevingskwaliteit en leefbaarheid zijn deels al vastgelegd in het puntensysteem natuurinclusief bouwen. Momenteel wordt er gewerkt aan de klimaattoets en binnenkort ook aan het herijken en verbreden van het welstandsbeleid naar omgevingskwaliteitbeleid.

2. Voor concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen wordt verwezen naar het 'Groenmanifest Gelderland'.

Antwoord gemeente

De hoofdlijnen van de speerpunten en thema's die in de zienswijze worden genoemd zijn allemaal in de omgevingsvisie opgenomen.

- De volgende onderwerpen komen aan bod in de thematische- of gebiedsuitwerkingen.
- Natuur op 1 in het buitengebied noord en rivierengebied
- Depositiereductie door ambities natuur inclusieve landbouw en natuurvolgend bos- en natuurbeheer
- Groennorm 3 – 30 - 300
- Kaderrichtlijn water: werken aan de doelen met waterschap
- Natuur inclusief bouwen en inrichten

Dit zal in de uitwerkingen (zoals aangegeven in de hoofdstuk 7) verder concreet worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 7

Inwoner

De indiener van de zienswijze is zeer kritisch op de ontwerp-omgevingsvisie. Het vertrekpunt voor het verhaal wordt gezien als onwaar.

1. De schrijver is van mening dat een onvolledig verhaal wordt verteld waar de groeiende vraag naar woningen vandaan komt. In de omgevingsvisie wordt dit toegeschreven aan een aantal factoren. Onder andere migratie en vergrijzing. Dit wordt gezien als onjuist; want migratie is géén toevallige gebeurtenis, maar een keuze.

In de zienswijze wordt een uitgebreide onderbouwing gegeven dat de vraag naar woningen vooral wordt veroorzaakt door migratie, en dit zal zo blijven, zelfs na de vergrijzing. De onderbouwing van de bevolkingsgroei in de visie is feitelijk niet onjuist, maar het is een leugen om de zaken op deze manier te presenteren. De omgevingsvisie is namelijk niet eerlijk in de rol van migratie in de woningnood.

Antwoord gemeente

De woonbehoefte wordt berekend op basis van de verwachte huishoudensgroei. Het klopt dat een belangrijk deel daarvan toe te schrijven is aan migratie. Deze nieuwe Arnhemmers zijn welkom in onze stad. Voor de groei van het aantal woningen dat hiermee samenhangt, baseren wij ons op het Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen uit 2019.

Deze demografische trends hanteren wij als vertrekpunt voor het opstellen van deze omgevingsvisie. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Met de omgevingsvisie geven we aan waar we als stad naar toe willen; Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen.

2. De omgevingsvisie heeft als één van zijn uitgangspunten om sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toe te voegen aan sterke wijken. In de zienswijze wordt aangegeven dat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn.
Gesteld wordt dat de aantrekkelijkheid van een wijk bepaald wordt door de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en historische stedenbouw.
De schrijver van de zienswijze vindt het geen goed idee om hieraan sociale woningen toe te voegen. Dit zal leiden tot verdichting en vernietiging van de kwaliteit van de wijken. In plaats daarvan stelt de schrijver voor om te beginnen bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Daar zou de focus moeten liggen op het verbeteren van de leefomgeving

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is om een deel van de verstedelijking in te zetten in wijken waar de kwaliteit en de leefbaarheid onder druk staat. Het toevoegen van extra woningen moet daar tevens een bijdrage leveren aan de verbetering van de leefbaarheid. Dit doen we o.a. in Kronenburg met subsidie vanuit het Rijk.
Dat betekent niet dat we bouwen in bestaande parken maar dat we inzetten op herstructurering waardoor we de ruimte beter verdelen, transformatie van kantoren en bedrijven naar woningen, woningsplitsing waardoor er meer kleine woningen komen voor eenpersoonshuishoudens i.p.v. gezinswoningen en intensivering door zoals in Kronenburg te bouwen op een bestaand winkelcentrum. Om de woonlast in alle wijken te verdelen zullen ook in bestaande wijken transformaties nodig zijn. In die wijken is een evenwichtige verdeling tussen duur en goedkoop aan de orde.

3. De zienswijze gaat in op het aanwijzen van het gebeid van zuiden van de Koningsweg als Natuur- en cultuurzone. Dat de omgevingsvisie het mogelijk maak om in deze zone functies toe te voegen wordt gezien als voorsorteren voor het bouwen op de Veluwe. Wat uiteindelijk zal leiden tot een uitbreiding van de stad naar de Veluwe

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: "Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden".

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

4. In het verhaal over klimaatadaptatie wordt een plan van de Wageningen University & Research (WUR) opgevoerd als prikkelend onderzoek.

De schrijver van de zienswijze gaat kritisch in op de inhoud van deze studie:
- Het idee wordt afgewezen dat het rivierengebied in de verre toekomst niet meer geschikt is om in te wonen. Dit wordt gezien als onzinnig, het zou inhouden dat je tienduizenden woningen moet opgeven.
- Het uitgangspunt dat het vermengen van de stad en natuur ook kan door de stad naar de natuur te brengen, gaat in tegen alle pretenties van natuurbehoud. Hier wordt voorgesorteerd op de verstedelijking van de Veluwe.
- Tot slot is kritiek op het voorstel voor torenflats met plantjes tegen de gevel, om op die manier verstedelijking klimaatadaptief te laten lijken. Dit lijkt op een verlangen naar een artificiële wereld met groen. Dit sluit niet aan bij de wens van natuurliefhebber noch van liefhebbers van stedelijkheid.

Antwoord gemeente

We nemen *kennis van de reactie op het onderzoek van de WUR.*

In de In de omgevingsvisie wordt alleen verwezen naar het onderzoek als toekomstige denkrichting. In de koers die we beschrijven houden we met deze zeer lange gedachtenlijn geen rekening

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 8

Inwoner

1. Complimenten voor de visie. De ontwerp-omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Deze zienswijze heeft met name betrekking op het bezwaar van de indieners tegen de locatie van de windturbine op pagina 71. Hiervoor worden verschillende redenen genoemd.

De windturbine is mogelijk niet planologisch uitvoerbaar de komende jaren omdat er in de zone van 1 tot 8 km rond de Veluwe maar beperkt ruimte is voor windparken in verband met de wespendief. Dit is onlangs bepaald in een besluit van de provincie Gelderland. Dit besluit dient nog te worden door vertaald in de provinciale Omgevingsverordening. Ook bevindt deze ingetekende windturbine op pagina 71 zich naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beiden hebben een externe werking en veel vogels foerageren hier. Ook voorzien ze cumulatieve ruimtelijke effecten door deze vijfde windturbine nabij de vier bestaande windturbines te plaatsen. Door deze windturbines tezamen ontstaat een hogere geluidsbelasting op de wijk het Stadseiland en bestaat er een vrees voor toename van hinder door slagschaduw. Is gelet op deze zorgen en bezwaren dit wel de juiste plek voor deze windturbine? En kan er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd worden in dit geval?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie. Dit is een fout in het document, en passen we aan in de definitieve omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 9

BPD Ontwikkeling BV

1. BPD kan uit de omgevingsvisie niet herleiden waar de woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030 op gebaseerd is.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen nieuwe woonvisie. Zie verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

2. Het uitzetten van een langjarige koers tot 2040 in de omgevingsvisie vraagt om meerdere kwalitatieve en kwantitatieve (groei) scenario's die zich richten op de hele regio.

Antwoord gemeente

De woningmarkt beperkt zich inderdaad niet tot de gemeentegrens van Arnhem, daarom worden de woningmarktonderzoeken, het woningbouwbeleid en de ruimtelijke strategie voor de ruimtelijke vertaling van de opgave vanuit regionaal perspectief bekeken. In de omgevingsvisie benadrukken we in paragraaf 2.4 dat we onderdeel zijn van de Groene Metropoolregio. Met deze regio is in januari 2023 De integrale Verstedelijkingsstrategie 'Meer landschap meer stad'

ontwikkeld. Hierbij worden voor Arnhem en Nijmegen gekozen voor binnenstedelijke locaties.

3. BPD vindt de binnenstedelijke focus van de omgevingsvisie lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd en de toepassing ervan te rigide.

Antwoord gemeente

De keuze voor een binnenstedelijke focus is niet zomaar van de grond gekomen. Het sluit aan bij het nationale en provinciale beleid en volgt zoals aangegeven de verstedelijkingsstrategie van de Groene Metropoolregio. Daarnaast is de keuze de meest realistische gezien de natuurfunctie aan de noordzijde van de stad en het feit dat aan de zuidzijde de gemeentegrenzen bereikt zijn. Meer wonen, werken en verkeer in het buitengebied zou de druk op natuur en landschap verder vergroten. Daarnaast betekent investeren in de bestaande stad dat nieuwe woningen en werklocaties kunnen bijdragen aan het tegengaan van de tweedeling in de stad. Tenslotte is het nog belangrijk om te vermelden dat we niet in de toekomst kijken. We weten niet of de aantallen woningen die we nu denken nodig te hebben ook in de (verre) toekomst nodig zijn. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de stad kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever. De zienswijze geeft aanleiding om dit uitgangspunt verder te verduidelijken.

4. Binnenstedelijk bouwen is complex en kostbaar en draagt daardoor niet bij aan een versnelling van de woningbouw.

Antwoord gemeente

Binnenstedelijk bouwen is inderdaad complex en kostbaar. Dat geldt echter ook voor buitenstedelijke locaties. Zeker in Arnhem waar de natuur- en landschapswaarden van het buitengebied hoog zijn. Om de complexiteit in gebiedsontwikkelingen te verminderen en de hogere kosten te kunnen dragen is samenwerking essentieel. Om die reden hebben we met het rijk versnellingsafspraken gemaakt. Minister Hugo de Jonge heeft Spoorzone Arnhem-Oost aangewezen als grootschalige NOVEX-woningbouwlocatie. Dit biedt tot en met 2030 ruimte voor de bouw van zo'n 5.400 woningen. Daarnaast zetten we ook in op de ontwikkeling van flexwoningen om aan de woningbouwbehoefte te voldoen.

5. De binnenstedelijke focus in combinatie met de verdichtingsstrategie levert eenzijdige stedelijke woonmilieus op en het is nog maar de vraag of de ruimte voldoende is om de 8.000 woningen te bouwen.

Antwoord gemeente

Onderzoek toont aan dat er in de regio met name behoefte is aan betaalbare woningen voor kleine huishoudens. De huidige verdeling in de regionale woonvoorraad sluit niet aan op die trend. We zien juist een oververtegenwoordiging van grondgebonden woningen in een dorpse of suburbane setting. Meer bouwen in dat segment zorgt juist voor meer eenzijdigheid. Binnenstedelijke locaties bieden de mogelijkheid om onze woningvoorraad te differentiëren en aan te laten sluiten bij de behoefte aan meer stedelijke en hoogstedelijke woonmilieus.

6. Omdat de drie scenario’s die gebruikt zijn voor de participatie allen uitgaan van binnenstedelijk ontwikkelen is de opbrengst van weinig waarde omdat er niet gekozen kon worden voor een uitbreiding van de stad.

Antwoord gemeente

Wanneer we kijken naar de opgaven waar we voor staan is buitenstedelijk bouwen geen reële oplossing. Om die reden is deze variant niet als alternatief in de participatie opgenomen. Voor een verdere motivering voor binnenstedelijk bouwen verwijzen we naar het antwoord bij 3.

7. Als de gemeente wil voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan gaat dit op korte termijn niet bereikt worden met uitsluitend binnenstedelijke locaties.

Antwoord gemeente

Op de korte termijn beschikt de gemeente Arnhem juist nog over voldoende (harde) plancapaciteit voor binnenstedelijke locaties. De opgave zit met name in de plancapaciteit op de middellange (2030) en lange termijn (2040). Met het vastleggen van onze ruimtelijke strategie in de omgevingsvisie en deze te vertalen in ons beleid en de gebiedsontwikkeling zorgen we dat onze plancapaciteit ook in de toekomst aan kan blijven sluiten bij de behoefte.

8. De omgevingsvisie stapelt een flink aantal sectorale ambities. Dit zorgt ervoor dat projecten niet uitvoerbaar zijn. De omgevingsvisie moet spelregels bevatten gericht op een integrale afweging waarbij ambities ook uitgewisseld kunnen worden.

Antwoord gemeente

Een heel goed punt. In de visie zijn al een aantal scherpe keuzes gemaakt die bijdragen aan de haalbaarheid van ontwikkelingen. Denk aan de transitie in de mobiliteit waardoor we straks minder parkeerplaatsen bij woningen hoeven te realiseren. Maar ook het aanwijzen van gebieden waar we gaan verdichten en gaan mengen draagt daar aan bij. Daarnaast zetten we in op een gebiedsgerichte milieubenadering waar per gebied de kaders voor een gezonde leefomgeving kunnen verschillen. Nadere concretisering van de ambities komen straks terug in de verschillende gebiedsgerichte beleidsuitwerkingen voor wonen, mobiliteit en gezondheid en veiligheid en bij het opstellen van de gebiedsvisies voor de verschillende ontwikkellocaties. Bij deze uitwerkingen betrekken we uiteraard de stad en houden we rekening met de afspraken met onze partners zoals die uit het Stadsakkoord. Met deze samenwerking zorgen we dat de juiste woningen voor iedere doelgroep worden gebouwd.

Wijziging van de omgevingsvisie

Bij de afwegingsprincipe ruimtegebruik in de visie
Afwegingsprincipes

Toevoegen aan het principe Slim omgaan met ruimtegebruik:
Door binnenstedelijk dus in de bestaande stad te bouwen kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

Reactie 10

Inwoner

Indiener is van mening dat de ontwerp-omgevingsvisie onvoldoende duidelijke keuzes maakt t.a.v. bijvoorbeeld. gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

1. Indiener heeft een kritische blik op het autogebruik en doet diverse voorstellen om het autogebruik te verminderen en te ontmoedigen, draagt parkeeroplossingen aan, doet voorstellen voor het stimuleren van het gebruik van fietsen en lopen en doet voorstellen om verharding t.b.v. autoverkeer om te vormen naar ruimte voor groen en wonen.

Antwoord gemeente

Mobiliteit en de transitie hierin is een belangrijk thema in de omgevingsvisie. Het op 1 zetten van de voetganger en op 2 zetten van de fietser zijn hierbij belangrijke thema's. Ook het inzetten op meer groen en speelvoorzieningen in woonwijken kan ten koste gaan van ruimte voor parkeerplekken en auto-infrastructuur.

Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen; Ontwikkelen van loop beleid door onder andere het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het vastleggen van eisen aan deze netwerken om zo tot een uitvoeringsagenda te komen.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit.

2. M.b.t. het optimale ruimtegebruik kunnen verdergaande keuzes gemaakt worden dan nu in de ontwerp-omgevingsvisie staan. Indiener zou graag zien dat de plantekening voor Malburgen op pagina 75 aangepast wordt hierop, en er fors geïnvesteerd wordt in sloop en nieuwbouw bij de Drieslag. Hier kunnen ook de vervallen gebouwen in de omgeving van het winkelcentrum in meegenomen worden. Met een kleine, langdurige investering kan hier ruimte gecreëerd worden voor honderden extra woningen. Dit sluit aan bij het genoemde doel van de 'Arnhem Oost aanpak'. Deze aanpak kan ook op andere plekken worden toegepast zoals bijv. de Oostburgwal.

Antwoord gemeente

Het idee van meerlaags en multifunctioneel bouwen past helemaal in de in de omgevingsvisie en is onder andere opgenomen in de afwegingsprincipes. De omgevingsvisie is een visie op hoofdlijnen, die door beleidsuitwerkingen en aansluiten bij autonome ontwikkelingen verder invulling krijgt. De focus voor de ontwikkelingen in de komende 20 jaar ligt op de genoemde gebieden in H.6. Het hebben van draagvlak voor de ontwikkelingen en samen met de stad de visie vormgeven in de stad is eveneens een belangrijk uitgangspunt bij de uitwerking en uitvoering van de omgevingsvisie.

3. Indiener adviseert ook daar waar ruimte schaars is en je streven is alle ruimte 100% 24-7-365 te benutten te kijken naar de platte dozen op bedrijventerreinen binnen de stad. Kunnen deze niet waar mogelijk gestapeld worden? Zo creëer je op dezelfde bedrijventerreinen ruimte voor meer bedrijven. Dit zal niet voor alle bedrijven mogelijk zijn, maar zaak is wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het planologisch mogelijk te maken.

Antwoord gemeente

Het stapelen van bedrijven op de bedrijventerreinen is planologisch al mogelijk; Ook bij de beschrijving van

toekomstbestendige werklocaties 5.3 (onder andere verdichten functiemenging) en in de afwegingsprincipes in 4.3 (slim ruimtegebruik).

4. Andere plek die volgens indiener niet effectief gebruikt wordt is het Gelredome terrein. Dit terrein wordt maar enkele uren per week gebruikt, is dat wel wenselijk op dit terrein dat op een A locatie in de stad ligt? Transformeer het parkeerterrein naar de eerder genoemde parkeerflats. En als het niet lukt om het stadion meer ter gebruiken, kies dan voor een andere invulling hiervan waarbij meer werkgelegenheid wordt gecreëerd voor eigen inwoners. Maak bijvoorbeeld hier een (gestapeld) uitgaansgebied voor Arnhem-Zuid.

Antwoord gemeente

Voor het nabijgelegen Kronenburg wordt gewerkt aan een transformatie naar een full service concept wat inhoudt dat er naast woningen en winkels ook leisure (uitgaans) functies worden gerealiseerd. Voor de locatie bij het Gelredome loopt een onderzoek voor een mobiliteitshub. Op de kaart op bladzijde 75 is deze onderzoek locatie HUB ook opgenomen.

5. Gemeente dient ook naar haar eigen ruimtegebruik te kijken. Denk aan de raadzaal (platte doos) en het theater. Sloop deze en maak een nieuw multifunctioneel en energiezuinig gebouw voor meerdere doeleinden incl. woningen erboven. Stoot ook de overbodige ruimte af in het stadskantoor zodat die ruimte voor wonen of kantoor gebruikt kan worden. Foto op pagina 38 is niet het gewenste beeld. Maak een gebouw met woningen erboven.

Antwoord gemeente

Zoals in de afwegingsprincipes in H 4.3 verwoord is, staat de gemeente verdichting en multifunctioneel ruimtegebruik voor. Dit gebeurt wel met respect voor erfgoed en identiteit en dit betekent dat niet elke plek in de stad zich hiervoor leent.

6. Het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken ontbreekt in de visie. Als je gezond, -heel- en veilig nastreeft dan heb je drie keer zoveel handhavers nodig. Zet deze in de wijken zelf in zoals Malburgen, maar ook groene gebieden zoals parken en Meinerswijk. Als de pakkans en consequenties hoger worden, dan zal er minder vervuiling zijn.

Antwoord gemeente

De scope van de omgevingsvisie betreft de inrichting van de fysieke leefomgeving en zegt op strategisch niveau waar we als stad naar toe willen. Gedrag en uitvoering hoort in die zin daarom niet in de omgevingsvisie thuis. Wel is de omgevingsvisie via de beleidscyclus direct verbonden met uitwerking en uitvoering en vormt het kader voor de andere beleidsinstrumenten. In hoofdstuk 8 is daarom ook een kader opgenomen over de uitvoerbaarheid en betaalbaarheid van de omgevingsvisie. En inderdaad de ambities en opgaven zijn groot en dit vraagt veel van middelen, personele inzet en samenwerkingsverbanden in de stad.

7. Laat huidige speelplekken niet ingepikt worden door woningbouw. Tenzij je deze speelplekken op een voor de doelgroep haalbare en veilige afstand ruim compenseert.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we er vanuit dat bij een toename aan inwoners en woningen en ook meer ruimte nodig is voor speelplekken. Dit zit verankert in de uitwerking van groene gezonde en veilige stad (par. 5.2).

8. Goed dat omgevingsvisie aandacht biedt aan weghalen van verhardingen in particuliere tuinen, maar verbied ook het zeer milieuonvriendelijke en plastic deeltjes vervuilende kunstgras.

Antwoord gemeente

We streven groene voortuinen na, onder andere door subsidieregelingen klimaatadaptatie voor vergroenen van particuliere tuinen. Kunstgras draagt inderdaad niet bij aan groene gezonde stad. We streven ernaar om, bij vervanging, de kunstgrasvelden duurzamer alternatief.

9. Streef naar zonnepanelen op alle daken in 2040, en bied een subsidie aan voor de panden waar nog geen panelen op de daken liggen.

Antwoord gemeente

Wij juichen de toepassing voor zonnepanelen op daken toe en zetten hierop in. Hierin is ook de Landelijke btw-vrijstelling voor de aanleg van zonnepanelen een belangrijke stimulerende regeling.

10. Streef naar alleen maar duurzame materialen in 2040 bij nieuwbouw in de stad. Denk aan alle materialen nagenoeg herbruikbaar, niet zwaar milieubelastend, met hout i.p.v. beton bouwen (CO2 reductie en minder warmte problematiek), ander isolatiemateriaal zoals schaapswol of industrieel hennep en meer vergroening op muren en balkons. Ban alle milieubelastende materialen uit richting 2040. Neem het voortouw als Arnhem (en heb dat in 2040) in de ontwikkeling, productie, en voorlichting van natuurlijke bouwmaterialen zoals hempcrete.

Antwoord gemeente

We hebben als gemeente grote ambities in de circulaire economie en zijn druk bezig met een visie en uitvoeringsprogramma voor dit thema (zie ook H5.3 en H7).

11. Op dit moment is er een ongelijke verdeling van sociale huur over de stad en aanverwante problematiek. Ga een ander beleid voeren waarin je dit beter verdeeld zodat deze tweedeling in 2040 is opgelost. Reduceer sociale huur in wijken waar deze nu te veel is (bijv. de hoogbouw rond de pleinen van Immerlo) en voeg sociale huur toe in de wijken waar dit nu te weinig is.
Het streven is dat parken en bossen in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Zolang dit niet gehaald wordt in de bossen en parken, wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Verwerk bladafval in de wijk zelf tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad. Maak meer moestuinen op voormalige plek van wegen en parkeerterreinen. Dit draagt bij aan zelfvoorziening qua voedsel, meer werkgelegenheid en minder transport.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is op strategisch niveau in lijn met de hier geschetste ontwikkelingen; Een gezonde mix van woningen in de verschillende wijken, de ruimte voor stadslandbouw en voor een groene gezonde leefomgeving zijn belangrijke onderwerpen in de omgevingsvisie, die op plaatsen gepaard gaat met een inperking in de ruimte voor auto-infrastructuur en parkeervoorzieningen. De exacte invulling verschilt per gebied en moet nog in de uitwerking, bepaald worden, samen met betrokkenen.

12.Volgens indiener is participatie van eigen inwoner onvoldoende uitgewerkt in de omgevingsvisie bij nieuwbouw, sloop en herontwikkeling in directe woonomgeving. Maak bij slechts een idee al een

klankbordgroep waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers die dat willen deel van uit maken. Klankbordgroep kan dan zijn mening geven bij allereerste ideeën van de overheid. Gemeente maakt de keuzes altijd samen met de klankbordgroep en de klankbordgroep is betrokken tot aan oplevering huizen en invulling omliggend gebied bij alle plan- en besluitvorming.

Antwoord gemeente

Voor participatie bij de uitwerking van de omgevingsvisie sluiten we aan bij onze participatiehandreiking "handreiking 'Betrek de buurt bij uw bouwplan" en H8 van de omgevingsvisie. Hierin staat onder meer dat bij meer dan 50 woningen een startnotitie met participatie moet worden opgesteld.

13. Kies bij toevoegen van extra groen voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Antwoord gemeente

Deze opmerking sluit aan bij de ambitie van de omgevingsvisie. In H5.2 bij "We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad" beschrijven we dat we onder andere natuurinclusief bouwen voorstaan en dat we op gebouw-, straat en tuinniveau zorgen dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In de omgevingsvisie bouwen we voort op het groenvisie beleid 2017-2035 dat is vastgesteld. In de uitvoeringsagenda van dat beleid staan verschillende acties benoemd die de biodiversiteit versterken.

14. Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Antwoord gemeente

Een groot aantal van de genoemde thema's komen overeen met de ambitie verwoord in de omgevingsvisie. Concrete uitwerkingen nemen we mee bij de beleidsuitvoering en bij de ontwikkeling van plannen. De scope van de visie betreft de fysieke inrichting van de stad en het gedrag van mensen valt hier buiten. De omgevingsvisie gaat uit van het samen met de stad werken aan de toekomst van Arnhem. De omgevingsvisie is geen statisch document en ontwikkelt mee met beleidscyclus en ambities van Arnhem. Participatie en draagvlak zijn zowel voor de omgevingsvisie als voor de uitwerking van groot belang.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 11

Ecovrede FFRM Network

1. Waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en toekomst en hoe gaat de gemeente daarmee om bij de vervolgstappen van de omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is samen met de stad tot stand gekomen en kent een uitgebreid participatieproces. In dit proces zijn inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden betrokken waarbij de (toekomst van) de leefomgeving de centrale vraag was. Meer informatie over het participatietraject is te vinden in paragraaf 1.2 van de omgevingsvisie. Ook als het gaat om de vervolgstappen van de omgevingsvisie kan dit niet zonder de inbreng van de stad. In paragraaf 8.1 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in.

2. Een omgevingsvisie moet gaan over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Ecovrede ziet daarvan weinig verwoord in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft bij het opstellen van de omgevingsvisie de kwaliteiten van Arnhem zo goed mogelijk onderdeel laten zijn van de visie. Zowel in de inleidende hoofdstukken 1 en 2 als in de thematische en gebiedsgerichte hoofdstukken 5 en 6 komen de kwaliteiten uitgebreid aan bod. Daarbij beschrijven we de kwaliteiten niet alleen maar geven we ook aan welke uitdagingen er zijn om deze kwaliteiten te behouden en op welke manier we dit willen doen.

3. In de visie ontbreekt een voorstel hoe de gemeente ruimte wil bieden aan initiatieven van burgers

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we in hoofdstuk 8 in op de wijze waarop de gemeente de doelstellingen uit de visie wil gaan uitvoeren. Daarbij constateren we dat samenwerking met andere overheden, maatschappelijke partners en ook onze inwoners essentieel is om onze ambities te bereiken. De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee. Daarnaast gaan we door met onze wijkgerichte aanpak onder de naam Van Wijken Weten waardoor we goed op de hoogte zijn van wat er leeft in onze buurten.

4. Ook wordt in de visie niet duidelijk gemaakt hoe om wordt gegaan met lokale voedselvoorziening en het uitbreiden of beperken van groen.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische

stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond biologisch wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

5. De omgevingsvisie kiest voor een technologische samenleving met forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers en een enorme groei van de bebouwde omgeving. Is betaalbaar en leefbaar daar wel in mee genomen?

Antwoord gemeente

Ja dit is zeker het geval. Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Juist door in de bestaande stad te bouwen zoals in spoorzone Arnhem Oost en rond Kronenburg zorgen er ervoor dat we de leefbaarheid in deze gebieden kunnen verbeteren door betaalbare en passende woningen en investeringen in de openbare ruimte en maatschappelijke voorzieningen. Het alleen laten groeien van de bebouwde omgeving is nadrukkelijk niet het uitgangspunt van de omgevingsvisie.

6. Ecovrede vraagt wat de strategie is in de samenhangende omgevingsvisie en vindt de analyse onvolledig.

Antwoord gemeente

Aan de strategie van de omgevingsvisie ligt een uitgebreide analyse ten grondslag die opgenomen is in het Koersdocument. Hierbij is gekeken naar alle ambities en de ruimtelijke gevolgen van het 'stapelen' van die ambities. Op basis van deze ruimtelijke confrontatie zijn drie ruimtelijke scenario's opgesteld die vervolgens samen met de stad zijn doorontwikkeld in de ontwikkelstrategie zoals verwoord in de omgevingsvisie. Deze strategie is verwoord in hoofdstuk 4 van de visie en verder uitgewerkt in hoofdstuk 5 en 6.

7. Ecovrede vraagt zich af of de geformuleerde teksten ruimte bieden aan datgene wat de raad belangrijk vindt.

Antwoord gemeente

In september 2020 en maart 2021 zijn debatten door de raad gevoerd over het proces en de inhoud van de omgevingsvisie. De fracties hebben hierbij hun droom voor de toekomst van de stad met een wervende pitch geuit. Vervolgens zijn deze zoveel mogelijk vertaald in de voorontwerp-omgevingsvisie die in mei 2021 door de raad is vastgesteld. Bij de behandeling van de omgevingsvisie is het aan de raad om aan te geven of deze visie tegemoet komt aan wat zij belangrijk vindt.

8. Ecovrede wil weten hoe in de praktijk de omgevingsvisies van andere bestuursorganen bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn betrokken.

Antwoord gemeente

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is goed gekeken naar het beleid van andere overheden. Het beleid van andere overheden en de gezamenlijke strategie die we hebben met de regiogemeenten is als uitgangspunt genomen bij het opstellen van de visie. In de

voorbereiding is het voorontwerp van de omgevingsvisie voorgelegd aan deze bestuursorganen. Voor een overzicht van de inbreng van de besturen en de gemeentelijke beantwoording verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

9. Het onderwerp participatie verdient ruime aandacht

Antwoord gemeente

We sluiten ons hierbij aan. Zoals al uit de eerdere antwoorden blijkt is het betrekken van inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden essentieel bij het uitvoeren van deze omgevingsvisie.

10. Ecovrede geeft aan dat in de omgevingsvisie handvatten nodig zijn om te voorkomen dat mensen met een laag inkomen gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder overlijden en doet hiervoor een aantal suggesties gericht op het betaalbaar houden van woningen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie legt een koppeling tussen de fysieke en sociale opgaven in de stad. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- en/of bedrijfsruimte moeten er tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

10. Het verduurzamen van gebouwen moet gebeuren met toepassing van duurzame materialen (vlas, bamboe en hennep).

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is opgenomen dat we bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven naar circulariteit. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte.

11. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de transitie richting echte groene en duurzame bedrijventerreinen met natuur.

Antwoord gemeente

Het vergroenen van de stad is een belangrijk thema is de omgevingsvisie en richt zich zowel op woonwijken, centrumgebieden als bedrijventerreinen. Meer groen in de openbare ruimte en op particuliere terreinen en gebouwen is daarbij het uitgangspunt.

12. Wijs locaties of gebieden aan voor bouwmaterialen, voedselproductie en natuurontwikkeling. Voor lokale voedselproductie is 50 hectare nodig.

Antwoord gemeente

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

13. Neem in de omgevingsvisie op het uiterlijk van gebouwen natuurlijk moet zijn, ter inspiratie zijn enkele afbeeldingen opgenomen van gebouwen met groene gevels en daktuinen.

Antwoord gemeente

Natuurinclusief bouwen is onderdeel van de omgevingsvisie en het concrete beleid hiervoor is ook al uitgewerkt. Natuurinclusief bouwen is bij nieuwbouw uitgangspunt. Hiervoor zijn beleidsregels opgesteld die we opnemen in omgevingsplannen voor nieuwe ontwikkelingen.

14. Ten aanzien van het onderwerp woningbouw in de omgevingsvisie ontbreken de Tiny Houses. Realiseer enkele grote wijken volgens dit concept en zorg dat het betaalbaar is.

Antwoord gemeente:

De bouw van Tiny Houses kan tegemoet komen aan de woonwens van sommige mensen maar we verwachten niet dat het uitrollen van dit concept bij gaat dragen aan ons streven om passende woonruimte te vinden voor de groeiende groep woningzoekenden. We sluiten deze woonvorm zeker niet uit maar deze vorm van huisvesting heeft relatief veel ruimte nodig en ruimte is schaars.

15. De ruimte voor maatschappelijk initiatief lijkt vergeten in de omgevingsvisie, hiervoor is ruimte nodig zoals voor buurtactiviteiten en dit moet betaalbaar zijn.

Antwoord gemeente

Zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in een groeiende stad is een van de uitdagingen waar we voor staan en is onderdeel van de omgevingsvisie. In hoofdstuk 4.3 is dit opgenomen bij de afwegingsprincipes die gelden bij ontwikkelingen. Denk hierbij aan voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op de sociale structuur van de stad en gezondheid.

16. In de visie moet worden opgenomen dat er meer ruimte nodig is voor natuur en water. Dit vraagt ook om andere boomsoorten en waterbuffering

Antwoord gemeente

Als de omgevingsvisie ergens voor staat dan is het wel voor meer ruimte voor groen, natuur en water. Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem. In de visie ligt daarom de focus op het behouden en versterken van de groenstructuur van Arnhem, om te zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu. Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress. De vastgestelde Strategie Klimaatadaptatie is opgenomen als ambitie in de omgevingsvisie. Momenteel wordt gewerkt aan een omgevingstoets voor o.a klimaat adaptief bouwen, dit staat opgenomen bij hoofdstuk 7.3 thematische beleidsuitwerking.

17. Neem optimaal en betaalbaar/gratis openbaar vervoer op als speerpunt in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zet in op alle schone vormen van mobiliteit. Naast wandelen en fietsen is dit het gebruik van het OV. De

bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Ten aanzien van de betaalbaarheid start de gemeente vanaf 1 april 2022 met een experiment waarbij mensen met een Gelrepas voor 15 euro per jaar gebruik kunnen maken van het OV in de stad na 9.00 uur op werkdagen en de hele dag in het weekend en op feestdagen.

18. Voor het thema gezondheid in de omgevingsvisie moeten waarden als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening uitgangspunt zijn. Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en welke stappen worden in de omgevingsvisie genomen voor de gezondheid en het welbevinden van de burger?

Antwoord gemeente

De gemeente ziet gezondheid inderdaad als een verbindend thema dat op al deze onderdelen van toepassing is. De omgevingsvisie sluit hier op aan en doet met name in paragraaf 5.2 concrete beleidsuitspraken over de manier waarop de gemeente dit in de fysieke leefomgeving wil bereiken.

19. De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en factoren als frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, een plek om eigen zaken te verbouwen en ruimte voor eigen energieopwekking. Deze moeten genoemd worden in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Daar zijn we het mee eens en hier gaat de omgevingsvisie in paragraaf 5.2 en 5.6 nader op in. Ten aanzien van het verbouwen van eigen voedsel is eerder al aangegeven dat paragraaf 5.2 hierop aangevuld wordt. Op die manier maakt voedselvoorziening en stadslandbouw integraal onderdeel uit van de omgevingsvisie.

20. Om waarde in de stad te houden en deze beschikbaar te houden voor de burger is het introduceren vaan een lokale munt een logische stap.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit idee maar zien dit los staan van de omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 12

Arnhemse Bomenbond & Stichting Tree Union

1.In de zienswijze wordt om afwijzing, ontmoediging of verbod van (hout gestookte) biomassaverbranding en mestvergisting gevraagd. Tevens wordt er verwezen naar de bezwaren van deze vorm van energie of warmte opwekking door de gemeenteraad van vorige raadsperioden.

Antwoord gemeente

Dat klopt, biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Tenzij de tijdelijke, kleinschalige, toepassing daarvan leidt tot minder CO2- en stikstofuitstoot en gegarandeerd is dat de herkomst van de biomassa duurzaam is en bijdraagt aan een gesloten/ circulaire afvalketen. Anders werkt de gemeenteraad er niet aan mee.

In hoofdstuk 5.6 van de omgevingsvisie wordt genoemd dat we streven naar een groene en gezonde stad met schone lucht en een stad met schone energiebronnen. Voor de wijkgerichte energie transitie zijn we met pilots gestart naar een (collectief) warmtenet voorziening als alternatief voor fossiele energie.

2. In deze reactie wordt gevraagd om de biomassacentrale van Veolia niet in te zetten voor de Arnhemse energietransitie vanwege de uitstoot van schadelijke stoffen t.o.v. de verbranding van aardgas. Zij wijzen ook ons er ook op dat Veolia zich regelmatig niet houdt aan de natuurvergunning en vragen aandacht voor de rol van deze centrale in de warmtenetten in relatie tot een duurzame energietransitie.

Antwoord gemeente

Biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Besloten is dat we de opgewekte warmte door deze

biomassacentrale niet meetellen in onze monitoring en behalen van de CO2-doelstellingen. De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en gaat niet over handhaving; het bedrijf moet zich natuurlijk wel aan de vergunning houden.

3. In een reactie wordt er, vanwege de volksgezondheid, aandacht en visie gevraagd voor houtstook middels hout-ovens in appartementen en houtstook bij particuliere huishoudens.

3. Antwoord gemeente

Voor nieuwe houtovens als collectieve voorziening voor het verwarmen van woningen geldt dat dit vergunningsplichtig is. Hiervoor geldt het antwoord dat bij vraag 1 is gegeven. Beleid t.a.v. collectieve houtovens zal worden opgenomen in de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad (zie hieronder). In de Arnhemse luchtagenda "naar een schonere lucht in 2025" staan de maatregelen die we in de periode 2018-2025 nemen om de luchtkwaliteit te verbeteren.
Voor de volledigheid hierbij de link naar de Luchtagenda waarin maatregelen m.b.t. houtstook te lezen zijn.
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Maatregelen over Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op o.a.:
• het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
• het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Momenteel zijn er nog geen algemeen aanvaarde inzichten over de schade van houtstook (gezondheid) of de hinder (overlast). Evenmin bestaan er algemeen aanvaarde inzichten over de wijze waarop de concentraties fijnstof in de omgeving als gevolg van het gebruik van de houtkachels moeten worden gemeten.
Hier wordt landelijk onderzoek naar gedaan, in samenwerking met gemeenten. Ook Arnhem heeft zich in 2020 aangesloten bij het Schone Lucht Akkoord (SLA): daarin wordt gestreefd naar een gezondheidswinst van 25 % ten opzichte van 2016 door de concentratie van schadelijke stoffen in de lucht te reduceren, zoals fijnstof, ultra fijnstof (roet) en stikstofdioxide (NO2). In het SLA zijn ook doelstellingen opgenomen over houtstook en biomassa.

4. In deze reactie wordt gevraagd hoe Arnhem de luchtkwaliteit gaat verbeteren.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er momenteel in Arnhem geen grenswaarden overschreden. Er is in het verleden 1 knelpunt geconstateerd aan de Eusebiusbuitensingel. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem:
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

Helaas voldoen wij nog niet aan de voorgestelde WHO- normen omdat de huidige achtergrondconcentratie in Arnhem al hoger is vanwege invloeden vanuit het Rurhgebied. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

Wij streven altijd naar een gezondere leefomgeving. Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid. Daarnaast hanteert de gemeente Arnhem een programmatische aanpak van zowel de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) als geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd, met focus op de centrumring (milieuzone, doorstromingsmaatregelen, schone bussen etc.).

5. Ook vraagt deze instantie om maatregelen om bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem te verminderen t.b.v. industrie, landbouw en drinkwatervoorziening. Ook wordt aandacht gevraagd voor het aanwenden van gezuiverd rivierwater en het bevorderen van regenwater voor huishoudelijk gebruik. In Arnhem zuid spelen problemen met het lage grondwaterpeil en de consequenties hiervan voor planten en bomen.

Antwoord gemeente

Drinkwater voor menselijke consumptie is een basisvoorziening en heeft mede daarom een hoge (Europese) zorgplicht als het gaat om het beschermen van de kwaliteit. De beste manier om de kwaliteit van het grondwater te beschermen is om deze buiten potentieel vervuilende omgevingen te plaatsen, dus niet in agrarische-, woon en industriegebieden. Dan blijft in Arnhem over de natuurgebieden, daardoor zijn deze natuurgebieden door de grondwaterwinningen ook vele decennia gevrijwaard van vervuiling. De drinkwaterwinning in Arnhem-Noord onttrekt haar water uit een laag die zich meer dan 50 m. diepte bevindt en wordt aangevuld door neerslag dat op het grote Veluwemassief valt. Door klimaatverandering neemt de jaarlijkse hoeveelheid op de Veluwe toe, dus bij een gelijkblijvende onttrekking neemt de watervoorraad toe. Tegelijk is de diepte waarop het grondwater onttrokken wordt onbereikbaar voor vegetatie.

We zijn er geen voorstander van dat huurders/pachters in het buitengebied grondwater onttrekken voor het besproeien van gewassen. Al met al zijn het aantal onttrekkingen van grondwater in het buitengebied van Arnhem zeer beperkt en hebben de bossen op de Veluwe dan ook geen nadeel van de grootste onttrekking door drinkwaterwinning. Het vergunnen, beperken of verbieden van grondwateronttrekkingen is echter geen gemeentelijke bevoegdheid. De bevoegdheid voor grote industriële winningen of drinkwaterwinningen ligt bij de provincie. Ook grote industriële winningen zijn een provinciale bevoegdheid. Voor kleinere onttrekkingen van grondwater is het waterschap bevoegd gezag. Verder is in een deel van Arnhem-Noord het bestemmingsplan leemlagen van toepassing. Dit bestemmingsplan verbiedt het maken van boringen als deze schade kunnen aanrichten aan de aanwezige leemlagen.

De winning van drinkwater uit rivierwater is veel moeilijker dan vanuit grondwater door lozingen en verontreiniging door medicijnen. Ook neemt de kans op lagere waterafvoeren toe waardoor de waterkwaliteit afneemt. Daar deze factoren is de waterkwaliteit niet constant en te slecht om als drinkwater te gebruiken en neemt ook de leveringszekerheid af: een verplichting voor de drinkwaterbedrijven. Dat wil niet zeggen dat het winnen van drinkwater uit oppervlaktewater niet wordt bekeken, maar het is een veel minder stabiele bron.

Hergebruik van regenwater is altijd een goed idee. Dat zien we terug de subsidieaanvragen voor klimaat adaptieve maatregelen. Momenteel ontwikkelen we een klimaattoets en wordt er gewerkt aan het programma klimaat en radicaal vergroenen (zie Hoofdstuk 7). Bij de uitwerking van dit programma komt hergebruik van regenwater zeker aan de orde.

De klimaattoets wordt gehanteerd bij nieuwbouw ontwikkelingen. In de huidige wetgeving is het benutten van regenwater alleen toegestaan voor individuele woningen en het aanleggen van een collectief netwerk door de overheid is verboden.

Wat betreft Arnhem-Zuid, in een deel van Arnhem-Zuid speelt de rivier inderdaad een grote rol. Het meest invloedrijk is de rivier in situaties met hoge waterstanden. Het effect van de rivier op een deel van Arnhem-Zuid is dan goed te zien. Bij lage waterstanden op de rivier zakt het grondwater in een deel van Arnhem-Zuid wel weg, maar tot een bepaalde diepte. Daarna zorgt de aanvoer van grondwater vanaf de Veluwe voor een ondergrens. Dit is een natuurlijke situatie die sterk overeenkomt met de uiterwaarden.

6. In deze reactie wordt gevraagd om de geluidslast voor bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 te verminderen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie maakt deze inzet ook mogelijk maar is een visie op de lange termijn en beschrijft geen concrete acties en plannen voor de uitvoering. Het plaatsen van geluidschermen is daarom binnen de omgevingsvisie mogelijk.

In Hoofdstuk 5 het volgende opgenomen: “We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering. Voor een gezondere stad is de milieukwaliteit voor de hele stad belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is en dat er meer overlast is dan op een andere plek. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. Langs doorgaande wegen kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

7. In deze zienswijze wordt gevraagd of de aanleg van zonneparken in het buitengebied van Arnhem Noord strijdig is met de natuurbelangen, de bescherming van Natura 2000 gebieden en verrommeling veroorzaakt. Ze stelt voor om meer in te zetten op zonnepanelen op daken en afspraken met woningstichtingen

Antwoord gemeente

We staan we voor grote opgave van de energietransitie en regionale afspraken voor de energietransitie. Daarom onderzoeken we in het gebied rondom vliegbasis Deelen samen met partners naar de mogelijkheden voor het opwekken van zonne-energie. Deze gronden hebben nu een landbouw- en geen natuurbestemming en vallen niet onder de natura 2000 gebieden. De transitie en de ontwikkelmogelijkheden van dit terrein naar duurzame energiebronnen (klimaatlandschappen) wordt in de structuurvisie en de groenvisie al genoemd.
Daarbij komen de opbrengsten van de zonnevelden ten goede aan natuur- en bosherstel en vergroting van de biodiversiteit op de Arnhemse Veluwe.

Daarnaast stimuleren we inwoners, bedrijven en instellingen om zonnepanelen op hun dak te leggen, met lage renteleningen, maatwerkgesprekken en energiescans. Sinds 2019 is het aantal zonnepanelen op daken ruim verdubbeld, en deze stijging zet verder door. Het totale geschikte dakoppervlak van Arnhem is echter niet voldoende om de Arnhemse doelstellingen te halen. We hebben daarvoor ook zonnevelden nodig. Verder bekijken we

samen met Rijkswaterstaat en Prorail of de ruimte en de geluidschermen langs snelwegen en spoorlijnen te gebruiken zijn.

Volgens een masterstudie van de Wageningen University en Recearch (WUR) kan een zonneveld een positiever effect hebben op de biodiversiteit van een gebied dan wanneer het wordt gebruikt voor agrarische doeleinden (bv. kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn niet nodig). De opgave is dan ook 'natuurinclusieve zonneparken' te ontwikkelen zoals het zonneveld Koningspleij, langs de Rijn.

8. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor de toename van groen en bosterreinen in Arnhem Zuid als er ook meer woningen worden gerealiseerd.

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is dat we bij verstedelijking inzetten op verbetering van de leefbaarheid voor mens en dier. Daarbij hoort o.a. het omvormen van verharding naar groen, vergroten van de biodiversiteit, de bestaande openbare ruimte kwalitatief beter inrichten en nieuwe groene verbindingen maken vanuit wijken naar parken en groen in de omgeving. Een groot deel van de woningbouw opgave vindt plaats op terreinen of in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). De inzet is om hier zowel woningen toe te voegen maar ook om de verharding (rijbanen en parkeerplaatsen) om te vormen naar buurtgroen en parken.
Het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen staat ook opgenomen in hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie. De inzet hierbij is dat elke een inwoner vanuit zijn raam minimaal 3 bomen ziet, dat er 30 procent bladerdak in de wijk is en dat er binnen 300 meter groen van minimaal één HA aanwezig is.

9. In deze reactie wordt de visie onderschreven om met spoed woningen te bouwen en wordt ook gevraagd om een groter percentage sociale huurwoningen.

Antwoord gemeente

De trek naar de stad en de regio voor woningzoekende blijft aanwezig en vormt een uitdaging voor de toekomst. In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. We bouwen naar behoefte. Bij nieuwbouwprojecten verwachten we dat meer dan de helft van de woningen in de betaalbare segmenten ligt. De 'Woonvisie' vormt een verdere uitwerking van de omgevingsvisie; hierin worden de keuzes vastgelegd over de woningbouwprogrammering voor de komende jaren. Een nieuwe Woonvisie is aan het einde van dit jaar gereed. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Op die manier houden we ook onze wijken leefbaar en veerkrachtig. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

10. Men is benieuwd naar een onderbouwing van de extra woningen die na 2030 gebouwd moeten worden.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen Nieuwe woonvisie. Zie

verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

11. In de zienswijze wordt gesteld dat de groei van de stad nadelig uitpakt voor de groene inwoners van de stad

Antwoord gemeente

De focus van de verstedelijkingsopgave ligt in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen is natuurinclusief en klimaatadaptief ontwikkelen belangrijk. De gemeente heeft voor nieuwe woningbouw het puntensysteem natuurinclusief bouwen ontwikkeld. Deze wordt nu al bij nieuwe bestemmingsplannen in de regels opgenomen en straks bij het omgevingsplan, samen met de klimaattoets, juridisch geborgd en geldt dan voor bouwen en inrichten.

12. Zij vragen ook om meer agrarische grond rondom de stad te benutten voor woningbouw in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

Antwoord gemeente

We lossen de woningbouwopgave, in eerste instantie, binnenstedelijk op nabij HOV-knooppunten en voorzieningen zodat we bestaande infrastructuur kunnen benutten en geen nieuwe voorzieningen aanleggen. Als binnenstedelijk bouwen niet voldoende ruimte biedt kunnen we, op termijn, onderzoeken of agrarische terreinen aan de rand van de stad ook geschikt zijn. Daarom is het gebied ten zuiden van Rijkerswoerd opgenomen als onderzoekslocatie. Bouwen aan de randen van de stad en op agrarische gronden verder van het centrum zorgt voor meer automobiliteit en de aanleg van nieuwe infrastructuur en is minder duurzaam. De keuze voor binnenstedelijk bouwen zullen we in de definitieve MER gaan onderbouwen met o.a. een gevoeligheidsanalyse.

Veel van onze landbouwgebieden liggen in Natura 2000 gebieden en in het Geldersnatuurnetwerk. Hier willen we inzetten op de transitie naar duurzame landbouw of energielandschappen of zelfs de transitie naar natuur en niet naar een transitie naar woningbouw.
De omgevingsvisie richt zich alleen op het Arnhemse grondgebied en niet op onze buurgemeente wat niet betekent dat er geen afspraken met de regio gemaakt worden.

13. In deze zienswijze wordt aandacht en prioriteit gevraagd voor de bescherming van de flora en fauna in de stad. Er wordt o.a. gevraagd om meer agrarisch gebied te transformeren naar bos en natuurgebied.

Antwoord gemeente

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat ook de natuurwaarden in de stad moet toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier (zie hoofdstuk 5.2). In hoofdstuk 7 staat beschreven dat we aan de slag gaan met de uitwerking van beleid waarin we verbrede doelstellingen gaan formuleren voor dierenwelzijn en de ontwikkeling van een natuur inclusieve stad. Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen heeft de gemeente voor nieuwbouwwoningen het puntensysteem natuurinclusief bouwen in Arnhem ontwikkeld. De natuurtoets en de maatregelen catalogus natuurinclusief ontwikkelen en bouwen is opgesteld om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen.

We gaan aan de slag met een visie op stadslandbouw waarbij ook de transitie van landbouw naar een extensieve vorm van landbouw en of naar natuur (naast energie landschappen) aan de orde is.

14. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor een visie op stilte en rustgebieden conform Europese wetgeving.

Antwoord gemeente

Arnhem is op grond van de EU- richtlijn Omgevingslawaai verplicht om iedere vijf jaar in een actieplan aan te geven wat de gemeente doet om ernstige geluidsoverlast in de stad te beperken. In maart 2022 is het Actieplan omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld en voldoet Arnhem aan deze verplichting. In het actieplan gaat de meeste aandacht uit naar geluidsoverlast door het wegverkeer op gemeentelijke wegen. Met het actieplan worden stappen gezet om de geluidsbelasting te reduceren met als doel de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai te verminderen. Het actieplan volgt op de vastgestelde geluidsbelastingkaarten uit 2017. Ook in het kader van de Omgevingswet is een actieplan geluid een verplicht programma.

Ook gaan we aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers t.a.v. een gezonde leefomgeving (voor mens en dier) voort maar bevat ook wijzigingen gericht op gebiedsgerichte milieubenadering en het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad. In het huidige gebiedsgerichte geluidbeleid zijn al stiltegebieden aangegeven.

15. In deze zienswijze wordt aangegeven dat in de omgevingsvisie staat vermeld dat nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg mogelijk worden gevonden maar dat dit in strijd is met het bestemmingsplan en de voorschriften**.**

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: “Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden”.

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

16. De vraag wordt gesteld of de Omgevingsvisie Arnhem 2040 voldoet aan de Omgevingswet omdat in de omgevingsvisie rekening moet worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt.

Antwoord gemeente

Het college onderschrijft de genoemde beginselen en past deze ook toe in haar beleid en in de uitvoering van het beleid zoals bij vergunningverlening en gebiedsontwikkelingen. We zien dat deze beginselen niet expliciet benoemd of vertaald zijn in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit komt omdat de kaders in de visie met name strategisch van aard zijn en geen concrete maatregelen bevatten waar de beginselen direct op van toepassing zijn. Dat neemt echter niet weg dat het belangrijk is op de beginselen wel als zodanig te benoemen.
Om die reden stellen we voor in paragraaf 5.3 en in paragraaf 7.2 een aanvullende tekst op te nemen die ingaan op deze beginselen in relatie tot (de uitvoering van) de omgevingsvisie.

17. Tenslotte wordt gevraagd of de omgevingsvisie de Structuurvisie van Arnhem vervangt.

Antwoord gemeente

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2. De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie met uitzondering van de onderdelen de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om

Het toevoegen van een alinea aan "we maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit": Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel als mogelijk te beperken handteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)"

Het toevoegen van een alinea die ingaat op de milieubeginselen in paragraaf 7.2 van de omgevingsvisie.

"**Milieubeginselen als vertrekpunt**
Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten

opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht. Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico's voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico's zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico's die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma's, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico's dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid."

Reactie 13

Platform Religie Levensbeschouwing

Het Platform voor Religie en Levensbeschouwing vraagt aandacht voor een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed.

Antwoord gemeente

We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 14a

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

1. Het Kennisnetwerk Arnhem – Nijmegen (KAN) begint met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie van de gemeente Arnhem.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Het KAN heeft op de voorontwerp-omgevingsvisie een inspraak reactie gegeven en vraagt of de gemeente in deze fase de beantwoording die de gemeente op deze inspraakreactie heeft gegeven wil bevestigen?

Antwoord gemeente

Bij deze bevestigen we onze eerdere beantwoording

3. Gevraagd wordt om in de omgevingsvisie de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld te noemen en vraagt of er nog een algemene stadsvisie 2040 of 2050 wordt opgesteld die ingaat op het sociale en het economische beleid.

Antwoord gemeente

De Visie uit 1998 is geen geldend beleid meer en noemen we daarom niet. De omgevingsvisie is na vaststelling het integrale richtinggevend kader voor de ontwikkeling van de stad en richt zich ook op sociale en economische thema's. Het opstellen van een stadsvisie is dan ook niet nodig.

4. De Stadsvisie 2015 moet volgens het KAN geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.

Antwoord gemeente

De genoemde Visie 2015 uit 1998- is destijds als input gebruikt voor de huidige structuurvisie. Bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn de uitgangspunten uit de huidige structuurvisie het vertrekpunt geweest. Deze uitgangspunten zijn in de omgevingsvisie geactualiseerd naar de huidige ambities en uitdagingen. Hierbij is rekening gehouden met actueel beleid van de gemeente Arnhem, de regio, de provincie en het Rijk.

5. Het KAN vind dat de gemeenteraad het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad - weliswaar in oude samenstelling - het stuk al vastgesteld.

Antwoord gemeente

Vanwege de kaderstellende rol die de gemeenteraad heeft onder de Omgevingswet heeft de gemeenteraad het voorontwerp vastgesteld en stelt de raad ook de definitieve versie vast.

6. Het KAN wil graag gebruik maken van het spreekrecht bij de behandeling van de vaststelling van de visie door de gemeenteraad

Antwoord gemeente

Alle indieners van een zienswijze worden benaderd door de griffie met de vraag of zij bij de behandeling gebruik willen maken van het spreekrecht.

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de

geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.

Antwoord gemeente
Goed te vernemen dat het KAN deze kenschets steunt.

8. Het KAN stelt dat Arnhem centrum is tussen Randstad en Ruhrgebied en trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Het KAN leest bevestigende woorden in de omgevingsvisie voor deze stellingen.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

9. Arnhem is volgens het KAN een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn. De aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

10. Het KAN mist Rozendaal in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.

Antwoord gemeente
Het gaat hier niet om een uitputtende lijst, de kernen noemen we alleen als voorbeeld.

11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.

Antwoord gemeente
De NOVI en POVI noemen we in de omgevingsvisie. De NOVEX-status van het gebied spoorzone oost is ook een relevent kader en voegen we toe aan de omgevingsvisie. We zijn bekend met de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe omgevingsvisies. Hier hebben we afstemming over. Deze documenten maken geen onderdeel uit van de omgevingsvisie.

12. “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem.” De tweede zin lijkt niet goed te lopen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

13. In paragraaf 2.4 is de naam ‘Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen’ niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

14. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem ruimte geeft aan alle culturen. KAN onderstreept dit graag met de Raad.

Antwoord gemeente
We nemen hier kennis van.

15. Het KAN vraagt zich af of de gemeente het zorgelijk vindt dat het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, uitdijt. Het KAN is van mening dat dit juist iets positiefs is.

Antwoord gemeente
We beschrijven hier één van de trends en ontwikkelingen waar we meet te maken hebben als het gaat om de ontwikkeling van de stad en vellen geen oordeel over deze ontwikkeling.

16. Het KAN vraagt of de RES 1.0 in de omgevingsvisie is meegenomen.

Antwoord gemeente
Ja de RES is uitgangspunt.

17. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Antwoord gemeente
We dagen het KAN uit om hier een poging aan te wagen. Wat het aantal keer ook is, feit blijft dat we maar 1 x Arnhem hebben en dat we het daarmee moeten doen. Om die reden is samen met de stad gekomen tot afwegingsprincipes en keuzes die bijdragen aan zorgvuldig ruimtegebruik waar we zoveel mogelijk maatschappelijke behoeften mee kunnen vervullen.

18. Het toekomstbeeld in hoofdstuk 4 geeft volgens het KAN de uitdagingen helder aan. Het KAN raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

Antwoord gemeente
In de thematische uitwerkingen in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 7 gaan we nader in op de wijze waarop we deze uitdagingen vormgeven in beleidsuitwerkingen die te zijner tijd aan de raad ter besluitvorming worden voorgelegd.

19. Het KAN geeft aan dat Arnhem geen onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley, wat wel beweerd wordt in de tekst. Het KAN vraagt vervolgens of de gemeente in deze reactienota in wil gaan op de reactienota op de Verstedelijkingsstrategie.

Antwoord gemeente
Arnhem is inderdaad geen onderdeel van de Food Valley en we verduidelijken dit in de tekst. We zien geen aanleiding om in te gaan op de reactienota van de verstedelijkingsstrategie aangezien er geen inhoudelijk punt wordt gemaakt in de zienswijze.

20. Het KAN vindt het versterken van de Arnhemse identiteit een goede doelstelling en onderschrijft het contrast wat beschreven wordt in de omgevingsvisie. Het KAN vindt ook dat de kloof ondervangen moet worden.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en kunnen aangeven dat het verminderen van de sociale ongelijkheid in de stad uitgangspunt is in de omgevingsvisie.

21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en het is goed te vernemen dat het KAN dit uitgangspunt steunt.

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.

Antwoord gemeente
We zien niet direct de relatie met de ontwerp-omgevingsvisie maar nemen kennis van deze suggestie.

23. De stad kent veel historische gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.

*An***twoord gemeente**
We sluiten ons aan bij dit standpunt. In paragraaf 5.1 gaan we nader in op de wijze waarop we ons erfgoed nog beter beleefbaar willen gaan maken.

24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.

Antwoord gemeente
Dit is onderdeel van de uitvoering van de omgevingsvisie en als zodanig benoemd in hoofdstuk 7.

25. De wijkvisies - genoemd op pagina 37 - zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms en met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.

Antwoord gemeente
Wijkvisies zouden inderdaad een instrument kunnen zijn om de behoeften uit de wijken te kunnen verbinden aan stedelijke opgaven maar de behoefte aan een wijkvisie moet vooral uit de wijk zelf komen evenals de wijze waarop deze tot stand komt.

26. Het KAN benoemt graag de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens en de Rijkerswoerdse Plassen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente
De gemeente Arnhem voert geen beleid over onderdelen die buiten haar grondgebied vallen en zien geen meerwaarde in het noemen van deze oppervlaktewateren. Wel constateren we dat de Rijkerwoerdse plassen een belangrijke recreatieve functie hebben voor Arnhemmers.

27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het Nationaal Programma Landelijk Gebied hoort hier een plekje in te krijgen.

Antwoord gemeente

Dit sluit goed aan op het advies van de commissie MER. Naar aanleiding van dit advies hebben we de haalbaarheid van onze visie in relatie tot stikstof nader onderzocht. Tevens hebben we de toekomst van de landbouwgronden hierbij betrokken. Voor meer informatie verwijzen we naar de aanvulling MER die als bijlage bij de omgevingsvisie is opgenomen.

28. Het KAN vraagt in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de omgevingsvisie. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten.

Antwoord gemeente

De woondeal en het beleid op rijksniveau is mede van invloed op de omgevingsvisie en deze zijn zeker betrokken. De woondeal komt op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en speelt ook een belangrijke rol in de gebiedsontwikkeling van Kronenburg in Arnhem Zuid en Spoorzone Oost in Arnhem Oost.

29. Het KAN stelt dat de toekomstige Rijnlijn (lijn 352) en de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoom) belangrijk HOV-verbindingen zijn en genoemd mogen worden.

Antwoord gemeente

De rijnlijn komt op verschillende plekken terug in de omgevingsvisie omdat dit een nieuwe ontwikkeling is, we zijn terughoudend met het noemen van bestaande OV-lijnen omdat dit voor de visie van weinig toegevoegde waarde is en niet bijdraagt aan de leesbaarheid van de visie.

30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de omgevingsvisie en dat is positief.

Antwoord gemeente

Goed te vernemen dat het KAN deze ambitie steunt.

31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES

Antwoord gemeente

We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

32. Het spoor vormt een behoorlijke barrière om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.

Antwoord gemeente

Dank voor de suggesties, het verbeteren van de bereikbaarheid van de parken vanuit de binnenstad is een belangrijk onderdeel van de gebiedsuitwerking voor het centrum.

33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.

Antwoord gemeente

Goed te vernemen dat dit bijdraagt aan de leesbaarheid.

34. Het KAN vraagt wat in de omgevingsvisie wordt bedoeld met dat ‘de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel’? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?

Antwoord gemeente

Hiermee bedoelen we dat op die plekken de bebouwing geïntensiveerd kan worden en dat functiemenging hier mogelijk is, dus naast wonen zijn dit werken en publiekgerichte functies.

35. Het KAN merkt op dat de plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen witte komborden moeten zijn omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken.

Antwoord gemeente

De kleur van komborden valt buiten de scope van de omgevingsvisie.

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Het KAN mist een lijstje van de uitwerkingen die volgen en ziet graag dat de uitwerkingen altijd algemeen ter inzage worden gelegd voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie

Antwoord gemeente

Hoofdstuk 7 omvat per thema een actueel overzicht van de uitwerkingen die we met de kennis van nu denken te moeten doen. Per uitwerking bepalen we welk participatieproces en procedure daarbij het meest passend is.

37. Het KAN verzoekt de gemeente om duidelijkheid te geven over de Stadsvisie 2015 uit 1998. Komt deze te vervallen of komt er en nieuwe?

Antwoord gemeente

De stadsvisie 2015 uit 1998 is input geweest voor de structuurvisie uit 2012 maar nooit op zich zelf staand beleid geweest. De visie kan als vervallen beschouwd worden en er komt geen nieuwe stadsvisie. De omgevingsvisie zoals die nu ter besluitvorming voor ligt aan de gemeenteraad vormt daarmee de strategische ruimtelijke koers voor de stad.

38. Het KAN benoemt het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem. Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Het KAN heeft hierover aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Het KAN verzoekt om dat document te bezien en te betrekken en te benoemen bij het vaststellen van deze visie.

***A*ntwoord gemeente**

Uitgangspunt voor de kader in de regionale context is het beleid van de provincie zoals opgenomen in de Gelderse omgevingsvisie en de afspraken die we maken in het verband van de Groene Metropoolregio.

39. Het KAN gaat er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Antwoord gemeente

Het grootste deel van de stukken met betrekking tot de omgevingsvisie staan op onze website. We streven er naar om op zo kort mogelijke termijn alle relevante stukken via onze website toegankelijk te maken. Uitgangspunt hierbij is dat we voldoen aan de wettelijke verplichting digitale toegankelijkheid overheid. Dit kan betekenen dat we bepaalde stukken eerst nog moeten bewerken. Tot die tijd kunnen we de stukken op verzoek toezenden.

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.

Antwoord gemeente

De Euregio Rijn Waal is inderdaad goed om te benoemen in relatie tot de internationale context en voegen we toe in hoofdstuk 2

41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de omgevingsvisie betrokken te worden.

Antwoord gemeente

We waarderen de betrokkenheid van het KAN en zien de inbreng bij de verschillende uitwerkingen van de omgevingsvisie of de actualisatie van de omgevingsvisie in de toekomst graag tegemoet.

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zoals die met de stad tot stand is gekomen sluit erg aan bij de ambities van het college, afgezien van enkele kleine aanscherpingen zijn er geen grote wijzigingen doorgevoerd door het nieuwe college.

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heeft het KAN niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is bekend.

Antwoord gemeente

Het gaat inderdaad om dit document. We zorgen voor een linkje naar dit document in hoofdstuk 1 waar we ingaan op de totstandkoming van de omgevingsvisie.

44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?

Antwoord gemeente

Op 15 maart 2021 zie ook: Document Arnhem - Getekend raadsbesluit - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet is aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.

Antwoord **gemeente**

Totdat de betreffende beleidsuitwerkingen zijn vastgesteld blijft het genoemde beleid vooralsnog gelden. We kunnen dus niet aangeven welk beleid komt te vervallen.
We zullen wel verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 vooralsnog van kracht blijven. En welke andere aspecten daarmee komen te vervallen.

46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.

Antwoord gemeente
We nemen deze conclusie van het KAN voor kennisgeving aan.

47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente
De omgevingsvisie pretendeert niet een overzicht te zijn van alle actuele beleidskaders, maar stipt daar waar relevant een aantal aan.

48. Het KAN verzoekt de gemeente te bevestigen dat de gemeente naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.

Antwoord gemeente
Ja die onderschrijven we.

49. Graag leest het KAN in de omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.

Antwoord gemeente
In de omgevingsvisie staat dat Arnhem ruimte maakt voor de opwek van schone energie. Onze opvatting is dat kernenergie daar niet onder valt.

50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?

Antwoord gemeente
Ja dat klopt de reden is dat er op basis van de huidige inzichten bij het Rijk en de provincie onvoldoende draagvlak is om deze ambitie binnen de termijn van 2040 uit te voeren.

51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.

Antwoord gemeente
We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

52. Op het OER zal het KAN separaat ingaan.

Antwoord gemeente
Zie beantwoording 14b

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om:
- de benaming voor de Groene Metropoolregio consequent door te voeren in de visie;
- in hoofdstuk 1 een link naar het participatiedocument toe te voegen;
- aan hoofdstuk 2 de NOVEX toe te voegen.
- in hoofdstuk 2 bij de samenwerkingsverbanden ook de Euregio Rijn Waal toe te voegen
- in hoofdstuk 2 de zin “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het

Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." aan te passen zodat deze goed loopt.
- in hoofdstuk 4 de teksten over de Food Valley aan te passen, zodat niet de indruk kan ontstaan dat Arnhem onderdeel is van de Regio Food Valley
- in hoofdstuk 7 te verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 van kracht blijven

Reactie 14b

Aanvullende zienswijze op het OER, Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

Van het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen hebben we een aanvulling op de zienswijze ontvangen die ingaat op de Omgevingseffectrapportage.

1. Het rapport geeft helder weer dat de omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Het Kennisnetwerk ziet hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen.

Antwoord gemeente

We hebben met deze omgevingsvisie al een brug gemaakt naar sociale onderwerpen. Deze omgevingsvisie gaat niet alleen over klassieke ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid.
De kern blijft dat de omgevingsvisie een integrale visie is waarin strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn staan.

2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de omgevingsvisie. Volgens de indiener van de zienswijze is dit niet geheel waar: want het voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.

Antwoord gemeente

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorgelopen:

	Toelichting	Producten
Stap 1	- Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument - Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 2	- Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 3	- Opstellen MER-rapport - Raadplegen partners in de regio - Advies commissie MER - Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	- MER-rapport - Advies commissie MER - Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	- Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport - Ter inzage periode - Definitief besluit Omgevingsvisie - Digitaliseren Omgevingsvisie	- Ontwerpbesluit - Zienswijzen - Definitief besluit

Tabel 1 Proces totstandkoming van de omgevingsvisie

Door in het MER de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken, kregen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage. Zo zijn de processen van MER en omgevingsvisie parallel aan en interactief met elkaar verlopen.

3. In de zienswijze geeft het Kennisnetwerk aan dat uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de omgevingsvisie staan, er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden.
Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?

Antwoord gemeente

De PlanMER en Passende beoordeling heeft voor iedereen ter inzage gelegen. Van de Provincie Gelderland hebben we op dit onderdeel geen reactie ontvangen.

4. De zienswijze gaat in op de tabel 0.2: scoren alle ontwikkelingen redelijk tot goed? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan?

Antwoord gemeente

Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is dat de bouw van woningen op

drukke plekken naar verwachting leidt tot meer geluidhinder op deze locaties.

5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. In de zienswijze wordt gevraagd om een reactie op deze strijdigheden.

Antwoord gemeente

De strijdigheden beperken zich tot de ambities. Om deze reden zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimte vragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie.
Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes.

6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?

Antwoord gemeente

Hier is juist de Regionale Energiestrategie voor bedoeld. De samenwerkende overheden gaan nu alle informatie verzamelen om de zoekgebieden voor windturbines en zonnevelden in de RES 2.0 te kunnen bepalen. Voordat de regio besluit worden eerst de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport. Daar komen bovengenoemde strijdigheden aan bod.

7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen?

Antwoord gemeente

Ja de aanbevelingen uit de PlanMER voeren we door bij toekomstige beleids- en gebiedsuitwerkingen

8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Worden deze aanbevelingen overgenomen?

Antwoord gemeente

Ja deze nemen we over.

9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?

Antwoord gemeente

De Omgevingsvisie Arnhem 2040 heeft een duidelijke prioritering in de visie op mobiliteit. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer.

De mobiliteitstransitie richt zich op een verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid. Hierbij koppelen we de mobiliteitsopgaven aan de verstedelijkingsopgaven en de gezondheid van onze inwoners. Dit wordt de komende periode nader uitgewerkt in een Duurzaam Mobiliteitsplan.

10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Wordt dit gedeeld?

Antwoord gemeente

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht o.a. op een langetermijnvisie voor een circulaire economie.

Reactie 15

Stichting Scoren doe je samen

1. De stichting geeft complimenten over de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. De stichting vindt het belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in de omgevingsvisie en rekent erop dat de sport en gezondheidsnota vertaald wordt in de visie.

Antwoord gemeente

De nota gezond en fit is uitgangspunt geweest voor de omgevingsvisie en waar mogelijk zijn deze vertaald in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

3. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de noden van de jeugd. De stichting vind het een goede aak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn en ziet graag dat de Nota jeugdbeleid 2021-2025 terug te zien is in de visie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema's. de nota jeugdbeleid 2021-2025 is daarom ook niet direct onderdeel van de omgevingsvisie maar speelt indirect wel een rol. Dit is met name zichtbaar in de samenhang tussen ontwikkelingen zoals spoorzone Oost in relatie met de meer sociale Arnhem Oost aanpak. Door te zorgen voor betaalbare woningbouw, een uitnodigende openbare ruimte, passende werkplekken, scholen en maatschappelijke

voorzieningen dragen we bij aan de sociale ontwikkeling van jonge Arnhemmers.

4. In paragraaf 4.2 mist de stichting een kopje gezondheid. In de fysieke leefomgeving moet ruimte zijn om te bewegen en de stad moet leefbaar zijn waar iedereen zich fijn voelt.

Antwoord gemeente

Het aspect gezondheid is een doorsnijdend thema dat in veel van de genoemde onderdelen in paragraaf 4.2 terugkomt. De concrete ambities voor het thema gezondheid zijn te vinden in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

5. De stichting stuurt ter verdieping de door hen opgestelde notitie van Nijmegen West naar Arnhem Oost toe met het verzoek om deze te betrekken bij het vervolg en de vraag om reflectie.

Antwoord gemeente

Dank voor het toezenden van de notitie. De inhoud sluit zoals de notitie zelf ook al aangeeft goed aan bij de Nota jeugdbeleid 2021-2025 en het Nationaal Programma Arnhem oost.

6. Tenslotte verzoekt de stichting de gemaakte opmerkingen ook te betrekken bij de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Antwoord gemeente

De opmerkingen van deze zienswijze komen overeen met de inhoud van de omgevingsvisie en vragen dan ook niet om een bijstelling van de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 16
PSP ’92

1. PSP’92 vraagt of de gemeente de stelling deelt dat de omgevingsvisie de vraag ‘Wat is Arnhem’ moet beantwoorden.

Antwoord gemeente
Ja en dit is in de visie ook nog eens bevestigd in paragraaf 2.1 waarin de Arnhemse identiteit de basis is voor de ontwikkeling van de stad.

2. PSP’92 vraagt of het college de waarden onderschrijft die de PSP nastreeft als het gaat om het voorkomen van massaliteit, kaderloosheid en voorzien in sociale cohesie en het ruimte geven aan politieke minderheden en mensen met gewetensbezwaren.

Antwoord gemeente
Het college onderschrijft de universele rechten van de mens en streeft er naar om bij te dragen aan de Global Goals.

3. PSP’92 is van mening dat de global goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden en vraagt zich af of met deze doelstellingen rekening is gehouden in de omgevingsvisie. Het verzoek is om per doelstelling te beargumenteren of en op welke wijze er rekening mee is gehouden.

Antwoord gemeente
De global goals richten zich op het brede spectrum van duurzame ontwikkeling. De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema’s. In tabel 1.1. geven we aan of er een relatie is met een doelstelling en op welke manier de omgevingsvisie bijdraagt of rekening houdt met dat doel.

Global Goal	**Relatie en invulling met de Omgevingsvisie Arnhem 2040**
Geen armoede	De omgevingsvisie erkend dat Arnhem ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler en socialer wordt. Daarnaast is het voorkomen of verkleinen van energiearmoede een belangrijk thema in de visie.
Geen honger	De visie richt zich niet op dit thema.
Goede gezondheid en welzijn	In paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie noemen we concrete doelstellingen die we in de fysieke leefomgeving kunnen doen om de gezondheid en het welzijn van Arnhemmers te verbeteren.
Kwaliteit onderwijs	De omgevingsvisie richt zich niet direct op de kwaliteit van het onderwijs. Wel is de ambitie voor een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector onderdeel van het toekomstbeeld in hoofdstuk 4. Daarnaast zet de omgevingsvisie in op voldoende, passende en goed bereikbare onderwijslocaties in de stad.
Gender gelijkheid	De visie richt zich niet op dit thema.
Schoonwater en sanitair	Schoon water is onderdeel van de thematische uitwerking Een groene, gezonde en veilige stad’ in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.
Betaalbare en duurzame energie	Onderdeel van de energietransitie is het voorkomen van energiearmoede. Deze ambitie is onderdeel van het toekomstbeeld Arnhem 2040 zoals opgenomen in hoofdstuk 4. In paragraaf 5.6 laten we zien hoe we dit voor elkaar gaan krijgen.
Eerlijk werk en economische groei	Deze global goal is in het toekomstbeeld voor Arnhem in hoofdstuk 4 verwoord als ‘Een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid’. In

	paragraaf 5.3 werken we dit verder uit. Onder andere door te investeren in mensen en ons te richten op de dingen waar we nu ook al goed en sterk in zijn: de energiesector, de creatieve sector, ontwerp en cultuur.
Industrie innovatie en infrastructuur	Een belangrijk speerpunt in onze economische ambities is koploper worden in de energietransitie en circulariteit. Dit is uitgewerkt in paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie. Paragraaf 5.5. richt zich op onze infrastructuur en de rol die schone mobiliteit daarin speelt.
Ongelijkheid verminderen	Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Dit uitgangspunt kom op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en richt zich op gezondheid, mobiliteit, wonen, economie en energie. Daarnaast is het streven naar gelijkheid één van de vier afwegingsprincipes in de visie.
Duurzame steden en gemeenschappen	Duurzaamheid is een thema dat in alle onderdelen van de omgevingsvisie tot uiting komt en de basis voor de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3.
Verantwoorde consumptie en productie	Dit komt in de omgevingsvisie tot uiting in de circulaire ambities en versterken we verder in de definitieve omgevingsvisie door de aandacht voor stadslandbouw en lokale voedselproductie.
Klimaatactie	De omgevingsvisie committeert zich aan de opgave op klimaatneutraal te zijn in 2050 en formuleert daar in paragraaf 5.6 een breed pallet aan acties voor. Maar ook de verstedelijkingsstrategie die uitgaan van binnenstedelijke ontwikkelen met functiemenging en ruim baan aan schone mobiliteit draagt bij aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen.
Leven in het water	In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de waterkwaliteit en onze inspanningen om deze te verbeteren.
Leven op het land	Dat geld ook voor het leven en de biodiversiteit op het land. Ook deze inspanningen zijn opgenomen in paragraaf 5.2
Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	De omgevingsvisie richt zich niet direct op vrede. Veiligheid is wel een belangrijk thema dat onderdeel is van de thematische uitwerking groene, gezonde en veilige leefomgeving in paragraaf 5.2. De relatie met sterke publieke diensten ligt in de regie die de gemeente pakt in het fysiek domein op doelen te behalen. We zijn ervan doordrongen dat de opgaven alleen mogelijk zijn als we als overheid actief opereren in de gebiedsontwikkeling en stevige kaders en financiële middelen inzetten. Dit is uitgewerkt in hoofdstuk 8.
Partnerschap op doelstellingen te bereiken	We beseffen dat het behalen van de ambities uit de omgevingsvisie alleen mogelijk is als we dit samen met de stad en met onze (bestuurlijke) partners doen. Hoe we dat willen doen is opgenomen in hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie.

Tabel 1 Global Goals in relatie tot de Omgevingsvisie Arnhem 2040

4. PSP'92 bepleit ten aanzien van de economische ontwikkeling voor meer samenwerking in de regio en met wijken onderling.

Antwoord gemeente

Samenwerking op alle (bestuurlijke) niveaus van Europa tot buurt is essentieel om de doelen uit de omgevingsvisie te bereiken. In paragraaf 2.2 gaan we nader in op onze positie in de verschillende schaalniveaus. We erkennen dat er in Arnhem grote verschillen

bestaan tussen wijken en dat die vragen op een gebiedgerichte aanpak. Daarnaast start iedere thematische uitwerking met de regionale context en gaan we in hoofdstuk 8 ook uitgebreid in op de samenwerking.

5. Er wordt gepleit voor een flexibele houding ten aanzien van ruimtelijke initiatieven met minder lastendruk.

Antwoord gemeente

De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee.

6.Het recht op een rustdag voor iedereen.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

7. Er moet aandacht zijn voor de drie economische V's als het gaat om toerisme: Vervoer, Vertier en Verblijf.

Antwoord gemeente

Toerisme is een belangrijk onderdeel van onze economie en we erkennen dat dit belangrijke aspecten zijn voor dit thema.

8. PSP'92 vindt dat er plaatsen moeten worden aangewezen waar graffiti is toegestaan, daarbuiten moet het verboden worden. In de openbare ruimte moet er vrijheid zijn voor kunst en culturele uitingen.

Antwoord gemeente

Arnhem is een creatieve en cultuurstad en stimuleert creativiteit en kunst en cultuur in de openbare ruimte. De stad kent een legale graffiti plek aan de Boterdijk.

9. PSP'92 staat voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem en de namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

10. Graag ziet PSP'92 een regenboogpad in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem vindt het belangrijk dat Arnhemmers zich thuis en welkom voelen in hun stad. Diversiteit is één van de speerpunten uit het Programma Meedoen in Arnhem. We blijven investeren in acceptatie en empowerment van de Arnhemse LHBTI personen. In de regenboogagenda van Arnhem voor 2020-2022 is opgenomen dat we als gemeente vinden dat het regenboogpad moet blijven bestaan, juist om uit te stralen dat diversiteit van blijvend belang is.

11. Er moet meer ruimte zijn in de wijken voor de Arnhemse vlag.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

12. Er moet aandacht zijn voor archeologie en erfgoed in de wijken.

Antwoord gemeente

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie en Arnhem kent relatief veel beschermde stadsgezichten en monumentale parken. Daarnaast heeft Arnhem een boeiende en bijzondere historie waarvan veel nog terug te vinden is. In paragraaf 5.1 van de omgevingsvisie laten we zien hoe we aandacht geven aan archeologie en erfgoed in onze stad en onze wijken.

13. PSP'92 wil dat bestuur en burger samen een probleem in de wijk oplossen door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij de besluitvorming en blijvend contact bij de uitvoering.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem is het hier mee eens. Een belangrijk uitgangspunt bij het uitvoeren van de omgevingsvisie is daarom ook participatie. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in. Daarnaast heeft de gemeente als onderdeel van de implementatie van de Omgevingswet de handreiking 'betrek de buurt bij uw bouwplan' ontwikkeld. In deze handreiking zitten spelregels voor participatieprocessen.

14. PSP'92 wil dat de ruimtelijke ordening rekening houdt met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is deze wens uitgangspunt. We hebben het behoud van landschap, natuur en openbaar groen onderdeel gemaakt van de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3 en de verstedelijkingsladder.

15. Een Stadsforum moet vrij kunnen brainstormen over de ruimte in de stad.

Antwoord gemeente

Dit onderwerp valt buiten de scope van de omgevingsvisie. Wel kunnen we aangeven dat het onze ambities is dat de gemeente in het kader van burgerparticipatie wil gaan weken met burgerberaden.

16. Er moet aandacht zijn voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkelijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is en doet suggesties zoals gratis openbaar vervoer, aangepaste tijden in het onderwijs, verkeerslichten met wachtindicatie, het integreren van oplaadpunten voor scootmobielen in oplaadpalen, stimuleren van deelvervoer en rekening houden met het gebruik door kwetsbare groepen.

Antwoord gemeente

In paragraaf 5.5 gaan we uitbereid in op onze mobiliteitsaanpak. De genoemde suggesties passen goed in de aanpak die we voorstaan en een deel hiervan wordt verder uitgewerkt in het nog op te stellen mobiliteitsplan als uitwerking van de omgevingsvisie.

17. PSP'92 bepleit een goede omgang met de schepping en wil aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken en doet ook hier een aantal suggesties zoals het zelf laten produceren van energie door consumenten

al dan niet in collectief verband, voedselbossen en wijkmoestuinen en een betere bescherming van bijen.

Antwoord gemeente

Aandacht voor klimaat, energie en natuur vinden we als gemeente zeker nodig en komt dan ook uitbereid aan bod in de omgevingsvisie. Klimaat en energie en collectieve vormen van energieopwekking is opgenomen in paragraaf 5.6 van de omgevingsvisie. Het behoud en de versterking van de biodiversiteit is onderdeel van paragraaf 5.2. We vinden dat lokale voedselvoorziening nog onvoldoende een plek heeft in de omgevingsvisie. We stellen de gemeenteraad daarom voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

18. PSP'92 bepleit een duidelijk beleid voor afvalinzameling.

Antwoord gemeente

De gemeente is voorstander van duidelijk beleid op dit thema en werkt hier ook hard aan. Het beleid voor afvalinzameling valt echter buiten de scope van deze omgevingsvisie en kent een eigen proces.

19. Particulieren en ondernemingen moeten de kans krijgen om groenonderhoud te adopteren.

Antwoord gemeente

Dit is mogelijk in onze gemeente. We verwijzen u hiervoor door naar:
Uw buurt groener maken - Gemeente Arnhem

20. Er moet ruimte zijn voor natuurlijke, sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

We zien dit als voorwaarde voor veilige, leefbare en gezonde wijken. In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de manier waarop we onze openbare ruimte in willen zetten om onze stad groener, gezonder en veiliger willen maken. Ook bij de gebiedsuitwerking zoals in kronenburg zetten we in op meer ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

21 PSP'92 vraagt zich af of rekening is gehouden met de Stadsvisie en de Structuurvisie.

Antwoord gemeente

Ja, deze eerdere visies zijn betrokken in de voorbereiding van de omgevingsvisie. Een groot deel van de beleidsuitgangspunten uit deze eerdere visies staan nog steeds overeind en zijn onderdeel van de omgevingsvisie. Het gaat dan bijvoorbeeld om het landschap en onze cultuurhistorie, het belang van onze binnenstad en andere belangrijke werklocaties.

22. PSP'92 wil graag de reactie van de provincie, het waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen en weten welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie kent een uitgebreid voortraject. We zijn begonnen met een klankbordgroep om samen te kijken hoe we de stad konden betrekken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie. Voor een overzicht van het participatietraject verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Buiten de termijn

Reactie 17

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden

De VGGM merkt op dat het thema veiligheid en gezondheid nog verdere uitgewerkt zal worden in de beleidsontwikkeling. Daarbij geven zij het advies om bij deze uitwerking het Beleidsplan Veiligheidsregio, met daarbij het regionaal risicoprofiel, mede als uitgangspunt mee te nemen. De VGGM geeft graag een bijdrage aan deze beleidsuitwerking.

Antwoord gemeente

Bedankt voor het aanbod. Bij de verdere beleidsuitwerking zullen we zeker contact opnemen met de VGGM om ervoor te zorgen dat het thema veiligheid en gezondheid goed verankerd wordt in ons beleid. Daarbij nemen we het beleidsplan mee.

4. Actualisaties

In de periode tussen het ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie heeft nog een aantal actualisaties plaatsgevonden die relevant zijn voor de omgevingsvisie.

Het gaat om:

- Beleidsactualisaties
- Gebiedsuitwerkingen
- Doorwerking

De genoemde aanpassingen leiden niet tot koerswijziging in de visie, ze gaan slechts om beperkte actualisatie. We stellen de gemeenteraad de volgende actualisaties voor:

Beleidsactualisaties

Hoofdstuk 5.1
Een aantrekkelijk Arnhem

In het kaartbeeld bij afbeelding 5.4 (**cultuurhistorische attributen van Arnhem**) is de zone met militaire terreinen op sommige locaties verkeerd ingetekend. We stellen voor dit aan te passen naar de feitelijke situatie.

Hoofdstuk 5.2
Een groene, gezonde en veilige stad

Aan de alinea **We beperken overlast van extreme buien** stellen we voor het volgende toe te voegen: *“Ook gaan we aan de gang met de opvolger van het gemeentelijke rioleringsplan (GRP). Daarmee maken we onze wettelijke verplichtingen en zorgtaken inzichtelijk voor onze burgers en bedrijven en het maakt de besteding van de rioolheffing inzichtelijk”*

Gebiedsuitwerkingen

In zijn algemeenheid stellen we voor om de gebieden, kaarten en legenda accuraat te maken naar de stand van zaken van de betreffende ontwikkelperspectieven. Voor de ontwikkelgebieden specifiek stellen we de volgende aanpassingen voor:

Hoofdstuk 6.4
Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

- In de alinea **Verbonden** de tekst “*Hierdoor wordt het gebied goed bereikbaar met openbaar vervoer (OV) en verschuift de focus van auto naar lopen en fietsen door groene straten*” te vervangen voor “*Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad*”;
- De plankaart aan passen zodat de begrenzing van het winkelcentrum Presikhaaf loopt tot aan het Lange Water;
- Onderzoekslocatie ontwikkelen woonwerk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen voor Presikhaaf 3 vergroten zodat duidelijk is dat het winkelcentrum Presikhaaf en de Houtmanstraat hier bij horen;
- De windturbine ten westen van de Nieuwe Haven verwijderen van de plankaart;
- IJsseloord 2 is in de ontwerp-omgevingsvisie opgenomen als verdichtingslocatie voor kantoren. Dit is niet juist, dat zullen we aanpassen op de kaart

Hoofdstuk 6.6
Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

- Bij de beschrijving over de **natuurzone ten noorden van de Koningsweg** de tekst "*het toevoegen van nieuwe woonfuncties en bedrijvigheid zijn hier niet gewenst*" verduidelijken door deze te vervangen voor: "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is niet gewenst*";
- Bij de beschrijving van de **natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg** de tekst "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg*." vervangen voor "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg*."

Doorwerking

Thematische beleidsuitwerkingen

Arnhem aantrekkelijke stad

Onder "We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad.
Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- We gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- Bij het door ontwikkelen van onze welstandsadvisering wordt ook de advisering van kwaliteitsteams bij de verstedelijkingsgebieden toegevoegd;
- Ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief, energieneutraal, circulair en natuurinclusief bouwen verplaatsen naar Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Onder "Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- De Erfgoedverordening 2017

Arnhem groene, gezonde en veilige stad

Onder de tekst "We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende aan toe te voegen:

- We gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan

Onder de tekst "Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Actieplan Omgevingslawaai 2013 veranderen in Actieplan Omgevingslawaai 2023.
- Actieplan wateroverlast veranderen in Aanpak wateroverlast in Arnhem- Noord 2015
- Strategie klimaatadaptatie 2030 wijzigen in Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030
- De bodemkwaliteitskaart is onderdeel van de Nota bodembeheer, deze niet meer apart benoemen .
- Het toevoegen van de Visie spoorgeluidmaatregelen 2017
- Het toevoegen van het gemeentelijk Rioleringsplan van 2014-2018

Arnhem vitale stad

Onder de tekst "Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Visie op werklocaties (in voorbereiding) wijzigen naar Visie Werklocaties Arnhem 2040;

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen de gemeenteraad voor om de tekst in deze alinea in zijn geheel te vervangen voor:

"We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Zaken die we daarbij oppakken zijn:

- *ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;*
- *koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners*
- *ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;*
- *ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;*
- *Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen.*
- *Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad*
- *Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek*

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:

- *Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019*
- *Accentnota fiets 2019-2024*
- *Nota Bereikbare Binnenstad 2017*
- *OV-visie Arnhem-Nijmegen*
- *Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023*
- *Fietsparkeerplan binnenstad*
- *Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025"*

Hoofdstuk 7.3
Thematische beleidsuitwerkingen

Om de koppeling met de structuurvisie te verduidelijken stellen we voor om de volgende tekst toe te voegen aan deze paragraaf:

"Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2."

Bijlage: Gebundelde zienswijzen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

Bijlage

Gebundelde zienswijzen

Geanonimiseerd

GEMEENTE Arnhem

Zienswijze 1

Projectsecretaris omgevingswet

Van: [redacted]@gmail.com>
Verzonden: maandag 19 december 2022 13:13
Aan: Projectsecretaris omgevingswet
Onderwerp: Reactie omgevingsvisie 2040 + nieuwsbrief verkeersgroep Arnhem-West
Bijlagen: Verkeersgroep AW 2022-06 Nieuwsbrief#7.pdf; Verkeersgroep AW 2022-08 Nieuwsbrief#8.pdf

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling en verwondering hebben wij, als leden van de Verkeersgroep Arnhem-West, kennisgenomen van het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Wij als bewoners van de wijk Heijenoord en Lombok zijn al jaren bezig om een goed passend verkeersplan i.o.m. de gemeente gerealiseerd te krijgen. Het schetst onze verbazing dat wij als wijk slechts zijdelings worden genoemd in het Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Daarnaast zijn wij van mening dat het m.n. 'de taak van de gemeente is' is om zaken en taken te coördineren met andere stakeholders, personen en organisaties die zich actief bemoeien met het welzijn van de wijk c.q. straat. Dit is de reden dat wij onderstaande graag delen, zodat ook onze wijkbehoeften opgenomen kunnen worden in de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ter informatie sturen wij een kopie van onze meest recente nieuwsbrieven mee, waarin informatie is opgenomen m.b.t. de verkeerssituatie in Arnhem-West.

Wij ontvangen graag een gedetailleerde reactie op onze vragen door de wethouder Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet, mw.Cathelijne Bouwkamp.

Ook willen wij graag op de hoogte gesteld worden op welke wijze onze aandachtspunten zijn betrokken op de verdere uitwerking van genoemde Omgevingsvisie 2040

Aandachtspunten en vragen om verheldering Omgevingsvisie 2040,

Algemene opmerkingen;

Het is ons niet duidelijk waarom de aanpak van de huidige problematiek m.b.t. verkeer in Arnhem-West niet is meegenomen in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Misschien kunt u hiervoor een reden geven.

Het is ons opgevallen dat de informatie over genoemde Omgevingsvisie niet ruim van tevoren in de Arnhemse Koerier is gepubliceerd. Ook in onze wijkkrant is geen informatie over de Omgevingsvisie verschenen.

Democratie betekent in onze ogen ook het informeren en actief benaderen van mensen/wijkbewoners. Vraag is, heeft het Team Leefomgeving in deze geen taak? Ook zijn andere kanalen voor communicatie met de bewoners van Arnhem-West, zoals social media en bijvoorbeeld affiches in supermarkten niet benut.

Ook vragen wij ons af waarom wij, als actiegroep, niet gevraagd zijn om input op deze visie te leveren? Wij zijn bekend bij zowel de gemeente als het Team Leefomgeving.

Arnhem-West is in de Omgevingsvisie niet als aandachtsgebied aangemerkt.

Vreemd, maar ook teleurstellend, m.n. omdat wij als wijk in de praktijk voor de ontsluiting zorgen cq sluiproute zijn vanuit Arnhem-Zuid en nog andere in te breiden nieuwbouwlocaties. Er lijkt een verkeersafwikkelingsplan te ontbreken.

Het is belangrijk om een visie te ontwikkelen en daarvoor het gebied goed in kaart te brengen. Hoe zijn de huidige prioriteiten tot stand gekomen? (Een plan voor een snelfietspad om gebieden aan elkaar te knopen, terwijl nog een 50 m verder op in onze wijk Heijenoord en Heijenoord levensgevaarlijke situaties bestaan met (zeer jonge) fietsers.

Wie bepaalt op, welke basis, de prioriteiten van de Omgevingsvisie. Hoe worden deze prioriteiten vastgesteld?

Definities, data?

Er wordt terminologieën gebruikt in het document die niet verder gedefinieerd worden, zoals ‘groene leefomgeving’ en ‘gezondheidsklachten’. Ook worden deze niet van normen voorzien.

Wij zien bijvoorbeeld ‘samenmeten’ van het RIVM (samenmeten.rivm.nl) niet terug en dat terwijl wij, hoewel dicht bij de bossen, een slechte luchtkwaliteit blijken te hebben, die bijna dagelijks de WHO-normen (en de nieuwe EU-normen) overschrijden.

Ook maken wij als actiegroep gebruik van de zogenaamde Telramen die, in het halve jaar dat ze verkeer registreren, onvoorstelbaar hoge aantallen auto’s tellen, een zware belasting voor onze smalle wijkstraatjes. Onze wijk is niet gebouwd voor deze hoeveelheid verkeer. Het zware verkeer (vrachtverkeer en bussen) creëert niet alleen de nodige onveilige situaties en overlast, maar heeft ook schade aan woningen tot gevolg. Bewoners zien zich gesteld voor duizenden euro’s aan kosten voor restauratie van hun gevels. Schade die buiten hun schuld is ontstaan en waar, tot op heden, geen enkele organisatie voor op wil draaien.

Waarom worden deze instrumenten, openbare data uit burgermeetnetten, niet gebruikt? Waarom is niet ingegaan op de huidige (mobiliteits) omgevingsproblematiek in de wijken Heijenoord en Lombok?

Definities en hun objectiveerbaarheid?

Er worden in de Omgevingsvisie terminologieën gebruikt die niet verder gedefinieerd worden, zoals groene leefomgeving en gezondheidsklachten.

Onze definitie voor de leefomgeving voor Heijenoord en Lombok bevat in ieder geval, verkeersveiligheid en dan m.n. voor fietsers en voetgangers, zwaar verkeer de wijk uit, beperking van verkeer i.v.m. luchtverontreiniging, beperken van het wijkvreemd verkeer tot de luchtkwaliteit aan acceptabele (WHO) normen voldoet. Terugdringing dient op zodanige wijze plaats te vinden dat er weer veilig gefietst en gelopen kan worden.

Dit roept ons bij de vraag op waarom Arnhem niet de 30 km zone invoert en handhaaft zoals in andere Nederlandse steden?

Een aantal opmerkingen en vragen per blz.

(blz 7 /90

In de Omgevingsvisie kunnen wij Arnhem-West niet vinden als apart gebied waar aandacht en geld naar toe gaat om problemen aan te pakken en het updaten van de wijk met o.a. de huidige milieu aandachtspunten.

Met updaten bedoelen wij de wijk aan te passen aan huidige normen betreffende luchtkwaliteit en verkeersoverlast.

Zie blz 65/90

Wij zijn teleurgesteld dat de visie niet doorbouwt op oplossingen voor de bestaande wijkproblemen. Er wordt opnieuw geconstateerd dat er problemen bestaan rondom de Oranjestraat en het bruggetje over het spoor. Al jarenlang zijn diverse bewoners groepen actief geweest om de gemeente te motiveren om deze brug te sluiten voor wijkvreemd verkeer c.q. als sluiproute. *Ter info, wij zijn actief bezig de vaste bus lijn, die veelal leeg door de straat dendert om te zetten naar beter passend openbaar vervoer. Hiervoor zijn ook gesprekken op provinciaal niveau gaande*.

Wij strijden al jaren voor aandacht in het verkeer in onze wijk, en voor ons andere groepen, dit is bekend en erkend bij en door Team Leefomgeving, er is regelmatig contact met de wijkagent, en met de ambtenaren van de gemeentelijke afdeling over mobiliteit. Kleine aanpassingen kunnen ook een positive verandering brengen. *Bijv. Een verkeersbord met 'verboden voor vrachtwagens' (van 3,5 ton) lijkt me een heel handige oplossing voor de wijk. Uitzondering voor bevoorrading winkels, vuilniswagen en bij specifieke werkzaamheden kan altijd.*

Inmiddels zijn er in de wijk verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. Het is ons, wijkbewoners, niet bekend waaraan gewerkt wordt. Er staat ook geen verwijzing naar andere stukken om hier kennis van te nemen.

Graag vernemen wij waar concreet aan gewerkt wordt.

Welke aanpassingen willen wij zien opgenomen in de Omgevingsvisie 2040.

Wij zien graag passende oplossingen voor de verkeersproblemen in onze wijk in de Omgevingsvisie terug. Op deze wijze weten wij dat er serieus gekeken wordt en benodigd budget vrijgemaakt wordt om de leefbaarheid van Heijenoord en Lombok, anno 2040, aanzienlijk te verbeteren zodat het inderdaad past bij de wens/zienswijze van dit visiestuk. Hierbij past specifieke aandacht voor terugdringen van de auto en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. We gaan er dan ook van uit dat deze onderlegger in ieder geval past bij de beschreven zienswijze.

Concreet zou dat volgens ons betekenen;

- □□□□ **Afsluiting van de Oranjebrug voor auto's!**
- □□□□ **Verkeersinrichting van de wijk op zo'n manier dat de fietser en voetganger letterlijk en figuurlijk centraal staan.**
- □□□□ **30 km zones (met handhaving door de politie).**
- □□□□ **Zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen weren uit de wijk.**

Met vriendelijke groet,

[redacted] & [redacted]

Vrijwilligers met hart voor de wijk en het milieu.

namens en samen met Verkeersgroep Arnhem- West.

Nieuwsbrieven

Bijlage(n) bij de zienswijze

UPDATE #7 JUNI 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; verkeerschaos in aantocht!

ACTIE VERGADERING

DONDERDAG 7 JULI 20:00 UUR

ORANJEBRUG

In de periode van eind juli t/m september dit jaar is gedurende 7 (zeven!) weken deze Rijnbrug volledig afgesloten voor verkeer. Nu al is er per richting maar één rijstrook beschikbaar voor autoverkeer, en dat is al duidelijk in de straten van Heijenoord en Lombok te merken. Er staat ons, zo is de verwachting, een gevaarlijke chaos te wachten in onze woonstraten.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug zijn Rijkswaterstaat en de Provincie Gelderland. Dat deze instanties hun aandacht vooral op de werkzaamheden richten is enigzins begrijpelijk. Wat onbegrijpelijk is, is dat de gemeente Arnhem niets heeft ondernomen om de bewoners van Heijenoord en Lombok tegen de langdurige overlast te beschermen. De gemeente laat het vinden van een omleidingsroute aan de automobilisten zelf over, met alle gevolgen van dien.

Vragen in de Gemeenteraad
De problemen rond de renovatie van de brug kwamen ook al naar voren in vragen van de SP en Christen Unie. Ook ons bezwaar (zie hieronder) tegen het verkeersbesluit werd in de bijeenkomst van 1 juni genoemd.

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Rondvraag & Mededelingen 1 juni >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Aan de Gemeente Arnhem,
College van Burgemeester & Wethouders

Bezwaarschrift

Betreft: afsluiting John Frostbrug in verband met groot onderhoud aan deze brug en toegangswegen en het door Burgemeester en Wethouders voorgenomen verkeersbesluit inzake afsluiting van deze brug in de periode 1 juni tot 5 september 2022, zoals gepubliceerd in het Gemeentebad op 23 mei 2022, Gemeenteblad 2022, 230498.

Arnhem: 31 mei 2022

Geacht College,

Wij, Verkeersgroep Arnhem- West, maken bezwaar tegen bovengenoemd besluit.

Ons bezwaar is niet dat wij tegen de onderhoudsmaatregelen aan de John Frostbrug zijn, maar bestaat daaruit dat wij van mening zijn dat het in dit besluit ontbreekt aan een voldoende weergave van de effecten op de verkeerssituatie in delen van onze stad. Derhalve ontbreekt het in het besluit ook aan gepaste maatregelen om de verwachte gewijzigde verkeersstromen op acceptabele wijze voor de bewoners van onze stad op te vangen.

Wij denken hierbij specifiek aan de wijken van Arnhem-West; Lombok, Klingelbeek en Heijenoord, waarin ondergetekenden woonachtig zijn. Zoals u bekend worden deze wijken met name in de spitsuren onevenredig belast met sluipverkeer. Dit is met name het geval op het kruispunt Utrechtseweg-Oranjestraat, in de Oranjestraat zelf, de Oranjebrug, de Noordelijke Parallelweg, Brouwerijweg, Tormentilstraat, Veluwestraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Door het afsluiten van de John Frostbrug verwachten wij toenemende verkeersstromen over de Nelson Mandelabrug. Hierdoor zal ook de verkeersdruk op de woonstraten in Arnhem West verder toenemen.

Gezien bovenstaande vragen wij u dat, gezien de impact van deze afsluiting, vooraf aan definitieve toestemming voor dit besluit,
1. inzichtelijk te maken wat de consequenties zijn op het stedelijk en secundair wegennet, en
2. Daar waar een onacceptabel drukte wordt verwacht aanvullende maatregelen te treffen om de overlast te reduceren;
3. bij specifiek onze wijk, Heijenoord en Lombok, in verband met de verwachte extra overlast, aanvullende maatregelen te treffen voor het tegengaan van het mogelijk toenemende sluipverkeer door deze wijken. Dit vragen wij vooral ook voor onze kinderen en jongeren op de scholen in onze wijk.

Tenslotte, het is ons bekend dat woensdag 1 juni, dit onderwerp tijdens raadsvergadering in de rondvraag wordt besproken (de punten 4 en 6). Hierin wordt echter niet gesproken over de specifieke problemen die door de afsluiting ontstaan in onze wijk.

De Verkeersgroep Arnhem-West

Hulp uit België bij het tellen van verkeer; het Telraam.

Is het overlast of beleving?

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok echt overlast van verkeer of is dat slechts onze beleving? Dat is steeds de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaat bijgehouden.

Nuttige investering
In de Callunastraat is het eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in zeven andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in onze ogen een zeer nuttige investering.
Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een teller in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl.

Meer meten?
Het lijkt ons ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Na de zomer volgt meer informatie over de workshop in het Huiskske waarin we luchtmeters gaan bouwen.

Meer informatie
Het Telraam in de Callunastraat >>
Informatief filmpje over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Reactie: verkeer@arnhemwest.nl

Mobiliteit en het Coalitieakkoord

Op woensdag 1 juni werd het akkoord tussen GroenLinks, D66, Arnhem Centraal, Partij voor de Dieren, PvdA en Volt ondertekend tijdens een feestelijke bijeenkomst in Arnhem-Zuid. Doelstelling van de overeenkomst is het om Arnhem duurzamer, groener, kansrijker en meer verbonden te maken. Maar wat betekent 'meer verbonden' voor de opgeschreven ambities op het gebied van mobiliteit en leefbaarheid?

Meer weten?
Download het Coalitieakkoord 2022-2026 >>

Als inwoner van Arnhem-West zult u in het akkoord vergeefs naar specifieke doelen voor ons stadsdeel zoeken. Dit geldt overigens ook voor Arnhem-Noord. Een samenhangende aanpak in Arnhem-Oost wordt genoemd en voor Arnhem-Zuid zijn er in de overeenkomst concrete plannen geformuleerd (een nieuw cultureel centrum en heropening van een gemeentelijk loket).

Arnhem-Centrum
Op het gebied van mobiliteit komt in het akkoord alleen het centrum van onze stad naar voren. *'We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We maken plannen om het aantal auto's in en om de binnenstad terug te dringen en doorgaand verkeer en distributie aanzienlijk te beperken.'*

We zullen voor onze problemen met het sluipverkeer dus vooral huvast moeten zoeken in de algemeenheden in de overeenkomst, en die zijn hoopgevend. Zo lezen we in de inleiding over de mobiliteit van morgen *'Er zijn uitstekende voorzieningen voor voetgangers en fietsers en mensen maken minder gebruik van de auto.'* En verder *'Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in leefbare wijken.'* En tot slot van de inleiding *'Er is oog voor specifieke behoeftes in een wijk.'*

Ruim baan
Toch ziet u het *'minder gebruik maken van de auto'* niet direct terug in de ambitie *'Om autoverkeer en filevorming in de binnenstad tegen te gaan, komt er aan de rand van de stad een verwijssysteem dat het aantal vrije parkeerplaatsen aangeeft.'* Dat lijkt toch meer op een verbetering van de dienstverlening aan automobilisten.
Waar het gaat over *'een GROEN Arnhem'*, lezen we *'Voetgangers en fietsers krijgen ruim baan.' (...) Het is van het grootste belang voor mens en dier dat de lucht, water en bodem kwalitatief goed zijn en dat er geen sprake is van lichtvervuiling en geluidsoverlast.'*

IN DE VOLGENDE NIEUWSBRIEF

WETHOUDER NERMINA KUNDIĆ

Over de aanpak van de overlast van verkeer in Arnhem-West

Onder de kop *'een KANSRIJK Arnhem'* vinden we tenslotte ook nog een mobiliteitsambitie *'Er moeten voldoende, kwalitatief goede en voor iedereen toegankelijke schoolgebouwen zijn, die optimaal bereikbaar zijn met de fiets, het openbaar vervoer of te voet.'*

Hoe deze, vrij algemeen geformuleerde, ambities voor Arnhem-West worden uitgewerkt en welke normen er in de toekomst gehanteerd gaan worden, horen we graag van onze nieuwe verkeerswethouder Nermina Kundić.
Welkom in Arnhem, en welkom in Arnhem-West!

Stel uw vraag aan de wethouder via: verkeer@arnhemwest.nl

Update herinrichting Callunastraat

Het is al even geleden (01-2020) dat bewoners van de Callunastraat met de gemeente spraken over de herinrichting van hun straat. Directe aanleiding toen was de schade aan woningen door verkeersdrempels en het versleten asfalt in de straat.

En als de afzaltmachine dan eindelijk uit de garage zou komen, zo was de verwachting, zou deze rode asfalt gaan leggen voor een straat die was ingericht volgens het principe van 'Fietsstraat, auto te gast'. De stoepen zouden weer op hoogte worden gebracht zodat er voor voetgangers weer een veilig (school) route zou ontstaan.

Geduld
Dat de gemeente ook met andere speelt zal de aanwonenden pas op termijn duidelijk worden, want voorlopig is het project nog in ontwikkeling, is er nog geen planning of projectleiding en staat er dus ook niets open voor inspraak. We geven de betrokken ambtenaren wel vast mee een herinrichting nooit ten dienste kan staan van een snellere doorstroming van sluipverkeer..

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Buurtbus Heijenoord (rijdt 'ie al?)

Onder de noemer 'Kleine bus, groot effect' verscheen er in de wijkkrant Langs Rijn & Rails een artikel over het initiatief om in Arnhem-West een buurtbus te starten. De zware bus, die nu vier keer per uur door onze wijk rijdt, zorgt voor schade aan woningen en staat het inrichten van onze straten als echte 30-km zone in de weg.

De reacties van wijkbewoners op het artikel waren overwegend positief. Ook een buschauffeur van busmaatschappij Breng, die regelmatig op lijn 10 rijdt, reageerde op het artikel. Hij bevestigt het beeld dat wij al van de bus in de wijk hadden; de straten zijn veel te smal voor de grote bus waardoor er vaak schade ontstaat aan spiegels van geparkeerde auto's. Ook geeft de chauffeur aan dat er erg weinig reizigers van deze buslijn gebruik maken.

Een kleine buurtbus lijkt dus een prima oplossing voor Heijenoord én Lombok. Wordt vervolgd!

Meer weten?
Bekijk het busfilmpje van de Verkeersgroep >>
Lees het CROW Handboek Buurtbus >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl.

Stoep geblokkeerd?
Parkeren op het fietspad?
Gevaarlijke verkeerssituatie?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!

fixi
Download de app in de Appstore

Join the club!

Informatie via: verkeer@arnhemwest.nl

UPDATE #8 AUGUSTUS 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; Arnhem-West maakt de balans op

Zeven weken lang vormden Heijenoord en Lombok ongewild en ongewenst een omleidingsroute voor het auto- en vrachtverkeer dat normaal van de Rijnbrug gebruik maakt. Het slechtste scenario kwam uit, het verkeer verdubbelde*, er was veel extra lawaai en de norm voor fijnstof werd dagelijks overschreden.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug is Rijkswaterstaat. Ook provincie en gemeente hebben een rol in de uitvoering waarbij de laatste weinig inspanningen lijkt te hebben geleverd om de bewoners van Arnhem-West tegen de langdurige overlast te beschermen, en dat steekt.

Duizenden extra auto's per dag passeerden de Telramen van de Verkeersgroep
Bron foto: Verkeersgroep Arnhem-West

De onderste (blauwe) lijn geeft de 'normale' drukte weer in de week voor de afsluiting van de Frostbrug
Bron grafiek: Verkeersgroep Arnhem-West

Blijvertjes
Niet alleen bracht de zeven weken durende afsluiting van de Rijnbrug overlast van verkeer in Heijenoord en Lombok, de nadelige gevolgen zullen ons nog lang achtervolgen, zo is de ervaring in vergelijkbare situaties. Veel wijkvreemde automobilisten ontdekten de woonstraten van Lombok en Heijenoord als goed alternatief voor hun dagelijkse route van huis naar werk en zullen hun 'vondst' niet gemakkelijk loslaten.

1 euro per auto
En waar Rijkswaterstaat geheimzinnig doet over de totale kosten van de renovatie, zo open is de Verkeersgroep Arnhem-West over de rekening die zij in september richting deze overheidsorganisatie zal sturen. Per extra auto wordt een euro in rekening gebracht voor gederfde leefbaarheid tijdens de renovatieperiode. Een redelijke vergoeding in onze ogen, die zal worden besteed aan vergroening van de straten en de inrichting van ontmoetingsplekken voor bewoners.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Ons bezwaar tegen het Verkeersbesluit van de gemeente Arnhem >>
Bekijk de data op Telraam.net >>

* t.o.v. het normale verkeer tijdens een vakantieperiode

Update Schoolzone's Heijenoord

Let op! U nadert een school!

'Meer veiligheid voor de kinderen en hun ouders', dat is de belangrijkste doelstelling voor de inrichting van schoolzone's. De straten rondom scholen krijgen een herkenbare inrichting zodat het alle verkeersdeelnemers direct duidelijk is dat dit gebied met extra aandacht en voorzichtigheid gepasseerd moet worden.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

De uitvoerders (met spuitmal voor de witte verf) aan het werk in de Callunastraat.
bron foto's: Verkeersgroep Arnhem-West

Door gebrek aan mankracht en materiaal kon het project niet, zoals gewenst, uitgevoerd worden in het voorjaar. Een start is nu dus wel gemaakt met blauw-witte markeringen in Gentiaanstraat, Bremstraat en Callunastraat.
De Verkeersgroep hoopt dat ouders en opa's en oma's goede voornemens hebben voor het nieuwe schooljaar: lopen of fietsen naar school!

U VINDT ONS OP HET
WIJKFEEST
ZONDAG
18 SEPTEMBER
10:00 - 17:00 UUR
ORANJESTRAAT
NASSAUSTRAAT

'Men denke niet gering over het verkeer, dat ons te wachten staat'. Burgemeester S.J.R. de Monchy (1933)

Lees het artikel op de site van De Gelderlander >>

▲ Hans Wildenberg en Jannie Dorland in de ochtendspits op de Oranjestraat in Lombok. © Rolf Hensel

Afsluiting John Frostbrug zorgt voor grote verkeersdrukte in Arnhem-West: van Bemmel naar Schiphol via Callunastraat

ARNHEM - In de Arnhemse wijk Malburgen genieten ze van de stilte nu de John Frostbrug wekenlang dicht is voor gemotoriseerd verkeer. Daar heerst de gedachte dat de brug nog wel even dicht mag blijven. In Lombok en Heijenoord denken ze daar heel anders over. ,,Het is hier nu twee keer zo druk als normaal."

OPROEP VERSCHIJNT OOK IN SEPTEMBERUITGAVE VAN WIJKKRANT LANGS RIJN & RAILS

Hinder van verkeer: is het echt overlast of slechts onze beleving?

Belgische hulp voor Arnhem-West

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok écht overlast van verkeer of is dat niet eerder hun beleving als bewoner? Dat is steevast de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer en de slechte verkeersveiligheid in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller Telraam zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

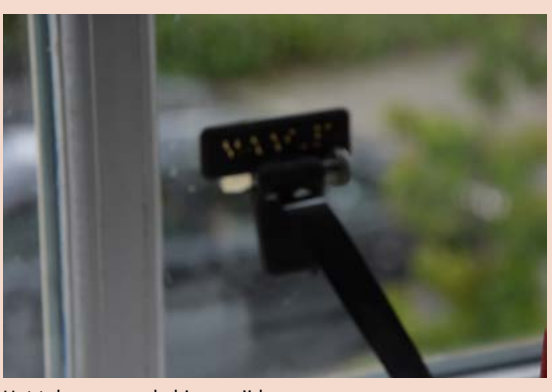

Het telraam aan de binnenzijde van een raam
Bron: Verkeersgroep Arnhem-West

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Door de lage resolutie zijn gezichten en kentekens onkerkenbaar. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaatje bijgehouden. Een microcomputer levert vervolgens de informatie aan het internet.

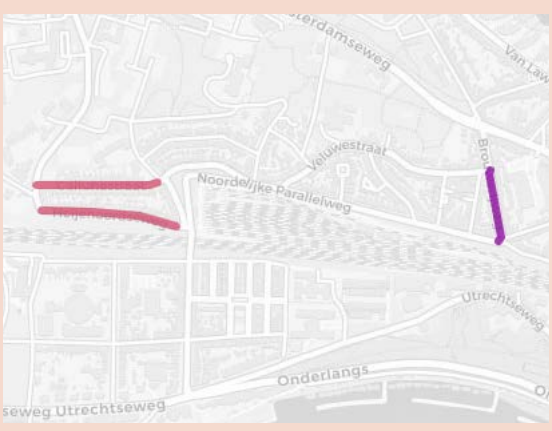

De Verkeersgroep zoekt nog ramen in de Veluwestraat, Nrd Parallelweg, Oranjestraat en Tormentilstraat
Bron afbeelding: Telraam.net

Meer informatie
Kijk op www.telraam.net voor meer informatie.
Informatie over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Tel je mee?
In de Callunastraat is een eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in enkele andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in de ogen van de Verkeersgroep een zeer nuttige investering. Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een tellerkastje in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl. We bekijken dan of de situatie geschikt is.

Meten is weten
Het lijkt ons als Verkeersgroep ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Ook over de invloed van lawaai en trillingen zouden we graag meer te weten willen komen. In een volgende Wijkkrant of Nieuwsbrief meer informatie hierover. Aanmelden voor onze nieuwsbrief kan via verkeer@arnhemwest.nl.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Gevelschade door trillingen?
Lawaaiaanhanger? **Verkeershufter?**
Versleten zebra?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!
fixi
Download de app in de Appstore

Aanmelding voor onze nieuwsbrief kan via dit formulier

Zienswijze 2

gemeente lingewaard

Aan burgemeester en wethouders van Arnhem
T.a.v. de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Uw brief van		Behandeld door	[redacted]
Uw kenmerk		Telefoonnummer	(026) [redacted]
Zaaknummer	ZS-544663	Onderwerp	Zienswijze op ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040
Bijlage(n)			
Datum	13 december 2022		

VERZONDEN 13 DEC. 2022

Geacht college,

In reactie op uw ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 vragen wij uw aandacht voor het volgende.

Koersen richting 2040
In hoofdstuk 4 van uw ontwerp omgevingsvisie kiest u voor verdere ontwikkeling van wonen en werken aan de stadsrand. Daarbij wordt geïnvesteerd in plekken die per OV goed bereikbaar zijn, in fietsverbindingen en wilt u kansen voor bodemenergie benutten.

Omgevingsbeleid voor Arnhem Zuid
In hoofdstuk 6 wordt toegelicht dat deze keuzes in Arnhem Zuid leiden tot

- Versnelling van woningbouw
- Economische versterking van Kronenburg
- Betere bereikbaarheid van Kronenburg
- Betere OV- en fietsverbindingen met Huissen
- Vertaling van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen

Hoofdstuk 7 laat zien dat hiervoor nog een ontwikkelperspectief en gebiedsvisies worden opgesteld.

Afstemming over de uitwerking van het omgevingsbeleid
Een ontwikkelperspectief en uitgangspunten voor gebiedsvisie(s) voor Arnhem Zuid stemmen wij graag met u af, vanwege mogelijke effecten voor Lingewaard. Dit betreft in het bijzonder de volgende thema's die wij ook in onze reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:

- Woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in onze gemeente, waaronder o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;
- Verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd;
- Economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;
- De uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

gemeente lingewaard

Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-/warmtetransitie.

Wij vertrouwen erop dat u voorafgaand aan het uitwerken van een ontwikkelperspectief voor Arnhem Zuid over bovengenoemde onderwerpen afstemming met ons zoekt.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van de gemeente Lingewaard,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. I.P. van der Valk	dr. P.T.A.M. Kalfs

Zienswijze 3

Arnhem, 20-12-2022

Zienswijze Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Beste,

Met interesse heb ik het ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Vooral de verschillende visualisaties geven visueel aantrekkelijk weer wat de visie en ambitie van de gemeente is. Helaas trof ik hier tekstueel wat tegenstrijdigheden met de visualisaties aan. Hierbij vrees ik dat deze onduidelijkheden de gemeente later gaat tegenwerken, zowel juridisch als in het maatschappelijk debat.

Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp Omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. Tekstueel wordt benoemd dat u samen met de regio op zoek gaat naar locaties voor nieuwe energie (paragraaf 5.6).

Hierbij is benoemd dat de locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019[1]), deel uitmaken van de RES. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt gesproken over 5 windturbines in 2030 (waarvan inmiddels 4 windturbines zijn gerealiseerd). De rest van het doel voor 2030 wordt bepaald in het RES-traject, zoals benoemd in het 'New energy made in Arnhem-programma'.

Deze locaties zie ik echter niet terug in de RES 1.0 van de regio Arnhem-Nijmegen. Daarnaast kom ik in de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (d.d. 21 september 2022[2]), binnen de gemeente Arnhem geen geschikte locaties tegen (zowel voor windturbines met 120 m als 166 m ashoogte), die ook maar enigszins gelijk zijn aan de locatie van de windturbine op pagina 71 uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tevens komt de locatie die op pagina 71 is opgenomen niet terug in het 'New energy made in Arnhem-programma'. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt slechts gesproken over een locatie bij de waterzuivering aan de Drielsedijk en een locatie bij IJsseloord 2. De locatie bij de Drielsedijk komt overigens wel terug in de ontwerp Omgevingsvisie (afbeelding 5.20).

Mijn vragen zijn als volgt:

- Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de

[1] https://burgersgevenenergie.nl/wp-content/uploads/2021/03/Programmaplan-NemiA-2020-2030.pdf
[2] https://www.groenemetropoolregio.nl/media/mh1jyrqw/notitie-reikwijdte-en-detailniveau-planmer-res.pdf

waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve Omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?
- Hoe borgt u in de Omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de Omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Ik kijk met belangstelling uit naar uw reactie en de definitieve Omgevingsvisie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Zienswijze 4

Projectsecretaris Omgevingswet Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

betreft: zienswijze op de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040
door het Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Arnhem, 21 december 2022

Geachte heer, mevrouw,

Met veel interesse en betrokkenheid hebben wij, de leden van het Kernteam Stadslandbouw Arnhem, de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Het lijkt ons een gedegen beleidsdocument te worden die de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities van de stad vastlegt en een opmaat biedt voor de uitwerking in programma's en uitvoeringsplannen. Op onderdelen willen wij graag enkele opbouwend kritische opmerkingen plaatsen.

Wat ons als eerste opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomen. En dat terwijl de voedselketen een cruciale sleutel vormt naar een gezond en duurzaam Arnhem en naar een betere wereld. Wat wij hiermee bedoelen zullen we in deze zienswijze verder uitleggen.

Kleinschalige stadslandbouwinitiatieven
In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele stadslandbouwinitiatieven ontstaan. Het mooie is dat zij een meervoudige betekenis hebben voor de samenleving. Stadslandbouw Mooieweg bijvoorbeeld is in korte tijd uitgegroeid tot een belangrijke ontmoetingsplek in Arnhem Zuid, biedt veel mensen een gezonde en aantrekkelijke buitenomgeving en levert verse groenten aan de Voedselbank. Daarnaast wordt er natuurvriendelijk geboerd en is het gebied diverser en aantrekkelijker dan voorheen.
Hoeve Klein Mariëndaal is een zorgboerderij waar kwetsbare doelgroepen een dagbesteding hebben in een evenzo groene en gezonde omgeving en waar groenten worden geteeld voor een grote groep mensen uit Arnhem en omgeving. Daarnaast is de hoeve een mooie voorziening voor de buurt en wordt er veel gedaan op het gebied van stadstuinieren en educatie over moestuinieren. Zo zijn er nog enkele Arnhemse voorbeelden te noemen als Kweekland, Noordland en natuurlijk de veelgeprezen stadsboerderijen van Natuurcentrum Arnhem.
Dit jaar heeft Arnhem met het winnen van "De Gouden Wortel" landelijke erkenning gekregen voor haar jarenlange ondersteuning van het schooltuinieren. Arnhem zet in op stadsbreed moestuinieren

met de ambitie ‘elk kind een schooltuin’ en verbindt hiermee beleidsdoelen op het gebied van natuur, klimaat, voedsel en duurzaamheid.

Wij zijn van mening dat deze positieve initiatieven een verankering verdienen in de Omgevingsvisie en wellicht nog belangrijker; dat er in Arnhem meer van dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk een stuk (versteende) ruimte transformeren tot buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen. Naast dat een dergelijke vergroening tegemoetkomt aan de gewenste klimaatadaptatie (water bufferen en hittestress tegengaan), dient het ook sociaalmaatschappelijke doelen (ontmoeten, voedselarmoede, educatie) en stimuleert het inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Wij pleiten er dan ook voor om dit expliciet te benoemen in de Omgevingsvisie.

Natuurinclusieve landbouw
De laatste jaren wordt steeds meer duidelijk dat de huidige, reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs ruimschoots heeft overschreden. Het verlies aan biodiversiteit op het platteland, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door vervuiling met kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en het grote stikstofprobleem zijn tekenen dat we op een andere manier onze voedselketen moeten gaan inrichten. Wij missen deze problematiek in de Ontwerp-Omgevingsvisie en willen derhalve ervoor pleiten hierover op zijn minst een gedegen paragraaf op te nemen. Hoe kijkt Arnhem als groene en duurzame gemeente naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuurinclusieve en regionale voedselketen? Als voorbeeld hiertoe heeft Herenboeren Arnhem en Omgeving een voorbeeldparagraaf aangeleverd. Deze is als bijlage onderaan deze brief gevoegd.

Korte voedselketens
Daarnaast pleiten we voor het verkorten van de ketens van de voedselproductie. Door in te zetten op korte, regionale voedselketens, worden voedselkilometers (co2 uitstoot) beperkt. Waarom liggen er appels uit Nieuw Zeeland in de supermarkt terwijl de lekkerste Elstar gewoon uit de Betuwe komt? Korte voedselketens geven regionale boeren en telers de gelegenheid om hun producten in de regio uit te zetten en daarmee meer waardering hiervoor te krijgen. Het draagt bij aan de transparantie van de voedselketen, het versterkt de lokale economie en de consument krijgt een directere band met zijn voedsel. Je kijkt als het ware naar het landschap van waaruit je eet. Herenboeren Arnhem en Omgeving zitten momenteel in de opstartfase en hebben nu al 825 geïnteresseerden die willen participeren in de realisatie van natuurinclusieve voedselproductie in Arnhem. De maatschappelijke vraag die hieruit spreekt, maar ook vanuit de andere regionale initiatieven, vraagt om een sterke positionering binnen de Omgevingsvisie.

Wij willen er dan ook voor pleiten dat stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens concreet benoemd worden in de Omgevingsvisie. Door hierover een duidelijke definitie op te nemen en vervolgens het beleidsvoornemen uit te spreken om dit verder te

verankeren in programma's en uitwerkingsplannen, zal de Omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap. Daarnaast is het voor de verdere uitvoering cruciaal dat er concrete, fysieke plekken worden aangewezen. De gemeente Arnhem heeft gronden in bezit die uitermate geschikt zijn voor stadslandbouwinitiatieven en natuurinclusieve landbouw. Vanuit het brede belang, zoals we dat hierboven hebben beschreven, ligt het voor de hand om meer gronden hiervoor aan te wijzen.

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem vertegenwoordigt een brede kennis en ervaring op het gebied van stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens. Wij staan dan ook open om inhoudelijk bij te dragen aan een verdere uitwerking in concretere beleidsdoelstellingen, uitvoeringsprogramma's en locatievoorstellen. Graag gaan we met u het gesprek hierover aan.

Met hartelijke groet,

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem:

[redacted] Studio EARTH ([redacted])
[redacted] Groen Arnhem
[redacted] CSA tuin Hof Bredelaar
[redacted] Herenboeren Arnhem en Omgeving
[redacted] Wageningen University & Research
[redacted] Hoeve Klein Mariëndaal
[redacted] Natuurcentrum Arnhem
[redacted] Kweekland / Groene Rijders
[redacted] Hogeschool van Hall Larenstein
[redacted] Stadslandbouw Mooieweg
[redacted] Stichting EVS-EcoVrede
[redacted] Noordland

Bijlage: voorbeeldparagraaf aangeleverd door Herenboeren Arnhem en Omgeving

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden, het zijn de schakels van natuurinclusieve landbouw. We stimuleren initiatieven voor een voedselproductie, waarin geen gebruik wordt gemaakt kunstmest en chemie. Deze vorm van voedselproductie draagt bij aan een rijke biodiversiteit en bodemkwaliteit. Het voorkomt ziektes en plagen en levert een grote bijdrage aan dierenwelzijn, bodem- en waterkwaliteit, legt koolstof vast en stimuleren biodiversiteit. Natuurinclusieve landbouw heeft een continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen als uitgangspunt.

Natuurinclusieve landbouw is verbonden met de aarde en de verschillende samenlevingen op deze aarde. Zorgen voor het land, zorgen voor elkaar en zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van de natuurinclusieve landbouw. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie. We waarderen de opbrengst van de boerderij. We zoeken met natuurinclusieve landbouw naar de juiste maat; een maat waarin mensen elkaar kunnen kennen, die ondernemend en duurzaam is.

Met natuurinclusieve landbouw ondersteunen we de behoefte van de stad door bij te dragen aan een groene, klimaatadaptieve, gezonde woon- en leefomgeving. We versterken de lokale economie en zorgen voor educatie en bewustwording ten aanzien van voedsel en gezondheid.

Zienswijze 5

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

Stichting Wandelnet
Berkenweg 30
Postbus 846
3800 AV Amersfoort

T 033 465 36 60
F 033 465 43 77

info@wandelnet.nl
www.wandelnet.nl

Gemeente Arnhem
t.a.v. Projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Verzonden via: Projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Ons kenmerk: 22.068
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".
Datum: 21 december 2022

Geachte heer/mevrouw,

Stichting Wandelnet, een stichting die zich in geheel Nederland inzet voor de belangen van het wandelen in het algemeen en voor de wandelaars in het bijzonder, heeft kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om u onze zienswijze op de Visie te geven.

Wandelnet heeft gelezen dat Arnhem in het toekomstbeeld Arnhem 2040 het wandelbelang onderkent. Daar zijn wij blij mee, want wandelen verdient een plaats in de stad en de Omgevingsvisie. We missen echter het streven uit uw eerdere concept Omgevingsvisie, waarin was opgenomen dat *"Arnhem een stad zal zijn waar we vaker gaan lopen"*. Jammer dat het wandelen in deze ontwerpvisie niet de aandacht krijgt die het verdient. Wandelen is immers méér dan het lopen van een ommetje en draagt integraal bij aan de belangrijke thema's als duurzaam en gezond ontwikkelen, ruimte(-gebruik), vitale en leefbare stad, mobiliteit en recreatie. Juist in die thema's missen wij de integrale aandacht voor het wandelen. Het is een gemiste kans dat de wijze waarop meer aandacht voor wandelen en lopen kan bijdragen aan de opgaven waar uw gemeente voor staat niet expliciet is opgenomen in de tekst en de kaarten van de gebiedsuitwerkingen. Ons valt ook op dat u de termen fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer heeft opgenomen. We nemen aan dat u niet bedoelt dat de wandelaar wel van de fietspaden gebruik kan maken? Wandelaars die op fietspaden moeten lopen zijn vanuit comfort en verkeersveiligheid (door toenemende snelheidsverschillen) namelijk zeer ongewenst.

Wij missen het wandelen in de thematische- en gebiedsuitwerkingen, juist het buurtniveau. Prima dat gesteld wordt dat het van een woning nooit ver lopen is naar het groen, maar dat zien we niet terug in bijvoorbeeld de uitwerking en deelkaarten. Waar liggen de verbindingsroutes? Hoe bereik je te voet de mobiliteitshubs, de groene uitloopgebieden van Arnhem (volgens ons graag zonder barrières, met goede oversteekvoorzieningen en het liefst onverhard), en welke bijdrage kan het wandelen leveren aan een duurzame en vitale stad? Juist in een vitaal centrum zou de wandelaar een centrale positie moeten kunnen innemen. Wandelvoorzieningen, ook voor mensen

met een handicap, goede bereikbaarheid vanuit de hubs, stations en bushaltes en van de omliggende wijken, geen geblokkeerde trottoirs e.d.

Wij zien dat wel aandacht uitgaat naar een robuust netwerk van (snel-)fietspaden en fietsroutes, maar niet naar een robuust netwerk van wandelroutes en -voorzieningen in het centrum, tussen de deelgebieden (wijken) én vanuit de stad naar de omliggende (natuur-)gebieden, zoals de stuwwal bij Duno vanuit Arnhem Zuid, of de barrières van de spoorlijnen en hoofdverkeerswegen.

Wij vragen u kortom om het wandelen in uw ontwerp Omgevingsvisie een meer prominente en geïntegreerde plaats te geven, iets dat een stad verdient!

Uiteraard denken we graag met u mee! Wandelnet kent een uitgebreid netwerk aan vrijwilligers, ook in uw gemeente. Voor nadere kennismaking en meer informatie is uw contactpersoon namens Wandelnet [redacted] ([redacted]@planet.nl). Voor meer informatie over Wandelnet kunt u zich wenden tot ondergetekende.

Met vriendelijke groeten

[redacted]

[redacted]
Coördinator belangenbehartiging
E: [redacted]@wandelnet.nl
M: 06-[redacted]

Zienswijze 6

natuur en milieu federatie gelderland

Gemeente Arnhem
t.a.v. het College van burgemeester en wethouders
en de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum: 21 december 2022
Kenmerk: 220149.[redacted]
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER
Behandeld door: [redacted]

Geachte leden van het College en de projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie voor Arnhem en het bijbehorende ontwerp besluit MER.

Wij willen onze waardering uitspreken voor het toekomstperspectief dat u daarin schetst aan de hand van zes overkoepelende thema's. Ook de vier afwegingsprincipes die u benoemt bij het maken van keuzes over ruimtegebruik, geven duidelijk aan waar u als bestuur de komende jaren de prioriteit wilt leggen. Het werken aan een groene, gezonde en duurzame leefomgeving voor de inwoners in Arnhem speelt daarin een belangrijke rol.

Wij zijn dus blij met de door u geschetste hoofdrichtingen. Met deze brief willen we echter aandacht vragen voor het vertalen daarvan naar het niveau van uitvoering en realisatie. Wij willen u vragen deze ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat ze ook overeind blijven in de realisatie van concrete plannen in de leefomgeving. Ruimte is schaars en u heeft veel ambities. Dat zal in de praktijk van concrete realisatie van plannen vaak betekenen dat ambities en belangen botsen en er keuzes gemaakt moeten worden. De waarden die zich op dat moment lastig of niet laten vertalen in 'kosten of baten' dreigen dan nogal eens het onderspit te delven.

Daarom is het des te meer van belang die waarden (zoals biodiversiteit, gezondheid etc.) op een andere manier te kwantificeren en te beschermen. In dat kader willen wij u graag wijzen op het 'Groenmanifest Gelderland'. Dit document hebben wij in de aanloop naar de provinciale verkiezingen opgesteld samen met Natuurmonumenten, Stichting Landschapsbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen en IVN. In het manifest doen wij een aantal concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen.

Wij zijn graag bereid deze brief mondeling toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Directeur Vereniging Natuur en Milieufederatie Gelderland

Bijlage: Groenmanifest Gelderland

Bijlage(n) bij de zienswijze

MANIFEST VOOR EEN GROEN GELDERLAND 2023-2027

Natuur en biodiversiteit **Water en klimaat** **Natuurinclusieve samenleving** **Ruimte en landschap**

Vereniging Natuurmonumenten / Natuur en Milieu Gelderland / Geldersch Landschap & Kasteelen / Stichting Landschapsbeheer Gelderland / IVN Natuureducatie

INHOUD

Natuur en biodiversiteit p.7

Water en klimaat p.13

Natuurinclusieve samenleving p.17

Ruimte en landschap p.21

Aan de Gelderse politiek en allen met een hart voor Gelderland,

Gelderland is rijk aan natuur! We hebben niet alleen een prachtige diversiteit aan natuurgebieden, maar ook bijzondere streken en een afwisselend cultuurlandschap. Ook onze steden zijn behoorlijk groen. Deze groene kwaliteiten máken Gelderland. Het is een belangrijke reden waarom mensen hier graag wonen en waarom zoveel bezoekers naar onze provincie komen.

Maar we kunnen het niet ontkennen: het is druk in Gelderland. Voor allerlei ontwikkelingen wordt ruimte gezocht. Natuur, biodiversiteit en landschap zijn daar vaak de dupe van. Daarom is een groots herstelplan noodzakelijk.

Waarom? Omdat natuur en biodiversiteit een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke functies. Natuur is bijvoorbeeld goed voor het **welzijn** van mensen die er **wonen** en **recreëren**. Het levert een bijdrage aan **duurzame voedselproductie**, **frisse lucht** en **schoon water.** Het levert een bijdrage aan **klimaatadaptatie** door wateroverlast te dempen, droogte tegen te gaan en hittestress te verminderen. Daarnaast is het goed voor de **economie** omdat **bedrijven** zich graag vestigen in een groene omgeving en omdat het toeristen trekt. En natuurlijk is het belangrijk omdat **planten en dieren** bestaansrecht hebben.

Voor de provincie is een belangrijke rol weggelegd, met name door regie te nemen en prioriteit te geven aan natuur en biodiversiteit.

Wij bieden u daarom dit Groenmanifest aan. Wij, dat zijn de gezamenlijke Gelderse groene organisaties, namens al onze leden, donateurs, vrijwilligers, medewerkers en sympathisanten (een groot deel van de Gelderse inwoners dus).

Met dit manifest vragen wij de provincie om natuur en landschap in Gelderland te behouden en te versterken. Zet u de komende vier jaren de schouders onder deze uitdaging? We bieden u concrete punten voor de verkiezingen en een volgend bestuursakkoord. Zo werken we samen aan een groen Gelderland!

Luc Berris
Provinciaal Ambassadeur Natuurmonumenten Gelderland en Utrecht

Petra Souwerbren
Directeur Natuur en Milieu Gelderland

Peter van den Tweel
Directeur-bestuurder Geldersch Landschap en Kasteelen

Arjan Vriend
Directeur-bestuurder Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Joline de Weerdt
Regiodirecteur Oost, IVN Natuureducatie

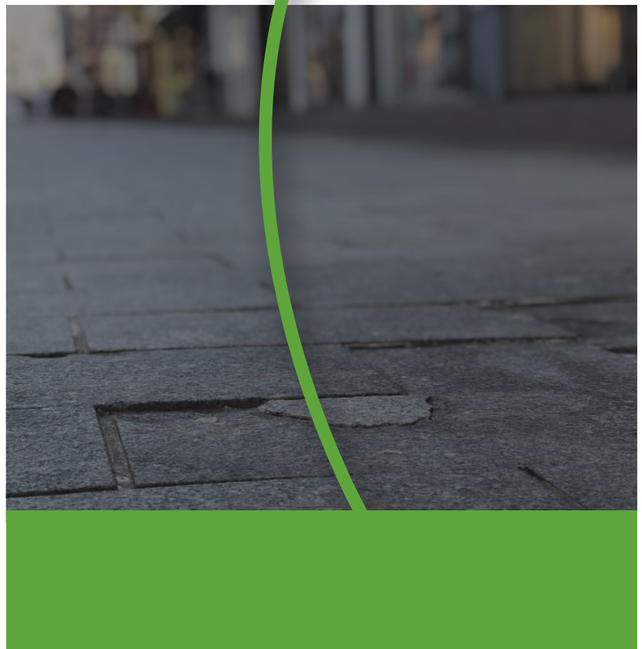

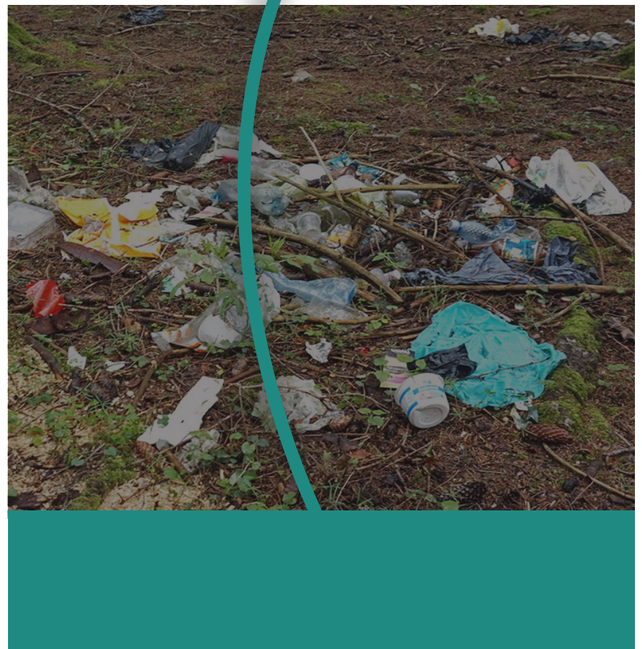

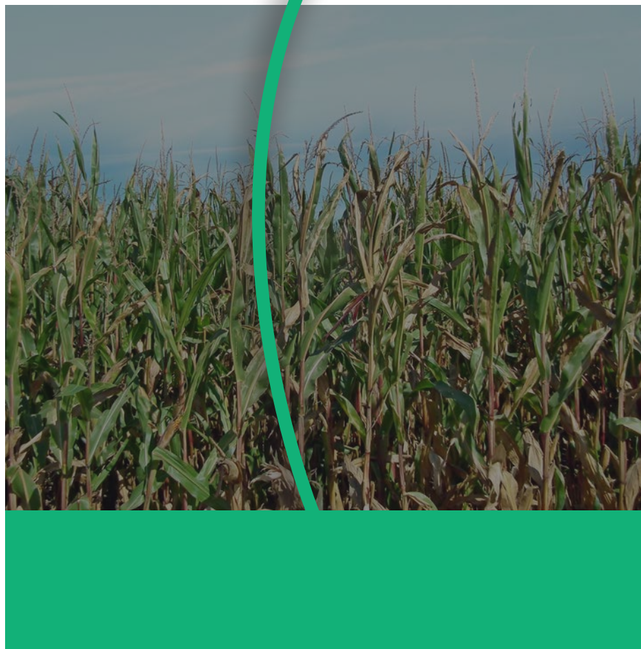

Thema 1

Natuur en biodiversiteit

Natuur, biodiversiteit en gebiedsgerichte aanpak

Wat speelt er?

Programma Natuur gaat op in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (voor stikstof, klimaat, water), waarin doelen afrekenbaar moeten worden. Er is aandacht nodig voor de basiskwaliteit natuur, binnen én buiten natuurgebieden. Uitvoering van de eerste fase van Programma Natuur voor natuurherstel is door terreinbeheerders gestart. De verdergaande achteruitgang van biodiversiteit in Gelderland is gemiddeld genomen een halt toegeroepen; er zijn soorten die zich herstellen en soorten die nog achteruit gaan.[1] De biodiversiteit is echter historisch laag en staat onder druk van zaken als droogte, stikstof, intensief grondgebruik en versnippering.

Wat doet de provincie al?

Met de Gelderse Maatregelen Stikstof (GMS) geeft de provincie uitvoering aan de stikstofaanpak, zoals de uitkoopregeling kalverhouderij, stimulering van innovatie in de landbouw en inzet voor reductie van stikstofemissies uit industrie. Ook heeft de provincie een ambitie voor 10% groen-blauwe dooradering. Er loopt een onderzoek naar natuurherstelmaatregelen op basis van een landschapsecologische analyse, met bijzondere aandacht voor de overgangsgebieden.

Herstelmaatregelen voor vennen, stuifzanden, heides en bossen worden uitgevoerd. Er is een SNL-vergoeding voor schapenbegrazing toegekend en de SNL is verhoogd van 75 naar 84%. Gelderland heeft nieuw bosbeleid opgesteld met daarin een uitbreidingsambitie van 1700 hectare (en 1 miljoen bomen).

Maar...

De basiskwaliteit voor natuur is nog niet op orde en er zijn meer verbindingen nodig tussen natuurgebieden. Duidelijkheid voor de gebiedsgerichte aanpak ontbreekt; Gelderse sectoren die betrokken zijn bij GMS vragen om een duidelijk perspectief en willen starten met de uitvoering.

Onze oproep aan de provincie voor de gebiedsgerichte aanpak NPLG en GMS:

- **Stel robuust natuurherstel centraal**, inclusief forse afname van de stikstofdepositie, herstel van het watersysteem, ecologische verbindingen en een grotere ecologische veerkracht.
- Maak **het behalen van depositiereductie op kwetsbare natuur een afrekenbaar onderdeel** van de aanpak. Gebiedsgericht is uitwerking

1) Staat van de biodiversiteit in Gelderland, 2021.

nodig met welke maatregelen we dat behalen. Minder depositie is nodig om de natuur te herstellen en VHR-doelen te realiseren, omdat overbelasting met stikstof een grote belemmering voor natuurherstel is.

- **Streef ambitieuze opgaven na voor een basiskwaliteit natuur en biodiversiteit** in heel Gelderland en voor het natuurnetwerk – want dan wordt de natuur vitaler en kan de samenleving van het slot.
- Faciliteer stakeholders om bij te dragen aan de planuitwerking.
- Werk met het Rijk aan het ontwikkelen van doelmatige instrumenten, zoals grondruil, grondbank, uitkoop en verplaatsing, afwaardering ten behoeve van groen-blauwe dooradering en vergoeding voor groene en blauwe diensten.
- Actualiseer het natuurvergunningenbestand voor bedrijven, in samenwerking met gemeenten. Dat wil zeggen dat niet benutte vergunningen en/of niet benutte stikstofruimtes in vergunningen worden ingetrokken.
- Pas de regels voor salderen aan, zodanig dat latente stikstofruimte niet alsnog kan worden benut, intern salderen vergunningplichtig wordt en extern salderen pas mogelijk is als een duurzame staat van instandhouding is gewaarborgd.
- Legaliseer PAS-melders spoedig, op basis van opkoop van voldoende stikstofuitstoot.

Onze oproep aan de provincie voor biodiversiteitsbeleid:

- Zorg voor specifieke doelen voor alle natuur in het Gelders Natuur Netwerk (GNN) en maak hiervoor een uitvoeringsprogramma.
- Realiseer het GNN volledig, zo nodig met aanvullende instrumenten.
- Investeer in ecologische verbindingen in het GNN (ecoduct Terschuur, ecoduct Oldenaller, ecoduct Reichswald, verbinding Renkums/Heelsums beekdal met rivier, Natte As Veluwerandmeren), want die dragen bij aan veerkracht voor systemen en soorten.
- Neem maatregelen voor de instandhouding van habitats en soorten die buiten de begrensde Natura 2000-gebieden liggen en wel bescherming behoeven.
- Creëer instrumenten en grondbeleid voor de uitbreiding van bos.
- Vergroot biodiversiteit in natuurbossen en in multifunctionele bossen.

Natuurinclusieve landbouw

Wat speelt er?

Een landbouwtransitie is hard nodig, met duidelijke kaders, perspectief en goede instrumenten voor boeren. Het verdienmodel voor natuurinclusieve landbouw is onzeker. Er zijn meer boeren die aan natuurbeheer willen doen dan dat er budget beschikbaar is.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een kadernota Agrifood over de toekomst van de landbouw. Daarin is aandacht voor natuurinclusieve landbouw. Het Platform Natuurinclusieve landbouw voert het actieprogramma uit.

Maar...

Meer diversiteit, een kleinere veestapel en meer plantaardige voedselproductie is noodzakelijk voor biodiversiteit, klimaat en voedselzekerheid. Technische innovatie ondersteunt de transitie, maar is niet de ultieme oplossing. Voor een agrarisch toekomstperspectief in Gelderland is natuurinclusief werken overal nodig, en zelfs verregaand in de overgangsgebieden. Landbouw kan weer de hoeder van het landschap worden met groen-blauwe dooradering. Daarvoor zijn goed beleid en regelingen nodig.

Onze oproep aan de provincie:

- Blijf het perspectief voor natuurinclusieve landbouw uitdragen, ondersteun de partners in het Platform om dit verder te begeleiden en stimuleren. Draag bij aan realisatie via gebiedsgerichte aanpak voor overgangsgebieden en landschapsgronden. Zorg in het overige landelijk gebied voor een toegankelijke regeling voor groen-blauwe diensten.
- Borg de voortgang van het Platform Natuurinclusieve landbouw, ook financieel.
- Realiseer minimaal 10% groen-blauwe dooradering in het landelijk gebied. Het Aanvalsplan Landschapselementen vormt hiervoor de grondslag.
- Realiseer een nieuw pakket agrarisch natuurbeheer voor basiskwaliteit natuur met een gemaximeerde veebezetting en mestgift (ten bate van extensivering) dat overal af te sluiten is.
- Scherp het beleid voor agrifood aan en neem in het toekomstperspectief op dat het aandeel plantaardige productie moet toenemen.

Recreatie

Wat speelt er?

De natuur op de Veluwe staat onder druk door onder andere recreatie, verkeer en evenementen.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een recreatiezoneringsplan opgesteld.

Maar...

Behalve drukte in natuurgebieden is er sprake van verstoring, vervuiling en ongewenst gedrag door mensen. Gedragsverandering behoeft aandacht met positieve communicatie. Recreatieondernemers kunnen hierin bijdragen.

Onze oproep aan de provincie:

- Richt in en om de stad nieuwe groene gebieden in om de recreatiebehoefte op te vangen. Deze fungeren als bufferzones naar natuurgebieden, bieden plek voor extra bosaanleg en vangen intensievere vormen van dagrecreatie op (bijvoorbeeld mountainbiken).
- Geef boven, in en rond GNN en Natura 2000 geen ruimte voor vormen van lawaairecreatie, zoals paramotors, gemotoriseerd deltavliegen, helikopter-vluchten, drones, modelvliegen en motorcross.
- Pas bij nieuwe plannen en projecten het voorzorgsbeginsel toe: activiteiten houden voldoende afstand tot leefgebieden van beschermde soorten zodat er geen verstoring optreedt, in het kader van de Wet Natuurbescherming en rekening houdend met de best beschikbare wetenschappelijke kennis.
- Voer voortvarend het recreatiezoneringsplan uit, in samenwerking met groene vrijwilligers. Programmeer hierin scholing van en voorlichting door recreatieondernemers en groene organisaties.
- Neem extra toezicht en handhaving als vast onderdeel mee in de plannen voor natuurherstel en recreatiezonering.

Thema 2

Water en klimaat

Waterbeheer en de Kaderrichtlijn Water

Wat speelt er?

Water is soms schaars en soms is er ongewenst veel, zo blijkt uit opeenvolgende jaren van droogte en klimaatextremen, met schade aan natuur en landbouw tot gevolg. De vraag naar water neemt toe, vanuit industrie, consumenten en landbouw. De doelen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn -na tweemaal verlenging- nu gericht op 2027.

Wat doet de provincie al?

De provincie is partner van de waterschappen. Waterschappen worden actief betrokken bij de Gelderse Maatregelen Stikstof.

Maar....

De uitvoering van maatregelen blijft achter bij de verwachtingen. De gewenste regie vanuit de provincie ontbreekt. Met de huidige inspanning worden de KRW-doelen rond waterkwaliteit in 2027 niet gehaald. Plastic en ander zwerfafval in rivieren blijft een groot probleem.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem **verantwoordelijkheid in samenwerking met de waterschappen** voor realisatie van de KRW-doelen en adequate hervorming van de water-beheerplannen.
- **Neem 'functie volgt peil' als uitgangspunt** om het watersysteem zo natuurlijk mogelijk in te richten, omdat dit nodig is voor het halen van de natuurdoelen.
- Richt wateroevers zoveel mogelijk natuurlijk in.
- Betrek in de gebiedsgerichte aanpak het **omvormen van rivier- en beekdalen tot natuurlijke klimaatbuffer.**
- Verminder het gebruik van bestrijdingsmiddelen met 30% tijdens deze Statenperiode bij land- en tuinbouw, bij sport en recreatie en bij huishoudens.
- Zet in navolging van andere provincies in op een gecoördineerde aanpak van zwerfafval in rivieren door een actieve bijdrage aan de netwerken van Schone Rivieren, in samenwerking met gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, Rijkswaterstaat en (recreatie-)ondernemers.

Drinkwatervoorziening en grondwater

Wat speelt er?
Droogte is al meerdere jaren een probleem. Er dreigt een drinkwatertekort.

Wat doet de provincie al?
Er is een Regionaal Waterprogramma met kaders en doelen voor de periode 2021 - 2027. Er is beleid voor Aanvullende Strategische Voorraden voor waterwinning (ASV). De provincie is partner in de programmatische aanpak van droogte in de Achterhoek.

Maar...
De waterbehoefte van de industrie wordt meegerekend bij de gewenste voorraden voor drinkwater in de ASV. Er is niet of nauwelijks aandacht voor de noodzaak om minder water te gebruiken. Er wordt onvoldoende urgentie gegeven aan alternatieven voor grondwaterwinning.

Onze oproep aan de provincie:
- Organiseer een kortlopend proces zodat bestaande winningen die tot grote droogteschade leiden kunnen worden gesloten (zoals La Cabine in Renkum) en de omvang van reserveringsgebieden tot het noodzakelijke kan worden beperkt. Het oplossen van droogte vergt afname van grondwaterwinningen in plaats van uitbreiding.
- Reduceer de effecten van bestaande waterwinningen op Natura 2000-gebieden en natte natuurparels.
- Verhoog de gemiddelde grondwaterstand provinciebreed met tenminste 10 centimeter en regionaal meer.
- Promoot en stimuleer **het zuinig omgaan met drinkwater** bij huishoudens, bij de industrie en de recreatiesector. Werk in samenwerking met het drinkwaterbedrijf aan een financiële prikkel voor zuinig watergebruik door middel van een staffel.
- Intensiveer onderzoek en innovatie, samen met de drinkwaterbedrijven, voor winning van drinkwater uit (oever-)oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater.
- Zorg dat de gemiddelde concentraties aan N, P, zware metalen, geneesmiddelenresten en PFAS in deze Statenperiode met 30% vermindert.

Klimaat en klimaatadaptatie

Wat speelt er?
Er is zowel sprake van een klimaatcrisis als een biodiversiteitscrisis. Beide crises versterken elkaar en samenhangende actie is urgent.

Zie onze oproep voor de **uitbreiding van bos** op pagina 8.

Zie onze oproep voor **natuurlijke klimaatbuffers** op pagina 13.

Zie onze oproep voor **groen in de stad** op pagina 17.

Zie onze oproep voor **natuurinclusief omgevingsbeleid** op pagina 21.

Zie onze oproep voor minimaal 10% **groen-blauwe dooradering** op pagina 22.

Zie onze oproep voor **natuurinclusieve duurzame energie-opwek** op pagina 23.

Thema 3

Natuurinclusieve samenleving

Agenda Natuurinclusief

Wat speelt er?
Rijk, provincies en partners hebben een Agenda Natuurinclusief opgesteld.

Wat doet de provincie al?
De provincie heeft meerdere succesvolle subsidieregelingen uitgevoerd (Challenge Groene Icoonprojecten van Operatie Steenbreek, vergroening 266 schoolpleinen, regelingen voor biodiversiteit in wijk en tuin, groene daken).

Maar...
De normen voor een groene, gezonde leefomgeving voor mens en natuur worden op veel plekken niet gehaald. Ook het doel 'alle schoolpleinen groen in Gelderland' in 2025 gaat niet gehaald worden. Natuurinclusiviteit is geen standaardonderdeel in beleid.

Onze oproep aan de provincie:

- Stel een minimumeis aan groene ruimte bij bouwprojecten van minimaal 75 m2 groen per woning en altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning.
- Stel voorwaarden aan een ecologische, klimaatadaptieve inrichting van groenvoorzieningen.
- **Breng de succesvolle subsidieregeling voor groene schoolpleinen terug** en versterk de criteria ten aanzien van biodiversiteit en klimaatadaptatie.
- Voer de Agenda Natuurinclusief programmatisch uit.

Participatie en educatie

Wat speelt er?

Veel burgers zijn onvoldoende op de hoogte van het belang en de rol van natuur in de leefomgeving. Voor een natuurinclusieve samenleving is het noodzakelijk dat duurzaam gedrag van burgers vanzelfsprekend wordt. Natuureducatie speelt daarin een cruciale rol.

Wat doet de provincie al?

In 2021 ging de provincie met inwoners en organisaties in gesprek over klimaatadaptatie in de Week van de Hitte. Er is een subsidieregeling ‘inwonersinitiatieven voor biodiversiteit’.

Maar...

De provincie kan mensen moeilijk bereiken. Gedragsverandering vergt kennis, mogelijkheden en prikkels. Natuurorganisaties hebben met hun grote achterban laagdrempeliger toegang tot de inwoners van Gelderland, inclusief jongeren. Jong geleerd is immers oud gedaan.

Onze oproep aan de provincie:

- **Stimuleer en faciliteer burgers om zelf aan de slag te gaan met vergroening** in eigen tuin en leefomgeving. Intensiveer de samenwerking met groene organisaties voor goede benutting van de subsidieregeling ‘inwonersinitiatieven voor biodiversiteit’.
- Zorg dat elke Gelderse school in het basis- en middelbaar onderwijs buiten-/natuurlessen aanbiedt.
- Geef inwoners een rol bij monitoring van natuur en biodiversiteit, faciliteer citizen science projecten zoals telling- en meetprojecten. Stel middelen ter beschikking voor educatie daarover.

Groene vrijwilligers

Wat speelt er?

Er zijn duizenden vrijwilligers actief in de natuur, maar de gemiddelde leeftijd is hoog. Aanwas is niet vanzelfsprekend.

Wat doet de provincie al?

De provincie organiseert jaarlijks de Gelderse Biodiversiteits-
dag om groene vrijwilligers te bedanken voor hun inzet. De provincie heeft het landelijke actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger ondertekend.

Maar...

Er zijn niet genoeg vrijwilligers om alle ambities waar te kunnen maken. Groei van het vrijwilligersbestand, met een betere afspiegeling van de maatschappij, is belangrijk. Begeleiding vraagt om professionalisering.

Onze oproep aan de provincie:

- Stimuleer en motiveer vrijwilligersgroepen en burgerinitiatieven met subsidies. Betrek vooral (jonge) inwoners en nieuwe doelgroepen bij programma’s en initiatieven in de leefomgeving.
- Blijf bijdragen aan de Gelderse Klompenpaden die met de inzet van veel vrijwilligers en grondeigenaren worden gerealiseerd.
- Stel een provinciaal plan op om uitvoering te geven aan **Actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger.**

Thema 4

Ruimte en landschap

Omgevingsbeleid en druk op de ruimte

Wat speelt er?

Er is een grote vraag naar ruimte: voor woningbouw, energie, natuur, nieuwe bossen, extensivering landbouw, infrastructuur. Dat vraagt om regie en een zorgvuldig afwegingskader.

Wat doet de provincie al?

Er is een nieuwe Omgevingsvisie en de Omgevingsverordeningen worden (sectoraal) geactualiseerd. Er is een koersdocument duurzame mobiliteit (2018) en een visie voor een bereikbaar Gelderland (2020). Er is een verstedelijkingsstrategie. De provincie is gestart met het Gelders Ruimtegesprek.

Maar...

Er zijn in nieuwe ontwikkelingen geen randvoorwaarden voor groen-blauwe dooradering en natuurinclusiviteit.
Een duurzame leefomgeving wordt te algemeen gedefinieerd waardoor scherpe keuzes achterwege blijven.
Grote infrastructurele beslissingen worden voorbereid op basis van verouderde prognoses van productie, transport en verkeer, zoals de ViA15 en onderzoek naar de Noordtak Betuweroute. Deze plannen houden onvoldoende rekening met de noodzaak om over te gaan naar een natuurinclusieve samenleving en een circulaire economie.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem natuurinclusiviteit op in de Omgevingsverordening voor ruimtelijke ontwikkelingen, inclusief richtlijnen voor woningbouw, natuurinclusieve energieprojecten en groene bedrijven(terreinen). Koppel hier een puntensysteem aan.
- **Pas minimaal de normen van het Rijk en de WHO toe voor groenvoorzieningen in wijken** (75 m^2 groen per woning, altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning), met voldoende kwaliteit voor biodiversiteit.
- Maak landschapsinclusief ontwerpen verplicht bij ruimtelijke plannen.
- Verbind groen in stedelijk gebied aan het buitengebied met ‘groene lopers’.
- Anticipeer op doelen voor klimaat, circulaire economie en duurzame mobiliteit bij infrastructurele projecten.
- Introduceer een heffing bij verstedelijking in landelijk gebied ten bate van een landschaps- of gebiedsfonds voor landschap en biodiversiteit.
- Introduceer regels voor een maximaal oppervlak te verharden (particulier) terrein.
- Ontwikkel nieuwbouw met duurzame mobiliteit en schep faciliteiten om autogebruik te verminderen. Stimuleer het verlagen van de parkeernorm.

Landschap

Wat speelt er?

Ondanks de nodige inspanningen verslechtert de kwaliteit van het landschap nog altijd. Nationale landschappen verliezen hun beschermde status. Het invoeren en uitbreiden van regelingen voor het leveren van groen-blauwe diensten kan een kans geven aan natuurinclusieve landbouw.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft streekgidsen opgesteld en een ambitie geformuleerd voor 10% groen-blauwe dooradering.

Maar...

De ambitie voor groen-blauwe dooradering is vrijblijvend en voor sommige Gelderse streken te laag. Het ontbreekt aan voldoende instrumenten, budget en afrekenbaarheid. Voor het landschapsbeleid is geen monitoring, handhaving, cyclische aandacht en structurele financiering.

Onze oproep aan de provincie:

- **Geef landschapskwaliteit in beleid een bindend karakter,** zowel voor bescherming van bestaande waarden, bijzondere landschappen als voor het ontwikkelen van nieuwe waarden.
- Zorg voor realisatie van landschapselementen in samenwerking met het Rijk door financiering van aanleg en beheer, en compensatie voor afwaardering van grond dan wel opbrengstderving.
- Neem **minimaal 10% groen-blauwe dooradering op als doel in het omgevingsbeleid** (en niet slechts als ambitie).
- Bied voor langere termijn continuïteit voor het behoud en herstel van kenmerkend natuur- en landschapsgerelateerd cultureel erfgoed.

Duurzame energie

Wat speelt er?

Ruimte geven aan duurzame energie uit zon en wind is noodzakelijk. Het is mogelijk geschikte locaties te vinden met een goede inpassing en een plus voor biodiversiteit. Omwille van spreiding van opwek en leveringszekerheid is tevens innovatie nodig voor andere vormen van opwek en energieopslag. De gerealiseerde besparing blijft nu achter bij de doelen.

Wat doet de provincie al?

De provincie is actief partner in de Regionale Energiestrategieën en bij het Gelders Energie Akkoord.

Maar...

De doelen voor CO_2-reductie worden niet gehaald. Er worden landschappelijk minder wenselijke locaties en projecten ontwikkeld. Natuurinclusieve ontwikkeling moet de nieuwe norm worden.

Onze oproep aan de provincie:

- **Voer regie op de ontwikkeling van boven-regionale energielandschappen.** Vanwege de impact op landschap is het belangrijk windturbines te clusteren op een relatief beperkt aantal geschikte locaties.
- Neem natuurinclusiviteit op in de omgevingsverordening voor energieprojecten. Het is tijd voor een cultuuromslag: natuurinclusieve energietransitie betekent dat klimaatoplossingen standaard een ‘plus op natuur’ zetten, dus wezenlijk bijdragen aan de lokale natuurwaarde.
- Stimuleer het Rijk tot aanpassing van het bouwbesluit zodat alle (woning- en utiliteits-)bouw energieneutraal zal zijn.
- Toets bij energieprojecten altijd de impact op beschermde flora en fauna. Borg dat mitigerende maatregelen vóóraf gerealiseerd zijn en werken in praktijk.
- Zorg voor langdurige inzet op energiebesparing en zon op dak.
- Sluit Natura 2000-gebieden uit als mogelijke locatie en ontzie het Gelders Natuur Netwerk zoveel mogelijk.

INVESTEER IN GELDERLAND, **INVESTEER IN DE NATUUR!**

Wij zijn als Gelderse groene organisaties dag in, dag uit bezig om Gelderland groen te houden en nog groener te maken. Dat doen we samen, met burgers, bedrijven, gemeenten, waterschappen en de provincie.

Met dit Groenmanifest doen wij met al onze leden, donateurs, vrijwilligers, sympathisanten en medewerkers een oproep aan de provincie: investeer in de natuur.

Bij de komende provinciale verkiezingen op 15 maart 2023 kan de provinciale politiek het groene verschil maken. De plannen zijn er en de urgentie is groot. Versterk en behoud natuur en landschap in onze mooie, groene provincie. Wij denken en doen graag mee!

Natuurmonumenten · SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland · natuur en milieu federatie gelderland · Geldersch Landschap & Kasteelen · ivn natuureducatie

COLOFON

Manifest voor een Groen Gelderland is een gezamenlijke uitgave van Vereniging Natuurmonumenten, Natuur en Milieu Gelderland, Geldersch Landschap en Kasteelen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en IVN Natuureducatie.

Tekstredactie en vormgeving: Communicatiebureau de Lynx, Wageningen
Drukwerk: GLD Grafimedia, Arnhem
Beeld: Eline Ross *(Natuur en Milieu Gelderland)*: *p.5 graan, p.24 korenbloem* | Annemieke Kok *(Platform Natuurinclusieve landbouw)*: *p.6* | ©Staatsbosbeheer: *p.5*, kinderexcursie, *p.11, 12, 18, 19* | Erik Mol: *p.15* | Jochem Kühnen: *p.16, 24* wormkruidbij | André Kaminski, *p.20, 22, 24* | citizen science, *p.26* | Pixabay: *p.4* vlinder, gas, *p.5* mais, *p.24* ransuil

Meer weten of doorpraten over dit Groenmanifest?
We gaan graag in gesprek! Neem dan contact op met:

- **Geldersch Landschap en Kasteelen:**
  Renske Terhürne | r.terhurne@glk.nl
- **Natuur en Milieu Gelderland:**
  Petra Souwerbren | p.souwerbren@natuurenmilieugelderland.nl
- **Vereniging Natuurmonumenten:**
  Maarten Bakker, | m.bakker@natuurmonumenten.nl

Tekst overnemen
Het is toegestaan om zonder bronvermelding teksten uit dit manifest over te nemen in verkiezingsprogramma's voor provinciale verkiezingen. Graag zelfs!

Lees de digitale versie van dit manifest op: **groenmanifestgelderland.nl**

Zomer 2022

Natuurmonumenten

SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland

natuur en milieu federatie gelderland

Geldersch Landschap & Kasteelen

ivn natuur educatie

Zienswijze 7

Geachte heer of mevrouw,

Hierbij wil ik graag reageren op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Om het oordeel alvast even kort samen te vatten: het vertrekpunt voor het verhaal is een leugen, de eerste hoofdstukken zijn een vaak onleesbaar wollige brij van prietpraat en de rest staat vol met afleidingsmanoeuvres. Ik pik er een paar punten uit.

1. De groei van het aantal woningen
Ons worden keuzes voorgelegd, maar de belangrijkste keuze, of we die woningen wel willen, staat er niet bij.
Waar komt de alsmaar groeiende vraag naar woningen vandaan? Op pagina 25 wordt in een cryptisch verhaal de groei van de bevolking met een migratieachtergrond gepresenteerd als iets dat er zomaar ís, terwijl de ouder wordende bevolking de groei van het aantal huishoudens in de schoenen geschoven krijgt. Dat zijn allebei leugens. Ja, migratie ís er, maar die is er niet 'zomaar', dat is een keuze. En ja, vergrijzing speelt een rol in de groei van het aantal huishoudens, maar in vergelijking met migratie is het een relatief kleine en op termijn afnemende factor.
Expliciete cijfers over de relatieve rol van de verschillende factoren zijn er bij mijn weten niet, de nieuwsberichten van het CBS hierover zijn niet erg specifiek, net zomin als de rapporten van ABF Research die ten grondslag liggen aan het woningbouwbeleid van de Rijksoverheid. Toch kun je er op basis van de beschikbare cijfers best een behoorlijke slag naar slaan.

Als je kijkt naar de groei van verschillende groepen personen in de populatie over de periode 2000-2020, en dat kombineert met de gemiddelde grootte van een huishouden krijg je ruwweg een beeld van de impact van migratie. (Er is uitgegaan van 2,18 personen per huishouden; voor het tweede cijfer achter de komma doen verschillende waarden de ronde)

Migratie achtergrond	Generatie	Geboortesaldo	Migratiesaldo	Groei	Huizen-equivalent
Nederland		285.847	-210.437	98.232	45.000
Migrant	Tweede	747.770	-155.932	614.296	283.000
	Eerste	-186.735	1.014.885	831.134	383.000
Totaal		846.882	648.516	1.543.635	711.000

Dit zegt nog niks over het effect van kleinere huishoudens (waaronder die alleenwonende ouderen), maar iets verder verfijnend ontstaat ook daarvan een beeld:

1 januari 2000: 15.863.950 inwoners, 6.801.008 huishoudens, dat is 2,33 personen per huishouden.
1 januari 2020: 17.407.585 inwoners, 7.997.800 huishoudens, dat is 2,18 personen per huishouden.

Met het aantal personen per huishouden in 2020 (2,18) zou de bevolking van het jaar 2000 zijn verdeeld over 7.288.587 huishoudens, een groei met 487.579. Dat is dus de bijdrage van kleinere huishoudens. Tegelijkertijd zijn er 1.543.635 personen bijgekomen die met datzelfde aantal personen per huishouden goed zijn voor nog eens 709.212 huishoudens.
De totale groei van het aantal huishoudens (1.196.792) is dus voor 59% terug te voeren op bevolkingsgroei, de rest is het gevolg van kleinere huishoudens.

En, zie de cijfers hierboven, die bevolkingsgroei komt voor 54 procent voor rekening van eerste-generatie immigranten, 40 procent tweede-generatie immigranten en 6 procent autochtonen. Maar sinds 2015 is de autochtone populatie aan het krimpen, dus naar verhouding wordt migratie steeds belangrijker.

Een nog preciezer inzicht krijg je aan de hand van expliciete cijfers over de groei van het aantal huishoudens, uitgesplitst naar migratieachtergrond:

De cumulatieve ontwikkeling:

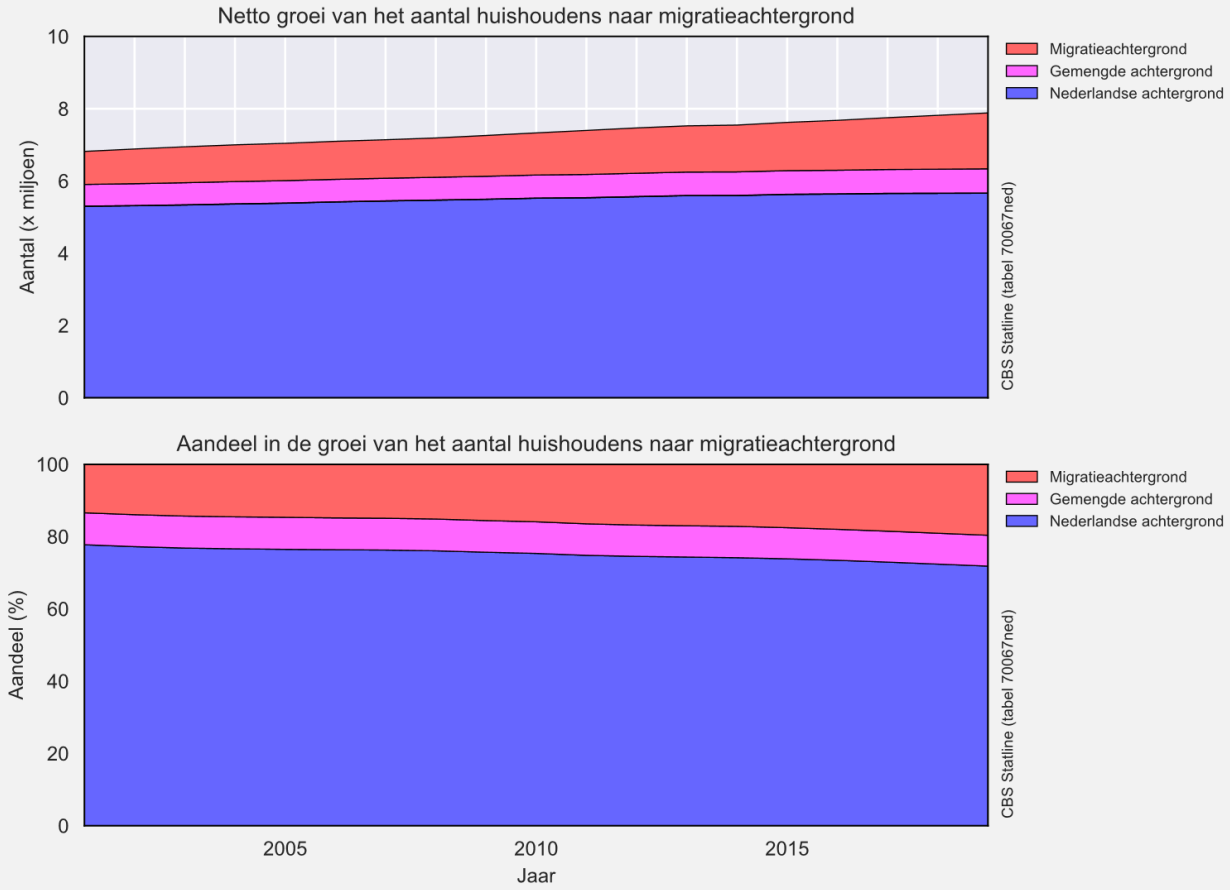

De dynamiek van jaar op jaar:

Het rode gebied geeft steeds het aandeel van huishoudens uitsluitend bestaande uit personen met een migratieachtergrond (eerste- of tweede-generatie). De schommelingen in de groei zijn groot, vooral door fluctuaties in de instroom, maar de trend is onmiskenbaar: een steeds groter deel van de groei komt voor rekening van 'migranten-huishoudens'. In de laatste pre-Corona jaren was het meer dan 80 procent. Recentere cijfers zijn er helaas nog niet.

Nog steeds zegt dit niks over de toekomst, maar op basis van de bevolkingsprognoses kun je ook daar een slag naar slaan:

Voor 2040 verwacht het CBS 2,09 personen per huishouden. Als de populatieomvang gelijk zou blijven aan die van 2022 zou dat een groei betekenen met 297.287 huishoudens tot een totaal van 8.418.031. Het feitelijke aantal huishoudens wordt echter geschat op 9.025.927 en die extra 600.000 huishoudens moeten dus het gevolg zijn van bevolkingsgroei. Maar zoals eerder gezegd, de autochtone populatie krimpt al, dus die groei komt alleen nog voor rekening van eerste- of tweede-generatie migranten. Het meest sprekend is het netto migratiesaldo, want daarbij gaat het (voornamelijk, Nederlandse remigranten daargelaten) om mensen die nu nog geen enkele band hebben met Nederland. Over de periode 2022-2040 wordt dat saldo geschat op 1.115.984 personen. Dat kun je niet 1-op-1 vertalen naar een aantal huishoudens, want een deel van die nieuwe immigranten overlijdt tussentijds, maar hoe dan is ook de resterende natuurlijke aanwas indirect toe te schrijven aan migratie.

Op deze berekeningen valt in de details een heleboel aan te merken, maar de hoofdlijn is glashelder: vooral migratie stuwt de groei in de vraag naar woningen, en ook bij de nog te verwachten verdere vergrijzing zal dat zo blijven. Bovendien houdt de instroom niet op na 2040, als de huidige vergrijzingsgolf min of meer achter de rug is. Voor de periode 2040-2070 wordt het migratiesaldo op nog eens 1,5 miljoen personen geschat.
De betrokken alinea in de omgevingsvisie is derhalve, hoewel naar de letter niet onjuist, naar de geest een grove leugen.

2. Bouwen in de betere wijken
Op pagina 33 lezen we “Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken.”.
Dat klinkt misschien sociaal, maar het is onzin. Wat wordt hiermee beoogd? Gaat het erom meer mensen een ruimtelijk aantrekkelijke woonomgeving te bieden of is het doel de sociaal-economische zwakte van bepaalde bevolkingsgroepen op te heffen?
Die twee hangen impliciet samen doordat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn. Maar wat maakt de ene wijk aantrekkelijker dan de andere? Doorgaans is dat de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en de historische stedenbouw. Vrijwel per definitie gaat dat verloren als je bijbouwt. Verdichting vernielt het groen en bijbouwen zal nooit gebeuren in de historische stijl die de betrokken wijken zo gewild maakt. Of er is geen geld voor, of architecten grijpen de kans om een modernistisch statement te maken op een prestigieuze locatie. Door 'bij te mengen' geef je dus niet méér mensen de kans om in een prettige omgeving te wonen, maar juist minder, en daarbij vernietig je elementen die essentieel zijn voor de kwaliteit van de stad als geheel.
Als je serieus de intentie hebt meer mensen een prettige woonomgeving te bieden dan moet je aan de andere kant beginnen, bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Presikhaaf, ik heb er als kind gewoond in de tijd dat het het summum was van stedenbouwkundige vernieuwing, en ook toen al was het een naargeestige wijk, gebouwd over de hoofden van mensen heen. Mede door de nadruk op hoogbouw in de omgevingsvisie lijkt het meer van hetzelfde te worden. De presentatiebijeenkomsten bevestigen dat: we mochten kiezen uit 4 keer modernisme en 0 keer iets anders. En nu zullen er voor dat modernisme ook best gegadigden zijn, maar de markt voor koopwoningen laat zien dat de gemiddelde Nederlander helemaal niet zo gecharmeerd is van dat soort statements. Projectontwikkelaars bouwen voor de vraag, en dat is inmiddels vooral nog in de stijl die ooit doorging voor jaren-30, maar feitelijk gewoon mainstream is. Alleen bij sociale huurwoningen, waar de bewoners geen keus hebben, blijft het systeem doorgaan de dingen te bouwen die ze zelf leuk vinden. En dan zijn al die veranderingen dweilen met de kraan open.

3. Bouwen aan de Koningsweg
Op pagina 76 lezen we: “Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren.”
En die 'stadsrand' moet 2 kilometer buiten de bebouwde kom liggen, uitgerekend in een Natura2000-gebied? De architectuursector aast al heel lang op dit gebied, en ze zijn beslist niet van plan er tweede viool te gaan spelen. Dit is voorsorteren op de in bepaalde kringen felbegeerde sprong naar de Veluwe: leg een stoeptegel in het buitengebied en het wordt een huis, dat huis wordt een wijk, die wijk wordt een stad. Nu al zien veel partijen in de Arnhemse raad die plek als een optie om de woningnood op te lossen, en eventuele beperkingen die het huidige college zou kunnen opleggen zeggen helemaal niets over de ontwikkelingen van over 5 of 10 jaar.

4. De 'klimaatadaptieve stad'
In het verhaal over klimaat-adaptatie wordt een plan van de WUR opgevoerd als 'prikkelend'. Wethouder Bouwkamp noemde het eerder 'een mooie denkrichting'. Maar wat behelst die denkrichting nu precies? Het is een mix van drie elementen:
a. Het idee dat we door het stijgende water niet meer in staat zouden zijn het Rivierengebied voor wonen te gebruiken. Maar dat is gewoon onzinnig, want als je dat serieus gelooft zou je tienduizenden woningen moeten opgeven. Juist als je denkt dat de situatie zo nijpend wordt zou je op een open manier het debat moeten aangaan over wat Nederland aankan qua bevolkingsdruk. Maar dat is precies wat de auteurs van dit plan níet willen (ik heb er een korte mailwisseling mee gehad).
b. Het vermengen van stad en natuur, niet alleen door natuur de stad in te halen, maar ook door de stad naar de natuur te brengen. Konkreet: Arnhem moet de Veluwe op. Dat gaat helemaal in tegen alle pretenties van natuurbehoud, maar het is wel helemaal in lijn met het geniepige gemarchandeer zoals

dat al decennialang plaatsvindt rond de Koningsweg. Ook dit is weer voorsorteren op verstedelijking van de Veluwe.
c. Torenflats met plantjes tegen de gevel. Dat lijkt in het optreden van Van Hattum het leidend motief te zijn: een verlangen naar een artificiële wereld, opgeleukt met groen. Op Youtube promoot hij Singapore, het op twee na dichtstbevolkte land(je) op aarde, als the way to go. Dat is een wel héél extreme liefde voor stedelijkheid. Natuurlijk mag hij die voorkeur op persoonlijk niveau hebben, maar als je het zo nadrukkelijk propageert, noem jezelf dan geen 'onderzoeker', maar gewoon 'activist'. Bovendien is de manier waarop hij het brengt gewoon hufterig. Hij pretendeert 'doembeelden' te bestrijden, maar eist daarmee het alleenrecht op om te bepalen wat doembeelden zijn. Voor mij is juist zijn verhaal het doemste doemscenario dat er is, zeg maar gerust het einde van de wereld.
Intussen gaan die groene flats er sowieso niet komen, want ik vermoed dat echte natuurliefhebbers dit soort milieus zullen mijden als de pest, terwijl de liefhebbers van het stadsmilieu niet zitten te wachten op broeinesten van ongedierte op hun balkon. Als je ziet hoeveel mensen ageren tegen blaadjes in hun tuin hoef je je niet al teveel illusies te maken over de halfwaardetijd van die groene gevels. Dit worden gewoon steriele torenflats.
Het gevaar met dit soort dingen is dat het grote natuurminnende publiek zich zand in de ogen laat strooien door alle lieve woordjes over klimaat en natuur. Als ze vroeg of laat wakker worden zal het te laat zijn, want als je dit soort ideeën niet meteen afschiet krijgen ze de kans te wortelen in het bestuurlijk systeem, en dat bepaalt, zie de omgevingsvisie, helemaal op eigen houtje wat er gebeurt. Het publiek mag meepraten over de verf.

De balans opmakend over de hele omgevingsvisie is hij symptomatisch voor een maatschappij waarin een open gesprek onmogelijk is geworden. In dit geval begint alles met bevolkingsgroei, want zonder die bouwopgave had het verhaal er totaal anders uitgezien. Het debat ontspoort langs een aantal lijnen:

A. Liegen
Ik probeer regelmatig debatten over migratie te voeren via sociale media en de progressieven weten het zeker: 'de populisten' verspreiden 'desinformatie'. Nu ken ik zelf de statistieken behoorlijk goed, en de praktijk is dat het precies andersom is, dat de progressieven cijfers alleen erkennen als ze hen goed uitkomen. Deze omgevingsvisie is daar een voorbeeld van, zie het onder de mat schuiven van de rol van migratie in de woningnood.
Dat structureel liegen heeft grote konsekwenties: hele volksstammen hebben écht geen idee van wat er gaande is. Als je in een discussie zegt dat Nederland er door immigratie jaarlijks 100.000 mensen bijkrijgt kun je er de klok op gelijk zetten dat iemand roept: “Onzin, zoveel asielzoekers zijn er niet”. Ze zitten zo vast in hun reflexen dat ze het verschil tussen 'immigrant' en 'asielzoeker' niet begrijpen.
Door dat wegmasseren van feiten ontstaat er een steeds groter verschil tussen de realiteiten zoals verschillende groepen die ervaren, met chronische ruis in de discussies als gevolg.

B. Taboes
In essentie is massa-immigratie een belangenconflict zoals er zoveel zijn. Ten minste een deel van de negatieve konsekwenties van de huidige migratiepolitiek is gewoon objectief onweerlegbaar. De woningnood is daar een van. De weging van andere effecten is misschien subjectief, maar de belangen die ermee gemoeid zijn wijken in niets af van die bij andere politieke thema's. Alle logica en redelijkheid zeggen dus dat over de kwestie een normaal debat gevoerd zou moeten kunnen worden, maar in de verknipte denkwereld van de progressieven staat praten over migratie al meteen gelijk aan het begin van de volgende Holocaust. Wat je ook zegt, ze weten zéker dat bezwaren voortkomen uit 'vreemdelingen-haat'. Omdat vrijwel de hele mainstream politiek daarin meegaat wordt iedere normale uitwisseling van standpunten onmogelijk gemaakt, met een neerwaartse spiraal van complottheorieën als gevolg. Zonder voeding vanuit de realiteit kruipen de progressieven steeds verder weg in een zelfgecreëerde waanwereld, terwijl omgekeerd de conservatieven legitieme vragen gaan stellen over wat de progressieven nu eigenlijk beogen. De progressieve obsessie om méér, méér, méér mensen hierheen te

halen is zo groot, dat ook ikzelf serieus niet zou weten wat er nog anders achter kan zitten dan de wens tot 'omvolking'.

C. Pseudo-positivistische blabla
'Kwaliteit', wat denken jullie daar nu zelf bij? Waarschijnlijk helemaal niks, maar als dat wel zo is geef ik u op een briefje dat ik er een heel ander beeld bij heb. Dit soort geklets is onderdeel van een sprookjeswereld waarin iedereen hetzelfde denkt, en waarin buiten de norm vallen wordt gezien als een daad van agressie tegen de 'inclusiviteit'. Het is een vorm van debatvervuiling die ieder gesprek onmogelijk maakt.

D. Wegduiken voor verantwoordelijkheden
Een klassieker in de provinciale en gemeentelijke politiek: “Wij gaan niet over migratie”. Gek toch, dat je dat nooit hoort als er 'diversiteits'-beleid moet worden gevoerd, of moet worden teruggekeken op het slavernijverleden: “Dat is landelijk beleid, ga maar naar Den Haag”. Het is typisch voor een politiek regime dat op basis van ideologisch gemotiveerd opportunisme discussies naar niemandsland verwijst in de hoop dat ze verdwijnen.

Al met al, wat is nu écht de reden dat dit debat niet gevoerd kan worden?
De kapstok is onmiskenbaar het halfgaar progressieve frame van migratie als concept dat alle aardse belangen overstijgt - de 'vreemdeling' als universeel slachtoffer en superheld tegelijk, symbool voor de strijd tussen Goed en Kwaad.
Maar achter die façade schuilt nog iets anders, iets dat juist aardser is dan aards. De omgevingsvisie licht een tipje op van de sluier: veel getut over groen, maar ook ronkende retoriek over Arnhem als stedelijk knooppunt en een fascinatie voor groei.
Daar ligt een belangrijke sleutel tot de kwestie: de politieke incrowd heeft van nature affiniteit met het 'hoogstedelijk' leefmilieu, en dat milieu kan alleen bestaan bij de gratie van groei. Als de autochtone bevolking krimpt moet er iets anders worden bedacht om de torenflats te vullen, en dáár hebben we dus die migranten voor nodig. Persoonlijke lifestyle-voorkeuren spelen een grote rol in deze kwestie, niet alleen bij de tegenstanders, maar evengoed bij de voorstanders van groei. So far, so good als je die voorkeuren ook als zodanig naar voren brengt, maar niet als je ze verpakt als een strijd tegen de Nazi's. Alles wijst erop dat Arnhemmers in doorsnee hechten aan de groene infrastructuur van de stad, en het valt zeer te betwijfelen of die verstedelijking het zou halen als in een open debat eerlijke informatie werd gegeven over waaróm we eigenlijk moeten bouwen.

De konklusie moet zijn dat, met migratie als draaipunt, de samenleving op een hellend vlak is beland waarbij het steeds moeilijker wordt om nog een normaal gesprek te voeren. Arnhem is in dit proces misschien een klein radertje, maar wel een belangrijk radertje omdat deze discussie een van de cruciale claims van de migratielobby onderuit haalt, namelijk dat we al die woningen makkelijk kwijt kunnen op landbouwgrond. Bovendien zegt de casus 'Arnhem' iets over de geloofwaardigheid van politieke beeldvorming. GroenLinks profileert zich als hoeder van de natuur, maar als de meest betrokken wethouder impliciet bereid is het Veluws landschap in te ruilen voor torenflats met plantjes tegen de gevel, dan val je echt hopeloos door de mand. Het laat zien dat de liefde voor de natuur in progressieve hoek alleen nog window dressing is, een manier is om te zeggen dat je aan de goede kant staat. Krijgt in de pikorde van het 'deugen' een ander activistisch belang de overhand, dan wordt natuur net zo makkelijk omgelabeld tot een technocratisch concept als 'duurzaamheid', dat met de oorspronkelijke betekenis niks meer te maken heeft.

Tegen deze achtergrond is de omgevingsvisie, meer dan wat ook, een symptoom van een democratisch bestel in verval, een façade die moet verhullen dat de burger alleen nog mag meepraten binnen de marges die zijn opgelegd door activisten binnen het systeem. Dat mag u een 'populistisch' frame noemen, maar het zijn niet de 'populisten' die mij ervan hebben overtuigd dat het systeem niet deugt,

dat hebt u zélf gedaan. Ik ben gevoelig voor feiten, cijfers en logische argumenten, en ben bereid rekening te houden met de belangen van anderen. Maar als die anderen liegen of anderszins proberen het democratisch proces te frustreren houdt het voor mij ook op. Dan zal ik partij kiezen voor hun tegenstanders, ook al ben ik het daar inhoudelijk misschien evenmin mee eens. Níets is zo gevaarlijk voor het systeem als de huidige progressief-linkse monocultuur, met zijn desinformatie, doooddoeners en intolerantie.

Meent u mijn analyse te kunnen weerleggen? Graag. Gooi het maatschappelijk debat over bevolkingsgroei open, dan kunt u uw punten verdedigen, met open vizier. En ik de mijne.

En zo niet, dan zal ik het beschouwen als een schuldbekentenis.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted] Arnhem

Zienswijze 8

Gemeente Arnhem

t.a.v. het college van burgemeester en wethouders

Postbus 9029

6800 EL Arnhem

Per e-mail: projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Datum: 21-12-2022

Betreft: Zienswijze op de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

Geacht college,

Namens mijn partner; [redacted], en ik, beide wonende aan de Max Euwestraat [redacted] te Arnhem, bericht ik u als volgt.

Met ingang van 11 november 2022 heeft het college van burgemeester en wethouders van gemeente Arnhem (hierna het college) de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 gedurende een periode van zes weken ter inzage gelegd. Middels deze brief maken wij van de gelegenheid gebruik om zienswijze tegen de ontwerp omgevingsvisie naar voren te brengen.

Allereerst willen wij beginnen met een compliment te maken. De ontwerp omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Onze bezwaargronden hebben betrekking op hoofdstuk 6, in het bijzonder op de gebiedsuitwerking voor Arnhem – Oost. Op pagina 71 staat op de afbeelding 6.7 de gebiedsuitwerking Arnhem – Oost op kaart weergegeven. Op deze kaart is te zien dat er een 'te realiseren windturbine' aangegeven staat op de uiterwaarden tussen de wijk Stadseiland en het tegenoverliggend industrieterrein. Op deze windturbine en op de keuze van deze locatie willen wij bezwaar aantekenen. Op de volgende bladzijde leest u onze motivering:

De windturbine is mogelijk planologisch niet uitvoerbaar de komende jaren

In het natuurgebied de Veluwe en 1 kilometer daaromheen mogen geen windparken worden gebouwd de komende jaren in verband met de Wespendief. In de zone van 1 tot 8 kilometer rond de Veluwe blijkt slechts beperkt ruimte voor windparken. Deze kan gebruikt worden voor windpark Horst & Telgt in Ermelo en Putten. Mogelijk is er ook ruimte voor het windpark Midden-Betuwe. De provincie Gelderland heeft hiertoe onlangs een besluit genomen (https://www.gelderland.nl/nieuws/geen-windparken-op-de-veluwe-en-beperkt-in-zone-tot-8-km.) De vraag is hoe de provincie Gelderland dit gaat doorvertalen in een actualisatie van de Omgevingsverordening. Mogelijk is de windturbine de aankomende jaren planologisch niet uitvoerbaar. Is dit dan wel de juiste locatie voor een nieuwe turbine?

Gelders Natuur Netwerk en Groene Ontwikkelzone

De locatie van de te realiseren windturbine is gelegen naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beide hebben een externe werking. De vraag is of deze windturbine wel opgericht kan worden, aangezien veel vogels in deze gebieden foerageren.

Cummulatieve ruimtelijke effecten

Door een extra windturbine te plaatsen in de nabijheid van vier bestaande turbines (Koningspleij) ontstaan er cummulatieve ruimtelijke effecten. Door zowel de Pleijroute, als door het tegenoverliggend industrieterrein als de vier bestaande turbines ontstaat er een hogere geluidsbelasting op de wijk Stadseiland. Door de korte ligging van de te realiseren windturbine (hemelsbreed 300 meter gemeten vanaf de eerste woningen van Stadseiland) bestaat de vraag of er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd kan worden. Ook bestaat er vrees voor een toename van hinder door slagschaduw.

Gelet op het bovenstaande is ons verzoek dan ook om deze te realiseren windturbine niet op deze locatie te realiseren.

Ik ontvang graag een bevestiging dat u mijn zienswijze in goede orde heeft ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Zienswijze 9

bpd
bouwfonds property development

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Amersfoort, 22 december 2021

Betreft: Zienswijze op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Geachte leden van de raad,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van uw Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 (Omgevingsvisie), zoals deze onlangs ter visie is gelegd.

Vanwege onze betrokkenheid bij huidige en geplande woningbouwprojecten in de stad, het Stadsakkoord Arnhem en onze bijzondere belangstelling voor en focus op Arnhem, beschouwen wij ons niet alleen als belanghebbende als het gaat om de toekomst van de fysieke leefomgeving van stad en ommeland, maar ook als partner in en van de gemeente. Als het gaat om woningbouwvraagstukken zitten wij daarom aan diverse landelijke, provinciale en gemeentelijke tafels. Om die reden maken wij graag van de door u geboden gelegenheid gebruik om een reactie kenbaar te maken ten aanzien van de Omgevingsvisie van uw gemeente. Wij richten ons daarbij primair op het thema wonen. U mag onze zienswijze lezen als een vanuit onze praktijkervaring ingegeven bespiegeling op de voorgenomen ruimtelijke en programmatische koers van uw gemeente. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik de volgende zienswijzen met u te delen.

De Omgevingsvisie gaat uit van een aanzienlijke groei van het aantal inwoners de komende jaren. Teneinde deze groei aan inwoners te kunnen accommoderen, benoemt de visie een verwachte woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030. Waar deze raming van de opgave exact op is gebaseerd blijkt ons inziens niet uit de visie; wel is duidelijk dat de verwachte vraag is geënt op de huidige demografische ontwikkelingen en woningmarktsituatie. Dat is logisch, de huidige situatie is immers het vertrekpunt voor de lange termijnopgave. Anderzijds zet de Omgevingsvisie wél een langjarige koers uit tot 2040, hetgeen ons inziens het verkennen, beoordelen én ruimtelijk en programmatisch vertalen van meerdere (groei)scenario's noodzakelijk maakt. Daarbij vinden wij het goed en nodig in de Arnhemse Omgevingsvisie meer rekenschap te geven van de in regioverband geconstateerde kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar woningen en de ruimtelijke vertaling, programmering en prioritering hiervan in de visies van regiogemeenten. Wij voorzien overigens een situatie waarin buurgemeenten als Renkum, Rheden, Lingewaard, Duiven en Westervoort de komende jaren 'profiteren' van de vraag naar woningen in een groen woonmilieu, waar Arnhem deze woningzoeker niet kan aanhaken vanwege de focus op binnenstedelijke opgaven.

Het volgende houdt hiermee verband. De Omgevingsvisie zet aldus een duidelijke kwantitatieve koers uit. De kwalitatieve strategie laat zich ons inziens lastiger lezen. In de Omgevingsvisie wordt de huidige 'Arnhemse identiteit' als belangrijkste basis benoemd voor het ruimtelijke beleid van de komende jaren. In de visie wordt deze identiteit ons inziens terecht (onder meer) ontleend aan de vele Arnhemse groene wijken en de inbedding van de stad in een prachtig landschap, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft en een vestigingsvoorwaarde is voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Naar onze tevredenheid zet Arnhem ook de komende jaren de stad nadrukkelijk op de kaart onder de noemer 'Arnhem groen en creatief'.

De vraag is echter of de uitvoering van de Omgevingsvisie hieraan bijdraagt als de locatiekeuze van woningbouwlocaties in ogenschouw wordt genomen. Uw gemeente kiest in de visie wat betreft nieuwe woningbouwlocaties namelijk nagenoeg uitsluitend voor binnenstedelijke ingrepen. Hoewel wij het principe 'inbreiden voor uitbreiden' in de basis onderschrijven, is de rigide toepassing ervan in de Omgevingsvisie in onze ogen lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd. In de praktijk betekent uitvoering van de visie dat de eerstkomende jaren – op de afronding van Schuytgraaf na - slechts grootschalige woningbouw op inbreidingslocaties zal plaatsvinden, zoals Spoorzone Oost en Kronenburg / Vredenburg. Wij vinden dit lastig uitlegbaar in relatie tot één van de belangrijkste doelstellingen van het Stadsakkoord Arnhem, namelijk versnelling van de woningbouw. Genoemde inbreidingslocaties zijn om meerdere redenen zeer complex en kostbaar en betreffen dus geen 'laaghangend fruit' om tot de benodigde versnelling van woningbouw te komen. Temeer de gemeente op deze locaties zelf nauwelijks grondpositie heeft. In de Omgevingsvisie wordt een realistische overweging / inschatting gemist ten aanzien van de planning van woningbouw in Arnhem de komende jaren, in relatie tot de eerder genoemde forse opgave en afgezet tegen de huidige economische achtergrond.

Hoewel inbreidingslocaties niet per definitie hoogstedelijk en met vooral appartementen hoeven te worden ingevuld, stelt de Omgevingsvisie impliciet dat Arnhem daar met haar verdichtingsstrategie wel voor kiest teneinde ook aan andere ambities als klimaatadaptatie te kunnen voldoen. Uitvoering van de Omgevingsvisie levert daardoor de eerstkomende jaren bij een - door ons verwachte - gedifferentieerde woningvraag in Arnhem vooral woningen op in eenzijdige, stedelijke woonmilieus, waarvan wij ons afvragen of dit aanbod past bij de geconstateerde marktvraag en bij de door de gemeente gewenste positionering van de stad als groene stad in landschappelijke setting. In dit kader betreuren wij dan ook, dat tijdens de publieke voorbereiding van deze visie slechts een drietal mogelijke toekomstscenario's is verkend, die alle zijn gebaseerd op hetzelfde kwantitatieve programma én op hetzelfde kwalitatieve uitgangspunt dat verdere uitbreiding van de stad – hoe gering en passend deze ook zou kunnen zijn – niet aan de orde kan zijn in de ogen van de gemeente. Een kritische kanttekening bij het in de visie geschetste participatietraject en daarmee draagvlak voor deze visie is in onze ogen daarom wel op zijn plaats: de input afkomstig van participatie zal voor de gemeente wellicht bruikbaar zijn, maar is in dit perspectief van weinig waarde aangezien de wezenlijke keuze om al dan niet over te gaan tot uitbreiding van de stad, niet is voorgelegd aan stakeholders. Tegen de achtergrond dat er in ieder geval bij ons twijfel bestaat over de vraag of voldoende realistische inbreidingsruimte in de stad aanwezig is om de geplande 8.000 woningen tot 2030 te accommoderen, had ons inziens een betere inschatting van het ruimtebeslag moeten worden gedeeld en daarmee ook het scenario van (beperkte) uitbreiding van de stad onderwerp van gesprek met stakeholders in de stad moeten zijn.

Ons inziens zou het hoe dan ook goed zijn te overwegen binnenstedelijke herontwikkeling te combineren met een beperkte uitbreiding van de stad, uiteraard rekening houdend met de landschappelijke kwaliteiten die de rand van de stad kenmerken. Niet alleen komt dat de diversiteit van het nieuwe woonaanbod ten goede, immers kunnen op deze manier gelijktijdig verschillende woonmilieus worden aangeboden. Maar net zo belangrijk is de u bekende noodzaak om op korte termijn tot versnelling van woningbouw te komen, vooral in stedelijke groeiregio's. Onze ervaring is dat de omstandigheden rondom binnenstedelijke herontwikkeling zodanig complex zijn en de financiële impact (ook voor de gemeente) zo groot, dat versnelling op deze locaties een stuk langer duurt en lastiger is dan op uitbreidingslocaties. Onze ervaring met het feit dat de door uw gemeente - in onze ogen overigens terecht – geformuleerde ambitieuze doelstellingen ten aanzien van bijvoorbeeld betaalbaarheid en duurzaamheid op binnenstedelijke locaties nog lastiger verenigbaar zijn met overige doelstellingen, ondersteunt ons standpunt.

Wil de gemeente voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan zal zij dat in onze ogen op korte en zelfs middellange termijn niet bereiken met (uitsluitend) de aangewezen binnenstedelijke woningbouwlocaties. Een koppeling met geplande - meer grondgebonden - woningbouw in buurgemeenten was passend geweest.

De Omgevingsvisie spreekt zich zeer ambitieus uit ten aanzien van een flink aantal sectorale thema's. Uw constatering dat een stapeling van ambities vraagt om het maken van keuzes, onderschrijven wij – mede op basis van onze lopende projecten in de stad - ten zeerste. Wanneer alle in de visie uitgesproken ambities ongewogen worden gestapeld in de Arnhemse fysieke leefomgeving, komen projecten niet van de grond. Wij willen er daarom voor pleiten al in de Omgevingsvisie duidelijkheid te scheppen over de mogelijke uitwisseling van sectorale ambities, met wellicht een duidelijke ondergrens bij elke ambitie. Voor de kans van slagen van de ruimtelijke uitvoering van de visie is het van het grootste belang duidelijk aan te geven waar op welke wijze ambities kunnen worden gecombineerd zonder aan de gewenste kwaliteit in te boeten. De noodzakelijke spelregels van integrale afweging worden door ons gemist in de Omgevingsvisie.

Wij gaan ervan uit dat u onze reactie op waarde weet te schatten en betrekt bij uw afwegingen in de besluitvorming om te komen tot een vastgestelde Omgevingsvisie.

Vanzelfsprekend zijn wij bereid om een toelichting te geven op onze zienswijze.

Met vriendelijke groet,

Namens BPD,

[redacted]

bpd
bouwfonds gebiedsontwikkeling

BPD Ontwikkeling BV
Regio Noord-Oost & Midden
De Brand 30, 3823 LK Amersfoort
Postbus 1, 3800 AA Amersfoort

Zienswijze 10

projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Arnhem, 21 december 2022

onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040/ ontwerp besluit MER

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet, geachte leden van de gemeenteraad van Arnhem

In de stukken van de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 staat dat tot en met 22 december 2022 een zienswijze kan worden ingediend en bij deze wil ik mijn zienswijze en visie voor Arnhem in 2040 geven.

Arnhem kent sinds kort een zeer groen en diervriendelijk college en ik had gehoopt dat in de visie voor 2040 duidelijke keuzes gemaakt zouden zijn bijvoorbeeld ten aanzien van gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

Helaas heb ik dit soort duidelijke keuzes niet in de visie terug kunnen vinden vandaar dat ik hieronder een visie geef waarbij die keuzes wel gemaakt zijn.

Arnhem 2040 dat is waar we over 20 jaar willen zijn in een wereld waar je nu al kunt zien dat je niet met zijn allen maar kunt doorgroeien en maximaal per persoon kunt door consumeren gewoonweg omdat de grondstoffen op de wereld hiervoor niet aanwezig zijn.

Zo is nu al te zien dat er geen grondstoffen als reserves aanwezig zijn op de hele wereld om iedere bewoner van onze planeet van een auto te voorzien. Je moet je dan ook afvragen of een auto een noodzakelijk goed is om te bezitten als je in een stad woont waar alle voorzieningen om te leven aanwezig zijn. Het duidelijke antwoord op deze vraag is gewoon: Nee. In een stad waar alle voorzieningen aanwezig zijn is het voor het leven niet nodig om een auto te bezitten en laten we als Arnhem nou eens een duidelijke keuze hierin maken en alleen nog maar nieuwe bewoners welkom heten als ze geen auto hebben. Dit is een duidelijke keuze die heel goed is voor de groenste stad van Nederland die Arnhem al jaren pretendeert te zijn. Als voordeel dat daar uit voorkomt is dat je geen openbare parkeerplekken hoeft te realiseren in de ruimte om de woningen en dat er meer ruimte beschikbaar is voor wonen en groen. Bij bestaande woonstraten zou in 2040 het autoparkeren in de straten zelf uitgefaseerd moeten worden doordat lang parkeren (langer dan een uur) verboden wordt in de hele stad in woonwijken. Als je als bewoner van de stad een auto bezit parkeer je deze langdurig in parkeerflats die op strategische posities bij de uitvalswegen buiten de woongebieden zijn gesitueerd bijvoorbeeld op het terrein waar nu nog stadion Gelredome ligt. In deze flats rijdt je je auto in een afgesloten box onderin de flat

en een automaat brengt deze box verder in het gebouw zodat er optimaal ruimtegebruik is voor auto-opslag en is branduitbreiding buiten deze box niet mogelijk mocht de auto spontaan vlam vatten. Woonstraten zijn in 2040 door het vrijwel ontbreken van geparkeerde en rijdende auto's ideaal voor meer groen aanleg, waterberging en speel en beweegruimte. Alle vierbaans of meer baanswegen die door woongebieden heengaan zijn door het verminderde autogebruik in de stad niet meer nodig en worden hooguit 2 baanswegen bijvoorbeeld de Nijmeegseweg vanaf Gelredome tot ver in de singels van de stad zelf. Hierdoor komt ook meer ruimte vrij voor een andere bestemming bijvoorbeeld groen , wonen water en dergelijke. Alle wegen in de stad die door woongebieden heen gaan worden 30 kilometer wegen. (Houd je je constant niet aan deze snelheid heeft dat als consequentie dat je je auto permanent kwijtraakt in deze stad, maak hiervoor ook passend beleid om dit mogelijk te maken en vraag bijvoorbeeld experimenteerwetruimte bij de rijksoverheid hiervoor.) Bewoners van de stad verplaatsen zich voornamelijk te voet of fiets door de stad heen. Auto's van bezorgers worden niet zoals nu het geval is in 2022 her en der lukraak in gewone parkeervakken in woonstraten gezet waarbij ze vaak meer dan een meter uitsteken op het fietspad in de tijden dat de auto niet gebruikt wordt maar worden neergezet op bedrijfsterreinen in parkeerboxen. Van en naar de parkeerboxen naar je woonhuis in Arnhem ga je per eigen fiets of deelfiets. Doordat de heilige koe niet meer direct beschikbaar is vanuit je eigen huis zul je zien dat het autogebruik in de Arnhem -die zich in 2022 kenmerkt door voornamelijk zeer korte afstanden, die makkelijk ook per fiets hadden kunnen worden uitgevoerd- aanmerkelijk zal afnemen en hiermee de luchtkwaliteit en gezondheid van bewoners aanmerkelijk zal bevorderen. Doordat je langparkeren in woonstraten gaat verbieden worden de vele parkeerplekken in de openbare ruimte overbodig en kunnen worden omgevormd naar ruimte voor groen en speelplekken wat ook bevorderlijk is voor het welzijn van mens en dier in de stad. Grote op het maaiveld liggende parkeervelden overal in de stad kunnen ook worden weggehaald en gebruikt worden voor andere bestemmingen zoals groen , water, spelen, het telen van groente en fruit, of wonen. Met het verdwijnen van auto's uit de stad is het niet meer dan logisch dat garages en benzinestations ook uit de woongebieden worden weggehaald -en ondergebracht waar de auto's uit de stad zijn gestald- en deze vrijgekomen ruimte waar vaak nog hindercirkels van 30 of 80 of meer meter om heen liggen kan voor een ander doel gebruikt worden bijvoorbeeld woningen.

Blijft over dat er nog enkele zeer lawaaiige en qua luchtkwaliteit zeer ongezonde autowegen rondom de stad liggen bijvoorbeeld de A325, N325, A12 en dergelijke. Deze zijn met eenvoudige constructies te overbouwen waar bovenop ruimte vrijkomt om woningen op te bouwen. Hier is ruimte, zeker als er sprake is van gestapelde bouw, voor vele duizenden extra woningen.

Doordat als dit werkelijkheid wordt nagenoeg al het binnenstedelijk verkeer per fiets, voet of ov zal gaan, zal het fietspaden netwerk aanmerkelijk verbreed en uitgebreid moeten worden en tevens zou op meer fietspaden de wegligging en

onderhoud verbeterd moeten worden. En ook zal het aantal veilige stallingsplaatsen voor fietsen dienen te worden uitgebreid.

Ten aanzien van het nuttig gebruiken van ruimte in de stad kunnen ook veel duidelijkere keuzes worden gemaakt voor 2040 dan wat er nu in de omgevingsvisie Arnhem 2040 is opgeschreven. Laten we bijvoorbeeld kijken naar een -totaal vervallen- winkelcentrum in mijn wijk Malburgen namelijk de Drieslag waar veel winkels bestaan uit een enkele bouwlaag zonder ook maar iets er boven. Dat is niet meer van deze tijd naar mijn mening waar ieder stukje groen in mijn wijk lukraak maar wordt opgeofferd voor woningbouw. Nee in 2040 horen deze eenlaagse bouwsels niet meer in de hele stad aanwezig te zijn maar vervangen voor meerlaagse multi gebruiks gebouwen waarbij de ruimte in de stad optimaal benut wordt. Vandaar ook dat de plantekening zoals die in de omgevingsvisie staat ter plekke van Malburgen -en vergelijkbare plekken elders in de stad- -zoals op pagina 75 waar deze plekken nu maagdelijk wit zijn gelaten- moet worden aangepast en dat terplekke van winkelcentrum de Drieslag fors geïnvesteerd gaat worden in sloop en nieuwbouw. En met het aanpakken van de eenlaagse bouwsels op de Drieslag kun je in een gang ook de rest van de vervallen panden in de omgeving slopen zodat een heel groot gebied geheel opnieuw optimaal benut kan gaan worden. Op deze plek zijn met een kleine en wie weet ietwat langdurige investering makkelijk vele honderden extra nieuwe toegevoegde woningen in de stad zelf te realiseren. Deze visie sluit ook goed aan bij het gewenste doel van de zogenaamde "Arnhem oost aanpak" die een termijn beslaat van 18 jaar en dus ook uitkomt op het jaar 2040, op deze plek, namelijk dat het weer in 2040 een bruisend winkelcentrum moet zijn waar het prettig en veilig winkelen is.

Dit bovenstaande geldt dus ook voor andere nagenoeg eenlaagse winkelgebieden elders in de stad -bijvoorbeeld bij de Oostburgwal- waar verder nu geen andere gebruik zoals wonen boven aanwezig is. Als je als stad al deze plekken opnieuw gaat invullen met multilaagse multi gebruiks gebouwen zijn hier vele honderden tot misschien wel duizenden extra woningen zelf in de stad te realiseren.

Waar ruimte in de stad schaars is en je deze als streven eigenlijk overal 100 % en 24-7-365 zou willen benutten zou je ook eens moeten kijken naar die vele platte dozen her en der op bedrijfsterreinen binnen de stad zelf.
Is het bijvoorbeeld echt niet mogelijk vele van die platte dozen eens te stapelen wat naar mijn mening bij diverse invullingen niet eens heel lastig zou moeten zijn. Door bedrijfsterreinen meer te stapelen op elkaar de lucht in is er in de stad meer ruimte om bedrijven op dezelfde in 2022 aanwezige terreinen te huisvesten. Er zullen altijd bedrijven zijn met productieprocessen waar dat niet mogelijk is maar als je nu al dit streven naar gestapelde bedrijven in 2022 in gang zet kun je in 2040 al heel wat ruimte voor meer bedrijven in de stad zelf hebben gecreëerd doordat er al een paar straks in 2040 in stapelvorm zijn omgezet. Zaak is daarbij wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het natuurlijk planologisch mogelijk te maken.

Een andere hele grote ruimte die nu nauwelijks effectief gebruikt wordt in de stad betreft het Gelredome terrein. Als je berekent hoe vaak dit gebied nu volledig gebruikt wordt voor voetbalwedstrijden en georganiseerde evenementen, is dit hooguit enige uren per week door het hele jaar heen en dat voor een A locatie midden in je stad. Je moet je in een tijd waar ruimte in de stad schaars is afvragen of je als stad dit wel wenselijk vind, dat een dergelijke plek middenin de stad zo weinig effectief gebruikt wordt. Gelet op bovenstaande kan het vlakke terrein wat nu aanwezig is als parkeerplek sowieso voor een deel worden omgezet in eerder genoemde bovenstaande parkeerflats. In deze parkeerflats kunnen mensen -die nog een auto bezitten in 2040 en in Arnhem zelf woonachtig zijn of Arnhem komen bezoeken- hun eigen auto hier langdurig (langer dan een uur) in een parkeerbox in de parkeerflats op laten bergen.
Als je het gebouw van het stadion niet voor andere doeleinden en meer uren per week kunt gebruiken dien je naar mijn mening als stad een duidelijke keuze te maken en dan voor een andere invulling van het gebouw te kiezen, waarbij bijvoorbeeld meer werkgelegenheid voor de eigen inwoners wordt gecreëerd. Waarom maak je hier bijvoorbeeld niet een uitgaansgebied voor Arnhem zuid (en noord) van waarbij allerlei vormen van vermaak op elkaar gestapeld kunnen worden.

Als je consequent bent moet je als gemeente dan ook eens naar je eigen ruimtegebruik gaan kijken en is het ook niet meer van deze tijd dat je een platte doos als de raadszaal -zonder woningen erboven- minder dan een avond per week inclusief vakanties gerekend gebruikt op een toplocatie midden in de stad. Slopen die handel dus en zet er een nieuw gebouw dat energiezuinig is en multifunctioneel -te gebruiken dus ook voor andere doeleinden dan alleen de gemeenteraad- voor terug met een heleboel woningen erboven.
Tevens heb ik bij de laatste bezoeken aan het Stadskantoor gezien dat grote delen van het gebouw leeg staan en niet meer gedurende de hele week gebruikt worden maar nog wel steeds warm aanvoelen. Afstoten dus die overbodige ruimte zodat het voor andere kantoor of woonruimte gebruikt kan worden.

Doordenkend over het juist voorgaande is de foto op bladzijde 38 natuurlijk ook niet het gewenste beeld dat je in 2040 in Arnhem wilt zien. Op deze foto is een gebouw zichtbaar op een werkelijke unieke A locatie waar geen woningen boven zitten en welk gebouw ook veel te weinig in de tijd door het jaar heen gebruikt wordt. Met een "eenvoudige" staalconstructie en daarboven houtskeletbouw kunnen hier makkelijk vele woningen worden toegevoegd als je niet tot sloop en herbouw wilt overgaan.

In de omgevingsvisie van Arnhem 2040 wordt gehamerd op gezond, -heel- en veilig net als vele voorgaande jaren. Wat echter volledig ontbreekt in de visie is het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken zelf die het het hardste nodig hebben zoals bijvoorbeeld mijn wijk. Wil je dit bereiken -gezond, heel en veilig- dien je het aantal handhavers ten opzichte van het huidige aantal (dat voor de hele stad beschikbaar is) eigenlijk minimaal te verdrievoudigen in vergelijking met een stad zoals Nijmegen die er zelf al heel wat schoner en veiliger uitziet als

Arnhem. En laat deze handhavers nou eens inzetten in de wijken zelf zoals Malburgen maar ook in groengebieden zoals de parken en Meinerswijk waar meer toezicht dient plaats te vinden zeker als er veel mensen recreëren en of vervuiling van de gebieden optreed. De pakkans moet gewoon omhoog in dit soort gebieden als mensen bijvoorbeeld vuil weggooien of hun hond in speelvelden of grasstroken overal in de wijk laten poepen en het niet opruimen. Als die kans maar hoog genoeg is en de consequenties ook zoals boete of taakstraf voor mensen die al geld genoeg hebben zal hopelijk de vervuiling van deze gebieden aanmerkelijk lager worden.

Speelplekken die nu in 2022 gebruikt worden gaat Arnhem niet langer in -laten-pikken voor woningbouw als die niet binnen een voor de doelgroep haalbare en veilig te bereiken afstand voor meer dan de huidige omvang worden gecompenseerd.

Het is goed dat in de omgevingsvisie op bladzijde 43 aandacht is voor het weghalen van verhardingen ook in particuliere tuinen, maar verbied dan direct ook het gebruik van zeer milieu onvriendelijke en plastic deeltjes vervuilend kunstgras dat her en der al in voortuinen zichtbaar is.

Ten aanzien van de energievoorziening hoort ieder gebouw in de stad Arnhem voorzien te zijn van zonnepanelen in 2040. Om dit te stimuleren zou je als stad een extra subsidie kunnen aanbieden voor panden die nog zonder zonnepanelen zijn.

Ten aanzien van het materiaal gebruik voor nieuwbouw in de stad zou je in 2040 voornamelijk alleen nog maar duurzame materialen moeten gebruiken.
Dus nagenoeg alle bouwmaterialen moeten herbruikbaar zijn en niet zwaar milieubelastend werken. Zet bijvoorbeeld maximaal in op bouwen met hout in plaats van beton wat niet alleen goed is voor CO2 reductie bij de productie ervan maar wat ook minder warmte problematiek oplevert bij warme zomers omdat beton de warmte lang vasthoudt. En kies als groenste stad voor ander isolatiemateriaal bijvoorbeeld schaapswol of industrieel hennep in de vorm van hempcrete in plaats van piepschuimkorrels die in 2022 overal uit gaten uit de muren van woningen te voorschijn komen en overal de natuur belasten. Deze piepschuimkorrels en andere natuuronvriendelijke bouwmaterialen horen niet thuis in Arnhem 2040 en met beleid en met overleg met partners zoals corporaties en andere projectontwikkelaars kan dit mijns inziens daardoor grotendeels uitgebannen worden uit Arnhem als dit standaard in beleid tot 2040 en overleg wordt ingegoten. En neem in dit beleid en overleg ook mee dat muren en balkons meer vergroend moeten worden bij bestaande woningen maar zeker in alle nieuwbouw.

Gelet op bovenstaande zou het goed zijn als Arnhem het voortouw zou nemen (en dus heeft in 2040) in Nederland in de ontwikkeling en productie en voorlichting van alternatieve natuurlijke bouwmaterialen zoals bijvoorbeeld hempcrete, een bouwmateriaal dat CO2 negatief is dus waar er in totaliteit meer CO2 opname plaatsvindt gedurende zowel de groei, fabricage, de bouw en de

levensduur van de gebouwen waarin het is verwerkt. (dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld steen, beton en staal die veel meer CO2 uitstoten in hun hele leven van productie tot gebouw).

In de huidige stad in 2022 is er duidelijk sprake van een zeer ongelijke verdeling over de hele stad van sociale huur en aanverwante problematiek daar waar er sprake is van een te grote concentratie ervan. In 2040 dient deze tweedeling grotendeels te zijn opgeheven. Om dit te bewerkstelligen dient er een ander beleid te worden gevoerd waarbij wijken en buurten waar sprake is van problematische overconcentratie dat hier reductie plaats vindt van sociale huur door sloop van slecht geïsoleerde woningen en daar andere duurdere huur dan wel koophuizen voor terug te zetten en waar bij nieuwbouw helemaal geen sociale huur meer wordt toegevoegd.
Een probleemconcentratiegebied als de hoogbouw rond de pleinen van Immerloo zou eigenlijk daarom omgevormd moeten worden tot een meer gemêleerde bouw van diverse koop en verschillende huurcategorieën.
In andere wijken waar nu nog heel weinig sociale huur aanwezig is kunnen woningen worden opgekocht om gesloopt of hervormd te worden tot sociale huur zodat het beter over de stad verspreid wordt en er geen grote concentraties en aanverwante problematiek op gaat treden.

Wat betreft de Arnhemse parken en bossen is het streven dat deze in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Dit is een percentage dat voorkomt in goed functionerende natuurlijke bossen. Het dode hout vormt de unieke bron voor heel veel nieuw leven en zorgt ook voor een betere vochtregulerende werking van de bodem als het eenmaal op de grond is gaan liggen en aan het verteren is gegaan. Zolang deze 30 procent niet gehaald is in de bossen en parken wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Bladafval hoeft ook niet meer massaal ieder seizoen met lawaaiige en milieuvervuilende bladblazers en zuigmachines weggehaald te worden maar zou prima in de wijk zelf verwerkt kunnen worden tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad.

Met deze nieuwe moestuinen die her en der op bijvoorbeeld voormalige wegen en parkeerterreinen kunnen ontstaan zou de groenste en gezondste stad van Nederland ook wat dichter bij zelfvoorziening qua voedsel kunnen komen. Dit is goed voor de werkgelegenheid in de stad zelf en ook is er minder vervuilend transport nodig.

Tot slot mis ik in de omgevingsvisie de participatie van de bewoner bij zijn directe woon omgeving en wijk als het gaat om nieuwbouw en sloop en herontwikkeling van gebieden en verandering van ander beleid dat zijn woonomgeving aangaat. Dit is in de omgevingsvisie naar mijn mening volstrekt

onvoldoende concreet uitgewerkt. Het is uitermate belangrijk voor het vertrouwen van de bewoner in zijn -plaatselijke- overheid dat deze overheid zodra ook maar iets van een idee ontstaat om iets met een gebied te willen gaan doen (andere bestemming , invulling, sloop herbouw uitbreiding nieuwbouw en dergelijke) dat de overheid een klankbordgroep laat ontstaan waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers -als het binnen een wijk betreft- of alle stadsbewoners -bij stadsbreed beleid- die dat willen zitting in kunnen nemen. Dan kan de overheid de allereerste hersenspinsels die dus nog niet zijn uitgewerkt voorleggen aan deze klankbordgroep die daar dan ook hun mening en inzichten over kunnen geven. Als blijkt dat er een duidelijke gezamenlijke (gemeente en bewoners) wens bestaat een gebied anders in te gaan vullen dient de klankbordgroep samen met de gemeente tot een keuze te komen van een stedenbouwkundig bureau -voor meerdere huizen, appartementen, gebouwen, groen, wegen, water en dergelijke- of een architect -als het maar om 1 huisje gaat- die samen met de klankbordgroep op gelijkwaardige wijze en met de gemeente in co-creatie het plan gaat maken waarbij vooraf een minimaal of helemaal geen randvoorwaarden zijn gesteld -en die dus door de klankbordgroep samen met de gemeente zijn gemaakt- om het creatieve proces niet nadelig te beïnvloeden. De klankbordgroep zal tot aan de oplevering van de huizen en invulling van het omliggende gebied actief betrokken zijn bij alle plan en besluitvorming.

Met bovengenoemde nieuwe plekken waar tot nu toe niet over is nagedacht om nieuwe woon en werkruimte te creëren -alsmede onder andere ruimte voor groen, bomen, struiken, planten, dieren, water, spelen en (moes)tuinen- kunnen vele -mogelijk 10-duizenden nieuwe woonplekken gemaakt worden en is het kaal maken van bestaand groen niet meer nodig. Sterker nog met deze nieuwe plekken kan het areaal groen ook aanzienlijk worden uitgebreid. Kies dan graag voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Met hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]@xs4all.nl

[redacted]

[redacted] Arnhem

Zienswijze 11

Projectsecretaris Omgevingswet
projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
Gemeente Arnhem

Tevens via;
Postbus 9029, 6800 EL Arnhem

Betreft; Bijdrage ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.
Zienswijze omtwerp omgevingsvisie
Deze bijdrage bestaat uit diverse pagina's volgens de index op pagina twee in dit document.

Arnhem 22-12-2022

Geachte,

Bij deze dienen wij een zienswijze in op de ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.

* Wij geven u bij deze alvast aan dat wij deze bijdrage graag mondeling willen toelichten conform uw aangeven op de website van deze mogelijkheid.

www.arnhem.nl projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet,

onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".

Het gaat om meer
Toekomst, leefbaarheid, menselijkheid, lokale voedselvoorziening, samenleven, gezondheid en ook inspiratie en ruimte voor de kinderen.
Water en drinkwater, lokaal voedsel, gezondheid, frisse lucht.

*Hoe worden de burgers gehoord en betrokken op alle lagen in dit vergaande proces ?

In het document in de bijlage benoemen wij diverse punten die wij graag opgenomen zien in de ontwerpomgevingsvisie 2040.

Ecovrede
[redacted]

Postbus 60051 6800 JB Arnhem
organisatie@ffrmnetwork.org

Index

1 Aanhef

2. index

3,4,5,6 Over de omgevingsvisie wettelijke kaders en vereisten en vragen

7 Een stad in wording

8, 9, 10, aanvullingen op de concept omgevingsvisie geld, ruimte grond, gebouwen

11 ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden en ruimte uitbreiding natuur

12 openbaar vervoersopgaven, geld en waarde, gezondheid, vrijheid

13 Resumé voorgaande pagina’s

14 Adres en contactgegevens

15, 16, 17 De voedselvoorziening staat onder druk – Diverse aspecten voor in de omgevingsvisie

Arnhem December 2022

Aanvullend op de concept omgevingsvisie
Conform de website van de gemeente Bron Link bieden wij bij deze input op de voorliggende concept omgevingsvisie. * Dit deel gaat specifiek over de omgevingsvisie zelf.

Inleiding op de concept omgevingsvisie gemeente Arnhem 2022 -2040
De VNG heeft enkele documenten opgesteld met betrekking tot de omgevingsvisie. Uit die documenten hebben wij enkele punten neergezet in dit document met een voorstel ter aanvulling, verbetering en verdieping van de tekst. Wij denken dat dit belangrijk is.

De burger moet het gaan doen
‘De omgevingsvisie is een integrale langetermijnvisie van een bestuursorgaan voor de hele fysieke leefomgeving van haar grondgebied en gebaseerd op de Omgevingswet. Daaruit volgen het programma en het omgevingsplan.
Er is een Nationale, een Provinciale en een Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI).

Natuurlijk gaat het over leefbaarheid en wenselijkheid voor de burger, individueel, en voor de samenleving als geheel. Het lastige is dat veel van deze plannen op een grotere schaal worden geformuleerd die de gemiddelde burger vaak niet paraat heeft, volgt, of in de gaten heeft.
Belangrijke vraag is dan ook; waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en daarmee verbonden zijn toekomst ? Hoe wordt daarmee verder omgegaan in de vervolgstappen van de omgevingsvisie ?

Een van de punten van aandacht in de omgevingsvisie is de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Wat is er en wat is de kwaliteit daarvan. Daarvan zien wij nog weinig verwoord in de voorliggende omgevingsvisie. Daarin zijn criteria van belang als; ruimte, frisse lucht, tuin, geschikte woning en woonwijk, nabij groen, geluk, ruimte voor eigen initiatief.

Enkele aandachtspunten daarin zijn bijvoorbeeld ;
1. de leefomgeving heeft de neiging steeds meer te verstenen. Meer gebouwen, meer steen, meer asfalt, grotere drukte, matige kwaliteit van de ingeademde lucht, weinig leefruimte, bodemvervuiling, veel industrie, ….

Belangrijk zijn vooral; leefbaar, groen, gezondheid, water, voedsel, toekomst, ruimte, lokaal voedsel en meer

Feitelijk is het concept document omgevingsvisie het huiswerk van het projectteam omgevingswet. Belangrijk is te kijken of dit projectteam een goede vertegenwoordiging geeft, laat zien, en zicht heeft op wat de bevolking, – de Raad, wil en belangrijk vindt. Gezien de geformuleerde visie zien wij daar enige knelpunten ontstaan. Knelpunten die wij u graag nader toelichten.

‘Eén van de verbeterdoelen van de Omgevingswet is om meer ruimte te bieden voor initiatieven van burgers, ondernemers en van decentrale overheden. Het helpt in de voorbereiding als de gemeente zich de vraag stelt in hoeverre zij hierop wilt inspelen: hoeveel ruimte wil de gemeenteraad het college vanuit de omgevingsvisie geven en wat willen ze zelf blijven bepalen?’

Juist het hier genoemde punt vraagt om een forse verbetering in de teksten van de omgevingsvisie. **Ruimte bieden voor initiatieven van burgers** wordt genoemd en dat is gewenst. Het ontbreekt echter in de planvorming zoals die ter tafel ligt in een voorstel hoe dat er concreet uit ziet. Zelfs zoiets als de lokale voedselvoorziening serieus nemen wordt niet duidelijk benoemd evenmin als de uitbreiding van groen en de afname van het aanwezige groen en hoe daarop te anticiperen en uit te breiden conform tal van wetten en regels.

**** In de omgevingsvisie dient ongeveer alles aan bod te komen***. Uit het bijwonen van een presentatie over de eerste stappen van de tekst omgevingsvisie merkten wij dat er snel gekozen wordt voor een meer technologische samenleving met een forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers in de stad op verschillende plekken en een enorme groei van de gebouwde omgeving. De achterliggende vraag is hoe je vorm geeft aan die gebouwde omgeving. Kan dat beter dan dat nu in de plannen naar voren komt ? Is betaalbaar en leefbaar daarin meegenomen als essentiële componenten voor een groeiende en heel grote groep mensen ?

Waar zitten de mogelijkheden voor verbetering en wat is verbetering ?

In de teksten van de VNG is te vinden;
“...Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water worden volgens de memorie van toelichting bij de wet meegewogen en beschreven. Een omgevingsvisie bestrijkt daarmee de hele breedte van de fysieke leefomgeving zoals bedoeld in de Omgevingswet. De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Wat is de strategie in de samenhangende visie ?
Belangrijke vraag daarin zijn de uitgangspunten.
Natuur, gezondheid, welbevinden, ruimte, levensloop bestendige woningen, bodem, en meeer

Gezien de reikwijdte van het document en de lange duur is ons duidelijk dat dit een gedegen analyse vraagt. Die vinden wij nu nog niet volledig.

Feitelijk; “… De omgevingsvisie is bindend voor de raad en het college van B&W, alleen met een inhoudelijke onderbouwing kan het gemeentebestuur ervan afwijken. De omgevingsvisie is richtinggevend voor het omgevingsplan, de relevante verordeningen van de gemeente en de

afwijkvergunningen. …”
* Het is belangrijk bewustzijn te hebben over die sturende kracht van de omgevingsvisie in de komende jaren.

Voldoen de nu geformuleerde teksten aan het criteria dat zij alle ruimte bieden voor datgene wat u als raad, als raadsleden, als college belangrijk vindt ?
Wij hebben de indruk bij de huidige formuleringen dat dat nog niet zover is. Gelukkig is dit de concept visie.

“.. De raad moet de vraag beantwoorden: wat is belangrijk in mijn gemeente? Wat voor een gemeente willen wij zijn? De gemeenteraad kan per gebied vaststellen wat de huidige kwaliteitskenmerken zijn, welke kwaliteit gewenst is en wat daarvoor moet gebeuren. ...”

In de omgevingsvisie moet in elk geval bevatten;
De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud van het grondgebied (wat gebeurt er/gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied); • De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid (wat zijn de na te streven doelen en op welke manier …

het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, activiteiten waardoor emissies, hinder of risico’s worden veroorzaakt en het nalaten van activiteiten. Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water

De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Daarbij zal de omgevingsvisie aan bepaalde eisen moeten voldoen. Het gaat hierbij om eisen op het gebied van vormgeving, structuur en doorzoekbaarheid, waar gemeenten bij het opstellen van de omgevingsvisie rekening mee moeten houden.

Wij zijn zodoende benieuwd hoe het volgende in de omgevingsvisie wordt opgenomen ;

Milieubeginselen
In de omgevingsvisie moet eveneens rekening worden gehouden met de milieubeginselen uit het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU).
Dit betreft:
• het voorzorgsbeginsel en hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel van preventief handelen en ook hier hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel dat milieuaantastingen bij voorkeur aan de bron dienen te worden bestreden

• het beginsel dat de vervuiler betaalt De omgevingsvisie is zelfbindend voor de bestuurslaag die het heeft opgesteld. De omgevingsvisie van het Rijk en van de provincies, de NOVI en de POVI's, werken dus niet rechtstreeks door in de omgevingsvisie van de gemeente. De gemeenteraad dient rekening te houden met omgevingsvisies van andere bestuursorganen. Dit volgt uit het wettelijke zorgvuldigheidsbeginsel en motiveringsbeginsel.

Hiermee wordt bedoeld dat de gemeenteraad in de gemeentelijke visie moet laten zien dat de omgevingsvisies van andere bestuursorgaan bij het opstellen van de gemeentelijke visie zijn betrokken en de inhoud daarvan bekend is. "
**** Wij zien graag hoe dit in de praktijk er uitziet.***

Participatie
In het Omgevingsbesluit is een motiveringsbesluit opgenomen over vroegtijdige publieksparticipatie. Bij het vaststellen van een omgevingsvisie moet worden aangegeven hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding zijn betrokken. Ook moet worden aangegeven wat daarvan de resultaten zijn. Over de wijze waarop deze groepen worden betrokken
**** Dit onderwerp verdient ruime aandacht aangezien het een groot aantal burgers en organisaties betreft actief in en voor de Arnhemse samenleving***

** Bronnen;

* Omgevingsvisie VNG https://vng.nl/artikelen/gemeentelijke-omgevingsvisie

* De Raad stuurt met de Omgevingsvisie;
https://vng.nl/artikelen/raadgever-de-raad-stuurt-met-de-omgevingsvisie

* Factsheet Omgevingsvisie VNG ; https://vng.nl/publicaties/factsheet-omgevingsvisie

* Ondersteuningsmiddelen en informatievoorziening (gemeente Arnhem);
https://www.da2020.nl/ondersteuningsmiddelen/notitie-omgevingsvisie-en-omgevingsplan-relatie-tot-informatievoorziening

Een stad in wording

Inleiding
Een samenleving die in de komende jaren grote veranderingen door gaat maken. Een krap budget, een stijgende inflatie, meer mensen in armoede. Een voedselvoorziening die onder druk staat. Bijzondere uitdagingen in de nieuwe stad.

Ondernemers die massaal failliet gaan en bevolkingsopbouw en gezondheid die aandacht vragen. Veel mensen zijn ziek, of worden dat mede door toename gemiddelde leeftijd (vergrijzing). Bij benadering is dat een derde richting de helft van de bevolking. Dat stelt bijzondere eisen aan de verdere ontwikkeling van die samenleving. Een groot deel van de burgers kampt met welvaartsziekten. De welvaart die de burgers ziek maakt vraagt om drastische veranderingen in de leefwijze en educatie.

In de afgelopen tientallen jaren zie je dat aantal zieke mensen stijgen. Daarnaast vergrijst de bevolking. De bodem is vervuild, de luchtkwaliteit matig, water schaars en veel is onbetaalbaar. Zodoende ontstaan er totaal andere behoeften en leefpatronen.

Als gevolg van een tekort aan geld, een van de gevolgen, overlijden mensen met een laag inkomen, gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder door een tekort aan gezonde voeding, veel stress en een moeilijk leven. (Soms al een tweede en derde generatie met dezelfde situatie.) Bron Link CBS ***In de omgevingsvisie zijn er handvatten en een hoofdstuk nodig om deze ongezonde tendens te keren. Daar zijn praktische handvatten voor zoals opgenomen in deze tekst.***

Nederland is een van de rijkste landen ter wereld
Met het geld dat er nu nog beschikbaar is een leefbare samenleving creëren vraagt stevige keuzes. Een samenleving die Niet veel hoeft te kosten. Die zorgt voor elkaar en voor zichzelf. Waarin iedereen meedoet. ***In de omgevingsvisie een hoofdstuk hoe iedere burger, in vrijheid, mee doet aan de samenleving.***

Er zijn enkele werkvelden die specifiek aandacht vragen
**** Woningen, bedrijfspanden, bodemvervuiling, lokaal voedsel, gezondheid in algemene zin, geld – waarde. Die hoofdstukken horen volgens ons in de omgevingsvisie goed zichtbaar te zijn.***

**** In de omgevingsvisie missen wij in een aantal gevallen de achtergrond en toepassen van de mogelijkheden die er sinds enkele jaren zijn***
Die brengen wij bij deze in om de omgevingsvisie meer toekomstbestendig te maken en aanwezige kennis te gebruiken.

Inspirerend en met de mogelijkheid van deelname voor elke burger.
* Een samenleving die bloeit en groeit in gezondheid en welbevinden als belangrijk centraal punt stelt en realiseert.

In de volgende pagina’s geven wij u puntsgewijze enkele aanvullingen aan.
In dank voor uw aandacht en met een duurzame, gezonde en inspirerende samenleving voor ogen, geven wij, op uw verzoek, graag een nadere toelichting.

Regels met een * zijn een direct advies van ons om dat op te nemen in de omgevingsvisie.

Ecovrede www.ecovrede.nl
[redacted]

Geld, ruimte – grond en gebouwen zijn belangrijke factoren

Veel bedrijven, en particulieren, komen in de problemen door, de al maar stijgende, huurprijzen van panden en woningen. Denk aan V&D en andere bedrijven en de vele burgers met dreiging uithuiszetting en failiesementen.

Er is geen aanwijsbare noodzaak voor die prijsstijgingen. Het is een ‘gewoonte’ geworden opgejaagd door de inflatie onder het mom van prijsindexering. Meervoudig betaalde panden, gezien de leeftijd, kennen nog huurverhogingen. Bedrijven en burgers kunnen het niet meer betalen.
* ***Betaalbare panden bouwen die gebouwd zijn van duurzame materialen in de omgevingsvisie opnemen***
* – De gemeente als verhuurder en daarmee extra inkomsten voor de gemeente beschikbaar. (nevenfunctie)

Geld verdwijnt naar grotere organisaties en verhuurders. Zo verzameld zich geld dat mogelijk niet terug komt in de samenleving of slechts sporadisch. De armoede groeit en de ongelijkheid vergroot zich.
U nam recent in de gemeenteraad al een motie over panden in buitenlandse handen aan. Er zijn meer aspecten die een rol spelen.

Bedrijfspanden en grotere objecten
Zijn vaak in slechtere staat. Je betaald er de hoofdprijs voor. Er staat veel langdurig leeg. Bedrijventerreinen verpauperen. Bestemmingen remmen (teveel) nieuwe bestemmingen en wensen.
**** Er zijn intussen duurzame bedrijventerreinen die goed opgaan in het landschap en duurzaam en groen zijn en zelfvoorzienend. Die ontwikkeling zien wij graagverwoord in de omgevingsvisie specifiek als hoofdstuk. De transitie richting echte groene en duurzame industrieterreinen en ruimte voor de natuur geintegreerd.***

Veel bedrijfspanden staan langdurig leeg. Bestemmingsplannen en wijzigingen verlopen traag en werken remmend op nieuwe invulling.

Wat er aan woningen nieuw wordt gebouwd is duur. Voor eenvoudige en op de bevolking en krimpende budgetten ingerichte woningen is in de omgevingsvisie te weinig ruimte. Er is ruimte nodig in de plannen voor maatschappelijk initiatief. Initiatief dat groeiend is.

Er zijn enkele oplossingen die de situatie rondom panden kunnen verbeteren
Burgers die de huur niet (meer) kunnen betalen hebben behoefte aan woningen die minder kosten. Hoezo 800 euro in de maand?

* Woningen, goede en duurzame, zijn eenvoudig te bouwen voor een veel lager bedrag. Dat geeft een huurprijs die richting de 250 euro in de maand kan en; er wordt duurzaam gewoond en geleefd.

**** Neem in de omgevingsvisie op dat er woningen worden gebouwd die betaalbaar en duurzaam zijn. Dat wil ook zeggen; kleiner wat voor veel mensen prima is. Gebouwd van duurzame materialen waarbij hout meer en meer wordt genoemd in de internationale pers vanwege diverse voordelen ;***

– duurzaam, recyclebaar, CO2 vastlegging, gezond, eenvoudig, zelf te telen, een goede vervanging voor vervuilende en schaars wordende materialen die moeilijk aan te voeren zijn door diverse factoren.

*** Bouwmaterialen**
Denk ook aan Vlas, Bamboe en Hennep. In de omgevingsvisie vragen deze materialen met hout om teeltlocaties voor die bouwmaterialen
* Zelf in de gemeente de bouwmaterialen gaan verbouwen

Dat geeft nieuwe mogelijkheden in natuurontwikkeling en duurzaam leven en wonen.
* Wijs locaties/ gebieden toe in de omgevingsvisie met een specifieke bestemming. Dat gronden daarop voorbereid worden. * ***Denk aan gronden voor bouwmaterialen, voedselproductie, natuurontwikkeling als hoofdstukken opnemen in de omgevingsvisie.***
Dat die locaties daar ook, nu al, op worden voorbereid in beleid en behandeling.

*** Aanzien van panden**
Flats bouwen kan een keuze zijn. Die flats bouwen met veel groen. Daar zijn spectaculaire voorbeelden van met nuttige bijeffecten zoals; schaduw, stof afvangen, beter aanzien, verhoging leefbaarheid, meer zuurstof, verlaging hittestress, groene daken en meer.
U nam in de gemeenteraad al een motie aan ten aanzien van woningen en duurzaamheid. Dit is een aanvulling.
Het vraagt namelijk enige eenvoudige aanpassingen in de bouwwijze. Het gaat ook om een bewuste keuze voor een ander en gezonder aanzien. Een gezonde leefomgeving en de mogelijkheid tot een gezonde leefwijze realiseren.
*** Neem in de omgevingsvisie op dat aanzien natuurlijk dient te zijn in alle genoemde aspecten – voor de stad als geheel. Dat komt groen, gezondheid en welbevinden ten goede.**

Sturen wij u enkele voorbeelden/denkrichtingen voor een gezonde bouwwijze ;

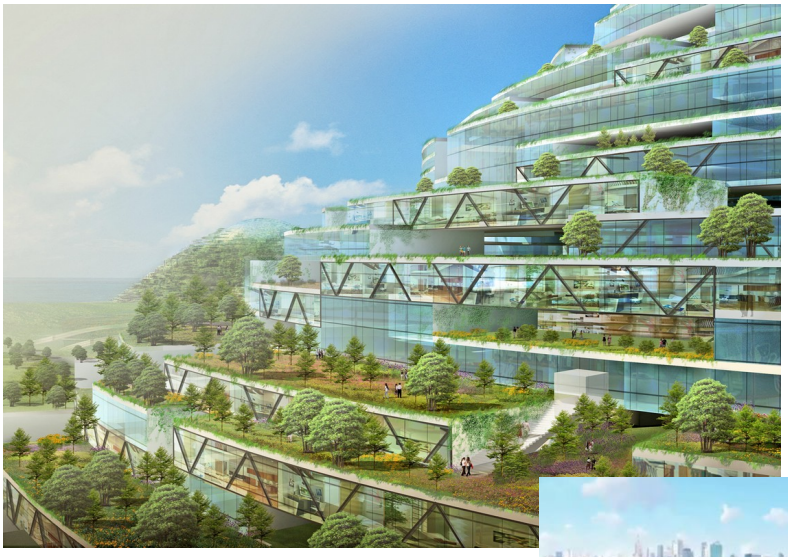

Het is bij deze visieontwikkeling de tijd om de keuze voor een groene stad te maken. Een stad met een hoge ecologische waarde realiseren die opgaat in het landschap. Die extra natuurwaarden biedt. De ruimte biedt om gezond en betaalbaar te wonen. Dat lijkt op dit moment in de concept omgevingsvisie nog te ontbreken. Wij hebben het over de 21e eeuw waarin veel meer mogelijk is.
* Innovaties toepassen in gezonde vormen

Het andere aspect is; **daktuinen op elk gebouw**

* Daar is (ook) ruimte om voedselproductie te realiseren. Dat vraagt om een, structureel, iets andere bouwwijze van panden.
Lokale voedselproductie heeft ruimte nodig. Waar is die ruimte in de omgevingsvisie, denk aan 50 hectare, in en om en in de stad.
* Zie hiervoor de teksten in dit document met betrekking tot Voedselvoorziening.

In de woningbouw aspecten ontbreken de Tiny Houses

* Veel mensen wonen alleen. Hebben een klein huishouden, zijn weinig thuis. Die mensen hebben, naast ecologische overwegingen als kleine voetafdruk, behoefte aan een Tiny house. Met een tuin. Neem dit op in de omgevingsvisie en realiseer enkele grotere wijken volgens dit concept. Kijk daarbij naar de armoede in Arnhem en het aantal woningen dat feitelijk niet meer voldoet aan de eisen van deze tijd. Waar gaan deze mensen heen ?

Kleinere huisjes; Eenvoudig, praktisch, van alle gemakken voorzien, betaalbaar, eventueel verplaatsbaar te maken, Een grote groep mensen kan zo blijven wonen en deel blijven nemen aan de samenleving. Denk aan een huur van 250 Euro all in en een aanschafwaarde van onder de 20.000 euro. Dat is noodzakelijk gezien krimpende budgetten en stijgende huren. Dat geeft burgers ruimte.
Dat maakt noodhulp eenvoudig en geeft een veel grotere flexibiliteit.

De ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden
lijkt vergeten te zijn in de omgevingsvisie.
Talloze publicaties laten nut en noodzaak zien van maatschappelijk initiatief voor de samenleving. Maatschappelijk initiatief heeft ruimte nodig. Ruimte in de vorm van grond en gebouwen waar het Niet om geld gaat. Juist door dat verkeerd te doen haal je de ziel uit de samenleving en kwijnt het maatschappelijk initiatief wat essentieel is voor de samenleving.

Met de huidige aanpak van appartementenbouw gaan er enkele zaken verkeerd; plekken voor buurtactiviteiten verdwijnen, de nieuwe woningen zijn duur, er komt steeds minder ruimte voor iets anders wat je als mensen samen zou willen doen. Het kost al snel 100 euro per dagdeel. En; daken en dergelijke, worden niet, of onvoldoende, gebruikt.

Het aanwijzen van ruimte voor uitbreiding van de Natuur
Er is meer groen nodig en ander groen (!) mede gezien een instortend ecosysteem als gevolg van klimaatverandering, aardasverschuiving en een ander patroon van straling van de zon.
**** Waar komt die nieuwe natuur ? Een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. In recente internationale verdragen benoemd als; 30% van huidige natuur en water aanwijzen als beschermingsgebieden. Dit opnemen in de omgevingsvisie.***

Berken, Beuken, Eiken specifiek, en anderen, hebben het moeilijk en gaan verdwijnen grotendeels.
* Met de voedselvoorzieningsvraag is er behoefte aan andere aanplant. Aanplant als notenbomen, fruitbomen, bessenstruiken en meer.

* Ruimte voor tuinen voor de burger. Voor de verbouw van eigen voedsel. Meer zelfstandigheid, minder afhankelijkheid.
*** De ruimte voor stadslandbouw en lokale voedselvoorziening**
Heeft ruimte nodig in de stad. Betaalbare ruimte. Ruimte waarbij een andere afweging wordt gemaakt in rendement. Dat vraagt om anders werken als gemeente.
Meerwaarde in beeld brengen in de boekhouding. Innovatieruimte implementeren specifiek voor burgers en natuurontwikkeling.
De meerwaarde, conform diverse rapporten, vindbaar bij bijvoorbeeld Hogeschool Larenstein, wordt gebruikt om kapitale functies, met een grote meerwaarde voor individu en samenleving, te blijven huisvesten. Taken die ook niet door instituties overgenomen kunnen worden.

*** Openbaar Vervoer**
Arnhem is regelmatig verstikt in het verkeer. Er is openbaar vervoer dat voor veel mensen te duur is. Maak een onderdeel van de omgevingsvisie op optimaal en gratis openbaar vervoer. Dat remt de verkeersdruk, geeft vrijheid aan de burger, is gezond makend door meer frisse lucht en minder files.
Neem dit als belangrijk speerpunt op in de omgevingsvisie
Busbanen, verminderen verkeersdruk, toegankelijk voor iedereen en altijd, gratis ter bevordering van interactie en samenleven, socialiseren en tegengaan van vereenzaming .

*** Toegankelijkheid en deel kunnen nemen**
De samenleving draait sterk op geld. Een product dat steeds minder mensen vrij beschikbaar hebben. Denk en realiseer en maak mogelijk zonder geld een deel van de samenleving.

*** Denken in geld of in waarde = beleid maken op een andere manier**
Neem dit als uitgangspunt in het nieuwe beleid op elk niveau. Dat maakt de omgeving. * Vermeld dit in de omgevingsvisie. Nieuwe uitgangspunten die ruimte geven.

**** Het gaat om de waarden van de samenleving als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening. Die aspecten dienen feitelijk uitgangspunt te zijn om te komen tot een gezonde visie. Een visie voor Mens en Natuur. Neem die allemaal, op in de omgevingsvisie.***

* De omgevingsvisie is een handvat om te zorgen voor de mens, de natuur, de samenleving van mensen, planten en dieren in alle vormen tot een wederzijds evenwicht in ecologie, energie, respect, ruimte in de 21^{e} eeuw en verder.

*** Gezondheid**
Lijkt ons een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. Is direct verbonden met de bovenstaande visie op Natuur. De gezondheid van de samenleving en van het individu.

* Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en op welke wijze zijn deze in de directe leefomgeving voorhanden in de komende jaren ? Dat hoort in een omgevingsvisie.

* Welke stappen worden er genomen voor verbetering van de gezondheid en het welbevinden van de burger.

*** De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen**
Factoren als; frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, om te spelen, een tuin, wandelruimte, plek om eigen zaken te verbouwen, ruimte voor eigen energieopwekking - al dan niet in coöperatieve vorm, ruimte om te knutselen,
Benoem deze factoren in de omgevingsvisie

Waarde in de stad houden en beschikbaar voor de burger, is mogelijk met de realisatie van een lokale munt, een Arnhemse, is een logische stap. Zo blijft de waarde binnen de stad. Dat is een belangrijk onderdeel in een omgevingsvisie waar veel gaat over geld en waarde.

Intussen hebben wij meegewerkt aan verschillende initiatieven in deze richting.
Wij kunnen u hierbij adviseren en laten zien waar dit ook in de omgevingsvisie van belang is. ***Het gaat om waar het geld in wordt gestopt en hoe het er uit komt.*** Dat maakt, en eventueel breekt, de samenleving. Wij bieden u een lezing/workshop aan over geld en waarde in de samenleving en hoe die gezondmakend, te implementeren.
* Ingrediënten; Kleinschalig, lokaal, weinig hoogbouw, levende wijken, duurzame materialen, rechten van de mens en van de natuur gerespecteerd.

Resume;

De overheid heeft het niet makkelijk gemaakt met de randvoorwaarden van een omgevingsvisie. Tegelijkertijd is opvallend dat maatschappelijk initiatief en ruimte voor de burger niet of nauwelijks worden genoemd in de concept versie die nu voor ligt.

Uit de meegemaakte presentatie van de eerste delen van de omgevingsvisie, wordt ons duidelijk dat er, helaas een visie ligt die weinig ruimte geeft aan natuur en burger.

* Meer Natuur in Nederland -- NOS December 2022 ; 30% meer natuur beschermd moet worden in water en natuur ook in Nederland. een uitspraak onder andere, van de Biodiverstiteitstop in Montreal. Welke gebieden zijn dat in de concept omgevingsvisie ?

* Deskundigen geven aan dat juist Houten huizen (CO_2 vastlegging en herbruikbaar materiaal) de toekomst zijn. Dat wil zeggen de verbouw van Natuurlijke Bouwmaterialen is essentieel.
Hout, Bamboe, Hennep en deze vragen andere bouwwijzen en plek ! Neem dit op in de omgevingsvisie.

Daarbij is bouwen voor mensen die weinig te besteden hebben, in een verarmende samenleving, essentieel evenals ruimte voor de productie van lokaal voedsel voor de stad.

Een visie op de stad. Waarin rekening gehouden wordt met de achteruitgang van de natuur en de met name de Veluwe.
Mede door de veranderende neerslagpatronen, verschuiving van de as van de aarde en zonne-intensiteit, zijn beuken en eiken grotendeels ten dode opgeschreven. Ook Dennen en Berken hebben het moeilijker. Dat wil zeggen dat er grote veranderingen nodig zijn in de omgang met bos en natuur en de Veluwe, ook een deel van Arnhem, zwaar onder druk staat.
Meer waterbuffering, andere soorten introduceren, combinaties met voedselproductie. Denk aan tamme kastanjes, walnoten en meer.
Die aanpak gaat ook op voor de andere gebieden in het landschap in en rondom Arnhem.
Verdroging is een belangrijk item. Gecombineerd met voedselvoorziening is de aanleg van een groot aantal poelen van belang. Minder kale grond, andere teelten. Opnemen in de visie.

Denk ook aan het mooie drinkwater in parksonsbeek dat nu, grotendeels ongebruikt, in de Rijn verdwijnt. Buffer dit water in kelders en infiltratie in Park Sonsbeek en andere parken om, schaarste en zelfs tekorten aan drinkwater en sproeiwater en water voor de natuur structureel aan te pakken. Neem dit op in de omgevingsvisie.

Zo ontstaat er een nieuw landschap dat de tweede helft van de 21^{e} eeuw aankan. Waar voedsel is te vinden voor Mens en Dier. Waarin gezondheid en welbevinden voorop staan.
Nu gaan veel dieren in dit landschap dood door een gebrek aan voedsel en is de bodem vervuild.

Onze adres-/ contactgegevens zijn;

EVS Ecovrede Sociaal Maatschappelijk Initiatief
Postbus 60051 6800 JB Arnhem

Team Ecovrede
[redacted]

Telefoon: 06 [redacted]
www.ecovred

Email: organisatie@ffrmnetwork.org

De Voedselvoorziening staat onder druk

20 september 2022 – Update december 2022

Lokaal voedsel produceren, Natuur, Voedsel beschikbaar houden, Zelfredzaamheid

De praktische voorzieningen

Introductie

Sedert 2009 is onze organisatie actief met de samenleving 21e eeuw in de vorm van voedseldistributie, verbouw, onderzoek, locaties. Onze website; **www.ecovrede.nl** vertelt u hier meer over. Via Landelijke media, Gemeenteraad, Provincie (Gelderland), sociale media, websites, consulten, spreekuur, gastlessen, nieuwsbrieven bieden wij tools voor verbetering in voedsel, wonen en werken, voor iedereen. Wij distribueren brood voor wie dat nodig heeft. Op verzoek organiseren wij lezingen en workshops en een spreekuur.

De voedselvoorziening staat onder druk door verschillende factoren

economie, landbouw, water, energie, kunstmest, onkunde, bodemvervuiling, gewoonten, oorlog, armoede. Tools voor voedselproductie dienen beschikbaar te zijn voor iedereen.

Het gaat om Omdenken; met voedselproductie en natuurlijke landbouw ;

Wordt waarde gecreëerd, de bodem verbeterd, de voedselvoorziening gestabiliseerd, water gebufferd, natuurlijke bouwmaterialen geproduceerd - aanplant en snelle productie teelten voor biomassa. De nieuwe locaties houden de bodem bedekt. Bomen, groen gecombineerd met groente en fruit bieden toekomst en omvatten alle aspecten die aandacht vragen ; water, bodem, voedsel, natuur, gezondheid, toekomst. Voedselbossen en strokenteelt.

De transitie van die landbouw, het landschap, vraagt om grote ingrepen. De contouren en handvatten voor die ingrepen vindt u hier. Wij zijn beschikbaar voor al uw vragen en de oplossingen. **06** [redacted] **organisatie@ecovrede.nl** **www.ecovrede.nl**

Organisatorisch

- Een motie aannemen conform dit document dat lokaal voedsel eerste prioriteit heeft
- Benadering van betrokken partijen; gronden beschikbaar stellen
- Bomenaanplant en natuurontwikkeling passend zijn bij voedselproductie
- Ambtelijk voorrang in alle aspecten - een team beschikbaar voor ondersteuning en vragen
- Wet en regelgeving, waaronder wijziging bestemmingsplan eenvoudig geregeld is
- Informatiepunt voor vragen via ; telefoon, e-mail, sessies (bieden wij u aan)
- Dat voedsel weggooien strafbaar is en reststromen aangeboden worden
- Boeren en tuinders ondersteund met een inkomens – eet - woongarantie

Aandachtspunten ;

- Contouren aangeven voor locaties ten aanzien van omgang met de grond
- Boekhoudkundige omvorming - creatie van meerwaarde centraal
- Verpachte gronden; richtlijnen - omvormen pachtcontracten
- Gronden/ gebouwen die vrijkomen door uitkopen of anderszins direct beschikbaar stellen
- Grasvelden en andere locaties omvormen tot tuinen - eigendommen overstijgen
- burger - en maatschappelijk initiatief ruimte en ondersteuning bieden
- Dat kweek, plantmateriaal en zaden lokaal worden geregeld en beschikbaar zijn

Locaties zijn nodig

Gronden, gebouwen, terreinen braakliggend en stroken die niet worden gebruikt
Denk aan 50 tot 100 hectare in totaal voor de gemeente. Aandachtspunten zijn vervuiling en water.
Combinaties van doelstellingen in; waterbuffering, natuurontwikkeling, voedselproductie, bodemverbetering, hittestress verminderen

Voor iedere burger een tuin beschikbaar met begeleiding

Locaties om niet beschikbaar en prijzen van producten op behoefte afgestemd

Ieders inbreng is van belang

- Burgers hebben ruimte nodig voor eigen verbouw van vooral verse groente en fruit
- Boeren en tuinders hebben advies en ondersteuning nodig bij de omschakeling en in de keuze van (nieuwe-) teelten
- - Iedereen een recht op eten en drinken- onvoorwaardelijk - meehelpen/wederdienst
- - Dat iedereen meehelpt op basis van betrokkenheid - vrijwilligerscontract

Werkwijze en Hoofdlijn

Biologisch, voedselbossen, strokenteelt, – Dat biologisch en ecologisch werken de richting is
Hoofdlijn; samenwerken met de Natuur

Wij bieden u aan;

Praktisch advies en ondersteuning Spreekuur Online sessie mogelijk
Workshop voor groepen bij ons of op locatie
Een praktische rondleiding in voedselbos Ecovredegaard
www.ffrmnetwork.org **www.evsgebouwbeheer.nl** **www.ecovredegaard.nl**
Wij nodigen partijen uit dit manifest mede te onderschrijven en te delen in het eigen netwerk
Wij willen graag een werklocatie met grond

EcoVrede FFRM Network

Postbus 60051
6800 JB Arnhem

Namens team Ecovrede

[redacted]

Telefoon; 06 [redacted]

email; **organisatie@ffrmnetwork.org**
EVS FFRM Network Ecovrede
ANBI instelling sedert 2011

* Ps; we bieden een handvat water en wonen met perspectief en meer
Lokale munt overwegen en (her-) introduceren

Zienswijze 12

INGEKOMEN 13 DEC. 2022

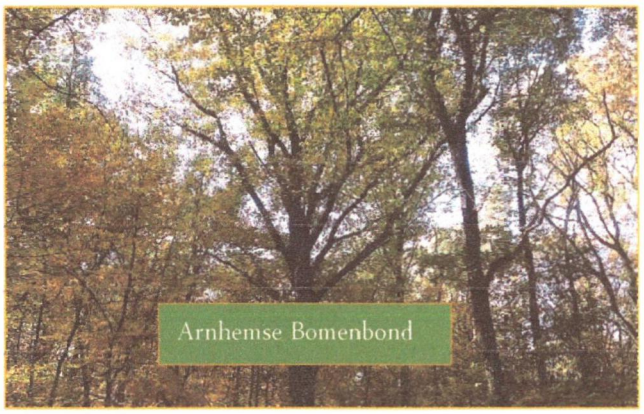

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

2022-10114230

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Geachte dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor *'het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever'* zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In de ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem "een gezonde stad" moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

---

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het fungerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

---

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

[redacted]

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Zienswijze 13

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
Gelderland Midden

INGEKOMEN 13 JAN. 2022

Aan:
Stadskantoor Gemeente Arnhem
t.a.v. de Gemeenteraad
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

2022-1000305

Arnhem, 07 JAN 2022

onderwerp **Zienswijze Voor-ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040**

Geachte dames en heren,

Ons Platform heeft kennisgenomen van de stukken rond het Voorontwerp die ter inzage en ter visie voorliggen. Graag zouden wij in het Ontwerp dat in een later stadium ter visie zal worden gelegd een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed willen zien.

Een bericht van ontvangst ontvangen wij graag.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
p/a Mierlostraat 43, 6844 DW ARNHEM

Zienswijze 14a

Zienswijze 14a

2022-1011749U

Gemeente Arnhem
23 DEC. 2022

Arnhemse Ruimte voor Arnhem

Zienswijze op de Omgevingsvisie 2040

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

December 2022

KAN

KAN

Arnhem

GEMEENTEBLAD

Officiële uitgave van de gemeente Arnhem

Nr. 500367
10 november
2022

Bekendmaking Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 en Ontwerp Besluit MER

Het college van burgemeester en wethouders heeft op 1 november 2022 de Ontwerp Omgevingsvisie 2040 en het ontwerp besluit MER vastgesteld.

De Omgevingsvisie is één van de instrumenten uit de Omgevingswet. In de Omgevingsvisie staat het beleid over hoe we omgaan met de ruimte voor de lange termijn. Keuzes die de gemeente in deze visie maakt, kunnen effect hebben op de leefomgeving. In een zogenaamde m.e.r.-procedure (milieu effect rapportage) is onderzocht wat de effecten zijn op de omgeving en welke mogelijke alternatieven er zijn voor de gekozen oplossingen in de visie. Het opstellen van de Omgevingsvisie en de milieueffectrapportage is een samenhangend proces. Hoewel de Omgevingswet nog niet in werking is getreden (naar verwachting gebeurt dit op 1 juli 2023), is het al wel mogelijk om op grond van artikel 4.10, lid 1 van de Invoeringswet Omgevingswet vooruitlopend daarop een (ontwerp) Omgevingsvisie vast te stellen.

Inzien
De ontwerp Omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER zijn in te zien op het Stadskantoor, Eusebiusbuitensingel 53 te Arnhem. Openingstijden: maandag tot en met vrijdag van 09:00 tot 17:00.
Daarnaast zijn de ontwerpvisie en het ontwerp besluit MER raadpleegbaar via de externe link:
https://www.ruimtelijkeplannen.nl/?planidn=NL.IMRO.0202.OV1021-0201

Zienswijze
Iedereen kan van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 reageren op de ontwerp- besluiten. Schriftelijk kan dat via het e-mailadres projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet, onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER". Als u uw reactie mondeling wil toelichten, geef dat aan in de zienswijze. Er wordt dan contact met u opgenomen.

Vervolg-procedure
Gelijktijdig met de terinzagelegging adviseert de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage over het ontwerp- Milieu Effect Rapport. Van de reacties en het advies geven we aan wat we daarmee doen. Daarna besluit de gemeenteraad over de Omgevingsvisie Arnhem 2040 en het besluit MER. Naar verwachting zal dat in het eerste kwartaal van 2023 gebeuren. Deze definitieve besluitvorming over de Omgevingsvisie en het MER wordt ook weer bekendgemaakt, maar u kunt daar dan geen beroep tegen instellen.

KAN

Inleiding

1. Het moment is daar! De vaststelling van de Arnhemse Omgevingsvisie 2040. Ik wil deze zienswijze beginnen met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie over de gemeente Arnhem.
2. Het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen heeft hier actief bij meegedacht en input bijgegeven. In de zienswijzeronde op de NRD hebben we een zienswijze op het NRD gegeven en vragen gesteld over het Voorontwerp. Dank voor het gesprek in april en voor de beantwoording van de vragen. Wilt u in deze fase nogmaals de beantwoording die u al gegeven heeft bevestigen? Zo maken deze integraal onderdeel uit van de stukken die worden vastgesteld door de gemeenteraad.

Hoofdstuk 1: Waarom een koers voor Arnhem 2040?

3. Onder het kopje 'positie' zou het noemen van de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld niet misstaan. Ik vermoed dat deze nu ook vervangen wordt door deze Omgevingsvisie. Als dat niet zo is wil ik vragen of er nog een algemene stadsvisie voor 2040 of 2050 wordt opgesteld. Dat zou dan een visie over zowel het fysieke beleid als het sociale en het economische beleid moeten worden.
4. De Stadsvisie 2015 dient in mijn ogen geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.
5. Ik ben van mening dat de gemeenteraad eigenlijk het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad – weliswaar in oude samenstelling – het stuk al vastgesteld.
6. Nadat het College een reactie heeft voorbereid om door de Raad te laten vaststellen zal de Raad een besluit nemen. Graag geef ik te kennen bij deze informatieve sessie het woord te willen voeren. Belangrijke documenten verdienen aandacht via spreekrecht. Negatief of positief: het is goed om er woorden aan te geven.

Hoofdstuk 2: Arnhem in een veranderende wereld

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.
8. Arnhem heeft ook een strategische ligging. Daar waar Nijmegen de meest noordelijke stad is van het zuiden is Arnhem de meest zuidelijke stad van het noorden. Juist die scharnierpositie moet Arnhem benutten. Arnhem is ook het centrum tussen Randstad en Ruhrgebied. Het groene buitengebied van de Randstad trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Ik lees bevestigende woorden in de Omgevingsvisie voor deze stellingen.
9. Arnhem is echter ook een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn… de aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.
10. Rozendaal mist in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.
11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.
12. "Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." De tweede zin lijkt niet goed te lopen.
13. In paragraaf 2.4 is de naam 'Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen' niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Hoofdstuk 3: De Arnhemse uitdaging

14. Arnhem is een stad met diverse kleuren en culturen. Een Verenigd Arnhem is het doel wat de gemeente nastreeft. Het is goed om dat te benadrukken. Dat betekent ook dat alle geloven ruimte moeten krijgen in de stad. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem dit onderlijnt. Ik onderstreep dit graag met de Raad.
15. Uit de tekst destilleer ik dat de gemeente stelt dat het daily urban system groter wordt en dat de gemeente dit een zorgelijke ontwikkeling vind. Is dit een juiste conclusie? Ik stel dat door de verschillende vervoersmodaliteiten die de burger ten dienste staan dit inderdaad zo is, maar dit is geen probleem. Het is juist verbredend voor de stad dat er een bredere inbreng en actieradius is voor de Arnhemse gemeenschap.
16. Rondom duurzaamheid benoem ik de Regionale Energie Strategie die nu ook wordt geactualiseerd. Ik neem aan dat de RES 1.0 in de Omgevingsvisie is meegenomen.
17. Er is een ruimtelijke puzzel die gelegd moet worden. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Hoofdstuk 4: Koersen richting 2040

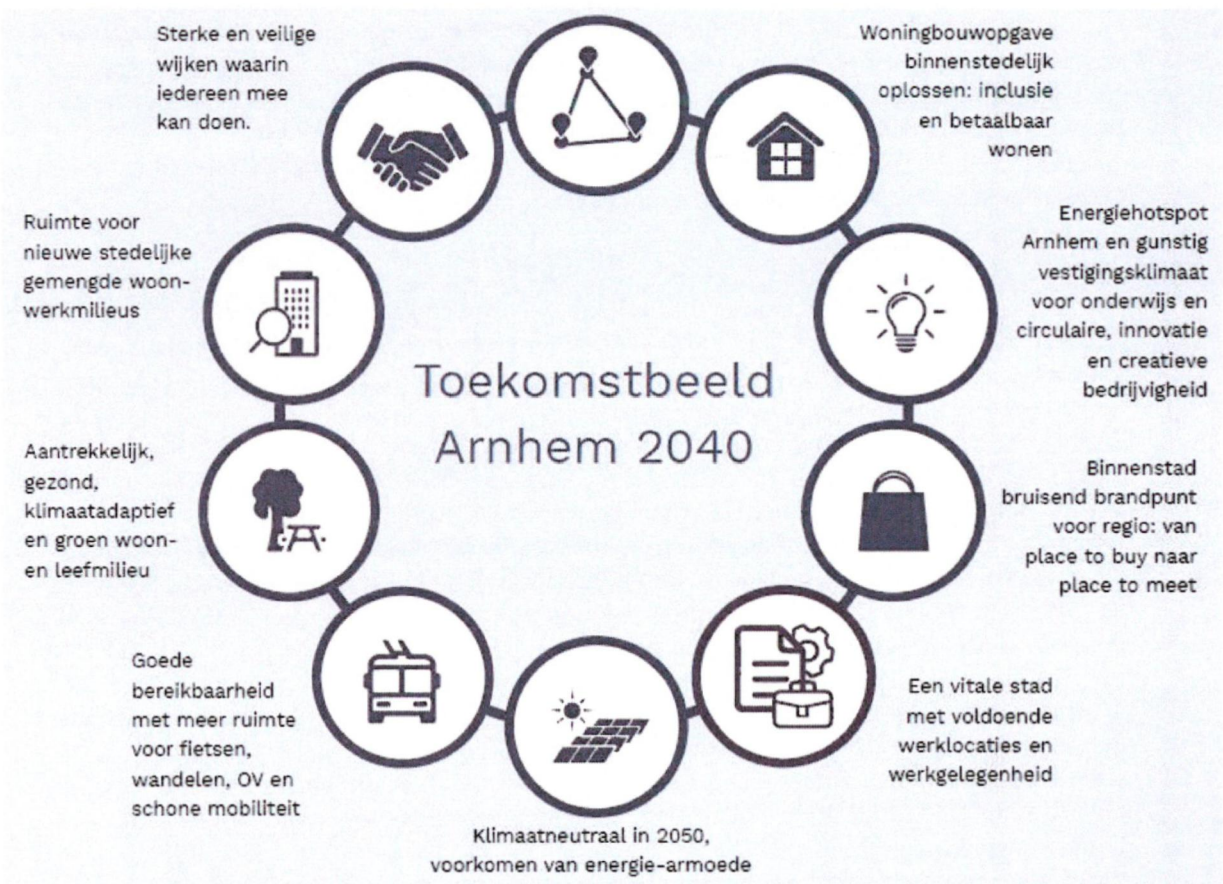

18. In de bovenstaande figuur staan de Arnhemse uitdagingen voor de ruimte helder verwoord. Ik onderschrijf dat deze uitdagingen helder in deze figuur opgenomen zijn. Deze koers in de figuur geeft de uitdagingen helder aan. Ik raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

19. Op pagina 30 staat dat Arnhem onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley. Dit is onjuist. De Groene Metropoolregio en de Regio Food Valley werken in gezamenlijkheid aan de Verstedelijkingstrategie. Dat wordt hier bedoeld. Ik verwijs graag naar de reactienotitie over de Verstedelijkingsstrategie voor een inhoudelijke reactie op dit punt. Ik verzoek ook om daarop in te gaan in de zienswijzenota.
20. De Arnhemse identiteit versterken is een goede doelstelling. Het contrast wat beschreven wordt is helder en onderschrijf ik. Noord en Zuid, heuvels en diepten, oorlog en vrijheid, villa's en flatjes. De kloof moet ondervangen worden.
21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Hoofdstuk 5: Thematische uitwerking

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.
23. De stad kent veel historie in gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.
24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.
25. De wijkvisies – genoemd op pagina 37 – zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms én met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.
26. Graag benoem ik de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens. Deze zou ergens terug mogen komen. Ook de Rijkerswoerdse Plassen mogen benoemd worden.
27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het NPLG hoort hier een plekje in te krijgen.
28. Rondom het wonen stel ik de vraag in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de tekst. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten. Ik memoreer graag de vragen over de Woondeal 2.0 die ik aan de Bestuurlijk Speerpunttrekkers [redacted] en [redacted] van de Groene Metropoolregio heb gestuurd.
29. Openbaar vervoer ligt weliswaar bij de provincie Gelderland, maar de Rijnlijn (lijn 352) wordt nu ontwikkeld. Dit mag benoemd worden. Daarnaast zijn de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoorn) ook belangrijk als HOV-verbinding.
30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de Omgevingsvisie en dat is positief.
31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES 2.0.

Hoofdstuk 6: Gebiedsuitwerking

32. Het stadscentrum is de economische hotspot van de stad en de regio. Mooi is dat deze hotspot is omgeven door groene gebieden. De parken zijn de natuurhotspot van de stad. Het is wel belangrijk om te realiseren dat het spoor een behoorlijke barrière is om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.
33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.
34. Wat wordt bedoeld met dat 'de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel'? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?
35. Opgemerkt wordt dat de gemeente Arnhem bestaat uit een kern: Arnhem. Toch zijn er plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen. Dat is goed uit historisch oogpunt. Het zouden echter witte komborden moeten zijn in mijn ogen, omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken. Dat besluit – het intrekken van de woonplaatsnamen – deel ik overigens niet.

KAN

Hoofdstuk 7: Doorwerking

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Ik mis een lijstje van uitwerkingen die volgen. Ook vraag ik om deze uitwerkingen altijd algemeen ter inzage voor te leggen voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie.
37. Al benoemd heb ik de Stadsvisie 2015. Ik verzoek om in de Omgevingsvisie te benoemen dat deze nu als vervallen word beschouwd of dat er een nieuwe Stadsvisie komt.
38. Ook benoem ik het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Hierover heb ik aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Ik verzoek om dat document te bezien en te betrekken bij het vaststellen van deze visie. Graag vraag ik om het Regionaal Plan te benoemen in de Omgevingsvisie.
39. Ik ga er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Hoofdstuk 8: De Arnhemse aanpak

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.
41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de Omgevingsvisie betrokken te worden.

Nieuw Collegeakkoord

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De Omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Actualisatiedocument Ontwerp Omgevingsvisie

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heb ik niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is mij bekend.
44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?
45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.
46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.
47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de Omgevingsvisie.
48. Ik verzoek u te bevestigen dat u naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.
49. Graag lees ik in de Omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.
50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?
51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.
52. Op het OER zal ik separaat ingaan.

Notities van het KAN

Gevraagd wordt om de notities over het DNA, over de Stadsvisie 2015 en over het Regionaal Plan 2005-2020 te betrekken bij de verwerking van de zienswijzen.

Arnhem, 22 DEC 2022

[redacted]

Zienswijze 14b

Aanvullende zienswijze op het OER

Omgevingsvisie Arnhem 2040

[redacted]

Als aanvulling op mijn zienswijze d.d. 22-12-2022 op de Omgevingsvisie Arnhem 2040 reageer ik kort op het OER.

1. Het rapport van Tauw geeft helder weer dat de Omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Ik zie hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen. Met als kers op de taart een Stadsvisie voor 2050, zoals 'Arnhem op weg naar 2015'.
2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de Omgevingsvisie. Dit is niet geheel waar, want het Voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.
3. Uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de Omgevingsvisie staan er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden. Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?
4. Begrijp ik de tabel 0.2 goed dat alle ontwikkelingen uiteindelijk redelijk tot goed scoren? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan als score?
5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. Graag vraag ik om een reactie op deze strijdigheden in een bijlage bij het raadsvoorstel.
6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?
7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen? En zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Neemt het College deze over? Wil het College reageren op deze aanbevelingen?
9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?
10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Deelt het College dit?

Het OER geeft veel rijke informatie om verder over door te spreken en na te denken. Ook zijn de beoordelingen uit tabellen 0.2 en 0.3 zinvol om regelmatig opnieuw te laten uitvoeren. Voor nu laat ik het bij deze compacte zienswijze. Ik beveel aan om een gesprek te organiseren over het OER met enerzijds belangstellende inwoners en anderzijds het College en de gemeenteraad.

[redacted]
[redacted] ARNHEM

Zienswijze 15

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Stichting Scoren Doe Je Samen
Molenweg 143C
6543 VA NIJMEGEN
KvK 63432536

Gemeente Arnhem
College van Burgemeester en Wethouders
[redacted]
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Nijmegen, 22 DEC 2022

Betreft: Herhaalde inzending zienswijzen Omgevingsvisie Arnhem

Geacht College,

Via deze brief herhaal ik namens de Stichting Scoren Doe Je Samen onze zienswijzen. Deze zijn niet meegenomen bij het Voorontwerp.

U treft de zienswijzebrief aan en een tweetal notities om te betrekken bij de zienswijzen.

Ik verzoek u om de ontvangst te bevestigen.

Met vriendelijke groeten,
Namens het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

[redacted]

Bijlage 1

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

De Gemeenteraad van Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Arnhem, 16 JAN 2022

Betreft: Arnhemse Omgevingsvisie 2040

Geachte Voorzitter,

De stichting Scoren Doe Je Samen wil graag gebruik maken van de mogelijkheid om een eerste compacte reactie te geven op de Arnhemse Omgevingsvisie 2040.

Derhalve dienen wij deze zienswijzen in.

Zienswijzen

(a) Wij willen u complimenten geven voor het Voorontwerp. Het is prettig om al in een vroeg stadium een reactie te kunnen geven. Wij verzoeken om deze zienswijze naast het Voorontwerp te leggen en daar waar nodig aan te passen en/of aan te vullen.
(b) Onze stichting vindt het van belang dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in Omgevingsvisies. U kent met uw sport- & gezondheidsnota al een mooie basis voor dit beleid. Wij rekenen er op dat het enthousiasme dat uit die nota komt ook wordt door vertaald in de Omgevingsvisie. Wij bepleiten een plek voor zowel sport als gezondheid in de Omgevingsvisie.
(c) Ook vinden wij het belangrijk dat er aandacht is voor de vragen en de noden van de jeugd. Het is een goede zaak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn. Wij zien graag dat de kern van de Nota Jeugdbeleid 2021-2025 ook in de Omgevingsvisie terug te zien is.
(d) In paragraaf 4.2 missen wij een kopje over gezondheid. In de fysieke ruimte moet ruimte zijn om te bewegen. Daarnaast gaat het ook om een leefbare stad waar iedereen zich fijn voelt.
(e) Als verdiepende onderlegger sturen wij u onze notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" toe. Deze is op 3 december al aangeboden aan wethouder Jan van Dellen. U treft deze notitie als bijlage aan. Wij verzoeken om deze te betrekken bij het vervolg en zouden een reflectie als reactie zeer op prijs stellen.
(f) Tenslotte verzoeken wij u om deze opmerkingen ook te betrekken bij de Nota Reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wij wensen u een goede behandeling van deze stukken toe.

Molenweg 143C
6543 VA Nijmegen

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Graag worden wij nader geïnformeerd over het vervolg. Een bericht van ontvangst zien wij graag tegemoet.

Met vriendelijke groeten,

het bestuur van de stichting Scoren Doe Je Samen,
De secretaris, De voorzitter,

[redacted] [redacted]

Aantal bijlagen: 1.

Bijlage 2

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

December 2021

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Op 3 december 2021 werd het eerste exemplaar van deze notitie aangeboden aan wethouder Jan van Dellen

Inleiding

Deze notitie is opgesteld ten behoeve van een drietal trajecten die momenteel lopen in de politieke arena van de gemeente Arnhem: het langjarig traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Een tweetal inhoudelijke trajecten zullen de politici van Arnhem voor lange tijd gaan binden. Wij gaan graag in gesprek over de toekomst van Arnhem en bouwen de eerste recente fijne contacten met het College graag verder uit.

Titel van deze notitie toegelicht

We schrijven 2001. We zijn in de Nijmeegse wijk Heseveld in het stadsdeel Nieuw-West. [redacted] ziet hoe jongeren de verkeerde paden kiezen en wil dat voorkomen voor de jongere generaties. Hij bedenkt al werkende weg zijn eigen methode en maakt naam in Nijmegen met zijn Futsal Chabbab-projecten. Meervoud, want al gauw ziet de gemeente Nijmegen de meerwaarde van dit werk en wordt deze in nu in 6 Nijmeegse wijken uitgevoerd.[1]

We schrijven 2021. Naast de Futsal Chabbab-projecten wordt er nu ook gewerkt met de allerjongsten met FC Peuter Profs. Ook wordt er gewerkt aan zorg- en arbeidstrajecten onder de noemer Move2Work.

Het begon dus in Nijmegen-West.

Wonen, Werken, Wijken

Onze stichting is van mening dat goede leefbare wijken met goede bewoning alleen mogelijk zijn als inkomen, onderwijs en gezondheid ook op orde zijn. Het zal u niet verbazen dat wij als stichting in dit document focussen op onze corebusiness: welzijn, gezondheid, educatie en werk. Allen ingrediënten voor leefbaarheid. We zien ook dat deze onderwerpen de aandacht hebben van de gemeente Arnhem. Niet alleen binnen de Arnhem Oost-aanpak, maar ook heeft het College een Jeugdnota uitgebracht. Dat is het derde traject wat wij bedoelden in de inleiding, naast het traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ambitie

De hoofdambitie is eigenlijk een basale en logische: ieder kind verdient dezelfde kansen, ongeacht of je in Arnhem-Oost of in Nijmegen-Oost woont.

Het begint bij het begin

De plek waar je wiegje staat – zowel qua wijk als qua gezin – is op dit moment van elementair belang. Dat feit is wat doorbroken moet worden. Om die reden is onze stichting voorstander van activiteiten voor de allerjongsten. Zij moeten samen met leeftijdsgenoten uit alle wijken en statussen hun leven kunnen beginnen qua ontplooiing. Denk hierbij aan bewegings- en sportactiviteiten. Als het maken van

[1] Methode-Saïd: te vinden in de databases van het NJi, RIVM, Movisie, CCV en KCS&B. Uiteraard ook opvraagbaar bij FC Social Work (info@fcsocialwork.nl).

kosten daar een hindernis is moet de gemeente via de Gelrepas en/of andere wegen hier bij springen. Het gaat hier om het samen sporten en bewegen en om het ontmoeten van anderen.

We noemen hier bewust het begrip status. Immers, de sociaal-economische status bepaalt nu veel. Daarom is het belangrijk dat kinderen die naar school gaan ondersteuning krijgen bij hun opleiding. Binnen de eerder genoemde methode wordt deze aangeboden. Deelnemers mogen komen sporten in ruil voor goede schoolresultaten of voor deelname aan huiswerkondersteuning. De deelnemende jongeren doen dat graag omdat zij dan kunnen oefenen voor een stadsbreed voetbaltoernooi en hun wijk kunnen vertegenwoordigen. Een andere voorwaarde is goed gedrag in de wijk. Dit komt de algemene leefbaarheid ook ten goede.

Wij denken dat deze methoden goed zouden aanslaan in het Arnhemse en niet alleen in de oostelijke wijken. Met de allerjongsten wordt inmiddels al gewerkt. De aftrap daartoe is gegeven door burgemeester Ahmed Marcouch. Ook wethouder Jan van Dellen is inmiddels getuige geweest van FC Peuter Profs en de werkwijze.

Het begint met de allerjongsten een gelijke kans te geven en te werken aan een kansengelijk aanbod voor alle jongeren van 0 tot en met 18 jaar, ongeacht de sociaal-economische status.

Arnhem-Oost

Voor een periode van 18 jaar zijn doelen vastgesteld. Dus, in 2039 zouden deze doelen in Arnhem-Oost behaald moeten worden:

Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede drastisch is afgenomen.

Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, die ook halen.

Jongeren gezond zijn, zowel fysiek als mentaal, en minder gebruik van Jeugdzorg maken.

Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.

Jongeren Nederlands (B1 niveau) spreken en schrijven naar hun beste kunnen.

Alle kinderen groeien op in een omgeving waar werken normaal is.

Ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers trots zijn op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

De periode is gekozen voor het bereiken van een einddoel over een hele generatie. Het begint nu, met de allerjongsten dus. Deze doelen zouden dan stadsbreed moeten zijn voorzien. Ook in de andere wijken dus, maar de inzet wordt nu eerst hard ingezet op de oostelijke gebieden.

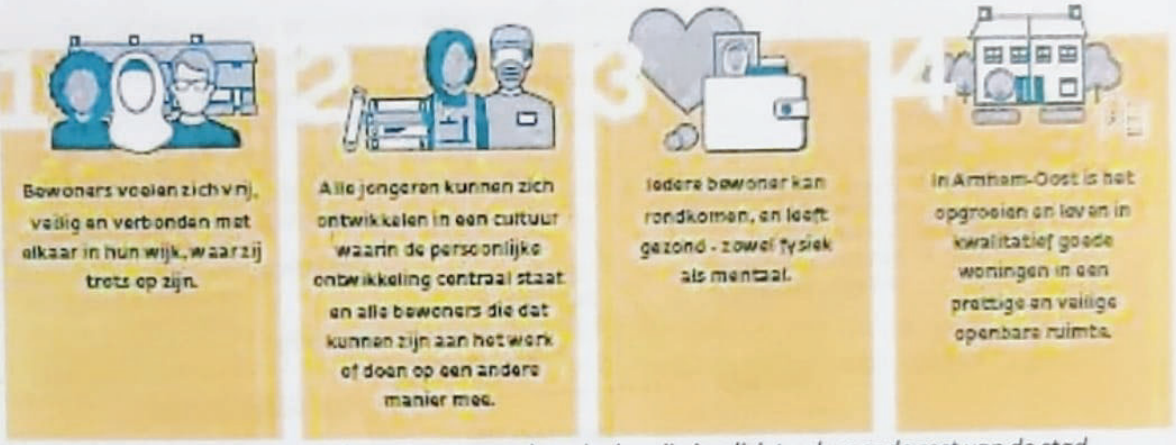

Er zijn doelen voor wijken in Arnhem-Oost, maar deze doelen zijn impliciet ook voor de rest van de stad.

Alle Arnhemmers maken de stad

De mens is een sociaal wezen. De huidige coronacrisis heeft dat nog maar eens bewezen. Mensen kunnen elkaar versterken en stimuleren om het goede en het positieve te doen. Het inzetten van positieve rolmodellen kan hier helpen. Jongeren nemen gedrag van ouderen over. Daarnaast kunnen vrijwilligers van binnen en van buiten de wijk met hun inzet en positieve vibe hier een bijdrage aan leveren. Deze zaken moeten een plek krijgen in de Arnhemse welzijnsaanpak. Die aanpak is er voor Arnhem-Oost, maar ook voor de andere delen van Arnhem.

Samen werken aan een sociale basis

Naast een fysieke basis in de vorm van een leefbare en goede woning is er ook een noodzaak voor een sociale basis. Jongeren hebben een goede start nodig. De sociale basis moet op orde zijn. In de richtinggevende nota "Herijking welzijnsopdracht: *Samen werken aan een sterke sociale basis*"[2] wordt dit voor Arnhem uitgewerkt. Preventief jongerenwerk werkt mee aan de hierboven genoemde inzet en positieve vibe via rolmodellen. Zij kunnen jongeren bereiken en raken op de natuurlijke vindplekken. Als werker moet je iets kunnen bieden waarvoor jongeren gaan lopen voor school en zich gaan gedragen in de wijk: sport kan dit aanbod zijn. Dit is hoofdingrediënt van de 'methode-Saïd' waar onze interventie Futsal Chabbab mee werkt. Zo worden opgroeiende jongeren opgevoed en worden zij klaar gemaakt voor de toekomst waar zij zelfstandig kunnen functioneren in de samenleving.

Werken aan een sociale basis door rolmodellen kan je als je jongeren iets kan bieden en ze kan raken. Dit kan via rolmodellen die jongeren door sportactiviteiten kan verleiden goed gedrag te vertonen op school en in de wijk.

Werken aan opgaven

Arnhem wil concreet werken aan opgaven voor de stad. We zien dat in de Omgevingsvisie en we zien dat in de verschillende andere sociale visies duidelijk terug. Er zou een overkoepelende visie moeten zijn waar alle opgaven die in de sectorale visies naar voren komen in belicht worden. Een parapluvisie

[2] Nota van Wethouders Martien Louwers en Hans de Vroome, 30 juni 2020.

als het ware. Dit past ook in de grote stedenbeleidsgedachte waar de fysieke stad, de economische stad en de sociale stad in worden verbonden. Een jongere heeft al die elementen van de stad nodig om te leven, op te groeien en een gevulde rugzak mee te nemen naar de toekomst.

Succesvolle wijkaanpak

In de via een raadsbrief[3] openbaar gemaakte rapportage "Kwetsbare wijken, factoren en aanpakken" van I&O zien wij het bovenstaande ook bevestigd. Zij benoemen rolmodellen als 'best persons'. I&O benoemt Futsal Chabbab zelfs als voorbeeldinterventie. Wij zien dat er een kloof is tussen de informele jongerencultuur en de formele wereld. Ilias El Hadioui heeft dit in zijn onderzoek 'Hoe de straat de school binnendringt' (2011) beklemtoond: hij onderscheid een drietal leefwerelden van jongeren, (1) thuis, (2) school, en (3) straat. Het verschil maken in de wijken is een sociale succesfactor die met de Futsal Battle ook wordt bereikt.

Sociale jeugd aanpak

In de Jeugdnota 2021-2015 'Opgroeien in Arnhem; een toekomst vol kansen' worden deze aspecten verder uitgewerkt. Gelijke kansen voor ieder kind verkrijg je door gelijke mogelijkheden op gebieden als sporten, leren en studeren, cultuur, zorg en welzijn, en stabiele thuissituatie.

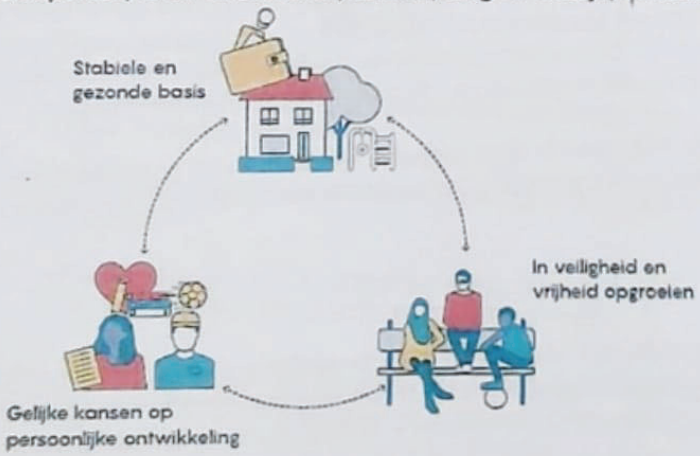

[3] Collegebesluit van 1 juni 2021, zaaknummer 575517

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

It takes a village to raise a child. Er wordt wel eens gezegd dat Arnhem een federatie van wijken is, dus dit komt goed uit!

Een belangrijke kanttekening is dat de overgang van jongere naar volwassene een lastige overgang is. De 18e verjaardag is een moment waarop jongeren een heleboel nieuwe verantwoordelijkheden krijgen. Een ander belangrijk moment is het eerste levensjaar.

Sport als middel

Sport is niet alleen leuk, maar ook goed voor je eigen gezondheid en voor het opdoen van sociale cohesie en social skills. Zo is sport en gezondheid een belangrijk instrument voor Arnhem als geheel en de Arnhemmer als individu.

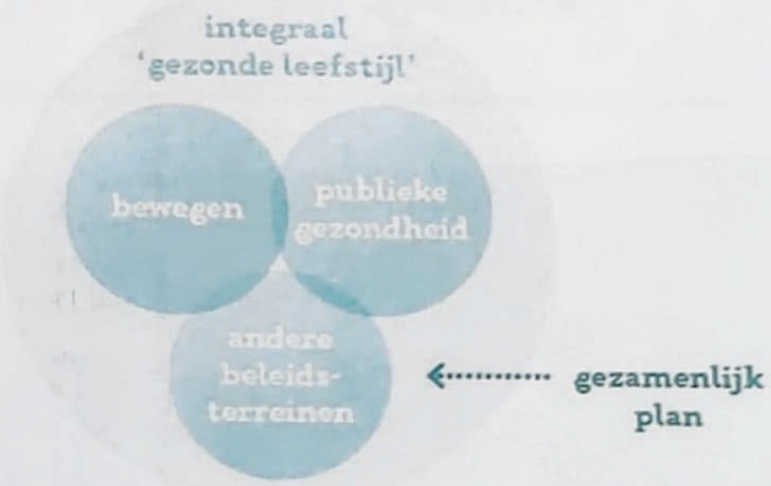

Afrondend

Stichting Scoren Doe Je Samen heeft op onze verbindende en integrale wijze gepoogd met deze notitie een inbreng te geven op verschillende domeinen. Uiteindelijk maken die domeinen de stad, want een goed functionerende leefbare stad is een stad die alles heeft. Een complete stad!

Wij wensen Arnhem dat toe.

Arnhem, 03 DEC 2021

Het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

Wethouder Jan van Dellen (sportzaken) met [redacted] bij de Open Dag van FC Peuter Profs in Presikhaaf.

Bylage 3

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Opgroeien in Arnhem

Een reflectie op het Arnhems jeugdbeleid

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

Januari 2022

Inleiding

Op 8 december 2021 nam onze stichting deel aan het ronde tafelgesprek rond de visie Sociaal Domein en de nota Jeugdbeleid. In deze notitie wil ons bestuur een reflectie geven op de nota Jeugdbeleid "Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen!". We verwijzen hier ook naar de in het ronde tafelgesprek aangekondigde notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" d.d. 3 december 2021 van onze kant. Deze notitie is aanvullend van aard.

Gelijke kansen voor niet gelijke jongeren

Jongeren zijn niet gelijk. Iedere jongere is zichzelf en uniek. Toch moet iedere jongere gelijke kansen krijgen. Dat is een basale stelling in het jongerenwerk en moet vooraan staan bij het jeugdbeleid. En dat is ook het geval in het jeugdbeleid van het Arnhemse College. Zaak is het om dit te realiseren. In de Arnhem-Oost-aanpak komt dit ook naar voren.

Integraal werken

Een jongere heeft verschillende wensen, noden en vragen. Deze horen bij verschillende portefeuilles en overheden. Maar die jongere is één mens, één individu. Alle organisaties en instanties moeten vanuit die éénheid willen werken. In de Jeugdnota staan dan ook de volgende 3 basisprincipes: **1.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling, **2.** Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren en **3.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven. We willen dit graag onderstrepen met een dikke viltstift.

Kansrijke start

Wij zijn blij met de aandacht en attentie voor de allerjongsten. Ieder leven begint in de buik van de moeder. Als de moeder dan problemen heeft krijgt het kind daar wat van mee. Het is belangrijk om ieder kind evenveel kansen te geven en om zich te laten ontplooien. Door activiteiten te hebben in de wijk waar gemengde sociale klassen samen komen wordt deze kloof meer gedicht. Hulp aan hen die dat nodig hebben bij de opvoeding van het jonge kind moet geboden worden. Die investering helpt een leven lang en zal zich terugverdienen in de toekomst.

Kansrijk opgroeien

'It takes a village to raise a child', is niet voor niets een uitdrukking die vaak aangehaald wordt bij opvoedingsvraagstukken. Kinderen die in gezinnen en wijken opgroeien die een lagere sociale klasse en status kennen moeten op een andere manier in aanraking komen met middelbare en hogere sociale omgevingen. Door scholen gemengd en divers in te delen komen kinderen bij elkaar en ontstaat er ontmoeting. Verder moeten professionals zich extra bezig houden met deze gezinnen en daarmee de kinderen. Naschoolse activiteiten en huiswerkondersteuning die voor iedereen eenvoudig toegankelijk is kunnen bijdragen aan het kansrijk opgroeien

Onderwijs

Ieder kind verdient goed onderwijs dat aansluit bij het niveau en bij de interesses van de scholier. De MEAA, opgezet door Hans de Vroome, zorgt er voor dat achterstanden in het onderwijs moeten verdwijnen. Het gaat om gelijke kansen op school voor ieder kind. Specifieke aandacht is nodig bij jongeren die dreigen uit te vallen door veelvuldig afwezig zijn. Gezocht moet worden naar de reden van het afwezig zijn. Er kan een achterliggende reden zijn. Ook belangrijk is het moment van de overstap van PO naar VO en van VO naar Mbo/HBO/WO. De overgang naar werk moet ook goed begeleid worden. VSV voorkom je door een goede relatie met de scholier te hebben.

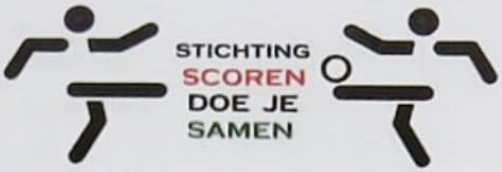

Gezond en fit

Het is belangrijk dat jongeren een goede tijdsinvulling hebben. Sporten kan die invulling zijn. Niet alleen is het gezond, maar het is ook goed voor de sociale vaardigheden en groei van jongeren. Sportclubs zijn vaak klasse-overstijgend en een plek waar jongeren anderen uit andere culturen en sociale milieus ontmoeten. Dat is goed voor de fysieke en de mentale gezondheid. De Gelrepas zorgt er voor dat iedereen kan sporten en dat financiën daar niet in de weg staan.

Jeugdhulp

Wanneer een jongere meer specialistische hulp nodig heeft dan moet die geboden worden. Als dat thuis niet lukt moet jeugdhulp ingeschakeld worden. Dat kan vrijwillig, maar dat kan ook opgelegd worden door jeugdbescherming, jeugdreclassering of een rechter als jongeren dit echt nodig hebben en onverzorgd door het leven gaan. Deze zorg moet zo dichtbij mogelijk geleverd worden. De jeugdhulpketen moet gladjes communiceren en werken. Sociale wijkteams en de jeugdhulpinstanties moeten goed schakelen en samen op het doel af gaan.

Jongeren aan de slag

Uiteindelijk is het doel dat jongeren met een afgeronde schoolopleiding naar een mooie en passende baan gaan. Bij voorkeur is dat een betaalde baan, maar een invulling met vrijwilligerswerk is ook heel passend. Door een zinvolle levensinvulling te hebben kom je ook beter door de rest van je volwassen leven. Onderwijs en arbeidsmarkt moeten hier samen optrekken, met hulp van VO/Mbo/HBO/WO en het UWV, om jongeren toe te leiden naar werk. Bijstandsuitkeringen zijn hier de eindhalte, maar als dat dan aan de orde komt is het belangrijk dat er een goede begeleiding is en blijft om jongeren leeffit en daarmee werkfit te houden. Het idee om jongeren tegen vergoeding zinvolle klussen te doen is aansprekend, mits dit vrijwillig gebeurd.

Schulden en financiële zelfstandigheid

Armoede is het resultaat van geen opleiding, geen werk, geen goede sociale omgeving, geen goed gestructureerd leven, geen zinvolle invulling van de dag... al deze dingen kunnen echter pas weer als de schuldenproblematiek weg is, want schulden hebben is een dagtaak. Het overleven in plaats van leven vraagt te veel van een mens. Dat levert stress op in het gezin, waardoor ook kinderen weer achterstand krijgen. Zo is de cirkel niet te doorbreken. Door het wegnemen van de schuldenlast kan er weer gewerkt worden aan het leeffit worden en kunnen school en werk in beeld komen. Schulden kunnen overigens het best voorkomen worden: door op school aandacht te geven aan budgetteren en aan verstandig met geld omgaan is er al een slag te slaan. Vroegsignalering van schulden is inmiddels gemeengoed bij de gemeente Arnhem. De nota 'Zij aan zij' heeft hier goede werkwijzen voor benoemd.

Woonruimte voor jongeren

Ook geen woonruimte hebben zorgt er voor dat je niet leeffit bent. Iedereen heeft een eigen plek nodig waar je je thuis kan voelen. Het is belangrijk om een stabiele eigen plek te hebben. De woningnood is voor starters een flinke hobbel. Het is ook nodig om een inschrijving in de BRP en GBA te hebben, want anders kan je geen aanspraak maken op faciliteiten van de overheid. Schulden en dakloosheid kunnen elkaar versterken. Het is belangrijk dat jongeren goede zorg- en welzijnshulp kunnen krijgen.

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Online

De wereld van de jongeren is niet alleen in the real world. Ook online hebben zij een identiteit. De beide identiteiten moeten matchen, maar al te vaak is dat niet het geval. De online wereld is vaak veel mooier dan the real world. Het leven in die echte wereld is veel lastiger. Het besef dat wat je online ziet vaak nep is ontstaat gaandeweg. Jongerenwerk moet een brug slaan tussen die werelden. Jongeren leren zo ook goed omgaan met de onlinewereld.

Jeugdoverlast en criminaliteit

Als je in een omgeving woont waar al het heel gewoon is om crimineel gedrag te vertonen, om overlast te geven en om het niet te nauw te nemen met regels en wetgeving van de overheid, dan is het maar een kleine stap naar negatief gedrag als jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit. Als in je directe omgeving het normaal is om overmatig te drinken en verslavende middelen te gebruiken, dan doe je dat zelf ook. Zo ontstaat er een negatief patroon. Investeren in een positieve pedagogische driehoek 'gezin-school-vrije tijd'. De gemeente wil investeren in een positieve boodschap. Dat kan het verschil maken. Straatcoaches die een click kunnen maken met jongeren maken hier het verschil. Preventief werken, waarbij ook de ouders betrokken worden, werkt! Het Veiligheidshuis heeft hier een belangrijke rol.

Veilig thuis opgroeien

Ieder kind verdient een veilig thuis. Toch is dat niet vanzelfsprekend. Huiselijk geweld en kindermishandeling komt voor. Iedereen die daar mee te maken heeft is slachtoffer. Degene die het overkomt natuurlijk, maar eigenlijk ook degene die het doet. Immers, als je zelf mishandeld bent als kind loop je schade op en door die schade kan je weer je eigen kinderen mishandelen. Belangrijk is het dat omwonenden of hulpverleners aan de bel kunnen trekken als dat nodig is. Veilig Thuis van de VGGM voorziet in die wens. Sociale Wijkteams hebben hier een cruciale rol.

Monitoring en afsluiting

Wij zijn benieuwd naar de monitoring via de P&C-cyclus. We vragen of de bestuursrapportages openbaar worden gemaakt. Er worden stadsgesprekken georganiseerd. Wij worden hier graag bij betrokken als organisatie die zich bezig houdt met jeugdsport, jeugdwelzijn en jeugdzorg.

Wij verwachten u met deze notitie van dienst te zijn geweest.

Nijmegen, 16 JAN 2022

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Zaaknummer: 584480

Zienswijze 16

PSP'92

Aan het College van Burgemeester & Wethouders,

Arnhem, 22 DEC 2022

Graag herhalen wij onze inbreng rondom de Omgevingsvisie. De zienswijze die is ingediend rondom het Voorontwerp is niet meegenomen in de procedure.

Met vriendelijke groeten,

[redacted], secretaris

[redacted]
[redacted]ARNHEM
arnhem@psp92.nl

1
22 DEC 2022

ARNHEM OMGEVEN

PSP'92

ZIENSWIJZE OP OMGEVINGSVISIE

5 JANUARI 2022

PSP'92 ARNHEM

Ter attentie van de gemeenteraad van Arnhem,

2

PSP'92 Arnhem
[redacted]
[redacted] ARNHEM

Voorwoord

De PSP'92 neemt niet deel aan gemeenteraadsverkiezingen. Wel wil de PSP'92 haar kennis en mening meegeven bij belangrijke Arnhemse processen. Ruimtelijke ordening is zo een proces. De PSP'92 wil de stad Arnhem een links alternatief bieden. De Arnhemse PSP'92 is regionaal en radikaal-links geörienteerd. Wij vinden dat de primaire schaal van bestuur het lokale is. Op lokaal vlak worden de besluiten genomen die burgers het meeste en snelste raken en voelen. De gemeenteraad beslist over de zaken die in de eigen leefomgeving merkbaar zijn. De Arnhemse PSP'92 wil graag daarom deze zienswijze indienen.

[redacted]
secretaris PSP'92

Arnhem: Made in Arnhem

Wat is Arnhem nu eigenlijk? Arnhem is de 14e stad. Provinciehoofdstad van Gelderland. Stad van het recht en bestuur voor het oosten. Arnhem is een gemeente met zo'n 156.000 inwoners. Die mensen zijn samen Arnhem.

4

Maar wat is nu het DNA van Arnhem? Welke identiteit heeft deze stad? Arnhem is creatief, energiek, duurzaam, ondernemend, groen en sportief. Bij al die begrippen kan je echt Arnhemse organisaties, plekken en mensen plaatsen. Die organisaties en plekken moet Arnhem koesteren. Ze zijn wat Arnhem echt typisch Arnhem maakt.

De PSP'92 wil dat Arnhemse en die specifieke kracht behouden en versterken, omdat wij de kracht van Arnhem zien, herkennen en erkennen. Kracht die is gemaakt in en door Arnhem en de Arnhemmers. Alle Arnhemmers, of ze nu hier geboren zijn of van ver komen.

Arnhem is made by Arnhem.

ZIENSWIJZE
De vraag wat Arnhem nu is zal in de Omgevingsvisie worden beantwoord.

Deelt u hetgeen wij als DNA van Arnhem stellen?

Visie, waarden en normen

De Pacifistisch-Socialistische Partij '92 heeft een lange geschiedenis. We bouwen voort op wat de 'oude' PSP in 1990 achterliet. Vanuit de PSP-visie op de samenleving hebben wij als moderne partij nagedacht over onze visie op de stad en de wereld. Uit deze visie vloeien waarden en normen en een taakopvatting van de overheid voort. In dit document willen wij hier vanzelfsprekend aandacht aan geven.

Visie
De rechten van de mens moeten worden verdedigd en worden uitgebouwd. We doelen hierbij op burgerlijke en politieke rechten, alsmede de economische, sociale en culturele rechten. Belangrijke elementen hierin zijn het recht op vrede, het recht op ontwikkeling, het recht op een duurzaam leefmilieu, het recht op het cultureel erfgoed en het recht op een leefbare samenleving waarbinnen iedereen gelijkwaardig mee kan doen.

Waarden en normen
Omzien naar elkaar kan alleen in een samenleving waar sociale cohesie is. Sociale cohesie kan alleen ontstaan als mensen elkaar kennen en zich gekend voelen en ervaren. De burger is geen nummer, maar een mens met gevoel en een wens om sociaal te kunnen zijn. Waarden en normen gedijen het best in een samenleving die tolerant naar elkaars opvatting is, maar waarin mensen onderling elkaar ook durven aanspreken op niet wenselijk of onprettig gedrag. Een samenleving waar een dialoog met elkaar en niet over elkaar de maat is zorgt er voor dat er een samenleving ontstaat waar meer soorten geloven (en ongelovigen) samen kunnen leven en naar elkaar kunnen en willen omzien.

Sociale cohesie: omzien naar elkaar
Een samenleving waar waarden en normen goed functioneren bereiken we alleen als we als samenleving en daarmee als politiek met drie onderstaande richtingwijzers rekening houden:

❖ *Voorkom massaliteit*
Als scholen leerfabrieken worden en leerlingen een nummer zijn is er geen sociale infrastructuur meer. Als de sociale infrastructuur ontbreekt, zal de leerling ontsporen. Immers, hij wordt niet meer aangesproken op zijn gedrag. Het is ook zo met de samenleving. Als niemand elkaar meer aanspreekt op zaken vervagen waarden en normen vanzelf. Al het gedrag wordt immers dan getolereerd en is tot norm verworden.

❖ *Voorkom kaderloosheid*
De wetgevende overheid geeft door wetten en voorschriften vele kaders mee. In een samenleving die als norm een soepele en tolerante omgang met kaders heeft worden ook belangrijke wetten met voeten getreden en gebeuren er dingen die we als samenleving niet willen. Geef mensen verantwoordelijkheid om op te treden en beslissingen te nemen. De overheid moet op juiste momenten loslaten en op de achtergrond over de echt belangrijke zaken verantwoording en rekenschap afleggen.

❖ *Voorzie in sociale cohesie*
Op het moment dat we als samenleving interesse hebben voor elkaar ontstaat vanzelf een leefbare samenleving. Als we willen omzien naar elkaar en naar onze omgeving kunnen we onze zo zorgvuldig opgebouwde waarden ten uitvoer brengen en komen de normen vanzelf mede tot uitvoering. Daarbij is tolerantie voor andere waarden en normen, mits niet verboden door Grondwet of Wetboek van Strafrecht, elementair voor een pluriforme samenleving.

Taak van de overheid
De overheid heeft een dienstbare taak. Dat houdt in, dat zij beschermt, randvoorwaarden stelt en structuren stimuleert, waardoor mensen in vrijheid tot ontplooiing kunnen komen. De overheid dient altijd het zwakke, het kwetsbare, in bescherming te nemen. De overheid dient wel ruimte te scheppen voor eigen verantwoordelijkheid van burgers, maar deze ruimte wordt beperkt, zodra deze in strijd komt met de beschermende taak van de overheid. De PSP'92 is van mening, dat veranderingen in de samenleving tot stand moeten worden gebracht langs democratische weg. Zij kiest voor een parlementaire democratie, waarin politieke bestuurders de zorg dragen voor de uitvoering van hervormingen en democratisch gekozen volksvertegenwoordigers de uitvoering controleren. De PSP'92 hecht grote waarde aan het vertegenwoordigend karakter van de gemeenteraad. De PSP'92 beseft dat er veelal in de politiek geen absoluut juiste oplossing kan worden aangedragen. Zij ziet daarom een compromis ook niet als een noodzakelijk kwaad, maar beschouwt de bereidheid tot het sluiten van een compromis als een democratische deugd. Echter, compromis en de wil van de meerderheid vinden altijd daar hun grens, waar een grondrecht lijkt te worden aangetast. Besluitvorming via meerderheid van stemmen is "slechts" een middel in de democratische besluitvorming. Een intolerante houding tegenover hen die een minderheidsstandpunt innemen vindt de PSP'92 dan ook altijd onjuist. Waar een politieke partij instemt met een democratische bestuursvorm verplicht zij zich tot respectvolle argumentatie en naleving van correct genomen besluiten. Voor een leefbare samenleving is het democratisch functioneren van het openbaar bestuur een basisvoorwaarde.

Ten aanzien van gewetensbezwaren geldt het volgende: de mogelijkheid van een gewetensbezwaar tegen beslissingen kan en hoort reeds in de discussie voor de

besluitvorming onderkend (te) worden. Dat houdt in, dat de meerderheid achter een besluit ook tot taak heeft, zich met de al dan niet erkenning van gewetensbezwaren bezig te houden.

Ons ideaal
De PSP'92 streeft naar een ideale stad in een ideale wereld, dus:

- een Arnhem waar de gelijkwaardigheid van mensen geldt, ongeacht sociale positie, sekse en seksuele geaardheid, afkomst of levensbeschouwing;
- een Arnhem waar men in de maatschappij uitgaat van de gedachte dat ieder naar vermogen in verantwoordelijkheid bijdraagt aan bestuur, sociaal en economisch leven;
- een Arnhem waar machtsstructuren, – militaire, economische, technologische of administratieve – die mensen in de knel (dreigen te) brengen, worden doorbroken.

De PSP'92 wil:

- **Waarden en normen behouden door beleid te toetsen aan de richtingwijzers die het principe 'omzien naar elkaar' bewerkstelligen.**
  1. ***Voorkom massaliteit.***
  2. ***Voorkom kaderloosheid.***
  3. ***Voorzie in sociale cohesie.***
- **Een overheid die ruimte geeft aan politieke minderheden en respect heeft voor gewetensbezwaren.**

ZIENSWIJZE:
Onderschrijft het College onze waarden en normen in het kader van het voorliggende plan?

Burgerparticipatie en democratie

In Nederland willen we dat burgers actief meedoen aan het politieke bestuur. We streven naar een participatiedemocratie. In een doe-democratie kan iedereen meedenken en meedoen. De PSP'92 is al langer voor een samenleving waar we het met zijn allen doen.

Samen de stad besturen is ons ideaal. Een samenspraakproces waar iedereen ruimte krijgt om zijn of haar zegje te doen, waarna de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging toetst op haalbaarheid en wenselijkheid en daarna een besluit neemt. Die droom is nog ver weg in Arnhem.

De harde realiteit is dat er in Arnhem vaak zienswijze-rondes zijn, maar nadat je in de inspraakronde als betrokken Arnhemse burger bij de gemeenteraad je standpunt kenbaar mag maken begint het politieke spel. De burger moet dan toekijken aan de zijlijn en ervaart nog te vaak dat met zijn inspraak weinig tot niets gebeurt.

Burgerparticipatie is belangrijk voor het wederzijds vertrouwen tussen burger en bestuur. Daarnaast levert burgerparticipatie een leefbaardere samenleving op en er zal meer draagvlak ontstaan voor besluitvorming van de overheid. Ook neemt de kwaliteit van de besluitvorming toe door het meenemen van de ervarings- en andere kennis. Wij vinden draagvlakverbetering en inhoudelijke upgrading belangrijke pluspunten.

"Een meedenkende burger is een meehelpende burger"; die basishouding zou de overheid moeten hebben. Dat houdt in dat participerende burgers op een gelijkwaardige wijze gefaciliteerd moeten worden – of zij het gemeentestandpunt delen of niet. Ook na het nemen van een besluit is het goed om contact te hebben en te houden met de burgers – of zij nu voor of tegen het besluit waren. Hierbij geldt het gezegde: "Zonder dwarsliggers kan de trein niet rijden."

Werelddoelstellingen, ook in Arnhem?

De PSP'92 is een regionale partij met een positieve blik op de wereld. Wij willen dat de gemeente Arnhem werkt aan de mondiale doelstellingen van de Verenigde Naties voor een betere, duurzamere en eerlijkere wereld. De gemeente Arnhem heeft bij raadsbesluit in 2009 zich uitgeroepen tot Millenniumgemeente. Wij zijn daar trots op en bepleiten dat de gemeente Arnhem deze titel meer tot uiting laat komen. De nieuwe Millenniumdoelstellingen, The Global Goals, zouden ook voor Arnhem een basis moeten zijn voor de toekomst.

ZIENSWIJZE

De PSP'92 is van mening dat de The Global Goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden. Is met deze doelstellingen rekening gehouden in het voorliggende plan? Kunt u per doelstelling beargumenteren hoe er rekening is gehouden in de planvorming? Zo nee, waarom niet?

Economische ontwikkeling

Economisch beleid is een echte regionale zaak. Samen met Nijmegen vormt Arnhem een economische stabiele tandem. Arnhem en Nijmegen vullen elkaar aan. Zo is onze stad vooral bezig met mode, energie en milieutechnologie, en Nijmegen met name met kennis, gezondheid en innovatie. Daarnaast hebben wij de Regio Food Valley als goede buur. Zij hebben voedsel en agrotechnologie als kernpunt. Arnhem moet wel zelf stevig economisch beleid voeren.

De PSP'92 wil door samen te werken in de triple helix of wel de drie O's (**overheid, onderwijs, ondernemers**) zorg dragen voor een concurrerende arbeidsmarkt, vooral waar het gaat om kenniswerkers, zodat ondernemers voor de regio blijven kiezen, dan wel door de kwaliteiten van de regio worden aangetrokken.

Ondernemers die zich in Arnhem en haar wijken willen vestigen, of al hier gevestigd zijn, moeten snel en deskundig geholpen worden. De gemeente dient slagvaardig in te spelen op vragen om medewerking tot vestiging of uitbreiding van bedrijven. Ook moet de gemeente zorgen voor snelle aanpassing van bestemmingsplannen of omgevingsvergunningen en voor een soepel verloop van andere administratieve en bestuurlijke procedures. Het Gemeentelijk Loket voor Ondernemers en de Omgevingsdienst spelen hier een elementaire rol in. Uitgangspunt is de (onnodige) **administratieve lastendruk** voor ondernemers te voorkomen of op zijn minst terug te dringen.

Zondagsrust is waardevol, of we nu naar de kerk gaan of de zondag anders doorbrengen. Rust is een must. De PSP'92 wil als partij die in de samenleving staat vrijheid geven aan iedereen. In onze ideale visie zijn alle **winkels op zondag** gesloten. Echter, we leven in een multiculturele samenleving, waar ook gelovigen een andere rustdag hebben. Hier willen wij ruimte aan geven. Aan de openstelling van supermarkten is kennelijk een behoefte. Wij bepleiten dat winkels een dag in de week gesloten zijn.

Voor een **bruisende economie** en een goed toeristisch klimaat moet er worden voldaan aan de 3 V's: vervoer, vertier en verblijf.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten in het voorliggende plan aandacht voor de volgende punten:
- Samenwerking op economisch gebied in de regio en met wijken onderling.
- Een fleixibele houding ten aanzien van verzoeken rondom RO en Omgevingswet.
- Iedereen het principiële recht van een rustdag geven.
- Aandacht voor de drie economische V's: vervoer, vertier en verblijf.

Innovatie

Arnhem heeft alles in zich om een innovatieve stad te zijn en te blijven. Er is kennis, er is creativiteit en er is een hoge tolerantie voor andersdenkenden. In een tolerante studentenstad kan **creativiteit** en innovatie bloeien. We moeten blijven werken aan deze krachtige positie van Arnhem.

Die krachtige positie op innovatie verkrijgt Arnhem als er geïnvesteerd wordt, er goede infrastructuur is en er een internationale blik is. De gemeentelijke overheid moet op provinciaal niveau met Oost NV aan de slag om deze zaken op orde te houden.

De gemeente Arnhem moet voldoende middelen beschikbaar stellen om strategisch belangrijke bedrijven en/of nieuwe bedrijven aan te trekken op basis van het kwantitatieve aantal arbeidsplaatsen, de mate van kwalitatief hoogwaardige werkgelegenheid en de meerwaarde voor het imago en de aantrekkingskracht van stad en regio. Innovatieve bedrijven hebben wat de PSP'92 betreft voorrang op vervuilende industrie.

Innovatie kan niet zonder wetenschap. De PSP'92 vindt wetenschap dan ook belangrijk. Wel tekenen we aan dat er integer om moet worden gegaan met mens en dier binnen de wetenschap.

Cultuur en identiteit

De PSP'92 wil inzetten op cultuur, omdat kunst en cultuur verrijkend is en identiteitsversterkend werkt. Ook in de wijken is het belangrijk dat er cultuur en kunst aanwezig is.

Arnhem is een stad waar kunst ook op straat te zien is. De PSP'92 beschouwt graffity als waardevolle kunstvorm. We willen daar ruimte voor geven, mits het hier kwalitatieve muurschilderingen betreft en de eigenaar van de muur geen bezwaren tegen het aanbrengen van de schildering heeft. De gemeente inventariseert welke ruimte in aanmerking komt voor een (nieuwe) schildering en publiceert dit op de website.

De PSP'92 vindt dat artistieke vrijheid een grens kent, namelijk daar waar anderen gekwetst worden. Culturele uitingen mogen echter alleen door de rechter worden verboden. De gemeenteraad mag wel toetsend optreden, maar zal een verbod alleen bij de rechter af mogen dwingen.

Particulier initiatief in de cultuursector steunen wij. Een mooi voorbeeld zijn de "witte boekenkasten" die op verschillende plekken ontstaan.

Cultuureducatie op scholen is belangrijk, zodat jongeren kennis maken met kunst en cultuur. Wij willen graag een Arnhemse Kunstbus die schoolklassen naar musea kan brengen.

De PSP'92 ferlient stipje foar de promoasje fan it Frysk taal- en kultuerûnderwiis fan de Afûk. Fansels ek yn Arnhim. It Frysk is de twadde Rykstaal yn ûs lân.

Nationaal en internationaal zijn in verschillende steden zebrapaden verschenen in de kleuren van de regenboog. Deze staan voor een stad waar iedereen welkom is ongeacht geaardheid of overtuiging. Een **regenboogpad** is een goed uithangbord voor het feit dat Arnhem homovriendelijk wil zijn. In het centrum van Arnhem is een dergelijk pas aanwezig. Helaas wordt een regenboogpad niet erkend als officieel zebrapad, maar het kan wel worden gezien als kunstuiting. De PSP'92 is dan ook voorstander van het aanbrengen van een regenboogpad. Deze zal op een centrale plaats moeten worden aangebracht.

Wij zouden graag Arnhemse vlaggen in de openbare ruimte zien.

Vaak liggen archeologische vondsten in de weg. Er is vaak te weinig tijd voor echt grondig onderzoek of voor behoud van vondsten. De PSP'92 vindt dat vreemd, omdat we weten dat er grote kans is dat er cultuurhistorische schatten zijn. Er moet tijd in het bouwproces worden ingepland voor archeologisch onderzoek. Ook willen we dat er in de wijken meer tekst en uitleg is over de historie, zoals bij de toegang naar Schuytgraaf.

10

ZIENSWIJZE

De PSP'92 wil in voorliggend plan de volgende punten meegeven:

- Er moet ruimte zijn voor graffity, maar hier moeten plaatsen in de leefomgeving voor worden aangewezen. Graffity op andere plaatsen wordt niet toegestaan.
- Vrijheid in kunst en culturele uitingen is er in de Arnhemse openbare ruimte, zolang anderen niet nodeloos gekwetst worden. Zo nodig toetst de gemeenteraad.
- Wij staan voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem. De namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden (Fryslânstraat i.p.v. Frieslandstraat).
- Graag zien wij een regenboogpad in de openbare ruimte.
- Wij willen in de wijken ruimte voor de Arnhemse vlag.
- We willen aandacht voor archeologie en erfgoed in de stad en in de wijken.

Wijken

Wij vinden dat als een probleem wordt geconstateerd in de wijk eerst aan de mensen gevraagd moet worden of zij het probleem ook zien en of zij oplossingen hebben voor het probleem. Met alle kennis die vergaard is kan dan de politiek aan de slag. Vervolgens komt er een voorstel wat ook weer voorgelegd wordt (de huidige inspraak) en een besluit. Na deze laatste fase moet de politiek uitleggen waarom oplossingen van burgers niet mogelijk waren of niet wenselijk werden geacht. Een open communicatielijn dus tussen burger en bestuur.

De verantwoordelijkheid van de burgers kan ver doorgevoerd worden. Zo kunnen burgers ook meer bestuurlijke en materiële verantwoordelijkheid gaan dragen voor wijkvoorzieningen. Denk aan de exploitatie van wijkcentra, jongerenaccommodaties en sportvoorzieningen. Het verdient aanbeveling om te starten met verschillende vormen van 'burgerbestuur' die de voorzieningen in wijken besturen en beheren. Als bewoners het gevoel hebben dat iets (een project of een locatie) van hen is vechten zij voor het behoud en de continuïteit. De gemeente moet dus leren loslaten.

Vooral in de volkswijken van steden zijn er actieve wijkbewoners die veel contacten hebben in hun wijk en met organisaties. Deze zogenoemde "wijkburgemeesters" of "buurtbaronnen" wil de PSP'92 in positieve zin benutten. Zij zijn niet meer burger dan andere burgers, maar hun passie, kennis en kunde moet op een zinvolle wijze worden ingezet. Zij kunnen een echte ambassadeur zijn voor hun wijk.

In elke wijk zijn er wel bewoners actief, hebben zij zich verenigd in een wijkraad/bewonersplatform, werken (zorg- en welzijns-)instellingen samen, zijn lokale ondernemers actief en zijn er verbindingen met kerk/moskee en sportverenigingen etc. Dit noemen we het wijknetwerk, al zijn de verbindingen onderling niet allemaal even sterk en is

niet iedereen van alles op de hoogte. We bepleiten goede communicatie tussen alle partijen, waarbij gelijkwaardigheid centraal staat.

De PSP'92 stelt voor een sociale kaart op te stellen per wijk. Er is meer in de omgeving voor handen dan mensen weten.

In elke wijk moet minimaal een geldautomaat in de openbare ruimte aanwezig zijn. Daarnaast moet er een volwaardig punt zijn voor post en pakketten.

ZIENSWIJZE

Bestuur en burger samen een probleem in de wijk laten oplossen, door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij het besluitvormingstraject en blijvend contact/terugkoppeling bij de uitvoering. Hierbij telt elke burger even zwaar mee.

Ruimte en Wonen

Arnhem is de afgelopen jaren in het centrum het decor geweest van de grote bouwprojecten. Laatste stenen zijn gelegd, funderingen zijn gestort, laatste scheppen zand zijn verplaatst. We denken hier aan de stationsomgeving en aan Focus.

Bouwen is belangrijk. Niet omdat we zo graag stenen en beton zien, maar omdat die stenen en dat beton kansen bieden voor mensen om te wonen, recreëren en winkelen op een moderne manier. Arnhem is ruimtelijk nog steeds een stad in beweging en daar is de PSP'92 trots op.

Een van de sociale grondrechten van deze tijd is het recht van de burger op een goede en betaalbare woning (artikel 22 van de Grondwet). Het is de plicht van de overheid om te voorzien in voldoende en goedgebouwde woningen. Ongeacht de samenlevingsvorm – alleen of met anderen – zal er naar gestreefd moeten worden, dat een ieder de woonruimte krijgt, die hij wenst. In overleg met de Regio A/N, provincie en rijksoverheid zal de gemeente een evenwichtige verdeling van nieuw te bouwen woningen moeten aangeven. Het is nodig om nieuwe woningen te bouwen vanwege de nog steeds aanwezige woningnood en het hoge percentage werklozen in de bouwsector.

Een Arnhemse "Atlas van de leegstand" zou in elk geval aan de basis kunnen staan voor de ontwikkeling van een lokale 'visie op leegstand', ontwikkeld door de gemeente samen met de vastgoedsector en omwonende burgers.

Handhaving van resterende natuurgebieden, openbaar groen (parken en veldjes) en andere landschappelijk waardevolle gebieden zal een zwaarwegende factor zijn bij ruimtelijke planning.

We wensen dat indieners van zienswijzen op ruimtelijke plannen een uitgebreide reactie ontvangen op hun opmerkingen. Indieners van zienswijzen willen graag het gevoel hebben dat zij serieus zijn genomen.

Er gebeurt veel in de stad en er zijn vele Arnhemmers met kennis over de stad. Wij stellen voor een Stadsforum in te stellen om vrij advies te kunnen geven over de ruimtelijke ordening van Arnhem.

ZIENSWIJZE

12

Wij willen in de ruimtelijke ordening rekening houden met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen. Daarnaast willen wij een Stadsforum wat vrij kan brainstormen over de ruimte in de stad.

Mobiliteit

De gemeente dient zorg te dragen voor goede wandel- en fietspaden. Velen maken een ommetje of pakken de fiets. Dat is goed voor de gezondheid en voor het milieu. Wij bepleiten jaarlijks overleg met de Voetgangersvereniging en de Fietsersbond over deze voorzieningen. De wethouder Mobiliteit dient hier uitvoering aan te geven en hierover terug te rapporteren naar de gemeenteraad.

Openbare gebouwen, sociaal-culturele voorzieningen, schoolcomplexen, ziekenhuizen, winkelcentra e.d. dienen met openbaar vervoer bereikbaar te zijn. Bij de vaststelling van nieuwe werkgelegenheids- en woonlocaties dienen de bestaande hoofdlijnen van openbaar vervoer, of een geringe uitbreiding daarvan, een belangrijk criterium te vormen om op maatschappelijk rendabele wijze een goede openbaar vervoersvoorziening te creëren. De voorkeur gaat hier uit naar een treinverbinding.

De PSP'92 stelt voor om het openbaar vervoer gratis te maken, en te bekostigen uit een mobiliteitstax. Om de drukte in het verkeer te verminderen stellen wij voor dat de onderwijsinstellingen niet om 8.45 uur beginnen. Door meer gespreide aanvangstijden te hanteren verminder je de verkeersdruk vanzelf.

Ook in Arnhem is op het Centraal Station een uitgiftepunt van de OV-fiets. De PSP'92 is voorstander van innovatieve vervoerssystemen en vindt deze reïncarnatie van het "witte fietsenplan" positief voor het gebruik van de fiets. Wij willen dit dan ook graag uitbreiden naar de andere Arnhemse stations.

Verkeerslichten moeten aan de deelnemers van het verkeer laten zien hoe lang het duurt dat deze op rood of groen springen.

Het gezamenlijk delen van een auto moet gestimuleerd worden. De PSP'92 is van mening dat er gemeentelijke "wijkdeelauto's" moeten komen voor gezamenlijk gebruik door de wijkbewoners. Dit zouden dan elektrische auto's moeten zijn.

Bij de aanleg en verbetering van infrastructurele voorzieningen moet altijd rekening worden gehouden met de bruikbaarheid voor kwetsbare groepen, met name senioren, gehandicapten en kinderen. Bushaltes moeten goed toegankelijk zijn voor gehandicapten. Anders heeft het geen nut om de bussen uit te rusten met rolstoelplanken.

ZIENSWIJZE

Graag willen wij aandacht voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkeijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is. ABCD-mobiliteit dus in de Arnhemse Wijken.

Klimaat, energie, milieu en natuur

De PSP'92 wil met zorg omgaan met de schepping. De aarde is slechts in bruikleen aan ons gegeven. Dit betekent dat we moeten investeren in duurzaamheid. Zaken als groene energie aantrekkelijk maken zorgen er voor dat de wereld langer mee gaat. Ook het gebruik van openbaar vervoer is goed voor het klimaat en milieu.

We zien een ontwikkeling van "energieprosumenten" opkomen: consumenten die zelf energieproducent worden. De PSP'92 is voorstander van deze "Do It Yourself"-mentaliteit. Collectieven van betrokken burgers die wind- en zonne-energie willen maken verdienen gemeentelijk gefaciliteerd en ondersteund te worden.

Er zijn steeds meer ouderen en gehandicapten die in een scootmobiel rijden. Het lijkt ons zinvol om te onderzoeken of er ook oplaadpunten voor scootmobielen kunnen worden geïntegreerd in de oplaadpalen.

Wij zijn voorstander van voedselbossen en wijkmoestuinen.

De PSP'92 is tegen kernenergie, maar voor stimulering en subsidiering van wind- en zonne-energie. Uiteindelijk zullen de olie, kolen en gasbronnen niet meer voor alle energiebehoefte kunnen zorgen.

Bijenvolken zijn onmisbaar voor de productie van groente en fruit. Met de sterfte onder bijenvolken van de afgelopen jaren dreigt er een tekort te ontstaan. We moeten maatregelen nemen om de bijen beter te beschermen en de populatie weer op peil te krijgen.

Er moet aandacht zijn voor de blauwe en groene natuur in de wijk.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten een goede omgang met de schepping. Daarom willen wij aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken. Graag lezen wij een reflectie op bovenstaande ideeën.

Openbare ruimte

De openbare ruimte is van ons allemaal, maar niet iedereen lijkt zich er verantwoordelijk voor te voelen. Dat uit zich onder meer in het dumpen van spullen, illegaal parkeren en onverantwoord rijgedrag. De PSP'92 vindt een schone, veilige en groene openbare ruimte

belangrijk. Vernielingen moeten snel, en als het enigszins kan op kosten van de veroorzaker, worden hersteld. We willen ruimte voor spontane (tijdelijke) creatieve uitingen in de openbare ruimte creëren. Ook moet er ruimte zijn voor vrije en ideële meningsuiting.

Niet alleen de overheid is verantwoordelijk voor de openbare ruimte, maar de gehele samenleving. Overheid, burgers, middenstand, horeca, scholen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een veilige en leefbare openbare ruimte in de Arnhemse wijken. De PSP'92 is voorstander van proeven met het laten adopteren van delen van de openbare ruimte door wijken, bedrijven of bewoners. Hierbij denken wij aan het door een hoveniersbedrijf laten onderhouden van een rotonde die als tegenprestatie een reclamebordje neer mag zetten op of bij die lokatie.

Ook moet er aandacht zijn voor het creëren van natuurlijke sociale ontmoetingsplekken. Een dorpsplein of een speelplek kan al zo'n functie vervullen. Ook kunnen er "chess-sets" worden geplaatst, zodat het mogelijk is om te schaken of te dammen in de open lucht.

De PSP'92 wil bij speeltuinen leuke prullenbakken realiseren. Wij denken hierbij aan de "Holle bolle Gijs"-prullenbak in De Efteling.

Om de sociale cohesie rondom openbare ruimte in een wijk te vergroten is het samen iets maken in de wijk zinvol. Er zijn genoeg blinde muren waar een vrolijke muurschildering op gemaakt kan worden. Dit kan dan met een groep bewoners worden uitgevoerd.

ZIENSWIJZE

Wij willen duidelijk beleid voor afvalinzameling. Diftar zorgt voor zwerfvuil en dat kost alleen maar geld en ergernis. Particulieren of ondernemingen willen wij de kans geven groenonderhoud te adopteren. Verder moet er ruimte komen voor natuurlijke sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Vier visionaire visies

We geven nog vier visionaire visies mee voor de toekomst.

De burger is leidend
In buurten, wijken en kernen zijn de burgers de leidende actoren wat betreft leefbaarheid en zorg voor elkaar. Door zelfsturing, zelfregie en zelfredzaamheid bouwen burgers aan een levende gemeenschap waaraan iedereen naar vermogen een bijdrage levert. Dat geldt met name voor de thema's leefbaarheid en zorg voor elkaar.

"Eigendom" en "liefdevol verwaarlozen"
Burgers die streven naar een leefbare woon- en leefomgeving en zich daarvoor daadwerkelijk inzetten, zijn "eigenaar" van hun initiatieven en vragen. Daarbij verdienen zij betrokkenheid, steun en vertrouwen van de zijde van overheid en maatschappelijke organisaties. Voor deze instanties betekent dat vooral de bereidheid tot "loslaten" op het niveau van wijk en buurt. Het niveau waarop zelfregie en zelfsturing plaatsvinden, is dat van

de wijk en buurt. Dat is kleinschalig beginnen, maatwerk leveren en verbindingen leggen tussen bestaande netwerken. De lokale overheid vindt en verbindt het gevondene.

Van "maken" naar "mogelijk maken"
Het beginsel van zelfsturing door burgers vraagt van de gemeentelijke overheid een omslag ("kanteling"): de gemeente wordt partner in een dialoog-proces waarin visies en doelen gezamenlijk met burgers en maatschappelijke organisaties worden gedeeld en geformuleerd. Van gemeente en maatschappelijke organisaties wordt ten opzichte van burgerinitiatieven een pro-actieve en creatieve opstelling verwacht in de vorm van vraaggericht werken. Dit betekent vooral: uitgaan van wat burgers zelf kunnen, ondersteuning bieden en op het juiste punt inspringen. Vertrouwen is de basis voor het samenwerkingsproces.

De communicatieve overheid
De communicatieve overheid beschouwt burgers en maatschappelijke organisaties als gelijkwaardige partners. Zij erkent het bestaan van de eigen leefwereld van de burgers en geeft ruimte aan vormen van directe democratie. Zij werkt niet primair vanuit regels en procedures, maar vanuit gelijkwaardigheid, dialoog en vertrouwen. Gezamenlijk met de partners wordt bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie.

Proces

Arnhem kent een Stadsvisie en een Structuurvisie. Is hier rekening mee gehouden?

Ook willen wij graag de reacties van de Provincie, het Waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen. Daarnaast willen wij weten of, én zo ja, welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Afrondend

Wij zien uit naar de reacties op onze zienswijzen. Zienswijzen ingediend voor het algemeen belang van de stad en de wijk. Voor Arnhem.

Arnhem, 5 januari 2022.

PSP '92
ARNHEM

16

Zienswijze 17 (buiten de termijn)

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

College van burgemeester en wethouders
van de gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811DG Arnhem

Datum 20-01-2023
Uw kenmerk
Ons kenmerk 2022-007197
Contactpersoon [redacted]
Telefoonnummer 088-[redacted]
E-mailadres [redacted]@vggm.nl

Onderwerp Reactie Ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Geacht college,

Op 17 november 2022 ontving ik de nieuwsbrief van de projectsecretaris Omgevingswet waarin u een ieder de gelegenheid geeft te reageren op het "Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040".

In deze brief ontvangt u onze reactie op het ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Advies
Op 25 januari 2022 heb ik mijn advies gegeven op het “voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040”.
In het actualisatiedocument van juli 2022 heeft u uitgelegd hoe mijn reactie is verwerkt.
Veiligheid en gezondheid heeft een betere verankering in de visie gekregen. Daarmee geeft u ook het belang van veiligheid en gezondheid aan.

Het actualisatiedocument in samenhang met het Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geeft mij aanleiding voor de volgende opmerking:
Het thema veiligheid en gezondheid heeft nog verdere verdieping nodig in de beleidsontwikkeling “Arnhem groen, gezonde en veilige stad”. Ik adviseer u daarbij om bij deze uitwerking ons Beleidsplan Veiligheidsregio met daarbij het regionaal risicoprofiel mede als basis/uitgangspunt mee te nemen.
Graag lever ik een bijdrage aan deze beleidswerking.

Afsluitend
Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben, kunt u contact opnemen met genoemde contactpersoon.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directie

i.a.a.: [redacted], projectleider Omgevingsvisie gemeente Arnhem

Bijlage(n) bij de zienswijze

Commissie voor de milieueffectrapportage

26 januari 2023

Persbericht

Toekomstscenario's laatste stap richting compleet beeld milieueffecten Omgevingsvisie Arnhem

Het milieueffectrapport van de Omgevingsvisie Arnhem is van hoge kwaliteit, maar nog niet compleet. Dat zegt de Commissie voor de milieueffectrapportage in haar advies over het rapport. Zij adviseert om enkele toekomstscenario's nog op milieueffecten te beoordelen. De gemeente had de Commissie gevraagd de inhoud van het milieueffectrapport te beoordelen.

De gemeente Arnhem wil een nieuwe Omgevingsvisie vaststellen voor haar beleid richting 2040. De gemeente gaat voor een aantrekkelijke, groene, gezonde, veilige en vitale stad, met ruimte voor schone mobiliteit, wonen en nieuwe energie. Voordat de gemeenteraad besluit over de visie, zijn de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport.

Het rapport beschrijft de gevolgen voor de leefomgeving goed. Het beleid heeft vooral positieve effecten, bijvoorbeeld op duurzaamheid en biodiversiteit in de stad. Wel neemt de geluidhinder toe doordat er meer woningen komen op drukke plekken. Door nieuwe ontwikkelingen kan er bovendien extra stikstof neerslaan op de Veluwe. Dit is een risico voor de natuur die daar al kwetsbaar is.

De Commissie is zeer te spreken over het milieueffectrapport. Haar advies is om nog wel de milieueffecten te beschrijven van toekomstscenario's die de gemeente eerder met inwoners en bedrijven besproken heeft. Deze scenario's leggen bijvoorbeeld meer nadruk op de ontwikkeling van het stadscentrum, of juist op de wijken eromheen. Deze scenario's zorgen mogelijk voor minder geluidhinder of aantasting van de Veluwe. Dit is belangrijke informatie voor de gemeenteraad en belanghebbenden.

De Commissie adviseert het rapport aan te vullen en daarna pas een besluit te nemen over de Omgevingsvisie.

De onafhankelijke Commissie m.e.r. is bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van milieueffectrapporten. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. De Commissie schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag - in dit geval de gemeenteraad van Arnhem - besluit over het plan. Zie ook www.commissiemer.nl.

Noot voor de redactie
Op de website vindt u het volledige advies.
Voor meer informatie kunt u bellen met Tom Ludwig, 030 – 234 76 10.

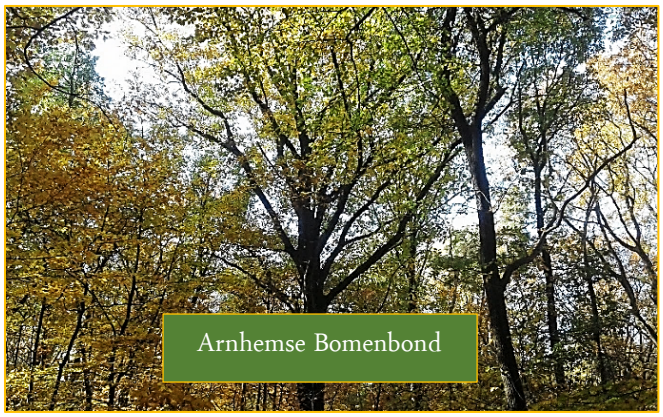

5 mei 2023, Arnhem

Betreft: Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Aan de gemeenteraad van Arnhem

Beste raadsleden,

Deze week ontvingen wij de reactie van B & W op onze voorstellen voor het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Tot onze grote verbazing wil het College van Burgemeester en wethouders het **gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting** als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet** afwijzen in de Omgevings**visie.**

Eveneens wil het College nog steeds de **biomassacentrale Veolia** een rol geven in de Arnhemse energietransitie.

In het tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een visie om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) **houtovens** tegen te gaan.

Wij vragen u nadrukkelijk in actie te komen om de tekst van de Omgevinsgvise aan te laten passen.

Met vriendelijke groet

Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond – Tree Union

Joost Blasweiler (voorz.) Anne Ferwerda (secr.)

Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl

en mobielnummer: 0623394395

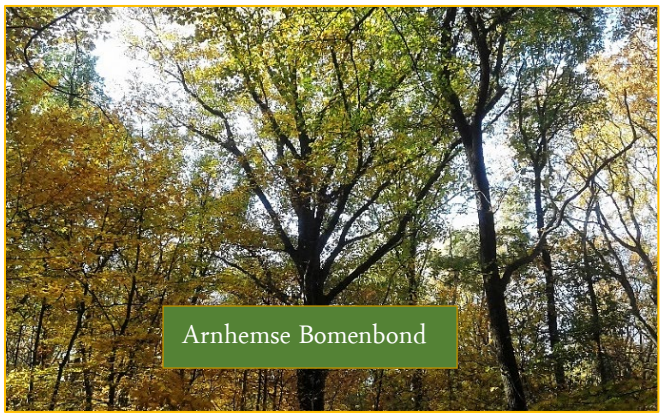

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

Aan de Gemeenteraad en het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Beste dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor '*het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever*' zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In het ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem “een gezonde stad” moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het vingerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

Joost Blasweiler (voorzitter) Anne Ferwerda (secretaris)

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Arnhem, 19 mei 2023

Aan de Gemeenteraad en
het College ven B&W
van de gemeente Arnhem

Betreft: vast te stellen Omgevingsvisie

Geachte dames en heren,

Op 5 mei jl. hebben wij de gemeenteraad van Arnhem een brief gestuurd betreffende de reactie van B en W (blz. 33, reactie 12) op onze zienswijze d.d. 12 december 2022) op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.
Daarbij hebben wij aangegeven dat wij onaangenaam verrast zijn, dat het College het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie niet ondubbelzinnig afwijst ondanks het feit dat in eerste instantie de gemeente Arnhem het gebruik van houtgestookte biomassa als een onwenselijke energieopwekkingsvorm beschouwt.

Stichting Arnhemse Bomenbond- Tree Union verder: wij) verzoekt de raad dringend om in de definitieve tekst van de Omgevingsvisie op te nemen dat het gebruik van biomassa voor de gemeente Arnhem onacceptabel is. De uitzondering "Tenzij.. etc. " zien wij graag doorgehaald of een vermelding wordt opgenomen op welke manier en binnen welk tijdsbestek de gemeente het gebruik van biomassa voor elektriciteit en warmte beëindigt.

Onze argumenten voor deze tekstwijzigingen in Omgevingsvisie(wellicht ten overvloede)**:**

1. De wetenschappelijke wereld verenigd in de EASAC (European Science Advisory Council) met daarin een vertegenwoordiging van de KNAW is unaniem van mening dat biomassa geen duurzame energie is en dringt stevig aan op stopzetting van de miljarden subsidie in de sector.
2. De stikstofcommissie Remkes adviseert het kabinet hetzelfde.

3. De SER geeft in augustus 2020 het kabinet o.a. het advies het gebruik van biomassacentrales voor elektriciteit en warmte af te bouwen.

4. Het kabinet stopt in 2021 met nieuwe subsidies voor houtige biomassacentrales (dat zijn nagenoeg alle centrales in Nederland). Men wil meer duidelijkheid over de voor- en nadelen. Het wachten is op een beleidsplan hierover.

5. 25% van de biomassa die in de centrales verwerkt wordt komt uit Noord-Europa en Amerika. Het transport gaat met dieselvrachtwagens en grote vrachtschepen met stookolie over zee. De CO2-uitstoot hiervan komt in de beschouwingen van voorstanders van biomassa nergens voor.
   De benodigde garantie dat het duurzaam hout is dat verwerkt wordt kan Amerika b.v. niet geven. Zij hebben het verdrag van Kyoto niet ondertekend en zijn uit het klimaatakkoord van Parijs gestapt. Tot op dit moment is volledig niet transparant hoe een onafhankelijk controle- en monitoringssysteem er uitziet. En dus is ook niet helder hoe een garantie te geven is op duurzaamheid van het hout. Alle certificering van "duurzame" houtkap is door de markt zelf

opgezet en daarom onbetrouwbaar. Bovendien is er geen controle op naleving van de door de sector zelf opgelegde regels.

6. De aanname is dat bij (kleine) centrales de uitstoot aan CO2 en stikstof minder is. Dat klopt niet: in 2020 is de uitstoot van CO2 met 16 % gestegen in vergelijking met 2019. Het gaat overigens ook niet alleen om uitstoot van stikstof en CO2 maar ook om uitstoot van SO2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen, en dioxinen/furanen.

7. Onzekere en onjuiste aannames en veronderstellingen, niet gestaafd door wetenschappelijk onderzoek, worden ten onrechte gebruikt. Zo is de aanname dat door herplanting de CO2-uitstoot gecompenseerd wordt, en dat verbranding van de in hout opgenomen CO2 gelijk is aan de uitstoot bij verbranding. DE denkfout hierin is dat herplante bomen decennia nodig hebben om een gelijke CO2-opname te realiseren als de verbrande boom aan uitstoot geven. Per saldo is er dus een grotere uitstoot, zoals uit punt 5 ook blijkt. (De Europese afspraak om de gegevens niet op te nemen in de beoordeling van het halen van de CO2-doelstellingen is hierop gebaseerd). Het aanplanten van nieuw bos/groen kan het tempo van de verbranding niet aan en dus zal de uitstoot per saldo blijven toenemen. Daar komt nog bovenop dat dat bos dat verdwijnt nog meer CO2 had kunnen opnemen als het was blijven staan. Daarnaast wordt tijdens de kap de bodem van de bossen vernietigd waar ook veel CO2 in opgenomen is. De opnamecapaciteit van de bodem gaat hard achteruit door de bomenkap. Ook komt er nog extra CO2 vrij bij de kap, het vervoer, het vermalen en het laten drogen van het hout.

8. Er is teveel onduidelijkheid om precies te kunnen bepalen wat het effect van biomassacentrales is. Discussies over (vermeende) misstanden over het gebruik van houtpellets worden steeds feller vanwege de negatieve effecten op klimaat en biodiversiteit (kappen en wegslepen natuurlijk bos). Gepleit is voor een onafhankelijk onderzoek naar de misstanden. Zo is ontbossing in b.v. Estland geconstateerd). Er is echter geen discussie mogelijk over de natuurkunde: hout stoot per MWh 403 kg CO2 uit, steenkool 340kg en gas 202kg. De schoonste optie, bij gebrek aan écht duurzame bronnen, is dus nog altijd gas.

9. Berenschot heeft in het onderzoek over de implementatiemogelijkheden van het warmtenet in Arnhem de houtige biomassaverbranding van Veolia uitgesloten van de cijfers in opdracht van de gemeente. Zij hebben echter niet de houtige biomassaverbranding door AVR Duiven uitgesloten omdat hier geen discussie over was. Gemeente Arnhem sluit dus biomassa niet expliciet uit, het zal gewoon gebruikt worden voor het warmtenet, alleen de cijfers van Veolia werden niet meegenomen in het onderzoek.

Conclusie en verzoek:
Op grond van het bovenstaande verwachten we dat de tekst van de Omgevingsvisie met betrekking tot het gebruik van houtgestookte biomassa wordt aangepast, we vragen u nadrukkelijk om hiertoe stappen te ondernemen ofwel direct ofwel via een amendement.

In afwachting van uw beraad,
met vriendelijke groet,
Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond-Tree Union,

Joost Blasweiler (voorzitter), Anne Ferwerda (secretaris).

NB Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl
Tel. 0623394395

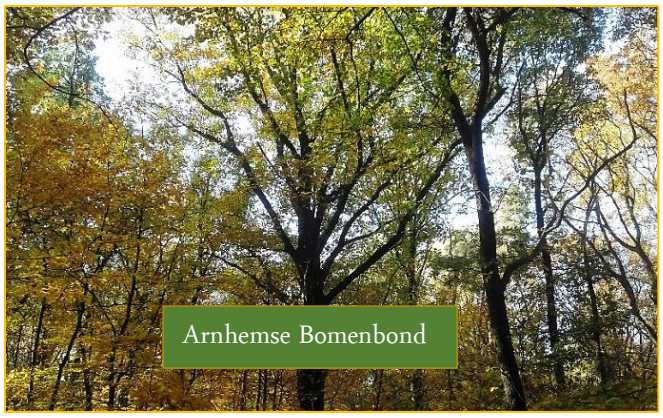

18 juni 2023, Arnhem

Omgevingsvisie Arnhem: Biomassacentrale Veolia (IPKW) stoot nog steeds teveel schadelijke gassen uit volgens de Provincie Gelderland.

Aan de Gemeenteraad van Arnhem

Beste dames en heren,

Eind maart 2023 heeft de provincie Gelderland haar besluit gehandhaafd om de Veolia Industriediensten B.V. dwangsommen op te leggen, omdat deze biomassacentrales nog steeds te veel NH_3 (ammoniak) uitstoot. In de vijfde meting werd zelfs geconstateerd dat er 9 mg/m^3 wordt uitgestoten, terwijl de omgevinsgvergunning slechts 5 mg/m^3 toelaat (Zie het bijgaande besluit van de Provincie blz. 4). De provincie Gelderland stelt vast: " dat de gevolgen van de overtredingen van Veolia een aanmerkelijk risico op milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft" (blz.5).

Uit het besluit blijkt eveneens dat Veolia structureel niet in control is over de NH_3 emissie van ketel 14 op het IPKW terrein van de Kleefse Waard (blz. 4).

Sinds september 2022 verzet Veolia zich **hardnekkig** tegen de verplichting om regelmatig informatie te verstrekken en de opgelegd dwangsom te betalen aan de Provincie Gelderland. Vandaar dat in het hernieuwde besluit van de provincie Veolia alvast nieuwe dwangsommen in de periode 2023 tot en met 2027 in het vooruitzicht worden gesteld.

Het wordt u hopelijk duidelijk dat zo'n multinational als Veolia Industriediensten B.V. niet een rol **kan en mag** spelen in een toekomstig warmtenet systeem voor Arnhemse wijken.
De nadelen van boshout verbranding- in de vorm van woodpallets - voor de luchtkwaliteit voor de bebouwde omgeving van Veolia en de nabijgelegen N2000- gebieden zijn zeer groot in vergelijking met het verbranden van aardgas. Zie onze eerder brieven dit jaar aan u.

Wij **vragen u opnieuw** in te grijpen in het concept van de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem dient afgewezen te worden in de Omgevingsvisie. Eveneens dient de biomassacentrale Veolia geen rol te krijgen in de Arnhemse energietransitie. In de tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een bepaling om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) houtovens tegen te gaan.

Met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond

Joost Blasweiler (voorz.) en Anne Ferwerda (secr).

Secretariaat adres Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

Datum
28 maart 2023

Zaaknummer
2022-002475

Onderwerp
Beslissing op bezwaarschrift

Inlichtingen bij
Provincieloket
026 359 99 99
post@gelderland.nl

Veolia Industriediensten B.V.
T.a.v. de Directie
Tupolevlaan 69
1119 PA SCHIPHOL-RIJK

Geachte heer Peelen,

Op 31 oktober 2022, aangevuld bij brief van 11 november 2022, heeft u namens uw cliënte, Veolia Industriediensten B.V. (hierna: 'Veolia) bezwaar gemaakt tegen ons besluit van 19 september 2022, zaaknummer 2022-002475, waarin wij Veolia een verplichting tot het verstrekken van informatie en een last onder dwangsom vanwege het overtreden van de Wet natuurbescherming (gebiedsbescherming) hebben opgelegd.

Wij hebben dit besluit opnieuw beoordeeld. Daarvoor hebben we advies gevraagd aan de onafhankelijke commissie Rechtsbescherming.

Advies
De Commissie heeft op 27 februari 2023 advies uitgebracht. Het advies en het verslag van de hoorzitting zijn bijgevoegd (**bijlage**).

De Commissie is van oordeel dat het bestreden besluit van 19 september 2022 na herstel van de navolgende (motiverings)gebreken in stand zal kunnen blijven.

De Commissie adviseert GS om:
1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader te motiveren;
2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix te motiveren;
3. Nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is;
4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen;

Naar aanleiding van de opgelegde verplichting om informatie te verstrekken, adviseert de Commissie ons om in alle redelijkheid en evenredigheid met de meet-omstandigheden om te gaan bij het eventueel treffen van toekomstige handhavingsmaatregelen.

Besluit
Wij nemen het advies van de commissie Rechtsbescherming over. Dat betekent dat wij ons besluit op onderdelen nader motiveren en de gebreken herstellen. Voor het overige blijven wij in heroverweging wij bij ons (nader gemotiveerde besluit). Dat betekent:

Besluit tot het opleggen van een verplichting om informatie te verstrekken

1. U dient met ingang van het eerste kwartaal van 2023, per kwartaal, binnen 1 maand na afloop van het kwartaal, gegevens te overleggen van de N-emissie op basis van de continue NOx meting en een continue of discontinue NH3 meting over het afgelopen kwartaal. Onderdeel van die gegevens moet (een berekening van) vracht/emissie NOx en (een berekening van de) NH3 vracht/emissie over het afgelopen kwartaal zijn.

2. Aan de hand van de door u per kwartaal overgelegde gegevens moet u aan het einde van het kalenderjaar met een AERIUS-verschilberekening laten zien of de stikstofdepositie al dan niet hoger is geweest dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. U dient ook die AERIUS-verschilberekening aan ons te overleggen binnen een maand na afloop van het kalenderjaar.

3. U dient deze informatie steeds digitaal en analoog toe te zenden aan Provincie Gelderland, Afdeling Vergunningverlening en Handhaving, Team Handhaving. De (adres)gegevens vindt u op de eerste pagina van deze brief.

Besluit tot het opleggen van een last onder dwangsom

1. Wij leggen u een last onder dwangsom op wegens het overschrijden van de N-emissie waardoor de stikstofdepositie hoger is dan toegestaan op grond van de vergunning Wet natuurbescherming van 6 september 2016, gewijzigd op 10 juli 2018 (zaaknummer 2016-006709);

2. Over jaar 2023 en daarop volgende jaren dient u ervoor te zorgen dat geen sprake meer is van een overschrijding van de N-emissie waardoor de jaarlijkse stikstofdepositie hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. Is dat wel het geval, dan verbeurt u over jaar 2023 een dwangsom van €20.000,- ineens.

3. Indien u over de jaren na 2023 nog altijd niet aan de last voldoet, dan wordt dit bedrag (€20.000,-) steeds verhoogd met €10.000,- per jaar dat sprake is van een jaarlijkse stikstofdepositie die hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie, met een maximum van €50.000,- (zie concretisering in de tabel hieronder)

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Indien na 2027 blijkt dat u nog altijd niet aan deze last onder dwangsom heeft voldaan, dan zullen wij een nieuwe last overwegen om de overtreding te beëindigen.

Nadere motivering

Hierna geven wij onze nadere motivering op de door de Commissie genoemde (motiverings)gebreken.

1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader motiveren

In het advies van de Commissie Rechtsbescherming staat dat de Commissie GS kan volgen in de uitleg dat, nu (nog) geen sprake is van continue metingen, de overtreding van de jaarnorm zal moeten worden vastgesteld op basis van een representatief aantal metingen in een jaar. Ten tijde van het bestreden besluit was sprake van in elk geval vier metingen waarbij in drie gevallen sprake was van overtreding van de (omgerekende jaar)norm.

De Commissie overweegt dat de last onder dwangsom ziet op het voorkomen van het herhalen van het overtreden van de (omgerekende jaar)norm. De Commissie merkt in dit verband op dat in het primaire besluit de onderbouwing ontbreekt dat er sprake is van het gevaar van herhaling van de overtreding, gelet op een representatief aantal metingen in relatie tot de inmiddels door Veolia getroffen maatregelen aan ketel 14. De Commissie adviseert GS daarom het gevaar van herhaling van overtreding beter te onderbouwen. De op de zitting door GS genoemde vijfde meting kan volgens de Commissie in heroverweging daarbij mogelijk worden betrokken. Indien en voor zover GS dit in heroverweging nader kunnen onderbouwen, is naar de mening van de Commissie sprake van de bevoegdheid tot het opleggen van een last onder dwangsom ter voorkoming van herhaling van overtreding van de jaarnorm.

De ter hoorzitting aan de orde gekomen vijfde meting in opgenomen als **bijlage** bij deze beslissing op bezwaar (gemeten NH_3 na correctie: 9 mg/m³, de eis vanuit het maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning is 5 mg/m³). In het primaire besluit hebben GS al overwogen dat op drie van de eerdere vier meetmomenten sprake was van substantiële ‘uitschieters’ op grond waarvan is geconcludeerd is dat Veolia niet binnen de bandbreedte van de Wnb-vergunning opereert. Inmiddels is er dus een vijfde meting waaruit volgt dat (nog steeds) sprake is van overtreding van de (omgerekende)jaarvracht en dat significante effecten van verzuring en vermesting door stikstofdepositie niet zijn uitgesloten omdat Veolia niet handelt conform, althans binnen de bandbreedte van de vigerende Wnb-vergunning. De vijfde meting bevestigt opnieuw dat Veolia niet eenmalig niet ‘in control’ over de NH_3 emissie van ketel 14 was. Deze historie laat zien dat er onvoldoende procescontrole was en is (de maatregelen zijn dus (nog steeds) onvoldoende). Veolia ontkent ook niet dat daar op dit moment nog geen sprake van is (doch dat het in control komen technische complex is). GS zijn van oordeel dat het feit dat er inmiddels één meting (de vierde) is waaruit volgt dat de emissiegrenswaarde voor ammoniak (= maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning) vanuit de DeNox-installatie van ketel 14 niet wordt overschreden, niet maakt dat wij, beslissend op bezwaar, moeten afzien van het opleggen van een last die strekt tot het voorkomen van herhaling van de overtreding van de Wet natuurbescherming. Wij willen herhaling van de overtreding voorkomen.

2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix motiveren

Naar de mening van de Commissie zijn de toetsing aan de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix in het bestreden besluit onvoldoende kenbaar meegewogen.

Wij zijn van oordeel dat het besluit tot handhavend logischerwijs volgt uit de LHS. Wij positioneren de overtreding in de geval in het middensegment van de interventiematrix. De gevolgen van de overtreding zijn redelijkerwijs aan te merken als 'Van belang- er is sprake van aanmerkelijk risico da de bevinding maatschappelijke onrust geeft en/of milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft'. Het gedrag is onverschillig/reactief. Drie van de vier metingen lieten ten tijde van het primaire besluit al een forse overschrijdingen. Na de vierde meting zou het probleem volgens Veolia zijn opgelost, maar dat blijkt niet het geval. Dit is geobjectiveerd met een vijfde meting. Wij zien een patroon dat het bedrijf onvoldoende doet cq noodzaak ziet om procescontrole te krijgen. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft blijkens de vijfde meting helaas ook niet tot een ander resultaat geleid. Het belang van de (stikstofoverbelaste) natuur weegt voor ons ook zwaar.

3. Nader motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is

In haar advies merkt de Commissie op dat er sprake is van een en dezelfde emissie: in het Wabo-spoor is sprake van een concentratienorm en in het Wnb-spoor is sprake van een omgerekende jaarvrachtnorm. De Commissie adviseert GS om nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wabo, een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is.

In de eerste plaats verwijzen wij hier naar wat hiervoor onder al is opgemerkt onder 2. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft er vooralsnog niet toe geleid dat steeds norm conform wordt gehandeld. Er is bovendien sprake van verschillende normen en verschillende wetten, waarvan afzonderlijk om handhaving is verzocht. Het maatwerkvoorschrift ziet op een concentratienorm en de Wet natuurbescherming, althans de natuurvergunning, gaat uit van een jaarvracht. Ten aanzien van de natuur ziet GS zich op dit moment bovendien geconfronteerd met stikstofoverbelaste habitats in de nabijheid van Veolia. Wij achten de gehanteerde dwangsommen (Wabo en Wnb) ook niet dusdanig hoog, dat het ook daarom onevenredig zou zijn om in beide 'sporen' handhavend op treden op een wijze zoals GS dit op dit moment doen.

4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen

De Commissie adviseert GS een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom in de beslissing op bezwaar op te nemen.

In het verweerschrift hadden wij reeds een tabel opgenomen (zie hieronder), waarin de maximaal te verbeuren dwangsom is uitgewerkt. Veolia heeft aangegeven deze toelichting te kunnen volgen. Het besluit is op dit punt nu dus duidelijker gemotiveerd.

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Tot slot

Gelet op het voorgaande blijven wij dus bij ons besluit. Voor een vergoeding van de kosten die Veolia in het kader van deze bezwarenprocedure heeft gemaakt, zien wij geen aanleiding.

Wij hopen dat wij u voldoende hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
namens Gedeputeerde Staten van Gelderland,

Caroline van Halteren
Teammanager Handhaving

Dit document is zowel aangetekend als via de reguliere post verzonden. Eventuele bijlagen worden alleen meegezonden met de aangetekende verzending.

Bijlage(n)
- advies commissie Rechtsbescherming d.d. 27 februari 2023
- verslag commissie Rechtsbescherming
- rapportage vijfde emissiemeting Veolia d.d. 24 januari 2023

Voor deze brief gelden:
- Algemene wet bestuursrecht, artikelen 3:49, 7:11, 7:12 en 7:13, lid 6

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na dagtekening van dit besluit in beroep gaan. Richt uw beroepschrift aan: rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem. U kunt uw beroepschrift ook elektronisch indienen door te mailen naar bestuursrecht.sv.overig.gld@rechtspraak.nl. Belanghebbenden kunnen een voorlopige voorziening vragen bij de voorzieningenrechter van rechtbank Gelderland. Voor het behandelen van het beroep en een verzoek om een voorlopige voorziening betaalt u griffierecht. Zie www.rechtspraak.nl.

Van: contact@klimaatcoalitie.org
Verzonden: vrijdag 19 mei 2023 14:11
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>
Onderwerp: Gaarne z.s.m. reactie op verzoek & zienswijze Arnhemse Bomenbond m.b.t. uitsluiten biomassaverbranding en mestvergisting in de Omgevingsvisie 2040

Geachte raadsleden en wethouders,

Wij verzoeken u deze onderstaande email goed te lezen omdat er grote gevolgen voor zowel u persoonlijk als de inwoners van de gemeente Arnhem zullen zijn indien er geen gehoor gegeven wordt aan deze oproep.

Op 25 september 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem een motie aangenomen met de naam 'Stop Biomassacentrale Arnhem' waarin o.a. de volgende inhoud is opgenomen;
"Constaterende dat; er nieuwe feiten bekend zijn geworden over de uitstoot van biomassacentrales, overwegende dat, de vergunningen nooit op deze manier hadden mogen worden afgegeven als deze feiten destijds bekend waren geweest, van mening dat, de komst van deze biomassacentrale op de Kleefse Waard te Arnhem als onwenselijk moet worden beschouwd, spreekt zich uit, - tegen hout gestookte biomassacentrales, - vóór de sluiting van de Biomassacentrale op de Kleefse Waard"
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhem-gemeenteraad-sp-pvdd-oap-arnhem-centraal-d66-aangenomen-motie-stop-biomassacentrale-arnhem.pdf

Helaas heeft het ontzettend lang moeten duren voordat deze motie ingediend en aangenomen werd omdat een aantal partijen waaronder de VVD Arnhem bleven lobbyen voor de Biomassacentrale van Veolia en daarmee het kappen en verbranden van houtige biomassa, waardoor deze motie weinig effect heeft gehad en de biomassacentrale zonder de beloofde extra fijnstoffilters in productie is genomen waardoor de luchtkwaliteit, de biodiversiteit en het klimaat en daarmee de gezondheid van de inwoners van Arnhem, waaronder uzelf, ernstige schade aangedaan wordt. Arnhemmers kregen echter te horen dat u er als College en gemeenteraad weinig meer aan kon veranderen omdat de besluiten in het verleden al genomen waren en de vergunningen onherroepbaar verstrekt waren.

Op dit moment kunt u echter WEL voor die positieve verandering zorgen. De Arnhemse Bomenbond heeft u al sinds september 2021 meerdere malen van input voorzien t.b.v. de Omgevingsvisie 2040 van de gemeente Arnhem en u terecht verzocht om biomassaverbranding en mestvergisting uit te sluiten van de energietransitie. De laatste twee verzoeken kunt u lezen via de volgende twee links naar de stukken:
https://arnhemspeil.nl/docs/2023-05-05-bomenbond-arnhem-verzoek-aan-gemeenteraad-arnhem-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-mbt-inzet-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2022-12-13-bomenbond-arnhem-zienswijze-en-verzoek-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-arnhem-mbt-afwijzen-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf

Waarom is het van belang dat u nu uw verantwoordelijkheid neemt?
Naast de schade aan uw en onze gezondheid en de natuur is het huidige decennium doorslaggevend voor het voortbestaan van de mensheid (volgens het laatste IPCC-rapport). De gemeente Arnhem stuurt op dit moment aan op een energietransitie waarbij maximaal schade wordt berokkend aan de natuur, de luchtkwaliteit en het klimaat. Er wordt grootschalig ingezet op de inzet van een warmtenet die warm gestookt wordt door het verbranden van houtige biomassa, vuilnis en gas door zowel de AVR als Veolia. De AVR ontvangt meer dan 40 miljoen euro en Veolia 76 miljoen euro subsidie om houtige biomassa te stoken naast het verbranden van o.a. geïmporteerd afval. Dit is volgens o.a. Urgenda een van de slechts mogelijk scenario's die gemeente Arnhem kan

implementeren. Ze beschrijven dit rampzalige scenario heel duidelijk in alle mogelijke oplossingen voor de Regionale Energie Strategie (RES): https://res.urgenda.nl/over-tussen-kolen-en-parijs/

Ook uit het onderzoek van Follow the Money van onlangs blijkt dat het verbranden van houtige biomassa niet meegerekend wordt als CO2-uitstoot en dat bij het verbranden van afval in praktijk vijf keer meer CO2 (en andere gevaarlijke stoffen) vrijkomt dan bij het verbranden van gas en dat het beleid conflicteert met de duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, - recycling en - preventie.

“In werkelijkheid stoot een afvalcentrale per kilowattuur vijf keer zoveel CO2 uit als een gascentrale. Omdat de helft van het afval het predicaat ‘biogeen/biomassa’ heeft, hoeft de helft van de uitstoot niet meegerekend te worden. Maar zelfs dan scoort een afvalcentrale minstens zo slecht als een kolencentrale en twee keer slechter dan een gascentrale. De inzet op maximaal energetisch rendement conflicteert met duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, -recycling en - preventie.”

Wat zijn de gevolgen als u nu geen verantwoordelijkheid neemt?
Mocht u besluiten om geen gehoor te geven aan het verzoek van de Arnhemse Bomenbond dan bent u persoonlijk verantwoordelijk voor niet alleen de schade aan de gezondheid van de Arnhemmers (inclusief die van u zelf en die van uw gezin) en de natuur maar ook medeverantwoordelijk voor de verwoestende effecten op het klimaat en daarmee de gruwelijke gevolgen die met de klimaatcrisis gepaard gaan. Wij zullen er persoonlijk voor zorgen dat de huidige en toekomstige generaties zullen weten wie hiervoor verantwoordelijk zijn geweest.

Wie is ervoor verantwoordelijk dat u telkens in deze situatie terecht komt?
We hebben een mini documentaire gepubliceerd over de betaalde biomassalobby in Nederland die ook de Provincie Gelderland beïnvloed heeft m.b.t. het biomassabeleid. Het zijn stelselmatig dezelfde personen en bedrijven die door middel van een uitgebreid lobbynetwerk hun belangen behartigd krijgen binnen uw beleid: https://biomassalobby.klimaatcoalitie.org

De documentaire is uitgebreid onderbouwd met het volgende onderzoeksrapport waar meerdere organisaties drie jaar lang onderzoek voor gedaan hebben:
https://www.klimaatcoalitie.org/docs/2020-03-16-edsp-eco-pro-biomassa-lobbyfeiten-onderzoek-deel-3-rwe-essent-en-de-wetenschappers-van-het-copernicus-instituut-dutch.pdf

Ons verzoek
We vragen u om de vorige e-mails van de Bomenbond en de input voor de Omgevingsvisie 2040 aandachtig door te lezen en een amendement op te stellen voor een wijziging van de Omgevingsvisie 2040 voor Arnhem waarbij het verbranden en vergisten van biomassa uitgesloten en veroordeeld wordt.

Hartelijk dank en met vriendelijke groet,
Namens De Klimaatcoalitie
www.klimaatcoalitie.org

Inspreken;

Woensdag 21 juni
20.30 – 21.45 uur in de Raadzaal van het Stadhuis

Punt 3; Reactie 1 van het wijzigingendocument, omgevingsvisie Arnhem 2040

De visie laat teveel ruimte over en zet belangrijke zaken weg, zodat het vanuit een wijkperspectief géén concrete waarde heeft. Dit is zoals de gemeente al jaren omgaat met de wijk wanneer het verkeer betreft.

Wij reageren (spreken in), omdat wij uit de reactie van de gemeente op onze reactie op de omgevingsvisie lezen dat er verwezen wordt naar het visiedocument en **niet oplossingsgericht** wordt meegedacht m.b.t. ervaren verkeersoverlast, problematiek in onze wijk.
Speerpunt in onze wijk is voor ons als verkeersgroep Arnhem-West; leefbaarheid, veiligheid, mobiliteit en luchtkwaliteit.
Op naar meer groen, gezonde leefomgeving en duurzaam vervoer.

Welke facetten van onze leefbaarheid staan dagelijks onder druk.

- Gezondheid

- Stress
- Sociaal contact
- Veiligheid op de fiets, mede door aantal scholen in de wijk!
- Kwaliteit huizen trilling vrachtverkeer

Extra toelichting op de wijk.
Onze wijk een sluiproute, vanwege een falend verkeersafwikkelingplan van de gemeente!
Historisch gezien is Arnhem-West al tientallen jaren een soort van doorvoer, sluiproute, toeristische route voor veel Arnhemmers uit de nieuwe uitbreidingsgebieden van o.a. Schuytgraaf. Daarnaast ook voor zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen Er zijn al tientallen wijkbewonerscommissies samengesteld rond dit onderwerp, de eerste ,(wij denken 30 jaar geleden) en door falend gemeentelijk beleid en uitspraken als; het is “jullie beleving”” ,weer verdwenen, maar de nood blijft hoog, vandaar dat er altijd weer een aantal wijkbewoners opstaan. Hierbij is de beurt nu aan ons. Het blijft ontbreken aan een goed verkeersafwikkelingsplan en dit wordt belangrijker vanwege de intentie om te verdichten en geplande nieuwbouw (koepelgevangenis) Door de jaren heen zijn er vanuit de gemeente diverse bijna plannen niet uitgevoerd, o.a. de afsluiting van de spoorbrug bij de Oranjestraat.

Conclusie;
Wederom worden wij als wijk weggezet en hebben geen zicht noch aandacht in de omgevingsvisie Arnhem 2040 die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk.

Wij realiseren ons dat actie/blokkades niet gewenst zijn, vanwege de doorgang van hulpdiensten. ziekenauto, brandweer enz.
Het steekt dat de wijk nog steeds niet als een 30km wijk is ingericht!!, terwijl dit landelijk echt zeker meer aandacht krijgt of mee wordt geëxperimenteerd.

Wat willen wij terugzien in de visie.
Nu anno 2023 actie op het gebied van Leefbaarheid ,NIET LANGER UITSTEL,zoals al jaren een feit is voor Arnhem-West.

- Concreet verkeersplan, visie op onze wijk vastgelegd in de omgevingsvisie
- Aandacht en actie uitgaande van lokaal gegenereerde data zie bijlage
- Weg met gevaarlijke stoffen uit onze wijk. Wekelijks rijdt een tankauto, huizenhoog door de wijk.
- Wanneer de gemeente grond of gebouwen verkoopt, eist zij een verkeersafwikkelingsplan voor de ingebreide woningen, die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk (De koepel gevangenis), zeker wanneer het verkeer door Arnhem-West gaat.
- Investeren in een goede en veilige fietsinfrastructuur.

Zie bijlage;

1. **Wijkenquete; kan opgevraagd worden.**

2. **local gegenereerde data**
   rapport vvn.nl/participatiepunt

3. **enquête inrichten 30 km wijk met apart fietspad.**

Verkeersveiligheidsadvies

Kenmerken advies:

Naam dossier:
Arnhem West

Locatie:
De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem

Datum uitgifte advies:
Juli 2021

Rol Veilig Verkeer Nederland

Veilig Verkeer Nederland is een vrijwilligersorganisatie, die van mening is dat iedereen veilig over straat moet kunnen. Verkeersonveiligheid, objectief en subjectief, zorgt ervoor dat dit niet voor alle weggebruikers is weggelegd. Veilig Verkeer Nederland wil de burger, die geconfronteerd wordt met verkeersonveiligheid, en daardoor in zijn bewegingsvrijheid wordt beperkt, ondersteunen. Daarin nemen wij een bemiddelende rol.

Met andere woorden: Veilig Verkeer Nederland geeft melders en vrijwilligers handvatten over hoe ze de verkeersonveilige situatie kunnen aanpakken en hoe ze verkeersveiligheid in het algemeen kunnen verbeteren.

Algemeen

Veilig Verkeer Nederland beoordeelt situaties op verkeersveiligheidsaspecten. Alle andere factoren, zoals ruimtelijke ordening, financiën e.d., worden – voor zover deze geen directe invloed hebben op de verkeersveiligheid – niet meegewogen;

- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht zijn geen kosten verbonden;
- Adviezen zijn onafhankelijk en onpartijdig. De enige toetsing is de algemene verkeersveiligheid;
- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht kunnen geen rechten worden ontleend;
- Uitgangpunt van de advisering vormt de verkeersveiligheidsvisie “Duurzaam Veilig” en de daaruit volgende ontwerprichtlijnen.

Situatie

De Wijken Lombok en Heijenoord in Arnhem zijn gelegen direct aan weerszijden van het spoor ten westen van het Centraal Station. De twee wijken worden sinds lange tijd met elkaar verbonden door de Oranjebrug. Ook is deze overgang over het spoor voor autoverkeer de enige verbinding tussen de noordelijk gelegen Amsterdamseweg (N224) en de zuidelijk gelegen Utrechtseweg (N225).

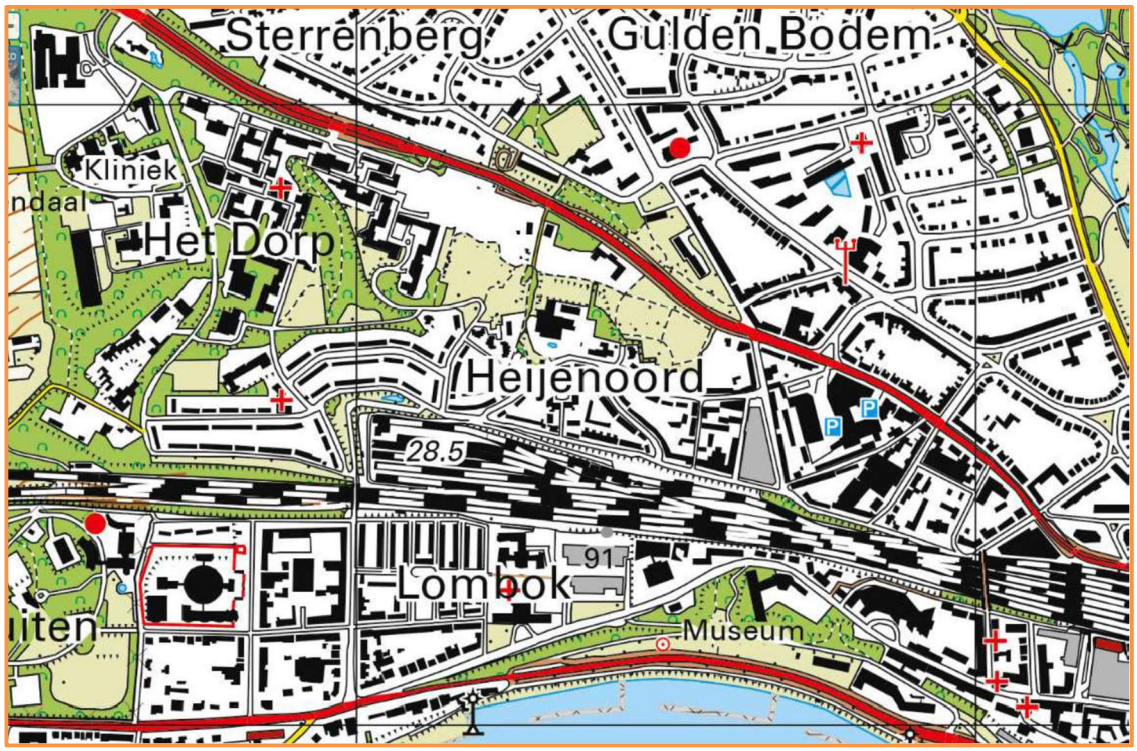

Fig. 1. De wijken Lombok en Heijenoord, aan weerszijden van spoor en emplacement, ingeklemd tussen N224 (boven) en N225. De Oranjebrug is de enige verbinding over het spoor ten westen van Arnhem Centraal, en biedt het doorgaand verkeer in noord-zuid-richting een snelle korte route – zie ook fig 5..

Als gevolg van allerlei verkeerskundige ingrepen (of juist het ontbreken ervan) in Arnhem vormt de verbinding via de Oranjebrug door de 30 km-woonstraten van Heijenoord en Lombok nog altijd een vrij drukke autoverbinding (ca 4500 motovoertuigen per dag, verkeersmodel Arnhem). Het doorgaand verkeer maakt er gebruik van, terwijl het zich door allerlei woonstraten perst, met veel gevolgen voor de verkeersveiligheid van aanwonenden en buurtgenoten. Het gaat om de volgende lijst van woonstraten, waar de situatie als nijpend of zeer nijpend wordt ervaren:

- in **Heijenoord**: Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg
- In **Lombok**: Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg (west)

Indien er op de Oranjebrug niet een enkele rijstrook met een doseer-installatie (VRI) zou zijn, zou het nog aanzienlijk drukker zijn. De route-navigatie (fig. 5) stuurt bestuurders uit veel plekken in Arnhem-Centrum dwars door deze woonwijken (bv. Arnhem CS - Ede).

Bewoners van beide wijken ijveren al vele jaren voor een structurele verbetering van de situatie (onder meer via een eerder VVN-advies uit 2014), maar tot nu toe zonder veel resultaat.

Probleemstelling

Welke verkeersveiligheidsproblemen doen zich voor in genoemde straten in Heijenoord en Lombok in Arnhem, waar ligt dit aan, en welke mogelijkheden zijn er om dit te verbeteren?

Probleemanalyse

In deze probleemanalyse wordt eerst ingegaan op losse aspecten van de verkeersonveiligheid in de twee wijken, met veel beeldmateriaal. Daarna volgt een beschrijving van de problematiek, met een beeld van de doorgaande stromen in Lombok en Heijenoord. Dan wordt ingegaan op de Modelstudie door bureau Goudappel. Tenslotte worden de belangrijke oorzaken van de verkeersonveiligheid benoemd en volgt een kort résumé van deze probleemanalyse.

Aspecten van verkeersonveiligheid in beeld

In alle bovengenoemde straten komen vooral de kwetsbare verkeersdeelnemers (voetganger en fietsers, in het bijzonder kinderen) in de knel.

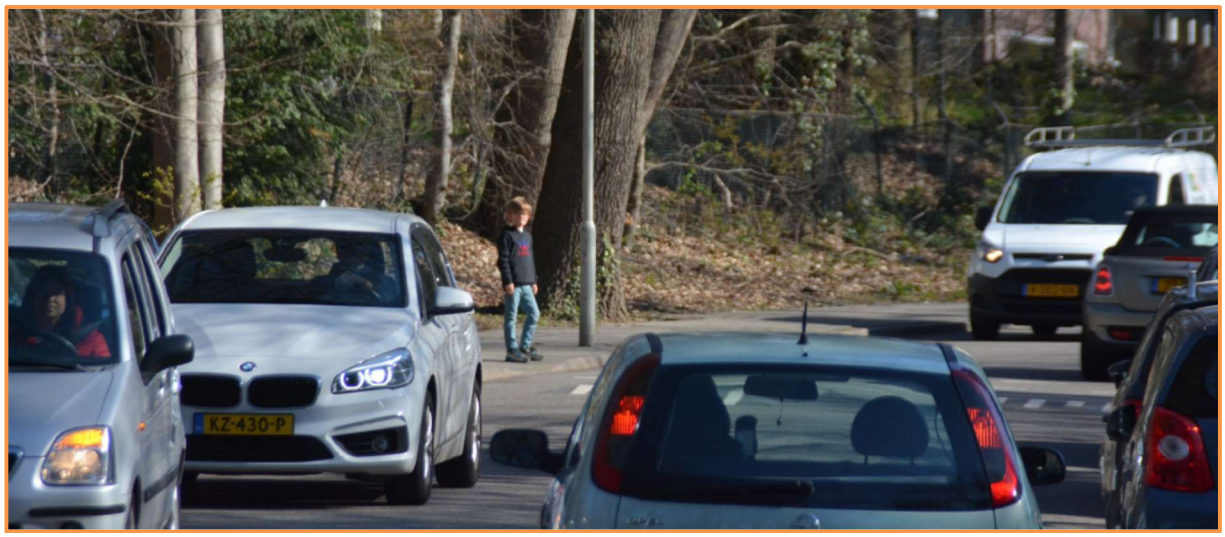

Fig. 2. Te midden van het drukke tweerichtingverkeer op de Heijenoordseweg staat een jongetje lang te wachten om te kunnen oversteken. Extra gevaarlijk, omdat bij hem al snel ongeduld in roekeloosheid kan veranderen. Bij de reconstructie van de Heijenoordseweg in 2015 kwam ondanks de wens van school en aanwonenden de autosluis met oversteek niet terug. Ook de door de gemeente beloofde fietsstroken bleven uit.

Fig. 3. Het smalle fietspad (rechts) in de Brouwerijstraat wordt vaak geblokkeerd, waardoor de fietser moet uitwijken naar de rijbaan, waar hij door autoverkeer niet wordt verwacht of gesneden.

Fig. 4. Buslijn 10 (Papendal) slingert door Heijenoord, met weinig instappers. Al deze straten zijn 'busvriendelijk' ingericht, wat betekent dat het autoverkeer bijna overal sneller rijdt dan 30 km/h. De verste bushalte ligt op ca 500m van de Amsterdamseweg.

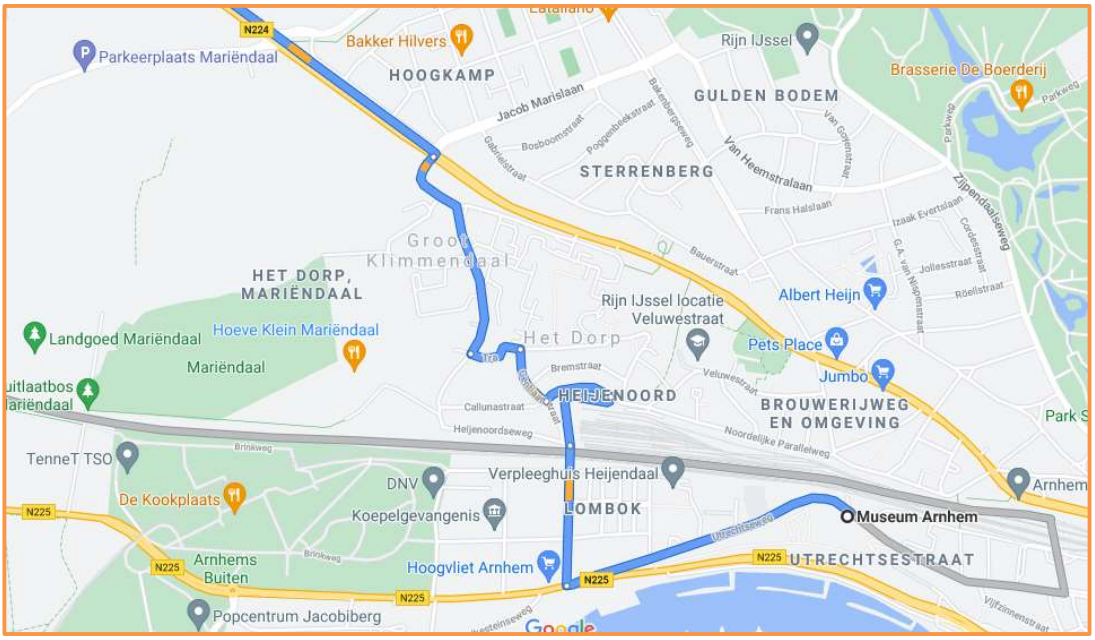

Fig. 5. Vanuit allerlei centrumlocaties stuurt Google Maps je voor de richting Ede dwars door Lombok en Heijenoord. De route is een stuk sneller dan via hoofdwegen. Met alle gevolgen voor aanwonenden.

Fig. 6. Het verkeerslicht ten noorden van de Oranjebrug, gezien vanaf de Heijenoordseweg, met van twee kanten wachtend verkeer. Twee stromen autoverkeer wringen zich bij groen licht richting Oranjebrug. Het fietslicht, waar fietsers met een voorstart linksaf konden, is sinds kort verdwenen. Fietsers kunnen niet veilig meer linksaf.

Fig, 7. De kruising Tormentilstraat - Noordelijke Parallelweg is gevaarlijk, omdat fietsers met hoge snelheid de Tormentilstraat afdalen, en er vaak van rechts een treintje van doorgaand verkeer nadert, dat vooral naar rechts kijkt. Gelet op de eenrichtingssituatie en het prioriteren van de fiets is een voorrangskruising hier zeer gewenst.

Fig. 8. Oversteek over de Callunastraat – Tormentilstraat bij de Gentiaanstraat, onderdeel van een schoolroute Een zebra is gewenst.

Fig. 9. De Oranjestraat in de avondspits. Er vormt zich een lange wachtrij tot aan de Utrechtseweg, waarbij bovendien enkele sluisjes gepasseerd moeten worden (waar ook het fietsverkeer zich doorheen wringt). Hoewel het oversteken bij langzaam verkeer minder gevaarlijk is, krijgen de overstekende voetganger en fietser vaak te maken met agressief rijgedrag en moedwillige bijna-aanrijdingen.

Beschrijving Verkeersonveiligheid Arnhem West

Lombok

De volgende verkeersveiligheidsproblemen worden in Lombok (Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg) gesignaleerd:

- In de **Oranjestraat** is het erg druk, tot 5800 mvt/etm nabij de Utrechtseweg. Allerlei verkeers-maatregelen (drempels, versmallingen, de afstellingen van de verkeerslichten bij de Oranjebrug met smalle rijbaan en bij de Utrechtseweg) proberen het doorgaand verkeer in te dammen, maar met matig succes. De route is zeer gewild bij doorgaand verkeer, omdat het alternatief aanzienlijk langer duurt. Het gevolg is dat haaks parkeren en oversteken lastig is. Tijdens de spits rijden autostromen zodanig langzaam, dat fietsers en voetgangers er weliswaar veilig door komen, maar wel te maken krijgen met agressieve autobestuurders. Op de Oranjebrug staat het verkeer richting

Utrechtseweg in de avondspits vaak vast, waardoor verkeer vanaf de Utrechtseweg in een fuik zit. Het haakse parkeren op deze zeer drukke 30 km-straat vormt een gevaar voor met name fietsers.

- In de **Wilhelminastraat** en de **Diependalstraat** rijdt het doorgaande verkeer, buiten de verkeerslichten van de Oranjestraat/Utrechtseweg om, richting Heijenoord. Het doorgaande verkeer vormt bij het haaks parkeren op de Wilhelminastraat een probleem.

- De **Zuidelijke Parallelweg** is omwille van het verkeerslicht bij de Oranjebrug eenrichtingverkeer vanaf de Oranjestraat. Ook fietsers moeten hier omrijden, hetgeen begrijpelijkerwijs vaak niet gebeurt. Zeer vreemd is de oversteekpositie van de voetganger, die denkt dat oversteken veilig kan, maar die vervolgens auto's kruist die groen licht hebben. Met het **westelijk deel van de Zuidelijke Parallelweg** is een sluiproute waar flink wordt doorgereden.

- De **Alexanderstraat** heeft veel te maken met verkeer dat vanaf de Oranjebrug de Oranjestraat besluit te mijden en 'vlot' via de Alexanderstraat probeert te rijden. Snelheidsverschillen van autoverkeer zijn hier aanzienlijk. Op de kruising met de Wilhelminastraat ligt alleen aan de noordtak een snelheidsremmer. Bij de kruising Alexanderstraat- Diependalstraat ontbreekt de snelheidsremming.

- De plannen rondom de **koepelgevangenis** baren de bewoners van Lombok veel zorgen, onder meer omdat evenementen op piekmomenten veel autoverkeer zullen gaan genereren.

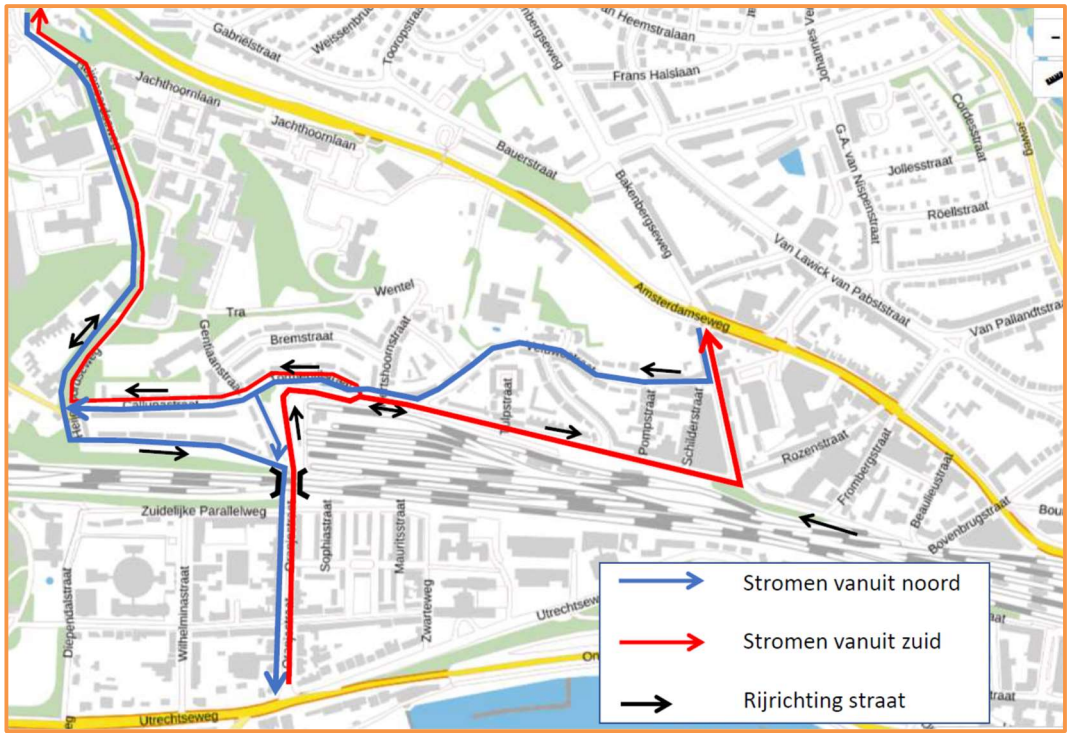

Fig. 10. De stromen doorgaand verkeer door Heijenoord en Lombok. Bij Oranjebrug komt alles samen.

Heijenoord

In Heijenoord (Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg) komen de volgende verkeersveiligheidsproblemen voor:

- De **Callunastraat** heeft een krap profiel. Eenzijdig parkeren en een smalle rijbaan voor eenrichting passen maar net, dus eigenlijk niet. De straat ligt op een helling. Langzaam rijdende fietsers worden opgeduwd door vaak agressief reagerend autoverkeer. Ze wijken vaak, angstig geworden, uit naar het trottoir, waar conflicten met voetgangers ontstaan. Bij beperkt autoverkeer en sporadisch vrachtverkeer is rijden in tegenrichting mogelijk, hoewel krap. Overstekende voetgangers die tussen de auto's staan, hebben te maken met rakelings langsrijdend autoverkeer. Er is geen marge meer om uit te wijken. De snelheidsremmende maatregelen zijn minder effectief en minder in aantal vanwege de aanwezigheid van de bus, waardoor de snelheid van alle verkeer op deze smalle straat vrij hoog is.
  In de Callunastraat en Heijenoordseweg langs het spoor is fietsen in tegenrichting verboden, waardoor behoorlijk omgefietst moet worden. Fietsers rijden soms in tegenrichting, wat formeel verboden is, maar wel veel korter. Vrachtverkeer en in het bijzonder de bus en de

hulpdienstenroute is mede de oorzaak van dit volledige eenrichtingverkeer.

- Op de **Heijenoordseweg** wordt hard gereden. Er zijn weinig en bovendien flauwe snelheids-remmers (i.v.m. de bus), waardoor doorgaand verkeer bijna vrij baan heeft. Met name bij de basisschool ASV levert dit gevaarlijke situaties op. Bij de zebra ligt slechts een flauwe plateau, en moeten kinderen vaak achter geparkeerde auto's oversteken. De route richting Amsterdamseweg kent een royaal profiel waar veel autoverkeer richting de 50 km/h rijdt. Langs het spoor heeft de Heijenoordseweg beperkte snelheidsremming.

  Bij de **Oranjebrug** over het spoor komen alle auto-stromen samen. De VRI is zodanig ingesteld dat steeds 6-7 auto's per richting worden doorgelaten. Met opzet is de Noordelijke Parallelweg eenrichtingverkeer om de VRI zo simpel mogelijk te houden met zo min mogelijk wachttijd. Probleem is we dat fietsers en met name voetgangers geen eigen groentijd hebben, waardoor oversteekbewegingen kunnen plaatsvinden terwijl het autoverkeer groen licht heeft (zowel in Heijenoord als Lombok). Een erg vreemde en onveilige situatie.

- Ook in de **Tormentilstraat ,** qua breedte eigenlijk een woonstraat, vooral wordt hard gereden (ook door de fietsers bergaf), waardoor oversteken en het verlaten van de parkeerhavens lastig is, ook al is de straat eenrichting voor autoverkeer. Het rijgedrag van veel (doorgaande) automobilisten is hier debet aan. Op de kruising met de Gentiaanstraat wordt veel overgestoken van en naar de Jenaplanschool. Het kruisende en relatief vlot doorrijdende doorgaande verkeer Tormentilstraat – Callunastraat vormt hierbij een gevaar. Een zebra zou op zijn plaats zijn.

- De **Gentiaanstraat,** smal maar formeel tweerichtingverkeer, wordt ook gebruikt in de routering van het doorgaande autoverkeer, vooral in zuidelijke richting (zie fig 10). Deze korte, smalle woonstraat 'verdraagt' dit verkeer niet goed. Het inrijverbod voor autoverkeer vanaf de Oranjebrug wordt vaak genegeerd.

- De wegen **Veluwestraat, Brouwerijstraat en Noordelijke Parallelweg** zijn breder dan de bovengenoemde wegen en bieden meer ruimte voor de fietser, maar de intensiteiten en de snelheid van het autoverkeer maken de weg voor overstekende voetgangers en bij kruisingen onveilig en weinig prettig om te verblijven.

Modelstudie Arnhem West (rapport Goudappel)

Nieuwe ontwikkelingen (woningen en bedrijvigheid) in het westen van Arnhem brachten de gemeente Arnhem ertoe nader verkeersonderzoek te laten doen door bureau Goudappel. Dit onderzoek richt

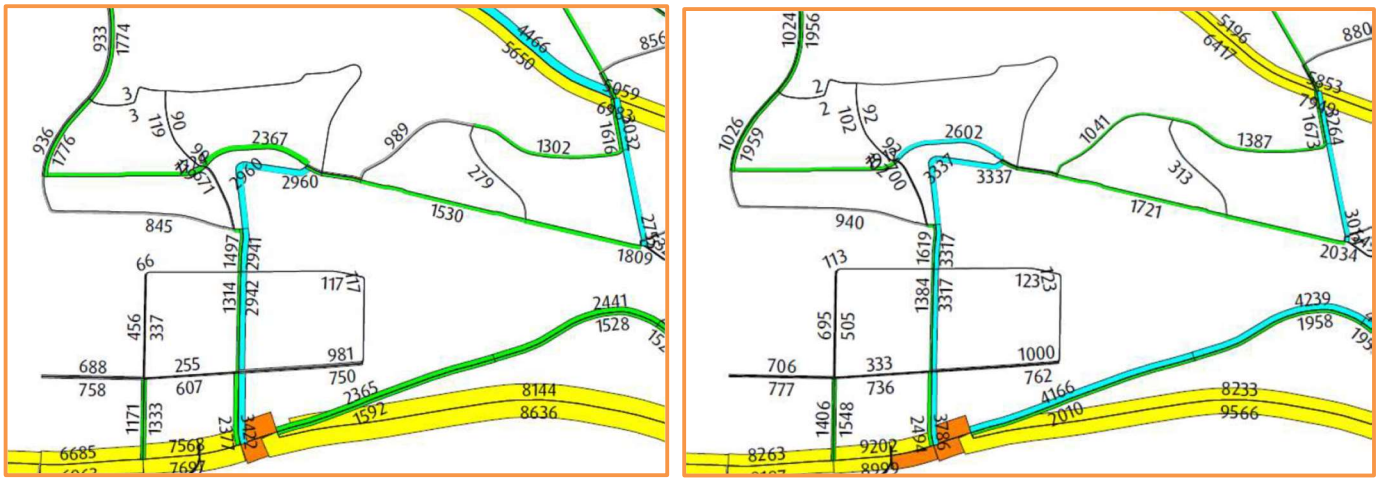

Fig. 11 en 12. Referentiesituatie 2019 (links) en Toekomstige situatie 2029 met alle ontwikkelingen (rechts)

zich geheel op autoverkeer en de mate waarop het extra verkeer van invloed is op de bestaande straten in Heijenoord en Lombok.

Uit de conclusies van de modelstudie: *"De ontwikkelingen leiden op de meeste onderzochte straten tot kleine verschillen in de hoeveelheid verkeer, in veel straten blijft de verkeersintensiteit min of meer op hetzelfde niveau of ligt beperkt hoger: 100 of 200 auto's per etmaal meer."*
In de straten die in dit VVN-advies aan de orde zijn, is nu al sprake van verkeersonveiligheid en

slechte leefbaarheid. Elke toename maakt de situatie nijpender. Het is noodzakelijk dat het aantal voertuigen op deze straten juist flink daalt.

En*: "er is een groei van het verkeer te zien die niet wordt veroorzaakt door de ontwikkelingen in Arnhem West maar door ontwikkelingen elders. Deze verkeerstoename komt vooral tot uiting op de Utrechtsestraat, daarnaast is op de Oranjestraat ook enige groei te zien".*
De sterke toename op de Utrechtseweg is met de complexe VRI bij de Oranjestraat alleen op te vangen door het autoverkeer vanaf de Oranjestraat nog meer druppelsgewijs op de Utrechtseweg toe te laten. Het verkeer komt nog vaker vast te staan bij de Oranjebrug, met als gevolg allerlei plotselinge en gevaarlijke manoeuvres van doorgaande bestuurders. Met name kwetsbare verkeersdeelnemers op en bij de brug kunnen hier de dupe van worden.

Verder blijft het rapport vaag over de toekomstige stromen bij De Koepel, omdat hierover nog geen definitieve plannen zijn. Dit kan leiden tot piekbelasting in met name Lombok, maar ook de Oranjebrug kan op die momenten flink extra belast worden.

Uit het rapport is niet te halen welk aandeel (op de Oranjebrug) doorgaand is en welk deel lokaal een bestemming heeft. Dat is wel belangrijk om te bepalen hoeveel doorgaand verkeer er rijdt (over de Oranjebrug). Daarom geeft VVN hieronder een indicatie van het aandeel doorgaand verkeer.

Verder is de uitgevoerde wegenscan een zeer verhullende weergave van de dagelijkse onveiligheid en onleefbaarheid in Heijenoord en Lombok. Er komt niet naar voren dat de situatie nu al schrijnend is. Er worden alleen enkele zaken zoals wegbreedte en voertuig-aantallen langs de meetlat gelegd van wat volgens de richtlijnen maximaal mogelijk is in 30 km-straten. Zo blijft in het rapport onvermeld dat de straten juist minder dan meer verkeer zouden moeten krijgen.

Belangrijkste oorzaken verkeersonveiligheid

Door het bijzondere landschap van Arnhem (heuvels en dalen) beschikt de stad niet, zoals andere grote steden, over goede ringwegen en rijdt het doorgaand verkeer in Arnhem-Noord vaak door woonstraten. Complicerende factor in Arnhem-West is het verdiepte spoor en de smalle Oranjebrug, waardoor al het autoverkeer zich op enkele woonstraten concentreert. De aanleg van de Nelson Mandelabrug (1977) en de afsluiting van het Willemsplein (2004) zorgden voor een explosieve groei van wijkvreemd verkeer. Hierdoor is een weinig leefbare woonsituatie en een onveilige verkeerssituatie ontstaan, omdat de route door Heijenoord en Lombok door stedelijk én bovenstedelijk verkeer wordt gebruikt.

VVN kan een ruwe indicatie geven o.b.v. de Verkeersgeneratiecijfers van CROW ("Buiten-centrum hoge dichtheid"). De ritproductie is 1950 (woningen) * 2,8 (autobewegingen, bron: CROW), dus 5460 autobewegingen per dag. Aangenomen mag worden dat ongeveer driekwart van het autoverkeer via de nabijgelegen hoofdwegen Utrechtseweg en Amsterdamseweg rijdt. Blijft over een aantal van 1365, een kleine 1500 voertuigen dat over de Oranjebrug rijdt (met een dagelijks aantal van ca 4500). In deze berekening is dus **ruim tweederde van het verkeer (op de brug) doorgaand verkeer.** Ook op de onderliggende straten leidt dit tot onveiligheid en slechte leefbaarheid.

Tweede grote probleem, **in Heijenoord**, is de **busroute door de wijk** (en in het kielzog hiervan de hulpdienst-route) . Straten kunnen hierdoor niet als woonstraat worden ingericht, waardoor de snelheid hoog blijft. Het gevolg laat zich raden:
- Kwetsbare verkeersdeelnemers zijn op veel plekken de dupe
- Op allerlei detailplekken (zie fig. 2 en 3 en 6 tot 9) is sprake van veel onveiligheid.
- Verkeersveiligheid is een probleem, maar ook trilling, geluid en uitstoot. Dit belemmert bovendien de sociale ontwikkeling van kinderen

De gemeente kent het probleem (op meer plekken in de stad), maar aarzelt om extra maatregelen te nemen.

Slotsom Probleemanalyse
De aanwezigheid van de bus en van doorgaand verkeer zorgt ervoor dat de verkeersveiligheid en het woongenot sterk onder druk staan. Als bus 10 de route neemt over de Amsterdamseweg en het doorgaand verkeer uit de wijken wordt geweerd, komt ruimte voor verblijven en leefbaarheid.

Mogelijke oplossingen

De volgende mogelijkheden **in volgorde van effect** kunnen de situatie in Heijenoord en Lombok verbeteren.

- Het meeste effectief is het **weren van het doorgaand verkeer**. Dat kan eenvoudigweg op de Oranjebrug, de schakel tussen de twee woonbuurten. Idealiter wordt een westtangent aangelegd (zie VVN-advies 2014), maar het lijkt erop dat dit op inpassingsproblemen zal blijven stuiten.
  Op stedelijk niveau gaat het niet om veel verkeer, ca 3000 mvt per dag. Vermoedelijk zal dit verkeer zich via andere hoofdaders, via de eerstvolgende aangebouden route op de navigatie, verschuiven.
  Het weren van het doorgaand verkeer op de Oranjebrug kan op twee manieren:
  1. Door de brug **rigoureus voor autoverkeer af te sluiten**, Mogelijk kan dit op een ruime meerderheid van de bewoners rekenen, maar er zijn ook benadeelden.
  2. Ook is het mogelijk **selectieve afsluiting met nummerbordherkenning**. Bewoners van de wijk en belangrijke andere vervoerders kunnen een ontheffing krijgen. Anderen krijgen een boete.

- Een tweede belangrijke ingreep is het **verleggen van busroute 10** (Papendal, buiten de stad!) **naar de Amsterdamseweg**. De maximale loopafstanden worden niet schrikbarend groot, en de al eerder ingestapte buspassagiers zijn eerder op hun bestemming. De spitsbus (110) naar Papendal rijdt al zo. Ook rijdt lijn 105 naar Harderwijk deze route (Zie ook fig. 4).
  Het gevolg is dat de straten die nu op de bus zijn ingericht, een reguliere 30 km-inrichting kunnen krijgen (denk aan de Bremstraat), waardoor dubbel geprofiteerd kan worden van het verdwijnen van de bus.

- Wanneer het (echt) niet mogelijk is voor de bovenstaande zaken de handen op elkaar te krijgen, zijn de volgende kleinschalige verbeteringen denkbaar, op basis van de huidige situatie:

  - **Zebra-oversteek** Tormentilstraat – Callunastraat bijde Gentiaanstraat
    De situatie is niet complex, maar er rijdt wel vrij veel verkeer in één richting. Kort na de oversteek ligt een snelheidsremmer. VVN acht het voldoende veilig een zebra aan te leggen.
  - **Betaald parkeren of blauwe zone Oranjestraat**
    Nu wordt er veel door mensen met bestemming binnenstad geparkeerd. De maatregel verkleint de druk op de parkeergelegenheid sterk, waarbij het misschien zelfs mogelijk is de haakse parkeervakken (deels) om te vormen door langsvakken. Bewoners krijgen tegen beperkt tarief een vergunning of ontheffing.
  - **Tweerichtingverkeer N-Parallelweg tusen brug en Tormentilstraat**
  - Dit verlicht de druk op de Tormentilstraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Er kan minder autoverkeer op de Oranjebrug verwerkt worden (3-fasenregeling). Dit kan voordelig uitpakken voor beide buurten, omdat er vooral minder doorgaand verkeer zal rijden. Het is echter geen remedie tegen het doorgaand verkeer vanuit zuidelijke richting.
  - **Extra fietslicht bij de Oranjebrug, vanaf Heijenoordseweg**
    Hierdoor kan fietsverkeer ook veilig linksafslaan. Het alternatief, een OFOS[1], is op deze plek complex, omdat autoverkeer van meerdere kanten komt.
  - **Meer busvriendelijke snelheidsremmers op de Heijenoordseweg** richting Amsterdamseweg (zoals op de Callunastraat). Deze maatregel beveiligt de fietsers en overstekende voetgangers en ontmoedigt het doorgaand verkeer.
  - **Onderzoek om Tormentilstraat voorrang te geven op zuidtak Noordelijke Parallelweg**
    Deze ingreep zou de verkeersveiligheid op de kruising ten goede kunnen komen

Standpunt wegbeheerder

Het betreft een gesprek met de verkeerskundige van de gemeente Arnhem. De bestuursadviseur, die opdrachtgever was voor het recente model-onderzoek van Goudappel in Arnhem-West, was verhinderd. Dit model-onderzoek is een co-productie van het team Leefomgeving en de afdeling Mobiliteit, en komt voort uit alle verschillende ontwikkelingen in de wijken Lombok en Heijenoord. Het

[1] Opgeblazen FietsOpstelStrook, een breed rood vlak voor de eerste auto, om bij groen eerder weg te fietsen

doel was om het totaal aan bestaande en nieuwe verkeersbewegingen in beeld te brengen, met de gevolgen voor de huidige straten in beide wijken. De vraag aan het bureau was of de toekomstige ontwikkelingen voor problemen zouden kunnen gaan zorgen op het wegennet in de wijken.

Bij de verkeerskundige zijn los van de Oranjebrug momenteel geen duidelijke klachten bekend over overlast of verkeersonveiligheid in Heijenoord en Lombok. Indien er klachten zijn, dan is zij bereid deze serieus te bekijken. Er zijn klachten over snelheid in een aantal straten in Heijenoord. Maar momenteel zien we dat door heel Arnhem. In Via Statistiek worden de klachten veelal niet teruggevonden in de geregistreerde snelheden. Verschil tussen objectief en subjectief.

Een eventuele extra westtangent (verbinding Utrechtseweg - Arnhemseweg) staat in de (globale) structuurvisie van Arnhem, maar een concrete locatie of concreet budget is er niet. De kans dat deze verbinding er in de toekomst komt wordt klein geacht.
De spitsafsluiting van de Oranjebrug is in het verleden wel geopperd, maar staat op dit moment in de ijskast. Het beeld is dat het doseer- en verkeerslicht bij de Oranjebrug de noord-zuid-stromen binnen de perken houden.
De klachten over het huidige verkeerslicht zijn bekend en er wordt aan gewerkt. Op dit moment wordt overwogen wat hier het beste veranderd kan worden: opnieuw een fietserslicht terugplaatsen, of een OFOS (opgeblazen fietsopstelstrook) in het wegdek aanbrengen. Uitvoering is waarschijnlijk komend najaar.

Vooralsnog zijn er geen plannen om buslijn 10 (Papendal) uit de wijk Heijenoord te halen, al heeft het merendeel van de buspassagiers geen bestemming in Heijenoord. In de concessie is sprake van genoeg potentiëel vanuit de wijk. Het 'verstrakken' van de lijn langs de Amsterdamseweg leidt tot te grote verzorgingscirkels vanaf de haltes. De extra spitsritten naar Papendal rijden al gestrekt langs de Amsterdamseweg.

In Arnhem is men erg terughoudend met het aanleggen van zebrapaden. De bereidheid om te stoppen bij een zebrapad is laag. Op school leren kinderen dat je voorrang hebt op een zebrapad. Tevens hanteren we de besliswijzer van Heerhugowaard voor het wel of niet aanleggen.
De gemeente is geen voorstander van een zebra op deze locatie.

Conclusies en aanbevelingen

De verkeersveiligheids (en leefbaarheids)-problematiek in Heijenoord en Lombok is divers en vrij enstig. De belangrijkse oorzaak hiervan is het doorgaand verkeer, dat sterk ingrijpt qua veiligheid en leefbaarheid.
Een tweede belangrijke oorzaak (in Heijenoord, en met enige terugslag op Lombok), is de aanwezigheid van de bus, waardoor de straten extra geschikt zijn voor het overige verkeer om met aanzienlijke snelheid te passeren. Daarom is het momenteel niet mogelijk deze straten als normale 30 km-woonstraat in te richten.

De meest effectieve maatregel is daarom om het doorgaand verkeer uit beide wijken te weren door **een gehele of selectieve knip bij de Oranjebrug**. Ook effectief is het **weren van lijnbus 10** door de wijk, waardoor vele straten kunnen worden omgevormd tot reguliere woonstraat.

Zolang deze maatregelen niet worden overwogen, zijn er alleen kleinschalige, die lokaal een verbetering kunnen geven, maar weinig effectief zijn voor de buurt als geheel (zie pagina 10).

Totstandkoming advies

Dit advies is namens Veilig Verkeer Nederland opgesteld door: ing. Arjen Zijlstra, Verkeerskundig Consulent, Veilig Verkeer Nederland.

Vragen of opmerkingen

Voor vragen of opmerkingen over dit advies kunt u contact opnemen met uw dichtstbijzijnde regiokantoor van Veilig Verkeer Nederland. Zie hiernaast voor gegevens.

Tot slot

Voor gratis adviezen als deze is Veilig Verkeer Nederland behalve van vrijwilligers ook voor een groot deel afhankelijk van financiële **bijdragen van derden**. Help daarom mee deze dienst in stand te houden. Met uw steun kunnen ongelukken worden voorkomen. Word vrijwilliger of lid van Veilig Verkeer Nederland of doneer via www.veiligverkeernederland.nl

Meer informatie
gegevens van VVN

t.limbeek@vvn.nl

Stationsstraat 79a
3811 MH Amersfoort

De Knobben 100
9202 XJ Drachten

Beekstraat 54
6001 GJ Weert

Postbus 66
3800 AB Amersfoort

088 524 88 00 (ma t/m vr 8.30-17.00 uur)
info@vvn.nl
www.vvn.nl

BIJLAGE 3.

“ENQUETE INRICHTING 30KM-WIJK MET APART FIETSPAD”.

11 juni jl. is er een petitie gestart onder de aanwonenden van de Callunastraat en (bebouwde gedeelte van de) Heijenoordseweg.

Het doel is o.a. om te polsen hoe aanwonenden staan tegenover een éénrichtingsfietspad zoals weergegeven op de foto’s hieronder.

Ter verduidelijking bij bovenstaande plaatjes: Fietspad breed in het midden, fietsers dus ook. Ander verkeer is welkom maar zijn wel te gast.

Op het moment van het schrijven van deze bijlage hebben zo’n 100 van de 115 betrokkenen hun mening hierop gegeven. Hieronder staat de voorlopige “uitslag” maar de laatste 15 bewoners moeten nog verder benaderd worden omdat ze toe nu toe niet thuis waren.

Op korte termijn zal deze petitie verder worden verwerkt en worden aangeboden aan relevante partijen.

	Vindt dit geen goed idee*	Vindt dit een goed idee	Heeft geen idee
Aantal huishoudens	**5**	**99**	**2**

* De redenen die hiervoor werden aangedragen zullen in het eindproduct verwerkt worden.

KS (19 juni 2023)

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (i/m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Luurssen (Forum voor Democratie), Usta (Denk), Scholten (Volt), Van Engelenburg (VVD), Van den Broek (CDA), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Simonis (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem), Ait Chrif (PvdA), Manders (Arnhem Centraal).
De fracties van SP en PVV waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking

De raadskamer is gestart met de informatieve fase waarbij ruimte was voor insprekers. Er waren drie inspraakbijdrages, waarna de raadskamer verduidelijkende vragen kon stellen. De insprekers waren:

1. Dhr. Barends namens Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen
2. Mevr. Hoogveld, mevr. Dorland en dhr. Speth namens Verkeerswerkgroep Arnhem-West
3. Dhr. Fonk namens EcoVrede

Hierna is de meningsvormende 1 fase gestart. De raadskamer heeft in eerste termijn alle bijjdragen geleverd. De wethouder is gestart met de beantwoording in eerste termijn. De beantwoording is niet afgerond.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende 1 fase niet is afgerond en de volgende keer hervat kan worden. Globaal gezien heeft de wethouder de vragen van Forum voor Democtratie, Denk, Volt, VVD, CDA en D66 beantwoord, de andere vragen nog niet.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

M. Coenders

BEHANDELRESULTAAT

22.00 uur - 23.15 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Van Engelenburg (VVD), Simonis (GroenLinks), Heemskerk (D66), Visser (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), Scholten (Volt), Usta (DENK), Manders (Arnhem Centraal)
De fracties van SP, CDA, BurgerBelang Arnhem, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Cathelijne Bouwkamp (wethouder)

Bespreking
Vorige bespreking heeft de raadskamer een eerste termijn van de raadskamer gehouden. De wethouder is toen begonnen met haar eerste termijn. Deze is niet afgerond.

Tijdens deze bespreking heeft de wethouder de vragen in eerste termijn beantwoord.
Daarna heeft de raadskamer een tweede termijn gehouden en heeft de wethouder in tweede termijn gereageerd.

Diverse fracties hebben moties en/of amendementen aangekondigd.

- ChristenUnie over onder andere de eigendommen van woningen.
- Partij voor de Dieren over onder andere om luchtkwaliteit concreter te regelen en een beperking op biomassa.
- DENK over onder andere mobiliteit in de omgevingsvisie
- D66 over onder andere hoe de gemeente omgaat met de verkoop van tabak/snacks/alcohol

Conclusie
De voorzitter concludeert dat een meningsvormende fase 2 nodig is, om de aangekondigde moties en amendementen te bespreken.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

W. de Boef